Yönümüzü Döndüğümüz

AVRUPALILAR ve AMERİKALILAR

Aynı Ülkenin Çocuklarını Vuruşturuyordu. SİYASİLER ve GENERALLER Ne Yapıyordu?

İhtilâlci Subaylar

Türk Ordusu İçindeki Gizli İhtilâl Örgütleri

Fotoğraflar, Belgeler, Tanıklar, Anılarla 1964-1994 Dönemi

3.KİTAP

ERSAL YAVİ

Günümüz Türkiyesi Neden Böyle Oldu?

"Bu büyük oyunun senaryosunu kimler yazıyor?"

"Tekrar edeyim, üç askeri müdahale arasında en tehlikelisi 1971 harekâtıydı.
1971'de Batı'yı görürüz, Sovyetler Birliği'nin büyük heveslerini de görürüz.
Ama 1980'de böyle bir şey mümkün değildi zaten. Tamamen, Batı'nın tesiri vardı."
"Sizin kanaatinizce Evren ve Özal ile Batı'nın istediği bir iktidar Türkiye'ye gelmiş oldu."
"Evet, öyle olmuştur."
"Koskoca bir Devlet, teröristlerin karşısındaydı.
Sonunda biz bunlarla, rejimimizi değiştirerek başa çıktık!"

2. Baskı

YAZICI YAYINEVİ

Darbelerde ABD Etkisi

ABD Büyükelçisi Warren'den Merkeze yazılan mektubun bir yerinde:

Milli Birlik Komitesi çok tecrübesiz, çok ençtir. Gürsel'in altına, en önemli MBK yesi olarak Türkeş'i yerleştirdim..."

Belge no.38; Foreign Relations, 1958-60, s.869-70)

CIA benim altımı oyar."

IA'nın adamı olursunuz. Onun adı-a çalışırsınız da bundan sizin habe-niz olmaz... Adamlar saklamıyorlar l! Türkiye'de iki darbe hareketi ol-uştur; ikisini de CIA'nın yaptığını conomist dergisi açıklamıştır."

BMM Başkanı, Cumhurbaşkanı Vekili, şişleri Bakanı İ.Sabri **ÇAĞLAYANGİL**

BD Ulusal Güvenlik uzmanı CIA ele-anı Paul Henze, Hv.K.Komutanı T.Şa-inkaya'ya yanaşarak: ***"Your boys ha-e done it."*** (Seninkiler nihayet yaptı-r.) ***"Kim bizimkiler?"***

Senin Generaller darbe yaptılar."

ürkiye'de askeri darbelerin ortak ir yanı vardır: Her seferinde darbe-iler, ABD'ye ve NATO'ya bağlılıkla-nı bildirerek işe başlamışlardır.

eyet Washington'dan New York'a idecekti. Hazine Genel Müdürü ınç Bilget, Turgut Özal'ın yanına eldi: *"Efendim, bana sorarsanız, bu ektubu imzalayın, en ağır bölümle-çıkarttık, biz Türkiye olarak bun-an çok daha ağır belgelere de imza oymuştuk; bu işi bitirelim..."*

BD ve AB ile büyük sermayenin gü-ümündeki Türk eliti, tüm kurumlar-a anarşi ve terör olacağını biliyorlar-ı. Amaç açık "gerginlik yarat", "tır-andır", "sokağa dök" ve "yok et".

yrılıkçı, bölücü irtica örgütle-nin finans, büro, opoganda, lem ve ğınma yerleri B üyesi kelerin mayesinde ve esteğindeydi.

3.KİTAP

"Eeee, gardaşım. Ben iki askeri darbe, bir o kadar da darbe girişimi yaşamış, askerlerle bu kadar içli-dışlı olmuş bir siyasetçiyim. Artık izin verin de adımız Süleyman Paşa olsun gaaari..."

Süleyman Demirel

İhtilâlci Subaylar

ERSAL YAVİ

YAZICI YAYINEVİ

İHTİLALCİ SUBAYLAR

3. Kitap

Ersal YAVİ

ERSAL YAVİ 1943 doğumlu, araştırmacı yazar. Çalışmalarının özü, eski çağlardan günümüze kültürel, siyasal ve toplumsal olayları, ekonomik boyutlarıyla irdelemesidir. Bu amaçla yurt içi ve yurt dışındaki müze, ören yeri, arşiv ve kitaplıklarda araştırmalarını bireysel olarak sürdürmektedir. Anadolu uygarlıkları ve şehir tarihleri üzerinde çok sayıda makale ve kitapları yayımlanmıştır.

Yayımlanmış kitap ve makalelerinden bazıları: -"ANTİK ÇAĞDAN GÜNÜMÜZE KARADENİZ EKONOMİSİ", TOBB Yayını, Ankara, 1993. -"DOĞU ANADOLU VE ERZİNCAN", Tarihsel bir perspektif içinde siyasi, toplumsal ve ekonomik yönleriyle Doğu Anadolu Bölgesi'nin geri kalmışlığı. (Araştırma-inceleme), 1994. -"DEPREM VE ERZİNCAN", (13 Mart 1992 Erzincan depreminin öncesi ve deprem sonrası. İki ayrı kitap), 1992. -Tarihi, sosyo, ekonomik ve kültürel yönleriyle TOKAT, AYDIN, DENİZLİ, İÇEL, MANİSA kentlerinin ayrı kitaplar halinde yayınları. -"TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE MISIR" 6000 yıllık, kültürel, siyasal ve toplumsal tarih, Yazıcı Yayıncılık, İzmir, 1996. -"EFELER KÖKENLERİ, EYLEMLERİ, TÖRELERİ", 1991. -"MİMARLIK VE SANATTA ANADOLU MERMERLERİ" (Türkçe-İngilizce), Yazıcı Yayıncılık, İzmir, 1996. *20 ile 30 sayfa arasında değişen uzun makalelerden seçilmiş örnekler:* -"TWO ANCIENT COMMON MARKETS IN ANATOLIA", ICOC, Issue:20, 1987. - "THE ECONOMY OF THE BLACK SEA REGION SINCE ANCIENT TIMES", ISSUE:33-35-36. ICOC, 1991. -"EDNA'DAN AVARIZ ALINMAZ", Şehir Dergisi, 1987. - "AMERICAN SILVER AND THE SILK WARS OF THE 16TH. CENTURY", ICOC. Issue:29-30-31, 1990. Bu uzun makalede, İspanyol Kralı II.Felipe döneminde Amerika'dan getirilen değerli madenlerin, Avrupa ve Osmanlı ekonomisine ve para sistemine yansıması ile o dönemde günümüzün petrolü kadar önemli olan ipek üretiminin ve ticaretinin Osmanlı-İran-Avrupa siyasal ilişkilerine etkileri. -"HARRAN UNIVERSITY", ICOC, Issue:25, 1989. -"THE OLDEST CITY IN THE WORLD", ICOC, Issue:26, 1989. -"TWO TRAVELLERS FORM ANATOLIA" (Strabo and E.Çelebi), ICOC, Issue:27, 1989. -"LIFE AMONG THE VOLCANOES", ICOC, Issue:37, 1992. -SILENT ACTION MEN", ICOC, Issue:39, 1993. -"SELF-PROPELLED VEHICLES", ICOC, Issue:41.

"1856-1923 EMPERYALİZM KISKACINDA TÜRKLER, ERMENİLER, KÜRTLER", Yazıcı Yayınevi, İzmir, 2001. "BİR ÜLKE NASIL BATIRILIR?", Yazıcı Yayınevi, İzmir, 2001. "BATIRILAN BİR ÜLKE NASIL KURTARILIR?, Yazıcı Yayınevi, İzmir, 2001. "KÜRESEL GÜÇLERİN PETROLE ERİŞİMİNDE İSRAİL-FİLİSTİN-KÜRT AÇMAZINDA HEDEFTEKİ ADAM SADDAM", 2002. "İHTİLALCİ SUBAYLAR", 1. Kitap, Yazıcı Yayıncılık, 2003, "İHTİLALCİ SUBAYLAR". 2. Kitap, Yazıcı Yayıncılık, 2003. "AVRUPA BİRLİĞİNİN ÖNLENEMEYEN DÜŞÜŞÜ", Yazıcı Yayıncılık, 2003.

E.Yavi, kökleri Erzurum'un Çat ilçesine bağlı Yavi beldesine dayanan hattat Osman Bekir Efendinin oğlu asker ressam Osman Nurettin Yavi'nin oğludur. E.Yavi 7/12/1943'te babasının görev yaptığı sırada Diyarbakır'da doğdu. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi mezunudur.

Yayın Editörü: Necla Yazıcıoğlu Yavi
2. Basım: Şubat 2005 ISBN 975 - 7045 -18-7

© Yazıcı Basım Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Halil Rıfat Paşa Cad. 182/B İZMİR
Tel/Fax: 0 232 441 85 04
yazicibasim@superonline.com • ersal@ersalyavi.com
Baskı: Melisa Matbaa 0 212

Trafing
"Özal is going
Demirel is coming
Demirel is going
Askerler is coming
Demokrasi is going
Özal is coming
Lavantalar is going
Avantalar is coming
Tonton is going
Baba is coming
Ve milletçe
Sürüniyoring..."

Melih Aşık

İÇİNDEKİLER

- *Önce güncel bir başlangıç...* 8

I.BÖLÜM

- **27 Mayıs ve 1961 Anayasasından Rahatsız Olanlar Ulus Egemenliğini Paylaşmak İstemeyenler İş Başında** 41
- 12 Marta Giden Yola Döşenen Taşlar 42
- Atlantik Ötesinden Duyulan Birkaç El Silah Sesi Her Şeyi Altüst Etti 45
- Demirel'in Yükselişi Karşısında İnönü'yü Asker Bile Kurtaramazdı 50
- Demirel'in Bir Elinde Kızıl Çamur Diğer Elinde Yeşil Bayrak 54
- Koalisyonların Ağız Kavgalarından Bıkan Yüksek Komuta Artık Müdahale Etmeye İstekli Değildi 54
- Demirel ve Yüksek Komuta Dayanışması 59
- ABD Uydusu Elitler ile Ulusal Solcular Karşı Karşıya Gelince 60
- Demirel'in Seçilmiş Olmayan İç ve Dış Güç Odakları ile Bütünleşerek Solun Tasfiyesi 64
- Demirel Hükümetinden *"Kapitalizmin Düşmanlarına Karşı Savaş"* ilanı İsterik Hale Gelince Durum Kontrolden Çıkıyor 66
- Demirel Sunay'ın Kanatları Altında 68
- Yine "Böyyük Türkiye"nin "Böyyük Sorunları" 69
- "Ömür Boyu Koltuk ve Siyaset" 71
- Solun Sokağa ve Yer Altına İtilmesi Gerçek Anarşi ve Bölücülük Mecliste 71
- Olayın Hıncı ABD 6.Filo Askerlerinden Çıkarılıyor 1 Ölü, 40 Yaralı 74
- Kanlı Pazarda *"Allah İçin Vurun"* diye bağrılıyordu 79
- Demirel Cebine Soktuğu Notla Askerden İlk Fırçayı Nasıl Yedi? 82
- Demirel'e Bir Muhtıra da Kendi Partisinden 91
- *"Süngü tak"* Emri Verildi Biri Polis 4 Ölü ve 100'ü Aşkın Yaralı 96
- *"Bir tek amaçları vardı, Silahlı Kuvvetlere darbe yaptırmak..."* 100
- *"Amacım, bu gruplara girerek Harekât'a sivilleri de katmak."* 106
- Devrim Anayasasını Kimler Hazırlıyordu? 110
- TSK Devrimcilerin Koçbaşı mı Olacaktı? 117
- Eylemci Askerler Eylemci Sivillere Güvenmiyor 120
- Düğmeye Basalım, Yürüyelim Diyen Heyecanlı Korgeneral Atıf Erçıkan İnce Hesaplar Peşinde miydi? 123
- Büyük Karargahlarda Hükümeti Eleştiren Toplantılar Yapılıyor 125
- İstanbul Grubunda Kopuşma ve Akademiden 30 Kurmay Albayın Tasfiyesi 130
- *"Ordu huzursuz. Demirel'in günleri sayılı..."* 132
- *"Cuntalar Cunta doğurur."* 137
- Ordu İçinde Alışılmadık Olaylar Cereyan Ediyordu 138
- *"Bu ne demektir? Ordu iktidarın emrinde değil mi?"* 153
- 12 Marta Günler Kala Batur'dan Durum Değerlendirmesi Raporu 154

- M.Batur'un "Devekuşu Hükümet" Modeli Neydi? 157
- Demirel 1961 Anayasası'nın ve Solun Tasfiyesi İçin Tağmaç'ı mı Kullandı? 161
- Bazı Çevreler Askeri Müdahale İstiyormuş... 4 Ayrı Müdahale Seçeneği Vardı, Bunlar Nelerdi? 164
- Ortalık Karışıyor, Çözülme Netleşiyor
- Asker-Sivil Herkes Kendi Başının Çaresinde 165
- Ocak 1971 Asker Sivil Örgütler Devrimci Darbe Planlarını M.Batur'a Teslim Ediyorlar 168
- Muhsin Batur'a Devrimci Havacı Subaylardan Zehir Zemberek Yanıt Gelir *"BİZ KOMÜNİST DEĞİLİZ"* 172
- Muhtıraya Günler Kala İlginç Bir MGK Toplantısı 182
- Generaller Neyi İster Neyi İstemezler? 204
- Gürler ve Batur İkilisinin Darbe Zirvesi 210
- 9 Mart Hareketi Bir Komplo ile Söndürülüyor 214
- Gürlerin Gizli Entrikaları Ortaya Çıkıyor 215
- Darbeye Saatler Kala Büyük Toplantı 220
- Bir Orgeneral Dışında Toplantıya Katılan 29 General Müdahale İstiyor . 225
- 12 Mart Muhtırası 228
- Darbe Evlatlarını Yemeye Başlıyor 239
- Geç Gelen Acı İtiraf: *"Eksik ve yanlış bir müdahale yaptık"* 244
- Genelkurmay ve Kuvvet Komutanlarına Devrimci Subaylardan Muhtıra 246
- Erim ve Türün'ün Balyozu Aydınların Kafasına İniyor 254
- Güdümlü Hükümetin 10 Bakanı İstifa Edince Muhtıracılar Kendileriyle ve Gerçeklerle Yüzleşiyor 263
- Brüksel Yolundaki C-130 Uçağında Neler Konuşuldu? 267
- 3'üncü Maddeyle Yönetime Doğrudan El Konulacaktı 268
- Zincirlere Vurulan Kurmay Subay 271
- *"Ayaklardaki zincirler ve kilitler alaturka tuvaletin tüm pisliklerine sürünüyordu."* 274
- *"Harp esiri muamelesine tabi tutulacaksın."* 276
- *"Biz adamı ne zaman öldüreceğimizi biliriz."* 279
- Jetli Ağustos Tayin Terfisi Ankara Semalarında Batur'un Jetlerinden Tağmaç Yanlılarına Gözdağı 288
- *"Ziverbey'de neler oluyor?"* 291
- Tümgenerale İşkence Erlerden birinin Paşaya sert ihtarı: *"Parmaklarını gıtlatma ulan!.."* 292
- İşlerin Çatallaştığı Yer 307
- 52 General ve Amiralden Sadece 15'i

Cumhurbaşkanı Asker Olsun Diyor 322
• Demirel Öldürülecek Miydi? 328
• Cumhurbaşkanını Seçme Yetkisi TBMM'nin Ancak Genel Kurmayda 17 General ile Aday Oylaması Yapılıyor 335
• 27 Mayıstan 12 Marta Birkaç Değerlendirme 339
• İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Doğan Avcıoğlu gibi sivillerin hesabı neydi? 348
• 12 Martın Üzerindeki Sis Perdesi ve Kafa Karıştıran Olaylar 350
• 12 Mart Sonunda Emekliye Sevk Edilen Subaylardan Kimler Nerelere Gittiler? Ne Yaptılar? 351
• Çok Tartışılan Şu Kontrgerilla Neyin Nesi? Zihnipaşa Köşkü'nde Neler Oldu? 356
• 12 Marttan Beri Dillerde Dolaşan Kontrgerilla Nedir? 361
• Kontrgerilla Dökümanter Kaynağı Nedir? 365
• Askeri Olmayan Kuvvetler Nedir? 369
• 10 Ocak 1969 Kanlı Pazar Nasıl Tezgahlandı? 369
• BEKM ve SAMK nedir? 372
• Genelkurmay Özel Harp Dairesi Başkanı General M.Cihat Akyol'un Kontrgerilla Macerası 382
• General Akyol, TKP-ML'nin Ölüm Listesinde 388

II.BÖLÜM

• **12 Mart SII Baştan** 411
• Beş Cumhurbaşkanından Dördü Asker Olan Bir Türkiye 412
• "Milli Ordu", "Uydu Ordu" 420
• Sivilleşen Ordu Hayal mi? 425
• 12 Marttan Ders Almamak 426
• Cumhurbaşkanı'nın Gece Yarısı Başbakan İcat Etme Operasyonuna Red 429
• Ülkücüler Nerede Hata Yaptı? 431
• "Aynı ülkenin çocuklarıydık, ama vuruşuyorduk..." 434
• "MHP'nin MİT'i ele geçirme planı da adım adım yürüdü." 437
• K.K.K. N.K.Ersun'un Türkeş Destekli Darbe Girişimi 439
• Orgeneral N.K.Ersun'un Darbesi Güçlükle Önleniyor 440
• Ersun'un Darbe Girişimi Ardından Yapılan Tasfiye 12 Eylül Darbecilerinin Yolunu Nasıl Açtı? 443
• 1978 Tayinlerinin Değerlendirmesi 447
• 14 Ekim 1979 Seçimleri ve Ecevit'in İstifası Ardından Ordu Beklemede Demirel Yine Başbakan 456
• Uluslarüstü Şirketlerin Antikomünist Politikaları 459
• 31 Aralık 1979 Çankaya'da Gizli Zirve 466
• Demirel, Neden Tüm Kuvvet Komutanları'nı Emekliye Ayırmamıştı? 469

- Türk Genelkurmay'ını Terleten Sorular 479
- Türkiye'yi Çok Sevdikleri İçin mi? Yoksa 1979'un SSCB ve İmam Humeyni Paniği mi? 481
- İster Gül, İster Ağla Türkiye'nin Hali Pür Melâli 12 Eylül Öncesinde İnsan Manzaraları 492
- Siyaset Oyunlarına, Tayin Terfi Beklentileri Eklenince Darbe Yine Erteleniyor 496
- Müdahale 5 Eylülden 12 Eylüle Kaydırılıyor Parti Liderleri Ne Olacaktı? 499
- 12 Eylül Müdahalesi Protokolü 499
- Harekâta Günler Kala Evren'i Kızdıran İki Olay 503
- Demokrasiye(!) Paydos Bayrak Harekâtı Başlıyor 507
- Ülkücüler Karşı İhtilâl mi Planladılar? 526
- Darbecilerin İlk İcraatları Demokrasiye ve Siyasete Paydos
- NATO'ya İttifak ve Anlaşmalara Evet 532
- Partilerin Kapatılması Yetmedi Tüm Mallarına El Konuldu 535
- Askerlerin Yaptığı 1961 Anayasası Yine Askerler Tarafından Çöpe Atılıyor 537
- Bu Anayasayla Korunan İnsan Değil, Devlettir 538
- Parti ve Adaylar Görücüye Çıkıyor Tek Seçici MG Konseyi 540
- Asker Partisine Karşı Side Sırma Tatil Sitesinde İktidar Planları 543
- Özal Kameralar Önünde Kafa-kol Hareketleriyle Evren'i Öpüyor 550
- 12 Eylül Askeri Yönetiminden Türk-İslâm Sentezine Destek 553
- 12 Eylülün İç Karartan Adalet Bilançosu 561
- *"Her ihtilâlin hedefinde Çankaya vardır."* 573
- Özal'dan 12 Eylül Paşalarına Operasyon 582
- 1986 Yine Af ve Yine Asker Rahatsız 585
- Seçilmedikleri Halde Türkiye'nin Yönetimine Karışmak İsteyenler Kimler? 590
- Demirel "Kara Çalma" Fırçasını Yine Eline Almıştı 597

III.BÖLÜM

- **Muhtıra ve Darbelerde ABD'nin Etkisi** 635
- CIA'nın adamları gidiyor, birimin başındaki kişiye zarf içinde "para" bırakıyordu... 643
- Eminsular'ın Tasfiye Finansmanı ABD'den 646
- Bir iddia: *"27 Mayıs darbesini, ABD'li petrol kartelleri yaptırdı."* 654
- ABD Yardım Misyonları(!) Örtüsü 657
- 1979 Darbe Girişiminde CIA 666
- 12 Eylülde ABD ve CIA 670
- Yeni Dünya Düzeni Düşük Yoğunluklu Demokrasi ve Asker 700

Önce güncel bir başlangıç...

Batılı egemen güçlerin

"Yeryüzündeki düzensizliği(!) düzenliyoruz(!)"

diyerek yarattıkları kaos ve ötekileştirme
öylesine hızlı ve içinden çıkılmaz hale getirilmektedir ki,
değil aylar haftalar, hemen her gün yeni bir
kaos ortamı dünyanın her yerinde hızla boy göstermekte,
dünya giderek daha karmaşık ve mutsuz hale gelmektedir.

Bu nedenle kitabımızın içeriğine de uygun bir biçimde
bu kaosun baş yapımcılarından ABD ve AB ile Türkiye
arasında yaşanan gerçekleri bilmenin,
değerlendirmenin, doğru tespitler yapmanın ve
bunları toplumla paylaşmanın zamanı hâlâ gelmedi mi?

Türkiye'nin en güvenilir ve saygın kuruluşu olarak bilinen
Türk Silahlı Kuvvetleri'nin de
bu kaos ortamında karşıt düşünce, özeleştiri ve tereddütler
içinde olduğu, kurum zirvesinden medyaya yansıyan
beyanatlarda açıkca görülmektedir.

Vatandaş soruyor:

"Kimler doğru söylüyor?"

"Kimler nerede hata yapıyor?"

24 Kasım 2003

Amerika'nın yeni stratejisi Irak'ta kaosu beslemek midir? Kapakta perişan bir AB (İtalyan) askeri.

1 Mayıs 2004

İĞRENÇ başlığı altında bir İngiliz askeri kafasına torba geçirilmiş bir Iraklı'nın üzerine işiyor.

24 Mart 2003

AMERİKA DÜNYAYI NEDEN KORKUTUYOR, NE YAPMAK İSTİYOR?

8-14 Mayıs 2004

ABD askerlerinin Irak'ta tutuklulara yaptığı işkence nedeniyle ***"İstifa et Rumsfeld"*** başlığı.

Kaosun kaynağı:

"INTERNATIONALIZATION OF BUSINESS"

ile

"DEMOCRATIC UNIVERSALIZM"

Kulağa hoş gelen bu iki çekici sözcükte saklıdır.

Ülkeler arasında istikrarlı ekonomik ilişkiler
"sermaye", "teknoloji" ve "pazar" güçlerinin
dengeleri üzerine kuruludur.
Kuzeybatılı **G8**'ler bu dengeleri kendi amaç ve çıkarları
doğrultusunda **asimetrik stratejiler** üretmekten, **"DAVOS RUHU"**ndan
ve salt **Wall Street**'e endekslenmekten vazgeçmedikçe, kaosun giderek
kendileri için de bir felakete dönüşmekte olduğunu görmeksizin
demokratik olmadıkları iddiasıyla

"Repressive Regime" **"Chronic Conflicts"** **"Rough State"**
"Baskıcı Rejimler" "Kronik Çatışmalar" "Hoyrat Devlet"

olarak tanımladıkları ülkelere saldırarak, ulusal yapıyı bozarak,
masum insanları öldürerek, düzensizliği düzenliyorlar mı,
yoksa daha fazla terör, kaos ve mutsuz bir dünya mı yaratıyorlar?

Soru: *"Kim bu Batılılar?"*
Cevap: *"Avrupalılar ve Amerikalılar!"*
Soru: *"Bu büyük oyunun senaryosunu kimler yazıyor,
binlerce insanı sokaklara hangi eller, hangi yollarla
dökebiliyor? Silahlar, paralar nasıl dağıtılıyor?"*(*)

21 Haziran 2004

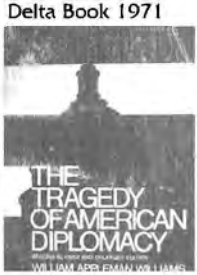
MUTSUZ DÜNYA
Depresyon küresel bir felakete dönüşüyor araştırması.

15 Mart 2004

KÜRESEL RİSK 2004.
Özel yatırımcı raporu. Paralar bu yıl nereye gidecek?

Delta Book 1971

AMERİKAN DİPLOMASİSİ'NİN FELAKETİ. William A.Williams.

4 Kasım 2004

ABD'de seçim sonuçları. 59.017.382 sayıdaki insan nasıl bu kadar aptal olabilir? yazısı.

(*).Burada özetlenen konularda daha ayrıntılı yayın çalışmalarımız sürmektedir.

"Yaptıklarının çoğunu Batılı güçlerden destek almadan,
hatta onların muhalefeti karşısında,
onlar Türkiye'yi parçalamaya çalışırken yaptığını hatırladıkça,
kendisinin büyüklüğünü
bir kez daha anlıyor ve etkileniyorum."

ABD Başkanı B.Clinton'ın 2000 yılında Türkiye'yi ziyaretinde yaptığı konuşmadan.

"Batı değerlerini çok beğenirim. Çünkü bu bize Atatürk'ün gösterdiği bir yoldur. İzmir'deki Atatürk heykeli hiç aklımdan çıkmaz. Batı'yı gösterir. İstikametimiz hep Batı olmuştur. Biliyorsunuz dört yön var: Kuzey, güney, doğu, batı. Şöyle bir bakın, bunlardan hangisinin değerleri daha uygun?"

Orgeneral H.Özkök'ün 26 Mayıs 2003'te Genelkurmay Karargahı'nda basın mensupları ile yaptığı söyleşiden. Faruk Mercan, "Apolet, Kılıç ve İktidar", Doğan Kitap, 2004, s.302.

"Aydın, sentez fikrine gelmedikçe, yani Batı medeniyetinden alacağının, sadece metot olduğunu anlamadıkça, bizim aydın hep komprador olacaktır, hep Batılı'nın dediğini yapacaktır."

Mustafa Kemal'in hiçbir metninde "Garplılaşma" tarifi yoktur. Hepsinde "Muasırlaşmak" denir. Batılılaşmak tabiri, Tanzimat'a aittir. Türk aydınının olayları bilimsel olarak araştırması lazım, ama araştırmak yetmiyor. Araştırdıktan sonra, bunlardan birtakım çıkarımlar yapmak lazım ve bunları sentez olarak ortaya atıp tartışılmasını sağlamak. Bunu yapmayınca, aydın, vasfını kaybediyor. Bizim aydınımız Türk aydını gibi yetişmiyor, sentez kabiliyeti yok. Yabancıdan kopya çekiyor. Bizim İnkılâp tarihi yanlış okutuluyor. Gençler, Tanzimatçı kafayla yetiştiriliyor.

Türkiye'nin aydın kesimini halktan kopartıp, kullanmak istiyorlar. Eğer Türkiye'nin başına bir felaket gelirse, sorumluluk aydınların. Nasıl ki Sevr'in sorumluluğu aydınlarındır. Tanzimat'tan beri devleti aydınlar batırıyor; halk süngüsüyle kurtarıyor.

Batı artık eski Batı değil ki! Batı, gerileyen bir medeniyet. Avrupa'da son elli senede, dünya çapında bir tek yazar, bir tek alim çıkmadı ki! Hani nerede Balzac, Pasteur? Bir Balzac daha geliyor mu? "Amerika" dersen, onların görgüsüz uzantısı. Bunlar filmler de, yalnız kovboy vaziyete hakim olur, ortalığı dağıtır. Ama Vietnam'da, Afganistan'da kendisi dağılıyor. Şimdi Irak'ta dağılmakla meşgul."(*)

"Başkalarının kafaları ile ürettiğimiz çözümler ve yaklaşımlar, vücutlarımızı kafalarımıza yabancılaştırmaktan başka bir işe yaramamaktadır."

Genelkurmay Genel Plan ve Prensipler Daire Başkanı Korgeneral Reşat TURGUT

...Ülkelerin küreselleşme adına, daha az güçlü ülkelerden istedikleri açıktır. Sermayenin serbest dolaşımına engel olan devlet anlayışının bertaraf edilmesi. Türkiye ekonomisi asimetrik harp argümanları kullanılıp manipülasyonlarla zayıflatılma, çökertilme çabasında, kimin, neyi amaçladığı malum...

(*) Atilla İlhan, Aydınlık dergisi Serkan Koç'la yaptığı söyleşiden. 22 Ağustos 2004, sayı:892, s.12-14. Ayrıca Bakınız: Sefam Yürükel, "Batı Tarihinde İnsanlık Suçları", Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul.

"Türkiye'de düşünen çevreler, birbirlerini birtakım şeyleri yanlış anlamakla suçlamakta..."

Türkiye'de aydın hareketlerinin Batıcı niteliği tamamiyle antidemokratik bir yönelimi önleyici mahiyettedir. Fakat bu aydın hareketleri Batı'nın sınırsız özgürlük tanıyan yönetimini de benimsememektedir. Bu nedenle Türkiye'de Batı bütünüyle ve doğru anlaşılmış olsaydı bile, Türkiye'nin sorunlarının çözümlenmiş olabileceği kanaatinde değilim. Bu durum her yeni evrede, yeni Batı yorumlarının gündeme getirilmesine neden olmakta, bu da sorunların özgül tedbirlerle çözümlenme denemesini ertelemektedir. Türkiye'de düşünen çevreler hep birbirlerini birtakım şeyleri yanlış anlamakla suçlamakta, klasik bilim kitaplarında üzerinde durulan özgüllük gerekliliği salt o kitaplardaki soyut bağlamda tekrarlanmaktadır.

Halk ise zaten toplumsal değişikliklerde etkin rol oynamasına müsaade edilmediği için, olayları soyut düşünce çerçevesinde algılamamıştır. Karşılaştığı günlük sorunları pragmatik açıdan değerlendirmiştir.

Türkiye'de özgürlükler tepeden geldiği, belli bir mücadele süreci sonucu gerçekleşmediği için, başka bir müdahale ile ortadan kaldırılmaları olağandır.(*)

Kurtuluş Kayalı'nın Türk halkıyla ilgili bu karamsar, ancak gerçekçi tablosunun yaratıcıları, Batı ve onların Türkiye'deki işbirlikçileri değil midir?

Yakın geçmişte toplum mühendisliği yapan fikir ve kalem sahibi aydınların kökü kazınmış, günümüzde ise çatışmalı hale getirilmiştir. Batı'nın Türkiye'ye yönelik, güncel ifadesiyle **anchored** (kendi kapısında demirletme) ve sözde **reform** projeleri gerçekte kendi siyasal amaçları doğrultusundaki dayatmalarından ibaret olduğu, 17 Aralıkta anlaşılmadıysa ne zaman anlaşılacak?

Yöntem çok nettir. Birinci aşama: **İçini karıştır, yoksullaştır, bağımlı kıl**. İkinci aşama: **İyileştiriyorum diyerek dilediğini yaptır, potansiyelini yok et.** Bu yöntem "tırnaklarını saklayan melek" rolüdür. Bu nedenle TSK içinde Batı ittifakından koparak, ulusal güç ittifakını oluşturmaya çalışanların varlığı açıkca görülüyor.

İlerleyen sayfaları bu görüşlerimizin belgeleri olarak sunuyoruz.

(*) Kurtuluş Kayalı, "Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart", İletişim, 1994, s.200.

Son 30 yıl boyunca Türkiye'ye yönelik
"terörü", "bölücülüğü", "ayrılıkçı" ve
"irticai" faaliyetleri destekleyen,
finanse eden, örgütleyen, eylem yaptıran
sözde askeri, siyasi ve ekonomik yandaşlarımız(!)
ABD ve AB...

Alman makamlarınca hazırlanan irtica raporu.

Asıl tehlike AB'de

Avrupa'nın terörizmle savaşı askeri katkısı mütevazı boyutlarda oldu. Diplomatlarının Bush yönetiminin amaçlarıyla ters düştüğü durumlar da yaşandı. Avrupalı

The Washington Post

para birimi ve onaylanmayı bekleyen anayasa ile birlikte adım adım daha

sürmesi beklenen müzakereler Türkiye'nin bu reformları genişletip güçlendirmesini gerektirecek; her şey yolunda gittiği takdirde, bu süreç laik demokratik yönetime ve Batı'ya sıkı

New Europe

12th Year, Number 604 www.new-europe.info December 19 - 25, 2004

Turkey under the shadows of Europe

Nedir Bu Anchored?

The Washington Post gazetesinde yayınlanan makalenin çevirisinde: Avrupa Birliğinin merkezi ülkeleri Türkleri Avrupalı görmedikleri halde kendi kamuoylarının karşı çıkmasına rağmen, 70 milyonluk yoksul ve Müslüman bir ülkeye müzakere günü vermekle çok büyük bir risk aldıklarını vurguluyor. 17 Aralık zirvesinin hemen sonrasında haftalık New Europe gazetesinin 19-25 2004 sayısının ilk sayfasında: **"Türkiye Avrupa'nın gölgesinde"** başlıklı haberde "Görüşmelerin devam edeceğine dair hiçbir garanti olmadığı, eğer üyelik mümkün olursa görüşmelere devam edileceği, Türkiye'nin Avrupa'ya sıkı bir şekilde bağlanması gerektiğini yazıyor. Burada **"anchored"** kelimesi kullanılmış. Yani Türkiye'nin herhangi bir yere kıpırdamayacak, alternatif bölge politikaları üretemeyecek, AB'nin kapısında ve gölgesinde demir atmış olarak kalacak. Bu kararın üstünü örtmek için de "böylesine bir bağımlılığın özel statü" anlamına gelmeyeceği şeklinde çifte standart içeren bir ifade eklenmiş. Buna karşın 10 Ocak 2005'te Başbakan Erdoğan'ın Rusya gezisi çok iyi değerlendirilmesi gereken bir fırsattır.

Bir yanda *"Silahlı halk ayaklanmasına hazırlanalım."*
Diğer yanda *"Özgürlük, eşitlik, birlik istiyoruz."*
Ortada PKK bayrakları. Yorumu okuyucuya ait.
Altta: 12 Eylül öncesine ait bir döküman.

Avrupa'dan beslenip Türkiye'nin altını oyan illegal Örgütler:

12 Eylul oncesi yurt içinde beş ayrı odak etrafında kumelenen ve s ırı elliyi bulan bu yıkıcı, bolucu ve komunist orgutleri bugun Avr daki sayıları 250'den fazladır. Şoyle ki;

TKP (Turkiye Komunist Partisi) ve TKP dogrultusunda faali steren orgutlerin sayısı Federal Almanya'da 114, İngiltere'de 21, Be i'da 13, Hollanda'da [illegible] um 162'dir.

TKP/M-L (Turkiye Komunist Partisi Marksist Leninist) pir [illegible] le Federal Almanya'da 43, Avusturya'da 5, [illegible] olmak uzere 53 orgut yogun bir faaliyet [illegible]

THKP-C (Turkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi) paralelin mak uzere Federal Almanya'da 16, [illegible] da 3, Isviçre'de 1 olmak 20 orgut vardır.

THKO (Turkiye Halk Kurtuluş Ordusu)'nun devamı durt lan ve Turkiye Devrimci Komunist Partisi ile başka isimler altı [illegible] orgutler ise Almanya'da 10, Hollanda'da 1 olmak uze

Bu bir sağ-sol kavga Olamı

olan ve Türkiye Devrimci [illegible] ile başka isimler altında faaliyet gösteren örgütler ise Almanya'da 10, Hollanda'da 2 olmak üzere 11'dir.

Sonradan Türkiye İşçi Koylu Partisi adıyla legal hale gelen Türkiye İhtilalci İşçi Koylu Partisi'nin Federal Almanya'da 14, İsveç'te 3, Hollanda ve Avusturya'da 2, Fransa, Belçika, Danimarka ve İsviçre'de 1'er olmak üzere toplam 23 örgüt, dernek, federasyon, konfederasyon ve benzeri oluşumlarla faaliyette bulunmaktadır.

Bunlara davetten Batı Avrupa ülkelerinde Anayasa Mahkemesince kapatılan Türkiye Emekçi Partisi'nin yandaşlarının 9, Türkiye Birlik Partisi yandaşlarının 3, Türkiye İşçi Partisi yandaşlarının da 2 derneği mevcuttur.

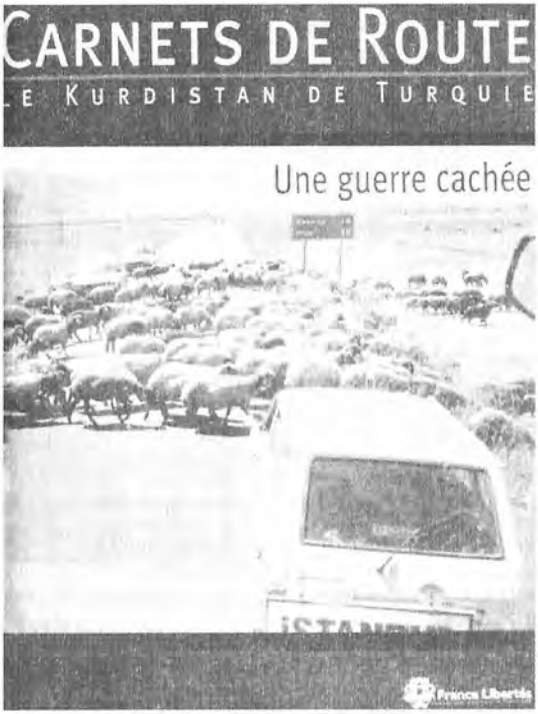
Bu ülkelerde Türk [illegible] tarafından komünist faaliyetlerin sürdürüldüğü Türkiye Komünist Partisi ve yandaş gruplar çekmektedir. TKP'den ayrılan TKP/M-L, [illegible] ve DEV YOL yurt dışında etkin örgütlerdir. Ayrıca 8 [illegible] de Federal Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu (FIDEF) Türkiye Komünist Partisi paralelinde, 30 üye derneği ile Almanya'da Türkiye'li İşçiler Federasyonu TKP/M-L paralelinde, 16 üye derneğiyle Demokratik İşçi Dernekleri Federasyonu (DİDF) Türkiye Devrimci Komünist Partisi paralelinde faaliyet gösteren kuruluşlardır. Bunların yanı sıra Avrupa Türkiye Birlik Birlikleri Federasyonu (ATHBF) Türkiye İşçi Koylu Partisi, Avrupa Türkiye Sosyalistler Birliği (ATSB) ve Avrupa Türkiye Emekçi Partisi paralelinde faaliyet gösterdikleri açıkça belirtilmiştir. Avrupa Türkiye'li Yurtsever Birliği Federasyonu'nun (ATYBF) Türkiye Birlik Partisi'nin, Demokrasi için Birlik-Avrupa Komitesi (DİB-AK).

Avrupa'da faaliyet gösteren ayrılıkçı veya etnik yapılanmayla ilgili Kurt örgütler:

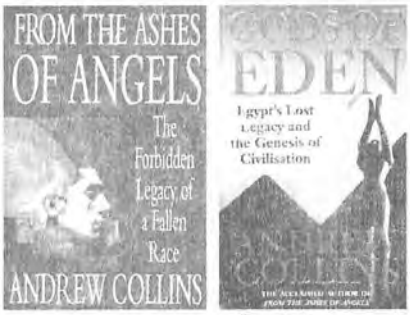
Kürdistan İşçi Dernekleri Federasyonu (KOMKAR), Devrimci Demokratik İşçi Dernekleri (KKDK), Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri (DDKD) Dayanışma Komitesi, Kurdistan İşçi Partisi (PKK) Avrupa Temsilciliği, Hollanda Kurt İşçileri Birliği, Norveç Kurt İşçileri Derneği, Federal Almanya Kurt Halkevi ve Danimarka Türk İşcileri Birliği.(4) (Günümüzde çok daha fazla örgüt mevcuttur.)

Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgiler kitabın ilerleyen bölümlerinde görülebilir.

Türkiye'de etno ulus yaratma girişimlerine alt pek çok örnekten ikisi: *France Libertés Fondation, Paris* **Danielle Mitterrand** tarafından bastırılan ***"SEYİR DEFTERİ*** *TÜRKİYE KÜRDİSTANI* (1998) ***Gizli Savaş***" başlıklı kitapta, Güneydoğu'daki Kürt kökenli vatandaşların yaşam koşulları ve güvenlik güçlerinin gözetim ve baskısı altında tutuldukları şeklinde fotoğraf ve metinler içeriyor.

Yazar Andrew COLLINS'in *"Uygarlıkların beşiğini koruyan Kürtlerin bağımsızlığına adıyorum"* dediği ***"Meleklerin Küllerinden"*** adlı kitabı (1996). Bu kitapta, Güneydoğu Anadolu'nun kutsal kitaplardaki cennet, Kürtlerin de bu cennetin melekleri oldukları iddia ediliyor.

Türkiye'ye zaman zaman gelen yazar, Güneydoğu Anadolu'da bilimsel kazı çalışmaları yapılan ören yerlerinde gözlemler de yapmıştır. Diğer bir kitabı olan ***"Adem'in Tanrıları"***nda da Güneydoğu Anadolu ve Kürt topluluklarıyla ilgili mitolojik harita ve varsayımlar yer almakta.

BATI MEDYASI DESTEKLİ AYRILIKÇILIK

FINANCIAL TIMES THE REGION eki March 24, 2003

PEOPLE WITHOUT A

Kurds fight against past to emerge as key US ally

For once, the Kurds have a great power on their side, reports Harvey Morris in Mosul

Kürtlerin geçmişlerinden çıkış savaşında ABD ittifakı.

Bu defa Kürtlerin yanında büyük bir güç var, ABD. Sevr'de Türk delegasyon başkanı olarak katılan Damat Ferit'in fotoğrafı ve Kürdistan haritası fonunda, Kürtlerin 1198'den beri 700 yıldır Türklerin tebası, müttefiki ve kiralık askerleri olduklarını, Türklerin 1923 Lozan Anlaşmasıyla Kürt bölgelerini kendi yönetimleri altına aldıklarını, ancak ABD'nin ittifakı ve desteğiyle bu durumdan çıkabileceklerini yazıyor.

The Kurds must not be betrayed again

T

The US and Britain could not justify stamping out self-government in the one unit of Iraq that has

Kürtler bu defa aldatılmamalı başlıklı makale: "Türklerin, ABD ve Kürt olmayan Iraklıların, Iraklı Kürtlerin merkezi ve üniter bir Irak devleti içinde yeralması için dayatma yapmaya hakları olmadığı" konusunu içeriyor.

AB, ABD İşirliğiyle Öcalan'ı Kurtarma Operasyonu

Öcalan'ı İtalya'ya Getiren Uçakta AB Üyesi İtalya'nın Milletvekilleri Vardı Kenya'ya da AB Üyesi Yunanlılar Götürdü

Yıl: Ekim 1998

Öcalan'ın uzun süre bir AB üyesi olan İtalya'nın başkenti yakınlarındaki bir villada kalması, Başbakan D.Alema'ya karşı Türkiye'de büyük tepkilere yolaçmıştı. İtalyan mallarına boykotlar başlamıştı.

Öcalan Moskova'dan İtalya'ya nasıl gitmişti? Rusya Parlamentosu Jeopolitika Komitesi Başkanı Aleksey Mitrafanov, eski SSCB döneminde 30 yıl KGB'yi yöneten Yuri Andropov'un evlilik dışı oğludur. Andropov bilindiği gibi Marksist, Leninist parti PKK'nın kurulmasına önayak olan kişidir. Mitrafanov bundan dolayı PKK'yı destekliyor. Öcalan'ın gideceği yer olarak İtalya'nın seçilmesi de bir rastlantı değil. Andropov'un İtalyan komünistlerle çok yakın ilişkisi vardı. Unita Communista Combatante (Komünist Savaşçılar Birliği) hareketini destekliyordu. Öcalan uçakla Roma'ya gittiğinde, yanında İtalyan milletvekilleri vardı.

A.Mitrafanov: *"Öcalan'ı o gün saat 2.00'de Moskova'nın uluslararası havalimanı Şeremetevo-2'de bekliyorduk. Apo'yu getiren küçük özel uçağın yakındaki Şeremetevo-2 havaalanına indiğinde oraya gittik. Bir sürü limuzin ve çok sayıda milletvekiliyle Öcalan'ı orada karşıladık."* demişti.

Tüm bu yaşananlar, 9 Ekim 1998'de Moskova havaalanındaki görüntülerle başlayan 50 dakikalık bir filme alınmıştır.

Öcalan'ın daha sonra Kenya'daki Yunanistan Büyükelçiliğine ve oradan da Türkiye'ye teslim edilişine(*), ardından idam cezasının kaldırılışı ve daha sonrasına ait sürecin nasıl işlediği açıkca görülüyor. Öcalan artık adadaki ikametgahından "Bağımsız Kürdistan" projelerini sürdürmektedir. (Sonrasını hep birlikte göreceğiz.)

AB'nin Türkiye'deki yasadışı örgütlerle ilgili dosyası hayli kabarık. Bu başlıbaşına bir kitap konusudur. AB Hizbullah'ı da terör örgütü olarak kabul etmiyordu.

(*) ABD'de yaşayan eski MİT elemanı Mehmet Eymür'e göre, Yunanistan Deniz Kuvvetlerinde görevli istihbaratçı Amiral Adonis Naksakis daha önce Öcalan'la Bekaa Vadisi'nde görüşen kişiydi. Öcalan'ı bir gece Atina'daki evinde konuk eden ve Kenya'ya götüren Naksakis için MİT'ci Yeşil kod adlı M.Yıldırım ve arkadaşları Atina'da beceriksiz suikast girişiminde bulunmuşlardı.

Yıl: 4 Aralık 1998

Cumhurbaşkanı S.Demirel, Romanya gezisinden dönerken, uçakta gazetecilerle yaptığı sohbet sırasında Avrupa Parlamentosu'nun **"Kürt Konferansı toplansın"** kararını sert bir dille eleştirerek, kararın **"Türkiye'nin iç işlerine müdahale"** anlamına geldiğini söyledi. Demirel, *"Türkiye'yi masaya yatırın. Türkiye'nin bölünmesini tartışın. Sizi Avrupa Birliği'ne alalım diyorlarsa,* ***Avrupa Birliği onların olsun.****"* dedi ve Avrupa Parlamentosu'nun kararını şöyle değerlendirdi: *"Avrupa Parlamentosu 17 Eylül 1992'de hemen hemen aynı kararı almıştı. Ondan sonra 15 Temmuz 1993'te yine aynı kararı aldı. Şimdi de üçüncü kararı alıyor. Avrupa Konseyi ile Avrupa Parlamentosu'na hayırlı olsun."*

Demirel, ***"Yine Sevr dayatması mı?"*** şeklindeki bir soruya yanıt olarak, *"Hep aynı şey. Değişen bir şey yok. O tarihten bu yana kararlar alınmış ve hep askıda kalmış. Bu doğrudan doğruya Türkiye'nin iç işine müdahaledir."* dedi. Demirel, *"Bu karar Türkiye'nin AB ile ilişkilerini etkiler mi?"* sorusuna karşılık olarak, Türkiye'nin hükümranlığına, bölünmez bütünlüğüne ve iç meselelerine yönelmiş hiçbir müdahalenin kabul edilemeyeceğini söyledi. (5 Aralık 1998 tarihli Hürriyet gazetesi.)

Yıl: Ocak 2004 New Europe gazetesinin manşetinde:

Prodi, Kürtlerin serbest bırakılmamasına üzüldüğünü ifade etti.

(L.Zana ve H.Dicle'yle ilgili olarak)

TURKEY

New Europe
January 25-31 2004

Prodi expresses regret over failure to free Kurds

Commission chief urges Turkey to implement reforms in bid to join EU

European Union Commission President Romano Prodi last weekend said he was "very sorry" that a court in Ankara had refused to release Leyla Zana, a Kurdish former parliamentarian whose case has been championed by the EU and human rights groups.

"I hope of course that she will be released ... very sorry ... very, very sorry (at Friday's court decision)," Prodi told journalists in Istanbul on the second day of his visit to EU aspirant Turkey.

A state security court in Ankara refused to release Za-

European Enlargement Commissioner Guenter Verheugen (R) with Commission President Romano Prodi (L) and Turkish Prime

He also said a positive gesture by Turkey in settling Cyprus's issue would not [illegible] on the Commission's decision. "It is not a condition that granting of a date for membership negotiations," he said.

However, he stressed solution for Cyprus [illegible] strengthen Turkey's [illegible] repeat that we will make [illegible] Copenhagen political criteria but the settlement of Cyprus problem will [illegible] help the Turkish side.

Push for solution comes to the fore

VATAN, Zana ve arkadaşlarının ilan ettikleri partinin perde arkasını 23 Ekim'de Ruşen Çakır imzasıyla manşetten duyurdu...

25 Ekim 2004, VATAN gazetesi.

Ruşen Çakır'ın manşetten duyurduğu bu haberde, DEHAP'ın yerine yeni bir parti kurulması emrini bizzat Abdullah Öcalan veriyor ve partinin lideri olarak da Hatip Dicle'yi gösteriyor. (Bu kitabın 21. sayfasında AB Komisyon Başkanı Prodi ve Genişleme Uzmanı G.Verheugen, Abdullah Gülden, L.Zana ve H.Dicle'nin serbest bırakılmasını istediklerine dair New Europe gazetesine ait haber küpürü var. AB'nin bu konuda nasıl planlı ve amaçlı çalıştığına dikkat ediniz.)

Bağımsızlık ve özgürlük meselesi halkların birliğidir

- Türk radyo ve gazeteleri her gün partiniz için Türkiye'den ayrılıp bağımsız bir devlet kurmak istiyor diyor. Yine Kürt halkının düşmanlığını yapan bazı medya kuruluşları da aynı şeyleri söylüyorlar. Bununla bölgedeki devletleri de korkutmak istiyorlar. Bunu da sizi bölücü göstererek yapıyorlar. Sizin buna cevabınız nedir?

- Bizim baştan beri Kürt halkı ve Kürdistan için yaptığımız çalışmalar, bağımsızlık ve özgürlük içindir. Benim şu ana kadar yaptığım çalışmalar bölmek için değildir. Böyle bir şey demedim. Tam aksine bağımsızlık ve özgürlük meselesi, merkezileşmedir ve halkların birliğidir. Bir şey daha:

Yanda:
A. Öcalan'ın 2003'te yayınlanan "Kürt Aydınlanması" kitabının 326. sayfasından bir paragraf. Yorumu okuyucuya ait.

Altta:
Kitap kapağı ve Öcalan'a özgürlük kampanyasına ait 15 Haziran 2004'e tarihli gazete manşeti.

İlanda ilginç rastlantı

► Fransa, 1 Aralık'ta AB'nin Türkiye karşısında "azınlıklar" konusuna da yer vermesini istedi. Bir hafta sonra yapılan çağrıda, AB'den, Türkiye'nin üyelik sürecinde Kürtlerin talep edilmesine karşılanması gereken kriterler olarak yer vermesi istendi.

11 Aralık 2004, CUMHURİYET gazetesi.

Fransız Dış Politikasının geleneksel ikiyüzlülüğüne örnek bir girişim. 17 Aralık zirvesi öncesi görüşmelerine bir hafta kala, Paris Kürt Enstitüsü öncülüğünde gazetelere verilen ilanda, Türkiye'nin önüne azınlık hakları konusunu kriter olarak getirme çağrısı yapıldı.

Altta: Batı, Zana'yı Kürtçülüğün Tansu Çiller'i mi yapacak? *11.12.2004, Tercüman* gazetesinde "Kürt hakları verilsin", "Eski DEP'liler genel af" diyor.

Anayasa ihlaline pişkin savunma

Avrupa'da "Kürtler'e hak verilsin" ilanı yayınlatan eski DEP'liler, tepkiye 'suni gündem' dedi

Denktaş: Ayıp etti

KKTC Lideri: Leyla Zana ilanda bizi örnek gösteriyor ancak biz azınlık değiliz. Kendisini biraz akıllı bir hanım zannederdim. ■ 10'DA

ESKİ DEP'lilerin de yer aldığı bir grubun, Kürtler adına bölücü talepleri, Türkiye'yi ayağa kaldırdı. Devlet Bakanı Şahin, "Üniter Anayasayı bozan bir düşünce" dedi.

Üzüntü duymuşlar!

ZANA ve arkadaşları ise tepkiden 'üzüntü' duyduklarını açıkladı: AB-Türkiye ilişkisini zedeleyecek, olmaması gereken gündem oluşturulmaya çalışılıyor. ■ 10'DA

ABD ve Kürtler, Türkiye'yi dışladı; Ankara kaygılı

Altı yıl sonra dün Erbil'de toplanan Kürt Parlamentosu, Washington Süreci'nin kabulü yönünde karar aldı. Türkiye'yi dışlayan bu gelişme karşısında Ankara, Güvenlik Zirvesi'ni topladı.

KADEK, Kuzey Irak'ta özerk bölge peşinde

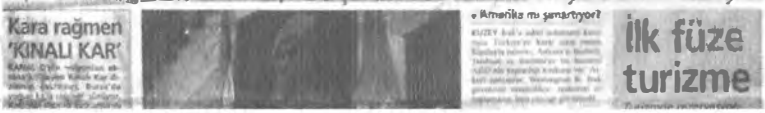
5 Ekim 2002 ZAMAN gazetesi manşeti.

Erbil'de toplanan IKDP ve IKYB koalisyonundan oluşan Kürt parlamentosu, Washington sürecini kabul ediyor. Colin Powell'ın tebrik mesajı gönderdiği açılışa, Bayan D.Mitterrand da katılmıştı. KADEK ismini alan PKK, aynı sıralarda Brüksel'de yaptığı basın toplantısıyla KADEK'in programını açıklıyordu. Militanları da Kuzey Irak'ta vergi topluyor, gümrük uyguluyor ve elektrik satıyordu. Çankaya'da toplanan güvenlik zirvesi sonrası yapılan açıklamada: *"Kürt Meclisi'nin toplanması nedeniyle kamuoyunun heyecanlanmasını gerektirecek bir durumla karşı karşıya değiliz."* deniliyordu. **TC'nin Kuzey Irak politikaları tam anlamıyla fiyaskolar manzumesidir.** Yıllardan beri Batı desteğiyle sürdürülen "Bağımsız Kürdistan" projesine Türkiye'de çeşitli şekillerde alet edilmiştir. Yandaki resimde görüldüğü gibi Kürt Parlamentosunda kurucu baba Molla Mustafa Barzani'nin resmi yanında Kürdistan bayrağı ve peşmerge giysili tören muhafızları yer alırken; Kürdistan Askeri Akademisi, Kürdistan Anayasası, Kürdistan Havayolları, Kürdistan Televizyonları, Üniversiteleri, Bankaları başkent Bağdat'tan, bağımsız yatırım, gümrük ve vergi uygulamalarının yanı sıra *"Kerkük Kürdistan'ın kalbidir."* diye Ankara'ya meydan okuyan bu oluşum karşısında devletin güvenlik zirvesi "Heyecanlanmaya gerek yok" diyor.

Asker rahatsız

Kürt parlamentosunun tavrına ve Kürtlere uçaksavar verilmesine dikkat çeken askerler, "Bu şartlarda tezkere onaylanmamalı" diyor

26 Şubat 2003 MİLLİYET gazetesi manşeti. Talabani ve Barzani Amerika'dan aldıkları maddi ve manevi desteklerle, Ankara'ya *"Kuzey Irak'a Türk askeri girmesin."* şeklinde sert bir çıkış yaptılar. Bu çıkışın arkasında ABD'nin olduğu bilindiğinden, bazı askeri uzmanlar Washington Kuzey Irak güvencesi vermedikçe tezkereyi onaylamanın hata olacağı görüşündeydiler. Oysa hükümet tezkere verilmesi için çok çaba gösterdi. Genelkurmay da bunu destekledi. Tezkerenin birkaç oy farkıyla onaylanmaması, hükümetin ABD ile işbirlikçi tutumunu değiştirmemiştir. ABD'nin Irak'ta ihtiyaç duyduğu her türlü saldırı desteği havadan, karadan kesintisiz sağlanmaktadır.

ABD'nin Irak'a saldırısında en güvendiği müttefikleri Kuzey Irak'taki Kürt yönetimleri oldu. *Yanda:* Paul Bremer ve Mesut Barzani'nin kucaklaşması bunun en somut göstergesidir. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ise: *"Türkiye'nin güvenini kazanmak Kürtlerin çıkarınadır."* demekle yetiniyor.

ABD'nin Kürt cephesi

K.Irak'ta korkulan oldu. ABD, KDP ve KYB peşmergelerini, Saddam da kendisine bağlı Kürt aşiretlerini silahlandırıyor. Cumhuriyet Muhafızları da sınırda bekliyor

Avrupa'nın gerçek amacı bizi bölmek

Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanı Tuğgeneral Halil Şimşek siyasileri uyararak, "Katılım Ortaklığı Belgesinde bu devletin asli unsuru olan Kurt orijinli vatandaşlarımız için ana dilde yayım ve eğitim hakları adı altında ülkemiz bölünmek istenmektedir" dedi

İSTANBUL Harp Akademileri Komutanlığı'nda düzenlenen konferansında "Değişik Tehdit Senaryolarının Ana Hedefine Dönüşen Türkiye'ye Yönelik Tuğgeneral Şimşek, gelecekte 300 milyonluk bir Avrupa'nın bağımsız bir askeri güce sahip olmasının durumunda Balkanlar, Kafkaslar veya Ortadoğu'da kolayca çatışma yaratabileceğini, bu nedenle Türkiye'nin AGSK içinde yer almasının hayati bir konu olduğunu söyledi

"TÜRKİYE DE 13 MİLYON AÇ YAR"

Orgeneral Şimşek, Atatürk'ün en büyük eseri dediği Türkiye Cumhuriyeti'ni ekonomik, siyasi, kültürel ve diğer alanlarda güçlü, çağdaş ve [illegible]

Harp Akademileri Komutanı Orgeneral Şenoğul dedi ki:

AB üyeliğimize içtenlikle destek veren AB üyesi bir ülke yok!

İSTANBUL- Harp Akademileri Komutanı Orgeneral Nahit Şenoğul ise Türkiye'nin, Avrupa Birliği (AB) üyeliğini içtenlikle destekleyeni AB'ye üye bir ülke söylemenin mümkün olmadığını belirtti. Orgeneral Şenoğul, "Washington Zirvesi'nde alınan kararlara rağmen Nice Zirvesi'nde bu kararların yok farz edilerek, Türkiye'nin,

12 Ocak 2001 GÖZCÜ gazetesi, s.5.

Üstte: Silahlı Kuvvetler Akademisi Komutanı Tuğ. **Halil ŞİMŞEK** şöyle diyor: *"300 milyonluk bir Avrupa'nın bağımsız bir askeri güce sahip olması durumunda, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'da kolayca çatışma yaratabilecektir. Bu nedenle Türkiye'nin AGSK içinde yer alması hayati bir konudur... Devam eden Hizbullah ve PKK ile Marksist terör faaliyetlerine ilave olarak, Ermeni terörü yeniden çağa uyarlanmış, hukuki ve siyasi bir zeminde kullanılmak üzere Avrupa Parlamentosu'nun himayesinde karşımıza çıkarılmaktadır. İçeriden ve dışarıdan desteklenen bu gelişmeler, milli birliğimizi ve toprak bütünlüğümüzü bozacak büyük bir tehdit niteliğini almıştır. Çünkü bu oluşumların arkasında olan Avrupa, Ermeni kozu ile Kafkaslara, Ege sorunuyla Balkanlara, Kıbrıs ve Güneydoğu sorunlarıyla Ortadoğu'da politikalara müdahil olmanın hukuki alt yapısını hazırlamaktadır.*

Üstte sağda: Harp Akademileri Komutanı Orgeneral **Nahit ŞENOĞUL**'un açıklamasından bir bölüm: *"Türkiye'nin AB üyeliğini içtenlikle destekleyen AB'ye üye olan bir ülke söylemek mümkün değildir. Washington Zirvesi'nde alınan kararlara rağmen, Nice Zirvesi'nde bu kararların yok farz edilerek, Türkiye'nin, AGSK karar organlarının dışında tutulması, AB'nin yeniden yapılanmasında Türkiye'nin dikkate alınmaması ve Türkiye'nin AB'ye katılımının 2010 yılından sonrasına ertelenmesi, KOB'a göre Kıbrıs ve Ege sorunlarında sanki bu sorunları biz yaratmışız gibi tek taraflı olarak taviz vermemizi ve ulus devletimizden fedakârlık yapmamızı istemeleri, AB'nin ülkemize karşı haksız ve vefasız tutum ve davranışları olarak algılanmakta ve Türkiye'yi aldatılmış duygusuna sevk etmektedir."*

ASKERDEN NET MESAJ:

AB karşıtı olamayız

Genelkurmay'ın AB şartları

30 Mayıs 2003 Finansal Forum gazetesi, s.5. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı'nca Harp Akademilerinde düzenlenen "Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik Sempozyumu"nun açış konuşmasını yapan Org. Yaşar Büyükanıt, AB'nin Türkiye'ye kısa sürede üyelik tarihi vermesini, AB konusunda TSK'nın haksız saldırılara hedef olduğunu, TSK'nın AB'ye karşı olduğu konusunda kanaatler oluştuğunu, bunların doğru olmadığını söyledikten sonra TSK'nın bu konudaki görüşleriyle ilgili *olarak şöyle dedi: "TSK, AB karşıtı olamaz. Çünkü AB, Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk toplumuna gösterdiği çağdaşlaşma hedefinin jeopolitik ve jeostratejik açıdan zorunluluğudur. Bu zorunluluk, aynı zamanda Türkiye'nin sosyal, politik, ekonomik, güvenlik hedefleriyle de tam olarak örtüşmektedir."*

SERT MESAJLAR

Y.Büyükanıt, 25 kitap sayfalık konuşmasında ilginç sorular da yöneltmektedir: Şöyle ki: *"Gelişmekte olan ülkelerin gerçek ulusal anlamdaki tehdit algılamalarını, küresel anlamda güçlü ülkeler ne kadar dikkate almakta, ne kadar özen ve duyarlılık göstermektedirler. Acaba güçlü ülkeler, kendi ulusal çıkarları yönünde tanımadıkları tehdit algılamalarını güçsüz ülkelere dayatarak, o ülkelerin ulusal çıkarlarına zarar verecek yaklaşımlar içinde mi bulunuyorlar?"* Y.Büyükanıt'ın aynı zamanda gerçekçi birer tespit olan bu soruları, kitabımızın içeriğiyle doğrudan ilgilidir. Güçlü Batılı ülkelerin Türkiye'ye yönelik dayatmaları karşısında, H.Özkök'ün Batı tanımlamasıyla Büyükanıt'ın Batı tanımlaması arasında ciddi farklılıklar var. Özellikle ABD'nin irrasyonel askeri, siyasi ve stratejik taleplerinin Türk askeri ve siyasi çevrelerinde yarattığı paradoksal durum açıkça ortaya çıkmaktadır.

3 Kasım 2004, VATAN gazetesi. Genelkurmay Karargahında iki saat süren basını bilgilendirme toplantısında, Genelkurmay 2. Başkanı Org. **İlker BAŞBUĞ** AB raporlarına yönelik eleştiriler yaptı. Bunlardan dikkat çeken bazıları şöyle: *"İlerleme raporunda 69 defa azınlık kelimesi geçmekte. AB raporlarında dikkat çeken husus azınlık hakları çerçevesinde düşünülen bazı hakların kültürel alanları da aşarak siyasal alanlara taştığı noktasındadır. AB'nin Lozan Anlaşması'yla tesis edilen durumun dışına çıktığı ortadadır. Bugüne kadar yaşanan terör olayları, Türk toplumunda herhangi bir kutuplaşmaya neden olmamıştır. Kültürel alandaki haklar, siyasal alana doğru götürülürse, bir kutuplaşma ve ayrışma nedeni olabilir.*

AB artık kendine "ortak" değil, ekonomik, siyasi, askeri, kültürel vb. alanlarda denetleyip yönlendirebileceği ülkeler arıyor

The EU is no longer a community formed up following achievement of political and economic unity across the European countries and consisted by the gathering of the same under equal

15 Mart-15 Nisan 2004, NATURAL STONE dergisi, sayı: 5, s.40. Derya Kırıcı, "45 Yıllık Bitmeyen Senfoni, Türkiye'nin AB Üyeliği" ilgili araştırmasından.

Natural Stone dergisinde yayınlanan oldukça uzun ve ilginç makalenin Türk Silahlı Kuvvetleriyle ilgili bölümünden bir paragrafta şöyle diyor: *"AB'nin Türkiye için giriş kapısına koyduğu şartlardan biri de Türkiye'nin askeri gücüyle ilgili. Türk Ordusu, NATO'da 2'inci, dünyada da sayılı güçlü ordulardan biri. Teknik kapasitesindeki sürekli gelişimin yanında, asıl dikkat çeken konu savaş tecrübesinde varmış olduğu nokta. Özellikle güneydoğuda uzun süre süren terör, Türk Ordusu'nun savaş konusundaki tecrübe ve birikimini önemli oranda artırdı.*

Üst komutasındaki siyasileşmeyle birlikte, böyle bir Ordu'nun AB içinde sorun olacağını düşünen AB, Ordu'yu taşeronlaştırmanın, AB hedefleri doğrultusunda çalıştırmanın yöntemlerini arıyor.

Bu yöntemlerin ilki MGK konusuna bağlı olarak, Ordu üst yönetimiyle siyaset arasındaki bağları koparmak, Ordu'yu siyasi planda etkisizleştirmek."

İstiyorlar

Avrupa kafayı askere taktı!

Türkiye'ye AB yolunda yeşil ışık yakan İlerleme Raporu'nda. Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin Laik Cumhuriyeti koruma ve kollama görevinin kaldırılması gerektiği ima edildi

Orduya, Türkiye Cumhuriyeti'ni koruma ve kollama görevi veren TSK İç Hizmet Kanunu'nun 35 ve 85/1 maddelerine atıfta bulunan Avrupa Birliği Komisyonu, böylece önümüzdeki dönemde bu maddelerin değiştirilmesi beklentisini ifade ediyor

YENİ BİR EVET

8 Ekim 2004, GÖZCÜ gazetesi, s.1.

Manşetten verilen haberin alt başlığında: **"Ordu'ya, Türkiye Cumhuriyetini koruma ve kollama görevi veren TSK İç Hizmet Kanunu'nun 35 ve 85/1 maddelerine atıfta bulunan AB Komisyonu, böylece önümüzdeki dönemde bu maddelerin değiştirilmesi beklentisini ifade ediyor."**

Ayrıca, komutanların siyasi, sosyal ve dış politika konularında medyaya, kamuoyuna görüş açıklamalarına eleştirel bir şekilde değiniliyor. (Yani burada birkaç örneği verilen basın açıklamaları artık istenmiyor.)

"Biz Avrupa Birliğine girelim ki, askerler sivil idareye müdahale edemesinler diyenler, AB'yi tetikçi gibi kullanmak isteyenlerdir."

AB Komisyonu Eski Başkan Vekili Cevdet Akçalı

Yabancı hayranlığı, Türk ırkının genlerinde mevcuttur desek, yalan söylememiş oluruz.

Biz bir fikrin doğruluğunu savunuyorsak, *"Bu Avrupa'da da var."* dememiz yeterlidir. Başka bir delille ve gerekçeye ihtiyaç yoktur. Bir şeyin kötü olduğunu iddia ediyorsak, *"Hiçbir Avrupa ülkesinde yok."* dememiz yeterlidir.

Fakat işin en kötü yanı, Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesini savunan bir kesim, aynı sakat mantıkla hareket etmektedirler. Avrupa Birliğine girelim ki, devlet demokratik kurallara uymaya mecbur olsun... Avrupa Birliğine girelim ki, sivil idare askeri vesayetten kurtulsun... Avrupa Birliğine girme gerekçeleri arasında bunların bulunması fevkalade yanlıştır ve hatta tehlikelidir. Biz Avrupa Birliğine gimezsek, Türkiye'yi gerçek demokrasiye kavuşturamayız diyenler, kendilerine ve ülkelerine güvenlerini kaybetmiş olanlardır... Biz Avrupa Birliğine girelim ki, askerler sivil idareye müdahale edemesinler diyenler, AB'yi tetikçi gibi kullanmak isteyenlerdir.

Tanzimat hareketini başlatanlar, Batı medeniyetinin, tekniğini, Batı'nın ulaştığı insani değerlerin hepsini Türkiye'ye getirmek istemişlerdir... Tanzimat fermanıyla vaat ettiklerimize, Suitan uymazsa... Tanzimat Fermanına uymadığı gerekçesiyle, Osmanlı Devletinin iç işlerine karışmayı bir adet, bir anane haline getirmişlerdir.

Tanzimattan beri 150 yıl geçmiştir. Biz hâlâ neden Avrupalı olamadık diye kendi kendilerine sormalıdırlar. Aklımızı kullanmamız varken, Düveli Muazama'nın ağzına bakarak bir yere varılabilir mi?(*)

(*) Cevdet Akçalı (AB Komisyonu Eski Başkan Vekili) "Düveli Muazzama Tutkusu", Dünya Gündemi, 5-12 Mart 2004, sayfa

AB'NİN *AFET* TÜRKİYE RAPORUNDA KEMALİZMİN REDDEDİLMESİ

Avrupa Parlamentosu Dışişleri Komisyonu AFET, Hollandalı Hıristiyan Demokrat parlamenter Arie Oostlander tarafından hazırlanan Türkiye raporu ve karar tasarısında özetle:

- **Kemalist felsefe Türkiye'nin AB üyeliğine engel oluşturmaktadır.**
- **Türkiye'deki devlet yapısında çok kökten değişiklikler yapılmalı.**
- **MGK ve RTÜK gibi kurumlar kaldırılmalı.**
- **Türkiye'nin ulusçu ve laik yapısı AB ile uyumlu değildir.**
- **Türk Silahlı Kuvvetlerinin Türk halkı tarafından en güvenilir bir kurum olarak görülmesi tartışılmalıdır.**
- **Türkiye'nin bu engelleri ortadan kaldıracak yeni bir anayasaya ihtiyacı vardır.(*)**

Nisan 2003'te AFET üyeleri bu raporu tartıştılar. Avusturyalı Sosyalist Hanes Swoboda, Yeşiller grubundan Hollandalı Joost Lagendijk, Hollandalı liberal Bob Van Den Boss, İngiliz Hıristiyan Demokrat Geoffrey Van Orden gibi parlamenterler, raporun özellikle Kemalizme yönelik bölümlerinin değiştirilmesini istediler. Burada ilginç olan bir durum var. Türkiye raporunun Hıristiyan Demokrat bir parlamentere hazırlatılmasıyla Türkiye'ye eleştirel yaklaşacağı daha baştan bilinmiyor muydu? AB'nin Türkiye politikalarını belirlemede değişmez tutumu, birilerine Türkiye eleştirisi yaptırıyor, daha sonra Türkiye'nin aldığı tepkiye bakarak tavır belirliyor.

Yunan basınından AB'ye dikkat çekici sorular:

Aralık 2004'te **Elefteros Tipos** gazetesinde "AB Yanlış Yapıyor." başlıklı yazıda özetle: *"AB, TSK'nın etkinliğini azaltarak, İslâmcıların iktidarına yol açtağının farkında mı?"* diye soruyor ve: *"Bunun sonucunda İslâmcı bir yönetim iş başına gelirse, AB bunu da istemeyecek. Üstelik AB bu tavrıyla Türkiye'de Batı'ya yakın laik aydın kesimin de tepkisini aldığının farkında mı?"* diye soruyor.

(*) Yine Hollandalı Hıristiyan Demokrat Parlamenter Camiel Eurlings, 24 Ekim 2004'te Avrupa Parlamentosuna sunduğu rapor Arie Oostlander'ın görüşlerinin bir devamıydı.

Ermeni ve Kıbrıs sorununda da

Hem Suçlular Hem Güçlüler

18.01.2001'de "Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı", Fransa Ulusal Meclisinde kabul ediliyor. Lozan'da atılan imzalar unutularak yüz yıl önce yaşananlar yargılanıyorsa, geçmişe dönük kendi paylarına düşen özrü de kabul etmelidirler. Çünkü Osmanlı topraklarında emperyalizm ve kolonyalizm amacıyla, bölücülük ve halk topluluklarını azmettirme çabaları nedeniyle yargılanması gereken dört büyük ülkeden biri Fransa'dır.

"Rauf Denktaş kıstırıldı" başlıklı bu yazıda özetle: Türkiye'nin reformcu başbakanı R.T.Erdoğan'ın geçen yıldan beri BM planını desteklediğini, fakat Kıbrıs'ı stratejik değer olarak gören forslu generallerden ricacı duruma düştüğünü, izole olmaktan bıkan, AB ile birleşerek daha zengin olmak isteyen Kıbrıslı Türklerin büyük bir bölümünün *"Barışa Evet", "AB'ye Evet"* sloganlarıyla yürüdüklerini yazıyor.

the turkish-cypriots leader

Rauf Denktash at bay

New Europe

January 2004

Could a new Turkish Cypriot leader emerge in time to make a deal?

RAUF DENKTASH, the embattled Turkish Cypriot leader, pours cold water on suggestions that "people power" has changed the equation. He insists that the status quo is working fine; all that is needed, he implies, is international recognition of the Turkish Cypriots' northern statelet. He says he is delighted that the Greek Cypriots need to show their passport to let them travel and work in the EU. "We're fed up with being isolated," says Ozdil Nami, an up-and-coming businessman. "We want to

Brüksel doruğunu 'tanıma' pazarlığına odaklandıran AB, Ankara'ya katı koşullarını kabul ettirdi

Kıbrıs'a karşılık tarih

Brüksel Seferimiz..

AB'den iki değişiklik

Özel statüye açık kapı

KIBRIS DAYATMASINI KABUL EDEN BAŞBAKAN, AB'YE AÇIK TARİHLE AVUNDU

AKP'de zafer havası

Annan AB'yi suçladı

18 Aralık 2004 tarihli Cumhuriyet gazetesi manşeti Kıbrıs gerçeğini yansıtıyor.

MONEY & INVESTING

THE WALL STREET JOURNAL.

Bond Buyers Gamble on Turkey

Russia Sets a Terrible Precedent: Too-Big-to-Fail Investment Idea Goes Back at Least to S&L Crisis

By Craig Karmin

IN THE MIDDLE of Russia's financial crisis four years ago, grizzly investors were on a bond-buying spree. The U.S. then reasoned, would never allow such a strategic ally to default. When Russia did just that, these same investors suffered huge losses, forcing several big funds out of business.

Now the same bet is being made on Turkey. Spurred by "too-big-to-fail" assurances by key policymakers, investors and brokerages that big banks have been buying Turkish debt, gambling that the U.S. and institutions like the International Monetary Fund will bail Turkey out before any unprecedented default. They ignore the U.S. risk stemming a Turkish economic meltdown in a time when America is trying to build Turkey as the model of a democratic, secular Muslim state—and when it desperately needs access to Turkish military bases for a war in Iraq.

Analysts say situations like this are "moral hazard" plays, because they encourage investors to take on more risk than they should, knowing that they will be bailed out if things go wrong. Such bets can backfire, as they did in Russia, when investors were caught off guard by the government's decision to default on its debt and devalue the ruble.

WORLD STOCK MARKETS

Gambling on U.S. Support

Graphic: Less bond risk is perceived...

Graphic: But stocks remain erratic

Batılı Borsa Yatırımcılarının Türkiye Üzerine Oynandıkları Kumar

Türk halkının %95'inin karşı çıkması doğrultusunda tezkerenin meclisten geçmemesi üzerine, Batılı borsa yatırımcılarının Türkiye üzerinde oynadıkları kumara ait haberi manşetten veren 7 Mart 2003 tarihli The Wall Street Journal'in "Para ve Yatırım" eki. Habere göre 5 yıl önce Rusya'da yaratılan finansal kriz oyununun aynısının Türkiye üzerinde nasıl oynandığını ayrıntılarıyla anlatılıyor.

Yanda: Graham Fuller'in ABD'nin Türkiye'ye verdirdiği kayıplarla ilgili haber.

FULLER'İN TARİHİ İTİRAFINA TEPKİLER

ABD'nin oyunları Türkiye'ye "50 YIL" kaybettirdi

VATAN Tarihi itiraf

CIA Ortadoğu Masası eski Şefi Graham Fuller'in VATAN'a yaptığı tarihi itiraf siyasi kulislerde büyük yankı uyandırdı. İşte tepkiler:

Günümüzde savaşların hepsi, "liberal devletler'in "terörizm"i bastırma savaşları olarak görülmektedir. Bu görünüm Amerika Birleşik Devletleri'nin medyatik çabasının sonucudur. ABD, müttefiklerini, dış dünyaya Amerikan tarzı bakış açısına denk düşen, tuhaf, hatta saçma terimlerle dayanışmalarını ifade etmeye mecbur bırakmaktadır. Bu bakış açısı, son derece behaviourist, yeni-Darwin'ci ve otistiktir. Bir tür kablle bilgeliği olan bu bakış açısı, Vahşi Batı'nın düzlüklerinde ilerleyen öncü bir alle için açıklanabilir olsa da, evrensel imparatorluk iddiasında olan biri için fazlasıyla eksik ve kusurlu bir bakış açısıdır.(*)

ABD'nin Türkiye'deki askeri darbe ve muhtıralarla ilgili bağlantısına ait bilgiler ileride ayrı bir bölüm halinde verilmiştir.

(*) Alain Joxe, "Kaos İmparatorluğu", İleşitim, 2003, s.18.19.

Türk askerinin kafasına çuval geçirmenin acısı geçmeden. **5 özel harekat görevlisi kurulan pusuda şehit edildi. Son aylarda öldürülen kamyon sürücüsünün sayısı 90'ı geçtl.**

*20 Aralık 2004 Hürriyet gazetesi manşetinde. 1. Ordu Komutanı Org.Hurşit Tolon "**Bu olayın dost ve müttefik bildiğimiz ülkenin kontrolündeki bir yerde cereyan etmesi fevkalade üzücü; bu durumu not ediyoruz."** diyerek ABD'ye gönderme yaptı.*

Kargaları besleyen bir dost(!) ve müttefik(!) daha...

Pulitzer ödüllü ABD'li gazeteci Seymour **HERSH**, CNN ve **New Yorker** dergisinde verdiği habere göre, İsrail, Kuzey Irak'ta Kürtlere komando eğitimi veriyor. Ayrıca Kuzey Irak'ta ve Türkiye'de arazi alımları yapıyor.

Yanda kapağı görülen kitapçığı hazırlayan emekli Korgeneral Suat İlhan'ın, önemli görevlerde bulunmanın yanı sıra çok sayıda araştırma ve yayınları da mevcuttur. Bükreş'te askeri ateşe, Kara Harp Akademisi'nde Harp tarihi, askeri coğrafya ve jeopolitik konularında öğretim üyeliği ve Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı yaptı. Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve bunlara benzer akademik sorumlulukları olan Atatürk Araştırma Merkezi ve Atatürk Kültür Merkezi'nin bağlı olduğu Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nu teşkil etmek görevini aldı.

SONUÇ OLARAK,
Doğu toplumları bin yıllardır
yüksek kültürlere, dinginliğe ve zenginliklere sahiptiler.
19. yüzyılda önce güçlenen Kuzeybatı Avrupa
emperyalizmi ile ötekileştirilen, ardından paradigma ve
doktrinlerle uydulaştırılan, sömürülen ve güçsüzleştirilen
Doğu, Batı'nın çizdiği sınırlar, bölgeler
ve işbaşına getirdiği otokratik yönetimlerle
çatışmalı etno-uluslar haline getirildi.
Bu süreç günümüzde Kafkasya, Filistin, Afganistan ve Irak
olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde
daha acımasız yöntemlerle sürdürülmektedir.
Türkiye de, Batı'nın çok yönlü tehdit ve dayatmaları altındadır.
Hiç kimse yön göstererek
"Batı iyidir, Doğu kötüdür" gibi yargı hakkına sahip değildir.
Çünkü iyi olan Doğu'yu, kötü(!) yapan Batı'dır.

Türkiye'de yaşanan askeri darbe ve muhtıraların nedenlerini de bu bağlamda gördüğümüz için kitabımıza böyle bir başlangıç yaptık.

Nerede Kalmıştık...

Şimdi gelelim
"İhtilâlci Subaylar"ın
daha doğrusu bu defa
"İhtilâlci Generaller"*in*
öyküsüne.

Ama öykümüze önce nostalji yaparak başlayalım
ve nedenini de sonra açıklayalım.

O gece Askerî Kurul Başkanı Redif Paşa ile Serasker (Genelkurmay Başkanı) Hüseyin Avni Paşa ve onun yalısında askeri önlemlerin koordinasyonunu hazırlamak üzere bir araya geldiler. Buluşmadan Mithat Paşa ile Bahriye Nazırı Kayserili Ahmet Paşanın da bilgisi vardı. 26 Mayıs Cuma günü, bir avuç insanın deneme niteliğindeki planları biçimlenmeye başlamıştı.(1)

Serasker Hüseyin Avni Paşa, 1871'de vilayet valiliğine sürülmesi ve sonraki benzer aşağılamalar için yalnız Mahmut Nedim Paşadan değil, Sultan Abdülaziz'den de öç almak arzusuyla yanıp tutuşuyor, başarılı bir darbenin önderi olarak tanınmak istiyordu. Güçlü siyasal ihtirasları vardı. Darbeden sonra tarihin kendisini tek lider olarak kaydedeceğinden emin olmaya çalıştı. Birkaç subayın görüşünü yoklayarak işe başladı. Mithat'ın yaptığı gibi reformlara ve Batıcı düşüncelere pek sıcak bakmıyordu. Ayrıca bu darbe girişimi içinde İngiltere ve onun büyükelçisi Sir H.George Elliot ve Galata Bankerleri de vardır.(2)

Saray bir şeyler olacağından kuşkulanmıştı. Bu nedenle 29 Mayıs Pazartesi günü, darbenin zamanı yirmi dört saat önceye alındı ve 30 Mayıs sabahı erken saatler olarak yeniden belirlendi. Bu değişiklik eğer Mithat'ın hâlâ halkın iradesini yansıtacak eylemleri kışkırtacak planları varsa onları artık terk etmesi gerektiği anlamına geliyordu. Gün değişikliği Murat'a herhalde söylenmemiştir.(3)

---

(1) Kuleli Vak'ası askerleri siyasi iktidara karşı müdahaleci olmaya yönelten bir örnek oluşturmuştu.E.Y.

(2) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ersal Yavi, "Bir Ülke Nasıl Batırılır?", İzmir ve Roderic H. Davison, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform", 2. Cilt, Papirüs, 1997, s.107, 108.

(3) Süleyman, "Hiss-i İnkılâp", s.6-9, 14, 20-23'te, farklılıklar ve bazı çelişkilerle birlikte planlamanın aşamaları kaydedilir; Mehmet Memduh, "Mirât-ı Şuûnat", s.69-70; Uzunçarşılı, "Mithat ve Rüştü Paşalar", s.54; A.H.Mithat, "Hatıralarım", 1872-1946 (İstanbul, 1946), s.12; idem, Tabsıra-i ibret, s.166; Clician Vassif, "Mithat-Pacha", s.53-64; Kératry, "Mourat V", s.110-123; Sumner, "Russian and the Balkans", s.168. Şehsuvaroğlu, "Sultan Aziz", s.73-80, oldukça iyi bir yeniden düzenleme getirir.

29 Mayıs fırtınalı bir gündü. Yağmur aralıksız yağdı, bütün sokakları su bastı, ağaçlar kökünden söküldü. Buna rağmen komplocular o gece son düzenlemeleri yapmak üzere Hüseyin Avni'nin evinde toplandılar. Mithat Paşa feneri olmadığı için bir nöbetçi tarafından durduruldu, ama geçmesine izin verildi; kendisini götürmesi için kiraladığı sandalcı onu tanımıştı, ama böyle sefil bir gecede dışarda ne yapıyor olursa olsun milletin refahı için olması gerektiğine inanıyordu.(4) Sonra komplocular dağıldılar. 30 Mayıs Salı sabahı saat üç sıralarında Abdülaziz'in kalmakta olduğu Dolmabahçe Sarayı, kara tarafından Süleyman'ın emrindeki iki taburla kuşatılırken, Boğaziçi tarafını donanmaya ait gemiler tutmuştu. Donanmaya ait başka bir gemide Rus Elçisi Ignatiev'den gelebilecek herhangi bir hareketi önlemek için Boğaziçi'nin oldukça yukarısındaki Rus yaz elçiliğinin açıklarında demirlemişti. Sonra Süleyman, korku içindeki Murat'ı kapatıldığı daireyi terk etmeye ve Hüseyin Avni'yle birlikte seraskerliğe gitmeye ikna etti. Bütün bunlar şafak sökmeden az önce gerçekleşti.

Bu arada Mithat ile diğerleri seraskerlikte toplanmışlardı. Orada Hayrullah, önceden hazırlanmış olan, Abdülaziz'in aklî dengesizliğini, siyasal işleri bilmeyişini, kamu gelirlerini özel harcamalarına yatırmasını, devlete ve topluma karşı genel olarak zararlı davranışlarını gerekçe göstererek meşru kılınan tahttan indirilme fetvasını okudu.(5) Sadrazam Mehmet Rüşdi dahil hazır bulunan nazırlar, V.Murat'a bağlılık yemini (biat) ettiler. Şafak sökerken Kayserili Ahmet'in, Boğaziçi'ndeki gemilerinden atılan yüz bir pare top atışı başkentte padişahın değiştiğini duyuruyordu. Abdülaziz, Topkapı sarayında göz hapsine alındı.(6) Sonra Murat, daha büyük bir kalabalığın bağlılık yemini ettiği Dolmabahçe Sarayı'na gitti.(7) Kansız devrim tamamlanmıştı. Top atışlarının anlamı ilk anda açık

(4) A.H.Mithat, "Hatıralarım", s.13.

(5) Metin için, Ahmet Mithat, "Üss-i İnkılâb", C.1, s.39-397; Levant Herald, 5 Temmuz 1876.

(6) Sultan burada bileklerini keserek intihar etmek istemiştir. Kendisi yarı canlı kanlar içinde olduğu halde müdahale edilmeyerek ölmesine göz yumulmuştur. Açıkcası bu olay bir komplodur.

(7) Stamboul, 30 Mayıs 1876; Levant Herald, 5 Temmuz 1876; Süleyman, Hiss-i İnkılâb, s.42-43, 48-49; Cevdet, "Tezâkir", s.xxii-xxv; A.H. Mithat, "Life", s.83-86; Nelidow, "Souvenirs", s.324-325; Basiret, "30 Mayıs", çev. Elliot'tan Derby'ye", No:566, 1 Haziran 1876, FO 78/2459.

olmamasına rağmen hiç şiddet olayı olmamış, Hıristiyanlar ile Müslümanlar arasında gerginlik bile doğmamıştı. Gün ilerleyene kadar başkentte oturan pek çok kimse, Abdülaziz'in öldüğünü ya da öldürüldüğünü düşünmüştü. Bazı kimseler top atışlarından Rus donanmasının Boğaziçi'ne girdiği sonucunu çıkarmışlardı. Ama bu kanaatlerin hiçbiri doğru değildi. İlk baştaki kuşkuyu halkın büyük bir zafer şenliği izledi. Osmanlı tahvillerinin cari fiyatları Galata Borsası'nda bir gecede yüzde elli yükseldi. Hıristiyanlar, Müslümanları kutladılar; softalar ve Hıristiyan din adamları Sultan Murat'ı görmek üzere birlikte Dolmabahçe Sarayı'na gittiler.

Bu arada beş büyükelçinin 29 Mayısta ertesi gün öğlen saatlerinde Babıâli'ye sunmayı kararlaştırdıkları Berlin Memorandumu tahttaki değişiklik nedeniyle hiçbir zaman sunulamadı. Ignatiev, tahttan indirmenin kendi nüfuzuna bir darbe, Elliot'un nüfuzu açısından kazanç olduğunun farkındaydı ve Murat'ın "paşalar oligarşisinin elinde bir mahkûm" durumuna düştüğünden yakınıyordu.(8) Halkın sevincinin bir başka dayanağı ise bir anayasanın ilân edileceği yolundaki genel beklentiydi: Çoğu insanın gözünde padişahın harcamaları ve kaprisli yönetimini dizginlemek anlamına gelen bir beklentiydi bu.

Abdülaziz'in saraydaki eşyaları arasında milyonlar değerinde Osmanlı tahvili, mücevher ve altın para bulunmuş; Murat da adet olduğu üzere tahta çıkış hediyesi olarak sivil ve askerî memurlara dağıtılmasının beklendiği kıymetli eşyaları hazineye devretmişti.(9) Hariciye Nazırının resmi açıklaması, Murat'ın "Tanrı'nın inayeti ve halkın isteğiyle" padişah olduğunu bildiriyordu.(10) Murat'ın 1 Haziran tarihli ve Sadrazamı Mehmet Rüşdi'ye hitaben yazılmış tahta çıkış hattı da aynı noktaya dikkat çekiyordu: "Yüce Allah'ın lütfu ve uyruklarının isteğiyle" tahta çıkmıştı.(11)

(8) Rus Elçisi İgnatiev bu darbeden hiç memnun olmadı. Sultan Abdulaziz'in has adamı olan Mahmut Nedim Paşa, İgnatiev'le iyi anlaşıyordu. Bu nedenle ona "Nedimov" deniliyordu. Bkz. Ersal Yavi, "Bir Ülke Nasıl Batırılır?", s.243.

(9) Uzunçarşılı, "Mithat ve Rüştü Paşalar", s.124; Ahmet Midhat, "Üss-i İnkilâb", C.I, s.228; Elliot'tan Derby'ye, No:597, 8 Haziran 1876, FO 78/2459; Levant Herald, 5 Temmuz 1876.

(10) Metin için, "Staatsarchiv", 30 (1877), No:5700.

(11) Metin için, Ahmedt Mithat, "Üss-i inkilâb", C.I, s.401-403; resmi Fransızca versiyonu, Maynard'dan Fish'e, No:69, 5 Haziran 1876, USNA, Turkey 29'da ilişiktir.

Bununla birlikte, tahta çıkış hattında anayasayla ilgili tek bir sözcük yer almıyordu.

Elbette Murat tahta çıkar çıkmaz yeni bir anayasanın ilan edilmesi, bazı kimseler bunu bekliyor görünseler bile, şöz konusu edilemezdi. Böyle bir belgenin ayrıntılı olarak hazırlanması kesinlikle birkaç ay alırdı. Mehmet Rüşdi ve Hayrullah'la beraber tahta çıkışından sonraki iki gece sarayda kalmıştı.(9) Ama daha muhtemel bir neden, sadece tahttan indirme konusunda birleşmiş komplocular koalisyonunun çatırdamaya başlamasıydı.

İlk iki kitabımızda Osmanlı'dan başlayarak ihtilâllere önderlik edenlerin albaylar ve genç subaylardan oluştuğunu görmüştük. Talat Aydemir olaylarından sonra, ordu zirvesini oluşturan generaller, bu kitapta görüleceği gibi darbelerde başı çekmeyi kendileri ele alacaklardır. Yani darbeler ve muhtıralarda birinci imzayı ve önderliği Genelkurmay Başkanları üstlenecektir; ancak ordu zirvesinin koalisyonunda çatırdamalar da olacaktır. Aynen Sultan Abdülaziz'i tahttan indiren Serasker Hüseyin Avni Paşanın öyküsünde olduğu gibi.

Hep söylerim tarih tekerrür etmez. Türkiye'de ediyor. Neden? Bunun cevabını yüzyıllar öncesinde Gazali vermiş:

"Memleket durumunun
kötü olduğu hallerde,
ordu kime bağlı olduğunu söylerse
halife o olur."

Gazali

(9) A.H. Mithat, "Tabsıra-i İbret", s.168-169; idem, Life, s.88.

I. BÖLÜM

27 MAYIS VE 1961 ANAYASASINDAN RAHATSIZ OLANLAR

ULUS EGEMENLİĞİNİ PAYLAŞMAK İSTEMEYENLER İŞ BAŞINDA

2 Haziranda İnönü, yaygın dedikodulara rağmen, *"21 Mayıs olaylarını önceden bilmiyordum."* demişti.(1) 20/21 Mayıs 1963 gecesi gerçekleştirilen Talat Aydemir darbesi bekleniyordu. Fakat sadece zamanlaması sürpriz oldu. Hükümet de Aydemir'in "On-dörtler"den bazılarıyla gizli planlar kurduğunu biliyordu ve Genelkurmay Başkan Vekili Memduh Tağmaç, Aydemir'in Hazirandaki duruşmasında, 31 Martta bir darbenin gerçekleşmesini engellemiş olduğunu teyit etmişti.(2)

Gerçekte 31 Mart tarihi Aydemir'in darbesi için çok daha uygun bir zamanlama olurdu; çünkü Bayar'ın serbest bırakılması ve bunu izleyen olaylar ülkede gerilimi artırmıştı.(3)

Silahlı Kuvvetlerden önemli destek bulamayan Aydemir'in isyanı başarısızlığa mahkumdu. Hükümet, Ankara, İstanbul ve İzmir'de bir ay süreyle sıkıyönetim ilan etmesine karşın, sokağa çıkma yasağı öğleden sonra saat 14.00'te kaldırıldı.(4) Ancak bir aylık süre için ilan edilmiş olmasına rağmen, 21 Temmuz 1964'e kadar sıkıyönetim kaldırılmadı ve yetki gerektiğinde komutanlara açık ve yasal müdahale yetkisi verildi.(5)

Ne var ki, Aydemir'in ikinci girişimi alt rütbeli subayların açık siyasi faaliyetlerinin o an için sonu olmuştu. Son üç yılın bütün bu faaliyetleri 27 Mayıs hareketinin kalıntılarıydı. Kökleri altmışlarda yatan yeni hareketlerin ortaya çıkmaya başlaması ise birkaç yıl sonra olacaktır. Yüksek Komuta kontrolü tam olarak elinde tutuyordu; fakat siyasi yapı içindeki konumu belirsizdi. Sunay, *"Türk Silahlı Kuvvetleri Hükümetin emrindedir."* diyordu; fakat ülke yaşamındaki denge ve istikrar gücü hâlâ elindeydi.(6)

(1) Nakleden F.Ahmad, "Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)". Hil Yay. 1994, s.221.
(2) Cumhuriyet, 4 Temmuz 1963.
(3) F.Ahmad, a.g.e., s.221.
(4) Türk basını, 22 Mayıs 1963.
(5) F.Ahmad, a.g.e., s.221.
(6) Sunay'ın Fransız basınına demeci, Cumhuriyet, 21.7.1963'te verildi.

Demokrat Parti kapatılmış, fakat yeni-demokrat partilerin geri dönüşünü engellemek için hiçbir şey yapılmamıştı...

İktidarın sosyo-ekonomik temeli değişmeden kaldığı için, eski politik güçlerin tekrar öne çıkması kaçınılmazdı. Yine de altmışların Türkiyesi, önceki on yılın Türkiyesi'nden farklıydı. Bunun sorumlusu büyük ölçüde darbeyi gerçekleştiren ordu değil, aydınlar, özellikle de anayasayı hazırlayan profesörlerdi. Bu anayasa siyaseti radikalleştirdi. Eğer sadakatle uyulsaydı, liberal ve demokratik bir Türkiye vaat ediyordu. Bu temel bir çelişki halini aldı; çünkü yeni kuşak demokrat partililer ve tutucu CHP'liler yeni anayasanın uygulanmasını engellemeye kararlıydılar. Yine de anayasa 1960'tan önce sıkı denetim altında tutulan grupların -işçilerin ve radikal aydınların- yerleşik güçlere karşı siyasi mücadele yürütmesine izin veriyordu.(7)

1961 Anayasası, önceki anayasadan kökten farklıydı. İki meclisli bir parlamentoyu öngörüyor. Milli Meclis, nispi temsil sistemiyle 4 yıllığına seçilen 450 üyeden; Senato, her iki yılda bir üçte birinin emekliye ayrıldığı ve salt çoğunluk oyuyla altı yıllığına seçilen 150 üyeyle, tabii senatör olan eski MBK üyelerinden ve cumhurbaşkanının 6 yıllığına atadığı 15 üyeden oluşuyordu. İki meclis birlikte Büyük Millet Meclisi'ni (önceki tek meclisli sistemde, tek meclisin adıydı) meydana getiriyordu.(8)

Büyük Millet Meclisi birleşik oturumunda kendi üyeleri arasından üçte iki oy çoğunluğuyla yedi yıllığına cumhurbaşkanını seçiyordu. Cumhurbaşkanı, kendi kabinesini kendisi belirleyen Başbakanı atarken kabine Milli Meclise karşı sorumluydu.

Yeni Dönemle Gelen Yeni Sorunlar

Gelecekteki bazı hükümetlere büyük bir sıkıntı veren dikkate değer bir yenilik Anayasa Mahkemesiydi. Asıl işlevi, yasaların anayasaya uygunluğunu denetlemekti; fakat "görevleriyle bağlantılı suçlar"dan ötürü Cumhurbaşkanlarını, bakanları ve bazı üst görevlerdeki devlet memurlarını yargılayan bir yüce divan görevini yerine getirme yetkisiyle de donatılmıştı. Bu yönüyle en önemli ve en tartışmalı kurumlarından biri oldu. Belki de yeni anayasadan da

(7)(8) F.Ahmad, a.g.e., s.222.

önemlisi, diğer özgürlüklerle birlikte düşünce, ifade, örgütlenme ve yayın özgürlüklerinin açıkça garanti edilmesiydi. Ayrıca, "Devletin sosyal adaleti sağlayacak şekilde ekonomik özgürlük hakkıyla birlikte, sosyal haklar" da vaat ediyordu. Teoride, devlete, "sosyal adaleti sağlamak için ekonomik kalkınmayı planlama" görevi verilmişti. Fakat pratikte, devleti kontrol eden ve devletin de çıkarlarını koruduğu güçler, bırakılıncaya kadar, sosyal adalet yönünde her ilerlemeyi engellediler.(9)

On yıllık bir mücadeleden sonra, sendikalara grev hakkı verilmişti; fakat yasayla saptanan sınırlar içinde. "Anayasanın diğer maddeleri laik Kemalist reformları irticadan, idareyi yeni bir diktatörlükten kurtarmaya çalışıyordu."(10)

27 Mayıs ve 1961 Anayasası, yapısal bir temel olmadan liberal siyasete geçiş yapmıştı. Örneğin on yıllardır ilk kez, yönetici sınıfların çıkarlarıyla doğrudan çatışan çıkarları açıkça temsil eden Türkiye İşçi Partisi'ne, çeşitli yerlerden gelen büyük baskılar altında da olsa, faaliyet izni verildi. Varlığını sürdürdüğü on yıl boyunca Türk siyasetinde yarattığı etki, büyüklüğü ve Meclisteki temsiliyle tamamen orantısızdı. Anayasanın garanti ettiği özgürlükler sayesinde, radikal ve solcu eğilimleri olan Fikir Kulüpleri, Türkiye'nin sorunlarını tartışıp açığa çıkarmak üzere üniversitelerde örgütlendi. Siyasi literatürün yayımlanması -özellikle çeviriler- burjuva ve aydınların, hatta işçi sınıfının siyasallaşmasını besledi ve hızlandırdı.(11)

Bu gelişmeler hükümeti telaşa düşürdü; fakat yeni anayasa yürürlükteyken süreci tersine çevirmek olanaklı değildi. Hükümet, sıkıyönetimi uzatmanın bahanesi olarak "Sol tehdid"i kullanıyordu.(12) Ertesi ay basın, Milli Güvenlik Teşkilatı'nın Milli İstihbarat Teşkilatı olarak yeniden düzenlendiği haberini verdi.(13) Bu teşkilatın içerideki asıl işlevi, Silahlı Kuvvetler içindeki komploları ve radikal, solcu faaliyetleri izlemekti. Gerici Sağ kaygısı geçmişte kalmış ve sadece aydınlarda devam ediyordu. Fakat art arda gelecek hükümetler de mevcut düzene gerçek tehdit olarak teşhis ettikleri gelişen Sol üzerinde daha çok yoğunlaşacaklardır.

---

(9)(10)(11) F.Ahmad, a.g.e., s.222.

(12) Ağustos 1963'te Savunma Bakanı İlhami Sancar, Aydemir ve arkadaşlarını kaçırmaya hazırlanan aşırı solcu bir grubun üyelerinin tutuklandığını Meclis'te açıkladı.

(13) Cumhuriyet, 5 Eylül 1963.

Atlantik ötesinden duyulan birkaç el silah sesi, her şeyi altüst etti...

1963 sonunda yapılan yerel seçimlerde CHP'nin oyları %37'de kalırken, AP %45'i buldu. Sağ kesimdeki ilk şaşkınlık geçmiş ve oylar ana ırmağa, yani AP'ye akmaya başlamıştı. Sağdaki diğer partiler ise CHP'yle koalisyon yaptıkları için oy kaybettiklerini düşünüyorlardı. Bu yüzden ortaklığı bozmaya niyetliydiler. Ama tam seçimin kesin sonuçlarının alındığı gün, Atlantik ötesinden duyulan birkaç el silah sesi, her şeyi altüst etti.(14)

22 Kasım 1963 Cuma. İnönü o gece damadı Metin Toker'le birlikte operaya gitmişti. Yaklaşık yarım saat sonra Başbakanlık özel kalem müdürlerinden Fikret Tokat, ön sırada oturmakta olan Toker'in kulağına eğilerek bir şeyler söylüyor ve çekiliyor. Toker seyircileri rahatsız etmemek için kalem ve kağıt çıkararak Tokat'ın ulaştırdığı haberi yazıyor ve İnönü'ye uzatıyor. Kağıtta ABD Başkanı Kennedy'nin vurulduğu ve öldüğü belirtiliyor. İnönü damadına hemen kalkmalarını söylüyor ve sessizce operayı terk ediyorlar. Seyirciler, Başbakan'ın bu ani kalkışını kuşkuyla izliyor ve *"Acaba yine ihtilâl mi oldu?"* şeklinde yorumlar yapılıyor, fısıldaşmalar oluyor.

Toker arka sıralarda oturan ve İnönü'nün yanına gelen Kemal Satır'a durumu anlatıyor, seyircilerin merakını gidermek için konunun bu şekilde açıklanmasını istiyor. Satır içeriye giriyor, elektrikleri yakıyor, oyunu durduruyor ve seyircilere ABD başkanının öldürüldüğünü, bu nedenle başbakanın gitmek zorunda kaldığını açıklıyor.(15)

27 Kasım 1963 Çarşamba günü İnönü Amerika'ya gitti, Kennedy'nin cenaze törenine katıldı. Bu onun Amerika'yla ilk karşılaşmasıydı. Türk heyeti, ertesi gün Beyaz Saray'ın yeni patronu Johnson'la görüşecekti. Randevu sabah saat 11:00'deydi. İsmet Paşa, Büyükelçilikte kahvaltısını ediyor ve görüşmeye hazırlanıyordu. Tam o sırada odaya Büyükelçi Turgut Menemencioğlu girdi.

Sonrasını Turgut Menemencioğlu anlatıyor:

"Kendisi yüzümden bir şey olduğunu anladı... *'Sende bir şey var, nedir?'* dedi. Bu sefer mecbur oldum. Kem küm ederek anlattım: *'Böyle böyle haberler geldi,'* filan diye... Çok üzüldü tabii."

(14)(15) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, "12 Mart İhtilâlin Pençesinde Demokrasi", İmge Kitabevi, 1994, İstanbul, s.131 vd.

Gelen haber o günkü Türk gazetelerinin manşetindeydi. Koalisyonun iki ortağı, CKMP ve YTP, yerel seçimlerde oy kaybetmeleri üzerine Başbakana danışmaya bile gerek duymadan koalisyondan çekildiklerini açıklamışlardı. Bu bir siyasal suikastti. Hükümet çökmüştü. İnönü artık Başbakan değildi. Oysa birkaç saat sonra Başbakan sıfatıyla Amerika'nın yeni Başkanıyla randevusu vardı. Paşanın tansiyonu yükseldi. Doktoru sakinleştirici ilaçlar yetiştirirken o, Beyaz Saray'a bu skandalı anlatmanın bir yolunu arıyordu:

Turgut Menemencioğlu: "Bana dedi ki, *'Yeni Reisicumhur'a telefon edin, söyleyin. Beni Başbakan olarak kabul edecekti, ama ben artık başbakan değilim. Bunu iptal edelim.'* Ben telefon ettim. Beyaz Saray'da Kennedy'nin genç yardımcıları vardı. Onlar hemen Johnson'ın cevabını verdiler: *'Bu ne demektir? İsmet Paşa çok büyük bir devlet adamıdır. Başbakan olsun veya olmasın Türkiye'yi en iyi temsil edecek kişi kendisidir. Bizim için onunla görüşmek şereftir; bekliyoruz.'* dediler."(16)

İnönü görüşme ardından aceleyle Ankara'ya döner. 2 Aralıkta istifa ettiğinde İkinci İnönü kabinesi de çökmüş olur.

CHP önderlikli koalisyonları istikrarsızlaştıran etkenlerden biri, yeni kuşak demokrat partili ortakların İnönü'yü ve partisini, kendi zevklerine göre çok fazla radikal, çok fazla solcu görmeleriydi. Yeni anayasadan ve altmışların başında hâlâ tartışılmakta olan planlı ekonomi kavramından CHP'liler sorumlu tutuluyordu. Her seferinde CHP ile koalisyon kuran partiler, kendi taraftarlarının gözünde pembeleşmeye doğru gidiyordu. Bu durum Birinci Koalisyon sırasında AP'de huzursuzluğa yol açtı. Bu defa İkinci Koalisyonda da YTP ve CKMP aynı hastalıktan rahatsız gibiydi. Kasım 1963'te yerel seçim sonuçlarının öğrenilmesinden hemen sonra, İkinci Koalisyon çöktü.(17)

Üçüncü İnönü Hükümeti bir ay süren yoğun pazarlıklar sonucu kurulabildi. Aslında son yerel seçimlerden %45 oyla AP galip çıkmıştı. Ama Meclis'te yeterli oyu yoktu. Bu yüzden görev yine İnönü'ye verildi. İnönü de bu kez iktidar ortağı olarak koalisyonlardan, başarısız darbe girişimlerinden, kısır parti çekişmelerinden yorgun düşmüştü. Paşa, yalnızdı. Kabinesine bakan bulmakta bile zorlanıyordu. 3. Koalisyon, Meclis'te salt çoğunluğu bile tamam-

(16) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.

(17) Bkz. Türk basını, 3 Aralık 1963 ve ertesi günler.

kıyamadı ve bu Türkiye'nin ilk azınlık Hükümeti olarak tarihe geçti. Ama o Kabine'nin tarihi açıdan bir başka önemi daha vardı: Bu, İsmet Paşanın son Başbakanlığıydı.(18)

Gümüşpala bir kabine oluşturamadı ve görev tekrar İnönü'ye verildi. Küçük partiler koalisyona girmeyi kabul etmedi; İnönü de bağımsızlarla bir koalisyon kurdu. Yunanistan ile açık bir çatışma tehlikesi gösteren Kıbrıs krizi, İnönü'nün imdadına yetişti.(19)

Kıbns sorunu 1964 yılı boyunca muhalefet partilerini dış bir sorun karşısında "milli birlik" göstermek zorunda bırakarak, ülkenin dikkatini kendi üzerinde topladı. Hiçkimse bir kabine krizi istemiyordu ve İnönü, istifa tehdidinde bulunarak, bütçeyi ve diğer mali kararları kabul etmeye Meclisi zorlayabildi.(20) Kıbrıs krizi, dış meselelerde Türklerin yalnızlığını da ortaya çıkardı ve bu durum, özellikle Türklerin NATO'daki müttefiklerine güçenmesine yol açtı; Türk basını ilk kez ABD'ye saldırdı. BM'de Türk tezini hiçkimse desteklememişti ve izleyen aylarda, hükümetin dış politikada yeni bir yönelimi düşünmek zorunda kalabileceğine dair imalar yayıldı. Kıbrıs anlaşmazlığı, iç siyasi sorunların ve devam edegelen sosyo-ekonomik krizin bulanıklaşmasına yaradı. 7 Haziran Senato seçimleri, yeni rejimin politikalarının seçmenlerden önemli bir destek görmediği olgusunu açığa çıkararak, AP için açık bir zafer oldu. Savaş tehlikesi ve sıkıyönetimle ağırlaşan bu siyasi istikrarsızlığın esas etkisi ekonomide hissedildi. Yine de, beş yıllık planın ilk yılı, 1963, GSMH'da yüzde 7.2'lik bir artış, plan hedefinden yüzde 0.2 daha fazla sağladı. 1964 hasadı ortalamanın üstündeydi; fakat ekonomi bunlara hemen tepki veremeyecek kadar durgundu.

Bu belirsizlik ortamında Yüksek Komuta, "bekle gör" tutumunu benimsedi. Politikacılar, uslu durdukları sürece kendi başlarına bırakıldı, fakat komutanlar daima tetikteydi. Gümüşpala'nın ölümünden sonra AP'de artan aşırıcılığı fark ettiler. Parti başkanlığı mücadelesi bazı grupları, partideki aşırılara yaranmaya teşvik etti. Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay, belli partilerin -örtük olarak AP- 27 Mayıs Devrimine, orduya ve komutanlara yönelik yaptıkları saldırılara politikacıların dikkatini çekti. Ülkenin iki düşman kampa bölünmekte olduğu, ordunun halka düşman bir kurum gi-

(18) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.
(19) Cumhuriyet, 26 Aralık 1963.
(20) Cumhuriyet, 20 ve 21 Mart 1964.

bi gösterildiği, komutan ve subayların bu durumdan memnun olmadığı uyarısında bulundu. Böylesi provokasyonlarda ısrar edilirse, silahlı devrim tehlikesi vardı. 22 Kasımda partilerden, mevcut durumla ilgili görüş bildirmeleri istendi.(21)

Başını "Koca Reis" Sadettin Bilgiç'in çektiği "Hışımlılar": *"Demirel Mason'dur", "AP artık orduya karşı izlenen ezik politikayı terk etmelidir."* diyorlardı.

Gümüşpala'nın ölümü AP'yi bir dönüm noktasına getirdi. Parti, artık değişim bekleyen kitlelere, beklediğini verecekti. Şimdi 30 yıl Türkiye'nin kaderine hükmedecek insanın tarih sahnesine çıkma zamanıydı.

Tek yapılacak iş, kuratı iktidara sürecek lideri bulmaktı. Tüzük gereği Kongreye kadar partinin başına vekaleten Teşkilat Başbakanı Sadettin Bilgiç geçti. Kongre kasımda yapılacak ve kasıma kadar kıyasıya bir mücadele sürecekti. AP içinde iktidara oynayan iki eğilim vardı: "Hışımlılar" ve "Ilımlılar"...

Başını "Koca Reis" Sadettin Bilgiç'in çektiği "Hışımlılar" AP'nin artık orduya karşı izlenen ezik politikayı terk etmesinden yanaydılar.

"Ilımlılar"ın adayı ise eski bir asker olan Tekin Arıburun'du. Ilımlılar da uzlaşmayı ve ilişkileri gerginleştirmeden sürdürmeyi istiyorlardı. Ama iki adayın da bir handikapı vardı. Deneyimsizdiler... Devlet tecrübeleri yoktu. Oysa iktidara yürüyen AP'ye hem genç, hem de devleti bilen bir lider lazımdı. Düşününce de akla, bu tanıma uyan bir tek kişi geliyordu.

Oysa o sıralarda Demirel kendi işleriyle meşguldü. Ünlü parti baskınından sonra AP'yle ilişkilerini askıya almış, iş hayatına atılmıştı. Yarım gün ODTÜ'de ders veriyor, kalan zamanda da ODTÜ'nün yeni kampüsünü inşa eden Amerikan Morisson firmasının Türkiye temsilciliğini yürütüyordu. Bu görevinin ileride yıllarca muhaliflerine koz olacağı aklından bile geçmiyordu.

İşte tam o sıralarda bir gün partili arkadaşları son derece cazip bir teklifle kapıya dayandılar. Mehmet Turgut (AP Milletvekili): *"Gel, seni Genel Başkan vekili seçelim. Çünkü Temsilciler Meclisi'nde biz hakimiz o zaman. Kongreye götürelim. Kongrede de tek aday ol. Genel Başkanımız ol."* dedi.

(21) F.Ahmad, a.g.e., s.225.

İşte Süleyman Demirel'in 30 yıl sürecek siyasal mücadelesi o gün verdiği bu tarihi kararla başladı. 30 yaşında Menderes'in Genel Müdürü olan bu orta yaşlı mühendis, şimdi 40 yaşında Adalet Partisi'nin liderliğine soyunuyordu.

Bilgiç'e sinirlenip orduya sataşınca fatura Bilgiç'e kesildi. Genelkurmay Cevdet Sunay zehir zemberek bir uyarı mektubu yazdı. Bunun üzerine de "Bilgiç Başkan olursa, ordunun iktidarı AP'ye vermeyeceği," dedikodusu yayıldı. Nihayet üçüncü darbe de eski DP'lilerden geldi. AP Kongresi'ne 20 gün kala sessizce tahliye edilen Bayar, yakınları aracılığıyla Demirel'i işaret edince, Bilgiç'in hiç şansı kalmadı.(22)

Kongreye 15 gün kala, Süleyman Beyin aday olarak çıkması üzerine onun hakkında bazı araştırmalar yapma gereksinimi duydu. Ve Ankara Bilgi Mason Locası tarafından bastırılan ve masonların birbirlerini tanıtan gizli albümde Demirel'in bulunduğu sayfayı çoğaltıp delegelere dağıttı. Partinin muhafazakâr ve milliyetçi görüşe sahip delegeleri, Süleyman Beyin seçim şansını azaltmak için seçilen bu yoldan etkilendiler.

Bu durumda, Süleyman Demirel de bu önemli sorunu aşabilmek için Mason Locası'ndan, Mason olmadığına dair bir vesika temin etti. Demirel taraftarları Necdet Egeran tarafından imzalanan ve Mason cemiyetinin mührünü taşıyan, gerçeği yansıtmayan bir belgeyi dağıttılar. Bu sahte belge ile Adalet Partililer iki cami arasında kalmış oluyorlardı.

Bir taraftan *"Demirel Mason'dur"* diyen mühürlü belgeler dağıtılıyor, öbür tarafta *"Mason Değildir"* diye yine mühürlü belgeler veriliyordu. Cebinde sahte belge ile kürsüye çıkan Süleyman Demirel politik yaşamının ilk büyük yalanını söyleyecekti. Hem de binlerce kişinin gözünün içine baka baka *"Ben Mason değilim. Evimde her sabah Kur'anıkerim okunur."* diye başlayan sözlerle bir konuşma yaptı ve kongrede bulunan muhafazakâr delegelerin çoğu üzerinde bu konuşması ile önemli iz bıraktı.(23)

Cuma günü Ankara'da Büyük Sinema'da toplandı. Ortada üç aday vardı: Sadettin Bilgiç, Tekin Arıburun ve Süleyman Demirel...

Genel Başkan adayının Mason olduğundan, Morrison firması-

(22) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.

(23) Ömer Lütfü Erol, "Asker Devrim Darbe", II.Cilt, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2003, İstanbul, s.489-493.

nın Türkiye temsilciliğini yaptığına, iş çevrelerinin ve Amerikalıların adamı olduğundan, parti basıldığında şapkasını alıp gittiğine kadar binbir söylenti ortalığı kaplayıverdi.(24)

Cüneyt Arcayürek: *"Mason'dur diye belge çıkardılar. Kim çıkarttı ilk belgeyi biliyor musunuz: Sadettin Bilgiç..."* diyor.(25)

Ama Demirel, seçimde yine de kimsenin tahmin etmediği kadar yüksek bir oy alarak Bilgiç'in oylarının iki katına ulaştı.

Demirel siyaset hayatının ilk basamağına işte böyle tırmandı. Artık o İnönü karşısındaki "Ana Muhalefet Parti lideri"ydi.

İnönü 80, Demirel 40 yaşındaydı. İnönü misyonunu tamamlamıştı. Kendi açıklamasına göre tam 15 darbe girişimini önlenmiş, orduyu kışlasına çekmişti. 27 Mayıstan 4.5 yıl sonra demokratik düzen nihayet kuralları gereğince işlemeye başlayacaktı.(26)

Parti liderleri öncelikle 1960 devrimine bağlılık yemini eden bir bildiri yayınlayıp, orduyu tahrik etmesi muhtemel hareketlerden sakınacaklarına söz verdiler. Sunay'ın mektubunun sonuçlarından biri, komutanlarla daha iyi bir ilişki kurması beklenen ılımlı Süleyman Demirel'in 10 Aralıkta Milli Birlik Grubu olarak bilinen tabii senatörlerle toplantısı oldu. Onun liderliğindeki AP'nin 27 Mayıs devrimine ve askeri muhafızlarına yönelik bir uzlaşma politikası izlemeye çalışacağını gösterdi.(27)

3.Koalisyon günleri artık sayılıydı. Ülkedeki gücünden ve Yüksek Komuta'nın toleransından emin olan Demirel, AP'nin gerekli 226 oyu sağlar sağlamaz hükümeti düşüreceğini ilan etti.(28) Sunay, Demirel'i İnönü'yü düşürüp politik istikrarsızlık yaratacak adımları atmaktan alıkoymak için hiçbir çaba göstermedi. Demirel, de açıkça hükümetin istifasını sağlamaya yönelik planlar yapmaya başladı. Bunun için beklenen fırsat bütçe görüşmeleriydi.

Demirel'in Yükselişi Karşısında İnönü'yü Asker Bile Kurtaramazdı

13 Şubat 1965 Cumartesi, TBMM O gün Meclis'te bütçe oylaması vardı.

(24) Demirel Eisenhoower Exchange Fellowship (EEF) bursundan yararlandı.
(25)(26) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.
(Bu olaydan sonra Masonlar içinde büyük bir kargaşa ve bölünmeler oldu.E.Y.)
(27) Cumhuriyet, 11 Aralık 1964.
(28) Cumhuriyet, 19 Aralık 1964.

Metin Toker: *"Oylama günü Meclis tıka basa doluydu. Paşa, daha oylamadan önce açıklamıştı ki, eğer kırmızı oylar, yani red oyları beyaz oylardan, yani kabul oylarından bir tane fazla çıkarsa istifa edecekti."*

Sayım kağıdına son artı koyulduğunda, Meclis'te bir alkış koptu. Kırmızılar gereken sayıya ulaşmış, Hükümet devrilmişti. Kimse sonuca inanamıyordu. Bu artık Hükümet'te İsmet İnönü yok demekti. Cam kabinin arkasındaki bir yeni adam, 40 yıllık İsmet Paşayı küçük bir işaretle devirivermişti. Hem de ondan aldığı taktikle.

Metin Toker: *"İsmet Paşa oylamanın sonunda üzüntülü değildi ama, üzüntülü olanlar vardı. Sanırım askeri erkan üzüntülüydü. Bir de dinleyici locasındaki hanımlardan bir kısmı gözyaşlarını tutamıyordu."*

İnönü oylama sonucu açıklandıktan sonra kürsüye geldi, istifasını hemen Cumhurbaşkanı'na vereceğini söyledi ve alkışlar arasında kürsüden indi. Rejim artık onsuz da işleyebilirdi.

Türk siyasi yaşamı o gün çok önemli bir kilometre taşını daha geride bıraktı. Kahramanlar devri sona ermişti. Bayar gibi, İnönü gibi, Gümüşpala gibi İstiklal Savaşı kahramanlarının siyaset hayatındaki etkileri artık son buluyordu. Artık onlar birer tarihi şahsiyet olarak tarihteki rollerini oynayacaklardı. Yaşamdaki roller için ise sıra Cumhuriyet kuşağındaydı. 1924 doğumlu Süleyman Demirel bu kuşağın ilk temsilcisiydi.

Son 5 yılda ülkede İnönü'süz bir Hükümeti düşünmek bile mümkün değildi, ama işler değişiyordu. Artık asker yoktu devrede. Seçimlere 8 ay kalmıştı ve ülke hükümetsizdi. Aslında görevi Demirel'in alması gerekiyordu ama AP lideri istemedi. Başbakanlık için erkendi, deneyimsizdi. 8 aylık bu geçici dönem için mutedil bir isim bulundu: İnönü'nün eski bakanlarından, yeni AP senatörü Suat Hayri Ürgüplü. Hükümeti Ürgüplü, CHP'nin karşısındaki cepheye yani AP, YTP, CKMP ve MP'li bakanlarla kurdu. Demirel de Başbakan Yardımcılığı koltuğuna oturdu.(29)

Bu kez kriz meydana gelmedi. Yüksek Komuta Adalet Partisini benimser duruma gelmişti; artık dördüncü kez İnönü'yü ülkeye dayatma diye bir sorun yoktu. Ekim 1965 genel seçimlerine kadar geçici hükümeti kurmakla görevlendirilen kişi, 1961'de Kayseri'de

(29) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.

AP listesinden bağımsız senatör seçilen Suat Hayri Ürgüplü'ydü. 20 Şubatta ilan ettiği hükümet, Adalet Partisi'nin büyük ortak olduğu 4 partili bir koalisyondu.(30)

Yeni hükümetin politikası, AP'nin son kongresinde saptanan çizgiyi izleyerek sağa doğru kaymaya başladı. Ürgüplü, özel girişimin kaygılarını gidermek için devlet sektörünün sınırlarını belirlemeye söz verdi; Ticaret Bakanı Macit Zeren, hükümetin özel girişimin egemen olduğu karma bir ekonomiye inandığını belirtti. Yeni rejimin ana temalarından biri olan sosyal adalet kaybolup gidiyordu. Demirel'in, Türkiye'nin "hızlı, dengeli ve istikrarlı kalkınması için" yabancı sermayeye dayanması bu yeni eğilime uygundu. CHP'liler yabancı yatırıma karşı değildi; daha ihtiyatlıydılar ve petrol gibi temel kaynakların kontrolünü elde tutmak istiyorlardı. İnönü koalisyonların başındayken, petrol sanayinin millileştirilmesinden söz edilmişti. Demirel, böylesi önlemlere karşı olduğunu açığa vurdu. *"Yabancı petrol şirketlerinin mallarına ve alanlarına el mi koyacağız?"* diye soruyordu kızgınlıkla ve ekliyordu: "*Bizim için, kanunla tanınan hakları geri alıp kanun dışı el koymak düşünülemezdir...*"(31)

Dördüncü Koalisyonun Sola yönelik politikası da daha sert ve baskıcı oldu. İşçi Partisinin toplantıları sık sık silahlı çetelerin saldırısına uğruyor, yayınları yerel görevliler tarafından yasaklanıyordu. Böylesi engellemeler hiçbir zaman açık hükümet onayıyla uygulanmamıştı. Devlet görevlileri, sosyalizme izin veren anayasaya aykırı hareket ettiklerini bildikleri için, Sola karşı suçluluk duygusuyla hareket ediyorlardı. Demirel'in ise hiçbir vicdan rahatsızlığı yoktu. Türkiye Sanayi ve Ticaret Odaları ile Borsalar Birliği toplantısında konuşurken, hükümetin sınıf mücadelesine izin vermeyeceğini ve bunu yaratmak isteyen "sapık düşünceli gruplar"a karşı birleşmenin zamanının geldiğini söylüyordu.(32)

İşçi Partisi lideri Mehmet Ali Aybar, Demirel'e yanıt verdi: *"Başbakan Yardımcısı sınıf kavgasını önlemek mi istiyor? O halde, hemen petrolü millileştirsin, topraksıza toprak versin, herkesten gücüne göre vergi alınmasını sağlayacak vergi kanunları çıkarsın, işsizlik sigortası kanunu getirsin. Kısacası, Anayasayı eksiksiz, tastamam*

(30) Cumhuriyet, 17 Şubat 1965.
(31) Ankara Radyosu, 16 Mayıs 1965.
(32) Cumhuriyet, 30 Mayıs 1965.

uygulasın. Yoksa, 'sınıf kavgasını önlemek' sözünün altında yatan gerçeğin bugünkü bozuk düzeni ayakta tutmak çabasından başka bir şey olmadığı ortaya çıkar."(33) Olaylar Aybar'ın değerlendirmesinin doğru olduğunu kanıtladı. Demecinin basında yayınlandığı gün, bakanlar kurulu "aşırı Sol"a karşı yeni önlemlerin alınmasını istedi. Partiler, TİP'in genel seçimlere girmesini önlemeye kararlıydı.(34)

Çiçeği Burnunda Demirel 12 Marta Giden Sürecin Fitilini Ateşliyor
Samsun'da Elinde Kur'anıkerimle:
"Biz komünist düşmanıyız. Komünizmle yılmadan mücadeleye kararlıyız. Biz aşırı sol cereyanlarla mücadeleye kararlıyız."

Adalet Partisi'nin yürüttüğü seçim kampanyası, heyecanlı antikomünizm sloganlarına ve İslâm'a dayanıyordu. Demirel'in 29 Haziran Samsun konuşması temayı belli etti: *"Biz komünist düşmanıyız. Komünizmle yılmadan mücadeleye kararlıyız... Biz aşırı sol cereyanlarla mücadeleye kararlıyız... Nüfusumuzun %98'i Müslüman olduğu için komünizm Türkiye'ye giremez. Kendimize Müslüman bir millet diyebilmeliyiz."*(35)

Böylesi propagandalara karşı koymayan CHP'liler Cumhurbaşkanı Gürsel ve Başbakan Ürgüplü'ye başvurdular ve şöyle dediler: *"Adalet Partisi lideri ve Başbakan Vekili Demirel'in sorumsuz bir şekilde ortalığa yaymaya devam ettiği solculuk ve komünizm suçlamaları, halkı düşman kamplara bölüyor. Ülkeyi bir iç savaşa sürüklenmekten kurtarmak için, acilen müdahale etmenizi öneririm..."*(36)

Demirel yine ilk günlerinden birinde, Samsun'da halka hitap ederken elindeki Kur'anıkerimi öperek söze başlamak suretiyle demokraside dini siyasete alet etme yolunu açmış, Demokrat Parti'nin devamı olduğunu da kanıtlamıştı. Demirel giderek tarikatları, siyasetinin ana unsurları olarak kullanmaya başladı. Said-i Kürdi'yi yüceltti. Ondan "Said-i Nursi Hazretleri" diye söz ederek paye verdi.(37)

(33) Cumhuriyet, 31 Mayıs 1965.
(34) F.Ahmad, a.g.e., s.227.
(35) Son Havadis, 30 Haziran 1965.
(36) General Suphi Baykam'ın telgrafı, Cumhuriyet, 1 Temmuz 1965.
(37) Ö.Lütfü Erol, a.g.e., s.489.

Sadi Koçaş, Demirel'in Din-Siyaset popülizmi için şöyle diyor:

1965 seçimlerinin propaganda faaliyetlerine sayın Demirel bir elinde bir avuç Kızıl Çamur, diğer elinde bir Yeşil Bayrak ile başladı. O gün bu gün de bu huyundan vazgeçmemiştir. Çünkü bu yolun seçim kazanmak için en kolay yol olduğunu görmüştür. Ama bu tutumla memleketi işte bu gün içinde bulunduğumuz noktaya getirmiştir. Kim sosyal adaletten bahsetmiş ise, onun suratına bir avuç kızıl çamur fırlatmış; nerede imkân bulmuşsa yeşil bayrak açarak saf, samimi ve temiz müslüman vatandaşın inançlarını istismar etmiştir.

Türkiye'de Atatürk'ün en büyük eserlerinden biri olarak 40 yıldır artık unutmuş olduğumuz mezhep kavgaları şu son 5 yılda yeniden alevlendirilmiştir. Nurcunun Süleymancıya, Süleymancının bilmem ne tarikatına, tamamının birden Türk milletinin birliğine, bütünlüğüne kasteden faaliyetleri, şu son 5 yılda gemi azıya almıştır. Aydın vatandaşın gözünde dindar vatandaşı mürteci; dindar vatandaşın gözünde aydın vatandaşı dinsiz gösteren hava da son beş yılda yine 15 sene evvelki haline döndürülmüş ve o günkü derecesini fersah fersah aşmıştır.

Bu yetmiyormuş gibi İmam Hatip okullarına Kuran kursu düşmanlığı; Kuran kurslarında da Aydın din adamı alerjisi yine şu son beş yılda olabildiğine ve planlı olarak geliştirilmiştir ve bu halin plancılarına hiçbir kuvvet diş geçirememiştir.

Milletin dini inanışlarının gücünden, başka yönlerde ve başka amaçlarla faydalanmak arzusu ve bu gayretin yurt dışından yabancı parasıyla yönetilmesi Türkiye'de mihraklar kurulması, Hamiler sağlaması hep bu beş yıl içinde başarılmıştır.(38)

Dini söylemlerle oy avcılığı önlemeyen yükselişe geçmişti.

Koalisyonların Ağız Kavgalarından Bıkan Yüksek Komuta
Artık Müdahale Etmeye İstekli Değildi

Adalet Partisi bütün öngörüleri altüst edip, oyların yüzde 52.9'unu ve 240 sandalye kazanarak seçimde ezici bir çoğunluk elde etti. Amacı bir partinin Meclis'e hakimiyetini önlemek olan

(38) Sadi Koçaş, "Atatürk'ten 12 Marta", 4. cilt, 1977, İstanbul, s.1777.

nispi temsil sistemi işe yaramamıştı. Oyların sadece %28.7'siyle, çok partili dönemdeki en düşük düzeyde oy alan CHP için sonuçlar felaketti. Ancak nispi temsil sistemi, 134 milletvekili kazanmasını sağladı. Millet Partisi, CKMP ve YTP gibi sağ partiler oylarını AP'ye kaptırdılar ve sadece yüzde 12.2 oy alıp 61 sandalye kazana bildiler. Büyük ilgi uyandıran İşçi Partisi, birçoklarının öngördüğü kadar iyi sonuç alamadı. Fakat, yüzde 3 oyla 15 sandalye kazandı varlığından beri sürekli baskılara maruz kalan ve çok sınırlı mali kaynaklara sahip bir parti için dikkate değer bir performanstı. Az sayıdaki milletvekili sayısına karşın, İşçi Partisi, siyasi tartışmaların niteliğini değiştiren önemli bir muhalefet rolü oynadı. Özden çok vurgu bakımından birbirinden farklı olan partilerde bulunmayan ideolojik boyutu tartışmalara kattı.(39)

Yüksek Komuta artık müdahale etmeye istekli değildi ve CHP'liler yapabildikleri kadarıyla başlarının çaresine bakmak zorunda kaldılar. CHP'liler, aydınları İşçí Partisi'nden geri almak, ilerici yeni bir imaj yaratmak için seçim kampanyalarının bir parçası olarak "ortanın solu" sloganını kullanmaya başlamışlardı. Ancak Pavlovian bir tepki vermeye koşullanmış bir toplulukta "Sol" terimini kullanmak lanetlenmeye yetiyordu. Seçmenler Profesörler Nihat Erim'in, İsveç, Norveç, Fransa, İngiltere ve Almanya'da ortanın solu hükümetler bulunmasına rağmen bu ülkelerin komünist olmadıklarını açıklamasını anlayacak kadar deneyimli değildi. CHP, irrasyonel bir komünizm düşmanı değildi; ortanın solu politikası komünizmin en iyi panzehiri olduğuna inanıyordu. Ancak sağcı partiler CHP'yi solculukla itham ettiler.(40)

Birçok seçmen, sisteme yönelik memnuniyetsizliğini ve düş kırıklığını oy vermeyerek gösterdi. Seçime katılanlar -kayıtlı oyların yüzde 71.3'ü- 1950'den bu yana görülen en düşük düzeydeydi. 1954'teki yüzde 88.6 oranından 1957'de 76.6'ya inmiş ve 1961'de tekrar yüzde 81'e yükselmişti. Fakat, ekonomi durgunlaşırken genel af gibi konular üzerine ağız kavgalarıyla geçen koalisyonlar dönemi birçok potansiyel seçmeni soğutmuştu. Altmışlar boyunca seçimlere katılım gerilemeye devam etti ve 1969 seçimlerinde, vatandaşlık haklarını kullanma zahmetine katlanan kayıtlı seçmenlerin oranı 64.3'e düşmüştü.(41)

(39)(41) F.Ahmad, a.g.e., s.228.
(40) Milliyet, 8 Ağustos (Erim) ve 22 Ağustos 1965 (Feyzioğlu).

AP'nin zaferine başlangıçta gösterilen tepki, bir rahatlama oldu; ülke, istikrarsız koalisyonlar dönemini geride bırakmıştı. Dahası, ordu yeni kuşak demokrat olan AP'nin tek başına iktidara gelmesine ses çıkarmamıştı. Bu kez, bir protokolle sonuçlanan hiçbir Silahlı Kuvvetler Birliği toplantısı olmadı. Demirel, bunun için itibar kazanmış olmalı; zira bilinçli bir şekilde komutanları kazanmaya çalışan oydu. Meclise giren emekli askerlerin çok büyük bir kısmının AP'den olması şaşırtıcı değildi.(42)

Hükümet, Aydemir'in başarısız 1963 darbe girişimine katılanları kapsadığı gibi eski DP'lileri de kapsayan bir kısmi af yasa tasarısı önerecek kadar ordudan emin olmuştu. Senato'daki Milli Birlik Grubu tasarıyı kınayan bir demeç yayınlamasına karşın, Yüksek Komutadan uyarıcı hiçbir ses gelmedi. Milli Birlik Grubu, tasarıyı "anayasanın başlangıç bölümünde belirtilen ilkeleri yok etme" girişimi olarak niteledi ve hükümeti, seçimlerle aldığı meşruiyetini yitirmekte olduğu konusunda uyardı.(43) Adalet Partisi, orduda hiçbir taraftara sahip olmadıklarını bildiği için, eski askerlerin tehditlerine artık aldırmıyordu. Mecliste AP'li milletvekilleri, kendilerini eleştiren askerlere *"Haydi, başka bir devrim yapın."* diyerek alay bile ediyorlardı.(44)

Demirel gizlice, 'İyi saatte olsunlar'ın başkanına gidiyor ve seni Cumhurbaşkanı yapacağız diyor...

Süleyman Demirel anlatıyor:

"Rahmetli Ziya Selışık MAH Reisiydi. Yani MİT değil de, MAH'tır o zaman. Gelir bana her hafta istihbarat raporunu verirdi. Enteresan bir adamdı. Çok iyi yetişmiş bir istihbaratçı. Bir de böyle resmi konuşmazdı. Tatlı tatlı, sohbet eder gibi konuşurdu. Herhangi bir rahatsızlık, huzursuzluk vesaire anlamında haberi varsa 'iyi saatte olsunlar şöyle düşünüyor' filan diye bilgi verirdi. Boyuna 'iyi saatte olsunlar... iyi saatte olsunlar'... Allah allah, bu 'iyi saatte olsunlar kim acaba?' Ben verdiği bilgilerden çıkardım bir şey ama... sonra sordum: 'Ziya Bey bu, 'iyi saatte olsunlar', cihet,i askeriye tarafı mı?' dedim. 'Evet' dedi, o işte..."

Şubat 1966 Ankara. Süleyman Demirel: *"Başbakanlık'ta çalış-*

(42) J.C.Hurewitz, "Middle East Politics: the Milltary Dimention", 1969, s.505.
(43) Milliyet, 17 ve 18 Ocak 1966.
(44) Milliyet, 3 Şubat 1966.

tım. Mart ayı. Muayyen bir saat, 6,5-7 filan oldu. Ortalık kararmıştı. Dedim ki, hususi kalem müdürüme, 'arkadan kimse gelmeyecek. Emniyet Müdürü dahil. Ben tek başıma gideceğim, nereye gittim, ne oldum, kimse bilmeyecek.' Sunay zaten Başbakanlığın arkasında Saracoğlu evlerinde oturuyordu. Gittim, beni karşıladı. Oturduk. Dedim ki, 'Biz sizi Devlet Başkanı yapacağız.' Yani Sunay, benim emrimde, ama bak ben sana geldim, benim emrimde olan kişi olarak, sizin emrinize gireceğiz biz. Türkiye'nin menfaati bunu gerektiriyor. Sizden istediğimiz bir tek şey var: O da Türkiye'nin istikrar içinde yoluna devam etmesine yardımcı olacaksınız. Sadece benim partim değil, başka partiler de sana oy verecek. Bunların hepsini aradık, öyle geldik. Dedi ki, 'Şeref sayarım böyle bir görevi."

Ordu ve AP, CHP'yi de ikna ederek ılımlı Sunay üzerinde anlaştı. Sunay, 14 Martta apar topar istifa ettirildi ve Ragıp Üner'den boşaltılan yere Senato'ya atandı. Yerine ordunun en sert komutanlarından Orgeneral Cemal Tural getirildi. Genelkurmay'daki uğurlama töreninde Sunay mağrur bir edayla merdivenlerden inerken, aslında farkında olmadan Türk siyasetinde yeni bir geleneği de başlatıyordu: Artık, emekli Genelkurmay Başkanlan için bir sonraki durak Cumhurbaşkanlığı Köşk'ü olacaktı. Karargahtan uğurlanan arabalar bundan böyle doğruca Çankaya'ya çıkacak ve Köşk'ün sivilleşmesi için yaklaşık çeyrek asır daha beklenecekti.

28 Mart 1966 Pazartesi, TBMM

CKMP Genel Başkanı Alparslan Türkeş şöyle diyor:

"Genelkurmay Başkanı'nın Cumhurbaşkanı adayı yapılmasını bir nevi siyasi rüşvet sayıyorduk. Yani politikacıların korkuyla 'İşte sizin başınızı Çankaya'ya getirdik, Cumhurbaşkanı yaptık' gibilerinden bir hareketi biz doğru bulmadık. Buna karşı arkadaşlarımız bizi aday gösterdiler. Bu şekilde adaylığımızı koyduk."

28 Martta seçim bitip, oylar sayıldığında Türkeş'in 11, Sunay'ın 461 oy aldığı görüldü. Sunay'ı Cumhurbaşkanlığı'na yollayarak orduyla partisi arasındaki husumete ve grubundaki ihtilâl korkusuna bir son verdiğini düşünüyordu. 5 yıl sonra bir başka Mart günü asker kapıya dayandığında bu hesabın boşa çıkacağı o anda kimsenin aklına gelmiyordu. Oysa 1971 Martı için geri sayım o günlerde başlamıştı.(45)

---

(45) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.

Muhalefet: *"Cevdet Sunay ve Yüksek Komuta Demirel'e satılmıştır."* kampanyasını başlatıyor...

Hükümetin Yüksek Komuta ile ilişkisi, Cevdet Sunay Cumhurbaşkanı seçildiğinde daha da iyileşti. Birkaç yıldır hasta olan Cemal Gürsel, tedavi için Şubat 1966'da Amerika'ya gönderildi. Görevine tekrar dönemeyeceği açıktı. AP, daha önce yaptığı gibi yine bir Genelkurmay Başkanı'na daha Köşk'ün kapısını açıyordu.(46)

Abdi İpekçi, AP'nin tavrındaki farklılığı fark etti: 1961'de AP Gürsel'in seçilmesinin yolunu açmıştı. Sunay, Demirel'in adamı olmamış olabilir; fakat sanki öyleymiş gibi görünmekle Demirel'e yardım etti.(47)

Sunay, kısa sürede Adalet Partisi ve onun politikalarıyla özdeş hale geldi; hatta muhalefet partileri, Sunay ve Yüksek Komutanın Demirel'e "satıldığı"na dair bir fısıltı kampanyası bile yürüttü. Sunay 19 Mayıs konuşmasında bunu yalanladı: *"Türk Silahlı Kuvvetleri... ve komutanları şu veya bu politikanın aleti değildir... Bu çerçevede ve Büyük Millet Meclisinde ve büyük milletinin önünde kesin tarafsızlığını koruyacağına namus sözü veren Cumhurbaşkanı olarak, bana karşı yöneltilen bütün maksatlı ve iftiracı beyanları şiddetle ve nefretle reddediyorum."*(48)

"Eğer AP, General Sunay'ı Cumhurbaşkanı seçmekle kendini emniyete almaya çalıştıysa..."

Osman Bölükbaşı

Üç gün sonra, Millet Partisi'nin lideri Osman Bölükbaşı, bütün anlaşmazlığı ortaya döktü. Kısmi Senato seçimleri kampanyası sırasındaki bir radyo konuşmasında şöyle dedi: *"Gerçekten demokratik olarak yönetilen bir ülkede ve milli iradeye saygı duyulan bir yerde orduyu yöneten hiçkimse, Cevdet Sunay'ın seçildiği gibi Cumhurbaşkanı olmamıştır... Bu ülkelerde, böyle bir şeyi hayal etmek bile imkansızdır... Bunu demokrasiyle ve milli egemenlikle bağdaşır bulan ya da normal ve yapıcı gören bir tek vatandaşın ol-*

(46) Cumhuriyet, 29.3.1966.
(47) Milliyet, 30 Mart 1966. .
(48) Ankara Radyosu, 19 Mayıs 1966.

madığından eminiz. Genelkurmay Başkanını Cumhurbaşkanı seçmek bir alışkanlık olur ve bir tür 'taht mirası geleneği' yaratılırsa, hiçbir vatandaş, ülkemizin geleceği konusunda kaygılanmadan edemez. Böyle bir manzara içinde, Türkiye'de demokrasi olduğuna dünya nasıl inanabilir? Demirel, eğer cesareti varsa, millete seslensin, nedenlerini açıklasın ve yaptığı hesaplar konusunda milleti aydınlatıp milleti kaygıdan kurtarsın. Cumhurbaşkanı Sunay da, Cumhurbaşkanlığını niçin kabul ettiğini açıklamalıdır... Demirel'e soruyoruz: Sunay'ın seçilmesi hadisesinde milli iradenize, seçim sandığından çıkan demokrasiye ne oldu?... Adalet Partisi gizli hesaplar mı yaptı? Bütün ülkede AP propagandacılarından, kurnaz Demirel'in orduyu avucuna aldığı iddiasını duyuyoruz. Türk ordusu kimsenin oyuncağı değildir. Eğer AP, General Sunay'ı Cumhurbaşkanı seçmekle kendini emniyete almaya çalıştıysa, 27 Mayısın bireylere dayanan emniyetinin ne kadar çürük olduğunu kanıtladığını hatırlamalıdır."(49)

Bölükbaşı, Türk demokrasisi ile ilgili yanıtlanmadan geçiştirilen önemli soruları gündeme getirdi; fakat ordunun Demirel tarafından kullanıldığı iddiasında haksızdı. Politikacılar, son savaşın esaslarına göre gelecek savaşlara hazırlanan askerler gibi, hâlâ DP'liler ve ordu ilişkisi çerçevesinde düşünüyorlardı. Fakat, Menderes'in düşüşünden bu yana, durum kökten değişmişti.

Demirel ve Yüksek Komuta Dayanışması

Bu defa parti liderleri kendi kaderlerini komutanların kaderiyle birleştirmeye çalışıyordu...

DP döneminde partiler arasında hiçbir ideolojik farklılık yoktu; sadece aynı ideolojinin nasıl uygulanacağına dair vurgu farklılıkları vardı. Bu durumda çoğunluk partisi, orduyu kendi aracı haline getirmeye, muhalefet partileri de, orduyu hükümete karşı kullanmaya çalışmıştı. Her iki durumda da, rejimin niteliği tehdit altında olamazdı. Fakat 27 Mayıs 1960'tan sonra, ordu özerk bir kurum halini aldı. Kurduğu yeni rejimin muhafızı olarak kabul edildi. Ülkenin hem siyasal, hem de sosyo-ekonomik yaşamının içine çekildi. Yeni yasalar askeri personelin ekonomik durumunu iyileştirdi ve buna uygun olarak toplumsal statüleri de yükseldi. Ağalar ya

(49) Haberler için bkz. Milliyet ve Cumhuriyet, 23 Mayıs 1966.

da garsonlar artık alt rütbeli subaylarla alay etmiyordu; artık en iyi semtlerde oturmaya başladılar. Emekli subaylar, bürokrasinin üst kademelerinde ya da özel girişimlerde ve devlet sektöründe görevlendiriliyorlar, generaller büyükelçi olarak dışarıya gönderiliyordu. 1961'de Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun (OYAK) oluşturulması, orduyu doğrudan iş ve sanayi dünyasına soktu ve birkaç yıl içinde OYAK, bazılarının üçüncü sektör olarak nitelediği ülkenin en büyük sınai topluluklarından biri oldu.(50)

Bu nedenle altmışlarda ordu, belirli bir partiden daha çok rejimi savunmakla ilgileniyordu. Öncelikle kaygısı istikrardı ve bunu zayıflatan ya da tehdit eden her partiye müdahale etmeye hazırdı. Yüksek Komuta, Adalet Partisi gibi, mevcut özel girişim düzenini geliştiren partilerden yanayken, rejimi değiştirmeye çalışan TİP gibi sosyalist partilere de, doğal olarak karşıydı. Statükodaki önemli paylarıyla ayrıcalıklı bir grup halini alan komutanların, kaderlerini Demirel gibi parti liderlerinin kaderiyle birleştirmelerine artık gerek yoktu. Bu defa parti liderleri kendi kaderlerini komutanların kaderiyle birleştirmeye çalışıyordu.(51)

ABD Uydusu Elitler ile Ulusal Solcular Karşı Karşıya Gelince

Fakat Demirel hükümeti, çok gereksinim duyulan istikrarı ülkeye getiremedi. Demirel'in partisi, kendi grubu ile liderlik yarışında yenilgiye uğrattığı Saddetin Bilgiç'in taraftarları arasında siyasi olarak bölünmüştü. Bu nedenle Demirel, ülkenin yüz yüze bulunduğu sorunlar kadar, kendi partisi içindeki konumunu sağlamlaştırmayla da meşguldü. Fiyatların ve işsizliğin sürekli artmasıyla birlikte ekonomi kötüleşmeye devam etti. Kıbrıs konusundaki gerilim de sürüyordu. Kendi müttefikleri arasında bile Türkiye'nin yalnız kalması, ülkede yabancı düşmanlığını artırdı. Kıbrıs konusunda Johnson-İnönü mektuplaşmasının açığa çıkmasından sonra, ABD'ye yönelik düşmanlık daha da belirginleşti ve Demirel hükümetine yönelik eleştiri şeklini aldı. Özellikle, Sol tarafından kukla bir hükümet olarak kınanıyordu.

Öte yandan Yüksek askeri komuta bu defa, ideolojik olarak kutuplaşan bir siyasal ortamla uğraşmak zorundaydı. İşçiler giderek

(50)(51) F.Ahmad, a.g.e., s.231-233.

daha militanlaşıyordu. Küçük bir grup ılımlı sendikal konfederasyon TÜRK-İŞ'ten kopup militan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu (DİSK) kurmuştu. Üniversiteler, özellikle NATO ve ABD'den bağımsız bir Türkiye konusunda politikleşmişti. El altında dağıtılan bildirilere bakılırsa, bu heyecan Silahlı Kuvvetleri de sarmıştı. **"Özgür Subaylar Komitesi"**nin (Ocak 1966) ve **"Milli Kurtuluş Komitesi"**nin (Mart 1966) dağıttığı bildiriler, "bu gayri milli hükümet politikasına ve Türkiye'yi kendi uydusu haline getiren Amerika'ya karşı birlik ve mücadele" çağrısında bulunuyordu.(52)

Genelkurmay Başkanı Cemal Tural'dan TSK'ya Zorunlu Ders Kitabı *"Komünizme Karşı Mücadele Metodları"*

Amerikalıların "Türkiye'de 2000 Komünist vardır." tetiklemesiyle Genelkurmay, "mevcut rejimin muhalifleri"ne bir uyarı yayımladı: "Türk vatandaşları arasındaki birlik, uyum ve dayanışmayı bozmayı hedefleyen bölgesel yer altı faaliyetleri için silahlı kuvvetler adının istismar edilmesi, vatana ihanetle aynı şeydir."(53)

Yüksek Komuta, rejim muhaliflerine karşı mücadelenin ideolojik olduğunu kabul ediyordu. Yeni Genelkurmay Başkanı Cemal Tural, "*Komünizme Karşı Mücadele Metodları*" adlı bir kitap yazdı ve bütün silahlı kuvvetlerde okunması gerektiğini bildiren bir genelge yayımladı.(54) Böylece Radikalizme karşı zaten saldırıya geçmiş olan Sağcılar, Sola daha büyük bir şevkle saldırma konusunda cesaretlendiler.(55)

Mayıs 1966'ya gelindiğinde siyasi ortam, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, parti liderlerine, senatörlere ve komutanlara danışacak kadar ağırlaşmıştı. Basında askeri müdahale olasılığından söz ediliyordu ve Sunay'ın amacı partileri uyarıp itidale zorlamaktı.(56) İtidal çağrısı, 15 Mayısta başlayan kısmi Senato seçimleri kampanyası açısından tam zamanına denk geldi ve politikacıları olduklarından biraz daha ılımlı davranmaya yöneltmede başarılı oldu. Bu se-

(52) Ulus, 20 Ocak, 1966.
(53) Ankara Radyosu, 12 Mart 1966.
(54) Cumhuriyet, 29 Nisan 1966.
(55) F.Ahmad, a.g.e., s.233.
(56) Türk basını, 13-14 Mayıs 1966.

çimin sonuçları, Ekim 1965'ten beri hiçbir şeyin değişmediğini gösterdi; bir değişiklik vardıysa o da, AP ve TİP'in biraz daha ilerleme kaydetmeleriydi -kullanılan oy kayıtlı seçmenlerin %54'ü olmasına karşın AP %56.29, TİP %3.92 oy aldı.(57)

Cemal Tural *"Affa Karşıyım,"* diye parladıysa da...

Türkiye kağıt üzerinde demokrasiye geçmişti. Ama geçiş dönemi boyunca cezaevleri de dolup taşmıştı. Adalet Partisi iktidara gelir gelmez ülkede iç barışı sağlamak için bir "genel af" yasası hazırladı. Hapishaneler boşalacaktı.

Buraya kadar kimsenin itirazı yoktu ama affedilecekler listesindeki iki grup ortalığı karıştırmaya yetti. Bunlar Yassıada ve 21 Mayıs mahkumlarıydı. Yani DP'liler ve Aydemirciler... Bu iki grup da ordunun o güne dek hatırlamak bile istemediği insanlardan oluşuyordu. Daha önce değil affetmek, onlardan söz etmek bile suçken, şimdi salıverilmeleri söz konusuydu. İşte bu aşamada Cemal Tural birden parlayıverdi.

Tural, Silahlı Kuvvetler içinde sertliği ve disiplini ile tanınan bir askerdi. Zaman zaman politik yaşama yaptığı müdahalelerle dikkati çekmişti; affa kesinlikle karşıydı.

Demirel arada kalmıştı. Bir yanda Kayseri ceza evinde yatan eski dava arkadaşları, öte yanda Türk Silahlı Kuvvetleri.

Hangisine yakın dursa diğerinden uzaklaşacaktı.(58)

Seçimlerden sonra ortam sakinleşmişti ve kendinden daha da emin olan Adalet Partisi, Seçim Kanununu değiştirme ve genel af tasarılarını ertelemeye karar verdi. Buna karşılık muhalefet partileri bütün soru önergelerini geri çekip, Meclis'in daha yaşamsal yasaları ele almasına izin vermeyi kabul etti. Fakat af ertelemesi Sağdaki bölünmeyi çok derinleştirdi. Eski DP'liler için bir genel af ancak yarayı sağlatabilirdi.(59)

Başbakan 1966 yazı boyunca Cumhurbaşkanı'nın ve komutanların nabzını yokladı. Sonunda iki tarafı da rahatsız etmeyecek bir uzlaşma formülü buldu:

(57) Türk Basını, 7 Haziran 1966.
(58) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.
(59) F.Ahmad, a.g.e.

21 Mayısçılara kısmi bir af getirilecek ve cezalarının yalnızca üçte biri affedilecekti. DP'liler ise serbest bırakılacaklar ama siyaset yapamayacaklardı. Sonunda ağustosta Kayseri Cezaevi boşaldı. Bayar ve arkadaşları salıverildiler. 21 Mayıscıların bir bölümü de tahliye edildi. Demirel bir sorunu daha kazasız belasız atlatmış ama yorgan gitmiş kavga bitmemişti. DP'lilerin siyasi hakları sorunu, birkaç yıl sonra başına çok daha büyük bir dert açacaktı. Daha da önemlisi, af kriziyle Demirel orduyla ilk kez karşı karşıya gelmiş oluyordu. Artık bir şeyden emindi: Ordunun başında kendisini hiç sevmeyen bir general oturuyordu.

Genel affın yolda olduğunun ilk işareti, 8 Temmuzda Celal Bayar'ın bağışlanması oldu. Af kanunu 3 Ağustosta Meclisten geçti ve ceza kanununun 141 ve 142. maddelerini ihlal edenler, yani "komünist propaganda" yapmakla suçlananlar hariç, bütün siyasi hükümlüleri kapsıyordu. Milli Birlik Grubu tasanya karşı çıktı ve Sunay'dan veto etmesini istedi. (Komutanlar arasında da karşı çıkanların olduğu ve Sunay'ın özel kalem müdürü Cihat Alpan'ın, tasarıyı Sunay'ın imzası için İstanbul'a götürmeden önce generallerin onayını aldığı söylenir.)(60)

İki büyük parti de, bütün dikkatlerini ulusal sorunlara veremeyecek kadar iç sorunlarıyla meşguldü. Demirel, hızla büyüyen kapitalist ekonominin, Anadolu'nun küçük tüccar ve artizanları üzerindeki etkisinden telaşa kapılan ve rekabet etmekte güçlük çeken partisinin sağ kanadından gelen baskılarla uğraşıyordu. CHP, çok hafif sola dönüşün ve neden olduğu anlaşmazlıklarla uğraşıyordu. İki partide de sağ kanat hizipleri, kendi partilerini kurmak üzere koptu. Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları CHP'den ayrılıp, Mayıs 1967'de Güven Partisi'ni (GP) kurdu; AP, Demokratik Partinin (DP) kurulduğu 1970'e kadar birliğini korudu.(61)

(60) Cumhuriyet, 20 Temmuz ve 1, 3, 4, 7, 8 ve 10 Ağustos 1966. Nakleden F.Ahmad, a.g.e., s.234.
(61) Muzaffer Sencer, "Sosyal Temeller", s.304 ve 373.

Demirel'in Seçilmiş Olmayan İç ve Dış Güç Odakları ile Bütünleşerek Solun Tasfiyesi

Demirel'in 200 Bin Kişilik Milis Gücü Kurma Tehdidi

Süleyman Demirel'in AP Hükümeti bir yandan kendi iktidarını sınırlayan devlet aygıtlarının ve özellikle ordunun parlamento üzerindeki hakimiyetinin meşruiyetine karşı aşağıdan gayri resmi bir propaganda yürütürken, yukarıdan burjuvazinin hegemonyasının bir parçası haline geldiği oranda iktidarını seçilmiş olmayan güç odaklarıyla bütünleştirmeye gidiyordu. Böylece ABD'nin ve büyük burjuvazinin oluşturdukları mutabakat çerçevesinde hükümet, devlet ve ordunun dorukları, gelişmekte olan sol muhalefet karşısında bir iktidar bloku kurmayı başardılar. Büyük burjuvazi siyasal, ekonomik ve toplumsal programını yürürlüğe koymak üzere önünü açmakta bir koçbaşı yaratmış oldu.

Demirel'in devlet aygıtlarının, üniversitelerin ve Silahlı Kuvvetlerin tabanından, kendi iktidarına yönelen direnişi dengeleyebilmek ve İslamcı grupları toplumsal muhalefete karşı vurucu güç olarak uzun süre kullanmıştı. TİP toplantılarına yönelik ilk baskınlara, Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin militanları ve AP üyeleriyle birlikte İmam Hatip Okulları öğrencileri de aktif olarak katılmışlardı.

Tüm üçüncü dünyada olduğu gibi Ortadoğu ülkelerinde de ulusal kurtuluş hareketlerinin giderek güçlenmesi, Filistin halkının İsrail işgaline karşı giderek daha örgütlü bir direnişe geçmesi karşısında, ABD, ARAMCO petrol şirketinin kontrolü altındaki Suudi Arabistan ve Körfez emirliklerindeki gerici rejimleri kullanarak İslâmı hızla politize etmeye ABD egemenliğiyle çatışan devrimci güçlere karşı güçlü bir denge unsuru yaratmaya yöneldi. Bu amaçla 1962'de Mekke'de **Rabıtat-ül Ale-ül-İslâm örgütü** kuruldu. Rabita'nın 41 kurucusu arasında AP'li milletvekili Ahmer Gürkan ile Sebilülreşat dergisi sahibi Salih Özcan da vardı. Uluslararası siyasallaşmış İslâm gericiliğiyle organik bağ kurulduktan sonra onbinlerce cami ve Yeşilay şubeleri kısa zamanda AP ocakları haline dönüştürüldü. Mayıs 1967'de, İmam Hatip Okulu mezunlarının da üniversitelere alınmasını sağlayan bir yasa çıkartılarak, ümmetçilerin yüksek öğretim kurumlarında ve giderek devlet kademelerinde daha etkin hale gelmesine olanak hazırlandı. İslâmcılar, devlet üzerindeki etkinliklerini artırmak amacıyla **İlim Yayma Cemiyeti**'ni

kurdular. Zamanın hızla yükselen sanayicisi ve bankacısı Sakıp Sabancı ile Ziraat Odaları Birliği Başkanı büyük toprak ağası Fahri Tanmam bu Cemiyet'e maddi destek verdiler.

19 Mart 1968'de Ant dergisinde açıklanan bir belgeye göre, İlim Yayma Cemiyeti (İYC) kısa zamanda 17 şubeli ve 35 milyon lira yıllık bütçeli bir kuruluş haline geldi. Devlet eliyle kurulan 5 İslâm Enstitüsü, İmam Hatip Okulları ve Kuran Kursları bu cemiyetin güdümüne girdiği gibi, cemiyet üyeleri de Demirel tarafından devletin kilit noktalarına yerleştirildi. Örneğin, **Turgut Özal** Devlet Planlama Teşkilatı'nın, Kardeşi **Korkut Özal** TPAO'nun başına geçirilirken, **Necmeddin Erbakan** da Türkiye Odalar Birliği Genel Sekreterliği'ne getirildi. Bakanlıkların önemli daireleri, DDY, YSE de İslâmcıların yönetimine verildi. İYC ayrıca **MTTB**, **Yeşilay** ve **Hademe-i Hayrat** cemiyetleri ile **Komünizmle Mücadele** Dernekleri üzerinde de etkindi. O sırada arka arkaya yayınlanmaya başlayan ve Komünizm'e karşı kutsal cihad çağrısı yapan Bugün **Bâbıâlîde Sabah**, **Yeni Asya** ve **İttihad** gazeteleri de İYC üyeleri tarafından yayınlanıyor, bu gazetelerin kışkırtıcı yayınlarında sürekli olarak Endonezya'daki gibi komünistlere karşı cihad açılarak, bir kan banyosu yapılması zamanının geldiği telkin ediliyordu.

AP Hükümetinin toplumsal muhalefet karşısında dolaysız bir güç olarak Silahlı Kuvvetler ve bürokrasiye tam olarak güvenemeyişi onu gayriresmi güçler arayışına itmiş, hatta Süleyman Demirel, Kasım 1966'da İzmir'de bir açık hava toplantısında Fransa'dan örnek vererek bir "ihtilâl" ya da "darbe" olasılığı karşısında "200 bin kişilik bir milis gücü"nün "bir gecede" örgütlenebileceğini açıkça ilan etmişti. AP iktidarının daha ilk yılında "Komünizm propagandası"ndan tutuklamalar yeniden "gündelik olaylar haline geldi. **Orhan Kemal**, **Aşık İhsani**, **Şah Hatâî** gecesinde konuşan **Yaşar Kemal** ve **Can Yücel**, AP'nin "komünizm propagandası"ndan ilk tutuklattığı kişiler arasındaydı. Tutuklamalar, kırmızı fener altında gitar çalan gençlere, kırmızı ceket giyen bir saz sanatçısına, öğretmenin verdiği ödevde Atatürk ile Lenin'i kıyaslayan bir ortaokul öğrencisine kadar uzanmıştı. Bir süre sonra "zehir hafiye" diye ün yapacak olan İçişleri Bakanı Faruk Sükan muhalefet gruplarının odalarında arama yaptıracak, bu olay muhalefet lideri İnönü'ye, *"Eşkıyanın yarın ne yapacağı belli olmaz,"* dedirtecekti.(*)

(*) Sosyalizm ve Toplumsal Mücadele Ansiklopedisi, İletişim, C.6, s.2029-2037.

Demirel Hükümetinden *"Kapitalizmin Düşmanlarına Karşı Savaş"* ilanı İsterik Hale Gelince Durum Kontrolden Çıkıyor

Hükümetin "Sol"a saldırısı aralıksız devam etti. Adeta ülke çok yakın bir altüst oluş ve devrim tehlikesiyle yüz yüzeymiş gibiydi. Sola eziyet koalisyon hükümetleri döneminde de olmuştu; fakat Demirel hükümetinde bir isterik halini aldı. Aydınlar öncelikli hedefti; yazarlar ve sanatçılar sürekli taciz edildi; bazıları hakkında ceza kanununun komünizm propagandasını yasaklayan 141 ve 142. maddelerine göre kovuşturma açıldı. İsteri o düzeye vardı ki, polis Atatürk ve Lenin üzerine bir kompozisyon yazan 15 yaşındaki bir öğrenciyi kovuşturacak kadar ileri gitti! Sanayi Bakanı Mehmet Turgut, özel sektörden kapitalizm düşmanlarına karşı savaşmalarını rica etti. Hükümetin baskıcı politikaları, aydınların, özellikle altmışlarda yeni bir politik etken olan öğrencilerin tepkisine neden oldu. Siyaset üniversiteye, fabrikaya girmiş ve zaman zaman sokağa taşmıştı. Altmışların ortasında öğrenci gösterileri, siyasi yaşamın bir olgusuydu. Göstericilere karşı orduyu kullanma akılsızlığını öğrenmiş olan hükümet, özel olarak göstericilerle uğraşmak için silahlandırılıp donatılan ve edeb-i kelam gereği **"Toplum Polisi"** denilen bir polis ekibi kurmuştu. Sokak siyaseti sürekli bir kriz atmosferi yarattı ve bu nedenle bir istikrarsızlık öğesiydi. Durumu kontrol edemeyen parlamenter rejim itibar kaybetti ve yine askeri müdahale söylentileri yayıldı. Cumhurbaşkanı Sunay, yeni yıl mesajında söylentileri doğruladı. Fakat kategorik olarak Silahlı Kuvvetlerin bu olayların ne aleti olacağını ne de seyirci kalacağını belirtiyordu.(62)

"Fakat bu yılan öyle taşla sopayla dipcikle ezilir cinsten değildir."

Cemal Tural

Kasım 1966'da Genelkurmay Başkanı C.Tural, Silahlı Kuvvetlere, Solun faaliyetlerini kastederek, yıkıcı faaliyetlere karşı mücadeleye hazır olmalarını isteyen bir emir yayınladı. Emir 23 Ocak 1967'de açıklandı. Büyük bir siyasi gürültüye neden oldu ve ifade özgürlü-

(62) Cumhuriyet, 1 Ocak 1967.

güne ve demokrasiye tehdit olarak sert bir şekilde eleştirildi.

Ne var ki, Demirel, hükümetin emirden haberdar olduğunu belirterek Tural'ı destekledi; ve Adalet Partisi Meclis Grubu, "anarşi"ye karşı yeni önlemlerle birlikte, Genelkurmay Başkanı'na yönelik bütün eleştirilere son verilmesini istedi. 1 Şubatta Tural, bunun Atatürk döneminde uygulanan bir pratik olduğunu, ordunun gerekli olduğunda milleti uyarmakla yükümlü olduğunu ve yaptığı şeyin bundan ibaret olduğunu iddia ederek eylemini savundu.(63)

Tural'ın mantığının anlamı, tehlikeli derecede açıktı. Gazeteci Abdi İpekçi, komünist tehdit mitinin yaratılmasının, Türkiye'yi komünizmden kurtarma gerekçesine dayandırılacak askeri bir iktidarın başlangıcı olabileceği konusunda okuyucularını uyardı. İşçi Partisi, Tural'a karşı bir kınama önergesi sundu; fakat Mecliste yenildi. CHP'liler bile karşı oy kullandı. Meclisteki atmosfer öyleydi ki, TİP'ten Behice Boran konuşmaya çalıştığında, "Ülkeden kovun", "**Moskova'ya, Moskova'ya**" çığlıklarıyla susturuldu.(64) Politikacıların bu destek şovundan cesaret alan Tural, 1 Martta çağrısını tekrarladı. Yüksek askeri komutanın siyasi sadakati açıkça belirtilmişti. Mevcut rejime bütünüyle bağlıydı ve artık siyasetin dışında ya da üstünde duruyor gibi davranmıyordu.(65)

Orgeneral C.Tural, bu "ulusal güvenlik anlayışı" çerçevesinde Ordu'ya sık sık "**Cuma Emirnameleri**" yayınlayarak, Silahlı Kuvvetler'i "komünizme karşı cihad"a hazırlamaya başladı. Ordu'ya biçilen yeni misyonun teorisi, **Ayaklanmaları Bastırma Hareketleri-Teorik Pratik** başlığını taşıyan bir kitapta yapılmış ve kitap 1965'te Genelkurmay Basımevi tarafından basılarak askeri birliklere dağıtılmıştı. **David Galula** adındaki bir CIA görevlisi tarafından yazılan kitapta, "ayaklanma" kuramının kapsamına, memlekette düzen değişikliği isteyen her görüş ve eylem sokularak, Ordu'nun ayaklanmaları ezmek için uygulaması gereken yöntemler konusunda pratik tavsiyelerde bulunuluyordu.

Bu broşür kamuoyunda tepkiyle karşılandı, ama Genelkurmay Başkanı'nı eleştiren Akşam gazetesi yazarı **İlhami Soysal**, bizzat Tural'ın adamları tarafından Ankara'nın ortasında güpegündüz kaçırılıp dövülerek basına gözdağı verilmek istendi.

(63) Milliyet ve Cumhuriyet, 1 ve 2 Şubat 1967.
(64) Türk basını, 10 Şubat 1967. Nkd. F.Ahmad, a.g.e., s.235.
(65) F.Ahmad, a.g.e., s.235, 236.

1967 başında yayınlandığı bir "Cuma Emirnamesi"nde de Tural, "Türkiye'de mevcut bütün kötülüklerin bir komünist ihtilâli hazırlığından kaynaklandığını" belirterek, "ordunun başında bulunan generalin", yani kendisinin "bütün bu kötülükleri bir anda temizlemeye muktedir olduğunu" ilan etti. Bir başka "Cuma Emirnamesi"nde ise ordu mensuplarına açıkça "komünist avı" yapmaları emrini verdi. "Komünist yılanı görüldüğü her yerde ezilmelidir. Milletimizin varolması buna bağlıdır. Fakat bu yılan öyle taşla, sopa ile dipçikle ezilir cinsten değildir. Bu cins propaganda yapanları derhal yakalayarak, emniyet makamlarına teslim etmek herkes için bir vatan vazifesidir." Kara Kuvvetleri Komutanlığı da 10 Şubat 1967'de **"Neden Komünizme Karşıyız?"** isimli bir kitabı tüm birliklere dağıttırdı. Ordu'nun başından alınıp Cumhuriyet'in başına getirilen Cevdet Sunay da, Anayasaya göre "tarafsız ve sorumsuz" olması gereken makamında, sık sık sola karşı kampanyayı destekleyen demeçler vermekten geri kalmıyordu.(66)

Demirel Sunay'ın Kanatları Altında

Sağ, 1961 Anayasasının "sosyalizme kapalı" olduğunu bir süreden beri iddia etmekteydi. Bu sorun büyük bir heyecan yarattı ve Sunay'ın Anayasanın komünizm ve faşizm gibi sosyalizme de kapalı olduğu yorumunu desteklemesi, Sağın konumunu güçlendirdi. Sunay'ın yorumu, siyasi hisleri alevlendiren anayasal bir çekişmenin kıvılcımını çaktı. Yeni rejimin başından beri siyasi tartışma, anayasanın yorumlanması ve uygulanması üzerinde odaklanmıştı; yeni rejim biçimi bütünüyle buna bağlıydı. Sunay'ın ifadesi, Anayasa Mahkemesi'nin, anayasanın sadece "sınırlı sosyalizme" açık olduğu şeklindeki uzlaşmacı kararıyla kısmen desteklendi. Bu önemli bir karardı; zira yürürlüğe konsaydı, siyasi yelpazeyi benzer ideolojiyi paylaşan Sağ ve merkez partilerle sınırlanırdı. Bu nedenle, ellilerin siyasetine doğru bir geri adım olurdu.(67)

Sağın vurucu güçleri hükümet ve Ordu'nun himayesinde örgütlenirken, Demirel, anayasal hakları sınırlamak üzere Şubat 1967'de Adalet Bakanlığı'na bir "Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanunu" tasarısı hazırlattı. Tasarıda "milli bütünlüğü bozucu,

(66) Sosyalizm ve Toplumsal Mücadele Ansiklopedisi, İletişim, c.6, s. 2027, 2028.
(67) F.Ahmad, a.g.e., s.235, 236.

bölücü ve komünizmi kurmayı amaç edinen görüşleri etkili olarak aşılamak" gibi yeni suçlar icat ediliyor, basına ve kitap yayıncılığına yeni sınırlamalar getiriliyor, söz konusu suçları yargılamak üzere olağanüstü mahkemeler kurulması öngörülüyordu. Bu tasarının açıklanması üzerine Türkiye'de demokratik güçler üniversiteler, basın büyük tepki gösterdi.

Yine *"Böyyük Türklye"*nin *"Böyyük Sorunları"*

"Büyük Türkiye" sloganı ilk kez 60'ların ortalarında duyulmaya başlandı. Türk ekonomisi askeri müdahalelerin, geçici hükümetlerin elinde istikrarsız, durgun bir hal almıştı. 1965'ten sonra sistem yerleşmeye başladı. Ekonomi de kendine geldi. 2. kalkınma planıyla liberal bir ekonominin çarkları döndürüldü. Özel sektör teşvikleri bir yandan, Keban Barajı, Boğaz Köprüsü gibi büyük projeler öbür yandan, ülkede kalkınma başladı. Köylere elektrik gidiyor, dünyadaki büyümeden Türkiye de nasibini alıyor, ülke Başbakan'ın tabiriyle **"ikiye katlanıyor"**du. Enflasyon %5'ti. Temel atma törenlerinin birinden diğerine koşturan Demirel'in keyfine diyecek yoktu. Tabii bu canlılık sosyal yaşama da yansıyordu. Sendikalar, dernekler, üniversiteler kıpır kıpırdı. Dünya ve Türkiye doludizgin 1968'e gidiyordu. Dünyanın ve Türkiye'nin tarihinde hep özenilerek bakılacak bir kuşağa ismini veren yıl; 1968 gelip çatmıştı.(68)

Fakat bu hesapsız canlanmanın bir de öteki yüzü sürekli artan fiyatlar ve giderek yükselen enflasyondu. Vurgu artık sanayi ve tercihen yerli sermayeyle işbirliği içinde yabancı yatırım üzerineydi. Hükümet, sanayileşme maliyetini düşük tutmak ve yatırımcıya bol bir kâr marjı sağlamak için düşük ücret ilkesini korudu. Ne var ki, bu ilkeyi, özellikle siyasi bilinci ve militanlığı daha da artan işçi sınıfı açısından, sosyal adalet kavramıyla bağdaştırmak olanaksızdı. Fakat ekonomi, Demirel'in şansına Avrupa'ya göçle geçici bir çıkış bulan sürekli büyüyen işgücünü emecek kadar hızlı büyümüyordu. Mehmet Ali Aybar'a göre, TİP'in araştırması, 1968 başından bu yana ekonominin gerilediğini ve bu eğilimin yıl boyunca daha da bariz hale gelerek devam etmesinin beklendiğini ve 1969'un yoğun bir kriz yılı olmasının güçlü bir olasılık olduğunu gösteriyordu. Aybar'a göre Türkiye, 1954-1957 arası yıllardakine benzer bir eko-

(68) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.143.

nomik gerileme dönemine girmişti. Aybar'ın öngörüsü doğru ise siyasi sonuçları da ağır olurdu.

Altmışlar sonunun diğer bir anlamlı özelliği, Türk gençliğinin benimsediği olağanüstü radikalizm düzeyiydi. Türk üniversiteleri, kuşkusuz dünya ölçeğindeki eğilimden, özellikle Mayıs 1968'de Paris'teki öğrenci ayaklanmasından etkilendi. Üniversite öğrencileri, çağdışı eğitim sisteminin, hem adaletsiz hem de verimsiz olan toprak mülkiyeti sisteminin ıslah edilmesini, ülkelerinin hareket özgürlüğünü sınırladığına inandıkları Batı ile ittifaka son verilmesini istiyordu. Kıbrıs konusunda devam eden sürtüşme nedeniyle, anti-emperyalizm en hararetli konu, ABD'ye bütünüyle sadık bir hükümete büyük sıkıntı veren bir konu, haline aldı.(69)

1968 Yılı Avrupalı Gençlik Ayaklanmasının Türkiye'ye Yansıması

2.Dünya Savaşı'ndan sağ çıkabilen Batı Avrupalıların çocukları yeni bir entelektüel bilinçle yetişmişlerdi. Ama kendilerine sunulan dünya, vadedilenden oldukça farklıydı. 60'lar biterken sistem tıkanmaya başlamıştı. İşsizlik büyüyordu. Ve "yeni sistemin patronu" Amerika, Vietnam'da çirkin yüzünü göstermeye başlamıştı. Savaş sonrasının ilk genç kuşağı, dünyaya gözlerini Vietnam görüntüleriyle açtı ve isyan etti.

Vietnam savaşı... aya seyahat.... Martin Luther King ve Robert Kennedy'nin öldürülmeleri ve nihayet Prag'da Sovyet tankları... Hepsi inadına tek bir yıla sığdı ve o yıl dünyanın dört bir yanında milyonlarca J.Paul Sartre'ın "Varoluşçuluk" hareketini destekleyen genç, setlerini yıkan nehirler gibi meydanlara aktılar. Bu, 20. yüzyılın en kalabalık gençlik ayaklanmasıydı. Avrupa sokakları şiddetle tanıştı. Üniversiteler işgali gördü. Devrim virüsünün işçilere de bulaşmasıyla hayat felç oldu ve 1968, insanlık tarihine "Başkaldırının yılı" olarak geçti. Dünyayı sarsan değişim fırtınası aslında Türkiye'de çoktandır esiyordu. Gençler, daha 1960 yılında örgütlü öğrenci hareketleriyle bir iktidara kafa tutmayı öğrenmişlerdi. Buna 27 Mayısın getirdiği yeni fikirler ve haklar da eklenince, gençlik kendini devrimin motoru olarak görmeye başlamıştı. Bu "öğrenci ihtilâli"nin karargahı ise üniversitelerdi.(70)

(69) F.Ahmad, a.g.e., s.235, 236.
(70) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.

"Ömür Boyu Koltuk ve Siyaset" Günümüzün Pek çok Bakanı, Genel Başkanı veya Başbakanı 1968 Gençliğinin Eylemci Önderleriydi

Üniversite gençliği, belki tarihinde olmadığı kadar politize olmuştu ama barışçıydı. İşe henüz silah karışmamış, şiddet, kampüslere egemen olmamıştı. Üniversitelerdeki 200 bin öğrenci, yeni akademik haklar ve daha özgür bir eğitim sistemi için örgütleniyordu.(71) O yılların en popüler üniversitesi Mülkiye'de (SBF) bu örgütlenmenin öncüleri ise günümüzün tanıdık isimleriydi.

Okul Öğrenci Demeği seçimlerinde sağ grupların Başkan adayının adı **Murat Karayalçın**'dı. Karşısındaki sol grubun başında ise Sosyal Demokrasi Demeği Başkanı **Uluç Gürkan** vardı.

SBF'de Sosyal Demokrat Grubun Lideri Uluç Gürkan: "Murat Karayalçın'ı destekleyen okul içi derneklerden Hür Düşünce Kulübü'nün Başkanı **Hasan Celal Güzel**'di. **Abdülkadir Aksu** ve **Mehmet Keçeciler** de Hür Düşünce Kulübü'nün üyeleriydiler. **Veysel Atasoy** ve **Mesut Yılmaz** Kulübün birinci sınıftan üyeleriydiler. Sosyalist grubun yani Fikir Kulübü'nün yöneticileri arasında o devirde öğrenci hareketlerinde çok ön plana çıkmış **Mahir Çayan**, **Yusuf Küpeli** gibi arkadaşlarımız vardı."

Solun Sokağa ve Yer Altına İtilmesi Gerçek Anarşi ve Bölücülük Mecliste

"Cangılın üzerinden atlayan vahşi maymunlar gibi ayağa fırladılar..."

Çetin Altan, TİP Milletvekili

Mülkiye'de o yıl şenlik havasında yapılan seçimleri sağcıların adayı Karayalçın değil, solcuların adayı Uluç Gürkan kazandı. Ama üniversitedeki bu barışçı havayı bozan ilk şiddet eylemi Şubat sonunda patladı. Hem de hiç beklenmedik bir yerde; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde...

O gün Meclis, İçişleri Bakanlığı bütçesini görüşüyordu. Kürsüde Bakan Faruk Sükan vardı. Sükan, kendine hedef olarak Meclisin

(71) Sadi Koçaş, gençlerin taleplerini makul bulmaktaydı. E.Y.

en hırçın grubunu; TİP'i seçmişti. Konu, Nazım Hikmet'e gelince, Meclis'in en hırçın milletvekili Çetin Altan ayağa kalktı ve şöyle söyledi: *"Dedim ki, 'Nazım, Türkiye'nin en büyük şairidir.' Bunun üzerine böyle cangılın üzerinden atlayan vahşi maymunlar gibi ayağa fırladılar. Hepsi vatanperverliklerini ispat etmek için üstüme döküldüler."*

Bu linç hadisesi bir dönüm noktası oldu. TİP'lilerin Meclis'te dövülmesini, Seçim Yasası değişikliği izledi. "Milli bakiye sistemi" kaldırılarak TİP'in bir daha Meclis'e girmesi engellendi. Zaten yıllardır Parlamenter yolla mücadele verilemeyeceğini savunan sol gruplar haklı çıktı. Ve kavga Meclis duvarlarını aşıp, sokaklara taştı. Meclis'te susturulan muhalefet, şimdi artık sokakta konuşacaktı.

Şubat sonunda önce Devrimci öğrenciler çıktılar meydanlara... "Uyanış mitingleri" adı verilen bu gösteriler, sağcı bir grubun saldırısıyla kana bulandı. Sağdaki gençler de Meclis'teki büyüklerinin izinden gidiyorlardı.

Sağın siyasi örgütü sayılan Milli Türk Talebe Birliği bir hafta sonra "Şahlanmış Mitingleri"yle cihat ilan etti. Mehter takımının da katıldığı bu yürüyüşten sonra Dernek Başkanı *"Bu, son fikri ikazımızdır. Şimdi sıra fiili ikazda."* dedi.

Nitekim üniversitelerdeki ilk boykot eylemi de bu mitingten kısa bir süre sonra İlahiyat Fakültesi'nde bugün artık kanıksadığımız bir gerekçeyle başladı. Bazı kız öğrenciler okulda başörtüsü takmak istiyorlardı. Bu eylem AP'li milletvekillerince de desteklendi. Tabi kürtçülüğü ve güney doğuyu kaşıyanlar da geri durmadılar.

Demirel'in Seçilmiş Olmayan Güç Odaklarıyla Bütünleşerek Yarattığı Koçbaşı ile Solu Tasfiye Girişimi

Süleyman Demirel'in AP Hükümeti bir yandan kendi iktidarını sınırlayan devlet aygıtlarının ve özellikle Ordu'nun parlamento üzerindeki hakimiyetinin meşruiyetine karşı aşağıdan gayri resmi bir propaganda yürütürken, yukarıdan burjuvazinin hegemonyasının bir parçası haline geldiği oranda iktidarını seçilmiş olmayan güç odaklarıyla bütünleştirmeye gidiyordu. Böylece ABD'nin ve büyük burjuvazinin oluşturdukları mutabakat çerçevesinde hükümet, devlet ve Ordu'nun dorukları, gelişmekte olan sol muhalefet karşısında bir iktidar bloku kurmayı başardılar. Büyük burjuvazi si-

yasal, ekonomik ve toplumsal programını yürürlüğe koymak üzere önünü açmakta bir koçbaşı yaratmış oldu.

Demirel'in devlet aygıtlarının, üniversitelerin ve Silahlı Kuvvetlerin tabanından kendi iktidarına yönelen direnişi dengeleyebilmek ve İslâmcılardan daha fazla destek alabilmek için baştan itibaren Nakşibendi ve Nurcu tarikatlarıyla sıkı ilişki içinde olduğu biliniyordu. AP daha iktidara gelmeden önce İslâmcı grupları toplumsal muhalefete karşı vurucu güç olarak uzun süre kullanmıştı. TİP toplantılarına yönelik ilk baskınlara, Komünizmle Mücadele Dernekleri militanları ve AP üyeleriyle birlikte, İmam Hatip Okulları öğrencileri de aktif olarak katılmışlardı.(72)

"Vurun kardaşlar vurun"

Deniz Gezmiş

Boykotlar dönemi böylece açılmış oldu.

Yaza girerken Avrupa'dan gelen haberlerin de etkisiyle gençlik eylemleri hızla tırmandı. Öğrenciler önce Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde boykot kararı aldılar. Birkaç gün içinde bu eylem hızla İstanbul'a yayıldı... Ve İstanbul Hukuk Fakültesi'nde işgale dönüştü. Rektörlüğü ele geçiren gençler bir işgal Komitesi oluşturdular. Üniversite profesörlerinin toplantı odası şimdi ateşli gençlerin karargahı oluvermişti. İşte tam o işgal sırasında, gençlerin arasından birinin ön plana çıktığı görüldü. 68'in isyan ateşini tutuşturan bu uzun boylu, yakışıklı gencin adı Deniz Gezmiş'ti.

17 Temmuz 1968 Çarşamba, İstanbul

"Yolumuz devrim yolu
Gelin kardaşlar gelin
Yurdumuza yankee dolmuş
Vurun kardaşlar vurun"

68 gençliği Amerikan 6. Filosu'nu bu marşla karşıladı. Zaten başından beri mitinglerin en önemli sloganı "Bağımsız Türkiye"ydi. Şimdi Amerika'ya karşı duyulan tepkinin somut bir simgesi vardı ve o da Dolmabahçe açıklarında demirlemiş duruyordu.

(72) Sosyalizm ve Toplumsal Mücadele Ansiklopedisi, s.2028.

68'in İlk Kanlı Olayı Vedat Demircioğlu'nun Frukolar(73) Tarafından Öldürülmesi

Karaya çıkacak Amerikan askerleri için İstanbul Genelevi yine beyaza boyanarak hazırlanmıştı, ama bu kez 6. Filo'yu çok farklı bir karşılama bekliyordu. Günlerdir üniversitelerde Amerikan aleyhtarı bildiriler basılıyor, duvarlar sloganlarla donatılıyordu. Eylemler denizcilerin üzerine zift ya da mürekkep atmakla sınırlıydı. Asıl büyük miting 17 Temmuz günü yapılacaktı. Ancak polis, bu mitingten önce bazı öğrenci liderlerini gözaltına aldı. Eylemin karargahı sayılan üniversite yurdunu da sardı. Bu arada içerdeki öğrenciler, bir polis şefini arkadaşlarına karşı rehin aldılar. Gerilim büyüdü ve günlerdir korkulan şey başa geldi:

Engin Konuksever (Gazeteci): "Polis Teknik Üniversite'ye hücum etti, içeri girdi. Bu arada artık önüne geleni copluyor, yerlerde sürüklüyor. Derken arkadaki yurdun içine kadar giriyorlar. O yurtta boğuşma oluyor. Bu arada Vedat Demircioğlu camdan atılıyor dışarıya. Oradaki damın üzerinden sokağa düşüyor. Yerler böyle kan içinde kaldı. Hemen ilk yardım hastanesine götürdüler. Oradan alıp götürülene kadar zaten komadaydı. İki gün komada kaldıktan sonra Vedat Demircioğlu öldü."(74)

Olayın Hıncı ABD 6.Filo Askerlerinden Çıkarılıyor 1 Ölü, 40 Yaralı

İşte 68'i kana bulayan olay böyle gelişti. Vedat Demircioğlu, sonu 12 Marta varacak bir kanlı tırmanışın ilk kurbanıydı. O güne kadar karşılıklı bir özenle şiddetsiz sürdürülen eylemler aniden çığrından çıkıverdi. Öfke, bir anda bu olayların nedeni olarak görülen şeye, yani 6. Filo'ya döndü. Binlerce genç, kızgın adımlarla Dolmabahçe rıhtımına doğru koşmaya başladı. Artık polis de çaresizdi. Kıyıdaki Amerikan askerleri, birden bire sel gibi akan öğrenci kitlesiyle karşı karşıya kalıverdiler ve denize döküldüler.

(73) Frukolar: Hükümet sokak gösterileri ve eylemlerde askeri kullanmamak için "Toplum Polisi" denilen asayiş güçleri oluşturdu. Bunlar başlarında beyaz plastik miğferleriyle yolda veya araç üzerinde yan yana durduklarında "Fruko" denilen gazoz şişelerine benzetiliyordu. E.Y.

(74) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.

E.Konuksever: "Hiç unutmam, bir tanesinin sırtında kocaman bir golf takımı vardı. O da çocuklara selam verir gibi elini salladı. Öyle yapınca, ona daha çok sinirlendiler. Birisi sırtından uzun, deri kılıflı golf sopasını aldı, kafasına geçirdi. Sonra bir yumruk... doğru denize... Ondan sonra bunların hepsi denize atıldı orada..."

17 Temmuz direnişinin bilonçosu 1 ölü 40 yaralıydı; ama daha da beteri sıradaydı. Ölen öğrencinin cenaze töreni tam bir savaşa dönüştü. Arkadaşlarının cenazesini alamayan gençler, sembolik bir tabutla üniversite önünde büyük bir gösteri yaptılar. Yine kortejin en başında Deniz Gezmiş yürüyordu.(75)

1960'larda Sağdaki gençler de aktifti; bir fark vardıysa o da, solculardan daha iyi örgütlenmeleriydi. Hükümet onlara sempati ile bakıyor, kendilerine radikallerden daha yumuşak davranıyordu. Platformları kin dolu bir anti-komünizmdi ve temel hedefleri, özellikle seçimlerden önce mitinglerine saldırdıkları TİP'ti. Anti-emperyalist olduklarını iddia ediyorlardı; fakat karşı oldukları emperyalizm, Türkiye'de artık açıkça bir tehdit olarak görülmeyen Rus emperyalizmiydi. (Ülkücülerin bu yanılgılarına ileride değinilecektir. E.Y.)

Türkiye'deki siyasi ortam kutuplaşmıştı ve Demirel, *"İdeolojik kutuplaşma dünyamızdaki hayatın bir hakikatidir. Belli ideolojik hareketler moda gibi çeşitli yabancı memleketlerde yayıldı. Memleketimizde, tiksindirici olacak derecede aşırıya kaçtı."* diyecektir. Buna Türk siyasi sisteminde özgürlüklerin çok fazla olmasının neden olduğunu iddia etti ve "Düşünce, ifade ve eleştiri özgürlüğüne... bir ideoloji bu özgürlükleri tehdit edebilecek kadar genişletilmesine izin verilmemesi gerekir" uyarısında bulundu. Bundan sonra Demirel, anayasanın değiştirilerek durumun düzeltilmesi önerileriyle birlikte "gereğinden fazla özgürlük" bulunduğunu vurgulamaya başladı.(76) (Kendi tahriklerinin farkında mıydı?)

İlk Tepki Deniz Harp Okulu Öğrencilerinden

Hükümetin Meclisteki konumu hâlâ güvenliydi; fakat üniversitelerdeki, fabrikalardaki ve bazen de sokaklardaki gürültü, askeri müdahale için potansiyel bir ortam yarattı ve bu, Demirel için huzur bozucu bir etkendi. Alt rütbeli subayları "milli bir görev"i yeri-

(75) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.
(76) F.Ahmad, a.g.e., s.237.

ne getirmek için harekete geçmeye teşvik edenler vardı. Fakat buna bir cevap çıkmadı, en azından bildiğimiz bir cevap. Tek yankı, gericileri ve Atatürk reformlarının düşmanlarını şiddetle tehdit eden Deniz Harp Okulu öğrencilerinin bir bildirisi oldu.(77)

Yüksek Komuta sessiz kaldı. Bu koşullarda Cumhurbaşkanı Sunay'ın yeni yıl mesajı alışılmadık derecede ılımlıydı. Öğrencilerin, disiplinsiz ve eğitim faaliyetini engelleyen küçük bir grubun provokasyonuyla asıl görevlerinden uzaklaşmakta olduklarını esefle belirtti. Gençlere, disiplini bozmalarından ötürü serzenişte bulundu ve eğitim kurumlarının bozucu faaliyetlere son vermelerini istedi.(78) Bir hafta sonra, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ni ziyaret eden Amerikan Büyükelçisi Robert Komer'e karşı gösteri yapıldı ve arabası yakıldı.(79) Zamanın iyi bir yargıcı olan İnönü: ***"Türkiye fırtınalı bir döneme giriyor."*** öngörüsünde bulundu. Değerlendirmesi öğrenci faaliyetlerine değil, işçilerin militanlığına dayanıyordu. *"Bunun ilk işaretini Sümerbank grevinde görüyoruz. Bu kadar uzun süren bir yanlışlığı anlamak zordur."*(80)

Milli Güvenlik Kurulu daha sık toplanıp, daha çok dikkat toplamasına karşın, Yüksek Komuta'dan herhangi bir tepki hâlâ yoktu. Yüksek Komuta, kendi saflarındaki sorunlardan ötürü sıkıntı içinde ve harekete geçemeyecek kadar bölünmüştü. General Tural, siyasi hırs işaretleri veriyordu. Fakat yalıtılmıştı ve kolektif Yüksek Komuta gücüyle uğraşma yeteneğinden yoksundu.

"Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural bir darbeyle yönetime el koyma hazırlığı içindeydi."

MİT Raporu

Tural'ın kimi davranışları zaten dikkat çekiyordu. Gazetelerde küçük haberler çıkıyordu. Genelkurmay Başkanı alışılmışın dışında çabayla durmadan geziyor, garnizonları bir yana bırakıyor, askeri kıtaları kentin tören alanlarında denetliyordu. İş Bankası'na, Ziraat Bankası'na gidiyor, denetlediği kurumlar arasına darbelerin anahtar kurumu PTT'yi de alıyordu.

(77) Milliyet, 3 ve 4 Kasım 1968.
(78) Cumhuriyet ve Ankara Radyosu, 1 Ocak 1969.
(79) Türk basını, 20 Ocak 1969.
(80) Cumhuriyet, 26 Ocak 1969.

"Bu denetim gezilerinin" içeriğini gözleyen MİT, 1968 yılının Kasım ayında bir gece, yıllar önce Demirel'i uyardığını açıklıyordu. Orgeneral, o günlerde devletin tümünü kapsayan bir programın içeriğine yatkın çalışmalar yapıyordu. Ordu içinden gelen bilgiler, Tural'ın darbe hazırlıklarını doğruluyordu.

MİT raporları ve "Tural'ın 'açık hareketleri' ile amacını" saptayan Demirel, hemen Çankaya Köşkü'ne koştu.

Demirel'in 12 Marta kadar ilişkilerin "iyi ve normal" diye nitelediği MİT'in başında Fuat Doğu vardı. Cumhurbaşkanlığı-MİT-Başbakanlıktan oluşan üçgenin Demirel kenarı henüz kopmamış, devreden çıkarılmamıştı.

Doğu'nun, Çankaya'yı da bilgilendirdiği kuşkusuzdu.

Çankaya'daki zirvede Sunay *"Evet"* dedi, doğruladı gidişi. *"Ne yapacağız, ne önerirsiniz?"* diye soruyordu.

"Yapacağımız iş basit" dedi Başbakan: *"Tural'ı hemen emekliye sevk edip yerine başka birini getireceğiz."*

Demokrasi tarihimizde *"ilk ve son kez"*.

Personel Başkanı Orhan Paşa, Tural'a durumu özetledi:

"Karamameyi göreyim" dedi, Genelkurmay Başkanı.

Aslını önüne koydular.

"Ya öyle mi?" dedi ve Genelkurmay Başkanı olarak girdiği kapıdan, Askeri Şûra üyesi olarak çıktı. Yerine, Cumhurbaşkanı Sunay'a bağlılığı ile ünlü Orgeneral Memduh Tağmaç geliyordu.

Ve... 1969 yılında Tural darbesi, bir günde önlenmişti. Demokratik bünyelere özgü ve kıvanç verici bu sonucun alınmasında birkaç neden sayılabilirdi. Tural, "içerden ve dışardan" desteklenmiyordu. Daha önemlisi, devletin üst kademeleri demokrasiye karşı bir darbeyi önlemede birleşmişler, görevlerini yapmışlardı.

1969 senesine gelindiği vakit, kendisi birtakım yerleri ziyarete gitti. Yani, Genelkurmay Başkanı'nın yapmaması lazım gelen şeyleri yaptı. Buradan, yine Türkiye'de kaygılar, kuşkular; acaba bir şey mi hazırlanıyor gibi, devlete el koymaya hazırlanıyor gibi endişeler oldu. Ve o zaman ben bu endişeleri evvela önemsemedim doğrusu. Ama sonra baktım ki, fevkalade sıkıntılı bir durum var orta yerde.(81)

(81) C.Arcayürek, "Sessiz Darbe", Bilgi Yayınevi, 2001, s.248

Orgeneral Ö.L.Erol anlatıyor:

"Orgeneral Cemal Tural'ın 1 Eylül 1967 tarihinde 28 Şubat 1969 tarihine kadar (18 ay) özel protokol hizmetlerini yürüten bir kimse olarak (ki bizim örgütümüz o tarihlerde gizli örgüt olarak çalışmaktaydı) kendisinin uzaktan ve yakından bir ihtilâlci tavır ve hareketine, yakınlarından hiçbir General ve Subayın ihtilâl fikriyle yüklü olduklarına şahit olmadığımı açık kalplilikle ve dürüstlükle ifade edebilirim. 1968 sonlan ve 1969 başlarında Ankara'da iş bankası, Ziraat Bankası, PTT gibi kamu kurum ve kuruluşlarını ziyaretinin randevuları yine tarafından düzenlenmiştir. Zamanın Başbakanının bu ziyaretlerden çekinmesi ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a giderek Orgeneral Cemal Tural'ın yönetime el koyacağına dair bilgi aldığını ve kendisinin emekli edilmesini, yerine başka birinin getirilmesini istemesi; yakınında bulunan ve o tarihte ihtilâl fikri ile bir örgüt mensubu bulunan benim, hâlâ nedinini bulamadığım bilinmeyenler arasında yerini korumaktadır. Bu konuda yorum yapmayacağım."

E.L.Erol, 1 yıl sonrasında C.Tural ile ilgili bir anısında şöyle diyor: "Yıl 1970, Ekim ya da Kasım ayları. Ben İstanbul 3. kolordu karargahı Kurmay Başkanıyım odamda çalışırken nöbetçi subayı telefonla Orgeneral Cemal Tural'ın karargaha geldiğini duyurdu. Kolordu Komutanı Korgeneral Sadettin Canberk dışarıda birliklerde. Derhal koşarak merdivenlerden indim ve kendisini elini öperek karşıladım. Hemen o katta bir kabul odamız vardı, oraya b uyur ettim. Birlikte oturduk, kahvesini yudumlarken bana çok kısa ve öz Canım kadar sevdiğim Ordudan çok mutsuz ayrıldım. Yanlış değerlendirildim, bu benim hakkım değildi. Bakın buraya gelirken Merkez Komutanlığına gittim. General Şahap Yardımoğlu beni uzaktan görünce ara koridordan uzaklaştı. Kendisinin General olmasında büyük payım var."(82)

"Tağmaç, lokomotif olamaz; olsa olsa vagon olabilir!"
Cemal Tural

Celil Gürkan diyorki:

"Çok iyi anımsıyorum, kendisi de emekliye ayrıldıktan sonra bir gün Orgeneral Tural'ın da hazır bulunduğu bir söyleşide, 16

(82) Ö.Lütfü Erol, "Asker Devrim Darbe", İstanbul, 2003, s.519, 520.

Martta benimle birlikte emekliye ayrılan, pırlanta karakterli, temiz asker Em. Tank **Albayı Cavit Bayer**, kendisinden hiç de beklemediğimiz bir çıkışla, rahmetli Orgeneral Tural'a *'Sayın Orgeneralim, az önce Genelkurmay Başkanı Orgeneral Tağmaç için, 12 Mart Muhtırasını veren dörtlü komuta heyetinin lokomotifi olarak nitelenmesine karşı, Tağmaç, lokomotif olamaz; olsa olsa vagon olabilir!'* diyen bir karşılık vermiştiniz. Ama *'Orgeneral Tulga'nın emekli edilip Genelkurmay Başkanlığı yolunun Tağmaç Paşaya açılmasından sizin de rolünüz yok mu?'* sorusunu sorması üzerine Tural, pek seyrek rastladığımız 'kabahati üstlenme' jestlerinden birini yaparak, *'Haklısınız. Ama her insan yanılabilir!'* yanıtını vermişti. Bizzat kişisel gözlemlerimde de saptadığım gibi, Orgeneral Batur'dan 9 yıl daha kıdemli Orgeneral Gürler de, Orgeneral Tağmaç karşısında, -ki genellikle herkese karşı da öyleydi- son derece saygılı, ölçülü ve itaatkâr bir davranış içinde bulunmaktaydı. Oysa Batur'un anılarına bakacak olursak; Batur, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Tağmaç ile ikili, dörtlü konuşma ve temaslarında, Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında, Cumhurbaşkanı Sunay'ın huzurunda Tağmaç'a karşı oldukça sert, katı ve zıt bir tutum içinde görünmekte ve Tağmaç da zaman zaman kendisine karşı adeta asi kesilen bu genç Kuvvet Komutanı karşısında hiç de ağırlığını koyamamaktadır!"(83)

Kanlı Pazarda *"Allah İçin Vurun"* diye bağrılıyordu...

Tarihe **"Kanlı Pazar"** olarak geçen ünlü Pazar günü zaten gerilim içinde başladı. Gerilimin gerekçesi yine Boğaz'da boygösteren Amerikan 6. Filosu'ydu. Bu kez gençler, yanlarına sendikaları ve meslek kuruluşlarını da alarak Taksim'de dev bir protesto mitingi düzenlemişlerdi. Sirkeci'den başlayan yürüyüşe katılanların sayısı 30 bini buluyordu. Dillerde hep bağımsızlık marşları vardı.

Ancak bu kez karşı taraf da örgütlüydü. Sağcı Bugün Gazetesi günler öncesinden *"Cihad için hazır olun"* diye yazmıştı. Bu çağrıya uyanlar da Dolmabahçe Camii önünde toplanmışlardı. Namazdan sonra çoğu çember sakallı ve bereli gençlerden oluşan bu gruplar, Taksim'e doğru çıkmaya başladılar. Göğüslerinde birbirlerini tanımaları için Türk bayrakları asılıydı. Ellerinde ise gazete ka-

(83) C.Gürkan, a.g.e., s.93.

ğıtlanna sanlı sopa ve demir çubukları taşıyorlardı. Aynı anda solcu gençlik ve işçi örgütleri de Gümüşsuyu Caddesi'nden Taksim'e girdiler. İşte korkulan düellonun vakti gelmişti. Bir anda *"Allah için vurun"* sesleriyle sağcılar saldırıya geçtiler. Yürüyüş yapan topluluk panik içinde dağıldı. Atılan molotof kokteylleriyle ortalık dumana büründü. Ve toplum polisinin gözleri önünde öldürücü bir meydan muharebesi başladı. 10-15 kişilik gruplar aralarına aldıkları solcu gençleri kıyasıya dövüyorlardı. Bir süre sonra bıçakların da çekildiği ve meydanın kana bulandığı görüldü.

Olaylar yatıştırıldıktan sonra sağcı gruplar Taksim'de ikindi namazı kıldılar. "Cihad"ın bilançosu 2 ölü, 114 yaralıydı. O günden sonra meydanlara yeni bir slogan hakim oldu:

"Kana kan, intikam..."(84)

Paşanın yanındaki bir Tuğgeneral tabancasını çekip, kalabalığa yöneltti...

3 Mayıs 1969 Cumartesi, Ankara

"Kanlı Pazar"dan sonra sağcıların ikinci büyük saldırısı bir cenaze töreninde oldu. Ama bu kez hedefteki adam İsmet İnönü'ydü. Cenaze Yargıtay Başkanı İmran Öktem'indi. Öktem gericilere karşı yaptığı sert çıkışlarla tanınıyordu. Bu yüzden de onların hedefi durumundaydı. Cenazeden bir gün önce Milli Türk Talebe Birliği, Öktem'in dinsiz olduğunu, bu yüzden cenaze namazının kılınmaması gerektiğini açıklamıştı. Nitekim Yargıtay Başkanı'nın naaşı Maltepe Camii'ne getirildiğinde öğle namazından çıkan bir grup *"Allahsızın namazı kılınmaz"* diye bağırdı. Birden imamlar ortadan kayboldular. Ortam gerginleşmişti. İnönü cenazenin başında kalakalmıştı. Çevredekiler, *"Namazın mezarlıkta kılınmasını"* önerecek oldular. İnönü sinirlendi, *"Namaz burada kılınacak. Kılınmadan gitmem"* dedi. Sonunda namazı törene katılanlardan biri kıldırdı. Ama ne olduysa namaz çıkışında oldu. Gerici kalabalık cami kapısında bekliyordu. Korumalar İnönü'ye arka kapıdan çıkmayı teklif ettiler. Paşa, şiddetle reddetti ve inadına bekleşen gerici kalabalığın üzerine doğru yürüdü. Bir anda ortalık birbirine girdi. Sonunda Paşanın yanındaki bir Tuğgeneral tabancasını çekip, kalabalığa yöneltti ve CHP Genel Başkanı bu koruma altında dışarı çı-

(84) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e, s.153.

kabildi. İnönü, ertesi gün, yaşadığı bu dehşet dakikalarını "İkinci bir 31 Mart olayı" diye tanımlayacaktı.

Tapu Kadastro Meslek Lisesi'nde Okuyan Bu Urfalı Gencin Adı Abdullah Öcalan'dı...

Öktem olayına tepkiler büyük oldu. Başta Yargıtay olmak üzere bütün hukuk kurumlarının mensupları, Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri ve üniversiteli gençler Ankara'da büyük bir yürüyüş düzenlediler. Gericiliğe karşı bir dayanışma gösterisine dönüşen ve Anıtkabir'de biten bu yürüyüşte başı çekenlerden biri de o yılların genç Hukuk asistanı Uğur Mumcu'ydu. O yürüyüşte, o gün hiç dikkati çekmeyen ama yıllar sonra Türkiye'nin çok iyi tanıyacağı bir genç daha vardı. Tapu Kadastro Meslek Lisesi'nde okuyan bu Urfalı gencin adı Abdullah Öcalan'dı. O yürüyüşü görene kadar, her gün düzenli namaz kılan muhafazakâr bir öğrenciydi. Ama o gün, coşkuyla yürüyenlerden etkilenmiş ve bir anda kendini yürüyüşçüler arasında buluvermişti. Yıllar sonra anılarını anlatırken bu olayı kendisi açısından bir "dönüşüm anı" olarak tanımlayacaktı. Apo, o günden sonra sol yayınlarla tanışacak, Siyasal'a girecek ve o yıllarda meydanlara çıkan "Doğu Mitingleri"nin de etkisiyle Kürt sorunuyla ilgilenmeye başlayacaktı. Böylece 1980'li ve 90'lı yıllarda Türkiye'nin en önemli gündem maddesi haline gelecek PKK terörü ve Kürt sorunu da 60'ların son basamağında filiz vermiş oluyordu.

Silahlanan sol ve sağ gruplar... Giderek yükselen toplumsal gerilim... Gerici saldırılar... Kürt sorununun sahneye çıkışı... İşte 60'ların son virajı dönülürken Türkiye böyle bir manzarayla karşı karşıyaydı. 68'de öğrenci olayları başladığında gösterilen sağduyulu tavır korunamamış ve şiddetin üstüne şiddetle gidilerek olay bir kan davasına dönüştürülmüştü. Bunlar neden ve kimler tarafından kışkırtılıyordu. Bunları ileride göreceğiz.

Sokaklar böylesine dalgalanırken, Meclis neredeyse tamamen devre dışıydı. Hükümet ise yıllardır başedemediği bir af sorunuyla boğuşuyordu. 27 Mayıstan 9 yıl sonra hâlâ Bayar ve arkadaşlarına siyasal hakları verilememişti. Verilmeye yeltenildiğinde ise çok bildik bir marş hemen çalınmaya başlandı: *"İhtilâl geliyor..."*

14 Mayısta ilginç ve beklenmedik bir olay yaşandı. İnönü o akşam, Pembe Köşk'üne Celal Bayar ile buluşacaktı. 14 Mayıs DP'nin

kuruluş günü aynı zamanda da Bayar'ın doğum günüydü. Elbette bu buluşma Bayar'ın yaş günü kutlaması değildi. Mecliste İnönü'nün de destek verdiği siyasi af görüşülecek, akşam da bunun kutlaması yapılacaktı. İnönü *"Böylece üzüntülü bir dönem kapanacak."* diyordu. İnönü, Meclis'te Celal Bayar'a övgüler içeren esprili bir konuşma yaptı. Hem af görüşmesi, hem de İnönü'nün konuşması, askerleri çok tedirgin etmişti. Sonrasında neler oldu?

Demirel Cebine Soktuğu Notla Askerden İlk Fırçayı Nasıl Yedi?

Bir görevli, TBMM Başkanı Ferruh Bozbeyli'nin yanına geldi ve dedi ki: *"Efendim, size önemli bir haber vereceğim. Faruk Gürler telefon etti. İsmet Paşanın konuşmasının bir özetini istedi. Ben de verdim. Haberiniz olsun."*dedi. Ben de bir not halinde durumu Süleyman Demirel'e bildirdim. O da notu okudu, cebine koydu.

Başbakan Demirel'in cebindeki not, aslında yaklaşan bir felaketin habercisiydi. Çünkü Meclis, Demokratların siyasi affını görüşürken aynı dakikalarda ordunun komuta kademesi de Genelkurmayda toplantı halindeydi. Başkan Orgeneral Memduh Tağmaç'tı. Daha iki ay önce bu görevi Orgeneral Cemal Tural'dan törenle devralmıştı.

Tağmaç'ın sağ kolu ise Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Faruk Gürler'di. İşte İnönü'nün konuşmasını Meclis'ten Gürler istiyordu. Kamuoyu bu iki komutanın adlarını daha çok işitecekti. Ama o an için yolladıkları bir haber Meclis Başkanı Bozbeyli'ye riyasette soğuk terler döktürmeye yetmişti. Daha bunun şoku geçmeden ikinci haber geldi:

Ferruh Bozbeyli anlatıyor: "Aradan bir yarım saat geçti. Bizim özel kalem müdürü geldi yukarıdan ve arkamdan bana dedi ki, *'Beyefendi, Cumhurbaşkanı Sunay telefon etti. Sizi yarın saat 10.00'da Köşk'te bekliyor'* dedi."

Yükseklerde çok önemli bir şeyler döndüğü belliydi. Ama Bozbeyli, bir şey yokmuş gibi devam etti. Akşam olup görüşmeler bitince de Anayasa değişikliğini oyladı ve kabul edildiği açıklandı. Şimdi teklif Senato'dan da geçerse Bayar ve arkadaşları siyaset yapabileceklerdi. İşte Türk siyasal yaşamının 80'lik iki devi o akşam bu ortamda buluştular. Bütün ülkenin gözü bu "Pembe

Köşk" zirvesindeydi. Dile kolay, çeyrek asırlık bir buzdağı eriyecek, eski düşmanlar dost olacaktı. Atatürk'ten bu yana ayrı kulvarlarda kendi çizgilerinde koşan bu iki yaşlı adam şimdi son dönemece elele giriyorlardı.

CHP Milletvekili Ali İhsan Göğüş:

"İsmet Paşa çok duygulandı. Çıktıktan sonra bana *'Sayın Bayar'ı yorgun gördüm. Tabii kolay değil çektiği çileler'* dedi."

İnönü, Bayar'ı uğurlarken, eski bir kinin küllendiğini ve Bayar'ın hakları için oy vererek üzerine düşeni yaptığını düşünüyordu. Ancak yanılıyordu. Gerçi o üzerine düşeni yapmıştı ama Bayar, zaferi kutlamakta acele ediyordu. Tanrıların gazabı hesaba katılmamıştı.

Komutanlar OYAK'ta Bir Toplantı Yapıyorlarmış Görüntüsü Altında Bir Araya Gelerek Demirel'e Ültimatom Hazırlıyorlar

15 Mayıs 1969 Perşembe, Ankara

Çankaya Köşkü yine hareketli günlerden birine hazırlanıyordu. Sabah saat 9:00'da Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç Köşk'e çıktı ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'la görüştü. Kapıdan çıkışta gazetecilere orduya politika giremeyeceği söylendi. Oysa içeride konuşulan sadece politikaydı.

Tağmaç'ın hemen ardından saat 10:00'da Köşk'e Meclis Başkanı Ferruh Bozbeyli geldi ve Sunay, Ordunun mesajını hiç ağzında gevelemeden söyledi:

Ferruh Bozbeyli anlatıyor: "Dün akşam *'ordunun yüksek kademesindeki bütün subaylar Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun bir toplantısı görüntüsü vererek Genelkurmay Başkanı'nın başkanlığında bir araya gelmişler'* dedi. *'Ve bunlar bu Af Kanunu'na karşılar' dedi. 'Bu Af Kanunu çıkmayacak' diyorlar'* dedi."

İşte yine af konusunda yine ordu devreye girmiş ve yine Genelkurmay restini çekmişti. Şimdi yine siviller toplanacak ve bu resti görüp görmemeye karar vereceklerdi. Bozbeyli hızla Meclise koşup haberi Demirel'e yetiştirdi ve AP'nin kurmayları değerlendirme toplantısı için bir odaya çekildiler:

AP Milletvekili Sadettin Bilgiç: "Dediler ki, 'askerden ilk reaksiyonu gördük. Bunun ikinci oylamasının yapılarak kanunun Mec-

lis'ten geçmesi istenmiyor. Kendi aramızda onu konuştuk. 'Bu mümkün değildir. Eğer bu yapılır ve kanun Meclis'ten geçmezse bizim millete söyleyecek sözümüz kalmaz. Bunun hiç olmazsa Meclis'te ikinci oylamasını da yapalım, sonra da kanun Senato'nun gündeminde kalsın seçime kadar. Seçimde milli irade bizim lehimize tecelli ederse kimsenin bir diyeceği kalmaz. Bu kanun çıkar' dedik."

Bu, Orgeneral Tağmaç'ın Demirel'le yaptığı karşılaşmanın ilk raunduydu.(85)

Genel seçim 1969'daydı ve yaz yaklaştıkça partiler hazırlığa başlamışlardı. Eski DP'lilere medeni haklarının geri verilmesi, hâlâ heyecan uyandıran ve birçok seçmenin partiyi desteklemesini sağlayacak kadar değerli olan bir konuydu. Demirel, bu sorundan yararlanmaya mahkumdu; fakat bu kez, tasarı 11 Mayısta Meclisin önüne geldiğinde, İnönü de bundan siyasi sermaye kazanmaya karar verdi ve CHP'nin de desteğiyle tasarı 15 Mayısta Meclisten geçti.(86)

Ankara'da gün, caddelerde silahlı askerlerin ayak sesleriyle başladı. Ankara Merkez Komutanlığı alarm vermişti. Milli Savunma Bakanı bunun "NATO tatbikatı gereği" olduğunu söyledi. Herkes inanmış göründü.(87)

Gerçekte ne Demirel ne de komutanlar siyasi hakların iadesini istiyordu; çünkü eski DP'lilerin siyaset alanına geri dönüşü İnönü'nün değil, Demirel'in konumunu zayıflatırdı. Fakat her şey bitmiş değildi; zira tasarının hâlâ Senato'dan geçmesi gerekiyordu. Askeri müdahaleden korkan ve hiçbir şekilde askeri hakimiyete meydan okuyacak durumda olmayan partiler, liderlerinin tavsiyesi üzerine tasarıyı geri çekti.(88)

"Gerginlik Yarat", "Sokağa Dök", "Yok Et"

Seçim Taktiğiyle Sol ve Radikaller Sokağa İtilirse

12 Ekim genel seçimleri, ciddi bir şey beklenmemekle birlik-

(85) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.

(86) F.Ahmad, a.g.e., s.238.

(87) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.

(88) İbid. 22 Mayıs 1969; The Economist, 31 Mayıs 1969. Tam seçimlerden önce Tural, Demirel'in tek başına sorumlu olduğunu ima ederek, tasarının kabul edilmesini önlemede Silahlı Kuvvetlerin hiçbir rol oynamadığını açıkladı. Demirel, konuyu tartışmayı reddetti. (Cumhuriyet 29-30 Ağustos 1969.)

te, hiçbir değişiklik getirmedi. Hiçbir muhalefet partisi Demirel'in Adalet Partisi'ne bir alternatif sunmadı. CHP, hâlâ eski kimliği ile ortanın solu çatışmasının yarattığı tahribattan kurtulmaya çalışıyordu. TİP'in iç tartışmalar ve hizipçilikle başı dertteydi ve 1969'a gelindiğinde, 1965'te partiyi destekleyen "devrimci" gençlik için gereğinden fazla mazbut olmuştu. İlginç olan yine seçmenlerdi. Bu kez 1950'den bu yana yapılan bütün seçimlerdekinden daha düşük bir katılım düzeyi (%64.3) sağlayarak partilere ve politikacılara yönelik hoşnutsuzluğunu gösterdi. Bu düşük katılımda Demirel'in payı, %6.4 gerileyerek %46.5, 1957'deki DP oylarından daha düşük oldu. CHP ve TİP de oy kaybetti ve milli bakiye sisteminin kaldırılmasıyla birlikte TİP'in Meclisteki milletvekili sayısı 2'ye indi.(89)

Zaten karmaşık TİP kendi iç sorunlarıyla parçalanmaktaydı. Yani sol ve radikaller yönetimden uzaklaştırılmıştı. Dışlanan grupları doğal olarak sokağa dökecekti. Sola karşı olan ABD'nin ve büyük sermayenin güdümündeki Türk eliti *"benim dediğim ve inandıklarım doğrudur, sizinkiler yanlıştır."* dayatmasının sonuçlarının tüm kurumlarda anarşi ve terör olacağını bilmiyorlar mıydı? Elbette biliyorlardı. Amaç açık "gerginlik yarat", "tırmandır", "sokağa dök" ve "yok et" Demirel'in liberal demokrat(!) anlayışı kendi dogmaları için geçerliydi. Bunun içinde ordu üst kademesine karşı tahrik taktikleri kullanıyor ve kullanacaktır. Kılıçlı memurlar gelip geçecek, ancak Demirel yenilmez pehlivan gibi düşüp kalkacak, ama daima yukarılara tırmanacak, Çankaya'ya kadar yükselecektir.

İstikrarsız siyasi ortam, Silahlı Kuvvetlerde maceracılığı özendirdi ve bu durum Milli Güvenlik Kurulu'nun adım atıp bir uyarı yayınlamasına yol açtı. 27 Martta üniversitelerdeki kargaşaya karşı sert bir demeç yayımlayarak beklenmedik bir adım attı ve üniversitelerin özerkliğine aldırmayan karşı önlemler tehdidinde bulundu. MGK, anayasanın saptadığı danışma ve tavsiye görevinin ötesine geçmişti. Fakat rejimin varlığı söz konusu olunca, salt yasallık MGK üyelerinin önünde engel değildi.(90)

---

(89) Resmi sonuçlar basında yayınlandı, 19 Ekim 1969. Bu seçimlerin bir çözümlemesi için bkz. Michael Hyland, "Crisis at the Polls: Turkey's 1969 Election", MEJX-XIV61 (1970), 1-16. Nakleden F.Ahmad, a.g.e., s.239.
(90) F.Ahmad, a.g.e., s.240.

Orduda Ayaklanma ve 700 Albayın Emekliye Sevki

"... silahlı kuvvetlerden mi korkacak, millet? Vahim olduğu kadar gülünç bunlar."

Süleyman Demirel

Orduda gürültülerin olduğu, silahlı kuvvetleri askeri bir ihtilal yapmaya teşvikle suçlanan iki albayın tutuklandığını açıklayan bir Genelkurmay bildirisinden anlaşılıyor.(91) Herhangi bir komplonun kökünü kazımak için baskıcı karşı önlemler uygulandığına dair haberler vardı. Subayların diğer birlikleri ziyareti yasaklandı ve basın, yaklaşık 700 albayın emekliye sevkedildiği haberini verdi.(92)

Yüksek Komuta'nın önlemleri, hükümete bağlılığını doğruladı. Generallerin desteğinden emin olan Demirel, ihtilâl söylentilerine gülüyordu: *"Memleketin bütünlüğünü, rejimi, istiklali korumakla mükellef olan milletin gözbebeği silahlı kuvvetlerden mi korkacak, millet? Vahim olduğu kadar gülünç bunlar."*(93) Fakat Demirel'in hayatı fiilen komutanlara bağlıydı ve "**Yahya Han Formülü**"nün Türkiye'de dayatılması, sadece bir zaman sorunu gibi görünüyordu. (94) Hükümetin bir devrim provası olarak nitelediği İstanbul ve Kocaeli'deki 15/16 Haziran kitlesel işçi gösterisinden sonra, sıkıyönetim ilan edildi. Mehmet Ali Aybar'a göre bu, "Yahya Han Formülü"ne doğru atılan ilk adımdı.(95)

Komutanlar bile, politikacıların düzeni koruma ve reformları başlatmadaki başarısızlıkları karşısında bir konsensus sağlamada güçlük çekiyordu. Bazılarının sabrı tükendi ve tepeden bir çözüm dayatmak istediler. Bunun ilk işareti, Batur'un komutanlara sunduğu muhtıraydı. MGK üyesi Muhsin Batur, daha yeni Hava Kuvvet-

(91) Milliyet, 26 Mayıs 1970 ve Sami Kohen'in haberi, "Christian Science Monitor", 19 Haziran 1970.

(92) Cumhuriyet, 27 Temmuz 1970.

(93) Cumhuriyet, 29 Mayıs 1970.

(94) "Yahya Han Formülü"nü ileride sık sık duyacağız. 1966'da Pakistan Genelkurmay Başkanı olan Yahya Han, ülkede yaygınlaşan toplumsal hareketler karşısında, Eyüp Han tarafından Sıkıyönetim Başkomutanlığına getirildi. 1969'da Eyüp Han istifa edince, devlet başkanlığını ele geçirdi. 1970'te sivil yönetime geçilmesi için hazırlanmakta olan anayasanın gecikmesini bahane ederek, meclisi dağıttı ve diktatörlüğünü ilan etti.

(95) F.Ahmad, a.g.e., s.240.

leri Komutanı olmuştu. Siyasi durumdan memnun olmayan genç, yenilikçi ve reformist bir komutan olmakla ünlüydü. Muhtırasında Batur, ancak radikal bir reform programı hemen uygulamaya konulur ve silahlı kuvvetler tarafından desteklenirse, sorunsuz bir parlamenter rejimin korunabileceği sonucuna varıyordu.(96)

"Bu huzursuzluklardan 'Asker Kendi İşine Baksın' gerekçesiyle soyutlanamazdı."

Muhsin Batur

Batur şöyle diyordu:

"Çok partili demokratik rejim yerleşiyor ve yürüyordu, ama çeşitli nedenlerle huzursuzluklar artıyordu. Silahlı Kuvvetler de toplumun bir parçasıydı ve bu huzursuzluklardan 'asker kendi işine baksın' gerekçesiyle soyutlanamazdı. Ben de bir komutan olarak emrimdeki kuvvetin bana akseden huzursuzluklarına karşı kulaklarımı tıkayamaz veya başımı kuma gömemezdim."(97)

Batur, Ocak 1970 sonunda devlet büyüklerinin katılacağı özel bir toplantı haberini alınca, 20 ve 21 Ocak günlerinde karargâhındaki 21 generali toplantıya davet ederek, Türkiye'nin iç durumu hakkında ne düşündüklerini öğrenme ihtiyacını duyar ve toplantı sonunda kendi bildiklerini ve düşüncelerini aktarır:

Bu toplantıda generallerce ileri sürülen görüşler özetle şöyle:

"Üç-beş sene evvel bir Amerikan firmasının temsilciliğini yapan şahsın, Başvekil olmasını tasvip edemiyor ve dolayısıyla hükümete güvenemiyoruz..."

- "Hükümetin unsurları gayri kanuni tutum içindedirler, tedbirler alınmamakta, dertler büyümektedir. Seçmenler kalitesizdir, seçilenler de kalitesiz olmaktadır... Devlet görevini yapmamaktadır. Sağ ve sol hareketler, Silahlı Kuvvetlere tesir etmektedir. Hayat pahalılığı, gelecek endişeleri, daha iyi bir hükümet idaresi gibi konular, Silahlı Kuvvetler mensuplarını etkiliyor. O halde bu işleri dü-

(96) Le Monde, 9-15 Temmuz 1970.

(97) Muhsin Batur, "Anılar ve Görüşler, Üç Dönemin Perde Arkası", Milliyet Yayınları, 1985, s.149 vd.

zeltmek için Silahlı Kuvvetlere görevler düşmektedir...

- İyiye gitmiyoruz. Memleketi idare için Meclisin çıkaracağı kanunlar, bir zümrenin menfaatini korur şekilde olmalıdır...

- Üç-beş sene evvel bir Amerikan firmasının temsilciliğini yapan şahsın, Başvekil olmasını tasvip edemiyor ve dolayısıyla hükümete güvenemiyorum. Sağa çok taviz veriliyor. Hükümette iffetsiz insanlar var... Talebeleri, hükümet ikiye ayırdı, memleket ikiye bölündü... Gençler, komuta heyetince hükümetin uyarılarak memleketin hızla kötüye gidişinin önlenmesi fikrindeler...

- İktidar aşırı uçlara taviz vermemeli...

- Devre 1950-1960 devresinin bir devamıdır. Çok partili hayatı pek iyi kavrayamadık... Oy avcılığı için eski kişilerden istifade edilmek isteniyor... Seçmenler okur-yazar değil, vergi vermez, bunların seçtiği kimseler uygun olmuyor... İrtica tehlikelidir, soldan korkmuyorum. Komünist Partisi serbest olsa üye bulamaz... İktisadi düzen bozuktur, özel sektöre azami taviz verilmektedir... Para kıymetini kaybediyor, milletin gözü Silahlı Kuvvetlerdedir, bize ümit bağlıyorlar...

- Geçim sıkıntısı dolayısıyla Silahlı Kuvvetlerde hareketler başlamıştır... Sık müdahale tesirimizi azaltır, sabırlı olmalıyız...

- Devlet memuru sıkıntı içindedir. Kapıcı ve köylü daha az sıkıntı çekmektedir, çünkü ihtiyaçları mahduttur. İktidarlarımız: bu geniş halk kitlesine ve müreffeh azınlığa istinat etmektedirler. Bu konular, sıkıntı içindeki aydın kitlenin rejime itimatsızlığını doğurmaktadır... Komuta katının memleket problemlerine eğilmelerini sağlayacak şekilde uyarma yapmaları gereği vardır...

- Huzursuzluğun ana nedeni dıştadır... Dış tesirler ile Atatürkçü zümre arasında gizli ve açık mücadele mevcuttur... 69 Deniz subayı olayı ve bildiri yayınlaması genç subaylarda sevinç uyandırmıştır. Emir Komuta zinciri içinde yukarıya doğru güven, aşağıya doğru kafi ve gerekli bilgi aktarılmalıdır.

- Otoriter idare zamanında gerici çevre sinmiş, çok partili devirde başkaldırmıştır... Vatandaşın kendi hakkını kendi koruması durumu yaratılmıştır... Bu tepki Silahlı Kuvvetler bünyesinde parçalanma yaratmaz ancak gruplaşmalar hasıl edecektir. Bu grupların zararsız hale getirilmesi için Komuta Katına itimat sağlanmalıdır.

- Bir kitlenin hareket yönü, kitleyi teşkil eden ekseriyetin düşüncesi tarzındadır. Kitlenin düşüncesini öğrenmek amacıyla Ge-

nelkurmay Başkanı'nın geçen sene verdiği şifahi direktife istinaden Hava birliklerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre:

- Devlet otoritesi zayıflamıştır.

- Atatürk ilkelerinden taviz verilmektedir.

- Ekonomik dengesizlik mevcuttur.

- Subaylar idealist olmalarına rağmen, ekonomik baskıların tesiri altındadır, özellikle assubaylar gecekondu bölgelerinde oturabilmektedirler.

- Dış ve iç ticaret yolsuzluk kaynağıdır.

- Vergilemede büyük adaletsizlik vardır.

- Müesseselerde çöküntü ve devlete inançsızlık başlamıştır.

- Anayasa tam uygulanmamaktadır.

- Sağcılara reaksiyon, solculara sempati vardır.

- Parlamento ve partilerin itibarı sıfırdır. Bunlar problemleri çözemezler. Kişi olarak kalitesizdirler.

- Parlamenterler kişisel menfaatlerini açıkça savunmaktadırlar.

- Siyasi af konusu, Komuta katına karşı olan itimadı sarsmıştır.

- Bir şeyler yapılması gerektiği kanaati yaygındır. Komutanlar hareketsiz dururlarsa bir şeyler beklenebilir."

Batur, bu toplantıdan sonra durum hakkında görüşlerini yazılı metin haline getirir. Yeri geldiğinde bunları dile getirecektir.

Nitekim 25 Ocak günü MİT Başkanlığı'nın isteği üzerine bir toplantı düzenleneceği haberi geldi. Bu, sonraları basında yer aldığı gibi resmi bir güvenlk toplantısı değildi. MİT durum hakkında bilgi verecek, değerlendirme yapacak ve isteyenler konuşacaktı. Atatürk Orman Çiftliği'ndeki toplantıya... Cumhurbaşkanı C.Sunay, Başbakan S.Demirel, Milli Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu, İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu, Kara Kuvvetleri Komutanı Org.Nazmi Karakoç, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celâl Eyiceoğlu, Hava Kuvvetleri Komutanı M.Batur ve MİT Başkanı Korg.Fuat Doğu katılıyordu. Genelkurmay Başkanı Org. Tağmaç hasta olduğu için toplantıya gelememişti.

Konuşma sırası geldiğinde M.Batur, 20 Ocakta yaptığı toplantı notlarını okumaya başladı. Aşağıdaki metinler medyaya "BATUR MUHTIRASI" olarak yansıyacaktır.

Düşünülen Çareler:

Hava Kuvvetleri mensupları her ne kadar demokratik düzen içinde arzu edilen seviyeye yükselinebileceği inancını henüz kaybetmemişlerse de, iyi gidişe işaret olabile-

cek köklü tedbirlere hâlâ tevessül edilmeyişinin hayal kırıklığı yaratmakta olduğunu, hükümet ve rejime itimadın sarsılmakta olduğunu beyan etmişlerdir. Bu nedenle, hükümetin basiretli davranarak, mümkün olduğu kadar süratle ve büyük bir cesaretle, aşağıdaki hususları tahakkuk ettirmesi gerektiği ifade edilmiştir.

a. Vergi reformu,

b. Toprak reformu,

c. Eğitimde reform,

d. Devlet yatırımlarının oy endişesinden kurtularak, ekonomik kalkınmaya hız verecek istikamete çevrilmesi,

e. Devlet otoritesini temsil eden kuvvetlere milletin saygı ve güvenini sağlayacak bir veche verilmesi,

f. Atatürk ilkelerine bağlılık,

g. Dış Ticaretin Devletleştirilmesi,

h. Seçim kanununun islahı.

Netice ve Arz Edeceğim Teklifler

1. Hava Kuvvetlerinde yapılan toplantıdaki Generallerle şahsıma ait fikirleri sizlere ifade ettim.

2. Fikirlerde sola kayma vardır. Sol yayınların şahıslar üzerinde cazip etkileri ve kızdıkları sağa karşı fiili birleşme değil, fakat fikri birleşme olanağı yarattığı görülmektedir.

3. Bu halin, daha genç kuşakta daha kuvvetli olduğu tahmin edilebilir.

4. Bu nedenle MİT müsteşarımız tarafından izah edilen vak'anın önemli olduğu kanısındayım. Fikirler kitlelere mal edilmeye başlanırsa örgütlenme kolaylaşır. Örgütlenme hücre çalışmasına geçince takip ve kontrolü çok güçleşir.

5. Bu fiili hareket halinde, kararsızlar, heveskârlar, mağdurlar, iki yüzlülerin birleşmesi halinde durum kontrolden çıkabilir.

Bu nedenlerle:

a. Silahlı Kuvvetler içinde politika ile uğraşmayalım, altımız sağlamdır, otoritemiz tamdır, istediğimizi yaptırırız iyimserliğinden uzaklaşarak

(I) Okullarda yetiştirdiğimiz talebeler,

(II) Kıtalarımızdaki subay ve assubayı tayin edilen fikir ve gayeler etrafında doktrine etmeyi,

b. Hükümetimizin gerekli sosyal ve ekonomik tedbirleri almasını ve devlet nizamını tesis edecek kanunları çıkarmasını uygun bulmaktayım.

Bedbin değilim, nikbin de değilim. Başarırız, yeterki gerekli tedbirleri alalım.

Arz ederim.

MUHSİN BATUR
Hv. Orgeneral
Hava Kuvvetleri Komutanı

Bu metinler Demirel'in tüm icraatına ağır bir darbe gibiydi. Üstelik toprak reformu ve dış ticaretin devletleştirilmesi Demirel'in aklının alacağı şeyler değildi; açıkcası TSK'nın en aktif vurucu gücü olan Hava Kuvvetlerinin başındaki komutanın net bir muhtırasıydı. Bu toplantıdaki konuşmalar basına aksetti. İçeriği üzerinde de eksik ve yanlış haberler çıktı, polemikler başladı... azı lehte, çoğu aleyhte. Mecliste gizli oturum yapılması istendi, bir soru üzerine Başbakan Demirel, 22 Haziran 1970'te şu açıklamayı yaptı:

"Böyle bir mektup yok. Gazetelerde çıkan, mektup muhtevası diye çıkan şeyler, genellikle çok yanlış. Yalnız Hava Kuvvetleri Komutanı daha evvelki bir görüşmemizde bana bazı hususları intikal ettirmişti. Ben de bunları bana bir not olarak vermesini rica ettim. Bir not olarak verdi. Bu bir muhtıra değildir. Bir mektup da değildir. Bunun içeriğini de açıklamak durumunda değilim."

Demirel'e Bir Muhtıra da Kendi Partisinden

1970 yılı Demirel için hiçte iyi gitmiyordu. İyi niyetle çıkılan yolda engeller, dikenler ve entrikalar görünüyordu. Yarattığı kaos artık kendi çevresine ulaşmış ve bunalımlardan çıkış için **"Demirelvari"** denilen taktiklere başvurmaya başlamıştı. 3.5 aylık hükümeti CHP, TSK ve toplumsal, ekonomik sorunlarla çevrelenmişken, kabine üyeleri ve parti içi lobiler bakanlık koltuğu kavgasına giriştiler ve 72 AP'li Demirel'in önüne bir muhtıra koydu, başı S.Bilgiç çekiyordu. Demirel bu muhtırayı çöpe attı; ancak bedelini çok ağır ödeyecekti. Çünkü 11 Şubatta bütçe oylaması yapıldığında 41 AP'li CHP ile birlikte hayır oyu verdi. Bunun anlamı hükümetin düşmesiydi.

Demirel oylama için şöyle diyordu:

"Hakikaten benim arkadaşlarım Halk Partisi'yle beraber şakır şakır oy kullandılar... Ama o an gözlerim karardı. O Meclisin kubbesi uçtu. Kubbeyi filan göremiyorum yani. 'Yahu ne biçim iş bu' dedim. Neyse kalktım, 'Bu da geçer yahu'dedim içimden. 'Demek ki bu çeşit şeylerle karşılaşılabilecek. Önemli olan kendini kaybetme. Bunu da aşarsın' diye yaptık. Arkadaşlarımız çok bozuktu. Ben işi şakaya vurdum. Dedim ki, 'Bu iktidardır. Nasıl gelirsen, öyle gidersin. Biz de İsmet Paşayı kırmızı oyla düşürmüştük bir bütçe oylamasında. Bilahare biz de kırmızı oyla gidiyoruz."

Ve Demirel, bir kez daha şapkasını alıp, Başbakanlık merdivenlerini indi. İstifası cebindeydi. Sunay, o gün Hükümeti kurma görevini yeniden kendisine verdi. Yeni Demirel Hükümeti 3 haftada kurulabildi. (Bu süre içinde Bilgiç ve isyancı arkadaşları partiden uzaklaştırıldı. AP çatırdadı. Ayrılanlar Bozbeyli başkanlığında Demokrat Parti'yi kurdular.)(98)

Ordu içinde ise yeniden cuntalar ve gizli örgütler çoktan oluşmaya başlamıştı bile.

F.Gürler Gizli (SKDGKG) Devrimci Subaylar Örgütünün Başında

"Silahlı Kuvvetler kışlaya kapanıp ne halleri varsa görsünler, bu TBMM'nin işidir, biz disiplinimizi bozamayız gibi bir gaflet ve vurdum duymazlık içine düşmeleri beklenebilir mi?"

Ö.L.Erol

Ö.L.Erol anlatıyor:

Bir kez halk, içinde bulunduğumuz koşullardaki gibi geleceğe umudunu yitirmiş ise, yöneticilerine olan güvenini yok etmiş ise, geçmişteki karanlığın dalga dalga geldiğini görüyorsa, sokaklar anarşiye teslim edeceğini, çocuklarının can güvenliklerinin dahi yok olduğunu acı acı yaşıyorsa, işsizlikten evine bir somun ekmek götürememekten acı acı kan ağlıyorsa, zaten demokrasi, insan hakları, sosyal adalet, hak, hukuk, eşitlik ortadan kalkmıştır. Bu durumda halk varsa, halkın içinden gelen, askerde vardır, gerçeğini yaşayan Silahlı Kuvvetlerin kışlaya kapanıp ne halleri varsa görsünler, bu TBMM'nin işidir, biz disiplinimizi bozamayız gibi bir gaflet

(98) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.167.

ve vurdum duymazlık içine düşmeleri beklenebilir mi?

Arkadaşlarla bir aradayız, sizlerle birlikte tartıştığımız konuları, sürekli aramızda da tartışıyoruz. Tırmanışa göre bir adım daha atmamız, gereğini yerine getirmek için kadromuzu genişletmemiz, konuştuklarımızı şekillendirmemiz gereği üzerine de çalışmalar yapmayı kararlaştırdık.

Arkadaşlarımızdan, Milli Savunma Bakanlığında görevli Kur.Alb. **Mehmet Ali Akar** ve Milli Savunma Bakanlığı Adli Müşaviri Hakim Alb. **Emin Değer**, o tarihte Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı olan Orgeneral Faruk Gürler ile görev gereği ilişki içindeydiler. Kendilerinin bazı konularda arkadaşlarımıza yakın durduğu izlenimleri bize rahatlık vermeye yetmişti. Giderek Orgeneral Gürler'in başımıza geçeceği hesapları yapılmaya başlanmıştı. O güne dek aramızda general rütbesinde kimse bulunmadı. Giderek bazı çevrelerde ilgi uyandırıyorduk, ama gizlilik bizler için yaşamsal öneme haizdi. Örgütümüze, daha önce isminden bahsettiğim Genelkurmay Personel Başkanlığında Şube Müdürü Kurmay Albay **Zihni Balkan**'ı ve benim 1953 yılında akademiden kurmay yardımcısı olarak mezun olup Elazığ 10.Topçu Alayı Batarya Komutanlığına atandığımda, takım subayım olan Kurmay Yarbay **Kenan Güven**'i de dahil ettik. Kendileri çok çalışkan, dürüst, güvenilir, yürekten Kemalist, inançlı, kararlı, orduda çok sevilen subaylardır. Her ikisi de sonradan Generalliğe yükseltildiler. General Kenan Güven daha sonraları valilik görevine de atandı.

1968 sonlarında örgütümüz şu isimlerden kurulmuştu:

Türk Silahlı Kuvvetleri Devrimci Gücü Kara Gurubu:

1. Tuğgeneral Mehmet Ali Akar-MSB'lığında görevli
(Kore kıdemi ile 30 Ağustos 1968'de generalliğe yükseldi)
2. Kurmay Albay Mehmet Tuğcu-KKK'lığında görevli
3. Kurmay Albay Muzaffer Babacan
4. Kurmay Albay Ömer Lütfi Erol-Genelkurmay Protokol Şube Md.
5. Kurmay Yarbay Hami Menzilcioğlu-KKK'lığı
6. Hakim Yarbay Emin Değer-MSB'lığı Adli Müşaviri
7. Kurmay Alb. Zihni Balkan-Genelkurmay, Personel Başkanlığı
8. Kurmay Yarbay Kenan Güven-KKK'lığı

Orgeneral Faruk Gürler henüz kararlı değil ve fakat arkadaşlarımıza sempati duyduğu söylenmekteydi.

O tarihlerde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural'ın birinci halkasındaki subaylardan biri de bendim.(99)

"Her ikisinin yüzüne neler oluyor anlamında baktım. Anladım ki, kendileri de örgütün içindeler."

General Ö.L.Erol

Ö.L.Erol devamla:

General Celil Gürkan'ı, kişilik, bilgi, kültür, demokratlık, olgunluk alanlarında ayrıcalıklı bir insan olduğunu herkes kadar ben de tanıyordum. Saygılı bir takdir duygusu içindeydim. Görev gereği ilişkilerimde değişik yönlerine de yakından tanık oldum. Fakat Aralık 1969'daki görüşmemize kadar, kendisinin örgütsel ilişkisini İstanbul'daki çalışmaları ile sınırlı olarak biliyorduk. İstanbul'daki Orhan Kabibay ve bazı bireylerin örgütsel faaliyetleriyle de, bizim ilişkimiz mevcut değildi. Nedenleri zaman zaman açıklanmaya çalışılmıştır. Olayda adı geçen **Amiral Bülent Tarkan**'la da karşılıklı sempati ilişkilerimiz dışında örgütsel bir ilişkimiz olmadı. Bunu da o tarihte öğrendim. Deniz Kuvvetlerinde bizim ilişkilerimiz daha ziyade **Deniz Kurmay Albay Vedi'i Bilget** ile oluyordu. Onların da kendi aralarında örgütsel bir ilişki kurmadıkları, ayrı gruplar veya bireysellik bazında bazı çalışmalar içinde olduklarını değerlendirmiştik. Çünkü o buluşmadan sonra 30 Ağustos 1970'e kadar örgüt içi bir ilişkimiz olmadı Amiral Bülent Tarkan'la.

Anımsadığıma göre Aralık 69'da bir gün akşam saatlerinde, Amiral Bülent Tarkan telefonla beni aradı. Celil Paşanın yanında olduğunu, beni görmek istediklerini söyledi ve gitmem için ricada bulundu. Ben de gittim. Genelkurmay Karargahında bir alt koridorun başındaki çalışma odasında kendileri ile buluştum. Her ikisi de beni içtenlikle karşıladılar. Daha önce konuştuklan izlenimini edindim. Amiral Bülent Tarkan'ın, beni örgütün önde gelen üyelerinden ve Gürler'in yakınıdır şeklinde tanıtmasını oldukça yadırgadım. Her ikisinin yüzüne neler oluyor anlamında baktım. Anladım ki, kendileri de örgütün içindeler. Fakat niçin o zamana kadar bir ilişki kuramamıştık? General Celil Gürkan'ın İstanbul çalışmaları hakkında bilgi alıyorduk ama, bizim dışladığımız Kabibay, Esin,

(99) Ö.L.Erol, a.g.e., s.516-518

Solmazer, Talat Turhan ekseninde çalışmaları bizi düşündürüyordu. Bu nedenlerle kendilerine hep kuşkulu yaklaşmayı yeğledim. Sorulara kısa kısa yüzeysel yanıtlar veriyordum. Gürler hakkındaki sorularına, düzeyli ve komutan-karargah subayı ilişkileri içinde çok sınırlı bir ilişkim olduğunu, **Genel Sekreter Tuğcu** ile bana zaman zaman kısa sorular yönelterek almak istediği bilgileri aldığını, bizi çok zaman uyardığını söyledim ve şunu vurguladım. Bazı Milli Birlik Komitesi üyelerinin Gürler'in ismi ile kendilerine bir güç sağlama eğilimleri olduğu biliniyor. Bunların tamamının asılsız olduğunu ve yanlış olduğunu belirterek, Gürler'in böylesi bir harekete üzüldüğünü belirttim. Bu görüşme General Celil Gürkan'la örgüt bazında benim kişisel ilk ve tek görüşmem oldu. 30 Ağustos 1970 tarihinde Gürkan Ankara'ya, Erol ise İstanbul'a atanacak, bilgi akışı kurye ve istihbarat görevlileri aracılığı ile sürecektir.(100)

"TSKDOG örgütü 25 asker üyeden, DÇM ise 200-250 üyeden oluşacaktı."

General Ö.L.Erol

Ö.L.Erol devamla:

Türk Silahlı Kuvvetleri Devrimci Ordu Gücü (DOG), tasarı olarak saptadığımız devrim örgütlenmesinde, sadece devrim konseyinin mevcudunun 25 asker kişi olmasını ön tasan olarak kararlaştırmış, fakat asla isimlendirmemiştik. Çünkü o tarihlerde taşlar henüz yerlerine oturmamışlardı. Bakanlar için ise isim araştırmasına dahi geçemedik. Çünkü onu da kurulacak Devrim Konseyi saptayacak ve atamaları gerçekleştirecekti. Bu demektir ki Darbeden sonraki dönem aşamasında bu görevlendirmeler öngörülmekteydi.

Devrimci Çalışma Meclisi için mevcut 200 ila 250 kişi öngörülmüştü. Teknokrat, bürokrat, tüm emekçi sınıflardan, üniversitelerden öğrenci kuruluşlarına halk temsilcilerinden demokratik kitle örgütlerinden, ağırlıkları oranında, devrim konseyi tarafından kurulacak kurallara göre seçilmeleri tasarlanmıştı.

Kesinlikle ifade etmeliyim ki, 30 Ağustos 1970'e kadar asla Silahlı Kuvvetler komuta kademesinde görevlendirmeler sonucu bir tasfiye, konu dahi edilmedi. Bu konuda Orgeneral Faruk Gürler çok duyarlıydı. Birçok kereler Silahlı Kuvvetlerde asla tasfiye düşünül-

(100) Ö.L.Erol, a.g.e., s.93-594

memeli şeklindeki kesin kararını bildirme durumunda olmuştu. Gürler, kişilerin kendilerini güçlü adam mevkiine koymasından hiç hoşlanmaz, rütbe ve makamlar üzerinde görev alınamayacağını kararlılıkla ifade ederdi.

"...Bizim dışımızdaki faaliyet gösteren cunta veya ihtilâlci grupların varlıklarına, kadrolarına, amaçlarına dair istihbarat bilgilerine de sahip olmuştuk."

Ankara'da Silahlı Kuvvetler Devrimci Gücü koyduğu ilkeler doğrultusunda ve Mustafa Kemal Atatürk'ün değişmez ilkeleri ve devrimleri çizgisinde uyumlu çalışmalar yaparken, bizim dışımızdaki faaliyet gösteren cunta veya ihtilâlci grupların varlıklarına, kadrolarına, amaçlarına dair istihbarat bilgilerine de sahip olmuştuk. Bunları değerlendirdiğimizde, aşağıdaki neden-sonuç ilişkilerine göre dış çalışmalarımızın da stratejisini saptadık ve yönlendirme, işbirliği yapabileceklerimizle ilişkiler kurma, amaçta bize ters gelenlerle mesafeli durmak suretiyle izleme yöntemlerine göre bir çalışma programının uygulama aşamasına girdik.

Örgüt merkezinin değerlendirmelerine göre **Madanoğlu** ihtilâlci grubu, birkaç emekli General ve subay dışında sosyalist eğilimli, sivil gazeteciler, yazarlar, öğretim üyeleri ve politikacılardan kuruluydu. Bu grubun stratejisini planlayan, toplumu sosyalizm doğrultusunda oluşturma amacıyla Yön dergisini ve Devrim gazetesini çıkaran **Doğan Avcıoğlu**'ydu. Bunların düşünceleri yönünde amacı, Silahlı Kuvvetlere darbe yaptırtmak, darbe sonrası sosyalist devrim örgütlenmesi ile yönetimi ele geçirmekti.(101)

Ordu içindeki örgütlenmeleri fişleyecek kopuşma ve anlaşmazlıklara neden olan toplumsal, ekonomik ve siyasal olaylar giderek tırmanmaktaydı. Bunlardan önemlilerinden biri olan işçi eylemleri işte tam bu sırada patlak verdi.

"Süngü tak" Emri Verildi
Biri Polis 4 Ölü ve 100'ü Aşkın Yaralı

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na mensup işçiler 15 Haziran Pazartesi sabahı yürüyüşe geçtiklerinde, kimse bunun

(101) Ö.L.Erol, a.g.e., s.596.

Türkiye tarihinin en büyük işçi eylemi olacağını tahmin etmiyordu. Eylemin nedeni Hükümet'in yeni sendikalar Yasası'ydı. Meclis'ten geçen yasa DİSK'in faaliyetini sınırlıyordu. İşçiler, yasanın yürürlüğe girmesini engellemeye çalışıyorlardı. Ellerinde sopalar ve bayraklarla Ankara Asfaltı'ndan yürüyüşe geçtiler. Kısa zamanda İstanbul ve Kocaeli'nde yollara dökülen göstericilerin sayısı 70 bine ulaştı. Trafik durduruldu, bazı işyerleri tahrip edildi. 10 saatlik yürüyüş bittiğinde öfke dinmemişti. Asıl randevu ertesi gündü.

16 Haziran sabahı gösterici sayısı da büyümüştü. Üstelik bu kez askeri birlikler bazı kritik noktalara barikatlar kurmuşlardı. İşçilerin birleşmesini önlemek için Galata ve Unkapanı Köprüsü açılmış, şehir hatları vapurlan iskelelere bağlanmışlardı. Şehir, patlamaya hazır bir bomba gibiydi.

İşçilere artık DİSK de hakim değildi. Kızgın bir kitle, polis barikatlarını yara yara, çığ gibi büyüyerek Bağdat Caddesi'nden Kadıköy'e akıyordu. "Hükümet istifa" diye bağırıyorlardı. Az sonra Kızıltoprak civarında bir yarbay, elinde megafonla işçilere dağılmalarını söyledi. Kimse duyacak halde değildi. Bunun üzerine "Süngü tak" emri verildi. Bir anda işçilerin barikata ulaşmasıyla ortalık savaş alanına döndü ve silah sesleri duyuldu. Dipcikler inerken, coplar kalkıyor, havada kurşunlar uçuşuyordu. Korkulan başa gelmişti. Kızgın işçiler, Kadıköy'de Kaymakamlık binasını ateşe verirken, aynı sıralarda Cağaloğlu'nda da Vilayet binası askeri birlikler ve tanklar tarafından çevrelenmişti. Akşam olduğunda geride biri polis 4 ölü ve 100'ü aşkın yaralı kalmıştı. 150 kişi tutuklandı. Tanklar İstanbul sokaklarına hakim oldu. Ve Demirel, istemeye istemeye sıkıyönetim ilan etti.

İşte aynen 27 Mayıs öncesinde olduğu gibi yine asker sıkıyönetimle iktidara ortak oluyordu. Yollar, yürümekle aşınmaya başlamıştı.(102)

Bu olaylardan 15 gün sonra, toplumsal ve örgütsel kaynaşma içinde olan İstanbul'a atanan örgütcü bir subay, orada neler yaşandığına dair ilginç bilgiler verecektir.

(102) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e.

TSKDOG Örgütünün Anarşi İçinde Gördüğü
"İstanbul Gruplarının Oluşturduğu Koalisyonu Dışlaması

General Ö.L.Erol Nedim Arat'a:

"Deniz ve Hava Kuvvetlerinden çekirdek kadroya alacağımız arkadaşları sapta." diyor.

Ağustos 1970'te Generalliğe yükselen **Ö.L.Erol**, 3. Kolordu Garnizon Kurmay Başkanlığına atanmıştı. İstanbul'a gelir gelmez örgütlenme çalışmalarına başladığını anlatır:

Benim buraya gelişim bir sürpriz oldu. Atama planlanmasında ben Bürüksel NATO karargahına gidecektim. Fakat Orgeneral Gürler beni çağırarak *"Erol Paşa senin dış göreve gidişini durdurdum, İstanbul benim için çok önemli, orada yeni bir örgütlenmeyi gerçekleştirmen için Kolordu Kurmay Başkanlığına ataman yapılacak. Sana güveniyorum!"* dedi. Ben de *"Sağolunuz, böyle bir görevden onur duyacağım."* dedim. Bu iş gerçekleşti.

İstanbul'daki genel durumu Kur.Alb. **Nedim Arat** ile şöyle saptadık: Bize en yakın olarak örgütlenen Harb Akademileri örgütü, kara, hava, deniz. kurmay subaylarla pek az sınıf subaylarından oluşmaktaydı. Kadrolarını bir hayli genişletmiş, bir ara kontrolü dahi elden kaçırmışlardı. Aralarında olan bazı subaylar aracılığı ile iş çevreleri, güvenlik güçleri ile dahi ilişki kuranların mevcudiyetleri bilinmekteydi. Bu dağınıklık içinde Ankara Merkez örgütüne karşın, bir taraftan Madanoğlu grubunun ana gövdesi ile organik ilişki kurma çalışmaları, seri toplantılarla içerikli tartışmalar sürerken, diğer taraftan Kabibay'ın ihtilâlci cunta grupları ile de ilişkiye girme gafleti içine girmişlerdir. Çünkü ulusun, sivilleşmiş cuntaların çeşitli düşünceleri ve değişik rejim etkilenmeleri ile oluşan disipline edilmemiş, hareketlerine gereksinmesi yoktu.

İstanbul'un askerlerden kurulu Harb Akademileri örgütünün MİT ve güvenlik güçlerince meydana çıkarılması üzerine, Haziran 1970 tarihinde tamamen çökertilmesi bizim için çok önemli bir örnektir. İstanbul'da, o tarihlerde bilinen ve birbirleri ile ilişkili iki örgüt bulunmaktaydı.

Yine bize gelen duyumlara göre, öğrenciler, gençler arasında **Mihri Belli** ve **Dr.Kıvılcımlı**'nın etkisi ile hareket eden gruplar mevcuttu. Bunlardan Mihri Belli'ciler 1965 yılından beri, General

Madanoğlu Grubu ile ve Kabibay grubu ile ilişki içinde hareket etmektedirler. Dr.Kıvılcımlı'nın etkisinde olan Deniz Kuvvetleri içindeki genç subaylar da yine aynı gruplarla ilişki içinde çalışmaktaydılar. Bu gruptakiler, bombalama, soygun ve para gaspı gibi anarşik olaylara da karıştıkları duyumlar arasındadır.

Madanoğlu grubu üyesi olan Hıfzı Kaçar, 2 no'lu Sıkıyönetim mahkemesinin tutanaklarına göre; kendilerinden zannettiği MİT görevlisine şu şekilde bilgi vermişti. "Orduda yaptığımız etütde, erlerin kumandanlarını öldürmeye yanaşmadıklarını gördük. Onun için 40 militan öğrenciye gereksinimimiz var. Bu öğrencilere darbe sırasında er elbisesi giydirip, her birine hedef olarak verilecek kumandanları öldürteceğiz. Genelkurmaydaki nöbetçilerin kıpırdamaya vakit bulamadan vurulmalarına, Sunay, İnönü, Türkeş ile bazı komutanların tutuklanmalarına karar verildi.(103) Her halde bu katilamın ilk aşamasıydı. Büyük olasılıkla arkası gelecekti...

Ankara Grubunun Anarşi İçinde Gördüğü İstanbul Gruplarının Oluşturduğu Koalisyonu Dışlaması

Ülke kurtarıcılığına soyunan gruplar arasında ciddi eylem ve görüş ayrılıkları vardı. Atatürk devrimciliği doğrultusunda ve askeri hiyerarşi içindeki darbeciler ile İstanbul'un radikal asker+sivil darbecileri tam bir zıtlaşma içindeydiler. (Daha sonra her grup kendi içinde parçalanmaya gidecektir.)

Ö.L.Erol bu konuşma için şöyle diyor:

İstanbul'da 1 Eylül 1970 öncesi faaliyet halinde olan ve öğrencilerin şiddet hareketleri ile işbirliği içinde bulunan hiçbir örgütün, Gürler'le ve Gürler'in önderliğini yapmak üzere bulunduğu Silahlı Kuvvetler Devrimci Örgütü ile bir ilişkisinin olmadığını tüm içtenliğim, dürüstlüğüm ve Gürler'in güvenini sonuna kadar kaybetmeyen gerçek bir devrim adamı olarak söylemekten gurur duymaktayım. Böylesine bir ilişkinin varlığını söyleyen ve yakıştıranlar konuyu kanıtlarıyla açıklamak zorundadırlar. Aksi, yetkisiz, bilgisiz, dedikoducu ve yalın kişilikleri ile olayları saptıran, yozlaştırmak isteyenler olarak tarihteki talihsizlik sayfalarında yerlerini almaya mahkum olacaklardır.

İstanbul'daki ihtilâlci gruplar, öylesine dağınık, öylesine ayrıca-

(103) Bu duyumların gerçekleri yansıtmadığı ilerideki bölümlerde görülecektir.

lıklı düşüncelerin ve eylemcilerin bir araya geldikleri koalisyonlardı ki, bunlarla ilişkiye geçmenin hiçbir yarar sağlamayacağı yanında, örgüte zarar verecekleri kanaati hasıl oldu bizlerde. Buna göre, örgütlenme stratejimizi belirtmek, bu stratejiye göre uygulama planları yaparak yeni baştan bir örgüt kurma zorunluluğu ile karşı karşıyaydık. İşimiz çok zordu. Ankara örgütlenmesinin baştan sona içinde ve aktif çalıştığım için bu konuda oldukça deneyimliydim.

Arkadaşım Kurmay Albay Nedim Arat'la temas kurarak ilk hareketi başlattım:

"Nedimciğim, İstanbul'u benden iyi tanıyorsun, genel olarak öne çıkan cunta meyilli askerlerin kimlerle ilişki kurduklarını ve halen hangi teşekkül içinde veya ilişkide olduklarını kendince bir değerlendir. Bunlardan hangilerinden yararlanabiliriz? Devrimci yeni isimler kimler olabilir? Bir çalışma yaparak iki gün içinde bir araya gelelim. Deniz ve Hava Kuvvetlerinden çekirdek kadroya alacağımız arkadaşları da sapta."

Görüldüğü gibi Ankara grubundan Ö.L.Erol, İstanbul örgüt için kendilerine bağlı devrimci subay devşirilmesini istemektedir. Aşağıda görüleceği gibi Erol'un endişesi, darbe öncesinden çok sonrasındaki yapılanmada ihtiyaç duyulacak uzmanlaşmış kişilerdi.

"Bir tek amaçları vardı,
Silahlı Kuvvetlere darbe yaptırmak..."

"Bizim dışımızda pek çok cuntaların,
ihtilâlci grupların olduğu bir ortamda,
bunlarla ilişki bir kaosa neden olacaktı..."
General Ö.L.Erol

Ö.L.Erol devamla:

Silahlı Kuvvetler Devrimci Gücü yakın halkalarında, sivillerle ilişki kurma yanlıları mevcuttu. Bunlardan bazılarının ilke dışı hareket ederek bu renkli ihtilâlcilerle ilişki kurdukları duyumlarını da alıyorduk. Fakat ana örgüt bünyesinde olanların bu ilkeye sadık kaldıkları bir gerçekti.

Siviilerle ilişkide örgütsel ilişki yerine, uzman devrimci bireylerden ve darbe sonu uzmanlık isteyen tüm konular için geniş yelpazede yararlanmak ana fikri üzerinde anlaşma sağlamıştık. Böy-

lece darbe öncesi ortaya çıkanların, değişik amaçlarının ve çıkarlarının gerçekleştirilmesine alet olmak gibi bir tehlikeden uzak duracak ve ülke düzeyinde çok büyük bir katılım için ortam yaratılacaktı. Aksi halde, bizim dışımızda pek çok cuntaların, ihtilâlci grupların olduğu bir ortamda, bunlarla ilişkinin bir kaosa neden olacağı, kimlerle hangi sınıra kadar ilişki kurulacağı konusunda büyük yanılgılara düşüleceği, hoşluklar yanında hoşnutsuzluklara da neden olacağı işin doğasında saklı birçok sorunları da meydana getireceği öngörülmeliydi.(104)

Bunun sonucu olarak düşündük ki, sivil cuntalar bu gibi planlar içinde militan öğrenci güçlerini de örgütlemişler ve onlara, kendilerine göre görev dahi vermişlerdir. Bu olasılığa karşı da bizim bir önlem planımızın yapılması ve harekatı gerçekleştirecek kuvvetlerimizin böylesine militanca hareklerden korunması zorunluluğu çıktı ortaya.

Bizim İstanbul'daki "sadece asker" ilkesine bağlı kalarak gerçekleştirdiğimiz örgütlenme; önceden askerlerle iç içe çalışan Madanoğlu, Kabibay ve diğer bazı örgütlerin çalışma alanlarını yok etmiş, özgürce faaliyet olanaklarını engellemiş, bu nedenle Silahlı Kuvvetler devrimci gücünün sivil kanadı olma çalışmalarının ağırlığını Ankara'ya kaydırmışlardır.

İşte Orgeneral Gürler'in bizleri uyarmak zorunluluğunu duyduğu sorun bu sorundur. İstanbul örgütü, kendi istihbaratçıları aracılığıyla topladıkları haberlerden, Ankara merkez örgütünün, genç havacıların oluşturdukları DOG (Devrimci Ordu Gücü) ve bunların birlikte oldukları Madanoğlu grubu, Deniz Kuvvetlerindeki genç deniz subaylarının gayretleriyle yine Madanoğlu grubunun yazar takımı, Milli Birlik Komitesi eski üyesi Ekrem Acuner grubu ve bütün bunlarla senkronize ilişki içinde olan Milli Birlik Komitesi eski üyelerinden Orhan Kabibay, Numan Esin, İrfan Solmazer grupları ile ahtapot örneğinde bir örgütlenme düzeni içine girdikleri duyumlarını alıyor ve bunları değerlendiriyorduk.

Bütün bu ayrı düşünceli, ayrı amaçlı, ayrı yöntemlerle iş başına gelmeyi düşünen devrimcilerin o anda bir tek amaçları vardı. Silahlı Kuvvetlere darbe yaptırtmak! Darbe sonrası çıkması olası bir tufan, Devrim ateşinin şiddeti ile unutulup gitmişti bile.

(104) Ö.L.Erol, a.g.e., s.622-623.

Ankara'daki bu kaos sürerken, bir bakıyoruz ki Korgeneral **Atıf Erçikan**'da katılmış kervana. Korgeneral Atıf Erçıkan'ı Teğmenliğimde benim Batarya Komutanım Yüzbaşı Ziya Oranlı aracılığıyla iyi tanıyordum. İkisi sınıf arkadaşlarıydılar. Yıllar sonra ben Elazığ 10. Tümen Harekat Şubesinde geçici görevle çalışırken, bir ara Kurmay Başkanlığına atanmıştı. O günün heyecanlı genç üsteğmeni gözü ile çalışkan, zeki, kültürlü, örnek bir kurmay Binbaşı, medeni cesareti, ataklığı, mert ve cesur hareketleri ve olağanüstü görünümü ile benim gibi genç subayların ideali haline gelmişti.

Bana ait bir düşünce olarak ifade etmeliyim ki, hâlâ böylesine bir etik dışı rol almasını anlamakta güçlük çekiyorum. Acaba Orgenerallik rütbesi, insanın karakter zaafiyeti içine düşmesine neden olabilecek kadar bir ateş topu mudur?

Anımsadığıma göre, bu tarihlerde Kurmay Albay **Orhan Üstün** Ankara Merkez Örgütünün kuryesi olarak İstanbul'a bana geldi. Kendisi, ben Ankara'dayken örgütümüzün üyesiydi. Her yönü ile güvenilir bir subaydı. Bundan böyle benimle Ankara Merkez arasında kurye olarak görevlendirildiğini, benim de gerek gördüğümde telefonla kendisini çağırabileceğimi söyleyerek belli saatler içinde arama koşulu ile sivil bir telefon numarası verdi.

Getirdiği haber, Korgeneral Atıf Erçıkan'ın da örgüte dahil olduğunu, kendisinin beni iyi tanıdığını ve güvendiğini, isteklerimi kurmay albay Orhan Üstün aracılığıyla Merkeze iletebileceğime dair bilgiler verdi. Ben, kendisine o tarihlere kadar Tümgeneral Celil Gürkan'la ilişkimin olmadığını, fakat aldığım duyumlara göre önceden saptadığımız ilkeler dışı hareket edilerek, Silahlı Kuvvetler Devrimci Gücü dışındaki sivil örgütler ile ilişkilere girildiğini, Devrim konseyinin ve Bakanlar Kurulu'nun dahi ismen saptandığını öğrendik. Fakat maalesef devrimin gerçekleştirilmesinde İstanbul grubunun olmazsa olmaz pozisyonunun gereği gibi anlaşılmadığı kuşkusu var bizlerde. Bu yaşamsal ve devrimin ana gücü kadar önem taşıyan olguyu çok iyi değerlendirmelerini öneriyorum.

Senden en kısa zamanda bizi kuşkulandıran konularda gerçek bilgileri bize ulaştarmanı rica ediyorum.

Orhan kardeşim, madem ki Korgeneral Atıf Erçıkan örgütümüzün fiili liderliğini üstlendi, kendisine lütfen benim bu duyarlılığımı ilet. Bizler, bu örgüt içine, birbirini tanımayan bilgi ve yeteneklerine inanan, Atatürkçü düşünceleriyle ülke ve ulusunu her şeyin

üzerinde seven, güvenli, açık yürekli, rütbe, makam ve gelecekleri ni ulusunun mutluluğuna adayan, içtenlikli bireyler olarak giren devrimcileriz. Bugüne dek, dışımızda oluşan, amaçları, niyet ve yöntemleri çok değişik grup ve cuntaların aramıza girmelerine, sızmalarına veya destek amacıyla ilişki kurmalarına asla izin vermedik. Bu tutum ve davranışımızı olmazsa olmaz ilkemiz olarak saptadık. Çünkü inanıyorduk ve elde ettiğimiz istihbarattan biliyorduk ki cuntalar, gruplar ve hatta bunlar içindeki bireyler dahi düşünce ve amaç birliği içinde değillerdi. Bugün bu niyet ve düşüncelerini gizleyerek örgüt içine girenlerin darbe sonrası devrimlerin uygulama aşamasında gerçek yüzlerini ortaya çıkarıp birbirleriyle iktidar savaşı yapmaları sonucu bir iç savaşın nedeni olacaklarından hiç kuşku duymuyorduk. Kaldı ki Silahlı Kuvvetler Devrimci Gücü adı altında kendilerinden başka sivil bireylerin de olduğunu gözlemleyen askerler, daha başlangıçta böyle gayri mütecanis birliktelikten kuşku duyacaklar ve devrimden desteklerini çekebileceklerdir. Şimdiden Asker-sivil karmasına yol açılırsa, gelecekte geniş aydın kitlenin de önü kesilmiş olacaktır. Halbuki üniversitelerde, demokratik kitle örgütlerinde, işçi ve işveren kesiminde, esnaf, sanatkâr, çiftçi, bürokrat vb. kesimlerde devrime yardımcı olacak güçlü, devrimci bir potansiyel var. Bunlara destek verecek geniş halk gücü var. Biz zamanı gelince bunları organize etme özgürlüğüne ve gücüne sahibiz.

Kurmay Albay Orhan Üstün'de benim düşüncemdeydi. Esasen kendisi ile Ankara'daki birlikteliğimiz kendisinin başka türlü düşünmesine olanak vermezdi. Ancak örgütümüze sivil kuruluşların ve bazı milli birlik komitesi eski üyelerinin sızdıklarını kanıtladı. Örgütün kurucuları olan arkadaşlarımızın aktif çalışmalara sarılmadıklarını ifade ederek, benim kuşkularımın doğruluğunu onayladı. Generaller ağırlıklı bir örgüt çalışmasının öne çıktığını da özellikle vurgulama gereksinimi duydu.(105)

General Erol DEVRİM Dergisi İçin Ne Dedi?

Arkadaşlarımızın elinde Doğan Avcıoğlu'nun yayımladığı 10 Kasım tarihli DEVRİM dergisi var. Devrim Dergisinin amacı askerleri tahrik etmek, darbeye gidişi çabuklaştırmak ve sosyalist bir

(105) Ö.L.Erol, a.g.e., s.676-681, s.684.

devrim gerçekleştirilmesi için genç subayların beyinlerinin yıkanmasıydı. Yazılanlar Silahlı Kuvvetlerin hemen devrim yapmalarını öngören, onların ulusal duygularını harekete geçirmek için, halkın askerlerden devrim beklediklerini vurgulamak suretiyle daha fazla geç kalınmadan, halkın kurtuluşu için Devrim söylemlerini içermekteydi. O tarihte Devrim Dergisinin Silahlı Kuvvetler içinde okunması serbest değildi. Fakat subayların bunu okumalarını engellemek olanaksızdı. Bir şekilde hemen herkes bu dergiyi okuyordu. Doğan Avcıoğlu'nun yazdığı "Türkiye'nin Düzeni" adlı kitap da hemen bütün subaylar tarafından okunmuştur.(106)

Erken dönem örgütsel faaliyetlerle ilgili olarak Hv.K.Komutanı Muhsin Batur da şöyle diyor:

"1966-1968 yılları arasında Faruk Gürler, Kemal Kayacan ve ben, birbirimizin evlerinde toplanır, Türkiye'nin genel durumunu görüşürdük!.. *Ben, Genelkurmay Lojistik Başkanıyken (1966-1968), Korgeneral Faruk Gürler, önceleri Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanıydı. Orgeneral olunca Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığına atandı. Koramiral Kemal Kayacan ise Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanıydı; sonradan Donanma Komutanlığına atanınca Ankara'dan (Gölcük'e) ayrıldı. Araçla sırada birbirlerimizin evlerinde toplanır, görüşürdük. Ne mi görüşürdük? Öncelikle askeri konular ve sırasında Türkiye'nin genel durumunu. Bazen 14'lerden Orhan Kabibay (O dönemde CHP Milletvekili) ve Milli Birlikçilerden Ekrem Acuner, Mucip Ataklı (O sırada, Cumhuriyet Senatosunda Tabii Senatör'düler) bizlerle görüşme isteğinde bulunurlar, bizde toplanıp konuşurduk...*

"... Zaten böyle bir telkinde bulunmak gerekse, herhalde Saidi Nursi'yi tavsiye edecek değildim."

M.Batur

*O dönemde Sola dönük düşünce akımları, düzen değişiklikleri istekleri ve önerileri basın ve kitaplarda yer almaya ve taraftar toplamaya başlamıştı. Mecliste bu düşünceleri Türkiye İşçi Partisi, dışarıda Doğan Avcıoğlu ve arkadaşları temsil ediyordu... Doğan Avcıoğlu'nun '**Türkiye'nin Düzeni**' adlı kitabı, subaylar tarafından*

(106) Ö.L.Erol, a.g.e., s.676-681, s.684.

çok okunur hale gelmişti. Sonraları Sağ basında, benim, birliklerime bu kitabı okumaları için emir verdiğim yazıldı; bunun aslı yoktu; zaten böyle bir telkinde bulunmak gerekse, herhalde Saidi Nursi'yi tavsiye edecek değildim.

Orhan Kabibay ve Ekrem Acuner arkadaşlarımız, 27 Mayısta tamamlayamadıkları misyonu yerine getirmek ister bir hava içindeydiler. Genelde ileri sürdükleri düşünce: Bu Sistem ve Düzen'le Türkiye'nin problemlerinin çözülemeyeceği noktasında toplanıyordu... Hissettiğime göre, her ikisinin de Silahlı Kuvvetler mensuplarıyla, Acuner'in ise Doğan Avcıoğlu, Cemal Madanoğlu ve çevresi ile irtibatları vardı...

Ben, bu toplantılarda, genellikle haklı bulundukları taraflar olmakla beraber, Türkiye'de bir Müdahale veya yeni bir ihtilâl ortamı bulunmadığını, ayrıca bulunduğum görev (Genelkurmay Lojistik Başkanı) bakımından Hava Kuvvetlerinin dışında bulunduğumu, bir eylem birliğine katılmamın küskünlüğüme ve kişisel çıkarlarıma bağlanabileceğini, durumum, (Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Korgeneral) Cemal Kayacan Paşaya benzemediğimi ileri sürerdim. Tabii bu toplantılarımız, gerek gizliliğe uymamak, gerekse güçlü görünmek düşüncelerinden olsa gerek, haber alınıyordu; zaten o dönemde 'Zehir Hafiyeler' de vardı...

Mart 1969'da Yüksek Komuta Katı'nda yeni bir değişiklik oldu; yalnız bu değişiklik olmadan, politikacılar zemin yokladılar, endişeliydiler; yeteri kadar güvence aldıktan sonra (Genelkurmay Başkanı) Orgeneral Cemal Tural'ı Yüksek Askeri Şûra Üyeliği'ne alıp yerine Orgeneral Memduh Tağmaç'ı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na da: Orgeneral Fikret Esen'i getirdiler. Milli Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu söz vermiş olmasına rağmen, ben Hava Kuvvetleri Komutanlığına getirilmedim; böylece Ağustos 1969'a geldik..."

Batur'un daha sonra neredeyse ihtilâl koordinasyon başkanlığı yapacak kadar örgütsel faaliyetlerin içinde olacağı görülecektir.

Cunta'nın Başı Doğan Avcıoğlu
Yardımcısı İlhami Soysal'dı

"Amacım, bu grupların hepsine girerek Harekât'a sivilleri de katmak..."

E.Bilbilik

Denizci Binbaşı Erol Bilbilik örgütsel çalışmaları anlatıyor:

Gazeteci Lale Tavşanoğlu ile yaptığı söyleşiden:(107)

Gazeteci: *"Gen. C.Gürkan ekibi nasıl ve ne amaçla kurulmuştu?"*

Bilbilik: "O dönem birçok askeri grup vardı. Sivil ve Asker Karışımı Cunta'nın başı D.Avcıoğlu, İlhami Soysal ise yardımcısıydı!"

• **Ekrem Acuner** (Tabii Senatör, 27 Mayısçı);

• **Orhan Kabibay** (27 Mayısçı, MBK üyesi, 14'lerden, CHP Milletvekili)

• **Numan Esin** (27 Mayısçı, MBK üyesi, 14'lerden, işadamı)

• **İrfan Solmazer** (27 Mayısçı, MBK üyesi, 14'lerden, işadamı)

• **Cemal Madanoğlu** (27 Mayısın lideri, MBK üyesi, Cumhurbaşkanı Kontenjan Senatörü) gibi gruplar...

Kabibay Grubu'nun İstanbul'daki başı, Emekli Kurmay Yarbay Talat Turhan'dı.

Madanoğlu Grubu'nun özelliği ise içinde Sosyalist Sivillerin bulunmasıydı...

Havacı Grup'un başında, o zaman Kurmay Albay olan Aydın Kirişoğlu vardı. Bu Grup'un önde gelen kişileri: Kurmay Albay İlyas Albayrak, Kurmay Albay Rıza Abraz, Pilot Albay Mehmet Heperler'di. Bu Grup'un özelliği ise tümüyle askerlerden oluşması ve sivil kişilere kapalı olmasıydı...

Aradan zaman geçince, Karacılarla, Havacılar arasında bir birleşme oldu. Bunlar Deniz Kuvvetlerine yanaştılar. İşbirliği yaptıkları kişilerden birisi de Amiral Bülent Tarcan'dı. Bülent Tarcan bugün, Gazeteci Cengiz Çandar'ın kayınpederidir. Öte yandan bunlar, Madanoğlu Grubu'yla da temas kurdular...

Gazeteci: *"Demin, Madanoğlu Grubu içinde Sosyalist Siviller vardı dediniz. Kimdi bu Sosyalist Siviller?.."*

(107) "Pazar Konuğu" başlıklı söyleşi. Cumhuriyet, 10 Mart 1996. Nakleden E.Kurmay Albay Ertuğrul Alatlı, "Belgeleriyle 9 Mart 1971 Antiparlamentarist-Baasçı Darbe Girişimi", Alfa Yayın, İstanbul, 2002, s.252.

Bilbilik: *"Başta Madanoğlu, arkadan **Osman Köksal** geliyordu. Siviller ise **İlhan Selçuk**, Doğan Avcıoğlu, **Cemal Reşit Eyüpoğlu**'ydu. Bunlar, Kuruculardı. Bu grup, tıpkı Milli Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi, 'Sivil ve Asker Birlikteliği'ni savunuyordu... Sonradan kadro genişledi: İstanbul Sorumlusu **İlhan Selçuk**; Ankara'nın ve tüm koordinasyonun başı Doğan Avcıoğlu ve onun yardımcısı İlhami Sosyal'dı... Gazeteci Altan Öymen Paris'ten çağrıldı. Bunlara, bilgisi dışında Mümtaz Sosyal da eklendi. Bu sözünü ettiğim sekiz kişi, "Devrim Konseyi" üyesi olacaklardı..."*

Doğan Avcıoğlu, gazeteci Altan Öymen'i epeyce denedi; Öymen, ilginç kişidir; her şeye "Evet!" der.

Gazeteci: *"Siz, Kara Kuvvetleri Plan-Prensip Daire Başkanı, Tümgeneral Celil Gürkan ekibine nasıl katıldınız?"*

Bilbilik: *"Ben, gelişmeleri yakından izliyordum. Benimle hiç durmadan temas ediyorlardı. İlk temas edenler, Numan Esin Grubu'na giren, Hava Yüksek Mühendis Binbaşı **İbrahim Keskin**, öbürü de, yakın arkadaşım, **Sabahattin Sağıroğlu** oldu. Numan Esin Grubu, bu ikisine çengel atmış. Onlar da, iki de bir de Deniz Kuvvetlerine geliyorlar: 'Seninle bir şey konuşacağız!...' deyip duruyorlardı... Sonunda konuştuk 'Kim bunlar?..' diye sorduğumda, 'Numan Esin ve Ekibi!..' yanıtını aldım. Numan Esin'i çok severim; ama o grupla temas etmeyeceğimi söyledim. Üstelediler... Bir gün, Ankara, Küçükesat'taki evimin telefonu çaldı. Arayan, Seferberlik Tetkik Kurulu'ndan Tank Binbaşı **Yılmaz Akkılıç**'tı. Onunla Zafer Meydanında bir yerde buluştuk. Bana: 'Senin ismini duyuyoruz; temas kuralım!..' dedi. Kabul ettim.. Bir süre sonra beni, Doğan Avcıoğlu ve Osman Köksal'la tanıştırdı; ama ben bu işlere hâlâ uzak duruyordum..."*

Bir gün Avcıoğlu ve Köksal bana geldiler: *"Sen bize neden katıl mıyorsun?.. diye sordular. O işlere karışmak istemediğimi anlattım. Programlarını ve amaçlarının ne olduğunu sordum; Avcıoğlu anlattı; olacak iş değil... Osman Köksal'ı dinlememe ise hiç gerek yok. Osman Köksal 'Tabii Senatör'. Onun Madanoğlu ile beraber olduğunu biliyordum; 'DEVRİM'de, YÖN Dergisi'nde okuduğunuz şeyleri söylüyorsunuz."* dedim.

Bu arada ben onlarla Numan Esin'le temasımı sürdürüyorum...

Doğan Avcıoğlu beni Ekrem Acuner ile tanıştırdı. Ona da: *"Olmaz!..."* dedim; ama sonunda Avcıoğlu'nun teklifini kabul ettim.

Gazeteci: *"Neden?"*

Bilbilik: *"Çünkü eninde sonunda girmem lazımdı; kurtuluş yoktu... O sırada, Türkiye çok karışık bir durumda. Bu karışıklığı düzeltme işinde siviller mağlup olacaklar. Belki silahı tutanlar düzeltebilecekler. Orada acil görev, ezilen kitlelere yardımcı olmak. Bu hareketin içine girip sırf askerden oluşmasına engel olmak. Yani, bir Askeri Harekât niteliğinden mümkün olabildiğince geri çekebilmek... Teoride bu mümkün değildir. Fakat realite bunu gerektiriyor. Amacım, bu grupların hepsine girerek, Harekât'a sivilleri de katmak ve sivillerin etkili olmalarını sağlamaktı. Zaten, ilk girdiğim Madanoğlu Grubu'nun hepsi sivil... Cumhuriyet Gazetesi'nde Ali Sirmen'ler ve başkaları İlhan Selçuk'un Ekibi'nde, 'Devrim Grubu' onlarla beraber. Siyasal Bilgiler'de Memduh Aytür, Özer Derbil, Ayhan Çilingiroğlu, Necdet Erder öyle... Atilla Karaosmanoğlu uzaktan 'Peki!' diyor. Bahri Savcı onlarla. Harekât'ı destekleyenler içinde Fakir Baykurt da var. 'Gazeteci Altan Öymen hareketin içinde yoktu!..' diyen de çıkabilir; ama o zaman amaçlanan Altan Öymen'i eğitip, yetiştirip, güven duyduktan sonra oraya koymaktı. Bu kesin değildi; ama o zaman düşünülen bir kişiydi."*

"Beni, Celil Gürkan'la çalışan Havacılar kabul etmiyor; Karacılar da aynı şekilde!.. Düşünceleri de: 'Bu, yetenekli bir adamdır; fakat Solcu'dur. Kesinlikle almalıyız!.."

Erol Bilbilik

Gazeteci: *"Tam o sıralarda Kara Kuvvetleri Plan-Prensip Dairesi Başkanı Tümgeneral Celil Gürkan liderliğinde yürütülen hareket gittikçe güç kazanıyordu galiba?.."*

Bilbilik: *"Evet!.. Biz her yerde varız; ama hiçbir yerde yokuz. Biz dediğim: Ben, İbrahim Keskin, Sabahattin Sağıroğlu... Yüzbaşılarla örgütlenme olmazdı. Havacılar, ben olduğum için uzak duruyorlardı. İbrahim Keskin Havacıların içine girdi. Sabahattin Sağıroğlu ise ortada duruyor; Numan Esin'le temasta. Beni, Celil Gürkan'la çalışan Havacılar kabul etmiyor; Karacılar da aynı şekilde!.. Düşünceleri de: 'Bu, yetenekli bir adamdır; fakat Solcu'dur. Kesinlikle almalıyız!..' Bu durum bir aydır sürdü. Ben de huruç harekâtı yapıp oraya girmeyi planlıyorum. Amacım, Madanoğlu Grubu'nu oraya taşımak. Bunun için Havacıların da sürekli olarak Amiral Ve-*

dii Bilget'le temasta olduklarını biliyorum. Ben, Amiral Vedii Bilget'in emrinde çalışıyorum. Havacılar her gün Karargâha geliyorlar. Amiral Bilget'e teklifte bulunduklarını biliyorum. Karacılar da geliyor.. Bunu da, o zaman Deniz Kuvvetleri Komutanı olan Oramiral Celal Eyicioğlu biliyor; takipte... Vedii Bilget, gerçek bir Sosyalist; Harekât'ın başına geçsin istiyorum. Ama, onunla bu işi götürmek zor; bunu da biliyorum; muhtemelleri gözden geçiriyorum!.. Sonunda, Bilget'le görüşmeye karar verdim. Görüşme, Gazeteci Altan Öymen'in Çankaya'daki evinde olacaktı."

Gazeteci: "*Orada, başka kimler hazır olacaktı?..*"

Bilbilik: *"Doğan Avcıoğlu, İlhami Soysal... O akşam Amiral Vedii Bilget damadının pardösüsünü giydi; başına da bir kasket taktı. Karanlıkta Altan Öymen'in kapısını çaldık. Baktım, gözleniyoruz; ama bizleri tanımaları imkânsız; içeri girdik; orada Doğan Avcıoğlu, iki-üç saat Vedii Bilget'e olayı anlattı. Daha sonra sözü İlhami Sosyal aldı. Altan Öymen bir şey anlatmadı; çünkü aramıza yeni katılmıştı."*

Ertesi gün Vedii Bilget bana:

"Ben tatmin olmadım; bunlar incir çekirdeğini doldurmayan şeyler!.." dedi.

Ben de: *"Biz herkesle temastayız; en iyisi, siz bize katılın; çünkü bunlar bir şey yapacaklar; dahası Faşist General Cuntası olacak!.."* diye kararını açıkladı; İbrahim Keskin ve Sabahattin Sağıroğlu ile de tanıştı. Biz böylece Madanoğlu Grubu'na girdik...

Bir gün Vedii Bilget'e: *"Biz sizin Celil Gürkan Grubu'na girmenizi istiyoruz!.."* dedim. Böylece, Celil Gürkan'ların ilk toplantısında, Vedii Bilget'i bir kişilik bir askeri grubun başı olarak katmayı başardık...

Celil Gürkan: *"Kimler var, isim ver,"* dedi.

O arada Madanoğlu Grubu içindeki Yılmaz Akkılıç ile biz gayet iyi anlaşıyoruz. Vedii Bilget, Celil Gürkan Grubu'nda çok itibar görünce, biz ikinci aşamaya geçtik. İçimizden birini o gruba sokmasını istedik. Sabahattin Sağıroğlu ile İbrahim Keskin *"Erol gitsin!.."* dediler. Vedii Bilget, beni o gruba soktu; ama Bilget'e beraber değilmişim gibi telkin ettim. Toplantıda başta Celil Gürkan, yanında Vedii Bilget, Tümgeneral Şükrü Köseoğlu, bir sürü Karacı,

Havacı Kurmay Albaylar. Benim kim olduğumu sordular. Ben de:

"Durumumuz çok kuvvetlidir; Deniz Kuvvetlerine hakimiz!" diye yanıtladım.

Celil Gürkan: "Kimler var? İsim ver!.." dedi.

Ben, çok güçlü olduğumuzu yineledim. Ayrıntı vermek gerekirse: Kabibay, Numan Esin, İrfan Solmazer ve onların İstanbul'daki beyni Talat Turhan'la hep temastaydım. Onların Sivil Kesimi'nde: Avukat Fakih Özfakih, Hakim Albay Emin Değer, onlara yakın Avukat Doğan Taner var. Bunlar, görünen üst takım...

Devrim Anayasasını Kimler Hazırlıyordu

Havacılar çok güçlüydü. Aydın Kirişoğlu General olunca, havacıların söylemleri değişti. Başta Celil Gürkan'ın liderliğini kabul ederlerken, ilk kez Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur'un da işin başına geçmeyi kabul ettiğini ifade eder oldular. Bunların başında da Tuğgeneral Aydın Kirişoğlu vardı. **Pilot Albay İlyas Albayrak**, **Pilot Albay Mehmet Heperler**; ve işin tuhafı o zaman Muhsin Batur'un Genel Sekreteri olan **Kurmay Albay Kemal Tunusluoğlu** da vardı. Kemal Tunusluoğlu, Modacı Zeynep Tunusluoğlu'nun babası. Havacılar o güne kadar Kemal Tunusluoğlu'na hiçbir bilgi vermiyorlardı. Nedeni de çok Amerikancı, çok zeki ve kıvrak oluşuydu; güven duymuyorlardı... Bir gün Aydın Kirişlioğlu ile beraber İlyas Albayrak: *"Kemal Tunusluoğlu da aramızda!.."* dediler. O arada Anayasa taslakları hazırlanıyordu!.. Anayasa taslaklarını, Manadoğlu Grubu içinde hazırlamakla görevli Türkiye için DEVRİM Dergisi sahibi Cemal Reşit Eyüboğlu'ydu. O taslakları hazırladı. DEVRİM Dergisi Başyazarı Doğan Avcıoğlu, "gözden geçirdiğini" söylüyordu. İlhami Soysal da aynı ifadeleri kullanıyordu. Ama Doğan Avcıoğlu'nun söylediklerine göre, bu taslakların hazırlanmasında, **Mümtaz Soysal, Bahri Savcı,** hatta **İsmet Sungurbey**'den yararlanmışlardı. Hatta İlhami Selçuk'la temastaydılar.

"MİT'in bizi izlediğini biliyorduk. MİT'te Osman Köksal'ın adamı olan bir albay vardı."

Bilbilik

Bu taslak çalışması bana verildi. Bu çalışmayı bitirebilmek için Cemal Reşit Eyüpoğlu'nun Ankara'daki diaresinde her akşam bu-

luşuyorduk. **"Anayasa Taslağı"**, **"Devrim Partisi"**nin Tüzüğü, **"Devrim Mahkemeleri"**, **"Hakimler ve Savcılar Kurulu"**nun lağvedilmesi, **"Bakanlar Kurulu"**nun çalışma biçimini ele alıyorduk.(108)

Öbür yandan, Celil Gürkan önderliğinde, Karacı-Havacı-Denizci Grup'un birlikte yaptığı çalışmalar vardı. Bunun Koordinatörü; İlyas Albayrak'tı. O, çalışmaları bana veriyordu; ben onlara bizim çalışmaları aktarmaya çalışıyordum. Ama bu mümkün olmadı. Orası sırf asker, burası ise *"Asker ve Sivil İttifakı"*ydı.

Gazeteci: *"Peki, bu gruplar bu çalışmaları yaparken MİT nerede duruyordu? Hiç karışmıyor muydu?.."*

Bilbilik: *"MİT'in bizi izlediğini biliyorduk. MİT'te **Osman Köksal**'ın adamı olan bir albay vardı. Köksal, bana onun adını hiç söylemedi. Ben çok hareketli olduğum için MİT'in beni izlemesi doğaldı.*(109) O albayın önlemesiyle ben bir süre örtülendirildim; rahat çalıştım...

Ben her gün Doğan Avcıoğlu ile buluşuyordum. Telefonla konuşurken hep kod adı kullanırdık. Onun bir kırmızı Anadol'u (Otomobil'i) vardı. Hep akşam karanlığında buluşuyor, konuşmalarımızı da yapıyorduk.

Vedii Bilget'le oluşum nedeniyle Deniz Kuvvetleri Karargâhı'nda da izleniyorduk. Nitekim, hakkımızda bir sürü MİT Raporu olduğunu daha sonraki bir tarihte Celal Eyicioğlu da benim tayinimi çıkardı. Ama üç seferinde de beni Ankara'dan ayıramadı. Yani, benim tayinlerim durduruldu. Bunun sebebi, Senatör olan Madanoğlu ve Köksal'ın bizzat Komutanlığa gelerek durdurma talebinde bulunmalarıdır.

---

(108) İleride ayrıntıları verilecek olan bu dökümanlar için Muhsin Batur şöyle diyor: "Devrim Anayasası", "Devletin Kuruluş Şeması", "Devrim Konseyi"nde ve "Bakanlar Kurulu"nda görev alacakların isim listesi hazırlıklarını içeren Dosya, bana Genel Sekreterim Hv. Tuğgeneral Aydın Kirişoğlu tarafından verildi; ve görüşlerim istendi... Tekrar vurgulayayım: Ben, böyle bir hazırlık yapılması ve dosya hazırlanması için emir vermedim; fakat bu Dosya'yı hazırlayanları da ne yaptıklarından, ne de düşüncelerinden dolayı hiçbir zaman kınamadım; ancak beğenip beğenmedik, katılıp katılmamak da benim hakkımdı herhalde... Sosyal ve ekonomik bölümlerinden bir kısmına katıldığım; ama geneline hiçbir zaman evet diyemeyeceğim bu Dosya içeriğine ait mütalamı, yazılı ve imzalı olarak, Genel Sekreterime Hv. Tuğg. Aydın Kirişlioğlu'na verdim. O da arkadaşlarına ulaştırdı. Tabii, General Celil Gürkan'ın da bilgi sahibi olması mümkün değil.

(109) M. Kaynak bu grupların içine sızmıştı. Sonradan MİT görevlisi olduğu ortaya çıktı.

"Paşam, bunu söyleyemem!.." deyince: *"Bindirin uçağa gitsin!.."* diye köpürdü.

MİT bağlantısını da şöyle anlatmak istiyorum: 12 Mart Muhtırası'ndan sonra, 16 Mart 1971 günü, Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanı Koramiral Hilmi Fırat odama geldi:

"Ordu'dan tardedildin; bir saat içinde Deniz Kuvvetleri Karargâhı'nı terk edeceksin; hemen askeri uçağa binecek ve İskenderun'a gideceksin; bu Oramiral Celal Eyicioğlu'nun emridir!.." dedi.

Ben, reddettim. Bunun üzerine Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyicioğlu beni odasına çağırttı:

"Şurada en az beş-altı göz dolusu senin ve Vedii Bilget hakkında MİT Raporu var. Üç kere tayinini çıkardım; olmadı. Sen bu işten vazgeçtiğini söyle; seni bunların hepsinden sileyim. İstersen, bir yurtdışı göreve göndereyim. Ben ölene kadar garanti veriyorum; sana hiç kimse el süremez, yeter ki ben bu işten vazgeçtim de!.." dedi. Ben: *"Paşam, bunu söyleyemem!.."* deyince de kızdı:

"Bindirin uçağa gitsin!.." diye köpürdü. Ben eve bile uğrayamadan Adana Havaalanı'nda kendimi buldum.

MİT, bir sürü olayın içinden haberdardı. Ama müthiş dengeler gözetiyordu. Tüm askeri grupların İktidar'ı ele geçirmesi görünür gibiydi. O durumda MİT, ya görmezlikten geliyordu ya da Başbakan Demirel'i, Cumhurbaşkanı Sunay'ı, Genelkurmay Başkanı'nı Tağmaç'ı bilgilendiriyordu. Ya da ikisini tam, birini eksik bilgilendiriyordu. Bunu mimarı da o zaman MİT Başkanı olan Korgeneral Fuat Doğu'dur. Yani Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın sağ kolu olması, Sunay'ın da tüm askeri gruplar içinden gelmiş olması nedeniyle Fuat Doğu, MİT Başkanı kimliği yanında Cevdet Sunay'ın da bendesiydi. Fuat Doğu, askerden yanadır. Sivil İktidar'dan yana değildir. Askerle, Sivil iktidar arasında kaldığı zaman Askeri iktidar yanında olmak zorundadır... Bir örnek vermek gerekirse: Bizim Doğan Avcıoğlu ile konuşmalarımızla ilgili haftada bir rapor düzenlendi. Bu raporların bir kısmını gördüm.

Bu raporlar örneğin sadece Celal Eyicioğlu'na verilir ya da okutulurdu. Ama Vedii Bilget Solcu bir Amiral olduğundan, bazen bu Amiral, Amiraller Toplantısına çağrılmazdı ya da konuşmalar bittikten sonra yarısında çağrılırdı... Daha ilk balayı dönemlerinde Vedii Bilget, bütün toplantılara çağrılırdı. Orada Doğan Avcıoğ-

lu'nun temasları ile ilgili MİT raporları okunurdu. Ama aynı konu Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç'a değişik bir biçimde feci bilgilerle aktarılırdı. Bazen de çok yalan bilgiler Cumhurbaşkanı Sunay'a iletilirdi. Yani 12 Mart MİT'i, Fuat Doğu'nun MİT'i bir ihamet MİT'idir. Başbakan olmasına rağmen Süleyman Demirel'i bir askeri harekâtın varlığından haberdar etmemek için elinden geleni yapmıştır. Bu arada da Cumhurbaşkanı ve Kuvvet Komutanlarına ayrı raporlar vermiştir.

Gazeteci: İsmail Cem'in yazdığı "12 Mart" kitabında, Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in bazı açıklamaları var:

"ABD Türkiye'nin bütün işlerini bilir. Benim de altımı oymuştur!.." der. ABD'nin 12 Marttaki rolü neydi?..(110)

Bilbilik: Ben çok deneyimli olduğum için yolun bir paraleline geçtim. ABD Büyükelçiliği'nin malı görünen CIA'nın beyaz Station Wagon bir arabası var; bir kilometrelik alanda tüm konuşmaları bu arabadan gayet net alabiliyorlar; ben içeri girdim. Dışarıda ABD'nin arabası olduğunu söylesem iş daha kötü olacak. Hiçbir şey yokmuş gibi davrandım. Ama 15-20 dakika sonra kapının zili üç kere çaldı; herkesin beti benzi attı. Ben "Çıkalım!.." dedim. Belli ki, MİT, CIA'ya karşı bizi uyarmıştı. Çünkü, MİT'in içinde de bazı yakın kişiler vardı.

Biraz önce askeri planlar yaptığımızdan da söz etmiştim. Bu konuda iki önemli toplantı oldu. İlkine Genelkurmay Plan-Prensip Başkanı Korgeneral Atıf Erçıkan da geldi. Ankara'daki kritik noktaların ele geçirilmesi planlarını yapıyoruz. Ben, Celil Gürkan'ı, Vedii Bilget'i, Şükrü Köseoğlu'nu, hepsini büyük bir toplantıda ikaz etmiş:

"Korgeneral Atıf Erçıkan'ı işin içine katmayın. CIA Ajanı gibi bir adamdır. Oportünisttir; güvenilmez. Bizi ihbar eder. 22 Şubat 21 Mayısta ikili oynamıştır. Benim bilgilerine göre, babası da Atatürk'e muhalefetten Gerede Dağları'na çıkmış bir Atatürk Düşmanı'dır!.." dedim. Bu sözler Celil Gürkan'ın kitabında da var. Bunun üzerine Celil Gürkan:

"Biz ona bilgileri verdik; o bizim başımız oldu!.." dedi.

O toplantıda **Atıf Erçıkan**'ın yanında her şey konuşuldu...

(110) Darbelerde ABD ve CIA etkisiyle ilgili ayrı bir bölüme yer verilmiştir.

Celal Eyicioğlu

"Aptal herifler, bütün toplantılarınızı biliyoruz. İçinize Atıf Erçıkan'ı soktuk." dedi.

. İkinci toplantı, İlyas Albayrak'ın Bahçelievler'deki (Ankara) evinde oldu. Atıf Erçıkan yine var. Toplantı bittikten sonra İlyas Albayrak ile Tank Binbaşı Yılmaz Akkılıç:

"Bunu nasıl yaparsınız?.." diye sordular. Sert bir tartışma geçti. Yani MİT'in, CIA'nın, Sovyet Haberalma Örgütü'nün yanı sıra, bir de bizim içimizden bizleri ihbar edenler vardı...

Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyicioğlu, 12 Mart Muhtırasından sonra 16 Mart günü benden bu işten vazgeçmemi isteyip ben reddedince bana:

"Aptal herifler, bütün toplantılarınızı biliyoruz. İçinize Atıf Erçıkan'ı soktuk. Toplantılardan sonra bize (Kuvvet Komutanları Orgeneral Faruk ve Muhsin Batur'a) Çankaya'ya bütün bilgileri teyple getiriyordu!.." dedi.

"Batur ve Gürler ezilmekten korktular; ikili oynadılar"

Erol Bilbilik

Olaylar gelişirken Muhsin Batur ve Faruk Gürler'in bizi oyaladıkları anlaşılmaya başladı. Bunun altında yatan da, ikisinin de bir iş yapacak güçte olmadıklarını bilmeleriydi... Celil Gürkan da o hareketi tek başına götüremeyeceğini bildiği için, işi Atıf Erçıkan'a havale etti. Atıf Erçıkan da içimize girince, Hareket'i (Darbe) bitirdi!

Faruk Gürler de bitti; çünkü Erçıkan, Köşk'ün (Cumhurbaşkanı Sunay'ın), Genelkurmay Başkanı Orgeneral Tağmaç'ın ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyicioğlu'nun casusuydu.(111) Tepe'de iki grup vardı:

Birinci grup: **Sunay** ve **Tağmaç** ve **Eylcioğlu** yüzde yüz em-

(111) M.Batur: "Silahlı Kuvvetlerin Ankara Grubu'nda, en yüksek rütbeli Subay Korgeneral Atıf Erçıkan'dı; bu 'Örgüt' içinde Tümgeneraller ve Tuğgeneraller ve çok sayıda Albay vardı; hemen hemen bütün toplantılara katılıyor, Albayları tahrik edici konuşmalar yapıyor ve ertesi sabah, ilk iş olarak ele alınan konuları Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç'a rapor ediyordu; kendisi, Mart yaklaşırken 'Örgüt'ten koptu; zannederim '12 Mart'tan sonra evinin bombalanması, kendisinin bu oynak ve güvenilmez tutumundan olsa gerek." ("Son 30 Yılın Olayı", Milliyet Gazetesi, 5 Mayıs 1985.)

peryalizme bağlıydılar.

İkinci Grup: **M.Batur** ve **Faruk Gürler** biraz daha liberaldiler.

Güç dengesi emperyalizme bağlı Amerikancılara geçince Batur ve Gürler ezilmekten korktular; ikili oynadılar ve sonunda Bizim Hareket'i (9 Mart) çökerttiler...

"Hasan Cemal gözcülük yapıyor. Herhangi bir şey olursa biz oradan kaçacağız."

Gazeteci: *"Tarih kaç o zaman?"*

Bilbilik: "*Tam çökertme 1971 Şubat başında oldu. Atıf Erçıkan yeni Amerika'dan dönmüştü. İşte o zaman iş bitti. Biz 'Bu işten çıkalım,' dedik; ama seslendirince Karacı, Havacı ve Denizciler 'Sizi vururuz!' dediler. Baktık, çıkmakla da kalmakla da kurtuluş yok; sonucu bilerek kaldık...*"

O arada, Ekrem Acuner bizimle görüşmek istedi. Doğan Avcıoğlu, ben ve Acuner görüşüyoruz. Bulunduğumuz yerin yolunu da Hasan Cemal temizliyor/gözcülük yapıyor. Herhangi birşey olursa biz oradan kaçacağız. Bir aralık şüphelendim; içeri bir girdim ki MİT'le ilişkili, 22 Şubatçı İlhan Baş kapıdan bizi dinliyor. Hemen dışarı çıktık. Bir araştırdık ki, Acuner herakâtı çökertilmiş; Genelkurmay Acuner'in adamlarını toz duman etmiş!..

Her neyse, biz çalışmalarımızı sürdürdük ve 9 Mart 1971 günü saat 17.00'de işçi/darbeyi bitirme kararı aldık. Her şey hazırdı; elimizdeki güçle 10 tane ihtilâl yapılabilirdi!..

9 Mart günü 15.30-16.00 civarında, Doğan Avcıoğlu ile İstatistik Enstitüsü önünde buluştuk.

Bana: *"Ne düşünüyorsun?.."* diye sorunca, *"Mahvolacağız!.."* cevabını verdim; *"Ben de öyle düşünüyorum!.."* dedi.

Deniz Kuvvetleri Karargâhına geldim. Hava Kuvvetleri Karargâhında saat 17.00'de toplantı olacak; ve orada alınacak kararla Harekât/Darbe başlayacak. 192 kişi toplanacağız. Bunların içinde Bakanlar, Müsteşarlar, Generaller, Amiraller var.

Saat 17.00'de, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur'un odasında: Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Muhsin Batur, bizim Gruptan: Kara Kuvvetleri Plan ve Prensipler Daire Başkanı Tümgeneral Celil Gürkan, Mehmet Ali Aker, Tümgeneral Şükrü Köseoğlu, Hava Korgeneral Ahmet Dural,

Hava Tümgeneral Hulusi Kaymaklı, Hava Tuğgeneral Ömer Çokgör toplandılar.

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler:

"Bu işi yapacağız; ama hele bir yarın olsun; Genişletilmiş Komuta Konseyi toplansın!.." dedi; ama öyle bir konsey yok!.. Ama, 10 Mart günü, Muhsin Batur ve Faruk Gürler Hareketi/Darbe'yi sattılar; ve "Amerikancı Cunta"ya güç verdiler; onlarla beraber oldular; bizi ezdiler; yok ettiler. 12 Mart, 9 Martın üstüne gelmiş ve yenmiştir!..

"Bunları uçaklardan Marmara'ya atacağız!.."

M.Batur

Gazeteci: *"Bir de Kasım 1970'te uygulamaya konulmayan bir plan olduğunu duymuştum?.."*

Bilbilik: "Kasım 1970'te Muhsin Batur'un "Karar verip uygulayın!.." dediği bir hareket var: Gediz deprem evleri bitmiş, bunların tapularını vermek için üç uçakla Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Başbakan Süleyman Demirel, Kara-Deniz-Hava Kuvvetleri Komutanları ve Bakanlar oraya gidecekler; Batur:

"- Bunları uçaklardan Marmara'ya atacağız!.." diyor.

Bana bu haberi, telefonla Hava Kurmay Albay İlyas Albayrak verdi. Muhsin Batur ve Faruk Gürler kendilerini kurtaracak donanımla uçağa binecekler; öbürleri denizin dibini boylayacak. Biraz sonra, yine Albayrak telefon etti:

"Erol, ihbar edilmişiz!.." dedi.

Bir Havacı Kurmay Albay, Amerikan Büyükelçisi'ne bu konuda bilgi vermiş meğer; ama bu albayın kimliğini çok uğraşmamıza rağmen, tespit edemedik.

Gazeteci: *"Bu askeri gruplar içinde çok ilginç kişiler olduğu söyleniyor; bunlar kimlerdir?.."*

Bilbilik: *"Bence en ilginci 14'lerden, CHP İstanbul Milletvekili, Emekli Kurmay Yarbay Orhan Kabibay'dır... Orhan Kabibay, 1960 İhtilâli'nden sonra, İstanbul Sanayi Odası Başkanı Osman Nuri Köni'nin kızıyla evlendi; ve Milli Birlik Komitesi içindeki bazı çok gizli bilgileri, çok yüksek derecede Mason olan Köni'nin İSO'ya (İstanbul Sanayi Odasına) verdiği kuvvetle söylenir...*

Kabibay: *"Numan Esin-İrfan Solmazer-Talat Turhan Grubu" içinde "Baş" kabul edilen kişidir. "13 Kasım 1960 Cuntası"ndan olup, yurt dışına sürülüp geldikten sonra dönünce İsmet İnönü'nün CHP'sinde Milletvekilliği yaparak CHP içinde Cuntalar kurmuştur..* ***Bu Cuntalara: Turhan Feyzioğlu, Emin Paksüt, Sezai Orkunt'u da katmıştır.*** *İrfan Solmazer, müthiş kullanılmıştır. Fakat, Solmazer de en az Kabibay kadar bilmecedir!.. 1973 Haziranında bizler Erenköy'deki "Ziverbey Köşkü"nde Kontrgerilla tarafından alınmamızda, Kabibay'ın fevkalade bilgilere sahip olmasına rağmen Kabibay, ifadesi alınmadan salıverilmiştir!..*

Celil Gürkan Devreye Nasıl Girdi?

TSK Devrimcilerin Koçbaşı mı Olacaktı?

12 Mart öncesi dönemde Silahlı Kuvvetler içinde olası bir askeri müdahale için bazı hazırlıkların yapılmış olduğu kuşku götürmez bir gerçek. Ama bu arada, Silahlı Kuvvetler dışında, genellikle eski asker kökenli kişilerin oluşturdukları, ancak formasyonları itibariyle askerlikle hiçbir ilgisi bulunmayan sivil aydınların da dahil bulundukları grupların, kendi görüşleri doğrultusunda bir faaliyet halinde oldukları da başka bir gerçek.

Genel konjonktür, Silahlı Kuvvetler ağırlığını fiilen ortaya koymadan ve rol üstlenmeden, sadece sivil kişi ve odakların, hangi amaca yönelik olursa olsun ve hangi gerekçelere dayanırsa dayansın, bir girişimde bulunmalarına asla olanak vermiyordu ve Türkiye'nin sosyo-politik yapısı ve gelenekleri karşısında vermesi de beklenemezdi. Bu nedenledir ki, ister eski askerlerden -emekli veya istifa etmiş- isterse sivil aydın kişilerden kaynaklanan ve kurulu düzeni değiştirmeyi amaçlayan eğilim, sürekli şekilde Silahlı Kuvvetler içindeki gelişmeleri izliyor, onunla dirsek temasında olmayı, dirsek temasında kalmayı, kısacası, Silahlı Kuvvetlerin "koçbaşı" olarak kullanılıp yıkacağı sur gediklerinden, yönetim kalesine önde girmeyi öngörüyordu. Ama bazı istisnalar dışında, Silahlı Kuvvetler içindeki hareketin hazırlığına katılanlar, açık söylemek gerekirse "siviller"in niyetlerine, amaçlarına ve yöntemlerine pek fazla güvenmiyor ve "koçbaşı" operasyonu, sonucu aldıktan sonra sıra, "başarıdan yararlanma" evresine geldiğinde siviller ve asker kökenli siviller tarafından "aşılma" olasılığını ciddi bir tehlike

olarak görüyorlardı. Bununla beraber, zaman zaman özellikle Gürler, Batur, Kayacan düzeyine de çıkılmak suretiyle, asker kökenli sivil kişilerle -örneğin, Orhan Kabibay, Mucip Ataklı, Numan Esin, Talat Turhan, Ekrem Acuner... gibi- temaslar, karşılıklı telkinler olmuyor değildi.

Celil Gürkan örgütsel ilişkileri için şöyle diyor:

"Açık söyleyeyim ki ben 1969 Temmuzuna kadar, bütün duyduklarıma gözlemlerime karşın, Silahlı Kuvvetler içindeki ve dışındaki bu tür faaliyetlerle kesinlikle ilgili ve irtibatlı değildim. Belki de o sıralarda bulunduğum görevlerin (Genelkurmay Özel Kalem Müdürlüğü, Genelkurmay Plan ve Hareket Dairesi Başkanlığı, CENTO Harekat ve Eğitim Başkanlığı) ağırlığı ve son derece uğraştırıcı nitelikleri buna olanak vermiyordu. Ama bu demek değildi ki, bir Türk subayı, bir Türk generali nihayet bu ülkenin, Atatürkçü ruh ile yetişmiş bir aydını olarak, memleketin o günlerde içinde bulunduğu bunalımlı durumuyla, halkımın mutluluğuna olduğu kadar çektiği ıztıraba da katılmıyor ve bu çıkmazdan ülkemin en sağlıklı yoldan ve en gerçekçi yöntemle nasıl kurtulabileceğini düşünmüyordum.

Evet, yukarıda da değindiğim gibi, Silahlı Kuvvetler içindeki hazırlıklarla doğrudan veya dolaylı bir ilişiğim yoktu. Ama herkes gibi ben de ülkenin, hiç de beğenmediğim gidişinden duyduğum haklı kaygıları dost ve arkadaş söyleşilerinde dile getiriyordum ve bu arada bazı arkadaşlarımın sözlerinden, Silahlı Kuvvetler içindeki çalışmalara üstü kapalı şekilde bir tür çağrı anlamı çıkarmıyor değildim."

1969'da E.Kurmay Yarbay Orhan Kabibay, Celil Gürkan'ı Ziyaretinde:

"Eylem amacınız nedir?" **sorusuna:** ***"Action!"*** **dedi.**

Ankara'daki Genelkurmay Plan-Harekat Dairesi Başkanlığı görevimden, kıta hizmeti için Adapazarı 2'nci Tümen Komutanlığına atanmama ön alan günlerde, Milli Birlikçilerden 14'ler Grubuna dahil Orhan Kabibay, bir ortak tanıdığımızın aracılığıyla, benimle görüşmek üzere bir gece Ankara'da subay lojmanlarındaki daireme geldi. Uzun uzun konuştuk. Sınıf ve dönem arkadaşım olmasına karşın, Kabibay ile 1959 yazında Genelkurmaydaki karşılaşmamız dışında, uzun süredir herhangi bir irtibatım ve temasım olma-

mıştı. Daha çok dinlediğim, sorular sorduğum bu görüşmede Kabibay, memleket durumunu kendi görüşüne göre değerlendirdi. Koşulların, er geç bir askeri müdahaleye doğru gittiğini, kendisinin temasta bulunduğu asker ve sivil çevrelerde de aynı görüş ve eğilimin egemen olduğunu, esaslı bir şekilde örgütlemenin kaçınılmaz hale geldiğini uzun uzun anlattı.

Kabibay'a "Eylem" sözcüğünün ne anlama geldiğini sorduğumda, hiç unutmam Fransızca olarak *"Action"* diye yanıtladı.

29 Ağustos 1969 günü Ankara'dan Adapazarı'na gidip yeni görevime başladım. Adapazarı'nda bulunduğum bir yıl içinde Kabibay, Ankara'dan İstanbul'a, İstanbul'dan Ankara'ya geçerken özellikle geceleri bana uğruyor, gelişmeler ve yaptığı temas ve girişimler hakkında bilgi aktarıyordu. Birkaç kez de İstanbul'da buluştuğumuzu anımsıyorum. Numan Esin, Talat Turhan ve daha bazı asker kökenli kişilerle ya da asker ve sivil kişilerle, örneğin Dr.Memduh Eren ile buluşmalar da olmuştu.

Üçü eski meslektaşım olan bu dört kişi hakkında, bende giderek güçlenen kanı şuydu: 27 Mayısı yapan Milli Birlik Komitesinin, daha sonra "14'ler grubu" diye anılacak olan mensuplarından Kabibay ve Esin, Komite içinde bulundukları sürece fikir ve karar üretme anlamında ağırlık sahibi, önde gelen seçkin kurmay subaylar olarak kendilerini göstermişlerdi. Her ikisi de "en üst kademelerde bulunan Gürler ve Batur'un, işi yavaştan almalarından yakınan bir ruh haleti içinde görünüyorlardı. Sonu neye varırsa varsın, bir an önce müdahalede bulunulmasında yarar olduğunu ve bu arada benim karar vermemin yeterli olacağını telkine çalışmaktaydılar. Kısacası, "hızlı" kişilerdi.

Kabibay'ın çevresinde asker ve sivil grup vardı. Numan Esin de bunlardan biriydi. Esin, 27 Mayıs ihtilâlinde yer almış, daha sonra 14'lerden biri olarak yurt dışına gönderilmiş, dönünce Türkeş ile birlikte siyasal çalışmalarda bulunmuştu. Nakliyecilik işleri yapıyor, sanırım başarılı da oluyordu.

Kabibay'ın o sıralarda CHP parlamenteri olmanın Esin'in de güçlü sayılabilecek bir ekonomik yapıya sahip bulunmanın rahatlığı içinde hareket ettikleri belliydi.

"Hızlı"ydılar dedim. Adapazarı'nda bir gece her ikisinin de hazır bulunduğu bir görüşme sırasında, konuşmanın toprak reformuna geldiği sırada masayı yumruklarcasına: *"Paşam, bize toprak reformu*

değil, toprak devrimi gerekir!" diye haykırışlarını hâlâ anımsarım.

Kabibay, Esin ve onların çevresindekiler, Gürler ve Batur'u beklemeden "düğmeye basılması"nı ister görünüyorlardı. Bir başka deyimle toprak reformu sözcüğünü bile sağcılık sayan bir darbe istiyorlardı.

Üstün muhakeme, tahlil ve sentez yeteneğine sahip, zeki, medeni cesaret sahibi, ikna gücü fazla, teşkilatçı çok seçkin bir subay olan Talat Turhan'a gelince, onun adından ilk kez 27 Mayıs Devriminin ardından söz edildiğini duymuştum. Daha sonra, genç yaşta emekliye sevk edilmesine yol açan bazı hareketlerin yönlendiricisi olduğu söylendi. Ama kendisini yüz yüze ilk tanıdığım günden bugüne dek asla ödün vermeyen, sözünün ve vaadinin eri, Silahlı Kuvvetler içinde popülaritesi fazla, kaya gibi sağlam ve inançlı bir Kemalist ve son derece yurt sever çağdaş bir "İttihat Terakkici subay" olarak gördüm ve takdir ettim. Kabibay ve Esin'in tersine, Talat Turhan, ihtilâlci karakterine karşın, itidalli, ihatalı, sentezci ve gerçekçi görüş ve telkinleriyle temas ettiğim kişiler arasında, kendini belli etmekteydi. Aslında herkesten, hepimizden çok daha fazla riski göze alabilecek bir karaktere sahip bulunmasına karşın, eğer bir müdahale kaçınılmaz hale gelirse, bunun olabildiğince disiplin içinde, rizikoları asgariye indirilmiş şekilde yapılmasından yanaydı. Sanıyorum ki, "işler alt üst olsun da bu arada ben de bir pay koparayım." düşüncesine kafasında zerre kadar prim tanımış olsun.

Turhan, halen İstanbul'da Kuzguncuk'ta annesinden kalan yetmiş metrekarelik bir evde yaşamını sürdürüyor. İstese çok parlak işlere rahatlıkla girebilecek yetenekte bir insan.

Doktor Memduh Eren ise mesleğinin kuşku götürmez erbabı, geniş kültürü, son derece entelektüel, branşının doğal sonucu olarak sosyo-politik olaylara yaklaşımında ve tanı koymada deneyim sahibi, hümanist bir mücadele adamıydı.

Eylemci Askerler Eylemci Sivillere Güvenmiyor

"Halka dayanmayan, halkın desteğini almayan devrimci hareketlerin kalıcı başarıya ulaşmasının beklenemeyeceği kuralını biliyordum."

C.Gürkan

Kabibay, Esin ve daha bazı kişilerin, bir an önce ve deyim ye-

rindeyse Orgeneral Gürler ve Batur'un nazını beklemeden müdahale düğmesine basılması doğrultusundaki açıktan ya da üstü kapalı telkinleri, kuşkularımı daha da artırmıştı. O dönemde bende böyle bir gücün varolduğu vehmine kapılmalarına anlam veremiyordum. Kendileriyle yaptığım temasları, bana aktardıkları bilgileri ve sundukları önerileri, her defasında temas halinde bulunduğum Silahlı Kuvvetler içindeki arkadaşlanma çeşitli kanallardan intikal ettiriyordum. Ayırımsız bu arkadaşları hepsinde de özelde Kabibay ve Esin'den, genelde bir sivil kökenli kişilerden gelen telkin ve önerilere karşı belirgin bir güvensizlik vardı. Bir başka deyimle, ne yapılacaksa katıksız şekilde Silahlı Kuvvetler bünyesi içinde ve Silahlı Kuvvetler mensuplarınca yapılmalı, emekli askerler ya da sivil kişiler, şimdilik hazırlıklara ve kararlara katılmamalıydılar. Buna karşılık sivil kesimden bana ulaşan bilgiler de tersine asker arkadaşlarımızdaki bu katı tutumun, müdahale yanlısı sivil kişilerde ciddi kuşkulara neden olduğunu gösteriyordu. Bu nedenle benim, memleketin tümünü ilgilendiren böyle radikal bir kararda ve uygulamada, işi sadece asker kişilerle sınırlandırmanın, sağlıklı görüş ve inançta Kemalist sivil aydınların dışlanmasının, yanlış bir tutum olacağını savunmam, sivil kesimde ve asker kökenli sivillerde olumlu karşılanıyor, bir ölçüde ferahlama yaratıyordu.

Havacılarla Bağlantıyı Hv.Gen. A.Kırışlıoğlu Kuruyor

Adapazarı'nda bulunduğum dönemde, hazırlıkların Ankara'daki yürütücüsü olan Havacı ve Karacı asker kanatla ve dolayısıyla Havacıların lideri olan Batur ile ilk temasım, Havacı Grubun Koordinatörü olan Hv. Kuvvetleri Komutanlığı Genel Sekreteri rahmetli Hv. Tuğgeneral Aydın Kırışlıoğlu'nun bir gün Adapazarı'na gelip kuşkusuz başındaki Komutan Batur'un bilgi ve onayı ile benimle görüşmesi suretiyle oldu. Daha konuşmasının başında bu Generalin, gerçekten seçkin, mert, inançlı, yurtsever, Atatürkçü, tam anlamıyla entelektüel bir subay olduğunu anlamıştım.(112)

(112) Aydın Kırışlıoğlu ile görüşmemiz, benim fiilen Ankara'daki Karacı, Havacı (tabii dolaylı şekilde Batur) ve bir ölçüde de Denizci grup ile direkt temasımın başlangıcı oldu. Kırışlıoğlu, benim Kara Kuvvetleri Plan Prensipler Başkanlığına atanıp Ankara'ya dönüşüme kadar geçen süre içinde çeşitli yollardan, son derece açık, anlaşılır sözlü raporlarla Ankara'daki gelişmelerden beni düzenli şekilde haberli tuttu.

Kınşlıoğlu, amansız bir hastalığın birdenbire kendini belli etmesi ve ivedilikle tedavi için yurt dışına gönderilmesi, orada bir süre tedavi gördükten sonra, maalesef tedaviden olumlu sonuç alınamadan yurda dönmesi ve nihayet son nefesini vermesine kadar geçen sürede, bu sarsılmaz karakterini korumuş, soylu bir mücadele adamı, çok nezih bir askerdi.

Kırışlıoğlu'nun 12 Marttan kısa bir süre önce hastalanması ve 12 Martı izleyen günlerde edebiyete intikali kuşkusuz büyük bir kayıptı. Sağ olsaydı olayların çok daha başka şekilde gelişebileceğine inancımı koruyorum.

Orgeneral Gürler ile çok yakın irtibat halinde olanlardan biri de eski Milli Birlikçilerden İrfan Solmazer'di. O da Kabibay grubuna dahil bulunuyordu.

"Türkiye'nin Düzeni *kitabını okumayan bir subayı çok eksik bulurum!"*

Gürler

Rahmetli Doğan Avcıoğlu ile olan ilişkilerime gelince, seçkin bir araştırmacı olarak tanınan ve yazdığı "Türkiye'nin Düzeni" adlı yapıtı ordu içinde bile elden ele dolaşan -ki bir ara Gürler'in *"Türkiye'nin Düzeni kitabını okumayan bir subayı çok eksik bulurum!"* sözü ortalarda dolaşır olmuştu. Kendisiyle 12 Mart öncesinde maalesef tanışmış değildim.(113)

Ama o Havacı subaylarla, tabii bu arada Kırışlıoğlu'yla görüşüyordu. Bu temastan Batur'un habersiz olması düşünülemez. Kendisini güçlü ve kuvvetine egemen gören bir Kuvvet Komutanının, astlarının, sivil sektörde hangi aydınlarla temasta olduğundan habersiz kalabileceğine inanmak çok zor.

Çalışmalarımızın Deniz Kuvvetleriyle irtibatı ve koordinesi, gözüpek, içtenlikli, çoşkulu şövalye bir asker olan Amiral sayın Vedii

---

Doğal olarak ben de Kabibay ve arkadaşlarıyla temaslarımı Ankara'ya aktarıyordum. Ankara'ya döndükten sonra da doğal olarak bu temaslarımız daha sık, daha düzenli şekilde sürdü, gitti. Ta ki tedavi için görevini kendisi gibi bir başka Hava Tuğgenerali olan sayın Ömer Çokgör'e devredip Ankara'da ayrılışına kadar.

(113) Ben, Avcıoğlu'nu ilk ve son kez 1972 yılında Ankara'daki bir cenaze töreninde görmüş ve tanımıştım. Her ikisi de "Türkiye'nin Düzeni" adlı yapıtını beğeni ile okumuş olan Gürler ve Batur'un en güçlü mevkilerde bulundukları bir sırada, layık olmadığı acılara maruz bırakılması da yazgının acı bir cilvesidir.

Bilget aracılığıyla sağlanmaktaydı. Bilget'in çevresinde, inançla kendisine bağlı inançlı devrimci genç subaylardan oluşan bir grup vardı. İşin gereği ve özelliği nedeniyle daha başka bazı sivil kişilerle de irtibatlıydık. Örneğin, olası bir müdahalenin TRT ile ilgili yönlerinin incelenip planlanması işi Kurmay Albay Orhan Üstün'e verilmişti ve o da bu iş için bildiğim kadarıyla iki sivil kişi ile görüşür, temas sonuçlarını bize aktarırdı. Birisi çok da tanınmış olan bu iki sivil kişiyi burada açıklamakta bir yarar görmüyorum.

Düğmeye Basalım, Yürüyelim Diyen Heyecanlı Korgeneral Atıf Erçıkan İnce Hesaplar Peşinde miydi?

Korgeneral Atıf Erçıkan, 12 Mart öncesinin, hatta bir süre 12 Mart sonrasının ilginç simalarından biriydi.

A.Erçıkan, 1970 yılı Ağustosunda Brüksel'den döndüğünde, Genelkurmay Plan-Prensipler Başkanlığı görevine atanmıştı. Aynı tarihte ben de Kara Kuvvetleri Plan-Prensipler Başkanı olduğum için görev koşutluğu içindeydik ve bu nedenle temaslarımız sık oluyordu. Bununla beraber, ilk aylarda Erçıkan'ın bizim faaliyetlerimizle hiçbir ilişiği yoktu. Ama her karşılaşmamızda, esprili sözlerle, içimize sokulmak yolları aradığını fark ederdim. Ne var ki, geçmişteki tutum ve davranışları hakkında aldığımız referanslar, bizde güven yaratıcı şekilde görülmediğinden ötürü, olabildiğince kendisine karşı kapalı davranırdım.

En sonunda o da çevremize dahil olmuştu. Toplantılara katılıyor, ilginç fikirler ortaya atarak, hamasi çıkışlar yaparak kendini kabul ettiriyordu. Şahsen edindiğim izlenim, yine kendisi gibi Genelkurmay karargahında Elektronik-Muhabere-Nalla Başkanı merhum korgeneral Hamza Günalp ile birlikte Tağmaç'ın atan güvenini kazanmış oldukları ve kendisiyle istedikleri zaman temasa geçebildiklerini gösteriyordu. O kadar ki, Orgeneral Tağmaç'a çıkıp: *"Paşam, siz daha oturun hareketsiz şekilde. Alt kademede hazırlıklar sürüyor. Bir gün gelecek bizzat ben karşınıza dikileceğim ve size: Hiçbir şey yapamıyorsunuz, kalkın, o koltuğa ben oturacağım diyeceğim."* dediğini bir toplantıda anlatmış ve böylesine bir çıkışın hoş ve yerinde karşılanmasını sağlayacak bir hava yaratmayı başarabilmişti!

Erçıkan, kabadayı ve mert görünüşlü bir general etkisi yaratmayı biliyordu çevresinde. Söz ve davranışlarına bakılırsa, hemen düğmeye basılsın ve yürünsün istiyordu. Biz ise Ordu içinde bir çatışmaya, bir kardeş kavgasına yer vermemek istiyor ve olabildiğince genişlemeyi de bu nedenle istiyorduk.

Bununla beraber, özellikle genç arkadaşlardan: *"Bu aşamada Erçıkan niçin içimize alınıyor?"* diye itiraz edenler olmadı değil.

Tank Binbaşı Yılmaz Akkılıç'ın ve Deniz Binbaşı Sayın Erol Bilbilik ve Binbaşı İbrahim Keskin'in de açıkça belirttikleri gibi, Erçıkan'a daha işin başından itibaren zerre kadar güven duymayan kişilerdi.

12 Marta yakın günlerden birinde, Havacı Albay merhum Mehmet Heperler'in evinde bir toplantı düzenlenmiş. Ben o toplantıda yoktum. Bu toplantıda, Erçıkan'ın durumu ve tutumu Binbaşı Yılmaz Akkılıç tarafından gündeme getirilmiş. Tartışmalar olmuş. Daha sonra, toplantıda bulunanlar, aralarından görevlendirilecek bazı arkadaşlarının gidip Erçıkan ile görüşmelerine karar vermiş. Bu karar üzerine Binbaşı Akkılıç ile Hava Kurmay Albay İlyas Albayrak, Erçıkan'ın bahçelievler İsrail evlerindeki evine gidip, kendisine yapılan ve Erçıkan'ın da katıldığı toplantıları Genelkurmay Başkanına nakledip nakletmediğini sormuşlar. Kendilerini pijama ile karşılayan Erçıkan: *"Evet, ne var haber verdim. Kimden ne saklayayım?"* yanıtını verince Akkılıç ve Albayrak getirilen kahveyi bile içmeden geri dönüp durumu toplantıyı sürdüren arkadaşlarına anlatmışlar.

Öyle ya da böyle, ama her şey artık o denli açık hale gelmiş, zaman zaman benim arkadaşlarıma söylediğim gibi "Gizlilik içinde aleni çalışma"ya dönüşmüştü ki bundan sonra Erçıkan'a *"içimizden çık git!"* demenin pratik hiçbir yararı yoktu. Pek kesin söyleyemeyeceğim ama sanırım 7 Martta Bahçelievler'de bir toplantı yapıldı. Kuvvet durumu hakkında ilgililer bilgi verdiler. O toplantıda ben, Erçıkan, Köseoğlu da vardık. Heyecanlı konuşmalar yapıldı. Erçıkan, gene sık sık tuvalete gidiyordu. Sonradan, bu toplantının da tüm ayrıntılarıyla Tağmaç'a intikal ettiğini öğrenecektik.

Korgeneral Erçıkan hakkında bir başka ilginç gözleme, 12 Mart öncesi dönemin Devlet Bakanı Sayın Turhan Bilgin'in, bir gazetede yayımlanan anlatımında buluyoruz. Şöyle diyor Bilgin:

"... Tağmaç'ın içine bir şüphe girdiği iddia ediliyor. Tağmaç 'Ben ne yapılacaksa biz yapacağız!' dedim ama acaba diğer Ko-

mutanlar bunun dışında bir çalışma yapıyorlar mı?' diye düşünüyor... Böyle bir çalışma varsa onu öğrenmek için devreye Korgeneral Atıf Erçıkan'ı sokuyor... Erçıkan, Kara ve Hava Kuvvetleri Karargahlarında yapılan çalışmalan günü gününe, saat saatine Genelkurmay Başkanına bildiriyor... Hava Kuvvetlerinde yapılan 9 Mart Toplantısındaki görüşmeler de Korgeneral Erçıkan tarafından Tağmaç'a iletiliyor..."

Şimdi düşünüyorum da acaba Erçıkan, o ünlü 9 Mart akşamı yapılan toplantıda, kendisinin: *"Müsaade edin sayın Komutanlar, yarın sabah birkaç arkadaşla birlikte silahlı olarak toplantı salonuna girelim ve sizlerin dışınızda kalanların gözaltına alındıklarını söyleyelim, bitsin gitsin!"* şeklindeki sözlerini de Tağmaç'a nakletmiş miydi?.

Büyük Karargahlarda Hükümeti Eleştiren Toplantılar Birbirini İzliyor

Her geçen gün ülkede ve dolayısıyla Silahlı Kuvvetlerde gerilim artıyor, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Tağmaç da, 1970 yazında, beraberinde Kuvvet Komutanları olduğu halde, belli başlı Komuta karargahlarını bir öğütçüler kurulu gibi dolaşıp, rahmetli İsmet Paşanın "Kuyudan adam çıkarma" politikasından tutun da Türk toplumunu derinden ilgilendiren ve de kaygılandıran konular üzerinde komutanları, subayları kendi görüş ve değerlendirmeleri doğrultusunda uyarmak amacıyla yaptığı gezilerden sonra, şimdi de başkent Ankara'nın göbeğinde, Demirel Hükümetini kaygılandıracak nitelikte toplantılar yapıyordu.

Burada *"kendi görüşleri ve değerlendirmeleri doğrultusunda"* deyimini bilerek kullandım. Çünkü Tağmaç'ın yanında Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Karakoç, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Batur olduğu halde yaptığı bu uyarı gezilerinin birinde -Tuzla Piyade Okulundakinde- hazır bulunup kendisini dinlediğimde, Türk toplumunun o günlerde karşı karşıya bulunduğu ciddi sosyo-politik bunalımlar hakkında ne denli yüzeysel tanılar koyduğunu, dahası "Her şeyi baştaki komutanlar düşünür, gereğini yaparlar!" ilkesinden hareketle, alt kademelere adeta "ülke sorunlarını düşünmeyi" bile yasaklar telkinlerde bulunduğunu gözlemiştim.

Tağmaç, bu toplantılarda o denli klasik sözler ediyor, olayları

o denli yüzeysel nedenlere dayandırarak açıklamaya çaba gösteriyordu ki, şaşmamak elden gelmezdi.(114)

"Sayın Gürkan, aranızda siviller var mıydı?"

U.Mumcu, Celil Gürkan'la yaptığı söyleşide şöyle diyor:(115)

"Geleceği bu kadar parlak görülen bir Tümgeneral, niçin bu riskleri göze alarak, yönetime el koyma çalışmalarına katılmaktaydı; bu çalışmalara kimlerin aracılığı ile ve nasıl girmişti? Soruyorum:

UM: *"Sayın Gürkan, 1969 yılında Genelkurmay Plan Harekât Dairesi'ndeki görevinizden, Kıta Hizmeti için Adapazarı 2. Tümen Komutanlığı'na atanıyorsunuz. O güne kadar, bu tür çalışmalara hiç katılmış mıydınız?..."*

CG: *"Hayır!.."*

UM: *"Peki, nasıl girdiniz bu çalışmalara?"*

CG: *"Adapazarı'na hareket etmek üzereydik. O zamanlar CHP Milletvekili olan ve Milli Birlikçilerin 14'ler Kanadı'ndan emekli Kurmay Yarbay Orhan Kabibay, bir ortak arkadaşımız olan bir eski subay aracılığıyla haber gönderdi; görüşmek istiyormuş. Kabibay ile 1959 yılında bu yana hiç karşılaşmamıştık ki; gelsin görüşelim," dedim. Bir gece, Subay lojmanlarındaki evine geldi. Daha çok dinlediğim ve sorular sorduğum bu görüşmede Kabibay, Ülke'nin yaşamakta olduğu koşulları kendince değerlendirdi."*

UM: *"Ziyaretin amacı neydi?.."*

CG: *"Kabibay, Ülke'de er geç bir Askeri Müdahale olacağını, koşulların bunu zorladığını, kendisi ile irtibatı olan 'Asker ve Siviller'in de bu eğilimde olduklarını, esaslı bir örgütlenmenin kaçınılmaz hale geldiğini uzun uzun anlattı. Konuşmasında, sık sık 'Eylem...' sözcüğünü kullanmaktaydı."*

CG: *"Kabibay'ın etrafında bir Asker ve Sivil Grup vardı. Numan Esin de, bunlardan biriydi."*

CG: *"Kabibay, Numan Esin ve onları çevresindekiler, Orgeneral Gürler ve Batur'un beklemeden 'Düğmeye basılmasını' isterlerdi. Yani, 'Darbe!...' 'Toprak Reformu' sözcüğünü bile 'Sağcılık' sayan 'Solcu bir Darbe!..'*

(114) C.Gürkan, a.g.e., s.128, 160.

(115) Uğur Mumcu, "Emekli Tümgeneral Celil Gürkan 12 Mart Öncesi ve Sonrasını Anlattı", Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul-2 Kasım 1985, s.11.

UM: *"Başka Siviller de var mıydı?.."*

CG: *"Vardı tabii. Söz gelişi: Talat Turhan, Mucip Ataklı, Avukat Eski Parlamenter Fakih Özfakih, Doktor Memduh Eren ve daha başkalan..."*

CG: *"Önce kısaca tanımlayalım: Talat Turhan, 'Çağdaş bir İttihat ve Terakki Subayı'; kaya gibi 'Kemalist' ve ödün vermez bir 'Devrimci'; sapına kadar 'Atatürkçü' ve 'İlerici'; sağlam inançlı ve kişilikli; sözünün eri bir Emekli Subay. 12 Martın en ıstıraplı uygulamalanna hedef olmasına rağmen, başını hiç eğmeyen, inançlarından ödün vermeyen bir kişi..."*

CG: *"Kabibay ve Esin'in tersine, T.Turhan, 'İttihatçı Karakteri'ne karşın ölçülü, serinkanlı, geniş görüşlü, sentezci görüş ve telkinleri ile temas ettiğim kişiler arasında en dikkat çekici olanıydı."*

UM: *"Daha başka 'Sivil' var mıydı aranızda?"*

CG: *"Dr. Memduh Eren vardı."*

UM: *"Sayın Gürkan, o sıralar"'Asker Kanat'tan kiminle temasınız vardı en çok?.."*

CG: "Hava Tuğgeneral merhum Aydın Kirişoğlu ile!.. Adapazarı'nda bulunduğum sırada, 'Havacı ve Karacı Kanat'la ilk ve doğrudan temasım: Hazırlıkların Ankara'daki yürütücüsü olan, Hava Kuvvetleri Komutanlığı Genel Sekreteri Kirişlioğlu bir gün Adapazarı'na gelerek beni ziyaret etti..."

UM: *"Ankara'daki Grup'la Kirişoğlu kanalıyla mı temas ediyordunuz?.."*

CG: *"Evet!.. Kirişoğlu ile görüşmelerim, 'Ankara Grubu' ile bağlantımın başlamasına yol açtı. Başlangıç bu görüşmedir. Rahmetli Kirişoğlu, benim Ankara'ya atanmama kadar geçen süre içinde, çeşitli yollardan son derece açık, anlaşılır sözlü raporlarla Ankara'daki gelişmelerden bana bilgiler verdi. Ankara'ya döndükten sonra bu temaslanmız, daha da düzenli biçimde devam etti. Ta ki tedavi için yurt dışına giderken, görevini Hv. Tuğgeneral Ömer Çokgör'e devredip, Ankara'dan ayrılıncaya kadar. Yiğit, namuslu, 'Devrimci' bir Generaldi. Ölüm haberini, Didim'de tatil yaparken çok geç öğrenmiştim."*(116)

---

(116) Muhtıra veya darbelerde jetlere hükmedenlerin önemi her zaman belirleyici olmuştur. Muhsin Batur'un güvendiği Ankara Mürted Ana Jet Üssü Komutanı ve Hv. Kuvvetleri Genel Sekreteri Hv. Tuğgeneral Aydın Kirişoğlu'nun hastalığı ve ölümünün Devrimci 9 Martçılar için çok büyük bir kayıp olduğu anlaşılıyor.

UM: *"Sayın Gürkan, sizin Doğan Avcıoğlu ile temasınız, görüşmeniz olmuş muydu?.."*

CG: *"Ben, Avcıoğlu ile 12 Mart öncesinde hiç tanışmadım."*

Doğan Avcıoğlu Hava Kuvvetleri Genel Sekreteri Hv. Tuğgeneral Aydın Kirişoğlu ve başkaları ile temastaydı. Hava Kuvvetleri Komutanı Hv. Orgeneral Muhsin Batur da bu temasları elbette bilirdi. Kendisini böylesine güçlü sayan bir Kuvvet Komutanı, en yakınında bulunan astlarının kimlerle ne konuştuklarını bilmez miydi?

"9 Mart Girişimi başarılı olsaydı Korgeneral Erçıkan Genelkurmay Başkanı olacaktı."

Celil Gürkan

UM: *"Sayın Gürkan, Korgeneral Atıf Erçıkan ile ilişkilerinizi de anlatır mısınız?.."*

CG: "...Tank Binbaşı Yılmaz Akkılıç'ın ve Deniz Binbaşı Erol Bilbilik'in de açıkça belirttikleri gibi Erçıkan'a daha işin başından itibaren zerre kadar güven duymayan kişiler, birlikte çalıştığımız en genç üç arkadaşımız olmuştu: Binbaşı Yılmaz Akkılıç, Binbaşı Erol Bilbilik ve Binbaşı İbrahim Keskin... Silahlı Kuvvetlerimizden yetişen üç değerli kişi... Aramızdan bazıları bu uyarıyı: 'Erçıkan'ın heyecanlı kişiliği ile başımıza dert olabileceği' anlamında değerlendirmekteydiler...

12 Martı hemen izleyen günlerde, Korgeneral Atıf Erçıkan'ın, yapılan toplantılarda konuşmayı teybe aldığı söylenirdi. Neydi Korgeneral Atıf Erçıkan'ın olaylardaki payı?.. Gerçekten böyle bir olay olmuş, Erçıkan konuşmaları banda alıp Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç ve Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler'e mi götürmüştü?.."

1 Haziran Cumartesi günü öğleden önce Erenköy'deki Ziver-

U.Mumcu'ya göre: Aydın Kirişoğlu'nun eşi Yurdem Kirişoğlu: *"O, 12 Martı hiç benimsememişti. Doğan Avcıoğlu ile yakın arkadaştılar. Avcıoğlu eve gelirdi. Ben kendilerine bir çilingir sofrası kurardım, masanın köşesinde saatlerce konuşurlardı."* diyor. Erol Bilbilik ise: *"Ankara Mürted Ana Jet Üssü Komutanı ve Hv. Kuvvetleri Genel Sekreteri Hv. Tuğgeneral A.Kirişoğlu, katıksız bir Kemalist, Devrimci, üstün yetenekli bir kişi, son derece kararlı, azimli, vefalı ve harika bir pratik eylem adamıydı. Kendisi Sol'a açıktı. Çok ünlü bir gazeteci Doğan Avcıoğlu ve çevresi ile yakın teması vardı... Eylem'in ekonomik, sosyal ve siyasal planlarını bu grupla birlikte sürekli olarak gözden geçirmekteydi. Eylemlerin içinde büyük bir itici güçtü."* diyor.

bey Köşkü'nde sorguya çekildiğim sırada soruları soran Albay, yada kendisine 'Albay' dedirten kişiyle aramızda şu konuşma geçmişti:

Albay: *"Külahlarımızı değiştirmeyelim Paşam!.. Cuntaları anlatın bize. Onlar sizi kullandırdılar, siz de anlatın olsun bitsin bu iş!"*

Ben: *"Cunta falan yoktu. Kara ve Hava Kuvvetlerinde silahlı arkadaşlarımız, kendi aralarında olsun, komutanları ile beraber olsun, olağan görevleri gereği, 12 Mart öncesindeki tehlikeli gidiş üzerinde durmuşlar. Ordunun uyarıcı görevini yapması üzerinde görüş alışverişinde bulunmuşlardır."*

Albay: *"Kimlerdi bunlar?.."*

Ben: *"İlgili Kuvvet Komutanlıklarının Karargâhları'nda bulunan yüksek rütbeli subaylar, generaller!.."*

Albay: *"Mesela kim?.."*

Ben: *"Mesela Korgeneral Atıf Erçıkan!.."*

Albay: *"Ondan bahsetmeyin; o görevli!"*

Ben: *"Ne görevlisi?"*

Albay: *"Karıştırmayın, görevli işte!"*

Bunun ne menem bir görev olduğunu ve kim tarafından verildiğini anlamadığım için:

"Ne adamlara bağrımızı açmışız!.." dedim ve hemen 1970 yılında yurt dışında bir göreve atanan yakın dostum bir generalin, Faruk Gürler'in: *"Erçıkan'a dikkat edin!.."* dediğini bana aktardığını anımsadım; ve Gürler'in bir kez de bana aynı uyarıyı yaptığını da!

UM: *"Peki Sayın Gürkan, bu kadar uyarıya karşın, niçin Erçıkan'ı aranıza almıştınız?.."*

CG: *"Erçıkan, çok kabadayı ve mert görünüşlü, renkli kişiliğe sahip bir generaldi. Bu özellikleri nedeniyle oldukça popülerdi. Çok atak görünürdü. Toplantılarda, en heyecanlı olanların arasında Erçıkan vardı. Ona kalsa, hemen 'Düğmeye basılıp' yürünecekti!"*

UM- *"Peki, kim soktu onu aranıza?"*

CG: *"Şimdi (Ekim 1985) önemli bir Devlet görevi yapan, o zamanki rütbesi Kurmay Albay -sonradan General oldu, daha sonra da Emekli- bir arkadaşımız, Erçıkan'ın da aramızda olmasını istedi. Ordu içinde bir çatışmaya, bir kardeş kavgasına yer vermemek istiyor ve bu yüzden, mümkün olduğu kadar genişlemeye çalışıyordur. Arkadaşlar, bu yüzden sakınca görmediler!.."*

UM *"İtiraz eden olmadı mı ya da olup bitenleri fark eden?"*

CG: *"Oldu! Genç arkadaşlar: 'Bu aşamada niçin Erçıkan'ı aranıza aldınız?..' diye birkaç kez konuyu gündeme getirmişlerdi."*

UM- *"Peki, Orgeneral Gürler, bu konuda sizi niçin uyarma gereği duymuştu?"*

CĞ: *"Bu uyarıyı, Erçıkan'ın heyecanlı kişiliği nedeniyle 'Sizin başınıza dert açar!..' anlamında değerlendirmiştik.. Belki Gürler, Erçıkan'ın ilişkilerini biliyordu!..' o kadar!.."*

UM *"Erçıkan için düşünülen görev neydi?"*

CG: *"Genelkurmay Başkanlığı!"*

A.Erçıkan'la ilgili olarak diğer bir bilgi de 1.Ordu eski Komutanı Emekli Orgeneral Faik Türünden:

"Korgeneral Atıf Erçıkan, 9 Mart günü bir şey yapılacağını sezmiş ve Genelkurmay Başkanına haber vermişti!..

Erçıkan, girgindi, okumuştu, akıllı adamdı ve yurt sorunlarına ilgisi çok, duyarlı ve içtendi... Mart 1971 başındaki bir 40 kişilik Cunta Toplantısında Erçıkan ile bir üye arasında tartışma çıkmıştı: Bir 'Yeni Atatürkçülük'ten bahsediliyordu; anlamıyordu Erçıkan; fakat birden bir başka şey sezmişti; bir şey: '9 Mart Basaçı Darbe' yapılacaktı; gitmiş, Genelkurmay Başkanı Tağmaç'a haber vermişti...

'Genişletilmiş Komuta Konseyi Toplantısı' adı altında, 10 Martta Ankara'da toplandık ve meseleyi gözden geçirdik; kıtalarımıza, bir harekete karşı dikkatli olmaları talimatını verdik!.."

İstanbul Grubunda Kopuşma ve Akademiden 30 Kurmay Albayın Tasfiyesi

General Ö.L.Erol Doğan Avcıoğlu'nun devrim düşüncelerini şöyle özetliyor: "Esas olan proleteryanın devrimci ihtilâlidir. Ancak, proleterya henüz yeterli bilince sahip olmadığı veya olanların belli bir güce ulaşamadıkları varsayıldığında, bu koşullara sahip küçük burjuvazinin asker-sivil aydın kesimi devrimciler, proleteryanın devrime öncülük etmesi için mücadele vermelidirler" stratejisi Madanoğlu grubunun benimsediği stratejiydi. **Hasan Cemal**'e, Avcıoğlu sık sık *"Devrimci şiddet, devlet terörü neymiş, biz iktidara gelince görürsün"* derdi.

Devrimi şiddet olarak tanımlayan bir maceracı grubun uygulamalarına yansıyan fikirleri, korkunç tek tip adam yaratma pahasına karşıt fikirleri yok eden Ho Chi Minh, Pol Pot, Frantz Fanon gibi

"marksizm-leninizm" adına, "Devrim" adına milyonlarca insanı katleden sosyalist ihtilâlciler aynı ekolün insanı Avcıoğlu'nun sakladığı düşünceleriydi bunlar.

Doğan Avcıoğlu'nun çıkardığı "YÖN" dergisi 1961-1971 12 Mart muhtırasına kadar 10 yıllık çalkantılı dönemin siyasal ve ideolojik çerçevesini şöyle çiziyordu. Ekonomide devletçi, siyasette çok partili demokrasiyi dışlayan, Nasır sosyalizminden, Arap Baasçılığından, üçüncü dünya solculuğundan hoşlanan, Silahlı Kuvvetlerle politika yapmayı seven (kuşkusuz araç olarak) özelliklere sahipti. NATO'ya, ABD'ye karşıydı. Yüzü Moskova'ya dönüktü.

"İstanbul'dan kötü haberler geliyor, bunları kontrol altına alamadınız, sonları iyi olmayacak"

Faruk Gürler

Dayandığı güçler (Doğan Avcıoğlu'nun ağzından) ele geçirilmekte olan Sosyal Demokrat Dernekler, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Devrimci Gençlik Federasyonu. Amaçları, iktidara gelmeyi düşündükleri yöntemleri, Darbe sonrası devrim düşünceleri, Silahlı Kuvvetler devrimci gücüyle tamamen ters olan böyle bir grupla birleşme bir yana, işbirliği dahi düşünülmüyordu. Bu nedenle durumu tartışmak, gerçekleri öğrenmek ve Madanoğlu Grubu ile ilişkileri keserek Ankara ile ilişkiden başka bir ilişkiye girmemelerini duyurmak üzere yanılmıyorsam Kurmay Albay Hami Menzilcioğlu görevlendirildi. İstanbul'dan Menzilcioğlu'nun getirdiği haberler, duyumlarla aynıydı. İstanbul'daki Akademiler Grubu'nun ilkesiz, biraz da birbirlerinden kopuk çalıştıkları, güvenlik kurallarına uymadıkları için izlendikleri gerçekler, görevli arkadaşımız tarafından tartışılarak ilgililer uyarılmıştı. Fakat bir kez angaje oldukları için kopmaları olanaksız hale gelmiş, bu durum MİT tarafından Genelkurmay Başkanlığına rapor edilmişti. Mayıs 1970 ayı içinde Orgeneral Faruk Gürler, bana *"İstanbul'dan kötü haberler geliyor, bunları kontrol altına alamadınız, sonları iyi olmayacak" diye uyardı. Durumu biz de biliyoruz komutanım! Uyarmak için Kurmay Albay Hami Menzilcioğlu'nu görevlendirdik, etkili olmadık, bir kez daha bir görevli göndeririz."* dedim.

Durumu arkadaşlarımla bir kez daha tartıştık. Maalesef sona yaklaşmıştık. Fakat ara sıra bizimle ilgilenen Tümgeneral **Hayri**

Yalçıner'de duruma tanık oldu. Görevle İstanbul'a gideceğini bildirdi ve *"isterseniz ben kendileriyle görüşürüm, durumu kendilerine duyurur, Faruk Paşanın da haberi olduğunu söyleyerek bir süre çalışmalarını tamamen dondurmalarını öneririm"* dedi. Biz de bu yaklaşımı onayladık.

General Yalçıner, döndükten sonra bana geldi: *"Akademilerde bu olayı bilmeyen yok, nerede ise hepsi açığa çıkmışlar, yeniden toparlanıp disiplinli çalışmaları çok zor, Madanoğlu grubuna da angaje olmuşlar"* dedi. Bu haberi tekrar arkadaşlarla tartıştık. Yapacak hiçbir şey yoktu artık. Nitekim, Haziran 1970'te Harp Akademilerinden 30 kadar Kurmay Albay değişik birliklere atanarak dağıtıldılar. İstanbul'da Haziran 1970 tarihinde Harb Akademilerindeki örgüt dağıtılınca, meydana gelen boşluğu doğal olarak General Celil Gürkan'ın da içinde olduğu Kabibay grubu doldurdu. Ancak bu grubun asker kişilerle ilişkisi daha çok bireysellik bazındaydı. Ankara'daki Silahlı Kuvvetler devrimci gücüyle ilişkileri olmadı.

Gerçekçi ve dürüst bir yaklaşımla olayı irdelediğimizde görürüz ki; General Celil Gürkan'ın, Ankara'da Genelkurmay Plan ve Harekat Daire Başkanı olduğu süreçte kurulu bulunan ve çalışmalarında bir hayli mesafe almış, Silahlı Kuvvetler devrimci gücüne girmesi ve sadece albaylardan oluşan grubun başına geçmesi devrime giden yolda çok daha sağlıklı bir başlangıç olur, büyük bir olasılıkla yanılgılar zincirinden arınmış, güvenli, dengeli, ilkeli çalışmalarla devrim hedefine ulaşabilirdi. Çünkü çok suçlanan Orgeneral Faruk Gürler, 1970 yılı sonuna kadar tüm gelişmeleri içtenlikle izlemiş, 1971 başlangıcından itibaren örgüt içi çok değişik cereyanların esintisi, her türlü düşüncelerin örgütü etkilemesi, kendisinin sonu hakkında bazı duyumlar alması gibi nedenlerle giderek örgüte güven duygusu sarsılmıştı.(117)

"Ordu huzursuz. Demirel'in günleri sayılı..."

Washington Post gazetesi

"Türk Silahlı Kuvvetleri'ni idareyi devralmaya davet edenlere şunu sorarız: O zaman yurt savunmasını kim yapacaktır?"

S.Demirel

Ordu içindeki bu örgütlenmeler ve kaynaşma sürerken,

(117) Ö.L.Erol, a.g.e., s.596-601.

G.K.Başkanı M.Tağmaç'ın ne yapacağını kestiremediği böyle bir ortamda 10 Ağustos 1970'te devalüasyon darbesi geldi.

1958 ve 1960'ta iki kez devalüasyon yapılmış ve bunları 27 Mayıs müdahalesi izlemişti. Şimdi 10 yıl sonra yine ülkenin dış ticareti tıkanmış ve Demirel Hükümeti de devalüasyona mecbur kalmıştı. "Acı ilaç" ertesi gün, gazete manşetlerindeydi. Türk Lirası %66 oranında değer yitirmiş ve 1 dolar, 9 liradan 15 liraya çıkarılmıştı. Aynı kararlarla şeker ve benzin de zamlanıyordu. Birkaç gün içinde zamlar çığ gibi yağmaya başladı. Türkiye 1970 sonbaharına bu kara tabloyla girdi: Artan pahalılık, ayaklanan işçiler, boykottaki öğrenciler, askere davetiye çıkaranlar...

Kısacası bir askeri müdahalenin bütün koşulları hazırdı. Bütün bu olaylar hemen kışlalarda yankı bulmuş ve subaylar toplantılarına başlamışlardı. *"Ne olacak bu ülkenin hali"* sorusuyla başlayan tartışmalar yaygınlaşıyor ve gruplar çoğalıyordu.

Demirel bunu sezmiş gibi bir basın toplantısı yaptı ve öfke dolu bir sesle herkesi kuşkulandıran şu sözleri söyledi:

"Türk Silahlı Kuvvetleri'ni idareyi devralmaya davet edenlere şunu sorarız: O zaman yurt savunmasını kim yapacaktır? Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Cumhuriyetin ve rejimin bekçiliği ve yurdun iç ve dış tehlikelere karşı savunulması görevlerini bırakıp memleket idaresini ele alması halinde, bizatihi korumakla yükümlü oldukları rejim, Cumhuriyet ne hale gelir? Kim bu oyuna gelecek?"

Demirel devamla:

"Niye geliyor anlamıyorum ki? Yani Türkiye'de her şey normal. Parlamentosu açık. Çalışıyor. Keyfi idare diye bir şey yok. Kalkınma bütün hızıyla sürüyor. Türkiye'nin her türlü ihtiyacı karşılanıyor. Tarlası ekili Türkiye 100 bin traktör satıyor. Senede 100 bin traktörü köylü alıyor. Ne, neye geliyor yani? Onu anlamıyorum."

Başbakan'ın anlamadığı şey, başına gelmek üzereydi. O hafta Washington Post gazetesi *"Ordu huzursuz. Demirel'in günleri sayılı"* diye yazdı. Müdahale için geriye sayma başlamıştı. Üstelik Başbakan, olup biten her şeyi biliyor, ama kımıldayamıyordu. Darbecilerin, cuntacıların her hareketinden anında haberdar oluyor, MİT raporlarıyla gelişmeleri günü gününe izliyor, ama bir şey yapamıyordu. Sanki eli kolu bağlanmıştı. Artık her yerde ihtilâl konuşuluyor ve dipten gelen bu dalga ülkeyi adeta koşar adımlarla 12 Mart sabahına doğru sürüklüyordu.

"Bu sağlanamazsa, maalesef son çare olarak, komuta düzeni içinde meseleye el koymak..."

Hv.K.K.Org. Muhsin Batur

Olaylar artmaya buna karşın olayları önleme ve kontrole alma gücü zayıflamaya başlamıştı. Aylık yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantılarından kamuoyu "bir şeyler bekler" haldeydi. Bu amaçla M.Batur, Güvenlik Kurulu'nun 28 Mart 1970 günkü toplantısında söz alarak özetle şu konuşmayı yaptı:

"Sayın Cumhurbaşkanım,

Konuşmamda belki bazı hukuk dışı noktalar bulunabilir, ancak gerçekleri dile getirmek istiyorum." diyerek başladığı konuşmasının son bölümünde: "*... Özellikle Silahlı Kuvvetler mensupları ile, iç tehlikeler büyüdüğü ve devlet nizam ve güvenliğini sarstığı zaman er geç Silahlı Kuvvetler'in manevi baskısı ile bu tehlikenin önüne, bu kurul delaleti ile geçilebileceği ümit ve kanısı sağduyu sahibi sivil aydınlarda da yerleşmiştir. Bu nedenle yüksek kurulumuza beslenen ümitlerin yitirilmemesi için; Türk milletine, gençliğine, adalet mekanizmasına, üniversite ve basına hitaben dikkatle hazırlanmış bir bildirinin yayınlanmasını uygun ve elzem gördüğümü saygı ile arz ederim."*

Batur Hatıratında şöyle diyor:

"Ancak Hükümet benim gibi düşünmüyordu... örneğin benim ilk konuşmam basına... 'İkaz mektubu'... 'muhtıra' deyimleri ile sızınca, Hükümet üyelerince... 'önemli değil'.. 'zaten Milli Güvenlik Kurulu istişari bir organdır' gibi bazı küçümseyici ifadeler kullanılması tercih edilmişti. Nisan ayı Milli Güvenlik Kurulu toplantısı öncesinde dört Komutan kendi aramızda toplandık ve her birimiz kendi görüşlerimize göre durumu değerlendirdik."

Batur burada 8 maddelik bir değerlendirme konuşması yapar. Bunlardan seçilmiş cümleler:

"Türkiye'de şimdiki ekonomik düzenden kendi çıkarları bakımından memnun bir grup vardır.

Partiler kendi iç bünyeleri bakımından mütecanis değillerdir.

Parlamenterlerin çoğu, maalesef ünvan ve mevkiden yararlanmak suretiyle özel çıkar sağlamaktadırlar.

Çözüm çareleri nedir?

Olayların nedenlerini Anayasa, aşırı hürriyetlere, yetersiz yasala-

ra bağlayarak önlem almak, apseli bir yaraya üstten kabuk bağlatarak iyi olduğu zannına varmaktan başka bir işe yaramaz kanısındayım.

Meseleyi kökünden, yani sosyal ve ekonomik açılardan ele alarak, milli ve müşterek bir çare bulmak.

Bugünkü normal düzen içinde böyle bir icraatı kendiliğinden, Parlamentoyu teşkil eden partilerden beklemek abestir.

3 büyük partinin üst düzey yöneticileri ile bir toplantı yapıp, onları asgari müştereklerde birleştirmelidir.

Bu sağlanamazsa, maalesef son çare olarak, komuta düzeni içinde meseleye el koymak."

"Faşist generaller, Amerikan uşağı generaller Satılmış generaller terimlerini acaba kartvizitlerimize bastırsak mı diye düşünüyorduk"

M.Batur

---

24 Nisan 1970 günü Milli Güvenlik Kurulu olağanüstü bir toplantı yaptı. Toplantıda MİT Müsteşarı da vardı. Bakanlardan kimse çağırılmamıştı.

Önce MİT Müsteşarı söz alarak, öğrenci hareketleri, işçi hareketleri, toprak işgalleri, basının sorumsuz hareketleri, sol partiler ve örgütler, Parlamento ve partilerarası ilişkiler ve muhtemel bir ihtilâlin hazırlıkları hakkında bilgi verdi.

Durum bir hayli endişe vericiydi.

Basın olayları ters göstermekte, otoritelere karşı taarruz ve yıpratma kampanyası açmış durumda. (bizler de basını izliyor ve hakkımızda yazılan "Faşist generaller", "Amerikan uşağı generaller", "Satılmış generaller" terimlerini acaba kartvizitlerimize bastırsak mı diye düşünüyorduk(!), sınıflararası sürtüşmeyi ve rekabeti artırıcı, subay-assubay çatışması yaratacak yayınlar da bulunuyordu.

Toplantıda MİT Müsteşarı önemli istihbarat bilgileri verdi:

*- Sol partiler ve örgütler TİP, DEV-GENÇ... Komünizmi, kendi doğrultularında yapılacak bir ihtilâl ve silahlı çatışmayı teşvik ediyorlardı. İhtilâl ile ilgili hazırlıklara gelince, ihtilâl heveslileri özellikle Ankara'da artmıştır. Em.General **Madanoğlu**, Doğan Avcıoğlu, **Osman Köksal** çalışma içindeler, Milli Birlikçi Ekrem Acuner de "Devrimci Kemalizm Grubu" olarak muvazzaf ve emekli subaylarla ilişki halindeler. **Hıfzı Kaçar**, Org. **Gürler** ve Org. **Batur**'la ih-*

tilâlin liderliği için temas aramış, bu istek reddedilmiştir.

Müsteşar bu bilgileri verdikten sonra yaptığı değerlendirmeye göre, yakın gelecekte büyük çaplı grev hareketleri, mitingler, Lenin'i anma törenleri düzenlenecek, Türkiye'de anarşi hızlanacak, fakat ihtilâli icap ettirecek bir gerekçe yoktu.

Org. Tağmaç söz istedi ve görüşlerini 11 madde halinde açıkladı. Bunlardan bazıları:

"Ben, ekonomik ve sosyal reformlar üzerinde duracak değilim. Bu mevzular Silahlı Kuvvetler'e ait değildir.

- Mesele bu ortamda Silahlı Kuvvetler'in durumu nedir? Bunu izaha çalışacağım... görüldüğü gibi Silahlı Kuvvetler'de bazı şahıs ve gruplar faaliyet göstermeye başlamışlardır.

- Solcu gençlik, orduya karşı cephe almış vaziyettedir. Silahlı Kuvvetler üst kademesi, hükümet paralelinde emperyalizme hizmet eden kişiler olarak gösterilmektedir.

- Bu ortam içinde 'Silahlı Kuvvetler bir ihtilâl yapmaz' diye kimse garanti veremez.

- Uzun vadeli plan ve reformlarla bu iş halledilemez... Bu meseleye zecri olarak dur demek lazımdır. Bu seferki ihtilâl 27 Mayısa benzemez, 1917 Rus ihtilâline benzer.

- Anayasa, Üniversite, TRT ve benzeri kanunlar hemen değiştirilmelidir.

- Sağ, bir ihtilâle engel olmaz. İhtilâl sol bir ihtilâl olacaktır ve genç subayın fikri buna yatkındır."

Org.Tağmaç'tan sonra M.Batur şöyle der: *"Ben şahsen, astlarımla konuşarak kontrolü elimde tutabiliyor ve fikir birliğini sürdürebiliyorum."*

Tağmaç: *"Bence, Batur Paşanın yaptığı tam doğru değil, astlarla tartışma yolu açacak tarzda konuşmak uygun değildir. Onlara vazifelerini hatırlatmak, tehlikeleri anlatmak yeter,"* dedi.

M.Batur: *"Aynı kanıda değilim. Astlar, Komutanlarının memleket meseleleri ile ilgili olduklannı görürlerse tatmin olabilirler ve Komuta katı ile subaylan ayırma çabalan önlenmiş olur. Demokratik ve despotik rejimler arasındaki fark daima kendilerine izah edilmelidir."*

Bu esnada Cumhurbaşkanı Sunay: *"Ben de Muhsin Paşa ile aynı fikirdeyim."* dedi.

"Cuntalar Cunta doğurur."

S.Demirel

Başbakan S.Demirel'in toplantıdaki uzun konuşmasından birkaç cümlesi şöyleydi:

"Gayrimemnun subay ve general bulunduğu, basın neşriyatının ordu genç kuşaklarında tesirler icra etmekte olduğu belirtildi. Ordu üst kademesine yöneltilmiş tenkitler de vardır...

En modern memleketlerde dahi Silahlı Kuvvetlerin desteklemediği bir rejim ayakta duramaz. Rejimi korumayı Silahlı Kuvvetlere anlatamamışsak, istikbale güvenle bakamayız. Silahlı Kuvvetler niçin bir Madanoğlu'nu veya Avcıoğlu'nu başa geçirip desteklesin? Cuntalar... cunta doğurur.

Aslında Türkiye'de yeni bir ihtilâl, iç savaşı doğurur. Bu yüksek heyetin görevi, Türkiye'nin emniyetini sağlamaktır. Birkaç grubun faaliyetine mağlup olacak değiliz. Bunlar rejim düşmanlarıdır. Atatürk ilkelerine bağlı olması icap eden Silahlı Kuvvetler mensupları Lenin'ci, Mao'cu olamazlar.

Emeklilik müessesesi nasıl olsa işleyecektir. Bu ordu mensuplarını rejim bakımından bedbinliğe atacak bir neden değildir.

Yargı organının işlemediği bir gerçektir, ama hür yargıdan vazgeçemeyiz. Aksi halde memleket Faşizme gidiyor diye... Silahlı Kuvvetler ve sokak beraberce karşımıza çıkar.

Sonuç olarak birtakım ihtilâl vardır, bu fikir sahiplerinin çoğu profesyonel kişilerdir. İhtilâl için vasat ve sebep yoktur kanaatindeyim. Anarşiye kuvvetle karşı koyacağız, devletin gücü buna yeterlidir. Hükümet olarak her türlü tedbiri almaya hazırız. Askeri kanunlarda değişiklik yaparak, orduya hakaret ve tecavüzleri ağır şekilde cezalandırabiliriz."

Batur toplantının özetini yaparak şöyle diyordu:

"Kısacası isimli, cisimli, örgütlü, teşkilatlı ihtilâl hazırlıklarının üstüne kimse gitmek istemiyordu. Cumhurbaşkanı ise 'inşallah bir şey olmaz' tutumu içindeydi."

Ordu İçinde Alışılmadık Olaylar Cereyan Ediyordu

Bazı subay ve assubaylar Batur'a müracaat ederek:

"Cuma namazına gideceğlz, mesal saatleri ramazana göre ayarlansın."

vb. taleplerde bulunuyorlar.

Batur'a göre Türkiye'de Silahlı Kuvvetler'in çok hassas olduğu bazı konuların en önemlilerini şöyle sıralamak mümkün... Atatürk devrim ve ilkelerinin korunması, bunların içinde özellikle laikliğin yozlaştırılmaması ve irticanın hortlatılmaması ile bölücülük ve komünizm. Eğer devrim ve ilkeler çiğnenmeye, bölücülük ve komünizm tehlike olmaya başlamış ve yöneticiler (yani siyasiler) çeşitli nedenlerle önlem alamıyorlarsa... Silahlı Kuvvetler... duruma bakarak... kendilerine görev çıkartırlar.

Genç Deniz subayları anıtlara çelenk koyarak gösterilerde bulunuyor ve bildiri yayınlayabiliyorlardı.

Özellikle Hava assubayları içinde menfi propagandalarla yaratılan huzursuzluklar, assubay eşlerinin ellerinde pankartlarla yaptıkları protesto yürüyüşleriyle noktalanıyordu.

Silahlı Kuvvetlerde huzursuzluk ve eyleme geçme hazırlıkları gittikçe çoğalıyordu.

Basında *"İslâm tehlikede, din, iman, şeriat tehlikede!.. Kâfirler bizi her yerden sardılar, hücuma geçtiler. Kadınlarımızın örtüleri tehlikeye düştü. Allahı ve Peygamberi seven namaza ve semaate koşsun... Namazdan sonra, gerektiğinde malı ile, canı ile, dili ile, eli ile cihad da farzdır. Sizleri namaza ve cihada davet ederim."* gibi yazılar çıkmaktaydı.

Şeriat ve irtica tahriklerinin etkileri Silahlı Kuvvetler'de de görülmeye başlandı. Adetleri az olmakla beraber, sanki sözleşmişler gibi çeşitli garnizonlardaki subay ve assubaylar, sözlü veya yazılı müracaatta bulunarak mesai saatleri içinde namaz kılmak, cuma namazını camilerde kılmak, Ramazan'da mesai saatlerinin oruca göre düzenlenmesini istemeye başladılar. Bunların isteğini yerine getirmezsek dinsiz olacak, yerine getirirsek, eğitimi, uçuşu, manevra ve tatbikatları ve hatta nöbet hizmetlerini durdurup, namaza gidip-dönmelerini beklemek gerekecekti.(118)

---

(118) Muhsin Batur, a.g.e.

Cumhurbaşkanı *"Bekle-Gör"* Politikası Uyguluyordu

"Biz üç komutan arasında tam bir uyum yoktu."

Türk Silahlı Kuvvetleri içinde aşırı sol görüşlü genç subaylar veya milliyetçi-muhafazakâr-mukaddesatçı(!) subay ve generaller yok muydu? Vardı, ama çok küçük bir azınlıktılar... Büyük çoğunluk Atatürkçü kuşağa mensuptu.

Bu akımların dışında, kendilerini ılımlı sol olarak deklare eden o günlerin bazı tanınmış yazarları; işledikleri temalarla ihtilâl yoluyla devrim yapılmasına davetiye çıkarıyorlardı.

Evet... Türkiye'de seçimden yeni çıkmış meşru bir iktidar vardı ve o iktidar Türkiye'yi yönetiyordu. İcranın başı da Meclis'te yeterli desteğe sahip Başbakan Demirel'di. Ama Başbakan, olaylara gereğinden fazla soğukkanlı bakıyor veya öyle görünmeye çalışıyordu. Gücüne güvenme ölçüleri de yalnız matematiğe dayanmaktaydı. Yapılan eleştiriler karşısında... *"Sokaklar yürümekle aşınmaz"*, *"Bulsunlar 226'yı beni düşürsünler"* sözleri siyasi literatürümüze "vecize" olarak geçecek nitelikteydi.

Olaylar hızla tırmanırken, çözüm üzerinde değişik görüşler ortaya çıkmaya başlamıştı.

- Cumhurbaşkanı belirli bir görüş ileri sürmüyor... Bekle-gör politikasını izliyordu.

- Başbakan Demirel ise Hükümetin durumun üstesinden geleceğini söylüyor, fakat eylem olarak ortaya çözüm koyamıyordu.

- Org. Tağmaç, Anayasa değişikliği ve zecri önlemlerle sonuca çare bulunabileceği inancındaydı.

- Biz üç komutan arasında tam bir uyum yoktu.

Batur böyle bir ortamda şöyle diyor ve uyarıyordu:

"Eğer düşüncelerde bir birleşme noktası bulunamaz ve eylem birliğine girilemezse daha başka sakınca ve tehlikeler ortaya çıkabilirdi."(119)

"O hevesler aşağıdan gelir,
yukarıyı devirme istikametine gider."

S.Demirel

12 Martın, üzerinde en çok tartışılan ismi Batur'du. Ordu için-

(119) Muhsin Batur, a.g.e.

de gençliğin temsilcisi sayılıyordu. Parlak ve atak bir komutandı. Yakın çevresinde "Uçan General" namıyla ünlenmişti. O da Gürler gibi, ülkenin içinde bulunduğu durumla yakından ilgileniyor ve bu konuda karargahındaki subaylarla toplantılar yapıyor, çareler arıyordu. Bu toplantılardan çıkan sonuçları da 1970 başında bir rapor halinde Başbakan Demirel'e sunmuştu. Acaba Başbakan Demirel, komutanların bu faaliyetlerinden haberdar olduğu halde neden emekli etmeyip, yükselmelerine yardımcı olmuştu? Bu atamalarla ihtilâlin yoluna halı serdiğini görememiş miydi?

Süleyman Demirel bu konuda şöyle diyordu:

"Şimdi bakın. Ordunun bir zinciri var. Bu zincirde orduyu tasfiye ediyormuş manzarası verecek bir takım tedbirler alırsanız, yanlıştır. Eğer ben birtakım kimseleri keser biçer de birtakım hevesler uyandırırsam, o hevesler aşağıdan gelir, yukarıyı devirme istikametine gider. Ben doğruyu yaptım."

Aslında Demirel çaresizdi. Çünkü artık ordunun her kademesinde müdahale eğilimi vardı. Kimi tayin etse farketmeyecekti. Ülkede cuntalar tam bir iktidar dansına başlamışlardı. Sadece ordu içinde değil, sivil kesimde de örgütlenmeler hızla yayılıyordu. Zamanla bu iki kesim bir araya gelip çareler aramaya koyuldular. Amaç ortaktı: AP'yi devirip, 27 Mayısa kaldığı yerden devam etmek... Ülkenin ihtiyaç duyduğu, Anayasa'da öngörülen reformları bir an önce gerçekleştirmek...

Altan Öymen: *"Sivillerle, askerler, askerlerle askerler, sivillerle siviller arasında birçok böyle konuşmalar olmuştur. Bunların hepsi bir örgütlenme anlamına gelmez. Yani 'Ne olacak bu memleketin hali?' sorusuyla başlayan akşam sohbetlerinden tutun da bu konuda projeler hazırlanmasına kadar varan çalışmalar olmuştur."*

Fakih Özfakih (CHP Milletvekili): *"Hakikaten Türkiye bir kurtarıcı iradeye ihtiyaç duyar hale gelmişti. Kim yapacaktı bunu? Ortada bir Meclis vardı. Meclis olayların derinine inemiyordu. Polis mi? Poliste 'şu taraftan olanlar, bu taraftan olanlar'... ama 'neden kan durmuyor' sorusunun karşılığını getiremiyordu. Öyle bir an geldi ki bizim, devletin üst kademesinde olan belirli insanlarla münasebetimiz bizi olaya daha çok yaklaştırdı. Ve diyordu ki, Türkiye hakikaten bir müdahale yapmalıdır ve sokakta kan dökümü bitmelidir."*

Böylece çareyi bir askeri müdahalede gören sivillerle, gidişattan rahatsız olan askerler bir noktada buluştular. Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuştu. Cuntacılara göre 27 Mayıs başarıya ulaşamamıştı, çünkü fikri hazırlığı yoktu. O yüzden bu kez darbeden sonra yerine ne konacağının mutlaka önceden düşünülmesi gerekiyordu. İşte devrimin bu teorik hazırlığı o günlerde Doğan Avcıoğlu'nun DEVRİM Gazetesi'nde yapılıyordu. İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Hasan Cemal, Uluç Gürkan gibi şöhretlerin çıkardığı gazete, ihtilâlciler için bir ilgi odağıydı.

Mümtaz Soysal (Gazeteci-Yazar): *"O hareketleri düzenleyenlerin, Doğan'la yakınlık kurmak istemeleri çok doğal. Yani onlar bir şeyi güç kullanarak, darbe yaparak değiştirmek istiyorlar, ama bütün bu yaptıklarının düşünsel bir içeriği olması gerekiyor. O içeriği de Devrim Gazetesi dolayısıyla o harekette görüyorlar."*

Devrim Gazetesi çevresinde oluşan bu hareketin askeri destekçisi 27 Mayısın unutulmaz komutanı Cemal Madanoğlu'ydu. Kontenjan Senatörü olan Madanoğlu'nun adı, o günlerde bir "sol cunta" ile birlikte anılır olmuştu. "Madanoğlu Cuntası", dönemin en iddialı gruplarından biriydi. Taa ki bir gün Mahir Kaynak adında bir genç, bu cuntaya sızıncaya kadar...(120)

İleride neler olduğunu göreceğiz ve ordu içindeki örgütlenmelere şimdi kaldığımız yerden ve Ordu içindeki örgütlenmelerin nasıl geliştiğine bakalım.

"Türkiye Büyük Millet Meclisinin kapısına yedi dakikada kilit asabilirim ama sonra ülkeyi kim yönetecek?"
"Bu politikacıların hiçbirinde memleket sevgisi diye bir şey yok. Hepsi hain."
Genelkurmay Başkanı Tağmaç

Celil Gürkan anlatıyor:

1970 Eylülünün sanınm ilk haftalarındaydı. Adapazarı'nda 2'nci Tümen Komutanlığından Kara Kuvvetleri Plan-Prensipler Başkanlığına atanarak Ankara'ya gelmiş ve görevime başlamıştım. Silahlı Kuvvetlerimizde adet olduğu üzere, göreve başlamamı izleyen günlerde, hiyerarşik düzende en az iki üst komutanı ziyaret etmem gerekiyordu... Özel Kalem Müdürüne telefon ederek ran-

(120) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.173.

devu istedim. Orgeneral Tağmaç, alışık olunanın tersine, beş dakika sonra yine Özel Kalem Müdürü aracılığıyla yanıtını bildirdi: Beni hemen kabul edecekti!

Zamanında gittim. Beni oldukça sıcak karşıladı diyebilirim. Çay ısmarladı ve adeti olduğu üzere sözü dolaştırmadan kafasına takılan konuya girdi. Dikkatle dinliyordum kendisini. Özet olarak şöyle dedi: *"Gürkan, Ağustos ayında İstanbul bölgesine gelmiştim. Bu arada özellikle seninle görüşmek istiyordum. Ama kısa bir tatil için Antalya'ya gitmişsin. Olmadı. Bazı haberler almaktayız. Orduda gizli çalışmalar, örgütlenmeler oluyormuş. Cuntalar varmış... Küçük, büyük rütbeliler bu işlerin içindeymiş..."*

"Dar kafalı Levazım Binbaşısı bilmem kim çıkacak, 'vuralım, kıralım!' diye ahkam kesecek. Öyle şey olur mu?.."

Tağmaç devamla:

Evvela şunu söyleyeyim. Memlekette durum hiç de iyi değil ve iyiye de gitmiyor. Bunu ben de görüyor, biliyorum. Her kötülüğün başı da politikacılar. Bu politikacıların hiçbirinde memleket sevgisi diye bir şey yok. Hepsi hain. Zerre kadar memleketi düşünene rastlamadım. Onların oluşturdukları Meclisten de hayır yok. Ben de biliyorum, bugün karar versem yedi dakikada Meclisin kapısına kilit asarım. Fazla değil, yedi dakikada... Ama iş Meclisin kapısına kilit asmakla bitmiyor ki... Ertesi günden itibaren bu devleti kim yönetecek? Biz askerler bu işten anlamayız. Yine onlara muhtaç olduktan sonra neye yarar? Bir şey yapılacaksa, bunun, emir-komuta zinciri içinde yapılması gerekir. Elbirliği ile oturulur, konuşulur, ne yapılacağı, ne zaman yapılacağı kararlaştırılır. Koordinasyon içinde iş yapılır. Yoksa erken kalkan horoz kesilirse sonu neye varır? Dar kafalı bir Levazım Binbaşısı bilmem kim çıkacak, *"vuralım, kıralım!"* diye ahkam kesecek. Öyle şey olur mu?.. Senin de bu faaliyetler içinde olduğuna dair bilgiler alınca konuşmak istedim. Nedir bu işin aslı, içyüzü?

Orgeneral Tağmaç, Silahlı Kuvvetlerdeki faaliyetler, varsa örgütlenmeler hakkında en yakınında bulunan, her gün beraber oturup kalktıkları, sık sık toplanıp görüştükleri Kuvvet Komutanlarından, özellikle Orgeneral Gürler ve Batur'dan değil de benden bilgi istiyordu. Hayretimi çekti bu yaklaşımı... Buna karşı yine de dü-

rüst davranmaya karar verdim. Hiçbir şey bilmediğimi, hiçbir faaliyetin içinde olmadığımı söylesem, hem ben gerçeklere ters düşmüş olacaktım, hem de Tağmaç inanmayacaktı. Tane tane, azimli ve kararlı bir eda ile şu biçimde yanıt verdim:

Sayın Orgeneralim, ben Tümgeneral Celil Gürkan'ım. Topçu Teğmeni Celil Gürkan değilim. Asker kişinin, politikayla uğraşmasının yasalarla yasaklanmış olduğunu ilk subay çıktığımdan beri biliyorum. Yine biliyorum ki Silahlı Kuvvetlerimizde, hiyerarşik emir-komuta düzeni içinde hareket, hepimizin büyük duyarlılıkla üzerinde durduğumuz 'disiplin'in temelidir. Ama bunca deneyimlerden geçtikten sonra, bu yaşa ve bu rütbeye geldikten sonra, ben, memleketin bir Tümgenerali, azbuçuk mürekkep yalamış bir aydını olarak, ülkemin içinde bulunduğ, biraz önce sizin de ifade buyurduğunuz üzücü durum, keşmekeş ve her şeyin başında Atatürk devrim ve ilkelerini temelden yıkmaya yönelik faaliyetler, gelişmeler ve tasarruflar karşısında: 'Adam sendeee... Ben askerim, bu işlerle uğraşmak bize yasaklanmış! İlgililer çaresini bulsunlar!' diyemezdim ve diyemem. Buna vicdanım izin vermeyeceği gibi, tüm yaşantım boyunca 'Çok şeyimizi değil, her şeyimizi kendisine borçlu olduğumuz Büyük Atatürk'e olan sevgi ve bağlılığım ve dahası, eşim ve çocuklarım rıza göstermezler... Az önce arz ettiğim gibi sayın Orgeneralim, Topçu Teğmeni Celil değilim ki talimnameyi manevra kemerime takıp talimhaneye çıkayım, 'Düüüt!' diye düdük çalıp top çavuşlarına: 'Top başına!... Numara say!.. Geriye toplan!.. Top indir!.. Top bindir!.. yaptırın' komutunu vereyim. Bu minval üzere akşam talim paydos saatini bulayım, sonra erleri koğuşlarına gönderip kendim de gazinoya giderek tavlanın başına oturayım. Bunu kimse benden bekleyemez Sayın Orgeneralim. Aydın subay olmanın omuzlarıma yüklediği 'düşünme' vecibesini elbette yerine getirmeliydim ve getirecektim. Ülkem, dörtnala felakete giderken, erlerime iyi top talimi yaptırmış olmak beni doyurmazdı. Böyle olunca da pek doğal olarak, ülke durumunu Cumhurbaşkanından Parlamentoya ve Hükümete kadar yasama, yürütmeden sorumlu kişi ve heyetlerin davranışlarını tahlil ediyor, çıkış yolları düşünüyor ve asıl önemlisi de fikriyatına, kafa ve inanç yapısına güvendiğim, inandığım kişilerle, meslektaşlarımla durum değerlendirmesi, durum tartışması yapıyordum.

"Yine de söylüyorum Gürkan, bu işler sabah erken kalkanın horoz olmasıyla yapılmaz. Müdahale ettikten sonra koskoca devleti kim idare edecek? İçimizde o çapta adam, tecrübe sahibi adam var mı ki?.."

Kimse, memuriyet nüfuzumu kötüye kullanarak bu sesli düşünmelerime, emir ve komutam altındaki birliğimin herhangi bir ferdini kattığımı, onlara şu ya da bu yolda telkinlerde bulunduğumu söyleyemez. Bu nedenle Sayın Orgeneralim, açıkça ve inanarak diyorum ki, şayet bu söylediğim tarzda davranışım, az önce kullandığınız deyimle ifade ettiğiniz gibi, 'Cuntacılık', 'Komploculuk', 'Darbecilik' ise ben 'Cuntacıyım', 'Komplocuyum', 'Darbeciyim!..' Ama öyle sanıyorum ki emir-komuta zincirinin bir milim dışına çıkmamak koşuluyla yaptığım bu faaliyetlerimi siz de cuntacılık, komploculuk, darbecilik saymamaktasınız!..

Tağmaç, adeti olduğu üzere, avurduna sıkıştırdığı çeyrek kesme şekeri çok idareli kullanarak çayını yudumluyor ve beni dikkatle dinliyordu. Geçmişteki ilişkilerimize bakarak, benden böylesine kesin bir yanıt ve tavır koyma beklemediği için, az buçuk şaşırmıştı. Biraz önce değindiğim "Politikacıların tümünü toptan ihanetle suçlama" hükmünü bir kez daha yineleyerek:

"Yine söylüyorum Gürkan, bu işler sabah erken kalkanın horoz olmasıyla yapılamaz. Müdahale ettikten sonra koskoca devleti kim idare edecek? İçimizde o çapta adam, tecrübe sahibi adam var mı ki?.." dedi.

Koltuğundan kalkarak görüşmenin sona erdiğini ima etti. Elimi sıktı. Yarım ağız:

"Haydi bakalım, görevinde başarılar dilerim!" dedi.

12 Mart Muhtırasının en büyük imzasının sahibi kişinin, "yapılacak bir müdahalede sonunda, askerler olarak devletin nasıl idare edileceği" konusunda ne denli karabasanlar geçirmekte olduğu açıkça görünüyordu.

Odasından çıktım. Bu konuşmayı olduğu gibi başta komutanım olan Orgeneral Faruk Gürler'e, birlikte çalıştığım arkadaşlarıma aynen anlattım. Gürler'in ne kabul ne de ret eder göründüğü,

sözlerimi heykel suskunluğu ile dinlediğini iyi anımsıyorum.

Ben, "iyi söylemişsin Celil!" ya da "Yanlış konuşmuşsun!" diye bir yorum yapacağını sanıyordum. Daha sonraları, 12 Mart Muhtırası verildikten sonra, şöyle düşündüm: "Gürler, böyle bir konuşma yaparak bir bakıma kendimi Orgeneral Tağmaç karşısında ele verişimden memnun kalmış olmalı!"

Yukarıda özet halinde belirttiğim konuşmada, Orgeneral Tağmaç'ın bir başka deyimle ünlü 12 Mart Muhtırasının en büyük imzasının sahibi kişinin, "yapılacak bir müdahale sonunda, askerler olarak devletin nasıl idare edileceği" konusu karşısında ne denli karabasanlar geçirmekte olduğunu açıkça görmek olasıdır sanıyorum.

Gürler Her Şeyi Biliyordu Ancak İki Arada Bir Derede İkircikliydi

Gürkan-Tağmaç görüşmesinden kısa bir süre sonra yaşananları yine Gürkan'dan dinleyelim:

"Silahlı Kuvvetlerde 12 Mart öncesi bilinen faaliyetler ve çalışmalar sürüyor, gelişmeler hakkında kah Orgeneral Gürler'in emir subayı aracılığıyla yaptığı çağrı üzerine, kah kendimce gerekli gördüğümde iznini alarak genellikle akşam normal çalışma saatlerinin bitiminde ya da ivedi hallerde çalışma saatleri içinde, fakat Komutanın çalışma odasından dinlenme odasına açılan özel kapıdan girmek koşuluyla Gürler'in yanına girip durumu arz ediyordum. Zaten karargahtaki çalışma odalarımız karşı karşıyaydı. Bir başka deyişle, her türlü davranış ve eylemlerimde Orgeneral Gürler'in nefesini ensemde hissedecek bir mekan bağlantısı içindeydim.

Gürler'in 12 Mart öncesi Türk Silahlı Kuvvetleri içinde sahip olduğu popülarite öteki üç komutan ile oranlanamayacak ölçüde genişti. Hemen hemen bütün yayınları izler, aydın ve ilerici bir kişiliğe sahipti. Bu arada laiklik ilkesine büyük önem verir, devletçiliğe inanırdı. Yasakçı değil, özgürlükçüydü, özgürlükten yanaydı. Çeşitli vesilelerle, Doğan Avcıoğlu'nun kitabının başucu kitabı olarak daima eli altında olduğunu söylemekten geri durmazdı. Beni şaşırtan nokta, Gürler'in, bu kişiliğine karşın, 12 Martta bunca yasağı ve yasaklamayı benimseyip uygulayan ya da en azından uygulanmasına alet olan bir davranış içinde olabilmesidir.

Böylesine bir değişikliğin nedeni ne olabilirdi? Belki çekingen-

di! Belki yönetimi doğrudan doğruya ele alacak bir müdahalenin olası sonuçlarından ürkmüş, ancak bunu Tağmaç gibi açığa vurmaktan ise böyle bir müdahale hazırlığının dışında kalmaktan çekinerek orta yolu izlemişti. Bir başka deyimle iki arada, bir deredeydi.

Gürler'in bu ikircikli tutumu o günlerde elbette hepimizi düşündürmekten geri kalmamıştı. Ama o günkü koşullarda, içimizde ve başımızda olan Gürler gibi popüler bir Kara Kuvvetleri Komutanını devre dışı bırakmak kolay değildi. Kaldı ki iyi niyetimiz de buna engeldi." (121)

M.Batur'dan Devletin Zirvesine 10 Ay Sonra 2. Muhtıra

"Durum daha kötü"

M.Batur 21 Kasım 1970 günü hiyerarşiyi altüst ederek devletin en üst kademesi olan Cumhurbaşkanı'na bilgi olarak bir dosya sunar. Bu dosyada durum değerlendirmesi ve çözüm arayışları vardır:

"*Sayın Cumhurbaşkanım,*

Milli Güvenlik Kurulu üyesi sıfatıyla 25 Ocak 1970 tarihinde görüş ve endişelerimi açıklamıştım. Aradan geçen 10 ay zarfında Türkiye'nin durumu her gün biraz daha kötülemiştir." diye başlayan 7 sayfalık rapordan başlıklar şöyle: (Başlıklar fikir verdiğinden raporun tümünü yayınlamadık.E.Y.)

Türkiye'nin Özet Olarak Hali Hazır Önemli Problemlerinin Tasviri:

1. Çeşitli fikir ve menfaat gruplarının, belirlenmiş gayeler etrafında; idame, gelişme ve sorumsuzca çatışmaları,
2. Çatışmaların çoğu hallerde birbirleriyle ve devlet kuvvetleriyle silahlı hale gelmesi,
3. Anayasa dışı sayılan komünizm ve teokratik faaliyetlerin rahatlık ve fütursuzluk içinde yürütülmesi,
4. Irkçılık, bölücülük, bölgecilik faaliyetlerinin hızla artması,
5. Kamplara bölünmüş ve bölündürülmüş talebe ve işçi hareketlerinin artması, özellikle talebe hareketlerinin talebelikle ilgili olmayan alanlara kayması,
6. Anayasa anlayış ve tatbikatı üzerinde hatalı tartışmalar,
7. 27 Mayıs ve Silahlı Kuvvetler üzerinde; resmi sıfatlı kişilerin, resmi sıfatlı ve kişisel davranışları arasındaki gayrisamimi tutumları,

(121) C.Gürkan, a.g.e., s.100, 105.

8. Bozuk ve hiç de milli iradeyi temsil etmeyen bir seçim sistemi üzerinde ısrar edilmesi,
9. Seçilmek, "seçmenin genel vekaletini almaktır, seçildikten sonra ne istersek yapabiliriz," gibi yanlış bir demokrasi ve parlamento anlayışının belirmesi,
10. Hükümet ve parlamentonun gün geçtikçe kuvvet ve itibarını yitirmesi,
11. İşlemeyen ve çoğu hallerde milli menfaatleri anlamaz görünür bir adli mekanizma,
12. Çoğu hallerde vazifesinin yalnız Hükümet karşısında olmak olduğuna inanan Anayasa müesseseleri,
13. Yanlış anlaşılan bir özerklik müessesesi,
14. Ekonomik durumun gittikçe bozulması,
15. Mütemadi dış borçlanmalar dolayısıyla ekonomik bağımsızlıktan gittikçe uzaklaşmak,
16. Devalüasyon sadmesi geçmeden beliren enflasyon tehlikesi,
17. Mevcut düzen ve kazanç menfaatleri üzerinde her türlü değişikliğin aleyhinde, "Karşılıksız az faizli kredi, çok kazanç, az vergi" parolası ile hareket eden bir özel sektör,
18. Özel sektör ve siyasi tesir altında çalışan bir Devlet Planlama Teşkilatı,
19. Bu düzeni değiştirmek için "var olanı da" yıkma çabasına bilerek veya bilmeyerek katılanların gittikçe artması,
20. Devlet, Hükümet, Silahlı Kuvvetler erkânı üzerinde seviyesiz eleştiri yapan, komünizmi ve irticayı destekleyen, bazılarının hangi sürüm ve kazançla faaliyetlerini devam ettirdiği meçhul bir matbuat düzeni,
21. Endişesi gittikçe artan bir kamuoyu,
22. Bu menfi gelişmeler dolayısıyla huzursuzluğu artan, muhtemelen idareyi devir alma plan ve hazırlıklarına girişen bir Silahlı Kuvvetler.(122)

"Şimdi Cumhurbaşkanı Köşk'e çağırıyor.
"Gel de muhtırada ne demek istediğini anlat bana bakalım!"
M.Batur

Celil Gürkan anlatıyor:

---

(122) Muhsin Batur, a.g.e.

Belleğim ve notlarım beni yanıltmıyorsa, sanırım 23 Kasım 1970 sabahıydı. Kara Kuvvetleri Karargahındaki çalışma odama vakitlice gelmiş, çalışmaya başlamıştım.

Hava Kuvvetleri Komutanlığı Emir Subayı telefon etti ve bana: *"Sayın komutanım, bizim komutan sizinle hemen görüşmek istiyorlar. Kendisini hemen ..... numaradan aramanızı rica ettiler!"* dedi.

Verdiği numarayı çevirdim. Doğrudan karşıma Orgeneral Batur çıktı. Kendimi tanıttım. Aramızda şöyle bir görüşme geçti:

"Gürkan, boş musun? Bir bağlantın var mı?"

"Şu anda serbestim. Orgeneralim. Bir emriniz mi var? Herhangi bir engel çıksa da bertaraf edebilirim?"

"Seninle hemen görüşmek istiyorum. Ancak saat 10.00'da görevi başına gitmek üzere Ankara'dan ayrılacak olan... Büyükelçimiz... veda ziyareti için bana gelecek. En çok yarım saat sürer. Saat 10.30'da bana geliver. Emir subayım, seni bekletmeden içeri alacak. Talimat vereceğim!"

Batur'un sesi hafif bir telaş ve endişeyi yansıtıyordu. O güne dek kendisiyle böylesine tek tek ve başbaşa görüşmemiz olmamıştı. Önemli bir sorun olduğunu anladım. Belirli saatte odasına girdim. Çalışma masasından kalktı ve geniş çalışma odasının ortasında ve iç duvara bitişik küçük bir masaya karşılıklı oturduk.

Otururken bana: *"Bu tür konuşmalarda böyle bir tertibi yeğliyorum. Ne olur, ne olmaz!"* demeyi de unutmadı.

12 Mart Muhtırası öncesinin güçlü adamı, dinlemekten çekiniyordu!..

"Cumhurbaşkanına verdiğim muhtırayı arkadaşlar sana da göstereceklerdi. Gördün mü, okudun mu?"

"Evet okudum Orgeneralim."

"Şimdi Cumhurbaşkanı Köşk'e çağırıyor. 'Gel de muhtırada ne demek istediğini anlat bana bakalım!' diyor. Faruk Paşa ile istişare edeyim dedim, İstanbul yörelerinde denetleme gezisindeymiş. İzmit'e geçtiğini söylediler. Oradan arattım. Bir türlü irtibata gelemedim. Beni araması için bıraktığım mesajlar da sonuç vermedi. Biraz da endişelenmedim değil. Yoksa Faruk Paşa görüşmekten mi kaçınıyor? Ben de bu hususu seninle görüşüp istişare edeyim dedim. Ne dersin? Cumhurbaşkanı bana ne gibi sorular sorabilir? Ben nasıl bir konuşma taktiği izlersem iyi olur?"

Çağrı nedeni belli olmuştu. Gerçekten de kısa bir süre önce ortak çalışma yapan grubun havacı kanadına mensup arkadaşlar, Batur'un Cumhurbaşkanına verdiği muhtıranın metni hakkında bana bilgi vermişlerdi ve Batur'un, bizlerle istişare etmeden, bir oldubitti şeklinde muhtıra vererek dikkatleri üzerimize çekmesini ben ve öteki arkadaşlar pek uygun görmemiştik.

Orgeneral Batur, bu muhtırasının da Milli Güvenlik Kurulunda ele alınacağını, orada öteki komutan arkadaşlarıyla birlikte -yani yalnız kalma endişesi olmaksızın- rahatça tartışmasını yapabileceklerini sanmış, ama Cumhurbaşkanı Sunay, bu kez daha kurnaz davranıp Batur'u tek başına sorguya çekmeyi yeğlemişti. Orgeneral Gürler de Ankara dışında olduğu ve kendisiyle irtibata geçemediği için, Çankaya Köşkü'nde ne yapacağını, nasıl konuşacağını saptamakta bir ölçüde paniğe kapılmış, benden görüş istiyordu.

Kendisine şu yanıtı verdiğimi çok iyi anımsıyorum:

"Sayın Orgeneralim. Cumhurbaşkanına verdiğiniz muhtıraya, verildikten sonra muttali olduk, oldum. Daha önce aramızda görüşseydik sanırım daha iyi olurdu. Maamafih artık olan olmuştur. Geri dönüş söz konusu değil. Milli Güvenlik Kurulu üyesi olarak böyle bir muhtıra vermekte takdir zatıalinizin kuşkusuz. Ne var ki, deyim yerindeyse "uyuyan yılanı uyandırmak" gibi bir davranış olmuş. Cumhurbaşkanı, şimdiye kadar, etkinliklerimizden alarme olmamışsa bile bu muhtıra ile alarme olacak ve uygun mütalaa edeceği önlemleri alacaktır kuşkusuz. Size Köşk'te nasıl konuşmanız gerektiği hakkında naçizane görüşümü arz etmeden önce bir şeyi öğrenmek isterim. Cumhurbaşkanının huzuruna çıktığınızda, muhtıra üzerinde konuşurken, tabirimi mazur görün ve yanlış yorumlamayın ama söz temsili, yumruğunuzu masaya vurarak: 'Evet Sayın Cumhurbaşkanım, durum takdim ettiğim muhtırada olduğu gibidir. Silahlı Kuvvetlerimizdeki kesin temayül ve karar, muhtırada belirttiğim önlemlerin kesinlikle alınması merkezindedir. Pazarlığa, gerilemeye, ödün vermeye artık durumun tahammülü yok!' diyebilecek misiniz?.. Tekrar özür dileyerek soruyorum: Böyle bir davranış içinde bulunmaya cesaretiniz var mı?"

Batur hafifçe sararmıştı:

"Böyle konuşmam sanırım mümkün olamaz," dedi. *"Zaten gerek de yok."*

"O halde sayın Orgeneralim, Sunay'ın tasvip etmeyeceği bu

muhtıra karşısında, Silahlı Kuvvetlerdeki dinamizmin kararlı temsilcisi olarak, böylesine bir azim ve karar jesti gösteremeyeceksenız, girişiminizde gerileme yapmanız kaçınılmaz olacaktır ki bunun Silahlı Kuvvetlerimiz üzerinde ciddi tahrip edici etkileri olacağı kuşkusuzdur. Bunu da hepimizin sineye çekmesinden başka çıkar yol yok!.."

Bu sözlerim üzerine Orgeneral Batur, aklınca bulduğu bir çıkış yolunu ortaya koydu:

"Şöyle düşünüyorum, Gürkan... Görüşme sırasında ben inisiyatifi ele alıp hep ben konuşayım. Cumhurbaşkanına bana soru sorma fırsatını bırakmayayım. Böylece görüşme süresi dolar... Ne dersin?"

"Bunu yapabileceğinize zerre kadar ihtimal vermiyorum sayın Orgeneralim. Sayın Cumhurbaşkanı Sunay'ın, Genelkurmay Başkanıyken üç yıl süre ile özel kalem müdürlüğünü yaptım. Kendisini az buçuk tanırım. Son derece kurnaz bir zattır. Kaldı ki halen Devlet Başkanı durumunda. Yani protokolde sizden çok üst rütbe ve makamda. Resmi makamında sizi kabul etme iradesi kendisinden geldiğine göre, görüşmeyi dilediği konular üzerinde başlatma, sonuçlandırma, kesme, değiştirme seçeneklerini de elinde bulundurmakta. Siz pek doğal olarak ona bağlı olacaksınız. Onu konuşmanın içeriği ve seyri hakkında kontrol altına almanız protokol yönünden de uygun düşmez. İcabı hale göre görüşürsünüz. Benim arz edecek başka bir görüşüm yok meaalesef..."

"Muhtıracı General" ünü yapmanın elbette bir bedeli olacaktı. Ama Batur, bu tür bedelleri ödemek için, Cumhurbaşkanlığı köşkünden çağrıldığı anda, tek başına yazdığı muhtırayı, tek başına Sunay'a karşı savunamayacağını düşünmüş olacak ki hemen telaşa, biraz da maruz görülsün, paniğe kapılmıştı. Bu da gösteriyor ki 12 Mart Muhtırası imzacıları, yaptıkları işin azametiyle orantılı çapta, azim ve kararlılık sahibi güçlü kişiler değillerdi hiç de...(123)

"Bir süre gizli tutalım."

Cumhurbaşkanı C.Sunay

Üç gün sonra yani 24 Kasım 1970'te Cumhurbaşkanı Batur'u Köşk'e çağırarak 17.53-19.20 arasında bir buçuk saat görüştü.

(123) C.Gürkan, a.g.e., s.104.

Ona şöyle dedi: *"Yazını iki defa dikkatle okudum, Türkiye'nin durumu senin tasvir ettiğin gibi. Yazıyı bir süre gizli tutalım... umarım Komutanlar arasında bir anlaşmazlık yoktur."*

Ben cevaben... *"Sayın Cumhurbaşkanım... meseleyi şöyle ortaya koyabiliriz:*

***1.** Bugünkü sistem ve düzenle Türkiye'nin sorunları çözülebilir mi? Bu soruya "evet" veya "hayır" diye cevap verilebilir.*

***2.** Cevap "evet" ise görüşülecek bir mevzu kalmıyor. Cevap "hayır" ise*

***a.** Bazı palyatif tedbirlerle durum düzelebilir mi?*

***b.** Yoksa köklü sistem değişikliği ve reformlara mı girişmek gerekir?*

***3.** Eğer cevap "b" ise bu değişikliği sağlamak için müdahale gerekmez mi?"* dedim.

Cumhurbaşkanı: *"Hükümet iyi niyetle memleketi idareye çalışıyor, muhalefet sert ve yıpratıcı bir tutum içinde, en fena hükümet hükümetsizlikten iyidir... düşüneceğim, gerekli temasları yapacağım."* dediler.(124)

Başbakan Demirel altını kimlerin oyduğunu, çok geçmeden bir mektupla öğrendi. Bu mektubun yazarı Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur'du.

---

24 Kasımda Batur, MGK'nın, teğmenlerden generallere kadar her rütbeden subayları kapsayacak şekilde genişletilmesini (daha çok Silahlı Kuvvetler Birliği'ne benzeyen) ve ülke sorunlarını objektif olarak incelemek üzere bir Kurucu Meclis oluşturulmasını öneren ikinci muhtırasını sundu; fakat bu kez sadece Sunay'a. Batur'un muhtırası, mevcut siyasi ve sosyo-ekonomik kriz nedeniyle, Silahlı Kuvvetler'deki huzursuzluğun tehlikeli bir noktaya ulaştığını belirtiyor ve acil önlemlerin alınmasını öneriyordu.(125) Sunay, Demirel'i durumdan haberdar edip, silahlı kuvvetlerin kendisine karşı nabzını yoklamak üzere askeri komutanları ziyarete çıktı. Diğer komutanlar geri durup, mevcut siyasi yapı içinde krize bir çözüm bulmaya karar verdiler.(126)

---

(124) M.Batur, a.g.e.

(125) Bu muhtıra, 12 Aralık 1970'te basında yayınlandı.

(126) F.Ahmad, a.g.e., s.242.

Başbakan Demirel altını kimlerin oyduğunu, çok geçmeden bir mektupla öğrendi. Bu mektubun yazarı Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur'du. 12 Marta giden yolda bir kilometre taşı olan bu mektup, 21 Kasım 1970 tarihini taşıyordu ve Cumhurbaşkanı'na yazılmıştı. Batur, "muhtıra" havasındaki bu mektubunda ülkedeki durumun giderek kötüleşmekte olduğunu uzun uzun anlatıyor ve sonunda şu yargıya varıyordu: "Silahlı Kuvvetler içinde örgütlenmeler var. Bu gidişe 'dur' denmezse Türkiye'nin kaderinde yazılı 10 yıllık devre bitmek üzeredir." Batur açıkça cuntaları kast ediyor ve yaklaşan bir müdahalenin işaretini veriyordu.

Muhsin Batur: "Vermemek için sebep yok. Çünkü Ankara içinde birtakım toplantılar yapılıyor. Bu toplantıları askerler yapıyorlar. Bu toplantılarda ne konuşulduğunu biz günü gününe takip ediyoruz. Örgüt gittikçe büyüyor. Biz atıl kalırsak, birtakım önlemler alınmazsa bir askeri müdahale beklenebilir. Bunu gizlemek ayıp ve hata bana göre. Onun için bunları yazma mecburiyeti hissettim."

Mektup birkaç hafta sonra basına sızdı ve ülkenin gündemine bir bomba gibi düştü. Bu açıkça bir muhtıraydı. Birden herkes darbe konuşmaya başladı. İç ve dış basın ayağa kalktı. Tabii mektuptan en çok rahatsız olan, Başbakan Süleyman Demirel'di.

Süleyman Demirel: "Oradaki yanlış şudur: Genelkurmay Başkanı'nı aşarak Cumhurbaşkanı'na gelmesi yanlış. Hiyerarşiye sığmaz. Kuvvet komutanının Başbakanı da aşarak Cumhurbaşkanı'na gelmesi yanlıştır. Bakın bana kuvvet komutanı gelse, böyle bir şey verse, ben almam, onu geri çeviririm. 'Genelkurmay Başkanı getirsin' derim."

Kriz büyüyünce Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç hemen komutanları toplantıya çağırdı. Dört Orgeneral 10 Aralık 1970 günü bir araya geldiler. Komuta Konseyi'nde o gün ülkenin durumunun düzelmesine artık olanak kalmadığı konusunda görüşbirliğine varıldı ve karar verildi: **Demirel gitmeliydi.**

Şimdi tek sorun, bunun nasıl yapılacağıydı: Bir muhtırayla mı, yoksa yönetime el koyarak mı?

Genelkurmay Başkanı Tağmaç, yönetime el koyarak doğrudan müdahaleye karşıydı. Bir uyarıyla yetinilmesini savunuyordu. Batur ve Gürler ise ordunun yönetime elkoymasından yanaydılar. Generaller kesin bir karar veremeden dağıldılar. Ancak artık bir şey belliydi: Ordu Demirel'i devirmeye kararlıydı.

28 Aralık 1970. Komutanları Hükümet'le buluşturan Milli Güvenlik Kurulu işte bu hava içinde toplandı. "Mektup gerginliği" yatışmamıştı. Üniversite olayları sürüyordu. Üstelik ülkede tuhaf olaylar olmaya başlamıştı. 28 Kasım günü İstanbul'da Kültür Sarayı anlaşılamayan bir nedenle yanıp, kül olmuştu. Herkes bir sabotajdan kuşkulanıyordu. Yangın başladığında içeride Arthur Miller'in ünlü "Cadı Kazanı" oyunu oynuyordu.

MGK toplandığında ülkenin durumu da "cadı kazanı"ndan farksızdı. Toplantıda Muhsin Batur, sözü hemen olay yaratan ünlü muhtırasına getirdi ve *"İzin verirseniz, burada okuyayım,"* dedi; ama Demirel ve Sunay itiraz ettiler. Hava gerginleşiverdi.

S.Demirel MGK Toplantısında Generallere Çıkışıyor:

"Bu ne demektir? Ordu iktidarın emrinde değil mi?"

Muhsin Batur: *"Hafif bir tartışma çıktı Sayın Başbakan'la aramızda. Hatta aşırı solculuğa kadar giden bir tartışma... Yani biz nasıl bir rejim getirelim istiyorsunuz' diye bir suale muhatap kaldım."*

Bu soruyla komutanlar birden içlerindekini dökmeye başladılar. Uygulanmayan yasalar, askıya alınan reformlar, sokaktaki olaylar birden ortaya döküldü. *"Memleket batıyor"* feryatları yükseldi. Sunay, bu tablo karşısında "sıkıyönetim" önerecek oldu. Ama Kara Kuvvetleri Komutanı Gürler karşı çıktı: *"Sıkıyönetim, orduyu iktidarın emrinde gibi gösterir"* dedi. İşte bu cümle Başbakan'ı çileden çıkardı. Demirel söz alıp, *"Bu ne demektir? Ordu iktidarın emrinde değil mi?"* diye sordu. Salondan ses çıkmadı.

Süleyman Demirel 12 Mart sonrasında şöyle diyordu: *"Zaten bizim sıkıntımız hep bu oldu. Biz üstün iradeyi kabul edemedik. Üstün yasayı da kabul edemedik. Ve hep işte geliyor yine; Halaskar Zabıtanlar. 'Memleket batıyor, kurtaralım' diyor. 12 Mart muhtırası da odur netice itibariyle. Ne söylüyor bana Sayın Batur mektubunda: 'Reform yapın' diyorsa onun işi değildir. Onun yapacağı şey, soyunup bir partiye girmektir."* (M.Batur, sonradan CHP'ye girecektir. E.Y.)

12 Marta Günler Kala
Batur'dan Durum Değerlendirmesi Raporu

Bıkıp usanmadan asker veya sivil üst yönetime rapor ve görüşler yağdıran birçok muhtıra sunan Batur'un çabası sorunlardan çıkış arayışlarıyla doludur. Çoğunlukla iyi niyet, akılcılık ve yurtseverlik içeren bu metinler dikkatle incelendiğinde, kimi kılıçlı aydınlara özgü tipik dayatmalar ve küçümsemeler de görülecektir.

Aşağıda Batur'un bu raporlarından bir örnek veriyoruz:

İlk Raporun Verilişinden (25 Ocak 1970)
Sonra Cereyan Eden Başlıca Önemli Olaylar:

1. Bütçenin reddi, 2. Parlamento içi faaliyetler, 3. Haziran 1970 İstanbul Olayları, 4. Vergi kanunları, 5. Devalüasyon, 6. TBMM çalışmaları.

1 Kasımda açılan Meclis ve Senatomuzun çalışma tarzı ise tam anlamıyla iç karartıcıydı.

Halihazır Durumun Başka Nedenleri: (Özetle E.Y.)

1. Anayasa: Anayasaca emredilen bazı hususların tatbikine dokuz senedir geçilememiş oluşu, cemiyetimizin seviyesi üstünde hürriyetler getirmiş oluşu gibi nedenler Türkiye'nin bu hale gelmesinin unsurlarından biridir.

2. (Bu maddenin bir bölümünde E.Y.) ... Nüfusunun %40'ının okuma-yazma dahi bilmediği, nüfusunun %20'sinin bir köyde doğup, büyüyüp öldüğü dar dünyalı insanların ve yine nüfusunun büyük kısmının Türkiye meselelerine... yalnız kendi yolu, okulu, camii olduğunu zanneden ve bu kütlenin bir kısmının... mahalli, ırkî, dinî, çıkarçı hislerle vereceği, diğer bir kısmının ne yaptığını dahi bilmeksizin ve seçim nutuklarında da halka bildirildiği ve tanıtıldığı gibi, çoğu hayvan amblemli partilerden birine oy vermekle beliren milli irade sonucu meydana gelen Parlamentonun...

3. **Sosyal ve Ekonomik Düzen:** Batur bu maddenin bir bölümünde "Bugünkü düzenle Türkiye ayakta kalabilir mi?" diye soruyor ve "Maalesef parlamento içinde değil, fakat parlamento dışında münakaşa edilmektedir." diye yanıtlıyor.

4. **Silahlı Kuvvetler'in Durumu:** Ben, Silahlı Kuvvetler'in sözcüsü değilim. Ocak 1970'teki maruzatımda Silahlı Kuv-

vetler'de Türkiye'nin gidişatı üzerinde bir endişe ve huzursuzluk müşahede ettiğimi, fakat bunun Silahlı Kuvvetler'in idareyi ele almayı istemesi şekline gelmediğini zannettiğimi açıklamıştım. Aradan on ay geçti ve her gün biraz daha kötüye gittik. MİT'ten aldığım isimler, benim kendi hissettiklerimle birleştiklerinde, Silahlı Kuvvetler'in şahsi istikbal kaygılarından ari, en çalışkan, akıllı ve ehil kimselerinin, mevcut sistemle Türkiye'nin meselelerinin hallinden ümit keserek teşkilatlanmakta oldukları, Komuta katına karşı şimdilik nisbi bir itimatları olduğu, fakat bunun gün geçtikçe azalmakta olduğu, bu gidişe dur denilmezse Türkiye'nin kaderinde yazılı on yıllık devrenin bitmek zorunda olduğu sonucunu zat-ı âlinize ifade edebilirim.

"Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı bu raporu okuduktan sonra, Başbakan benim görüşlerimin ve değerlendirmelerimin hiçbirine katılmayabilirdi. Ama, Silahlı Kuvvetler'de bir teşkilâtlanma olduğu ve bir müdahale yapılabileceği yeteri açıklıkta yazılmıştı. Bana da kimse *"Bu hazırlıklar nedir? Kimler bu hazırlıkları yapıyor?"* diye meraklanıp soru sormadı... Çünkü olanlar hakkında benden fazla bilgiye sahiptiler. MİT Müsteşarı Korg. Fuat Doğu, Cumhurbaşkanı ile Genelkurmay Başkanı'nın çok güvendiği bir insandı... ve elde edilen bilgilerin tamamını kendilerine veriyordu.

Şimdi bir soru daha akla gelebilir... madem ki bizim üstümüzdeki makam sahipleri ihtilâl hazırlıkları gelişmelerini izliyorlar, o halde neden zamanında önlem almadılar? Sorunun cevabını benim vermem mümkün değil, ama tahminim... "bekle-gör", "belki bir şey olmaz" veya "haklılar, biz önlem alırsak, tepkisi büyük olur" gibi düşüncelerden olsa gerek."(127)

Batur'dan Yakın Tarih Dersi
"Bugüne nasıl Geldik?"

M.Batur, bu bölümde her reformcu ve devrimci hareket karşısında tutucuların karşı cephe aldıklarına dair, 1923'ten başlayan süreci, 1924 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Kürtçülük hareketleri, 1930 Serbest Fırka macerası, DP, AP ve CHP'deki bölünmele-

(127) M.Batur, a.g.e.

ri şöyle ele alır:

Çok eskilere dönmeden kıymetlendirmenin başlangıç tarihini 29 Ekim 1923, yani Cumhuriyetin ilanı olarak tesbitini daha uygun görüyorum.

1. Atatürk, milli egemenlik esasından ziyade, bu esasa milleti hazırlayıp yetiştirici bir sistem içinde Türkiye için gerekli reformist hareketlere giriştiğinde, ilk muhalifler olarak karşısında en yakın arkadaşlarını buldu.

Eski rejime ve hilafete bağlılıkları daha fazla olan ve reformist hareketlerden ziyade, zamanla Türkiye'yi geliştirmeyi öngören ve haddizatında "Tutucu" diye vasıflandırılabilecek olan bu grup, 17 Kasım 1924'te kurdukları yeni partiye "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası" adını verdiler. Partiye derhal küskünler ve padişah, hilâfet taraftarlarıyla yeni düzenin menfaatleri icabı karşısında olanlar katıldı, buna ilave olarak bölücülükle ve ırkçılıkla ilgili Kürt isyanı patlak verdi. Bunun sonucu 3 Haziran 1925'te parti kapatıldı. Cumhuriyetin ilanını müteakip çok partili olma tecrübesinin özel değerlendirmesi sonucu olarak, memleketin hemen iki kampa ayrıldığını ve yeni kampa katılanların Devrim aleyhtarı olduklarını görürüz.

2. Tek parti hükümetlerinde kontrol ve denetlemelerin az olduğu ve şikayetlerin artması üzerine, Atatürk ikinci defa çok partili hayata geçme tecrübesine girişti. Yeni partiyi kurmaya da çok liberal ve modern anlayışlı bir arkadaşını seçti: Fethi Okyar. Yeni parti Ağustos 1930'da kuruldu. Aynen bir evvelkinde olduğu gibi ve Fethi Okyar'ın hiç istememesine rağmen, memleket derhal iki kampa ayrıldığını ve yeni kampa katılanların Devrim aleyhtarı olduklarını görürüz.

2. Tek parti hükümetlerinde kontrol ve denetlemelerin az olduğu ve şikayetlerin artması üzerine, Atatürk ikinci defa çok partili hayata geçme tecrübesine girişti. Yeni partiyi kurmaya da çok liberal ve modern anlayışlı bir arkadaşını seçti: Fethi Okyar. Yeni parti Ağustos 1930'da kuruldu. Aynen bir evvelkinde olduğu gibi ve Fethi Okyar'ın hiç istememesine rağmen, memleket derhal iki kampa bölündü ve kendi kampını Devrim aleyhtarları doldurdu. Parti üç ay yaşadıktan sonra 17 Kasım 1930'da kapandı.

3. Atatürk'ün ölümüne ve bunu takiben İkinci Dünya Harbi sonuna kadar memleket tek parti ile idare olundu. Tek parti devrinde Halk Partisi hiçbir zaman halkla ilişkisi olan bir parti hüviyetini

alamadı. Valilerin parti başkanı oldukları bu devrede Devlet-Hükümet-Parti fonksiyonları ayrılmaz hale geldi. Memleket içi zorlamalar, Batı dünyasına uyma temayülleri sonucu çok partili hayata geçildi. Kurulma sırası daha sonra olmakla beraber (Aralık 1945) Demokrat Parti, ana muhalefeti temsil eder duruma hemen geldi. Yapılışı biraz şüpheli görülen 1946 seçimlerinde de 40 milletvekili ile Meclise girdi. Demokrat Parti kurucularının son 26 seneyi sevap ve günahı ile beraberce paylaşmış aynı ekipten ayrılanlardan oluşu, müteakip yıllarda hislerin rol oynadığı yanlış tutumlar üzerinde memleket hesabına bir talihsizlik olmuştur.

4. Millet Partisi, Türkiye Kalkınma Partisi gibi, yan partiler olmasına rağmen, memleket özellikle 1950'den sonra yine iki kampa bölünmüştür. Her iki ana parti de devrim ve din üzerinde tavizler vermişlerdir. Devre on sene sürmüş, ekonomik düzen bozukluğu ve Anayasa ihlâlleri sonunda 27 Mayıs ihtilâli ile son bulmuştur.

5. 1961 seçimleriyle görünüşte, hakikaten çok partili demokratik rejime dönülmüş, fakat suni yaratıklar olarak görülen diğer partiler çabucak tasfiye olmuşlardır. Herhalde prensiplere, işbirliğine, fedakârlığa, demokratik rejim taraflısı gözükmemize rağmen fikri serbestiyete ve münakaşaya, şahsi ihtiraslara fazla düşkün bir nesle sahip olmanın sonucu, önce Halk Partisi sonra da zahiren en kuvvetli göründüğü anda Adalet Partisi ikiye bölünmüştür.(128)

M.Batur'un "Devekuşu Hükümet" Modeli Neydi?

10 Aralık 1970'te Komuta Konseyi(129) toplanır. Toplantının konusu iç durumun değerlendirilmesi ve Batur'un Cumhurbaşkanı'na verdiği rapor hakkındaki düşüncelerinin tartışılmasıydı. Tağmaç gerçekte tartışmalara kapalıydı. Ancak bu defa kendisini de aşarak yukarılara rapor veren bir komutanının bilgi ve hesap vermesini bekliyordu. Tağmaç bu vesileyle ülkenin içinde bulunduğu kötü koşulların düzelmesine artık imkânı kalmadığını, bu vesileyle komutanların bu konuda neler düşündüğünü öğrenecekti.

(128) M.Batur, a.g.e., s.200.

(129) Komuta Konseyi terimi o dönemlerde ortaya çıktı. Genelkurmay Başkanı ve üç Kuvvet Komutanı'ndan oluşuyordu. Bazı toplantılara Genelkurmay 2. Başkanı Org. Nihat Tulunay da katılırdı. Kendisi Genelkurmay Başkanlığı Karargâhının Kurmay Başkanı olduğu için genellikle söze karışmamayı tercih ederdi, nazik ve kültürlü bir insandı.

Batur anlatıyor:

Bana söz verince...: *"Görüşlerimi defalarca sözlü ve iki defa da yazılı bildirdim... Sosyo-ekonomik düzen değişmedikçe, otorite ve yasa boşlukları doldurulmadıkça bugünkü sistemle durum düzelmez. Bu nedenle ortaklaşa yapacağımız bir ikazla, meseleleri parti ve şahıs görüşleri dışında ele alarak 'milli mutabakat' şeklinde halletmek veya yönetime el koymak gerekir,"* dedim.

Oramiral Eyiceoğlu... *"İkazla gerekli yasaları çıkartmak gerekir,"* Org. Gürler de... *"Hava Kuvvetleri Komutanı gibi düşünüyorum, aslında onun da yazısında önce ikaz var,"* cevaplarını verdiler. Ben tekrar söz alarak... *"İkazın kabul edileceğine pek ihtimal vermiyorum, şimdiden müdahale üzerinde planlama yapmamız gerekir,"* dedim. Memduh Paşa: *"O halde nasıl bir sisteme girmeliyiz,"* diye sordu. Ben, sistem hakkında şu görüşleri ileri sürdüm: *"Eğer bütünü ile bir müdahale zaruret haline gelirse... Devlet Başkanı - Yetkili Güvenlik Kurulu - tayinli bir hükümet - yarısı seçimle, yarısı tayinle oluşturulacak bir Kurucu Meclis - bir süre Devleti kararnamelerle yönetmek ve askerlerin yönetiminde görev almaları."* Org. Gürler, bu düşüncelerime katıldı. Org. Tağmaç kendisinin Cumhurbaşkanı ile yeniden görüşeceğini ve bizleri tekrar toplantıya çağıracağını söyledi.(130)

Görüldüğü gibi Batur'un ikaza gerek kalmaksızın oluşturmayı düşündüğü yönetim modeli tam bir "devekuşu" örneğini oluşturuyordu: Yarısı seçimle, yarısı tayinle, yarısı asker, yarısı sivil.

Tağmaç her başı sıkıştıkça eski G.K.Başkanı ve komutanı olan C.Sunay'a gider olan biten hakkında bilgi verir, görüş alırdı. Anlaşılan o ki asıl hesaplaşmayı bir sonraki toplantıya bırakmıştı. Burada neler olduğu konusunda spekülasyonlar veya varsayımlar üretmek yerine gelişmeleri doğrudan Batur'dan öğrenelim:

M.Batur'un GKB Tağmaç'a Attığı Fırça ve Kopuşma Tehditleri Batur *"Ben hemen ayrılayım"* deyince Tağmaç *"Ben de ayrılırım"* der...

12 Aralık1970 günü tekrar toplandık. Cumhurbaşkanına rapor

(130) M.Batur, a.g.e., s.202.

sunduğum basına sızmıştı, oldukça gergin bir hava içindeydik. Önce Org. Tağmaç bana bir hayli kinayeli sözler söyledi... "benim askerlik anlayışımı kavrayamadığını, bir Kuvvetçe yapılan politik girişimin kuvvetlerarasına ayrılık sokabileceğini, konuyu Milli Güvenlik Kurulu'nda ele almanın daha doğru olacağını" belirtti.

Kendisine *"Kuvvetler arasında sevgi ve saygıya dayanan ilişkiler içindeyiz... Ben bu siyasi konuları ve endişelerimi defalarca size söyledim... Güvenlik Kurulu gündeminin tanziminde yetkilisiniz... niçin şimdiye kadar bu konuyu gündeme aldırmadınız?"* cevabını verince, *"Ben dış göreve gitmiştim, gitmeden evvel de Eyiceoğlu'na toplanıp görüşelim demiştim,"* dedi. Ben de, *"Yani önce siz yurt dışına gidip geleceksiniz, sonra Cumhurbaşkanı Fas'a gidip gelecek ve biz bekleyeceğiz!... olaylar beklemiyor ki,"* cevabını verdim ve ilave ettim... *"Eğer anlaşamıyorsak ben hemen ayrılayım,"* dedim. Bu defa Memduh Paşa hassaslaştı ve *"Ben de ayrılırım,"* dedi. Org. Gürler müdahale etti... *"Kimsenin ayrılmasına gerek yok, aramızda en iyi anlaşacak yine bizleriz."* dedi.

13 Aralık günü, evde Faruk Paşa ile bir araya gelip, dün cereyan eden görüşmeleri ele aldık. Faruk Paşa, bana *"22 Şubat olaylarında bazı havacılar Memduh Paşaya birtakım terbiyesizlikler yapmışlar, o yüzden içinde bir kırıklık olabilir, yoksa seni sever, olayı büyütme,"* dedi. Ben *"Ya 15 gün izin alayım veya ayrılayım"* görüşünü ileri sürünce... *"İzin alman, bu durumlar yaşanırken doğru değil, ayrılık meydana çıkar... ayrılmaya gelince... sen ayrılırsan ben de ayrılırım,"* dedi.

15 Aralıkta tekrar Genelkurmayda tekrar toplandık. Memduh Paşa Başbakan Demirel'in kendisini çağırdığını, benim Cumhurbaşkanı'na verdiğim yazıyı istediğini, fotokopi çıkarttığını ve okuduğunu... çok sinirlendiğini ve birkaçı hariç bütün partilerin ve parlamenterlerin bu yazıya cephe alacaklarını söylediğini açıkladı. Memduh Paşa, ayrıca gazeteleri takip ettiğini, solcuların bir şey yazmadığını, amaçlı yazan birkaç kalem hariç, basın bu raporun karşısında dedi.

Cevaben: *"Ecvet Güresin, Abdi İpekçi, İlhan Selçuk genelde lehte; Cüneyt Arcayürek, Ahmet Kabaklı ve ne olduğunu hepimizin yakinen bildiği Bedii Faik aleyhte yazıyorlar. Bu yazılanları normal karşılamak lazım."* dedim.(131)

(131) M.Batur, a.g.e., s.203.

Görülüyor ki Cevdet Sunay, Batur'un sadece ona verdiği mektubu, kendisini Genelkurmay Başkanı yapan Demirel'e sızdırmıştı. Demirel de basına sızdırıyor, ardından TSK'nın başı olan Tağmaç'ı çağırarak bilgi istiyor. Onun da bilgisi dışında yazılan bu mektup, Tağmaç'ı Başbakanın karşısında oldukça zor duruma düşürmüştür. Bu olay devlet zirvesinin içinde bulunduğu güven bunalımını ve çok düşündürücü gerçekleri yansıtmaktadır. Bunlara tek kelimeyle "entrika" diyor ve tekrar soruyoruz: Kimler nerede hata yapıyor?

M.Batur'un Raporu Dış Basında Cumhurbaşkanına Bir Uyarı Memorandumu Olarak Yankılandı

DİE WELT: "... Memorandumda Cumhurbaşkanı'ndan talebeler içine yayılan komünist, anarşist cereyanlara karşı gerekli tedbirlerin alınması hususunda selahiyetlerini kullanması talep ediliyor."

FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG: "Türk Ordusu Devlet Başkanı'nın müdahalesini talep etti."

TIMES: "Türk Silahlı Kuvvetleri, Cumhurbaşkanını ikaz etti."

GUARDIAN: "Türk generalleri geniş ölçüde siyasi değişiklikler talep ediyor."

"Muhtırayı yalnız ben okudum, Bakan arkadaşlarım bilmiyor."

S.Demirel

---

28 Aralık 1970 Pazartesi günü Milli Güvenlik Kurulu toplandı. Batur'un Cumhurbaşkanına 21 Kasımda sunduğu rapordan sonra yapılan ilk MGK toplantısıydı.

Toplantıyı Cumhurbaşkanı açtı... Üniversite, öğrenci, anarşi, Kürtçülük ve Komünistlik hareketlerinin kesinlikle önlenmesi gerektiğini, Profesörlerden gelen bildirileri ve birtakım mektupları okutacağını söyledi. Bildiriler ve mektuplar Genel Sekreter Cihat Alpan tarafından okundu.

Cumhurbaşkanı, rapordan kısaca bahsetti ve memleketin sorunları üzerinde ilk sözü Batur'dan başlamak üzere sıra ile Komutanlara, Bakanlara ve en son Başbakan'a vereceğini söyledi. (Bu toplantıyla ilgili bilgileri sadece birkaç paragraf olarak veriyoruz. E.Y.)

M.Batur *"Mevcut durum karşısında Ordu kıpırdamaya başlarsa, bu meseleler pozitiftir diye mütalâ beyan etmem,"* diye başla-

dığı konuşmasında Cumhurbaşkanı'nın yetkisiz konuma düşürüldüğünden söz eder ve rapor üzerinde görüşmeyi talep eder.

Başbakan Demirel: *"Muhtırayı yalnız ben okudum. Bakan arkadaşlarım bilmiyorlar."* (Batur'un "Rapor" dediğine, Demirel kinayeli bir şekilde "Muhtıra" diyor. E.Y.)

Raporun gizli kalmasını isteyen Cumhurbaşkanı bir ara telaşlanarak: *"Okunmasına gerek yok, muhtıra memleketin halihazır durumunu tasvir, bunun sebeplerini ve alınması gereken tedbirleri ihtiva ediyor. İyi niyetle yazılmıştır."*(132) diyerek olası bir gerginliğin önünü almaya çalışır. Yeri gelmişken burada paragraf açarak bir değerlendirme yapalım.

Demirel 1961 Anayasası'nın ve Solun Tasfiyesi İçin Tağmaç'ı mı Kullandı?

Gerçekte son MGK toplantılarında başta Batur olmak üzere komutanların rapor veya muhtıraları, Hükümete yönelik birer muhtıra niteliğindeki eleştiri ve uyarılarla doluydu. Demirel bunları Hükümet üyesi bakanlardan gizli tutmaya çalışmıştı. Ancak bunlar gelmekte olan bir darbenin habercileriydi. Kurnaz bir politikacı olan Demirel'in, bu uyarıların ne anlama geldiğini bilmemesi ve anlamaması imkansızdır. M.Batur, "Hatıratı"nın 217. sayfasında *"Müdahale bekleniyordu. Hazırlıkları kısmen veya tamamen Cumhurbaşkanı, Başbakan ve bizler biliyorduk."* diye yazıyor.

Burada önemle vurgulamak istediğimiz husus şudur: Liberal ekonomiden yana merkez sağın bayraktarlığını yapan Demirel, özgürlüklerden yana görünmekle birlikte, önceleri içten içe, daha sonraları açıkça 1961 Anayasası'nın sosyal devletçi, katılımcı, özerk ve özgürlükçü yanlarının rafa kaldırılmasından yanadır. Ancak ülkenin içinde bulunduğu ortam askerin getirdiği 1961 Anayasasını, yine askerin ortadan kaldıracağı bir fırsat oluşmuştu. Anayasadan her vesileyle şikayetçi olan ve değiştirilmesi gerektiğini tekrarlayan, sivil bir hükümet olmaksızın askerlerin yönetimde başarılı olamayacaklarını vurgulayan Tağmaç gibi bir Genelkurmay Başkanı varken, gücünün yetmediği böyle bir operasyona Demirel neden girişsindi ki? İleride diğer MGK toplantılarındaki konuşma ve tavırlarından açıkça görüleceği gibi, Demirel adeta Tağmaç'la

(132) M.Batur, a.g.e., s.211.

ağız birliği içinde F.Gürler ve M.Batur'a yüklenecektir. Demirel'in beklentisi Tağmaç gibi siyasetten kaçınan müteredditbir komutanın eninde sonunda kendisiyle birlikte yürüyeceği veya Hükümeti tasfiye etse bile kendi düşünceleri doğrultusunda hareket edeceğiydi. Bu tespit ardından şu soru akla geliyor: Demirel uzun vadeli iktidar projeleri için (ki Cumhurbaşkanlığı mevkiine yükselerek bunda çok başarılı olmuştur.) 1961 Anayasasının ve solun tasfiyesi amacıyla Tağmaç'ı mı kullandı? Bunda dış bağlantıları var mıydı?

Aşağıda MGK toplantısına ait konuşma özetlerinde bu sorunun yanıtlarını bulabilmek mümkün.

M.Batur sözü ele alır ve sürdürdüğü konuşmasının bir yerinde şunları söyler:

"... Partilerin ve liderlerinin kendiliklerinden, tek tek meselelere çıkar yol bulacaklarına ümidimiz kalmadığı için, meseleyi şahıs ve parti mülâhazaları üzerinde tutan bir çözüm yolu aramaya gittik. Bu arada, üzerinde önemle durulacak nokta, huzursuzluğun Silahlı Kuvvetlere sirâyet etmiş bulunduğudur. Biz Komutan olarak, kuvvetlerimizdeki hissiyatı bilemezsek veya askeriz diye bilme zorunluluğu duymaz ve bu konuları bizle görüşmek isteyen en yakın astlarımızı 'bunlar siyasi meselelerdir size ne?' diye susturursak, 27 Mayıs öncesi Komutanların durumuna düşeriz... Eğer doğru olduğuna inandığımız bu hareket tarzını ihtiyar etmez de susar ve beklenmeyen bir olayla karşılaşırsak, sonuç daha vahim olmaz mı?.. ve biz görevimizi yapmış mı oluruz? Arz ederim." dediğinde, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Eyiceoğlu: *"Muhtıra içindeki fikir ve görüşlere katılıyorum."*

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Gürler: *"Muhtıra; meseleleri sosyal, ekonomik ve Anayasal açıdan ele almış ve bir hal tarzı teklif etmiştir; ilave edecek bir şeyim yok ve katılıyorum."*

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Tağmaç: *"Muhtıra; durumu eleştirmiş ve Silahlı Kuvvetler'deki huzursuzluğu belirtmiştir, katılıyorum. Ancak bundan evvel de defalarca söyledim, esas neden Anayasa'nın getirdiği aşırı hürriyetlerdir. Basın TRT, çeşitli kitap vs.'nin tesirinden Silahlı Kuvvetleri durum böyle giderse kurtaramayız. Anayasamızın mutlaka değiştirilmesi lazımdır."*

Cumhurbaşkanı Sunay: *"Üniversite, işçi, Kürtçülük, Komünizm faaliyetleri bütün yurt sathına yayılmaktadır. Bütün Türkiye'ye şamil bir Sıkıyönetim fikri bende uyandı, bu konudaki mütalaâlarını-*

zı dinlemek isterim."

Org. Tağmaç: *"Sıkıyönetim için yeni kanun tasarısını henüz hazırlayıp Bakanlığa gönderdik. İstanbul Sıkıyönetim mahkemelerinin ne hale düştüğünü gördük. Yurt sathına şamil bir Sıkıyönetim, orduyu yıpratır ve halkla karşı karşıya getirir."*

Org.Gürler: *"Böyle bir Sıkıyönetim, komutanları ve orduyu 'bugünkü iktidarın emrinde' temasının işlenmesini doğurur ve Komutanlarla astların arasına boşluk sokar, bu bakımdan uygun görmüyorum."*

Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil: "Çok uzun bir konuşma yaptı ve özetle...: 27 Mayısa karşı bir tarizde bulunduktan sonra, millet reyi ile işbaşına geldiklerini, bir kitle partisi olarak çoğunlukla seçimi kazandıklarını, doktriner partilerin halka hitap etmediklerini, bunu da aldıkları reylerin gösterdiğini, bir Anayasa olduğunu, verilen hürriyetlerin geriye alınamayacağını, dünya üzerinde... insanların haklarını almak için tarih boyunca mücadele ettiklerini, kan akıttıklarını, Silahlı Kuvvetler Komutanlarının ne demek istediklerini tam anlayamadığını," ifade etti.

Başbakan Süleyman Demirel: "Alışageldiğimiz görüşlerini uzun uzun izah ettikten sonra önemli olarak şu meseleler üzerinde durdu ve şöyle dedi:

Orgeneral F.Gürler'in beyanı beni çok şaşırttı. Yani normal prosedürle Meclis, Sıkıyönetime karar verirse, Silahlı Kuvvetler bunu istemiyor nasıl diyebiliriz? Silahlı Kuvvetler, Hükümetin emrinde değil midir, niçin Silahlı Kuvvetler iktidarın hizmetinde olmasın? O zaman başka şeyler düşünmeye ve konuşmaya mecburuz.

Orgeneral Batur'un muhtırası iç ve dışta bazı endişeler uyandırmaktadır. Yani Org. Batur, sosyal ve ekonomik problemlerden ne kastediyor? Marks'a mı dönelim, üretim araçlarının hepsini devletleştirelim mi?.."

Orgeneral Gürler: *"Ben, Silahlı Kuvvetler Hükümetin emrinde değildir, demedim... Bu geçici bir zaman için sükûneti sağlar, problemi halletmez demek istedim."*

Oramiral Eyiceoğlu: *"Bu Anayasayı biz getirdik. Silahlı Kuvvetler, Anayasa, Cumhuriyet ve demokrasiye tam bağlıdır, Hükümetin de emrindedir."*

Org. Tağmaç: *"Biraz evvel okuduğumuz bir bildiride generaller için "satılmış" ibaresi vardır, bugün ortam bu hale gelmiştir."*

M.Batur terar söz alarak:

"Sayın Cumhurbaşkanım... Bu bunalımlar neden doğmuştur?.. Tatbikattan doğmuştur. Nedir sosyal bunalımlar? Bana göre... başlangıç hata noktası şudur; idare edenler milletin seviyesine mi inmeli? Yoksa milleti kendi seviyelerine mi çıkarmalıdır? Çok eski bir milletiz. Bazı geleneklerimiz, inançlarımız, dini görüşlerimiz var, milletin bazı istekleri var. Ama bu istekler istismar edilir ve yerine getirilmeye çalışılırsa... bu millet hiçbir zaman muasır medeniyet seviyesine yükselemez. Fakat seçim kazanmak için bu yollara itibar edilmektedir... Mesela dini ve bölücülüğü hedef alan bir Alevi partisi rahatça kurulabilmiştir. Mesela dini istismar eden ve teokratik düzeni savunan bir Erbakan çıkmış ve bir parti kurup faaliyete geçebilmiştir ve mesela ırkî bölücülüğü savunan ve Kürtçe nutuklar atarak seçilen bir rahmetli, Bakan olabilmiştir. Bunlar sosyal problem değil midir?

Ekonomik tatbikata gelince... ben ne Karl Markscıyım ne de katı sosyalistim... Devlet uzun seneler sonra faydası görülecek alt yapı yatırımlarına büyük harcamalar yapmakta... hemen ve bol kâr getiren bütün yatırımlar bozuk bir kredi düzeni, vergi ve yatırım muafiyetleriyle kişiler, devlet eliyle zengin edilmekte, alt ve üst tavan arasındaki sosyal adaletsizlik gittikçe artmakta ve bu hataları belirten fikirler tabiidir ki taraftar kazanmaktadır..."(133)

Bu ilginç konuşmalar bizi şu değerlendirmeye götürüyor. Ülkede sağ-sol çatışmasından şikayetçi olan devletin zirvesinde daha farklı bir durum görülmemektedir. 1970 yılının son günlerini bitirerek, şu ünlü 1971 yılına girerken sorumuzu tekrarlayalım: Kimler nerede hata yaptı?

Bazı Çevreler Askeri Müdahale İstiyormuş... 4 Ayrı Müdahale Seçeneği Vardı, Bunlar Nelerdi?

1971 yılında partisi bölünmüş, sokakları ayaklanmış, ordusu karışmış bir Başbakan olarak giriyordu.

1971 Türkiyesi, içinde cuntaların cirit attığı, her köşede darbe hesaplarının yapıldığı, faili meçhul bombaların patladığı, bankaların soyulup, üniversitelerin ayaklandığı yorgun bir ülkeydi. Ve dar-

(133) M.Batur, a.g.e., s.214-216.

be için geriye sayım başlamıştı.(134)

1971 yılına girildiğinde Silahlı Kuvvetlerce yapılacak bir müdahale beklenir ve hatta bazı çevrelerce farklı amaçlarla da olsa istenir hale gelmeye başlanmıştı. Batur böyle bir ortamda ilginç bir değerlendirme yapar: *"Çok gariptir bazen hem aşırı solcular, hem işadamları askeri müdahale isterler- tabii sonunda solcular kaybeder, işadamları yararlanırlar."*

Silahlı Kuvvetler içinde ise çeşitli müdahale yöntemleri tartışılıyor, hazırlıklar yapılıyordu. Bu hazırlıklar kısmen veya tamamen Cumhurbaşkanı, Başbakan ve komutanlar tarafından biliniyordu. Batur'a göre müdahale için 4 yöntem yavaş yavaş belirmeye başlamıştı:

1. Alt'tan bir müdahale ile yönetime bütünüyle el koyma.

2. Alt'tan yapılan bir örgütlenmeye dayanarak bir veya iki Komutanın başta bulunacağı bir müdahaleyle yönetime bütünüyle el koymak.

3. Silahlı Kuvvetlerin komuta düzeni içinde yönetime el koyması.

4. Komuta düzeni içinde müdahaleyle durumun düzeltilmesi.

Ortalık Karışıyor, Çözülme Netleşiyor Asker-Sivil Herkes Kendi Başının Çaresinde

Bir yandan müdahale planları yapılırken, öte yandan işler giderek kızışma ve restleşmelere sahne olmaktadır.(135)

Sunay'ın Demirel'e destek çıkması, zaten ikircikli olan Gürler'i etkilemiş olmalı ki Gürler, 8 Ocak 1971 günü Tümgeneral Gürkan'a şunları söylüyor:

"Açık olarak bilinmelidir ki, ben gizli bir örgütün içinde veya başında değilim ve olmayacağım. Deniz Kuvvetleri komutanı, böyle bir harekette dışta bırakılmasını rica etmiştir. Orgeneral Batur hakkında herhangi bir sorun yoktur. Onunla tam fikirbirliği içindeyiz."

(134) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.178.
(135) M.Batur, a.g.e.

Oysa Hakim Albay Emin Değer şöyle diyor:(136)

"Ben Faruk Gürler'le çok yakın temasta bulunan bir subaydım. O zaman Milli Savunma Bakanlığı Hukuk Müşaviriydim. Gürler'le, o, Milli Savunma Bakanlık Müsteşarıyken tanışmıştık. (Yıl 1967). 2. Ordu Komutanı ve Kara Kuvvetleri Komutanı olduktan sonra da ilişkilerimiz sürmüştü.

Silahlı Kuvvetler içindeki örgütlenmede çeşitli halkalar vardı. Bizim Grup, Faruk Gürler'e doğrudan bağlıydık. Topladığımız bilgileri ona götürür ve ondan talimat alırdık..."(137)

4 Ocak 1971'de Sunay parti liderleriyle görüşmeye başladı ve Demirel'i kurtarmak için kendisiyle işbirliği yapmayacaklarını anladı. Muhalefet liderleri, Sunay'ın görüşmelerinin amacının sadece Demirel'i korumak ve ordunun ağırlığını onun desteğine vermek olduğunu fark edince, düş kırıklığına uğradılar. Demirel 8 Ocakta Sunay'la tekrar görüştü ve toplantıdan çıkarken, rejimin tehlikede olmadığı konusunda basını temin etti. 22 Ocakta MGK tekrar toplandı.(138)

"Askeri cunta gelse ne yapacak? Suçluları denize mi atacak?"

S.Demirel

1971 yılının ilk Milli Güvenlik Kurulu toplantısı tam 8,5 saat sürdü. O toplantı, Demirel'le komutanların nihai hesaplaşma toplantısıydı. Komutanların suratları asıktı. Ülke düzelmezse cuntaları tutamayacaklarını söylediler. Şıkıyönetim istediler. Demirel kızdı. Kendi üslubuyla cevap verdi: *"Askeri cunta gelse ne yapacak? Suçluları denize mi atacak?"*

Asıl düello ise ortak bildiri konusunda yaşandı. Cumhurbaşkanı Sunay kamuoyunu tatmin için bir bildiri yayınlanmasını istedi. Bu bildiride "Hükümetin ve anayasal kurumların parlamenter rejime sadık oldukları" vurgulanacaktı. Bildiri oya sunuldu. Hükümet kanadı *"Kabul"* dedi. Askerlerden tek ses çıktı: *"Red."*

(136) Üst komuta heyetinde muhtıra mı, darbe mi, tasfiye mi? Ne olacağını kimse kestiremiyor. Ancak bir şeyler olacağı kesindi. Gün yaklaştıkça komutanlar konumlarıyla ilgili hesaplar yapmaya başladılar. Daha önceleri olduğu gibi Gürler, yazısız ve imzasız talimatlarla risk almadan örgütün hem içinde, icabında hem de dışındadır.
(137) Ö.L.Erol, a.g.e., s.718, 719.
(138) F.Ahmad, a.g.e., s.242.

Artık her şey ortadaydı. Generaller, Hükümetle aynı metnin altını imzalamak istemiyorlardı. Bir yandan darbe hazırlığı yaparken bir yandan parlamenter rejime sadakat sözü veremezlerdi. Ama devreye Sunay girdi, komutanları ikna etti ve bildiri adeta kerhen imzalandı.

Muhsin Batur şöyle diyor:

"Sunay Paşa zorla imzalattı bize. Bazı tashihler yaparak. Yani hem aleyhinde konuşuyorsun, Hükümetin bazı zaaflarını anlatıyorsun, sonra da kamuoyuna beraber olduğun kanısını veriyorsun. O bildiri yayınlanınca Silahlı Kuvvetler'de komutanlara karşı bir güvensizlik havası uyandı. Yani şu vardır: Türkiye bir çalkantılı döneme girince, kimse körü körüne iktidarın adamı olmayı kendine yediremiyor."(139)

Yeni yılda, yasa ve düzen, adeta orduyu karşı önlemlere davet ederek dramatik bir şekilde kötüleşti. Banka soygunları ve adam kaçırma biçimindeki şehir gerillası faaliyetleri ve bir zamanlar gerillaların çalıştığı söylenen üniversitelere karşı hükümetin bunu izleyen önlemleri gerilimi artırdı. Orduyu bölme ve hükümet karşıtı faaliyetlere çekme girişimleri oldu. Komutanlar, hükümet ile ABD'nin hizmetinde olan Yüksek Komuta arasında bir ittifak imajını yaratmaya çalışan propaganda karşısında telaşa kapıldı. Böylesi propagandalar, Türk ordusunun bir "NATO ordusu" olduğunu millete aşılamada ve bundan komutanları sorumlu tutmada zaten kısmen başarılı olmuştu. Böyle propagandaların sonuçları tehlikeli derecede yıkıcıydı ve komutanlar tehlikeyi gördü. Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, bir uyarı yayınladı:

> *"... Bir süredir yurdumuzu kendi ideolojilerinin karanlık çukuruna sürüklemek isteyen bir kısım bedbahtlar saldırılarını şimdi de, devletin en büyük güven kaynağı olan Silahlı Kuvvetlerimizin milli inancını, birlik, beraberlik ve itibarını yıkmak amacına yöneltmişlerdir. Kurulduğu günden beri büyük Türk milletinin namus ve şerefini temsil eden orduya hiç kimsenin bugünkü gibi hayasızca dil uzattığını görmeyenler, bugün, milli mukadesatın sembolü olan kışlaya, komutanlara, (satılmışlar, uşaklar, faşistler...) gibi en iğrenç ifadelerle saldırıldığını ibret ve nefretle görmek-*

(139) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.180.

te ve duymaktadırlar. Silahlı kuvvetlerin bu gerçek satılmışların düşmanca tecavüzlerine daha ne kadar sabırla mukavemet edeceğini kestirmek artık mümkün değildir. Memleketi temelinden çökertmek isteyen bu ideolojik çatışma, tahrip, sabotaj ve yıldırma hareketlerine karşı tüm devlet organlarının elbirliği ile ve en kısa zamanda kesin bir çare bulmaları suretiyle, Atatürk devrimleri çizgisine dönülmesini, Anayasa ve demokratik düzen içinde kendi esas görevinin yürütülmesi bakımından zorunlu gören silahlı kuvvetler, bu görüş ve düşünüşün dışında kalan ve yurdu felaketlere sürükleyecek bütün hareketlerin bizzat karşısında olacaktır."(140)

MGK'nın 24 Şubat toplantısından sonra bile, Demirel'in yakında görevden alınacağına dair hiçbir belirti yoktu. Toplantıdan sonra gazetecilere hükümetin, "anarşik ortam"la başa çıkmak için sıkıyönetimi bile düşünmediği söylendi.(141)

Ocak 1971
Asker Sivil Örgütler Devrimci Darbe Planlarını M.Batur'a Teslim Ediyorlar

Böyle bir ortamda asker-sivil örgütler yeni bir atılım, yeni bir düzen ve devrimle Türkiye'nin konularına çözüm getireceklerine inanıyorlardı; bu amaçla toplanıyorlar, görüşüyorlar, hazırlıklar yapıyorlardı. Bunlardan biri Silahlı Kuvvetler mensupları ve dışındaki sivil gruplardan oluşan (örneğin... Doğan Avcıoğlu, Cemal Madanoğlu, Ekrem Acuner, Orhan Kabibay vs. grupları).

Bu grup 27 Mayısta olduğu gibi plansız bir harekete girişmemek, bir veya iki komutanın liderliğinde yapılacak bir müdahale durumunda Komutanlarına yardımcı olabilmek için planlar hazırlıyordu. Ocak 1971 sonlarında hazırladıkları dosyayı M.Batur'a verdiler. Dosyanın içeriği genellikle Doğan Avcıoğlu'nun görüşlerini yansıtıyordu. Bir Devrim öngörülüyor, Devletin yeni düzenini gösterir bir Anayasa taslağı, Devlet düzeni şeması, alternatifli isimler içeren Bakanlar Kurulu listesi, Bakanlar Kuruluna verilecek direktif,

(140) Ankara Radyosu, 6 Şubat 1971.
(141) F.Ahmad, a.g.e., s.243.

Basın-Yayın ve TRT ile ilgili bölümleri kapsıyordu.

Batur anlatıyor:

"Dosyayı dikkatle inceledim ve gördüm ki,

- İlkeler bölümü üzerinde bazı farklı görüşlere,

- Uygulama şekli üzerinde çok farklı düşüncelere sahibim ve dosya içindekileri benimsemem mümkün değil."

İhtilâl Koordinasyon Başkanlığına Soyunan(!) M.Batur'un *"Benimsemem mümkün değil!"* dediği Devrimci Delvetçi Darbe Planının İçeriği Neydi?

Dosyada ilkeler iki değişik tarzda yazılmıştı.

1'inci şekil:

1. Toprak reformunun gerçekleştirilmesi,
2. Tarım reformunun gerçek anlamı ile uygulanması,
3. Sınai alanda reform,
4. Eğitimde reform,
5. Dış ticaretin devletleştirilmesi,
6. Yeraltı kaynaklarının devletleştirilmesi,
7. Bankaların devletleştirilmesi,
8. Büyük müesseselerin devletleştirilmesi,
9. Dış siyasetin bağımsızlık esasına göre yeniden tesbiti,
10. Sosyal güvenlik reformu,
11. İdari reform,
12. Vergi reformu (gerekirse para reformu dahil),
13. Silahlı Kuvvetlerde reform.

2'nci şekil:

1. Toprak ve Tarım devrimi,
2. Dış ticaret, Bankacılık ve sigortacılığın devletleştirilmesi,
3. Yer altı kaynakları ve ormanların devletleştirilmesi,
4. Çelik, montaj, hidro-elektrik, ilaç, lastik, margarin sanayiinin devletleştirilmesi,
5. Sahillerin ve gerekli görünen şehir arazilerinin kamulaştırılması ve kamu yararına işletilmesi,
6. İdarenin devrimci ilkelere göre yeniden kuruluşu,
7. Vergi devrimi,
8. Sağlık hizmetlerinin sosyalize edilmesi,
9. Milli Eğitimin devrimci ilkelere göre yeniden kurulması,
10. Ağır sanayi kurulması,
11. Dış politikada reform,

12. Ülke çapında ve halkın her kesimini kapsayacak sosyal güvenlik reformu,
13. Silahlı Kuvvetlerde reform,
14. Kalkınmayı sağlayacak iskân ve konut politikası.

Bakanlar Kurulu Listesi(142)

1. Başbakan Yardımcısı.
2. Adalet Bakanı: Prof.Bahri Savcı, Miraç Aktuğ.
3. Bayındırlık Bakanı: Yük.Müh.Sedat Özkol, Şükrü Kaya.
4. Çalışma Bakanlığı: Necdet Şehmuz, Erciş Kurtuluş.
5. Dışişleri Bakanlığı: Sezai Orkunt, Osman Olcay.
6. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı: İhsan Topaloğlu, Mehmet Erdemir.
7. Gümrük ve Tekel Bakanlığı: Sabahattin Teoman, Cemal Silahoğlu.
8. İçişleri Bakanı: Enver Koray.
9. İmar ve İskân Bakanlığı: Selâhattin Babüroğlu, Halit Karababa, İlhan Tekeli.
10. Köy İşleri Bakanı: O.Nuri Koçtürk, Cevat Geray.
11. Maliye Bakanlığı: Ziya Kayra, Erhan Işıl.
12. Milli Eğitim Bakanlığı: Prof.Fehmi Yavuz.
13. Milli Savunma Bakanlığı: Fakih Özfakih.
14. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı: Prof.Nusret Fişek.
15. Sanayi Bakanlığı: Tahsin Yalabuk.
16. Tarım Bakanlığı: Oğuz Atalay.
17. Orman Bakanlığı: Celâl Göydün.
18. Ticaret Bakanlığı: Adnan Başer Kafaoğlu, Selâhattin Özmen.
19. Turizm ve Tanıtma Bakanı: Nejat Erdem.
20. Ulaştırma Bakanlığı: Hilmi Özgen, Nedret Utkan.
21. Gençlik ve Spor Bakanı: Halit Çelenk, İrfan Solmazer.
22. Devlet Bakanlığı: Memduh Aytür, Numan Esin.
23. Devlet Bakanlığı: Attila Sönmez, Orhan Kabibay.
24. Devlet Bakanlığı: Mucip Ataklı, Şaban Demir.
25. Plan Koordinasyon Bakanlığı: Ö.Nuri Torun, Attila Karaosmanoğlu.
26. Basın Yayın: Sabahattin Selek, Altan Öymen(143)

Batur, dosyayı inceledikten sonra yazılı görüşlerini içeren bir metni 30.1.1971 günü kendilerine verir. (Aşağıda Batur'un ayrıntılı görüşlerinden dikkate değer olan paragraflara yer verilmiştir.E.Y.)

Yazılı görüşlerimin önemlileri şunlardı:

- Rejimin adı güzel, ancak Kemalizmle alakası yok ve Ata-

(142) Sonradan öğrendiğime göre Bakanlar Kurulu listesini hazırlayanlar bu listede adları yazılı sivil kökenli Bakan adayları ile hiçbir temasta bulunmamışlardı. Dolayısıyla listede isimleri olanların durumdan haberleri yoktu. Başka listelerde olabilir.
(143) M.Batur'un kasamda sakladığım dediği bu listedeki kişilerin çoğu 9 Martçı olarak bilinirler ve 12 Eylülden sonra tutuklandılar. Bu adeta ihbar bir listeydi. E.Y.

türk'ün vicdanını muazzep eder.

- Yemin şekli dosyada yok.

- Hangi devletin anayasasında "bağımlıdır" diye yazar.

- Siyasal düşünce, yasa önünde eşittir deniyor, halbuki sistem partileri kapattığına göre hiçbir siyasi eleştiri ve çizdiği sınır dışında serbestiyet vermiyor ki.

- Kararname ile sendika ve cemiyetler kapatıldığına göre, bunlar lüzumsuz masrafa neden olacak kukla örgütler olmaktan ileriye gidemez, aynı zamanda kısa bir süre sonra devrime karşıt bir mahiyet alabilir.

- Devrim Kurulu yalnız asker kişilerden kurulu. Denenmiş ve fiyasko ile sonuçlanmış usulleri ufak farklarla tekrar denemenin ne faydası var (Milli Birlik Komitesini kastediyorum).

- Orduda askeri hiyerarşi ve disiplin bozulacaktır.

- Biri siyasetle meşgul olur general ve subay, diğeri olmaz general ve subay diye iki sınıf meydana gelecek. Kıskançlık, tenkit ve derhal karşı örgütlenme meydana gelecek ve tabii ki 2'nci grup adeden çok daha fazla olduğu için 1'inci grubu ilk fırsatta tasfiye edecek ve bir fasit daire içine girilecektir.(144)

Kabine Teşkili ile ilgili olarak

- Bu kabine (ilişik listedeki) bir örnek dahi olsa, kabine teşkilinde daha şimdiden arkadaşlık, his, vefa, balans kurma faktörlerinin ehliyetin üstünde tutulduğu görülmektedir.

Teklif ve Proje Üzerinde Şahsi Görüşlerim

- Evet, bugün Türkiye'nin bir ekonomik ve sosyal bünye değişikliğine kati ihtiyacı vardır. Fakat açıklanan sistemde, hürriyetler kısıtlanarak ve insan faktörünün yaratıcılığı, çalışma hırsı, rekabeti ve hasletlerinden istifadeyi mümkün kılmayan çok katı bir bünye değişikliğine gidilmek istenmektedir.

- Keza bir seyyarede tek başımıza yaşamıyoruz. Dünya üzerindeki devletlerin çoğu ile siyasi, iktisadi, askeri ilişkilerimiz vardır. Batı alemi bu sistem ve tutumu tasvip etmez. "Etmezse etmez," meseleye cevap teşkil etmez. Taviz verirsek Doğu Bloku ve Kızıl Çin'den destek görürüz. Bu ise Türkiye'nin felaketi olur.

- Silahlı Kuvvetlerin bir kısmının koyu politika içine sokulması, milletin son dayanağı olan Türk Silahlı Kuvvetlerini çok çabuk yıpra-

(144) M.Batur, a.g.e.

tır. O zaman Türkiye'yi kurtaracak başka hangi güce başvurulacaktır.

- Sistem devamlılık esasına dayanmakta, bir geçiş ve yerleştirme döneminden sonrası için elastikiyet ve başka şekle geçişi tanımamaktadır.

Netice: İnanmadığım bir şekil ve sistem içinde bulunamam.

Muhsin Batur'a Devrimci Havacı Subaylardan Zehir Zemberek Yanıt Gelir *"BİZ KOMÜNİST DEĞİLİZ"*

Batur'a 3 Şubat 1971 günü yazılı cevaplarını verdiler. Bu cevabın bazı bölümleri şöyleydi:(145)

"Dün akşam (1.2.1971) havacılar bir araya geldik, liderimizin görüşleri enine boyuna incelendi.

BİZ KOMÜNİST DEĞİLİZ(146)

Mütalâanın son cümlesi hepimizi çok tedirgin etti. Milletimizin beklediği ve bizim de %100 inandığımız liderimiz ile bu derece kesin çizgilerle ayrı düşmemiz gerekir kanaatindeyiz. Aramızda yeteri kadar irtibat yok. Sizin bize çok yalnız olduğunuzu, fikri tartışmalar yapamadığınızı, dolayısıyla endişelerinizi gideremediğinizi biliyoruz ve hak veriyoruz.

Nitekim dosya üzerindeki görüşlerinizin %90'ı müzakereye dahi ihtiyaç kalmadan tarafımızdan benimsendi. Takdir olunur ki bu çalışmalar mesai içinde veya açık faaliyetler şeklinde yapılmamakta, kişilerin bir araya gelmesinde birçok tahditlere tabi olmaktayız. Bu bakımdan dosyanın uygulanmaya konmasından önce, birçok tashihler görmesi mümkün ve mukadderdir. Ancak Türk milletinin asırlardan beri içinde bulunduğu ve Atatürk ihtilâli ile yıkamadığı feodal tutumdan kurtulup -muasır medeniyet seviyesine- daha süratli adımlarla ulaştırılması ana istikametinde ve yeminimizde de sıralanmış umdelerden (ki bunlar 25 Ocak

(145) M.Batur, a.g.e., s.228 vd.

(146) Ben bu görüşlerimde kimseye "Komünistlik" izafe etmedim, yazımda da böyle bir atıf yok. Hatırlamıyorum ama belki istemeyerek söylemiş olabilirim. Bu nedenle yazımı okuyanlar ve bu sözümü duyanlar çok üzülmüşler (çünkü hakikaten hepsi vatanlarını seven ve komünist olmayan değerli subaylardı).

1970 muhtıranızda da mevcuttur) taviz vermemek esastır.

Dosyayı Amerika ve Türkiye'de 41 defa Komünizmi tel'in konferansları vermiş bir arkadaşımız düzenlemiştir (redaksiyon). Bendeniz ise "...x" de iki yıl yaşayarak, sistemin; insan tabiatına aykırı olduğunu ve ancak polis devleti yöntemiyle yaşatılabileceğine tanık oldum. Hürriyet ve hürriyetsizlik denilen mefhumları, "...x"'ye girip çıkarken (defaatle), bir maddeymişlercesine elle tutulur şekilde hissettim. Sistemin en belirli mahzuru olan kişi yaratıcılığını ve şahsi teşebbüsü yok ettiğini gördüm ve yine beynelmilel literatürde taraftarını bulduğu gibi, gerek kapitalist-liberal sistemlerin ve gerek komünist-sosyalist sistemlerin, biri diğeri lehine taviz vererek ve daha ziyade sosyal adalet ilkeleri istikametinde birleşmekte olduklarını ve bu yolda mesela Sovyetlerin kooperatifleşmeye, şahsi konut mülkiyetine, bireysel çiftçilik yapıp kendi ürününü kendi satmaya izin vermişlerdir. Her şeyin üzerinde SSCB'nin Büyük Rusya İmparatorluğu olduğunu ve dolayısıyla 120 milyon Rus'un, geri kalan 80 milyon azınlığı sömürdüğü, asıl korkunç olanın komünizm değil, enternasyonal komünizm yoluyla Rusya imparatorluğunun dünyaya hakim olma tehlikesi olduğuna inandım. Bunun ise evrensel denge teorisine göre, ABD'nin yerine kıta Çin'i vasıtasıyla önlenebileceği kanısına vardım.

Kulağımıza gelen, bizleri komünistlikle itham eder tarzda konuşmanız ve yazılı mütalâanızdaki -komünizmin kötülükleri olarak- yukarıda temas ettiğim kişi yaratıcılığı ve şahsi hürriyetlerin kısıtlanmasından bahseder paragrafınız dolayısıyla konu üzerinde durmak gerekti, en hafif tabiriyle hayal kırıklığına uğradık.

Toplantıda herbirimiz ithamlarınızı tahfife ve tevile çalıştık. Komutan, liderliğini belirtmeye çalışıyor dedik.

İşaret ettiğiniz yemin metnini dosyaya koyduk. Bakanlar kurulu mutasavver listesini çıkardık ve yerine 23 kişilik adaylar listesini koyduk.

Biz, sizin genel tutumunuz dolayısıyla bizden çok daha

bilinçli olarak ve çok daha ilerici olduğunuza inandığımız için size yemin teklif etmedik. Ancak yemin metni ile aynen mutabıksanız, hepimiz kayıtsız şartsız, sizin yarınki liderliğinizi kabul ediyoruz.

Bizler, aynı kaynaktan yetişmiş 'yalnız Türk Vatanı için' diyen, katıksız Atatürk subayıyız. Arz ederim."(147)

Batur, kod adı ile yazılan kişiler için:

"Şimdi açıklıyorum, herkes meraktan kurtulsun. Dosyada stratejik noktalar kabul edilen isimlerin çoğunun karşısına (yukarıdaki fotokopide de görüldüğü gibi) gerçek isimler yazılmamıştı (belki de durum ve gelişmelere göre değişebileceği için)... ama ben şimdi yazıyorum."(148)

Devlet Başkanı Selim Bey: Org. Faruk Gürler
Başbakan: Yavuz Bey: Org. Muhsin Batur
Başbakan Yrd.cısı: Nuri Bey: Tümg. Celil Gürkan
Genelkurmay Bşk.nı: Erci Bey: Korg. Atıf Erçıkan
Devrim Konseyi Genel Sekreteri:.....:Hv. Tuğg. Aydın Kirişlioğlu
Devrim Partisi Genel Sekreteri: .....:
Kara Kuvvetleri Km.: .....: Tümg. Şükrü Köscoğlu
Deniz Kuvvetleri Km.: .....:
Hava Kuvvetleri Km.: .....: Hv. Tuğg. Ömer Çokgör
Jandarma Genel Km.: .....: Tümg. Necati İnoğlu

Dosyayı inceleyip menfi görüşümü bildirdikten sonraki günlerde Gen. Çokgör'ü odama çağırıp, kendisine sormuştum: *"Sizden kıdemli ve rütbece büyük çok adette hava generali varken, sizin dosyada belirtilen Komutanlığınız nasıl gerçekleşecek?"* Bana cevap verdi... *"arkadaşlar öyle istiyor"... "hangi arkadaşlar?"* soruma cevap vermedi. 12 Marttan sonra emekli olduğumda son defa kendisi ile konuştum, her ikimiz üzgündük... dedim ki, *"büyük oynayınca kazanılır da kaybedilir de."*(149)

9 Martçı örgütlerin Hava Kuvvetleri Komutanı Batur'u bir lider

(147) **Selim**, **Yavuz**, **Erci** ve **Nuri** Bey dışındakiler liderlerine güvenerek de olsa isimlerini gizlemeden yazmışlar. Her üç kuvvetten olan bu subay ve generallerin çoğunun başı sonradan derde girecektir. Örgütün olası devrim partisi genel sekreteri için verilen listede isimleri olmayanlardan Hv.K.K. için M.Batur, Hv. Tuğg. Ömer Çokgör adını veriyor. M.Batur, a.g.e., s.236.
(148)(149) M.Batur, a.g.e., s.236-279.

olarak görmesi, devrimci planları için görüş istemesi ve Batur'un bu plan hakkında yazılı görüş bildirmesi, Türkiye'nin nasıl bir ortam içinde bulunduğunu gösteriyor. Batur, tam bir darbe teorisyeni olarak müdahale tarzları üzerinde giderek yoğunlaşmakta, çareler aramaktadır. Aşağıda kendi kaleminden bunlara ait bilgileri veriyoruz.

"Komutanlar kontrolü yitirirlerse alttan yapılacak bir eyleme kimse dur diyemezdi."
"Halbuki Faruk Paşa, alttaki bazı Ordu Komutanlarına karşı, tam bir hakimiyet içinde değildi."

Müdahale tarzlan üzerinde o zamanlar şöyle bir değerlendirme yapıyordum...

Alttaki örgütlenme biliniyordu. 27 Mayısta denenen bu yöntemin uygulanma ihtimali azdı. Başta asker kökenli bir Cumhurbaşkanı ve henüz, alt kademelere verdikleri güveni yitirmemiş bir Komuta heyeti vardı. Komuta heyeti, aynı görüşte olmamakla beraber, düşüncelerini Güvenlik Kurulunda dile getiriyorlardı ve durumu düzeltmek için uğraş veriyorlardı. Ancak durum daha kötüleşir ve Komutanlar kontrolü yitirirlerse, alttan yapılacak bir eyleme kimse dur diyemezdi, belki çatışma olur fakat eylem gerçekleşebilirdi.

"Tuğg. Aydın Kirişoğlu'nun isteği üzerine Tümg. Celil Gürkan ve Amiral Vedil Bilget'le, Hv. Kur. Alb. evinde yaptığım başbaşa görüşmede..."

- İkinci ihtimal olan, iki komutanın beraberce veya bir Komutanın liderliği üstlenip, aşağıdaki örgüte dayanarak eyleme geçmesi üzerinde ise şöyle düşünüyordum... Bu ihtimal ancak Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Gürler'in, önce kararsız tutumlarından vazgeçmesi ve sonra kuvvetine tam hakim olmasıyla gerçekleşebilirdi. Halbuki Faruk Paşa, alttaki bazı Ordu Komutanlarına karşı, tam bir hakimiyet içinde değildi. Bu Komutanları değiştirmeden, Hava Kuvvetleri ile beraber (belki Deniz Kuvvetleri de dahil, çünkü Amiral Eyiceoğlu, Faruk Paşaya "Beni devre dışında bırakmayın." dedi.) böyle bir eyleme girişse, Silahlı Kuvvetler içinde bir çarpışma ihtimali olabilirdi. Kara Kuvvetlerinin tamamının bulunmadığı bir eylemin içinde veya başında bulunamayacağımı, ben defalarca söylemiştim. Tuğg. Aydın Kirişoğlu'nun isteği üzerine

Tümg. Celil Gürkan ve Amiral Vedii Bilget'le, Hv. Kur. Alb. evinde yaptığım başbaşa görüşmede de kendilerine bu düşüncelerimi söyledim.

Şimdi bir vicdan muhasebesi yaparak... eğer Kara Kuvvetleri benim istediğim durumda olsaydı... *"Ben böyle bir eylemin içine girer miydim?"* sorusuna... *"Evet girerdim."* yanıtını verebilirim. Yalnız... yukanda içeriğini kısaca açıkladığım "Dosya" yörüngesinde olmamak şartıyla.(150)

"...yönetimi ele almak çok kolay, fakat başarı ihtimali çok çok azdı."

- Üçüncü ihtimal olan "dört Komutanın bir müdahale ile yönetimi ele alması (ki buna Cumhurbaşkanı da katılırdı), benim istemediğim bir eylem tarzıydı. Kimseyi tenkit etmek için söylemiyorum ve bu hakkı kendimde de görmüyorum ama... Sayın Cumhurbaşkanı ve biz dört Komutan (Faruk Paşa ile benzer birtakım düşüncelerimiz hariç) kafa yapıları itibariyle farklı insanlardık. Böyle bir ekiple yönetimi ele almak çok kolay, fakat başarı ihtimali çok çok azdı. Ayrıca direkt müdahale ile yönetim ele alındığında; Silahlı Kuvvetlerin tam manası ile günlük politikaya girmesi, kendi içinde çalkantı, bölünme ve tasfiyelere yol açacak, kendi görevinden başka konulara giren General ve subayların bir kısmı bozuk düzenin çarkına belki de farkına varmadan uyarak lekelenecekler ve Silahlı Kuvvetlerin temiz olan itibarı millet nazarında zedelenecekti.(151)

(M.Batur'a verilen dosyalardan birinde daktilo ile yazılmış iki ayrı dökümanda, alt kademedeki grubun çalışma, girişim ve görüşleriyle F.Gürler ve M.Batur hakkındaki değerlendirmeler var. Bu metinler M.Batur'un kendisine verilen dosyadan önce kaleme alınmış olup, bazı generaller KOD adlarıyla gizlenmiş. Kim olduklarını orijinal metne parantez içinde koyduk. E.Y.)

"Komutanlar, birliğin yönetimine el koymalarının Yahya Han usulü bir faşist idare getireceğini söylediler."

BİRİNCİ DÖKÜMAN

1. 6.1.1971 günü Erci Bey (Korg. Atıf Erçıkan), Nuri Bey

(150)(151) M.Batur, a.g.e., s.238.

(Tüg. Celil Gürkan) ile görüştü. Erci Bey özetle, Cumhurbaşkanının siyasi parti liderleriyle Profesörlerle yaptığı görüşmelerin Türkiye'nin problemlerine bir çözüm yolu getirmeyeceğini, Genelkurmay Başkanı etrafında teşekkül edecek bir Komutanlar (Kuvvet Komutanları, Ordu K.ları vs.) birliğinin yönetime el koymalarının Yahya Han usulü bir faşist idare getireceğini ve bu idarenin bütün ilerici güçleri, sivil aydınları ve genç subayları karşıya alacağını ve Selim Beyin (Org. Faruk Gürler) örgüte girmesi için zorlanmasının doğru olmayacağını; fakat harekat başladığında veya tamamlandığında davet edildiği takdirde geleceğini ifade etmiştir.

"Beni Cumhurbaşkanı yapacaklarmış. Bu gibi laflara sinirleniyorum."

KKK Org. F.Gürler

2. 8.1.1971 günü Selim Bey (Org. Gürler), Nuri Beyi (Tümg. C.Gürkan) çağırmış ve özetle; "Açık olarak bilinmelidir ki ben gizli bir örgütün içinde veya başında değilim ve olmayacağım. Ben Türkiye'nin kurtarılmasına çalışan idealist subaylarla beraberim. Beni Cumhurbaşkanı yapacaklarmış. Bu gibi laflara sinirleniyorum. Açıkça söylemek gerekirse, benim için en uygun yer Genelkurmay Başkanlığıdır. (Oysa Cumhurbaşkanı da yapacaklardı.)

Silahlı Kuvvetlerin idareye el koyması kaçınılmaz duruma geldiğinde, Tağmaç Paşa ve Deniz Kuvvetleri Komutanı devreye alınmalıdır. Tağmaç Paşa bizden de ileridir. Yalnız muhtelif kanallardan, özellikle Erci Bey (Korg. Erçıkan)(152) vasıtasıyla ikna edilmelidir. Deniz Kuvvetleri K.nı böyle bir harekette dışta bırakılmamasını rica etmiştir. Yavuz Bey (Org. M.Batur) hakkında herhangi bir problem yoktur. Onunla tam mutabakat halindeyiz."

3. Daha sonra Erci Beyle tekrar görüşen Nuri Bey, Erci Beyin bizimle tam bir fikir birliği içnde bulunduğunu ifade etmiştir.

(152) Sonraki paragraflarda görüleceği gibi devrimci subayların A.Erçıkan'ın muhbir faaliyetlerinden henüz habersiz oldukları anlaşılıyor. Devrimcilere en yakın olan M.Batur onları neden uyarmadı. E.Y.

4. Bu görüşmelerden sonra Silahlı Kuvvetler Devrim Örgütü üst seviyede bir toplantı yapmış ve son gelişmelerle Selim Bey ve Erci Bey hakkında beliren kanaatleri somutlamışlardır.

"Ordu üst kademesinin yönetime el koyması şeklinde tezahür edecek bir faşist idare kapının arkasındadır."
Behice Boran

a. Cumhurbaşkanının parti liderleri ve profesörlerle yaptığı görüşmeler tahmin edildiği gibi olumlu bir sonuca bağlanamamıştır. Ancak bu görüşmelerden sonra Cumhurbaşkanının, son teşebbüsleri de yapmış bulunan sorumlu bir kişinin rahatlığı içinde, başta kendisi olmak üzere "Komuta Katının yönetime el koyması" fikrini Milli Güvenlik Kurulunda veya bir özel toplantıda telkine çalışacağı tahmin olunabilir.

b. Nuri Bey ile yaptığı görüşmelerden anlaşıldığına göre Selim Beyin fikirleri de yukarıdaki görüşü destekler mahiyettedir. Veya en iyimser şekliyle, belki Cumhurbaşkanından değil de, Genelkurmay Başkanından başlayan ve bütün komutanları ve askeri zinciri içine alan bir teşebbüsü uygun görmektedir.

Bu türlü bir idare tarzı fikrinin üst kademelerde bulunanlar arasında revaçta olduğunu gösteren başka emareler de mevcuttur. Cumhurbaşkanı ile görüşen parti liderleri bunu ima etmişler ve Bayan Behice Boran ise açıkça beyan etmiştir: "Ordu üst kademesinin yönetime el koyması şeklinde tezahür edecek bir faşist idare kapının arkasındadır."

Ayrıca devrimci yazarlar da aynı endişeyi belirtmekte ve keza dış basın konuyu açıkça işlemektedir. (The Economist).

Mevcut statükoyu muhafaza edecek olan bu tarz bir idare, Amerika'nın Türkiye hakkındaki yegane hal tarzı olarak da kabul edilebilir ve CIA'nın bu konuyu işlediğini tahmin etmek fazla bir akıllılık sayılmamalıdır.

Biz, temsil etmekte olduğumuz devrimci güçlerin ümit ve bağlılıklarına ihanet haline düşmedikçe, devrimci olmayan bir idarenin, yani içimizdekilerin yönetiminde otorite bulun-

madığı bir idarenin kati surette karşısındayız. Bizi bu kadar kesin konuşturan gücü, tepedeki belirli zatın fikir ve kişiliğinin de etkisiyle (M.Batur'u kastediyorlar E.Y.), altımızdaki genç subayların dinamizminden ve nihayet bütün ümidini Türk Ordusu'nun devrimci niteliğine bağlayan Türk devrimcilerinin desteğinden alıyoruz.

c. Erci Bey (Korg. A.Erçıkan), devrim hareketinin içine zorlamayla değil de kendi arzu ve inisiyatifi ile girmiştir. Devrimci fikirlere sahiptir. Kara Kuvvetlerinde tanınmış ve sevilen bir şahıstır. Beraberinde yüksek rütbeli tutucu bir kadro getirmemesi şartıyla, Kara kanadının tepesinde bulunması, Kara-Hava münasebetleri yönünden uygun bir hal tarzı olur. Selim Beyin (Org. F.Gürler) çekimser durumunun devamı halinde Yavuz Beyin (Org. Batur) yanında tamamlayıcı bir unsur teşkil edebilir. Bu takdirde Selim Beyin icradan önce veya sonra davet edilmesinin kararı, Yavuz Bey (Batur) ve Erci Beye (Erçıkan) ait olmalıdır.

d. 22.1.1971 günü toplanacak olan Milli Güvenlik Kurulunda zayıf bir ihtimalle de olsa; her yolun denendiği fakat bir çözüm bulunamadığı gerekçesiyle, en üst seviyenin yönetiminde bir askeri idare kararı alınabilir veya daha kuvvetle bir ihtimalle Başbakan istifaya zorlanabilir. Bu ihtimallerden birincisinin gerçekleşmesi devrim hareketini uzun bir süre erteleyecektir. Çünkü bu takdirde devrimcilerin tasfiyesi kuvvetle muhtemeldir. İhtimallerden ikincisinin gerçekleşmesi halinde ise mevcut müsait ortam zayıflayacak ve bazı çevreler nazarında devrimin gerekçesi ehemmiyetini yitirecektir. Bu nedenlerle harekete geçmek gerekebilir. Eğer bu tarihte hareket mümkün olmazsa, Milli Güvenlik Kurulu toplantısında, zaman kazanmak bakımından Yavuz Beyin bu iki ihtimale karşı direnmesi ve geciktirici rol oynaması devrim ve devrimcilerin selameti için arzu edilen bir hareket tarzıdır.

(Not: 12 Mart sonrasında çokça tartışılan 9 Martçılara karşı 12 Martçı devrim karşıtlarını harekete geçiren başlıca neden, yukarıdaki d. maddesinde açıkça görülmektedir. E.Y.)

"Başbakan ve Hükümet üyeleri bu bildiri karşısında kendilerinin aksi kanaatte olduklarını, bir çare bulabileceklerini söylerlerse, bize şapkamızı alıp eve gitmek düşer."

F.Gürler

28.1.1971 günü (Yüksek Komuta Konseyi toplantısının ertesi günü), Faruk Paşa Kara Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanını ve Daire Başkanlarını toplamış ve memleketin içinde bulunduğu durum hakkında mütalâalarını sormuştur. Genellikle Yahya Han usulü idare tarzları ileri sürülmüştür. Paşa, daha sonra kendi görüşlerini de aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

"Bütçenin kabulünden önce hükümetin düşürülmesinin sakıncaları herkes tarafından bilinmektedir. Bu nedenle Şubat sonunda toplanacak olan Milli Güvenlik Kurulunda açıklayacağım şu hal tarzlarından birinin tahakkuku için teşebbüs yapılamaz. Ancak bütçenin kabulünden sonra Milli Güvenlik Kurulu olağanüstü bir toplantıya çağrılarak, biz askerlerin bugünkü hükümetin memleketin malûm durumuna bir çare bulunacağına inanmadığımız ve Milli Güvenlik Kurulu üyeleri olarak sonuçtan doğacak sorumluluğa iştirak edemeyeceğimiz bildirilir. Başbakan ve Hükümet üyeleri bu bildiri karşısında kendilerinin aksi kanaatte olduklarını, bir çare bulabileceklerini söylerlerse, bize şapkamızı alıp eve gitmek düşer."

Bu sırada Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı: *"Olur mu Paşam, bu durumda Silahlı Kuvvetler tam bir birlik ve beraberlik içinde duruma hakim olmalı ve memleketi yönetmelidir ya da Hükümet istifa eder. Bu takdirde Parti Başkanları, Üniversite sorumluları, Türk-İş gibi baskı gruplarının temsilcileri toplanır, aranızda anlaşın, memleketi iyiye götürecek yolu bulun denir. Tabii bunu yapamazlar ve isteğimizi kabul etmezler. Bu takdirde müdahale edilir. Bir Kurucu Meclis teşkil edilir, bir başkan bulunur ve bir Hükümet kurulur. Gerçekleştirilmek istenen ilkeler Hükümet ve Meclise verilir ve bu suretle memleket iyi bir istikamete sokulur. Gerçekleştirilmek istenen ilkeler Hükümet ve Meclise verilir ve bu suretle memleket iyi bir istikamete sokulur."* (Konuşulanlar ve ko-

nuşma tarzı, Cumhurbaşkanının yerinde kalacağı, askerlerin bizzat yönetime karışmayıp şimdiki makamlarında kalarak, yeni hükümet ve meclise bir baskı ve destek unsuru teşkil edeceği intibaını kuvvetle vermektedir.)

Paşa, aşağıdaki tarzda konuşmasına devam etmiştir:

"Şimdi durum bu son şekle gitmeyi gerektirirse nasıl yapacağız? Başbakan kim olacak? Meclis ve Hükümete verilecek direktife esas teşkil edecek ilkeler neler olabilir? İşte bu hususlarda hazırlık yapmak lazım. Resmi işleri daha az olduğu için Celil Gürkan Paşa ile İhsan Över Paşa bu konularda bir iki sahifelik bir hazırlık yapsınlar. Yine hep beraber toplanıp müzakere eder, bir sonuca varırız. Bu konuyu Ordu Komutanları ile de müzakere edeceğim."

Bundan sonra hazır bulunan Generallerin fikirleri sorulmuş ve genellikle Faruk Paşanın teklifi istikametinde cevaplar alınmıştır. Celil Paşa inancına aykırı düşen bu teklife olumlu veya olumsuz bir cevap vermemiş, sadece Sayın Cumhurbaşkanının bu hususlaki tutumunu sormakla yetinmiştir. Bu soruya cevaben Faruk Paşa: *"Cumhurbaşkanının İnönü ile başının dertte olduğundan yakındığını, İnönü'nün Cumhurbaşkanını Hükümeti tutmakla itham ettiğini, Cumhurbaşkanının ise bunu kabul etmediğini, her gün basında kendini tenkit eden yazıları okudukça bunaldığını, mahviyetkârlığını ve biz askerlere karşı tevazunu bozmadığını ve fakat kararında kuvvetin bulunduğu tarafa yöneltilebileceğini unutmamalı,"* demiştir.

Yorum:

1. Faruk Paşanın verdiği hazırlık direktifi Batur Paşanın verdiği hazırlık direktifine paralel değildir. (Düşünülen harekâtın zamanı, yapısı, şekli ve ideolojisi bakımından).

2. Batur Paşa örgütümüzün fikriyat ve fiiliyatını tam olarak bilmekte, belki teferruata ait bazı hususlar hariç esasta mutabık olduğunu söylemekte ve kendini örgütün içinde ifade etmekte olduğu halde, Faruk Paşanın adı geçen toplantıdaki hal tarzı, örgütün hal tarzına intibak etmemektedir. Bu sebeplerle Batur Paşaya arz edilmiş bulunan dosya, henüz Faruk Paşaya arz edilemez. Çünkü direktif verdiği hazırlık-

lar değişik istikamette gözükmektedir.

3. Faruk Paşanın bu toplantısında Cumhurbaşkanına yakınlığıyla bilinen bazı Generaller de mevcuttu. Temkinliliği ile tanınan Faruk Paşanın böyle bir toplantı tertiplemesi ve bu tarzda bir konuşma yapması, bizim örgütle ve dolayısıyla Batur Paşayla aynı paralelde olan esas görüşüne bir paravana teşkili maksadına da matuf olabilir. Bu ihtimali işlemek amacı ile Celil Paşa, mahrem kaydı ile Faruk Paşayla yalnız görüşme yapacak ve örgütümüzün hakiki görüşünü belirterek bu görüşe sahip olan kendisinden diğer daire başkanlarının da bulunacağı toplantıda soru sormamasını istirham edecektir. Şayet Faruk Paşanın hakiki niyeti bizimki ile aynı ise, mevcut dosya kendisine tümü ile verilecek ve görüşleri alınarak teferruata ait konularda müzakere ve tashihler mümkün olabilecektir.

Dökümanlarda görüldüğü gibi hükümeti devirme örgütlenmesinin baş aktörleri M.Tağmaç, M.Batur ve F.Gürler'dir. Tağmaç Anayasanın ilga edilmesini, Gürler yasal hükümetin düşürülmesini ve darbe sonrası işbaşına gelecek bir hükümet modeli için, C.Gürkan'a hazırlık yapması talimatını veriyor. M.Batur ise tüm çalışmalara usanmaz ve yorulmaz metin ve fikirler üreterek, yeni bir düzen arayışı ve örgütlenmesi ile meşguldur. Hepsi kurtarıcılığa, soyunmuş durumdalar.

Muhtıraya Günler Kala/İlginç Bir MGK Toplantısı

"Sol Silahlı Kuvvetleri ele geçirerek ihtilâl yapmak istemektedir."

Tağmaç

"Askeri Cunta ne yapacak, suçluları denize mi atacak?"

Demirel

22 Ocak 1971 Milli Güvenlik Kurulu toplantısında, Cumhurbaşkanı, Parti genel başkanları ve rektörlerle yaptığı görüşmelere ait bilgi verdi. Bu toplantıya alışılmışın dışında 6 bakan katılmış ve çok hazırlıklı gelmişlerdi. Kötü gidişattan komünistleri sorumlu tutmaktaydılar. Tağmaç da adeta panik içinde, çaresizlikten yakınır ve şöyle der: (Uzun konuşmalardan seçilmiş cümleler. E.Y.)

"Sol Silahlı Kuvvetleri ele geçirerek ihtilâl yapmak istemekte-

dir. Bugün bütün gazeteler, halk ne duruyorsunuz, bu memleketi ancak siz kurtarırsınız, diyor. Gençler bu tesirden kendini kurtaramaz, 'Yap aslanım,' dediğin zaman yapamayacağı işi de yapmaya kalkar. Bu nedenle biz görüşlerimizde hükümetle aynı görüşteyiz... Orduyu tutan payandalar bir gün alttan ve üstten yıkılacak. Gidip kıtalarda konuşmaların da bir tesiri kalmamıştır. İç güvenlik tehlikededir, bir de dış güvenlik tehlikeleri vardır."

Demirel, GKB'nin bu çaresizliğini ve yakınmalarını kullanmayı beklemekte. Kendisinin de elini kolunu bağlayan Anayasa, üniversite özerkliği ve diğer özgürlüklerden bu vesileyle kurtulmayı ummaktadır. Nitekim 1969 seçim beyannamesinde, Anayasada, Yargıda, TRT'de, üniversitelerde siyasi af ile, hak ve özgürlüklerde değişiklikler yapacaklarını yazmışlardı. Çok ustaca polemikler, hamaset, yakınma ve çelişkilerle dolu sözlerine şöyle başlar:

"Konu birçok kereler bu masanın etrafında konuşulmuştur. Konunun adı 1961 Anayasasının getirdiği sistem içinde demokrasiyi devam ettirmektir. Bizim vazifemiz budur ve ulvidir...

Hürriyetçi demokrasiyi nasıl devam ettiririz? Karşılaştığımız meseleler büyüktür...

Nedir amacımız? Anarşi hareketlerine ve sizin açıkladığınız meselelere çare bulmak. Bunlara çare bulmadan buradan gidemeyiz.

Siyasi muhalefet husumet derecesine götürülüyor. İktidarı nasıl devirirız, yerine geçeriz, itibarsız bırakırız...

Üniversite başlıca meselelerden biridir... Üniversite meselelerinin bizim iktidarımızın kifayetsizliğinden meydana geldiğini kabul etmem. Ne yapmamız istendi de yapmadık. Bu meseleyi hal için çırpınıp duruyoruz.

Kimseyi amalimize hizmete çağırmak istemiyoruz. Bu siyasi bir mesele değildir. (Tağmaç'a cevap) *Biz Takriri Sükûn Kanunu getirelim demiyoruz... İcabediyorsa Anayasa tadili yapalım. Bu tadil zarureti de vardır. Fakat bugün bu değiştirmeyi Anayasanın çizdiği yolda değiştirecek durumda değiliz.*

Silahlı Kuvvetleri disiplin altında tutmak için Anayasa değişikliği icabediyorsa bunu yapmaya çalışalım.

Bir taraftan memleketi ihtilâl ortamına getiriyorsunuz, diğer taraftan neye diktatör olmuyorsunuz, diyorsunuz.

Ankara'ya polis müdürü tayin etmek yetkisi tanımazsa, biz de o kararı tanımayız.

Cumhuriyeti savunabileceğimize ve bunun zaruretine kaniim. Bütün meseleler açıkça görülüyor. İşte bakın meclise, komünisti, diktacısı, alevisi, sağcısı hepsi vardır. Bunlar zararsız hale gelince mesele halledilir.

Demokratik yollardan çare arayalım. Öyle ise önce devleti tehlikeye sokan hususlar üzerinde tedbir alalım. Yasaklamayla mesele halledilmez. Zorla komünizmin önüne geçilmez. Ama yeni tedbir ve çareler vardır. Bu ortamı kim yaratıyor. Basın-TRT-Siyasi organlar-Üniversite, ama bunlar Anayasal hürriyetlerdir.

Basına bir şey yapamayız.

TRT çok önemli. Türkiye'de milyonların alâkadar olduğu veya küçük bir zümreyi alâkadar eden mevzular var. TRT ele aldığı meseleler itibari ile tahripkâr ve tahrikçi tutumdadır. TRT idare heyetinde 3 komünist vardır. TRT'ye bir şekil vermek lazımdır. Hiçbir devlet radyosu hükümet ve devlet aleyhinde yorum yapamaz.

Halkın büyük kısmı bizim karşımızda değildir. Bir ay sonra seçime gitsek biz bu seçimi kazanınız.

Bir askeri cunta getirin koyun, ne yapacaktır? Kanunlarla hareket etmeyecek mi? Kendi mi suçlulara ceza verecek, denize atacak? Biz 1961 Anayasası neticeyiz. 6 senede 4 defa halktan rey aldık. Halk cahildir, bir şey bilmez, yanlıştır. Halk çok şeyi iyi biliyor."

M.Batur anlatıyor:

Bu toplantıda hükümet tarafı 6 bakanı ile sıkı bir savunma yaptı. Sonunda GKB Başkanı Tağmaç: *"Bir sonuca varmış değiliz."* dediğinde toplantı bitmişti. Askerler hükümete sunulacak tebliği (daha doğrusu muhtırayı) Cumhurbaşkanının yapmasında ısrar ettilerse de Sunay buna yanaşmadı ve hükümet üyelerinden yana oy kullandı. 22 Ocak 1971 tarih ve 154 sayılı MGK duyurusu diğerlerinden farksız temenni ve ihtarlar içeriyordu.

Toplantıdan sonra Memduh Paşanın isteği üzerine biz Komutanlar, gazetecilerin beklediği Çankaya Köşkü'nün ana kapısından değil, arka kapısından çıkarak görevlerimize döndük. Sonradan haber aldık ki Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Org. Emin Alpkaya, bildiriyi çıkış kapısında gazetecilere okumuş, buna Memduh Paşa çok üzüldü ve kızdı.

Bildiri kamuoyunda... Komutanların Hükümeti desteklediği şeklinde yorumlandı. İşin normali de buydu, ama ortam bunu kabule hazır değildi, özellikle Silahlı Kuvvetler mensuplarının büyük

kısmı bizim bu tutumumuz dolayısıyla hayal kırıklığına uğramış görünüyordu.

Tağmaç'ın Aklından Olmayacak Şeyler Geçiyordu

27 Ocak 1971 günü Yüksek Komuta Konseyi olarak, Memduh Tağmaç'ın çağırısıyla Genelkurmayda toplanıldı. Genellikle bu gibi toplantılarda Tağmaç görüşülecek konuyu belirtir, önce komutanların fikirlerini sorardı ve konuşma sırası genellikle en kıdemsizden, yani M.Batur'dan başlardı. Bu defa tersine bir yöntem uyguladı ve önce kendi düşüncelerini söyledi:

"Şartlar ve durum her gün kötüleşiyor... ben şöyle bir hareket tarzı düşünüyorum:

1. Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından istifa ettirilecek,

2. Cumhurbaşkanı Meclise giderek, memleketin durumu hakkında iyi hazırlanmış bir konuşma yapacak, gösterilecek Başbakan adayının kabineyi kurmasını, bu hükümete geniş ve olağanüstü yetkiler verilmesini isteyecek.

3. Muayyen merkezlerde Sıkıyönetim ilan edilecek,

4. Yeni zaruri kanunlar, yeni seçim kanunu ve yeni Anayasa Meclisce hazırlanacak.

5. Bir iki senede meselelere çözüm yolu bulunarak seçime gidilecek,

6. Cumhurbaşkanı bu faaliyeti gösterirken, Silahlı Kuvvetler kendini hiç ortaya koymayacak.

7. Bu hal tarzını, Cuma günü (29 Ocak 1971) *randevu isteyip Cumhurbaşkanı'na arz edeceğim, basına da duyuracağım, diyor."*

Şimdi sizleri dinlemek istiyorum dediğinde, başta Batur olmak üzere komutanların şaşkınlığı daha geçmeden Faruk Gürler: *"Söylediğiniz bütün hareketler Anayasa dışı bir tutum, bu nasıl yürütülecek?"*

Oramiral Eyiceoğlu: *"Bu, Yahya Han formülüdür."*

Memduh Tağmaç: *"Hayır... De Gaulle formülüdür."*(153)

M.Batur: "*Sizin hal tarzınızda tam bir Anayasa ihlali vardır. Biz kendi tesirimizi hiç belli etmeyeceksek ve sistemi alenen destek-*

(153) Fransız toplumu, Türkiye'de olduğu gibi uzun yıllar boyunca giderek yaşlanan aynı liderleri iktidara getirmektedir. Mayıs 1968'de Paris üniversitesinde başlayan ve giderek yayılan öğrenci hareketleri ve milyonlarca işçinin boykot ve grev

lemezsek bu iş nasıl yürüyecek? Sonra yolların hepsini denemeden niçin direkt Anayasa ihlaline kendimizi ve meclisi zorlayalım?

Bu zorlamayı önce Başbakan dinlemez ve karşılaştığı teklifi aleniyete vurursa ve diğer bütün partiler veya bir kısmı reaksiyon gösterirse ne olacaktır? En iyimser hesapla Mecliste bu fikre taraftar 40-50 kişi bulamayız. Mesela, kim Başbakan olacak ve çoğunluk kendisini destekleyecek mi? Bir isim verebilir misiniz?

Memduh Tağmaç verdiği cevapta... 'İyi anlatılırsa, fikri çok destekleyecek kişi ve ekseriyet bulunur. Fransa nasıl Clemenceau'yu buldu?... biz de buluruz."

M.Batur: *"Ben buna iştirak etmiyorum, çok iyimser düşünüyorsunuz. Siz kontenjan senatörü olsanız bu teklifi kabul eder miydiniz?"*

M.Tağmaç: *"Ederdim."*

M.Batur: *"Ben, çoğunluğun bu fikri kabul edeceğini zannetmiyorum."*

Komutanlar bu farklı görüşleri ve tartışmayı sürdürürler ve Hükümetin nasıl düşürüleceği seçeneklerini ortaya atarlar.

Sonuçta: Biz müdahale edersek, yapılacak hareket ne olursa olsun, harici (sivil kamuoyundan bir kısım) desteğe ve Silahlı Kuvvetlerin çoğunluğunun fikri ve manevi desteğine ihtiyaç olacaktır. Bu nedenle bir deklarasyonla, yapılması düşünülen idari-sosyal-ekonomik reformların ve prgramların kamuoyuna açıklanması icap eder.

M.Tağmaç: *"Biz ekonomiden filan anlamayız, hepimiz bozuk olduğunu biliyoruz, ama nasıl düzeltileceğini bilemeyiz."*

Oramiral Eyiceoğlu: *"Biz dé artık yeteri kadar bilgilendik."*

M.Batur: *"Bir kasaba avukatı karşımıza geçiyor, bir mühendis sözü alıyor, onlar geçiniyor ve saatlerce konuşuyor ve memleketi idare ettiğini iddia ediyor da biz niçin yapamayalım."*

M.Tağmaç: *" Ben bu yollarla durumun düzeleceğini zannetmiyorum. Bir defa bu Anayasa durdukça hiçbir mesele halledilmez ve bu hürriyetler varken kimse memleketi idare edemez."*

---

eylemleri ülkeyi felce uğrattı. Sert sokak çatışmaları, komünist partisi ve sendikaların ayaklanma girişimi üzerine rejimin tehlikeye girdiğini gören De Gaulle, Ulusal Meclisi dağıttı. Geniş yetkilerle kendisi yönetimi devraldı. Ardından yapılan seçimlerle iş başına gelen Pompidou'yu istemedi ve onu da görevden aldı. De Gaulle, bu türlü eylemlerine daha 1958'de başlamıştı. Sağcı bir askeri darbeden çekinen Ulusal Meclis 6 yıl için tam yetkiyle başkanlığa getirilmişti.

F.Gürler: *"Bundan iyi bir Anayasa bulacağımızı zannetmiyorum."*

Muhsin Batur bu toplantıyla ilgili olarak:

"Genelkurmay Başkanı Tağmaç'ın genel olarak anlatmak istediği şuydu: 'Başbakan istifa ettirilsin. Cumhurbaşkanı bunu sağlasın. Biz askerler olarak ortaya çıkmayalım. Konu böylece halledilsin. Yeni bir Hükümet kurulsun. Türkiye'nin problemlerini bu çözsün.' Biz buna karşı çıktık. Pratikte böyle bir şey olamaz. Çünkü Cumhurbaşkanı, arkasında bir güç, 'Şu, şunu istiyor' demedikçe, ne sıfatla Başbakan'a 'İstifa et' diyecek? Hem ordu ortaya çıkmayacak, hem Başbakan istifa ettirilecek. Bazı kanunlar Meclis'ten geçmiyorsa bütün Meclis'i karşımıza almamız lazım. Yani Başbakan burada kusurlu olabilir ama suçun tamamı ona atfedilemez."

Bu görüşe karşı çıkan Gürler-Batur ikilisi ise ordu tamamen devreye girmezse bunun uygulanamayacağı görüşündeydiler. Hükümet ile birlikte mecliste değiştirilmeliydi.

Muhsin Batur:

"Ama yarım müdahale... Çünkü bize muhtelif partilerden hiç tanımadığımız senatörler, milletvekilleri geliyordu. Kendi liderlerini şikayet ediyorlardı. Çok acaip, hiç alışmadığımız durumlar. 'Ne duruyorsunuz? Bunların böyle böyle hataları var.' diyorlardı. Şaşırıp dinliyorduk ve öyle bir intiba uyandı ki kafamızda 'Türkiye'nin neler yapması gerektiği belli ama partiler arası çekişme ve bazılarının parti programına uymaması yüzünden bunlar gerçekleşemiyor. Ama partilerüstü bir hükümet kurulursa, Meclis de teknik bir uzuv olarak çalışıp, bu yasaları hazırlar. Türkiye bir düzlüğe çıkar' havasına kapıldık biz."

Aslında Gürler ve Batur'un karargahlarında kurulan alt kadrolar, müdahalenin teknik hazırlığını bitirmişlerdi bile... Hatta Batur'un subayları, müdahale sonrasının "Devrim anayasası"nı bile hazırlamışlardı. Çalışmaları Batur'un Genel Sekreteri Tuğgeneral Aydın Kirişoğlu koordine ediyor, bazı aydınlar ve hukukçular da destek oluyorlardı. Hazırlanan modele göre "devrim"den sonra yepyeni bir siyasal sistem kurulacaktı.(154)

(154) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.181.

Olacak iş değildi. Ülkenin Cumhurbaşkanı ve komutanlar,
Başbakan'ın yemeğinde aniden sofradan kalkıp,
***"sis basıyor"* diyerek oteli terk ediyorlardı...**

12 Şubat 1971. Bursa'da TOFAŞ fabrikasının açılış töreni vardı. C.Sunay'ın aracı önde gidiyor, Demirel'in aracı Cumhurbaşkanı'nı takip ediyordu. Sonrasını Süleyman Demirel anlatıyor:

"Tabii oralarda halk bana karşı çok muhabbetlidir. Yol boyunca insan seli... Danaları hazırlatmışlar, Benim sonradan öğrendiğim, Sunay gelince *'Bu değil... bu değil...'* diyorlarmış ve danayı kesmiyorlarmış. Sunay geçiyor, ben gelince kesiyorlar danayı. Ben ayarlamış değilim ki bunu. Belki oradaki hata arka arkaya gitmek, ama bilemezsin ki böyle hatalar olabileceğini. Bunlar ancak yaşanarak öğrenilir. Sonradan öğreniyoruz ki, *'Bu kurbanlar bize değildir, arkadan gelenlere aittir'* filan diye konuşulmuş arabanın içinde."

Kafile Bursa'ya bu havada geldi. Yapılan resmi törende Demirel konuşurken yanyana oturan Sunay ve Tağmaç'ın suratları asıktı. Kısa bir törenden sonra fabrikanın açılışı yapıldı. Sonra da öğle yemeği için Çelik Palas Oteline gidildi. Ve ne olduysa orada oldu.

Süleyman Demirel: "Zaten oraya gittiğimiz zaman onların o akşam Eskişehir'de bir toplantı yapacakları, binaenaleyh yemekten sonra Eskişehir'e gidecekleri bana söylenmişti. Ve tabii yemek biraz uzunca sürdü. Bir an evvel kalkıp gitmek gibi bir durum oldu. Belki nazik bir hareket de değildi. Onu da söyleyelim."

Olacak iş değildi. Ülkenin Cumhurbaşkanı ve komutanlar, Başbakan'ın yemeğinde aniden sofradan kalkıp, "sis basıyor" diyerek oteli terk ediyorlardı. Demirel, kuşkulanıp, Meteoroloji'yi arattı. Hiçbir yerde sis emaresi yoktu. Bunun üzerine Eskişehir'e haber uçuruldu. Sunay ve komutanların izlenmesi istendi.

1971 Türkiyesi'nde Başbakan, Cumhurbaşkanı'nı izletiyordu. Gelen raporlar kuşkulanılan gerçeği ortaya koydu. Sunay, Eskişehir Hava Üssü'nde komutanlarla darbe toplantısındaydı.

Süleyman Demirel: "Sonra ben 3-5 gün sonra rahmetli Sunay'a sordum. Dedim ki *'Bunlar size Eskişehir'de Cumhurbaşkanlığınızın devamını vaadetmişler. Bir müdahale gibi bir şey düşünüyorlarmış'* dedim. Çok sıkıldım ama... Dedi ki, *'Süleyman Bey, Süleyman Bey'* dedi, *'Ben 22 Şubatı da, 21 Mayısı da gördüm. Binaenaleyh ben o çeşit oyunların içine girmem'* dedi ve *'Benim sez-*

gilerime göre öyle bir hareket de yoktur.' dedi."

Cumhurbaşkanı, Başbakanına gerçeği söylememişti. Oysa Eskişehir'de müdahalenin son rötuşları yapılmış, roller dağıtılmıştı.(155)

Tağmaç'ın Hükümeti düşürmek için
De Gaulle veya Yahya Han formülüne karşı
Cumhurbaşkanı Sunay ***"Bekleyip Görelim"***

29 Ocak günü Genelkurmay'da toplanıldı. Gürler, Polatlı'da olduğu için katılamadı. Genelkurmay Başkanı, Cumhurbaşkanı ile görüşmek üzere saat 16.00'da randevu almıştı. Cumhurbaşkanına verilecek yazı hazırlandı. Bu yazıda durumun vahim olduğu, Hükümetin bunalımı çözme yeteneğini bitirdiği, Silahlı Kuvvetlere ağır sataşmalar olduğu belirtiliyor ve yeni bir Hükümet teşkili ve yasama organının parti mülahazaları dışına çıkarak Anayasa ve demokratik düzen içinde idari-sosyal-ekonomik bunalımlara çare bulmanın elzem olduğu ve Silahlı Kuvvetlerin daha fazla hareketsiz kalamayacağı vurgulanıyordu. Ayrıca bu ziyaret kamuoyuna özellikle duyurulacaktı.

Bu randevu gerçekleşti ve yine Sayın Sunay'ın değişmez formülü işledi, "***dinle-bekle-gör.***"

Hava Kuvvetleri Karargahında 13 General ile Yapılan
Durum ve Müdahale Anketi

Mart başında durum daha da hassaslaşıyor ve gerginleşiyordu. Batur, Karargahtaki kilit personeli, generalleri toplamak ve görüşmek ihtiyacını hissetti. 2 Mart günü 13 general toplandı. Kendilerine 4 soru sordu ve kısa olarak cevaplamalarını istedi.

1'inci soru: Türkiye'nin içinde bulunduğu durum hakkında düşünceleriniz nedir?

Cevaplar: 13 general cevaplarında: "Memleket uçuruma gidiyor", "çok karışık", "huzursuzluk çor arttı", "süratle düzeltilmesi gereken bozuk bir düzen içindeyiz", gibi ifadelerle durumu özetlediler.

2'nci soru: Dünyanın her yerinde böyle haller olabilir, ilgililer,

(155) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.185.

yani Hükümet ve Meclisler duruma hal çaresi bulabilir şeklinde mi, yoksa bulamayacak şeklinde mi değerlendiriyorsunuz?

Cevaplar: Bir general "çare bulunabilir", diğer 12 general "çare bulamayacaklar", cevabını verdiler.

3'üncü soru: Anayasanın getirdiği (belki bazıları bünyemize hakikaten uymayan) aşırı hürriyetleri ve organlararası çatışmayı önlemeyi amaçlayan ve alınacak otoriter tedbirlerle ortamı düzeltmeyi öngören otoriter bir askeri müdahaleye mi, yoksa düzen ve sistemdeki hastalık ve bozuklukları giderecek gayeli ve planlı ve reformist bir askeri müdahaleye mi taraftarsınız?

Cevaplar: Bu soruya 10 general cevap verdi. 8 general reformist, 2 general otoriter müdahaleden yana olduklarını belirttiler.

4'üncü soru: Varsayımla diyelim ki bir müdahale yapıldı. Katılır mısınız, katılmaz mısınız?

Cevaplar: 8 general katılacağını, 2 general katılmayacağını belirtti.

Tağmaç ***"Vaziyet çok vahim değildir"*** dediğinde

Herkes Hayrete Düştü

Aynı gün yani 2 Martta Genelkurmay'dan gelen bir emirde Garnizon'daki üç kuvvete mensup subayların 3 Mart günü saat 15.00'te Hava Kuvvetleri sinema salonunda toplanacağı ve Genelkurmay Başkanı Org. Tağmaç'ın bir konuşma yapacağı bildiriliyordu.(156)

Başbakanlık binasının yakınında yüzlerce
General ve Subay toplanarak müdahaleyi tartışıyor...

"En üst düzeydeki komutanlarınıza güvenin. Yapılacak şeyleri biz yaparız..."

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Tağmaç

Toplantıya katılanlardan Celil Gürkan anlatıyor:

Bu toplantıya Genelkurmay ve dört kuvvet karargahı mensuplarıyla birlikte Ankara Garnizonundaki tüm birliklerin komutanları da katıldıkları için, Silahlı Kuvvetlerin kalbinin bu salonda attığını söylemek bir abartma sayılmaz sanıyorum.

Sahneye çıkıp salona tam bir görüş egemenliği sağlayan Tağ-

(156) M.Batur, a.g.e.

maç, kısa sayılmayacak bir konuşma yaptı. Konuşması, daha önceki konuşmalarda söylediklerine ve yayınladığı emirlerde dile getirdiklerine yeni bir unsur katmış değildi.

Özetlemek gerekirse: "... Komutanlar bilinmesi gereken şeyleri biliyor, alınması gereken önlemleri alıyorlar ve alacaklardır... Parlamentonun sorunları biz askerler değil, kendilerini ilgilendirir... Biz politikanın dışındayız ve böyle kalacağız... Silahlı Kuvvetlerin baskısı altında devlet işleri yürütülebilir mi? Erken kalkanın horoz olmasına izin veremeyiz... En üst düzeydeki Komutanlarınıza güvenin. Kendinizi heyecana kaptırıp yanlış adımlar atmayın... Yapılacak şeyleri biz yaparız... Milli Güvenlik Kurulunda da görüşlerimizi söyleriz. Bugün tanık olduğumuz sosyal bunalımların kökünde Anayasamızın, bünyemize uygun düşmeyecek şekilde aşırı özgürlükler getirmiş olan bir Anayasa olması yatıyor... Disiplin içinde görevlerinizle uğraşın!.."

Burada sözü gelmişken şunu da eklemekte yarar görürüm ki, daha sonraki yıllarda Demirel, 12 Mart ile ilgili olarak bir gazeteci-yazarla yaptığı görüşmede, 12 Mart Muhtırasının verilmesini Orgeneral Tağmaç'ın yandaş olmadığını, Muhtıranın kendisine zorla imzalatıldığını söyleyerek onu bir ölçüde aklamak ister görünmüştü. Demirel'i Orgeneral Gürler ve Batur hakkında düşündüklerinin tersine, Tağmaç için böyle bir değer yargısına götüren nedenlerin kökeninde, Tağmaç'ın da tıpkı kendisi gibi 1961 Devrim Anayasasının özgürlükçü felsefesinden rahatsızlık duyan bir kişi oluşu yatmaktadır. 3 Mart toplantısı komutan ve basından gizlenemeyecek derecede kapsamlı ve geniş katılımlı bir toplantı olduğu için ister istemez duyuldu. Ancak bu toplantıda Tağmaç'ın yaptığı konuşma, doğal olarak pek az yönleriyle basına yansıdı. Tümü ile yansımış olsa ne olurdu? Kanımca hiçbir şey olmazdı. Çünkü, yukarıda da değindiğim gibi konuşmanın getirdiği yeni bir unsur söz konusu değildi ve de konuşma "monolog" olmaktan ileri gitmemişti.

Bence toplantının asıl önemli yönü, başkent Ankara'nın tam ortasında ve Başbakanlığın birkaç yüz metre yakınında, Silahlı Kuvvetlerin en üst kademe Komutanları dahil böylesine geniş çaplı bir toplantının düzenlenebilmiş, toplantıda ülkenin durumunun ve Hükümetin icraatının "politik eleştirisi"nin yapılabilmiş, Silahlı Kuvvetlerin "Anayasa ile belirlenmiş Türkiye Cumhuriyetini koruma ve kollama" görevlerine atıflar yapılarak "Müdahale" kavramı-

nın gündeme getirilebilmiş olması ve bu garip gelişmeler karşısında yürütmenin başı olan Başbakanın ve Hükümetin tam bir sessizlik içinde gelişmelere seyirci kalmasıdır. Sanki Anayasada bir 110'uncu madde yokmuşcasına!..(157)

M.Batur'un Tağmaç'ın konuşmasına ait değerlendirmesi tereddüt ve yan çizmenin işaretlerini veriyordu:

Memduh Paşa oldukça uzun ve sinirli bir konuşma yaptı, özetle: *"Silahlı Kuvvetler olarak günlük politikanın dışında kalacağız. Anarşik olaylar, anarşik uçlar ve özellikle aşırı sol mihraklar tarafından kasten çıkarılmaktadır. Vaziyet çok vahim değildir. Meselelerin halledilmesi için gereken çareleri bölünmeden bulacağız. Komutanlarınıza kayıtsız şartsız güvenin. Milli Güvenlik Kurulunda görüşlerimizi açıklıyoruz. Karar vermekte gecikmeyeceğiz, tedbirliyiz, ne yapacaksak biz yapacağız."*

Bu toplantının yapılacağından üç Kuvvet Komutanının haberi yoktu. Nitekim yapılan bu konuşmanın bazı yerlerini biz de hayretle dinledik ve konuşma genelde çok kişiyi memnun etmedi.(158)

"Gençler çabuk telkin altında kalır.
Üst rütbelilerin ise sinirleri gerilir.
Mektepte körü körüne itaati öğretiyoruz
ama bu ortamın ağır baskısına yetmez."

24 Şubat 1971 günü saat 15.30'da, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Demirel'in çalışma odasına 300-400 adım uzaklıktaki Genelkurmay Karargahında görevli General/Amirallerin katıldıkları bir toplantı düzenleyip görüş ve önerilerini alabiliyordu. Celil Gürkan bu durumu şöyle değerlendiriyor:

"Kamuya ve basına, ya hiç sızmayan ya da çok kalın çizgileriyle intikal eden bu toplantı, başta Tağmaç olmak üzere, sözalanların sergiledikleri görüşler, öneriler bakımından bence, Parlamento, Hükümet ve Yönetim bağlamında, 12 Mart öncesi Türk Silahlı Kuvvetlerindeki ruh haletinin ne merkezde olduğunu en açık şekilde yansıtan ibret verici bir tablodur."

Tağmaç toplantıyı açarken şöyle diyordu:(159)

(157) C.Gürkan, a.g.e., s.166.

(158) M.Batur, a.g.e.

(159) Bu toplantıdaki konuşma tutanaklarını C.Gürkan Tümgeneral Şükrü Köseoğlu'ndan almış.E.Y.

"Bayramda sizlerle, kıtalarla konuştum. Bu ortam içinde nere de olmalıyız? Arkadaşlar, yazılanların etkisinde kalınacağını bilmelidirler. Ruh, bayrak, vatan sevgisi gibi unsurlar labut gibi oturamaz. Gencin ateşli mizacını bir kap içinde tutmalı. Gençler çabuk telkin altında kalır. Üst rütbeliler ise sinirleri gerilir. İnsanlar zamanla, telkinle zihniyet değişir. Mecusi Hıristiyan olur. Mektepte körü körüne itaati öğretiyoruz ama bu ortamın ağır baskısına yetmez. Komutanlar Üniversite gibi her gün forum da yapamaz. İstihbarat ve karşı istihbarat var. Hoparlörle, açlık ve sefalet şöyle, böyle diye yapılan telkin, insanı çökertir. Kontr-espiynaj ve kontr-propagandaya karşı siz de neşriyat yapacaksınız. Halbuki hiçbir şey yapmıyoruz. Gazete çıkarsak da politik yazı yazmayız. Şurada üç konferans verdirdik. Bu konferanslara bir sen, ben gidiyoruz, konuşuyoruz. Başka bir şey yok. O halde çare? Nasıl sağ'dan sol'dan korunacağız? Silahlı Kuvvetlerin başı olan Karargahtayız. Ne yapmak lazımdır? Çare nedir? Demokratik Anayasa, Meclis var. Yapar, yapmaz, konumuzun dışındadır. Biz Silahlı Kuvvetleri nasıl ayakta tutacağız? Onu düşünelim. İçimizde istihbaratçılar var. 1961-1962'den sonra işleri rayına oturtmak için 4 sene çalışıldı. 1968'den itibaren sapma başladı. Sapma bugün 1961-62'deki duruma gelmeye başladı... Onun, bunun çizdiği yolda değil de, memleket ne olacak? Şu gider bu gelirse ne olur? Onu yasama organları düşünsünler. Biz devleti, Cumhuriyeti korumakla mükellefiz. Ötekileri Meclis korur, kararı alır. Biz gidip onlara "Şunu yap!" dersek demokrasi kalmaz... Ordunun inancını korumaya mecburuz. Yoksa Ordu elden çıkar. Binaenaleyh bir tedbir almak zorundayız. Ordu bir şey yapmasın, öyle kalsın denir ise mesele yok. Şimdi arkadaşların, tartışmasız fikrini, kurmay gibi söylemesini istiyorum. Nasıl bir tedbire giderek badireyi atlatabiliriz?

Bugün bir ihtilâl yapılacak ise bir sağ-sol rejim, devlet ihtilâli yapılacaktır, ya padişahlığı, ya da komünistliği getirecektir. Lanse edenler yekten bunu demiyor. Bilahare ikisinden birini yapacak. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıldığı 1918 durumundayız. Hakikatleri açık görmeli. Saklamak, gizlemek olmaz. Bir komutan durumu açıkça, bütün çıplaklığı ile ortaya koymaz ise başarı sağlayamaz. Türkiye bugün iç, dış asayişi için mücadele ediyor. Çok net, açıkça fikirleri ortaya koymalıyız. Tekrar ediyorum. Sözlerim politik bir forum değildir. Tartışmaya girmeden fikirleri istiyorum. Büyük

tahribat, orduyu yıkmak için propagandadır. Yazılar, olaylar, konuşmalar, Meclis, hepsi Ordu'yu tahrip edecek propagandadır. Biz de tedbir alamıyoruz. "Herkes pamukla kulağını kapasın!" diyemeyiz. Herkes görüyor. Konuşur. Onun için fikirler açıkça söylensin. Politik kısmı hiç karıştırmayın.

(Katılımcı generallerden görüş bildirenlerin konuşmalarına ait metinlerden seçtiğimiz cümleler şöyle:E.Y.)

Orgeneral **Hamza Gürgüç**:

"... Hükümet ve devlet çapında tedbir alınmadıkça Silahlı Kuvvetlerimizin sarfedeceği çaba boştur.

Tümgeneral **Cihat Akyol**:

"... Mikroplar ve mikrop saçan mihraklar ortada olduğuna göre, Silahlı Kuvvetlerimizin de mikrop olacağı tabiidir.

Komutanlardan 22 Şubat ve 21 Mayısta olduğu gibi şişe tapası rolü oynamaları istenmemelidir. Komutanlar, kıtalarını avuçlarında tutmalı..

Hv. Tümgeneral **Arslan Öner**:

"... Psikolojik harp şubesi genişletilmeli, uyarıcı konferanslar verilmeli, foto-film merkezince 20 dakikalık öğretici film hazırlanmalı, tiyatro ekibi kurulmalı, bunları uçaklarla birliklere gönderip, temsiller verdirilmeli.."

Hv. Tuğgeneral **Mıhçıoğlu**:

"Hükümet şimdiye kadarki hareketlerinde aciz kalmıştır. Ordunun da müdahale edeceği kesinlikle Hükümete anlatılmalıdır..."

Tümgeneral **Ayık**:

"Biz subayları yeterince tenvir etmiyoruz (aydınlatmıyoruz). 'Yalnız mıyız? Boşlukta mıyız?' gibilerden tereddütler hasıl oluyor."

Tümgeneral **Mithat Kopsavaş**:

"... Genç muvazzaf subaylarımızla Ordu'ya giren yedek subayların münasebetleri iyi kontrol ve tanzim edilmelidir."

Tümgeneral **Rüştü Naipoğlu**:

"Silahlı Kuvvetler içinde aşırı cereyanlara alet olmuş gazeteler nedense ısrarla okunuyor. Hem de çok okunuyor. Kütüphanelerimizde bile sol yayınlar mevcut."

Tuğgeneral **Mehmet Tuğcu**:

"... 1961 Anayasası aşırı hürriyetler getirmiştir. Biz, daha 1961-62'lerde, bu aşırı hürriyetlerin, Silahlı Kuvvetlerimize etki yapacak şekilde kullanılması ihtimaline karşı propagandaya giriş-

seydik, ancak şimdi semere verebilirdi. 69 subay bildiri yayınlamışlardı. Onların hareketlerini tezciye etmek için harekete geçildi, fakat kanunda bildiri yayınlamanın yasaklandığına dair bir kayıt bulunamadı... Komutanlar, Milli Güvenlik Kurulunda Hükümete dayatıp Hükümeti değiştirmeli..."

Korgeneral **Atıf Erçıkan**:

"... Esef ederim, kahrederim, bu kadar Generalin burada bir korku ve kaygı altında toplanmasına... Böyle bir toplantıya katılacağıma Allah canımı alsa evlaydı... Bu Meclis benim memleketimin Meclisi midir, yoksa dingonun ahırı mıdır? Telefonla kuvvetli bir ihtar çekilir, yola gelmeleri istenir... Olup biten olaylardan, konuşmalardan, maiyetlerinizi yeterince haberdar ettiğiniz söylenemez. Bittabii sonra da merakta kalırsınız. Konuşmalarınız daima kapı arkasında cereyan etti. Bizler tenvir edilmedik... General arkadaşlarla konuşamıyoruz. Kimine gidiyorsun: 'Aman bu çok nazik ve tehlikeli konu... Konuşmayalım!' diyor. Ötekisine gidiyorsun: 'Aman bu sene terfi sırasındayım!' diyor. Terfini, tayinini düşünen namuslu olamaz! Bir kısım subaylarımız: 'Devrim yapacağız!' diyor. Diyor ama neden Che Cuevara'nın peşinde oluyor? Bunu ona soran çıkmıyor. İçimizde: 'İstihbarat düzeni kurup subaylar hakkında bilgi toplayalım!' deniliyor. Allah saklasın Abdülhamit de böyle yapmıştı. Memleketin Silahlı Kuvvetlerinin güzide evlatlarını yeriz. Anamı Kabe yolunda zina etmiş olayım ki şu anda emir verin, pencereden atlayayım. Başka türlü konuşanları, başka türlü konuşuyor diye elimine etmemelidir. Şimdi isterseniz beni tekaüt edin..." (Erçıkan bu sırada hafif fenalık geçirdiği için dışarı çıkarılıyor.)

Genelkurmay Başkanı **Orgeneral Tağmaç**:

"Arkadaşımız heyecanlı. Hisleriyle konuşuyor. His başka, devlet idaresi başka... Hisle devlet idaresi olmaz arkadaşlar! Sözlerinde hakikat payı yok değil. Politik konular mevzu bahis değildir. Anayasa yaptık. Bunu Silahlı Kuvvetler yaptı. Silahlı Kuvvetlerin baskısı ile devlet yaşamaz arkadaşlar! Devletin yaptığı her hatayı 'Düzelt!' diye devlete ihtar edemeyiz. Arkadaşın konuştuğu çok basit: Biz gidip 35 milyonluk bir devleti idare edebilir miyiz arkadaşlar? Milletler birbirine girmiş durumdalar. Biz düzeltiriz diye formülünüz var ise şimdi el koyalım!.. Silahlı Kuvvetlerimizin devlet idaresine el koyması güç. Zaten işi oraya götürmemek için çırpınıp duruyoruz. Bomba atmış, bana ne? Beni ilgilendirmez...

Ama ilgilendiriyor. Niye?.. Benim teşkilatımı da sarsıyor da onun için ilgilendiriyor... Arkadaşımızın dediği gibi Başbakana: 'Çekil!' demek itibarımızı kırar... En tehlikeli durum, Silahlı Kuvvetlerin bu işe bulaşmasıdır... Arkadaşların görüşlerini bir noktada tutmak lazım. Arkadaşımız, bir genç grupta nutuk çekse, o gençler silahlarını çeker, yürürler. Benim bu gibi konuşmaları dinlemem bile devlet otoritesine sığmaz... Anayasanın tatbikinde biz ısrar ettik. Doğru sevk ve idare etmediler. Böyle olduk. O da başka mesele.. Kolundan tutup çekme mecburiyetinde kalınılabilir. Böyle bir mesuliyeti omuzlanır isek daha kötü oluruz. Bu kurt politikacılar insanı rahat bırakmazlar... Şayet o kadar kötü durumdaysak ve sinirlerimize hakim olamıyor isek Komutan çeker tabancayı intihar eder..."

Orgeneral Tağmaç'ın: *"Sen yeni kıtadan geldin. Durumu nasıl görüyorsun?"* sorusu üzerine konuşan Tuğgeneral Orhan Yapgu:

"Birliklerde genç yedek subaylar, bizim muvazzaf subayları aşılıyorlar!"

Orgeneral **Tağmaç**:

"... En son çare Ordu'dur. Memleket, sürüne sürüne uçuruma gelirse o zaman tutup çıkarırız. En kötü hal tarzı (çözüm şekli) budur. Şimdi yap. Hemen sol cephe: 'Faşistler geldi!' diye karşına dikilir... Yanlış yola sapmış birkaç insanın avantüriye hareketlerine karşı Orduda alınacak acil tedbirler istiyorum. Biz bunda biraz geriyiz. Maalesef on sene evvel biz bunu yapmamışız.. Albaylar da dahil konuşabilirim. Olaylar, bize de bomba atacak seviyeye gelmiş midir? Henüz batmıyoruz. Soğukkanlı olalım. Hislerle konuşmak suretiyle bir karara varamayız. Muhabere kaybolmadı. Tedbirler arıyoruz. Genç arkadaşlar heyecanlarını önlemeli. Bunlara hakim olunmalıdır. Silahlı Kuvvetlerin idare ettiği yerde devlet yoktur."

Korgeneral **A.Fehmi Başar**:

"Huzursuzluğu hepimiz biliyoruz. Neden huzursuzluk var? Onu tesbit etmeliyiz. Beni müteesir eden hususlar şunlardır:

- Atatürk ilkeleri korunmuyor.

- Laiklik ilkesi zedelenmiştir. Taviz verilmiştir.

- Çeşitli kitleler eşit muameleye tabi tutulmuyor.

Açık söylüyorum, bir komünist bana, gericiden daha iyi muamele eder. Yobaz ve cahil hoca: 'Kızını gavura vermek istiyor isen subaya ver' diyecek derecede subayı dinsiz görüyor. Ben şahsen Orduda bozukluk olduğuna kani değilim. Gericilik yanında Ko-

münistlik daha az tehlikeli bence."

Orgeneral **Memduh Tağmaç**:

"... Toplantıyı kapatacağız. Heyecanlanmadan, heyecanlarımızı teskin ederek durumu tartışmak lazım. Bu memlekette çok şey olur. Müstakil Türk devleti kalmaz. Bunu idrak edemiyoruz... Bir ricam daha var. Herkes polemikle meşgul. Yazıp duruyor. Devlet otoritesi kırılıyor. Yoksa bir şeyden kuşkumuz yok. Çok hassas bir devrenin zirve noktasına yaklaşıyoruz! Konuşulanların dışarı anlatılmaması lazım. Ketum olalım..."

Celil Gürkan bu toplantıyla ilgili düşündürücü sorular soruyor:

"Özet olarak ifade edersem, Tağmaç, Muhtıracı Komutanlar arasında, Silahlı Kuvvetlerin müdahalede bulunması ve hele hele yönetime el koyması fikrine karşı en fazla ürküntü ve alerji duyanıydı. Bir başka deyimle, sayın Demirel'in teşhis ettiği gibi 'güvercin'di. Buna karşın, yine de 12 Mart Muhtırasının verilmesine Rıza Göstermiş, imzasını atmıştı. Neden?

Dörtlü komuta kademesinin en 'şahin'i Batur'un zoru ile mi?

Tağmaç gibi inatçı bir kişiyi, hem de Genelkurmay Başkanı olduğu dikkate alınır ise arzusu hilafına bir muhtırayı imzalamak zorunda bırakacak kararlılık ve üstün iradeye sahip bulunma hazzını Batur'a bağışlamak, tarihsel gerçeğe uyar mı?.. O halde, daha başka dinamikler aramak mı gerekiyor? İşte açıklığa kavuşturulması gereken bir sürü sorudan bir tanesi..."

Ortaya çıkan bu durumla ilgili olarak Sadi Koçaş ile Musa Öğün'ün bir konuşması bizlere oldukça ayrıntılı bilgiler veriyor.

Sadi Koçaş anlatıyor:

"Komutanların, özellikle Tağmaç'ın bir şey yapabileceğini sanmam. Benim asıl endişem gençler arasında Yunan usulü bir diktaya heves edenler olup olmadığıdır."

Nihat Erim

Ertesi gün eski bir sınıf arkadaşım, General Musa Öğün konuşmak istemişti benimle. General Öğün ile sınıf arkadaşı olmamıza rağmen, okuldan sonra hiçbir yerde beraber bulunmadığımız için, sınıf arkadaşlığının ötesinde bir yakınlığımız olmamıştı:

"Hidayet ile görüştüm", diyerek konuşmaya başlamıştı. *"Politikadan ayrılacak ve İstanbul'a yerleşecekmişsin; doğru mu?"*

"Evet doğru..."

"Ne zaman?"

"En geç 1 Nisanda."

"Genelkurmay Başkanı ile görüşmüşsün. Ona söyledin mi bu kararını?"

"Bir ay kadar evvel kendilerine veda etmiştim."

"Ne dedi?"

"Evvela Gürler ve Batur'un aksine çok iyi karşılamıştı. Sonra caydı. İstifanın zamanı olmadığını söyledi. Ama ben kararlı olduğumu söyleyince sadece dinledi, bir şey söylemedi."

"Sağcı ve solcu askerler Atatürkçülükten bahsediyor, ama inanma. Düpedüz solcu bu ikinci grup."

General Musa Öğün

"Tekrar görüşecek misiniz?"

"Sanmıyorum. Benim görüşecek bir şeyim yok."

"Güzel, bak Koçaş, seninle biraz daha açık konuşmam gerekecek galiba. Durum çok kötü. Hergün bir şeyler olabilir. Bir şeyler bildiğimi sanma. Ama senden saklamaya gerek yok. Ordu içinde bu durumdan şikayet edenler çoğunlukta. Bir de bundan yararlanmak isteyen, bazı sivillerle ilişkileri olanlar var. Hepsi Atatürkçülük'ten bahsediyor, ama inanma. Düpedüz solcu bu ikinci grup."

"Siz sağcı mısınız? Sonra sağcı ve solcu deyimleri ile neyi kastediyorsunuz?"

"Ben solcu diye Marksistleri kastediyorum. Bunların da tabii karşısındayım," deyince gülerek:

"Sosyal adalet, sosyal güvenlik ve fırsat eşitliği gibi ilkelerden yana olan; bu yüzden solcu bilinenlerle de Marksist demiyorsundur inşallah, diye takılmıştım."

"Ben biliyorsun iki kez Moskova'da görev yaptım Koçaş," dedi. *"Kim sosyal adaletçi, kim komünist bilirim."*

"Moskova'da bulunmasaydın bile bu iki görüşü birbirinden ayıracak kadar akıllı olduğunu da ben bilirim. Evet devam et."

"Evet, bunlara karşı biz Genelkurmay Başkanı'nın etrafında güçlü bir grup halindeyiz. Bilirsin Memduh Paşa vatansever insan-

dır. Ama bu işleri bilmez. Ona yardımcı olmak lazım. Biz bu yardımı ordu içinde yapıyoruz. Fakat sonucun ne olacağı bilinmez. Genelkurmay Başkanı da, biz de sana güveniyoruz. Sizin gibi insanların ayrılmaması lazım," deyince:

"Bir şeyler mi yapmayı düşünüyorsunuz Musa Paşa?" diye sormuştum.

"Hayır. Bir şeyler yapılmasına engel olmayı düşünüyoruz. Ama alttan gelen tazyik çok ağır. Ne kadar dayanılır bilemem."

"Hep biz diyorsun. Kimler var sizin gibi düşünen?"

"Atıf Paşa, Hamza Paşa, İhsan Paşa, ben ve daha birkaç kişi."

"Peki karşınızdakiler kim?"

"Karşımızda diye bir şey yok. İsim de verecek durumda değilim. Ama özellikle havacılar M.Batur'un etrafını sarmış, onun makamından yararlanmak istiyorlar. Marksist olanlar da var aralarında."

"Muhsin Paşayı tanırsın. Sınıf arkadaşımız, hepimiz tanırız. Güvenmiyor musunuz ona?"

"Ona güvenmiyoruz diyemem. Ama etrafına hayır!" deyince:

"Muhsin Paşaya güveniyorsanız etrafından neye endişe ediyorsunuz? Ben ülkeyi Marksist bir düzene götürecek, Moskova'nın emrine girecek general tanımıyorum. Sen de isim veremiyorsun. O halde neden hep Atatürkçü bir görüşün etrafında toplanarak daha güçlü olmuyorsunuz da iki grupsunuz bunu anlamak güç. Cihat Paşa hangi yanda?"

"Bizden değil..."

"Yani Marksist dediğin gruptan mı?"

"Hayır sanmıyorum. Marksist olmaz ama bizden değil..."

"Demek siz varsınız, solcular var, bir de başkaları var... Bunun sebebi ne?"

Bu sorunun cevabı da beni tatmin etmekten uzaktı... Tekrar görüşmek temennisi ile Musa Paşadan ayrıldık. Ama o kısa konuşma benim kafamı büsbütün karıştırmıştı.

O günlerde Musa Paşaya sorduğum (Marksist olduğunu sanmam. Ama bizden değil) dediği General Cihat Akyol'la uzun bir sohbet fırsatı geçmişti elime. Çalışkan, namuslu, bilgili, güvenilir ve otoriter bir askerdi.

O daha açık konuşmuştu. O da iki grubun varlığını müşahade etmişti. İki gruba da mensup değildi. İki grupta da arkadaşları vardı. İkisini de tasvip etmiyordu. Ama Genelkurmay Başkanı'na bağ-

lıydı. Memleketin durumunu beğenmiyor, fakat ordunun bu şekilde ayrı gruplar etrafında birleşmesini tehlikeli görüyordu. İki tarafın kimler olduğunu ona da sordum. Aynı isimler üzerinde durduktan sonra, karşı taraf olarak, Celil Gürkan'dan ve tanımadığım bazı havacılardan bahsetti. Atıf Paşanın Tağmaç'a ve Tağmaç etrafındaki gruba yakın, ama öbür tarafla da irtibatı olduğunu sandığını söyledi:

"Yani iki taraflı mı oynuyor demek istiyorsun? Atıf'ı mert ve dürüst tanıdık bunca yıldır." Soruma:

"Aynı kanaatteyim. Ama kesin olarak değerlendiremiyorum, demişti."

"Hangi taraf tehlikeli senin için?" soruma da:

"Hiç birisi tehlikeli diyemem. Bilebildiğim kadarıyla hepsi memleketin durumundan üzgün. Bir tarafı derhal bir müdahaleden yana, öteki tarafı da daha tedbirli diye ayırmaktan başka çare bulamıyorum," deyince:

"Açık sorayım demiştim. Marksist bir ideolojiden yana olanlar var mı benim tanımadığım gençler arasında?"

"Hiç sanmıyorum," demişti. *"Örneğin içlerinde en radikal sayılabilecek, daha doğrusu en aktif ve etkili olanlardan birisini, havacı Albay Tunusluoğlu'nu tanıyorum. Hatta ona solcu dediklerini de duydum. Kesin olarak hayır. Namuslu, vatansever bir insandır. Sen ne kadar solcu isen, o da o kadar solcudur belki..."*

Her yönden, hem fikirlerine, hem kapasitesine güvendiğim bir arkadaştı, rahatlamıştım bu sözleri üzerine. Ama bir taraftan da büsbütün üzülmüştüm bu subaylar arasındaki gruplaşma haberi yüzünden.

"Bu grupların en yaşlı ve etkilileri arkadaşlarımızdır. Birbirlerini tanırlar. Bunları yaklaştırıp birleştirmek mümkün değil mi? İçlerinde Marksist yok diyorsun. Hali feci, şeriatçı, faşist, yabancı çıkarların adamı olan var demek de mümkün değil. Bence bir tek taraf olsunlar da ne yaparlarsa yapsınlar. Mesela Atıf ile Celil'i bir araya getirebilirsiniz. Bilmiyorum Gürler ile Batur'un ağırlığını sağlamak mümkün mü?"

"Zor Koçaş demişti. İstersen Gürler ile Batur'u sen bir dene. Ben oraya kadar uzananam."

"Ben ikisiyle de birkaç hafta evvel görüşerek veda ettim. İkisini de aynı olumlu düşüncenin etrafında gördüm. Bir daha temas edemem, yanlış anlaşılabilir," deyince:

"Ben de aynı endişe içindeyim. Gerçi iki taraf ile de temasım normal ve kolay. Ama etkili olabileceğimi sanmıyorum," demişti.

Mart 1971'in ilk günlerine kadar bu hava sürdü gitti. Ve bir sabah erkenden, Genelkurmay Başkanı Sayın Memduh Tağmaç telefon ederek, mümkünse o gün veya ertesi gün görüşmemizi rica etmişti. Görüşme konusu bir kanundu. Ama asıl başka bir şey öğrenmek istiyor gibi gelmişti bana. Parlamento'nun durumunu öğrenmek istiyor gibiydi.

"Etkili ve güvenilir bir parlamento değil; ama her şeye rağmen seçimle gelmiştir. Asıl hedef parlamento değil, içindeki partizan ve militanlar olmalıdır." diye açıkça anlatmıştım durumu.

Genelkurmay Başkanıyla görüştüğüm günün sabahı Mecliste Nihat Erim'le beraberdik. Konuşmamızdan ve endişelerimden kendilerine bir ölçüde bahsetmiştim. Uzun bir durum tartışması yaptık. Bir müdahale yapılıp yapılamayacağını sordum:

"Hemen sanmıyorum; ama bu durumun da sonsuza kadar sürüp gideceğini sanmam," deyince:

"Haklısın ben de öyle düşünüyordum. Ama son Milli Güvenlik Kurulu üzerine fikrimi değiştirdim. Komutanların, özellikle Tağmaç'ın bir şey yapabileceğini sanmam. Benim asıl endişem gençler arasında Yunan usulü bir diktaya heves edenler olup olmadığıdır. Varsa başarı ihtimalleri nedir?"

"Generaller arasında o usule heves edecek kimseyi tanımıyorum. Gençleri hiç tanımam; ama o tip bir yönetim ve heves Türk Ordusu'nun geleneklerine aykırıdır. Başarı ihtimali olsa bile, bu işin sonu gelmez inancındayım. En doğrusu, iktidarı uyarmak, bu yoldan vazgeçmelerini sağlamaktır."

Gülmüştü Sayın Erim, ve:

"Hayalin bile ötesinde bu demişti. Sayın Ürgüplü kürsüde konuştu. Daha nasıl uyarılır bir iktidar. Onu bile dinlemeyen bir iktidar CHP'den veya CHP'li bir üyeden gelecek uyarıyı dinler mi?"

"Elbette dinlemez. Ben kürsüden değil; dostça yapılacak uyarılardan bahsediyorum."

"Kendin kitap halinde yazdın milletin nasıl bölündüğü Koçaş. Millet kendisi bölünmedi ya ikiye üçe. Başı çekenler aramızda. Sonu yok bu işin. İnşallah ordu hakkındaki tahminlerin doğrudur."

Sayın Erim'e Doktor general Ayanoğlu'nun evinde, Metin Toker'le geçen konuşmayı da anlatarak:

"Ne dersiniz? Görev almak delilik mi sizce?" sorumu hemen, *"Asla,"* diye yanıtlamıştı.

"Siz Başbakan olur musunuz, ömeğin bir teklif alsanız?" soruma da:

"Şartlara bağlı..." demişti Sayın Erim, gülerek.

Yüksek Komuta Heyeti'nin alt kademeye
baskısı ile ilgili bir değerlendirme:

"heyecana kapılıp yanlış adım atmayın."

Genelkurmay Başkanı Org.Memduh Tağmaç

Genelde komutanlar, kendilerinden küçük rütbelilerin kışla içi faaliyetler dışı, hiçbir konuda düşünce ve eylem üretmelerini istemezler. Daha eski dönemlere gidildiğinde görülür ki, askeri kurumlara Hükümetlerin resmi yayım organlarının dışında değişik haberler içeren yayın organları dahi giremezdi. O günün komutanları, günün koşullarına göre yayımlanan düşünce ve akımların subayları etkileyeceğini ve disiplinin bozulacağı korkusunu yaşarlardı. Onlara göre komutanlar bilinmesi gereken bilgiye sahip kişiler olarak kışla içi ve dışı, gereken önlemleri sadece kendileri alabilirlerdi.

3 Mart toplantısına katılan generallerin bu konudaki görüşlerini, açıklamaları istediğinde, genelde ortak görüşler, aşağıdaki öneriler şeklinde açıklanmıştır: (Burada alt kademe üzerinde tam bir gözetim amaçlandığı görülmektedir. E.Y.)

- Silahlı Kuvvetler içi, dış etkileşimi saptamak için özet gruplar veya ekipler kurulmalı.
- Silahlı Kuvvetlere yönelen zararlı akımlar mevcut yasalarla önlenmelidir.
- İhbar dosyaları iyi değerlendirilmeli ve gereği yapılmalıdır.
- Komutanlar, birliklerine, üst komutanların politikayı yakından izlediklerini anlatmalıdırlar.
- Komutanlar, birliklerine hakim olmalıdırlar.
- Silahlı Kuvvetler için istihbarata gereksinim vardır. Komutanlar, astları ve birlikleri ile konuşmalar yapmalı, uyarıcı konferanslar verilmelidir.
- Psikolojik harp şubesi genişletilmelidir.
- Özel bir grup kurulmalı, bu grup komutanları aydınlatarak,

ayn düşüncede olanlar hakkında derhal işlem yapmalıdır. Bu konuda hükümete gereken bütün yardım yapılmalıdır.

- Silahlı Kuvvetlere olumsuz etki yapan dış yayımlar (Üniversite, basın, TRT) ısrarla okunuyor. Bunlar önlenmeli.

- Hükümet düşürülüp, Koalisyon hükümeti kurulmalı ve yayınlar yaptırılmalı.

"O zaman, ülkeden ne kalmıştır ki siz kurtaracaksınız."

Yukarıdaki büyüklerin konuşmaları ve önerileri gözlemlendiğinde şunu tespit etmek olası. En üst komutandan, en küçük rütbeli generale kadar düşünce sistemi hep aynı sınırlar içinde sıkışıp kalıyor. Deniyor ki ülke uçuruma yuvarlandığında silahlı kuvvetler girişimde bulunarak ülkeyi uçurumdan çekip kurtarmalı. O zaman ülkeden ne kalmıştır ki siz kurtaracaksınız. Peki varsayalım kurtarıldı. Kurtardığınız ülkenin yeniden canlanması, güçlenmesi, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel dengelerinin kurulması, yozlaşmış, dejenere olmuş kurumlarının yeniden örgütlenmesi, hele yok edilen Atatürk ilke ve devrimlerinin yerine konulması için yeniden Mustafa Kemal Atatürk'ü mü çağıracaksınız? En üst rütbelere kadar yükselmiş komutanlar, yükselme bekleyişi içindeki generaller nedense düşünce yapısı bakımından kışlanın içinde kendilerini tutsak ettiklerinin farkında olmamışlardır. Disiplini, tek taraflı olarak "büyük konuşur, küçük dinler" kültürü içinde mütalaa ederek, subayların ülke için düşünmelerini yok etmek pahasına yapay örgütler kurma önerisinde bulunabilmektedirler.

Silahlı Kuvvetler mensuplarının; toplum sorunlarından, bu sorunlara karşı iktidarların tepki ve etkisinden, çağdışı uygulamalar nedeniyle sosyo-ekonomik durumun kötüye gidişinden, terörün, soygunun, ahlaksızlığın toplum düzenini tehdit etmesinden, evlerinde ve sokaklarda canice öldürülen günahsız komutanların ve diğer vatan evlatlarının faillerinin bulunamamasından, devletin sorumsuzca soyulmasından, ülkenin borç batağına saplanmasından, nihayet Atatürk ilke ve devrimlerinin yok edilmesi için karşı devrimcilere destek verilmesinden, irticanın giderek laik ve demokratik Cumhuriyet için tehdit olabilecek güce getirilmesinden, bu ülkede yaşayan her birey gibi rahatsızlık duymaları kadar doğal bir şey olamaz. Subay astsubay aileleri, çocukları ve çevreleri de top-

lumu toplum yapan vatandaşlardır. Onlar da normal sekiz saatlik bir görev diliminin daşında on altı saatlerini toplumla iç içe geçirmektedirler. Bu nedenle toplumla birlikte, toplum için üretecekleri her fikir, aynı zamanda kendilerini de ilgilendirir. Başka bir değerlendirme ile tüm silahlı kuvvetler mensupları, aileleri ve çevreleri ile birlikte seçme ve seçilme hakkına ve görevine de sahiptirler. Bu hak ve görev onlara ülke sorunları ile ilgilenme sorumluluğunu da yüklemektedir. O halde böylesine önemli bir görevi yaparken, yanlışların düzeltilmesi konusunda fikir de üretebilmeleri çok doğal haklarıdır. Bunların bu tür vatandaşlık görevlerini yapmaları "disiplinsizlikle" suçlanamaz. Türk subayı, Türk ulusunun köklü gelenek ve göreneklerinden aldığı terbiye, disiplin, birbirine saygı gibi en az, fakat ana erdemliliklerle ordu çatısı altına girerek, pek çok erdemlikleri de bunların üzerine bina edip sarsılmaz, yıkılmaz, güvenilir bir yapı kazanır. Bu yapı içinde, gerekirse Türk ulusunun en güçlü ve yegane dayanağı Atatürk ilke ve devrimlerinin korunması ve kollanması için emanet olan canını feda etmeyi de seve seve göze alır.

Generaller Neyi İster Neyi İstemezler?

Kendisi de General olan Ö.L.Erol bu soruyu şöyle açıklıyor:

Bir gerçeği burada vurgulamak isterim, ülke sorunları üzerine tartışmalar, Silahlı Kuvvetler içinde her zaman Generaller altı subaylar tarafından başlatılır. Bunun nedenleri üzerine eğildiğinizde, görünen kısmı ile Silahlı Kuvvetlerde çok önemli olan generallik rütbesi, kısa sürede bitirilmesi istenmeyen bir aşamadır. Bu aşamada tüm generaller daha üst rütbelere ulaşmak isterler. Askerlik dışı düşünceler, örgütlenmeler onların bu istemlerini riske sokabilir. Diğer bir hususta generaller sivil toplumla ilişkilerde çok dikkatlidirler, toplum sorunlarına daha ziyade iktidar gözü ile bakarlar. Kaostan her zaman çekinirler. Toplum aleyhine de olsa, yasalar içinde kalmayı tercih ederler.

Öğrenci hareketlerinin bastırılması, solcu olarak fişlenen profesörlere ve aydın bilim adamlarına uygulanan baskı ve şiddet olayları, zincir bozan gibi özel işkence mekanlarında asker ve sivil, vatanperver Türk evlatlarına layık görülen insanlık dışı işkenceler

vb. çağ dışı eylem ve hareketlerin uygulayıcıları, medyaya döküldüğü kadarı ile afişe edilmişlerdir.

Silahlı Kuvvetlerdeki bu stratejiyi (generallerin örgütlenme dışı kalmaları) bazı gerçeklerle haklı ve uygun görmemiz olası. Çünkü, generallerin küçük gruplar halinde başlayan düşünce paylaşımlarına, kümeleşmelerine başlangıçtan itibaren karışmalarına hem gerek yoktur, hem de sakıncalıdır. Çünkü, ilk aşamada çekirdek kadronun oluşturulması, örgütün genişletilmesi, ilkelerin saptanması, birliklere inilmesi, tasarı plan ve projelerin yapılması, daha ziyade kurmay subaylarının görevidir. Bu süreçte generaller altındaki subayların çalışmaları zorunluluk arz eder.

"Alt subayların, topluma daha yakın olmaları nedeniyle toplumun duyarlılığından daha kısa zamanda etkilenmeleri kaçınılmaz bir gerçektir."

Bütün darbelerde darbeyi hazırlayanlar kendilerini hiyerarşik düzen içinde güvenli bulurlar. Kuşkusuz buna zorunluluk da vardır. Halk ayaklanmalarında, küçük ve güçsüz ordulara sahip ülkelerde belki güçlü askeri gruplar bir darbe gerçekleştirebilirler. Fakat Türkiye Cumhuriyeti gibi çok güçlü, eğitimli, disiplinli, bilgili, ilkeli bir orduya sahip demokratik ülkelerde, hiyerarşik yapıya dayanmayan hiçbir hareket başarı sağlayamaz. Ancak ne varki, Generaller, alt subayların topluma daha yakın olmaları nedeniyle toplumun duyarlılığından daha kısa zamanda etkilenmeleri kaçınılmaz bir gerçektir. Toplumun duyarlılığına neden olan dünyadaki akımlar, olaylar genç subayları da etkilemektedir. Genç subayların değişime ve yeniliklere daha açık olmaları, onların, çağdaş yazarların ve bilim adamlarının dünya klasmanındaki eserlerini izlemelerine ve aralarında tartışmalarına uygun zemin yaratmaktadır. Böylece, dünyanın çağdaş politik, ekonomik, sosyal kültürüne de sahip olan genç subaylar, kendilerini, ülke sorunlarının çözümüne hazır bulurlar.(160)

(160) Orgeneral Hilmi Özkök, Harp Akademileri Kornutanlığı'nın 2004-2005 eğitim ve öğretim yılı açılış törenine katıldı. Atatürk Harp Oyunu ve Kültür Merkezi'nde Özkök şunları söyledi: *"Artık en iyi olmak için sadece bilgiye sahip olmak yetmiyor. Bilgiye nasıl ulaşılacağı, bunun kavranması için çok yönlü düşünme alışkanlığı, önyargısız bakış açısı, değişen dünyanın kavranmasında en önemli araçlardır."*

"Bazı komutanlar, iktidarla birlikte olup, iktidarların yanlış politikalarına ortak olma gayreti içine girmişlerdir. Onlara göre çözüm, gençliği, aydını, bilim adamını, baskı, şiddet, kıyımlarla yok etmek olmuştur."

E.General Ö.L.Erol

Subaylar ülkenin içinde bulunduğu durumun değerlendirmelerini yaparlarken, daha gerçekçi oluyorlar. Toplumun sorunlarını onlarla birlikte yaşıyorlar; ekonomik, sosyal, siyasal, sorunları somut yaşamdaki örnekleriyle değerlendiriyorlar ve sonuçta sosyal gelişmenin, ekonomik gelişmeyi geride bıraktığı gerçeği, tepedeki komutanların, ülke sorunlarına ve bunalımlarına tanı koyarken onların referansı haline geliyor. Tanı gerçekten doğru, fakat çözüm şekli yanlıştır.

Ekonomiyi değiştirecek, sosyal adaleti sağlayacak iktidarların elindeki enstrümanlar yine kendileridir. Eğer ekonomi geri bırakılmışsa, sosyal gelişme fark atmışsa, bunun hesabını verecek, ekonominin sosyal gelişime yetişebilmesi için çözüm yollarını üretecek olan da yine iktidarlardır. Bazı komutanları, iktidarla birlikte olup, iktidarların yanlış politikalarına ortak olma gayreti içine girmişlerdir. Onlara göre çözüm, gençliği, aydını, bilim adamını, baskı, şiddet, kıyımlarla yok etmek olmuştur. Gençler, aydınlar kendilerini çağa uydurdukları için suçluydular. Ekonomik gelişme, sosyal adalet, vatandaşa iş, Atatürk Devrimlerinin sinsice yok edilmesi, karşı devrimci irtica hareketleri, güneydoğu Anadolu'daki feodal düzen gibi Atatürk Türkiyesi'ne can veren organların operasyonla yaşama kavuşturulması için, yeni iktidarlara gereksinim olduğunu komutanlar bir türlü kavrayamadılar.

"Sosyal olayların temelinde ekonomik nedenler aramak, komünistlerin uydurmasıdır."

Or.M.Tağmaç

Zaman zaman vurgulayarak Türkiye siyasetinde yapılan yanlışların kökeninde yatan esas nedenin değişim ve gelişim isteyen genç ve aydın kitlelerin heyecanını, ülkenin yücelmesi ve yükseltilmesi için savaş veren ilerici Kemalistleri, Komünistlikle suçlayarak yok etme kararı ve uygulaması olmuştur. Böylesine bir strate-

jik yanılgı, maalesef Harp Akademilerinde öğretmenlik yapmış, tepedeki komutanların "yaığınaklanmada yapılan yanılgı savaş sonuna kadar sürer" kuralına karşın, ülkenin geleceğini etkileyen sosyal gelişimi, gereği gibi değerlendiremeden koydukları tanı, kötü sonuçlarını bu günlere taşımıştır.

Bu ana kurala karşın, tanıda (teşhis) yapılan yanılgılar zincirine takılan halkalara örnekler pek çoktur.

Genelkurmay başkanı Memduh Tağmaç'ın siyasal tarihe geçecek diğer bir değerlendirmesi: "Sosyal olayların temelinde ekonomik nedenler aramak, komünistlerin uydurmasıdır. Tüm olaylar 1961 anayasasının özgürlükçü özünden kaynaklanmaktadır. Bu anayasa ve ona dayalı bazı kanunlar değiştirilmeden olayların üstesinden gelinemez!"

1950'li yılların Demokrat Parti anlayışı, 1960'larda aynen sürdürülüyor. Hem de o günlerin devamı olan iktidarla aynı paralelde olan, Atatürkçü devrimci Silahlı Kuvvetlerin en tepesindeki saygıdeğer komutanlar tarafından.

Bizim siyasi ve askeri önde olanlarımız, kendi yanlışlarının denetimini yapanları gördükçe, buna tahammül edemezler. Her seferinde ellerine geçen iktidarlarını gençlerin apolitize edilmeleri için gereken her türlü anti demokratik ve gayri insani önlemleri ve söylemleri bu güzel ülkenin genç ve aydın kesimine uygularlar. Kitlelerin düşünce ve eylem bazında ileri gitmiş bölümünü içeren bu dinamik kesimi susturulunca, ülkenin ve toplumun büyük kesimi, pek küçük bir azınlık için çalışmaya, emeğini vermeye mahkum edilirler. Yani sömürü düzenine baş kaldıramazlar. Fakat, toplumunu uyandırmak, onların ülke sorunlarını izleyerek yönetime ortak olmalarını sağlamak için çaba sarf eden gerçek liderlerin de dünyada örnekleri olduğunu gözlemlemek olası.(161)

Türk Silahlı Kuvvetleri Gürler-Batur ikilisinin öncülüğünde yönetime el koyacaktı. Planda Tağmaç'a yer yoktu.

7 Mart 1971, Ankara

Genelkurmay Başkanı Tağmaç, 7 Mart günü bir çağrı yayınlayarak bütün kuvvet ve ordu komutanları son olayları görüşmek üzere Ankara'ya toplantıya çağırdı. Takvimler adeta koşar adım 12

(161) Ömer Lütfi Erol, a.g.e., s.503-510.

Marta yaklaşırken, Tağmaç'ın bu çağrısı ortalığı karıştırdı. Genelkurmay Başkanı'nın bir darbeye karşı olduğunu bildiklerinden telaşlandılar. Kara ve Hava karargahlarında aylardır çalışarak bir müdahalenin planını yapmışlar ve hazırlıkları tamamlamışlardı. Plana göre Türk Silahlı Kuvvetleri Gürler-Batur ikilisinin öncülüğünde yönetime el koyacaktı. Planda Tağmaç'a yer yoktu. Ama şimdi bu darbe için gün sayılırken, Başkomutan bütün gücüyle frene basıyordu. Acaba Tağmaç, altındaki iki komutanın kendisini devirerek bir darbe planladığını öğrenmiş, buna karşı tavır mı alıyordu? Yoksa bilinmedik bir gelişme mi vardı?

Acilen görüşme kararı aldılar. Artık harekâtın düğmesine kimin, ne zaman basacağını saptamanın zamanı gelmişti. O gece telaşla eski CHP milletvekili Fakih Özfakih'in evinde toplanıldı.

Fakih Özfakih (CHP Eski Milletvekili): "Faruk Gürler'in korkaklığı ve düğmeye basmayışı münakaşa konusu oldu. Orada 'peki bu hazırlıklar oluyor ama düğmeye kim basacak?' lafları çıktı. Faruk Gürler basmıyor düğmeye. Neyse ben dinledim tabii. Generaller, 'Faruk Gürler'e her zaman gidemiyoruz, bulamıyoruz,' falan gibi laflar edince ben de 'Yahu' dedim. 'Bu kadar yıldız sahibisiniz. Siz halledemiyorsanız, bırakın şunu ben halledeyim.' dedim."

Talat Turhan (Emek.Yarbay): "'Paşalar, paşalar' dedi, ordunun beş generaline: 'Türkiye'nin bugünkü somut koşulları bir devrimi gerektiriyor mu, gerektirmiyor mu? Verilecek karar budur' dedi. 'Eger bu karar verilirse, bu kararın önünde duran her güç aşılır.'"

Celil Gürkan (Kara Kuvvetleri Plan Prensipler Başkanı): "Dedi ki, 'Sayın Paşalar, Faruk Gürler Allah mı ki her hareketimizi 'O ne yapar, ne eder' diye ona endeksliyoruz. Eğer siz Faruk Gürler engelini aşamayacaksanız bana izin verin o engeli aşayım, kendisini vurayım.'"

Fakih Özfakih'in fazla düşünmeden yaptığı bu konuşma, Gürler'in liderliği için çalışan generallere tam bir soğuk duş oldu. Özellikle de toplantıdaki bir korgenerale...

Emin Değer (MSB Hukuk Müşaviri): "Atıf Erçıkan her 15 dadikada bir 'Afedersiniz, bende prostat var' diye tuvalete gidiyordu."

Fakih Özfakih (CHP Eski Milletvekili): "Ben sordum, tuvalete gitmesinin nedenini. Birisi dedi ki, onda şeker var. Ondan dolayı tuvalete gidip geliyor,' dedi. 'Sakın kaset değiştiriyor olmasın' dedim."

Talat Turhan (Emekli Kurmay Yarbay): "O zaman tabii şimdiki gibi 90 dakikalık teypler yoktu. 30'luk ya da 15 dakikalık teypler. Dakka başı tuvalete gidiyor. Yaşlı bir adamın da tuvalete gitmesi doğal karşılanıyor. Bant değiştiriyor adam orada. Konuşmaları banda alıyor. Aldı götürdü Faruk Gürler'e dinletti. Dedi ki, 'Bak, senin adamların seni öldürmeyi düşünüyorlar.' Faruk Gürler o çaresizlik içinde gitti, Memduh Tağmaç'ın kucağına oturdu."

Bu bant, ordunun doruklarında aylardır süren iktidar kavgasında dengeleri anında değiştiriverdi.

Yeni senaryoda başrölü, Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç oynayacaktı. Karargahında aylardır kendisi için hazırlık yapan ve düğmeye basmasını bekleyen radikal subaylara ise artik ihtiyacı kalmamıştı.

Emin Değer (MSB Hukuk Müşaviri): "Asık suratlıydı. 'Komutanım' dedim. 'Arkadaşlar karar almışlar. Şimdi ne olacak?' 'Ben şimdi Genelkurmay Başkanı'na gidiyorum.' dedi. 'Durumu kendisine anlatacağım. Ya bizimle olur, ya olmaz.' 'Komutanım' dedim. 'Siz zaten biliyorsunuz. Biz ona hiç güvenmiyoruz. Onun dışında bir hareket planladık. Ve bize göre liderimiz sizsiniz. Biz başka birinin emriyle hareket etmeyiz.' dedim. Baktı tekrar. O bakışı hâlâ anımsıyorum. Bize güven duymayan bir bakıştı. Elinin tersiyle masadaki kitapları şöyle itti, 'Ya gider' dedi, 'ya bizimle olur.'"

Gürler, Tağmaç'la pazarlığa giderken, cuntacılar da darbenin tarihini belirlemişlerdi. Düğmeye, komutanlar Ankara'da toplanmadan bir gün önce, yani 9 Martta basılacaktı. Dinamitin fitili 9 Marta ayarlandı.(162) Gözler de fitilin ateşleneceği Hava Kuvvetlerindeki toplantıya çevrildi.

General Ö.L.Erol 7 Mart toplantısı için şöyle diyor:

"7 Mart 1971 bu kez devrimci genç 41 subayın katıldığı bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantı yeri Ankara Emek evlerde, merkez komutanı General Tevfik Türüng'ün dairesinin üstündeki dairedir. Bu toplantı sert konuşmalara sahne olur, sonuçta 8/9 Mart gecesi 'D' günü olarak kararlaştırılır. Fakat bu toplantı baştan sona kayıt edilmiş ve ertesi gün Genelkurmay Başkanı Orgeneral Tağmaç'a ulaştırılmıştır. Silahlı Kuvvetler üst düzey komutan ve karargahları iyiden iyiye hareketlenir. Devrimciler, devrim yapmaya ka-

(162) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.191.

rar vermişlerdir. Fakat karşı cephe kesin bu hareketi önleme kararındadır. Genel durum Silahlı Kuvvetler içi bir çatışmaya doğru hızla ilerlemektedir."(163)

Gürler ve Batur İkilisinin Darbe Zirvesi

İşte cuntaların aylardır örgütledikleri ihtilâlin günü gelmişti. 9 Mart akşamı, Başbakanlığa birkaç yüz metre uzaklıktaki Hava Kuvvetleri karargahında Gürler ve Batur'un katıldığı bir "darbe zirvesi" düzenlendi. Toplantıdaki bir başka önemli isim; Kara Kuvvetleri'ndeki ihtilâl hazırlığının beyni sayılan Tümgeneral Celil Gürkan'dı. Gürkan, Gürler ve Batur'dan sonra ihtilâlin 3. adamıydı. İhtilâlden sonra Başbakan Yardımcısı olması planlanıyordu. Karargahta sabahtan itibaren alarm verilmişti. Bütün birlikler o gece yapılacak bir harekat için hazır tutuluyorlardı. Nihai karar anı gelmiş ve iş bir tek düğmeye basmaya kalmıştı.

Emin Değer (MSB Hukuk Müşaviri): "'Bu akşam düğmeye basılacak. Hepiniz Hava Kuvvetleri'nde hazır olun' dediler. Eğer 'Düğmeye bas' deselerdi, kendimize göre verilmiş harekat planı uyarınca yapılacak görevlerimiz vardı. Onlar bize bildirilmedi. Bu gibi hallerde bu tür görevler, ancak düğmeye basıldıktan sonra yazılı olarak verilir. Biz görevleri yapacaktık."

Uluç Gürkan (Gazeteci): "Her şey hazır. Harekete geçirilecek birlikler, ele geçirilecek yerler... bir klasik darbe tekniği içinde, işte radyonun alınması, bakanlıkların önüne tankların çekilmesi, silah ve insan yerleştirilmesi, bunların hepsinin planları hazır. O gece Hasan Cemal'le birlikte bürodan eve gitmedik. Tankların çıkacağını, orduevini alacağını tahmin ediyorduk. O konuda bilgilerimiz vardı. Ben kendimi bir şeye şartlamıştım. Şimdiki eşime haber vermeden nişan yüzüklerimizi almıştım. Karşıma çıkan ilk tanktaki tank komutanına taktırmayı düşünüyordum."

"Artık ok yaydan çıktı, yalnız yönü belli değil"

9 Mart sabahı... Batur, Havacı kanadın koordinatörlüğünü yürüten Hv. Tuğgeneral **Ömer Çokgör**'e, çalışma odasının eşiğinde, o sırada yanlarında Kurmay Başkanı Tümgeneral Ahmet Vural ol-

(163) Ö.L.Erol, a.g.e., s.762.

duğu halde şu talimatı veriyor: *"Ömer Paşa, Faruk Paşayla görüştük ve mutabık kaldık. Bu akşam, mesai bittikten sonra benim odamda bir toplantı yapacağız. Bu toplantıya, Hava Kuvvetlerinden ben, Ahmet Vural Hulusi Kaymaklı, Paşalar ve bir de siz. Kara Kuvvetlerinden Faruk Paşa, korgeneral Atıf Erçıkan, Tümgeneral Celil Gürkan, Tümgeneral Şükrü Köseoğlu ve Deniz Kuvvetlerinden de Tuğamiral Vedii Bilget katılacaklar. Faruk Paşaya ben toplantı saatini bildiririm. Ötekilere siz tebligat yapın!"*

Saat 17.30... Çağrılı olanlar toplantıya teker teker gelmeye başladılar. Amiral Bilget İstanbul'daydı. Bu yüzden toplantıya gelemiyordu. Gürler ise toplantıya, Batur'un çağrılılar arasında adından söz etmediği Kara Kuvvetleri İstihbarat Başkanı Tümgeneral İhsan Över ile birlikte gelmişti.(164)

M.Batur toplantı öncesini şöyle anlatır:

"Martın ilk haftası sonunda Silahlı Kuvvetlerde tansiyon gittikçe yükseliyordu. Ankara'ya Türkiye'nin çeşitli yörelerinde görev yapan Kolordu ve Ordu Komutanları çağrı üzerine gelmeye başlamışlardı. Faruk Paşa telefon ederek benim karargahıma yanında bazı generallerle gelmek istediğini bildirdi. Akşam üstü saat 17'den sonra yanında Korg. Atıf Erçıkan, Korg. İhsan Över, Tümg. Celil Gürkan, Tümg. Şükrü Köseoğlu olduğu halde geldiler. Toplantıya Kurmay Başkanım Korg. Ahmet Dural ile Tümg. Hulusi Kaymaklı'yı ve Tuğgeneral Ömer Çokgör'ü de çağırmıştım.(165)

Toplantıdaki Kara generalleri tarafından yapılan konuşmalardan anladığım kadarıyla, belirli kişi ve birlikler hazırlık durumuna geçmişlerdi, eylem için düğmeye basmak yeterliydi. Hatta bir generalimiz *'artık ok yaydan çıktı, yalnız yönü belli değil,'* dedi."(166)

---

(164) Celil Gürkan, a.g.e., s.249.

(165) **"Pastalı-Çaylı Toplantı ve 9 Mart Neydi?** Bir saatten az süren bu toplantıya sayın devlet adamlarımızdan(!) bazılarıyla çok ciddi şakacı yazarlarımız "Pastalı-çaylı" toplantı adını taktılar nedense. Halbuki kendi özellikle çok ikramı sever yaradılışta olan emir subayımca ikram edilmiş olsa bile kimsede pasta yiyecek hal yoktu, zaten biraz sonra Genelkurmay Başkanı'nın vereceği yemeğe gidecektik. "9 Mart" neydi, ne değildi? Sonraları çok konuşuldu, çok yazıldı... "bir darbe girişimi toplantısıydı", "bir darbe girişiminin durdurulduğu toplantıydı," denildi. Her olayda ve her konuda siz veya karşınızdaki insan düşüncelerinin bir kısmını gizliyorsa, doğru tanımlama yapmak çok zorlaşır. Bu nedenle "9 Mart"ın ne olduğunu kısaca özetlemek gerekirse... eğer alttan bir hareket komutanlara rağmen yapılmak istenseydi, yapılırdı. Başarılı mı, yoksa başarısız mı?... Onu olaylar gösterirdi.
(166) M.Batur, a.g.e.

"Müdahaleden sonra, Zatıâliniz Devlet Başkanlığını, ben de Başbakanlık görevini üstleneceğim."

M.Batur

Sonrasını toplantıya katılan C.Gürkan'dan dinleyelim:

O gün sabahtan, Kuvvet Komutanı Orgeneral Batur'un talimatı ve Harekat Dairesi Başkanı Hv. Tuğgeneral Ömer Çokgör'ün ilgililere duyurmasıyla Hava Kuvvetlerinin belli birliklerine ve üslerine alarm verilmişti. Bu nedenle, toplantı saatine doğru Karargah koridorlarında çok sayıda havacı subay toplanmış bulunuyordu.

Notlarıma göre görüşmelerin akışı şöyle oldu. Önce Batur söz aldı ve: *"Ev ve davet sahibi olarak, müsaadenizle ilk sözü alıp konuşayım!"* diye söze başladı.(167)

Batur, Türkiye'nin yeni bir müdahale havasına girdiğinden, ama okun hangi istikamete gideceği konusunda karar vermek gerektiği konusunda açıklamalar yaptı ve Gürler'e şöyle dedi: *"Paşam hazırlıklar tamam. Bir müdahale halinde zatı aliniz Devlet Başkanı olacaksınız. Ben de Başbakanlık görevini üstleneceğim. Biz hazırlıklarımızı size arz edelim, siz nihai kararı verin."* F.Gürler bu ciddi tablo karşısında gerçekten çok sıkıntılı bir durama girmişti.(168)

Alnında biriken boncuk boncuk terleri sürekli biçimde mendiliyle siliyor, daha çok konuşulanları, Batur'un talimatı ile Koordinatör General Çokgör'ün verdiği izahatı dinliyordu. Çeşitli görüşler ve öneriler ortaya atıldı.

"Birkaç arkadaşla silahlı olarak biz toplantı salonuna girelim ve 'Faruk Paşa, Muhsin Paşa, filan paşa hariç, geri kalanlar şu anda gözaltına alınmış bulunuyorsunuz!' diyerek...

Bir ara Gürler, Batur'a dönerek:

"Oramiral Celal Eyiceoğlu'nun haberi var mı Muhsin Paşa?" diye sordu.

Deniz Kuvvetleri Komutanı Eyiceoğlu'nun bu toplantıdan haberi olmadığı ve de çağrılmadığı yanıtı üzerine, Batur'a:

"Muhsin Paşa, onu ayn tutmak olmaz!.. Celal Paşayı siz görüp kendisine durumu münasip şekilde anlatınız!" dedi.

(167) Celil Gürkan, a.g.e., s.249.

(168) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.192.

Batur, Gürler'in bu konuşmasından ve kendisine Amiral Eyiceoğlu ile temasa gelip durumu anlatma görevi vermesinden adeta tedirgin olmuştu. Gürler şu yanıtı verdi:

"- *Paşam, o zat daima alargada kalmayı seçen bir kişi. Ben onunla konuşmam!*"

Batur'un fazla değil, üç gün sonra Muhtıraya birlikte imza atacağı meslektaşı Oramiral Celal Eyiceoğlu hakkında o gün dile getirdiği değer yargısı böyleydi.

Bir ara Gürler, müdahaleden sonra, görev alacak sivillerin adlarının okunmasını istedi Batur'dan. Tuğgeneral Ömer Çokgör, Batur'un talimatı üzerine, elindeki dosyadan, sivil kişilerin adlarını okumaya başladı. Gürler, okunan adlardan bazılarının üzerinde duruyor, kimileri hakkında olumlu, kimileri hakkında da olumsuz yorumlar yapıyordu. Gürler, her hali ve ifadesi ile tam bir tereddüt içinde olduğunu, herhangi bir karar almadan toplantıyı sona erdirmeyi ister bir havada bulunduğunu belli ediyordu. Bir ara Korgeneral Atıf Erçıkan, çoğu zaman yapmak adetinde ve alışkanlığında olduğu çarpıcı çıkışlarından birini de bu toplantıda yapmayı gerekli görmüş olacak ki, heyecanla şöyle konuştu:

"Sayın Komutanlar, eğer uygun bir çıkış yolu bulunamıyorsa, izin verin, yarın sabah 'Genişletilmiş Komuta Konseyi" mi, ne ise o toplantı başladıktan sonra birkaç arkadaşla silahlı olarak biz toplantı salonuna girelim ve 'Faruk Paşa, Muhsin Paşa, filan paşa hariç, geri kalanlar şu anda gözaltına alınmış bulunuyorsunuz!' diyerek toparlayalım, olsun bitsin!" şeklinde 'eksantrik' diye tanımlayabileceğim bir konuşma yapmış ve Gürler'i büsbütün şaşırtmıştı.

Ben herhangi bir konuşma yapmamış, sadece dinleme ile yetinmiştim. Çünkü, hepimiz adına bütün hazırlıkları en hurda ayrıntılarına kadar bilen Batur konuşuyor, Havacı Grubun Koordinatörü sayın General Çokgör'e, elindeki dosyadan okutuyordu. Bize söyleyecek pek bir şey kalmıyordu.

Gürler, birdenbire ayağa kalktı ve:

"Hele bir yarın olsun, 'Genişletilmiş Komuta Konseyi'ndeki durum açıklığa kavuşsun. Ona göre durumu yeniden tezekkür ederiz (düşünürüz). Şimdi Memduh Paşanın yemeğine geç kalmayalım," diyerek toplantıyı bitirdi.(169)

(169) Celil Gürkan, a.g.e., s.249.

9 Mart Hareketi Bir Komplo ile Söndürülüyor
"Hiçbir harekete tevessül edilmeyecek, varsa hazırlıklar durdurulacak."
Bu Ani Çark Edişin Sebebi Neydi?

C.Gürkan anlatmaya devam ediyor:

Faruk Paşa ve yanındakileri asansöre kadar uğurladım. Odama dönerken sekreterler bölümünde silahlı Teğmenler gördüm. General Çokgör'e: *"Kimdir bu subaylar, burada ne arıyorlar?"* diye sordum. *"Toplantıda müdahale kararı alınması halinde görev vermek üzere Kütahya'dan getirttim, bir kısmı da Etimesgut'ta bekliyor,"* cevabını verince, *"Kimden emir alıp da bu harekete giriştiniz? Derhal birliklerine geri gönderin,"* emrini verdim.(170)

Peki Faruk Paşanın bu telaşlı çark edişinin sebebi neydi? Batur'un bilmediği veya "Hatıratında" anlatmadığını Celil Gürkan anlatıyor:(171)

"İyi anımsıyorum, saat 12.00'ye doğru, Genelkurmay Genel Sekreteri Tuğgeneral **Mehmet Tuğcu** odama geldi ve bana:

- Komutan!.. Faruk Paşaya bir kısım Adalet Partili parlamenterler, hazırlamış oldukları bir önergeyi ulaştırmışlar. O da okumuş. Bana verdi ve: *'Bunu götür, Celil Paşa da okusun!'* dedi. Bir göz atıverin şuna!..

Kısaca göz attım. Suret çıkarmaya ya da fotokopi almaya olanak bulamadığım için benzerine şu anda sahip bulunmadığım bu önerge, belleğimde kaldığı kadarıyla Prof. Dr. Aydın Yalçın ve bazı arkadaşları tarafından hazırlanmıştı. Önergenin altında adları ya-

(170) **Hava Tuğg. Ömer Çokgör Kuvvet Komutanı mı olacaktı?**
M.Batur, General Çokgör'ün Kuvvet içindeki destekçilerinin kimler olduklarını çok merak etmişti. Kendisine verilen dosyayla ilgili olarak şöyle demektedir: "Dosyayı inceleyip menfi görüşümü bildirdikten sonraki günlerde Gen. Çokgör'ü odama çağırıp kendisine sormuştum. *'Sizden kıdemli ve rütbece büyük çok adette hava generali varken, sizin dosyada belirtilen Komutanlığınız nasıl gerçekleşecek?'* Bana cevap verdi: *'Arkadaşlar öyle istiyor,'... 'hangi arkadaşlar?'* soruma cevap vermedi. 12 Marttan sonra emekli olduğumda son defa kendisiyle konuştum, her ikimiz de üzgündük. Dedim ki: 'Büyük oynayınca kazanılır da kaybelidir de.'"
M.Batur'un, Çokgör'ü destekleyenlerin kimler olduklarını bilmemesi imkansızdı. Ancak çok üstelememişti. Öyle ya Çokgör'ü Kuvvet Komutanlığına uygun görenler, kendisini Başbakanlık koltuğuna oturtmamışlar mıydı? Doğru söylüyor, büyük oynanınca kazanılır da kaybelidir de. E.Y.
(171) Celil Gürkan, a.g.e., s.197 vd.

zılı bulunuyordu. Demirel'i düşürme amacına yönelik bir önerge. General Tuğcu'nun Orgeneral Gürler'den öğrenip bana aktardığı bilgilere göre bu önerge hemen verilecek ve dolayısıyla Demirel Hükümetinin -tabii CHP'nin de desteğiyle- düşürülmesi sağlanabilecekmiş. Böyle olunca, askerlerin, herhangi bir harekete geçmelerini -hiç değilse bu önergenin sonucu alınıncaya kadar- ertelemeleri Gürler'den sözlü olarak rica edilmiş!(172)

Siyasilerin oyunu ile Muhtıracılar Birbirine Düşürülünce

Gürlerin Gizli Entrikaları Ortaya Çıkıyor

Celil Gürkan devamla:

General Tuğcu'nun bu arada bana ilettiği Orgeneral Gürler'in bir başka emri de şuydu: *'Celil Paşa, Polatlı'da Topçu Okul Komutanına hemen uygun şekilde, benim emrim olarak, şunu iletsin: Bazı gelişmeler var!.. Verdiğim talimata göre Ankara'ya sevk etmek üzere hazırlanan birliğin hareketini ikinci emre kadar erteleyiniz!'*

Genelkurmay Genel Sekreteri Tuğcu ile Gürler'in bana ulaştırdığı ve benden de Polatlı Topçu Okulu Komutanına iletmemi istediği bu emri beni son derece şaşırtmıştı. Topçu Okulunda bir müfreze hazırlanıp Ankara'ya gönderilmesi emrini kim, ne zaman ve ne amaçla Okul Komutanına vermişti? Oysa ki bir akşam önce, Hava Kuvvetleri Karargahındaki toplantıda Gürler, böyle bir önlem alacak kadar ileri gitmiş olduğundan bizleri haberli kılmamıştı. Hatta daha da ileri giderek, 'ertesi günkü yani 10 Mart 1971- toplantıda durumun 'vuzuh'a (aydınlığa) kavuşmasına intizaren (bekleyerek) hiç bir harekette bulunulmaması' talimatını veren bizzat kendisiydi.

Daha sonraları öğreneceğiz ki, Orgeneral Gürler, 'Firavun'un çocukları gibi' çalıştırdığı bizlerden habersiz, Mamak'ta 4'üncü Kolordu ve 28'inci Tümeni ziyaret edip ilgili komutanlarla görüşmeler yapmış, kendi kafasınca bazı güvenlik önlemleri aldırmış... Şimdi, Demirel'in düşürülmesini sağlayacak bu öneri işi ortaya çıkınca da bu önlemlerden biri olan Polatlı Topçu Okulundan Anka-

(172) **Tarih tekerrür ediyor.**
Yüksek komutanların ani ve beklenmedik dönüşleri güven bunalımlarına ve kutuplaşmalara neden oluyor. 21 Ekim 1961 ve 9 Şubat 1962'de benzeri durumlar yaşandı. Bakınız 1 ve 2'nci kitaplara. E.Yavi, "İhtilâlci Subaylar", Yazıcı Yayınevi.

ra'ya birlik sevk etme operasyonunu erteletme kararı vermiş!.. Kim kimden yana? Kim kime karşı? Belli değil... Çözülmesi çok zor bir bilmece... Bazı oyunların dönmekte olduğunu daha iyi anlamaya başlamıştım ama artık çok geçti!"(173)

Gürler, anayasasına kadar yeni bir rejim hazırlayıp, anahtarını kendisine uzatanlara sırtını dönmüştü...

9 Mart akşamı Gürler ve Batur, aylardır ihtilâl hesabı yapan kurmaylarını durdurmuşlardı. "İhtilâl" o radikal görüşlü kurmayların fikri miydi, yoksa onlar komutanlarının emriyle mi bu hazırlığı yapmışlardı; bu, hep tartışıla geldi. Ama sonuç çok açıktı: Gürler, anayasasına kadar yeni bir rejim hazırlayıp, anahtarını kendisine uzatanlara sırtını dönmüştü. İhanete uğrayan kurmaylar için şimdi iki yol kalıyordu: Vazgeçmek ya da düğmeye Gürler'siz basmak.

Turhan Bilgin bu toplantı için şöyle yazıyor:

"Aslında o gece müdahale gecesi olacaktı. Alarmdaki birlikler eyleme geçirilecekti. Mürted Hava Üssünden REO arabalarına bindirilmiş komando timleri Ankara'ya getirilecekti. Harita Genel Müdürlüğü ve muhafız birliklerine, Etimesgut yolu üstündeki Kara Kuvvetleri Havacılık Okuluna, Zırhlı Birlikler Okuluna yapacakları işler bile anlatılmış, görev bölümü yapılmıştı. Karargah Hava Kuvvetleri Komutanlığı olacaktı. Düğmeye basacak olan harekatın fiili Komutanı Faruk Gürler'di. Batur en yakın çalışma arkadaşıydı. Her şey hazırdı. Sivil kadrolar bile.

Ne var ki akşam Orgeneral Gürler düğmeye basıp harekat için gerekli emri vereceği yerde (bana mehil verin...) dedi. General Atıf Erçıkan, General Celil Gürkan, Amiral Vedii Bilget, General Ömer Çokgör ve daha başkaları sarsıldılar. Fakat ses çıkarmadılar.

Komutanların o ana kadar işbirliği yapar göründüğü bu grup sonradan Gürler ve Batur'un radikal solcu olarak niteleğiği gruptu. Bunlarla yolun sonu getirilse bile, ilerde bir Mısırlı General Necip durumuna düşebiliriz şeklinde düşünmüş olacaklardı."(174)

9 Mart 1971 toplantısı: Bana göre devrim ya da karşı devrim kararının verileceği bir toplantıdır. O toplantıya darbe kararının alınacağı umudu ile giden devrimcilere, karşı devrimcilerin, durun,

(173) M.Batur, a.g.e.

(174) Turhan Bilgin, 27 Mart 1976 Milliyet gazetesi. Nakleden Ö.L.Erol, s.763.

devrimciliğimiz buraya kadar, bundan böyle muhtıralı dönem başlıyor; şok kararı, gerçek bir iç darbe olmuştur.

"9 Mart gecesi düğmeye siz bassaydınız olmaz mıydı?"

C.Gürler

Gürler, bu toplantıyı bir an önce ve kesin bir karara varmadan bitirmek istiyordu. Belki bir oldu-bittiyle karşılaşmaktan korkuyordu. Bunun içindir ki sapsarı bir benizle, heyecanından terliyor ve sık sık mendiliyle terini siliyordu.

Şaşkınlık ve eziklik içinde koridora çıktığımızda, Batur'un çalışma odasının yakınındaki odaların ve koridorların, müdahale kararı alınmasını bekleyen subaylarla -tabii çoğu Havacı- dolu olduğunu gördük.

O gün bugün çoğu kez şu soruyla karşılaşmışımdır: "Acaba Gürler ve Batur yerine, onların kararsız kalmaları karşısında 9 Mart gecesi düğmeye siz bassaydınız olmaz mıydı?"

Bugün için bu soruya "Evet" ya da "Hayır" demek güç. O gün hava ve ortam hayli elverişli görünüyordu. Elimizdeki kuvvet yeterliydi. Müdahalede kararlılık doyum noktasına gelmişti. Batur, açıklamasında istediği kadar "Emekli General Celil Gürkan'ın elinde hangi kuvvet vardı ki bu işlere kalkışacaktı?" diye sora dursun, değişmez bir kuraldır ki, herhangi bir dava için hazırlanmış, koşullandırılmış kitleler, liderin ya da liderlerin kararsızlığı karşısında, inandıkları bir başka lider kişinin, kendilerinin özlemleri doğrultusunda vereceği kararı uygulamaya rahatlıkla gidebilirler. Batur'un gözünden kaçan nokta kanımca budur. Evet, o sırada eldeki kuvvet yeterliydi. Ankara içindeki ve dışındaki birlikler yukarıdan -tabii bu yukarıda Gürler ve Batur aradan sıyrılacak olursa onların yerini alacak bir merkezden- bir haber, bir işaret bekliyorlardı. **Kuşku yok ki, toplantının yapıldığı Hava Kuvvetleri Karargahı -yani Batur'un karargahı- denetimimiz altındaydı. İnsanın aklına şu gelebilirdi:** Gürler ve Batur'u nötralize edip müdahaleyi planlanan şekilde uygulamak mümkün olmaz mı? Ama her ikisi de Silahlı Kuvvetler içinde tanınmış, sevilen, sayılan komutanlardı. Bu gerçek ortadayken onların dahil bulunmadıkları bir müdahale harekâtı başlatılmış olsaydı büyük olasılıkla kan dökülebilirdi. Bunu

kimse -tabii bu arada ben- göze alamazdı. Şahsen ben, Orduda bir çatışma çıksın istemedim. O anda bizim için her şeyin bitmiş olduğunu teşhis etmiş, anlamıştım. Gürler ve Batur, "Genişletilmiş Komuta Konseyi" adı verilen ve bence yasal bakımdan, bölünme kabul etmeyen emir-komuta yetkisinin alt kademelere yayılması amacını güttüğü için, danışmanın ötesine aşan alanlarda karar alması tartışma götüren bir kurulu araya sokarak işin yönünü değiştirecek görünüyorlardı. Nitekim de böyle olmuştur sonunda.

Bütün bu olasılıklar kafamda hızla geçti. Belki de her iki Komutanın, bizler için afişe sayılan ve bizden oldukları izlenimini veren amaçlarına karşın asıl amaçları da buydu. Nitekim son zamanlardaki tutumları bunu gösteriyordu. Eğer bizler, birer kanlı darbeci, serüven aşığı cuntacı olsaydık o gün, elverişli görünen atmosfer içinde düğmeye basma ve bütün hazırlıkları tamamlanmış olan müdahaleyi uygulamaya koyma kararı verebilirdik.

Bugün kışlalarımızın kapılarında, eğitim ve tatbikat alanları içindeki yamaçlarda yazılı olan **"Her şey vatan için!" sözü, 9 Mart akşamı yurtsever insanlar olarak bizlerin heyecanlarımıza, duygularımıza egemen olmuş, şerefli ocağımız, aziz ulusumuz ve vatanımız için belki de beklenmedik ihtilatlar yaratabilecek bir hareketten bizleri uzak tutmuştur.**

9 Mart akşamı Hava Kuvvetleri Karargahında Batur'un çalışma odasında yapılan ve "9 Mart toplantısı" diye anılacak olan toplantı sona ermiş, deyim yerindeyse "dağ fare doğurmuştu".

Öteden beri adetimdir. En rahat düşünmemi, uykum gelmeden girdiğim yatağımda yaparım. O gece de aynı yönteme başvurdum. Toplantı, toplantıya katılanlar, yapılan konuşmalar gözümün önünden bir film şeridi gibi geçiyordu. Aklımı en çok kurcalayan da, "büyük kararları alacak" diye beklenen "Büyük Lider" Orgeneral Gürler'in solgun yüzü, sürekli şekilde terini silişi ve her konuşanı son derece ürkek bir tavırla dinlemesiydi.

10 Mart Saat 09.15 'G' ve Özel Daire Başkanı Generallerin Karşı Atak Toplantısı

Ertesi gün (10 Mart 1971) Genelkurmay karargahında yapılacak ve sadece Korgeneral-Amiral, Orgeneral-Amiral rütbesindeki subayların katılacakları toplantının ne gibi sonuçlar verebileceğini

düşüne düşüne uyumuşum. Sabah kalktım. Her zamankinden biraz erken olarak ve yürüyerek karargaha geldim. Odama girdiğimde, Emir Subayımın, odamdaki uzun brifing masasının düzenlenmesi ve çevresine fazladan sandalye dizdirmekle meşgul olduğunu gördüm. Nedenini sorduğumda:

"Komutanım biraz önce Kurmay Başkanım geldi, saat 09.15'te burada kendi başkanlığı altında, karargahtaki 'G' ve Özel Daire Başkanı Generallerin katılacakları bir toplantı yapılacağını söyledi ve yeterli sandalye hazırlatmamı emretti. Ben de şimdi size telefon edecektim!" yanıtını verdi.

Saat 10.00'da Genelkurmay karargahında yapılacak toplantıdan hemen önce, ivedilikle böyle bir toplantının düzenlenmesine neden gerek görüldüğünü ve asıl garibi de karargahın özel brifing salonu olduğu halde, sıkışık oturma düzeninde bu toplantının neden benim odamda yapılmak istendiğini doğrusu o anda anlayamamıştım. Kendi kendime: "Hele bekleyelim!" dedim. Nitekim bekledim ve gördüm! Saat 09.15'e doğru Generaller gelmeye başladılar. Az sonra da Kurmay Başkanı Korgeneral Hayati Savaşçı da geldi ve toplantı başladı. Korgeneral Savaşçı, Komutan Gürler'in, biraz sonra saat 10.00'da Genelkurmay karargahında başlayacak "Genişletilmiş Komuta Konseyi" toplantısından önce Kara Kuvvetleri Karargahındaki Generallerin görüş ve düşüncelerini öğrenmek için böyle bir toplantının yapılmasını emrettiğini, arkadaşların, söz konusu toplantıya götürülmesinde ve orada dile getirilmesinde yarar gördükleri hususlar varsa bunları kısaca belirtmelerini söyledi. Bu arada eğer kendisine söz verilecek olursa, söz konusu toplantıda yapmak üzere hazırladığı konuşmayı da seçim nutku çekercesine, ses tonunu kah alçaltarak, kah yükselterek, elindeki kağıttan okudu.(175)

Korgeneral Savaşçı'dan sonra, toplantıda bulunan Generallerin

(175) Korgeneral Savaşçı, daha sonraları, Orgeneralliğe terfi edemeyerek emekliye ayrılacak, Adalet Partisi'ne girip Samsun'dan Milletvekili seçilecek ve asıl önemlisi, emekliye sevkedilişinde Orgeneral Gürler'in, Yüksek Askeri Şurada kendisini yeterince savunmadığı, desteklemediği düşüncesiyle ona karşı duyduğu kırgınlığı, bir askeri dinlenme kampında yakışıksız ve ağır sözcüklerle dile getirerek ne denli "disiplinli" olduğunu, ayrıca AP Milletvekili seçilişinden sonra da, sadece ant içmek için çıktığı Millet Meclisi kürsüsünde hemen hemen bir daha boy göstermeden Parlamenterlik dönemini başarı ile doldurmak suretiyle de "vatana, millete ve Atatürkçü düşünceye" ne denli bağlı bir subay olduğunu yeterince kanıtlayacaktı!

bazıları, Topçu Dairesi Başkanı Sayın Tümgeneral Alp Ölmez hariç, genellikle harcı alem ve yuvarlak sözlerle görüşlerini belirttiler. Alp Ölmez, o gün gerçekten, içerikli, günün koşullarını, ayaklarını gerçekler tabanına basarak yansıtan güzel bir konuşma yapmıştı. Bu konuşmalar sırasında Savaşçı, zaman zaman not alıyor ve her konuşmacıdan sonra sık sık: "Başka görüş bildirecek arkadaş yok mu?" gibilerden sorularla adeta C.Gürkan'ı konuşmaya zorluyordu.

C.Gürkan anlatıyor:

Doğrusu ilk anda bir konuşma yapmayı düşünmüyordum. Hazır bulunanlarda, son günlerde olayların gelişmesinin doğal sonucu olarak, illa benim de bir konuşma yapmamı, böylece iç yüzümü dışa vurmamı bekleyen ve isteyen bir hava sezinliyordum. Konuşmaya karar verdim. Konuşmam ana çizgileriyle şöyleydi:

"... Ülkenin içinde bulunduğu durumu, Tanrısal bir hakemin yönettiği bir futbol maçına benzetiyorum. Aziz Türk ulusunun yazgısını belirleyecek yaşamsal bir maç... Taraflardan biri, ulusu ve ülkeyi, içinde bulunduğu bu bunalımlı dönemden kurtarıp Atatürkçü çizgi doğrultusunda aydınlığa, selamete çıkarmayı görev sayan ilerici Silahlı Kuvvetler... Karşı tarafta da, siyasal ikbal ve kişisel, zümresel çıkarlar uğruna, laik ve tam bağımsız Cumhuriyetin temellerine yönelmiş aşırı ve eylemci sağ ve sol girişimler karşısında duyarsız kalabilen, kendi aralarında partisel boğuşmanın girdabına yuvarlanmış, beceriksiz, otoritesiz ve oportünist bir siyasal kadro... Şimdi yaşamsal sorun, Silahlı Kuvvetlerin, bu vuruşu gole mi çevireceği, yoksa son derece beceriksiz, acemi ve ters vuruşla avuta mı atacağı sorunudur!.. Kanımca işler artık bu kerteye geldiğine göre, 'Genişletilmiş Komuta Konseyi', işte bu sorunun yanıtını vermelidir. Şimdiye kadar birkaç kez tanık olduğumuz gibi, topu avuta atan çarpık ve beceriksiz vuruş bu kez de yinelenir ise hem Türk Ulusu, hem de tanrısal hakem, Silahlı Kuvvetler takımına bir daha böylesine avantajlı fırsatlar kolay kolay bahşetmeyebilir. Dikkatli olalım. Maruzatım bundan ibarettir efendim."(176)

Darbeye Saatler Kala Büyük Toplantı

30 Orgeneral ve Korgeneral Demirel'in makamı yakınındaki Genelkurmayda

10 Mart 1971 günü Genelkurmayda Yüksek Askeri Şura salo-

(176) C.Gürkan, a.g.e., s.250.

nunda Genişletilmiş Komuta Konseyi toplandı.(177) Bu toplantıya katılan general ve amiraller:

KARA KUVVETLERİ: Org. Zeki İlter, Org. Semih Sancar, Org. Faik Türün, Org. Kemalettin Eken, Org. Hamza Gürgüç, Korg. Hamza Güralp, Korg. Kemal Tarhan, Korg. H.Doğan Özgöçmen, Korg. N.Kemal Ersun, Korg. Fehmi Başer, Korg. Hayati Savaşçı, Korg. Muzaffer Hepe, Korg. Turgut Sunalp, Korg. Zeki Erbay, Korg. Ali Fethi Esenler, Korg. Atıf Erçıkan, Korg. Hayri Yalçıner, Korg. Kenan Evren.

DENİZ KUVVETLERİ: Oramiral Kemal Kayacan, Koramiral Bülent Ulusu, Koramiral Necmettin Sönmez.

HAVA KUVVETLERİ: Korg. Nahit Özgür, Korg. Remzi Yelman, Korg. Ahmet Dural, Korg. Mehmet Eziler, Korg. İrfan Özaydınlı.

Genelkurmay Başkanı Org. Tağmaç yaptığı açış konuşmasında "Bugüne gelişin sebepleri ve politika üzerinde durulmayacak, ortam nedir ve ne yapılması lazımdır?" sorularına cevap istedi.(178)

Bilmece ve Sansür

10 Mart toplantısına katılan Orgeneral ve Korgeneraller ne dediler?

M.Batur o gün tuttuğu notlardan aşağıda görüşlerini açıklıyor. Fakat hangi görüşün kime ait olduğunu belirtmiyor; ancak bunlardan biri Korgeneral Kenan Evren'di ve şöyle demişti:

"Ortam, kâfi derecede dile getirildi, siviller hep kurtuluş ümidinin Silahlı Kuvvetler'de olduğunu söylerler, ortamı yaratan yönetimin başı, Anayasa'da, Sağ ve Sol'a açık, hâkimler diktatoryası var. Meclis, Anayasa'yı değiştiremez, Silahlı Kuvvetler Anayasa'yı değiştirmelidir. 'Askeri İdare' teessüs edecekse, Anayasa ve

(177) Batur bu toplantı için şöyle bir gerekçe gösteriyor: Genişletilmiş Komuta Konseyi gibi kuruluş ve terimler yasalarımızda yoktur... "Nedir bu yasal olmayan toplantılar?" gibi görüşler ortaya atılıyor. Teoride doğru olabilir, ama Türkiye'nin en büyük kuruluşu olan Silahlı Kuvvetlerin başındakiler o kuruluş mensuplarının düşüncelerini ve genel eğilimlerini bilmeseler ve onlardan kopuk olsalar mı daha iyi olur, yoksa bu düşünce ve eğilimleri bilseler, kendi yönlerini çizmekte faydalansalar ve ülke getirilen genel görüşlerde hatalar varsa onları düzeltecek ve yönlendirecek girişimlerde bulunsalar mı daha iyi olur?

(178) Bu gibi toplantılarda Genelkurmay Başkanı ve üç Kuvvet Komutanı görüşlerini açıklamazdı. Bunun nedeni astları etkilemekte ve düşüncelerini serbestçe söyleyebilmelerini sağlamaktı.

kanun müsveddeleri, Harekât yapılmadan hazır olmalıdır; Kolordu Bölgemdeki askerler bu işlerle direkt alakadar değildirler..."(179)

KORGENERAL:

- Her alanda bölünme vardır. Bölünme, Silahlı Kuvvetlere de sirayet etmiştir. Herkes Silahlı Kuvvetler bir tedbir alsın diyor, ama Ordu da hastadır. Önce kendimizi tedavi etmeli, birlik olmalıyız.

- Bugün bir ihtilâl ortamı her şeye rağmen vardır. Devletin bütün müesseseleri, iktidardan şikayetçidir.

KORGENERAL:

- Ortamı yaratan çıbanın başı Anayasa'da...

- Meclis, Anayasa'yı bu açıdan değiştirmez. Silahlı Kuvvetlerin zoru veya direkt kendisi, Anayasa'yı değiştirmelidir.

KORGENERAL:

- Genç subaylar sola meyletmişlerdir. İleride işler daha bozulacağı için bazı komplolar içine girmişlerdir.

KORGENERAL:

- Kıtalarda Silahlı Kuvvetlerimizin durumunun böyle olduğunu bilmiyorduk. Burada herkes kuşkulu ve şüphe içinde.

- Hiyerarşik düzende iktidara el koymak.

- Alt kademeden bir hareket beklemek. Buna katılmak hıyanettir.

- Kemalizm demekten çekinmemiz lazım, Atatürk ilkeciliği daha doğru olur. Kemalizmi sol istismar etmektedir.

KORGENERAL:

- Meclis ve Hükümet. Atatürk ilkelerini korumamakta ve kollamamaktadır.

- Bir müdahale hareketinin planlanması lazımdır. Alttan bir müdahaleye fırsat verecek gibi gecikmeliyiz.

KORGENERAL:

- Memleketin iç güvenliği kritik bir hale gelmiştir. Ordu içinde dışında tertip ve hazırlıklar vardır.

KORGENERAL:

- El koymak zaruri olduğu zaman (o zaman gelmiştir) gencin bir şey yapmasına fırsat vermeden başta siz olmak üzere yukarıdan aşağıya yapılmalıdır.

KORGENERAL:

---

(179) E.Alatlı, a.g.e., s.406, 407.

- El koyma zamanı gelip geçtiği halde hâlâ bir hazırlığımız yok. Bunun alttan gelmesini istemiyoruz.

KORGENERAL:

- Örgütlenmiş aşırı sol Rusya'yı yardıma çağırabilir. Orduya sol cereyan girmiştir.

KORGENERAL:

- Meseleleri fazla büyütmemek lazımdır. Mesela bölücülük evvelce de vardı, şimdi de var.

- Türkiye'de sağ yoktur. Sol ve gericilik vardır.

- Ben tehlikeyi büyük görmediğim için burada belirtilen idareye el koyma hareket tarzına katılmıyorum. Durum ümitsiz değildir.

ORGENERAL:

- Hiyerarşik de olsa bir askeri müdahaleyle idareye el koyma en son düşünülmeli, iyi bir çare de değildir. Yeni bir hükümet teşkil edilmeli, dışarıdan Bakanlar alınmalıdır.

ORGENERAL:

- Ordu cereyanların tesiri altındadır, fakat... orduda bir örgüt olduğunu zannetmiyorum. Ankara'da karamsar bir hava gördüm.

- Silahlı Kuvvetler içinde başka fikirler besleyenler dışarıya atılmalıdır.

ORGENERAL:

- Devrimci Doğu Kültür Ocakları süratle kuruluyor ve çeşitli vakalar çıkıyor. Saymakla bitmez bölünmeler var. Doğuda mahalli memur, hakim, savcı devleti felce uğratmaktadır. Ordu el atsın deniyor, önümüzde 1960 misali de var. Muvaffak bile olsa sonu ne olacak? Bu işten nasıl sıyrılacak?

- Hazırlık ve planlama yapılmalıdır. Hükümet mekanizmasını müessir hale getirmek lazımdır.

ORGENERAL:

- Anayasa bize uygun değildir.

- Liberal ekonomi, fakiri daha fakir, zengini daha zengin yapmıştır.

- Aşırı ideolojiler gelişme zemini bulmuştur.

- Yargı organı aşırı sola hizmet etmektedir.

- Gençlik sol eylemin mihrakı olmuştur.

- Sendikalar sola kaymıştır. Bölücülük ve sol beraberdir.

- Basın ve TRT memleketin parçalanmasında rol almaktadırlar.

- Sovyet propagandası vahim bir hal almıştır.

- Beklemek, parçalanmamıza neden olacaktır. Bazı alttan gelecek maceracı hareketler olabilir. Aşın solun beli kınlmalı, aşın sağa önce teveccüh edilmemeli, öğretmen kadrosu tasfiyeye tabi tutulmalıdır.

ORGENERAL:

- Silahlı Kuvvetlerin birlik ve beraberliği temin edilmeli. Anayasa'da değişiklik yapmadan durum düzelmez. Hükümet ve partilere nüfuzumuzu kullanmalıyız.

AMİRAL:

- Marksist ideoloji, baskı ve taktiğin ve eylemlerini artırmakta.

- İrtica, memleket çapında müsamaha görmekte, Anayasa sınırları dışına çıkılmaktadır.

- Bugün Ordudaki genç kuşak bir kaynaşma içindedir, fakat şimdilik eyleme geçecek durumda değildir.

AMİRAL:

- Bugünkü partiler ve parlamento istediğimiz Türkiye'yi yaratamaz. Komutanlar bu meseleyi halletmeli.

AMİRAL:

- Yönetimde bir fikir ve doktrin yoktur. Seçim başka hükümetle çare aramak gaflet olur. Ufak tefek tedbirlerle durum düzeltilemez.

HAVA KORGENERAL:

- Silahlı Kuvvetler mensupları durumdan memnun değiller.

- Ordudaki genç kuşaklar bu mesele ile meşguldürler. Mevcut düzenin bozukluğunun da bu durumun meydana gelmesinde rolü var. Silahlı Kuvvetlerin bu ortamda gittikçe aktif rol alma temayülü artmaktadır.

- Güneydoğu bir ayrılık havası içine sokulmuştur. Doğu Kültür Ocakları'nın faaliyetleri yasal sınırların dışına taşmıştır. Aşırı fikirler subaylara da bulaşmıştır. Artık Komutanlar bir şey yapamıyor, biz yapalım fikri işlenmektedir. Bu hal meydana gelirse memleketin durumu vahim olur.

HAVA KORGENERAL:

- Silahlı Kuvvetler idareye el koysun mu, koymasın mı? Bu mecburiyet ergeç doğacaktır. Silahlı Kuvvetler buna hazır mıdır?

- Bu şekil başarı sağlamazsa, Genelkurmay'ın ne yapılacağına dair bir planı olmalıdır.

Bir Orgeneral Dışında Toplantıya Katılan 29 General Müdahale İstiyor

Müdahaleye gerek görmeyen bir Orgeneral hariç, toplantıya katılan generaller; ikaz, hükümetin değiştirilmesi, Anayasa ve Seçim Kanunu değişikliği, reformların yapılması ve müdahale edilmesi hakkındaki düşüncelerini dile getirdiler. Müdahale edilmesi gerektiği düşüncesi büyük çoğunluktaydı. Ancak bunun 2 gün sonra olacağını bilmiyorlardı. Ordu'nun müdahaleye ve sonrasına gerekli hazırlık yapılmalı deniliyor. Bu iş iki günde olamazdı. Ayrıca hemen hepsi bazı genç subayların durumdan rahatsız ve sola meyilli olduklarını belirtiyor ve bu duruma çare bulunmasını öneriyor, bir kısmı da hemen ihraç edilsinler diyordu.

Bir bölüm general, o günlerdeki düşünce ve görüşlerinde ileriki yıllarda da bir değişiklik yapmamışlar, yani samimi ve tutarlılar. Bir bölümü ise o günlerde ağır ifadelerle tenkit ettikleri kişi ve görüşlerin hizmetine kendilerini vermişler ve yine diğer bir bölümü ise "manevi değerlere" değer vererek ve bazı kişi ve çevrelerden icazet alarak oy alma peşine düşmüşlerdir, bu durumları görmek bana acı gelmektedir.

"Orgeneral Gürler ve Orgeneral Batur, bizlerden habersiz ve bizim dışımızda, "makro düzeyde" bilmediğimiz bazı girişimler içindedirler..."

Celil Gürkan

C.Gürkan anlatıyor:

Bu büyük katılımlı toplantıdan hemen sonra, bu kez Kara Kuvvetleri İstihbarat Başkanı Tümgeneral İhsan Över -Orgeneral Gürler'in güvenini kazanmış ve bu tür işlerde görevlendirdiği bir kişiydi- bana telefon etti ve Gürler'den aldığı talimat uyarınca kendi odasında, 28'inci Tümen Komutanı Tümgeneral **Turhan Olcaytu** ile Genelkurmay Merkez Dairesi Başkanı Tümgeneral Şükrü Köseoğlu'nun ve benim katılacağım bir toplantı yapılacağı haberini verdi. General Köseoğlu arkadaşımı durumdan haberdar ettim. Toplantı saatinden biraz önce ikimiz benim odamda oturup konuştuk. Bu davetin ne anlama gelebileceğini tartıştık.

Konuşmayı General **Över** yönetiyordu. Ben ve General **Köseoğlu**, kararlaştırdığımız taktiği uygulayarak bize dönük ve öteki üç Generalin bilmedikleri -belki de bilmediklerini sandığımız- hazırlıklar hakkında dişe gelir hiçbir açıklamada bulunmadık, harcıalem sözler ettik. Bu durum karşısında kendi birliklerinde aldıkları bazı güvenlik önlemlerini anlatmak bu iki Tümen Komutanına düşmüştü. Tabii onlar da bizim bilmemizi uygun görmedikleri ayrıntılardan kaçınarak konuşuyorlardı.

28'inci Tümen Komutanı General **Ergeç**, daha ziyade beklenti halinde konuşmaları dinlemekle yetiniyordu. Oysa ki, sonradan öğreneceğimiz gibi, Orgeneral Gürler birkaç gün önce Mamak'a 28'inci Tümene giderek konuşmalar yapmış, alarm emirleri vermiş, önlemler aldırmıştı. General Ergeç bunların hiçbirinden söz etmiyor, hep bizim dökülüp saçılmamızı istiyordu. Ama onların bu tertibine gelmedik. Toplantı sonunda General Köseoğlu ile benim odamda bir durum değerlendirmesi yaptık ve Polatlı Topçu Okulu olayının da ışığında şu kanıya vardık: Orgeneral Gürler ve Orgeneral Batur, bizlerden habersiz ve bizim dışımızda, "makro düzeyde" bilmediğimiz bazı girişimler içindedirler ve önümüzdeki günler bu girişimlerin içyüzünü ortaya dökebilir!(180)

"Evet, muhtırayı imzalarken ağladım."

M.Tağmaç

M.Batur anlatıyor:

11 Mart günü Memduh Paşanın çağırısı üzerine saat 17.30'da üç Komutan Genelkurmay'a gittik ve konuşmaya başladık. Memduh Paşa çok sinirliydi. Bizlere hitaben: *"Açık konuşalım, son üç gündür bir ihtilâl havası ve hazırlığı içinde yaşıyoruz, ne oluyoruz?"* dedi.(181)

Evet Genelkurmay Başkanı Batur'dan açıkca 9 Martın hesabını soruyordu. Batur'un ne yanıt verdiğini bilemiyoruz; ancak 9 Martın karşılığı ve ne olacağı bir gün sonra ortaya çıkacaktı. Türkiye yakın çağ tarihine "12 MART MUHTIRASI" olarak geçecek süreç başlayacaktı.

10 Marttaki Genişletilmiş Yüksek Komuta Konseyi toplantısın-

(180) Celil Gürkan, a.g.e.
(181) M.Batur, a.g.e.

dan sonra, 11 Mart sabahı da komutanlar, bir kere daha bir araya geldiler ve günlerden beri geliştirdikleri muhtırayı son defa gözden geçirip imza ettiler.

Başlangıçta Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, muhtırayı imzalamak istemedi. Muhsin Batur muhtıra metni üzerinde bazı ilaveler yaptı.

Muhtıranın imza anını daha iyi aydınlatmak için tam iki yıl sonrasına, 1973 yılının mart ayına uzanmak istiyoruz.

Gürler-Batur ikilisi ile Tağmaç-Eyiceoğlu ikilisi arasında bir yakınlık yoktu.

Tağmaç'ın emeklilik süresi 1 Eylülde doluyordu. Gürler ise ağustos ayında Genelkurmay başkanı olmadığı takdirde süresi ağustosta dolduğundan 1 Eylülde otomatikman emekli olacaktı. Tağmaç, Faruk Gürler'i kendisiyle beraber emekliliğe sürüklemeye karar vermişti. Bütün aracılara, ricacılara rağmen daha önceden, ağustos ayında emekliliğini isteyen dilekçeyi vermiyordu.

Genelkurmay Başkanı konuşmasına şöyle devam etti:

"12 Mart Muhtırası'nı imzalarken ağladığımı herkese, beni küçültmek maksadıyla yaymışlar. Evet muhtırayı imzalarken ağladım. Ben asker ocağında yetiştim. Bizim gözlerimizden kolay kolay yaş akmaz. Kendimizi düşünmeyiz. Bizi memleketin atisi ilgilendirir.

27 Mayıstan sonra Silahlı Kuvvetleri kışlasına iade için büyük gayretlerin içinde bulundum. Muvaffak olduk diyebilirim. Ama ah cuntacılık... Bunların iliğine işlemiş. Hangi mevkiye gelirse gelsinler ondan vazgeçmezler. 12 Mart Muhtırası çok daha ağırdı. Benim ısrarım sonucu bu şekli aldı. Muhtırayı imzalarken ağlıyordum. Hukukun dışına çıkıyorduk. Ben ömrümde hiçbir cuntaya girmemiştim. 12 Mart hareketini de kumanda zinciri içinde yapmak tek tesellim oldu. Siz ne dersiniz, Parlamento bu imtihanı verebilecek mi?"(182)

(182) Orhan Tokatlı, "Kaybolan Yıllar, 1961-1973", Doğan Kitap, 2000, s.455

12 MART MUHTIRASI

1- Parlamento ve hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeşlik kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirmemiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

2- Türk milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri'nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin, partilerüstü bir anlayışla meclislerimizde değerlendirecek, mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alarak ve inkılâp kanunlarını uygulayarak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

3- Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde, Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır.

Orgeneral	Orgeneral	Orgeneral	Orgeneral
Memduh Tağmaç	Faruk Gürler	Muhsin Batur	Celal Eyicioğlu
Genelkurmay Başkanı	Kara Kuvvetleri Komutanı	Hava Kuvvetleri Komutanı	Deniz Kuvvetleri Komutanı

Muhtıra sonrasında neler olduğuna geçmeden, muhtıra öncesinde yaşanan bazı ilginç olayları aktaralım. Gazeteci Cüneyt Arcayürek, Demirel'le söyleşi yapıyor.

"Darbeyi MİT biliyordu, bana söylemedi."

Başbakan Demirel

"MİT, size 12 Martı haber vermedi mi?"

"Vermedi!"

Demirel, *"MİT biliyordu,"* dedi ve ekledi: *"Eğer o gece -11 Mart gecesi- Sunay beni çağırıp darbenin ertesi günü yapılacağını bildirseydi, tedbir alabilir, hepsini emekli edebilirdik. Oysa anlaşmışlardı."*

"Kimler, nasıl?" diye sordu ve kendi yanıtladı:

"Komutanlar, Şubat 1971'de Eskişehir'de Sunay ile bir toplantı yapmışlardı, orada!"

Tofaş'ın Bursa'daki otomobil fabrikasının açılış törenine Cumhurbaşkanı da katılmıştı. Törenin sona ermesinden hemen sonra, Cumhurbaşkanı'nın "öteki konuklara" sezdirmeden, neredeyse usulca Bursa'dan ayrıldığı öğrenildi.

Cumhurbaşkanı'nın bu ani kayboluşunun üzerinde fazla durulmadı. Fakat sonra "Demirel'i bir gün evinde, eskiden MİT'te çalışan artık emekliye ayrılmış birinin eşi ziyaret etti.

MİT emeklisinin eşi Demirel'e; Eskişehir'deki toplantıda, komutanlara Sunay'ın bir dönem daha Cumhurbaşkanı kalmasında anlaşmaya varıldığını bildirdi. Haber sağlıklı olabilirdi. Kadın, AP sempatizanıydı. Duyurumu kişisel herhangi bir yarar sağlamaya yönelik değildi.

"Bilgiyi alınca ne yaptınız?"

"Sunay'a gittim. Bilgimi aktardım. Eskişehir anlaşması ve bunu tamamlayan -darbe olasılığından söz eden- başka haberler de geldiğini Cumhurbaşkanı'na doğrudan söyledim. Dinledi, 'sen bakma bu haberlere' dedi. Darbe olasılığına karşı güvence veren bir cümle ekledi: 'Ben millet Meclisi'nde ettiğim yemine sadığım' dedi."

"Fuat Doğu kanadından gelen bilgiler, MİT Müsteşarının 12 Marttan önce sizi uyardığını öne sürüyor. Örneğin MİT, ordudaki gelişmeler üzerinde hiç bilgi vermedi mi?"

"Hayır vermedi," dedi Demirel.

"Mart başından itibaren bir dizi çok önemli toplantı. Genelkurmay'da, Hava Kuvvetleri'nde. Şimdi MİT'in durumu geliyor. Sizin söylediklerinizden anladığım kadarıyla Başbakan olarak siz, 6-7-8-9 Martta hemen her gün MİT Müsteşarıyla konuşuyorsunuz. Bilgi alıp veriliyor. Dış görünüş bu. MİT Müsteşarı sizi 'genişletilmiş' komuta heyetindeki, Hava Kuvvetlerindeki ya da daha başka yerlerdeki toplantılardan haberdar etmiyor mu, bilgi vermiyor mu?"

Kesin bir yanıt, tek sözcük:

"*Hayır!*"

"Size bu toplantıların yapıldığını bildirmiyor mu? Alabildiği kadarıyla -ki artık iş rayından çıkmış, alabilir de MİT- hiç ama hiçbir bilgi vermiyor mu?"

Yanıt:

"Hayır!"

Devlet istihbaratının sorumlu olduğu Başbakana karşı *"vaziyeti işte bu."*

Demirel, darbeden tam bir ay önce, 12 Şubat 1971'de Cumhurbaşkanı ile komutanların Eskişehir'de "anlaşmaya vardıklarını" öğrenecekti.

Şah'ın uyarısından sonra Demirel, *"darbe olasılığını 'içerden' doğrulatmak"* çabalarından da sonuç alamıyordu. MİT'ten *"hiçbir bilgi gelmiyordu."* Kuşkularını birkaç kez Sunay'a iletiyor, MİT Müsteşarı Fuat Doğu ile bunları Köşk'e gönderiyor ve Cumhurbaşkanından güvenceli yanıtlar geliyordu:

"Süleyman Beye söyle" diyordu Sunay, MİT Müsteşarına:

"Ben 22 Şubat ve 21 Mayıs isyanlarını gördüm. Süleyman Bey merak etmesin!" Fuat Doğu da, Sunay'ı, Demirel'e aktarıyordu.

Zamanın Başbakanı bir başka gerçeği daha biliyordu: Sunay, Hava Kuvvetleri Komutanı Batur Paşayı "çok" severdi.

Şah'ın uyarısını gerekçe yaparak elinde Batur'un tasfiye kararnamesiyle Köşk'e nasıl gidebilirdi?(183)

Yine Cüneyt Arcayürek anlatıyor:

---

(183) Demirel şöyle diyor: "24 Şubat 1971. Milli Güvenlik Kurulu toplantısı yapıldı. Olumlu bir bildiri yayımlandı. Toplantıda 'sıkıntı' gösterecek hiçbir konuşma yapılmadı. Mart başında Genelkurmay Başkanı Tağmaç, subayları bir sinemada toplamış, yaptığı konuşma olumlu. Orta yerde darbeye işaret edecek bir emare görülmüyor. Cumhurbaşkanına çıkmış, 'Gecenin herhangi bir saatinde önemli nedenle gelebilirim' demiş. Cumhurbaşkanı'na 'herhangi önemli nedenle' beni istediği sa-

Demirel'den MİT'le ilgili kimi değerlendirmeler:

"Oysa" diyor, "mesela 10-11 Mart akşamları ya da o toplantıların yapıldığı günler MİT'ten bilgi akışı olabilirdi."

11 Mart gecesi, sıkıntılı, bunalımlı saatler. Kent uykuya çekilmiş. 10 Martta "en tehlikeli yol" başlıklı yazım çıkmış. "Genişletilmiş komutanlar toplantısında hükümetin gitmesini sağlayacak ya muhtıra ya da bir mektubun Cumhurbaşkanına verileceğini" yazmışım.

Demirel yazının çıktığı sabah, beni çağırıyor evine.

Sözü, yazıdaki içeriğe getiriyor. Düpedüz 'müdahaleden' söz ediyorum. Bendeki bilgi bu ve doğru. Kaynak sağlam. Kaynağı sormayacak kadar gazetecilik kurallarını biliyor Demirel. Yazıdaki bilgiyi yadsıyacak bir tutum içinde de değil, yalnızca:

"Bizim 'kaynaklarımızda' böyle bir bilgi yok" diyor.

11 Martta Nazmiye Demirel'e komutan eşleri bir öğle yemeği vermiş. *"Eşim onurlu kadın. Herhangi bir şey sezse gitmez, oturmaz orada,"* diyor Demirel ve *"Geldi, kuşku uyandıracak tek kelime geçmedi,"* dedi.

11 Mart gecesi, kent uyumuş. Toplantılar bitmiş, karar alınmış.

"O gece MİT Müsteşarı, Sunay'a 12 Mart muhtırasını, yani darbeyi bildirdi mi acaba?"

Elinde kanıt yok. *"Bilemem"* diyor ve kısa bir duraksamadan sonra, *"Köşk'ün darbeden bir gece önce haberli olması doğal. Teması var onlarla."*(184)

"Haber Müdürü sen misin?" "Benim" "Al şu zarfı"

Doğan Kasaroğlu (TRT Haber Müdürü): "Saat 1:00'e doğru önde Musa Paşa, arkasında da iki tane albay TRT'ye geldiler. Havacı albayın adı Kenan Tunusluoğlu'ydu. Denizci albay da Fuat Uğur'du. Ellerinde bir sarı zarfla geldiler. Musa Paşa sarı zarfı bana

---

at çağırmasını duyurmuşum. MIT Müsteşarından 'güncel olaylara bakışını' ötesinde bilgi gelmiyor." Oysa, "ötesi" var: 9 Mart 28. Tümen'de komutanların da katıldığı bir toplantı. Gizli servisten bir ses, bir nefes? "Yok!" Cüneyt Arcayürek, "Darbeler ve Gizli Servisler 1950-2002", Bilgi Yayınevi, 2003, s.135-166.

Fuat Doğu Paşa, Show TV'de Haziran 1994'te şu açıklamayı yapar: "11 Mart gecesi, dönemin Genelkurmay Başkanı Org.Memduh Tağmaç tarafından, 'darbeyi Cumhurbaşkanı'na anlatmakla görevlendirildim." C.Arcayürek, "Sessiz Darbe", s.266

(184) C.Arcayürek, a.g.e., s.168, 169.

uzattı: *'Doğan Kasaroğlu sen misin?'* dedi. *'Beni'* dedim. *'Haber Müdürü sen misin?' 'Benim', 'Al şu zarfı'* dedi. Aldık zarfı. *'Açabalir miyim'* dedim. *'Aç tabii'* dedi. Açtık, baktık; ihtilâl."

Muhtıra metni hemen mumlu kağıda yazılarak çoğaltıldı ve nöbetçi spikere verildi. O da metni kaptığı gibi, Haber Merkezi'nin arabasına atlayıp, Radyoevi'ne koştu. Saat tam 13:00'te TRT radyoları, tüm ülkeye nöbetçi spiker Çetin Çeki'nin sesinden ihtilâl bildirisini duyurmaya başladı.(185)

"Muhtıra", radyodan duyulur duyulmaz, ilk tepkiler de gelmeye başladı; tepkiler çoğunlukla, "Muhtıra"nın lehine görülüyordu; pek karşı çıkan yoktu...

Aynı gün hükümetin istifası gelince, erken sevince kapılan bazı "Gençlik Örgütleri" ile "Kitle Kuruluşları" yayımladıkları bildirilerde, "Muhtıra"yı desteklemekte sakınca görmemişlerdi; bu kuruluşlar arasında, hemen aklımıza gelenler: Dev-Genç, TMGT (Türk Milli Gençlik Teşkilatı), TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası), DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu), DAD (Devrimci Avukatlar Derneği), ÜNAS (Üniversite Asistanları Derneği), THK (Türk Hukuk Kurumu) ve bazı Meslek Odaları vardı...(186)

" 9 Martta bazı radikal subaylar yönetime el koyacaklardı. Şimdi tam onları tasfiye aşamasındayız."

M.Tağmaç

Muhsin Batur, muhtıranın değişik kesimlerde olumlu-olumsuz çeşitli tepkiler yarattığı, istifa eden Başbakandan sonra CHP Genel Başkanı İnönü de muhtıranın karşısında cephe aldığı, anti demokratik olduğu, yapılan müdahalenin halkın ve meclisin iradesine karşı gelmek olduğu şeklinde bir konuşma yaptı.

Genelkurmay Başkanı Tağmaç bu konuşmayı duyunca sinirlendi. İnönü de karşılarına geçerse iş zorlaşırdı. Hemen eski bir asker olan CHP milletvekili Sadi Koçaş'ı çağırıp, İsmet Paşa'ya bir mesaj iletti: "Biz 12 Martta muhtıra vermesek, 9 Martta bazı radikal subaylar yönetime el koyacaklardı. Şimdi tam onları tasfiye aşamasındayız. Aman Paşa bize destek versin" dedi. Koçaş bu mesajı hemen Pembe Köşk'e uçurdu.

(185) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.200.
(186) Ertuğrul Alatlı, "Müdahale", Alfa, İstanbul, 2002, s.2.

Sadi Koçaş (CHP Milletvekili): "Gittim ve Genelkurmay'daki görüşmeleri anlattım. Bir yanlış anlaşılma olduğunu, kendisinin çıkışının muhtırayı verenleri güç duruma düşürebileceğini söyledim."

İnönü, anlatılanlardan sonra ikna oldu ve "Meclis'i kapatmazlar ve güvenilir bir Başbakan bulunursa desteklerim." dedi.

"İnönü krizi"ni böylece aşan Genelkurmay Başkanı Tağmaç hemen bir kararname hazırlattı: 9 Martta ihtilâl hazırlığı yapan reformcu subaylar derhal tasfiye edileceklerdi. Henüz hükümet kurulmadığından, kararnameyi vekaleten Başbakanlığı sürdüren Demirel imzalayacaktı. Kendisini devirme hazırlığı yapanların emekliliik kararına imza atmak ona kısmet oluyordu.(187)

"Ordu tezkeresinin okunması diye iç tüzükte bir hüküm yoktur. Bu nedenle söz konusu muhtırayı Mecliste okutamazsınız..."

Muhtıra radyodan okunduktan sonra, saat 15.00'te TBMM'de oturum açıldı. Oturumu Başkan vekili **Fikret Turhangil** yönetiyordu. Elinde sarı muhtıra zarfını tutuyor ve okutacağını söylüyordu. Milletvekilleri korku, şaşkınlık ve heyecan içinde yerlerinden kıpırdayamaz haldeydiler. Ses soluk kesilmişti. Birden Demokrat Parti milletvekili **Hasan Korkmazcan** ayağa kalktı ve *"İtiraz ediyorum,"* dedi. Koca meclisten bir kişinin sesi çıkabilmişti. Korkmazcan devamla: *"İçtüzük gayet açıktır. Burada ya Cumhurbaşkanlığı tezkeresi okunur ya Başbakanlık tezkeresi okunur ya da Meclis Başkanlığı tezkeresi okunur. Ordu tezkeresinin okunması diye iç tüzükte bir hüküm yoktur. Bu nedenle söz konusu muhtırayı Meclis'te okutamazsınız..."*

Korkmazcan'ı kendi partisinden arkadaşları da dahil kimse desteklemiyor. Başkan Vekili Turhangil de, komutanlardan gelen metni okutmakta içtüzüğe aykırı bir durum ve sakınca görmediğini söylüyor. Metin okunmaya başlıyor.(188)

Süleyman Demirel (Başbakan): "Bir Cumhuriyet'e ve bir Parlamento'ya bir kişi, iki kişi sahip çıkarak bir yere varamazsınız. Gönül ister ki herkes ayağa kalksın. Bir kişi çıkıyor. Esas mesele muhalefetindir. Muhalefet kalkıp 'Ne oluyor' diyecek. Hep kuzu gi-

(187) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.215.
(188) Orhan Tokatlı, "Kaybolan Yıllar, 1961-1973", Doğan Kitap, 2000, s.409.

bi... Tek ses yok ki arkamda... güç yok. Nasıl, neyle gideceğim güvenoyuna, vesaireye? Yani bir de güvensizlik oyu alıp, kendimi muhtıranın hedefi olmaktan çıkarıp, Meclis'in hedefi mi olayım?"

Yapacak bir şey kalmamıştı. Ordu, silah elde bekliyordu. Sunay *"Beni de devre dışı bıraktılar."* diyordu. Meclis sessiz, basın ve muhalefet tepkisizdi. Demirel, yaşamının en zor kararını orada verdi. İstifa edecekti.

4.5 saate yakın süren toplantının sonunda Bakanlarına; *"Bu yolla hiç olmazsa Meclis'in kapısını açık tutabiliriz,"* dedi. Bir beyaz kağıda *"Muhtırayı anayasa ve hukuk devleti anlayışıyla bağdaştırmak mümkün değildir. Bu durum muvecehesinde Hükümetimin istifasını saygı ile arz ederim."* diye yazdı ve imzaladı. Sonra da tek tek bütün bakanlar imza attılar.

Saat tam 19:21'de Demirel, Başbakanlık kapısında göründü. Yüzünde flaşlar patladı. İsteksiz gülümsedi. Hiçbir şey söylemedi. Makam arabasına doğru yürüdü. Ama şoför koltuğu boştu. Şoför arabayı çalıştırmış ve ortamdan kaybolmuştu. Acele bir şoför bulundu. Arabaya binildi ve müstafi Başbakan Güniz Sokak'a doğru yola koyuldu.(189)

Başbakan Süleyman Demirel hemen hemen uykusuz geçen bir gecenin sabahında Güniz Sokağı'nda, evinin alt katındaki çalışma salonuna indi. Günlerden 12 Marttı. Başbakan tedirgindi. Bir muhtıra hazırlanmakta olduğunu, bu muhtırayı radyoda yayınlatma çabalarının içine girildiğini biliyordu. Muhtıranın mahiyeti bile hemen hemen öğrenilmişti. Cumhuriyet hükümetinin başı olarak uzun zamandır bir müdahaleyi önleme çabasını sürdürmekteydi. O anda bile kafası bununla meşguldü.(190)

"Cumhurbaşkanımız zatıalinizin çekilmesini istiyor"

MİT Başkanı Fuat Doğu

12 Mart 1971 Saat 09:00, Çankaya Köşkü

Türkiye'nin siyasal tarihinde bir kilometre taşı olan 12 Mart günü, Köşk'le MİT arasında yapılan bir konuşmayla başladı. Çankaya'da ilk günden beri bütün olayların dışındaymış gibi görünmeye çalışan Sunay, sabah MİT Müsteşarı Fuat Doğu'yu aradı ve gece

(189) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.211.
(190) O.Tokatlı, a.g.e., s.409.

kendisine verdiği haberi, Başbakan'a iletmesini istedi. Haber, hükümet darbesi haberiydi.

Fuat Doğu (MİT Müsteşarı): "Sayın Cumhurbaşkanı telefon ettiler, *'Fuat Paşa, Başbakan'a söyleyin, ayrılsınlar,'* dediler. Ben kendilerine dedim ki, *'Efendim, ben Teşkilat olarak kendilerine bağlıyım. Ve biz en çok da Sayın Demirel başkanlığında çalışmışızdır. Acaba Genel Sekreterinizle veya başka biriyle...' 'Yok, hayır siz söyleyeceksiniz'* dediler."

Fuat Doğu çaresiz bir şekilde telefona sarıldı ve Güniz Sokak'taki evin numarasını çevirdi.

Saat 10.00'a yaklaşırken birden çalışma masasının bir köşesinde duran 17 98 31 numaralı telefon çaldı. MİT Müsteşarı Fuat Doğu Paşa, Başbakan Demirel'i arıyordu. Başbakanın emrinde bulunan müsteşar donuk bir sesle konuştu ve şunları söyledi:

"Sayın Cumhurbaşkanımızın bir dileğini size iletmekle görevliyim. Biraz önce yanlarındaydım. Sayın Demirel istifasını versin buyurdular..."

Başbakan Demirel bu sözler üzerine "*Bunu siz niye söylüyorsunuz? Kendisi bana söylesin. Ben şimdi Cumhurbaşkanıyla konuşacağım,*(191) istifa ediversin" diyor dedi. *"Niye istifa edeceğim, benim sağlığımdan bir şikayetim yok. Fuat Paşa ben buraya seçimle geldim. Bunu nasıl yaparlar. Ben gidip, partimle vesaireyle konuşacağım."* dedi.(192)

Süleyman Demirel Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nu çağırır ve Cumhurbaşkanı'nı aratır. Güniz Sokak'la Cumhurbaşkanlığı arasında direk telefon vardı, ama telefon açılmıyor. Açmıyorlar telefonu. Demirel Cumhurbaşkanına telefonla ulaşamayınca Başkanalığa giderek Çankaya ile direkt bağlantısı olan telefonu kaldırdı, ancak karşısına Cumhurbaşkanı Sunay değil yaverler çıkıyordu. Başbakan da, Cumhurbaşkanıyla görüşmeyi hemen sağlayamayınca bu defa komutanlarla temas kurulması görüşü belirdi, ancak onda da başarılı olamadı.(193)

Bir devletin Başbakanının içine düştüğü bu garip durum çok düşündürücü değil mi?

---

(191) O.Tokatlı, a.g.e., s.409.
(192) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.211.
(193) O.Tokatlı, a.g.e., s.409.

Süleyman Demirel anlatıyor: "Bir süre sonra cevap verdiler. Dediler ki, *'Cumhurbaşkanı bahçede dolaşıyor. Onun için, telefon başına gelince haber vereceğiz.' 'Bu acele bir durum'* dedik. 1'e 10 kala gibi çıktı telefona. *'Böyle bir durum var. Çok yanlış oldu. Fuat Paşayla gönderdiğiniz haberi aldım. Bu nasıl teklif? Türkiye'nin itibarını da, demokrasiyi de zedeler. Ben size bunları daha önce de söyledim,'* dedim."(194)

Cumhurbaşkanının telefonda şu cevabı verdiği duyuldu:

"Sağlık bahanesiyle çekilirseniz iyi olur Süleyman Bey."

Sonra gücünü yitirmiş bir sesle, kendisinin de bir şey yapamayacağını belirtmek ister gibi şöyle devam etti:

"Beni de devreden çıkardılar Süleyman Bey..."

Demirel bu sözler üzerine:

"Benim sağlığımdan bir sıkıntım yok. Kimler sizi devreden çıkardı? İstifaya gelince, ben ancak meseleyi güvenoyuna götürürüm, Parlamento'ya götürürüm." cevabını verdi.(195)

Artık Sunay da devre dışıydı. Demirel, telefonu kapatmadan *"Meclis'e gidip, güvenoyu isteyeceği. Güvenoyu alırsam istifa etmem."* dedi.

"Yemine sadık" olduğunu Başbakana kesin dille söyleyen, 22 Şubat ve 21 Mayıs isyanlarını demokratik rejimi işleterek atlatmakla övünen bir Cumhurbaşkanı *"devreden çıkarıldığını"* söylüyor ve *"istifa müessesesini"* anımsamadan Çankaya Köşkü'nde kalıyor.(196)

Cumhurbaşkanı'nı devreden çıkaranlar kimlerdi? Gerçekten Sunay devreden çıkmış mıydı? Yoksa muhtıracılarla beraber miydi? Orhan Tokatlı'ya göre, bildiğimiz ve gelişen olayların akışına göre, Sunay şubat ayının ilk günlerinde devreden çıkarılmıştı; ama sonradan Genel Sekreter Cihat Alpan'ın çabaları, MİT Müsteşarı Fuat Doğu'nun desteği ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç'ın kendisine aşırı bağlılığı nedeniyle muhtıracı-

(194) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.211.
(195) O.Tokatlı, a.g.e., s.410.
(196) Cüneyt Arcayürek, a.g.e., s.168.

lar safına kabul edilmişti.

Sunay'la Demirel'in telefon konuşması yaptıkları sırada bakanlardan büyük bir kısmı çoktan Başbakanlığa gelmişti. Radyoda okunacak muhtıranın metni önümüzde duruyordu. Demirel bu defa muhtıranın radyoda okunmasını önlemek için çabalara girişti. Bu çabalar da bir sonuç vermedi. Saat 13.00'e yaklaşırken, sonradan TRT'ye genel müdür atanacak olan Tümgeneral Musa Öğün yanında Kemal Tunusluoğlu ve Deniz Albayı Fuat Uğur olduğu halde ciple TRT'nin kapısına dayanıyor ve muhtırayı veriyorlardı. Muhtıra radyoda okununca Başbakan Demirel, Bakanlar Kurulu ile AP tüzüğüne göre hükümette kalma veya çekilme kararını vermeye yetkili AP başkanlık divanını toplantıya çağırdı. AP başkanlık divanı Başbakan Demirel'in başkanlığında konuyu görüşürken, en yaşlı üye olan Devlet Bakanı Hasan Dinçer başkanlığında kabinede durum gözden geçirildi. AP başkanlık divanı toplantısı sona erince, Demirel, Bakanlar Kurulu salonuna geldi ve görüşmelere başkanlık etmeye başladı.(197)

Meclisin Muhtıracılara Karşı Direnme Hayalleri

Bakanlar Kurulu'nun o günkü toplantısı dört saat sürdü. Beliren başlıca görüşler şunlardı:

- Muhtıra Anayasa ve hukuk devleti ilkelerine aykırıdır. Kumandanlar emrinde bulunduğu Parlamento ve hükümetin emrinden çıkmışlardır. Devlet radyosunda okunan bu muhtıra Türk Ceza Kanunu'nun devlet aleyhine işlenen suçlar bölümünün kapsamına girmektedir. Silahlı Kuvvetler hükümete karşı sorumludur, hükümet Silahlı Kuvvetlere karşı sorumlu değildir.

- Muhtıraya imza koyan kumandanlar derhal emekliye sevk edilmeli ve haklarında cezai kovuşturma yapılmak üzere konu ait olduğu adli mercie intikal ettirilmelidir.

Görüşlerden birisi buydu. Diğer bir görüş ise şöyleydi:

- Cumhurbaşkanı tutumunu açıkça belli etmiştir. Hal böyle olunca hükümet, kumandanları emekliye sevk imkânından mahrumdur. Zira, emeklilik kararnamesi cumhurbaşkanının onaylamasıyla tekevvün edebilir. Cumhurbaşkanının değil böyle bir kararnameyi imzalaması, kendisinden yardım istenilmesi dahi mümkün

(197) O.Tokatlı, a.g.e., s.411, 412.

değildir. Sunay, hükümete istifa teklif etmek suretiyle yerini açıkça belli etmiştir. Bu durum karşısında Bakanlar Kurulu kararı çıkarmak imkânı yoktur.

Öne sürülen bir başka görüş ise şöyledir:

- Hükümet istifa etmemekte direnirse, Ordu'ya karşı sivil hükümet kendini neyle koruyacaktır? Halkı ayaklanmaya mı teşvik edecektir? Hükümetin bir milis teşkilatı yoktur. Olması da normaldir ve bu kusur değildir. Hibir iktidarın hukukun içinde kalarak bu durumu karşılayacak bir tedbiri olamaz.

- Hükümet istifa etmediği takdirde o gün Parlamento'nun kapatılacağı ve muhtıranın 3. maddesinin yürürlüğe gireceği anlaşılmıştır.

Bakanlar Kurulu'nda görüşmeler bu fikirler çerçevesinde cereyan etti. Şu sonuca varıldı: Parlamento'yu açık tutma ümidi kaybolmamıştır. Parlamento'yu açık tutabilmek ve rejimi normal hale getirmek için mücadele etmek lazımdır. O halde yapılacak şey hükümeti feda edip Parlamento'yu kurtarmaktır.

Bu son görüşün etrafında bütün hükümet üyeleri birleştiler ve hükümetin istifa mektubuna toptan imza atılması kararlaştırıldı. Ayrıca cumhurbaşkanının tutumunun protesto edilmesi amacıyla istifanamenin Cumhurbaşkanına Başbakan Demirel, devlet bakanlarından biri ya da Başbakanlık müsteşarı tarafından değil, bir müsteşar muavini tarafından götürülmesi konusunda görüş birliğine varıldı. İstifayı Cumhurbaşkanlığı'na, Müsteşar Muavini Muhlis Fer götürdü.(198)

"Bir Meclis'e askeri kıta gibi 'şunu şöyle, bunu böyle yapacaksın' demeye imkan yoktur."

İ.İnönü

13 Mart sabahı gazete satan çocuklar heyecanla *"Hükümet istifa etti."* diye bağırıyorlardı. Başbakan Demirel, 4 generalin tek sayfalık bir muhtırasıyla devrilivermişti.

Demirel'i deviren 4 general o sabah Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde ilk kez kameraların önüne çıktılar. Sabah gazetelerini onlar da okumuş ve memnun olmuşlardı. Gazeteler özellikle sol örgütlerin muhtıraya destek mesajlarıyla doluydu. Dev-Genç, DİSK, Türk-

(198) O.Tokatlı, a.g.e., s.417.

İş, Türk Hukuk Kurumu, Türkiye Öğretmenler Sendikası gibi pek çok örgüt, tam bir şaşkınlık içinde müdahaleye alkış tutuyordu. Muhtıranın altında reformist olarak tanınan Gürler ve Batur'un imzalarını görünce kendilerinden yana darbecilerin kazandığını sanmışlardı. 13 Mart günü Çankaya'da Faruk Gürler'i gülümseten de buydu. Aynı gün, sol basın da talihsiz bir deney yaşıyor, yıllarca demokrasiyi savunan nice yazar, generallere destek yazıları yazıyorlardı.

"Balyoz indi, Demirel bitti" sevinci içindeydiler. Balyozun asıl kendi kafalarına ineceğini anladıklarında iş işten geçmiş olacaktı. O gün, yüksek sesle ifade edilen tek tepki, AP'li Senato Başkanı Tekin Arıburun'dan geldi. Arıburun'un muhtıra metnini Senato'ya okuttuktan sonra komutanları eleştirmesi AP'lilerin alkışlarıyla karşılandı. CHP ise sessizdi. 12 Marta hâlâ teşhis koyamamışlardı. Oysa herkes İnönü'nün ne diyeceğini merak ediyordu. Paşa, beklenen çıkışı 12 Marttan tam 3 gün sonra, Meclis grubunda yaptı.

Ali İhsan Göğüş (CHP Milletvekili): "Fevkalade şiddetli bir çıkış yaptı. Dedi ki, 'Bir Meclis'e askeri kıta gibi 'şunu söyle, bunu böyle yapacaksın' demeye imkan yoktur. İcranın emri altında bulunan kumandanların takdir edeceği veya tenkit edeceği ölçüye göre hükümetler kalacak veya kalmayacak. Böyle bir düzen demokratik düzen değildir. Biz demokratik rejim dışında bir rejim kabul etmeyeceğiz."(199)

Darbe Evlatlarını Yemeğe Başlıyor

15 Mart günü Memduh Tağmaç'ın daveti üzerine dört Komutan Genelkurmay'da toplandı. Tağmaç, komutanlara önceden hazırlanmış bir yazıyı dağıttı ve okuduktan sonra imzalamalarını istedi.

Yazıda özetle "Komuta Konseyi'nin 15 Mart 1971 ve daha önceki tarihlerde yaptığı toplantılarda, çeşitli gizli istihbarat kaynaklarından elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi sonunda bazı general ve subayların, 211 Sayılı İç Hizmetkanunu'nu menetmesine rağmen hiyerarşik mekanizmanın dışına çıktıkları, Silahlı Kuvvetlerin disiplin kurallarıyla asla bağdaşamayacak siyasi eylemlerde bulundukları gerekçesiyle re'sen emekliye sevk edildikleri" yazılıyordu. Ek listede de şu isimler bulunuyordu:

(199) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.215.

İLK AŞAMADA EMEKLİYE SEVK EDİLEN
GENERAL VE AMİRALLER
KARA KUVVETLERİ:

1. Tümg. **Şükrü Köseoğlu** Genelkurmay Merkez Dairesi Başkanı
2. Tümg.**Celil Gürkan** Kara K.K.lığı Plan ve Prensipler Başkanı
3. Tuğg. **Ali Akar** Milli Savunma Bakanlığı Teftiş D. Başkanı

EMEKLİYE SEVK EDİLEN
KARA KUVVETLERİNE MENSUP SUBAYLAR

1. Kur. Alb. **Bahattin Taner** 2. Kur. Alb. **Nedim Arat**
3. P.Alb. **Ömer Şanlı** 4. P.Alb. **Kadri Tandoğan**
5. Tnk. Alb. **Cavit Bayar** 6. Tnk. Alb. **Kadir Ok**
7. Top. Pilot Alb. **Hidayet Ilgar** 8. Mu. Alb. **Muammer Namnıl**

"Bunları derhal emekli etmemi istedi."
"Bunlar ihtilâl dosyası hazırlamışlar."
"Ben bu hazırlıkları biliyordum. Faruk Paşa da biliyordu, sizin de Korg. Erçıkan vasıtası ile bilmeniz gerekir."

Tağmaç'ın hükümet darbesinden üç gün sonra başlattığı bu tasfiye, Ordu'nun içinde bulunduğu kritik durumun ortaya koyduğu gibi üst komutadaki anlaşmazlıkların su yüzüne çıkmasına neden olacaktı.

M.Batur anlatıyor:

Ertesi gün tekrar toplandığımızda Memduh Paşa, kendi genel sekreteri Tuğgeneral Tuğcu'yu emekli edeceğini söyledi ve bana dönerek, dördü Kurmay, biri sınıf subayı olan 5 Hava subayının ismini verip, bunları derhal emekli etmemi istedi. *"Niçin?"* diye sordum. *"Bunlar ihtilâl dosyası hazırlamışlar,"* dedi. *"Ben bu hazırlıkları biliyordum. Faruk Paşa da biliyordu, sizin de Korg. Erçıkan vasıtası ile bilmeniz gerekir,"* dedim. Faruk Paşa "Ben bilmiyorum," diye cevap verdi. *"Aman Faruk Paşa, nasıl bilmezsiniz?"* demem üzerine tekrar *"Bilmiyorum, haberim yok."* cevabını verdi.

Ben Memduh Paşaya: *"Bu Albayları emekli edemem, hem çok yetenekli subaylardır, hem de siz bunların rütbelerine bakmayın, hava kurmay kıdemleri ile Albay olmuşlar, fakat henüz emeklilik hakları yok."* dedim. Konuyu bu Albayları Ankara dışına atamayla kapattık. Sonradan öğrendiğime göre, olayın ortaya çıkış şekli şöyle cereyan etmiş. Muhtırada bir 3'üncü madde var. Tabi bu

maddenin işletilmesi ihtimali de var, fakat Genelkurmay'da buna ait hiçbir hazırlık yok. Kuvvetlerden temsilci isteyelim, komisyonlar kurulsun, hazırlıklar yapılsın emri verilmiş. Komisyonların başına Korg. Atıf Erçıkan ve Anayasa Komisyonu başına da Tümg. Rüştü Naipoğlu getirilmiş. Hava Kuvvetleri'nden toplantıya gidecek Albayların kıdemlisine: *"Toplantıda düşüncelerinizi söyleyin, fakat ortaya dosya çıkarmayın,"* talimatını vermiştim.

Anayasa Komisyonu toplanıp çalışmaya başlamış, saatler geçmiş, Anayasa'nın birinci maddesinin yazılması hariç hiçbir ilerleme kaydedilmemiş. Bunun üzerine bizim havacıların sabrı taşmış. Anayasa taslağı dosyasını çıkarıp ortaya koymuşlar, herkes pek memnun kalmış, yalnız çok önemli(!) bir değişiklik yapmışlar, taslakta ne kadar Devrim sözü varsa değiştirip İnkilâp demişler. Fakat sonradan ya General Naipoğlu veya General Erçıkan, Memduh Paşaya gidip... havacıların toplantıya sol görüşlü bir Anayasa taslağıyla geldiklerini söylemiş ve olay patlak vermiş.

Komutanlar arayı hiç soğutmadan aynı gün tasfiye kararlarını imza için Demirel'e gönderdiler.(200)

Süleyman **Demirel** anlatıyor: "Bir Albay geldi. Dedi ki: *'Efendim, birtakım üniformalı kişiler var, emekli edilecek. İmzalar mısınız?' 'Getir imzalayayım'* dedim. Ben hâlâ Başbakanım. Fakat artık Güniz Sokak'ta oturuyorum. Getirdi adam. Tuğgeneral Mehmet Tuğcu; Genelkurmay Başkanı'nın Özel Kalem Müdürü. Yok bilmem Kemal Tunusluoğlu Hava Kuvvetleri Komutanı'nın özel kalem müdürü. Celil Gürkan, Plan ve Prensipler Dairesi'nin komutanı. Çok parlak bir general. Meğer devlete el konursa, bundan sonra neler yapılacağının planlarını bunlara yaptırmışlar. Tabii mesele oraya gelince, o plan uygulanamayınca bunlar tasfiye oldu iyi mi?"

5 general, 1 amiral ve 35 albay o gün apar topar emekliye sevk edildiler. Gürler ve Batur'un bilgisi dahilinde, onların karargâhlarında Demirel'i devirme hesapları yapanlar, yine Gürler ve Batur'un bilgileri dahilinde hem de devrik Demirel'in imzasıyla tasfiye edildiler. İhtilâl böylece evlatlarını yemeye başladı.

Celil **Gürkan**: "İçeriye bir binbaşı girdi. Samimi olarak üzüldüğünü belirten bir ses tonuyla, 'Komutanım, bu zarfı size tebliğ etme görevi bana verildi. Lütfen imzalayarak bana geri verin' dedi.

(200) Muhsin Batur, a.g.e.

Zarfı açtım, baktım: Genelkurmay Başkanlığı antetli bir emir içinde 5 general ve amiralin, 8 albayın, 15 Marttan geçerli olmak üzere emekliye ayrıldıklarını bildiren bir Personel Başkanlığı duyurusu."

Daha bir hafta önce hazırlanan "Devrim Anayasası'nda Başbakan Yardımcısı olan Tümgeneral Celil Gürkan, şimdi emekliydi. Başbakanlık verilecek Muhsin Batur ise arkadaşlarının tasfiyesini izlemekle yetindi.

M.**Batur**: *"Eee tabii. Ama bunlar en sivri olanlar tabii. Yani çok ufak bir tasfiye. Belki olayın içinde 100 kişi vardı. 200 kişi vardı."*

İnönü, o gün grupta yaptığı konuşmada *"Çok önemli bir 24 saat geçirdik"* dedi. O 24 saat içinde İsmet Paşa, darbenin karşısından, yanına geçmişti.

"9 Mart" dosyası böylece kapandı.

"12 Mart"ın hesaplaşması asıl şimdi başlıyordu...(201)

"Bir. İhtilâl veya müdahale yapılacaksa bir Komutanın kendi gücü yetmez mi? Eğer etrafına insan toplayarak güçlenmek istiyorsa o Komutan zaten zayıf demektir."

M.Batur

Eğer bir veya birkaç toplantıda bir araya gelip Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu görüşmüş, düşüncelerimizi dile getirmiş, çözüm yolları aramışsak, buna hemen "Cunta Oluştu" mu demek lazım? Eğer cevap evet ise o gün de, bugün de Türkiye'de binlerce Cunta vardı ve var demek gerekir. (202) Bir Kuvvet Komutanının, hayatta hiç tanımadığı, görmediği, konuşmadığı ve konuşma ihtiyacını da duymadığı (kimseyi küçümsemek için söylemiyorum) kimselerle bir cunta içinde bulunmasına ne gerek var? İhtilâl veya müdahale yapılacaksa bir Komutanın kendi gücü yetmez mi? Eğer etrafına insan toplayarak güçlenmek istiyorsa o Komutan zaten zayıf demektir. Ve eğer bir komutanın düşünceleri, Güvenlik Kurulu'nda ve başka yerlerde yaptığı konuşmalar biliniyor ve astlar bu düşünceleri paylaşıyorlarsa veya Komutan astlarının doğru gördüğü düşüncelerini kabul ediyorsa bu hatalı bir tutum mudur? (203)

---

(201) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.216.

(202) Gerektiğinde 3'üncü maddeyi işletebilmek, yani yönetime doğrudan el koymak için kuvvetlerden temsilciler isteyerek bir çalışma komisyonunun kurulması ihtilâl hazırlığı değilde nedir?

(203) M.Batur, a.g.e.

Üst Komuta Heyetinin Taktiği Neydi?

"12 Mart Muhtırası, aşağıdan bir hareketin önüne geçti. Radikal ve reformist görünen bir adım atarak hareketi etkisiz hale getiren komutanlar, inisiyatifi ile geçirip asi subaylara(!) ve onların sivil müttefiklerine tam zamanında karşı koydular."

F.Ahmad

Bu müdahalenin nedenleri ve zamanlaması, hâlâ anlaşılır olmaktan uzaktır. Muhtıra, Meclisi ve hükümeti, "Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği... ciddi bir şekilde tehlikededir..." sonucuyla birlikte, "ülkeyi anarşiye, kardeş kavgasına, toplumsal ve ekonomik huzursuzluğa" sürüklemekten sorumlu tutuyordu. Müdahalenin gerekçesi buydu. Eğer nedenler bunlardıysa, bir yıldan fazla bir süredir bunlar zaten vardı. O halde zamanlama önem kazanıyor. Öyle görünüyor ki, generaller de dahil, Yüksek Komuta çemberinin dışındaki subayların müdahalede bulunacağı haberleri muhtıraya neden oldu. Daha Batur'un birinci muhtırasından beri, böyle bir müdahale konusunda kuşkular vardı; Batur'dan bile, böyle bir harekete önderlik etmesi istendiği söylenir.(204)

Komplocular Yüksek Komuta'ya yakın generallere yaklaşıp gelmekte olan müdahaleden söz ettiler. Generaller de Yüksek Komuta'yı haberdar etti. (Bu durum, Tağmaç'ın subay ve komutanlarla, bir uzlaşma sağlamak ve silahlı kuvvetleri gizli bir klikten çok bir kurum gibi oyuna dahil etmek için tasarlanan toplantılarını açıklar. Bu, 1961'de Silahlı Kuvvetler Birliği'nin kuruluşundan beri komutanların kullandığı bir taktikti.) Böylece 12 Mart Muhtırası, aşağıdan bir hareketin önüne geçti. Radikal ve reformist görünen bir adım atarak hareketi etkisiz hale getiren komutanlar, inisiyatifi ele geçirip başkaldıracak subaylara(!) ve onların sivil yandaşlarına tam zamanında karşı koydular.(205)

(204) Uğur Mumcu'nun Devrim 50, 29 Eylül 1970'teki makalesi, Metin Toker, "Solda ve Sağda Vuruşanlar 1971", 80'de kısmen aktarılmış.
(205) F.Ahmad, a.g.e., s.243., 244.

Geç Gelen Acı İtiraf

"Eksik ve yanlış bir müdahale yaptık"

M.Batur

Darbecilere Muhtırayla Hükümeti Deviriyorlar
Dört Gün Sonra N.Erim Başbakan Olarak Atanıyor
Ama Darbeci Üç Kuvvet Komutanının Bundan Haberleri Yok(!)

12 Martın üzerinden bir hafta geçmişti ve ülke hâlâ başbakansızdı. Herkes, generallerin bulacağı "tarafsız ve partilerüstü" başbakanı bekliyordu. Oysa muhtırayı veren generaller de aynı beklenti içindeydiler. Bekledikleri haber, bir cenaze merasiminde yanlarına geldi. Hem de hiç beklemedikleri bir şekilde.(206)

M.Batur anlatıyor: "Tümgeneral **İzzet Atalay** beklenmedik bir kalp krizi sonucu hayata gözlerini yummuştu. Cenaze töreni için 17 Mart günü Maltepe Camiine gitmiştik. Biz dört Komutan yan yana dururken, yanımıza Nihat Erim geldi ve bizlere yavaşça Başbakanlığa atandığını söyledi. Zannediyorum Memduh Paşa hariç, biz durumu orada kendisinden duyduk. Erim'in Başbakanlığa atanması resmen 19 Martta gerçekleşti; neyse haberi biz halktan evvel duymuştuk."(207)

Memduh Paşa hiç şaşırmadı. Çünkü biliyormuş. Çankaya'da konuşulmuş. Yani biz 12 Marttan birkaç gün sonra devre dışı kaldık. Üçümüz de...

3 generalden habersiz Erim'e Başbakanlığı veren, Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'tı. O cenaze töreni, muhtıradaki 4 imzanın sahipleri arasındaki uyumun da cenaze töreni oldu. Daha 12 Martın haftası çıkmadan, cunta dağılmıştı. Artık ipler Tağmaç'ın elindeydi. Ertesi gün, Nihat Erim İnönü'den izin alıp, CHP'den istifa etti. Sonra da Çankaya Köşkü'nde düzenlenen bir törenle Hükümeti kurma görevini Sunay'dan aldı. Ardından yaptığı basın toplantısında da Meclis'te grubu bulunan partilerin liderleriyle görüşüp, destek isteyeceğini söyledi. (Acaba devrik Başbakan, halefine istediği desteği verecek miydi?)(208)

(206) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.217.
(207) Batur hatıralarının yayınlandığı 1985 yılında şöyle yazıyor: "Bu atamanın nasıl gerçekleştiği konusunu ne o zaman ne de sonradan kimseye sormadım, bugün bu konunun doğrusunu bile Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri General Cihat Alpan hayatta, eğer kendisi açıklarsa tarihe hizmet etmiş olur kanısındayım."
(208) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.218.

M.Batur: *"Kamuoyunda tamamen yanlış bilinen hususlar var. Bunları kısaca açıklayayım. Biz dört Komutan olarak 12 Mart Muhtırası'nı verdik. Sonraki eylemler içinde ne hükümet teşkili, ne Başbakanın seçilmesi, ne Bakanların seçimi, ne hükümet programının hazırlanması, ne tatbikat, ne de Sıkıyönetim tatbikatı ile hiçbir ilgimiz yok bizim. Fakat kamuoyu her şeyi bizden bilmektedir. Bilmekte de haklıdır. Çünkü sorumluluk bizim üzerimizdeydi."*

Süleyman **Demirel**: "*Buna inanmak mümkün değildir. Şayet bu doğru ise "Niçin Muhtıra verdiniz?" diye sorarlar. Muhtırada nasıl bir Hükümet istendiği, bunun ne yapacağı yazılmıştır. Muhtıranın taleplerinin hükümete, onun programına ve icraatına aksedip etmemesi şayet muhtırayı verenleri alakadar etmiyorsa, kimi alakadar edecek? Ayrıca muhtıranın müeyyidesi de vardır. İlk iki maddede söylenenler yapılmazsa, Silahlı Kuvvetler'in idareyi üzerine alacağı hususu üçüncü maddeyi teşkil eder. Bu itibarla da biz muhtırayı verdik, sonrası ile alakadar olmadık demek bir anlam taşımaz.*"

Batur daha sonra 1985 yılında şöyle diyor: "Ben doğruları söylemiştim. Bu doğrular o zamanlar hayatta olan Sayın Sunay, Erim, Tağmaç, Gürler, Eyiceoğlu tarafından bilindiği halde, hiçbiri Sayın Demirel'in sözlerinden sonra Batur'un dedikleri, doğrudur, yanlıştır veya kısmen doğrudur demek zahmetine bile katlanmadılar.

İtiraf etmek gerekir ki biz yanlış ve eksik bir müdahale yapmış, siyasi partileri ve meclisleri açık bırakmış, yalnız hükümeti istifa ettirmekle yetinmiştik."(209)

Buraya kadar olayları belirli bir kronoloji ile naklettik. Bu noktada bir süre durarak, muhtıranın ardından Mart ayının ikinci yarısından sonra işlerin giderek daha da nasıl karıştığını, Ordu içindeki hükümet karşıtlarının bu defa kendi aralarında nasıl tehlikeli bir hizip ve hesaplaşma içine girdiklerini görelim.

Buna en çarpıcı örnek 24 Martta Komuta kademesine gönderilen Dev.K.K., TSK imzalı bir ültimatomdur.

(209) M.Batur, a.g.e., s.306.

Genelkurmay ve Kuvvet Komutanlarına Devrimci Subaylardan Muhtıra

ÇOK GİZLİ
T.C.
T.S.K.
DEVRİM KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI KARARGAHI
.....
HRK. İSTİH: 1401-1-71 Dev.Hrk.

23 MART 1971

KONU: MUHTIRASAL olaylar ve sonrası
Sayın MUHSİN BATUR
ORGENERAL
Hv. K.K.
ANKARA

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin özellikle alt kademelerindeki devrimci güçleri bünyesinde toplamış ve örgütlenmiş olan "Devrim Kuvvetleri Komutanlığı"nca 12 Mart 1971 tarihli muhtıradan önceki ve sonraki olaylar dikkatle izlenmiş ve aşağıda belirtilen hususların, Genelkurmay Başkanlığına ve Kuvvet Komutanlıklarına arz edilmesinde memleketin menfaatleri açısından zorunluluk olduğu kanısına varılmıştır.

1. Komutanlığımızca, muhtırasal hükümetin devrimci uygulamalara girişebilmesine mevcut sosyo-ekonomik ve politik koşulların elverişli olmadığı bir gerçek olarak kabul edilmesine rağmen Atatürkçü istikamette yürütüleceği belirtilen çabaların bir süre izlenmesi uygun görülmüştür.

2. Atatürkçü istikamette yürütülecek hükümet uygulamalarından sapmalar tesbit edilmesi halinde, şimdiye kadar tahditli olarak desteklenmiş olan devrimci eylemlerin, yeraltına kaydırılarak Devrim Kuvvetleri Komutanlığı'nın yetki ve sorumluluğunda organize edilip yürütülmesi karar altına alınmıştır.

3. 12 Mart 1971 tarihli muhtıranın 3'üncü maddesinin uygulanması halinde, önceden tespit edildiği ve bilindiği üzere yasama ve yürütme yetkilerine sahip "Devrim Konseyi"nin tüm devrimci kesimleri kapsayacak şekilde kurulması sağlanmalıdır.

4. Yukarıda belirtilen konularda sapmaların belirmesi halinde, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde meydana gelebilecek bölünme ve silahlı çatışmaların tüm sorumluluğu, Silahlı Kuvvetler Komuta kademesine ait olacaktır.

Arz olunur.

Dev. KK
TSK

Dağıtım: Gen.Kur.Bşk. KKK, DzKK, Hv.KK

"Eğer toplum için için kaynıyorsa, ordu da için için kaynıyor demektir."

S.Koçaş

Sadi Koçaş şöyle diyor:

Türkiye'de ordu ile millet, birbirlerinden hiçbir yönleriyle ayrılmayan bir bütün teşkil ederler. Bu, özellikle Cumhuriyet dönemi ordusunun yapısı gereğidir. Bu yüzden, eğer toplum için için kaynıyorsa, ordu da için için kaynıyor demektir. Bu nedenle, yıllarca evvel bir gün Sayın İnönü:

"Ordu'dan ne haber? Herhalde arkadaşlarınızla temasınız vardır. Ordu'nun huzuru yerinde mi?" diye sorduğu zaman,

"Hiç bir temasım yok Paşam. Çünkü bizim arkadaşlarımız artık sadece yüksek komuta kademelerinde kaldı. O kademelerle temasımız olsa bile, Ordu'nun durumu hakkında fikir edinmek imkanı yoktur. Kaldı ki onlarla da hiç bir temasım yok. Ama, sorunuzun cevabını vereyim. 'Ordu kaynıyordur şu anda." demiştim."

"Temasın yoksa kaynadığını ne biliyorsun?' demişti Sayın İnönü. Halbuki biliyordu bu sorunun cevabını. Bilirdi bir ordunun neden ve nasıl kaynadığını. Bu yüzden kısaca:

"Bildiğiniz nedenlerle kaynıyor. Çünkü kazanın altına her gün odun atılıyor, akaryakıt püskürtülüyor. Ama ordu sağlam," demiştim.

Gerçekten toplum ve ordu, için için kaynıyordu. Bu kazanın altına odun atmaktan, akaryakıt püskürtmekten kimse vazgeçmiyordu. Dürüst, ciddi ve vatansever tanınan kişiler bile, hiç olmazsa tutumlarının sonucunu takdir edemedikleri için politika oyunlarından vazgeçmiyor, kurtulamıyorlardı. (210)

Muhtıra Yazmak Kolay, Ya Sonrası...

Muhtıracılar Zorda 12 Mart Sil Baştan

Öte yandan Başbakan Erim ise olmayacak duaya amin demekle meşguldü. 2 Nisan 1971'de Millet Meclisi ve Senato'da, Hükümet programını okudu. Programda şu hususlar dikkati çekiyordu.

• Anayasa'nın gösterdiği doğrultuda yapılması zorunlu reformların hiç beklenilmeden gerçekleşmesi zorunludur. Bu neden-

(210) Sadi Koçaş, "Atatürk'ten 12 Marta", 4. cilt, İstanbul, 1977, s.1853.

le Türk kamuoyu karşısına "Reform Hükümeti" olarak çıkıyoruz.

• Atatürk ilke ve devrimleri tüm olarak uygulanacaktır. Laiklik ilkesi tam olarak uygulanacaktır.

• Ön planda yapabileceğimize inandığımız ve yapmaya kararlı olduğumuz reformlar şunlardır:

Toprak reformu, Milli Eğitim reformu, mali reformlar, hukuk ve adalet reformu, devlet kesiminin yeniden düzenlenmesi (idare reform), enerji ve tabii reformlarla ilgili reformlar. Erim, toprak reformu, laiklik, Atatürkçülük diyerek; devrimci tabanın tepkisini sindireceğini sanıyordu. Oysa yaptığı hatalar tam tersine yeniden anarşik bir ortam yaratacaktır.

Önceleri yeniden yapılanma ve reform teorileri üreten M.Batur, Erim programı için şöyle diyor:

Görüldüğü gibi, bu program hiç olmazsa teoride; 12 Mart Muhtırası'nın Silahlı Kuvvetlerin ve bizim şimdiye kadar dile getirdiğimiz düşüncelerin tümünü kapsıyordu. O halde bu programın nesine karışacaktık? Biz gidişattan ümitlenirken, Nihat Erim, Hükümet programı Meclis'te tartışılırken, kendisinden beklenmeyen ve o günün ortamına göre siyasi gaf sayılabilecek bir söz sarf etti. Meclise hitaben dedi ki: *"Bu programı sizlerle, Parti liderleriyle birlikte gerçekleştireceğiz. Sık sık Sayın Demirel'i ziyaret edeceğim. O gelmezse ben gideceğim."*

Yanında değildik ki eteğini çekelim veya Meclis'te her zaman yapıldığı gibi kürsüye pusula gönderip durumu düzeltelim.(211)

Nihat Erim hükümeti, Parlamentodan 321 güvenoyu alarak göreve başladı. Bu "nafile" program uygulanabildi mi?... Büyük ölçüde hayır. Neden böyle oldu?.. Çeşitli nedenler var... Meclis aynı meclis, partiler aynı parti, "Kafa"lar aynı ve bütün bunlara ilaveten iktidardan uzaklaştığı için Adalet Partisi Genel Başkanı'nda kişisel bir burukluk ve kırgınlık var.

Hepsinden daha da önemlisi ise, yavaşlayıp duracağına, tam tersine anarşi tırmanmaya, olaylar artmaya başlayınca... Anayasa değişikliği, sert önlemler ve hürriyetlerin kısıtlanmasını isteyenler başta Org. Tağmaç ve bazı siyasi liderler olmak üzere hak ve güç kazanmaya başladılar.(212)

---

(211) Muhtıracı ve siyasetçi mantığının tipik bir göstergesi. Batur, Erim'in Demirel'den güvenoyu alabilmesi için ona muhtaç olduğunu nasılda fark etmiyor.
(212) M.Batur, a.g.e., s.313.

Sol eylemciler 12 Mart şaşkınlığını çabuk atlattılar. Ve Nisandan itibaren olaylar yeniden patlak verdi. Zaten çoğu üniversite kapalıydı ve 67 bin genç sokaktaydı. Muhtemel eylemlere karşı Ankara ve İstanbul'da kritik noktalar sıkı koruma altına alınmıştı ama yine de bankalar soyuluyor, bazı zenginlerin çocukları kaçırılarak fidye isteniyor ve yine sağda solda bombalar patlıyordu. Nisan ortası, 9 Mart örgütlenişini dışarı sızdırmakla suçlanan General Atıf Erçıkan'ın evi de bombalanınca Erim gürledi. Bir radyo konuşması yaparak o ünlü sözünü söyledi:

"Tedbirler balyoz gibi kafalarına inecektir."

Bu, yaklaşan depremin ilk sinyaliydi.

Milli İstihbarat Teşkilatı, Bakanlar Kurulu'na 7 saat süren bir brifing vererek durumu özetledi: *"Aşırı sağ ve aşırı sol eylem hazırlığı içindeydi. Acilen önlem alınması gerekiyordu. Anayasa değiştirilmeli ve sıkıyönetim ilan edilmeliydi..."*

Hemen ertesi gün 11 ilde sıkıyönetim kararı alındı. Artık ülkeyi, Cumhurbaşkanı Sunay, Genelkurmay Başkanı Tağmaç ve MİT Müsteşarı Fuat Doğu'dan oluşan bir sacayağı yönetiyordu. Büyük reformlar vadederek işbaşı yapan Erim Hükümeti daha birinci ayın sonunda devre dışı kalmıştı.

Atilla **Sav** (Çalışma Bakanı): "Bunun arkasından gelen olaylar ve ülke yönetiminin sıkıyönetim komutanlıkları eliyle götürülmesi bizim tam mutabık olmadığımız, benimsemediğimiz bir anlayışın egemen olmasına yolaçtı."

Ve balyoz indi. Önce aramalar başladı. Geçe sokağa çıkma yasağı kondu. Dev-Genç ve Ülke Ocakları kapatıldı. Grev ve lokavt yasaklandı. Ardından basına baskılar başladı. Akşam ve Cumhuriyet gazetelerine kilit vuruldu. İlk gözaltına alınanlar da ilk gün 12 Mart için olumlu yazılar yazan İlhan Selçuk ve Çetin Altan oldular.

Çetin **Altan** (Gazeteci-Yazar): "Hiç kimseyle temasım yok benim. Kimse bilmiyor nerede olduğumu. Sorgu odası diye bir oda var. İşkence odası. Orada sorgu yapacaklar. Kafama M-1 tüfeklerini tutup, 15 dakikada bir kurşun sürüp, kurşun çekiyorlar geceleri. Bir sefer su istedim de dipcikle vurdular: *'Geberemedin mi?'* diye. Tuvalete gittiğin zaman ellerin bağlı. Kapı açık. Bir manga as-

ker üstüne tüfekleri tutuyorlar. İlle de seni insanlığından tırnaklayıp koparacaklar. Mebusluk yapmışsın, o kadar kitap yazmışsın. O sırada ben 43 yaşında bir adamım. Onu eziyor. İnsanlık gururundan soyutluyor. Derken bir kağıt imzalattılar, 'serbestsiniz' diye... Yani gözaltı 24 saattir. 15 gündür tutuyor, orada beni. 'Çıkacağım' diye imzaladım ben kağıdı. Ama kimse çıkarmadı beni. Kaldık mı orada! 'Eyvah' dedim, 'tuzak bu' Beni öldürse bunlar, çıkmış görünüyorum. O zaman başladı hikaye. Sabaha karşı bir manga asker geldi, 'Hazır mısın' dediler. 'Ulan bunlar beni öldürecek olsa niye böyle öldürsün?' dedim. Başka yerde öldürürler. Ama nasıl titriyor insan... Öyle tatlı şeyler değil bunlar yani."

27 Mayısta askerin getirdiği anayasa, 12 Martta yine asker tarafından geri götürülüyordu.

Sıkıyönetimden sonra sıra askerlerin ikinci isteğine geldi: Anayasa değişikliği...

Genelkurmay Başkanı Tağmaç,"*Sosyal uyanış, ekonomik kalkınmayı aştı,"* demişti. O halde bu uyanış engellenmeliydi. Askerin bastırması üzerine Başbakan Erim fazla direnemeyeceğini anladı ve o ünlü demeçlerinden birini daha patlattı:

"Bu anayasa bize lükstür" dedi.

Birkaç ay içinde 1961 anayasasının tam 40 maddesi budandı ve insan haklarına, kişi özgürlüklerine, toplu sözleşme ve grev hakkına, üniversite ve TRT özerkliğine tam bir darbe vuruldu.

27 Mayısta askerin getirdiği anayasa, 12 Martta yine asker tarafından geri götürülüyordu.(213)

"Ordu Devrimci tavrını alabilir."

Gazeteci Yazar İlhan Selçuk

İşler açıkcası sarpa sarmış, her kafadan sesler, eylemler, komplolar giderek tırmanmaya başlamıştır. Böyle bir ortamda muhtıracılar züccaciye mağazasına girmiş fil misali her yanı kırıp dökmeye başlayacaklardır.

Gazeteci İlhan Selçuk, 20 Nisanda şöyle yazıyor:

Devrim mantığına göre: Bir "Müdahale" olduğu yerde nokta-

(213) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.223.

lanıp, bir sonuca bağlanamaz. "Hareket"in nasıl gelişeceği hesaplanmalı ve hareketi devrimci yöne itmek için nasıl davranmak gerektiği de muhakeme edilmelidir...

12 Mart Eylemindeki "Antiemperyalist" istidatları değerlendirmek, "Tutucu Eylemlerin" karşısına dikilmek, "Hareketin diyalektiğini doğru saptamak için çaba göstermek "Devrimciliğin" şiarıdır...

Böyle zamanlarda Devlet, "Egemen Sınıflar"ın çıkarlarını yansıtmaktan öte, bir araç olarak kullanılabilir. "Antiemperyalist" ve "Milliyetçi" Ordu hareketleri, çoğunlukla böyle dönemlerde, "Devrimci" tavrını alabilir, "Egemen Sınıflar"ın çıkarlarını bir yana iterek karar verebilir, bu kesimde (Ordu Kesimi'nde) alınacak kararları "Ordu-Egemen Sınıflar Çatışması" başlarsa, hareketin giderek daha devrimci bir karaktere bürünmesi mümkündür...

12 Mart Muhtırası, Ordu kesimindeki çeşitli eğilimler içinde yüksek komutanlarda somutlaşan ılımlı düşünceyi yansıtmaktadır. Muhtıradan sonra radikaller diye anılan subayların tasfiyesi, oldukça geniş tayinler yapılması, bu düşünceyi doğrulamaktadır. Buna rağmen, ılımlı başlayan hareket, hangi yöne kayacaktır? Türkiye'nin iç koşulları ve Ordu'nun kitle ağırlığı hesap edildiğinde, giderek devrimci bir renge mi bürünecektir?

Ne var ki, bu sorulara cevap sadece kağıt üstündeki durum muhakemesiyle verilemez, yapılacak tahminler belki değerlidir, ama bütün gücümüzle ve her yoldan "12 Mart Muhtırası" ile başlayan yeni dönemde "Devrimciliğin" güçlenmesini sağlamaya çalışmalıyız! Türkiye'nin somut koşulları, çağdaş uygarlık düzeyine yönelmek ve bir şeyler yapmak isteyenleri "Devrimci Yörünge"ye itecek niteliktedir...

Silahlı Kuvvetlerimizde, "Antiemperyalist, Laik, Kemalist" gelenekler mevcuttur. "Yüksek Komuta Heyeti"nin ılımlı reformculuğuyla başlayan bir hareketin ille de böyle kalması veya sağa dönüşmesi gerekmez.(214)

İlhan Selçuk'un makalesinde sorduğu birçok sorunun yanıtını aramaya fırsat kalmamıştı. Paranoyaklaşan bazı odaklar bırakın "Antiemperyalizm" diyerek, "Laiklik" ve "Kemalizm" diyenleri bile düşman ilan etmişlerdi. Bu işgüzar yetkililer(!) öyle bir süreç başlattı ki

(214) İlhan Selçuk, "12 Marttan Sonra", Devrim Dergisi, Ankara, 20.4.1971, s.1.

bırakın radikalleri, saçı uzun, sakalı olan kendi halinde insanlar sokaklardan toplanarak, er traşı yapılıyordu. Evlerdeki kütüphanelerden "Larousse" ansiklopedileri bile "Rus" kitabıdır diye, yüzbinlerce ata yadigarı müzelik ateşli antika silahlar, kama, yatağan, kılıç da güvenlik(!) nedeniyle toplatılıyordu. Tüm bunların kayıt ve envanteri tutulmamış, 1000 yıllık büyük bir etnografik tarih hazinesi yok edilmişti. Aydın'da Efelerle ilgili bir kitap çalışması yaptığım sırada, ünlü Efelerin evlat ve torunları, 12 Mart sonrasındaki silah(!) toplama sürecinde birçok Efe yadigari antika silahı korkudan Menderes Nehrine attıklarını söylediler. Neden? Çünkü sıkıyönetim sorumluları yaptıkları duyuruda, silahları kendiliğinden teslim edenler hakkında yasal işlem yapılmayacağını bildirmişlerdi. Buna rağmen, teslim edenler hakkında sonradan suç duyurusunda bulunmaktaydılar.

O günlerde fotoğrafçı bir arkadaşımla Silivri Yoğurt festivaline fotoğraf çekmek için gitmiştik. Restoranda yemek yerken, tebdil kıyafette bizi izleyen polisler tarafından gözaltına alındık. Herkesin içinde *"onları yakaladık"* diye merkeze telsizle anons ettiğinde, çevredeki halkın büyük tepki ve hakaretlerine maruz kaldık. Bir süre nezarette ifademiz alındı, filmler makineden sökülüp el konuldu. Neden sonra bir yanlışlık yapıldığını söyleyerek bizi serbest bıraktılar. Kendilerine *"Neden bizi gözaltına aldınız?"* dediğimde, fotoğrafçı arkadaşımın sakallı olmasından şüphelendiklerini söylediler. Oysa fotoğrafçı, Silivri eski Emniyet Amiri'nin oğluydu. Zaten bunu tespit etmemiş olsalardı, herhalde günlerce hangi berbat nezarette gözaltında kalacaktık.

Yönetimin bu akıl dışı davranışlarına binlerce örnek verilebilir. Ancak durum giderek öyle bir hal aldı ki, her şey kontrolden çıktı. Neredeyse kışla mantığı ile kimi zaman bölükte birinin muzırlığı yüzünden tüm bölüğün cezaya çarptırılması gibi birilerinin eylemleri nedeniyle özellikle tüm aydınlara suçlu veya potansiyel suçlu gözüyle bakıldığı garip ve insafsız bir durum ortaya çıktı.

Bu olayı tetikleyen üç önemli olay o günlerin en çok konuşulan ve dikkati çeken konusuydu. "Bombalama", "soygun" ve "Boğaziçi Köprüsü'nün havaya uçurulması".

Olmayan Boğaziçi Köprüsü Bombalanır mı?

İbrahim Çenet adlı bir öğrencinin 6 Mayıs 1972 günü bomba-

lı bir eylem sırasında elleri ve ayaklarının kopmasıyla başlamış, Çenet'in sorgusundan sonra, Feyzi Özkaya adlı bir hava yüzbaşısı gözaltına alınmış, Özkaya'nın emekli Kurmay Yarbay Talat Turhan ile yakınlığı saptanarak, Talat Turhan'ın da gözaltına alınıp sorgulanması kararlaştırılmıştı. Emekli yarbay ve İstanbul eski mali polis müdürlerinden Rafet Kaplangı ve 27 Mayıs ihtilâlcilerinden emekli Kurmay Yüzbaşı Numan Esin, Doktor Memduh Eren, Avukat Nuri Yazıcı, Avukat Salim Yavuz, Albay Hasan Yalçınkaya, Yüzbaşı Salih Zeki Yılmaz, Yüzbaşı Fuat Turan, emekli Kurmay Albay Osman Deniz. MTTB (Milli Türk Talebe Birliği) eski genel başkanlarından Yüksel Çengel, TMGT (Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı) eski genel başkanlarından Avukat Alp Kuran, Mareşal Fevzi Çakmak'ın yeğeni, emekli subay ve polis müdürlerinden Adnan Çakmak ve Etibank müfettişlerinden Mehmet Çınar ile birlikte 37 sanık daha anayasal düzeni silahlı yollarla devirip, yerine Marksist-Leninist düzen kurma savıyla gözaltına alınıp sorgulanmışlardı.

Sanıklardan emekli Kurmay Yarbay Talat Turhan ve Yarbay Rafet Kaplangı'nın General Celil Gürkan ile yakınlıkları saptanmış ve sorgular bu yönde geliştirilmişti. "Bomba Davası" sanıkları, yapılacak bir askeri ihtilâl amacıyla, soygun ve bombalı saldırılar düzenlemek ve henüz bombayla yıkılması olanaksız, sadece iki ayağı dikilmiş Boğaz Köprüsü'nü havaya uçurmak gibi savlarla çoğu idam talebiyle yargılanmaya alınmıştı. Bomba, soygun ve Boğaziçi Köprüsünün havaya uçurulması ile ilişkilendirilerek gözaltına alınan bu isimlerin bir işgüzarlığın ve komplonun kurbanları olduğu sonradan anlaşılıyor.(215)

Ancak bu iş güzarlık başlangıçtı. Sonraki günler iyice çığrından çıkacaktır.

---

(215) İstanbul sıkıyönetim askeri mahkemesi savcısı Takkeci'nin açıklaması: "*...6-7 Mayıs 1972. İbrahim Çenet'in patlatmak üzere taşıdığı bombanın elinde patlayarak yaralanması neticesi başlayıp yürütülen soruşturma müvacehesinde olayın mevzii ve ferdi değil, örgütsel bir çalışma içerisinde bulunduğu ortaya çıkıp planlı olarak yürütüldüğü tespit edilmişse de işbu devrimci şiddet hareketlerinin elde mevcut delillerle mezkur lider kadro kararına, yani asker grubu kararına bağlandığını söylemek mümkün görülememiştir.*" Talat Turhan ve arkadaşları, idam istemiyle yargılanmaktaydılar. Sıkıyönetim mahkemesi, davayı 1974 yılında çıkarılan af yasası kapsamı içinde görerek düşürüyor; ancak Talat Turhan, düşürme kararına itiraz ederek hakkında beraat kararı verilmesini istiyordu.

Erim ve Türün'ün Balyozu Aydınların Kafasına İniyor

17 Mayıs 1971 günü İstanbul'da Divan Oteli'nin yanındaki Seyhan Apartmanı çevresinde bir panik yaşanıyordu. Bina çepeçevre kuşatılmıştı. Meraklılar kulaktan kulağa aynı haberi yayıyorlardı: "İsrail Başkonsolosu kaçırılmış."

Binanın önündeki varilde bir de bildiri bulundu. Elrom'u kaçıran, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi adlı bir örgüttü. THKP-C-3 gün içinde tüm devrimciler serbest bırakılmazsa Başkonsolosun öldürüleceğini duyuruyordu.

Başbakan Erim haberi alınca sapsarı kesildi. Yardımcısı Sadi Koçaş'tan hemen bir bildiri hazırlayıp, akşam haberlerine yetiştirmesini istedi. Saat 22:45'te bizzat Koçaş tarafından radyoda okunan bildiri özetle şöyleydi:

"Konsolos hemen serbest bırakılmazsa örgütle uzak yakın ilişkisi bulunanlar, gençleri kışkırtanlar derhal gözaltına alınacak. Adam kaçıranlar ve onlara yataklık edenler idamla yargılanacak. Elrom öldürülürse, bu kanun geçmişe dönük olarak da uygulanacak."

İnsan Avı

"Ülkenin 500 aydını adeta İsrailli konsolosa karşı rehin alınmıştı."

"Yaptığımız hatanın azametini o zaman anladım."

Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş

Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş anlatıyor:

"Biz bildiriyi yazarken, MİT Müsteşarı geldi, *'Çok iyi oldu. Şimdi biz valilerle temas eder, bütün şüphelileri tutuklatınız,'* dedi. *'Kim bu şüpheliler,'* diye sordum, *'Bütün Türkiye'de birkaç yüz kişi vardır. İsimleri dosylarımızda,'* dedi. Ben *'Paşam, siz bu işe karışmayın,'* dedim. Ama bildiri okunduktan hemen sonra makamıma telgraf ve telefon yağmaya başladı. Birkaç ilde tanıdığım Atatürk'çü öğretmenler tutuklanmıştı. Yaptığımız hatanın azametini o zaman anladım. Hemen İçişleri Bakanı'nı çağırdım. Dedi ki, 'iş, birkaç ille sınırlı değil. MİT Müsteşarı en az 20 ilde adamları vasıtasıyla Valilere liste vererek tutuklamaları başlatmış.' dedi."

İşte 12 Martın ünlü insan avı böyle başladı. O gece ülkenin dört bir yanında fişlenmiş ne kadar yazar, aydın, politikacı, hukukçu, gazeteci, sendikacı varsa gözaltına alındı. 48 saat içinde içeri alınanların sayısı 500'ü buldu.

İşe şahinler el koymuş ve "Balyoz harekâtı" başlamıştı.(216)

Elrom'un kaçırılmasıyla ilgili arananlar arasında kimler yoktu ki: Uluç Gürkan, İlhami Soysal, Uğur Mumcu, Muammer Aksoy, Prof.Bahri Savcı, Prof.Mümtaz Soysal, Prof.Tarık Zafer Tunaya, Bülent Tanör, Samim Kocagöz, Mihi Belli, Ahmet Say, Doğu Perinçek, Şahin Alpay, Şaban Erik, T.Ziya Ekinci, Naci Kurtlay, Kemal Burkay, Tahsin Ekinci, Mehdi Zana, Ruşen Arslan, Kemal Sülker, Kemal Nebioğlu, Şinasi Kaya, Yaşar Kemal, Canan Bıçakçı, Mahir Ayan, Yusuf Küpeli, Münir Aktolga, Ertuğrul Kürkçü, Kâzım Özüdoğru, Muzaffer Erdost, Şevki Akşit, Rasih Nuri İleri, Vahap Erdoğru, Ömer Özturgut, Erdoğan Güçbilmez, Atıl And, Gün Zileli, Dr.Hikmet Kıvılcımlı, Suat Şükrü Kundakçı, Osman Sercen, Prof.İsmet Sungurbay, Nejat Tözge, Hidayet Kaya, Doğan Avcıoğlu, Cemal Reşit Eyüboğlu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Yılmaz Güney.(217)

İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Faik Türün, neredeyse yönetime el koymuştu. Türün'ün emriyle İstanbul'da gözaltına alınanlar arasında **Yılmaz Güney, Doğan Avcıoğlu, Muammer Aksoy, Yaşar Kemal, İlhami Soysal, Kemal Türkler, Mehdi Zana, Bahri Savcı, Uluç Gürkan, Fakir Baykurt, Uğur Alacakaptan, Behlce Boran, Fazıl Hüsnü Dağlarca** gibi nice ünlü isim vardı. Öğleyin Başbakan Erim'le yemek yiyen Anayasa Profesörü **Bülent Nuri Esen** akşam evinden gözaltına alınmıştı. Uğur Mumcu ile birlikte gözaltına alınan SBF Dekanı **Mümtaz Soysal**'ın götürülüşü ise daha çok, kötü yazılmış bir tiyatro senaryosunu andırıyordu:

Sonunda THKP-C'nin verdiği 3 günlük süre doldu ama Elrom bulunamadı. Ülkenin 500 aydını adeta İsrailli konsolosa karşı rehin alınmışlardı. Ancak yine de sonuç alınamıyordu. Sıkıyönetim, sonunda 22 Mayıs Cumartesi gecesinden itibaren İstanbul'da sokağa çıkma yasağı koydu ve 24 saat şehri ev ev didik didik aradı. Bu arada aranıp, bulunamayanların afişleri de şehrin her köşesine asılmaya başlandı. O günlerde Sıkıyönetim'in her köşede aradığı si-

(216) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.224.

(217) Mlyase İlknur, "Bir Askeri Darbe'nin 20. Yılı", Günaydın, İstanbul, 14 Mart 1991, s.4.

malar arasında günümüzün çok tanıdık isimleri de vardı:

Sonunda 23 Mayıs günü Elrom, Nişantaşı'ndaki Hamarat Apartmanı'nın bir dairesinde bulundu. Ağzı bantla kapatılmış, elleri arkasından bağlanmış ve şakağına üç kurşun sıkılmıştı.

30 Mayıs 1971, İstanbul

Elrom'u öldürenler için başlatılan sürek avı, birkaç gün içinde sonuç verdi. Önce konsolosu kaçıranlardan bir grup Feriköy'de yakalandı. Ardından da yine bu olayla ilgisi olduğundan kuşkulanılan iki eylemci Kartal Maltepe'de bir evde kıstırıldılar. Adları Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir'di... Ellerinde 14 yaşında Sibel Erkan adında bir rehine vardı.

Bir anda İstanbul ayağa kalktı. Binden fazla asker, yüzlerce polis evi kuşattılar. Helikopterler binayı yukardan tararken, keskin nişancılar çevre binaların damlarına ve siperlere yerleştirildi. Korku dolu bir bekleyiş başladı. Pazarlık tam iki gün sürdü ve ikinci günün sonunda bütün dünya televizyonlarının gözleri önünde operasyon başladı. Önce iki keskin nişancı uzaktan tetiğe bastılar. Sonra polis eve girdi. Hüseyin Cevahir hemen öldü. Mahir Çayan ağır yaralandı. Sibel kurtarıldı ve bu "şehir gerillası" için agır bir darbe oldu.

Aynı günlerde şehirlerde eylemin zorlaşması üzerine kırda örgütlenen "kır gerillası" da üslendiği Nurhak dağlarında ilk kurbanlarını veriyordu. Deniz Gezmiş ve diğer devrimcileri kurtarmak için eylem hazırlığında olan Sinan Cemgil ve Türk Halk Kurtuluş Ordusu eylemcileri Adıyaman'ın İnekli Köyü civarında kıstırıldılar.(218)

"Bizi destekleyenleri içeri tıkarlarsa, bizim burada durmamızın anlamı kalmaz, ***çekip gidelim!"***

Bakan A.Karaosmanoğlu

Muammer Aksoy'un, Mümtaz Soysal'ın, Bülent Nuri'nin, Cahit Talas'ın tutuklandığı günlerde, I.Erim Hükümeti ciddi bir sarsıntı geçirdi. Karaosmanoğlu ve arkadaşları Derbil, Topaloğlu, Çilingiroğlu, Akyol tepki gösterdiler. Karaosmanoğlu bir keresinde *"Bizi destekleyenleri içeri tıkarlarsa, bizim burada durmamızın anlamı kalmaz, çekip gidelim!"* demişti. Karaosmanoğlu bunu Erim'e de bildirdi. Erim, Karaosmanoğlu'na sabırlı olmasını söyledi ve ikna

(218) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.228.

etti. "İlk Kriz" böylece unutuldu...

Sonra bir başka "Kriz", Koçaş ile zamanın Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç arasındaki anlaşmazlıktan çıktı. Bir toplantıda Tağmaç, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS)'nın kapatılmasını önerince, Koçaş buna karşı çıktı; zamanın Genelkurmay Başkanı: *"Burada politika yapılmaz!"* deyince Koçaş: *"Sayın Orgeneralim, hepimiz şu anda politika içindeyiz!"* diye cevapladı. Koçaş, herkesi karşıya almanın yararlı olmayacağı düşüncesindeydi. Bu nedenle TÖS'ü savunuyordu. Başbakan araya girdi, ama İktidar'ın Asker Kesimi arasında fikri anlaşmazlık ortaya çıktı. Erim, arkadaşlarını desteklemek isterken, Ordu'nun başı ile ihtilafa düşmekten çekiniyordu, şu noktayı söylemekte yarar vardır ki, Genelkurmay Başkanı böyle sert tavır alırken, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, hep demokratik düzen yanlısı olmuştur. Cevdet Sunay işin başından itibaren, daima Parlamento'ya yönelik bir yönetim tarzı istemişti, hatta Anayasa değişikliği ile bir sonuç alınamayacağı, eldeki kanunların reformları gerçekleştirmeye yeteceği görüşünde olmuştur, ama Tağmaç inatla Anayasa'nın değiştirilmesini savunmuş, sonuçta o kazanmıştır. Yani 1961 Anayasası'nın değiştirilmesi ve Sunay'ın ne de Erim'in fikridir. Erim sadece Kuvvetliden yana olmuştur. Fikir zamanın Genelkurmay Başkanı'nındır...(219)

Sıra özgürlüklerin topyekün yasaklanmasına geliyor. Temmuz 1972, Türkiye'nin ilerideki 30 yılını etkileyecek bir kırılma noktasıdır. Yönetimin dayanağı olan halkın gücü yasaklarla yok edilmektedir. 12 Eylülde, 28 Şubatta, AB adaylığında, Kıbrıs, Irak, IMF ilişkilerinde yönetimler, tasfiye edilen aydınların desteğini çok arayacaklar ve sorumlulukta yanlız kaldıklarını göreceklerdir.

"Üniversite özerkliğine, memurların sendika kurmalarına taraftar değilim."

M.Tağmaç

5 Temmuz günü Org. Tağmaç, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ile bir görüşme yaptı, ertesi gün de Faruk Gürler, Batur'u çağırarak yaptığı görüşmeyi anlattı.

İsmet İnönü kendisine özetle şunları söylemiş:

"Tutucu olan iktidar (Adalet Partisi'ni kastediyor), *Türkiye'yi*

(219) Kurtul Altuğ, "12 Mart ve Nihat Erim Olayı", Ankara, 1973, s.193.

bugünkü duruma getirmiştir. Milli Güvenlik Kurulu'nda, Hükümetin desteklenmesi yolundaki bildiriye Komutanların niçin imza attıklarını ve kısa bir süre sonra ne sebeple "muhtıra" vermek gereğini duyduklarını anlayamadım. Anayasa değişiklikleri içinde yer alması istenen üniversite idari özerkliğinin kaldırılmasına karşıyım. Bu yapılırsa üniversite medreseye döner. Maddeye kısıtlayıcı kayıt koymak suretiyle mesele halledilebilir."

Tağmaç: *"Özerklik kelimesi kaldığı müddetçe çıkarılacak kanunların Anayasa Mahkemesi'nce iptal edileceğini bu nedenle özerkliğin kalkmasını ısrarla istiyorum,"* cevabını vermiş, görüşme pek olumlu bir hava içinde de geçmemiş.(220)

7 Temmuz günkü gazetelerde, "*Özerkliğin kaldırılmasını Silahlı Kuvvetler istiyor."* haberleri yer aldı ve böylece Ordu bu konuya angaje olmaya başladı.

Aynı gün Tağmaç, Gürler ve Batur, Genelkurmay'da bir araya geliyorlar. Tağmaç yaptığı konuşmada: *"Silahlı Kuvvetlerimiz şimdiye kadar hep siyasi müdahale yaptı; ancak bu defa ekonomik sistemler üzerinde taraf tutmaya başladı. Bunu anlayamıyorum. Üniversite özerkliğine, memurların sendika kurmalarına taraftar değilim. Şimdi yapılacak iş, Anayasa değişikliğiyle asayiş ve devlet çarkını yerli yerine oturtmaktır. Reform, seçim kanunu gibi konular daha sonra ele alınacak meselelerdir. Bu görüşlerimden vazgeçmeyeceğim. Yarın Cumhurbaşkanı'nın yanında yapılacak toplantıda ekalliyette kalırsam, çekilmeyi düşünüyorum."*

Batur: *"Sizinle beraber olduğum ve olmadığım noktalar var. Bunu yarınki toplantıda* (Florya'da) *açıklayacağım."*

Tağmaç: "Kelimeler üzerinde durursanız kendinizi yıpratırsınız, meseleyi çözümsüz hale getirirsiniz." dedi.

---

(220) Uçakla İstanbul'a gelirken, Adliye Bakanı İsmail Arar bizlere, İnönü-Tağmaç görüşmesi hakkında şunları söyledi. İnönü, kendisine (İsmail Arar'a) Org. Tağmaç'a iletilmek üzere şunları söylemiş: *"Konuşma aşırı sert oldu, müteessir oldum, yalnız Sayın Tağmaç kendi ifade etti... ben Cumhurbaşkanıyken 1945'te Erzincan'da çok partili rejime geçiş hakkında bir saatlik bir konuşma yapmışım, kendisi o zaman Binbaşıymış. Lütfetsin ve hatırlasın ki, kendisinden birkaç yaş daha büyük ve biraz daha fazla tecrübeliyim."*

"Şimdi yapılacak iş... Üniversite, TRT özerkliklerinin kaldırılması ve diğer Anayasa değişiklikleridir."

F.Gürler

8 Temmuzda Florya Köşkü'nde Sunay'ın başkanlık ettiği toplantıya, Başbakan Erim'in Adalet Bakanı İsmail Arar ve komutanlar katıldılar. Konu Anayasa değişikliği tasarısıdır.

Tağmaç bir önceki görüşlerini tekrarlar. Eyiceoğlu ise: *"İnönü, her zaman olduğu gibi, şimdi de memleketi kendisinin idare ettiğini ve dediğinin yapılacağını zannediyor, gerekli Anayasa değişiklikleri yapılmalıdır."* dedi.

Faruk Gürler: *"Kurucu Meclis katiyen faydalı olamaz, bunu düşünmemek lazımdır. Parlamentoya verilecek şekil sonra düşünülür. Şimdi yapılacak iş... Üniversite ile TRT özerkliklerinin kaldırılması ve diğer Anayasa değişiklikleridir."* dedi.

Başbakan Erim yaptığı konuşmada... önce neden günbegün fikir değiştirdiğinin savunmasını yaptı? Batur ise oldukça uzun konuşmasında, 12 Mart sonrasının değerlendirmesini yaptı. Burada önemli tespitleri şöyledir: Anayasa değişikliğini tutucu çevreler istiyor. Bu nedenle TSK değişikliği desteklenmeli. Anarşi durmamış, giderek artmaktadır. Üniversite özerkliğinden danıştay dokunulmazlığı gibi... Sonuçta görüşleri içeren tasarı hazırlanır.

Cumhurbaşkanı ve Genelkurmay Başkanı, tasarının olduğu gibi Meclise gönderilmesini isterler. Cumhurbaşkanı oylama yapacağını söyleyince Batur itiraz ederek: *"Bu toplantıyı ve konuşulanları Sayın Başbakan bir defa daha İnönü'ye anlatsınlar, alacağı sonuca göre bir karara varalım,"* der. Teklif kabul edilir ve toplantı biter.

Batur, Ankara'ya döndüğünde Milli Birlik Grubu üyesi Gen. Mucip Ataklı'dan 8 Temmuz tarihli el yazısı ile yazılmış 11 sayfalık uzun bir mektup gelmiştir. Ataklı, bu mektubunda endişe ve önerilerini bildiriyordu.

"Genelkurmay Başkanının bazı çevrelerin geniş etkisi altında kalarak teşhis hataları içinde ve sabit kanaatlerle peşin hükümlü olduğunu teşhis ettim."

M.Ataklı

Ataklı'nın mektubundan seçilmiş bazı paragraflarda şöyle yazıyor:

"12 Mart Muhtırası bir zorunluluğun iyi niyetli eseri olmakla beraber, amaca ulaşmada yetersiz kalmıştır. Özellikle, muhtırayı takip eden zamanda uygulamada hakim olan tek yönlü görüş ve asıl suçlu teşhisindeki hata, umud edilen huzur ortamını yeterince gerçekleştirememiştir.

Büyük Atatürk'ün kurduğu cumhuriyetimizin komünizme itilmesi ne derece tehlikeli ise, teokratik ve faşist bir düzenin de ihya edilmesi o derece tehlikeli ve sakıncalıdır.

Bizleri umutsuzluğa düşüren husus, uygulamada Adalet Partisi iktidarı döneminde olduğu gibi ve onların iddialarına hak verdirecek tek yönlü sindirmeye ve gelecekte çok olumsuz sonuçlar doğuracak Anayasa değişikliklerine gidilmiş olmasıdır.

30 Haziran 1971 günü Milli Birlik Grubu olarak Gen. Fahri Özdilek Başkanlığında beş kişilik bir heyet olarak Org. Tağmaç'ı ziyarete gittik. Biz, kendisine bu ziyaretimizde Kuvvet Komutanları da bulunsun diye rica etmiştik, ama herhalde kendisi istemedi. Sayın Genelkurmay Başkanını büyük bir sorumluluğun altında ezgin, yorgun ve çare bulmada endişeli buldum. Samimi ve vatansever duygular içerisinde heyecanlı fakat bazı çevrelerin geniş etkisi altında kalarak teşhis hataları içinde ve sabit kanaatlerle peşin hükümlü olduğunu teşhis ettim.

Sayın Genelkurmay Başkanı'na göre, bugünkü duruma gelişin ve 12 Mart Muhtırası'nın verilişinin baş sorumlusu... TRT-Üniversite, basındır...

Kendisine, asıl suçlunun her türlü imkâna sahip, fakat zihniyeti Anayasaya ters düşen Adalet Partisi iktidarı olduğunu ve baş suçludan hesap sorulmamasının gelecek için büyük tehlikeler yaratacağını anlatmaya çalıştık ve dedik ki, Adalet Partisi Genel Başkanı grubunda ve Temsilciler Meclisi'nde... "Askerler silahlarını bir defa duvara dayasınlar, ondan sonra ne yapacağımızı düşünürüz. Şimdilik sükûnet içinde bulunmalıyız.

Adalet Partisi, geniş bir propaganda kampanyası ile Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı ve Demirel ile anlaşmışlar... Bu anarşik ortamı Orduya bertaraf ettirecekler, Anayasayı Adalet Partisi'nin istediği gibi değiştirtecekler, ondan sonra iktidarı Demirel'e vereceklerdir, tarzında haberler yayılmaktadır."

11 Ağustosta tekrar Florya Köşkü'nde toplanıldı. Başbakan Erim ve İsmail Arar yaptıkları temasları anlattılar ve Anayasanın 11'nci maddesi (kamulaştırma), 120'nci maddesi (Özerk Üniversite, TRT), 147'inci maddesi (Anayasa Mahkemesi görev ve yetkileri) üzerindeki anlaşmazlıkları izah ettiler.

Herkes bilinen kendi fikirlerini tekrar dile getirdi.

12 Mart Muhtırası verileli 6 ay olmuştu. Çeşitli nedenlerle Muhtırada yapılması öngörülen ve Hükümet programında da yer alan reformların gerçekleştirilmesi çeşitli nedenlerle savsaklanıyordu.(221)

"MGK Başkanı olan zatıaliniz Genelkurmay Başkanı. MGK üyesi olarak hiçbir şeyden sorumlu değil misiniz?"

S.Demirel

12 Martın üzerinden 6 ay geçmiş ve ilk günün o gülümseyen yüzlerinden eser kalmamıştı. Müdahale için önce ter döken reformcu komutanlar ipleri ilk günden Genelkurmay Başkanı Tağmaç'a kaptırmışlar ve devre dışı kalmışlardı. Artık ülkede sadece baskılardan, işkenceden, davalardan söz ediliyordu. Muhtıranın gerekçesi olan "reformlar" unutulup gitmişti. Eylül sonunda Batur ve Gürler YANKI Dergisi'ne verdikleri birer demeçle bu eski dosyayı yeniden açtılar. İki komutan bazı idare-i maslahatçıların geciktirme çabalarına rağmen "reformların mutlaka yapılacağını" söylüyorlardı. Bu demeçle iktidardaki parçalanma açıkça ortaya çıktı: Bir yanda reformcular vardı, diğer yanda tutucular. Bu ikilik hem komutanlar arasında yaşanıyordu, hem de Kabine'de... Ve bu demeçle iki ekibin yolları hepten ayrılacaktı.

Ertesi gün AP milletvekili Ahmet Çakmak, Başbakan'a "Devlet memuru olan komutanların nasıl böyle konuşabildiklerini" sordu. Demirel ona arka çıktı. Bunun üzerine Erim sert bir demeçle komutanları korudu ve birkaç gün sonra da Demirel, kabinedeki 5 bakanını çekmeye karar verdi. "Reform" sözcüğü bıçık sırtındaki dengeleri bozmaya yetmişti. Kriz büyüyünce Cumhurbaşkanı Sunay, olaya el koydu ve Demirel'i bir hafta içinde üç kez üst üste Köşk'e

(221) M.Batur, a.g.e., s.313 vd.

çağırdı. 6 ay önce Başbakan olarak çıktığı Çankaya'ya bu kez AP genel başkanı olarak yeşil Chevrolet'siyle gelen Demirel kendisini deviren askerler ve halefi Erim'le Sunay'ın huzurunda ilk kez biraraya geliyordu:

Süleyman **Demirel**: "Sunay söze başladı. *'6 aya yakın zaman oldu, görüşemedik.'* dedi. Ben dedim ki, *'Türkiye'nin yarısına hakim bir partinin genel başkanı olarak beni aramak hiç aklınıza gelmedi.'* Böyle başladık lafa. Bundan sonra işte *'memlekette birtakım sıkıntılar vardı, şunlar vardı, bunlar vardı,'* söyledi, söyledi. *'İşte'* dedi, *'Her defasında siviller bunu bu hale getiriyor, askerler de gelip temizliyor.'* Dedim ki, *'Varsayalım ki bütün bunlardan ben sorumluyum. Öyle diyorsunuz. Zatıaliniz Cumhurbaşkanı. MGK Başkanı olan zatıaliniz Genelkurmay Başkanı. MGK üyesi olarak hiçbir şeyden sorumlu değil misiniz?'* O soru toplantıyı bitirmişti. Tağmaç dürüst adamdı. Hemen cevap verdi: *'Biz de sorumluyuz.'* dedi."

Tağmaç'ın bu yanıtı üzerine Başbakan Erim *"Artık yapacak bir şey kalmadı. Hükümet istifa etmelidir."* dedi. Saat geceyarısına yaklaşıyordu. Demirel arkadaşlarıyla Köşk'ten ayrılırken neşe içindeydi. 6 ay sonra küçük bir darbeyle rövanşı aldığını düşünüyordu.

Süleyman **Demirel**: "Hadi hayırlısı, dedik. Kalktık, el sıkıştık. Biz de yola düştük. Güniz Sokak'a gittik gecenin o saatinde. Oturduk, biraz kendi aramızda konuştuk. Ondan sonra bir Black Lable bulduk... Netice aldık biz..."

Demirel ve arkadaşları o gece zaferlerini viskiyle kutladılar.

Başbakan Erim ertesi sabah Çankaya'ya elindeki istifa mektubunu gazetecilere göstererek çıktı. Ama vazgeçmiş olarak geri döndü. Çünkü Çankaya'daki Milli Güvenlik Kurulu, Demirel'in 12 Martı bitirdiği gibi bir görüntüye izin verilemeyeceği görüşündeydi. İstifa kabul edilmedi.(222)

Erim'in 27 Ekim 1971'deki istifası Köşk'ten geri dönmüştü. Ancak kötü gidişatın ve Erim'in tutarsız politikalarının devam etmesi karşısında hükümetin 10 bakanı yaklaşık bir ay kadar daha tahammül gösterdiler. Nihayet 2 Aralıkta kaçınılmaz son topluca imzalanarak istifa mektubuyla geldi. Hem de öylesine bir istifa mektubu ki 12 Mart yerden yere vuruluyordu.

Demirel'in yapamadığını birkaç ay sonra Erim'in çok güvendi-

(222) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.234.

ği "Beyin takımı" yapacaktı. Aralık ayının 3. günüydü. Bakanlar Kurulu toplantıdayken içeri giren bir AP'li her şeyin seyrini değiştirdi.

Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş anlatıyor:

"Kapıdan Mesut Erez girince şaşırdım. Yanlışlıkla girdiğini düşündüm. Hafifçe güldüm. Ama arkasından en az 20-30 gazeteci içeri doluştu. Başbakan Erim, heyecanlı fakat mütebessim bir yüzle bize dönüp, *'Size iyi bir haberim var'* dedi, *'Sayın Mesut Erez Başbakan Yardımcısı olarak aramıza katılmıştır.'* Donup kalmıştım. Bir an kendimizi devletçilik oynayan çocuklara benzettim."

Bu "Devletçilik" ve "Reformculuk" oyunu artık bitmeliydi. 8 aydır, ipleri Genelkurmay'ın elinde olan bir oyunda figüran rolü oynayan 11 reformist bakan o gün bir araya gelip, istifalarını yazdılar. Artık Erim'in de yapabileceği bir şey yoktu. 11'lerle birlikte Hükümet de çöktü. 2. Erim hükümetinde artık "Altın çocuklar" yoktu ve bu kabine, ancak 4 ay ayakta kalabilecekti. Reform hayalleri suya düşmüş, 12 Mart, beynini yitirmişti. Ama giderayak göreceği bir hesap vardı. Tıpkı 27 Mayıs gibi...(223)

Güdümlü Hükümetin 10 Bakanı İstifa Edince Muhtıracılar Kendileriyle ve Gerçeklerle Yüzleşiyor

Sonunda Erim Hükümetinin 10 bakanının ortaklaşa imzaladıkları istifa mektubu, Başbakana verilince muhtıracılarda şok etkisi yaratacak ve ortalık iyice karışacaktır. Oldukça uzun mektuptan aşağıya aldığımız bazı cümlelerde 12 Martın sorgulaması da yapılmaktadır:

Ankara: 2 Aralık 1971

Sayın Prof.Dr.Erim
Başbakan
Ankara

12 Mart müdahalesinin sona erdirmek istediği siyasal ve ekonomik bunalım, bugün biçim ve görünüş değiştirerek devam etmektedir...

Durumun kötüye gitmesinden türlü nedenlerle yarar umanlar; hükümet değişikliğinde kendilerini iktidara alternatif görenler; Faşizme kayabilecek bir yönetimin işbaşına gelmesinin kendilerine büyük çıkarlar sağlayacağını sananlar Hükümeti düşüre-

(223) M.Ali Birand, C.Dündar, B.Çaplı, a.g.e., s.235.

bilmek için yoğunlaşan bir cephe çalışması oluşturmaktadırlar.

Reformları yapma sorumluluğunu ve görevini yüklenen Hükümete hem gündelik işlerin yürütülmesinde, hem de reformların yapılmasında çeşitli engellemeler uygulanmaktadır...

Sıkıyönetimin ilanından sonra Hükümet ile Sıkıyönetim arasındaki çalışma ve yürütme ilkelerinin iyi saptanamaması sonucunda ortaya çıkan bir kısım uygulamalar gerek dünya kamuoyunda, gerekse Türkiye'deki aydınlar arasında kaygılar yaratmıştır. Bu arada gerici, tutucu, çıkarcı ve çoğunlukla AP'li basının reformlara ve Hükümete karşı faaliyetlerini rahatlıkla sürdürmesi reformcu bir Hükümetin desteği olması gereken bütün güçleri küstürmüş bulunmaktadır...

Bu durumda bütün sorumluların, Parlamentonun, siyasal partilerin, aydınların Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu ve hemen tedbirleri almadığı takdirde gittikçe karanlıklaşan geleceğini gözününde tutarak bir çözüm yolu bulmaları gerekmektedir.

Adalet Partisi'ne Hükümetteki çalışma arkadaşlarına danışmadan bir Başbakan yardımcılığı vermeniz ve bu yere 12 Mart Muhtırasının suçladığı Hükümetin bir üyesini getirmeniz bu konunun bütünüyle bir yana bırakıldığı düşüncesini vermektedir.(224)

Değerlendirmeye ve çözüm yolunun bulunmasına olanak hazırlamak üzere Hükümetteki görevlerimizden ayrılmaya karar verdik. İstifalarımızı yüksek bilgilerinize sunarız.

Saygılarımla.

Sadi Koçaş Özer Erbil Atilla Karaosmanoğlu Osman Ölçen
Atilâ Sav Şinasi Orel Hamdi Öneroğlu Türkân Akyol
Mehmet Olgun Selâhaddin Babüroğlu

"12 Mart bir defa daha anlamını kaybetmeye başladı, bunun da esas nedeni bizim yanlış ve tutarsız hareketlerimiz."

M.Batur

Aynı günün akşamı dört Komutan Genelkurmay'da toplanır. Memduh Tağmaç, istifa eden bakanlardan bazılarının isimlerini sı-

(224) Mesut Erez'den bahsediyorlar. Nihat Erim daha sonra şöyle söylemiştir: "Mesut Erez, geçen yılki Mali Reform tasarılarının sahibi olduğu ve onları savunabilecek bir kişi olduğundan ve Demirel'le arasında görüş farkları olduğu için kabineye aldım, alırken de diğer Bakanlara bilgi vermedim."

ralayarak çok ağır sözler sarf eder. Özellikle bildirisinde Sıkıyönetimle ilgili bölümlere çok kızmıştı. Batur şöyle diyor:

"Kendisi yine bize hiç sormadan Bakanlar hakkında açık beyanatla ağır suçlamalarda bulundu. Ben zaten duruma çok üzülmüştüm ve Org. Tağmaç'a *'12 Mart bir defa daha anlamını kaybetmeye başladı, bunun da asıl sebebi bizim yanlış ve tutarsız hareketlerimiz. Yarın Karargâhımda generallerle bir toplantı yaparak durum hakkında ne düşündüklerini tespit edeceğim,'* dedim. Org. Gürler ve Amiral Eyiceoğlu da aynı mealde birer toplantı yapacaklarını söylediler.

25 Havacı General ***"Muhtıra işe yaramadı, yönetime doğrudan el konulsun"*** diyor.

Batur 4 Aralık günü Karargâh'ta 30 generalini toplar ve kendilerine cereyan eden olayları, nedenlerini ve düşüncelerini anlatır ve önlerinde üç hal tarzı bulunduğunu ve bu hal tarzlarından hangisine katıldıklarını açıklamalarını ister. Tespit ettiği hal tarzları şunlardı:

1. Muhtıra'da imzası bulunan Komutanlar görevden ayrılsınlar, böylece yeni Komutanlar düşünce ve eylemlerinde serbest kalsınlar, isterlerse normal Parlamento rejimi işletirler, isterlerse müdahale şekline devam ederler.

2. Şimdiki komuta katı Hükümet icraatı ve bilhassa hazırlanmış ve hazırlanacak reform tasarılarıyla yakından ilgilenir ve bu tasarılar bu ilgi havası içinde Meclise sevk edilir.

3. Muhtıranın üçüncü maddesi işletilir. Durum ve görüşlerimi Eskişehir'deki 1'inci Hava Kuvveti Komutanı'na da telefonla anlatarak kendisinin ve emrindeki generallerin görüşlerini istedim. Oylama yaptığımda şöyle bir sonuç ortaya çıktı... Birinci hal tarzına oy veren olmadı, ikinci hal tarzını 8 general benimsedi, üçüncü hal tarzının uygulanmasını ise 25 general istedi. Herhalde düşütüğümüz durumun sıkıntı ve üzüntüsünü hissediyor ve eylem istiyorlardı.

Aynı gün Genelkurmay'da toplanıldı. Toplantı çok sert bir hava içinde geçti. Her üç komutan Org. Tağmaç'a anket sonuçlarını açıkladılar. Kara ve Deniz Kuvvetleri'nde çoğunluk ikinci hal tarzını benimsemişler. Bu anlaşıldıktan sonra Memduh Paşa konuşmaya başladı:

"Arkadaşlar... ben açık konuşmasını severim, Komutanların tutum ve görüşleri kuvvetlerine aksediyor. ***Kara Kuvvetleri için tutucu ve gerici deniyor.*** *Deniz Kuvvetleri'nin gençleri içinde ilericiler var,* ***Hava Kuvvetleri içinse ilerici ve reformcu deniyor.*** *Bu durum, Silahlı Kuvvetleri bölüyor. Nitekim son defa İzmir'de bir havacıyla bir karacı hakim-savcı arasında geçen tartışma bunun tipik bir örneğidir. Hava Kuvvetleri Komutanı, gazeteci ve politikacılarla temasta. Nitekim istifaları önce kendisi öğreniyor. Bu durumda nasıl birlik, beraberlik içinde çalışabiliriz?"*

"Şunu ifade edeyim ki, 12 Marttan sonra çok yanlış bir yol tuttuk. Komutanlarla uyuşamıyorum, çekileceğim."

M.Batur

Batur, Tağmaç'a kızmıştır şöyle diyor:

"Kendisine kendi üslûbu ile cevap verdim. Benim hiçbir gizli tarafım yok, her işim açık, her düşündüğümü rahatça söylerim. Şunu ifade edeyim ki, 12 Marttan sonra çok yanlış bir yol tuttuk. Bütün kamuoyu, hatta dış alem, biz Komutanların her işten haberimiz olduğu, her icraattan, hatta en ufak tayinlerin bile bizlerin bilgisi içinde cereyan ettiği inancı içinde. Halbuki biz nezaket gösterdik. Bakanların seçiminden bile haberimiz olmadı. Hazırlanan toprak reformu tasarısı ve diğer tasarılar, Silahlı Kuvvetlerin tasarıları olarak takdim ediliyor. Karşı taraf bunun böyle olmadığını biliyor. Biz bu konulardan anlamayız diye meşgul olmak istemiyoruz.(225) Muhtırayı dördümüzün imzaladığı unutuldu, bütün temasları siz yapıyorsunuz, bize de hiçbir şey söylemiyorsunuz, dolayısıyla onlardan habersizis. Biz karşımızdaki güçleri yanlış kıymetlendirmişiz; halbuki zannettiğimizden çok güçlüymüşler. Basın ve Parlamento, Hükümetin aleyhinde. Hayat pahalılığı yapılan propaganda ile büsbütün artırılıyor. Biz de hiçbir şeye karışmayınca bu Hükümet ve Bakanlar kime dayanarak icraat ve reform yapacaklar. Bu durumda bizim görevden ayrılmamız ve yerlerimizi alacaklara ser-

(225) Toprak reformunu programa alan hiçbir hükümet ayakta kalamamıştır. Muhtıra öncesinde reform planları üreten Batur, toprak reformunu da içeren Erim Hükümetinin programı için *"Bizim şimdiye kadar dile getirdiğimiz düşüncelerin tümünü kapsıyordu."* demişti.

best bir zemin hazırlamamız bana uygun geliyor." Diğer iki komutan arkadaşım hemen hemen hiç konuşmadılar, hatta Memduh Paşa bana istifaları yalnız sen biliyordun diye tarizde bulunduğunda, Eyiceoğlu, ben de biliyordum demek lutfunda bile bulunmadı.

Akşam davet alarak Çankaya Köşkü'ne çıkılır. Cumhurbaşkanı, Erim'le birlikte dört komutan toplandılar. Cumhurbaşkanı da dahil herkes istifacılara ateş püskürüyordu.

Cumhurbaşkanı: *"Bu şekil istifaları tasvip etmiyorum, yanlış işler yapılıyor. Acele, bir ilaç fiyat indirimi kararnamesi getirildi. İstanbul'dan Eczacıbaşı ve heyeti geldi, itirazda bulundu. Güven Partisi de bana müracaat ederek kararnameye itiraz etti, bu nedenle imzalamadım."*

Nihat Erim: *"İlaç meselesini vaki müracat üzerine inceletmeye karar verdim ve Cumhurbaşkanına karamameyi imzalamasını söyledim. Atilla Karaosmanoğlu ve Türkân Akyol bu meseleyi, iki tarafın inanacağı tarafsız kişilere inceletmemi istediler, bu inceleme yapıldı, fakat yazılı bir zabıt veya rapor almamakla hata ettim. Eczacıbaşı firması, Güven Partisi'ne maddi yardım yaptı, bu nedenle Güven Partisi işe karıştı. İstifalardan önce Bakanlar bana müracaat ederek şikayet ve sıkıntılarını dile getirmediler."*

M.Batur: *"Benim 12 Marttan sonraki tutumumuz bakımından Sayın Genelkurmay Başkanı ve Komutan arkadaşlarımla büyük görüş farklarım var. Ben artık 12 Martta halisane dileklerle yapılmış müdahalenin, anarşiyi durdurma hariç bir şey yapabilme imkânını yitirdiği kanaatindeyim. Memleketi serbest bırakmak için dört Komutanın çekilmesi fikrini Silahlı Kuvvetler kabul etmiyor. Ben de diğer Komutanlarla uyuşamıyorum, çoğu ile de uyuşamıyorum. Diğer iki Komutan arkadaşımın ne istediklerini dahi bilmiyorum. O halde inanmadığım ve anlaşamadığım bir statü içinde kalmayı gereksiz buluyorum ve müsadenizle görevden çekilmek istiyorum."* diyerek sözlerini bitirdi.

Brüksel Yolundaki C-130 Uçağında Neler Konuşuldu?

Diğer Kuvvet Komutanları, kendi karargâhlarında yaptıkları anketin sonuçlarını bildirirler ve başka bir şey ilave etmezler.

Batur'un bu sert ve kararlı tutumu, Tağmaç'ı telaşlandırmıştır. Onu durdurmanın yollarını arar ve bu fırsatı, Belçika'ya uçan bir C-

130 uçağında bulacaktır.

5 Aralık 1971'de Tağmaç, Milli Savunma Bakanı Melen ve Batur ayrı toplantılara katılmak üzere beraberce aynı askeri uçakla Belçika'ya gidiyorlardı.

Batur anlatıyor:

"Hava Kuvvetleri'mize ait bir C-130 uçağı ile havalandık. Bir masanın çevresinde Memduh Paşa, Ferit Melen ve ben, diğer bir masanın çevresinde eşlerimiz oturuyordu.

Ben bir saate yakın süre, başımı önümdeki gazetelerden kaldırmadım, fakat Memduh Paşanın beni kolladığını hissediyordum. Okumam biter bitmez bana seslenerek, *'Gel, biraz konuşalım,'* dedi. Merdivenlerden çıkarak pilot mahallinin arkasından kanapeye oturduk. Memduh Paşa üzgün görünüyordu, bana: *'Bak, ben senin hocanım ve yaşça da senden büyüğüm, vazgeç şu ayrılmak düşüncesinden,'* dedi."

Batur verdiği cevapta: *"Sizinle fikren çok büyük ayrılıklarımız var, buna rağmen sizin ne düşündüğünüzü ben, benim ne düşündüğümü siz biliyorsunuz. Diğer iki Komutan arkadaşım böyle değiller. Gidişatı iyi görmüyorum, yanlışlarla dolu ve bu gidişatın düzeltilmesine müessir olamıyorum, o halde niçin bu sorumluluğun içinde kalayım ve itibarımı yitireyim. Evvelki gün Eyiceoğlu da Bakanların istifa ettiğini biliyordu... Hatta kendisine danışan Cahit Karakaş'a istifa etmesini söylemiş. Siz bana bu istifaları yalnız sen biliyordun dediğiniz zaman ağzını bile açmadı."*

Memduh Paşa: *"Neyi kime bırakıp gidiyorsun? Söz veriyorum, dediklerini yapar, reform tasarılarını inceler sahip çıkarız, ben zaten Mart 1972'de ayrılıyorum, siz birlik beraberlik içinde kalın,"* dedi. *"Siz ayrılmayın ben de kalayım,"* dedi.

3'üncü Maddeyle Yönetime Doğrudan El Konulacaktı

25 Ocak 1972 günü 12 Orgeneral Genelkurmay'da Toplanıyor

Org. Tağmaç, Org. Gürler, Oram. Eyiceoğlu, Org. Batur, Org. Zeki İlter, Org. Semih Sancar, Org. Nihat Tulunay, Org. Kemalettin Eken, Hv. Org. Emin Alpkaya, Org. Orhan Yiğit, Org. Doğan Özgöçmen ve Hv. Org. Nahit Özgür.

M.Tağmaç kısaca şöyle bir giriş yaptı: *"Partiler ve özellikle İnö-*

nü ile Bozbeyli'nin sözleri üzerinde durarak... Bu memleket böyle yönetilemez, artık yeni bir karara varmamız gerekiyor." Tağmaç 3'üncü maddenin işletilmesini isteyen bir ruh haleti içindeydi.

Ancak orgenerallerin çoğu karşıt görüş öne sürünce Tağmaç üzüldü ve sinirlendi.

Bu sırada Batur söz alarak: *"Şimdiye kadar konuşan Orgenerallerimiz alınmasınlar, rütbelerimiz aynı, fakat tesadüfen diyelim Muhtırayı biz imzalamışız, ayrı bir sorumluluğumuz var. Durum hakikaten hiç iyi değil. Bir aksiyon göstermezsek. Bizlerin kamuoyu ve Silahlı Kuvvetlerdeki itibarımız iyice biter. Komutanlar yeni bir deklarasyon yayınlasınlar."* dedi.

Bu teklif uygun görüldü ve hemen bir taslak hazırlandı. Ancak Tağmaç doğrudan müdahalede ısrar edince bunun bayramdan önce yapılması bile gündeme geldi.

Hazırlanan deklerasyon şöyle bitiyordu.

"Türkiye'nin hal ve geleceğini tehlikeye düşürecek beyan, tutum ve eylemlere kimden ve nereden gelirse gelsin asla müsamaha ve müsade edilmeyeceğini Türk Silahlı Kuvvetleri adına son defa beyan ederiz."

Memduh Paşa bu metni çok yumuşak buldu, direkt partileri ve şahısları hedef alan bir bildiri düşünüldüğünü söyledi. Komutanlar bu sertliğe katılmadılar ve deklarasyondan vaz geçildi.

Batur sonrasını şöyle değerlendiriyor:

"Artık bundan sonra olayların akışına hiçbir suretle hakim olamazdık. Hedefimiz Silahlı Kuvvetleri fazla yara almadan bu dönemin içinden çekip çıkarmak olmalıydı. Biz siyaset bilmiyorduk, ama siyasi partiler de en az bizim kadar bu nosyondan yoksundular."

Bu arada Devrimci gençliğin eylemci önderleri Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan idam edildiler. İnönü, Ecevit ve CHP'nin bütün itirazları ve çabalarının Anayasa Mahkemesinden dönmesine rağmen, Erim, Demirel, Bozbeyli ve Feyzioğlu gruplarının evet oyları ile idamı Mecliste onaylandı ve 5 Mayıs geceyarısında Ankara kapalı cezaevinde infazlar yapıldı. Ecevit: *"İdam ölçüsüne varan sert karşılıklar verilirse, bunun toplumda yeni yaralar açacağına inanıyorum. İdamlar terörün boyutlarını değiştirecektir."* dedi. Nitekim öyle de olacak, 12 Eylüle kadar 5000 kişi daha ölecektir.

Başbakan Erim yeniden istifa etti ve hatta yerine yapılacak ata-

mayı beklemeden İstanbul'a gitti. Sayın Ferit Melen 22 Mayıs 1972'de yeni hükümeti kurmakla görevlendirildi.

Muhtıracıların Büyük Hesaplaşma Cepheleşmesine Doğru

Giderek sıkışan üst komuta heyeti, 3'üncü maddeden kıl payı çark etti. Zaten içinde bulundukları açmaz, bir de böyle bir sorumluluğu kaldıracak durumda değildi. Tağmaç ne demişti: *"Türkiye'nin hal ve geleceğini tehlikeye düşürecek tutum ve beyanlara kimden, nereden gelirse gelsin, asla müsamaha etmeyeceğiz."*

Zaten 6 Mayıstaki İbrahim Çenet'in bomba olayından sonra, 9 Martçı olarak bilinen asker ve sivillerin zincirleme avı başlamış, çoğu idam talebiyle yargılanarak, sıkıyönetim askeri mahkemelerine sevk edilmişlerdi. Bu defa "kimlerden ve nereden gelirse" diye kast ettiği sıkıyönetim mahkemelerine gözaltı hücrelerine ve Ziverbey Zihnipaşa Köşkü'ne gönderilenler ve buralardan dışarıya taşan pis kokularla ortaya çıkacaktır.

Tağmaç'ın görev süresinin dolmasına yaklaşık 2 ay vardı ve 12 Martın en kıdemli imzacısına göre 12 Mart orta yerde kalacaktı. Görev süresi uzatılamaz mıydı? Tağmaç'ın görevini uzatmak istemesinin temel nedeni, hazırlıksız olmaları nedeniyle 12 Martta üstlendiği ağır sorumluluğu bırakmak istemeyişidir; çünkü işler kötüye gitmektedir. Hiçbir şey umdukları gibi olmamaktadır. Bunu muhtıraya imza atarken gösterdiği tereddütten ve ağlamaklı olmasından da anlıyoruz. Ne var ki, böyle riskli işlere kalkışmanın bir bedeli vardır. Ülke sorumluluğunun kişisel zafiyetlerden ayrılması gerekirken, başkalarını hele dava arkadaşlarını feda etme pahasına yapmak doğru mudur?

Uzatılmasının önündeki engeller neler ve kimlerdi? Uzatma gerekçesi olarak birilerinin harcanması gerekiyordu. Bu süreç, tutuklamalar ve daha sonra da işkencelerle sürdürüldü. Bu hukuk ve insanlık dışı uygulamalar, elbette Tağmaç'ın doğrudan direktifleri olamazdı. Ancak onun yandaşlığına, kendilerince vatan kurtarıcılığına soyunan ve onun adına görev yaptığını düşünen bazı kişi ve odaklar olduğu bir gerçek.

İlk aşamada 12 Martın hemen sonrasında tutuklananların en renkli ve önemli ismi, İstanbul grubu liderlerinden 27 Mayıs harekatının öncülüğünü yapan emekli general, Cumhurbaşkanlığı Kon-

tenjan Senatörü ve eski MBK üyesi Cemal Madanoğlu, Anayasa'yı tagyir ve tebdil, TBMM'ni vazifede iskat için "Gizli Teşkilat" kurmakla suçlanarak, 1 numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından tutuklanmıştı. Tuğgeneral Ali Elverdi'nin başkanlığındaki mahkeme tarafından yapılan ilk sorgusundan sonra Mamak'ta diğer Sıkıyönetim tutuklularının bulunduğu yere gönderildi.

Madanoğlu, Sıkıyönetim Mahkemesi'nde, aynı şekilde suçlanan "Sivil+Asker" 15 kişiyle birlikte (Sonradan 32'ye çıkacak. E.Y.), TCK'nın 171/2. maddesi gereğince 4 yıldan 12 yıla kadar hapis isteğiyle yargılanacaktır.(226)

Tağmaç, Eyiceoğlu, Türün grubuyla; Batur, Gürler, Gürkan grubu arasındaki çekişmenin kurbanları 3-4 Temmuz 1972'de tutuklanan Talat Turhan, üçüncü aşamada ise 30 Mayıs 1973'te tutuklanan Celil Gürkan olacaktır. Zihni Bey Köşkü'nde işkence gören her iki emekli askerin de görüşlerine bakılırsa, gerçek hedef Gürler ve Batur'du.

Zincirlere Vurulan Kurmay Subay

Kim olduğu bilinmeyen kişi erlere:

"Kıpırdıyor mu?" diyor ve ekliyordu:

"Kıpırdarsa parayla mı verdiler vurursunuz..."

3-4 Temmuz 1972 gecesi Talat Turhan'ın evine baskın yapılır ve her yer didik didik edilir. Kendisi de karga tulumba Kadıköy Kaymakamlık binası önünde bekletilen tenteli bir araca götürülerek, gözleri bağlanır. Dolambaçlı yollardan gözaltında tutulacağı

(226) 7 Şubat 1973'te Cemal Madanoğlu ve Emekli Kurmay Albay Osman Köksal ile 23 arkadaşının duruşmasına, İstanbul 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde başlandı. İhtilâl yoluyla anayasayı değiştirmek ve TBMM'yi iskat etmek için "gizli anlaşma yapmak" iddiasıyla toplanan 32 sanık için, 4 ila 12 yıl arasında değişen ağır hapis istendi.

TCK'nin 171/2. maddesine göre yapılan yoklamada sanıklardan Ali Sirmen ile Emekli Hava Kurmay Albay Yılmaz Akkılıç'tan başka, bütün sanıkların duruşmada bulundukları tespit edildikten sonra söz alan Ali Sirmen'in avukatı: "Duruşma hazırlığının tamamlanmadığını..." ileri sürerek: "Mahkemenin geri bırakılmasını..." talep etmiştir; fakat bu taleplerini hakim reddetmiş, savcı tarafından iddianame okunmuştur. 122 sayfadan meydana gelen savcılık iddianamesinde de sanıklar arasında kurulduğu ileri sürülen ittifakın "Devreleri", "Fikir Yapısı", "Zamanla Teşekkül Eden Grupların Kenetlenmeleri", "Cuntanın Ana Tüzüğü", "Gizli Örgüt'ün Ortaya Çıkarılma ve kontrol altına alınması", "İhtilâl Hazırlığı için çeşitli tarihlerde yapılan toplantılarla ilgili iddialar yer almaktaydı. E.Alatlı, a.g.e., s.86.

yere getirilir. Önce göğsünde tutmasını istediği üzerinde tarih yazılı bir tabelayla önden ve yandan fotoğrafları çekilir. Ardından don gömlek bırakılır. Sonrasını Talat Turhan'ın anlattıklarından seçilmiş paragraflarla aktaralım:

Buranın kendine özgü bilimsel(!) işkence metodları vardı. Bunlar, ara nağmeleriydiler. Pijamaları giydim. Bu arada bir soru sormam gerekti karşımdakine. Beni tersliyordu: *"Sen askersin, buranın da askeri bir yer olduğunu anladın herhalde, bana komutanım diyeceksin(!)"* Biz Türk Silahlı Kuvvetleri'nden ayrılalı doğrusu epeyce mesafe alınmıştı anlaşılan... Ama ben, buranın hâlâ askeri bir yer olduğuna inanmak istemiyordum.

Asker pijamalarını giydim. Ne de olsa eski bir askerdim. Askerin hâlâ her şeyini severdim. Hatta bu eski, kirli pis ve en adi cins bezden yapılmış pijamasını bile... Bu seramoniyi bir diğeri izledi. Ellerime zincir, ayaklarıma pranga vurulması...

Bir zincir getirildi. Bu zincir 3 mm kalınlığında ve 3 cm'lik birbirine geçen 18 halkadan oluşmuştu. Tüm uzunluğu 45 cm kadardı. Arta kalan uzunluk zincir baklalarının birbirine geçmesinden azalıyordu. Bu zincir, bir 8 yaparak bileklerime sarıldı ve iki bilek arasına bir kilit vuruldu. Normal büyüklükteki bir asma kilitti bu. Markasını bulamadım. Katmer katmer maden parçalarından yapılmıştı. Üzerine bir kağıt ve bant yapıştırılmıştı. Kilidin numarası 18'di. Savcıya böyle bir zincir takarak bir saatlik bir deney yapmasını salık veririm.

Bilekler ve kemikler, zaman geçtikçe sızım sızım sızlayacak, yatma pozisyonum bana uydurulacaktı. Tabii, insan deneyle en iyisini buluyordu. Akıl bu deney için yaratılmamıştı, ama buna da yarıyordu. Sonra da odada bulunan tek kişilik somya üzerindeki, nasıl olacağı kolayca tahmin edilen bir yatağa yatmam istendi.

Daha sonra bu yatağın pek konforlu(!) olduğunu anlayacaktım. Yattığımda yeni bir zincir getirildi. Bu zincir ellerimdekilerle aynı cinsti. Uzunluğu 105 cm kadardı; fakat biraz daha büyük bir asma kilitle bağlandı. Kilidin öteki ucu sol ayağıma dolanıyordu. Dolanan kısım 30 cm kadardı; ayaktaki kilidin numarası 49'du. Böylece, peşrev kabilinden sayılan ikinci işkence aracını görmüş oldum. Bilekleri birbirine bağlayan zincir, zincirleri birbirine bağlayan 18 nolu kilit ve de ayağa bağlanan pranga...

Oda korkunç bir rutubet ve küf kokuyordu. Bu mevsimde bodrum katı da olsa böyle rutubet olmazdı, ama dışarıdan bu amaçla devamlı su dökülürse neden olmasındı. Burada da öyle yapılıyordu herhalde!.. İçerideki kişi, yanımdaki komidin üzerinde duran plastik, üstü açık sürahiden suyu bu rutubetli yerin, köhneleşmiş ahşap tabanına bir güzel serpti. Herhalde serinlememi düşünmüyordu. Komidin üzerinde duran plastik, pis küçük bir su bardağının yarısını da bana bıraktı... Besbelli bu da bir yöntemdi. Kapı üzerime kilitlendi. Kapatıldığım odada yapayalnızdım.

İlk önce arka üstü yatmayı denedim, gözlerimi yumdum. Bütün geçmişimi düşündüm bir şerit gibi, bir noktada takıldım kaldım. Evdeki korkunç arama sahnesine... Hadi ben çekiyordum, daha da çekecektim. Bir kısım insanlar kendi iktidar yollarında beni engel görmüşlerdi; onların kimliksiz ve kişiliksizliklerinden, ahlâksızlıklarından ve hırsızlıklarından her yerde söz ediyordum. Onlar beni hasım sayıyorlardı, icabıma bakacaklardı...

Bu oda, bodrumdaydı. İniş merdiveninin tam karşısına denk geliyordu. Gözler kapalı olsa da insan bazı şeyleri anlayabiliyordu. Tıpkı körler gibi. Kapının bulunduğu duvarda Atatürk'ün "Türk aleminin en büyük düşmanı komünistliktir. Her görüldüğü yerde ezilmeli" cümlesi bir kartona yazılıp asılmıştı.

Komidinin üzerinde, kirli boş bir plastik sürahi, pis yarım bardak su ve de bir küçük cep kitabı vardı. Kapı kapalıydı ama üzerinde kapı dürbünü vardı. Mehmet, sık sık oradan bakmakla görevliydi. Tek battaniye vardı, Temmuz sıcaklarından söz ettiğimi sanmayın. Burada insan gece gündüz üşüyor ve bazen titriyordu. Peki, her şey iyi güzel ama gerçekten her güç anında "Vatanı Kurtaran" bu dünyada eşi bulunmaz kahramanlık, insanlık ve erdem simgesi Mehmetçik bu işlerde nasıl kullanılıyordu?

Belki onlar beyinleri yıkandığı halde, komüniste dahi hoşgörülü davranırlardı. Ama köşkün yöntemleri böyle bir davranışı olanaklı kılmıyordu.

Zorbalık insanları korkak, alçak ve bağışlamasız yapardı. Burada hergün insanlara akla, mantığa ve hayale gelmeyen işkenceler uyguluyorlardı.

"Ayakiardaki zincirler ve kilitler alaturka tuvaletin tüm pisliklerine sürünüyordu."

Uyandığımda tuvalete çıkmak ihtiyacında olduğumu hissettim. Mehmet'e seslendim. Okkalı bir küfürle yanıtladı beni. Peki, ne yapmalıydım? Beklemeliydim ama ne kadar? Dayanabildiğim kadar.. Bu da bir başka işkenceydi. Ama Mehmet yine mazurdu... Nedeni mi? Tuvalete gitmem için, yetkili kişiye haber vermesi gerekti. Kimse o kişi... Çünkü karyolaya bağlanmış ayaklarımdaki pranganın kilit anahtarı ondaydı. Eğer bu gereksinim uygun bir saatte değilse, Mehmet'in bana ettiğinden daha fazla bir küfürle karşılaşması işten bile değildi. Bu istek ne kadar sürdü bilemem. Sonuçta kapı açıldı. Söylemeye gerek yok, kapının anahtarı da Mehmet'te değildi; içeri giren Mehmet ilk karşılaştığımız işkence aracıyla (siyah bezden, gözleri kapayan bir bant) gözlerimi kapattı.

T.Turhan el yordamı ve ayak adımlanyla götürüldüğü yerleri zihninde ayrıntılı bir biçimde tespit etmeye çalışır. Sonuçta tuvalete gitme ihtiyacı duyar ve ayakları zincirli olduğu halde kollarına girenler tarafından adeta sürüklenerek ite kaka aşağı yukarı götürülür ve tuvalete sokulur. T.Turhan anlatmaya devam ediyor:

Gözlerim açıldı. 75x75 cm.'lik tam karşıda yukarısında küçük bir penceresi olan, pis bir yerdi burası... Kapı açık bırakılacaktı. Tabi öyle yapıldı; ayaklardaki zincirler ve kilitler alaturka tuvaletin tüm pisliklerine sürünüyordu. Şu anda bunlar önemli değildi elbette... Beni bağışlayın tuvalete çıkmanın insanı mutlu edebileceğini düşünemezdim. Tuvalette öyle istediğiniz kadar kalamazdınız. Tüm gereksiniminizi Mehmet'in saptadığı kısa süre içinde tamamlamanız gerekti... Yoksa kapı yüzünüze doğru tekmelenir, her türlü hakaretin hedefi olabilirdiniz.

"Sabun istedim. Bu bir cesaretti. Sabun verilmesi yasaktı."

Peki, bizim törelerimiz tahreti gerektirirdi. O nasıl olacaktı? Ellerdeki zincir buna izin vermiyordu. Buraya gelen "Vatan Hainleri"nin(!) tahret etmesi gereksizdi. Çünkü onlar komünistti, gavurdu. Gavurlar tahret etmezlerdi. Peki aşağıya indirdiğiniz kilot ve

pijamayı nasıl yukarı çekecektiniz. O da oldukça zor bir işti. Tuvaletten çıkar çıkmaz, karşımda bir dolap, solda açık bir kapı gördüm. Bulaşık kokuları geliyordu solumdan. Burası bir bulaşıkhaneydi. Sağda küçük bir lavabo vardı; el yüz yıkamak için izin istedim. Mehmet'in gözlerinde biraz acıma, biraz hoşgörü hissettim. Mehmet, benim kim ve ne olduğumu bilmiyordu. Ona, içeri alınan herkesin komünist olduğu söylenmişti. Sabun istedim. Bu bir cesaretti. Sabun verilmesi yasaktı. Geceden beri, bana bırakılan yarım bardak su ile yetinmek zorunda kalmış ve susamıştım. Musluktan su içtim. Bu berbat bir şeydi. Şebeke suyuna benzemiyordu. Acı bir kuyu suyuydu... Artık ben işi epeyce uzatmıştım. Ama Mehmet'le aramda duygusal bir bağ kurmalıydım. Onun hareketinden kurtulma çarelerini bulmalıydım. Bir atak daha yaptım. Abdest almama izin verilmesini istedim. Şöyle bir yaşıma başıma baktı. Babası yaşındaydım. Belki gerçekten komünist değildim... İstemeyerekte olsa izin verdi. Ne günahı vardı Mehmet'in, kafasını aydınlatmamışlardı. Onun bilgisizliğini kendi çıkarlarına uygun görenler düzene egemendi ve o düzeni korunmak için işkence köşkleri kurulmuştu.

Peki, prangalı çıplak ayaklarla nasıl abdest alınırdı? Mes, yapmak var ya.. Zincirli bileklerimle, prangalı ayaklarıma mes yaptım. Daha önce söylemeyi unutmuştum, ayaklarımda şöyle iyice eskimiş, pis, tokyo denilen lastik terlikler vardı. Tabii, çorap giymek de yasaklar arasında bulunuyordu.

İşim bitmişti, acı su kursağımı yakarak mideme oturdu. Gözler pamuklandı, bantlandı. Gelirkenki seramoni tersten uygulandı.

Biraz sonra akşam beni karşılayanlardan biri kaldığım odaya girdi. Erler bu kişiye Yüzbaşım diyorlardı. Herkesin bir konuda pratiği vardı tabii. Bu adamın yüzbaşı olmadığını anlamıştım. Fakat, İşkencelerin Türk Silahlı Kuvvetleri adına yapılmış olduğu izlenimini vermek ve bu suretle Türk Silahlı Kuvvetlerini milletle karşı karşıya getirmeye çalışıp, bundan kendi stratejilerine göre çıkar umulduğunu ve gerçekte polis veya MİT görevlisi olan bu kişinin ve diğerlerinin rütbeli olarak tanıtılmasında yarar görüldüğünü sezinlemiştim.

Kanıma göre, burası Devletin çeşitli güçlerinden oluşan ve onları gerçekten kontrol altına alan bir sağ Cuntanın işkence ve sorgu merkeziydi.

"Arka üstü yatacaksın ve hiç kıpırdamayacaksın."

"Şiltesiz yatakta eskimiş yaylar,
sırtımı bir başka şekilde acıtıyordu."

Talat Turhan başka bir odaya alınır:

Rutubet ve küf kokusu, birinci odaya taş çıkartacak cinstendi. Yatağa yatırıldım. Somya olmadığı için, ayaklarımın birini onun ayağına bağlamak mümkün olmamıştı. Bu nedenle ayaklarım zincirle birbirine bağlandı.

İlgililer işlerini bitirdiler ve gittiler. Şimdi ben yeni gözlemler yapmalıydım. Tabii ilk gözlem, yatağı tanımakla başladı. Buna gerçekte yatak denilemezdi. Eski ve yaylı bir somyanın üzerine, ince bir bez örtülmüştü sadece. Dikeyliğini kaybeden eskimiş yaylar, sırtımı bir başka şekilde acıtıyordu. Aslında bunun üzerine bir yatak konularak, yer divanı olarak kullanılabilirdi. Uzatmayalım, o eski demir yaylar halka halka bir vantuz gibi sırtıma yapışmıştı. Yan dönmeye çalıştım. Kollarım bağlı olduğuna göre, insan bu manevrayı ancak sırtıyla yapabilirdi. Yaylar öyle sesler çıkartıyordu ki; Mehmet'i alarme etti. Gözünü kapı dürbününe yapıştırdı. Tetikteydi Mehmet... Derhal emrini verdi: *"Arka üstü yatacaksın ve hiç kıpırdamayacaksın."* Hani kural vardı ya, Mehmet dürbünden baktığında yüzünü görmeliydi... Emri yerine getirip, sırtımı yayların masajına terk ettim. İnsanlar her şeye alışmalıydı. Hint fakiri olsaydım, bu somyadan belki de zevk alırdım. Neden daha önce Hint fakirliğini denememiştim ki?

48 saat aç bırakıldıktan sonra, 5 Temmuz 1972 akşamı iki lokma, öldürmeyecek kadar yemek vermişlerdi... Bir ara nöbetçinin değiştiğini hissettim. Oturmayı denedim. Daha sert bir emirle arka üstü yatmam istenildi.

"Harp esiri muamelesine tabi tutulacaksın."

Derken büyük bir hışımla içeriye 4-5 adam girdi. Bay Sfenks'te bunlar arasında bulunuyordu. Aldılar beni, ilk önce zemin kata çıkardılar, sonra sola, daha sonra birkaç adım atıldı ve 20-25 merdiven çıkıldı. Çıkılırken, eğil-kalk vs. gibi komutlar veriyorlardı. bunlar manevi baskı yöntemleriydi. Çünkü kollarımı tutanların hareketlerinden benimle beraber eğilmedikleri anlaşılıyordu. Kör ol-

manın kendine özgü duyguları olmalıydı.

Ayaklarımdaki prangalar, tangur bir ahşap döşemede ses çıkarıyordu ki durduruldum. Doğrusunu söylemek gerekirse, bundan önceki aşağılık uygulamalardan pek heyecan duymamıştım. Şimdi kalbim 60'tan 100'e fırlamış gibi çarpıyordu. Bir süre öylece tutuldum. Tok bir ses:

"Gel bakalım Talat Turhan" diyordu. "Bir ucu kuvvet komutanlarına, bir ucu İstanbul'un en karanlık batakhanelerine kadar dayanan, Türkiye'deki bütün şiddet hareketlerinde ve soygunlarda parmağı olan adam."

Birkaç adı attırıldım ve bir iskemleye oturtuldum. Sağ ve sol omuzuma birer namlu dayanmıştı. Konuşan ses devam etti:

"Nerede olduğunu biliyor musun?"

"Hayır," dedim tabii.

"Burası Genelkurmay Başkanlığına bağlı Kontrgerilla örgütü."

"Ben Albayım..."

"Burada, Anayasa, kanun falan geçmez..." arkasından küfürler savurdu ve devamla:

"Harp esiri muamelesine tabi tutulacaksın."

Oysa harp esirlerine, Uluslararası Cenevre Anlaşması hükümlerine göre davranılırdı. Buradaki muamele çok daha ağırdı aslında.

Ben, kendi yurdumda, kendi insanlarımca esir alınmıştım.

"Bu düşünceler içinde kıvranırken, bodrumun koridorunda bir şarjör mermi boşaltıldı."

Nerede kalmıştık? İşkenceciler tarafından suçlandığım konularda, yönlendirme ve baskı yapılarak odaya indirilmiş ve masa başına oturtulmuştum. Gelen, verilen kağıt kalemle görevimi yapmalıydım. Bileklerim zincirli olarak, yeni bir yazı yöntemi bulmam gerekiyordu.

Bu düşünceler içinde kıvranırken, bodrumun koridorunda bir şarjör mermi boşaltıldı. Patlamalar, ahşap, köhne köşk içinde yankılandı...

Bu silah tehdidi de, bütünüyle bana yönelikti. Çünkü bir defa daha aynı tarzda davranıldığının tanığı olacaktım.

Yazmaya başladım, işi uzatıyor, nöbetçi baktıkça yazar gibi yapıyordum. Çünkü burada oturmak, yatmaktan daha iyiydi. Bir şey-

ler karaladım.

İçeri, Bay Yüzbaşı girdi. Her halde bu yoklamaydı. Tuvalete gitmemin ne kadar güç bir iş olduğunu anlamıştım.

"Yüzbaşım, sizden bir dileğim var." dedim ve ekledim: *"Ben prostat hastasıyım, sık sık tuvalete çıkarım. Bunun için mümkünse bir plastik kabın, bedeli karşılığı alınmasını istirham ediyorum."* dedim.

Bay Yüzbaşı: *"Peki"* dedi.

Kap geldi. İnsan bazen nelere sevinebiliyordu.

Yazı yazmaya başladığımda, 2. katta bulunan işkence odasındaki sesler, inilti halinde geliyordu. Odadan ormandaki hayvanlarda belki benzerine rastlanan insan çığlıkları yükseliyor ve komşu odalardan iniltiler duyuyordum. Kapıların çarpılması, oda kapılarına süngü ve tekme ile vurulması ise değişmeyen yöntemlerdi.

Yazdıklarım bana göre bitmişti. Ne yazdığımın da gerçekten farkında değildim. Ama şu kadarını biliyordum ki, orda bulunduğum süre içinde el yazımla yazdığım bu notlarda, yine Türkiye'nin sorunlarını kendi bakış açımdan dile getirmeye çalışmıştım ve sanırım, bunların meraklı okuyucuları da çıktı.

"Yatırın şu adamı" emri verildi.
Sonra başladı meşhur falaka sahnesi...

Ertesi gün yazdıklarımı alıp götürdüler. Anladığıma göre, sabah ve akşam bir-iki kişi yoklamaya geliyordu. Bunların hepsinin sivil kişiler olduğu anlaşılıyordu. Aralarında çok temiz yüz hatları olan kişiler görüyor ve şaşırıyordum.

Fakat sorgulama yapan Bay Albay, Bay Yarbay, Bay Binbaşı'yı görmek mümkün değildi. Onlar, kendilerini nedense gizliyorlardı.

Israrla Orgeneral Faruk Gürler, Orgeneral Muhsin Batur, Oramiral Kemal Kayacan ile olan ilişkilerimden, 12 Marttan söz ediyorlar ve bu konudaki örgütsel çabalarımın ne olduğunu öğrenmek istiyorlardı.

Sorgular sorgular. Hep aynı tehditler... Nihayet anlaşılmıştı. Komandolara görev düşüyordu. Esasen Komandolar vatani görevleri yapmak için bekliyorlardı(!)

"Yatırın şu adamı" emri verildi.

Ellerimin kilidi açılıp kollarım serbest bırakıldı. Sonra başladı meşhur falaka sahnesi...

Bütün dünyam yıkılmıştı sanki o anda. Mahvolmuştum. Komandolar şevkle görev yapmaya devam ediyorlardı. Bu işkence ne kadar devam etti, bilemezdim tabi.

O anda neler söylediğimin farkında değildim. Ayaklarıma indirilen sopa darbelerinin acısını artık duymaz olmuştum.

Birden "Cibali Karakolu"nu pek çok seven ses haykırdı.

"Burası cami değil ulan!" diye.

İşkence durdu.

"Biz adamı konuşturmasını biliriz. Daha dur bakalım, bu gördüğün hiçbir şey değil. Komondolarımız adamın hamurunu çıkarırlar." gibi sözler söylendi. Konuşup konuşmayacağım yeniden soruldu.

O sırada Bay Albay'ın sesi duyuldu:

"Sana işkence yapılmasına dayanamadığım için dışarı çıkmıştım, yazık ediyorsun kendine."

"Biz adamı ne zaman öldüreceğimizi biliriz."

İlk evrede F. Gürler'in Genelkurmay Başkanı olmasını engellemek, daha sonra M.Batur ve K.Kayacan ve yakınlarını temizleyip TSK tümüyle egemen olmak istiyorlardı.

Bay Albaya yaptıklarından utanmaları gerektiğini söyledim ve öldürülmemi istedim. Bunu eğer kendileri yapmayacaklarsa intihara hazır olduğumu bildirdim. Arzu edildiği şekilde mektup bırakmaya da razıyım dedim.

Yanıtı:

"Biz adamı ne zaman öldüreceğimizi biliriz." oldu.

Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki iki grup Gn. Kur.Bşk.'lığı ve Kuvvet Komutanlıklarını ele geçirmek için kıyasıya bir çatışma içindeydiler. Bu kavgada benim Orgeneral Faruk Gürler, Orgeneral Muhsin Batur, Oramiral Kemal Kayacan ve arkadaşları safında olduğum varsayılıyor, ilk önce ve en kolay hesabı görülecek adam olarak seçildiğim çok net biçimde anlaşılıyordu.

Arkadaşlık ve tanışma ilişkileri saptırılarak, seçilen kişilerden, her türlü işkence yöntemleriyle beni suçlayan, aslı esası olmayan ifadeler almışlardı.

Benden istenilen bunların onaylanmasıydı. İlk evrede Org. Faruk Gürler'in Genelkurmay Başkanı olmasını engellemek, daha

sonra Org. Muhsin Batur ve Org. Kemal Kayacan ve yakınlarını temizleyip Türk Silahlı Kuvvetlerine tümüyle egemen olmak istiyorlardı. Ama tüm tertiplere karşın, Ağustos 1972 ortalarında Org. Faruk Gürler Genelkurmay Başkanı oluyor, "Rövanş almak" isteyenler Bomba Davası'nı kullanıp oyunlarına devam ediyorlardı.

Bu tarihten sonra "Genelkurmaya bağlı Kontrgerilla Örgütü", "İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına Bağlı Kontrgerilla Örgütü" şeklinde değiştirilmişti. Yani işkenceciler Org. Tağmaç'ın hiyerarşisini kabul ediyorlar, buna karşın Org. Gürler hiyerarşisini kabul etmedikleri için doğrudan doğruya Org. Türün hiyerarşisinin içine girerek, Gürler'in Cumhurbaşkanı olmasını engellemek için provakasyonlarını sürdürüyorlardı.

Bir şebekenin karşısında bulunduğumu ve bir iktidar kavgası içinde her türlü ahlaksızlığın geçerli olabileceğini ve bu anlayış içinde de kurmaylık donanımıyla, bana yapılan işkencelerin az bile olduğu sonucuna vardım.

Bu noktada en acı gözlemimi açıklamalıyım: Bütün bunların bana yapıldığı sırada, aynı örgütte bulunduğu iddia edilen kişiler, Ankara'nın ünlü kokteyllerinde viskilerini yudumluyorlardı. Eğer iddia edildiği gibi gerçekte bu komutanlarla ilişkim olsaydı, her halde hiçbir güç bana işkence yapamazdı.

Bu durumda, hayatımı kurtarmak için benden önce kimilerinden alınan ifadeleri kabul etmekte bir sakınca görmedim. Çünkü yasalarımızda Emniyet ifadesinin tek başına delil değeri taşımadığını biliyordum. Senaryo işkenceciler ve onların destekçilerinin istedikleri yönde sonuçlanırsa, benimle birlikte yüzlerce general, subay ve aydının defterini dürmeye kararlı olduklarını anlamıştım.

Gece olmuş, yeterli zaman geçmişti ki, karnımdaki burkulmalardan, ishal olduğumu anladım. Mehmet tuvalete çıkarmıyordu. Bu gerçekten bir insanın duyabileceği işkencelerin en büyüğüydü. Afedersiniz sabaha kadar altımı kirletmeden durmayı başarmıştım. Sabah Bay Yüzbaşı geldi. Durumu söyledim. Prangalı ayaklarımla, 100 m'lik koşuya girmiş olsaydım, bu durumda şampiyon olurdum. Tuvalet kapısını her zaman olduğu gibi açık bıraktım. Kapı önünde bekleyenler içinde Bay Yüzbaşı da vardı. İshal olup olmadığımı öğrenmek istiyordu herhalde.

Durumum yürekler acısıydı, hiç böylesini görmemiştim. Dışardakiler şaşırmış olmalıydılar. Bu sahne, çağımızda utanılacak bir

insanlık dramıydı, Türkiye için... Saklamaya gerek yok. Çıkan sesleri duyuyorlardı.

Dışarı çıktığımda, acıyan gözlerle bana bakıyorlardı. Küçük lavabonun sabunluk kısmına, deterjan dökmüşlerdi. Deterjanla el yüz yıkanmazdı ama bir deneyeyim dedim. Doldurdum ellerimi yüzümü bir güzel yıkadım. Sakallı yüzüm günlerce sızladı durdu. Acılarıma bir yenisini katmıştım. 8 Temmuz Cumartesi günündeydik. Deterjan da, su ve yemeklere katılan 'malzemeler' gibi kuşkusuz benim için hazırlanmış bir tuzaktı.

"27 Mayıs bir komünist hareketiydi. 12 Martta da aynısını getirecektiniz, önledik."

11 Temmuz 1972 günü, tekrar sorguya çıkarıldım. 12 Marttan önce, Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki hareketler üzerinde duruluyor ve bu olaylar içerisindeki etkinliğimin saptanmasına çalışılıyordu.

12 Martın TSK'nın bir hareketi olduğunu, kendi iç çelişmeleri sonucu, değişik bir sonuçla sahneye konulduğunu dile getirmek istedim. Eğer sıra bunun hesabının sorulmasına gelmiş ve TSK adına bu hesabı vermem benden isteniyorsa, buna hazır olduğumu TSK'nın, "Cumhuriyeti Korumak ve Kollamak" görevini zaman zaman yaptığını ifade ettiğimde, Bay Albay köpürdü:

"27 Mayıs bir komünist hareketiydi. 12 Martta da aynısını getirecektiniz, önledik."

13 günlük sakalım uzamıştı. Üstümdeki kirli olan asker pijamaları leş gibi olmuştu. Her zaman olduğu gibi eller, ayaklar, gözler bağlıydı. Sorgu odasında olağanüstü bir durum olduğunu hissettim. Sonunda anladım ki bu durumda filmimi çekiyorlardı. Kamera en az on dakika çalıştırıldı. Gerçekten Türkiye'nin "çağdaş uygarlık düzeyine" çıktığının bu olaydan daha iyi bir kanıtı bulunamazdı(!) En önemlisi, bu köşkü bir Tümgeneralin yönettiğini duymuştum. Bu durumu saptayabilmek için dengine getirip, o kişiden söz ettim. Sorgulayıcılar uzun zaman kendilerine gelemediler.

Demek ki, duyduklarım doğruydu.

Sonra hapishaneye geldiğimde, işkence görenlerden gözleri açık sorgulananlar, bu generali 6 Temmuz 1972 tarih ve 28 sayılı Hayat dergisinde çıkan bir resminden görüp tanımış ve adını sanını öğrenmişlerdi.

Durumumu görmüş olmalılar ki, öğleden sonra odamı değiştirdiler ve iki teneke sıcak su getirerek, yıkanmama izin verdiler. Bunun yanında ellerim bu tarihten sonra hep çözük kaldı.

Bay Yüzbaşının gözetiminde traş olmama da izin verildi. İlk kez ayna yüzü görüyor ve tanınmayacak bir duruma getirildiğimi algılıyordum... Bu kadar kısa bir zamanda saç ve sakallarımın büyük bir kısmı ağarmıştı.

Ayaklarımdaki zincirler duruyordu. Yine soruların yanıtlanması evresi hariç, yataktan çıkmak yasaktı. Burada da bir başka işkence vardı. Temmuz sıcağı olduğu gibi odanın içindeydi. Penceresi dıştan ve içten kapatılmıştı. Bu odada bodrumdaki odayı aratacak derecede insanı kahreden ikinci bir işkence daha vardı. Bütün gün devam eden işkence seslerini olduğu gibi duyuyordum.

Sorgulama ve işkencelerin bir kısmının uygulandığı yer 2. kattaydı. Konulduğum oda ise 3. katta olduğuna göre, ahşap bir binada seslerin duyulması olağandı. Hele 31 Temmuz 1972 gününü ömrümde unutamayacağım. O gün, yapılan işkence süresiz devam etti. Kulaklarımı tıkamak için her türlü yöntemi denedim, fakat başarılı olamadım.

17 Temmuz günü, içeri Bay Yüzbaşı girdi. Gözlerimi bağladı ve beklememi istedi. Biraz sonra Bay Albay odama geldi ve konuşmaya başladı.

"Bak Talat, Rafet Kaplangi" (Em.Mu.Bnb. ve Emniyet eski Müdürü) *konuşmuyor. Kalp hastası, daha fazla vurursak elimizde kalacak, seni dinler. Şimdi seni aşağı indireceğiz, kendisine söyle konuşsun."*

Yapılacak başka bir şey yoktu. Ölüm bin kere daha iyiydi bu katlanılmaz ızdıraptan... Peki dedim. Aşağı indirdiler. Tabii gözler bağlıydı.

"Rafet," dedim.

Ölü gibi bir ses cevap verdi *"Efendim"* diye.

"Ne istiyorlarsa konuş, ben de arzuladıkları gibi konuşmak zorunda kaldım. Konuş ta bu iş bitsin, buradan kurtulalım." dedim.

"...Zincir ve kilitler, tuvalet ve yerin bütün pisliğine bulaşıyordu ve bu durumda yatakta yatmak zorunluluğu vardı."

19 Temmuz 1972 günü sabah yoklamasına, daha önce tanımadığım iki idareci geldi. Birinin renkli gözlükleri vardı. Yarbay diyorlardı ona. Kibar ve efendi bir adamdı.

Sabah beni tuvalete çıkarmayan nöbetçinin ağır hakaretlerine katlanmak zorunda kalmıştım.

Mehmet'in yanında, onu Yarbay'a(!) şikayet ettim.

11 yıl önce bana teklif edilen, MİT görevini kabul etmediğimi, şimdi yapılanlardan MİT'in bile utanç duyması gerektiğini ve TSK'nın emekli bir subayı olduğumu anımsattım. Mehmet'in gözleri faltaşı gibi açılmıştı.

Yarbay duygulanmıştı:

"Hepsini biliyoruz efendim, bizim görevimiz idari," demekle yetindi.

Akşama doğru Bay Yüzbaşı girdi içeri, çektiğim sıkıntıları görmüş ve gerçekten acımış olmalıydı. Bir şeyler yapmak istiyordu.

Sohbet ediyor, bir gereksinmem olup olmadığını, samimiyetle soruyordu. Acaba sabun, kolonya, pamuk ve çamaşır aldırmam mümkün mü diye istekte bulundum.

Ertesi gün bunların hepsi karşılandı.

Bir insan için kolonya ve pamuk, birçok şeye yarar tabii. Fakat ben kolonya ve pamuğu bir başka amaçla kullanıyordum. Ne için mi? Tuvalete gidip dönünce, ayaktaki zincir ve kilitler tuvalet ve yerin bütün pisliğine bulaşıyordu ve bu durumda yatakta yatmak zorunluluğu vardı.

"Boşver ulan enayi misin, kendini kurtarmaya bak."

20-28 Temmuz tarihleri arasında, pazar günü hariç, tam 8 gün sabah 09.00'dan akşam 18.00'e kadar sorguların daktiloda yazılması evresi başladı. Bütün gün gözler kapalı olarak çoğunlukla Bay Albay ve diğerleri, bazen Bay Binbaşı, ifadeyi bazen el yazısıyla yazdırdıklarının da dışına taşarak, bildikleri gibi yazıyorlardı.

Örneğin: Sorgu icabı 5-6 generalle olan ilişkilerimi soruyorlardı. Bu generalleri ismen tanıdığımı, fakat bugüne kadar kendileriy-

le hiçbir ilişkim olmadığı yanıtını verdiğimde:

Bay Albay yazdırıyordu:

Her ne kadar bu generalleri şahsen tanımıyorsam da onların ne olduğu malumdu. Devrim meselelerinin kendileriyle konuşulamayacağını biliyordum.

Bir başka kez Bay Albay:

"İlhan Selçuk'u seversin tabii." diyordu.

Yanıtım kesinlikle:

"Evet," oluyordu.

"Boşver ulan enayimisin, kendini kurtarmaya bak" deyip, yazdırmaya devam ediyordu.

İlhan Selçuk vb. ile evinde toplantılar yapardık. Fakat onlar Marksist-Leninist olduğu için..."

Bu espri içinde yürütülüyordu buradaki sorgular...

Gerçekten oynanan oyun belliydi. Tüm ilerici-devrimci güçlere karşı gibi gösterilerek, onlardan gelmesi olası bir destek söz konusu olursa, onu önlemek için bu itiraflardan yararlanmayı düşünüyorlardı. İkincisi, bunlar tüm gözaltına alınan kişilere uygulanan bir yöntemdi. Sorguya alınan kişiden, kendi arkadaşlarını suçlayıcı ikrarlar alınıyor, sonra bu ikrarlar onlara okunuyordu. Bu yöntemle ifadede adı geçen diğer kişilerin ifadesi yönlendiriliyordu.

Bay Albayın ifadesine göre, İşkence Köşkü'nde görev yapan 21 Kurmay Subay bu sorgulamaların koordinasyonunu sağlıyordu.

Kurmayların böylesine aşağılık bir görevi yapıp yapmadıklarını bilemem ama köşkteki çalışma kendi amaçlarına uygun düzendeydi. Tertip senaryolarına göre seçilen bir kurbandan bir ikrar alındığında %100 doğru olduğu varsayılarak, o kişi ile ilişkili diğer şahısların ifadelerine, alınan ikrar aktarılıyordu. Bu kadarla da kalınmıyor, buradaki sorgu ile savcılıktaki sorgu arasında bir kısım çelişki bulunmasında yarar gören ilgililer, buna göre yönerge vermeyi de ihmal etmiyorlardı.

İşkence Köşkü'nden ayrılan her kişiye:

"Savcılıkta burada verdiğin ifadeyi aynen kabul etmezsen, yeniden buraya getirileceğini ve gördüğün işkencenin 10 misline tabi tutulacağını unutma," tehdidi yapılıyordu. Bazı sanıklara, şu kısımları inkâr edebilirsin, izni de veriliyordu. Bu suretle, Emniyetteki (Kontrgerilla örgütündeki) sorgu ile savcılıktaki sorgunun, ikrarname niteliği taşımamasına da dikkat olunuyordu.

Faik Türün'ün bir sözünü anımsadım:

"İlk zamanlar bazı acemiliklerimiz oldu. Sonra birçok seyleri öğrendik." (mealen)

Daha sonra Boğaz köprüsünün havaya uçurulacağı iddiası ile ilgili gözleri bağlı olarak Dr.Memduh Eren'i, T.Turhan karşısında konuşmaya zorladılar; ancak T.Turhan'ın orada olduğundan habersizdi.

"Köprünün havaya uçurulma toplantısının kendi evinde, kimlerin katılması ile yapıldığını, kendisinin zaman zaman odaya girip çıktığını ve özellikle..." (Benden başka bir şahsın ismini vermişti).

"Yeter!" emri verildi ve Memduh odasına götürüldü.

İsteklerine uygun olarak ifade yazıldı. Bay Binbaşı bu evrede pek memnun görünüyordu. Görevini yapmış insanların rahat ve huzuruna kavuşmuştu(!)

Ben ise düzmeceyi kanıtlamak için bir dayanak bulduğumda, içimden kıs kıs gülüyordum ki;

Bay Albay cümleyi patlattı: *"Her ne kadar köprüyü havaya uçurmayı planladıksa da, inşaatın bitiminden evvel yapılacak eylemin yeteri kadar tahripkâr olmayacağına inanıp, bu işi köprünün tamamlanmasından sonraya bıraktık."*

Bu suretle, kendisi düşüncede kalan suç yaratıyor ve onu suçlamış oluyordu.

"Ağustos ayları içinde yapılması düşünülen iktidar kavgası için Ankara'da etkili çevrelerde ve politika kulislerinde şantaj malzemesi olarak kullanıldı."

---

29 Temmuz 1972 günü Bay Yüzbaşı odama geldi. Elinde bir tomar kağıt vardı, bunlar imzalamam gereken sözde Emniyet ifadeleriydi. İki tip sorgu hazırlanmıştı anımsadığıma göre:

Birinci tertip 36 sayfaydı ve 6 kopya çıkarılmıştı, 36x6=216 İmzayı okumadan attım. İkinci tertip, 14 sayfaydı ve yine 6 kopya olarak hazırlanmıştı. 14x6=84 imza da bunlara atmıştım.

Sorgu zabıtlarının altında, Komiser: İbrahim Tuncer ve Polis Memuru: Orhan Özmen imzaları okumuştum.

Alınan bu ifadelerin iki tertibe ayrılmasında elbette bir amaç vardı. Bir kısmı (14 sayfalık olanı) savcının iddianamesinde malzeme olarak kullanıldı. Ya diğer kısmı, yani (36 sayfalık) tam metin niçin huzurunuza getirilmedi? Getirilmedi çünkü ilk aşamada Temmuz ve Ağustos ayları içinde yapılması düşünülen iktidar kavgası

için Ankara'da etkili çevrelerde ve politika kulislerinde şantaj malzemesi olarak kullanıldı. 12 Mart öncesindeki iktidarın, olaylara egemen olmak yeteneğini yitirmesi ve Parlamento'nun Hükümeti denetlemekte yeterli olamaması karşısında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Anayasal görevini yapmak için, hiyerarşik bir örgütlenme içinde olduğu basına kadar yansımış bulunuyordu.

Böyle bir müdahale beklenirken, "Muhtırasal yarı müdahale" ile yetinildi ve Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki prensip anlaşmazlıkları nedeni ile bazıları emekli edildi ve bu arada da geniş ölçüde atamalar yapıldı. Benden alınan ifadelerde, emekli olan ve atanan bu kişiler üzerinde de duruldu. Düşünülen ilerde onların da hesabını görmekti. Bu dava bir başlangıçtır. Eğer koşullar elverirse Gürler, Batur ve Kayacan ile 9 Martçı olarak bilinen tüm muvazzaf ve emekli subaylar bizimle yargılamaya alınacaktır.

Bu amaçla iddianamede, Celil Gürkan'la dostluk ilişkilerim ustalıkla işlenmeye çalışılmıştır. Bu suretle benim adım, çeşitli olaylara bulaştırılıp, Celil Gürkan'la irtibatım hakkında belirti (karine) yaratılıp, 12 Marttan önce Gürkan'la hiyerarşi içinde çalışmalarda bulunan tüm Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının hesabı görülmek istenmektedir. Oynanmak istenen büyük oyun budur.

"Ölürsen ne olacakmış. Senin gibi kaç komünist burada geberdi."

Bir gece de yanımdaki 5 no.'lu odada yatan (Ben 4 numaralı odadaydım) Rafet Kaplangı rahatsızlanmıştı. Köşke gelirken yanında getirdiği kalp ilaçlarını istiyordu. Mehmet'e özellikle geceleri dert anlatmak olanaklı değildi. Kaplangı'nın yalvaran sesi karşısında nöbetçi er, taş gibi duyarsızdı; Rafet'in ısrarına içerlemiş bağırıyordu: *"Ölürsen ne olacakmış. Senin gibi kaç komünist burada geberdi."*

1 Ağustos 1972 günü saat 10.00 sıralarında traş olmam istendi. Sonra elbiselerim ve eşyalarım getirildi.

Ellerim kelepçelendi. Aşağıya indirildim. Bay Albay beni bekliyordu. Sesinde sahte bir yumuşaklık sezinlemiştim:

"Şimdi seni Selimiye'ye gönderiyoruz. İnşallah oradan kurtulursun. Şunu unutma ki çıksan dahi elimizden kurtulamazsın. Kıpırdadığın anda seni vururuz. Burada verdiğin ifadeleri Savcılıkta in-

kâr etmeyeceksin. Kontrgerilla uyumuyor. Bu memleketi kimseye bırakmayacağız. Sana karşı kötü muamelemiz oldu ise bizi bağışla, hepsini vatanım ve bayrağım için yapıyorum."

Gözler bağlı, eller kelepçeliydi. Bir station wagon arabaya bindirildim. Birinci sırada şoför oturuyordu. İkinci sırada bir sivil memur ve sorgulaması biten bir Hava Harp Okulu öğrencisi, üçüncü sırada bir sivil memur ve ben vardım. Arabanın yanları açık ve pencereliydi. Tabii gözleri bağlı insanların dışardan görülmesini istemiyorlardı. Bu nedenle sıralara yatıp, başlarımızı sivil memurların bacaklarının üstüne koymamız emredildi. Görevli kişiyi rahatsız etmemek için başımı dizine tam yaslamayıp bütün yükü boynuma verdim. Yattığım yerden ve kapalı gözlerin altından çok az görebiliyordum. Sonra arabanın Göztepe-Ankara asfaltı üzerinde olduğunun farkına vardım. Biraz sonra Göztepe kavşağından sola sapıp, Ankara asfaltına girdik. Araba içinde yatmış olduğumuz için, dışardan küçük arabalar tarafından görünmüyorduk. Ama ara sıra yanımızdan kamyon ve otobüsler geçiyordu. Kucağa yatırılmış elleri kelepçeli, gözleri bağlı insanları gördüklerinde her halde şaşkına dönüyor olmalıydılar.

Arabamız Selimiye Kışlası'nın deniz tarafına bakan kapısından içeri girip, sola saptı ve sağ yapıp durdu. Oturmamıza izin verildi. Gözlerimiz açıldı. Önümdeki Hava Harp Okulu öğrencisini görünce kendimi unutmuştum. Benim evladım olabilirdi ancak.

Benim yanımdaki sivil memur da aynı yaşlarda gösteriyordu. Karadenizli olduğu anlaşılıyordu. O da insan yanları olan bir çocuktu. Boynumun ağırmaması için, başımı bacağının üstüne koymamı birkaç defa içtenlikle istemişti yolda gelirken. Fakat tek kelime konuşmamıştı. Selimiye Kışlası'nın Harem'e bakan yüzünde 9x6 m. boyutunda bir koğuşa yerleştirdiler beni. Marmara, Topkapı Sarayı ve Haliç ağzı bir şahane kartpostal gibi görünüyordu... Burada tek başıma üç gün kaldım.

Bu suretle 3/4 Temmuz 1972'den, 1 Ağustos 1972'ye kadar süren gözaltı süresi bitmişti.(227)

---

(227) Bu işkence güncesini yazıp mahkemeye verip belgeleyerek insanlık onuruna sahip çıkmıştım. O günden beri 28 yıl geçti. Hiçbir şey değişmedi. Ülkemiz bir yandan sistematik işkencecilik suçlamasıyla AİHM'de astronomik rakamlara ulaşan rakamlarda tazminat ödemeye mahkûm edilirken diğer yandan tüm dünyada insan hakları ihlâlciliği sabıkasıyla suçlanıp AB kapısında bekletiliyor... Gerçekten de za-

Emekliliği Gelen Tağmaç ve Eyiceoğlu İkilisinin Görevi Uzatma İstekleri Batur ve Gürler Tarafından Engelleniyor

T.Turhan ve diğerlerinin Ziverbey'de işkence altında yalan ifadeler ve ikrara zorlanmalarından 1 hafta kadar önceleri, 12 Martçıların zirvesinde yaşanan çekişmelere bakmamız gerekiyor; çünkü bu değişim sonucu Ziverbey Zihnipaşa Köşkü'nde yapılanlar açığa çıkacaktır.

M.Batur anlatıyor:

"26 Haziran 1972 günü komutanlar bir araya gelirken, herkesin bildiği, fakat o güne kadar hiç değinilmeyen bir konuyu, Memduh Paşa şöylece ortaya koydu... Yürürlükte olan ve tarafımızdan imzalanmış 12 Mart Muhtırası var, bu dönem henüz sona ermemiştir. Halbuki Ağustos sonunda benim ve Deniz Kuvvetleri Komutanı'nın hizmet sürelerimiz doluyor. Bu durumda ne yapmamız lazım? Sizler ne düşünüyorsunuz?" diye sorduğunda Batur:

"Sezinlediğime göre Memduh Paşa ve Amiral, bu konuyu evvelce aralarında konuşmuşlar ve hizmette kalmak için bir formül arıyorlardı ve bu düşünceleri pek yanlış da değildi, ama çözümü çok zordu. Bana düşüncem sorulduğunda: Bu konu, şahsi olarak en az beni ilgilendirir; çünkü benim bir yıl daha sürem var." der ve Tağmaç'a bu işin olamayacağını yasalar ve kurallar çerçevesinde anlatır. Yani Batur, Gürler ikilisi Tağmaç'ın görev uzatma teklifine sıcak bakmamaktadırlar. Çünkü bazı duyumlar almışlardır.

Açıkcası gizli saklı yapılan Ziverbey sorgulamalarının kokusu ve amacı ortaya çıkmıştır. Batur ve Gürler karşısında Tağmaç, Eyiceoğlu ve Türün guruplaşması su yüzüne çıkmaktadır. Aşağıdaki olaylar bu görüşümüzü bakın nasıl kanıtlıyor?

Jetli Ağustos Tayin Terfisi Ankara Semalarında Batur'un Jetlerinden Tağmaç Yanlılarına Gözdağı

M.Batur anlatıyor:

manın Adalet Bakanı Oltan Sungurlu'nun dediği gibi "İşkence yapan vatan hainidir!" (Yenlyüzyıl, 21 Aralık 1997) T.Turhan, "27 Mayıs 1960'tan 28 Şubat 1997'ye", Sorun Yayınları, 1. Kitap, 2001, İstanbul.

Temmuz sonlarına doğru Faruk Paşaya ve bana çok güvenilir bir kaynaktan önemli bir haber ulaştı. Habere göre, bir büyük siyasi partimizin, Komuta değişikliği üzerindeki plan ve görüşlerin şöyle özetlenebilir.

Memduh Paşa emeklilik günü olan 1 Eylüle kadar görevde kalacak, süreleri 30 Ağustos günü dolacak olan Org. Gürler ve Oram. Eyiceoğlu otomatikman emekli olacaklar, ben Askeri Şura'ya alınacağım, Org. Sancar Genelkurmay Başkanlığına, Org. Faik Türün ise Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na getirilecekler. Haber doğru olmayabilirdi ama her ihtimale karşı önlem almak gerekliydi.

Ağustos ayı başında birliklerimizi denetlemek üzere Faruk Paşa ile beraber uçakla İstanbul'a gidiyorduk. Faruk Paşaya: *"Gelin, Cumhurbaşkanı'na gidip duyduklarımızı açıklayalım,"* önerisinde bulundum. *"Bu konu benimle daha fazla ilgili olduğu için sen git anlat,"* dedi.

Florya Köşkü'ne gidip Cumhurbaşkanı'na konuyu anlatırken: *"Faruk Paşa nerede?"* diye sordu. *"Yolda, Kalender Orduevine gidiyor,"* deyince, zile bastı, gelen Yaver'e, *"Faruk Paşaya haber ulaştırın, bekliyorum,"* dedi. Trafik polisi vasıtasıyla Faruk Paşaya bilgi verildi ve kendisi de gelince konuyu yeni baştan görüştük.

Cumhurbaşkanı bizlere: *"Birkaç gün evvel de bana Eyiceoğlu geldi. Ağustosta Muhsin Paşa hariç, üçünüzün hizmet süresi doluyor, bir defa da denizciden Genelkurmay Başkanı olursa ben göreve devam ederim dedi."*

Ben, Cumhurbaşkanı'na: *"Sayın Cumhurbaşkanım eğer haber doğru ise herhalde pasif bir durumda kalmamızı bizden beklemezsiniz. Onun için bu konunun çözümünü elinize alınız."* dedim.

Cumhurbaşkanı bana: *"O halde sen yarın Ankara'ya dön, Başbakan'a git, benim selamlarımı söyle, Hükümet üyelerini Faruk Paşanın Genelkurmay Başkanlığı konusunda fikren hazırlasın ve sonra kararname hazırlığına girişsin."* dedi.

Ertesi gün Ankara'ya döndüm ve Başbakan'a durumu ve Cumhurbaşkanı'nın isteğini naklettim, anlayışla karşıladı ve gereğini yapacağını söyledi.

O arada benim emrimle Ankara semalarında jetler uçmaya başlamıştı. Ne yapalım... kimileri el altından amaçlarına ulaşmak isteyince bu yollara sapmak gerekli oluyordu.

Ağustos 1973 sonlarında Şura'ya katılan Orgeneraller onuru-

na Hariciye Köşkü'nde bir akşam yemeği düzenlenmişti. Yemekten sonra salonun bir köşesinde Başbakan Naim Talu, Genelkurmay Başkanı Org. Sancar, Bakanlardan Nizamettin Erkmen ve ben hasbihal ediyorduk. O esnada Org. Doğan Özgöçmen Başbakan'a yeni 1.Ordu Komutanımız, diye takdim edildi. Org. Özgöçmen yanımızdan ayrılınca Nizamettin Erkmen ile Semih Paşa arasında şu konuşma geçti.

Erkmen: *"Faik Türün Paşanın durumu ne oluyor?"*

Sancar: *"Emekli oluyor."*

Erkmen: *"Buna Beyefendi*(228) *çok üzülecek, sizinle altı ay evvel konuşurken böyle dememiştiniz? Faik Paşa Kara Kuvvetleri Komutanı olacak demiştiniz."*

Sancar: *"Ben böyle bir sey söylemedim, şu anda böyle bir hareket Eşref Akıncı Paşayı azletmek gibi olur."*

Ben söze karıştım ve: *"Sayın Erkmen... hem kışlaya, okula, camiye politika girmesin dersiniz, hem bu işlere karışırsınız."* dedim. Gelecek yıllarda bu gibi karışmalara tanık olacağımızı tabii ki o anda bilemiyordum.

"Biz 12 Mart dönemi bitmediği için görevden ayrılmıyoruz." dediyse de **F.Gürler Genelkurmay Başkanı oldu**.

Ağustos ortalarında dört komutan bir araya geldiler ve aynı konu tekrar açıldı. M.Tağmaç: *"Ben son güne kadar ayrılamayacağım."* dedi. Bunun anlamı Faruk Paşanın emekli olması demekti. Bunun üzerine Batur şöyle dedi: *"Sayın Orgeneralim... yeni bir yasa çıkarıp görev süreniz uzatılmadıkça görevde kalamazsınız ki, zaten Meclisler tatilde. Bir deklarasyonla 'Biz 12 Mart dönemi bitmediği için görevden ayrılmıyoruz,' diyebilirsiniz, ama bu kararınızı kimse içtenlikle onaylamaz. Gelin, başkalarının oyununa düşmeyelim."* Uzun süre düşündükten sonra kararını verdi: *"O halde ben bir hafta izinle İstanbul'a gideyim, dönüşte Faruk Paşaya görevi teslim ederim."* dedi.

Böylece 1972 Ağustosunda F.Gürler Genelkurmay Başkanı oldu. Tağmaç ve Oramiral Eyiceoğlu emekliye ayrılırlar. Orgeneral Semih Sancar Kara ve Oramiral Kemal Kayacan Deniz Kuvvetleri

---

(228) S.Demirel'i kastediyor. Demirel Türün'ün icraatından memnundu. Nitekim daha sonra partisinden milletvekili yapacaktır. E.Y.

Komutanı oldular, o yıl Orgeneralliğe terfi eden Turgut Sunalp da Genelkurmay 2.Başkanlığına atandı.(229)

"Biz 12 Mart Muhtırasını, Gürler cumhurbaşkanı olsun diye imza etmedik."

Cumhurbaşkanlığı seçimi hengâmesi içinde aklımıza Tağmaç geldi. Sahi, o bu işlere ne derdi? Ne diyeceğini tahmin ediyorduk. İstanbul'a gittim, bir arkadaşın vasıtasıyla evvela Celal Eyiceoğlu, sonra da Memduh Tağmaç'la görüştüm. İç ve dış basın önünde cumhurbaşkanlığı seçimi hakkındaki görüşlerini açıklamalarını teklif ettim. Böyle bir hareketin önleneceğini, ama fikirlerini bana söylemekte beis görmediklerini bildirdiler ve Tağmaç ilk flaş cümleyi patlattı:

"Biz 12 Mart Muhtırasını, Gürler cumhurbaşkanı olsun diye imza etmedik."

Eski Genelkurmay başkanı heyecanla devam etti:

"Ne bitmez tükenmez bir ihtiras ya Rabbi!.. Peki, Batur yine jetleri uçuracak mı?"

Tağmaç ayrıca şunları söyledi:

"*Ben burada asude köşemde, sükûnet fakat bir endişe içinde olayları izliyorum. Parlamento olarak inşallah mukavemet edersiniz. Her şeyin bir hududu vardır. Parlamento direnirse Gürler cumhurbaşkanı olamaz. Zorla gider Çankaya'ya otururşa, oradaki insan devlet başkanı olur, ama cumhurbaşkanı olamaz.*"(230)

Batur yeni Genelkurmay Başkanı'na *"Ziverbey'de neler oluyor?"* diye sorunca...

Talat Turhan (3-4 Temmuz 1972 - 1 Ağustos 1972), Ziverbey Köşkü'nde 31 gün hücrede tutulmuştu. Hazırlanan ifadeyi imzalamak istememişti. Elleri ve ayakları zincire vurulmuş halde, ağır işkenceler yapılıp, zorla ifade imza ettirilmişti. Aynı yöntem diğer tutuklulara da uygulanmıştır. Bu ifadeler alındıktan sonra, Sıkıyönetim Askeri Savcısı Nevzat Çizmeci, bir süre bekler. 1972 Eylül ayının son günlerinde Celil Gürkan'ı ve bu kanalla Gürler, Batur ve

(229) Muhsin Batur, a.g.e., s.360 vd.
(230) Orhan Tokatlı, "Kaybolan Yıllar, 1961-1973", Doğan Kitap, 2000, s.455.

Kaycan'ı suçlayıcı ifadeler savcılığın elindedir.

Tam bu günlerde beklenmedik bir gelişme olur ve Ziverbey'deki Zihnibey Köşkü'nde sorgulanan emekli Hava Kurmay Yarbay Necdet Düvencioğlu'nun durumu, Milli Savunma Bakanlığı Tuğamiral Numan Özdalga tarafından bir mektup ile Hava Kuvvetleri Komutanı Batur'a bildirilir.

Batur, 27 Ekim 1972 günü Genelkurmay Başkanı Gürler'e Ziverbey Köşkü'ndeki işkenceler konusunda yazılı başvuruda bulunur. Bu yazılı başvuru, Gürler tarafından 27 Kasım 1972 günü yanıtlanır. Yukarıdan gelen bu başvuru ve cevap, aşağıdaki komploculuları yukarıya karşı derhal harekete geçirecek. F.Türün'e bağlı İstanbul Sıkıyönetim Savcısı Çizmeci, 22 Aralık 1972 günü Gürler-Gürkan-Batur-Kayacan'dan söz eden ifadeleri Sıkıyönetim Komutanı Türün'e göndererek soruşturma isteyecektir. Türün'ün, Gürler ve Batur için doğrudan soruşturma açmaya gücü yetmeyecektir. Ancak onları suçlamanın 2.aşaması için C.Gürkan en uygun hedeftir. Öyle ya onlarla beraber darbe planları yapan heyetin en has adamlarından, ayrıca böylesine saygın bir generalin ifadesi çok işe yarardı. Türün düğmeye bastı ve derin devletin karanlık yüzü İzmir'de Gürkan'ın önüne çıktı.

Tümgenerale İşkence

Erlerden birinin Paşaya sert ihtarı:

"Parmaklarını gıtlatma ulan!.."

İzmir'de tatlı bir mayıs gecesi... Arabayı Orduevi'nin park yerine bıraktıktan sonra, eşimle elele tutuşup Orduevi'ne girdik. "Elele tutuştuk" diyorum; çünkü ertesi gün sınıf arkadaşlarımla sağlık ve afiyet içinde neşeli bir "Yıldız gecesi" geçirecektik.

Orduevinin lobisine girdik. Eşim asansöre doğru yöneldi. Ben de, odamızın anahtarını almak üzere resepsiyona yaklaştım. Lobide, kollarında kırmızı "As.İz./Askeri İnzibat" kolluğu takılı bir deniz, bir hava subayı ile bir de sivil kişi oturuyordu. Görevli ere oda numaramızı söyledim. Er anahtarlığa döndü, kutudan çekip aldığı anahtarı bana verirken:

"Komutanım, bu beyler sizinle görüşmek istiyorlar!" dedi.

Dönüp baktığımda, erin bana bu şekilde hitap etmesi üzerine yerlerinden kalkan ikisi subay üç kişinin bana doğru yaklaştıklarını

gördüm. İçlerinden Deniz Yarbayı olan:

"Komutanım, siz emekli Tümgeneral Celil Gürkan'sınız değil mi?" diye sordu.

"Evet!" dedim.

Bu yanıtım üzerine yarbay:

"Komutanım, bir konu hakkında bilginize başvurmamız gerekiyor!" dedi.

Benimle oracıkta oturup konuşacaklarını sanarak:

"Hayhay Yarbayım!" dedim ve holdeki koltuklara yöneldim.

Yarbay sıkılarak:

"Komutanım, burada değil. Emniyet Müdürlüğüne kadar gideceğiz!" dedi.

Ayağım suya ermiş, işin içyüzünü anlamıştım. Bu arada, asansör önünde bekleyen eşim de, bu konuşmalarımızı duyunca yanımıza geldi ve ne olup bittiğini sordu.

Celil Paşa derdest edilerek, geceyi İzmir Emniyeti'nde geçirir. Ertesi sabah eskortlu polis araçlarının nezaretinde kendi aracıyla İstanbul yönünde yola çıkılır. Orada nereye götürüleceğini bilmemektedir. Burada ayrıntılarına girmeyeceğim. Duygusal ve ibret verici olayların da yaşandığı bu yolculuk, 1.Ordu Komutanı'nın bulunduğu Selimiye Kışlası'nın nizamiye kapısında son bulur. İzmir'de ve yolda polislerin saygılı davranışları, bu kapıdan itibaren kabalığa dönüşecektir. Paşa, Kışla nizamiyesinde aracından indirilir. Bundan sonrasını kendisinden dinleyelim:

İstanbul Emniyetinin geniş arabasına bindim. İri kıyım ve telaşlı görünüşlü görevli, şoför muavini yerine oturdu, bir kişi de soluma yerleşti. Hareket ettik. Doğru Kadıköy iskele meydanına... İskelenin karşısındaki Kaymakamlık ve Emniyet Amirliği binasının önünde araba kaldırıma çıktı. Biraz beklemem söylendi. Bana eşlik edenlerden biri arabanın yanında beklerken öteki binaya girdi. Bu arada 4-5 metre kadar ileride, yine kaldırım üzerine çekilmiş Dodge marka bir askeri kamyonet duruyor ve başında da, saçları iki numara ile kesilmiş, sivil kıyafetli olmalarına karşın giyimlerinden er oldukları belli 3-4 kişi duruyordu. Kısa bir süre sonra binaya giren iri kıyım sivil görevli geri döndü ve bana: *"Araba değiştireceksiniz. Şu askeri araca binin!"* dedi.

Çantamı onlar aldılar. Ben arabadan çıktım. Dodge kamyonete yaklaştım. Etraf tenha... Vakit gecenin ilerlemiş saati. Kamyone-

tin arka perdesi indirilmiş ve arka kapağı yatırılmış durumdaydı. Bir er, arka branda perdeyi hafifçe-yeterince-araladı. Diğer iki er kollarımın altından tutarak -tabi bu arada ben de aracın devrik arka kapağına basıyordum- beni içeri soktular. İçerisi karanlık... İçeri girmemle birlikte, görüp seçemediğim biri elindeki bantla gözlerimi bağladı ve yan kanepeye oturttu. Bileklerime kelepçeyi taktı. Ayak seslerinden ve konuşmalarından, öteki erlerin de araca dolup sağıma, soluma, karşıma oturduklarını seziyordum. Herhalde araç şoförü ve araç komutanı da binmiş olacaklardı ki şoför mahalline ait kapılar kapanmıştı. Ama henüz hareket etmemiştik. İşte tam bu sırada öne doğru eğilmiş, dirseklerimi dizlerimin üzerine koymuş durumda, alışkanlıkla parmaklarımı kıtırdatıyordum ki, arabada yüzlerini göremediğim erlerden birinin, yukarıda anlattığım sert ihtarına maruz kaldım:

"Parmaklarını gıtlatma ulan."(231)

Gürkan, yön kaybettirici manevralarla dolambaçlı yollardan geçilerek, giriş kapısından itibaren büyük bahçesi olan bir yapıya getirildiğini anlar. Kırma taş döşeli bir zemin üzerinden yürütülerek içeri alınır. Dışarıda köpekler havlamaktadır.

Aşağıda, Paşanın başına gelenleri ve çektiği acıları özet bilgiler halinde veriyoruz:

Paşaya, giriş merdivenlerinde sağa dön, sola dön talimatları verilir. Sonrasını kendisinden dinleyelim:

"Üstünüzde ne varsa, saat dahil çıkarıp masanın üzerine koyun! Sadece sigaranız ve çakmağınız kalacak. Elbisenizi çıkarın ve şu pijamayı giyin!" talimatını verdiler. Ceplerimi boşalttım. Zaman kavramını yitirmem de arzu edilmiş olacak ki, saatimi de aldılar.

"Zenda Mahkûmu" Gibi Zincire Vuruluyorum

Şimdi sıra senaryonun en dramatik bölümüne gelmişti. Pijamamı giydikten sonra genç adam çavuşa: *"Tak zincirleri!"* emrini verdi. Çavuş, paslı ve beygirleri tavlada bağlamak için kullanılan tavla zinciri kalınlığında bir zincir ile (vaktiyle koşulu topçu subaylığı yaptığım için iyi bilirim!) iki bileğimi birbirine bağladı ve zincirin uçlarını da yine paslı bir kilitle kilitledi.

"Asker Kişi Sayılıyorsunuz!.."

Zincire bağlandıktan sonra şimdi sıra, genç adamın talimat

(231) Celil Gürkan, 12 Marta Beş Kala", Tekin Yayınevi, İstanbul, s.45.

vermesine gelmişti. Özetle şöyle konuştu:

"Şu andan itibaren askeri bir yerde bulunmaktasınız. Asker kişi sayılırsınız. Bu nedenle talimat dışı hareketleriniz halinde, hakkınızda asker kişiler hakkında uygulanan hükümler uygulanacaktır. Odada dolaşmak, pencerelere sokulmak yasak, elektriği gece, gündüz söndürmeyeceksiniz. Kapı açıldığında arkanı döneceksin."

Sarsılmadım dersem yalan söylemiş olurum. Nasıl sarsılmazdım ki, "zincire vurulmuş" bir adam oluvermiştim. Niçin getirilmiştim bu meçhul yere? Getirenler kimlerdi ve amaçları neydi? Ne tür gözaltına alınış biçimiydi bana uygulanan? Suç işlemiş isem elbet yargı organının önüne çıkarılırdım ve sorgum öyle yapılırdı. Bunun yöntemi, el ve ayak bileklerinin zincirlerle bağlanması mıydı?

Vakit oldukça ilerlemişti. Güçbela yatağa girdim ve birbirinden ayrılmayan iki elimle ortaklaşa şekilde, delik, yırtık battaniyeyi üstüme çekip yan tarafıma devrilerek yattım.(232)

Gürkan zincirlenmiş olarak sabahı zor eder. Eski köşkün camları beyaz boya ile boyanmış olduğundan dışarısı görünmüyordu. Kapıdaki nöbetçilerin içeriyi gözetleyebilmeleri için camda bir dikiz deliği açılmıştı. Yan odadakilerin konuşma ve ayak sesleri geliyordu. Demekki aynı durumda olan başkaları da vardı. Bir ara kapı kilidi çevrildiğinde paşa emirler gereği arkasını döner, içeri giren çavuş: *"Ayak yoluna gidecek misin?"* diye sorduğunda Paşa: *"Evet"* der. Gözleri yeniden bantlanır ve götürüldüğü heladan içeri sokulur. Paşa gerisini şöyle anlatır:

"Evladım, tuvalet yapacağım, tıraş olacağım. Ancak zincirleri çöz ki bu işleri yapabileyim!" dedim.

Sanmıştım ki Çavuş, zincirleri çözmeyi unuttuğu için tuvaletten çıkmaya hazırlanıyordu. Heyhat! Hiç de öyle değildi. Çavuşun yanıtı son derece ilginçti: *"Olur mu zinciri açmak?.. Yasak!.. İşinizi böyle göreceksiniz!.."* Kapıyı kapattı, kilitledi, çıktı.

Sağduyu sahibinin havsalasının almayacağı bir durumla karşı karşıya kalmıştım. Ellerim, ayaklanm zincirliydi ve ben bu durumda alaturka tuvalette, tuvalet gereksinimimi giderecek, temizliğimi yapacak ve tıraş olacaktım!(233)

Hela taşı kir ve pislik içinde, duvarda kırık, paslı bir ayna, musluk önünde eğribüğrü bir tekne. Kutu kadar olan bu küçük tuvalet-

(232)(233) Celil Gürkan, a.g.e.

te zincirli bir Türk Paşasının halini düşünün... Paşa tüm düş gücünü kullanıyor, fakat pratik bir çare bulamıyordu. 24 saat boyunca ellerini, ayaklarını bağlayan bu zincirleri kirletmeden def-i haceti nasıl yapacak, nasıl temizlenecekti.

C.Gürkan devamla:

Bir süre sonra çavuş kahvaltımı getirdi. Alelade bir plastik tabağa konulmuş tam 6 adet buruşuk zeytin. (TÜRÜN'ün konforlu "Gözaltı Köşkü"nde konuk edildiğim altı gün boyunca sabahları 6 zeytin verilmişti. O gün, bugün sabah kahvaltılarımda 6 zeytin yiyorum!) TÜRÜN'ün yüksek rütbeli subaylar için hazırlattığı bu çağdaş dinlenme evinin özelliklerinden biri de çatal ve çay kaşığı diye bir aracın yemek literatüründe yer almaması.

Ben anlattığım görkemli dekor içinde kahvaltımı ederken, bu sırada köşk bahçesinin çakıl taşlı zemini üzerinde hareket eden tekerleklerinin ve kapanan kapısının sesinden, bir cadde binek arabasının bahçeye girdiği belli oluyordu. Herhalde gelen kişi bir Generaldi! Daha sonraları, "Erenköy Ziverbey Köşkü"nün idari ve güvenlik yönetimi açısından Tümgeneral Memduh Ünlütürk'e bağlı olduğunu öğrenecektim. General Ünlütürk, -ki şimdi kendisi de emekli olup herhalde üstün niteliklerinden ve sadakatli hizmetlerinden olacak, Yönetim Kurulları üyeliklerinden aşağı düşmüyor.(234)

Saat 10.00'a doğru, sarı metalik çerçeveli gözlükleri olan tıknaz, kısa boylu, güleç yüzlü bir görevli geldi ve bana: *"İfadeniz alınacak! Aşağı ineceğiz!"* dedi.

Ben ifade alacak kişi ya da kurulun karşısına herhalde elbiselerimi giymiş olarak çıkacağımı sanıyordum. Oysa ki bu Köşk'te kural öyle değilmiş! Sırtımdaki pijama, el ve ayak bileklerimdeki demir zincirle -tabii bermutad yine gözlerim bantla kapatılmış olduğu halde konuşmalardan, Yüzbaşı olduğunu sandığım zatın kolunda odadan çıktım. Herkesin *"Albayım"* diye hitabettiği kalın ve davudi sesli bir kişi gerekenlere emirler veriyor.(235)

---

(234) İleride görüleceği gibi Köşk'te sorgulananların hepsi, Tüm.gen. Memduh Ünlütürk'ün Zihni Bey Köşkü'nü yönettiğini söylemişlerdir. M.Ünlütürk, önce evi bombalanan, 7 Nisan 1991'de de evinde kurşunlanarak öldürülen Ergenekon örgütü üyesiydi. 9 Kasım 1985 günkü Cumhuriyet'te yaptığı açıklama: *"Genelkurmay Başkanlığında kurulmuş olan Sıkıyönetim Koordinasyon Başkanlığının çalışma esaslarını kapsamaktadır. Bu nedenle General Celil Gürkan'ın iddia ettiği gibi, Ziverbey Köşkü'nün idari ve güvenlik açısından benimle hiçbir organik bağlantısı olmamıştır."*

(235) "Zihnibey Köşkü" MİT tarafından kullanılıyordu. 12 Mart döneminde Köşk

Şimdi soruyorum Orgeneral Türün'e:
"Benimle aynı toplantılara katılan Orgeneral Gürler, Orgeneral Batur ve Korgeneral Erçıkan için niçin Sıkıyönetim Komutanlığı yetkinizi kullanmadınız?"

"Değil emekli ve şerefli bir Türk Generali olarak kendim için, isnad edilen suçu ne olursa olsun, insanlık haysiyetine sahip, hiçbir kimse için layık görmediğim bir "gözaltı rejimi"ni neden uygulattınız bana? Gerçekten, sayın Yavuz Donat'a verdiğiniz demeçte ifade ettiğiniz gibi, beni de 'çeşitli eylemlerin faili olarak yakalanmış ve komünist militanı durumuna gelmiş' bir anarşist mi sandınız?

Yıllarca Sıkıyönetim Komutanı, Türkiye'nin en büyük kenti İstanbul'u titreten bir kişi olarak, adam tanımada ve değerlendirmede bu kadar mı deneyimsizdiniz? Yoksa ben mi güçlü bir aktör gibi rol oynamıştım? İnanıyorum ki bu iki olasılık da geçerli değildi.

O halde neden bu çağdışı sorgulama yöntemi? Dosyalar elinizde ve önünüzdeydi. Benimle aynı toplantılara katılan Orgeneral Gürler, Orgeneral Batur ve Korgeneral Erçıkan için niçin Sıkıyönetim Komutanlığı yetkinizi kullanmadınız? Eğer suçlu isem beni niçin mahkeme önüne çıkarmadınız ya da çıkaramadınız?"

Bilindiği gibi Türün emekli olduktan sonra, kendi ifadesiyle "lojistik hizmetlerinde çalıştığı" için uğraş konusu, Silahla Kuvvetlerin lojistik hizmetlerine uygun düşen kuruluşların yönetim kurullarında görev almış, AP'den milletvekili olup parlamentoya girmiş ve hatta, partisi tarafından Cumhurbaşkanlığına aday bile gösterilmişti. O sırada sivil demokrasimizin Cumhurbaşkanı adaylarından biri emekli Hava Orgeneral Muhsin Batur, ötekisi de emekli Orgeneral Faik Türün'dü.

Komutanlığı Türün'ün emrine verilmişti. Sorgu yapanlar asker kişiler değillerdi. Ancak hizmet personeli sivil giyimli er ve çavuşlardan oluşuyordu. Burada görev yapmaları(!) bağlı bulundukları birlik komutanlarının bilgisiyle mümkün olabilirdi. Deneyimli emekli subaylara sordum: *"Sivil giyinmiş olsa da, o kişinin hal ve hareketlerinden er olduğunu anlar mısınız?"* Hepsi *"Evet"* dedi. Gürkan'da bunu kolaylıkla anlamıştır. Ancak gözleri kapatılarak sorgulanan kişilerin önünde birbirlerine "albayım, yarbayım" diye seslenirlerdi. MİT'ci M.Eymür: *"Bazı arkadaşlarımız kendilerini albay, yarbay diye tanıtmaya pek meraklıdırlar. Assubaylıktan ayrılma MİT elemanı biri evine albay üniforması giymiş bir fotoğrafını asmıştı."* diyor. E.Y. "Kontrgerilla" kelimesi ilk kez burada kullanılmıştı. Köşk'te sorgulanan birçok kişi, sorguculara *"Burası Kontrgerilla teşkilatı"* dediklerini söylüyor.

"Pekiyi Paşam, bu derece değerli bir subaydınız, komutandınız, sevillyordunuz. Neden o... Gürler'e o. Batur'a alet oldunuz, onların oyunlarına geldiniz?"

Şimdi Erenköy Ziverbey Köşkü'ndeki sorgulamanın, kaldığımız yerinden devam edelim.

Birinci olasılık gerçekse, bu yüksek rütbeli kişiler, görevleri gereği, Orgeneral Türün, Tümgeneral Ünlütürk ve son günlerde bir dergiye verdiği demeçte, Ziverbey Köşkü'ndeki gözler kapalı yapılan soruşturmaları zaman zaman rahatça dinlediğini kendi ağzı ile itiraf edip kendini eleveren ve Orgeneral Türün'ün yardımcısı emekli Orgeneral Turgut Sunalp olamaz mıydı?.. Bu benim için hiç de sürpriz olmazdı.

Soruşturma başlamıştı.

"Pekiyi Paşam, bu derece değerli bir subaydınız, komutandınız, seviliyordunuz. Neden o... Gürler'e o... Batur'a (burada yinelemek istemediğim bazı kaba sözcükler kullanarak) *alet oldunuz, onların oyunlarına geldiniz?"*

"Paşam, nice genç pırıl pırıl memleket çocuğu subayların meslek yaşantısını karartan bu iki adama hesap sorulacağı gün elbette gelecek..."

Oysa ki, Albayın bu sözleri söylediği tarihte, Gürler, Genelkurmay Başkanlığı'ndan ayrılmış olmakla beraber Cumhurbaşkanlığına adaylığını koymuş, fakat kazanamamıştı. Batur ise fiilen Hava Kuvvetleri Komutanı bulunuyordu.

Kafamdan şimşek hızıyla bir soru geçti: Albay, nasıl oluyor da, biri daha geçen güne kadar Genelkurmay Başkanı ve Cumhurbaşkanı adayı, öteki de halen fiilen ve hukuken Hava Kuvvetleri Komutanı olan, bir başka deyimle güç sahibi bulunan bu komutanlar hakkında bu denli küçük düşürücü, aşağılayıcı sözler söyleyebiliyordu? Onların aleyhinde olduğunu bana telkin ederek, bende: *"Eyvah, başımızda lider gördüğümüz ve halen de güçlü mevkilerde bulunan bu komutanlar için bu sözler söylenebildiğine göre, haydi haydi bizim defterimizi dürebilecek kuvvette bir otoritenin karşısındayım"* kanısını uyandırıp tam bir teslimiyete düşmemi ve açıklamalarda bulunmamı mı sağlamak istiyor, yoksa, gerçekten, sadece beni ve benim gibileri değil, çok daha üst kademede, her

iki Kuvvet Komutanını da kucaklayacak, kapsamına alacak çok geniş çaplı bir suçlama ve arkasından da tasfiye operasyonu mu söz konusu?...

Sözlerinden Gürler ile Batur'u da sorguya çekecekleri iması seziliyordu. Albay, bu söylediklerine inanmamı sağlamak için olacak, hemen şunu da eklemeyi unutmadı:

"Ama Paşam, sizin gibi değerli arkadaşlarımızın ve nice genç pırıl pırıl memleket çocuğu subayların meslek yaşantısını karartan bu iki adama hesap sorulacağı gün elbette gelecek... Maskelerinin düşürüleceği günü göreceğiz. Ne kadar genç havacı subayın harcanmak zorunda kalındığını biliyor musunuz?"

"Yoo Paşam, olay öyle değil... Gerçeği söyleyin..."

Sorgulama çok ilginç bir önsöz ile başlamıştı. Albay, Silahlı Kuvvetler içindeki faaliyetleri, çalışmaları kısaca özetledikten sonra, benden Adapazarı'nda 2'nci Tümen Komutanlığım döneminden başlayıp son güne kadar geçen olaylara ait ne bildiğimi, ne dediğimi ve ne yaptığımı anlatmamı istiyordu. Başladım anlatmaya... Söylediklerim, hızlı şekilde makinede de yazılıyordu. Arada bir Albay, herhalde benim söylediklerimden hoşlanmamış, ya da tatmin edilmemiş olacak ki, zaman zaman sözümü kesiyor ve bana: *"Yoo Paşam, olay öyle değil... Gerçeği söyleyin... Biz her şeyi biliyoruz... Sonra külahları değişiriz!.."* şeklinde tehdit edici sözler de söylüyordu.

Bir arada şöyle dedi: *"Paşam, bize cuntaları anlatın, cuntaları... Onlar sizi kullandılar. Siz de onları anlatın da bitsin bu iş..."*

Albayın bu sözleri üzerine aramızda şöyle bir konuşma geçti:

Ben: *"Cunta falan yoktu. Kara, Hava, Deniz Kuvvetlerindeki silah arkadaşlarımız, kendi aralarında olsun, komutanlarıyla beraber olsun, olağan görevleri gereği zaman zaman bir araya gelerek, 12 Mart öncesi tehlikeli gidiş üzerinde durmuşlar, Ordunun uyarıcı görev yapması üzerinde görüş alışverişinde bulunmuşlar, ne gibi önlemlerin alınabileceğinin değerlendirmesini yapmışlardır."*

Albay: *"Kimlerdi bunlar?"*

Ben: *"Kimler olacak, ilgili Kuvvet Komutanlıklarının karargahlarında ve Genelkurmay karargahındaki yüksek rütbeli subaylar, generaller..."*

Albay: *"Mesela kim?"*

Ben: *"Mesela Korgeneral Atıf Erçıkan!"*

Albay: *"Ondan bahsetmeyin. O görevli."*

Ben: *"Ne görevlisi?"*

Albay: *"Karıştırmayın. Görevli işte..."*(236)

Bunun ne menen görev olduğunu, kimin tarafından ne amaçla verildiğini bilmediğim ve anlamadığım için, kendi kendime *"Ne adamlara temiz ve memleketçi bağrımızı açmışız meğer!"* dedim ve elimde olmayarak 1970 Ekiminde Brüksel'de bir NATO görevine atanarak Ankara'dan ayrılmak üzere olan çok değerli bir arkadaşımın: *"Gürler, Korgeneral Erçıkan'a karşı dikkatli olmanız görüşünde!"* dediğini anımsadım.

Albay sanırım elindeki yazılı bir metinden okuduğu izlenimini veren bir ton ile bana yine sordu:

"Paşam, siz emekli olduktan sonra 16 Mart 1972 tarihinde, emekliye sevk edilen 5 General/Amiral ve 8 Albay, eşlerinizle birlikte Ankara'da Kent Oteli'nin meyhanesinde, daha doğrusu gece kulübünde toplanmışsınız. Aranızda üniformalı bir de Kurmay Albay varmış. Bu toplantıda kafaları bulduktan sonra hep birlikte sizi emekli ettikleri için Silahlı Kuvvetlerden intikam almaya and içmişsiniz. Bunu anlatır mısınız?"

Bu suçlama karşısında sarsıldığımı hissettim... Emekli olmuş, ellerinde hiçbir güç, kuvvet bulunmayan, sadece içinde yaşadıkları memleketin refahını isteyen 13 emekli subay adına benden, niçin Türk Silahlı Kuvvetlerinden intikam alma andı içtiğimizi açıklamamı istiyordu! Oysa ki biz 13 emekli subay kim, koskoca Türk Silahlı Kuvvetlerinden intikam almak kim? Bana ve benim kişiliğimde öteki arkadaşlarıma yakıştırılmak istenilen böylesine hayal ürünü bir davranış, eğer bir ağız araması, ağız yoklaması değil ise, düpedüz hamhayalci bir istihbarat ürünüydü ve korkunç bir suçlama, saçma bir soru oluşturuyordu ve şöyle dedim:

"Albayım, size bu bilgileri veren kaynağın kim, neresi olduğunu bilmiyorum; öğrenmek de istemiyorum. Şayet resmi bir kaynak ise ülkemin güvenliği açısından üzülerek karşılarım. Herbirini çok yakından tanıdığım arkadaşlarımın, içinden yetiştiğimiz ve türlü nimetlerini gördüğümüz aziz Silahlı Kuvvetlerimizden, sırf emekli

(236) Ziverbey Köşkü'nde sorgulananlar A.Erçıkan dediklerinde hep aynı yanıtı almıştır.E.Y.

edildik diye intikam alma andı içecek derecede serseri, sergerde, sağduyudan yoksun kişiler olmadıklarını biliyorum. Elhamdülillah sağduyumuzu, aklımızı yitirmiş değiliz. Haklı ya da haksız şekilde biz emekli edildik diye, yıllarca şerefli saflarında hizmet gördüğümüz aziz Ordumuzdan neden intikam almaya kalkalım? Buna gücümüz mü yeter? Komutanlar bizi emekli ettilerse Silahlı Kuvvetlerimizin bunda ne günahı var? Böyle bir suçlamayı kemali şiddetle ve nefretle reddederim. Ayrıca o gece masamızda bir de üniformalı Kurmay Albayın olduğu iddia ediliyor. Kesinlikle gerçek dışı bir iddia ya da yalanın başka bir parçası..."

Sözlerime şunu de ekledim: *"Albayım, Kent Oteli'nin gece kulübü ya da biraz önce kullandığınız deyimle meyhanesi, yerli, yabancı, dost, düşman, casus, istihbaratçı, hırlı, hırsız, her türlü insanın bulunduğu bir yer. Eğer Türk Silahlı Kuvvetlerinden intikam almak gibi cahilce bir ant içmemiz söz konusu olsaydı, bunu, özel deyimi ile 'alâ mele innas (herkesin gözü önünde)' yapmazdık."*

Anlatmaya çalıştığım bu soruşturmayı yapan kişi kimdi? Gerçekten Albay mıydı? Sorduğumda Albay olduğunu söylemişti. Daha sonraları duyduğuma göre subaymış. Ama rütbesi Albay olmayıp bir Güvenlik bölümünde bulunuyormuş. Adının arkadaş çevresinde "Kel E..."(237) olarak geçtiği söylendi.

Ertesi sabah aynı tören. Saat 10.00'da soruşturmaya çağrı...

Soruşturma sonunda, kısa bir süre daktilo makinesinden tape edilmiş kağıtların çıkarılması, tel zımba ile zımbalanması gibi işlemlerin cereyan ettiğini sezinlediğim faaliyetlerden sonra Albayın davudi sesi: *"Paşam, şimdi tutanağa geçirdiğimiz ifadenizi imzalayacaksınız!"* dedi.

Koluma girerek beni sandalyemden kaldırdılar. Birkaç adım attım ileri doğru. Bir masanın başında, bir başka sandalyeye oturtuldum. Kağıt hışırtılarından, önüme masanın üzerine, imzalamam gereken ifadelerimi içeren kağıtların konulduğunu anlıyordum. Gene Albayın sesi: *"Paşam, şimdi gözünüzdeki bantı hafifçe aralayacaklar. Sizden rica ediyorum, göz bağınızın açılmasından yararlanarak çevreyi ve çevrenizdekileri göreceğim diye bir hevese kapılıp kurallara karşı gelmeyin... Sadece imzalayacağınız yeri görüp imzalayın, o kadar!.."* talimatını verdi.

(237) MİT Komünizm masasında görevli Kel Eyüp olarak bilinen Eyüp Özalkuş.

Oysa ki bu tür işlemlere maruz bırakıldığım bir yeri ve kişilerin görmek ve tanımak bakımından içimden hiçbir istek duymuyordum. Gerçekten de yanımda duran görevli, gözlerimdeki bantı, birkaç santim yukarı, kaşlarımın üzerine doğru kaydırarak beni, önümdeki kağıdı görebileceğim bir pozisyona getirdi. Ben de o gün olduğu gibi, bugün de bir türlü anlam veremediğim bu "Draconien/Zalimce" yöntem karşısında, gururumu ezdirmemek için başımı önümdeki masanın üzerine, kağıtlara iyice eğdim. Gerçekten de her tarafı kapatılmış, sadece "Celil Gürkan, emekli Tümgeneral" ibaresi yazılı, imza yeri yaklaşık 2x2 cm boyutunda açık bırakılmış ifade tutanağına içinde ne yazılı olduğunu, değil okumak şöyle bir gözatma olanağını bile bulamadan, dahası böyle bir isteğimi dile getirmeye bile gerek görmeden, içimden "Hadi Allah rastgetire!.." deyip bastım imzayı...

Ne yazıyordu bu ifadelerde? Gerçekten benim sözlerim miydi bunlar?.. İmza işi biter bitmez siyah bant tekrar gözlerim üzerine çekildi ve çevremle zaten kullanmadığım göz bağlantım kesildi.

İmza töreninden sonra Albayın ikinci bir talimatına muhatap oldum: "Paşam, en iyisi biz size yeterince kağıt ve kalem verelim. Siz bu konuda bildiklerinizi tüm ayrıntılarıyla doğru olarak yazın! Verdiğimiz kağıtlar dolunca görevli çavuş yazdıklarınızı alıp bize getirir. Biz size yeni kağıt veririz!.. Şöyle başlayacaksınız ifadenizi yazmaya: *'Silahlı Kuvvetler içinde oluşturduğumuz cuntanın faaliyetleri hakkında bildiklerim.'*"

Bu yöntem, bir bakıma benim de işime gelirdi. Çünkü hem olayları daha serinkanlı olarak anımsar, satırlara aktarırdım, hem de bu işleri gözüm açık olarak yapardım. Öğleden sonra bir tükenmez kalem ile beş tabaka beyaz kağıt getirdiler. Orgeneral Gürler ile Hava Orgeneral Batur'un temsil ettikleri kurulu düzene(!) karşı cuntalar kurup devleti yerle bir etmek isteyen(!) ihtilâlci General(!), itiraflarını(!) el yazısıyla hazırlayacaktı! Gürler ve Batur'un temsil ettikleri disiplin anlayışı, Orgeneral Türün'ün elinde böyle uygulanıyordu!

Masanın yanındaki döşemesi patlamış, yeryer kıtıkları dışarı fırlamış koltuğa oturdum ve başladım yazmaya...

12 Mart öncesi, Silahlı Kuvvetler içindeki örgütlenme çalışmalarını yazacaktım... Ne ilginçti! Eğer benim de içinde bulunduğum örgütlenme çalışmaları "cuntacılık" sayılıyorsa, bu "cunta"ya liderlik yapmış iki kişiden o günlerde biri Silahlı Kuvvetlerin hava gücünün

başındaydı, öteki de daha düne kadar Silahlı Kuvvetlerin tümünün başında bulunurken, Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyarak Arslanlı Kapıdan yeni ayrılmış güçlü kişiydi ve de sorgumun yapıldığı Ziverbey Köşkü, Sıkıyönetim Komutanlığına bağlı bulunmaktaydı. İşte böyle bir dekor içinde, Ziverbey Köşkü'nde eski Genelkurmay Başkanı ile fiilen hava gücünü komuta etmekte olan bir Hava Kuvvetleri Komutanını suçlayacak bir dosya hazırlanıyordu demek!..

Gözümün önünden Gürler ve Batur geçiyordu sanki... Suçum neydi? Neydi ki böylesine olaylarla karşılaşıyordum... Beraber değil miydik? Bilmedikleri hangi olayın içindeydim ben? Orgeneral Türün'ün ilavesiyle üçünün de (birinin bu soruşturmadan önce, diğer ikisinin de sonra) Cumhurbaşkanlığına adaylıklarını koymalarının faturası bizlere mi ödetiliyor ya da ödetilmek isteniyor yoksa?.. Gerçekten de *"Devlet Başkanlığını ben ne yapayım, bana Genelkurmay Başkanlığını, Arslanlı Kapıyı veriyor musunuz, ondan haber verin!"* diyen Gürler, Genelkurmay Başkanlığı koltuğuna oturduğu ve "Arslanlı Kapı" (Genelkurmay Başkanlığı Karargahına, şeref kapısı önündeki iki mermer arslan heykelinden ötürü verilen ad)'nın direğine direğine forsunu çektirdiği halde, zorlama ile Cumhurbaşkanı olabileceğini sanmış, "Arslanlı Kapı"yı bırakıp Çankaya yokuşuna tırmanmaya kalkmış ve bilindiği gibi yarı yolda kalmış; Türün ise AP'nin Cumhurbaşkanı adayı olmuştur. Hem de Batur'a karşı. 12 Martın bu üç kahramanı, 12 Eylüle uzanan yolda aynı makama ulaşmaya çalışmışlardı. Değişik yollar denediler. Amaçları hep bu yüce makama ulaşmaktı. Günahsızların omuzlarına basa basa... Ama üçü de ulaşamadılar. Ne ilginç... Sivil demokrasimizin üç Cumhurbaşkanı adayı da 12 Mart döneminin Orgeneral rütbesindeki asker yöneticileri arasından çıkmıştı. İkisi "darbe" hazırlayan, öbürü de bu iki Orgeneralı "tasfiye" etmek için işkenceli sorgulamalar yöneten bir başka Orgeneral...

İfademi değişik bir cümle ile başlattım. İlk beş sayfayı doldurdum, gönderdim. Yeniden kağıt göndermelerini bekliyordum. Bir süre sonra bir sivil görevli, elinde benim yazdığım sayfalar olduğu halde odama geldi ve kağıtları önüme atarak: *"Olmamış bu Paşam... Başlığını Albayın dediği gibi yazmamışsınız. Öyle yazmanız gerek!"* dedi.

Ben: *"İyi ama aziz kardeşim, vaki olmayan bir cuntadan, ihtilâl ya da darbe girişiminden ve cunta üyeliğinden söz ederek ken-*

di kendimi neden zorla suçlu duruma düşüreyim?.. Ben gerçeği yazıyorum." dedim.

Karşımdaki direniyordu: *"Hayır, öyle yazacaksınız. Albayım, külahlan değişiriz diyor, haberiniz olsun."*

Biraz daha değişik ifadeyle kaleme aldığım ikinci başlık da kabul görmeyince, üçüncüsünde, belleğimde kaldığı kadarıyla şöyle yazmak zorunda kaldım: "Gizli bir örgüt (cunta) oluşturup darbe hazırlıkları yaptığımız şeklinde iddia edilen, fakat bizim nazarımızda, sağlıklı fikir ve düşünce yapılarına, Atatürkçü ve ilerici niteliklerine inandığımız kişilerle, ülkenin içinde bulunduğu bunalımdan çıkış yollarını görüşüp tartışmamız ve kesinlikle başımızdaki komutanların bilgi ve onayı çerçevesinde sürdürülen memleketçi faaliyetlerimiz hakkında bildiklerimi şöylece özetleyebilirim..."

Her nasılsa bu kez, yaptığım bu giriş biçimi kabul edilmiş olacak ki yazdıklarımı alıkoyarak, artakalan kısımları yazmaya devam etmem için beşer sayfalık kontenjanlar halinde bana kağıt göndermeyi sürdürdüler. Yaklaşık 20-25 sayfalık bir ifade yazdım ve sonunu da şöyle bağladım: *"Ulu Tanndan niyazım, şerefli Silahlı Kuvvetlerimizi, aziz vatanımızı ve yüce ulusumuzu, 'Lider' geçinen, fakat sınav ve karar günü yaklaştığında, ya da gelip çattığında, kendilerine inanmış, umut bağlamış nice vatan evlatlannı yüzüstü bırakan, 'ben bu işin içinde yokum!' diyen inançsız, kazip şöhret (yalancı ün) sahiplerinden korumasıdır!.."*

En büyük sıkıntım okuyacak bir şeyin bulunmamasıydı. Nihayet, okuyacak bir şey bulamamaya karşı direnme gücüm son sınırına dayanmış olacak ki, görevli çavuşu çağırdım ve kendisine aynen şöyle dedim: *"Evladım, geldiğimden beri iki satır okuyacak bir şey vermediler. Ben okumadan duramam. 'Samsun' sigarasının paketinin üstünü okumaktan da bıktım. Başınızdaki gözlüklü Yüzbaşıyı gör ve kendisinden bana, uygun göreceği bir iki kitap göndermesini rice ettiğimi söyle..."*

Çavuş bana: *"Nasıl bir şey istiyorsunuz? Gazete sokulması yasak. Ne gibi bir kitap versinler?"* diye sordu.

Ben: *"Oğlum, ben ana dilim olan Türkçe'den gayri İngilizce ve Fransızca da bilirim. Bu üç dilden olmak şartıyla her kitap makbulüm. İster Kur'an, ister İncil, isterse Tevrat olsun razıyım!"* dedim.

Bu sözlerim Çavuşu son derece şaşırtmıştı. Şaşmakta da haklıydı kanımca. Çünkü belki de kendisine, *"odada eline, ayaklanna*

zincir vurulan Paşanın, Allah tanımaz, kıpkızıl Komünist olduğu" söylenmişti!.. Kimbilir? Şimdi işte bu Komünist General(!) Kur'an, İncil ve Tevrat gibi din kitaplarını bile okuyabileceğini söylüyordu!..

Duyduklarına inanamamış olacak ki gözlerini açа açа bana: *"Sahi mi söylüyorsun komutanım, sen Kur'an da okuyabilir misin?"* diye sordu Çavuş.

"Ne sandın ya oğlum, hamdolsun Müslümanım. Gerekirse Arapça harflerle yazılmış olanını da okuyabilirim!"

Çavuş, tam bir şaşkınlık içinde odadan çıkıp gitti.

Bir süre sonra elinde iki kitapla döndü. Kitapları bana uzattı, aldım, baktım. Belleğimde kaldığı kadarıyla biri Türkçe, biri Fransızca... Yaklaşık 100-120 sayfa olan Türkçe kitap, Rusya'da iflas eden Kolhoz teşkilatı gibi bir ad taşıyordu. Fransızca kitap ise bir cinayet romanıydı.

Kitapları, sırf okuma susuzluğumu gidermek için kısa sürede okuyup bitirdim ve Çavuş aracılığıyla geri gönderdim. Arkasını bekledim. Fakat gelmedi. Anlaşılan "Ziverbey Köşkü"nün kitaplığı son derece yoksuldu. İlk iki gündekilerin dışında, sorgusuz, sualsiz ve de en ufak bir açıklamada bulunulmadan daha dört tekdüze gün geçirdim.

Faik Türün'ün, üst rütbeli meslektaşlarına layık gördüğü "konforlu köşk"teki konukluğumun altın ı günü serbest bırakılmak üzere, önce Sıkıyönetim Askeri Savcılığına ve buradan Üsküdar arabalı vapur iskelesine götürülerek serbest bırakıldım.(238)

C.Gürkan karanlık emellerin ellerinde 6 gün geçirdikten sonra kapı önüne konulmuştur.

Önce Subayları emekli ederek sivilleştiriyorlar ve polisin gözaltına alması sağlanıyor. İşkence evlerindeki sorgulayıcılar arasında askeri personel veya asker gibi bilinmesi istenen siviller var. Ancak deneyimli bir komutan bunu fark eder. Buraya denetim amaçlı girip çıkan sorumlu general veya subayların olduğu bir gerçek. Sorgulamalar bittiğinde gözaltındakiler 1. Ordu Sıkıyönetim Komutanlığı'na teslim ediliyor. Sıkıyönetim nedeniyle asker asayiş ve güvenliğin başındadır. Polis, asker ayrı ayrı soruşturma, tutuklama yapıyor ve sonradan topu birbirine atıyor sorumluluk ve sorumlular da ortada kalıyordu.

(238) C.Gürkan, a.g.e., s.68 vd.

Emekli Tümgeneral Celil Gürkan, Türün'ün soruşturma isteği sonucunda, gözaltına aldırılarak sorgulanmıştır. General Gürkan hakkında, emniyet sorgusu yerine kullanılan Ziverbey'deki sorgudan sonra, Askeri Savcı tarafından ifadesinin alınması gerekirken, gözaltına alındıktan altı gün sonra serbest bırakılmış, ancak Ziverbey'de alınan ifadesi dava dosyasına konmamıştır!

Savcı Çizmeci'nin soruşturma isteminde adı geçen Orhan Kabibay ve Albay Bedri Buluç hakkında da herhangi bir işlem yapılmamış, General Lütfi Erol ise İstanbul'daki görevinden alınarak Erzincan'a gönderilmiştir.

Savcı Çizmeci'nin 22 Aralık 1972 günlü soruşturma isteğini içeren 19 sayfalık başvurusunun 3. sayfasında:

"Talat Turhan, Ankara'da Fuat Turan ve Salih Zeki Yılmaz'ı gördüğünü, onlara örgütün Ankara'daki sorumlu şahıslarını tanıttığını beyan etmiş ve darbe-i hükümet çalışmaları yapanlar içinde Mucip Ataklı, Cemal Madanoğlu, İrfan Solmazer, Numan Esin, Osman Köksal, Orhan Kabibay, Ekrem Acuner, Hava Generali Ömer Çokgör, Kara Kuvvetlerinden Celil Gürkan, Hava Albay İlyas Albayrak, Hava Albay Muzaffer'in bulunduklarını beyan etmiştir. Savcı Çizmeci, Celil Gürkan, Orhan Kabibay, Talat Turhan ve Numan Esin arasında anayasal düzeni askeri ihtilâl ile yıkmak amacıyla görüşmeler yapıldığını..."

... Orhan Kabibay'ın Rafet Kaplangı'ya söylediğine göre, Adapazarı'ndaki İkinci Tümen Komutanlığını yaptığı 30 Ağustos 1969 ile 30 Ağustos 1970 tarihleri arasında, İstanbul bölgesinin örgütsel yönden mesuliyetini Celil Gürkan deruhte etmekte olup, onun Ankara'ya tayini münasebetiyle 30 Ağustos 1970 sonrasına rastlayan dönemde 3. kol. Kurmay Başkanı Tuğgeneral Lütfi Erol'un bu mesuliyeti deruhte ettiğini ve onun sağkolu durumunda olan bir kimse olarak yardımcılığını Albay Bedri Buluç'un yaptığını...

... Celil Gürkan ve Orhan Kabibay'ın "Faruk Gürler, Muhsin Batur, Kemal Kayacan gibi komutanlarla görüşüp alt kademeyle irtibatlarını sağladıkları" yolunda konuştukları...

... Celil Gürkan'ın Rafet Kaplangı'ya "1971 yılı Mart 9 günü Ankara'da Bahçelievler mevkiinde bir yerde Amiral Vedii Bilget, General Atıf Erçıkan, Hava Tuğgenerali Ömer, Albay Mehmet Namlı ve bir kısım birlik komutanlarının toplandıkları, onlarla ihti-

lâlin 14 Mart günü gerçekleştirileceğini, bu iş için General Faruk Gürler'in direktifinin beklendiği yolunda konuşulduğu" söylendiği, 12 Mart Muhtırası ile konunun akamete uğradığı...

Savcılık iddialarından alınan bu paragraflar incelendiğinde Zihnipaşa Köşkü'nde işkenceyle alınan ifadeler ile aynı oldukları görülecektir. Hukuken hiçbir geçerliliği olmayan bu ifadeler, yıllar sonra el altından basına sızdırılarak, olayların gerçek belgeleri diye yayınlandı.

Savcı Çizmeci, 13'üncü sayfada şu görüşe de yer vermektedir:

"Sanıkların karşı karşıya bulundukları ceza mesuliyetinin ağırlığını kollektif hale getirmek üzere, şu anda ordunun yüksek kademelerini temsil eden Sayın Zevatın adlarından bahsetmeyi menfaatlerine uygun buldukları şeklinde tecelli etmektedir..."

Savcı Çizmeci, bundan sonra Sıkıyönetim Komutanı Türün'den şu istekte bulunmaktadır:

"Yukarıdaki hususların tetkikini müteakip kanuni gerçğinin ifasını ve haklarında soruşturma açılacak kimselerin güvenlik makamlarınca sorgulanarak leh ve aleyhlerindeki delillerle birlikte fezlekeye bağlanarak evrakın, hazırlık tahkikatı bitmiş bulunan, iddianamesi hazırlanmakta olan dosya ile birleştirilmek üzere gönderilmesini emirlerinize arz ederim."

Diğer tutukluların Celil Gürkan hakkında söylediklerini delil olarak kabul eden savcı, onu da tutuklamayı ister; ancak yanıtlanması gereken sorular vardır.

İşlerin Çatallaştığı Yer

Celil Gürkan 31 Mayıs 1973'te niçin gözaltına alınmıştı? Gözaltına alınıp sorgulandıktan sonra, niçin Askeri Savcılıkça da sorgusu yapılmadan serbest bırakılmıştı?

Celil Gürkan'ın sorgusundan sonra soruşturma o noktada durdurulmuştur. Soruşturma bu noktadan sonra sürdürülse, o günlerde kontenjan senatörü olan Genelkurmay eski Başkanı Faruk Gürler ve o günlerde Hava Kuvvetleri Komutanı olarak görev yapan Orgeneral Muhsin Batur'un da sorguya çekilmeleri gerekmekteydi. Celil Gürkan'ın Ziverbey'deki sorgu ve işkence evinde alınan ifadesinden sonra, Sıkıyönetim Komutanı Türün'ün, Gürler ve Batur için de soruşturma emri vermesi gerekirdi. (Eğer onlar da gö-

zaltına alınsaydı işin ucu M.Tağmaç ve C.Sunay'a kadar gidebilecekti. Bunların yanıtını T.Turhan'ın binlerce sayfa tutan savunmalarından çıkarabilir miyiz? E.Y.)

İşler bu noktada çatallaşmıştı!(239)

"Askeri savcılar sözü geçen komutanlar emekli oluncaya kadar, onların adlarını bir daha ağızlarına almamışlar."

"... ihtilâl eylemine giren kişilerin sermayeleri kelleleridir. Kelle yerine rütbe bırakmak ise tek kelimeyle ucuz kurtulmaktır."

Talat Turhan

Talat Turhan'ın 1 nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde yaptığı savunmasında şöyle diyor:

Bu davada yargılanan 57 kişiyiz. İddianamede, 18'imizin idamı isteniyor. Geriye kalanların 5 yıldan 15 yıla kadar ağır hapsi.

Askeri savcıya göre, eski Genelkurmay Başkanı Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur, Deniz Kuvvetleri Komutanı Kemal Kayacan suç ortaklarımız arasında. Daha birkaç suç ortağımız da var, bu davanın sanıkları arasına sokulmayan ve haklarında dava açılmayan.

İddianameye ve esas hakkındaki mütalaya göre, suçumuz adları geçen komutanların önderliğinde, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nı cebren ilgaya teşebbüs etmek," mevcut düzeni kaldırıp yerine Marksist-Leninist bir düzen koymaya kalkışmak...

İkinci kanıt:

Davanın açıldığı tarihle esas hakkındaki mütalanın okunduğu tarih arasında, suçlandırılan kişiler alayhindeki delil durumunda esas itibariyle bir değişiklik olmamıştır. Buna rağmen:

1. Esas iddianamede, Orgeneral Faruk Gürler, Orgeneral Muhsin Batur ve Oramiral Kemal Kayacan'dan hiç söz edilmemiş; bunlar suçlu sayılmamıştır. Çünkü o tarihlerde, bu komutanlar Silahlı Kuvvetlerin en yüksek kademelerinde bulunmaktaydılar. Görev başındaydılar.

(239) 1973 yılı ilginç gelişmelere sahnedir. 1973 Martında Genelkurmay Başkanı Gürler, Cumhurbaşkanı seçilmek için görevinden ayrılacak, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur "en kıdemli orgeneral olarak" Genelkurmay Başkanı olmak isteyecek. C.Gürkan, a.g.e., s.381 vd.

2. Sözü geçen komutanların adlarına, dava açıldıktan bir süre sonra politik ortam elverişli bulunmuş olacak ki ilk defa ek iddianamelerde yer verilmiştir. Fakat bundan sonra Orgeneral Faruk Gürler Kara Kuvvetleri Komutanlığı'ndan Genelkurmay Başkanlığı'na, Oramiral Kemal Kayacan ise Donanma Komutanlığı'ndan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na gelmişlerdir. Bunun üzerine, dava dosyasındaki delil durumu hep aynı olmakla birlikte, askeri savcılar, sözü geçen komutanlar emekli oluncaya kadar onların adlarını bir daha ağızlarına almamışlar, suçlu olduklarını iddia etmemişlerdir.

3. Adları geçen komutanlar **emekli olduktan** ve özellikle Orgeneral **Muhsin Batur** ve Oramiral **Kemal Kayacan** CHP'ye üye girdikten sonradır ki, askeri savcının esas hakkındaki mütalasında, kendileri **kesin olarak 'suçlu' ilan edilmişlerdir**.

Bu olay askeri savcıların hukukun gereklerine göre değil, fakat siyasal ortama ve duruma göre, kişiler aleyhine soruşturma açıp yönlendirdiklerini belgelemektedir.

İkinci kanıt:

İddianamede, 9 Martçılarla, 12 Martçılar aynı potaya konmuş; her ikisi de suçlu gösterilmiştir. Oysa:

9 Mart tasfiye edilen görüş, Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki radikal görüş ve eğilimleri ve bağımsızlaşmayı önermekteydi. 12 Mart ise tutucu görüş ve eğilimlerle, vardığı sonuçlar itibariyle dışa bağımlılığı simgeler. Bu açıdan 9 Mart bir dönüm noktasıdır. Sözü geçen iki eğilimden biri diğerini tasfiye ettikten sonra 12 Marta gelinmiştir. 9 Marta kadar, 9 Martçılar 12 Mart muhtırasını verenlerle beraberdirler. Bu tarihten sonra ise bu grubun herhangi bir aktivitesi ve eylemi olmamıştır. Bu duruma göre, hem 12 Mart muhtırasını verenler, hem de 9 Martçılar aynı potaya konup suçlanamazlar.

Askeri savcıya göre ise 12 Mart muhtırasını verenlerden hem cuntabaşı olarak Orgeneral Faruk Gürler, hem de onun 9 Martta emekliye ayırdığı General Celil Gürkan suçludurlar. Fakat her ikisi de görülmekte olan bu davanın dışında bırakılmıştır. Bu olay da davanın siyasal niteliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Üçüncü kanıt:

12 Mart muhtırasına imza koyan dört komutandan ikisi, Orgeneral Faruk Gürler ve Orgeneral Muhsin Batur, bu davanın savcıları tarafından, sonradan anayasayı ihlal suçlusu ilan edilmişlerdir.

Askeri savcılar, soruşturmanın hiçbir evresinde, muhtırayı veren diğer iki komutandan -Orgeneral Memduh Tağmaç ve Oramiral Celal Eyiceoğlu'ndan- hiç söz etmemişlerdir. Oysa ortada Ceza Kanunu'na göre bir suç varsa, bu suç her dört komutan tarafından işlenmiştir.

Bu konuda Türk Ceza Kanunu'nun 147. maddesi hükmü açıktır: *"Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nu cebren iskat veya vazifesini görmekten cebren menedenlerle bunları teşvik eyleyenlere idam cezası hükmolunur."*

12 Mart muhtırasını veren dört komutanın hep birlikte bu suçu işledikleri muhakkaktır.

Bizi ve 12 Mart muhtırasını veren komutanlardan ikisini, TCK'nın 146. maddesine göre "anayasayı kısmen veya tamamen ilgaya teşebbüs etmek"le suçlayan askeri savcıların, bu maddenin hemen altında yer alan 147. maddeyi görmemezlikten gelmeleri, bu madde sanki Türk Ceza Kanunu'nda yokmuş gibi 12 Mart muhtırasını veren diğer iki komutanı, (Memduh Tağmaç, Celal Eyiceoğlu) soruşturma ve kovuşturma istemi dışında bırakmaları, onların bir hukuk adamı gibi değil, fakat; dışarıdaki bazı güçlerden gelen isteklere göre, politik amaçların birer aracı olarak soruşturmaları yönettiklerini ve bu davayı açtıklarını en kesin bir biçimde ortaya koymaktadır.

Aynı olay, bu davanın hukuksal gereklerin ürünü olarak değil, fakat; yüksek yerlerdeki kişiler ve ekipler arasındaki bir hesaplaşmanın, (bütün savunmamız boyunca görüleceği üzere Sunay-Tağmaç-Türün üçlüsü ile Gürler-Batur-Kayacan üçlüsü arasında simgelenen bir çekişmenin) ve bu kanaldan çok yüksek düzeydeki bir politikanın ürünü olarak ortaya çıktığını kanıtlamaktadır.

12 Mart 1971. Türk siyasal tarihinde hiç kuşkusuz, önemli bir dönüm noktasıdır. Ancak muhtıranın verilişini, sıkıyönetimin ilanını, bu davanın tezgahlanmasını, yalnızca anarşinin varlığı, iktidarın yeteneksizliği, anayasanın uygulanmaması veya lüks olması gibi yüzeysel nedenlerle açıklamaya kalkışmak hatalı bir yorum tarzıdır. Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumu ve bağlı olduğu dış politik güçler ve ilişkiler dikkate alınmaksızın olaylara ve bu davaya yalnızca bir iç sorun gibi bakılmasının büyük bir yanılgıya ve yanlışlıklara düşülmesine yol açacağı kuşkusuzdur.

1. Bu ifadenin alındığı tarihte:

Orgeneral Faruk Gürler, KKK'dır.

Orgeneral Muhsin Batur, Hv.KK.

Oramiral Kemal Kayacan Donanma K.ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı muavinidir.

2. İfade tarihlerinden bir ay sonra ise:

Orgeneral Faruk Gürler, Genelkurmay Başkanı.

Orgeneral Muhsin Batur, Hava Kuvvetleri Komutanı.

Oramiral Kemal Kayacan, Deniz Kuvvetleri Komutanı'dır.

3. Bu ifadeler, adı geçen komutanları yıpratmak için, politika kulislerinde en büyük ölçüde kullanılmasına karşın, asıl ilgililerine, yani sınaklara ve sanık müdafiilerine bu dönemde kapalı tutulmuştur.

4. Özel bir amaçla, işkence yöntemleriyle dikte ettirilen bu ifadeler yıpratma malzemesi olarak kullanıldı. Bunu takiben Faruk Gürler, Cumhurbaşkanlığı vaadi ile kandırılıp, Genelkurmay Başkanlığı'ndan istifa ettirildi. Cumhurbaşkanı seçilemeyince de, ifadelerden avukat ve sanıkların yararlanması sağlanmış ve bunu 3 Nisan 1973'te esas iddianamenin verilmesi izlenmiştir.

5. Askeri savcı esas iddianamesinde ihtiyatlıdır. İfadelerde adı geçen komutanlar suçlanılmasına rağmen, bu dönemde soruşturmanın hududu "Talat Turhan" hedef alınarak çizilmiştir. Fakat iddianameden, açıkça görülmektedir ki, ikinci hedef General Celil Gürkan-Orhan Kabibay olarak saptanmıştır.

6. Askeri savcıyı ve onun gerisindeki güçleri iddianameyi verdikten sonra Mayıs 1973'te bazı kişiler gözaltına alınıp, ikrarlara zorlandılar.

8. Bununla yapılmak istenen, ikinci evrenin uygulanmasıydı. Yani, soruşturmayı Celil Gürkan ve Orhan Kabibay'ı da içine alacak kadar genişletmek.

9. Orhan Kabibay'ın milletvekilliğinden dolayı dokunulmazlığı olduğundan onu, üçüncü evreye bıraktılar ve yerine Fakih Özfakih'i ikame ettiler.

10. Haziran 1973'te ikinci evre uygulamalarına fiilen başladılar ve bu amaçla Em. Gn. Celil Gürkan, Em. Kur. Alb. İlyas Albayrak ve Fakih Özfakih, Gn. Ömer Çokgör, Em. Dnz. Bnb. Erol Bilbilik, Kur. Alb. Bahattin Taner, Kur. Alb. Nedim Arat alındılar. Ancak bu girişimden sonra, Muhsin Batur ve Kemal Kayacan tertibin kendilerine doğru yönlendirildiğinin farkına varıp, tırmanma girişimini, aktif müdahale tehdidiyle önlediler. Bu etki sonucu, bir haf-

ta gözaltında tutulup istenilen yönde ikrarlar alındıktan sonra Gn. Celil Gürkan, İlyas Albayrak ve Fakih Özfakih serbest bırakıldılar.

"Sunay-Tağmaç ve Türün üçlüsünde simgelenen emperyalistlerle bütünleşmiş, işbirlikçi iç güçler, Gürler-Batur-Kayacan üçlüsünü buna engel görüyorlar ve onları bertaraf etmek istiyorlardı."

11. As. Savcı Nevzat Çizmeci ve onun ardındaki güçlerin hesabı bu son girişim ile bozulmuş ve tutmamıştı. Perde gerisinde olanlar için mesele yoktu; ama perde önündeki As. Savcı 25 Mayıs 1973 tarihli ek iddianamesiyle Faruk Gürler'i cunta başı ilan edip açığa düşmüştü. Yerlerini muhafaza ettikleri için de ellerinde tertipçilerce dikte ettirilen sayısız ifadeler olduğu halde Muhsin Batur ve Kemal Kayacan isimlerini gizledi. Bu suretle oyunun 3. perdesi Eylül 1973'te oylanacaktı. Soruşturmaya bu üçlüyü de fiilen katmak üzere tezgahlandığı halde zor oyunu bozmuş ve As. Savcı yine açığa çıkmıştı.

12. Gözaltına alınan kişilerin geri çekilmesiyle, sırtlarını sıvazlayan güçlerin pek öyle gözüktüğü gibi kuvvetli olmadığını anlayınca, As. Savcı selameti görevini değiştirmekte buldu.

13. Yapılmak istenen neydi? Sunay-Tağmaç ve Türün üçlüsünde simgelenen emperyalistlerle bütünleşmiş, işbirlikçi iç güçler, Gürler-Batur-Kayacan üçlüsünü buna engel görüyorlar ve onları bertaraf etmek istiyorlardı.

14. Bu senaryo içinde, iktidar kavgası yapan iki klik birbiriyle açık mücadeleye girişecek kadar kuvvetli olmadığı için, başka yollar denemekteydiler. Sunay-Tağmaç ikilisi kendi yeteneklerini veya yeteneksizliklerini çok iyi bilen kişilerdir. Buna rağmen, Türkiye'nin çok önemli bir döneminde senelerce gizli ve açık iktidar olmayı başarmışlardır. İktidar olmalarına da, 10 seneden beri, bütünleştikleri örgütlere borçludurlar.

Olayların zorlaması sonucu doğan bu ilişkiden, her iki taraf da memnundur. Çünkü örgütler ve onların bağımlı olduğu dış güçler de bu iki kişiyi, kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktadırlar.

15. Bir taraf omuzlarının gücüne, diğer taraf Makyavelist bir politika içinde, entrikanın her türlüsünden yararlanarak mücadele edip birbirini temizlemek istemişlerdir.

16. Bomba davası, Sunay-Tağmaç-Türün üçlüsünün Gürler-Batur-Kayacan üçlüsünü bertaraf etmek amacıyla, yargının araç olarak kullanılması düşüncesiyle açılmıştır.

17. Dava sanıklarının büyük şansı, bu kavgada her iki iktidar kliğinin de bugün yenik düşmesi ve 14 Ekim seçimlerinin, tertip güç ve örgütlerini geri çekmiş olarak niteleyebiliriz. Çünkü adalet tarihinde, en büyük zulümlerin, yargının, kaba kuvvet elinde alet edildiği dönemlerde uygulandığını görüyoruz.

18. Eğer 12 Mart muhtırasının verilmesi bir suç ve cuntasal faaliyet ise bu suçlama içinde Memduh Tağmaç neden yoktur?

19. Türkiye'yi 12 Marta getiren olaylar ve bu olaylar içinde kişiler vardır. Bu dava iddianamesi 12 Mart muhtırasının bir kanadının, diğer kanadını suçlayarak bertaraf etmek için açılmıştır. Fakat suçlanılan kişilerden hiçbiri davaya getirilmemiştir.

20. İddianamede bu konuda açık ve kesin bir çelişki vardır. O da 9 Mart ile 12 Martın aynı potaya konulmak istenmesidir. Bu iki eğilimden biri diğerini bertaraf ettikten sonra 12 Marta gelinmiştir. O halde bu gruplar bugün aynı pota içine nasıl konulabilmiştir?

21. 9 Mart bir dönüm noktası olup, Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki radikal görüş ve eğilimler ile bağımsızlaşmayı hedef alan bir tarzı önermekteydi. 12 Mart ise tutucu görüş ve eğilimlerle, dışa bağımlılığı simgeler. Bu nedenle yaşayabilmesi için ilk işi, 9 Martçı görüşü bertaraf etmek olmuştur.

22. Bu iki grubun çalışması ise 12 Mart olayı ile sonuçlanmıştır. Bu duruma göre, 12 Mart muhtırasını verenlerin tümü suçlanılmadığına göre, 9 Marta kadar onlarla beraber olan 9 Martçılar suçlanılmazlar. 9 Marttan sonra ise bu grubun herhangi bir eylem ve aktivitesi olmamıştır.

23. Bu iddianameye göre ise cuntabaşı olarak hem Faruk Gürler suçludur, hem de onun emekliye ayırdığı General Celil Gürkan. Ama ikisi de dışardadır.

24. Fakat Talat Turhan'dan T.Slh.K. adına 12 Martın başarısız kişilerinin hesapları sorulmaktadır.

25. Beraber suçlandığım kişilerin kumandanlık koltuklarında oturdukları bir dönemde, her türlü baskı, zulüm, tehdit ve işkenceye maruz kalarak tek başıma verdiğim kavgayı, bugün de veriyorum. Manen yanımda ne Gürler, ne Batur, ne de Kayacan ve ne de 9 Martçılar var.

26. Sol literatürde "küçük burjuva"nın kaypak olduğu yazılıyor. Benim bütün hayatım, bu gözlemin doğruluğunu yansıtmaktadır. Evet "küçük burjuva" kaypağın kaypağı, kalleşin kalleşidir.

27. Aslında benim kavgam hiçbir zaman, küçük burjuvanın, her iki kanadının, yukardan aşağı oluşturmayı yeğledikleri, jöntürk gelenekli, iktidar girişimlerinden yana olmamıştır. Belki ülkenin bulunduğu ekonomik ve sosyal koşullar içinde bu yolu, ehveni şer olarak kabul etmişimdir. 27 Mayısa gönül verişim bundandır.

28. Ama, 12 Mart, hem "hiyerarşik ihtilâl", hem jöntürk gelenekli iktidar mücadele yöntemlerinin, hem de ehveni şerci görüşlerin iflasını belgelemiştir. Bütün bu özlemlerin faşizmle noktalandığını, benim gibi faşist özentisi uygulamalarının hedefi olmuş herkes bugün anlamış bulunuyor.

29. emperyalizmle bütünleşmiş, uydu bir politikanın çirkefine batmış ve bu amaçla kurdukları gizli örgütlerle, dışarıdan aldıkları strateji ve taktiklerle, devrimciler üzerinde provokasyon düzenleyenlerin, bu kokuşmuş düzeni yaşatma girişimleri boşunadır. Bunu onlar da biliyorlar ve bugün için sadece zaman kazanmaya çalışıyorlar. Çırpınmaları boşunadır. Çırpındıkça batacaklardır.

30. Evet sahte milliyetçilerin, dümenlerine baktıkları bu düzen mutlaka değişecektir. Düzen iki yolla değişir. Oyla, zorla...

Türkiye'deki sosyo-ekonomik koşulların gelişmesi ve özellikle, olayların Amerikan uydusu politikadan yana olan işbirlikçileri doğrulamaması ve Amerikan dostluğu efsanesinin deneylerle aydınlığa kavuşması, oyla düzen değişme girişimlerinin şansını, bugünkü iç ve dış koşullar karşısında artırmış bulunuyor. Oyla düzen değişiminin halka dayalı ve alttan yukarı demokratik bir girişim olduğu, bu nedenle halkın özlemlerini yansıtacağı ve devrimci halk sınıflarının özlemlerine cevap verebilmek için, iç ve dış sömürüye karşı çıkacağını ve tam bağımsız bir politika izleyeceğini bugün çok kişi anlamış bulunuyor. 14 Ekim seçimleri, halk özlemlerinin böyle bir politikayı desteklediğini gösterdi. Bu gelişim bugün için Türkiye'nin şansıdır.

Fakat aynı dönemde Allende-Bülende formülleri ortaya sürüldü ve "Dünya Düzen Değiştirme Örgütü"(!) Ecevit'in iktidar olmasını önledi.

"Gürler-Batur-Kayacan üçlüsü. Bomba davası, onlar gaflet içinde uyurken bu engeli aşmak için tezgahlanmıştır."

12 Mart içinde, yukarıdan aşağı oluşan, üç yönlü iktidar özlemlerinin yaşamış olduğunun tanığı olmaktayız.

1. Bunlardan ilkini, uydu ve bağımlı bir politika içinde, faşist iktidar özlemleri diye niteleyebiliriz. Bu özlemleri Slh. K.'ler içinde Sunay-Tağmaç-Türün temsil etmiştir.

Fakat bu üçlü hiçbir zaman Slh. K.'in kontrolünü tam olarak ele geçirememiştir. Çünkü karşılarında güçlü gördükleri bir engel vardır. Gürler-Batur-Kayacan üçlüsü. Bomba davası onlar gaflet içinde uyurken bu engeli aşmak için tezgahlanmıştır. Bu grup, karşı devrimci grup ve sınıflardan dış ve iç destekler bulmasına karşın, hiçbir zaman güvenebileceği bir politik desteğe de sahip olmamıştır. Politik ilişkilerde, her iki taraf birbirini idare ederek zaman kazanma hesabı içinde bulunduğundan, kesin çözüme ulaşamamışlardır. Bunun yanında, Türkiye'de faşist özentisi bir partinin, politik gücünü de hiçbir zaman yeterli bulamamışlardır. Fakat, kendi himayeleri ve destekleriyle senelerden beri oluşturulan militan grupları sahneye iterek, amaçları doğrultusunda anarşi ortamının hazırlanmasında kullanmışlardır. Sunay'ın, sağcı komandoları "milliyetçi gençler" diye nitelemesinin nedeni de bu hizmetlerinin, tinsel karşılığı anlamını taşıyordu.

"Hava Kuvvetleri'nin genç subay kesimini budayınca Türün'ün deyimi ile Batur "avize gibi" tavanda asılı kalmıştır."

2. 12 Mart kadroları içinde ikinci eğilimi, Gürler-Batur-Kayacan üçlüsü temsil etmişti. Gerçekte, bu dönemde bu grubun eğilimlerinin sözcülüğünü 12 Marttan önce, muhtıracı Batur, aynı yöntemlerle yapıyordu. Bu çıkışları yaparken de güvencesi, kuvveti içinde aynı görüşü paylaşan kişilerdi.

Oysa, Muhsin Batur 12 Marttan sonra Gürler'den de umduğunu bulamamanın etkisi ile karşı grubun kendi desteğini sağlayan, Hava Kuvvetlerindeki genç subayların kıyımına seyirci kalmıştır. Ne yazık ki, bu kadarla da yetinmeyip, onların ağzı ile dün desteğinden yararlandığı bu kişileri suçlamıştır.

Kendilerince oluşturulan bu ortamda, Sunay-Tağmaç-Türün üçlüsü, General Tevfik Türüng'ten de yararlanıp, Hava Kuvvetleri'nin genç subay kesimini budayınca, Türün'ün deyimi ile Batur "avize gibi" tavanda asılı kalmıştır. Gürler'in ise hesabının başka olduğunu olaylar göstermiştir.

Bu nedenle, bu grubun 12 Marttan sonra bir eğilimi ve görüşü olduğunu söylemek hatalı olur. Gerçekte bu grup 12 Marttan önce 9 Martta tavsiye edilen görüşü, kendi şahıslarında yansıtmışlardı. Bu görüşü, (Jön Türk geleneğine uygun, küçük burjuvanın asker kesimine dayalı, Atatürkçü anlayışla, 27 Mayıs Anayasası'na daha da sosyal içerik vererek, zamanla halkla bütünleşme amacına yönelmiş ve bir ölçüde, tam bağımsızlığı kendine şiar edinmiş burjuva radikalizmi olarak niteleyebiliriz.)

Gürler-Batur-Kayacan üçlüsü, bu özlemleri bir ölçüde pasifize etmek için, "Reformist gerişimleri" önerdiler ve etkilerinin olduğu dönemde, 1. Erim hükümeti ile bazı çevrelerde umut yarattılar. Fakat 11 bakanın tasfiyesine seyirci kalmakla "halktan kopuk" bu girişimin de iflasına tanık oldular. Sunay-Tağmaç ilişkisi, dışa bağımlı gizli örgütlerin, entrika, şantaj, provokasyon, terör gücünden yararlanıp, bir yandan Gürler-Batur-Kayacan'ın altlarını boşaltırken, 11'lerle simgelenen politik güçlerini de dağıtmayı başardılar.

Tağmaç'ın özlemleriyle, tutucu politik güçlerin özlemleri arasındaki paralellik, 1961 Anayasasının suçlu sandalyesine oturtulmasıyla sonuçlandı. Suçlanılan parlamento, bir yandan da reformist özlemcilerin silahını elinden almak için reformlar yapıyor göründü.

3. Bu dönemde, iktidara göz dikmiş her iki iktidar kliğinde de bir başka eğilimin filizlendiği görüldü. Seçimleri ertelemek, şekli demokratik ve parlamenter görünüm içinde, perde gerisinden iktidarı gütmek, bunun içinde kendi temsilcilerini cumhurbaşkanı yapmak. (a) Gürler'in cumhurbaşkanlığı ve (b) Sunay formülü bu özlemlerin dışa vurulmuş yansımalarıdır.

4. 12 Mart sonrası uygulamaların "sosyal uyanışma, ekonomik gelişmeyi aştı" gerekçesiyle, emekçi halka yöneltilmiş, birer hıyanet girişimi olduğunu anlamak için birkaç istatistiğe bakmak yeter. Buna karşın, halkın demokratik uyanıklığı sonucu 14 Ekim seçimleriyle Türk kamuoyu, hem 12 Martı, hem de onun ardındaki, saray entrikalarına taş çıkartan, makyavelist, oportünist küçük burjuva devrimi özlemlerini mahkum etmiştir. Büyük ıstıraplar ve ka-

yıplar pahasına da olsa 12 Martın bu dolaylı yararını görmemezlikten gelemeyiz.

5. Oyla halkın özlemlerine cevap verilmeyen ülkelerde ise emekçi halk kitleleri, aşağıdan yukarı bir oluşumla, zor kullanıp iktidar olmaktadırlar. Bugün dünyada 1 milyar insan böyle bir düzen içinde yaşıyor. 1 milyarlık bir realiteyi görmemezlikten gelip, bir ideolojiye savaş açmak, Don Kişot'luktur. Amerika bir yandan yumuşama politikası gereği sosyalist ülkelerle pazarlığa giriştiği dönemde "ulusal kurtuluş özlemlerini" nötralize etme amacıyla, az gelişmiş ülkeleri bir ideolojik kavgaya itmesi olgusunu da görmemezlikten gelemeyiz.

Bu açıklamadan sonra kendi durumumun eleştirisine geçebelirim:

a) Askeri savcıya göre Marksist-Leninist bir düzen getirmek için, silahla düzen değiştirerek bir cuntanın "İstanbul grubunun sivil kesimi başkanıyım." Bu cuntanın başı Faruk Gürler, mensupları Batur, Kayacan ve 9 Martçılar ile Milli Birlikçiler, aydınlar, yazarlar vs.

Yani iki karşı grup, 9 Mart ve 12 Mart, bir potaya yeniden konulup, 12 Martın hesabı sorulmak söz konusudur.

b. Anayasaların temel ilkelerinden biri, "yasa önünde eşitlik ilkesi"dir. İddianamelere göre, baş sanık olarak gösterilen kişiler dışarıdayken, hangi hak, hukuk, insaf vicdan ölçüleriyle benden hesap soruluyor?

c. Duruşmadaki beyanlarım bazı basın organları tarafından, ters bir yorumla aleyhimde kullanılıp, Gürler-Batur-Kayacan cuntası içinde gösterildi. Oysa ben, bu kişilerle 1960-1961 döneminde kurulmuş olan "Silahlı Kuvvetler Birliği" örgütü içinde beraber olduğumu dile getirmiştim. Bu örgütün kuruluş gayesi ise, düzeni demokrasiye dönüştürmekti. Bu amaçla o dönemde hem Genelkurmay Başkanı ve hem de "Silahlı Kuvvetler Birliği örgütü başkanı" olan Sunay'ın denetimi altında her gün "Jandarma Subay Okulu"nda toplandık. Bu toplantı zabıtları, el değiştirmiş olmasına rağmen muhafaza altındadır. Kasettiğim toplantılar bunlardır. Sırası gelmişken şu hususu da belirteyim ki Silahlı Kuvvetler Birliği'ni ilk önce eleştiren kişi de benim.

d. 12 Mart öncesi Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki gelişimlerden, 9 Martçı görüşü benimsediğimi ve bu görüşün uygulanması için, alınan karara katılmadığım ve buna olanak verilseydi tüm so-

rumluluğu da benimseyeceğimi duruşmada açıkladım. Kararlarına iştirak ettirilmediğim halde, bir muhayyel cunta adına senelerden beri yargılanıyorum. Cunta başı ilan edilenler, cumhurbaşkanlığı denemelerine girişirken, cunta üyeleri olarak suçlanılanlar kuvvet komutanlarıyken, bu hesaplar onlar adına benden soruluyor ve bu kişiler, oynanan oyunun farkında olmaksızın hâlâ ikbal arıyorlar.

e. 9 Martçı kadroya 1970'lerden sonra, 27 Mayıs modeli hakim oldu. Bu görüşten hareketle, askerlerin her şeyi yapabileceklerine inandılar. Bu nedenle sivil dedikleri kişilerle ilişkilerini kestiler. Gerçekte, iktidarı paylaşmada kolaylık sağlamak, bir de bilinen isimleri aralarına alıp, girişimlerinin yanlış değerlendirileceği sanısı içinde, bu tutumla kendi sonlarını hazırladılar. Oysa Türkiye'nin 10 senelik döneminde bütün olayların süzgecinden geçmiş, başarısızlıklarından bile sonuç çıkarmış kişilerin en azından önerilerine sırt çevirmek gafletti.

İlyas Albayrak'ın tanıklığı, bu görüşümün doğruluğunun kesin bir kanıtıdır. Komiteler kurup anayasa taslağı hazırlatan sayın komutanlar, omuzlarının gücüne ve iç hizmet kanununun 35. maddesinin güvencesine sığındılar ama, Talat Turhan sanık sandalyesinde, üç senedir "ön anayasa taslağı çalışmaları"ndan uzak kalmamak savıyla yargılanıyor.

"Faruk Gürler'in son anda yan çizerek, sayısız kişinin felaketlerini hazırladığını..."

(1) Biyografik istihbarat dersi görmüş sayın kurmaylar, 10 senenin deneylerinden geçmiş kişilerin önerilerinden yararlanmayı bile düşünmediler. Örneğin:

(2) Bir Talat Turhan, 22 Şubata kadar uzanan olaylar dizisi içinde, İstanbul grubu başkanı olan, Faruk Gürler'in son anda yan çizerek, sayısız kişinin felaketlerini hazırladığını, kader arkadaşlarının sehpaya gidişine seyirci kalışının ayrıntılarını açıklayabilir ve belki onların da 12 Martta aynı oyuna gelmemek için koşullarını açıklayabilirdi. Bunun yanında, ihtilâle giden bir grubun, en önemli sorununun devrim anını saptamak olduğunu, bu anın saptanılmasında, en büyük gafletin, "bugün erken, yarın geç" kuralını bilmemek olduğunu örnekleriyle açıklayabilirdi. Ayrıca zarlarını atan ihtilâlcilerin yaşama ve başarıya ulaşma şanslarının karşısına çıkması ola-

sılığı olan, her engeli temizlemek azim ve kararına bağlı bulunduğunu belirtip, bu engellerden en güçlü olanının da, meşrutiyet ve hiyerarşi olduğunu açıklar, onları uyarabilirdim.

(3) Ne yazık ki çok yakın tarihten ders almaksızın, aynı hataları tekrarlayıp, sonlarını hazırladılar. Gerçekten bir ihtilâl eylemine giren kişilerin sermayeleri kelleleridir. Kelle yerine rütbe bırakmak ise tek kelimeyle ucuz kurtulmaktır.

(4) İdeolojileri, onu benimsemiş sınıfları, öncü kadroların da katkısıyla iktidara ulaştırırlar.

(a) 27 Mayısı yapan kişilerin, tek tek bugün bulunduğu yere göz atmak; 27 Mayısın sonuca ulaşmamasının nedenini anlamak için yeterlidir.

(b) Benzeri gözlemi, 9 Martçılar için de yapabiliriz. Emekli olduğunun haftasında, Sunay'ın kapısını çalıp iş isteyen Hv. Generali iktidar olsaydı ne değişirdi? Dün karşısında bulunduğu politik kadroların saflarında, bugün milletvekilliği hayal eden kara generali iktidar olsaydı, hangi inancın savunuculuğunu yapacaktı? Emekli maaşına iki kuruş katkıda bulunmak için, dün karşısında bulunduğu karşı devrimci sınıf temsilcilerinin, hamiyetine sığınanlar düzeni nasıl değiştirebilirdi?

f. 27 Mayısı gönülden destekleyip, ilkeleri uğruna geleceğimi feda etmiş bir kişiyim. Buna karşın 27 Mayısçıları en ağır bir dille eleştirenlerden biri de benim. Yargılanmama neden olan, "Genç Kemalistler Ordusu" bildirisinde MBK üyeleri eleştirdiği için, dün cezalandırıldım. Bugün, aynı kişilerle ihtilâl hazırlamakla suçlanıyorum. Fakat yine yargılanan benim...

13 Kasım 1960'tan sonra kurulan Silahlı Kuvvetler Birliği üyesi olmama rağmen, bu örgütü en ağır bir şekilde ilk önce eleştiren de benim. Fakat, bu birlik eski üyelerinin kumanda katlarını işgal ettiği bir dönemde, her türlü komplonun hedefi yine benim...

12 sene önce subayken toplantı yaptığım için yargılandım ve cezalandırıldım. Buna karşın iki sene önce kendileriyle ihtilâl toplantılarına katıldığım savlanan subaylar dışarıda gezerken, ben onlar adına hesap veriyorum. O halde buna adalet denemez...

g. Aslında dış görünümü ile beni bu çok değişik grupların içinde göstermelerinin nedeni, senelerden beri satın alamadıkları, pasifize edemedikleri, yıldıramadıkları, devrimci inanç ve görüşlerimi mahkum etmek çabasıdır."

Talat Turhan'ın, olaylara bakışı, analizleri ve değerlendirmeleri sol söylem olarak algılansa da, iç ve dış etkileri içeren görüşlerini geniş bir perspektife dayandırmaktadır. Üst komuta heyetinin, 12 Mart sonrasında kendi içindeki uyumsuzluğu ve bölünmüşlüğü, bir iddia olmanın ötesinde gerçeği yansıtmaktadır. Bu durum Batur'un açıklamalarıyla da örtüşüyor. Ayrıca Talat Turhan hakkında MİT ve Sıkıyönetim suçlamaları ise olayın birinci elden tanığı Sadi Koçaş'ın aşağıdaki açıklamalarıyla boşa çıkmaktadır.

MİT'in bağlı bulunduğu Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş'tan geç kalan itiraf:

"MİT tarafından T.Turhan için yazılan o rapor yalandır..."

Sadi Koçaş anlatıyor:

Orhan Kabibay çok önemli bir ameliyat geçirmişti bir süre evvel. Ailece görüşmediğimiz için hastaneden çıktıktan sonra sadece bir kez Sayın Erim'le gitmiştik. Uzun zamandır görmemiştim. Bir akşam üzeri Meclis'ten çıkınca ona gittim. Talat Turhan'ı, 1961 sonunda KKK Odası'nda ilk kez karşılaştığımızdan beri görmemiştim. O da herhalde o günleri, o günlerin anormal ilişkilerini hatırlamış olmalıydı. Buna rağmen, Ordudan kalma bir sevgi ve saygı alışkanlığının sonucu olarak bir saat kadar süren dostça bir sohbeti hiç unutamıyorum. Tabii konu yine memleketin durumu, çözüm yolları, ihtimallerdi. Çok akıllı ve yetenekli bir subay olduğunu duymuştum Turhan'ın. Gerçekten öyleydi. Geçen üzüntülü yılların ne fizik, ne de moral bir etkisi görülmüyordu. Rahat konuşuyordu. Ancak dikkat etmiştim, bazı kimseler hakkında pek insafsızdı:

"Ordunun alt kademeleri baskı yapıyormuş. Bu yüzden Tağmaç karşı koyamayacakmış. Komuta zinciri içinde bir hareketten söz ediliyor. Hiç Sunay ve Tağmaç'la reform olur mu? Hem kendileri rezil olacak, hem orduyu rezil edecekler. Kendilerine ne olursa olsun, ama orduya ve şu en kritik dönemde görev alacak ekibe yazık olacak." diyordu.

Talat Turhan konuşurken çene kemikleri açılıp kapanıyor, adeta hırslanıyordu. Kendisini ve arkadaşlarını emekliye sevk eden bu iki komutanı affedemediği görülüyordu.

"Hadiselerden onlar da ders almışlardır her halde. Sonra etraflarında sağlam arkadaşlar var. Sunay'a gelince, bir hareket yapılır-

sa, bu aynı zamanda ona karşı da olmayacak mı? Eğer söylediklerniz doğruysa, benim asıl merakım, Tağmaç nasıl Sunay'a karşı bir harekâtın içinde olacak?" deyince Talat gülmüş ve:

"İlahi Albayım, Sunay'ın yapamayacağı iş mi var? Tağmaç'a gelince tanırsınız." demişti.

"Çalışkan ve namuslu bir adamdır Tağmaç. Bütün itibarını yok edecek bir bağlılık gösterisinde bulunacak kadar da yeteneksiz olduğunu düşünmek zor. Hiç mi ders almadılar on yıldır olup bitenlerden?"

"Onları bana sorun albayım. Nelerini biliyoruz. Siz ikili anlaşmalar ve üsler konusunda bir hayli sert çıkışlar yaptınız. Ne yaptılar o zaman? Bir şey yapmadılar değil mi? Yapamazlar. Namus bu mu albayım? Hırsız değil demek istiyorsunuz belki! Ah bir bilseniz ne yaptıklarını, neden yaptıklarını..."

Şaşmıştım kinin bu ölçüsüne ve on yıla rağmen sönmeyişine, azalmayışına... Halbuki on yıl evvel bütün bu adamlar beraberdiler. Hem de neden olduğunu bilmeden, başka bir gruba karşı. Örneğin bana karşı bile işbirliği yapmışlardı. Ama ben bütün yapılanlara rağmen, 2 ay sonra 22 Şubat olayları üzerine emekliye ayrıldıkları zaman her şeyi unutmuş, hepsini affetmiştim.

Kabibay'a geçmiş olsun demek için evine ikinci gelişimde hayatımda ikinci kez, fakat bambaşka şartlar altında karşılaştığım Talat Turhan'la aramızda geçen bu konuşmaları hiç unutmadım. Bu yüzden de 3.5 yıl sonra, İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi'nde Talat Turhan'ın şahidi olarak (o tarihte Turhanı Ankara'da görüp görmediğim) hakkındaki soru karşısında hiç sıkıntı çekmeden tanıklık görevini yapabilmiştim.

MİT 10 Mart 1971'de Talat Turhan İstanbul'da gizli bir toplantı yaptığını rapor etmiş; Sıkıyönetim mahkemesi de bunu aleyhte bir belge olarak değerlendirmek istemişti. Talat Turhan ise bu tarihte Ankara'da bana tesadüf edip konuştuğunu belirterek tanıklığımı istemişti.

Bu mahkemede sanık T.Turhan devamla *(Sayın Koçaş'ın, MİT'in o zaman bağlı olduğu Başbakan yardımcısı olarak, yalan olduğuna tanıklık ettiği bu rapor ve bu raporu yazan MİT hakkındaki görüşlerini de savunmam için gerekli görüyorum)* şeklindeki isteğine savcı itiraz etmiş ve bu soruyu sormamışlardı. Şimdi cevap vereceğim.

1) O rapor yalandır.

2) MİT'in işi gücü zaten, yasal görevlerini unutup, bu şekilde yasa dışı ve yalan raporları hazırlamaktı. Ve biz bu yüzden MİT'i ıslah etmek gereğini duyuyorduk.(240)

Celil Gürkan ve Talat Turhan ile ön plana çıkan Zihni Bey Köşk'üyle ilgili sadece birkaç örnek. Gerçekte asker-sivil pek çok kişi Ankara, İzmir ve Adana'daki toplama merkezlerinde benzeri muameleye tabi tutulmuştu. Bu konuyla ilgili bilgi ve tartışmalar ile görüşlere ileride yer verilmiştir.

Buradan itibaren askeri ve siyasi kanatta neler olduğuna kaldığımız yerden devam edelim.

52 General ve Amiralden Sadece 15'i Cumhurbaşkanı Asker Olsun Diyor

Bu sırada iç politikada yeni olaylar meydana gelmiş; İsmet İnönü, CHP Genel Başkanlığı'ndan ayrılmış, yerine Bülent Ecevit gelmişti. CHP hükümetten çekilebilir ve yeni sorunlar ortaya çıkabilirdi. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı seçimi yaklaşıyordu.

Bu ortam içinde Genelkurmay Başkanı Org. Gürler, 6 Kasım 1972 günü Korgeneral ve Orgeneral rütbesindeki general ve amirallerin katılacağı bir "Genişletilmiş Komuta Konseyi" toplantısı düzenledi. Batur, *"Benim teşebbüsümle bu gibi toplantılar bir daha düzenlenmedi."* diyor ve devam ediyor.

O günkü toplantıya biz dört Komutan dahil ve 2. Başkan dahil 52 general ve amiral katıldı. Konu ülkenin gidişatıydı. Ancak Cumhurbaşkanı'nın seçimi esas gündemi oluşturuyordu. Gürler dolaylı bir şekilde bu göreve angaje olarak komutanların eğilimlerini öğrenmek istiyordu.

Katılanların rütbe ve adları şöyleydi:

KARA KUVVETLERİ

1. Org. Faik Türün	17. Korg. İhsan Göksel
2. Org. Nilat Tulunay	18. Korg. Hamza Günalp
3. Org. Kemalettin Eken	19. Korg. Atıf Erçıkan
4. Org. Hamza Gürgüç	20. Korg. Fikret Elbizim
5. Org. Orhan Yiğit	21. Korg. Kenan Evren
6. Org. Doğan Özgöçmen	22. Korg. Vecihi Akın

(240) Sadi Koçaş, "Atütürk'ten 12 Marta", İstanbul, 1977, s.1861.

7. Org. N.Kemal Ersun
8. Korg. Zeki Erbay
9. Korg. Vehbi Elgin
10. Korg. Saddettin Canberk
11. Korg. Adnan Ersöz
12. Korg. Bahattin Alpkan
13. Korg. Mithat Ceylan
14. Korg. İhsan Gürkan
15. Korg. Fahir Atabek
16. Korg. Şecaattin Kuloğulları
23. Korg. Hilmi Arman
24. Korg. Abdurrahman Ereç
25. Korg. Fikret Göknar
26. Korg. İhsan Över
27. Korg. Sait Özçivrll
28. Korg. İbrahim Şenocak
29. Korg. Mazhar Uzer
30. Korg. Mahmut Ülker
31. Korg. Arif Koçak
32. Korg. Orhan Süerdem

DENİZ KUVVETLERİ

1. Koramiral Hilmi Fırat
2. Koramiral Bülent Ulusu
3. Koramiral Necmettin Sönmez

HAVA KUVVETLERİ

1. Org. Emin Alpkaya
2. Org. Nahit Özgür
3. Org. Ahmet Dural
4. Korg. Mehmet Eziler
5. Korg. İrfan Özaydınlı
6. Korg. Ethem Ayan
7. Korg. Osman Alpsü
8. Korg. Niyazi Gül
9. Korg. Samih Alaybayoğlu
10. Korg. Hulusi Kaymaklı
11. Korg. Cemal Engin
12. Korg. Kenan Göker

Batur'un bu toplantıyla ilgili değerlendirmesi:

12 Mart Muhtırası'ndan sonra Silahlı Kuvvetler, Bakan ve Başbakan atanmasına bile karışmamış veya karıştırılmamışken,(241) bu defa Cumhurbaşkanı seçimine kendisini angaje edecekti demekki ve toplantıda sorulan Cumhurbaşkanıyla ilgili soru, bana, Faruk Paşanın Cumhurbaşkanı olmak arzusunun ilk sinyalini verdi.

Zannedebilirsiniz ki... bir askeri müdahale dönemi yaşandığına ve toplantıya katılanların tümü asker olduğuna ve sorulan soruya göre katılanların hepsi veya çoğunluğu yeni Cumhurbaşkanı'nın asker olmasını isteyecekler... Notlarıma bakıyorum... sonuç hiç de öyle değil...

1. Asker olmasını isteyenler	15
2. Sivil olmasını isteyenler	6
3. Sivil veya asker olabilir diyenler	19
4. Sunay'ın süresinin uzatılmasını isteyenler	4
5. Bu işe karışmayalım diyenler	3

Bana göre, bazı özel konularda toplantıya gelenleri yönlendi-

(241) Hükümeti deviren ve asker güdümlü bir hükümeti kurduran 4 kişiden biri olan Batur'un *"Biz karışmamıştık"* demesi hayli şaşırtıcı. E.Y.

rici tutuma girmek ve bir kısım generalleri bir amaca hizmet için bağlamak uygun değildi.

Bundan böyle yalnız Komuta Konseyi (dört komutan) toplantıları ile yetinilmesi doğru olur. 12 Mart Muhtırası'nın ana prensiplerinin yürütülmesinden öteye giden teferruata girilmesi halinde günlük fiili politikaya girme durumu ortaya çıkar ki, bunun sakıncaları çoktur.

Bunun üzerine Faruk Paşa bana kendi el yazısıyla 23 Kasım günü cevap verdi. *"Sayın Batur Paşa kardeşim,"* diye başlayan mektubunda: *"... Tahmin ederim bir yanlış anlama var. Teferruata ve iç politikaya girme diye bir şey yok."*

Bu toplantıdan sonra Cumhurbaşkanlığı konusu artık istesek de istemesek de faaliyet alanı ve gündemimize girdi.(242)

Gelişmelere bakılırsa askeri kesim, TBMM'nin görevi olan Cumhurbaşkanlığı seçimine meclisten önce talip olmuş, oylama yapıyor, aday belirliyor, dayatma yapıyor, hatta kanunsuz işler düşünüyorlar. Bunun böyle olduğu askeri şura üyelerinin özel toplantısında açıkça görülüyor.

Muhsin Batur devamla:

"Faruk Paşayı teklif eder ret cevabı alırsak durumumuz çok fenar olur..."

Askeri Şûra'nın resmi gündemli toplantısı bittikten sonra, Şûra üyeleri özel olarak bir araya geldiler.

Konuşmalar, 12 Mart sonrasında asker siyasetçi çekişmeleri ve 12 Martın meşruiyetinin savunulması, generallerin hazırlıksız yaptıkları bu eylemin sıkıntıya düştükleri ve çıkış yolları aramakta olduklarıydı.

Önce Cumhurbaşkanlığı seçiminde uygulanacak genel yöntem üzerinde duruldu. Org. Türün, Amiral Kayacan, Org. Ersun, Org. Aktulga, Org. Yiğit, Koramiral Fırat; önce Sunay'ın müddetinin uzatılması, bu sağlanamazsa Gürler'in adaylığı konusunun ele alınması doğrultusunda konuştular. Hv. Org. Alpkaya ve Hv. Org. Özgür; önce süre uzatmayı sonra Muhittin Taylan'ın adaylığı konusunu dile getirdiler. Org. Gürgüç, Org. Tulunay ve Org. Özgöç-

(242) Muhsin Batur, a.g.e., s.361.

men ise partilere isim vererek konuşma yapılmamasını önerdiler.

Batur: *"Eğer partilerle konuşacaksak bu yüz yüze olacak, el altından istişare ve teklif olmaz. Sunay'ın süresinin uzatılması teklifimiz ret edilirse hiçbir şey olmaz, ama Faruk Paşayı teklif eder ret cevabı alırsak durumumuz çok fena olur. Onun için biz önce partilerin ne tip adaylarını kabul edemeyeceğimizi açıkça bildirmeliyiz."* dedim.

F.Gürler: *"Teklif edilirse kabul edecek miyiz?"* diye sordu.

Batur: *"Tabii edeceğiz, ne sakınca ileri sürebiliriz."* der.

Öğleden sonraki toplantıda detaya inildi ve aşağıdaki görüşmeler yapıldı:

F.Gürler: *"Mecliste yapılan oyunlarla Milli Savunma bütçesi kısıldı, seçimde rol oynayacak Bakanlık bütçelerine ilaveler yapıldı. Dün akşam bazı tartışma ve karşılıklı kusurlamalarda bulunduk, bu meseleyi o noktada kapatalım. Politikacılar samimiyetsizler ve oyun yapmaktalar. 12 Martı önce kabu ettikleri halde şimdi en azından Anayasa'ya aykırı görmektedirler; ama 12 Marta gelişte kendilerini hiç kusurlu görmemektedirler. Silahlı Kuvvetler içinde ayrılık çıkartmaya çalışmaktadırlar. Bir de meşruiyet meselesi var, hepimiz meşruiyetçiyiz. Ancak 12 Mart da meşrudur. Sıkıyönetim Mahkemeleri de buna istinat ederek karar vermektedirler. O halde 12 Mart müdahalesi istekleri de meşrudur. Şekli meşruiyeti de sonuna kadar muhafaza etmeye çalıştık. Eğer onlar, 12 Martı samimi benimsemiş olsalardı, meşru olduğunu Anayasa'da tescil ederlerdi. 12 Martı bütün Komutanların benimsemesi lazımdır. Silahlı Kuvvetlere yapılan sataşmalara mani olmalıyız. (Faruk Paşa bu arada Seyfi Öztürk, Turhan Bilgin ve Orhan Akça'nın yaptıkları ve hakikaten çirkin olan sataşmalarından örnekler okudu.) Siyasi huzur ve istikrarın temini lazımdır. Bu da ancak devletin başına seçilecek yetenekli bir insan ile ve reformların, partilerin ve seçim yasalarının çıkarılması ile mümkün olur."*

Org. T.Sunalp: *"Konuşmama bazı vaziyetlerin tepsit edilmesi gereğini belirtmekle başlamak istiyorum... Adalet Partisi Genel Başkanı'na ihtarda bulunulması gereklidir. Bir muhtıra daha verilerek her türlü seçimin ertelenmesi ve revizyon edilecek hükümetle göreve devam şekli üzerinde durulmalıdır..."*

Toplantıda Parti başkanlarına davet, doğrudan görüşmeler ve uyarılar yapılması ağırlık kazanır; ancak: *"Kimler nereye, nasıl çağ-*

rılarak, ne şekilde konuşulacak? Genel Başkanlar cevap vermeyip konuyu yetkili kurullarında görüşme bahanesini öne sürerlerse ne yapılacaktı?"

Org. S.Sancar: *"Önce bir bildiri yayınlayarak düşüncelerimizi bildirelim."*

Org. O.Yiğit: *"Bildiri yayınlamak yeni kanuna göre suç değil m?"*

Or. N.K.Ersun: *"Önce konuşmak daha iyidir."*

Org. F.Türün: *"... Yapacağımız hareketin sonucunu düşünmemiz lazım. Nasıl bir rejim gelecek?.."*

Org. Aktulga: *"Zaruret olursa 3'üncü madde işletilecek mi?"*

Org. Özgöçmen: *"Politik hayatta çok defa bekle-gör prensibi uygulanır, itidalli olalım."*

Org. Gürgüç: *"3'üncü maddenin (doğrudan el koyma) işletilmesinin fayda sağlayacağı düşüncesinde değilim."*

Org. Tulunay: *"Hissi taşkınlıklara gidilmemelidir... 3'üncü maddenin tatbiki kolay ele alınacak bir mesele değildir."*

Koramiral Fırat: *"... Sayın Sunay'ın süresinin uzatılması empoze edilmeli, bu sağlanamazsa konuya karışmamalı, Silahlı Kuvvetlere yapılan sataşmaların durdurulması istenmeli..."*

Hv. Org. Özgür: *"12 Mart Muhtırası'nın geçerliği üzerinde şüphe yoktur."*

Hv. Org. Alpkaya: *"... Cumhurbaşkanı'nın süresi uzatılmalı, bu mümkün olmazsa benimseyebileceğimiz bir aday empoze edilmelidir. Çaresiz kalırsak 3'üncü madde uygulanmalıdır."*

Org. Sunalp: *"... Ben 3'üncü maddenin düşmanıyım, ancak sevip sevmesem de, gerekli olursa tatbik edilmelidir kararındayım... Korkaklar ve çıkarcıların oyununu bozmak lazım. Seçim derken her türlüsünü kastediyorum, yani Cumhurbaşkanı seçimi dahil. Buna karşı çıkan parlamenterler istifa ederler, geri kalanlar göreve devam ederler."*

Oramiral Kayacan: *"... Cumhurbaşkanı'nın süresinin uzamasını isteriz, ama bu zayıf bir ihtimaldir. İki namzetimiz olmalı ve isimlerini tespit etmeliyiz. Biri Faruk Paşa olabilir, diğeri üzerinde isim vererek polemiğe girmek istemiyorum."*

13 Şubat 1973: Genelkurmay'da dört Komutan toplanır. Ancak Adalet Partisi ile temasın şimdilik mümkün olamayacağı öğrenilir.

Parti Genel Başkanları ve yanlarında getirecekleri heyetlerle Komutan evlerinde, Kontenjan ve Milli Birlik Grubu temsilcileriyle

Genelkurmay'da görüşülmesine, toplantılara askeri kanattan dört komutan ve Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı Org. Akıncı ile 2'nci Başkan Org. Sunalp'in katılmasına karar verildi.

İlk olarak Batur'un, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ve yanındaki heyette bulunan Kamil Kırıkoğlu, Ahmet Durakoğlu, Hüdai Oral, Hıfzı Oğuz Bekata ile görüşüldü. Sonra sırasıyla diğer komutanların evlerinde DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli ve heyeti, CGP Genel Başkanı Prof. Turhan Feyzioğlu ve heyetiyle toplantılar düzenlendi. Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel ise bu tarz bir toplantıya katılmayı reddetti.

Batur, Demirel'in bu davranışına karşı askerlerin yanıtı için şöyle diyor: *"Adalet Partisi Genel Başkanı davete gelmemek bir yana, ikinci sınıf silahşor sözcüleri vasıtasıyla bir kabadayılık gösterisi havasına girince, evvelce kararlaştırıldığı gibi bir bildiri yayınlamak farz oldu."* 21 Şubat 1973 günü Genelkurmay aşağıdaki bildiriyi TRT ve basın aracılığıyla duyurdu.

3 bölümlük duyurunun 1. bölümünde:

1. Sorumsuz veya sorumluluğunu idrak edemeyen bazı politikacılarla sapık ideoloji ve çıkar çevrelerinin, memleketin yüksek menfaatlerini hiçe sayarak ve Silahlı Kuvvetler'in vakur bir anlayış içerisinde bulunmasından cüret alarak, son aylarda gittikçe temposunu artıran yersiz beyan ve yorumlarda bulunmaları esefle müşahade olunmaktadır.

Diğer bölümlerde 12 Mart muhtırasına uyulması. Aksi halde.... gibi sert ifadeler yer alıyordu.

Bu bildiri TRT'nin 13.00 haber bülteninde yayınlandı ve aynı gün Demirel'in 12 Martçılara adeta demokrasi dersi vermeye kalkışan cevabını yayınladı.

AP Genel Başkanı Sayın Demirel'in cevabı şöyleydi:

"Türkiye Cumhuriyetinin bir Anayasası vardır. Bu Anayasa siyasi partileri demokratik hayatın ayrılmaz bir parçası saymıştır.

Adalet Partisi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın açık hükümlerine göre mevcuttur. Varlığını Anayasa ve Milletten gördüğü teveccühten almaktadır. Millete karşı sorumludur ve hesap vereceği yegane merci millettir. Türk Anayasası ile tayin edilmiş yetkilerin dışında, hiçbir yetkimizin olmadığına kaniyiz. Yerimizi, görevimizi ve sorumluluğumuzu doğru anlamışızdır.

Hür demokratik Cumhuriyeti savunduk ve savunmaya devam edeceğiz. Hür Demokratik Cumhuriyetin tarifi; Türk Anayası'nda yapılmıştır. Onun dışındaki tariflere iltifat etmek mümkün değildir.

Memleketin buhrandan çıkması için Adalet Partisi'nin katlandığı fedakârlıklar ortadadır. Yetki ve sorumluluklarımızı biliyoruz. Onu da bu tebliğle ilgili söylemiyorum. Biz kendi yerimizi nasıl anlanz, bunu ifade etmek için söylüyorum. Bu ülkenin hür haklarını bilir kimseleriz. Haklanmızın teminatını da Türk Anayasası'nda buluyoruz."

Bir komplo olacağını bile bile...

"... generaller için Gürler'e oy verecek milletvekili avlamaktan başka çare yoktu."

Demirel kendisini alaşağı eden muhtıracılara meydan okuyordu. TSK adına hareket ettiklerini söyleyen generallerin, politikacıların çalımları ile demokrasi arasında nasıl bocalayıp bunaldıklarını anlamak zor değildi. Şimdiki işleri GKB, Gürler'i Demirel'e rağmen Cumhurbaşkanı yapmaya gelmişti. AP'li bir cumhurbaşkanı istemeyen generaller için Gürler'e oy verecek milletvekili avlamaktan başka çare yoktu. Başta F.Gürler ve muhtıracı komutanlar tam bir aldatmaca ve komplo içine düşeceklerini bile bile kolları sıvadılar.(243)

Bu arada görevinin uzatılmasını isteyen Cumhurbaşkanı C.Sunay da boş durmuyor; ancak muhtıracılar uyarıyordu.

Cumhurbaşkanı C.Sunay: *"Faruk Paşayı senatör yapabilirim. Silahlı Kuvvetler birlik ve beraberliğini muhafaza etmelidir. Partilerden ve şahıslardan gelen vaat,-haber ve telkinlere inanmayın."*

Demirel Öldürülecek Miydi?

Bu sırada Senato Başkanı Tekin Arıburun Cumhurbaşkanı'na müracat ederek birtakım dedikodu ve haberleri dile getirir ve şöyle der: *"Silahlı Kuvvetler'den büyük ölçüde tehdit ve baskılara ma-*

(243) AP'li senetör Vural, kendisinin 50 kişiyi temsil ettiğini, Meclis içinde yüzün üzerinde Adalet Partili'nin Faruk Paşaya oy verebileceğini söylemiş. Adalet Partisi'nden Faruk Paşaya oy verecekler 135 kişiydi. Fakat ancak 17-18 imza vardı. Diğerleri imza etmediler, ancak oy vereceklerine söz verdiler. Org. Sunalp "Nihat Erim ve İsmail Rüştü Aksal gibi isimler üzerinde durulabilir, fakat bu sefer Org. Gürler'in şansı kalmaz, derken Korg. Över, "Sonuna kadar Gürler'i desteklememiz," gerektiğini ileri sürdü.

ruz kalıyoruz. Adalet Partisi Genel Başkanı ve yakın çevresinin hayatı tehlikeye girmiştir. (Güniz Sokak'ta emniyet tedbirleri azaltılmıştı.) Tehdit ve baskılara Partimiz tahammül edemeyecektir, icap ederse Meclisi terk edeceğiz. Adalet Partisi Genel Başkanı, Komutanların davetine icabet etmemişse bunun nedenlerinin dikkate alınması lazım gelir. Silahlı Kuvvetler önce kısa bir süre için sizin sürenizin uzatılmasını istemişlerdi, ama bunda samimi değillerdi. Şimdi de muhakkak kendi adaylarını seçtirmek istiyorlar, bunu kabul etmeyeceğiz..." Aldığı yanıt şöyledir: *"Nereden çıkarıyorsunuz ve bu öldürme konusunu, böyle bir şeyi kimse düşünmez. Adalet Partisi, Anayasa değiştirmek oldu mu yardımcı olur, diğer meselelerde ise Hükümeti desteklemez, 12 Marta tecavüz eder, böyle şey olmaz. Komuta Konseyi nedir?.. Böyle bir şey var mı? diye söz söylersiniz... Elbette Silahlı Kuvvetler kendini savunacak, emniyete alacak tedbirler arar."* dedim.

Bunun ardından ortalıkta dolaşan söylentiler, generaller ve Demirel gerginliğinin sürdüğü bu ortamda bu defa Demirel, 28 Şubat 1973 Çarşamba günü Cumhurbaşkanı ile görüşmeye gider. Komutanlar da bu görüşmeye katılmaktadırlar. Demirel oldukça uzun konuşmasının bazı bölümlerinde şöyle demektedir:

"Sayın Cumhurbaşkanım, benim daha önce belirttiğim gibi, özellikle bu son günlerde böyle bir toplantıya gerek görmemim en büyük nenedi, adeta iki kutup halinde gözüme çarpan büyük parti ve Silahlı Kuvvetler kutuplarının gittikçe birbirinden uzaklaşarak, adeta karanlık bir duruma doğru seyretmekte ve huzursuzluğa doğru gelişmekte olan durumun icabı düşündüm. Devlet Başkanı olarak ve son bir görev olarak bir hakemlik yapmak mecburiyetini duydum. Bunu Güvenlik Kurulu'na da izah ettim. Onlar da böyle bir teşebbüsün faydalı olacağını ve memnuniyet verici bir şey olduğunu söylediler. Şüphesiz benim hissettiğime göre Silahlı Kuvvetler'in bütün endişesi, bitaraf bir Cumhurbaşkanı üzerinde ısrarla durmaktadırlar. Tabii Parlamentonun seçeceğine göre böyle bir hususu onların hesaba katmaları lazım. Silahlı Kuvvetler'in bana vaki gerek tek tek, gerek yazılı müracatlarından aldığım sonuç budur. Hatta benim üzerimde durmuşlardır. Ben beyanatımı vermiş ve yorgunluğumu, Anayasa'nın sarih maddesi karşısında böyle bir isteği düşünmediğim gibi, bunu tartışanların da gayretkeş olduğunu ve nihayet ordu baskısıyla orada kalacak bir insan olmadığımı

sarahaten ifade etmişimdir.

Efendim bizim Erkânı Harbiye Reisiyle bir şeyimiz yoktur... Benim arz ettiğim şeyler gayri şahsidir.

Benim düşüncem şudur: Genelkurmay Başkanı şayet Cumhurbaşkanı seçilecekse, artık bundan böyle her Genelkurmay Başkanı mutlaka Cumhurbaşkanı olur. Böylelikle otomatikman artık Meclisler saf dışı kalır. Cumhurbaşkanlığı hitama ermek üzereyken Genelkurmay Başkanlığı'na kim gelirse o Cumhurbaşkanı olur. Bu durum ordunun içerisine siyaseti sokar... Hep siyasetin içinde olur ordu. Orduyu param parça ederiz... Biz böyle bir şeye, böyle bir karambole gelmeyiz."

Muhtıra İmzacıları Dağılmaya Başlayınca Batur: *"Bir ben kaldım, harcanmak istemiyorum."*

Demirel'in konuşması bitince, Batur beraber geldiği komutan arkadaşlarına dönerek: *"Siz gidin, ben Sayın Cumhurbaşkanı'yla özel görüşeceğim,"* der ve yalnız kalınca: *"Sayın Cumhurbaşkanım... Faruk Paşanın bu ortamda seçilebileceğini hiç zannetmiyorum. Seçilse de duruma hakim olabileceği kanısında değilim. 12 Marta imza atmış tek komutan olarak ben kalıyorum; benim durumum bu yüzden diğer komutan arkadaşlara benzemiyor. Bu nedenle, bundan sonra olacakların sorumluluğuna katılıp ismimi harcatmak istemiyorum. İkinci bir konu da Genelkurmay Başkanlığı. Üç buçuk senedir Kuvvet Komutanıyım, yani en eski Kuvvet Komutanı benim, gelenekleri biliyorum, ama niçin yasayı değiştirip Genelkurmay başkanlığına... Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri Komutanları içinden atama yapılır dedik..."*

5 Mart günü Faruk Paşa emekliliğini istedi ve Genelkurmay'da düzenlenen bir törenle Silahlı Kuvvetlere veda etti.

6 Mart günü Milli Savunma Bakanı Mehmet İzmen, Kontenjan Senatörlüğü'nden istifa etti. Boşalan yere Gürler, Cumhurbaşkanı tarafından atandı, 7 Mart günü de Senato kürsüsünden yemin etti.

Öte yandan Faruk Gürler Cumhurbaşkanlığına öylesine hevesliydi ki hiçbir uyarıya kulak asmıyor, gereğini görmezlikten geliyordu. Alaşağı ettiği hükümetin başkanından bu defa Cumhurbaşkanlığı için destek alamayacağı kesindi.

Batur şöyle söylüyor: "Sayın Demirel gayet açık tarzda ve hiç-

bir umut kapısını açık bırakmadan... Genelkurmay Başkanlığı'ndan Cumhurbaşkanlığı'na gelinemeyeceğini, yani açıkcası Faruk Paşaya oy vermeyeceklerini söylemiştir. O halde bu nokta bu kadar kati bilinirken Sunay, Faruk Gürler'i niçin kontenjan senatörlüğüne atamıştır? Bunun yanıtını Batur'un Sunay'la yaptığı bir görüşmede bulabiliyoruz.

C.Sunay, Batur'a: *"Yaptığım yoklamalar bana, Faruk Paşanın seçilebileceği intibaını verdi. Bu nedenle birkaç gün içinde kendisini Kontenjan Senatörlüğüne atayacağım. Siz de gerekli temasları yaparak, mesela Tayfur Sökmen, Özer Derbil veya Cihat Alpan'dan birinin, senatörlükten feragatini sağlayın."* demişti.

Faruk Gürler, Meclis içi temaslarına başladı, basında röportajlar ve demeçler çıkmaya başladı, Musa Öğün'e bağlı TRT de kendisine yardımcı oluyordu.

13 Mart günü Meclislerin ortak toplantısında Faruk Gürler'in adaylığı açıklandı ve ilk turun sonuçları belli oldu. Adalet Partisi adayı Tekin Arıburun 276, Faruk Gürler 203 oy. Demokratik Parti kendi oylarını Genel Başkanları Bozbeyli üzerinde kilitlemeyi uygun görmüştü. Bundan sonraki turlarda da Faruk Gürler hiçbir zaman 200 oyun üzerine çıkamayınca muhtıracılar çok zor durumda kaldılar ve hemen kulis faaliyetleri başladı. Ordu siyasetin cilveleriyle yüzyüzeydi. Güçleri ne olursa olsun, sivilleri alaşağı etseler bile, eninde sonunda onlarsız olmayacaklarının acı gerçeğiyle yüzleşmekteydiler. Aşağıdaki konuşmalar bunun en açık örneklerinden sadece biridir.

Semih Sancar telaşla Bülent Ecevit'i ziyarete gider ve şöyle söyler: *"Millet ve ordunun prestijini muhafaza etmemiz lazım... Ordu gergin durumda. Nedeni ise aday meselesi ve oyların dağılımı. Sizin mahfuz kalan oylarınız var. İstirhamımız, Ordu ve milleti rencide etmemek. Adayın biri eski Komutanımız, neyi rica ettiğimizi anlarsınız... Bizim bir alternatifimiz var, şimdiki Cumhurbaşkanımız. Bu alternatif, statünün muhafazası olur ve ancak iki büyük parti anlaşırsa Anayasa tadili ile bu formül işler. Bu iki hal tahakkuk etmezse biz çok sıkıntılı vaziyete düşeriz, bir cunta çıkar, hesapsız hareketlere girer, bizi selamete kavuşturun."*

Bülent Ecevit, kendisini cevapladı: *"Lütfettiniz, beni görüşmek için çağırdınız. Bu alternatif bana en çıkar yol gözüküyor. Öte yandan Sayın Gürler'in kişiliğine bir diyeceğim yok, fakat getiriliş tar-*

zı çok fena oldu. Seçilse bile, Parlamentonun da, Sayın Gürler'in de itibarı kalmayacaktı. O nedenle Sayın Sunay'ın uzatılma teklifine katılırım."

"Dün dündü, bugün bugün."

Süleyman Demirel

M.Batur, Gürler olayıyla ilgili şunları söyler:

Akşam komutanlar Kayacan'ın evinde toplandık, o sırada gelen bir telefon üzerine Semih Paşa...: *"Ben bir yere gidip geleceğim,"* dedi. Döndüğünde öğrendik ki Son Havadis gazetesi sahibi Mustafa Özkan'ın evinde Sayın Demirel ile buluşup görüşmüş. Ertesi gün bu buluşma duyuldu, Sayın Demirel önce inkâr etti ve sonra tarihe geçecek vecizesini söyledi... *"Dün dündü, bugün bugün."* Semih Paşa eve dönünce bizlere özetle şunları söyledi... : *"Sayın Demirel ile Jandarma Genel Komutanlığın esnasında yakın ilişkilerim olmuştu. Görüşmede Süleyman Bey bana, 'Ordunun sıkıntı içine düşmesini istemem, her iki hal tarzını desteklerim, ancak Gürler'in aldığı oy çok az, bunu nasıl tamamlayabilirim. Anayasa tadili ile yeni seçime ihtiyaç göstermeyecek şekilde Sunay'ın uzatılması formülü uygulanabilir,'"*

Demokrat partiden Baba lakaplı Dr. S.Bilgiç (Eski AP'li, sonradan yine AP'li): *"Durum düne kadar başka türlü, bugün ise farklı mütalâ ediliyor... Lüzumsuz yere asker-vatandaş karşı karşıya getirilmiştir. Ben sizlere evvelce de tek tek parlamenterlerin laflarına itibar edilmesini, yetkililerden söz almak gerektiğini ifade etmiştim, sizler bu fikrime itibar etmediniz... Gürler'in kazanması ihtimali kalmadı... Şu propaganda yapılmaya başlanmıştır... İki kişi emekli oldu (Memduh Paşayı ve Amiral Eyiceoğlu'nu kastetti), bir kişiyi de aday olunca ekarte ettik, Muhsin Paşa da Ağustosta emekli oluyor ve böylece biz 12 Martı imzalayanları tasfiye ederek seçimlere gidiyoruz diyecektir Adalet Partisi. Sunay Paşa, Gürler'i seçerken yanlış taktik kullandı, garanti olmadı, bu büyük hata oldu."*

Talat Asal ise: "*Gürler'in seçilmesinin temini, 12 Martın hukuken tescil edilmesini sağlar.*" diyordu.

15 Martta Ecevit Batur'a telefon etti ve: *"Yakın arkadaşlarımla görüştüm, Sunay formülünü uygun karşıladıklarını, mümkünse Cumhuriyet gazetesinde konu lehinde bir yazı yazılmasını*

sağlayın." dedi. Batur, Kemal Aydar ve Kurtul Altuğ'a telefon ederek bu konuda yardımcı olmalarını istedi.

Odama yakın mesai arkadaşım iki generali çağırarak onların yanında Senato Başkanı'na telefon açtım ve: *"Sizi desteklediğimi nereden çıkarıyor ve bu haberi yayarak propaganda yapıyorsunuz,"* dedim. Tekin Paşa (Tekin Arıburun) verdiği cevapta: *"Böyle bir şeyin varit olmadığını, ancak Meclise bazı subay ve generallerin gelerek tehditlerde bulunduklarını ve olay çıkarttıklarını, bunlara mani olmamızı,"* istedi.'

Prof. Turhan Feyzioğlu'nun Gürler ve Demirel ile ilgili yorumu ise şöyleydi: *"... Cumhurbaşkanı olacak zat, Silahlı Kuvvetler'le bağlantılı olursa, Demirel Başbakan olamayacağını bilmektedir. Her türlü riski göze almaktadır. Çünkü ileride seçimden sonra şahsi bakımdan savaş veremez. Onun için Gürler'e oy vermektense 3'üncü maddenin zayıf olacağına inanmaktadır."*

Türk siyasetçilerinin çok sevdiği entrika, dalaşma ve kelle hesapları tekrar hortlamıştır. Askerler de, siyasiler de durumdan ve konumlarından vazife çıkarma gayreti içindedirler.

"Ah Faruk Paşa! Niçin o güzel üniformayı ve Genelkurmay Başkanlığını bıraktın da bu işe girdin?"

Gürler olayının baş tanığı ve ilgi odağı olan Batur anlatıyor:

19 Mart gecesi Faruk Paşa ve sayın eşi Mürşide Hanım, bizleri ziyarete geldiler, iki saatten fazla görüştük. Faruk Paşa yorgun görünüyordu ve morali de oldukça bozuktu, kısa süre içinde bir sürü olumsuz olayla karşılaştığı düşünülürse bu halini normal görmek lazımdı. Durumu aramızda tekrar değerlendirdik ve tartıştık. Her ikimiz de tutumumuzun doğru olduğunu savunuyorduk. Faruk Paşa... benim girişimlerde bulunmamı ve Ecevit'e telkinde bulunmamı ve desteğini sağlamamı istiyor, partilerin kararlarında ve izledikleri yolda çok oynak olduklarından şikayet ediyordu. Ben de cevabımda: *"Bakın, oynak olduklarını siz de kabul ediyorsunuz... Ecevit'e telkinde bulunsam ve o da kabul edip size oy vermeye başlasa ve bu da duyulsa, bu sefer hemen Güven Partisi oylarını sizden çeker,"* diyordum. Bu arada eşim de söze karıştı: *"Ah Faruk Paşa! Niçin o güzel üniformayı ve Genelkurmay Başkanlığını bıraktın da bu işe girdin?"* dedi. Sohbetten sonra kendilerini sevgi ile uğurladık.

Batur, 20 Mart günü CHP Genel Başkanı Ecevit'le telefonla konuşur. Ecevit meseleyi parti içinde çözümlese bile senatodan olur alması için önce MBK ve kontenjan gruplarıyla görüşmesini ister. Ancak onlann adayları İ.İnönü ve Fahri Özdilektir. Her ikisi de 27 Mayısçı olduklarından sonuçta F.Gürler'e bütün kapılar kapanmıştır.

Bu olay o günkü kimi basında ve halk arasında "Gürler Gümledi" şeklinde yorumlanacaktır.

Aynı gün saat 20.00'de Faruk Paşa adaylıktan çekilir. 21 Mart günü de Cevdet Sunay'ın süresinin uzatılması teklifi Meclis Başkanı'na verildi.

Teklifin Meclis'ten geçmesi için 301 oya ihtiyaç vardı. Adalet Partisi, CHP ve Güven Partisi bu çözüm tarzına yeşil ışık tuttukları için gerekli oyun fazlasıyla sağlanacağı tahmin edilirken, herkesin yanıldığı görüldü. Oylama sonuçları ilan edildiğinde teklife 300 olumlu oy çıktığı görüldü, bir oy eksikti.(244)

"Bu Orgeneral ve Korgeneral kadrosu ile idareye el koyarsak memleketi batırırız. Hata üstüne hata yapıyoruz."

M.Batur

23 Martta saat 16.30'da 12 Orgeneral ve Oramiral toplanarak Cumhurbaşkanlığı ve 12 Mart açmazlarını tartışırlar. Konuşmaların içeriğine bakılırsa, ordu üst kademesi tam anlamıyla siyasetin kirinin içine bulaşmıştır. Alışılmadık bir biçimde karşılıklı itham ve suçlamalarla sonlanan toplantının en ilginç konuşmasını M.Batur yapar. Bu konuşma muhtıracılığa soyunmanın günahını çıkarır gibidir.

M.Batur devamla:

Ben şahsen, her fikri toleransla karşılayan, tam ters fikirlerle çatışsak da karşısındakine kırılmayan bir tipim. Yalnız bu meselede sizlerden farklı bir durumum var. Her ne kadar 12 Mart Muhtırası Silahlı Kuvvetler namına verildi, herkes benimsedi diyorsak da, bunu 4 kişi imzaladı, imzacılardan şimdi içinizde yalnız ben varım.

(244) Meclis Başkanı sonucu ilan ederken bir milletvekilinin koşarak Genel Kurula girdiği ve olumlu oy vermek istediği görüldü, ancak geç kalmıştı. Nedenine gelince... bu sayın milletvekili Meclis beraberinde saç tıraşı oluyormuş. Bu sonuca rağmen, yani Mecliste reddedilmesine rağmen, bir iç tüzük ve tefsir oyunu ile teklif kabul ederse, Meclis konuyu bir daha ele alabilecekti.

Hukuken biz imzacılar sorumluyuz. Herhalde bir "X" Orgeneral ile benim durumum aynı değil, belki takdir eden oldu, ama sizlerle mukayese edilince çok da düşmanım var.

12 Martın hemen hemen hiçbir isteği yerine getirilmemiştir. Diğer taraftan muhtırayı tesadüfen ben kaleme aldım,(245) fakat hiçbir zaman 3'üncü maddesinin işletilmesini istemedim. Nedeni de afedersiniz... biz memleket idaresine ait hiçbir şey bilmiyoruz ve bu Orgeneral ve Korgeneral kadrosu ile idareye el koyarsak memleketi batırırız. 12 Mart niçin başarı sağlayamadı? Bunda politikacıların olduğu kadar en az bizim de kabahatimiz var. Bir Anayasa değişikliği tutturduk dokuz ay kaybettik, bir madde şöyle mi yazılsın, yok böyle mi yazılsın diye Memduh Paşa bize üç ay kaybettirdi... 12 Martı şimdi yürürlükten kaldırırsak asıl o zaman astlarımızın yüzüne nasıl bakacak, yerinizde nasıl oturacak ve sokakta nasıl gezeceksiniz? Hata üstüne hata yapıyoruz.(246)

Cumhurbaşkanını Seçme Yetkisi TBMM'nin Ancak Genel Kurmayda 17 General ile Aday Oylaması Yapılıyor

Genelkurmay Başkanı bu tartışmalı toplantıyı sözleriyle noktaladı, oylamaya geçildi, sonuçta:

"12 Mart yürürlüktedir. Sunay formülleri üzerinde duracağız, sonuç almazsak alternatif aday tespit etmemizin faydasına inanıyorum. Fakat bu konuyu oylayacağım...

a) Alternatif adaylar gösterilmesini isteyenler? sorusuna 10 general,evet.

b) Alternatif aday istemeyenler sorusuna 6 orgeneral, 1 oramiral, hayır dedi.

Aday isimleri üzerinde yapılan oylamada da şu sonuçlar çıktı:

a. Cevdet Sunay	: 17 oy
b. Org. Gürler	: 15 oy
c. Nihat Erim	: 12 oy

(245) Orgeneral Türün aynı toplantıda: "12 Mart Muhtırasının 2'nci maddesi yanlış yazılmıştır. Solcuların sloganlarının tesirinde kalınmıştır." diyor. Bu ağır itham Batur, Gürler ile Tağmaç, Eyiceoğlu ve Türün gruplaşmasının diğer bir göstergesidir. E.Y.
(246) 23 Mart 1973 günü Genelkurmayda 12 Orgeneral ve Oramirale yapılan toplantıdaki konuşmasından. M.Batur, a.g.e., s.435.

d. Fahri Korutürk : 9 oy
e. Atasağun (AP'li) : 1 oy
f. Naim Talu : 1 oy

Sunay meselesi halledilmezse bu isimleri Genelkurmay Başkanı Başbakan'a bildirecek. Bu arada;

Org. Gürgüç: *"Eğer Cumhurbaşkanı istediğimiz şahıs olursa, 12 Martı kaldıralım."* dediğinde,

Org. Sancar: *"O takdirde culus yapıldı, 12 Mart Muhtırası kaldırıldı denir."* diye yanıtladı.

Bu arada askerlerin dışında neler olduğuna bakalım.

Mecliste kabul edilmeyen Sunay formülü, Senato'da ele alınacaktı. Yine Gürler ve diğer adaylar için bir dizi kulis faaliyetleri başlatıldı. Hatta Fenerbahçe Kulübü başkanı Faruk Ilgaz bile işin içine girerek Demirel'in adayının emekli Amiral Fahri Korutürk olduğunu Batur'a duyurdu.

"Kuvvetine ve geçmişine güveniyorsa, işte Çankaya orada, tanklarıyla geçsin, makamına otursun."

İ.Sabri Çağlayangil

İ.Sabri Çağlayangil anlatıyor:

Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyan Gürler, seçileceğinden çok emindi. Ben, genelkurmay başkanlarının adeta veliahtmış gibi, cumhurbaşkanlığına aday olmasını hazmedemedim.

Aslında AP de duruma karşıydı. Arkadaşlarımla birlikte Faruk Gürler'in cumhurbaşkanlığına karşı çıkıyor, engellemeye çalışıyorduk. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Cihat Alpan Paşa bir gün mecliste beni yemeğe çağırdı ve şöyle konuştu:

Gürleri övücü sözler söyledikten sonra: *"Neden muhalefet ediyorsunuz?"*

Kendisine şu cevabı verdim:

"Sayın Gürler'i takdir ederim. Cumhurbaşkanı olmak için her türlü meziyeti nefsinde taşımaktadır. Ancak, dört yıldızlı apoletini omuzlarından çıkarıp, beni cumhurbaşkanı seçin der gibi, kontenjan senatörü olmuştur. Kuvvetine ve geçmişine güveniyorsa, işte Çankaya orada, tanklarıyla geçsin, makamına otursun. Bizim oylarımızla olmak istiyorsa, seçtiği yol yanlıştır. Oylarımızı zorla alamaz. 'Genelkurmaylık gibi bir makamı bıraktım, beni seçmeye

mecbursunuz' dercesine bizden oy istiyor, bu olmaz."

İkinci teşebbüs, Hava Kuvvetlerinden geldi. Alman Büyükelçiliğinde yemekteydik. Yemeğe Sayın Muhsin Batur, Orgeneral Ahmet Duran ve İrfan Özaydınlı da katılmışlardı. Konu, Sayın Gürler'in devlet başkanlığına seçilmesine intikal etti. Tartışmaya başladık. Yemeğe çağırdılar. Yemekten sonra yine aynı konuya döndük.

Orgeneral A.Duran yanımıza geldi: *"Davatte başkaları da var. Yabancı bir sefarette bu konunun tartışılması iyi olmuyor. Ya Çağlayangillere gidelim ya da o size gelsin, konuyu sürdürelim,"* dedi.

Sayın Muhsin Batur'un evine gitmeye karar verdik. Eşime, *"Otomobil seni eve bıraksın, ben Baturlara gidiyorum"* dedim. Bu arada eşim, beni yalnız bırakmak istemedi, o da Leman Batur'la ahbaplığını sürdürmek üzere benimle birlikte geldi.

Orgenerallerin hepsi bir olup AP'lilerin Gürler'e oy vermesi için ısrar ediyorlar, beni iknaya çalışıyorlardı. Ben direniyordum. Sonuçta, Sayın Muhsin Batur söz aldı:

"Boşuna gayret ediyorsunuz. 130'dan fazla arkadaşınız bize imza ile oy vereceklerini taahhüt etmişlerdir. Nasıl olsa seçilecektir," dedi. Kendisine, *"'Nasıl olsa seçilecekse, ne diye tartışıyorsunuz. Bir oy fazla ya da eksik olmuş ne çıkar? Seçilirse, parlamento üyelerinin olumlu oylarıyla seçilecektir ve demokratik olur. Kimsenin itiraza mecali kalmaz"* dedim.

Gel zaman git zaman, Sayın Gürler seçilemedi, Sayın Korutürk seçildi. Onu tebrike gidiyorduk. Meclis binasını tören salonuna bağlayan köprüde Sayın Batur'a rastladım. Bana, *"Gülüyorsunuz. Gülmekte haklısınız. Geçmiş olayları düşünüyorsunuz. Fakat size yalan söylemedim. Bizi aldatan, imzalarıyla oy vereceğini taahhüt eden 130'dan fazla arkadaşınızdır. Bunlardan sözünde duran 33 üye çıktı. İşte arkanızda duran partiniz milletvekili de döneklerden biridir,"* dedi.(247)

Demirel'in de, Sancar'ın da birbirleriyle görüşmeye istekleri yoktu. İki büyük parti Korutürk üzerinde anlaşmaya vardılar. Bu anlaşma gerçekleşerek parlamenterlerin hür iradesi ile Korutürk Cumhurbaşkanlığına seçildi ve aynı gün tebrikleri kabul etti.(248)

(247) Tanju Cılızoğlu, "Çağlayangil, Kader Bizi Una Değil Üne İtti", Büke Yayınları, 2000, s.214.

(248) Böylece boş yere yaşanan Cumhurbaşkanlığı ve Gürler gerginliği kapandı. Ancak bunun hesaplaşması hemen kapanmadı.

12 Mart Muhtıracılarının Tasfiyesi

15 Nisan günü, istifa eden Ferit Melen'in yerine, Cumhurbaşkanı, Naim Talu'yu atadı. (Talu Hükümeti, 1973 Ekim ayında genel seçimler yapıldığı halde, yeni Meclis içerisinden bir hükümet çıkmadığından, CHP-MSP koalisyon hükümeti kuruluncaya kadar yani Şubat 1974 tarihine kadar görevde kalacaktı.

15 Mayıs günü Korutürk, Batur'la görüşürtü Silahlı Kuvvetler'in düşünce ve tutumu ile Gürler olayı esnasında Kara Kuvvetleri'ndeki bazı girişimler ve kişilerin tutumları ile Silahlı Kuvvetler'de yapılması gereken bazı yenilikler üzerindeki düşüncelerini sordu.

1 Haziranda CHP Genel Sekreter Yardımcısı Ferda Güley, Batur'a Partiye katılma kararını beklediklerini, İstanbul'dan veya nereden uygun görürse liste başına koyacaklarını ve eğer partiye katılırsa güç kazanacaklarını konusunda Ecevit'ten bir mesaj getirdi. Bu teklif asker ve sivil kesimlerde yankılanınca 2 Haziranda Korutürk, Batur'a: "Siz, 12 Mart Muhtırası'nın imzacısısınız. Ordudan hemen ayrılarak siyasete girerseniz başka anlamlar çıkabilir ve bu doğru olmaz; belki de politikacılarla uyuşamazsınız. Beklerseniz size söz veriyorum, gelecek sene sizi Kontenjan Senatörü yaparım" dedi.

Bu teklif ile Batur'da sivil siyasi arenaya ısınma hareketlerine başladı. Zaten yıllardır Ordu-siyaset ilişkisi içinde siyasete kafa yoran bir komutandı. Ancak Devrimci havacıların kendisine değer biçtikleri Cumhurbaşkanlığı makamının gönlünde yattığını söyleyebiliriz.(249)

Temmuz ayında, Silahlı Kuvvetler içinde Gürler olayındaki tutumları dolayısıyla içlerinde Orgeneral ve Korgenerallerin de bulunduğu oldukça büyük adette erken ve olağandışı bazı atamalar yapıldı. Bu arada Genelkurmay 2. Başkanı Org. Sunalp da Akademiler Komutanlığına atandı ve böylece Silahlı Kuvvetler için 12 Mart dönemi kapanmış, ancak yeni kadroları yeni sorunlar beklemekteydi. Bunu ikinci bölümde göreceğiz.

---

(249) Batur, Korutürk'ün senatörlük teklifini 12 yıl gizli tuttuğunu söylüyor. Batur 26 Ağustos 1973'te emekli, Haziran 1974'te kontenjan senatörü, aynı yıl CHP senatörü oldu. 6 yıl senatörlükten sonra 1980'de Cumhurbaşkanı adayı oldu. İçlerinde 1. turda Faik Türün 5 oy, Kemal Kayacan 3 oy, Hilmi Fırat 1 oy, İrfan Özaydınlı 1 oy, Fahri Özdilek 1 oy alan emekli askerlerin olduğu çok sayıdaki kişinin (Necmettin Erbakan dahil) oy aldığı Cumhurbaşkanlığı seçiminin 93. turunda en yüksek 303 oyu alan M.Batur, Sadettin Bilginç'le çekişmişti. M.Batur seçilebilmek için yeterli oyu alamadığı için15 Mayısta adaylıktan çekildi.

27 Mayıstan 12 Marta Birkaç Değerlendirme

"İhtilâlci Subaylar" dizisinin ilk iki kitabında 27 Mayısı ve Aydemir olaylarını gördük. 12 Mart bunların bir uzantısıydı. 12 Mart üzerinde nasıl etkileri olmuştu? Asker-sivil, bu olaylarda ne gibi hatalar yaptılar? Olayların akışı içinde bir duraklama yaparak bu konularla ilgili birkaç değerlendirmeye yer verelim.

Deneyimli eski örgütçü, asker ve politikacı Sadi Koçaş'tan bir değerlendirme:

12 Martın iç nedenleri daha 1961 seçimleri sırasında, hatta Anayasa referandumunda, politikacıların olumsuz, çıkarcı, fırsatçı tutumlarıyla başlatılmıştı. Yeni askeri bir müdahaleden çıkmış, ilerici bir anayasa ve dürst bir seçimle milli iradeye dayanan demokratik bir yönetime tam geçileceği sırada: "Gözlerime bakın, ne demek istediğimi anlarsınız," diye siyasi mücadele yapmak isteyen idraksiz bir politikacı grubuyla, henüz silahını bırakmamış bir heyecanlı ve inançlı zümrenin anlaşabilmesi elbette ki mümkün değildi.

21 Ekim 1961 "Askeri Müdahale Protokolü" bu idraksiz politika mücadelesinin sonucu olarak imzalandı. 27 Mayısı yapan bir ordunun politikaya karışmamış unsurları bu şımarıklığa tahammül edemiyorlardı. Ama sağlam bir ordu geleneği ve çoğunluğun sağ duyusu, bu protokolle saptanan meclisi toplanmadan dağıtma kararının uygulanmasını önlemişlerdi. Çünkü, politikacı ne kadar bencil ise, ötekiler o ölçüde vatanseverdi.

1965'lere kadar bu hava ile gelindi. 1965 seçim gürültüsü ile geçti. Sayın Gürler'in rahatsızlığına rağmen duruma hakimiyeti ve başbakan Sayın Ürgüplü'nün sükûneti ve iyi niyeti o yılın ve seçimlerin olaysız ve dürüst geçmesinin iki etkili teminatıydı. Ama 1965 sonundan itibaren parlamentonun, hükümetlerin ve bazı politikacıların tutumu yön ve nitelik değiştirmişti.

Siyasal çıkarlar için artık geçmişi sömürmek, anıları ve 27 Mayısı sömürmek yetmiyordu. Millet o "Gözüme bak..." edebiyatının gerçek nedenlerini bir ölçüde öğrenmişti geçen yıllar boyunca. Bu yüzden siyasi mücadele bambaşka bir yol ve usul bulmuştu kendine. Tarihi (ilerici-gerici), (dindar-dinsiz) mücadele sistemine şimdi bir de ideolojik suçlama ve çamur atma usulü eklenmişti.

Komünizm, din ve vicdan ticareti bile bu dönemin kızgın po-

litikacılarının hırslarını tatmine yetmemişti. İslâm aleminde 1300, Anadolu Türklüğünün tarihinde 8-900 yıllık kanlı bir geçmişi olduğu halde 40 yıldır Türkiye'de unutulmuş olan mezhep sömürü ve mücadelesi (özellikle sünni-alevi mücadelesi) işte böyle bir ihtiyacın nedeni olarak yeniden başlatıldı.

Yavaş yavaş başlayan bu mücadele sistemi 1965 seçimlerinde AP genel başkanı sayın Demirel'in "en etkili seçim silahı" olarak Karadeniz'de başlattığı seçim kampanyasında ilk kez kullanılmış, denemesi yapılmış ve yıllar yılı uygulanmış ve bilinir hale gelmiş olmasına rağmen, bu yanlış mücadele anlayışı bir takım yeni ortakların da takviyesiyle hâlâ sürüp gitmektedir.

Türkiye'ye sıçratılan kıvılcımı, bu her türlü patlamaya çok uygun olan Türkiye vasatında bütün ülkeyi alev alev tutuşturmaya yetmişti. Fikir (daha doğrusu küfür) kavgası halinde sürüp giden sağ-sol, komünist-faşist) mücadelesi ilk kez bu yıllardan itibaren eyleme dönüştürülmüş; dil ve kalem, yerlerini bıçağa, tabancaya, sopaya, taşa, demire, zincire derken en modern, gelişmiş otomatik silahlara bırakmıştı.

Yer yer tertiplenen gövde gösterileri tarafların çatışmaları şekline dönüştürülürken, hükümetlerin ve güvenlik kuvvetlerinin tutumu dikkat çekiciydi. Kanlı pazarların çeşit çeşidi işte bu dönemin eserleridir. 1969 seçimlerinde bu mücadele sistemi bir hayli etkili olmuştur.

1968'lerden itibaren Türkiye özellikle bu bakımdan tarihinin en kritik dönemini yaşıyordu.(250)

Madanoğlu Cuntasını Açığa Çıkartan MİT Mensubu
Mahir Kaynak'la 12 Mart Üzerine Bir Konuşma:(251)

"Türkiye'de sol birikimli bir ihtilâl hareketi oluşuyordu. Üst kademe bunu engellemeyeceğini anlayınca olaya girdi. 1971 darbesinin anlaşılmaz bir biçime bürünmesinin nedeni bu. 1971'deki üst komutanlar tabandaki oluşumu kullanarak 12 Mart Muhtırasını verdiler. Sonra tabanı oluşturanları temizlediler.

- Sayın Mahir Kaynak, MİT elemanı olarak, Madanoğlu cunta-

(250) Sadi Koçaş, a.g.e., s.1876.
(251) Gazeteci Nazlı Ilıcak ile M.Kaynak'ın bu konuşması "12 Mart Cuntaları", s.261.

sına sızdınız. Bu toplantılara nasıl gidiyordunuz? Tesbitleri teyple mi alıyordunuz? Hafızanızda mı tutuyordunuz?

- Bu toplantılar ilginç olduğu zaman özel cihazlar, teyp götürüyorduk.

- Nasıl cihazlar?

- Bunu söylemeye yetkili olduğumu sanmıyorum. Çünkü bu teşkilatın kullandığı vasıtalar. Özel birtakım araçlardır.

- Peki, niye "Önemli olduğunu düşündüğümde teyp götürüyordum?" diyorsunuz? Bunları içeri sokmak zor muydu ki her zaman teybi yanınıza almıyordunuz?

- Değildi, fakat teşkilatın kendine göre birtakım güvenlik önlemleri vardı. Bir keresinde, Madanoğlu herkesin kontrol edilmesini, ceketlerin çıkartılmasını istedi. Bereket versin kontrolü bana verdi. Bana verdiği için de yakalanmadım. Halbuki üzerimde teyp vardı. Vücudum yoklansa anlaşılabilirdi.

- Sizin, Madanoğlu cuntasına girmeniz bir tesadüf eseri, Hıfzı Kaçar aracılığıyla olmuş.

- Devrim Ocakları'nın toplantısındaydım. Kaçar da o toplantıya geliyordu. Bu vesileyle tanıştık.

- Devrim Ocaklarına giderken görevli olarak mı gidiyordunuz?

- Görevli olarak gidiyordum. O toplantılarda beni izlemiş. Devrimci bir niteliğe sahip olduğum ve kendileri için uygun bir kişi olduğum kanaatine sahip olmuşlar. Aslında benim hakkımda bilgileri varmış. Bana söylenene göre...

- Ne gibi bilgileri...

- Kendileri açısından olumlu bir kişi olduğum kanaatine varmışlar. Zaten benimle tanışmak istiyorlarmış. Kendi ifadelerine göre tanıştık. Ben o sıralarda asistandım.

- Sizin kanalınızla ne elde etmek istiyorlardı? Üniversiteye sızmak mı?

- Benim anladığım kadarıyla, bir yere sızmadılar. Kendileri açısından yararlanılabilecek bir eleman olduğumu düşündüklerini zannediyorum. Fikren, tavırlarımla, belki kişiliğimle...

- Böyle bir teklif alınca...

- Hemen kabul etmedim. İlginç olduğunu söyledim ve bu arada hemen teşkilata bildirdim. Biraz tereddüt ettikten sonra, toplantılara katıldım. Sonra da, Madanoğlu'nun yakını olarak cuntaya girdim.

- Toplantılarda, açıktan ihtilâl lafları konuşuluyor muydu?

- Ertesi günden itibaren konuşulmaya başlandı.

- Böyle bir görevi neden kabul ettiniz?

- Türkiye'de cunta olayları esas itibariyle bir iç mesele olarak konuşulur. Yani Türkiye'de ordunun bir kısmı iktidardan şikayet eder... Devrimcilik adına, Atatürkçülük adına, şikayet eder. Sonra da ihtilâl yapılır. Ben bu konuda hiç böyle düşünmüyorum. Türkiye'deki siyasi olaylara büyük ölçüde dış müdahaleler görüyorum. Tabii, bu sözlerimin de çok iyi anlaşılması lazım. Yani, kimseyi dışarının kuklası telakki etmiyorum. Ama, mizansenin dışarıda hazırlandığını, problemin temelinde Türkiye'nin dış meseleleri olduğuna inanıyorum. Onun için 1971 olayını da böyle değerlendiriyorum. O da dıştan Türkiye'ye bir müdahaleydi. Ortam dışarısı tarafından hazırlanmıştı. Benim bu olaylara girişimde bir tek neden vardır. Türkiye'de, Türk başbakanlarını Türklerin tayin edip, Türklerin indirmesini savunuyorum. Bu bir bağımsızlık meselesidir.

"Madanoğlu, Doğan Avcıoğlu'nun, İlhan Selçuk'un popülaritesinden istifade edecekti. Sonra da onları bertaraf edecekti."

M.Kaynak

- Madanoğlu cuntası için teklif gelmeden önce girdiniz teşkilata, değil mi?

- Evet, önce girdim teşkilata... Çünkü, şunu görüyordum. Türkiye'deki sol hareket değildi. Amaç Türkiye'nin siyasi yapısını Avrupa'ya uydurmaktı. Hatta ben şöyle diyorum: "Bir gün evvel sağcı yatanlar ertesi gün solcu kalktılar." Bu sol devrimi yapan subaylar gençliklerinde komünist avlamışlardır. Öyle bir gelişimi vardı solun... Solun, Avrupa'nın bir uzantısı olarak Türkiye'ye geldiğini gördüm. İhtilâlci hareketin kaynağını da orada bulunduğum için karşı çıktım. Sola karşı çıkmadım. Türkiye'de sağcılar olabilir, solcular olabilir. Bunların hiçbirine karşı değilim. Bu konuda ideolojik hiçbir bağlantım yok. O zamanki sol hareketi "naylon sol" olarak vasıflandırıyorum. Temelde halkın ihtiyaçlarından kaynaklanan bir sol hareket değil... Yukarıdan aşağıya, Avrupa'yla bütünleşmek amacına matuf bir hareket olarak görüyordum.

- Madanoğlu'yla tanıştıktan sonra onların üslûbuyla mı konuşmaya başladınız? Nasıl size güvenmesini sağladınız?

- Onların üslûbuyla konuşuyordum. Yalnız, cunta çeşitli kanatlardan oluşuyordu. Bir koalisyondu. Madanoğlu'nun komünist olmadığını çok iyi biliyordum. Fakat, buna karşılık hareketi daha sola çekmek isteyenler vardı. Ben her iki kanadın da muteber adamıydım. Bana çok güveniyorlardı. Her iki taraf da bu olaydan sonra, birbirlerini bertaraf etmeyi planlıyordu. Ben o bertaraf etme planlarının da içindeydim.

- İki taraf derken birisi Avcıoğlu, İlhan Selçuk, öbürü Madanoğlu mu?

- Madanoğlu, askeriyeye dayanan kanat... Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk kanadı. Bu iki kanat birbirleriyle koalisyon halindeydi ve amaçları iktidarı devirmekti, o zamana kadar beraber yürüyeceklerdi. Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk kanadı, Madanoğlu'ndanbir koruma bekliyorlardı ve buna güveniyorlardı. O korumanın nasıl gerçekleşeceğini o zaman anlayamadım. Ama mahkemelerden sonra ne kadar büyük bir güç olduğunu anladım.

- Koruma ne demek?

- Himayelerinde olmak. Hapse atılmamak, ceza görmemek... Sonunda bir hesaplaşma olacaktı. Madanoğlu da onların kamuoyundaki yaygın etkinliklerinden yararlanacaktı. Doğan Avcıoğlu'nun, İlhan Selçuk'un popülaritesinden istifade edecekti. Sonra da onlan bertaraf edecekti.

- Askeri kanat dediğiniz, Madanoğlu'nun temas halinde olduğu Adnan Arabacıoğlu, İbrahim Artuç gibi aynı zamanda Gürler-Batur cuntası içinde olan isimler mi? Fakat, Madanoğlu'nun onlarla direkt teması yoktu. Asker kanat, Madanoğlu'nu lider kabul etmiyordu ki...

- Madanoğlu, toplumda askeri bir hakimiyetin tek başına kurulamayacağını biliyordu. Onun için İlhan Selçuk'a ve Doğan Avcıoğlu'na ihtiyaç vardı. Madanoğlu, bu popüler insanları cuntaya pazarlıyordu. Tabiri caizse, katalizörlük görevi yapıyordu.

- İlhan Selçuk'un ve diğerlerinin askeri cuntayla direkt temasları yoktu değil mi?

- Yoktu... Fakat kişisel temasları olduğunu tahmin ediyoruz.

- Sizin şahitliğiniz ve teyp bantları mahkemede kaale alınmadı. Neden?

- Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda kararı var. MİT mensuplarına amirlerine yaranmak için doğru olmayan bilgiler verebilecekleri ve bu yüzden şahitliklerinin kabul edilmeyeceği, teyp bantlarının delil olmayacağı söylendi. Bu yüzden benim şahitliğim hiçbir şey ifade etmedi.

"Baas tipi bir iktidar kurmak, asker ve sivillerin oluşturduğu sol görünümlü bir siyasi partiyle ülkeyi yönetmek istiyorlardı."

M.Kaynak

- Hiç elinize yazılı bir döküman geçmedi mi?

- Madanoğlu'nun Anayasa tüzüğü vardı. Elyazısıyla yazılmıştı. *"Bunu 1960 öncesi hazırladım"* dedi. O zaman kendisine sordular: *"Komandolar ne arıyordu?"* diye... Ve bu soru cevapsız kaldı.

- Elyazısı belgelerde "Cumhuriyet Senatosu yerine, Devrim Konseyi kurulacak" deniliyordu. O zaman Cumhuriyet Senatosu yoktu ki? Sonra dil itibariyle tam öztürkçe kullanılmış. 1960'ta öyle bir Türkçe konuşulmuyordu.

- Ama mahkemeler öyle karar verdi. Böylece, İlhan Selçuk kanadının, Madanoğlu'ndan beklediği korumanın ne olduğu anlaşıldı.

- Peki, ne sağladı Madanoğlu?

- Bunun için ancak birtakım tahminlerde bulunabilirim. Teyp açıkken söylemesem daha iyi.

- Nasıl bir sol ihtilâl düşünülüyordu?

- Avrupa, ülkeleri milli gelirlerine göre birtakım kategorilere ayrılıyor. Türkiye'yi de bin dolarlık kategoriye ayırmışlardı. Biz onlara göre, sosyalizmin Arapçası olan Baasla idare edilmeliydik. Böyle bir rejim uygun görülmüştü. Zannederim, 1971 hareketinin temelinde bu vardı. Türkiye'de Baas tipi bir iktidar kurmak, asker ve sivillerin oluşturduğu sol görünümlü bir siyasi partiyle ülkeyi yönetmek istiyorlardı. Baas solu deyince, hem anti Amerikan hem anti Sovyet bir yapı düşünmelisiniz. O zamanın şartlarını iyi değerlendirmek lazım. O zaman Amerika'yla Avrupa arasında bir ihtilafın olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Avrupa, Amerika'dan iktisadi ve siyasi açıdan bağımsız olmak istiyordu. O günün şartları da buna uygundu.

- Bu hava, askeri cuntada var mıydı?

- Hayır, askeri cuntada böyle bir hava yoktu. Ama askeri cuntanın kuracağı iktidar sonuç olarak, anti Amerikan, anti Sovyet olacaktı.

- Madanoğlu'nun elyazısıyla yazdığı tüzük nasıl elinize geçti?

- Bana tetkik için vermişlerdi. Ben de fotokopisini teşkilata vermiştim.

- Bir tek yazılı belge o muydu sadece?

- Bildiğim kadarıyla o kadardı...

- Askeri cuntanın da ayrı bir anayasa taslağı vardı. O ayrıydı değil mi?

- Evet, biz askeri cuntadan sadece dolaylı haberler alıyorduk. Onların hareketlerini kolluyorduk.

- Ama, askeri cuntanın iki elemanı **Adnan Arabacıoğlu**'yla, **İbrahim Artuç Madanoğlu**'nu kabul etmişlerdi değil mi?

- Tartışma oldu, fakat kesin bir sonuca varılmadı. Doğan Avcıoğlu, Madanoğlu'nu kabul etmiyorsanız, ben bu işin içinde yokum dedi. İlhan Selçuk da aynı şeyi söyledi.

- Siz askeri cuntanın içine girmediniz mi?

- Hayır, girmedim. Öyle bir çaba da göstermedim. Çok fazla meraklı görünmek istemiyordum. Olayın disiplini öyleydi. Ben, Madanoğlu'nun adamıydım ve sonuna kadar öyle kaldım.

- Madanoğlu cuntası 12 Marta varamadan dağıldı, değil mi?

- Dağılmadı. Hatta 12 Mart muhtırası verildikten sonra bize görevi almaya hazır olmamız söylendi. 12 Martı hatırlarsınız, önce solun iktidara geldiği şeklinde yorumlandı. Biz de görevi almak için hazır bekliyorduk.

- Doğan Avcıoğlu ve diğerleri itiraflarında, "*Bizim Madanoğlu cuntasıyla ilgimiz bitmişti.*" diyorlar.

- Bitmemişti, ilişkiler devam ediyordu. İhtilaflar vardı. Her örgütün içinde birtakım fraksiyonlar, bölünmeler ihtilaflar olabilir. Bunlar vardı. Bugün bütün siyasi partilerde var. Ama ilişki kesilmesi diye bir şey yoktu.

- Sizin raporlarınız üzerine, İbrahim Artuç ile Adnan Arabacıoğlu'nu başka yerlere tayin ettiler.

- Tabii, subayları dağıttılar. Madanoğlu cuntasının gelişmemesinin nedenlerinin bir tanesi de budur. Sürekli olarak dağıtıldı ve onlara karşı tedbir alındı.

- MİT'e bildirdiğiniz raporların birinde, bir gün Rus sefirinin Devrim gazetesinin bürosuna geldiği ve elyazısıyla (Madanoğlu cuntasına sızma olduğu) haberini verdiği yolunda bir bilgi mevcut.

- Evet. Yalnız Rus sefiri değil, sefarette görevli bir diplomat da Ankara'da Devrim'in bürosuna geliyor. Yazıyla, cuntaya bir sızma olduğunu haber veriyor.

- Bunu nasıl tesbit ettiniz?

- Bu olayı örgüt içinde tartıştılar ve ben öğrendim. MİT'e söyledim.

- Peki, siz nasıl deşifre oldunuz? İsminiz neden açıklandı?

- Beni teşkilat deşifre etti.

- Neden teşkilat deşifre etti?

- Mahkemeye gitme ihtiyacı hissettiler. Şahit gerekliydi. O yüzden açıkladılar. Ben kendim deşifre olmadım. Dünyada ilk defa oldu. Olacak şey değil. Çok zor durumda kaldım.

- Normal olarak, sizin isminizi saklı mı tutmaları lazımdı?

- Evet, beni deşifre etmemeleri lazımdı. Bu işi bir başkasının üzerine yıkabilirlerdi. Normal istihbarat tekniği budur.

- Kimin üzerine yıkabilirlerdi?

- O ayarlanabilirdi. Cuntadan bir tanesi seçilirdi. Sanki itiraf etmiş gibi benim verdiğim bilgiler ona söyletilirdi.

- Sizi nasıl deşifre ettiler?

- Bana, grubun içerisinde kal ve şahitlik yap dediler. Kabul etmedim. Olayları ben onların gördüğü gibi görmüyordum. Suçlu küçük bir grubu alırız, hapse atarız diye düşünüyorlardı.

- Size nasıl grubun içinde kal dediler?

- Madanoğlu grubun içerisinde kalacaktım, suçlu gibi kalkıp itirafta bulunacaktım. Onlar da bana müsamaha edecekler, yardımcı olacaklardı. Ben itirafçı olarak çıkacaktım. Kırk katırla kırk satır arasında kaldım. O zaman deşifre edilmemin daha haysiyetli olacağını düşündüm.

- O zaman MİT'in başında Fuat Doğu mu vardı?

- Fuat Doğu, askeri cunta olaylarını takip etmiyor muydu?

- Edebiliyor muydu, bilmiyorum. Türkiye'deki cunta olaylarını dünyadaki istihbarat servisi ne kadar takip edebiliyorsa, o kadar takip ediyordu.

- Acaba askeri cuntada da görevli MİT ajanı var mıydı?

- Bilemiyorum. Yoktu... Zaten cuntadaki haberler bize geliyor-

du. Biz cuntayla ilişki halindeydik. O haberleri alabiliyorduk. Madanoğlu cuntası askerlerin hazırlıklarından da haberdardı.

- Bantlar sizde mi?

- Hayır, hepsini teslim ettim.

- Ajan olduğunuz meydana çıktıktan sonra birtakım sıkıntılarla karşılaştınız mı?

- Karşılaştım.

"Gürler bunun üstesinden gelemeyeceklerini anladılar."

M.Kaynak

- 12 Mart hareketinin kısa bir tahlilini yapabilir misiniz?

- Benim gördüğüm kadarıyla olay şöyle cereyan etti: Türkiye'de sol birikimli bir ihtilâl hareketi oluşuyordu. Üst kademe bunu engellemeyeceğini anlayınca olaya girdi. 1971 darbesinin anlaşılmaz bir biçime bürünmesinin nedeni bu. 1971'deki üst komutanlar tabandaki oluşumu kullanarak 12 Mart Muhtırasını verdiler. Sonra tabanı oluşturanları temizlediler. Bunu kimin, hangi hesapla yaptığını bilmiyorum. Olayı şöyle değerlendirebilirsiniz. Birincisi, Gürler ve Batur darbe yapmak istiyorlardı, tabanı kullandılar da diyebilirsiniz; tabanda sol görünümlü bir hareket vardı, Batur ve Gürler bunun üstesinden gelemeyeceklerini anladılar. Onun için kendileri muhtıra verdiler. O taraftan gözüktüler. Sonra bunları temizlediler. İkisi de olabilir.

- Başbakan Demirel'e olaylar yansıtılıyor muydu?

- Benim teşkilatta temas ettiğim kimseler, raporların kendisine verildiğini söylüyorlardı.

- Hem Madanoğlu hem de diğer askeri cuntayla ilgili bilgiler bildiriliyordu öyle mi?

- Evet, hareketlerin veya birtakım örgütlenmelerin olduğu üst kademe tarafından biliniyordu. Cumhurbaşkanı Sunay bütün ayrıntıları biliyordu.

- Madanoğlu cuntasıyla ilgili 20 subay oraya buraya tayin edildi. Peki, niye öbür cuntayla ilgili tayinler yapılmadı?

- Öyle anlaşılıyor ki cuntanın çeşitli kanatları kendi ağırlıklarını artırmak için, diğerlerinin zayıflamasına göz yummuşlar. Cunta birtakım güçlerin birleşmesinden oluşacaktı. Bir koalisyon olacaktı. Eğer Madanoğlu cuntasının ağırlığı fazla olursa, yönetim tamamen

bize geçerdi. Bizim o zaman fikir üstünlüğümüz, ideolojik üstünlüğümüz vardı. Madanoğlu cuntasının zayıflaması onların işine geliyordu.

- Askeri cuntadan olan Celil Gürkan da yetkililerce tesbit edilmişti ama o en yoğun darbe toplantılarının düzenlendiği Ankara'ya tayin edildi. İstanbul'da da onun boşluğunu, Lütfü Erol doldurdu. Demek istediğim, askeri cuntayı dağıtmak gibi bir gayret sezilmiyor.

- Madanoğlu cuntası sivil kesimde bir üstünlüğe sahipti. Eğer, bu grubun asker içinde organize olması engellenmeseydi, hiçbir güç onu durduramazdı. Kesin hakimiyet, Madanoğlu kanadındaydı ve Türkiye'de bunu durdurabilecek bir gücün olduğunu da zannetmiyorum. Çünkü ideolojisi vardı. Sempatizanları vardı. O zamanki havayı düşünürseniz, neredeyse bütün ordu arkasındaydı. İhtilâlin fikriyatını bizim grup yapıyordu. Askerlerin toplumu etkilemeleri mümkün değildi. Fikriyatını yapan tamamen sol kesimdi.

İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Doğan Avcıoğlu gibi sivillerin hesabı neydi?

- Doğan Avcıoğlu da Ziverbey'de sorguya çekilmiş. Bu sorgulamasından ihtilâlden kopukmuş gibi duruyor. Sizin fikriniz ne? Onunla beraber toplantılarda bulundunuz mu? Tavrı neydi?

- Müşterek toplantılarda bulundum. İhtilâli en açık konuşan... İhtilâlden hiç pervasız bahseden, Doğan Avcıoğlu'ydu.

- Ne diyordu?

- İhtilâlin nasıl ve kimlerle yapılacağını, kimin başkan olacağını açık açık konuşan bir adamdı. Bu konuda hiç tereddütü yoktu.

- Başbakanlık için Madanoğlu üzerinde mi, yoksa Faruk Gürler üzerinde mi duruyordu?

- Sivil kesim tarafından, Madanoğlu öne sürüldü, askerler liderin sonradan belirlenmesi tezini ortaya attılar. Fakat, sivil kesim Madanoğlu üzerinde ağırlığını koydu. Daha sonra öyle kaldı.

- İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Doğan Avcıoğlu gibi sivillerin hesabı neydi?

- Bütün hesap şuydu: Askerler siyasi iktidarı tek başlarına ellerinde tutamazlar. Bir siyasi oluşuma ihtiyaçları vardır. Bu siyasi oluşumu da biz yaparız. Bırakınız onlar ihtilâli nasıl yaparlarsa yapsın-

lar. Ama biz yeter ki ideolojiyi elimizde tutalım. Sivil kesimi elimizde tutalım. Sonunda hakimiyet bizimdir.

- Bir de yemin etmişler?

- Bu İttihat Terakki'den kalma bir alışkanlık. Zaten kendilerini İttihat Terakki'nin devamı telakki ediyorlardı. Sivil parti kurma fikri de oradan geliyordu. Tarihi kökeninde İttihat Terakki vardı. İttihat ve Terakki gibi örgütleneceklerini ve bu partiyi örnek aldıklarını söylüyorlardı.

- Sanırım geride hiçbir belge bırakmamaya dikkat ediyorlardı. Hiçbir yazılı belgeleri yoktu değil mi?

- Olanı da götürüyordum, zaten... Daktiloya yazılmış yazılar vardı, ama imzasız olduğu için bir anlamı yoktu.

- Mihri Belli de işin içinde miydi?

- Aslında Mihri Belli bir ihtilâl taşeronudur. Yani ihtilâl yapılacağı zaman ona görev verilir. Bu yüzden, ben Mihri Belli'yi bir lider olarak görmüyorum. Madanoğlu'nun, Mihri Belli'yle ilişkisi vardı. Aradaki mesajları, ben getirip götürüyordum. Gizlice...

- Neden gizli?

- Çünkü Avcıoğlu, İlhan Selçuk filan Mihri Belli'ye güvenmezlerdi. Onun birtakım karanlık ilişkiler içinde olduğunu iddia ederlerdi.

- Nasıl karanlık ilişkiler?

- Belli, Marksistler tarafından dışlanmıştı. Batıcı bir adamdı. İngilizlerle, Amerikalılarla ilişkileri olduğu söylenirdi.

- Madanoğlu'ndan kendisine ne mesajı götürdünüz?

- Madanoğlu, Belli'nin bakan olmasına karşı değildi. Ama ilk aşamada olmaz diyordu.

- Mihri Belli'nin Demokratik Devrim teorisiyle, Avcıoğlu grubunun savunduğu asker-sivil öncülüğünde darbe teorisi arasında mutabakat var.

- Evet tam bir benzerlik mevcut ama onlar, Mihri Belli'ye güvenmezlerdi... Mihri Belli'nin kendi grubu vardı.

- Kim?

- Mahir Çayan, Yusuf Küpeli gibi anarşistler ondan ayrılmışlardır. Doğu Perinçek ve Türkiye İşçi Köylü Partisi'ni kuranlar da öyle.

12 Martın Üzerindeki Sis Perdesi ve Kafa Karıştıran Olaylar

"Bu mudur ihtilâlcilik, bu mudur devrimcilik, bu mudur arkadaşlık?"

Uğur Mumcu

"... 12 Mart öncesinde Kabibay'ın evine gidenler, gidişe çare arayanlardı. Nihat Erimler, Kemal Satırlar, İsmail Ararlar, Sadi Koçaşlar, Mucip Ataldılar, Cemal Madanoğlular, Talat Turhanlar, Numan Esinler, Kabibay'ın evinde sık sık toplandılar. Hiç kimse harekâtın ne zaman ve nasıl geleceğini bilmiyordu. Kabibay müstesna."

Kabibay'ın evinde toplananların adlarına dikkat edin. Bunlardan bir kısmı, 12 Mart sonrasında:

- Kuvvetli ve inandırıcı... etiketi ile başbakanlığa oturtulmuş Nihat Erim, "balyoz harekâtı" spikeri Sadi Koçaş ve 12 Martın işkenceevlerine gönderip anayasa düzenine karşı gösterilerek yargılanan Talat Turhan, Numan Esin ve Cemal Madanoğlu ve Parlamento kürsülerinde Sıkıyönetimlerin gerekçelerini açıklayan İsmail Arar ve Ecevit'i komünistlikle suçlayıp, Feyzioğlu'nun partisinde "elpençe divan" duran Kemal Satır!

Bir ihtilâli gerekli gören, harekâtın ne zaman yapılacağını bile Orhan Kabibay da bu toplantılarda ev sahipliği yapmış. Sonra da arkadaşları işkence evlerinde canavarlarla boğuşurken:

- İşkence iddiaları komünistlerin yalanıdır, diyen Ferit Melen'in, Turan Feyzioğlu'nun partisine kapağı atmış.

Bu mudur "ihtilâlcilik", bu mudur "devrimcilik", bu mudur arkadaşlık?

Bütün bunlar kendilerinin bileceği iş...

Biz bir başka konuyu açmak istiyoruz...

"Herkes 12 Martın öncesi ve sonrasını bilmek istiyor... Hiç kimse susma hakkına sahip değildir..."

Uğur Mumcu

12 Mart nasıl gerçekleşti? 15 Mayıs günü Silahlı Kuvvetlerden çıkarılanlar kimlerdi? Bu subayların gerçekleştirmek istedikleri neydi? 12 Marttan önce ne gibi hazırlıklar yapılmıştı? Kimler bu hazırlıklara katılmıştı? Gürler ve Batur'un bu hazırlıklardan haberi

var mıydı? Orhan Kabibay'ın bu çalışmalardaki payı ve etkisi neydi? 12 Marttan önceki bir hafta nasıl geçti? Nihat Erim'in bu işlerle ilgisi nasıl açıklanabilir? Kabibay hem sağ hem de sol cuntanın bir kilit adamı mıdır? 12 Marta gelen günlerde, yerli ve yabancı bazı çevrelerle 12 Martçıların, yurt içinde ve dışında temasları olmuş mudur? Bütün bunlar ve daha birçok soru karşılık beklemektedir. Bunlar cevaplandırılmadan 12 Martın üzerinden sır perdesi kaldırılamaz. Bu yapılmadıkça da yakın geçmişin olayları gereği gibi aydınlanamaz. Bütün bunlar açıklanmalıdır...

Herkes 12 Martın öncesi ve sonrasını bilmek istiyor...

Hiç kimse susma hakkına sahip değildir... Çünkü 12 Marttan sonraki anayasa suikastçılığı, devrim düşmanlığı, haşhaş yasakları, işkence sadistliği bütün bu soruların kamuoyu önünde cevaplandırılması ile açıklığa kavuşacaktır. İşkenceciler kimlerdir? Hangi cuntadan emir almışlardır? Haşhaş yasağı hangi ilişkiler sonunda kabul edilmiştir? Anayasa değişiklikleri önce kim tarafından önerilmiştir? 12 Mart operasyonlarını düzenleyenler kimlerdir?

Garip işler olmuş Türkiye'de...

Bakınız: Orhan Kabibay adındaki bir eski ihtilâlci evinde toplantılar yapıyor. Bu toplantılara katılan Nihat Erim, sonradan demokratik düzeni koruma gerekçesi altında, ülkenin bütün aydınlarını cezaevlerine, işkenceevlerine yolluyor. Aynı eve gelip gidenler de, en ağır işkencelerle konuşturulmak isteniyor. Neden bütün bunlar? Hangi cuntalar çarpışmıştır bu işler için?

Açıklansın bütün bunlar. Kim, neyin nesi, öğrenelim. Bilemeyiz, yoksa bütün bu açıklamalar, "milli bütünlüğümüzü" zedeler mi? Devletliler kudretliler, etkililer, yetkililer, eskiler, yeniler, ne dersiniz? Ve ne dersiniz ey kapalı kapılar ardındaki devrimciler?(252) 12 Marttan sonra kimlerin ne yaptığına bakılırsa bu soruların yanıtı bir nebze olsun bulunabilir.

12 Mart Sonunda Emekliye Sevk Edilen Subaylardan Kimler Nerelere Gittiler? Ne Yaptılar?

Üniforma Altından Çıkan Çeşit Çeşit Renkler

15 Mart 1971 tarihinde emekliye sevk edilen Tümgeneral **Celil Gürkan** ve arkadaşlarından bir kısmı görüşlerini CHP'ye yakın

(252) Uğur Mumcu, "Suçlular ve Güçlüler", Tekin Yayınevi, 1977, s.227 vd.

buldukları için parti genel merkezine başvurmuşlardır. Bunlar Celil Gürkan, Tuğamiral **Vedii Bilget, Albay Cavit Bayar, Hava Albay Nedim Arat, Albay Kadir Ok, Hakim Albay Emin Değer**'dir.

Aynı gün emekliye sevk edilen Genelkurmay Merkez Dairesi Başkanı Tümgeneral **Şükrü Köseoğlu** da Demokratik Partiye girmiş ve bu partinin Kastamonu milletvekili adayı olarak seçimlere katılmışsa da, parlamentoya girmeyi başaramamıştır.

İhtilâlciler arasında adı geçen Kurmay Albay **Nusret Van** da emekli olur olmaz Adalet Partisine girmiştir. Kurmay Albay İlyas Albayrak da yabancı sermayenin kurduğu "Fruko Genel Müdürlüğüne" getirilmiştir. Kurmay Albay **Kemal Tunusluoğlu** -ki muhtırayı radyoevine götüren görevlidir- **Agasi Şen**'in Türk Hava Yollarına Genel Sekreterlik yapmaktadır.

15 Mart 1971 tarihinde emekliye sevk edilen Hava Tuğgeneral **Ömer Çokgör** de, üniformasını çıkarır çıkarmaz, yabancı petrol şirketlerinin desteklediği "Türk Petrol" Ankara Grubu Başkanlığına atanmıştır. Aynı gün emekliye ayrılan Tuğgeneral **M.Ali Akar**, Milas'ta köşesine çekilmiş ve adını unutturmuştur. Albay **Kadir Tandoğan** da köşesine çekilmiştir. Albay **Mehmet Namlı** da bir şirketin müdürlüğüne getirilmiştir. Levazım Albay **Hasan Yalçınkaya**, İstanbul'da Aksaray semtinde "Babanın Yeri" adıyla bir meyhane açmış, İstanbul Mali Polis eski müdürlerinden **Rafet Kaplangı** da yine İstanbul'da Kadıköy'de bir büfe işletmeye başlamıştır. Yarbay **Ümran Şensezgin** ise Ankara halkevlerinde, halkevi vakfını geliştirmek için gece gündüz çalışmaktadır.

İfadelerde "Devrim Konseyi" üyesi olarak adından söz edilen Piyade Albay **Bedri Buluç**, Orgeneral Türün'ün emir ve komutasıyla İstanbul'da önemli "operasyonlarda" görev yaptıktan sonra emekliye ayrılmıştır. Korgeneral **Hayri Yalçıner**, geçtiğimiz Ağustos ayında emekliye ayrıldıktan sonra, bazı gizli istihbarat örgütlerinde önemli görevler yürüten eşiyle birlikte mutlu yaşantısını sürdürmeye başlamıştır. Kontrgerilla ifadelerinde "darbeci" olarak adı geçen Korgeneral **İhsan Över**, şu anda 2'nci Kolordu Komutanlığı yapmaktadır. Yine ihtilâlciler arasında sayılan Kurmay Albay **Kenan Güven** 2'nci Ordu Lojistik Başkanı, Kurmay Albay **Orhan Üstün** de aynı orduda harekât başkanı olarak görevlerinin başındadır.

İhtilâlcilerin Genelkurmay Başkanlığına getirecekleri söylenen Korgeneral **Atıf Erçıkan** da, 12 Marttan bir süre sonra, Amerika'ya

"tedavi" amacıyla gidip geldikten sonra emekliye ayrılmıştır. Bu korgeneralin Tümgeneral Celil Gürkan ve arkadaşlarını "ihbar" ettiği o günlerde de ileri sürülmekteydi.

12 Mart 1971 tarihinde İstanbul zırhlı birliklerinde görevli Kurmay Albay **Nedim Arat** da bir turizm şirketinde çalışmaktadır. Tank Binbaşısı **Yılmaz Akkılıç**, ordudan ayrıldıktan sonra bir süre gözaltına alınmış, daha sonra da sosyalist eğilimli "Yeni Dönem" adlı bir dergi çıkartmıştır. Kontrgerilla ifadelerinde adları geçen ve sonradan Madanoğlu davasında da yargılanıp beraat eden Kurmay Albay **Adnan Arabacıoğlu** bir ticari şirkette. Kurmay Albay **İbrahim Artunç** da halkevlerinin bir şubesinde çalışmaktadır. Deniz Kurmay Albay **Adnan Kaptan** da orduda görev başındadır. Albay **Hidayet İlgar** da İstanbul'da avukatlık yapmakta, eski arkadaşlarını savunmaktadır. (16 Martta M.Tağmaç 5 hava subayının derhal emekli edilmesini istediyse de M.Batur bunu güçlükle önledi ve başka yerlere tayinleri yapılarak geçiştirildi. E.Y.)

O.Kabibay, 12 Mart 1971 tarihinden sonra olanca gücüyle Erim Hükümetlerini desteklemiş bir süre sonra Ecevit'i ve partisini:

Marksist, kışkırtıcılık... Gerekçesiyle suçlayarak önce Cumhuriyetçi Partiyi kurmuş sonra da partisiyle birlikte "Alafranga sağcı" Turan Feyzioğlu'nun partisine geçmiştir.

Fakih Özfakih de Cumhuriyet Halk Partisinden ayrılmıştır.

Talat Turhan "Marksist-Leninist" eylemlere yol göstermek gerekçesiyle tutuklanmış, Milli Birlik Komitesi eski üyelerinden Numan Esin ve İrfan Solmazer ile birlikte yargılanmıştır.

Numan Esin, **Alparslan Türkeş**'le birlikte Milliyetçi Hareket Partisini kurduktan sonra, Türkeş'ten ayrılmış ve büyük bir "nakliyat şirketi" kurmuştur. 12 Mart geldiğinde Esin kırk kadar "TIR" kamyonun sahibi görülüyordu. Solmazer, seksen kadar deniz teğmeni ile birlikte yargılanıp beraat etmiş, Numan Esin'e Göztepe'deki işkenceevinde ağır işkenceler yapılmıştı.

Uğur Mumcu soruyor:

"Bu komünist ihtilâli, bir yandan Tümgeneral Celil Gürkan gibi 'ilericiler', Tümgeneral Şükrü Köseoğlu gibi Demokratik Partiler, Kurmay Albay Nusret Van gibi Adalet Partililere ortaklaşa mı yapılacaktı? Aynı komünist ihtilâli, Orhan Kabibay gibi "Mc Carthist"lerle, yabancı sermaye müdürleri ve temsilcileriyle mi planlanacaktı? Eğer gerçekten bu bir komünist ihtilâli ise Korgeneral **İh-**

san Över Kolordu Komutanlığında Kurmay Albay **Kenan Güven** ve Kurmay Albay **Orhan Üstün**'ün orduda görevleri nedir? Nasıl görev başında tutulmaktadır?"(253)

12 Martla ilgili olarak ileride daha ayrıntılı bilgilere başvuracağız. 12 Mart Muhtırasının baş imzacısı M.Tağmaç için T.Turhan ise şu bilgileri veriyor: "Eğer Çağlayangil'in iddiası doğru ise(254), 12 Mart Muhtırası'nın baş imzacısı Memduh Tağmaç, bilerek ya da bilmeyerek CIA adına hareket etmiştir. CIA ile AID arasında organik bağlar bulunmaktadır. Memduh Tağmaç, emekli olduktan sonra bir bankaya idare meclisi üyesi yapılmıştır. Bankanın sermayesi içinde: IBRD, IDA, EIB, KFW, IFC gibi uluslararası finans kuruluşlan arasında, Amerikan Cususluk Örgütü AID'nin de hissesi bulunmaktadır.

Bu bankanın 19.03.1976 tarihli umumi heyet kararı gereğince:

1975 yılı kârının %2.5'i olan, 1.886.224.-TL'nin idare meclisi azalarına tevziine karar verilmiştir. Bu idare meclisi azalarından biri eski Gn.Kur.Bşk. Memduh Tağmaç, diğeri ise eski KKK **Nazmi Karakoç**'tur..."(255)

Kontrgerilla idamlarına ve Zihnipaşa işkence köşkü yönetimine adı karışan Memduh Ünlütürk, üst düzey komutanlara yönelik cinayetler dizisinin ikincisiydi.

Bomba davası olarak bilinen olayda, Memduh Ünlütürk'ün evine bomba atılmıştı. Emekli olduktan sonra MC iktidan döneminde Ereğli Demir Çelik Fabrikaları yönetim kurulu üyesi yapıldı. 7 Nisan 1991'de ziyarete geldiklerini söyleyen biri üsteğmen kıyafetli üç kişiden biri iftar sofrasındaki Ünlütürk'ün kafasına tek kurşunu sıkarak öldürdü.(256)

---

(253) Yeniortam, 12 Ocak 1975. Nakleden Uğur Mumcu, a.g.e., s.258.

(254) İ.Sabri Çağlayangil: "12 Martta CIA geniş ölçüde vardır. Türkiye'de iki darbe hareketi olmuştur. İkisini de CIA'nın yaptığını ekonomist dergisi açıklamıştı." demişti. Bu konudaki ayrıntılı bilgiler ileride.

(255) Talat Turhan, "27 Mayıs 1960'tan, 28 Şubat 1997'ye", Sorun Y., 2001, s.309.

(256) ***1991 ile 22 Ekim 1993 arasında herbiri benzer şekilde silahlı saldırı sonucu öldürülen generallerin adları şunlardır:***

1991	1. Güneydoğu Asayiş Bölge Komutanı	Korgeneral Hulusi Sayın
7.4.1991	2. 1970'lerin Sıkıyönetim Komutanı	Tümgeneral Memduh Ünlütürk
23.5.1991	3. Adana Jandarma Bölge Komutanı	Tuğgeneral Temel Cingöz
23.5.1991	4. Güneydoğu Asayiş Bölge Komutanı	Korgeneral İsmail Selen
13.10.1991	5. MİT Müsteşarlığı yaptı	Orgeneral Adnan Ersöz
29.7.1992	6. Deniz K.K.	Oramiral Kemal Kayacan
22.10.1993	7. Diyarbakır Bölge Komutanı	Tuğgeneral Bahtiyar Aydın

Tümgeneral Ünlütürk'ü hedef haline getiren özelliği, "Kontrgerilla'nın başı" olarak bilinmesiydi. Nitekim ölümünden beş yıl sonra, 12 Mart döneminde ordudan tasfiye edilen askerlerden Binbaşı İbrahim Keskin şunları söylemekteydi:

"Ziverbey Köşkü'nün konuklarından biri de bendim. Burada sorgular eller kelepçeli, ayaklar zincirli ve gözler bağlı olarak yapılırdı. Üzerimde kanlı pijamalarla beni Ünlütürk'ün karşısına götürdüler. Sorgumu Hiram Abas yapıyordu. Burada bana farklı bir muamele uyguladılar. Odada bir sandalyeye oturttular. Abas beni şakaklarımdan tuttu, arkamı dönmemem için ellerimi sertçe bastırdı, onları görmemi istemiyorlardı. Göz bağlarını açtılar. Karşımda Memduh Paşa oturuyordu. Bana aynen şunları söyledi: "Hazırlanan ifadeyi aynen imzalayacaksın. Sizi bize saygıyla vermediler. Burası Kontrgerilla, ben de Kontrgerilla'nın komutanıyım."

Tümgeneral Memduh Ünlütürk'ün önemli bir özelliği daha vardı. Emekli bir deniz binbaşısı olan Erol Mütercimler, henüz yayımladığı "Türkiye'de Askeri Darbelerin İç Dinamiği" kitabı için çok sayıda komutanla görüşmeler yaparken, 26 Nisan 1988 tarihinde Ünlütürk'le de görüştü. Bu görüşmede Ünlütürk, Mütercimler'e Türkiye'de "Ergenekon" ismiyle gizli bir yapılanma olduğunu açıklamış ve: *"Ben de Ergenekon üyesiyim. Ergenekon, Türkiye'de bütün kurumların üstündedir."* demiş.

Muhsin Batur ile Faik Türün Bolu civarında çatışacaklar mıydı?

Tümgeneral Memduh Ünlütürk bu görüşmede Mütercimler'e, 12 Mart 1971 Muhtırası döneminin komutanları hakkında şu ilginç sözleri şöyleydi: *"Gördüm ki kuvvet komutanları, Genelkurmay başkanını devre dışı bırakmış. Muhsin Batur ile Faik Türün devlet başkanlığı kavgası içinde. İkisine bağlı birlikler Bolu civarında karşılaşarak çatışacak, hangisine bağlı birlikler galip gelirse devleti o yönetecekmiş."*(257)

İleride ayrıntıları görüleceği gibi, Kontrgerilla ve Zihnipaşa işkence köşkü yönetimine adı karışan Cihat Akyol da ölüm tehdidi altındaydı; diğer yandan kendini aklama çabası içine düşmüştü.

Bahri Savcı, 12 Mart sonrasındaki emekli subayların birçoğunun üstlendikleri görevler nedeniyle birçok polemiğe ve kurumlara zarar verdiklerini ele almış. Yazısının bazı bölümlerinde, örneğin:

(257) Faruk Mercan, "Apolet, Kılıç ve İktidar", Doğan Kitap, 2004, s.131

*"**Ali Elverdi** Paşa, Adalet Partisi'ne girerek(258), 12 Martı bu partiyle bütünleştirmiştir. 12 Mart felsefe ve meşruluk açısından uygulamadaki düzenlik açısından bir şey kazanamamıştır. Ama Adalet Partisi gibi büyük bir örgüte zarar vermesine ne gerek vardı?*

Biri çıkar da muhtıracıların Adalet Partisi'ni destekleme anlamında olmak üzere onunla yarı bütünleşme içine girdiklerini söylerse, buna ne denilebilir?.. Muhsin Batur, 12 Martı CHP ile bütünleştirme eğiliminin yolunu açtı. Bunlar ne 9 Mart, ne de onun yükünü tarih önünde taşıyacak Batur'un kendisi bir şey kazanmayacaktır. CHP zarar görecektir...

Yani alttan gelen aynı itişle, aynı muhtıra kadrosunun reformculuğa dönüş görüntüsü altında, parlamentonun geleneksel eski güçleriyle bütünleştiği savı ortaya atılırsa buna ne denilebilir?

Çok Tartışılan Şu Kontrgerilla Neyin Nesi? Zihnipaşa Köşkü'nde Neler Oldu?

"Hukuk Devleti", **"Demokrasi"**, **"İnsan Hakları"** gibi üç kelime, herkesin ağzında sakız gibi çiğnenir. Ancak bu üç temel kural, ülkemizde sadece ağızlarda değil, gerçekte ayaklar altında çiğnenmiştir. Bu maalesef AB kriterleri tamam denildiği halde, günümüz için de geçerlidir. Önasya ve Ortadoğu coğrafyasında bin yıllık yönetim anlayışı, toplumsal yapı, inanç, töre ve geleneklerden oluşan altyapı, Batı'nın dayattığı kriterlerle bir çırpıda nasıl düzelir? Gerçekçi olalım. En gelişmiş olduğu söylenen kimi Doğu toplumlarında bile, bu üç kelimenin anlamı henüz kavranmış değildir.

Bunun çözümü, Doğu ile Batı'nın ne anlama geldiğini bilmek ve Doğu toplumlarının bu üç temel kuralı tepeden inmeyle değil, kendisinin talep etmesi, önemsemesi ile mümkündür.

Türkiye'de içeriden ve uluslarüstü uzantıları olan çevrelerden kaynaklanan **"Kumandalı demokrasi"**, **"Disiplinli demokrasi"**, **"Vesayet demokrasisi"** gibi sözcükler neyi ifade ettiklerini bir an düşünelim ve bunların bağlamında sözü uzatmadan en üst başlıktan ilki olan ***"Kontrgerilla neyin nesi?"*** sorusunu kaynaklara başvurarak irdeleyelim.

(258) 12 Martın en ünlü Orgeneralllerinden **Falk Türün** de Adalet Partisi'nden Manisa Milletvekili olarak meclise girmişti.

"... vaktiyle de bu Teşkilat'ın böyle kullanıldığını..."

Başbakan Süleyman Demirel

"...belki bana intikal ettirilmeden bazı yerlerde gayri resmi olarak, Teşkilat'tan bazı kişiler bu işe bulaşmış olabilir..."

GKB Org. Kenan Evren

Kenan Evren anlatıyor:

5 Mayıs 1980. Demirel akşam üzeri beni Hariciye Köşkü'ne çağırdı; bir saate yakın konuştuk; fakat hiç Cumhurbaşkanı seçiminden bahsetmiyordu; "Özel Harp Dairesi'ndeki personeli, teröristlerle mücadelede kullanmamızı ve onlarla 'Çete Harbi' yapmak suretiyle öldürülmelerini; vaktiyle de bu Teşkilat'ın böyle kullanıldığını..." söyledi. 1971 Sıkıyönetim dönemindeki "Kızıldere Olayı"nda kullanılan personeli kastediyordu; bu hal tarzına şiddetle karşı çıktım: "Büyük emeklerle kurulan bu Teşkilat'ın görevinin bu olmadığını; vaktiyle yanlış kullanıldığını; ben Genelkurmay Başkanı olduktan sonra "Özel Harp Teşkilatı"nı esas görevine yönelttiğimi, tekrar Kontrgerilla söylentilerinin ortaya atılmasına müsade etmeyeceğimi; Devlet'in Güvenlik Kuvvetleri'ni güçlendirmenin gerektiğini belirttim.(259)

Bülent Ecevit Kontrgerilla ile ilgili olarak yaptığı açıklamada Kenan Evren'e atıf yaparak şunları söylüyor:

Sayın Kenan Evren şöyle diyor: "Kontrgerilla dedikleri: 1952 yılında kurulmuş 'Özel Harp Dairesi Teşkilatı'ydı; düşman işgali karşısında yürütülecek 'Gayri Nizami Harp'le iştigal eden bir kuruluştu; Kontrgerilla tabiri sonradan uydurulmuş bir tabir olup, Silahlı Kuvvetler'i yıpratmak için ele alınmıştır; maalesef, bu maksatlı beyanlara ve yazılara, Bülent Ecevit ve Hükümeti de inanmış görünüyordu.

Sayın Evren, 26 Kasım 1990 günü, Hürriyet gazetesinde yayımlanan demecinde de, açıklamalarını daha da ileri götürerek, şunları söylüyor: Benim Genelkurmay Başkanlığım sırasında, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel bana geldi; Özel Harp Dairesi'nin, anarşi ve terörle mücadelede kullanılmasını istedi; ben: *'Olmaz'* cevabını verdim; Demirel *'Ama, 1971'deki Sıkıyönetim döneminde, bu amaçla kullanılmıştı...'* dedi. Ben yine *'Kullanılmaya-*

(259) Cumhurbaşkanı Kenan Evren, "Kenan Evren'in Anıları", Milliyet Gazetesi, 4 Kasım 1990, s.9.

cağını...' söyledim. Kanaatim o ki, Genelkurmay Başkanlığım sırasında bu Teşkilat, görevi dışında kullanılmadı; ama, belki bana intikal ettirilmeden bazı yerlerde gayri resmi olarak, Teşkilat'tan bazı kişiler bu işe bulaşmış olabilir; bunu bilemem... Buraya, şimdilik bir nokta koyarak, 'Özel Harp Dairesi' konusunda bildiklerimi ve 1977'den beri yapmış olduğum açıklamaları kısaca özetlemem uygun olur sanıyorum."

Ecevit devamla:

1974'teki Başbakanlığım sırasında, zamanın Genelkurmay Başkanı rahmetli Orgeneral Semih Sancar: *"Başbakanlığın örtülü ödeneğinden, acil ihtiyaç için, birkaç milyon lira..."* istedi. O yıllarda milyonlar büyük paraydı ve benden istenen miktar da, örtülü ödenekteki paranın tümüne yakındı; üstelik ben örtülü ödeneği ancak zorunlu sosyal yardımlar için kullanıyordum ve mecbur olmamakla beraber, bu kaynaktan yapılan ödemeleri belgelere bağlatıp, Başbakanlık Müsteşarı'nın kasasında saklatıyordum; onun için Genelkurmay'dan, bu paranın ne amaçla istendiğini öğrenmek zorunda kaldım: *"Özel Harp Dairesi için istiyoruz!.."* yanıtı geldi; öyle bir Resmi Daire'nin, o zamana kadar adını bile duymamıştım; Devlet bütçesinde de öyle bir Daire adına ayrılmış bir ödenek görünmüyordu: *"Şimdiye kadar bu Daire'nin giderleri nereden karşılanıyordu?"* diye sordum: *"O zamana kadar, bu Daire'nin tüm giderlerini, bir gizli ödenekle, Amerika Birleşik Devletleri'nin karşıladığı; ancak, artık ABD'nin bu parasal katkıyı kestiği; o nedenle Başbakanlığın örtülü ödeneğinden para istemek zorunda kalındığı..."* bana bildirildi.

Ecevit soruyor:

"Özel Harp Dairesi Nerede?"

S.Sancar'ın cevabı:

"Amerikan Askeri Yardım Heyeti ile Aynı Binada"

O zamana kadar benim Bakan olarak, Parti Başkanı olarak, Başbakan olarak adını bile duymamış olduğum ve herhangi bir resmi belgede izine rastlanamayan bu Daire'nin, Özel Harp Dairesi'nin *"Nerede olduğunu?"* sordum: *"Amerikan Askeri Yardım Heyeti ile aynı binada..."* yanıtını aldım. Bu yanıtlar beni hayrete düşürdü ve kaygılandım; adından, Ulusal Güvenlik'le ilgili olduğu anlaşılan bu

Devlet Dairesi'nden, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın, o zamana kadar haberi olmuyordu ve Devlet belgelerinde adı geçmeyen bu Devlet dairesi, ABD'den gelen gizli ödenekle ve Amerikan Askeri Yardım Kurulu ile aynı binada çalışıyordu. Hayrete düşmem ve kaygılanmam herhalde doğaldı; onun için bu Daire'nin işlevleri ve kuruluş biçimi hakkında bilgi istedim; onun üzerine, çalışma yeri olarak kullandığım Başbakanlık Konutu'nda, benim için bir özsunuş (brifing) düzenlendi; özsunuştan önce, Başbakanlık Konutu'nun duvarları, iyice tarandı...

"Edindiğim bilgilerden dehşete kapılmamız doğaldı..."

Özsunuş toplantısına, rahmetli Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'la birlikte katıldım; bilgi vermek üzere de, rahmetli Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'la, o sırada "Özel Harp Dairesi" Başkanı olduğunu öğrendiğim, General Kemal Yamak ve bir-iki subay geldiler; anlattıklarının özeti şuydu: Özel Harp Dairesi, Türkiye'nin veya bir kısım topraklarının düşman istilasına uğraması durumunda, istilacılara karşı, Gerilla Yöntemleriyle mücadeleye hazırlanmak üzere kurulmuştu; adları gizli tutulan bazı Vatansever Gönüllüler de, Özel Harp Dairesi'nin sivil uzantısı olarak çalışmak üzere, ömür boyu görevlendirilmişlerdi; gereğinde, bu "Gönüllü Sivil Vatanseverler"in kullanılması için de Türkiye'nin bazı yerlerinde, gizli silah depoları oluşturulmuştu...

"Amacımız 'Özel Harp Dairesi'nin 'Sivil Uzantısı'nı ortadan kaldırmak ve bu Daire'yi, dış etkilerden arındırmaktı; ama..."
Bülent Ecevit

Edindiğim bilgilerden dehşete kapılmamız doğaldı; gerçi benim aklıma da, rahmetli Esat Işık'ın aklına da "Özel Harp Dairesi'ni yöneten komutanlann; Daire'ye bağlı sivil elemanları bile bile iç olaylarda kullanacakları olasılığı gelmemişti; bugün de öyle olasılığı düşünmek bile istemiyorum; o sırada "Özel Harp Dairesi" Başkanı olan General Kemal Yamak'ın iyi niyetinden de herhangi bir kuşkumuz yoktu; ancak Daire'nin başındaki komutanlar ne kadar iyi niyetli ve siyasetten ne kadar uzak olurlarsa olsunlar, ömür boyu görevlendirilmiş "Gönüllü Sivil Vatanseverler"den bazılarının; yani Özel Harp Dairesi"ne bağlı Sivil Örgüt'te görev almış olanlar-

dan bazılarının, zamanla ideolojik kutuplaşmalar içinde yer alabilecekleri ve türlü etkiler altında, görevlerini kötüye kullanabilecekleri kuşkusuna kapılmamak elde değildi...

Onun için, özsunuştan sonra, Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'la baş başa yaptığımız görüşmede, konunun duyarlılığını göz önünde tutarak, yapacağımız ön hazırlıklardan sonra, "Özel Harp Dairesi"nin "Sivil Uzantısı"nı ortadan kaldırmak ve bu Daire'yi, dış etkilerden arındırmak, asli görevi ile sınırlamak üzere, gereken adımları atmayı kararlaştırdık; ne var ki, bizim bu bilgileri edindiğimizden kısa bir süre sonra, Kıbrıs'ta "Yunan Darbesi" oldu ve Garantör Devlet olarak Kıbrıs'ta harekâta giriştik. Edindiğimiz bilgilere göre, "Özel Harp Dairesi", Rum baskılarına karşı, Kıbrıs'taki Türk Direnişi'yle ilgili bazı işler de üstlenmişti; o yüzden sorunun üzerine gitmeyi, "Kıbrıs Barış Harekâtı" sonrasına ertelemek zorunluğunu duyduk; fakat "Kıbrıs Barış Harekâtı"nın hemen ardından da Hükümet'ten ayrıldık...

Bana, özsunuşta verilen bilgiler, çok gizli olduğu için ve yeraltına kök salmış, adı sanı bilinmeyen kimselerden oluşan bir Örgüt'e karşı, Muhalefet'teyken önlem alabilmemiz olanaksız olduğu için; hatta yapacağım açıklamalar üzerine, Kuruluş'un "Sivil Uzantısı'nda yer alanlardan bazılarının, korunma içgüdüsüyle, Ülke'de çok tehlikeli tertiplere yönelebileceklerinden kaygı duyduğum için, o acı Devlet Sırrı'nı, bir zehir gibi içimde saklamak zorunda kaldım.

Ayrıca, 1978'de yeniden Başbakanlığa gelince, Orgeneral Sayın Kenan Evren, Genelkurmay Başkanlığı'nı devralır almaz, ilk iş olarak, kendisine "Özel Harp Dairesi"yle ilgili olarak edindiğim bilgileri ve bu Daire'nin "Sivil Uzantısı" ve gizli silah depoları hakkındaki kuşkularımı açıkladım; Özel Harp Dairesi'nin Demokratik Hukuk Devleti Kuralları'na ve açıklık rejimine uygun biçimde çalışır duruma getirilmesi ve çalışmalarının asli işleviyle sınırlanması konusunda isteklerimi bildirdim; Sayın Evren: *"Kaygılarımı paylaştığını..."* söyledi ve daha sonra her sorduğumda da, *"İsteklerimin gereklerini yapmakta olduğuna..."* dair bana güvence verdi.

1978-1979'daki Başbakanlığım sırasında bir Doğu ilçemizi ziyaret ederken, oradaki askeri birliğin komutanı olan General'le görüşüyordum; kendisinin bir ara "Özel Harp Dairesi"nde çalışmış olduğunu öğrenince, kuşkularımı belirterek, kendisinden bilgi alma-

ya çalıştım; generalin kuşkularımı yersiz bulması üzerine: *"Farzımahal, bu ilçedeki Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Başkanı, aynı zamanda özel Harp Dairesi'nin Sivil Uzantısı'ndaki gizli elemanlardan biri olmaz mı?.."* dedim; General: *"Evet, öyledir; ama kendisi çok güvenilir vatansever bir arkadaşımızdır!..."* yanıtı verdi...

Kontrgerilla tartışması 1978 yılında CHP Milletvekili Süleyman Genç ve CHP Tabii Senatörü Suphi Karaman tarafından meclise taşındı. Ardından karşılıklı suçlamalar ve iddialarla değişik boyutlara vardı. Başta E.Org. ve Manisa AP milletvekili F.Türün, E.General M.Ünlütürk, E.General Cavit Akyol suçlamaların hedefindeydiler.

12 Marttan Beri Dillerde Dolaşan Kontrgerilla Nedir?

Talat Turhan İst.2 No.lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde 10 klasör, 4283 sayfa savunma ve 39 kitapla kontrgerillanın gerçek niteliğini aşağıda sorularla ortaya koymaya çalışmıştı.

Kontrgerilla, Özel Harp Dairesi ve ABD ile ilişkileri

- 12 Marttan beri dillerde dolaşan "Kontrgerilla" nedir?

- Kimilerine göre hayal ürünü mü?

- Ulusal mı, yabancı bir güç mü?

- Resmi bir kuruluş mu?

- Nereye bağlı?

- Türk ordusunun -gerçekse- böyle bir örgütle bağı mı var?

- "Kontrgerilla" hangi düşünce ve çıkar hesabının ürünü?

- Örgüt hâlâ var mı?

- Nerede çalışır?

- Oradaki görevliler de sizin, benim gibi Türk mü? Yoksa örgüte takılan ad gibi kendileri de yabancı mı?

"Özel Harp Dalresi'ni yıpratmamak için ben de genelde "Kontrgerilla Örgütü" deyimini kullandım."

Gerçekte Genelkurmaya bağlı Özel Harp Dairesi diye bir kuruluş bulunmaktadır. Bu dairenin varlığı, ülke işgal edildiğinde, iç ayaklanmayı düzenlemek ve vatanı düşman istilasından kurtarmak gibi kutsal bir amaca dayanmaktadır. Bu amaca ulaşmak için kullanılacak yöntemlereyse "Kontrgerilla" denilmektedir. Konu-

ya böyle bakınca "Kontrgerilla" diye bir örgüt elbette bulunmamaktadır. Ama 1. Ordu Komutanı Orgeneral Faik Türün'ün yetki gaspı sonucu faaliyete geçirttiği "Zihni Paşa İşkence Köşkü"ne alınan her kişiye işkenceciler, 16 Ağustos 1972'ye kadar: *"Burası Genelkurmaya bağlı Kontrgerilla örgütü. Örgütümüz seni esir aldı. (Ya da öldürme kararı aldı) Burada Anayasa, babayasa, kanunlar geçerli değildir. Her istediğimizi itiraf edeceksin..."* şeklinde bir girizgah yaparlardı. 16 Ağustos 1972'ye kadar işkenceciler Genelkurmayın varlığını kabul ediyorlardı. Çünkü Türün, Genelkurmay Başkanı Tağmaç ile aynı tertip içindedir. İşkenceciler onların amacına hizmet etmektedirler. Günümüzdeki açıklamalar da bu doğrultudadır. 16 Ağustos 1972'den sonraysa Türün, Genelkurmay Başkanı olan Gürler'in hiyerarşisini kabul etmemiştir. Bu tavrını onun oğlunu gözaltına alacak bir cürete vardırmış ve "Bomba Davası"yla Gürler hakkındaki tertiplerini yürütmeyi sürdürmüştür. Gerçekte, çeşitli devlet örgütlerinden toplanan ve yasadışı şebekeleşen, Türün'ün ve Ünlütürk'ün bilgi ve görgüsü altında çalışan işkencecilerin kendilerine taktığı isimdir "Kontrgerilla Örgütü". İşkencecilerin bu yanlış tanımlamasını bildiğim halde, "Özel Harp Dairesi"ni yıpratmamak için ben de genelde "Kontrgerilla Örgütü" deyimini kullandım.

İşkenceciler içinde MİT elemanları, güvenlik görevlileri ve Özel Harp Dairesi'nin elemanları vardı. Sorgulamalara zaman zaman askeri savcılarla, adil müşavirin katıldığı Zihni Paşa Köşkü'nün General Ünlütürk yönetiminde olduğu biliniyor ve söyleniyordu. Daha sonra General Sunalp'ın da İşkence Köşkü'nün müdavimleri arasında bulunduğunu kendi itiraflarıyla kamuoyu öğrendi. İşkence Köşkü'nde keşif yapılması ve işkencecilerin saptanması hakkında gerek savunmacıların, gerekse kendi tarafımdan yapılan tüm yasal başvurular yanıtsız bırakıldı, işkence edenler korundu. Dolayısıyla, işkence olaylarına karışığı iddia edilen devlet kuruluşları o suçluları içlerinde barındırmakta direndiler. Bu yüzden de kamuoyunun eleştirilerine hedef olup yıprandılar.

"12 Mart öncesi görülen terör olaylarından hangilerinin 'sahte operasyon' olduğu bir türlü anlaşılamıyordu."

O dönemde Özel Harp Dairesi Başkanı olan Tümgeneral Ci-

hat Akyol'un(260) Silahlı Kuvvetler Dergisi'ne ek olarak 1971 Mart sayısında yayınlanan "Gayri Nizami Kuvvetlere Karşı Harekât" başlıklı yazısında şöyle deniyordu: *"Halkı mukavemetçilerden ayırmak için sanki ayaklanma kuvvetleri yapıyormuş gibi müdahale kuvvetlerince zulme kadar varan haksız muamele örnekleri ile sahte operasyonlara başvurulması tavsiye edilir."* Bu öneriyle kamuoyunu şaşkına çeviren terör eylemleri tıpatıp birbirine uyuyor. Hele sözü geçen öneri "ST 31-15: Gayri Nizami Harekât" adlı talimnamenin tümüyle, özellikle onun altıncı sayfasında yer alan "Tipik Yeraltı Teşkilatı" şemasıyla karşılaştırılınca, "devlet terörü" konusu kendiliğinden gündeme geliyor. Bu "sahte operasyon" önerisine, Cihat Akyol'un, binbaşılıkta başlayan MİT görevinin, generalliğinde de devam etmesi ve bu görevden "Özel Harp Dairesi"ne geçişi, o arada Sunay ve Tağmaç'a bağlılığı da eklenince, bunlar ilginç çağrışımlara neden oluyordu. Ama 12 Mart öncesi görülen terör olaylarından hangilerinin "sahte operasyon" olduğu bir türlü anlaşılamıyordu. Bu dönemde yaşanan 1 Mayıs 1977 Olayı esrarını hâlâ koruyor. Ona karşılık "Sabotaj Davası"nın aklanmayla sonuçlanması, Kültür Sarayı Yangını, Marmara ve Eminönü gemilerinin batırılışları ya sahte operasyon ya da bir ihmalin bu amaçla değerlendirilmesi olarak nitelendirilebilir.

Cihat Akyol yıllar sonra Tercüman gazetesinde kendini savunma çabası içine düştüğü Türün'ün ardından... Bu yazı dizisinde kampını ve dünya görüşünü farkında olmadan açıklaması çok yararlar sağladı. Buna karşın, haklı ya da haksız eleştirilere hedef olan "Özel Savaş Dairesi" veya Kontrgerilla konusunda yapılan eski tartışmalar, "dedim-dedi" şeklinde yeniden gündeme getirildi. Böylece Cihat Akyol, savunma içgüdüsü içinde bir tür tatmin edildi. Ama sorunun özü "devlet sırrı" mazeretinin ardına sığınılarak özenle gizlendi. Kısacası, bir bakımdan, Kontrgerillasız Kontrgerilla yazı disizi sergilendi.

Cihat Akyol, Ulusal Kurtuluş Savaşı direnişiyle örgütün işlevi arasında bağ kurmaya çalışıyor. Oysa ki "Özel Harp Dairesi"ne yönelik eleştiriler çok yoğun bir biçimde kamuoyunda, yani fısıltı gazetesinde konuşuluyor. Bu örgütle ABD arasında bağ kurulu-

(260) Bu konuda C.Akyol'un kendi kaleminden Kontrgerillanın ve görevinin ne olduğuna dair bilgiler verilmiştir.

yor. Örgüte parasal desteğin ABD tarafından sağlandığı iddia ediliyor. Örgütte görevli subayların özel bir hiyerarşi ve statü içine alınarak ikinci bir yeminle güvence altına konulduğu ve bu nedenle de "teknik sorgulama" ve "sahte operasyonlar"da görev aldıkları ve sözü geçen örgütün Amerikancı ve sağcı bir politikanın arac olarak iç politika içine sokulduğu söyleniyor. Bu iddialar gerçek mi, değil mi? O araştırma da demokratik parlamenter düzendeki denetim mekanizmasının işlemesine bağlı. Yoksa örgütün, yasal kuruluş amacı içinde görev yapmasına karşı çıkmak kimsenin aklına gelmez.

"Kontrgerilla örgütleri, Amerika'nın denetimi altında ve dolar desteğiyle, az gelişmiş ülkelerde, ülkenin, sosyal, ekonomik, politik, kültürel yapısına ve halkın bilinç düzeyine göre, asıl amacı dışında çeşitli işlevleri yürütmektedirler. Ulusal Kurtuluş Savaşları'nın önlenmesi, sosyal uyanma ve bilinçlenmeyi gerektirici önlemlerin alınması, yerli işbirlikçi ağının yaygınlaştırılması, bunlara dayanarak istihbarat yapmak, gerektiğinde terör ve siyasi cinayetlerle anarşiyi araç olarak kullanıp ortam hazırlamak, bu durumdan yararlanarak sıkıyönetim veya faşist askeri darbe getirmek ve bu suretle az gelişmiş ülke düzenlerini emperyalist çıkarlara ayarlı şekle dönüştürmek."

Bilindiği gibi Amerika uzun süreden beri, direkt veya dolaylı müdahale doktrinleri geliştirmiş ve uzun süre kendi çıkarlarına uyarlı askeri darbelerin ardındaki güç olmuştur. Bu darbelerin kolaylıkla gerçekleşmesi ve darbe sonrası Amerikan yanlısı düzenlemeler, ülke içinde uzun süreden beri örgütlenmiş Amerikan yanlısı "yeraltı örgütlerinin" varlığıyla çok kolay olmaktadır.

"Fikri ABD vermiş, Finansmanını yapmış, Bu örgüte sızmalar olmuş."

Milli Savunma Bakanı H.Esat Işık

Kontrgerilla konusunu gazeteci Cüneyt Arcayürek yeniden gündeme getirdi. Arcayürek, sorunu, en yetkili bir kişi olan dönemin Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'tan araştırmakta ve sekiz yıl sonra benim açıklamalarımın benzeri olan yanıtları aldığını şöyle belirtmektedir:

"Kimi konularda açıklamalarını dinlediğim Hasan Esat Işık'a

Kontgerilla konusunu sorduğum zaman: Fikir planında geçerli ve doğru... Yalnız... dedi, Kontrgerilla her ülkede var. Genelkurmay bunu planlarına almış. Amacı şu: Ülke işgal edilecek olursa, iç direniş nasıl yapılacak? Bu fikir planında geçerli, doğru. Yalnız şu durumlar var: 1. Fikri ABD vermiş. 2. Finansmanını yapmış. 3. Bu örgüte sızmalar olmuş. Bu sızmalar Pentagon'dan başlar, CIA sızmasına kadar sürer. Bir yabancı ülkenin Türkiye'deki hareketlenmeleri izlemesini anlarım ama o ülkedeki hareketlenmeleri yöneltmeye, yönlendirmeye başlamasını anlamak mümkün değildir."

Arcayürek sorusuna devam ediyor: "ABD ne kadar finanse ediyordu, nasıl?"

Hasan Esat Işık yanıtlıyor: "... Amerikan Yardımı'ndan bir fasılla yolunu bulmuş olmalıdır. Geçmiş zaman, 50-100 milyon dolar arası bir rakamdı galiba. Uzun zamandan beri sürüp gidiyordu..."(261)

Düşünebiliyor musunuz, ülkemiz günün birinde işgal edilecekti. Kurtarılacaktı, ama Amerika adına, onun örgütlenme biçimi, ideolojisi adına ve de Amerikan dolarlarıyla beslenen bir örgüt tarafından... Üstelik bu örgütün Amerikancı bir iç politikanın aracı olarak kullanıldığı, sahte operasyonlarla terör olaylarını yönlendirdiği, askeri darbelerin ardındaki güç olduğu söyleniyor; ama demokratik denetim mekanizması çalıştırılamıyor. Örgüt, denetim dışı olmak dokunulmazlığını sürdürüyor... Bu hangi güne kadar böyle devam edecek? Gerçek demokrasi kurulana kadar!(262)

Kontrgerilla Dökümanter Kaynağı Nedir?

Ayaklanmaları Bastırma Hareketleri-Counter Insurgency Warfare" adını taşıyan ve David Galula tarafından kaleme alınan bu kitap, Amerika'da "Frederick A.Praeger, Inc." adındaki firma tarafından yayınlandı. Sözü geçen yayınevinin CIA'yla anlaşmalı ve onun kitaplarını basan bir kuruluş olduğu geçenlerde CIA'nın eski başkanı Stanfield Turner'in anılarında açıklandı. Kitap, Tür-

(261) ABD'nin Türkiye'deki askeri darbelerle olan ilişkileri ayrı bir bölüm halinde verilmiştir.

(262) Talat Turhan, "Emperyalizmin Bataklığında İstihbarat Örgütleri, Sorun Yayın., İstanbul, 1999. s.190 vd.

kiye'de Genelkurmay tarafından Hasan Lembet'in çevirisiyle 1965 yılında yayınlandı. Aynı yıl "Gayri Nizami Harp Talimnameleri"nin Amerika'dan alınarak çevrildiğini ve o konudaki eğitim ve örgütlenmenin başladığını görmekteyiz. Bu dönemde Sunay'ın Genelkurmay Başkanı, Demirel'in de Başbakan olduğunu hatırlamamız gerekir. "Ayaklanmaları Bastırma Hareketleri" adlı yapıt, bir ülkede sol akımların ve sol muhalefetin hangi yöntemlerle bertaraf edileceğini teorik ve pratik olarak göstermektedir. Bu öneriler tümüyle anayasal sistemimize ters düşmektedir.(263)

"Kirli iş"lerin "failleri" hep kurumsal örtülerin altına gizlenmişlerdir.

1960'ların ikinci yarısından başlayarak cinayetler, sabotajlar, kundaklamalar birbirini izlemiş "failler" yakalanmamıştır. "Kirli iş"lerin "failleri" hep kurumsal örtülerin altına gizlenmişlerdir. Özel Savaş kuvvetleri, "gizli savaş" tekniğini uygulamıştır. "Gizli savaş"ın yürütülmesinde MİT "çelik çekirdek"teki etkili konumuyla ön plandadır. Ordu tasfiyelerini de MİT yürütmüştür. "Subaylar arasında solcu ve reformcu düşüncelerin hızla yayıldığına ilişkin MİT raporu" MGK toplantısında okunmuştur."

12 Mart sonrası, Silahlı Kuvvetlerdeki tasfiyede bu rapor oldukça belirleyicidir. Tasfiye işaretleri ünlü Dickson raporuyla verilmiştir. "Entemasyonal"in yönlendirdiği MİT devrededir.(264)

Dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı Or. Gen. Muhsin Batur, "MİT olayları rapor ediyordu." diyor. Bir yandan, sola açık alt kadro subay hareketine yönelik tasfiye MİT tarafından planlanır ve uygulanırken, diğer yandan Özel Savaş örgütlenmesi, "gizli savaş" teknikleri ve "kontrgerilla harekat"lan konusunda Orduyu kapsayan yoğun bir hazırlık 1965 yılı ve sonrasında gündemdedir. Kontrgerilla hukuku bağlamında değerlendirdiğimiz bu gelişmeye tekrar dönmekte yarar var. 1966 yılında yayınlanan bu tür "belgeler"den biri de "Komondo ve Özel Harp Muhtırası" TC. GN. KUR. BŞK. KARA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI- ANKARA başlıklı p.:3087-2-66 Eğt.Ş.sayılı. Bu "muhtıra" bir "Başemir" niteliğinde .

(263) Talat Turhan, "Emperyalizmin Bataklığında İstihbarat Örgütleri, Sorun Yayın., İstanbul, 1999. s.190 vd.

(264) Dickson raporu ile ilgili olarak ileride bilgi verilecektir.

"Başemir" başlığı altında "Dağ ve Komondo Okulu komutanlığınca hazırlanan KOMANDO VE ÖZEL HARP MUHTIRASI, yardımcı bir kitap olarak faydalanılmak üzere yayınlanmıştır.

"KARA KUVVETLERİ KOMUTANI EMRİYLE" ibaresi yeralıyor. İmza ise Tuğ. General **Arif Koçak**'a ait (Piyade Dairesi Başkanı). Bu "belge"de ayaklanma şöyle tarif ediliyor: "Meşru olarak kurulmuş hükümete veya işgal kuvvetlerine karşı, gayrimemnun halk kitlelerinin, meşru hükümeti devirerek iktidarı ele geçirmek veya isteklerini zorla kabul ettirmek, işgal kuvvetlerini bertaraf etmek için yaptıkları infial ve karşı gelme hareketidir." Her türlü demokratik ve anti-emperyalist tepkiyi kapsamına alan bu ayaklanma tanımı ABD patentlidir. Belge'de "bu hareket şu hususları ihtiva eder," deniliyor ve neredeyse siyasal ve toplumsal muhalefetin tüm eylem biçimleri "ayaklanma" sayılıyor. Buna göre "hareket" a) ayaklanma, b) başkaldırma, c) sivil isyan, d) yıkıcı siyasi faaliyetler olarak belirleniyor. Son kategori kapsamında **Genelkurmayda "Yıkıcı Faaliyetler Şube Müdürlüğü"** adlı bir birimin bulunduğunu, bu birimin bir dönem başında bulunmuş Em. Kor. Gen. **Nezat Bölügiray**'ın anılarından öğreniyoruz. "Özel Savaş" kodları Genelkurmay yapılanmasına da içeriliyor böylece. "Ayaklanma Nedenleri" başlığı altında, "Yeni gelişen memleketler halkının bazı umumi emelleri şunlardır," deniliyor ve bu "emeller" sıralanıyor: a) Daha iyi hayat standardı, b) Sağlık hizmetleri, c) Tahsil, d) Toprak reformu, e) Politikaya iştirak.(265)

Bunların eksikliğinin bir memlekette dahili ve harici baskı ve desteklerle bir halk ayaklanmasına yol açabileceği belirtiliyor. Tüm askeri darbeler halkın "politikaya iştirak" temellerini ortadan kaldırıyor.

Bu belgenin özünde gizli devlet, devletin kendisi oluyor...

Kontrgerilla belgesi, "halkın arzularının" oluşumuna engel olan hususları da kendisi belirliyor, a) Sermaye noksanlığı, b) İstikrarsız politik durum, c) Düşük tahsil seviyesi, d) Ananeler, e) Milli Birlik noksanlığı. Halkın eksikleri böyle belirleniyor.(266)

(265)(266) Suat Parlar, "Kontrgerilla Kıskacında Türkiye", Bibliotek Yayınları, İstanbul, 1997, s.279.

Özünde Gizli devlet, devletin kendisi oluyor. "Eğitilmiş aydın faal bir komünist olur" deniliyor bu belgede. "Belge", "Ayaklanmaya Karşı Koyma" tarifini yaparken militarizmi her alana yayıyor. Her türlü dinamik "özel savaş" kapsamında yeniden tanımlanıyor. Özel savaş turnusol kağıdına dönüşüyor. Buna göre: "Meşru bir hükümeti devirmek üzere büyük sayıda gerilla unsurları vasıtasıyla, bozguncu siyasi faaliyetten tedhiş hareketlerine kadar, faaliyette bulunan mukavemet gruplarını bastırmak ve bertaraf etmek için yönetilen bütün askeri, siyasi, iktisadi, psikolojik ve sosyal hareketlerdir. Ayaklanmaya karşı koyma programının diğer unsurlarının iç emniyeti sağlamaları başlıca askeri meseledir." deniliyor. "Esaslı ve Milli Ayaklanmaya karşı koyma planları" başlığı altında 1) Bütün isyan hareketlerini tercit etmek, 2) Bastırmak, 3) Elverişli dış yardım da dahil olmak üzere, bütün askeri ve askeri olmayan vasıtaların koordine ve birleştirilmesine ihtiyaç gösterir," açıklaması yeralıyor. "Milli" olan karşı "dış yardım" destekli ayaklanma bastırma harekâtı.

"Askeri olmayan vasıtaların" koordinasyonu Kontrgerilla hukukunda anayasa değişiklikleri dahil, sosyal, ekonomik, politik birçok düzenlemeyi içeriyor. Askeri olan ile olmayan "koordine" etme kontrgerilla iktidarının işi oluyor. "Ayaklanmaya karşı koyma harekatı çeşitli bakımlardan ayaklanmaya karşı koyma meseleleriyle ilgilenir" tespiti sonrasında "Bayrak" harekatlarının "teorik" dayanakları sıralanıyor:

a) Ayaklanmanın esas unsurlarının ve gizli sebeplerinin tahlili,

b) Ayaklanmaya karşı koyma doktrininin inkişafı,

c) Ayaklanma unsurlarının veya esas sebeplerinin tecridinde, geciktirilmesinde ve tahribinde kullanılan teknik ve taktiklerin mülahazası,

d) Hürriyete, kişisel haklara ve sosyal mesuliyete dayanan değişikliğin muhakemesi ve hür dünyanın telakkileri", "Tecrit", "geciktirme", "tahrib" iç savaş süreçlerinde "daha iyi yaşam standardı" isteyen emekçilerden, "idealist aydın"lara kadar uzanan Kontrgerilla eylem çizgisinde beliren "taktik" ve "teknik"ler.

"Hürriyet" ve "kişisel haklar" da Kontrgerilla iktidarının temel "meseleleri" arasında yerini alıyor. Ancak en ilginci (c) şıkkında belirtilenler. Buna göre: "Hükümet tarafından sivil kuvvetlerle beraber askeri harekatın makul bir şekilde kullanılmasının mütalaası."

"Vatansever", "komondolar"ın "askeri harekât"ın bir parçası olduğu kabul ediliyor. (Ecevit'in de endişesi bu sivil kuvvetlerdi.)

Askerl Olmayan Kuvvetler Nedir?

"Polis dost kuvvetleri tanısın, yardımcı olsun diye mavi kurdelalar dağıtıldı."

Eski ANAP Milletvekili Yaşar Okuyan

Askeri olmayan Kuvvetler: Teşkilat, techizat, eğitim ve vazifeleri bakımından herhangi bir memleketin nizami askeri kuvvetlerine benzeyen ve fakat onlardan ayrı olan gruplar ve kuvvetlerdir. Çeşitli yerlerde eğitim kampları bulunan ülkücü komandoların sözde teğmen ve albay arasında rütbeler taşımaları bilinmekteydi.

10 Ocak 1969 tarihli Amerikan Emperyalizminin, Akdeniz'deki vurucu gücünü simgeleyen 6. filoya yönelik anti-emperyalist eylemlere karşı Kanlı Pazar katliamına karıştığını itiraf eden MHP'nin Genel Sekreter Yardımcısı, daha sonra ANAP milletvekili Yaşar Okuyan şunları anlatıyor: *"O zaman İstanbul'da öğrenciydim. Milli Türk Talebe Birliği ve Komünizmle Mücadele Derneği'nin yöneticileri arkadaşımız, abilerimizdi. İç içeydik. Kanlı pazar öncesi olayların gizlisi saklısı yoktu. Her şey gözler önünde, orta yerde cereyan etti. Hazırlıklar açıkta yapıldı. Mesala Milli Türk Tabele Birliği'ne kamyonlarla sopalar geldi. Gelenin geçenin gözü önünde kamyonlar boşaltıldı. Sonra dövüşeceklere dağıtıldı. Büyük kavga için her türlü hazırlık yapılmıştı.*

Olaylar sırasında yanlışlık olmasın, kimse birbirine zarar vermesin ve polis dost kuvvetleri tanısın, yardımcı olsun diye mavi kurdelalar dağıtıldı. Mavi kurdelayı takan dost kuvvetten sayılıyordu. Nitekim olaylar sırasında bu kurdelaların çok faydası oldu. Polis, bizimkilere ilişmedi. Ama kazara kurdelasını düşüren, polis tarafından yaka paça götürüldü. Bu gibi olaylara hemen müdahale edip, bizimkileri kurtardık."(267)

10 Ocak 1969 Kanlı Pazar Nasıl Tezgahlandı?

"Ey kızıl kafirler, ey deccal veletleri, ayağınızı denk alın. Allahın kulları geliyor. Cihad eden zelil olmaz."

Bugünün gazeteci yazarı Mehmet Şevki Eygi

ABD karşıtlarına karşı MHP'li gençler savaş ilan ederken, Mu-

(267) Ahmet kahraman, "Devr-i Süleyman", Sel Y., 1993, s.148.

kaddesatçılarda cihad ilan ettiler.

"Cihad" ilan edenler, "Bugün" gazetesi yazarı **Mehmet Şevket Eygi**'nin çağırısı ile vecde! gelmişlerdi. Eygi, bu kanlı çağrıda, daha sonra Maraş, Malatya, Çorum, Sivas katliamlannda yankılanacak şu sözleri dile getiriyordu: "Müslüman kardeşim: sen bu savaşta bitaraf kalamazsın. Ben namazımı kılar, tesbihimi çekerim, etliye sütlüye karışmam deyip de kendine zulmedenlerden olma. Komünizm küfrüne karşı derhal silahlan. İslâmda askerlik ve cihad ihtiyari değil, mecburidir. Allaha olan kulluk borcunun içinde cihad farizasının da bulunduğunu bir an bile hatırdan çıkarma. Ey Türk halkı! Ey temiz müslümanlar... Büyük Günler yaklaşıyor. Herkes görev başına koşsun. Herkes komünizm küfrü ile savaşa hazır olsun. Komünistler ve onları destekleyen hain şahıs ve müesseseler kahredilsin. Deccal yıkılsın, Tevhid yücelsin. Ey Müslümanlar, bayraklar yücelsin, hareket başlasın. Ey kızıl kafirler, ey deccal veletleri, ayağınızı denk alın. Allahın kulları geliyor. Cihad eden zelil olmaz. Sağ kalırsa gazi olur. Canını verirse, şehitlik mertebesini kazanır. Cihadda üstünlük var. Zafer var, İzzet var. Cihadsızlıkta ise zillet, esaret ve mağlubiyet var. Ey müslümanlar! İmanınız tehlikede. Dininiz tehlikede. Kuranınız tehlikede. Camiler tehlikede. Din, iman elden gidecek. Kalkın ey ehli İslâm! Davranın. Türkiye'de faşist hareketin zeminini oluşturan anti-komünist histeriyi, dinle bütünleştirmeye çalışan "vatansever" örgütler koalisyonunun ilk büyük katliamı "Kanlı Pazar"da yaşanandır.(268)

(268) "Kanlı Pazar"ın yaşandığı sıralarda, Taksim Opera binasının Ayazpaşa yönündeki şantiyesinde bir mimar arkadaşımla birlikteydim. Akşamüzeri Beyoğlu'na gidecektik. Gün ortasıydı. Gümüşsuyu yönünden on binlerce kişi Taksim Meydanına çıkıyordu. Daha çıkış sürerken Taksim'den gelen patlama, bağırış ve çatışma sesleri duyuldu. Biraz sonra Taksim'den aşağıya Dolmabahçe yönünde cadde ve sokaklardan kaçışan grupların hareketiyle ne oluyor diye kapıya çıktık. Ansızın onları kovalayan kimi sakallı, bereli, paltolu, ellerinde büyük taşlar, tahtaya çakılmış büyük çivili öldürücü malzemelerle birlikte kalabalık bir grup ortaya çıktı. Sağa sola baktılar. Dövecek değil, öldürecek birilerini arıyorlardı besbelli. İçlerinden biri bizi göstererek, *"İşte, bunlar da onlardan."* demesiyle, üzerimize doğru koşmaya başladılar; bir yandan da ellerindeki taşları fırlatıyorlardı. O sırada önümüzdeki dar sokakta el arabasıyla çocuğunu gezdirmeye çıkan bir kadının da bu taşlara hedef olduğunu görerek, içeri kaçtık. O sırada cam kapıya korku ve telaş içinde bir albay geldi. Kendisini içeri almamızı istiyordu. Hep birlikte içeri geçerek, masaların altına saklandık. O sırada grup kapıyı kırmış, duvardaki yangın baltalarını ellerine alarak içeri dalmışlardı. Proje masalarının ara boşluğundan onları görebiliyorduk. İlk anda

Devlet bu sivil güç koalisyonunu kendi çıkarları için kullanmıştır. Kullanılanlar da bu işleri vatan sevgisi ve Allah adına yaptıklarına inandırılmıştı. Oysa ki bir ülkenin güvenliği bunu sağlamakla görevli birimlerin işiydi. Bunun için istihdam ediliyor ve maaş alıyorlardı. Ülkücü gençler ve diğer sağcı gruplar, kullanıldıklarını yaklaşık iki yıl sonra 12 Eylülde içeri alındıklarında, işkence gördüklerinde anlayacaklardır. Bu yönde koşullandırılan binlerce genç, kullanılmış ve atılmışlardı. Önderleri ise izzet-i ikbal içindeydiler. (PKK, daha sonraları Hizbullah ve bunların itirafçıları da benzer şekilde kullanılacaktır.) Militanlaşmış solcu eylemcilerin durumu da sağcılardan farklı değildi. Onları da başkaları kullanmış, sokaklara ve kırlara dökmüştü; sonuç malum. Topyekün halk desteğini arkasına almayan hiçbir mücadele başarıya ulaşamazdı. Aşağıda görüleceği gibi, derin devletin sayısız gizli açık planları vardı.

1969'lardan itibaren "güvenlik kuvvetlerine yardımcı", ülkücü komandoların statüleri bir belgeyle düzenleniyor. Kontrgerillanın askeri birimleri son derece siyasi tespitler geliştiriyor ve siyasete yön tayin ediyorlardı. Özel savaş-siyaset bağlantısı uygun "reform" dozuyla birlikte aşağıda çizilen çevreye oturtuluyordu:

"Ayaklanmaya karşı koymak için askeri teknik ve doktrinlerin tekamülünde durumların siyasi, iktisadi ve sosyal cepheleri önemle ele alınmalıdır. İhtilâl hareketinin silahlı kuvvetlerine karşı askeri harekâtla beraber müsbet siyasi faaliyet programları tatbik edilmedikçe, sadece askeri metodların kullanılması gerilla faaliyetlerini bastırmaya muvaffak olmaz."

Ayaklanma tehdidi altındaki bölgelerde alınması gerekli tedbirlerin esasları" başlığı altında yazılanlar ise Türkiye'de defalarca uygulandı. Buna göre **"a) Asileri kendilerini destekleyen sivillerden tecrit etmek, b) Tedhişçilerin elebaşlarının yok edilme-**

---

bizi görememenin şaşkınlığı içindeydiler; burunlarından soluyorlardı. Benimle birlikte masanın altına giren Albay titreyerek, *"Bunlar kesin beni öldürürler."* dedi. Her şey o kadar hızlı oluyordu ki, tam o sırada karşı tarafın hücumu başlamış ve içeri girenler, dışarı seğirterek Taksim yönünde koşmaya başlamışlardı. Kısacası böyle durumlarda bu olayın dışında olan insanlar da şu veya bu şekilde yok yere öldürülmekteydiler. Bir süre öylece kalakaldık. Ortalık sakinleyip, dışarı çıktığımızda Gümüşsuyu Caddesi atılan taşlar, düşürülmüş pankart ve sopalarla doluydu. Ortalıkta Devletin güvenlik birimlerinden tek bir iz yoktu. Belli ki sağ koalisyon devletten destek görmüştü. Bir taksiye binerek eve gittim. Hâlâ yaşadığım şokun etkisindeydim. Ertesi gün, ne olup bittiğini gazetelerden öğrendim.

si." Elebaşı kavramının genişliği ve bunun "kökü" dışarıda "idealist aydınları" da kapsadığı düşünüldüğünde "yok etme"lerin "failleri" iyice belirgin hale geliyor. Kontgerilla iktidarı bu durumda etkisi altında bulunan olağanüstü yetkili mahkemelere bile ihtiyaç duymuyor. Hüküm baştan veriliyor, "yok etme". Türkiye'de kanlı ilmeklerin Kontgerilla hukuku ile kimlerin boynuna geçirileceği saptanıyor.

"Psikolojik Harp" başlığı altında verilen tarif ise şöyle: **a) Psikolojik harp ilan edilen fevkalade bir durumda veya harp halinde karşılanacak nihai zaferi desteklemek üzere; düşman ile tarafsız ve dost halk topluluklarına istediğimiz şeyleri yaptırabilmek için onların hayat görüşlerine, duygularına, düşüncelerine, inanç ve hislerine yöneltilen bir faaliyettir."** Kontrgerilla insanı kuşatıyor, "hayat görüşleri", "duygular", "düşünceler", "inanç"lar ve "his"ler "savaş" konusu oluyor. Psikolojik harp ile ilgili bilgiler tüm hayatımızı derinden ilgilendiriyor. Söz konusu belge "Harekat tarzı bakımından, psikolojik harp iki tipe ayrılır," diyor. Bunlar: **"1) Açık psikolojik harp: Kaynağı belirtilerek veya belli olmasından çekinilmeden yapılan psikolojik harptır. 2) Gizli psikolojik harp: Kaynağı gizli tutulan ve faaliyeti anlaşıldığı zaman kaynağın her çeşit sorumluluğu reddedilecek şekilde yapılan psikolojik harptır."**

BEKM ve SAMK nedir?

Kontrgerilla belgesinin "Özel Harple İlgili Yeni Terimler" başlığı altında yazılanlar gizli devlet statüleriyle ilgili. Örneğin BEKM (Bölge Emniyet Koordinasyon Merkezi): "Ayaklanmaya karşı koyma harekâtının koordine edildiği muhtelif idari seviyedeki, mürekkep bir karargah anlamına gelir. Askeri, politik, polis ve askeri olmayan personelle hükümet kısımlarının temsilcilerini ihtiva eder."

Türkiye'de gizli devlet ve Kontrgerilla iktidarının örgütlenme biçimleri, yöntem ve uygulamaları konusunda ortaya çıkan bir başka statüler bileşkesi de aynı belgeye göre "Sivil Askeri Müşavere Komitesi (SAMK)." Bu komite: **"Mahalli sivilhalk ve BEKM'nin ayaklanmaya karşı koyma planına katılan (onda vazife almış) polis ile asker temsilcileri ihtiva eden bir gruptur. Sivil üyeler, mahalli halkın refahı konusunda özel alakaya sahip veya bu konuda tesir icra edebilecek nitelikteki kişilerdir... SAMK**

planlama safhasında BEKM'ne mahalli halkla ilgili konularda rehberlik eder, tavsiyelerde bulunur."

Kontrgerilla belgesi "yeni terimlere ve tariflerine devam ediyor: "Gizli Harekât", "Milli İnkişaf (Kalkınma) Programı", "Askeri olmayan kuvvetler", "Politik Harp", "Halk Kaynakları Kontrolü", "Karşı Gerilla Harbi", "Ayaklanmaya Karşı Koymak".(269)

"Koordinasyon Komitesi" uygulaması, Kontrgerilla faaliyetini planlama ve yönetme anlamında ilk kez 12 Mart sürecinde gündeme geldi ve "Kriz Yönetimi"ne kadar değişik aşamalardan geçti. MİT'ten sorumlu Başbakan Yardımcısı S.Koçaş'ın anıları "koordinasyon"un niteliğine ışık tutuyor: "Başbakanlıkta bir 'Sıkıyönetim Koordinasyon Bürosu' komutanlıklarla irtibat içinde, Genelkurmay'da bir 'İrtibat Bürosu' kurulacaktı.

Bu emir yayınlanmadan, Genelkurmay Başkanı görmek istemiş ve sonunda Kor.General Kemal Taran beni ziyaret ederek Genelkurmay Başkanı'nın bir ricasını getirmişti.

"Koordinasyon bürosu Genelkurmay'da, İrtibat Bürosu Başbakanlıkta kurulursa, çalışmalar, özellikle muhaberat, daha rahat ve süratli olur diyorlardı. Durumu Başbakan'a arz ettim... o bir sakınca görmedi."(270)

BEKM modeli böylece devlet yapılanmasının en üst düzeyinde ilkesel bütünlük temelinde uygulandı. 12 Mart uygulamasında BEKM aşağıdaki kurum ve kuruluşları kapsamına aldı: "Sıkıyönetim karargahlarındaki istihbarat birimleri, MİT Bölge Başkanlığı, Siyasi Polis, Kontrgerillanın askeri birimi ile iç içe geçmiş Komando taburları, Merkez Komutanlıkları ile İnzibat Kuvvetleri." BEKM yapılanması yeni kuvvet, kurum katılımlarıyla desteklendi. Ancak "Koordinasyon" ilkeleri değiştirilmedi. 12 Mart yönetimi Kontrgerillanın örgütlenme düzeyi ile ilgili birçok açıklıklar sunuyor. **"Sıkıyönetim Koordinasyon Komitesi"**nin başında, dönemin Genelkurmay Başkanı Or.Gen. Memduh Tağmaç bulunuyordu. Tüm Türkiye'de Kontrgerilla harekâtını planlayan ve yöneten komuta kontrol merkezi burasıydı. Sıkıyönetim "Koordinasyon Komitesi" ayrıca **MİT**, **Özel Harp Dairesi (ÖHD)** ve **Emniyet Genel Müdürlüğü** ile de sıkı ilişki içindeydi. **ÖHD** Başkanı "Koordinasyon"un teknik danışmanıydı. MİT ise "Koordinasyon Komitesi"ne bağlan-

(269) Suat Parlar, a.g.e., s.280 vd.
(270) S.Koçaş, "12 Mart Anıları", s.180

mıştı ve yasalarla yazılı olmayan, gizli devletin gerçek-gizli hukukunda yeralan, sorgu, operasyon, savcılık iddianamelerinin düzenlenmesi vs. işlerle meşgul oluyordu. Polis harekâtı ve askeri harekât ile tüm istihbarat harekâtları böylece tek merkezde prensiplere bağlanıyor, yönetiliyordu.

12 Martın MİT'ten sorumlu Emekli Kurmay Albay ve Başbakan yardımcısı Sadi Koçaş anılarında İstanbul'da örgütlenen Kontrgerillayı açıkça yazıyor: "Kontrgerilla örgütü, Genelkurmay Başkanı'nın emriyle, İstanbul Sıkıyönetim komutanlığı ve MİT tarafından müştereken kanun dışı kurulmuş, yönetilmiş ve kanun dışı çalışmış bir örgüttür... Genelkurmay Başkanının yasadışı emriyle kurulmuştur.(271)

Sadi Koçaş, anılannda o dönemin bazı uygulamalarına değindiği için bütçe görüşmelerinde onun da adı geçti. Kontrgerilla konusunda bilgilerini şöyle açıkladı:

"Kontrgerilla 12 Mart döneminde Genelkurmay Başkanının emri üzerine İstanbul Sıkıyönetim Komutanı ve MİT yetkililerinin birlikte çalışacakları bir soruşturma örgütü olarak kuruldu; İstanbul'daki Zihnipaşa Köşkü'nde birtakım soruşturmalar yaptı. Yasa dışı bu örgütün bazı ilgilileri, üst kademelerden yasa dışı emirler alarak uygulamışlardır. Kontrgerilla'da ifadeleri alınmış tutuklu subaylarla konuştum. Onlardan geniş bilgi aldım. Bu anayasa ve yasalara aykırı bir kuruluştu. Halen faal durumda olduğunu sanmıyorum."

Sadi Koçaş'ın ve Talat Turhan'ın Kontrgerilla örgütünün kurucuları arasında saydığı 12 Mart döneminin İstanbul Sıkıyönetim Komutanı ve sonradan AP Manisa Milletvekili Faik Türün, bu yoldaki suçlamalarla ilgili olarak şöyle konuştu: "Kontrgerilla diye bir örgüt kurulmamıştır. 12 Mart döneminde MİT, güvenlik için özel görevler yapmıştır. Buna özel mahiyet verilemez. O tarihte Erenköy'de Ziverbey Köşkü'nde yapılan sorgulamaya bir kez yarım saat katıldım. Burada MİT'ten gelen müşavirler görev yapıyordu. Bu güvenlik kuruluşlarının yaptığı ve yapmakta oldukları bir görevdir. Normal bir polisin bilgisiyle komünizm eylemlerinin sorgusunu yapmak imkansızdır. Bu yüzden MİT müşavirleri görev almıştır. MİT'te çok sayıda sivil giyinmiş asker görev yapmaktadır. Bu yüzden sanıkların gözleri bağlanmıştır..."(272)

(271) S.Koçaş, "12 Mart Anılan", s.180.
(272) Talat Turhan, a.g.e.,s.285, 286.

"Sorguya çekilenlerin dilinden ancak ihtisas sahibi olmuş kimseler anlayabilir. Komünizm, özel terminolojisi olan bir konudur."

Orgeneral F.Türün

Tercüman gazetesinin 1 Şubat 1978 tarihli sayısına gözatalım. Gazeteci sayın Yavuz Donat, "Kontrgerilla" konusunda, 12 Mart döneminin İstanbul'da 1'inci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı olan Faik Türün'e soruyor:

"Sizin Sıkıyönetim Komutanlığınız dönemindeki işkencelerden ve bu arada bir 'Ziverbey Köşkü'nden bahsedilir. Ne dersiniz?

Türün'ün yanıtı şöyledir:

"Normal zamanda hazırlık soruşturması nasıl yapılırsa Sıkıyönetimde de bu sistem caridir. Sıkıyönetim kanunu bu konuda ayrı bir usul getirmemiştir. Hazırlık soruşturması Emniyette Adli Zabıtasınca yapılır ve hazırlanan fezleke Savcıya verilir. Sıkıyönetim başlangıcında, yakalanan eylemcilerin, Sirkeci'deki Emniyet Müdürlüğünün üst katında, Birinci Şubede sorguları yapılırdı. Yakalananlar birbirlerinden tecrid edilirlerdi. İaşe, istirahat, barınma imkanları çok dardı. Maltepe'deki Askeri Tutukevinden kaçma olayını takiben ilk idare tahkikatta bazı asker kişilerin isimleri geçti. Olaya adları karıştı ve o arada toplumda isim yapmış bazı kişiler de çeşitli tertiplerin içinde görüldüler. Gözaltına alınanlara, adeta bir iltimas olarak, daha iyi bir yerde barınmalarını teminen ve tamamen insani amaçlarla, uygun bir yer aradık ve Sıkıyönetim kanunundaki hükme göre Sıkıyönetim Komutanlığı ile işbirliği yapmakla kanunen görevli MİT'in İstanbul bölgesi, kendilerinin Erenköy'de bir yerleri olduğunu söylediler. Ben de memnuniyetle: "Allah razı olsun!" dedim. Gittim, gördüm, tetkik ettim. Somyası, yatağı, mutfağı, yani iaşe ve ibate imkanları çok müsaitti. Emniyet Birinci Şubenin bir soruşturma timini orada görevlendirdik. Burada "EBU" konusuna tekrar dönmek gerekiyor. Çeşitli eylemlerin faili olarak yakalananların çoğu komünist militanı durumuna gelmiş kimselerdi. Bunları, komünizm hakkında genel bir bilgiye sahip olan kimselerin sorguya çekmesi mümkün değil. Herkes her şeyi bilemez. Bir ihtisas mevzuudur. Bu konuda sorguya çekilenlerin dilinden ancak ihtisas sahibi olmuş kimseler anlayabilir. Komünizm, özel terminolojisi olan bir konudur. Bu nedenle, hazırlık soruşturması sorasında

MİT'in bölgedeki elemanlarından kanunun verdiği bir görev olarak yararlanılmıştır. Bunda kanunsuz bir şey yoktur."

Türün'ün bu açıklaması Ziverbey Köşkü'yle ilgili tüm gerçekleri ortaya seriyor. Yargısız infaz yapılarak tutuklanan, peşinen komünist ilan edilerek asker ve MİT eliyle işkencecilerin insafına teslim ediliyor. Sorumlular ise üstlendikleri görevi neredeyse inkâr etmiyorlar.

Kontrgerillanın İstanbul ve Ziverbey işkence merkezi sorumlularından (bu sorumluluğu bizzat dönemin ünlü kurmay subayları teyid ediyor) General Memduh Ünlütürk şöyle diyor: **"1. Ordu Komutanlığı'nın 4 Şubat 1972 tarih ve per.7500-1, 72 YNT-234 sayılı ve 1. Ordu Sıkıyönetim Komutanı tarafından imzalanmış bir emirle kurulan bir tahkikat komisyonunun başkanlığı şahsıma verilmiştir."** (9 Kasım 1985, Cumhuriyet). General Ünlütürk ve Ziverbey merkeziyle ilgili olarak dönemin sorumlularından Or.Gen. Turgut Sunalp şunları söylüyor: **"Daha ziyade bu sırada köşke nezaret eden Memduh Ünlütürk Paşa alakalıydı. Hatta kendisine kontrgerillanın başı dediler."** (3 Kasım 1985, Nokta Dergisi). Sunalp kendisiyle yapılan söyleşide "kadrolar"la ilgili olarak şunları söylüyor: **"Uygulanan sorgulama yöntemi özel bir teknik aslında. Yetişmiş adamlar var. Nasıl sual sorulacağını fevkalade iyi biliyorlar. Özel olarak yetişmiş insanlardır bunlar"** diyor. (Nokta, 3 Kasım 1985). "Koordinasyon"un çapı ve işlevine dair yine General Ünlütürk şunları söylüyor: **"Bu yer sihirli bir köşk değildir (Ziverbey). İlgili komutanların denetimi altında görev yapmıştır. Başta sıkıyönetim komutanı olmak üzere yardımcıları, Donanma Komutanı Oramiral Kemal Kayacan, Kolordu Komutanı Kor.Gen.Turgut Sunalp, MİT Müsteşarı Kor.Gen.Nurettin Ersin, bölgedeki Garnizon Komutanı Tüm.Gen.Rüştü Naipoğlu, bazı askeri savcı ve güvenlik kuvvetleri yetkilileri buradaki çalışmaları izlemişlerdir."**(273)

Sadi Koçaş'ın Anılarında Kontrgerilla varlığından söz etmesi üzerine, Emekli Tümgeneral Memduh Ünlütürk'ün basına yaptığı açıklamada şöyle diyordu:

- Türkiye'de Kontrgerilla teşkilatı yoktur.

(273) Suat Parlar, "Kontrgerilla Kıskacında Türkiye", Bibliotek Yayınları, İstanbul, 1977, s.109 vd.

- Sıkıyönetim komutanlıkları, Tekmil ve Güvenlik Kuvvetleri, Yargı organları ve devletin bağımsız mahkemeleriyle kendilerine düşen yasal görevleri yapmıştır. Böyle bir sistem içerisindeki devletten yana güçleri nasıl olur da Kontrgerilla olarak niteleyebiliriz.

- Mevcut Cumhuriyet Hükümeti'nin Başbakan'ı tarafından da resmen açıklandığı üzere Türkiye'de bir (kontrgerilla) teşkilatı bulunmaktadır. Sıkıyönetim döneminde de hiçbir komutanlık böyle yasa dışı bir tertibe başvurmamıştır. Esasen böyle bir teşkilatın organize edilmesine lüzum ve ihtiyaç da yoktur.

- Sıkıyönetim döneminde Silahlı Kuvvetlerimiz devleti ve rejimi koruma ve kollama görevi yapmıştır. İfade ettiği anlam itibariyle bir yeraltı örgütü hüviyetini taşıyan Kontrgerilla örgütü mevcut olsaydı bunun icraatının Anayasa kuruluşları dışındaki faaliyetleri kapsaması gerekirdi. Halbuki sıkıyönetim komutanlıkları, tekmil güvenlik kuvvetleri, yargı organları ve devletin bağımsız mahkemeleri ile kendilerine düşen yasal görevleri yapmıştır. Böyle bir sistem içerisindeki devletten yana güçleri nasıl da (Kontrgerilla) olarak niteleyebiliriz?

- Aradan 6-7 yıl geçmesine rağmen işkence edebiyatını bir kurtuluş çaresi olarak ortaya atanların içinde bulundukları ihtilâlci ve yıkıcı faaliyetleri de hatırlayarak her zaman yargı organlarına müracaatları yasal haklarıdır.(274)

M.Ünlütürk, daha önce de değindiğimiz gibi Ziverbey Zihnipaşa Köşkü ile hiçbir ilgisi ve yetkisi olmadığını söylemişti. Bunun üzerine bu köşte işkence gören pek çok kişiden biri olan T.Turhan, 17 Nisan 1978'de M.Ünlütürk'e bir dizi soru yöneltti. Bu soruları hem Kontrgerilla hem de Zihnipaşa Köşkü ile ilgili karanlıkta kalan birçok konuyu irdelemektedir. Açıklama şöyle:

Bay Ünlütürk,

Açıklamalarınızın içinde iki önemli itiraf bulunmaktadır. Bunlardan biri, Faik Türün'ü teyiden MİT'in sorgulamaya katılmış olmasını ikraz etmemiz; ikincisi ise, "bazı askeri savcıların" Zihni Paşa Köşkü'nde yapılan çalışmaları sık sık izlediklerini kabul etmenizdir.

(274) Milliyet Gazetesi, 4 Nisan 1978.

Her halde Türün ve siz, 644 sayılı Milli İstihbarat Kanunu ile 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu arasındaki bağıntıyı ve MİT'in yasal olarak sorgulama hakkı bulunmadığının, bugün bile farkında değilsiniz? Oysa, gerek İstanbul Sıkıyönetim Mahkemelerinde verilen kararlarda, gerekse Askeri Yargıtay İçtihatlarında bu gerçek, açıkça dile getirilmektedir.

Bu durumda:

1. Göz altına alınan kişilerin ifadelerinin MİT elemanları tarafından (veya Türün'ün EBU'lannın) kabul ettirildiğine göre, Sıkıyönetim Komutanlığı'na gönderilen ve dava dosyalarına konulan ifadeler niçin emniyette alınmış gibi gösterilmiştir.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na MİT veya Kontrgerilla örgütü adını kullanan Zihnipaşa İşkence Köşkü'nden gönderilen ifadelerin altında imzası bulunan Emniyet görevlileri, Türün ve sizin açıklamalarınız karşısında yasa dışı ve belli bir amaçla sürdürülen bir tertibin aracı olmak durumuna düşmüyorlar mı?

Kökeninde böylesine hukuk dışı yöntemler bulunan ve yasa dışı örgüt kuruluşlarınca hile, tehdit ve cebirle elde edilen ikrarlardan oluşan, hazırlık soruşturmalarının ve bunlara dayanan iddianamelerin adalete sürdüğü lekeden arınmak için tarihin yargısı mı beklenecektir?

Emniyet Zihnipaşa Köşkü'nde alınan ifadeleri, kendi kanalından Sıkıyönetim K.'na gönderirken, bunları bilgi dağıttığı makamlara da göstermiştir. Bu makamların Garnizon Komutanlığı, Merkez K.lığı, MİT İstanbul Bölge Başkanlığı olduğu belirtilmektedir.

Bir gazetede Sıkıyönetim Mahkemesi'ndeki dosyalarda bulunmayan ifadeler, 29 Aralık 1974-8 Ocak 1975 tarihleri arasında, hangi kanaldan sızdırılarak yayınlandığından haberiniz var mı?

Bunun gibi Demirel, 15 Mayıs 1978 günkü Tercüman gazetesine yaptığı açıklamada, *"Bende 12 Marttan sonra emekli ettiğiniz subayların sonradan alınmış ifadeleri var. Bu ifadeler söylediklerimi doğruluyor."* demişti.

- Bu subaylar kimlerdir?

- İfadelerinde suç unsuru varsa neden tutuklanmamışlardır?

- Bu ifadeler hangi yolla ve hangi yasaya göre Demirel'in eline geçmiştir?

- Demirel'le, İstanbul Sıkıyönetim ilgililerince yapıldığı anlaşılan bu ve benzeri yasa dışı ilişkilerin; Türün'ün AP millet-

vekili yapılmasıyla sizin, Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'na MC iktidarı döneminde, yönetim kurulu üyeliğine getirilmenizdeki rolü nedir?

İddialarınız aksine işkence iddialarınızı örtbas etmek isteyen ilgililer, sahte rapor düzenlemişlerdir. Bu konudaki tüm başvurularım yanıtsız bırakılmıştır.

I.Erim hükümeti döneminde, genellikle polis örgütünde yapılan sorgulama ve işkence, bu arada iktidarın haberi ve iradesi dışında kışkırtıcı ajanlarca yönlendirilen çeşitli provokasyon ve tertiplerden sonra, İstanbul'da gözaltına alınanların bir bölümü Zihnipaşa Köşkü'nde sorgulanmıştır.

Burada bilinen iğrenç usullerle sorgulanan kişiler, mahkemelerdeki sorgularında, askeri savcıların da işkence köşkünde bulunduklarını iddia etmişlerdir. Askeri savcılar ise bu konudaki gerçekleri de kabul etmişlerdir. Hatta, biz bu konuda askeri Savcı Nezat Çizmeci'yi 2 Ekim 1973 tarihinde, İstanbul Sıkıyönetim 3 nolu Askeri Mahkemesi'ne verdiğimiz dilekçe ile istinkâfa çağırmıştık.

Çizmeci, savımızı kabul etmedi ve çekilmedi.

Bugün siz, "bazı askeri savcıların" Zihnipaşa Köşkü'ndeki "çalışmaları sık sık izlediklerini" açıklıyorsunuz?

Diğer izleyicilerin adlarını verdiğimiz halde, bunları açıklamıyorsunuz? Neden? Kimdi bu askeri savcılar?

Talihsiz bir raslantı, bu askeri savcılardan birinin Naci Gür olduğunu ortaya çıkardı. Bildiğiniz gibi, basına yansıyan ve tekzip edilmeyen haberlere göre, bu kişinin MİT Görevlisi olduğu anlaşıldı.

Bir idari örgüt içinde, Anayasanın kuvvetler ayrılığı ilkesi hiçe sayılarak kurulan bu ilişki, adalet adına dehşet verici olsa gerektir.

Askeri Savcı N.Çizmeci'nin, şirketlerinin çoğunun sermayesi Amerikan Casusluk Kuruluşu olan AID'nin de katkısı bulunan bir bankadan alınan kredilerden oluşan bir holdingte görev aldığını gazeteler yazdı. Bu haber doğru mudur?

Zihnipaşa Köşkü ziyaretçileri arasında askeri Savcı Selahattin Fırat, Nevzat Çizmeci, Süleyman Takkeci var mıydı?

Sıkıyönetim Mahkemelerinde DGM yargıçlıklarına atanan kişilerden hangileri Zihnipaşa Köşkü'nün ziyaretçileri arasındaydı?

Sıkıyönetim Adli müşavirliğinde ilminden yararlandığınız Prof. Ayhan Önder ile hangi gazetecilere, köşkte vatan kurtarmak için yaptığınız büyük özveriyi(!) gösterdiniz?

Zihnipaşa Köşkü için yapılan masraflarla, geceli-gündüzlü, çalışan personele hizmetleri karşılığı ne zaman, hangi ödeneklerden ne miktar ödenmiştir? Bu köşkte görev alan askerlerin bugün sorguya çekildiklerini var saydığımızda, sonucun ne olacağını tahmin ediyor musunuz? Açıklamaların üzerine köşkü neden terk etmek gereksinimi duydunuz?

Görev esnasında: MİT'den Eyüp Özalkuş, Hiram Abas, Süleyman Yenilmez, Abdullah Argun, Cengiz Abaoğlu, N.A., F.I., Ö.K., B.T., C.O. ve Emniyet'ten Şükrü Balcı, Mahmut Dikler, Kenan Koç ile nerede, ne zaman, hangi amaçla çalıştınız?

Bu kişilerle, ilişkilerinizin yasa sınırları içinde olduğunu iddia edebilir misiniz? Hukuktaki "suçların şahsiliği prensibinden" haberiniz yok mu? Neden kişilerin suçlarını örgütlerine bulaştırmak yolunu yeğliyorsunuz?

Zihnipaşa Köşkü'nün ve 12 Mart öncesi ve sonrası olayların perde gerisindeki beyni olarak kabul edilen Hiram Abas bu timler içinde görev almış mıdır?

Fındıkzade de yapılan çatışmada yaralanan ve Çapa'da özel tedavi altına alınan Hiram Abas, bugün muayene edilirse, kurşun izinin ne zaman, nerede meydana geldiğini ve bu olay sonucu ne gibi bir soruşturma yapıldığını kanıtlayabilir misiniz?

Sorgulama hakkı bulunmayan bir örgüt elemanının "özel tim" içinde görevlendirilmesinin yasal dayanağını açıklayabilir misiniz?

Görevinizi yasa sınırları dışında yaptığınıza dair yaygın iddialara karşın, bugüne kadar neden sustunuz?

Birlikte çalıştığınız kişiler ne zaman, hangi ülkede, hangi süre ile hangi okullarda, hangi konularda eğitim görmüşlerdir? Ve hangi hizmetlerde bulunmuşlardır?

FM. 31 serisi Amerikan Talimnameleri ve ST 31... Sahra Talimnameleri'nin varlığına rağmen, Kontrgerilla harekâtını inkâr ediyor musunuz? Bir örgütün vardığı ve gerekliliği ile onun yasa sınırları dışında kullanılıp, kullanılmamasının başka başka şeyler olduğunu anlamakta güçlük çekmenizi doğal karşılıyorum; ama Zihnipaşa Köşkü'ndeki bir avuç insan ne T.SIh. K.'lerini, ne MİT'i ve hatta ne de Emniyeti temsil etmişlerdir. Onlara verilecek sıfat değişiktir.

Nitekim T.SIh. K.leri adı işkenceciye çıkan kişileri bünyesinden atmıştır. Buna karşın, 12 Mart sonrası tertiplerine karışan kişilerden normal emekli olanlar dışında MİT'ten, yalnız Zihnipaşa Köşkü

Teknik Sorgulama Timi Başkanı Eyüp Özalkuş atılmıştır. Buna karşın emniyettekiler yerlerini korumaktadır.

Kanımız odur ki, dünün tüm bu yasa dışı olayları ve bu olaylara adı karışan kişilerin sorumluluğu, kesinlikle aydınlığa çıkmadan, bugün de devam ettiğinin üzülerek tanığı olduğumuz anarşinin tam anlamıyla önlenmesi olası değildir.

Türün'ün baskı ve tehditlerine karşın, adalete saygılı bir Mahkeme 3 Mayıs 1972 günü 84 sanıklı davanın kararını vermiştir. Bu karar, Türün'ü çileden çıkarmış ve bir hafta içinde 1 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi lağvedilmiştir.

Kışkırtıcı ajanlarca yönlendirildiği ve izlendiği anlaşılan patlama olayları nedeniyle 10 Mayıs 1972 günü "Bomba Olayları Davası" denilen yeni bir davanın soruşturulmasına başlanılmıştır. İlgililere verilen emir, bu dava ile 84 sanıklı dava kararına gölge düşürmek ve davayı diriltmektir. Bu amaçla FÖ (Fakih Özfakih E.Y.) adlı bir kişi gözaltına alınmış, korkunç işkencelere maruz bırakıldıktan sonra, kendisinden istenilen doğrultuda ikrarlar alınmıştır. Bu kişinin Mahkemedeki sorgusu esnasında duruşma tutanaklarına geçen beyanlarını aşağıya çıkarıyorum: (Bomba Olayları Duruşma Tutanağı sayfa 145 ve 162)

"12 Marttan sonra Talat Turhan'ın evine gitmiş değilim... Talat Turhan'ın evinde A.Ç. ve R.K. ile tanışmış değilim." "Böyle bir toplantının T.Turhan'ın evinde yapılması bu bakımdan mümkün değildir. Bana bilinen yerde ifadem tesbit edilirken ısrarla bir soygun yapma hususunu da kabul ettirmek istiyorlardı. Ben de mecburen kabullendim. Hisseleri de kendim uydurdum. El yazımla yazmıştım. Ertesi gün Paşa bu ifadeleri çok beğendi. Fakat şöyle şöyle düzeltip tekrar yazacaksın dediler. Birkaç gün yemek verilmemişti. O gün yemek verildi. Ben de bunun üzerine istenilen şekilde, el yazısı ile ifade zaptına intikal eden hususları yazdım."

İfadede bir generalden söz ediliyor. Sorgularda bulunan ve bu konuların koordinasyonu ile görevlendirildiği açıklanan tek general siz olduğunuza göre, bu açıklama karşısında bugün söyleyeceğiniz bir söz var mı? F.Ö.'nün Emniyette işkenceyle alınan tüm ifadelerinin gerçek dışı olduğu, mahkemece kabul edilmiş ve bu konuda karar verilmiştir.

İşkenceyle emredilen doğrultuda ifade alma, aç bırakıp yemek vermek suretiyle tertip sürdürenler, bugün konuşacakları yerde,

kendilerine yöneltilen suçlamaların araştırılmasını istemeleri gerekmez mi?(275)

Genelkurmay Özel Harp Dairesi Başkanı General M.Cihat Akyol'un Kontrgerilla Macerası

Önceleri MİT Müsteşarlığında görev yapmış, sonradan Genelkurmay Özel Harp Dairesi eski Başkanı olan Tüm. Gen. Cihat Akyol, Ziverbey-Kontrgerilla tartışmalarının hedefinde olanlardan biriydi. Hakkında söylenen ve yazılanlardan dolayı, bunalan Akyol, her vesileyle ve her ortamda kendini savunma durumunda kaldı. Destek beklediği Devlet üst ve ilgili kurumlarından ve komutanlardan umduğu desteği göremediği anlaşılıyor. Akyol, bu vesileyle bazı acı gerçekleri de ortaya koyuyor.

"Herkes bulaştırıldığını hisseder etmez bu çamurdan kaçacaktı..."

Genelkurmay Özel Harp Dairesi Başkanı General Cihat Akyol

C.Akyol anlatıyor:

Bu dönemde İstanbul-Erenköy'deki Ziverbey Köşkü herkesce bilinir olmuş, 1. Ordu sorgu merkezinde işkence yapıldığı iddiası her tarafa yayılmıştır. Bu suretle Kontrgerilla deyimi sorgu sırasında işkence yapanlara verilen ad olarak kamuoyuna sunulmuştur. Ulaşılan sonuca bakarak söylememiz mümkündür ki, toplumumuzda da bir insanlık suçu sayılan, bu nedenle asla tasvip görmeyecek olan işkencenin bir iddia olarak ortaya atılması Kontrgerilla kampanyasının başarısı için atılmış çok uygun bir adım sayılmalıdır...

Hatırlanacağı üzere, işkence iddiası buradan Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olan Genelkurmay Özel Harp Dairesi'ne, Devlet İstihbarat Örgütü'nün en önemli bir bölümü olan Milli İstihbarat Teşkilatı'na yönelmiştir. Daha sonra olayların gelişmesiyle İçişleri Bakanlığı'na bağlı Sivil Savunma İdaresi Başkanlığı ile Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı'nın da hedefler arasına alındığı görülmüştür. Bize göre hedefler, özellikle Genelkurmay Özel Harp Dairesi ve MİT olarak çok iyi seçilmişti. Devletin en önemli iki kuruluşu, Silahlı Kuvvetler ve İstihbarat Teşkilatı yıpratılırsa yol açılmış ve kampan-

(275) Talat Turhan, "27 Mayıs 1960'tan 28 Şubat 1997'ye", Sorun Y., 2001, s.288.

ya müteakip atılımlan için itibari bir güç kazanmış olacaktı.

Sonradan devlet terörü diye adlandırılan bu tür işleri devletin yapması elbette hayal bile edilemezdi...

Bu çok ağır bir ithamdı. Herkes bulaştırıldığını hisseder etmez bu çamurdan kaçacaktı. Ama bu hareket tarzının doğruluğu kadar, kampanyanın etkisiyle devletin Kontrgerilla görevine sahip çıkmaması da son derece yanlıştı.

"Benimle dalaşarak şahsıma itham yöneltmede biribirleriyle sanki yarışmışlardır."

Görevlerinden bile alıkonduğu halde, devlet kendisini savunmuyor, ithamları açıklığa kavuşturmuyor, sadece o da cılız bir sesle devlette Kontrgerilla teşkilatı yok demekle yetiniyordu.

Örneğin, zamanın Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar, her halde bir nedenle olmalı ki, yıllarca bekledikten sonra emekli olacağı günden bir gün evvel ancak *"Kontrgerilla diye bir şey yoktur"* şeklinde bir demeç verebilmiştir.

Silahlı Kuvvetlerin yıpratılması için hedef olarak seçilen Özel Harp Dairesi'nin ne olduğu, Genelkurmay Başkanlığı'nca kamuoyuna anlatılamamış, buna mukabil kampanyayı yürütenlerce propaganda ustaca kullanılmış, yalan ve iftira makinesi de işletilerek daire üzerinde, dolayısıyla Silahlı Kuvvetler hakkında şüphe ve tereddüt yaratılmıştır.

Kontrgerilla tartışması vesilesiyle meclis kürsülerinden Genelkurmay Özel Harp Dairesi, MİT ve İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma İdaresi Başkanlığı, ilgili bölümlerinde örneklerini sunacağım çok ağır ithamlar altına alınmıştır.

Bana gelince: İddia sahipleri çalıştığım bütün devlet hizmet yerlerini görmezden gelerek, adeta benimle dalaşarak şahsıma itham yönetmede biribirleriyle sanki yarışmışlardır. Bu iddialar gıyabımda ve tek taraflı olduğu için kolay yapılıyordu. Bunlara aynı kürsüden cevap verme imkanım yoktu. Hatta, TBMM'de hakkımda savrulan yalan ve iftiraları zamanında öğrenmem bile mümkün değildi. Konuyu yazabildikleri ölçüde gazetelerden, o da dostlarım haber verdikçe takip edebiliyordum.

Meclis tutanaklannın ancak bazıları çok geç olarak elime geçiyordu. Bunları okuyunca keşke bu bilgilere daha evvel muttali ol-

saydım da zamanında harekete geçseydim diye hayıflanıyordum. Beni hedef alanlar işte bu avantajlardan yararlanıyorlardı. 27.1.1978 tarihinde evimde yaptığım basın toplantısında ancak basının aktardığı kadarıyla öğrenebildiğim Niyazi Ünsal ve Süleyman Genç'i iddialarını cevaplandırarak sonuç olarak şunları söylemiştim: "Bu açıklamalardan şu sonuçlara gelmek istiyorum: Bu senatör ve milletvekilleri ele aldıkları konuyu iyice incelememişlerdir. İlgilendikleri konuları öğrenmeleri için en kolay yol, bunları resmi makamlardan öğrenmeleridir..."

Milletvekilleri Süleyman Genç, Niyazi Ünsal'ın Meclis kürsüsünden yaptıkları konuşmalardan çok rahatsızdı.

Bu arada Cumhurbaşkanı ile Senato ve Meclis başkanlarına derin üzüntülerimi ifade eden, metinlerini aşağıya aldığım telgrafları sundum.(276)

24 Ocak 1979

Sayın Fahri Korutürk
Cumhurbaşkanı
Ankara

Ülkemizde sürdürülen maksatlı Kontrgerilla kampanyası, önü açık tutulduğundan, tahribat yaparak başarılı olmaktadır.

TBMM'de bu yıl da yalan ve iftira dolu ağır ithamlara uğramış bulunuyorum. Duyduğum teessür büyüktür.

Bu tecavüzler devlete verdiğim hizmetlerimden ve hizmet yerlerimden kaynaklandığı halde, görevlilerce geleceğe çok kötü örnek olacak şekilde büyük bir vefasızlık örneği sergilemektedir. Bu makamlara müteaddit kere başvurdum.

İnançlarımı yitirmemenin gayreti içindeyim.

Son müracaat merci olarak konuyu yüksek katınıza sunuyorum. Emir buyurulduğu takdirde ayrıntılı bilgi sunabilirim.

Saygılarımın kabul buyurulmasını arz ederim.

General M.Cihat **Akyol**

Akyol: *"Bu telgrafıma herhangi bir cevap alamadığım gibi, müraacatımla ilgili herhangi bir davranışa da tanık olmadım."* diyor ve bu defa TBMM ve Senato başkanlarına yazıyor:

(276) M.Cihat Akyol, "Kontrgerilla", Ankara, 1990, s.19, 31.

Sayın Sırrı Atalay
Senato Başkanı-Ankara
Sayın Cihat Karakaş
Meclis Başkanı-Ankara

Yüce meclisin kutsal çatısı altında şahsıma ağır ithamlarda bulunulduğunu 23 Ocak tarihli gazetelerden öğrenmiş bulunuyorum. Bundan büyük teessür duydum.

Dokunulmazlığın cevap ve savunma hakkına sahip olmayan bir vatandaşa tecavüzde kullanılmaması gerektiğine kani olduktan başka, şeref ve haysiyet konusunda meclis dışındakilere ayrıcalık gösterilmemesinin doğru olacağını da düşünüyorum.

İnançlarımı yitirmememin gayreti içindeyim.

Saygılar sunarım.

General M.Cihat Akyol

"Başka demokratik ülkelerde de böyle mi olurdu? Bir şey diyemeyeceğim. Diyebileceğim şey şu ki, bu telgraflarım da cevapsız kalmıştır."

"Çünkü bunlara göre ben 12 Martın hocasıydım."

General Cihat Akyol

"Ama bu dönem içinde hakkımızda başka oyunlar da oynanmış."

Sadi Koçaş, Uğur Mumcu'nun Cihat Akyol için yazdıkları yazdıklarını okuyunca Cumhuriyet gazetesi sahibi Nadir Nadi'ye yazdığı ve C.Akyol'a da bilgi verdiği mektubunda şöyle diyor:

"U.Mumcu, 29 Ocak 1977 günü, general Cihat Akyol için bir yazı yazmış, doktorların bütün uyarılarına rağmen, her şeyi göze alarak size bu mektubu yazışımın nedeni bu yazıdır.

General Akyol, 15 yaşından beri arkadaşımdır. Sınıfımızın rakipsiz en değerli talebesi, dönemimizin en başarılı subayı ve generaliydi. Bize göre istikbalin 'Genelkurmay Başkanı'ydı yazılması gereksiz küçük oyunlar yüzünden, daha doğrusu öyle şeyler yapmadığı için 3 yıl önce emekliliği bütün ordu için sürpriz olmuş bir generaldir. Bu düşüncemi daha o gün sayın Cumhurbaşkanına da söylemiş ve savunmuştum.

İşte bu Cihat Akyol aleyhinde yazıyor Uğur Mumcu..."

Ama zannediyorum ki, bu cevaplar, kontrgerilla kampanyasının yürütücülerini tatmin etmeyecekti. Çünkü bunlara göre ben 12 Martın hocasıydım. O dönemin askeri cuntası içindeki yerim çok sağlam olmalıydı.

Bu mihraklarca ve dışardan böyle görünüyordum. Ama bu dönem içinde hakkımızda başka oyunlar da oynanmış, daha başka yakıştırmalar da yapılmıştır. Konuya bütünlük getirmesi bakımından değişik olan bu örnekleri de sunmak istiyorum. Lüleburgaz'daki görevim sırasında 30 Nisan 1972 tarihli, Ankara-Yenişehir postahanesinden postalanmış, aynı tarihte bir albayın yazıp imzaladığı bir mektup aldım.(277)

Mektup yazıldığında C.Akyol Lüleburgaz'da 65 P.Tümen komutanıdır.

30.IV.72

Sayın Komutanım,

Kişiliğinize duyduğum saygı, yeteneklerinize duyduğum güven ve bunların toplamı olan hayranlığım, beni hiç onaylamadığım bu betiği yazmaya zorladı.

Ağustos yaklaştıkça gnkur.da sinsi gayretleri artırdı. Herkes kendisine karşıt gördüğü kişileri, hatta değerleri kötüleme yarışında. Burada olanlar, bunu görüp karşı çalışmalar yapıyor. Uzakta olanlar farkında değil. İşte bu yüzden sizi uyarmak için yazıyorum bunları.

Beni en çok üzen sizin ve Sayın gen.K. Tara'nın arkasından söylenenler. Güya siz ayıkların cunta ile berabermişsiniz. (Celil vb) Buna benzer daha neler uyduruyorlar.

Bu işin en heveslisi gen. Öğün. Bilhassa genkur.Bşk.na sokulup, zaten adamın perişan olan sinirlerini büsbütün bozuyorlar. Kendi çıkarları için ordunun en seçkin komutanlarını kötülüyorlar.

Sonları çok uzak değil. Ama onlar mel'un emellerine ulaştıktan sonra gitseler de neye yarar?

Belki bir yol bulur, gerekirse buraya gelir, karşıt çalışma yaparsınız diye yazıyorum.

En derin saygılar sunarım.

Alb.

(277) M.Cihat Akyol, "Kontrgerilla", Ankara, 1990, s.259.

Bu mektup hakkındaki ordu komutanım Org. Faik Türün'ün yorumu şöyle olmuştur:

"Akyol, bu komünistlerin işidir. Bundan maksat seninle general Musa Öğün'ün arasını açmaktır. Orduda herkes seni çok iyi bilir ve tanır. Personelin incisi sayılırsın. Bu saçma iddiaya kim inanır? Binanaleyh mektubu yırt at. Ankara'ya gitmene de gerek yok."

Mektupta sözü edilen 12 Marttan önce yapılması mutasavver darbeyle ilgili olarak kamuoyunda bilinir olan cuntayla ilişkimiz olmadığı gibi, 12 Martı yöneten cunta ile de ilişkimiz yoktu.

General Akyol İçin Kimi Sağcı, Kimi Solcu Diyor

İsminden söz edilen Celil Gürkan ve arkadaşları, 12 Marttan hemen sonra emekli edilmişlerdi. Ben diğer generaller gibi hizmete devam ediyordum. General Musa Öğün aynı nasıplı arkadaşımdı. Bekleme süremizin sonunda ve aynı yıl terfi sırasına girecektik. Ekarte edilmekliğim şansını artırabilirdi.

Senelerce sonra, bir tesadüf bizi yanyana getirdi. Musa Öğün de emekli olmuştu. Bir ihtiyaç içinde bana dedi ki:

"Edirne televizyon istasyonunu açtıktan sonra Ankara'ya dönmüştüm. Genelkurmay Başkanı Org. Sayın Memduh Tağmaç'a Cihat'ın tümeni çok iyi, orada bir radar müfrezesi komutanının durumu var, diye söylemiştim."

Sadi Koçaş ise, anılarında general Öğün'ün cuntaya dahil olduğunu, görüşmelerinde benim hiçbir cuntaya dahil olmadığımı söylediğini yazıyordu. Bütün bunlara rağmen, Albayın gönderdiği ikaz mektubunu Org. Türün gibi yorumlayamamıştım. Kısaca Musa Öğün'ün belirttiği Lüleburgaz'daki radar müfrezesine temas etmekliğim faydalı olacak.

Benim dönemimde müfreze komutanı (65. P.Tümeni içinde Havacılara ait bir radar müfrezesi görev yapmaktaydı. Bunlar tümen içinde misafir gibiydiler. E.Y.) ve emrindeki personelin hiçbir menfi tutumu ortaya çıkmamıştı. İlişkilerimiz askerlik anlayışı, disiplin, sevgi ve saygı kurallarına göre devam etmişti. Ama gelin görün ki bu tutumum Ankara'ya tümen komutanının havacılara sempatisi var şeklinde ve o zaman için anlam taşıyacak biçimde intikal ettirilmişti. Hatırlatalım ki, o dönemde havacılara sempati bazı çevrelerde sola da sempati anlamında yorumlanabiliyordu.

Radar müfreze komutanı bir müddet sonra emekli olarak ayrılmıştı. Orduda hizmet verdiğimiz ve terfi sırasına gireceğimiz son yıllarda kolay ekarte edilmekliğimi teminen sola sempatizan olduğumuz yolunda gıyabımızda kulis çalışmaları yapılmıştır.

Kontrgerilla kampanyasını yürütenler ise bize sağcı demişlerdir. Konuyu ordudan resmen neden ayrıldığımı ifade ederek bağlamak istiyorum. Ben ordudan Tümgenerallikteki dört yıl bekleme süresinin sonuna kadar hizmetime devam ettim. 30 Ağustos 1973'te Korgeneral olmam gerekiyordu. Terfi edebilmek için bütün şartları haiz olduğum halde kadrosuzluk nedeniyle terfi edemedim. Ordudan veda etmenin sırası gelmişti.(278)

General Akyol, TKP-ML'nin Ölüm Listesinde

- (İşçi-Köylü Kurtuluşu) adlı, Türkiye Komünist Partisi (Marksist-Leninist) yayın organının Mayıs/1980 tarih ve 11 sayılı nüshasında yasa dışı Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin 9. toplantısında isimleri ve resimleri verilenler hakkında ölüm kararı alındığı ve bunlar için komünistlere vur emri verildiği yazılıyordu.

Akyol'un fotoğrafının altında şöyle yazıyordu:

"12 Mart döneminde yüzlerce devrimci ve yurtseveri işkenceden geçiren Kontrgerilla şefi."

Akyol şöyle diyor:

"Benim için ileri sürülen iddia Kontrgerilla kampanyası içinde malum mihrakların ortaya attığı ve belli kişilerin dillerine doladığı iddianın aynı. Vur emrine gelince: Bunun da yadırganacak tarafı yok. Kontrgerilla kampanyası içinde malum çevrelerce teröristler için boy hedefi haline getirildiğimi söyledim.

Örneğin, gazeteci-yazar Nimet Arzık hiç ilgili olmadığım halde general Memduh Ünlütürk ve MİT görevlisi Eyüp Özalkuş gibi beni de kamuoyuna Ziverbey Köşkü'nün işkenceci mimarları olarak tanıtmamış mıydı?"

C.Akyol Devlet makamlarına ölüm tehditi altında olduğunu bildiren bir mektup yazarak yardımlarını ister; mektup şöyledir.

Ankara, 3 Ağustos 1980

- (İşçi-Köylü Kurtuluşu) adlı, Türkiye Komünist Partisi (Marksist-Leninist) yayın organının Mayıs 1980 tarih ve 11 sa-

(278) M.Cihat Akyol, "Kontrgerilla", Ankara, 1990, s.259.

yılı nüshasının ilk iki sayfasının fotokopisini ilişikte sunuyorum.

- Bilindiği gibi, Kontrgerilla kampanyası içinde başta bir kısım CHP'li parlamenter olmak üzere bazı sol yazarların yalan ve iftiralarıyla boy hedefi haline getirilmem ve ricalarıma rağmen görevli ve ilgililerin maalesef açıklama yapmamaları yüzünden konu hafife alınamayacak çok ciddi bir safhaya gelmiş bulunmaktadır.(279)

Devletin, devlet düşmanlarının hedef gösterdiklerinin yanında yer alması doğal değil midir?

- Şahsen benim, teröristlerle birlikte sıralanmam mümkün olmadığı gibi, politikacılardan ve evvelce iç olaylarda vazife alanlardan ayrıca dikkate alınarak hukukumun korunup iadesi gerekir.

- İlgi gösterilerek ve iş işten geçmeden benimle ilgili bu büyük yanılgı ve haksızlığın kamuoyu önünde düzeltilmesini arz ederim.

Saygılarımla

M.Cihat AKYOL

Dağıtım:

Cumhurbaşkanlığına, Başbakanlığa, Sayın Fahri Korutürk (Eski Cumhurbaşkanı), Sayın C.Sunay (Eski Cumhurbaşkanı), Sayın Bülent Ecevit (Eski Başbakan), Sayın Semih Sancar (Eski Gn.Kur.Başk.), Sayın Ferit Melen (Eski MSB), Sayın H.Esat Işık (Eski MSB), Sayın H.Gürgüç (Eski MİT Müst.), Sayın E.Akıncı (Eski KKK), Sayın Faik Türün (Eski Or.K.), Sayın A.F.Esener (Eski Kor.K.), Sayın N.Tolunay (Eski II.Bşk), Sayın T.Sunalp (Eski II.Bşk).

Bu mektubun ardından Akyol, yine bir şaşkınlık ve üzüntü içine düşüyor ve şöyle diyor:

Bir müddet sonra beni arayan ve güvenlik müşaviri olduğunu söyleyen bir emekli general gidip kendisine kontrgerillanın ne olduğunu izah etmemi istiyordu. Bu büyük bir gaflet değilse, en azından çok garip bir tutum ve yöntem olmalı... Günaydın diyebi-

(279) 3 Ağustos 1980 tarihli Günaydın gazetesinin birinci sayfasında **"Yasa dışı bir örgüt ölüm listesi yayınladı"** başlıklı bir haber yayınlandı. Buna göre, TKP-ML adlı terör örgütünün öldürüleceğini ilan ettiği isimler yayınlanıyordu, bu listede C.Akyol da vardı.

leceğim bu generale güvenlik müşavirine bunu benden mi öğrenecek diyesim gelmişti.

İsteğim üzerine Em.Org. Faik Türün randevu lütfettiler. Evine gittim. Söze kendileri başlayarak konuşmalarını şöyle sürdürdüler:

"Akyol, biliyorsun general Selahattin Demircioğlu kurmay başkanın olarak bana yakındı. General Rüştü Naiboğlu ise gamizon itibariyle bana yakın bulunuyordu. Bu nedenle kendilerine daha fazla yakınlık gösterdim. Aslında görmedim, Demircioğlu Ordu Kh. garajını asfaltladı, hizmetini takdir ettim."

Orgeneralimizin konuşmasını neden terfi etmediğim noktasına getirmek istediğimi anlayarak söz alıp ziyaret maksadımı açıklamak üzere şöyle dedim:

"Sayın orgeneralim ben sözünü ettiğiniz konu için gelmedim. O dönem takdir hakkınızı kullandınız. Bunun tartışılacak bir konu olmadığını biliyorum. Ben Günaydın gazetesinde yayınlanan bir haber içinde ithama muhatap bir kişi olarak ismimin geçmesinden dolayı açıklama yapmanızla, benim başından beri yapılan iddialarla ilişkimin olmadığını ifade buyurmanızı istirham için geldim." dedim. Kendileri de açıklama yaptıklarını, fırsat düşerse bunu teyit edeceklerini söylediler.

"Diğer ilgililer mi? Hiç birisinden ses çıkmadı."

4 Ağustos 1980 tarihli Günaydın gazetesinde AP Manisa Milletvekili Faik Türün'ün bir demeci yayınlandı. Kendileri herkesin bildiği üzere, 12 Mart döneminde 1. Ordu ve İstanbul Bölgesi Sıkıyönetim Komutanlığı yapmıştı. Mümaileyh, demecinde TKP-ML'nin kendisine niçin yöneldiğini anlamadığını beyanla o dönem bir devlet görevi yaptığını vurguluyordu.

Tam sırası gelmişken, tekrar da olsa, en yetkili ve inandırıcı bir ağız olarak, benim için olaylarla kesinlikle ilişkimin olmadığını söylememişler. Kaldı ki kendilerinden bunu istirham da etmiştim. İftira devam ettiğine göre, şahitliğin de devam etmesi doğal değil midir?

Diğer ilgililer mi? Hiç birisinden ses çıkmadı.

Bu son olaydan hemen sonra devlet bana bir koruma görevlisi polis tahsis etti. Kısa bir süre için de evimi geceleri bekçi ile güvenlik altına aldı. Müteşekkirim.

Bu işlem yapılırken görev verilenler fotoğraflı bir liste ile bana bildirilmemişti. O günün koşulları içinde araştırma yapmaklığım gerekmişti. Eve gelen bir bekçiye, *"Evladım benim evi korumak için o günkü değimi ile solcuları mı gönderiyorlar?"* diye sormuştum. Aldığım cevap çok ilginçti:

"*Efendim, bir gece solcular, bir gece sağcılar geliyor.*"(280)

İşte Derin devletin sahip çıkmadığı, hem de Özel Harp Dairesi Başkanı C.Akyol çırpınıp duruyor. Açıkcası birileri tarafından kullanıldığının bilincinde olarak ne demişti: *"Herkes bulaştığını hisseder etmez, bu çamurdan kaçacaktı."* Neydi çamur?

Ziverbey işgüzarlığının yarattığı pis kokulu batağlığın çamuru muydu?

C.Akyol, en sonunda oturdu, 1990 yılında bir kitap yazdı ve içini döktü. Kapağına sanki inadına koskocaman bir KONTRGERİLLA yazdı.

"İstanbul'da, Erenköy Ziverbey Köşkü'nde İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına bağlı olarak bir sorgu merkezinin kurulmuş olması bir vakıa."

Cihat Akyol anlatmaya devam ediyor:

Ziverbey Köşkü, her halde öteden beri bilinen bir köşk olmalıdır. Ama 12 Mart döneminden sonra sürdürülen Kontrgerilla kampanyası nedeniyle yurt çapında bilinir olduğu söylenebilir.

Yazılardan öğrendiğimize göre, İstanbul-Erenköy'de bulunan bu köşk, 12 Mart döneminin 1.Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığınca sorgu merkezi olarak kullanılmıştır.

İddia ise bu köşkte kurulan sorgu merkezinde sanıklara işkence yapıldığı ve buranın Kontrgerilla merkezi olduğudur. Böylece Ziverbey Köşkü Kontrgerilla adının Türkiye'de bir bakıma doğduğu yer oluyor.

Ziverbey Köşkü konusunda Türkiye büyük Millet Meclisi'nde de söylenenler var. Eski Tabii Senatör Suphi Karaman bakın ne diyor?:

"*Arkadaşlar, Kontrgerilla terimi 12 Mart döneminin işkence*

(280) C.Akyol, a.g.e., s.333.

odalarından geldi. 12 Mart döneminde bazı haysiyetsizler Silahlı Kuvvetlerimize gölge düşürebilmek için işkence odalarında işkence yapan alçaklar, gözleri bağlı olan insanların yanında birbirlerine 'Albayım, yarbayım' diye hitabettiler. Sanki o işkenceyi Silahlı Kuvvetler yapıyormuş intibasını vermek için. Oysa Silahlı Kuvvetlerin bu tür organizasyonları yoktu. Bunun yapanlar var ama, bu izlenimi vermek için yaptılar. Ve bir kısım devrimciler, bir kısım sosyalistler kendilerine kır gerillası, şehir gerillası derken onlar da onlara karşı siz gerillaysanız biz de Kontrgerillayız dediler. Sanki onlar ülkeyi işgal etmişler, sanki bunlar da o işgal eden eşkiyaya karşı Kontrgerilla savaşı yapıyorlar. Kontrgerilla terimi buradan yayıldı."

"En yetkili kişilerin ifade ettikleri gibi, bu merkezde sıkıyönetim görevlileri ile MİT uzmanları, işbirliği yapmışlardır."

Akyol devamla:

Konuyu bir de zamanın Ana Muhalefet lideri eski CHP Genel Başkanı Ecevit'ten dinleyelim. Ecevit'in 1973 yılı Giresun konuşmasından:

"12 Mart sonrası dönemde adı, sanı ortaya çıkan ve tedbirlerin hatta soruşturmaların hukukiliğine de, insaniliğine de gölge düşüren Kontrgerilla adlı örgütün..."

Bu nedenle, ancak bir mütalaâ olarak, bu konu için genel görüşlerimizi ortaya koyabileceğim.

İstanbul'da, Erenköy Ziverbey Köşkü'nde İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına bağlı olarak bir sorgu merkezinin kurulmuş olması bir vakıa. En yetkili kişilerin ifade ettikleri gibi, bu merkezde sıkıyönetim görevlileri ile MİT uzmanları, işbirliği yapmışlardır. Bunun sağlanması Sıkıyönetim Komutanlığı'nın yetki ve sorumluğuna girer. (Sıkıyönetim Komutanı Org. Faik Tüzün demecinde bize pek garip gelen bir ifade ile bu merkezden sanki haberi olmadan çağırmışlar gibi MİT elemanlarını gördüğünü söylüyor.)

Bu bakımdan, zamanın Genelkurmay Başkanının böyle bir merkezin kurulması için emir vermiş olacağını ihtimal dahilinde görmüyorum. Nedeni, Genelkurmay Başkanlığı gibi büyük bir direktif makamının ayrıntılara inerek üst komutanların işine karışması doğru olmaz. Kaldı ki, Sıkıyönetim Komutanı bu işleri yürütürken Başbakana bağlıdır.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Ziverbey Köşkü sorgu merkezinin veya iddialara göre Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na bağlı sorgu merkezlerinin icraatına ait sorumluluğun askerliktek örf ve kaidelere göre, bu komutanlara ait olacağı açıktır.

Sorgu merkezlerine "Kontrgerilla" demek çok yanlıştır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Kontrgerilla bir kuruluşun değil, bir faaliyetin adı olabilir.

Kontrgerilla kampanyasının yürütenlerce kavram saptırması yapıldığı için ne iddiayı temel olan istek belli olmuş, ne de devlet bu konudaki görevini hatırlayabilmiştir. Bunu kampanyayı yürütenler açısından başarı sayıyorum.

Ziverbey Köşkü'ndeki ve Ankara'daki diğer sorgu merkezlerindeki görevlilerin kendilerini albay, yarbay vs. olarak subay diye tanıtmaları, bu merkezlerin doğrudan doğruya Genelkurmay Başkanlığına bağlı Kontrgerilla teşkilatının merkezleri olarak ifade edilmesi uygulamasının çok yanlış tefsirlere yol açacak nitelikte olduğu devletçe fark edilerek önlenmesi gerekirdi.

Maalesef bu yapılmamıştır ve devlet, özellikle silahlı kuvvetler bundan yara almıştır.

Belli mihrakların Kontrgerilla kampanyasına beni araç olarak seçtikleri bu yazı ile biraz daha anlaşılıyordu. Bu yalan ve iftiraya çok üzülmüştüm.

Nimet Arzık iddia edilen dönemde benim Lüleburgaz'da Tümen Komutanı olduğumu benden duyunca, haberi aldığı muhabir arkadaşı ile telefonla konuştuktan sonra bana şunları söyledi:

"Biz Ziverbey Köşkü'nde görev yaptığını bildiğimiz Eyüp Özalkuş'u(281) *yakalayıp kendisiyle konuşamıyorduk. Güvendiğimiz muhabir arkadaşım Ünal Bey İstanbul'da bu defa Eyüp Özalkuş'u evinde yakalamış, söze başlamak için (General Memduh Ünlütürk'ü kastederek) 'paşanızdan selam getirdim' deyince, Özalkuş, 'Cihat Akyol paşadan mı?' karşılığını vermiş, Ünal Bey tamam, aradığımı buldum diyerek mülakat bile yapmadan, olay yerinden ayrılıp flaş haber şeklinde 7 Gün'e bilgi vermiş."*(282)

(281) Kel Eyüp lakaplı.

(282) Gazeteci N.Arzık, C.Akyol'u Zihnipaşa Köşkü'nü yönetim Kontrgerillacı olarak suçlamış ve alaycı ağır bir yazı yazmıştı. E.Y.

Akyol devamla:

Nimet Arzık'a göre Ziverbey Köşkü'nde bir generalin görev yaptığı biliniyormuş, ama ismi kesinleşmemiş. (Halbuki konuşmamızdan önce ve görüşmemize neden olan yukarıya aldığımız yazısında sırasıyla general Memduh Ünlütürk ve benden bahsetmiştir.)

Anlatılan doğru da olabilir. Ama bunu benim için gerçekten şanssız bir olay olarak niteliyorum.

O tarihlerde Eyüp Özalkuş, Hava Meydanları Genel Müdürlüğü'nde sözleşmeli olarak Sivil Savunma Amirliği ile görevliymiş. Ben de İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma İdaresi Başkanıydım. Paşadan selam getirdim denilince, görevi ile ilgili olarak beni hatırlamış ve ismimden bahsetmiş olabilir. Aslında Eyüp Özalkuş'un sivil savunma amiri olarak görevi özel bir görev olup, İçişleri Bakanlığı'na, dolayısıyla bana bağlı değildi. Belirtmeliyim ki adı geçeni hâlâ tanımıyorum. Bu vesileyle adını duydum.

N.Arzık'tan ayrılırken bu yazının düzeltilmesi vaadini almıştım. Nitekim, 5 Şubat 1977 tarihli Barış gazetesinde Arzık şöyle yazıyordu: *"Cihat Akyol Paşadan özür dilerim. Çok feci bir yanlışlık yaptım. Eşekce de deseniz olur. Köpekçe de... Onu Ziverbey işkencelerine dahil ettim... Ama işkenceciler aleyhinde geniş bir kampanya açmışlardı, belki onları temizleyeceği yerin başına getirirler korkusuyla. Cihat Akyol Paşa, işkencecilerr tarafından benimsenecek bir kişi değildir... Onun dışında bilgilidir, çalışkandır, naziktir, insani tepkileri vardır. Hâlâ mı konuşuyorum? Evet, tekrar özür dilemek için."*

Yukarıda da ifade ettiğim gibi, yapılan çirkin iftiradan üzülmüştüm. Üzüntüm Silahlı Kuvvetlerin ve o dönemde bana komutanlık yapanların konuyu açıklığa kavuşturmamalarından da kaynaklanıyordu. Ayrıca Tümgeneral Memduh Ünlütürk'ün Sıkıyönetim Komutanlığının bu işleriyle görevlendirildiği pek çok kişi tarafından doğrulandığına göre, bu asker kişinin benim üzerimdeki iftiranın ortadan kalkması için yiğitçe meydana çıkmayışını yetişme tarzımıza yakıştıramıyordum. Ancak 7 Kasım 1977'de adresini bulabildiğim Manisa eski Milletvekili Faik Türün'e mektupla müracaat ettim, verdiği cevap şöyleydi:

Ankara, 10 Kasım 1977

Sayın Generalim,

Mektubunuzu hayretle karşıladım. Böyle bir yazıdan haberim yok. Herkesin bildiği üzere, Kırklareli, Sıkıyönetim bölgesi dışındaydı. Bu hususta bir dava açarsanız beni şahidiniz olarak gösterebilirsiniz. Saygılar sunarım.

Faik Türün

Hemen söylemeliyim ki, bu cevap ve davranış benim için tatmin edici değildi. Org. Faik Türün, konuyu ve isteğimi almamış olamazdı. Kendisi parlamenter olmakla, istirhamımı kolayca yerine getirebilir ve açıklamaları basında ilgi ve yankı uyandırabilirdi.

Bu görüşümü bir tariz olarak da yaptığım bir basın toplantısında vurguladım.

Em. Orgeneral Türün, epeyce bekledikten sonra Tercüman gazetesinin sorularını cevaplandırırken benimle ilgili bir bölüm ayırmak suretiyle konuya kısmen açıklık getirebilmiştir. Beyanlarını aşağıya alıyorum:

"Emekli Tümgeneral Sayın Cihat Akyol 12 Mart döneminde Lüleburgaz'da 65'inci tümen komutanlığı yapmıştır. Trakya bölgesi sıkıyönetim bölgesi dışındaydı. Bu nedenle sıkıyönetimde görev alışı söz konusu edilemez. Bu değerli general de benim gibi 30 Ağustos 1973'te kadrosuzluktan emekliye ayrılmıştır."

Yavuz Donat soruyor:

"Cihat Akyol'un Kontrgerilla ilişkisine ne dersiniz?"

Türün'ün cevabı:

"Kontrgerilla bir iddiadan ibaret olduğuna göre, bilmem ki ne diyebilirim?"

C.Akyol ise yakınmasını sürdürerek *"Org. Türün General Akyol'un Kontrgerilla ile hiçbir alakası yoktur diyemiyor."* şeklinde komutanını eleştirmektedir.(283)

Yıllar sonra 3 Aralık 1990. Genelkurmay karargahında gazetecilere "Özel Harp Dairesi" brifingi verilmekteydi.

Korgeneral Doğan Bayazıt, Özel Harp Dairesi'nin Kontrgerilla olmadığını, bu dairenin düşman işgali altında kalan bölgede "gerilla, yeraltı ve kurtarma-kaçırma" çalışmaları yapmakla görevli ol-

(283) C.Akyol, s.68 vd.

duğunu söyledi.(284)

Türkiye'nin NATO'ya katılmasından sonra 1952'de Seferberlik Tetkik Kurulu adıyla kurulan ve 1965'lerde Özel Harp Dairesi adını alan bu birim, 1990'daki bu brifingten iki yıl sonra 1992'de tümen seviyesine yükseltildi. Üç alaydan oluşan yeni yapı Özel Kuvvetler Komutanlığı (ÖKK) adını aldı. Başında bir tümgeneralin bulunduğu ÖKK, tüzüğünde tanımlanan "seferde, düşman derinliklerinde bilgi toplamak, hedef belirlemek, taktik akın ve pusular uygulamak ve düşman işgalinde kalmış bölgelerde mukavemet harekâtını başlatmak" görevlerini yerine getirirken, doğrudan Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı olarak çalışıyor. Özel Kuvvetler mensupları, günümüzde üç buçuk yıl eğitim almak mecburiyetinde ve kursa katılan her on kişiden biri seçiliyor.(285)

1995'te F.Mercan, General S.Yirmibeşoğlu'na Özel Harp Dairesiyle ilgili sorular yöneltmişti. Bunlardan birinde *"Siz Daireye mensup hiçbir sivil ya da resmi görevli terör olaylarına karışmadı diyorsunuz?"* sorusuna verdiği yanıtlar oldukça kafa karıştırıcı şöyle ki:

Paşa: *"Tek bir kişinin böyle bir suça iştirak ettiği belirlenemedi. Bilhassa 12 Mart, 12 Eylül gibi dönemlerde iç olaylarda sivil kullanmamız mümkün değil. Bunlar değişik fraksiyonlardan insanlardır. Özel harpte, özel birliklerin kullanılması söz konusudur."* demesine rağmen, aşağıdaki söyleşide netleşmeyen taraflar görebiliyoruz.

S.Yirmibeşoğlu: *"Özel Harp Dairesinde personelin dosyası, kaydı vardır. Bunlar yetkili merciler tarafından incelenmeye açıktır."*

F.Mercan: "Sivil görevlilerin de mi dosyası var?"

S.Y.: *"Yani askerin, sivilin hepsinin var. Asker sivil memurun."*

F.M.: "Sivillerin de var mıdır dosyası?"

S.Y.: *"Tabii tabii. Sivil dairelerde öyle dosya yoktur. Sivil dairelerde öyle muntazam çalışılmaz."*

F.M.: *"Yani, Özel Harp Dairesi kullandığı her sivilin de dosyasını tutar."*

S.Y.: *"Bu sivilleri bir defa barışta kullanılmaz, yanlış olur... Ba-*

---

(284) Bu sırada brifinge katılanlar ve brifing veren askeri heyet, gazeteci Uğur Mumcu'nun çağrı cihazına gelen haberle Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necip Torumtay'ın istifa ettiğini öğrendiler. Körfez Savaşı ve Kuzey Irak'a müdahale konusunda Cumhurbaşkanı Özal ile Torumtay ters düşmüşlerdi.

(285) Faruk Mercan, "Apolet, Kılıç ve İktidar", Doğan Kitap, 2004.

rışta kullanılan Özel kuvvetlerin iki hedefi var. Birisi düşman gerisindeki hedefleri tahrip etmek. Tahrip eder ve geri döner bunlar. Cephe savaşı yapmaz, işgal kuvveti gibi kullanılamaz. İşgal edilen yerdeki sivil halkı teşkilatlandırır... Özel kuvvetler dışında hiçbir unsur ve sivil barışta katiyen kullanılamaz."

F.M.: *"Yani bunlar belirlidir."*

S.Y.: *"Tabii. Şu anda azaldı. Üzerinde çok tenkit yapıldı. Esasında Türkiye'nin en güçlü teşkilatı olmasına rağmen, bazı olumsuz eleştiriler yapıldı. Kontrgerilla, montrgerilla filan."*

F.M.: *"Biraz zayıfladı diyorsunuz..."*

S.Y.: *"Ama askeri gücü kuvvetli. İşte özel birliklerin alayları kuruldu."*

F.M.: *"Sivil bakımdan ama..."*

S.Y.: *"Yok... Yok gibi bir şey belki."*(286)

(286) Faruk Mercan, a.g.e., s.118, 119.

BASIN YAYIN VE BELGELERDEN ÖRNEKLER

POLİTİKA KAZANI

ÖRSAN ÖYMEN

YÜZYILDA DEĞİŞMEYENLER

26 Temmuz 1881 tarihli **"The Evenning News"** adlı gazetedeki başlıklara göz atalım.

İngiltere'de yayınlanan bu gazetede o günkü tarihle üç haber var Türkiye hakkında.

Birinci haber İstanbul'dan Reuter Ajansı muhabirinden.

Başlığı şöyle:

"Türklerin dış ülkelere borcu".

İkinci haberin başlığı:

"Türkiye'de soygunculuk"

Türkiye ile ilgili üçüncü haberin başlığı da şu:

"Kıbns meselesi"

Haberde şöyle deniliyor:

"Avrupa devletleri himayesinde Kıbns'a muhtar bir idare için müzakereler başlıyor."

İşte size doksan altı yıl öncesinin Türkiyesi.

Genç yaşta yitirdiğimiz Örsan Öymen'in Milliyet gazetesinde yayınlanan makalesinden yaptığımız bu alıntının tarihi 25 Eylül 1977. Bu tarihten günümüze kadar geçen 28 yılı da eklersek eder 124 yıl. Günümüz Türkiyesi'nin aynı sorunlarına bakarak, makalenin başlığı olan **"Yüzyılda Değişmeyenler"**in neden değişmediğini çok düşünmemiz gerekmiyor mu?

1960 SONRASINDA YAYIN FURYASI

Yanda: 27 Mayısçıların hazırladığı ünlü 1961 Anayasası'nın kapağı.
Sosyal devlet anlayışının vurgulandığı bu Anayasa; ABD'nin, büyük burjuvazinin, merkez sağ partilerin, 12 Mart ve 12 Eylülcülerin hedefi olmuş, "hak ve özgürlüklerin millete bol geldiği, lüks olduğu, terör yarattığı" iddialarıyla 12 Eylülcüler tarafından yürürlükten kaldırılmıştı.
İlerleyen sayfalarda sol ve sağ yayın furyasından örnekler.

Merkez sağdan 1961 Anayasası'na yönelik eleştiriler gelmeye başladığında, çoğunlukla öğretmen dernekleri, işçi sendikalarından itirazlar ve sokak gösterileri geldi. Bunlardan biri TÖDMF ve İLK-SEN'in 20 Şubat 1963'te Ankara'da düzenlediği mitingte öğretmenler "Anayasa'nın bekçisiyiz." yazılı pankartlar taşıyordu. Bu gösteriler daha sonraki tarihlerde de devam etti. (İletişim arşivi)

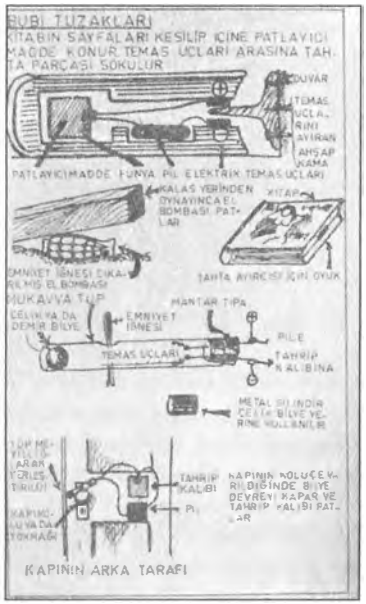

1. KİTAP: **Suzanne Labin** tarafından yazılan bu kitap komünist örgütlenmeyi büyük bir tehdit olarak görmektedir. Örneğin "Moskova tarafından görevlendirilmiş sempatizanların oranı çok yüksektir. Okul ve üniversite çevrelerinin fikirleri işlemek ve geliştirmek yönünden son derece önemli bir yeri vardır; bu nedenle, açık faaliyet gösteren komünist örgütlerden yeraltı hücrelerine kadar, kışkırtıcıları, ajanları, iftiracıları, safsatacıları ve uydu örgütleri içine alan bütün Sovyet propaganda araçları söz konusu çevrelerde faaliyet gösterirler."

2. KİTAP: ***Cruzio Malaparte***'nin yazdığı bu kitap, hükümet darbelerinin niçin ve nasıl yapıldığını ve yöntemlerini anlatmakta, hükümetleri ihtilâllere karşı uyarmaktadır. "Hürriyeti yok etmek için her çareye baş vurmak nasıl ise, onu korumak için de her çareye başvurmak öyle mübahtır." diyor ve Troçki'nin "Ayaklanma bir makinedir, hayati merkezlere darbe indirmek için bir avuç insan yeterlidir." sözüne ve bunun açılımına yer veriyor.

3. KİTAP: **Fahri Tanman** tarafından yazılan bu kitap, tam bir antikomünist histeriyle kaleme alınmış. Örneğin bir paragrafında: "Demokratik Düzen Anarşik Usullerle Nasıl Tahrip Edilir?" adlı kitapta: "Yine gençlik şunu bilmelidir ki, komünizm çok tehlikeli bir düşmandır. Çünkü gizlidir. Kâfi bilgimiz yoksa bu düşmanı tanıyamayız. Yanımızda konuşan ve güya haklarımızı koruduğunu iddia eden birinin iç düşmanımız olduğunu kestiremeyiz. Bu düşman istediği zaman kendisini gizliyor. Atatürkçüyüm, devrimciyim, sizin yararınıza çalışıyorum, hatta memleketseverim bile diyebiliyor ve biz bunların maske olup olmadığını anlayamıyoruz. Bu düşmanın silahı çok çeşitlidir." ifadesi kitap içeriği hakkında yeterli fikir veriyor.

1960 sonrasında düşünce akımları ve sosyo-politik olanların yanı sıra, radikal, antiemperyalist yayınlar da boy göstermeye başladı. Bunlardan biri 1960 yılında Küba'nın başkenti Havana'da basılan, Ernesto Che Guevara'nın hocası General **Alberto Bayo**'nun "Gerilla Nedir" adlı kitabıdır. Burada sabotaj teknikleri, bubi tuzakları, zırhlı ve diğer araçları imha yöntemleri, bomba ve mayın imalatından, engel ve duvar yıkmaya kadar her konuda ayrıntılı teknik çizimler içeren paftalar da yer almaktadır.

Altta: 1960'lı yıllarda artan sosyalist dergiciliğin iki yetkin ömeği. İlki 13 Nisan 1967'de, diğeri 17 Kasım 1967'de yayına başlayan dergiler.

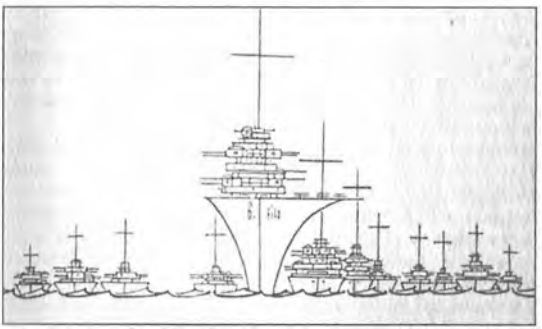

1950 yılından önce kurulan öğrenci dernekleri, daha sonraki yıllarda iktidara gelen siyasi partiler tarafından, onların ideolojileri doğrultusunda kullanılmaktaydı. Türkiye Milli Türk Talebe Federasyonu (TMTF) bunlardan biridir. Bir diğeri Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) ise DP döneminde antikomünist ve milliyetçi sağ çizgisini sürdürerek geldi. Bu derneğin Ocak 1967'de İstanbul Teknik Üniversitesi'ne yaptığı baskını protesto eden öğrenci ve öğretim üyelerinin katıldığı yürüyüş, gençler arasındaki kutuplaşmayı ve çatışmayı hızlandıran bir eylem olmuştur. Pankartta, sağcılara arka çıkan İçişleri Bakanı Faruk Sükan'a yönelik eleştiriler var. Pankartın yazıları ve desenleri gelecek çatışmaların habercisi gibidir. (İletişim Arşivi)

Milliyet
Halk Gazetesi
14 OCAK
İNÖNÜ'nün Johnson'a CEVABI
"Mektubunuz hayâl kırıcı olmuş ve önemli görüş ayrılıkları belirmiştir,,
JOHNSON'UN MEKTUBU
"Bizimle istişare etmelisiniz...
Nato silâhı kullanamazsınız....
Çağlayangil: "İki mektubu da açıklama kararı aldık,, dedi

Türkiye-ABD İlişkilerinde Gerginliklerin Sokağa Taşması

5 Haziran 1964'te, ABD Başkanı Johnson'un: *"Kıbrıs'ın bir kısmını askeri kuvvetle işgalden kaçınılması, aksi yönde geniş çapta sonuçlar doğacaktır."* içerikli mektubunun varlığı 13 Ocak 1966'da ortaya çıktı. İnönü, Johnson'a 13 Haziran 1964'te yanıt vermiş ve mektubunun hayal kırıcı olduğunu yazmış, ardından da ***"Yeni bir dünya kurulur, Türkiye bu dünyada yerini alır."*** şeklinde çarpıcı bir açıklama yapmıştı. Bu gelişmeler özellikle bütün dünyada Amerikan karşıtı olan 68 kuşağının hareketleriyle çakışmış, Türkiye'de de gençler sokaklara dökülmüştü. Temmuz 1968'de ABD 6. filosunun ziyareti nedeniyle başlayan olaylar, giderek tırmanmış, güvenlik güçleriyle üniversite öğrencileri çatışmaya başlamışlardı.

Yanda:
Öğrenciler tarafından Dolmabahçe'de denize atılan Amerikan askerlerinin sudan çıkarılışı.
Altta:
Turhan Selçuk'un "Haçlı Seferleri" karikatürü.
23.12.1969 Akşam gazetesi.

Celal Bayar'ın ***"Bizim su müdürü"*** diye tanımladığı Süleyman Demirel, siyaset sahnesine çıktığında dengeler altüst oldu.
AP kongresinde "Morrisoncudur", "Masondur" diye belgeler çıkartılınca ortalık karıştı. Ancak Demirel, Başkanlık seçimini 500 oy farkla kazanınca, yalnız AP için değil, Türkiye için "Devri Süleyman" başlamıştı. 1965'te AP iktidar, Demirel de Başbakan oldu.
Yanda:
Demirel'in kongre sonrasındaki yükselişi.

Altta: Başbakanlıkta kendisini ziyarete gelen Rauf Denktaş (sağdan üçüncü), Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil (soldan ikinci), İçişleri Bakanı Faruk Sükan (sağdan ikinci). Kaynak: Tanju Cılızoğlu, "Çağlayangil".

Haziran 1965. İsmet İnönü'yü Muhsin Batur'un koluna girmiş olarak gösteren bu fotoğraf, 1960'lı yılların ortamını da yansıtmaktadır.

1964'teki AP kongresinde Demirel'in genel başkan seçilmesi ardından, İnönü Başbakanlığındaki koalisyon bozulmuş ve Suat Hayri Ürgüplü Başbakanlığında geçici yeni bir hükümet kurdurulmuştu.

Demirel'in önderlik ettiği merkez sağın güçlenmesi ve iktidara yürümesiyle siyasal kutuplaşma yeniden uç vermeye başladı. Sosyal devletçi projeler üreten M.Batur, İnönü'ye yakınlık duymakta, İnönü de giderek yitirmekte olduğu güç ve iktidarı karşısında askerlerle dirsek temasında bulunmayı yeğlemekteydi. Daha sonraki yıllarda M.Batur da kendisine yakın gördüğü Cumhuriyet Halk Partisi'nden siyaset yapmaya başlayacaktır.

Üniversiteler, özellikle NATO ve ABD'den bağımsız bir Türkiye konusunda politikleşmeye başlamışlardı. El altından dağıtılan bildirilere bakılırsa, bu heyecan Türk Silahlı Kuvvetlerini de sarmıştı. **"Özgür Subaylar Komitesi"**nin (Ocak 1966) ve **"Milli Kurtuluş Komitesi"**nin (Mart 1966) dağıttığı bildirilerde, "Bu gayri milli hükümet politikasına ve Türkiye'yi kendi uydusu haline getiren Amerika'ya karşı birlik ve mücadele" çağrısında bulunuyordu. G.Kur.Başkanı Cemal Tural, derhal "Mevcut Rejimin Muhaliflerine" bir uyarı yaptı. Ardından "Komünizme Karşı Mücadele Metodları" adlı kitabı ve "Cuma Emirnameleri"ni yayınlamasıyla, sağcılar solculara daha büyük bir şevkle saldırmaya başladılar. Altta solda Cemal Tural ve sağda Korg. Muhsin Batur.

Fotoğraflar: Muhsin Batur, "Anılar ve Görüşler", Milliyet Yayınları.

Yürümekle sokaklar aşınmaz

Sokak gösterileri ve sağ-sol çatışmaları giderek yayılmaktaydı. Başbakan Demirel ise *"Sokaklar yürümekle aşınmaz"* diyordu.
Üstte: "Amerikan Emperyalizmine Karşı Mustafa Kemal" adı altında Taksim'de düzenlenen mitinge giden yaklaşık 30 bin öğrenciye, sağ görüşe mensup kişilerin saldırısı üzerine İstanbul büyük kargaşa yaşadı.

İdeolojik Kutuplaşma Giderek Militanlaşmış Örgütlü Şiddeti Tırmandırıyor

Komando denilen ülkücü gençler eğitim kamplarında askeri eğitime benzer şekilde yetiştirilmekteydi.

Birileri düğmeye basmış olaylar kontrolden çıkmıştı. Sadi Koçaş'ın da belirttiği gibi üniversite gençliğinin haklı ve masum talepleri sanki gizli eller tarafından amacı dışına saptırılmış, 1961 Anayasası'nın getirdiği hak ve özgürlükler yanlış bir biçimde istismar edilmeye başlanmıştı.

Üniversiteler her çeşit otoriteye, kurallara ve yasalara baş kaldıran silahlı militan gruplarının ve şiddet yanlılarının denetimine geçmişti. Polisin yetersizliği karşısında askerler de çatışmalara sokulmaktaydı.

"Bir avuç" insan Türkiye'yi nasıl sarsabilirdi?

Zoraki Beraberlik

Tarih 22 Ocak 1971. O günkü Milli Güvenlik Kurulu toplantısı, hayli tartışmalı geçiyor. Hükümet kanadı, suçlamaları kabul etmiyor ve "Askeri Cunta gelse ne yapacak?" deniliyor. Toplantıdan o gün de sonuç çıkmıyor. Ancak, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, kamuoyunu tatmin için, bir tebliğ yayınlanmasını ister. Tebliğ metni üzerinde de anlaşmazlıklar çıkınca, komutanlar Köşk'ün arka kapısından gazetecilere görünmeden çıkarlar. Gerçekte yanyana duran generaller arasında da ciddi anlaşmazlıklar vardır ve bunlar kısa bir süre sonra su yüzüne çıkacaktır. Cuntacılar Kara ve Hava karargahlarında aylardır çalışarak bir müdahalenin planını yapmışlar ve hazırlıkları tamamlamışlardı. Plana göre TSK, Gürler-Batur ikilisinin öncülüğünde yönetime el koyacaktı. Planda Tağmaç'a yer yoktu. Ayrıntılar metinlerde.

"Darbeyi MİT biliyordu. Bize haber vermedi. Aksi halde tedbir alabilir, hepsini emekli edebilirdik." diyen, olayların bu hale gelmesinde büyük sorumluluğu olan Başbakan Demirel, 1964'teki çok parlak çıkışı ve Ordu üst kademesiyle olan ilişkileri giderek tersine dönmüş, sol tarafından kukla bir hükümetin başkanı ilan edilmişti. 12 Eylül günü generallerin meclise gönderdikleri zarfın okunması ile ilk raundu kaybedecekti. Yapacak bir şey kalmamıştı. Ordu, silah elde bekliyordu. Sunay "Beni de devre dışı bıraktılar" derken, Mecliste bir iki vekil dışında umduğu desteği bulamamış, Meclis TSK'ya teslim olmuştu. Basın ve muhalefet tepkisizdi. Demirel yaşamının en zor kararını verdi. İstifa edecekti.

"Muhtırayı İmzalarken ağlıyordum." diyen Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç: *"12 Mart muhtırası çok ağırdı. Benim ısranm sonucu bu şekli aldı. Muhtırayı imzalarken ağlıyordum. Hukukun dışına çıkıyorduk. Sosyal olaylann temelinde ekonomik nedenler aramak, komünistlerin uydurmasıdır. Tüm bu olaylar 1961 Anayasası'nın özgürlükçü özünden kaynaklanmaktadır. Bu Anayasa ve ona dayalı bazı kanunlar değiştirilmeden, olayların üstesinden gelinemez..."* sözü, onun siyasal tarihe geçen değerlendirmesidir. Muhtıra öncesinde *"Ne yapacağız? Ne Yapacağız?"* diye sürekli endişe içinde olan M.Tağmaç en çok onun görev süresinin uzatılmasına karşı çıkan M.Batur'la çekişmekteydi.

Ağustos tayin terfisi sırasında Batur'un jetleri Ankara semalarında uçurarak kendisine gözdağı vermesine karşılık, emekli olduktan sonra şu flaş cümleyi patlatmıştı: ***"Biz 12 Mart Muhtırasını, Gürler Cumhurbaşkanı olsun diye imza etmedik... Ne bitmez tükenmez bir ihtiras ya Rabbil... Peki, Batur yine jetleri uçuracak mı?"*** Tağmaç, 1972 Ağustosunda gücünün zirvesindeyken emekli oldu. Ama emekliliği öncesinde ordunun zirvelerinde donuk kirli bir oyun oynandı. Tağmaç'ın koltuğuna KKKomutanı F.Gürler oturacaktı. Ancak ordu içinde Gürler'e karşı olan bir cunta hemen eski dosyaları açtı. Özellikle İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Faik Türün'ün başını çektiği bir operasyonla "Gürler-Batur cuntası" yeniden gündeme getirildi. Ünlü Ziverbey Köşkü'nde işkence seansları düzenlenerek, gözaltındakiler Gürler aleyhine ifade vermeye zorlandılar. Ama oyun tutmadı ve Tağmaç, 30 Ağustosta Genelkurmayı Gürler'e teslim etti. Hem de öpüşerek ve hiçbir şey yokmuş gibi.

Altta: 12 Mart Muhtırasının diğer imzasıcısı olan kuvvet komutanları. Soldan sağa Faruk Gürler, Celal Eyiceoğlu, Muhsin Batur.

II. BÖLÜM

12 MART
SİL BAŞTAN

12 Mart 1971 Muhtırasının öncesinde ve ardından yaşananlar, ordunun ülke yönetiminde, iç ve dış siyasete nasıl bulaştırıldığını gözler önüne sermiştir... Gerçekte Türk Ordusu'nun temel işlevi, görevi ve niteliğinin ne olduğu, yakın geçmişten itibaren nereden nereye geldiği incelenmeli ve Batı'nın, özellikle ABD'nin Türkiye ve Türk Silahlı Kuvvetleri üzerindeki etkileri ve sonuçları görülmelidir. Ancak böylece darbe ve muhtıraların arka planlarının ve görünmeyen yüzlerini görebiliriz.

İlerleyen sayfalarda Milli Birlik Komitesi üyesi E.Kurmay Albay Orhan Erkanlı'nın Türk Ordusu'nun nasıl Amerikanlılaştırıldığını ve bunun sonuçlarına ait değerlendirmelerini içeriyor.
Bu metinlerin 12 Mart 1971'in öncesine ve sonrasına olması önemli.(*)

(*) Türk Silahlı Kuvvetleri, Milli Mücadele öncesinde neydi, sonraki dönemlerde ne oldu? Türk Ulusal sanayinin Batı tarafından engellenmesi ve kendilerine bağımlı kılınmasıyla ilgili olarak bakınız: Ersal Yavi, "Bir Ülke Nasıl Batırılır?", "Batırılan Bir Ülke Nasıl Kurtarılır?" Yazıcı Yayıncılık, İzmir.

Beş Cumhurbaşkanından Dördü Asker Olan Bir Türkiye

Silahlı Kuvvetler - İktidar İlişkileri (*)

Türkiye'nin en önemli ve hayati sorunlarından birisi, belki de birincisi, Ordu-iktidar ilişkilerinin dengede tutulmasıdır. Aslında bu problem yalnız Türkiye'nin değil bütün geri kalmış ülkelerin problemidir. Emekli bir amirale atfedilen *"Geri kalmış ülkeler kendi ordularının işgali altındadır."* sözü gerçeğin en kısa ve doğru ifadesidir. Ortadoğu, Kuzey Afrika, Güney Afrika'daki küçük veya büyük bazı devletlerde askeri müdahaleler, askeri idareler sık sık görülmektedir.

Memleketimizde son yıllarda üst üste gelen askeri müdahaleler ve ihtilaller devlet adamlarını, politikacıları ciddiyetle meşgul etmekte ve düşündürmektedir. İktidar sandalyesi artık eski cazibesini kaybetmiş, hatta korkulan bir mevki haline gelmiştir. Ordu'nun siyasi hayata etkileri çeşitli yönlerde kendini göstermektedir. Elli yıldır Türkiye'yi Ordu'dan gelen kişiler yönetmişlerdir. Bu bir tesadüfün neticesi değildir, koşulların ve tarihi gelişmemizin bir sonucudur. Beş cumhurbaşkanından dördü askerdir. Sivil cumhurbaşkanı bir tane geldi, o da Ordu tarafından 27 Mayısta iktidardan indirildi. 1950'ye kadar başbakanların sivil veya asker olmalarının bir önemi yoktu, zira bütün güç milli şefin elindeydi. 1950'den sonra iki defa sivil başbakanlar görüldü; birisi on yıl sonra, ikincisi beş yıl sonra Ordu müdahalesiyle ayrılmaya mecbur bırakıldı. Halen içinde yaşadığımız dönem bir askeri yönetimdir, başbakanların sivil olması veya olmaması hiçbir şeyi değiştirmez. 12 Mart yönetimi yeni bir örnektir; klasik gerekçeye göre, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuştur. Sayın Sunay'ın bir gün içinde asker elbisesini çıkarıp, Çankaya'ya yerleşmesini de Ordu-İktidar dengesini sağlamak zorunluğunun en yeni misalidir. Bugün, Sunay'dan sonra kim gelecek sorusuna cevap arayanların ekserisi, kumandanların isimlerini saymaktadırlar; pek az kişi sivil bir cumhurbaşkanı düşünmekte... Adeta memlekette askeri bir hanedan mevcutmuş gibi, cumhurbaşkanlarının bir general olması geleneği yerleşmektedir.

Bu durumun sebepleri nelerdir? Askeri yöneticiler ve müdahaleciler memlekete ne ölçüde fayda veya zarar getirmişlerdir? De-

(*) Orhan Erkanlı, "Anılar, Sorular, Sorumlular", İstanbul, 1973, s.371-395.

mokratik Parlamenter rejim hep böyle Ordu sultası altında mı devam edecek? Anayasa düzeni hangi şartlarla yaşayabilecek? Halkın tepkisi her zaman aynı şekilde mi olacak? Bir gün Ordu ile Halk karşı karşıya gelebilir mi? Bu müdahaleler ideolojik bir mahiyet alırsa ne olacak?... Ve nihayet herkesin kafasını meşgul eden esas soru: Askeri müdahaleler ne zaman ve nasıl önlenecek?

Türkiye'de politikayla ilgilenenler başta olmak üzere, askerler dahil büyük bir çoğunluk bu sorulara cevap aramaktadır.

27 Mayısın memlekete getirdikleri ve götürdükleri daha uzun yıllar tartışılacak, fakat ortak bir sonuca varılamayacaktır, herkes kendi görüş ve arzusu içinde yorumlar yapmaya devam edecektir. Ancak, bir husus tereddüte lüzum kalmayacak derecede açıktır; 27 Mayıs uzun süredir devam eden Ordu-İktidar dengesini bozmuş ve Türkiye'de "Askeri Müdahaleler" devrini açmıştır. 22 Şubat ve 21 Mayıs ayaklanmaları bastırılmış, fakat 12 Mart önlenememiştir. Talat Aydemir ve arkadaşları geleneği bozup bir askere karşı baş kaldırmışlar ve yenilmişlerdir. Her iki olayı da bastıran İnönü'dür. Menderes ve Demirel iktidarlarına karşı yapılan askeri hareketler başarıya ulaşmıştır. Gerçi hepsinin oluş şartları ve memleketteki ortam ayrı ayrıydı ve değişik nedenler vardı; bununla beraber başbakanların sivil olmalarının devrilmeleri kolaylaştırdığı söylenebilir. Ordu'dan gelen hareketlerin gerekçeleri hemen hemen aynıdır; Anayasa'yı ihlal etmek veya uygulamamak, kardeş kavgasını veya bunun başka bir şekli olan anarşiyi önlemek, reformları yapmamak, Atatürkçülük'ten ayrılmak... Genellikle ileri sürülen görüşler bunlardır. Yine bütün müdahaleler ve teşebbüsler, demokrasiyi kurtarmak gayesine yönelmişler ve geçici olduklarını ilan etmişlerdir.

Politikacılar ise bu müdahalelere boyun eğmişler, bir an önce askeri yönetimden kurtulmak ve eski düzenlerine kavuşmak için itaatkâr görünmüşlerdir. Her müdahalenin ikinci gününden itibaren, Ordu'yu kışlasına, asli görevine döndürmek çareleri aranmıştır. Kışlaya politika sokulmaması, ordunun siyasetten elini çekmesi çabaları zaman zaman tesirini göstermişse de, tam *"Artık askeri müdahale devri geçti, bir daha olmaz..."* denirken ve bu ferahlık içinde iktidarlar çalışmalarına devam ederlerken, Ordu gördüğü lüzum üzerine kışlasından çıkmış, mevcut iktidarları devirerek, ya idareyi bizzat üzerine almış veya istediği ekibi iş başına getirmiş, kendisi uzaktan kontrolü benimsemiştir.

"Ordu sanki devletin bir uzvu değilmiş gibi kendi haline terk edilmiş ve generallere bırakılmıştır."
Orhan Erkanlı

Bu durumun pek çok ve çeşitli nedenleri vardır. Memleketin tarihi gelişmesinden, siyasi seviyesine, sosyal ve ekonomik yapısına kadar bütün gerçeklerini incelemekle bazı sonuçlara varılabilir.

Gelip geçen bütün hükümetler, Milli Savunma politikalarını topyekün açıklamamışlar, daha doğrusu belirli bir Milli Savunma politikasına sahip olmamışlardır. Ordu sanki devletin bir uzvu değilmiş gibi kendi haline terk edilmiş ve generallere bırakılmıştır. Ordu'nun işlerine karışmamak, bütün hükümetlerin değişmez politikaları olmuştur. Temel hata, ihmal ve belki de suç bu uygulamadan! Ordu sorunlarını her hangi bir devlet kuruluşu gibi açıkça konuşmamak, tartışmamak ve hükümet olarak çözümlememekten meydana gelmiştir. İktidarlar Ordu'ya bütçe ile istediği tahsisatı vermekle, arada-sırada gelen kanunları meclislerden geçirmekle vazifelerini yaptıklarını sanmışlardır. Diğer devlet kuruluşlarının ve hizmetlerinin her türlü faaliyetleri, yetişmeleri, çalışmaları inceden inceye eleştirilir ve kontrol edilirken, Silahlı Kuvvetler kendi bünyeleri içinde tamamen serbest bırakılmıştır. Kısacası, Silahlı Kuvvetler Türkiye'de devlet içinde devlettir.

1961 Anayasası'nda Genel Kurmay Başkanlığı'nın doğrudan doğruya başbakana bağlanması, büyük bir hatadır. Bu bağlantıyla Genel Kurmay Başkanlığı'na müstakil bir hukuki statü verilmiş, Milli Savunma Bakanlığı'nın kontrolünden çıkmıştır. Milli Savunma Bakanlarının fiili fonksiyonları, bütçenin sarfiyatını, hesabını tutmaktan, Ordu'nun ikmalini temin etmekten öteye geçmez. Bu anayasayla Silahlı Kuvvetler tam manasıyla özerk bir müessese haline getirilmiştir. Hiçbir kanunda açıkça belirtilmeyen bu özerklik, Anayasa'daki bağlantı ve fiili durum nedeniyle meydana gelmiştir. Şüphesiz ilk yapılacak iş, Anayasa'daki bu sakat bağlantıyı normal haline getirmektir. Buna hangi hükümetin gücü yeter bilinmez...

Askerlikte Bir Kaide Vardır
"Vaziyetten vazife çıkaran devlet muhafızı."

Türk Ordusu İstiklal Harbi'nden sonra harbe girmemiştir. Elli

senedir harp yapmayan bir ordu, eğer kendi haline bırakılırsa, kendine yeni vazifeler arar ve bulur. Askerlikte bir kaide vardır: *"Vaziyetten vazife doğar..."* Türk Ordusu da bu kaideye uyarak, Türk devletini, milletini istediği yöne götürmeyi, çağdaş seviyeye çıkarmayı kendisine vazife edinmiştir. 1960'tan önce Ordu İç Hizmet Kanunu'nda bulunan ve daha sonra yapılan Yeni İç Hizmet Kanunu'nda da yer alan: *"Silahlı Kuvvetler'in vazifesi Cumhuriyeti korumak ve kollamaktır."* görevi Ordu'yu yepyeni bir fonksiyon sahibi yapmıştır. 27 Mayısçılar ve bir bakıma 12 Martçılar da bu vazifeyi yerine getirmişlerdir.

Türk subayının yetişme tarzı, diğer ordulara hiç benzemez. Diğer ordularda subaylık herhangi bir devlet hizmeti gibi, profesyonel meslektir. Bizde ise bir mesleğin çok üstünde milli bir vazifedir, Devlet Muhafızlığı'dır. Bütün okullarda bu telkinlerle yetişen subaylar, rütbeleri yükseldikçe, yetki ve imkanları arttıkça aynı fikirleri kendi muhitlerine de yayarlar ve böylece okulda başlayan, Cumhuriyeti korumak ve kollamak görevine bağlılık bütün Ordu hayatları boyunca onlar için değişmez bir inanç haline gelir. Şartlar gerektirdiği zaman bu vazifeyi yapmak için ya kendileri hareket geçerler veya verilen müdahale emirlerini normal bir vazife yapmanın rahatlığı içinde yerine getirirler. Bunun içindir ki, ordu adına iktidarı ele alan bir komitenin veya kumandanların radyoda yayınlanan bir tebliği, bütün orduyu harekete geçirir, kimse bu emirleri tartışmak lüzumunu duymaz, sadece verilen görevleri yerine getirirler. Subaylık bizde bir meslek olmakla beraber, aynı zamanda bir sınıftır. Türkiye'de işçi, köylü sınıfı gibi bir de asker sınıfı vardır ve bu sınıfın belkemiğini subaylar teşkil ederler.

Asker sınıfı kapalı bir hayat yaşar, sivil muhitlerle temasları çok azdır. Bütün ömürleri evleriyle kışlaları arasında geçer, esasen evleri de kışlalarının bir devamıdır. Günün yirmi dört saatini hep aynı çevre içinde ve hep aynı kişilerle geçirirler. Bu yaşantı onları aynı fikirler, görüşler, şikayetler ve sonuçlar etrafında toplar. Birbirinden binlerce kilometre uzakta olan iki garnizonun mensuplarına aynı soruları sorsanız, alacağınız cevaplar %90 birbirinin benzeri olacaktır.

Asker sınıfı, politikayı ve politikacıyı sevmez, hatta küçük ve zararlı görür. Çirkin politikacıların verdikleri kötü örnekler, muhitlerinde müşahade ettikleri adaletsiz uygulamalar, partizanlık, ta-

hakküm vs. gibi davranışlar, onları politikadan soğutmuştur. Onlar için politikacıların çoğu, kendi çıkarları için toplumu ezen, sömüren, halkını düşünmeyen kişilerdir. Ekserisinde, memleketin kaderi bu tip adamlara bırakılamaz... kanaati ve inancı vardır.

Ayrıca asker sınıfının mesleki ve şahsi sorunları da vardır, bunların çözümlenmemesinden haklı olarak iktidarları ve politikacıları sorumlu tutarlar. 1960'tan önce, askerlerin çok kötü ve zor şartlar içinde yaşadıkları bir hakikattir. Geçim sıkıntısı, askerleri gülünç durumlara düşürmüştür. O devirde, subaylara ev aradıkları zaman bodrum katlarının teklif edildiği, diğer dairelerin verilmediği, gazinolarda gazoz ikram edildiğini bilmeyen yoktur. Diğer devlet hizmetlileri bir bakıma ilave gelir bulabilirler, fakat subaylar için bu mümkün değildir, subay maaşıyla geçinmek zorundadır. 27 Mayısın psikolojik sebeplerini biraz da bu noktalarda aramak gerekir. Maddi sıkıntılar ve manevi tatminsizlikler insanlarda isyan duyguları uyandırır.

Günümüzün askerleri sosyal olayları, akımları dikkatle izleyen, memleket sorunlarına kafalarında hal tarzı arayan, yurt ve dünya olaylarını, basınını ihmal etmeyen kişilerdir. Son 10-15 yıl içinde orduya katılan subayların çoğu askeri tahsillerine ilaveten fakülteler bitirmişler, lisan öğrenmişler ve kendilerini yetiştirmişlerdir. Denebilir ki kültür seviyeleri, başka devlet hizmetlilerine nazaran daha üstün ve ileri bir duruma gelmiştir. Bizim genç bir subay olarak orduya katıldığımız 1945 yıllarında, kumandanlarımızdan bazıları: *"Harbiye'den sonra gazeteden başka bir şey okumadım..."* diyerek adeta öğünürlerdi. Bugün artık o eski tipler kalmamış, özellikle üniversite eğitimi görmeyen, birkaç lisan bilmeyenler, dünya ve yurttaki gelişmelerden haberdar olmayanlar, ikinci sınıf insan muamelesi görmektedirler. Ordunun tabanını, esas kütlesini oluşturan genç subaylar bu şekilde yetişmişlerdir.

Askerlikten başka bir şey bilmeyen ve ilgilenmeyen bir subaylar topluluğu ile, bizim subaylarımız arasında büyük farklar vardır...

Türk subayının her devirde ve şartlar altında değişmeyen özellikleri ve inanışları; milliyetçilik, devrimcilik, Atatürkçülük'tür. Ekserisi orta sınıftan gelen subayların halkla ilgileri hiç kesilmeden de-

vam eder. Orduya gelen binlerce Türk genci her yıl onların elinden geçer; halkın dertlerini, ihtiyaçlarını ve zorluklarını yakından bilirler.

Asker sınıfının, bu şartlar altında yetişmesi, üstün niteliklere sahip olması, milli savunma hizmetlerinin ifası, ordunun seviyesi bakımından öğünülecek bir sonuçtur. Ancak, İktidar-Ordu münasebetleri açısından bakıldığı zaman, hesaba katılacak, üzerinde durulacak bir durum yarattığı da inkâr edilemez. Askerlikten başka bir şey bilmeyen ve ilgilenmeyen bir subaylar topluluğu ile, bizim subaylarımız arasında büyük farklar vardır...

27 Mayıs ve 12 Mart hareketlerinin ve teşebbüs halinde kalan iki ayaklanmanın ideolojik yönleri yoktu. Hepsinin sebep ve hedefleri aşağı yukarı aynıydı. Eğer Türkiye'de müdahale şartları giderilemez ve yeni askeri hareketler olursa, bu defa bilinmelidir ki gelenlerin siyasi yönleri, ideolojik hedefleri olacak ve daha ilk günden bunlar açıklanacaktır. Bizler gibi; *"Kardeş kavgasını anarşiyi önleyip, anayasa ve seçim kanunu yapıp veya reform kanunlarını çıkarıp gideceğiz,"* demeyeceklerdir. Çünkü, bu tip müdahalelerin memlekete faydalı olmadığı, arzulanan işlerin yapılmadığı artık anlaşılmıştır. Son yıllarda meydana çıkarılan gizli örgütler içinde genç subayların da bulunması ve solcu bir sistem kurmak amacıyla bir araya geldiklerinin tesbiti, yukarıdaki ihtimallere kuvvet kazandırmıştır.

Silahlı Kuvvetler'in içinde bulunduğu bu duruma ilaveten halkda da bazı eğilimler vardır. Memleketin siyasi ve ekonomik gücünü ellerinde tutanların bazılarında "dikta" özlemi vardır. Bunlar "demokrasinin tam olarak yerleşmesi ve arızasız işlemesi" için bir süre otoriter bir yönetime ihtiyaç olduğunu açıkça savunmaktadırlar. Bir zamanlar 14'ler olarak bizim savunduğumuz görüşleri içten benimseyenler ve orduyu daima bu yöne itenler sanıldığından daha kalabalık ve güçlüdürler.

Siyasi iktidarların zaman zaman yetersiz kalmaları, kanun ve gelenekleri zorlamaları, kendilerinden beklenen hizmetleri yapamamaları da ordudaki müdahale arzusunu kamçılayan başlıca sebeplerdendir. Politikayla ilgilenmemenin tabii bir sonucu olarak, siyaset sahnesine ikinci ve üçüncü derecedeki takımlar çıkmaktadırlar. Bu kişiler ne kadar iyi niyetli, dürüst ve çalışkan olurlarsa olsunlar, bir yerde ve bir noktada yetersiz kalmakta, Türkiye'nin ihtiyaçlarına cevap verememektedirler. Aslında Türkiye'de hükümet

eylemek çok zordur; uyanan halk daima istemekte, aldıklarını kafi görmemektedir. Bu talepleri karşılamak ve artık söylene söylene tesirini ve anlamını kaybetmiş olan "çağdaş uygarlık düzeyine çıkmak" bir türlü mümkün olamamaktadır. Bu hale gelinince de memleketin yegane gücü olan ordu, iktidarları beceriksizlik ve başarısızlık nedeniyle değiştirmektedir. 12 Martın özeti budur.

Halkın siyasi seviyesi ve iktidarları kendisini yönetecekleri seçmede bilinçli davranamaması, politikanın ehil olmayan ellerde kalması, demokratik sistemden beklenen sonuçları sağlayamayınca, müdahale şartları doğmaktadır.

Türkiye'nin gelecekteki yıllarda uğrayacağı Ordu-İktidar ilişkileri şimdiden bazı parti liderlerini meşgul etmeye başlamıştır. Bu konuda en tahilsiz denemenin hedefi olan Demirel, 14 Haziranda A.P.'nin Temsilciler Meclisi'nde ilk defa konuyu açıklamış ve endişelerini ifade etmiştir. Ümit edilir ki diğer partiler ve politikacılar da mesele üzerine eğilsinler, bir taraftan müdahaleyi gerektiren nedenleri ortadan kaldırmaya çalışırken, diğer taraftan da orduyla ilgilensinler.

15 Ocak 1968 tarihli Milliyet gazetesinden paragraflar halinde:

Silahlı Kuvvetler-İktidar dengesini sağlamak için önce ordunun sorunları, Türkiye'nin Milli Savunma Politikası ele alınmalı ve gerekli olan yapılmalıdır.

YARIM MİLYONLUK ORDU MEVCUDU AZALTILMALIDIR

TBMM, Bütçe Karma Komisyonu'nda (1968 bütçesi) MS Bakanlığı bütçe tasarısı görüşülürken yaptığım konuşmada, milli savunma sorunlarımızı dört temel noktada toplamıştım:

1- Ordu mevcudunun azaltılması, mecburi askerlik sisteminin tadili.

2- Silahlı Kuvvetlerimizin reorganizasyonu.

3- Milli harp sanayiinin kurulması.

4- NATO ve Amerika ile askeri ilişkilerimizin gözden geçirilmesi.

Son yıllarda her milli veya mahalli memleket meselesinin açıkça tartışılmasındaki faydaları ve olumlu sonuçları idrak eden vatandaşlarımız, bunlar arasında en yabancı ve anlaşılmayan, dokunulmayan konuların başında gelen "milli savunma" sorunları ile ilgilenmeye fikren hazır ve istekli olduklarını açıklamak fırsatını buldular. Yalnız sorumlu ve yetkili makamlardan olumlu bir tepki gelme-

di. (NATO'ya CENTO'ya bağlılığın verdiği rehavetten, "orduya selam, bütçe tamam" alışkanlığından kurtulamayan hükümet susmayı, konuyu ciddiye almaz görünmeyi tercih etti. *"Biz ordumuz için canımızı veririz"* edebiyatıyla uyumaya, düşük standartlara rağmen orduyu kendi haline terk etmeye devam mı edelim? Yoksa çare mi arayalım? Elbette çareler ve tedbirler arayacağız.

...Yarım milyonluk (1968 itibariyle) bir ordu mevcudu hangi ihtiyaçlara, hangi hesaplara, hangi faktörlere göre tesbit edilmiştir? Bu miktar bizim izlemekte olduğumuz dış politika ile ekonomik gücümüzle kalkınma zorunluluğumuz ve çabalarımızla tamamen çelişme halindedir. Türkiye, dünya politikası güden, toprak kazanarak genişlemek arzusunda olan, diğer devletler üzerinde askeri baskı yaparak iktisadi ve siyasi çıkarlar peşinde koşan bir devlet değildir. Hudutlarımızı ve milli menfaatlerimizi savunacak bir harp gücüne sahip olmak bizim için esastır, vazgeçilmez bir hedeftir. Adedi çokluk, gerekli lojistik destek sağlanamadığı (yukarıda arz edilen 10 veya 15 milyar verilmediği) ve bu destek geniş ölçüde milli kaynaklara dayanmadığı takdirde kuvvet değil zaaf sebebi olur.

O halde ya bu parayı vereceğiz veya dışarıdan temin edeceğiz veya mevcudu azaltacağız. Milli savunma giderlerimizi artırmak imkanlarımız olmadığı ve dış yardımların da gittikçe azaldığı, aslında bu yardımlara güvenmenin en büyük hata ve felaket sebebi olacağı bilindiğine göre, mevcudu ihtiyacımız olan bir seviyede tutmak ve gerekli standartlara uygun olarak donatmak ve silahlandırmaktan başka çare yoktur.

Bir ordunun harp gücü yalnız sayı ile meydana gelmez. Modern ordularda eğitim, sevki-idare üstünlüğü, lojistik destek, hareket ve ateş üstünlüğü sayıdan daha önemlidir. Ordu mevcudumuz azaldığı zaman harp gücümüz azalmayacak, bilakis artacaktır. Çünkü bugün olduğu gibi hayali standartlar peşinde koşmadan azalan mevcudu en iyi şekilde donatmak ve silahlandırmak, ateş ve hareket gücüne sahip kılmak imkanlarımız olacaktır.

NATO'nun ucuz asker deposu, dışyardımlara muhtaç, insan gücünü israf eden, kalkınmasını eliyle engelleyen bir devlet olarak bir süre daha zaman kaybedeceğiz. İleride mutlaka ordu mevcudu azaltılarak ve normal sayıda normal şartlar içinde donatılmış, silahlandırılmış bir askeri gücümüz olacaktır. Değişen ve gelişen dün-

ya şartları içinde kalkınmak ve her türlü imkanı en iyi şekilde kullanmak zorunda olan Türkiye'nin yarım milyonluk ve fakat eksik donatılmış bir orduyu beslemekte ısrar etmesi büyük hatadır. Son Kıbrıs buhranından yeterli dersler aldığımızı kabul ederek milli savunma sorunlarımızın klasik ve geleneğe dayanan usuller dışında gerçekçi ve reformcu bir zihniyetle ele alınacağını bekleyebiliriz.

"MİLLİ ORDU" "UYDU ORDU"

"Ana vatan ordusu", "milli ordu" terimlerini aynı anlamda kullananlar ve bundan istismarcı gayeler güdenler var. Bu yanlış bir görüştür. Bugün bütün dünya devletlerinin silahlı kuvvetleri, milli ordu mahiyetindedir. Eski devirlerde olduğu gibi çeşitli milletlere mensup profesyonel askerlerden meydana gelen ücretli ordular artık Kongo hariç hiçbir ülkede kalmamıştır. Her devlet kendi vatandaşlarından teşkil edilen ve dolayısıyla kendi milletinin öz malı olan ordulara sahiptir.

"Milli kuvvetler" ve "NATO kuvvetleri" gibi bir ayrım yapmak mümkündür. Bazı devletler barıştan itibaren silahlı kuvvetlerinin bir kısmını uluslararası kumandanlıklar emrine vermişlerdir. Fakat bu emri kumanda bağlılığı mevcut kuvvetlerin "Gayri Milli" olduğu manasına gelmez.

Büyük devletlerin silahlı kuvvetleri öncelikle ve özellikle kendi toprakları dışında, deniz aşırı ülkelerde kullanılmak maksadıyla teşkil edilmiş olup, bu maksadı gerçekleştirecek şekilde donatılmış, silahlandırılmış, eğitilmiş ve organize edilmiştir.

Eskiden sömürgeci devletlerin sahip oldukları "Deniz aşırı kuvvetler" bugün süper devletlerin değişik isimler altında nitelenen siyasi ve ekonomik menfaatlerini korumak için kullandıkları kuvvetlerdir. Dün, İngiliz İmparatorluğu'nu ayakta tutan Kraliyet Deniz Kuvvetleri'nin görevi ile bugün Amerikan menfaatlerinin bekçisi olan "Stratejik vurucu kuvvetlerin" görevi aynıdır.

Bir kısım devletler ise jeopolitik durumları, takip ettikleri dış politika harp kapasiteleri icabı kendi milli hudutlarını korumak, öncelikle bu hudutlar üzerinde kullanılmak gayesiyle silahlı kuvvetlerini teşkil ve teçhiz etmişlerdir. Bizim anavatan ordusu olarak nitelediğimiz bu tip ordulardır ve bu tip ordular için denizaşırı kuvvetleri aynen kopya etmek çok tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Daha açık ifadesiyle: Dönülmez noktaya gelindikten sonra bu ordular

kendi devletlerinin milli prolitikasının nihai icra unsuru olmak imkan ve inisiyatifini de yitirerek birer "Uydu Ordu" olmak durumuna düşebilir.

"Küçük Amerika" olmak hayali askerlerde de vardı ve "Kardeş Amerikan Ordusu" olmak hedefine doğru süratle yol aldık...

1947 yılında Truman Doktrini ve Marshall yardımı ile başlayan Amerikan askeri yardımı, birçok tabii neticeleri de beraberinde getirdi. Ankara'da bir "Amerikan askeri yardım kurulu" faaliyete geçti. Bu kurula bağlı olarak tümenlere kadar her büyük karargahta birer askeri ekip (Field Team) verildi. (İkili anlaşmaların çoğu Amerikan askeri yardım kurulu başkanlarıyla Türk Hükümetinin yetkilileri arasındaki özel görüşmelerde vücut bulmuştur.) Amerikan silah ve malzemesinin kullanılmasını öğretmek için ordumuzun çeşitli mekteplerinde Amerikalıların nezaretinde kurslar açıldı ve birçok subay ve astsubayımız aynı maksatla Batı Almanya'ya Amerika'ya kurslara gönderildiler. Harp dışında kalmamıza rağmen harbin bütün ağırlığını sosyal ve ekonomik tahribatını sırtında taşıyan Türkiye her şeye muhtaç durumdaydı. Bu ihtayaç ve bir an evvel güçlü bir orduya sahip olmak arzusu bize Amerika ne verirse (Bilgi, malzeme, silah ve hatta postal ve çorap) onu almaya zorladı. Türkiye mutlak bir samimiyet ve safiyetle kuvvetlerinin kontrolünü eğitim, organizasyon ve lojistik destek bakımından Amerikalıların eline bıraktı. Fakat Amerika cömert olduğu nisbette hesaplı ve geleceğe ait planlı bir çalışma içinde olduğundan: malzeme, silah ve bilgi ile beraber kendi askeri usullerini de Türkiye'ye getirdi. Bütün ikmal kaynaklarımızı elinde topladı. Tek satıcı, tek verici durumuna geldi.

"... bütün askeri okullarımız Amerikan askeri okullarına benzetildi."

Kısa zamanda ordumuzun kuruluşunu da değiştirdik, kuruluşları Amerikalılara benzetirken personel ve malzeme kadrolarını da aynen aldık. Siyasi alanda hükümeti büyüleyen "Küçük Amerika" olmak hayali askerlerde de vardı ve "Kardeş Amerikan Ordusu" olmak hedefine doğru süratle yol aldık.

Kuruluşları ve kadroları değişince; eğitim ve ikmal usulleri taktik (tabiye) kurallarını da değiştirmek faydalı mütalaa edildi. Amerikan ordusunun ikmal ve eğitim ile ilgili bütün kitaplarını (talimatnameler) tercüme ettirerek aynen uygulamaya başladık; hatta o kadar ki Amerikan idare talimatnamesinde "PAPAZ" yazılan yerde biz "ALAY İMAMI" koyacak kadar tercümeye sadık kaldık. Kıyafetten kara kazana kadar her şey değişti, bütün askeri okullarımız Amerikan askeri okullarına benzetildi. Türk Devletini daima ayakta tutan, felaketlerden, yenilgilerden çekip çıkaran kişileri Atatürkleri, İnönüleri, Karabekirleri, Cebesoyları, Gürselleri yetiştiren Harp Akademileri (Erkân-ı Harbiye Mektepleri) dahi yön, tedrisat stratejik ve taktik konsept değiştirdi, Amerikanlaştı. **Halbuki bir Amerikan subayı ile Türk subayını moral, ideal, meslek bakımından bir arada mütalaa etmeye imkan yoktur.** Amerikan subay "Evvela ben, sonra ailem, sonra vatanım" der. Türk subayı ise "Evvela vatan, sonra ailem, sonra ben" demiştir ve bugün de böyle düşünmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin NATO emrine verilmesi, müşterek kumandanlıklar, ikili anlaşmalar sebebiyle silahlı kuvvetlerimizin "Harekât kontrolü" daha geniş ölçüde yabancı devletlere bırakıldı. Zaman oldu bize sormadan, bizim müsaademizi almadan başka hareket alanlarında hizmet görecek yabancı kuvvetler, bizim topraklarımız üzerinde hava meydanlarını kullandılar (1957 Lübnan Harekatı). Zaman oldu, biz kendi milli davalarımız için kendi vatanımızdaki üsleri zorla işgal ederek kullandık (Kıbrıs buhranı). NATO silahlarını NATO emri dışında kullanamayacağımız bize ihtar edildi. 1960'a kadar gözü kapalı adeta yarış edercesine ordumuzu her bakımdan "Amerikanlaştırmaya" uğraştık ve elhak bunu başardık. Rusya'nın nükleer silahlara sahip olmasından sonra Amerika süratle ordusunu reorganize ederek nükleer bir harbe göre hazırlamaya başladı. Bu arada Pentomik (Beşli) kuruluşa geçildi. Biz de derhal Amerika'yı taklit ederek beşli kuruluşu uyguladık. Birkaç sene önce Amerika Pentomik kuruluştan vazgeçerek klasik üçlü düzene döndü. Biz henüz ikisi arasında bocalamaktayız. Amerikan Silahlı Kuvvetleri'ni her yönü ile kopya ederken iktisadi gücümüzün, geleneklerimizin ve ihtiyaçlarımızın dışında birçok usuller benimsedik: Yeni teşkiller kurduk, çok pahalı sayılacak bir ikmal ve idare sistemi uygulamaya başladık.

"Doğu isyanlarını süvari birliklerinin bastırdığını unuttuk... İleride bir gün piyasadan at toplayıp yeniden süvari birlikleri kurmak mecburiyetinde kalmayalım."

Bu arada ordu bünyesinde Amerikalılara uymayan usulleri, sınıfları kaldırdık. Mesela suvari sınıfı lağvedildi ve bu sınıfın görevlerini zırhlı birliklerin yapması gerektiği fikri kabul edildi. Halbuki Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun arazi, alt yapı, teknik şartları suvari sınıfının muhafaza edilmesini icabettirmekteydi. Doğu isyanlarını süvari birliklerinin bastırdığını unuttuk ve bu bölgedeki muhtemel tehlikelerin yokolduğunu kabul ettik. Temenni ederiz ki, ileride bir gün piyasadan at toplayıp ordu içindeki ve dışındaki eski süvari subaylarını seferber ederek yeniden süvari birlikleri kurmak mecburiyetinde kalmayalım. Kıbrıs sorunu bütün tehlikeli ihtimalleriyle ortada dururken: Türk Deniz Kuvvetleri'ni sadece NATO görevlerini yapacak kuvvet, kuruluş ve donatımda muhafaza ettiğimiz ve sonra birdenbire çıkarma tekneleri imal etmeye, Denizcilik Bankası'nın köhne gemilerini çıkarma gemileri haline getirmeye başladığımız gibi, kötü bir duruma düşmeyelim. Milletlerin tarihinde, ibret alınacak dönemler ve olaylar vardır. 2.Dünya Savaşı'ndan önce Almanya'nın parolası "Tereyağı yerine top", Fransızların politikası: "Top yerine Şarap", Amerikalıların inanışı: "Amerika Amerikalılarındır". Hadiseler b unların hepsinin yanlış olduğunu gösterdi. Fakat milyonlar pahasına Türkiye'nin deneme tahtası olmaya, dünya Türklüğü'nün son bağımsız devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ni riske etmeye takadı yoktur. Vatandaşlığın ilk ve temel görevi, vatan aleyhine işleyen düzenleri öğrendiği, idrak ettiği anda gücünün yettiği ölçüde etrafına anlatmaktır. Hele son Kıbrıs olaylarının bilinen ve bilinmeyen yönleri dikkate alınırsa, hepimizin vazifesi: Milli gururumuz, milli güvenliğimiz ve bağımsız yaşamak hakkımızın teminatı olan Silahlı Kuvvetlerimizin gerçek durumunu öğrenerek yanlış ve tehlikeli bulduğumuz noktaları açıklamak, kısa yoldan bunların düzeltilmesi için bütün varlığımızla harekete geçmektir. Gerçek milliyetçilik budur, bu yolda yürümelidir.

Biz bu anlayış ve inanış içinde ulusal savunma konularını gereği ve yeteri kadar halkın gözleri önüne seriyoruz. 27 Mayıs 1960'tan sonra her sahada başlayan: Açık tartışma, uyanış, milli benliğimize dönüş, emperyalizmin her türlüsüyle mücadele orta-

mı, Milli Savunma konulannda da etkisini gösterdi. 1960'a kadar dokunulmayan hiçbir şekilde tenkid edilmeyen en hayati problemimiz bugün halk oyunu ilgilendirmektedir. Araştırmalarımız bizi doğru ve gerekli hedeflere yöneltecektir. Geçmişteki hatalar fakirliğimizin, samimiyet ve safiyetimizin; hesaplanamayan, önceden sezilemeyen sonuçlarıdır. Gerek geçmiş iktidarlar ve gerekse eski komutanlar iyi niyetle kuvvetli Türk ordusuna sahip olmak amacıyla çalışmışlar ve fakat tüm olarak içine düştüğümüz fasit daire, ulusal savunma konusunda da bizi bugünkü duruma getirmiştir. Önemli ve zorunlu olan husus; sadece nasıl bu duruma geldiğimizi iyice öğrenmek bakımından, yirmi senelik gelişmeyi objektif ölçülerle kıymetlendirmek ve gelecek için çıkış yolları bulmaktır.

Bugün beynelmilel ve milli şartlar ordumuzu yeniden düzenlemeye çok müsaittir. Bu fırsatı iyi kullanabilirsek hiçbir ciddi sıkıntıya uğramadan silahlı kuvvetlerimizi reorganize edebiliriz.

Orhan Erkanlı'nın 1968'de kaleme aldığı bu yazı, 1961 Anayasası ile oluşan açık tartışma ortamı içinde gerçekleşebildiği hemen dikkati çekiyor. Bundan rahatsız olan egemen çevreler ile bu Anayasayı hazmedemeyenler elbirliği ile Türkiye'yi 12 Marta taşıdılar ve açık rejim ortadan kaldırıldı.

1990'lı yıllardan itibaren bu tartışmalar çeşitli platformlarda dile getirilmeye başlandı. Emekli Amiral Atilla Kıyat'ın TV ve gazete röportajları. Emekli Tümgeneral Osman Pamukoğlu'nun 2004'te çıkan kitapları ve dizi konferansları dikkat çeken örneklerdir.

"Bir asker olarak hep başkalarını değil, kendimizi de eleştirmemiz lazım."

General Sabri Yirmibeşoğlu

Emekli General Sabri Yirmibeşoğlu, 1995'te Antalya'da düzenlenen "Uluslararası Güvenlik ve İşbirliği Konferansı"nda şöyle demişti: *"Daha ne kadar kendi ulusal çıkarlarımızı gözardı etmek pahasına ABD'nin ulusal çıkarlarına hizmet edeceğiz. Ayrıca anılarında sanki TSK ve Türkiye askeri gücüyle 3. bir dünya savaşının kaderini belirleyecekmişcesine, kraldan ziyade kralcı olup, ulusal politikaya uygun savunma ihtiyaçlarını ve savunma harcamalarını bir kenara bırakıp NATO isteklerinin esiri oldu. Bunun cezasını savunma harcamalarımızın artışında ve hazırlıklı olmadığımız güneydoğuda-*

ki terör mücadelesinde çektik. Burada bir karışıklık çıkarsa, hangi tip kuvvetle mücadele yapılabilir? Düz piyade tümenini topçusuyla, istikâmıyla oraya gönderirseniz başarılı olamaz." diyor ve İsviçre Büyükelçisinin: *"10 milyonken senede 100 bin kişi askerlik çağına gelmiş, almışsınız. 70 milyonken 700 bin askerlik çağına gelenleri askere almaya devam ediyorsunuz. Yani Türkiye'nin askeri ihtiyacı bu kadar arttı mı?"* sorusuna: *"Bunu halledemedik. NATO hedeflerine bağlı kalarak kendi milli problemlerimizi unuttuk."* diyor.

Sivilleşen Ordu Hayal mi?

1990 Haziran ayında Özal'ın kafası, Silahlı Kuvvetlerde bazı yenileştirmeler yapma ve ANAP'ın kaderini tayin etme konusunda yoğunlaşıyordu.

Silahlı Kuvvetlerin modernize edilmesi ve Yeniçeri Ocağı misali girdikleri kışlalarından çıkarılmaları için bazı planlar yapıyordu Özal. Orduyu halkın içine çekecek ve halkla bütünleştirecekti. Böylece darbe olgusunun kesin olarak önüne geçmeyi ve askeri otoriteyi sivil emir altına almayı başarmayı hedefliyordu.

Amerikan Ordusu'nun niçin dünyanın en büyük savaş makinesi haline geldiği sorusunun cevabı bu orduda hem büyük bir özgürlük hem de korkunç bir disiplin olmasından ibarettir. Amerikan Ordusu sivil yönetimden asla çıkmamış ve buna hiçbir zaman izin verilmemiştir. Amerika'nın kısacık tarihine bakıldığı zaman bu ordunun tamamen sivillerin emrine verildiği de görülecektir. ABD kalelerinde Çinlisinden tutun da zencisine kadar siviller ve kadınlar bulunmuştur. Amerikan askeri akademisi West Point'in de yüzde yirmisi kız öğrencilerden oluşur.

Özal'ın tasavvurlanndan bazıları 19 Haziran tarihli Günaydın'da manşet yapıldı. Orduevleri halka açılacak; orduya profesyonel asker alınacak; komutanların ihlale yetkisi kaldırılacak; Aselsan ve askeri fabrikaların idaresi sivillere verilecek gibi şeyler yazdık. Ertesi gün Özal, haberi sözcüsü aracılığıyla yalanlatmak zorunda kaldı. Haber doğruydu ama demek ki Özal askere karşı direnecek gücü bulamıyordu. Orduevlerini halka açmak şu andaki subayın havsalası dışında bir şeydi. Ancak bu fikirlerin çoğu Körfez savaşından sonra gerçekleşme sürecine girmiştir. Birkaç yıl içinde Türk ordusu da oldukça değişecektir.

12 Marttan Ders Almamak

12 Mart sürecinin 1973 Genel Seçimleriyle sona erdiği söylenir. Gerçekte bu süreç bitmiş, daha da beteri 12 Eylül süreci başlamıştı demek daha doğrudur. Seçimden biraz önce 25 Eylül 1973'te 26 ay süren sıkıyönetim, İstanbul ve Ankara'da sona ermiş ama 30 Eylül 1973'te yine İstanbul ve Ankara'da Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuştu. Günümüzde AB kriterleri açısından varlıkları tartışılan bu mahkemeler, 12 Mart sürecinde ortada kalan binlerce dava ve daha sonrasında olabilecek olaylar için gerekli görülmüştü.

Evet. *"12 Mart süreci sona erdi dense de, bu dönemden gerekli dersler alınmış mıydı?"* Bu sorunun yanıtının *"evet"* olduğunu söylemek, hemen sonrasında yaşanan olaylara bakarak çok zor.

14 Ekim-8 Kasım 1973'te milletvekili ve senato üçte bir yenileme seçimleri yapıldı. Sonuçlar şöyleydi:

Partilere göre milletvekili sayısı:
CHP 185, AP 149, MSP 48, DP 45, CGP 13, MHP 3, TBP 1.

Partilere göre senatör sayısı:
CHP 25, AP 22, MSP 3, CGP 1.

Bu tablo muhtıracıların istediği tablo değildi. Ancak bilerek veya bilmeyerek demiyorum. Bilerek bu sonucu muhtıracıların kendileri yaratmıştı. En güvenilir kurum olan TSK'nın zirvesindekiler solu ezmiş, sağa oynamıştı. Böylece radikal sağ gruplara bir daha kapanmamak üzere tüm kapılar açılmıştı. (İleride 28 Şubat süreci bile sonuçsuz bir uygulama olarak kalacak, 2003'te Milli Görüş kökenliler tek başına iktidara gelecektir.) Yani "laik"- "gelenekçi" çatışmasında, nüfusunun %97'si müslüman olan Önasya, Ortadoğu coğrafyasındaki bir ülke olan Türkiye'de siyasallaşmış islâmın seyri başka ne olabilirdi ki? Ecevit 19 Kasım 1989'da İzmir Eczacılar odasında yaptığı konuşmasında şöyle diyor:

"Özellikle 12 Mart askeri yönetim döneminde bunun belirgin örnekleri görülmüştü. O döneme girildiğinde ben Cumhuriyet Halk Partisi'nin Genel Sekreteriydim. Partide Demokratik Sol hareketi başlatışımızın üzerinden de henüz ancak beş-altı yıl geçmişti;

ve bu harekete karşı Partinin içinde de dışında da kuşkular sürüyordu. Askeri müdahaleyi yapan komutanlar, Adalet Partisiyle birlikte Cumhuriyet Halk Partisini de, kurdukları 'partiler üstü' hükümete katmak istemişler; Hükümetin başına da CHP içinde Demokratik Sol harekete karşı çıkan bir politikacıyı getirmişlerdi. Böylece, Müdahalenin, yalnız demokrasiyi kesintiye uğratmayı ve sınırlamayı değil, aynı zamanda Demokratik Sol hareketi eritmeyi de amaçladığı belli olmuştu.

Partimin çok saydığım lideri rahmetli İsmet İnönü, askerlerin bu isteklerine uyunca, ben, kendisiyle ters düşerek, Genel Sekreterlikten ayrıldım; aynı zamanda askeri müdahaleye de sert bir dille karşı çıktım.

Bunun üzerine kendilerini 'ilerici aydın' olarak tanımlayan kesimlerden ve gerek Parti içindeki gerek Parti dışındaki bazı "sol" çevrelerden bana yaygın ve ağır eleştiriler geldi. Müdahaleyi gerçekleştirenler başlangıçta 'sosyal reformlar' yapacaklarını öne sürüyorlardı. Belirttiğim kesimler ve çevreler de bu konuda sevinçli bir beklenti içindeydiler: *'İşte askerler geldi, reformlar yapacağını söylüyor, daha ne istiyorsun.'* diye bana yükleniyorlardı. O aşamada sosyal reformların askerlerden beklenemeyeceğini; üstelik reformlar için askerlere umut bağlamanın demokratlıkla bağdaşmadığını düşünemiyor veya kabul edemiyorlardı. Bir yandan sosyal demokrasiyi veya demokratik solu eritmeye kalkışanların, bir yandan da halk yararına reformlar yapmalarının bir çelişki olacağını da göremiyorlardı. Nitekim, askerlerden sosyal reformlar bekleyerek müdahaleyi alkışlayanlar, birkaç haftaya kalmadan ağır bir hayal kırıklığına uğrayacaklardı; o günlerin ünlü deyimiyle kafaları balyozla ezilecekti."(*)

Cumhurbaşkanı Korutürk, Hükümeti kurma görevini en çok milletvekili çıkaran Ecevit'e verdiği andan itibaren, 12 Eylül askeri darbesine giden yolların taşları döşenmeye başlamıştı bile. Yakın geçmişte yaşananlar tamamen unutulmuş, yeniden koltuk ve koalisyon savaşları başlamıştı. Ecevit, Demirel, Erbakan üçlüsü el ense çekerek politika oyunlarını ve entrikaları yeniden başlattılar. Bu nedenle iki buçuk ay boyunca seçmenlerle alay edercesine hükümet kuramadılar.

(*) Orhan Koloğlu, "Kim Bu Ecevit", Boyut Kitap, İstanbul, 2001, s.647.

Sonuçta CHP-MSP koalisyonu kurulup, 7 Şubatta Ecevit'in başkanlığındaki hükümet güvenoyu aldığında askerler Erbakan'ın hükümete girmesinden hiç memnun olmayacaktı. 12 Martın aktörleri komünist paronayası ile Kemalist kadroları da tasviye etmekle kalmayıp, "komünizm öcüsü" geliyor diye diye gelenekçi büyük kitleyi daha da sağa kaydırmış, bu ortamdan kârlı çıkan Erbakan'ın MSP partisi üçüncü sıraya çıkmıştı. (1973 seçimi sonucunda CHP'nin 185 milletvekiline karşılık, sağ partilerin 259, bağımsızların 6 milletvekilliği elde etmesi bu durumun göstergesiydi.) Günler haftalar akıp gider, devran dönerken 19 Şubat 1974'te af yasası çıktı. Yunanistan ile Ege ve Kıbrıs'ta çıkan gerginlikler ve nihayet 20 Temmuz Kıbrıs harekâtı TSK, siyasiler ve tüm halkın gündemini Kıbrıs'a odakladı.

16 Ağustosta ikinci barış harekâtıyla amaçlanan hedefe ulaşıldıktan sonra, iç politikada yeniden hareketlenmeler ve çekişmeler başladı. Ecevit, "Kahraman Karaoğlan" olmuştu. Ama petrol krizi ve dünya gerçekleri acıydı. Hayaller çabuk yıkıldı, kahramanlar çabuk unutuldu.

16 Eylül 1974'te CHP ile MSP arasında, daha doğrusu Ecevit'le Erbakan arasında çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle, Bülent Ecevit başbakanlıktan istifa edeceğini Cumhurbaşkanı'na bildirdi ve hemen hemen 18 Eylülde istifa etti. Böylece her zaman olduğu gibi yeniden hükümet kurma entrikalarıyla sahaya çıkarak birbirlerine top ve çelme atma oyunlarına başladılar.

1 Ekimde AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, Cumhurbaşkanından hükümeti kurma görevini alarak, solun ve komünizmin karşısında bir hükümet kurulması için tüm siyasi partilere çağrıda bulundu. Buna karşın Ecevit: *"Hem sağ partiler hükümet kuramıyor, hem de azınlık hükümetine olanak tanınmıyor. Bu durumda bunalımdan çıkılması güçtür. Çözüm yolu erken seçim veya azınlık hükümetidir."* Erbakan, Demirel'siz bir koalisyondan yanaydı. Ancak bir yandan renksiz de olsa AP'ye göz kırpıyordu. 6 Ekimde Demirel, başarısız girişimleri sonucu hükümeti kuramayacağını Cumhurbaşkanına iletti ve görevi iade etti.

Artık hükümet kuramamak günlük işlerden biri haline gelmişti. 7 Kasımda Ecevit de Cumhurbaşkanı Korutürk'e giderek, hükümet kurma görevini iade etti. Ecevit'in isteği erken seçim veya azınlık hükümetiydi.

Hükümeti kurma dönme dolabı döne dursun, bakalım bir gece yarısı neler olacaktı?

Cumhurbaşkanı'nın Gece Yarısı Başbakan İcat Etme Operasyonuna Red

Sonuçta yaklaşık iki aydan beri bu parti başkanlarından bir hükümet çıkamayacağını gören devletin başı Fahri Korutürk, silkindi ve yeter artık diyerek 12 Kasımın gece yarısında kontenjan senatörü Prof. Dr. Sadi Irmak'ı Başbakanlığa atadığına dair bir bildiri yayınladı. Seçilmiş siyasiler bu baskının karşısında girdikleri şoktan çıkamadan İstanbul'dan apartopar Ankara'ya getirilen Sadi Hoca, "*Hedefim Kemalizm*" diyerek bir heves kolları sıvadı. Ancak Cumhurbaşkanı'nın bu gece yarısı gerçekleştirdiği Başbakan icat etme operasyonuna siyaset oyunbozanlarının yanıtı çok sert oldu. 29 Kasımda Sadi Irmak Hükümeti için yapılan güven oylamasında sonuç hayır çıktı. Hem de öylesine bir hayır ki, 378 milletvekilinden 358'i red oyu kullanarak, hem Cumhurbaşkanı'na hem de ayağının tozuyla Başbakan yapılan Sadi Irmak'ın partiler dışı tarafsız hükümetine. hayır dedi. Ancak bu Hükümet Demirel'in başkanlığındaki 1'inci MC Hükümetinin kurulduğu 31 Mart 1975'e kadar zorunlu olarak görevde kalacaktır.

Partilerin hükümet topunu bu defa birbirine attıkları oyun sürecinde, Demirel boş durmamış, yeniden körüklemeye başladığı, *"Komünistler ezilmelidir!"* diye yeniden büyük bir yurtseverlik(!) propagandasını başlatmıştı. Bu tetikte olan milliyetçi-ülkücü hareketi hemen sıçrattı. Bu defa çıkacak çatışmaların 12 Mart öncesindeki gibi düşük düzeyli olmayacağı açıkça görülüyordu. 12 Martın gerçekte hiçbir işe yaramadığı, aksine kışkırtıcı, bölücü etkisi, çok değil birkaç yıl sonra ortaya çıkmıştı bile.

"Bir yerlerden düğmeye basılmış, oyun kurulmuştu."

28 Kasım 1974 ülkücü hareket için dönemeç noktası oldu. MHP gençlik kollarının bu tarihte yaptığı kurultayda, tekrar dirilmekte olan komünizme karşı eylem kararı aldı.

Rıza Müftüoğlu: *"Olaylar nasıl başlamıştı? Nasıl gelişmişti? Öyle çok net değildi. Bir yerlerden düğmeye basılmış, oyun kurulmuştu. Aktörleri seçilmiş, bu aktörler oynarken, kimlerin oyun içi-*

ne gireceği tespit edilmişti." diyor.(1)

Soner Yalçın: *"Baş tehdit ve dolayısıyla baş düşman Komünizmdi. Ülkücüler ise bu savaşta, devletin paramiliter gücüydü. 'Vurucu Timler', 'Bomba Timleri' oluşturuluyordu. O yıllarda 'Komando Kampları' da dirilmeye başladı. Kızılcahamam-Bolu arasında kurulan kampta ülkücü gençler, 1960'lı yılların sonunda Muğla Komando kampında yeşitmiş Mustafa Başaran başkanlığında silah kullanımı, silah söküp takma, bomba yapımı, dağa çıkma eğitimlerinden geçirildi. Çanakkale kampında sanayici Murat Bayrak'ın önderlik ettiği üniformalı ülkücü komando birliklerinin fotoğrafları da basına yansımıştı.*

MHP kuruluşundan itibaren Avrupa'da örgütlenmeye özel bir önem gösterdi. Bizzat Başbuğ Alparslan Türkeş, taraftarlarını örgütlemek için Avrupa'ya sayısız gezilere çıktı ve bunlardan birinde de MHP'nin Mart 1975'te Münih'te düzenlediği Almanya kurultayına başkanlık yaptı. MHP'nin yurt dışı örgütlerinin ve aranan militanlarının Alman devletince korunmasını, Alman resmi makamları, Alman gizli servisi ve CIA ile ilişkileri sayesinde sağlıyordu; Alman İstihbarat Örgütü'yle ilişkilerinin Dr. Kannapin adında bir Alman aracılığıyla kurmuştu.

Alparslan Türkeş'in çok eski dostlarından olan CIA görevlisi Ruzi Nazar'dı.(2) *Enver Altaylı, Dr.Kannapin'i de Ruzi Nazar'a olan yakınlığı ile tanımıştı."*

Sonradan Susurluk kazasında ölen Abdullah Çatlı, 1974 sonbaharında Ankara Mali Bilimler Yüksek Okulu'nda eğitime başlamıştı. Çatlı'nın okulu ülkücülerin kontrolündeydi. Zaten okul tanınmış ülkücüleriyle ünlüydü. Selahattin Sarı, Türkmen Onur, Devlet Bahçeli..

---

(1) Rıza Müftüoğlu, MHP Eski Başkan Yardımcısı, "Copların Askerleri", Ocak Yayınları, Ankara, 2000, s.43.

(2) **Enver Altaylı** gibi Özbekistan kökenli olan **Ruzi Nazar**, 1941'de 'Kızıl Ordu'dan kaçıp, Nazi'lere katıldı. Daha sonra da Nazı Ordusu'nda ünlü Türkistan Birliği'ni kurdu. 1944'te üstdüzey subaylığa terfi ettikten sonra Berlin'de gerçekleştirdiği İstihbarat Ağı'nın etkinliği, Savaş'tan sonra CIA'ye geçmesini sağladı. Paul Henze ile Ruzi Nazar 1959'da Türkiye'nin Amerikan Büyükelçiliği'nde birlikte görev yaparlarken, Albay Alparslan Türkeş'le sıkı bağlar kurdular. Ruzi Nazar 1971'de Türkiye'den ayrıldı ve 1974'te Bonn'daki Amerikan Elçiliği'nde görevlendirildi. O zamandan beri MHP'li militanların, Alman Resmi Makamları tarafından himayesini sağlıyordu.

O yıllarda *"NATO'ya hayır, ABD Emperyalizmine hayır, Avrupa Konseyine hayır."* diyenler komünist damgası yiyerek Moskovacılar olarak ilan ediliyordu. Oysa günümüzde Türkiye'nin etnik mezhepsel bölünmesi, siyasi, ekonomik, mali bağımlılığın baş aktörlerinin AB ve ABD olduğunu en yüksek sesle haykıran ve onlara tepki gösteren aynı ülkücüler nerede hata yaptılar veya yaptırıldılar?

MİT elemanı Mahir Kaynak *"Komünizmin ve kadrolarının Türkiye'ye girişi Rusya'dan değil, Avrupa'dandır."* demiştir.

Oysa Cevdet Akçalı 1984'te şöyle diyordu: *"Bu kimselerden pek çoğu, Avrupa ile ilişkilerimizin kesilmesinin gerektiği kanaatini taşımaktadırlar. İşte kanaatimce bu bir yanılmadır. BATI deyimi iyice açıklanmazsa, milliyetperverler arasındaki bu yanılma daha geniş boyutlara ulaşabilir.*

Türkiye'nin NATO'dan, Avrupa Konseyi'nden çıkması, enazından Türkiye'nin yalnızlığa itilmesi anlamına gelir. Yapayanlız Türkiye'nin yıkılması, yutulması daha kolay olacaktır. Avrupa Parlamentosu'nda, Avrupa Konseyi'nde, Avrupa basınında, Türkiye aleyhine sözler söylenip, yazılar yazılabilir. Bunlara karşı aşırı bir hassasiyet gösterip, Avrupa'yı terk etmek, Türkiye'yi parçalayıp yutmak isteyeceklerin gayesine hizmetten başka bir işe yaramaz. Avrupa'nın ekonomisi, sosyal yapısı ve demokratik müesseseleri, güçlü memleketlerde fazla etkili olmamakta; fakat Türkiye, Yunanistan, İtalya ve İspanya gibi gücü nisbeten zayıf memleketlerde daha çok semere vermektedir. 12 Eylül öncesi Türkiye üzerinde oynanan oyunların bir envanterini yapar veya bunların bir şablonunu çıkarırsak, görürüz ki Avrupa'nın demokratik her ülkesine karşı yürütülen tipler bu şablona uyar."(3)

Yani C.Akçalı'ya göre, Avrupasız bir Türkiye tehdit altındadır.

Ülkücülere göre, aşağıdaki sol veya ayrılıkçı radikal örgütler, Türkiye için büyük bir tehdit oluştumaktaydı ve yok edilmeleri gerekiyordu. Ancak bu örgütlerin hemen neredeyse tamamı dost bilinen ve her alanda Türkiye'ye sızmış Batı Avrupalıların destek ve koruması altında faaliyet gösteriyorlar. Kadro ve ideoloji ve finans olarak Avrupa'dan Türkiye'ye ihraç ediliyorlardı. Burada bir

(3) Cevdet Akçalı, "Ülkemizi 12 Eylüle Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerindeki Oyunlar", 14-15 Eylül 1984'te sunduğu tebliğden, s.252.

terslik vardı. Komünizm parti ve örgütlenme olarak Batı Avrupa'da legalken, Türkiye'de elitlerin, geleneklerin ve ABD'nin baskısı ile illegal hale getirildi ve yeraltına itildi. Doğruluğu veya yanlışlığı tartışılabilen bu gerçeğe rağmen mevcut Türk yasalarına göre yasaklanmış komünist ve diğer ayrılıkçı gruplara AB'nin arka çıkması Türkiye'yi rahatsız etmekteydi. Ancak diğer bir gerçekte ülkücü, kürtçü, dinci ve sol inançlı genç tabanın, bu işin içinde birilerinin çıkarları olduğunun ayırdına varmamış olmalarıydı. Sonuçta ne olursa olsun, ABD ve Batı Avrupalılar her şeyin farkındaydılar ve bu örgütleri kendi amaçları doğrultusunda Türkiye aleyhine birbirine kırdırtmaktaydılar. Rıza Müftüoğlu: ***"Bir yerde düğmeye basılmış, oyun kurulmuştu."*** diyor; ancak "bir yer"in neresi olduğunu, yani Batı olduğuna hiç değinmiyordu. Oysa aşağıda adları verilen komünist ve bölücü örgütlerin hepsinin Avrupa'dan beslendiğini bilmiyor muydu? O "bir yer"in Avrupa olduğu ayırdında olmaması mümkün müydü? Neden?

Hem ülkücüler, hem de solcular bu gerçeği çok geç de olsa 6 Ekim 2004 AB Komisyonu ilerleme raporu ve Avrupa Parlamentosu Türkiye raporuyla ancak anladılar. Bu oyunun son halkası 17 Aralık 2004'te bile tam olarak ortaya çıkmamıştı.

12 Eylül öncesine ait olan bu örgütlerle ilgili Tokay Gözütok'un verdiği dökümana göre:

Avrupa'dan beslenip Türkiye'nin altını oyan "Komünist" "Sosyalist' "Ayrılıkçı Kürtçü" "İrticai" İllegal Örgütler:

12 Eylül öncesi yurt içinde beş ayrı odak etrafında kümelenen ve sayıları elliyi bulan bu yıkıcı, bölücü ve komünist örgütleri bugün Avrupa'daki sayıları 250'den fazladır. Şöyle ki;

TKP (Türkiye Komünist Partisi) ve TKP doğrultusunda faaliyet gösteren örgütlerin sayısı Federal Almanya'da 114, İngiltere'de 21, Belçika'da 13, Hollanda'da 9, İsveç'te 4 ve Danimarka'da 1 olmak üzere toplam 162'dir.

TKP/M-L (Türkiye Komünist Partisi Marksist-Leninist) paralelinde Federal Almanya'da 43, Avusturya'da 5, Fransa'da 3 ve İngiltere'de 2 olmak üzere 53 örgüt yoğun bir faaliyet içindedir.

THKP-C (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi) paralelinde olmak üzere Federal Almanya'da 16, Fransa'da 3, İsviçre'de 1 olmak üzere 20 örgüt vardır.

THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu)'nun devamı durumunda

olan ve Türkiye Devrimci Komünist Partisi ile başka isimler altında faaliyet gösteren örgütler ise Almanya'da 10, Hollanda'da 1 olmak üzere 11'dir.

Sonradan Türkiye İşçi Köylü Partisi adıyla legal hale gelen Türkiye ihtilâlci İşçi Köylü Partisi'nin Federal Almanya'da 14, İsveç'te 3, Hollanda ve Avusturya'da 2, Fransa, Belçika, Danimarka ve İsveç'te 1'er olmak üzere toplam 23 örgüt, dernek, federasyon, konfederasyon gibi adlarla faaliyette bulunmaktadır.

Bunlara ilaveten Batı Avrupa ülkelerinde Anayasa Mahkemesince kapatılan **Türkiye Emekçi Partisi** ve yandaşlarının 9, Türkiye Birlik Partisi yandaşlarının 3, Türkiye İşçi Partisi yandaşlarının da 2 derneği mevcuttur.

Bu ülkelerde Türkler arasında yürütülen komünist faaliyetlerin ağırlığını Türkiye Komünist Partisi ve yanlısı gruplar çekmektedir. **TKP**'den sonra **TKP/M-L**, **THKP-C** ve **DEV-YOL** yurt dışında etkin örgütlerdir.

Ayrıca 80 üye derneği ile **Federal Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu (FİDEF)** Türkiye Komünist Partisi paralelinde, 30 üye derneği ile Almanya Türkiye'li İşçiler Federasyon **TKP/M-L** paralelinde, 16 üye derneğiyle Demokratik İşçi Dernekleri Federasyonu **(DİDF)** Türkiye Devrimci Komünist Partisi paralelinde faaliyet gösteren kuruluşlardır. Bunların yanı sıra Avrupa Türkiye Halk Birlikleri Federasyonu **(ATHBF)** Türkiye İşçi Köylü Partisi, Avrupa Türkiye Sosyalistler Birliği **(ATSB)** ve Avrupa Türkiye Emekçi Partisi paralelinde faaliyet gösterdikleri açıkça belirtilmiştir. Avrupa Türkiye'li Yurtsever Birliği Federasyonu'nun **(ATYBF)** Türkiye Birlik Partisi'nin, Demokrasi için Birlik-Avrupa Komitesi **(DİB-AK)**.

Avrupa'da faaliyet gösteren ayrılıkçı veya etnik yapılanmayla ilgili Kürt örgütler:

Kürdistan İşçi Dernekleri Federasyonu (KOMKAR), **Devrimci Demokratik İşçi Dernekleri (KKDK)**, **Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri (DDKD) Dayanışma Komitesi**, **Kürdistan İşçi Partisi (PKK)** Avrupa Temsilciliği, Hollanda Kürt İşçileri Birliği, Norveç Kürt İşçileri Derneği, Federal Almanya Kürt Halkevi ve Danimarka Türk İşçileri Birliği.(4) (Günümüzde çok daha fazla örgüt mevcuttur.)

Ümit Özdağ, Batı'ya öykünen Türkiye'deki çürüme ve çöküşten söz ediyor ve Türkiye'yi yöneten siyasal elitin ne kadar çürümüş ve kendi halkını soyan bir grup olduğunu; Türkiye'nin elinde ülkücü hareketin çözümlerini yaşama geçirmekten başka bir çözüm yolu kalmadığını; ancak önce ülkücü hareketin kendisinin gerçek doğasının çözüm yollarının tekrar farkına varması gerektiğini yazıyor.(*)

(4) "Ülkemizi 12 Eylüle Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerindeki Oyunlar", 14-15 Eylül 1984, s.295, 296. (*) Ümit Özdağ, 9 Eylül 2004, Yeniçağ Gazetesi, s.11.

Tokay Gözütok sadece sol ve ayrılıkçı Kürt örgütleri sıralamış; oysa Batı Avrupa'da üstlenmiş aşırı dinci gruplar da yaygın biçimde örgütlenmişlerdir.

Almanya Anayasası Koruma Teşkilatı'nın sözünü ettiği ve Almanya'da bizzat bizim tespit ettiğimiz diğer Türk kökenli aşırı dinci örgütler şunlardır:

İslâm Toplumu Milli Görüş Teşkilatı (İGMG), İslâm Kültür Merkezleri Birliği (Süleymancılar), M.Salim Abdullah İslâm Arşivi, Hizbuttahrir, Türk Hizbullahı, Yeni Osmanlılar, Kaplancılar (Sözde Hilafet Devleti), Müslüman Cemaatler ve Cemiyetler Birliği, Nur Cemaati, Nakşibendi Dergahı Avrupa Merkezi, İslâmi Yardım Teşkilatı (İslâmic Relief), Türk-İslâm Birliği, Hılful Fudul Birliği.(5)

Bu bölümün konusu dışında olduğundan bu örgütlerin ayrıntılarına burada girmiyoruz. Gerek finans ve gerekse Avrupa genelindeki teşkilat, altyapıları bakımından çok yüksek rakamlarla karşılaşırız. Örneğin 2000 yılı rakamlarına göre IGMG'nin 68.421 üyesi var. Örgüt adına çalışan sempatizan 250 bin kişi, 17.527 idarecisi var. Örgütle organik bağı olan kişi sayısı 90 bin. Avrupa'nın 13 ülkesine yayılmış 31 bölge temsilcisi, 2191 şubesi var.

"Aynı ülkenin çocuklarıydık, ama vuruşuyorduk..."

Radikal Sağ ve Sol Eylem Gruplarının Hamileri
Yönümüzü Çevirdiğimiz(!) Avrupa Ülkeleri
Bu Nasıl Bir Yanılgı?

Türkiye'nin Batı tarafından nasıl bir oyuna getirildiği, yukarıda verilen dökümanlarda açıkça görülmektedir. Artık sağ ve sol eylem gruplarının yerleri ve yapmaları gerekenler, dışarıdan ve içeriden birileri tarafından belirlenmişti. Sıra tetiklerin çekilmesine gelmişti.

Rıza Müftüoğlu şöyle diyor: *"Gün oluyor, gazetelerde beş-altı kişinin ölümünü okuyorduk; artık ölüme değil, sadece öldürülenlerden kimlerin tanıdık olup olmadığına bakılıyordu; alışmış gibiydik. Şirket Merkezi'nden caddeye çıkarken etrafa bakmak; apartman önünde şöyle bir durmak, bende adet haline gelmişti. Çok*

(5) Murat Erdin, "Almanya'nın Kucağında İrtica", Kastaş Yay., 2002 s.14, 15.

kimse o günlerde tedirgindi, ama ölümle dalga geçiyorduk; aslında ne olduğunun da pek farkında sayılmazdık; aynı ülkenin çocuklarıydık ama vuruşuyorduk. Bir dönemin 'Zehir Hafiye' lakaplı İçişleri Bakanı Faruk Sükân'ın dediği gibi: 'İt'i, ite boğdurma!' sanki gerçekleşiyordu..."

"Ruslar yapmıyor, Batılılar yapıyor!"

Mahir Kaynak

Mahir Kaynak: *"Türkiye'nin tarihsel gelişimini; halkın davranışları, Müslümanlığı, Komünizme kapalıdır; Türkiye'yi komünist yapmak mümkün değildir. Türkiye ancak tepede birkaç aydını, operasyonel amaçla komünist yapabiliyordu, onu da Ruslar yapmıyor, Batılılar yapıyor!"*

Gazeteci: *"Kim bu Batılılar!"*

M.K.: *"Avrupalılar ve Amerikalılar!"*

Gazeteci: *"Mahir Bey; bu büyük oyunun senaryosunu kimler yazıyor; binlerce genci sokaklara hangi eller, hangi yollarla dökebiliyor? Silahlar, paralar nasıl dağıtılıyor? Sanki, polisiye bir film izliyor gibiyiz!"*

M.K. *"Türkiye'de solu yaratan kadroları gözden geçirmemiz lazım. Mesela 'Sosyalist Kültür Demeği'nden başlayalım. Bu dernekte görev alan kişilerin büyük bir kısmı şu anda Avrupa ülkelerinde görev yapıyor; bir kısmı büyük teşebbüslerin içinde... Bazıları da siyasette üst kademede... Bunların hiçbirisi bir taban hareketini temsil etmiyor, hakim yapının adamlarıdır; hepsi icazetlidir!"*

Gazeteci: *"Sayın Kaynak, bunlar çok ağır suçlamalar. Bu adamlar koca bir ülke içinde nasıl seçiliyor, kimler buluyor? Böyle bir oyunun senaryosunu anlatın lütfen de öğrenelim!"*

M.K. *"Diyelim ki Avrupalısınız; evvela fikri bir anlaşmaya varırsınız. Dersiniz ki, 'Türkiye'nin geleceği Avrupa'dadır...' bu kişi, hem inaçlarıyla ve şuur altından da menfaatleriyle bunu kabul eder; ondan sonra bu hareketi yaratır; bu hareketin kültürel birikimi zaten Avrupa'da da vardır. Kendisine kitaplar getirilir, maddi imkân sağlanır. Bu imkânları işadamları sağlar. Yurt dışına gittiğiniz zaman kolayca iş bulursunuz; böyle kişileri, dışarının istihbaratı bulur!(*)*

(*) Yener Süsoy, "Mahir Kaynak'la Tatil Sohbeti", Milliyet, 21 Eylül 1986, s.4.

Sağ-sol kavgası binlerce insanı kara toprağın bağrına vermişti. Kimileri inanarak, kimileri maşa olarak, kimileri de öylesine gidiyordu.

7 Ocak 1975'te Milliyetçi Hareket Partisi genel merkezinde ortaklaşa bir basın toplantısı yapan S.Demirel, N.Erbakan, T.Feyzioğlu, A.Türkeş, Cumhurbaşkanı'na ortaklaşa bir hükümet kurmak istediklerini duyurdular. Bunun adına Milliyetçi Cephe dediler. Siyasiler koltuk ve iktidar peşinde 1950'li yıllarda olduğu gibi cepheler oluştururken, sokaklarda kan akışı giderek artmaktaydı.

12 Şubatta Kars Lisesi'nde öğretmenlerle, öğrenciler çatıştı, 3 yaralı. 15 Şubatta Ödemiş'te özel bir öğrenci yurdu gece kundaklanarak, yakıldı, 11 öğrenci yanarak öldü. 16 Şubatta CHP il merkezi, yerel gazeteler ve gazete bayileri saldırıya uğradı, iş yerleri tahrip edildi, 29 kişi yaralandı, 229 kişi gözaltına alındı. Tokat'taki olaylarda *"Komünist Ecevit, Başbuğ Türkeş"* diye bağıran topluluklar gövde gösterisi yaptılar. 23-28 Şubat arasında Erzincan'da çıkan olaylarda CHP il merkezi ve bazı iş merkezleri tahrip edildi, 1 ölü, 40 yaralı. Okullar tatil edildi. Çıkan olaylarda Emniyet Müdürü ve birçok güvenlik görevlisi yaralandı. Anadolu'nun genelinde giderek yayılmaya başlayan ölümlü, vurdulu, kırdılı çatışmalar süredursun 10 Martta Süleyman Demirel, askerlerin gözüne baka baka onların en hassas oldukları konuları kaşıyarak, 62 eski Demokrat Partili'nin AP'ye katılma törenini yaptı ve ardından *"İhtilâllerin açtığı yaraları sarmak, harplerin açtığı yaraları sarmaktan daha güçlüdür."* dedi. Söylediğinde gerçeklik payı vardı; ancak ihtilâllere, muhtıralara neden olan etkenlerin başında kendi icraatları ve kışkırtmaları olduğunun ne kadar farkındaydı? Sempatik Anadolulu tiplemesini sergileyerek, gelenekçi tabanla, Atatürkçü ve laik askerlerin arasında gidip gelen kıvırtmalarla hassasiyetleri kaşımaya devam ediyor: *"Dün dündü, bugün bugündür,"* veya *"Yollar yürümekle aşınmaz."* diyordu.

10 Martta yeniden hükümeti kurma turlarına başlandı. Başbakan S.Irmak, iki büyük parti olan CHP ve AP'yi birleştirmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Sonuçta AP, MSP, CGP ve MHP'nin oluşturduğu Milliyetçi Cephe koalisyonu için mutabakat yapıldı. Açıklanan koalisyon protokolü ardından, Demirel 31 Martta, hükümet üyelerini ilan etti. Bu protokolde "tarafsızlık" ve "enflasyonla mücadele" vurgulanan başlıca iki önemli konuydu. Ancak her ikisinin

de protokol kağıdında kaldığı hemen görülecekti.

Gazeteci Mehmet Ali Birand, o günkü ortam için şöyle söylüyor: *"Durum ne 27 Mayıs mücadelesine yol açan ve üniversitelerden kaynaklanan, ancak sokak yürüyüşlerinden ileri gitmeyen gösterilerle, ne de 12 Martın gerekçesi olarak öne sürülen ve sayıları 100'ü geçmeyen, yine üniversiteli silahlı eylemcilerin girişimleriyle karşılaştırılabilecek gibi değildi. Ülke adeta sihirli bir el tarafından sarılıverilmiş ve kamplara ayrılmıştı. Bir yanda milliyetçiliği tekeline alıp, karşısındaki herkesi komünist, solcu diye niteleyen kendi içinde bölünmüş bir koalisyon hükümeti ve öte yandan giderek artan terör."*(6)

Bu koalisyonda Batı karşıtı İslâmcı söylemleriyle dikkati çeken Erbakan, %8'lik bir oy oranına rağmen, en çok konuşulan ve konuşan politikacıydı. Ortadoğu ve Afrika İslâm ülkelerinin hamiliğine soyunan Erbakan, onbinlerce top, tank, uçak üretecek, Batı'ya cihat ilan edecekti. Ortağı Demirel ise haliyle Batıcıydı. MHP ise elde ettiği bakanlık ve belediye kadrolarına yandaşlarını yerleştirmekle meşguldü. Üçünün de ortak hedefi, sol terördü. Yani hükümet kendi içinde çelişkili, ülke yönetiminde ise tam cepheci politikalar sergiliyor, gerilimi giderek tırmandırıyordu.

"MHP'nin MİT'i ele geçirme planı da adım adım yürüdü."

Soner Yalçın: "31 Mart 1975 günü, AP-MSP-MHP,CGP bir araya gelerek IV.Demirel Koalisyonu Hükümeti'ni kurdular. MHP, ilk kez Devletin kilit yerlerine kadro yerleştirmeye başladı. Alparslan Türkeş, Başbakan Yardımcılığına getirildi; görev alanı Milli İstihbarat Teşkilatı-MİT'ti. Kısa zamanda MİT'teki birçok daire başkanlığını kontrol etmeye başladı."(7)

Milli Emniyet Teşkilatı Müsteşarı General Hamza Gürgeç: "MHP, MİT'e nüfuz etme çabası gösteriyordu; fakat başarısızdı. Adalet Partisi iktidara gelince Başbakan Süleyman Demirel, MİT değerlendirmelerini eleştiren emirler göndermeye başladı. Emir ve istekler, dozunu artırdı. Başbakan Haber Kaynaklarını ister oldu.

(6) M.Ali Birand, "12 Eylül saat 04.00", Karacan Yayın., İstanbul, 1984, s.44.
(7) Soner Yalçın ve Doğan Yurdakul, "Gladio'nin Türk Tetikçisi", Öteki Yayınevi, Ankara, 1998, s.33.

Ayrıca 1973 affıyla cezaevinden çıkanların nerelerde bulunduğunu da istiyordu. Başbakan'ın istihbarat konularında kimlerden faydalandığını araştırınca, karşımıza MHP'liler çıktı."(8)

Soner Yalçın: "Ekim 1975'te yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında, Başbakan Yardımcısı Alparslan Türkeş'in 'Asayiş Planı' kabul edildi. MHP'nin MİT'i ele geçirme planı da adım adım yürüdü. Özellikle MİT Müsteşar Yardımcısı Tümgeneral Nihat Yıldız'ın çalışmalarıyla 12 Martta adı işkenceciye çıkmış kişiler, MİT'te Cunta oluşturmaya başladılar. Daire Başkanlarının, hemen hepsi MHP'ye yakın kişilerin eline geçiyordu..."(9)

Gazeteci Cüneyt Arcayürek: "Türkeş'in *'Komandolar benimdir!'* sözünü 1969'da da kendi ağzından yazmıştım. Komandoların Ege'nin çeşitli yörelerinde, kendilerine ayrılan kimi motellerde, çiftliklerde eğitildikleri ise hemen hemen herkes tarafından biliniyordu. Dahası Sol Tehlikesi karşısında komandoların, büyük işadamlarınca parayla desteklendikleri de kulaklara fısıldanıyordu."(10)

1976'ya geldiğimizde, MİT'te artık Alparslan Türkeş'in akrabaları bile vardı. Türkeş'in dünürü Şahap Homriş, MİT Hukuk Dairesi'nin başına getirilmişti. Damat Yüzbaşı Davut Homriş de Özel Harp Dairesi'nde görev yapıyordu.(11)

MHP'nin yan kuruluşlar olan "Ülkü Ocakları", "Ülkücü Memurlar", "Ülkücü İktisatçılar ve Maliyeciler", "Ülkücü Öğretmenler", "Ülkücü Köylüler", "Ülkücü İşçiler", "Ülkücü Hanımlar"ın hitap ettiği kesimler için ciddi "İdeolojik Araştırma" ve tespitleri yapılıyor; bunlar da çıkarılmakta olan dergilerde yayımlanıyordu; ama tek bir prensip vardı: "İdeoloji" ve "Karşı İdeoloji"...(12)

Aynı türde örgütlenme sol kesim içinde geçerliydi. Toplum bu hem organize hem de refleks ve aidiyet sorunlarıyla giderek yaygınlaştırılmak isteniyordu. Bunun ordu içindeki ilginç bir örneğini 1975 yılında yaşadım.

---

(8) Aktüel Dergisi, 18-24 Temmuz, İstanbul, 1991.

(9) Soner Yalçın ve Doğan Yurdakul, "Bay Pipo, Bir MİT Görevlisi'nin Sıradışı Yaşamı: Hiram Abbas", Doğan Kitapçılık, İstanbul, s.271.

(10) Cüneyt Arcayürek, "Demokrasinin Sonbaharı, 1977-1978", Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985, s.25.

(11) Türkeş, 30 Kasım 1960 günü 14'ler içerisinde yurtdışına sürgüne gönderildiğinde, Türkeş'e yakınlığı ile bilinen, "Türk Kültür Dernekleri" de kapatılmıştı ve bu derneklerin başında Şahap Homriş vardı.

(12) E.Alatlı, a.g.e., s.168.

Kısa dönem yedek subay eğitimi için Isparta 40. Piyade Alayı-na gönderildik. Çoğu öğretmen, çeşitli meslek dallarından yaklaşık 7000 kişiyi alaya toplamışlardı. Sonradan kayınpederim olan rahmetli Vali Recep Yazıcıoğlu'yla aynı mangadaydık. Yine rahmetli Gazeteci Örsan Öymen de diğer bir bölükteydi.) 2. gün alay "Ülkücüler", "Devrimciler" ve daha az sayıdaki MSP'li "Akıncılar" olarak üçe bölündü. Bu gruplara girmeyenler üzerinde baskı uygulanıyordu. Ancak ben ve Recep Yazıcıoğlu hiçbirine dahil olmadık. Çünkü çoğunun tavırları, fikirsel ve demokratik olmaktan çok militancaydı.

Alay, tabur ve bölük komutanları herhangi bir olay çıkar mı diye çok endişeliydiler. Elimizdeki tüfekler için kurusıkı plastik mermiler olmasına rağmen herkesin belinde kasaturaları asılıydı. Özellikle akşam paydosunda her grup kendi arasında bir araya gelip toplanıyordu. Akıncılar her akşam eğitim alanında saflar halinde namaza durduklarında, solcular kavak ağaçlarının arasından bunların üzerine saygısızca taş atılıyordu.

Şöyle düşünüyorduk; yüsek tahsilli ve çoğu meslek sahibi bu insanlar, gerektiğinde ileride ordu içinde subay olarak görev alabileceklerdi. Böylesine parçalanmış ve farklı ideolojilerle birbirlerine diş bileyen bu subaylarla birlik, bütünlük nasıl sağlanacaktı?

K.K.K. N.K.Ersun'un Türkeş Destekli Darbe Girişimi

K.K.K.'nın Doruklarında Neler Oluyor?

Türkiye, bu kaos ortamında, hızla seçime gidiyordu. 5 Haziran 1977 seçimlerinin favorisi CHP'ydi. CHP'nin güçlü bir biçimde Hükümet olma olasılığı, başta MHP olmak üzere birçok çevreyi de korkutuyordu. Bu Çıkar Grupları" Seçimleri Yaptırmama Planı'nı devreye soktular.

1 Mayıs 1977: İşçi Bayramı için İstanbul'un Taksim Meydanı'ndaki Türkiye'nin o güne kadarki en büyük kitle gösterisinde yapılan provokasyon sonucu vahşi katliamlardan ilki yaşandı. 34 kişi yaşamını kaybetti.

29 Mayıs 1977: Sirkeci Garı ve Yeşilköy Havaalanı'na valiz içinde bırakılan bombaların patlaması sonucu 5 kişi öldü. Aynı gün İzmir Çiğli Havaalanı'nda CHP Lideri Bülent Ecevit'e, suikast girişiminde bulunuldu. Suikast, CHP Yöneticisi Mehmet İsvan'ın aya-

ğından yaralanmasıyla atlatıldı.

5 Haziran 1977 erken seçimlerine 3 gün kala CHP Lideri Bülent Ecevit, 3 Haziranda yapacağı "İstanbul Mitingi" öncesi, Başbakan Süleyman Demirel tarafından uyarıldı: *"Mitingi yapmayın, size karşı suikast girişiminde bulunacaklar!"*(13)

Erken seçim kararının alındığı Nisan ayından önceki 3 ay içinde, 59 kişi yaşamını kaybederken, Erken Seçim gününe kadar 133 kişi öldürülüyordu. Bunların 89'u sol, 17'si sağ görüşlüydü. Onlarca insanımızın ölümüne neden olan bu provokasyonları kimler yapıyordu?

Yapılanların bazıları 1 Haziran 1977 tarihinde ortaya çıktı. Yüksek Askeri Şûraya 3 ay kala MHP yanlısı olduğu bilinen, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Namık Kemal Ersun, emekliye sevk edildi. Orgeneral Ersun'un emekli edilmesi için, 3 ay sonra yapılacak "Yüksek Askeri Şûra" bile beklenmemişti. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar: *"Türk Silahlı Kuvvetleri, macera peşinde koşanlara asla iltifat etmeyecektir!"* dedi. Orgeneral Ersun'un ekibinden, başta Recai Ergin, Musa Öğün gibi komutanlar olmak üzere, 850 subay ordudan ihraç edildi. Orgeneral Ersun, "Askeri Yüksek İdare Mahkemesi" tarafından, Kara Kuvvetleri Komutanlığı görevine iade edildiği halde, Genelkurmay onu göreve başlatmadı!

O günlerde Damat Davut Homriş, "Özel Harp Dairesi"nden ayrılmak zorunda kaldı. Başta Şahap Homriş olmak üzere, MİT'ten de MHP'li ekip tasfiye edilmeye başlanmıştı.(14)

Orgeneral N.K.Ersun'un Darbesi Güçlükle Önleniyor

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Namık Kemal Ersun'un Ağustos'a iki ay kala alelacele emekli edilmesi, kamuoyu için şaşırtıcı olmuştu; o sırada Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'ın *"Türk Silahlı Kuvvetleri, macera peşinde koşanlara, asla iltifat etmeyecektir!"* demesinden, gereken anlam çıkarılabilirdi; ama biz bu zamansız emekliliğin esas nedenini, yine yabancılar-

(13) Suikast bilgisini Demirel'e Tercüman Gazetesi sahibi Kemal Ilıcak veriyor. O da bu bilgiyi MHP'ye yakınlığı ile bilinen Dr.Kannapin'den almış.
(14) Soner Yalçın ve Doğan Yurdakul, "Gladio'nun Türk Tetikçisi", Öteki Yayınevi, Ankara, 1998, s.49.

dan öğrenecektik. **Washington Post**'un yazdığı habere göre: 5 Haziran 1977 Seçimleri'nin hemen öncesinde "İhtilâl Girişimi"nde bulunan, başta Orgeneral Namık Kemal Ersun olmak üzere, 299 subay emekliye sevk edilmiş ya da tutuklanmıştı.

New York'ta yayınlanan The **Christian Science Monitor** ise biraz daha ayrıntı veriyordu: Türkiye'de 5 Haziran 1977 Seçimleri'nden önce girişilen "İhtilâl Teşebbüsü" güçlükle önlenmişti. MHP lideri Alparslan Türkeş'in idaresinde, aşırı sağcı 200 kadar subay, ihtilâl teşebbüsüne girişmiş, bu teşebbüste 3 de general yer almıştı. Amerikan Gazetesi'ne göre, bu generallerden ikisi Orgeneral Namık Kemal Ersun ile Korgeneral Musa Öğün'dü.

Önce, darbenin lideri Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Namık Kemal Ersun tasfiye edilmişti. 1963'te darbe girişiminde bulunan Talat Aydemir'den, Harp Okulu Komutanlığını devralan Namık Kemal Ersun'un yazgısı da, halefine benzeyecekti; ama birfarkla. Talat Aydemir hayatını kaybetmişti. N.K.Ersun ise sonradan İş Bankası Yönetim Kurulu'na alınacaktı.

Darbenin öteki liderlerinin tasfiyesi, ağustostaki Yüksek Askeri Şûra'ya katılmıştı. Ersun'dan 2 ay sonra, ağustos tayinlerinde, darbenin öteki elemanları da tasfiye edildi. Genelkurmay İstihbaratı'nın başında bulunan General Recai Engin, emekli edilen komutanlar arasındaydı. 12 Mart Darbesinin TRT Genel Müdürü "Lockheed Soruşturma Komisyonu Başkanı" General Musa Öğün de emekli kervanına katılan isimlerdendi. Perde arkasında Alparslan Türkeş'in bulunduğu bir cunta daha tasfiye edilmişti. Böylece geri kalan darbecilerin emekliliklerini imzalamak yine Süleyman Demirel'e kalmış oluyordu.

"Talat Aydemir'in 1963 darbe girişimiyle Namık Kemal Ersun'un 1977 Darbe Girişimi arasında, ilginç bir benzerlik daha vardı: Alparslan Türkeş'in desteği!"

Ancak Türkeş, Talat Aydemir'le de işbirliği yapmış; fakat sonunda Cunta'yı ihbar etmişti.(15)

MİT Konterispiyonaj Dairesi Başkanı Hiram Abas şöyle diyor: "12 Mart generallerinin hepsi tasfiye olmamıştı; o dönemden kalanlardan Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Namık Kemal Ersun, seçimlerde tek başına iktidar olacağına kesin gözle bakılan CHP'nin önünü kesmek için "Darbe Girişimi"ne hazırlanıyordu.

(15) E.Alatlı, a.g.e., s.184, 185.

Ersun, 1961'de Yassıada İrtibat Bürosu'nda görev yaparken, "Silahlı Kuvvetler Birliği" adlı örgütün üyesiydi ve örgütün 21 Ekim 1961 İhtilâl Protokolü'nü imzalayanlardandı. Kurmay Albay Talat Aydemir, 1963'te Komutanı olduğu Kara Harp Okulu'nun öğrencileriyle birlikte giriştiği "Darbe"de başarısız olup idam edilmişti; ardından Türk Silahlı Kuvvetleri'nde ilk kez yaşanan bir olay olmuştu: Öğrencilerin hepsinin Ordu'dan atıldığı Kara Harp Okulu, 1963 ve 1964 dönemlerinde mezun vermemişti; işte böyle bir dönemde, Aydemir'in arkasından Harp Okulu Komutanlığı'na getirilen Namık Kemal Ersun, 1968'e kadar bu görevde kalmıştı.

Ersun'un yıldızı 12 Martta parlamıştı. Emekliliğini beklerken, önce Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç tarafından "Sıkıyönetim Koordinasyon Kurulu" Başkanlığına; arkasından da Korgeneral Semih Sancar'dan sonra da Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına; sonra da "Sıkıyönetim Koordinasyon Kurulu"nun başına getirildi.

Darbe hazırlığı içinde yer aldığı iddia edilen Orgeneral Suat Aktulga da, aynen Namık Kemal Ersun gibi 21 Ekim 1961 Protokolü'nü imzalayan, eski Cuntacı subaylardandı. Harp Akademileri Komutanlığı yapmıştı.

Bütün provokasyonlara rağmen 5 Haziran 1977'de Seçimler yapıldı. CHP oylarını %41.4'e çıkararak birinci parti oldu. Alparslan Türkeş ne darbeden ne de seçim sandıklarından umduğunu bulabilmişti. Ancak 3 Temmuzda güvenoyu alamayan Ecevit Hükümeti yerine 21 Temmuzda 2. Milliyetçi Cephe Hükümeti kurulacaktır. Başbakan S.Demirel yardımcıları da N.Erbakan ve A.Türkeş'tir. Hükümet 1 Ağustosta güvenoyu alırken, Meclis balkonlarında Demirel için *"Milliyetçi Başbakan"*, Türkeş için "Bozkurtları geliyor", Erbakan için "Akıncılar geliyor", CHP sıralarından ise *"Yuh"* sesleri geliyordu. Bölücülük ve ideoloji dayatması yine Meclis'teydi.

MİT'in önemli isimlerinden Hiram Abas, Ersun "Darbesi" başarısız olduktan sonra, emekliliğini istedi. Emekliliğinde Halit Narin'in yanında çalıştı. (Ersun Darbesi'ni iş dünyasından Halit Narin gibi isimler de destekliyordu.) Hiram Abas, daha sonra "MİT"e geri döndü ve Müsteşar Yardımcılığı'na kadar yükseldi. 26 Eylül 1990'da bir suikast sonucu öldürüldü.

Ersun'un Darbe Girişimi Ardından Yapılan Tasfiye 12 Eylül Darbecilerinin Yolunu Nasıl Açtı?

Soner Yalçın: Perde arkasında Türkeş'in bulunduğu Orgeneral Namık Kemal Ersun darbe girişiminin çalkantıları durulamadığı için, Genelkurmay Başkanı Orgeneral **Semih Sancar**'ın görev süresi bir yıl uzatıldı. Emekli edilen Orgeneral Namık Kemal Ersun'un yerine, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na kimin getirileceği Demirel Hükümetiyle Çankaya Köşkü'nün arasını açtı; teamüllere göre: 1.Ordu Komutanı Orgeneral **Adnan Ersöz**'ün Kara Kuvvetleri Komutanı olması ve o yıl, Orgeneral Sancar'dan boşalacak Genelkurmay Başkanlığı'na gelmesi gerekiyordu. Cumhurbaşkanı Korutürk'ün tercihi de Orgeneral Adnan Ersöz'den yanaydı; ama Başbakan Süleyman Demirel'in 3. Ordu Komutanı Orgeneral **Fethi Esener**'in Kara Kuvvetleri Komutanı yapmak istemesi, ortalığı karıştırdı. Bu çekişme sonucu bir karar verilemeyince, Orgeneral Esener de (daha sonra MİT Müsteşarı olacak olan) Orgeneral Ersöz de emekli edildi.

Ferruh Sezgin, binbaşı rütbesindeyken Ordu'dan ayrılmak zorunda kalan MHP'li subay, (MHP içinde Genel Sekreter Yardımcılığı'na kadar yükseldi); şöyle diyor:

"Ersöz de Ersun gibi, Silahlı Kuvvetler'deki nadir beyinlerden biriydi. Olağanüstü mesleki bilgisi ve sergilediği ikna edici lider tipiyle bir cazibe odağıydı. Kuvvet Komutanlığı için adı söz konusu olunca, kendisinin solcu olduğu dedikoduları başladı...

Ersöz solcu değildi; değildi ama geleneksel Devletçilikten ayrılmaya, Kapitalizme kaymaya da hiç taraftar değildi. O günlerde Silahlı Kuvvetlerin meyli de Ersöz'den yanaydı. Rahatça iddia edilebilir ki, Ersöz, şayet Genelkurmay Başkanlığı'na kadar yükselse ve 12 Eylül kendisinin komutasında yapılsaydı, ne milliyetçiliğin katledilmesine bulaşırdı ne de Kapitalizme geçişe izin verirdi; belki Türk milliyetçileri hayallerindeki Milliyetçi Asker modelini yine göremezlerdi; ama Türkiye de bugünkü Türkiye olmazdı."(16)

Türkeş, 3 yıl sonra kendisini hapse gönderecek K.Evren'e K.K.K.'yı öneriyor.

(16) Ferruh Sezgin, "Sistem'in İntikamı", Yeni Düşünce Yayınları, 1990, s.7, 8. Nkd. E.Alatlı, a.g.e., s.18.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı aniden boşalınca, devlet kuşu, o zamana kadar göze batmayan ve kıdemsizliği nedeniyle daha da yükselme şansı olmayan, sonradan herkesin tanıyacağı bir ismin başına kondu: İzmir'de Ege Ordu Komutanlığı'nda emekliliğini beklemekte olan Orgeneral Kenen Evren, Kara Kuvvetleri Komutanı oldu. Oysa Evren anılarında: *"Emekli olup İzmir'e yerleşmeyi düşünüyordum."* diye yazar.

Evren'in yazgısını değiştiren ve önce Genelkurmay Başkanlığı, sonra da Devlet Başkanlığı yolunu açan bu atama için A.Türkeş şöyle diyor: "30 Ağustos 1977'de Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na bir atama yapılmadı; ben de yeni komutan adayı olarak Hükümete Kenan Evren Paşayı önerdim. Koalisyon ortaklarına dedim ki: *'Madem Ali Fethi Esener Paşayı atamak mümkün olmadı; Kenan Paşayı Kara Kuvvetleri Komutanı yapalım; şartları müsaittir...'*

K.Evren'e bu desteği veren A.Türkeş, onun gün gelip darbe yapacağını, partisini kapatacağını ve kendisini hapse atacağını nereden bilebilirdi ki? Ama, bir bildiği doğruydu: Kenan Evren'le aynı görüşteydiler ve bu nedenle 12 Eylül darbesi sonrasında Türkeş için "Fikirleri İktidar'da kendisi hapiste" tanımı yapılacaktı.

Darbecilerden boşalan yerlere gelenler arasında, yine 12 Eylülde tanıyacağımız başka ilginç isimler vardı. **Sedat Celasun** Genelkurmay II.Başkanlığı'na, **Tahsin Şahinkaya** Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine, **Nurettin Ersin** 1. Ordu Komutanlığına getirildiler. Donanma Komutanlığı'na getirilen Oramiral **Nejat Tümer** ise 1980'de **Bülend Ulusu**'dan boşalacak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na hazırlanıyordu. Görünüşe göre 1977 darbecileri tasfiye edilmişti; ama onların yerini 12 Eylül darbecileri almıştı.(17)

Evren'in, K.K.Komutanlığı sırasında, 2 MC iktidarının MSP ve MHP kanadına bağlı bakanlıklardaki kadrolaşma dikkatini çekmişti. Anılarında şöyle diyor:

"Bakanlıklarda tabanca ile dolaşan militanlar, diğer memurları sindirmekteydiler. Fizibilite etüdleri doğru dürüst yapılmamış, sanayi tesislerinin temelleri konut temelleri atılır gibi atılıyordu. Tam bir partizanlık ve parselleme yaşanıyordu. Demirel ise koalisyon bozulmasın diye bu çirkin oyunlara göz yumuyordu."

Ben o yıllarda Sabancı grubunda çalışıyordum. Sanayi ve Tek-

(17) Soner Yalçın ve Doğan Yurdakul, "Bay Pipo - Bir MİT Görevlisi'nin Sıradışı Yaşamı, Hiram Abbas", Doğan, 2000, s.289-291. Nkd. E.Alatlı, a.g.e., s.186-189.

noloji Bakanlığı MSP'ye bağlıydı. Bir sanayi tesisi için teşvik belgesi almaya gittiğimizde Teşvik Uygulama Daire Başkanlığı önce MSP'ye bağış adı altında yüklü bir para yatırmamızı istedi. MHP'li yayın ve propaganda elemanları yanlarında boks ve karate şampiyonları ise bürolarımıza gelip tehditvari bir şekilde dergi aboneliği ve çeşitli yardım taleplerinde bulunuyorlardı. Sol gruplar da aynı paraleldeydi. Büyük şirketlere giremiyor, haraç vb. taleplerle esnafı bunaltıp korkutuyorlardı. Bu işler daha sonra adam öldürmeye kadar gitti. Bir polis memuru hepimizin gözü önünde 3 yıldızlı bir amirine alenan hakaret edebiliyordu. Petrol krizi tüm dünyayı ve Türkiye'yi büyük bir bunalıma sokmuştu. Demirel ise "*Ben vatandaşıma pahalı petrol vermem,*" diyerek, bütçe açıklarına neden olmaktaydı. 1957'lerde olduğu gibi yoklar ve karaborsa devri başlamıştı. En temel ihtiyaçlar fırsatçıların eline düşmüştü. Terör bir yandan, yokluk diğer yandan ülkeyi uçuruma sürüklüyordu. Ülke, tarihe mal olan ünlü "70 sente muhtaç" hale gelmişti. Nihayet 11 Aralık 77'de AP'den toplu istifalar başladı ve 31 Aralıkta MC iktidarı çöktü. Yerine Ecevit'in Başbakan olduğu hükümet 16 Ocak 1978'de güvenoyu aldı. Ancak hemen ardından ülkenin her yanında sistematik bombalama eylemleri yayılmaya başladı.

"Farzımahal Org. Sancar böyle bir delilik yapsa bile arkasında kimseyi bulamaz."

K.K.K. Kenan Evren

Kenan Evren'in Genelkurmay Başkanlığına Hızlı Yükselişi

Ersun darbesinin sarsıntısı geçirmiş, Başbakan Ecevit eliyle K.Evren'in yükselişi hızlandırılmaktaydı.

16 Şubatta İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı, K.Evren'i evine davet eder ve kendisinin G.K.Başkanı yapılacağını söyler. Oysa G.K.Başkanı Semih Sancar'ın görevi bir yıl daha uzatılmıştı. Buna rağmen ertesi gün M.S.Bakanı H.Esad Işık'la bir randevu ayarlanır. Buradaki görüşmede H.Esat Işık Kenan Evren'e: *"Bu iş tamamlanıncaya kadar, emniyet bakımından, Ankara'dan ayrılmayın..."* dedi. Kenan Evren de kendisine teminat verdi: *"Bu değişiklikten dolayı katiyen bir olay olmaz; hiç merak etmeyin, ben, Ege Ordusu Komutanlığı'nın plan tatbikatında bulunmak üzere, yarın İzmir'e gideceğim; müsterih olunuz; Orgeneral Semih Sancar'ın, bir harekette bulun-*

ması düşünülemez; kaldı ki Silahlı Kuvvetler'in, Genelkurmay Başkanı değişiyor diye bir hareket yapacağını akla getirmek bile doğru değildir. Farzımahal Orgeneral Sancar, böyle bir delilik yapsa bile arkasında kimseyi bulamaz. Orgeneral Faruk Gürler olayında bile Ordu, kılını bile kıpırdatmadı... Ancak, Orgeneral Semih Sancar'a, hiç kimsenin görevinin uzatılmayacağına dair bir şey söylemediğini; bunun doğru olmadığını; bilmemesinde yarar bulunduğunu; böylece veda ziyaretleri yapmak için de imkân bulabileceğini..." söyledi.

Ertesi gün, 21 Şubat 1978 saat 8.45'te, Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı Orgeneral Selahattin Demircioğlu Kenan Evren'e telefon ederek, Genelkurmay Başkanlığı'na tayin kararnamesinin, bugün imzaya gönderildiği haberini verdi.(18)

6 Mart 1978 günü, Ecevit Hükümeti elinde bir yıllık yasal uzatma hakkı olmasına rağmen, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'ın süresini uzatmadı; emekliye sevk etti; yerine Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Kenan Evren'i atadı.

İçişleri Bakanı, Balıkesir Milletvekili Emekli Hava Orgeneral İrfan Özaydınlı, kendisini Ordu'dan emekliye sevk eden Genelkurmay Başkanı Semih Sancar'ın süresini uzatan Kararname'yi imzalamayacağını, Başbakan Ecevit'e açıkça söylemişti. Ayrıca Ecevit, MC'nin yaptığı görev uzatma girişimini sonuçsuz bırakmıştı.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na da Orgeneral Nurettin Ersin geldi; Kara Kuvvetleri'ndeki önemli diğer iki değişiklik de şöyle oldu: Kara Kuvvetleri'nde, Komutan'dan sonraki en güçlü mevki sayılan Kara Kuvvetleri Komutan Yardımcılığı'na Kıbrıs Barış Kuvvetleri Komutanı Korgeneral Haydar Saltık, orgeneralliğe terfi ederek atandı. Nihayet en güçlü en önemli Ordu sayılan 1'inci Ordu Komutanlığı'na da Orgeneral Necdet Üruğ getirildi. Evren, Saltık ve Üruğ'un atanmaları, 12 Eylül harekâtının somutlaşmasında en önemli üç unsurdu. Jandarma Genel Komutanlığı'na da o güne kadar Genelkurmay 2.Başkanlığı yapmakta olan, Orgeneral Sedat Celasun atandı.

Hava Kuvvetleri'ndeki nöbet değişimi de, süresi dolduğundan emekli olan Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ethem Ayan'ın yerine, Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın atanmasıyla tamamlandı. Üstelik bu ekipten görev süreleri 1980 Martında sona eren Kara

(18) E.Alatlı, a.g.e., s.259.

Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin'le, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın süreleri, Demirel Hükümeti tarafından uzatılmıştı...

12 Eylülden sonra 3 süreyle Türkiye'yi yönetecek olan bu komutanlardan hiçbirisinin amacı, Ordu'yu siyasete sokmak değildi; ancak bu nöbet değişikliğinin asıl niteliği: Şimdiye kadar çok az rastlanan biçimde, dünya görüşleri birbirine oldukça yakın; emir ve Komuta Zinciri'ne sadık bir ekibin oluşmuş olmasıydı; içlerinde, diğerlerine oranla, daha atak veya daha çok değişik görüşlere sahip veya tam tersi komutan yoktu; gayet tabii, her konuda aynı düşünmüyorlardı; ancak temel konularda kolaylıkla uyum sağlayabiliyorlardı.

1978 Tayinlerinin Değerlendirmesi

1978'deki bu tayinlerin "12 Eylülün gerçekleşmesinde çok etkili olduğu muhakaktır; Ordu'yu siyasete sokmaktan ve bir "Müdahale"den sonraki gelişmelerin bilinmeyen yönlerinden kaçınmak gibi düşünceler sonucu, 12 Eylül büyük tereddütlerden, hatta ertelemelerden sonra yapılabilmişse, ekip arasındaki uyumun bunda önemli bir rolü olmuştur.

1978 tayinlerinin bir diğer yönü, aralarındaki uyum sonucu, alttan gelebilecek bir sürpriz darbeyi önleyebilmiş olmalıdır. İşte bu nedenle ekip diye adından söz ettiğimiz komutanlar için bazılarımız: *"Gelmeselerdi 12 Eylül olmazdı!"* da diyebilirler: *"Allahtan geldiler; yoksa bambaşka bir darbeler dizisi içinde ülke bölünebilirdi!"* diyenlerimiz de çıkabilir, kesin yargıyı herhalde ileride tarih verecektir.(19)

TSK üst yönetiminde istikrar ve uyum sağlanmıştı; ancak sivil kesimde aydın bağnazlığı, siyasi ve ideolojik kamplaşma cinayet ve

(19)) M.Ali Birand, "12 Eylül Saat: 04:00", Karaca Y. İstanbul, 1984, s.60-61. M.Ali Birand'ın 1984 yılındaki bu değerlendirmesini 2004 yılında, yani 20 yıl sonra yaptığımızda görünen tablo ortada. 1984 sonrasında liberal, sağcı, bağımlı, savurgan, popülist, faksiyonel yapı giderek yükselmiş, Türkiye nafile 28 Şubat süreçine girmiş, art arda ekonomik kriz darbeleri yemiş, dünyanın en borçlu ülkeleri arasında bir eli ABD, bir eli AB, bir ayağı IMF, diğer ayağı da Dünya Bankası tarafından çarmıha gerilmiş. Siyasal, sosyal, mali, yargı, laiklik vb. bilinen tüm alanlarda ve nihayet askeri konularda Brüksel ve Washington'un belirlediği düzenlemelere ve dayatmalarla karşı karşıya kalmıştır. E.Y.

terör olaylarını giderek tırmandırıyordu. 24 Mayıs 1978'de Demirel, Cumhurbaşkanına, ülkenin içinde bulunduğu anarşi ortamıyla ilgili uzunca bir mektup yazdı. Mektup içeriğine göre her şeyin sorumlusu yine solcular ve komünistlerdi. Anlaşılan Demirel, 1971 öncesindeki kışkırtıcılık huyundan ve tavrından vazgeçmemişti.

Bu mektupta terör eylemlerinde öldürülenlerin sayısı veriliyor ve ardından aşağıya aldığımız paragrafında şöyle diyor:

"20 Mart 1978 günü: Ankara'yı işgal eden dernekler ile 1 Mayıs 1977 tarihinde 'Taksim Meydanı'nı, 'Kızıl Meydan' haline getirmek isteyenlere, henüz ciddi bir takibat yapılmamıştır. Bu derneklerin mensuplarının çoğu, Devlet'in memurlarıdır. Devlet'in polisini kurşunlayanların çoğu meçhuldur...

1. Kars ve Ardahan'da, merkez ve ilçelerde, kanun ve nizam kalmamıştır. Devlet otoritesi müessiriyetini kaybetmiş, otorite boşluğunu, birtakım 'Solcu Dernekler' doldurmuştur.

2. 'TÖB-DER' , 'DEV-GENÇ', 'TİKKO', 'KAWA', 'TKP' gibi, 'Leninci', 'Maocu' yeraltı militanlar, bölgeyi: 'Kurtarılmış Bölge' ilan ederek, fiilen idare eder duruma gelmişlerdir.

10. 'POL-DER'li, militan haline getirilmiş polisler ise, suçluları değil, mağdurları yakalayıp işkence yapmaktadır.

15. Bütün bu olayların içerisinde bulunanlar: Herhangi bir 'CHP'li esnafı, ev sahibini, aileyi veya vatandaşı rahatsız etmemeye özel dikkat göstermişlerdir; bir başka deyişle: Kars'ta ve Ardahan'da cereyan eden, sıraladığımız olayların, henüz 'CHP'li mağduru yoktur."

Demirel bu türlü açıklamalarla sağcı gruplar için adeta vur emri çıkartmaktaydı. Böylece iki tarafın suflörleri olan iç-dış odaklar kazanın altına benzin dökmekteydiler ve domino taşı gibi terör eylemleri art arda geliyordu. Bunlar öylesine çok ve sık oluyordu ki aşağıda bazılarını saymakla yetinelim:

- 30 Mayıs 1978'de Kadıköy vapuru kaçırılıyor.

- 7 Haziran 1978'de KAWA adlı yasadışı örgütle ilgili soruşturmayı yürüten Yargıç Binbaşı Yaşar Değerli öldürülüyor.

- 25 Haziran 1978'de MLSP-B adlı "Solcu" örgüt, Hüseyin Cevahir'liyi uzaktan vuran Dz.Yarbay Cihangir Erdeniz'i öldürdü!

- 11 Temmuz 1978'de Hacettepe Üniversitesi Öğretim üyesi Doçent Dr. Bedrettin Cömert öldürüldü!

- 10 Ağustos 1978 "Balgat Katliamı". 3 kahvenin otomatik si-

lahlarla taranması, 5 ölü, 14 yaralı.

- 9 Ekim 1978 "Bahçelievler Katliamı". 7 genç tabanca, boğma teli ve işkenceyle öldürüldü. Olayın failleri olarak Abdullah Çatlı gözaltına alındı. Haluk Kırcı hâlâ yargılanıyor.

- 24-29 Şubat 1978 "İstanbul Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Bedri Karafakioğlu öldürüldü.

- 19 Aralık 1978 "Kahramanmaraş Olayları". Sorumsuzca tahrik, beyan ve iftiraların neden olduğu en acımasız katliam.

- 18 Aralık 1978 akşamı, başrolünü Cüneyt Arkın'ın oynadığı "Güneş Ne Zaman Doğacak" filminin gösterildiği Kahramanmaraş'taki Çiçek Sineması'na bomba atılıyordu. Bombayı "Ülkücüler"in provakasyonu sonucu Kahramanmaraş'ta, Türkiye tarihinin en kanlı ve en büyük mezhepsel iç çatışması yaşandı: *"Allahını seven, Peygamberini seven yürüsün; Komünist Alevileri yaşatmayın. Bunları öldüren cennetlik olur. Maraş Alevilere mezar olacak. Müslüman Türkiye, Aleviler Moskova'ya. Sütçü İmam aşkına vurun!"* diye bağıranlar, masum insanları katlettiler.(20)

Hemen ertesi gün "Solcular"ın devam ettikleri Akın Kıraathanesi yaylım ateşine tutuldu ve ardından bombalandı...

- 21 Aralık günü 2 öğretmen öldürülüp, bir diğerinin evine bomba konuldu. Nihayet 23 Aralık günü, olaylar, birdenbire toplumsal bir havaya giriverdi. Kısa sürede 30 kişi öldü ve yüzlerce insan yaralandı. Makineli tüfekten uzun menzilli silaha kadar her türlü ateşleyici aracın kullanıldığı bu olayın boyutları, kısa sürede büyüyüverdi. Bu olaylar, uzunca süredir devam eden "Bölücü Birimi"nin son aşamasına gelindiğinin açık bir simgesiydi.

24 Aralık gününe gelindiğinde olaylarda ölü sayısı 100'ü bulmuş ve çatışmalar diğer illere de yayılmaya başlamıştı...

Genelkurmay Başkanı Kenan Evren: "Aralık ayının en önemli olayı 22-26 Aralık 1978 günleri arasında cereyan eden ve 107 kişinin ölümü, 205 kişinin yaralanması ve 500'e yakın ev ve işyerinin tahribiyle sonuçlanan, korkunç 'Kahramanmaraş Katliamı' olmuştur...

... Olaylar sırasında, çoğunluğu Alevi vatandaşların oturdukları evler ve işyerleri yakılmış, yıkılmış ve çocuklarla hamile kadınlar da dahil olmak üzere hunharca 107 kişi katledilmiştir...

(20) Alevi gençler çoğunlukta. Sol örgütlerde yer alıyorlardı. Bu nedenle çatışma için kullanıldı.

... Jandarma Genel Komutanı raporunda Kahramanmaraş'taki iktidar mücadeleleri hakkında şu hususlara değinmekteydi: 'Adalet Partisi ve Milliyetçi Cephe İktidarı: İktidar olabilme; ve İktidar'da kalabilme uğruna Milliyetçi Hareket Partisi ve bunun yan kuruluşları ile işbirliği ve koalisyon yapmış; idare ve okullarda militanlara ve militanları destekleyen tutum, ortam ve örgütlenmelere imkân vermiştir..."

Muhalefet, Hükümet'i ilk gününden itibaren, görülmemiş bir baskı altına almıştı. Demirel, Başbakan Ecevit'i: 'Felaket Tellalcılığı'ndan 'Komünist' ve 'Bölücülüğe' kadar son derecede ağır bir şekilde suçluyordu. Tüm muhalefet sözcüleri: 'Ecevit Hükümeti kaldıkça, ülkenin komünistlerin eline geçeceğine...'; 'Tüm bölücülüğü, CHP'nin organize ettiğini...' söylüyor ve tabii kamu da bundan etkileniyordu...

... Hükümet işgal ettiği mevkiden uzaklaştırılmalıdır; bunlar 4 kazı bile güdemezler, akşama kadar kaybedip gelirler. Devlet, ihanet şebekelerinin tasallutuna maruzdur. Komünizm ile ittifak halindeki 'Bölücülük Saldırıları', hem CHP hem de Hükümet'in içinden gelmektedir. Bu zalimlere kim uşaklık ederse, burunlarından fitil fitil getirmek boynumuzun borcudur; yapmazsak namerdiz."(21)

Kenan Evren: "Kahramanmaraş'taki kanlı olaylar sonucunda Türkiye'de, durmayan ve gittikçe tırmanan anarşi ve terör olayları karşısında, Cumhurbaşkanı dahil, basında ve kamuoyunda, Cumhuriyet Halk Partisi ile Adalet Partisi'nin bir araya gelerek diyalog ve müşterek hükümet kurmaları fikri yeniden, sık sık ortaya atılır olmuştu; bu istek, Millet'in çoğunluğunun isteğiydi... AP Genel Başkanı Süleyman Demirel: *'Türkiye'de, iktidar yok ki, diyalog kuralım; Cumhuriyet Halk Partisi ile Koalisyon'u gerektiren bir durum yok; Halk Partisi-Adalet Partisi uzlaşmasını istemek, beceriksiz idareyi örtme taktiğidir!'* gibi beyanatta bulunuyor ve böyle bir işbirliğine karşı olduğunu açıkça ortaya koyuyordu..."(22)

22 Aralık 1978. Aylar geçiyor, ölüm, yaralanma, bombalama, cezaevlerindeki isyanlar, polis ve öğretmenler arasında meydana gelen kamplaşmaların acı neticeleri, banka soygunları, yokluklar, boykotlar, yürüyüşler ve daha saymakla bitmeyecek binlerce olay... Ve, bütün bunların dışında, Millet'in ümitle baktığı Parla-

(21) "12 Eylül Saat: 04.00", Karacan Yay. İstanbul, 1984, s.333, 334.
(22) Kenan Evren, "Kenan Evren'in Anıları", Milliyet Ga., İstanbul, 24.10.1990.

mento'da, siyasilerin hemen her gün gazetelerde, radyo ve televizyonda yayınlanan utanç verici beyanları...(23)

Nihayet 26 Aralık 1978 günü sabaha karşı saat 03.30'a kadar toplantı yapan Bakanlar Kurulu, Sabah saat 07.00'den itibaren başlamak üzere, 13 ilde 'Sıkıyönetim' ilan etti. 'Sıkıyönetim Bölgesi'ndeki iller arasında: İstanbul, Ankara, Adana, Elazığ, Bingöl, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Kars, Kahramanmaraş, Malatya, Sıvas ve Urfa var...(24)

1 Şubat 1979 günü, Milliyet gazetesi başyazarı ve Genel Yayın Müdürü Abdi İpekçi, otomobili ile evine giderken öldürüldü. Bu olay, hem yurt sathında ve hem de dünyada büyük yankı uyandırdı. Artık öldürme olayları, basın mensuplarına da sirayet etmişti.(25)

Uğur Mumcu: "M.Ali Ağca, bir ihbar üzerine yakalanıp getirildiği Emniyet Müdürlüğü'nde çok sakin görünüyordu. İri siyah gözleri ile çevresindekileri süzüyor ve sözcüklerin üzerine basa basa konuşuyordu: *'Abdi İpekçi'yi ben öldürdüm!'*; bu itiraf Türk kamuoyunu aylardır işgal eden bir soruyu yanıtlıyordu."(26)

"Yavaş yavaş tek kişi öldürmek yerine, birden çok kişinin hedef alınmasıydı..."

"1979'un ortalarına doğru, artık günde öldürülen insan sayısı 20'ye yaklaşmıştı, cinayetsiz bir gün geçmiyordu ve saldırılar giderek Ülke'nin her yanına yayıldığı gibi, yeni metotlar kullanılır olmuştu. Dikkatleri çeken diğer nokta: Yavaş yavaş tek kişi öldürmek yerine, birden çok kişinin hedef alınmasıydı, kahvehaneler taranıyor ve 'Terör' her kesimi vuruyordu. 'Siyasetçiler'den Sol-Sağ'

(23) "12 Eylül Öncesi ve Sonrası", MGK Genel Sekreterliği, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1981, s.51.

(24) "20 Yüzyıl Ansiklopedisi", Tercüman gaz. Yayınları, İstanbul, 1990, s.1102.

(25) A.g.e., s.1106.

(26) Uğur Mumcu, "Papa, Mafya, Ağca", Tekin Yayınları, İstanbul, 1984, s.34. Basın kuruluşları, katili bildirenlere 6.000.000.-TL ödül vereceklerini açıklamışlardı. Korkudan hiç kimse bu ödülü almak için başvurmuş değildi. Ağca suç ortaklarının isimlerini önce vermedi. Özellikle Oral Çelik'i ele vermedi. Çok çelişkili ifadelerle kafaları karıştırdı. Daha sonra Abdullah Çatlı ve Oral Çelik'in planlamasıyla Kartal-Maltepe cezaevinden rahatça firar etti. İtalya'da Papa'ya suikast girişiminde bulundu. Abdullah Çatlı, Oral Çelik ve Mehmet Şener 22.2.1982'de İsviçre'de gözaltına alındılar. Ancak idamla yargılandıkları için Türkiye'ye iadeleri reddedildi.

dernekçilere, 'Emekli Asker' veya 'Polisler'den 'Karşılıklı Militanlara' kadar herkes payını alıyordu durmadan öldürülecek kişilerin listeleri bulunuyor, Üniversite hocaları olsun, kamuoyunda adından söz edilenler, iş çevreleri olsun, korku ve kaygılarından, yol değiştirmekten, her gece başka yerde yatmaktan veya kendilerine koruyucu tutmaktan başka yere göç etmeye kadar varan önlemler alıyorlardı."(27)

"Bu satılmış zavallılar bir avuçtu..."

Genelkurmay Başkanı Kenan Evren

27 Ağustos 1979 tarihinde, Genelkurmay Başkanı Evren'in "Silahlı Kuvvetler Günü" dolayısıyla yayınladığı mesaj, yeni bir sinyal veriyordu: *"Sizleri temin ederim, kendini ve Milleti idrakten aciz vatan hainleri, her zaman olduğu gibi, karşılarında yine Silahlı Kuvvetler'i bulacaklar ve bir gün gelecek hesabını Millet önünde verecekler... Olayları görüp duydukça, eminim benim kadar üzülüyorsunuz, ancak şuna inanın ki, bu satılmış zavallılar bir avuçtur ve siz onları yok edecek güçtesiniz; sessizliğinizi ve sabrınızı, güçlerinin kanıtı gibi göstermek isteyenler, nasıl yanıldıklarını, bir zaman gelecek görecekler... İç Hizmet Kanunu'nun sana verdiği, Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumak görevini gerektiğinde tam anlamıyla ve kusursuz olarak yerine getireceğin muhakkaktır!"* Bu, Ordu'ya açıkça "Biz müdahaleyi düşünüyoruz, sabırlı olun, bekleyin!" demekti, daha vakit gelmemişti.

Zira, yaklaşan ara seçimler vardı; Senato Kısmi Seçimleri ve Meclis'teki 5 adet boşalmış sandalye için 14 Ekim 1979'da halk, sandık başına gidecekti. Bu seçim, adeta bir referandum olacaktı ve büyük olasılıkla da CHP kaybedecekti, tam seçimden önce el koymanın yaratacağı görüntü, ne içeride ne de dışarıda iyi karşılanmayacaktı, işte bu aşamada seçimlerdeki bir kan dökülmesi olayına karşı önlem alınması kararlaştırıldı, bu karar ordulara bildirilmedi, ancak duyuruldu, istenildiği anda düğmeye basıp duruma hakim olunabilicekti.(28)

(27) M.Ali Birand, "12 Eylül Saat: 04.00", Karacan Yay. İstanbul, 1984, s.76. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.415.

(28) M.Ali Birand, "12 Eylül Saat: 04.00" Karacan Yayınları, İstanbul, 1984, s.118.

"Bir müdahale zamanı gelmiş midir? Bana rapor versinler... el yazısıyla olmalı ki, gizlilik ihlal edilmemeli..."

Kenan Evren

11 Eylül 1979... Orgeneral Haydar Saltık, Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in emriyle, "Müdahale Planlama Birimi"ni oluşturmaya başladı.(29)

Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, 11 Eylül 1979 günü, 2.Başkanı Orgeneral Haydar Saltık'ı çağırarak, darbe yapmak için çalışma grubu oluşturmasını emretti, emir üzerine Orgeneral Saltık, "**Bayrak Harekâtı**"nın başarılı olması için kolları sıvadı. Darbenin başarılı olmasının en önemli koşulu: Halkın darbeyi isteyecek olduğu ortamı sağlamaktı ve öyle de yapıldı, her taşın altından birtakım esrarengiz kişiler çıkmaya başladı.(30)

11 Eylül 1979

Kenan Evren anlatıyor:

"Kuvvet Komutanlan'yla mutabakata vardıktan sonra, Genelkurmay 2.Başkanı Orgeneral Haydar Saltık'ı çağırarak, kendisine şu görevi verdim: 'Senin Başkanlığı'nda, çok itimat ettiğimiz 2 kurmay subayla bir çalışma grubu kurunuz, gruba kapalı olarak başka bir görev veriniz, ancak esas görevleri: Bir müdahale zamanı gelmiş midir? Müdahale mi daha iyi sonuç verir, yoksa ilgilileri ikaz mı daha uygundur? Bunlan etüt etsinler ve zaman zaman bana rapor versinler. Rapor daktilo ile değil, el yazısıyla olmalı ki, gizlilik ihlal edilmemeli!' Orgeneral Haydar Saltık, bu görevi aldıktan sonra, 2 kurmay subayı seçti, bana seçilenleri bildirdi, tasvip ettim ve ekip 11 Eylül 1979'dan itibaren çalışmaya başladı. Böylece eylül ayına girmiş oluyorduk..."

2.Başkan Orgeneral Haydar Saltık'ın Başkanlığı'nda kurdurduğum, 2 kişilik kurulun iki raporu bana getirildi. Rapor, bir durum muhakemesi şeklinde hazırlanıyor ve sonunda, karar teklifi yer alıyordu. İlk iki rapor da gösteriyordu ki: 'Memleket, günbegün, bir iç harbe doğru sürükleniyordu, mevcut düzenle anarşinin ve bölücülüğün önlenmesinin mümkün olamayacağı, mevcut Büyük Mil-

(29) Soner Yalçın&Doğan Yurdakul, "Bay Pipo", s.327.

(30) Soner Yalçın&Doğan Yurdakul, "Gladio'nun Türk Tetikçisi", s.81.

let Meclisi ile çeşitli problemlerin halledilemeyeceği, eğer Ülke'nin parçalanması önlenmek isteniyorsa, Meclis'in feshedilmesi ve yönetime el konulması, bir kurucu meclis kurulması, geç kalınırsa, Silahlı Kuvvetler'in de bir iç savaş tehlikesiyle karşı karşıya gelmesi korkusunun bulunduğu...' hususları, raporlarda yer alıyordu. Raporları okuyor, dolapta saklıyordum, ancak ben henüz böyle bir durumun mevcut olmadığı düşüncesindeydim..."(31)

Türkiye 1960 öncesinden bu yana defalarca yaşanan benzeri durum ile tekrar tekrar karşı karşıyaydı. Yukarıda Kenan Evren'in söylediklerini, Sultan Abdülaziz'i bir darbeyle tahttan indiren Erkanı Harbiye Reisi Hüseyin Avni Paşadan beri önceki meslektaşları da 100 yıldan beri söylemişlerdi. Kimler nerede hata yapıyor ve bunlardan ders neden alınmıyordu? Acı gerçeklik bu bir kader ve alın yazısı olamazdı herhalde.

Ancak Genelkurmay'daki bu darbe hazırlığı dışarıya sızacak, Ecevit panikleyecekti. İçişleri Bakanı H.F.Güneş'in itirazına rağmen, Ecevit'in güvenlik işleriyle görevlendirdiği eski AP İçişleri Bakanı "zehir hafiye" olarak ünlenen Faruk Sükan, Ecevit Hükümetinden yakınıyordu. Nihayet Cumhurbaşkanı Korutürk'e bir mektup gönderdi. Ardından 18 Eylül 1979'da Bülent Ecevit'e *"Arkadaşlarım bana, ordunun yönetimine 'müdahale' etmeye kararlı olduğunu bildirdiler"* diyordu. Ecevit, Sükan'a: *"Hemen İstanbul'a gidelim, Cumhurbaşkanı orada, onunla konuşalım."* dedi.

Ecevit uçağa atladığı gibi Florya Köşkü'nde yaz çalışmalarını sürdüren Korutürk'ün yanına gitti ve Sükan'ın söylediklerini aktardı. Korutürk, Başbakana *"Ben cumhurbaşkanı kaldığım sürece hükümetlerin 'zorla' düşürülmesine fırsat vermem."* dedi. Ecevit içi rahatlayarak Ankara'ya döndü.

Ordu komutanları daha önce Korutürk'ü yoklamışlardı. Komutanlara göre Cumhurbaşkanı yerinde kalacak, hükümet gidecek, ordu yönetime bütünüyle el koyacaktı. Ancak Korutürk, bu durumu kabul edemeyeceğini söylemişti. Anlaşılıyor ki darbe böyle yapılırsa istifa edecekti.(32)

---

(31) Kenan Evren, a.g.e., s.9.

(32) Nitekim 12 Eylülden sonra komutanlar Korutürk'e "soğuk" baktılar. Darbeyi "engellediğine" inanıyorlardı. Ecevit'ten sonra gelen son Demirel Hükümeti zamanında görev süresinin bitimi yaklaştığından Korutürk'ün adı "gün sayan adam"a çıkmıştı. C.Arcayürek, a.g.e., s.212, 213.

21 Eylül 1979 3.Ecevit Hükümeti, Türkiye-AET (sonradan AB) ilişkilerini tek taraflı olarak 5 sene için donduruyor ve şöyle diyordu: "Türk Ekonomisi AET ile ilişkilerinde ezilmeyecek, Türkiye'nin bağımsızlığını güçlendirecek bir yapıya kavuşturmaya çalışacaktır!

Ecevit, bu sözlerini, Türkiye'nin AET ile süregelen ilişkilerini, istifasından (24 Ekim 1979) yaklaşık bir ay önce, tek taraflı olarak, 5 sene süreyle dondurmak suretiyle gerçekleştirmiş oldu."(33) Ecevit'in bu kararı, ithal ikamesine yönelmiş holdingleşme sürecindeki birkaç büyük sanayicinin gerçekte kâr maksimizasyonu amaçlı sözde Türk sanayiini koruma adına yaptıkları baskıların sonucudur.(34)

Cüneyt Arcayürek şöyle söylüyordu:

"Bülent Ecevit'in Batı'ya kafa tuttuğu doğruydu! Özellikle sağ kesimden Başbakan Bülent Ecevit'e yöneltilen eleştiriler, yoğunluk kazanmıştı: 'Türkiye'yi Batı'dan koparmaya çalıştığı...'; 'Sovyetler'e yanaşmak istediği...'; 'Dış kredileri bir türlü gerçekleştiremediği...'; 'Anarşiyle savaşımı yitirdiği...'; 'Savaş alanını solcu eylemcilere bıraktığı...'; 'Ülkeye Komünizmi getirmeye çalıştığı...' savlar doğru değildi.

Ecevit'in, 'Alternatifi olmayan Hükümet' deyimini kullanması da eleştirilere yol açıyordu. Var mıydı Hükümet'in alternatifi? Yoktu. Türkiye'nin hükümet arayışları aşamasına girdiği her dönemde: 'Büyük koalisyon...'; 'Geniş tabanlı hükümet...'; istemleri ortaya çıkar, piyasaya sürülürdü, bu denemeler yine başlamıştı..."(35)

Ecevit Hükümetine karşı artan soğukluğun bir diğer nedeni de: 13 Şubat 1978 günü, Milli Güvenlik Kurulu toplantısında, ilk defa, "Ulusal Güvenlik Kavramı"nı ortaya atmasıydı. Genelkurmay fena halde irkildi. Başbakan, Yugoslavya'dan yeni dönmüştü, 'Yugoslav Sistemi' (Federalizm/Çekirder Ordu) birden gündeme getirildi ve hem basının bir bölümü hem de Muhalefet, "Ecevit'in Sos-

(33) E.Alatlı, a.g.e., s.417.

(34) Batı bağımlısı olarak montajcılık, know-how ve lisans anlaşması ötesinde özgün bir sanayii geliştiremeyen bu holdingler, şimdilerde en hızlı AB üyeliği savunuculuğu yapan ithalatçılar durumundadırlar. Kimler nerede hata yapıyor, Türk halkının kaderiyle kim oynuyor?

(35) M.Ali Birand, a.g.e., s.86-81.

yalist Yugoslavya gibi bir sistem geliştirmek istediğini," ileri sürdü, yani bir yandan Ordu'yu küçültmek, öte yandan da, bazı guruplara "Kültürel Haklar"dan başlayıp kısıtlı "Otonomlar" vermek...(36)

Bu tutarsız, çaresiz ve şaşkın karar ve açıklamalarıyla Ecevit ne yapmaya çalışıyordu?

Bunun yanıtı birkaç hafta sonraki ara seçimlerde gelecekti.

14 Ekim 1979 Seçimleri ve Ecevit'in İstifası Ardından Ordu Beklemede Demirel Yine Başbakan

14 Ekim 1979 Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme ve milletvekili ara seçimleri, Ordu'nun eli tetikte beklediği bir hava içinde yapıldı ve sonuçta, CHP iktidarı da bitti. Meclis'teki 5 boş sandalyenin tümünü Adalet Partisi kazandı; Senato için 50 saldalyelik seçim de, CHP'nin 12; AP'nin 30; MSP'nin 4; MHP'nin 1 Senatör kazanmasıyla sonuçlandı; aynı gün Başbakan Bülent Ecevit, istifa mektubunu Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e verdi. Genelkurmay kıpırdamadı; pek bir şey değişebileceğine kimse inanmıyordu; ancak, beklemek gerekliydi; belki düzelebilirdi."(37)

24 Ekim 1979. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, yeni hükümetin kurulması görevini Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel'e verdi; görevi kabul eden Demirel şöyle konuştu:

Biz, memleket için varız; zor şartların altına girmek bizim kaderimizdir; mümkün olan en kısa zamanda Hükümeti kuracağım. Ülke'nin büyük meseleleri vardır; can ve mal güvenliği bu meselelerin başında gelir; can ve mal güvenliğinin sağlanması demek, Devlet'in demokratik otoritesinin güçlendirilmesi demetir. Ülke yokluklar içerisindedir, istifa etmiş olan Hükümet, kurulduğu günden itibaren, kanunlara, hakka, adalete, barış ve kardeşliğe, sevgi ve saygı bırakmış insanlarımıza karşı, zulüm ve işkence yolunu seçmiştir; eski hükümet, her müesseseyi olduğu gibi, Sıkıyönetim'i de, daha başta saptırmaya, yozlaştırmaya, güçlü ve önemli bir çareyi, çaresizlik haline sokmaya çalışmıştır; bugün, yeni bir gündür. Millet, bu hükümete "Hayır!" demiş; defterini dürmüştür; orada kan vardır; sönmüş ocaklar vardır..."

(36) M.Ali Birand, a.g.e., s.86-81.
(37) M.Ali Birand, a.g.e.

"1971'de, yangının %95'i söndürüldü; ama hadise yeniden hortladı..."

Başbakan Süleyman Demirel

13 Kasım 1979. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, hükümeti kurmakla görevlendirdiği AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in kendisine sunduğu "Bakanlar Kurulu Listesi"ni onayladı.

21 Kasım 1979 Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Demirel şöyle konuştu: *"Bugün Türkiye adeta bir savaşın içindedir; bu savaş, garip bir savaştır ve ülkenin birçok yerlerine yayılmıştır, bunun acılarını her gün hissediyoruz; olup bitenler, gözle görülüyor, elle tutuluyor. Savaş, genellikle iki millet veya devlet veya milletin ikiye bölünmesi sonucu meydana gelen taraflar arasında olur; Türkiye'de bu yok; her sınıftan, her vatandaş öldürülüyor, üstü örtülü bir kanlı kavga yürüyor; işin garip olması bundandır; çeteler meydana gelmiş ve bunlar kan dökmektedirler; hadise, bu yolla Devlet'i çökertmektir; buna dur demek lazımdır. Bizi Hükümet yapan sebep budur. 'Bunun çaresi yoktur.' diyemeyiz; çaresi vardır; olmalıdır da..*

1971'de, yangının %95'i söndürüldü; ama hadise yeniden hortladı; biz bu yangının söndürülmesi azim ve kararlılığı içindeyiz; Devlet, huzur, güven ve kanun hakimiyetini isteyen milyonların tarafıdır ve Devlet, hukukun içinde hakimiyetini kurmalıdır...

1971-1973 Sıkıyönetimi, sulh ve sükûnu tesis etmişti; o zaman, şimdiki imkânlar ve yetkiler dahi yoktu; eksikleri tamamlayalım; fakat evvela mevcudu bir kullanalım; bana göre Türkiye'nin en önemli meselesi: İçeride sağlam olmamızdır..."

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren söz aldı: *"Başlangıçta... Mesele küçümsendi; her geçen gün arttı... 1971-1973 döneminde, anarşi azaldı. Ama 1973'te çıkarılan aftan sonra, örgütsel faaliyetler, çalışmalar başladı; bugün bu hale geldik..."*

Evren: *"Neden sonuç alınamadı?"* sorusuna ise: *"Daha önce Sıkıyönetim'de görev alanlar, komutanlar, kötü şekilde afişe edildi; korunmadı... Taraflı hakim ve savcılar var; verildiği yerden alamıyorsunuz; kanunlarda değişiklik yapılmadan anarşinin önlenebileceğine inanmıyorum; Sıkıyönetim Komutanları, hakimlerden ve emniyet mensuplarından şikayetçiler. MİT'i de, bu meselelerin içine sokamayız. Bu, son tecrübe ve imkân..."* diye açıkladı.

Son sözü Başbakan aldı: *"Memleket elden gidiyor! Devlet el-*

den gidiyor! Bu canhıraş feryatlar doğru ise, ki doğrudur; bunu önlemek bizim görevimizdir; biz kimseyi kanunsuzluğa itmeyiz; her şey hukukun içinde kalınarak yapılacaktır; 'Yapılamaz; altından kalkamayız...' demek, teslimiyettir; onu reddediyorum; bu şartlara teslim olmayız; bugünkü şartlar, 19 Mayıs 1919'dan kötü değildir."

"... terörist olmak, adeta teşvik edilmiş; Örgüt'ü bulamıyoruz... Bu işlerin kökünü, beynini, karargahlarını ve başını bulamıyoruz; bunlara kim direktif veriyor?"

---

4 Aralık 1979'da Demirel Hükümeti'nin Güvenoyu almasından sonra 9 saat süre yapılan ilk Sıkıyönetim Koordinasyon toplantısında Başbakan Demirel yaptığı uzun konuşmasında şöyle der: *"11 aydır devam eden Sıkıyönetim ile İdare Devresi'nde, bir genel ayaklanma ve kalkışma önlenmiştir; bu bir gerçektir!"*

Kenan Evren: *"Sıkıyönetim Komutanları, kendi sıkıntılarını ve bu yangını sürdürmek, hedefe ulaşmak için ne lazım geldiğini açıklasınlar; yetki lazımsa: Yetki, silah lazımsa: Silah; para lazımsa: Para; insan lazımsa: İnsan bulalım; illa ki bu yangını söndürelim; zira Sıkıyönetim Devlet'in son çaresidir!.."*

Demirel, son konuşmayı yaparak toplantıyı kapatırken şunları söyledi: *"Türkiye'yi rahatsız eden nedir? Bir avuç maceracı Türkiye'yi rahatsız ediyor; bunlar şu ya da bu şekilde himaye görmüştür; Devlet, kendi kendini yiyor; polis, öğretmen, memur ve kamu görevlisi maalesef devlet düşmanlığı yapıyor; buna çare bulacağız; biz bunun için hükümetteyiz; Milleti rahatsız edenler, ya Devlet'ten maaş alıyor veya Devlet himayesindedir... Türkiye'yi bu hale getirenlerin kökenlerine inmek gerekir. Köküne inmek için, istihbarat yok; nedenini de biliyorum: İstihbaratçılar, Sıkıyönetime yardımcı olmamış; hatta anarşiyi korumuştur; anarşistlere, yüz verile verile bu hale gelinmiştir. Polis, birbirleriyle dövüşüyor hale getirilmiştir. Polis, afiş asar hale getirilmiştir. Polis Kokartlı Marksist, Leninist yazılı pankartları asmıştır. Polis'in bütün tayinlerini POLDER yapmıştır. Devlet, demeklerle idare edilemez demişizdir; bunu anlatamadık. Mahkemeler ceza vermiyor. Devlet, ceza veremez hale gelmiş; halk, tanıklık yapmıyor. Polis görevini yapmıyor, verilen cezalar çok az, ceza vermeyen mahkemeler olmaz; böyle*

Hukuk Devleti olmaz. 1974 affını çıkarmayın diye çok uğraştık; ama, muvaffak olamadık. Cezaevleri, yolgeçen hanına dönmüş; bir suçlu, deli kılığına girip, Deli Hastanesi'nden kaçıp gidiyor. Gardiyanlar, büyük bir suistimalci hale gelmiş; 10 tutuklusu olan bir cezaevinde 17 gardiyan mevcutken, 2000 tutuklusu olan bir cezaevinde gardiyan yok; bunların hepsinin üzerine gideceğiz; bu duruma göre, terörist olmak, adeta teşvik edilmiş; Örgüt'ü bulamıyoruz; görev yapanlara sahip çıkamıyoruz. Birçok hakim ve savcı kurşuna dizilmiştir. Bunlara yeniden sahip çıkmaya başlamalıyız. Bu işlerin kökünü, beynini, karargahlarını ve başını bulamıyoruz; bunlara kim direktif veriyor? 1971-1973 döneminden önce, hepsini bulmuştuk. Şimdi bulamıyoruz. Hepsi ceza yemişti. Bugünkü durum, eskiden farklıdır. Doktor var hasta var, reçete var ama hastalık devam ediyor; bunun üzerine varacağız, çıkmazda değiliz, çare var, mücadele yolunu seçtik; ancak vaktimiz yok. Bu mücadeleyi Yıldırım Savaşı şeklinde, hukuki olarak yapmaya mecburuz. Devleti işletmeliyiz. Kanunlar yapacağız. Mevcut imkanları sonuna kadar kullanalım; yasaları ve yetkileri sonuna kadar kullanalım, idari tedbirleri alalım, yasalar çıkaralım, bütün bunlara ilaveten psikolojik savaş yapalım. Bu psikolojik savaşı akıllı bir şekilde yürütmek mecburiyetindeyiz. Milletimizi arkamızda tutmak, Parlamento'yu, basın ve TRT'yi desteğimize almak zorundayız; bunun için ne gerekirse yapılacaktır."

Uluslarüstü Şirketlerin Antikomünist Politikaları

Evren'in ABD'li Bakan Browni ile U-2 Uçağı Tartışması

Bundan sonra Türkiye'nin yakın dönem tarihi için dikkatle incelenmesi gereken ibret verici bir süreç başlayacaktır. Bu sürecin özeti ülke yönetiminde sorumlu olan tüm kurumlar için acz ve çaresizliktir. TC Başbakanı Demirel, 12 Mart öncesinde olduğu gibi sadece suçlama, şikayet ve yapamayacağı sözlerle, topu ordu üst kademesine atacaktır. Genelkurmay ise 9 ay boyunca tereddüt ve kararsızlık içinde ne yapacağını kestiremeden, Cumhurbaşkanı'nın ekonomik ve parasal sorunlar nedeniyle, *"Biraz daha bekleyin"* telkinleri altında ertelenen darbe tarihleriyle oyalanmaktadır. Oysa sokakta kan akıyor, olaylara gerçekçi teşhis ve çözümler bulunamıyordu. Yani ABD ve AB ülke yönetimlerinin bağımlı olduğu

uluslarüstü şirketlerin antikomünist politikalarının Türkiye'ye yansıması ile bu ülkelerle yapılan siyasal, ekonomik, askeri anlaşma tahaütlerinin getirdiği bağımlılıklar söz konusuydu. Örneğin askeri alanda 1979 Haziranında Kenan Evren'in Pentagon'u ziyareti sırasında, ABD Savunma Bakanı Brown'la yaşadığı gerginlik bunun en tipik örneklerinden biridir.

Bu olayı Kenan Evren şöyle anlatıyor:

"Brown *'hoş geldiniz'* dedikten sonra hemen *'U-2 uçaklarına Türkiye üzerinden uçma müsaadesi meselesini...'* açtı. Bu konuda Hükümet'in kararını bildiğimden: *'Bunun mümkün olamayacağını; vaktiyle Türkiye'den uçarak Sovyet Rusya'da indirilen U-2 uçağı misalini...'* verdim; *'Türkiye'nin, yeniden böyle bir duruma düşmek istemediğini...'* anlattım; kaba bir şekilde: *'Semalarınız üzerinden geçen Sovyet Uçakları'na müsaade ediyorsunuz da, müttefikiniz bir ülkenin uçaklarına müsaade etmiyorsunuz; bu doğru bir yaklaşım değil...'* deyince, ben de sinirlendim ve *'Verilen müsaadeler, normal hava seyrüsefer yolları üzerinden uçan havayollarına ait uçaklardır; askeri nakliye uçağı dahi olsa, içinde harp silahı ve malzemesi olmadığını deklare ediyorlar ve böyle müsaade veriliyor; eğer, bizim radarlarımızın menzili dışından uçuyorlar da biz tespit edemiyorsak, biz de bize daha modern radarlar veriniz ki bunlarla tespit edebilelim veya siz tespit ediyorsanız, müttefik ülke olarak, bize bildiriniz...'* şeklinde cevap verdim; bu cevaba çok sinirlenmiş olacak ki, hemen ayağa kalktı; ben de kalktım ve birbirimizin elini sıkmadan ayrıldık; canım sıkılmıştı."(38)

İleride, "Darbelerde ABD ve CIA Etkisi" bölümünde ABD müdahaleciliğiyle ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir.

"24 Aralık günü 'Uyarı Mektubu' metninin hazırlanması emrini verdim!"

Genelkurmay Başkanı Kenan Evren anlatıyor:(39)

Brüksel dönüşü 21 Aralık 1979 günü, İstanbul 1. Ordu Karargâhı'nda bir toplantı yaptık; toplantıda, Ordu ve Kolordu Komutanları'ndan ve Harp Akademileri Komutanı'ndan *'İçinde yaşadığımız bu ortamdan Türkiye'nin kurtarılabilmesi için ne düşündüklerini'* açıklamalarını dile getirmelerini istedim; ortaya konan fikirleri

(38)(39) Kenan Evren, a.g.e., s.9.

toparlamak gerekirse: 'Bu safhada, 27 Mayıs gibi bir Müdahale'de bulunmanın doğru olmayacağını; parlamentonun, siyasi partilerin ve diğer bütün anayasal kuruluşların, birlik ve beraberlik içinde olmalarını ve terörün önlenmesi hususunda her kuruluşun üzerine düşen görevi yerine getirmesi için, bir uyarıda bulunulmasının ve bu uyarı şeklinin nasıl yapılması gerektiğinin, bizim tarafımızdan kararlaştırılmasının uygun olacağı...' üzerinde, hemen hemen fikir birliğine varıldı.

Aynı gün İstanbul'dan dönüşte, Gölcük'teki Donanma Komutanlığı'na geldik ve İzmit'teki 15. Kolordu Komutanı'nı da oraya çağırarak, Donanma Komutanı ile birlikte, fikirlerini sorduk; onlar da aynı kanaatteydiler; hemen Müdahale fikrini benimsemiyorlardı. Geceyi Gölcük'te geçirdikten sonra, 22 Aralık 1979 günü, Eskişehir'deki 1. Taktik Hava Kuvveti Komutanlığı'na uğradık; oradaki Taktik Hava Kuvveti Komutanı da bu düşünceye iştirak etti; aynı gün Ankara'ya dönüldü. 24 Aralık 1979 günü, Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı ve Genelkurmay II.Başkanı ile odamda toplandık; durumu gözden geçirdik ve Cumhurbaşkanı'na verilecek Mektup'la, Silahlı Kuvvetler'in görüşünü aksettirecek mektup metninin hazırlanması emrini verdim.

26 Aralık 1979 günü, Ankara'da, Kuvvet Komutanları; Jandarma Genel Komutanı ve Genelkurmay 2.Başkanı'yla, bir toplantı daha yaptık; toplantıda, benim imzalayacağım Mektup'la Türk Silahlı Kuvvetleri'nin görüşünü aksettiren mektubu tekrar gözden geçirdik; mektupların kaleme alınmasında dikkat ettiğimiz husus: Bunun muhatabının mevcut Hükümet veya muayyen partilerin veya kuruluşların olmaması; bütün siyasi partilere anayasal kuruluşlara hitap etmesiydi.

Aralık 1979 Perşembe günü mektubu Cumhurbaşkanı'na vermeyi uygun bulduk; o gün saat: 17.00'de Mektubu Cumhurbaşkanı'na verdim; alıp hemen okudu:

Orgeneral Kenan Evren — Ankara, 27 Aralık 1979
Genelkurmay Başkanı

Sayın Cumhurbaşkanım,

Ülkemizin içinde bulunduğu ortamda Devletimizin bekası, Milli Birliği'nin sağlanması, halkın mal ve can güvenliğinin te-

mini için, anarşi, terör ve bölücülüğe karşı "Parlamenter Demokrasi Rejimi" içerisinde, anayasal kuruluşların ve özellikle siyasi partilerin, Atatürkçü bir görüşle, müştereken tedbirler ve çareler aramaları, kaçınılmaz bir zorunluk olarak görülmektedir.

Milli Güvenlik Kurulu'nun muhtelif toplantılarında bu konuda alınan kararların, muhalefete mensup siyasi partilerin kısır tutum ve davranışları yüzünden olumlu sonuçlara götürülemediği yüksek malumlarıdır.

Kuvvet Komutanları ile beraber yaptığım son gezilerde, Ordu ve Kolordu Komutanı seviyesindeki general ve amirallerle görüşmelerimde, Milli Birlik ve beraberliğe en ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde, süratli bir sonuca ulaşabilmek için gerekli tedbirlerin müştereken tespiti amacıyla, tüm anayasal kuruluşlar ve siyasi partilerin, bir kere daha uyarılması, bütün komutanlarca müştereken dile getirildi.

Bu karar ışığında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin görüşlerini, Milli Güvenlik Kurulu Başkanı olarak, zatıâlilerine sunuyorum. Gereği, yüksek takdirlerine arz ederim.

Saygılarımla

Orgeneral Kenan Evren Genelkurmay Başkanı(40)

Bu 'Takdim Mektubu'na iliştirilmiş 'Bildiri' de aynen şöyleydi:

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN GÖRÜŞÜ

Ülkemizin içinde bulunduğu son derece önemli, siyasi, ekonomik ve sosyal ortamda, her geçen gün hızını biraz daha artıran anarşi, terör ve bölücülüğe karşı, Milli Birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi için, Türk Silahlı Kuvvetleri, Ülke Yönetimi'nde etkili ve sorumlu anayasal kuruluşları ve özellikle siyasi partileri göreve davet etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Kahramanmaraş Olayları'nın yıldönümünde, henüz ilk ve ortaöğretim çağındaki evlatlarımızın, Örgütlü Eylemciler tarafından zorla sürüklendikleri anarşik olaylar, ibretle müşahade edilmektedir.

(40) Bu toplantıda Evren: *"Cumhurbaşkanı'na vereceğim mektubun aynı zamanda Radyo'dan da okunmasının doğru olup olmayacağı hususunu da münakaşa ettik; hatırlanacağı üzere '12 Mart Muhtırası' böyle olmuştu. Hem Cumhurbaşkanı'na hem Meclis Başkanı'na ve hem de Hükümet'e verilmiş; aynı zamanda Radyo'dan da okutturulmuştu; görüşmelerimiz sonunda, böyle bir hal tarzını uygun görmedik."* diyor.

Anayasamızın getirdiği geniş hürriyetleri kötüye kullanarak: İstiklal Marşı'mız yerine, Komünist Enternasyonal'i söyleyenlere; Şeriat düzeni davetçilerine; demokratik rejim yerine her türlü faşizmi getirmek isteyenlere; anarşiye, ırkçılığa ve bölücülüğe, milletimin tahammülü kalmamıştır.

İktidar olan siyasi partilerin, bütün devlet kademelerini, kendi siyasi görüşleri doğrultusunda hareket edecek kişilerle doldurması, kamu görevlilerinin ve vatandaşların bölünmesini zorunlu hale getirmektedir. Siyasi Partilerce yaratılan bu bölünme, giderek anarşi ve bölücülüğü destekleyen iç kaynakların şekillenmesine, himayesine, polis, öğretmen ve diğer birçok kuruluşun birbirine düşman kamplara ayrılmalarına neden olmaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, ülkemizin siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarına bir çözüm getirmeyen, anarşi ve bölücülüğün, ülke bütünlüğünü tehdit eden boyutlara varmasını önleyemeyen, bölücü ve yıkıcı gruplara tavizler veren ve kısır siyasi çekişmeler nedeni ile uzlaşmaz tutumlarını sürdüren siyasi partileri uyarmaya karar vermiştir.

Bölgemizdeki gelişmeler, Ortadoğu'da her an sıcak bir çatışmaya dönüşebilecek durumdadır. İçte anarşist ve bölücüler, yurt sathında genel bir ayaklanmanın provalarını yapmaktadırlar. Ülkede, birlik ve beraberliğin, vatandaşın can ve mal güvenliğinin süratle sağlanabilmesi için gerekli kısa ve uzun vadeli tedbirlerin, Yüce Meclisimiz'de, en kısa zamanda, kararlaştırılması bugünkü ortam içinde hayati bir önem taşımaktadır.

Diğer yandan: Meclisler'in açılışından bir buçuk ay sonra komisyonların ancak teşkil edilebilmesi ve Ülke'nin acilen çözüm bekleyen konularını müzakere için bugüne kadar müşterek bir Gündem saptanamaması üzüntü ile izlenmektedir.

Atatürk Milliyetçiliği'nden alınan ilham ve hızla, vatandaşlarımızı kederde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde milli şuur ve ilkeler etrafında toplamanın, iç barış ve huzurun sağlanmasında temel unsur olduğu apaçık bir gerçektir. Ülke'nin içinde bulunduğu bu durumdan, bir an evvel kurtulması, hükümetler kadar, diğer siyasi partilerimizin de görevleri arasındadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, İçhizmet Yasası ve kendisine verilen görev ve sorumluluğunun idraki içinde, ülkemizin bugünkü hayati sorunları karşısında, siyasi partilerimizin, bir an önce, Milli Menfaatlerimizi ön plana alarak, Anayasamızın ilkeleri doğrultusunda ve Atatürkçü bir görüşle bir araya gelerek "Anarşi", "Terör" ve "Bölücülük" gibi, Devleti çökertmeye yönelik her türlü hareketlere karşı bütün önlemleri müştereken almalarını ve diğer anayasal kuruluşların da bu yönde yardımcı olmalarını ısrarla istemektedir.

Kenan Evren
Org. Genelkurmay Başkanı

Nurettin Ersin	Bülent Ulusu
Org.Kara Kuvvetleri Kom.	Oramiral Deniz Kuvvetleri Kom.
Tahsin Şahinkaya	Sedat Celasun
Hv. Org. Hava Kuvvetleri Kom.	Org. Jandarma Genel Kom.

"İyi ki bana getirdiniz; eğer Radyo ve Televizyon'dan okutmuş olsaydınız, ben bu koltuğu bırakıp giderdim..."

Cumhurbaşkanı Korutürk

Kenan Evren devamla:

Cumhurbaşkanı Korutürk'e, *"Bu mektubu vermek için çok düşündüğümüzü, Türkiye'nin iki de bir de böyle durumlarla karşılaşmasını hiç arzu etmediğimizi; ancak yurt sathında yaptığım bütün gezilerde, denetlemelerde, Silahlı Kuvvetler Komuta Kademesi'ndekilerin çok rahatsız olduklarını; hatta derhal yönetime el konulmasını düşünenlerin de bulunduğunu, Silahlı Kuvvetler'deki subayların da büyük bir çoğunluğunun tedirginlik içinde olduğunu bildiğimden, büyük garnizonlardaki denetlemelerimden veya plan tatbikatlarından sonra subaylara hitap ederek, onlara Türkiye'nin içinde bulunduğu durumdan kurtulması için, her türlü çabanın sarf edildiğini, kendilerinin eğitimleriyle meşgul olmalarını; birlik ve beraberliklerini kaybetmemelerini söylediğimi; çeşitli mektuplar aldığımı; hatta, bunlardan birçoğunun, hakaretamiz bir lisanla yazıldığını; 27 Mayıs gibi alttan gelecek bir hareketten çekindiğimizi; Milli Güvenlik Kurlu'nda da, çekinmeden düşüncelerimizi ve*

alınması gereken tedbirleri, acı acı dile getirdiğimizi; bu Mektubu vermeseydik vazifemizi yapmamış olacağımızı; o takdirde daha kötü durumlarla karşılaşmamızın mukadder olduğunu..." söyledim: *"Bu mektubun, doğrudan doğruya Radyo'dan okunmasını düşündük; fakat, zatıâlinize vermeyi daha uygun bulduk; onun için, size takdim ediyorum,"* diye ilave ettim: Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Korutürk: *"İyi ki bana getirdiniz; eğer Radyo ve Televizyon'dan okutmuş olsaydınız, ben bu koltuğu bırakıp giderdim..."* dedi.

"Bu Mektup'la anlaşmaları, elbet mümkün değildi:
***'Belki'** diyordum: **'Olur ya, bir Müdahale korkusu ile anlaşabilirler...'** diye düşünebiliyordum..."*
Kenan Evren

Kenan Evren devamla:

Bir saate yakın görüşmemiz sürdü; Cumhurbaşkanı sonunda: *"Yarın (28.12.1979) Başbakan ile Ana Muhalefet Partisi Lideri'ni çağırıp görüşeceğini ve kendilerine bu Mektubu vereceğini; esasen, yarın saat 17.00'de Başbakan'ın haftalık görüşmeye geleceğini, öğleden sonra da, Ana Muhalefet Lideri Bülent Ecevit'i çağıracağını; aralarında diyalog kurmalarını isteyeceğini..."* söyledi.

Ben de: *"Esasen bizim düşündüğümüz, bu iki partinin bir araya gelerek Koalisyon kurmalarıdır; diğer bütün koalisyonlar denendi; hiçbirinden bir netice çıkmadı; şimdiki Demirel Hükümeti'nin, dışarıdan sağlanacak destekle, büyük işler başarmasının mümkün olmadığını; MSP Lideri Necmettin Erbakan'a hiçbir zaman güvenilemeyeceğini; en büyük iki partinin bir araya gelmesini, aklı başında olanların arzuladığını; başka bir çıkış yolu görmediğimizi; İtalya'daki terör olaylarında, 'Sağ'daki İktidar Partisi'yle, Komünist Parti'nin terörü önleme hususunda işbirliği yaptığını; bizde de pekala buna benzer bir işbirliğinin yapılabileceğini..."* ifade ettim ve Köşk'ten ayrıldım.

Uyarı mektubunun bir yarar sağlayacağı ve işlerin düzeleceği inancında değildim. Bu inancımı, her zaman Kuvvet Komutanları arkadaşlarıma da ifade ederdim; onlar da bu düşünceme katılırlardı; zira Meclis'teki partiler o hale gelmişlerdi ki, en mantıki bir anlaşma sağlanabilecek konularda bile anlaşamayan bu partilerin, şimdi bu Mektup'la anlaşmaları, elbet mümkün değildi: *"Belki..."*

diyordum: *"Olur ya, bir Müdahale korkusu ile anlaşabilirler..."* diye düşünebiliyordum. Bir müdahale yapılmasını hiç arzu etmiyordum. Çünkü müdahalenin ne getirip ne götüreceği belli değildi. Müdahale sonucu memleket, bir İçsavaş'a da sürüklenebilirdi. Ekonomik durumumuz zaten berbat, büsbütün kötüye gidebilirdi.

Büyük bir yükten kurtulmuştum, ama esas yükün bundan sonra geleceğini de biliyordum. Başbakan Demirel ve Cumhurbaşkanı'nın, nelerin yapılmasını istediğimizi soracakları muhakkaktı; bunu bildiğim ve beklediğim için, orada hazırlıklıydım, gerçekleştirilmesini istediğimiz hususlar da hazırdı."

Bu görüşme ve mektupların ardından Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Kuvvet Komutanları'yla birlikte toplanıp, genel bir değerlendirme yapmak fikrini ortaya attı. Evren: *"Komutanlar şu sırada Ankara dışındadır; ancak bu toplantı için haber gönderilebilir!"* dedi. Toplantı'nın 31 Aralık 1979 günü Saat: 17.00'de Genelkurmay Başkanlığı'nda yapılmasına karar verildi.

31 Aralık 1979 Çankaya'da Gizli Zirve
Komutanlar Muhafız Alayı Kapısından Köşke Giriyorlar

Fahri Korutürk, kendini devre dışı bırakmayı kararlaştırınca, 31 Aralık günü Genelkurmay Karargahı'na gitmekten vazgeçti. 30 Aralık günü Evren'i aradı ve: *'Benim Genelkurmay'a gelmem doğru olmaz; çok söylentiye yol açabilir; fazla dikkati çekmeden bu toplantıyı yapmalıyız. En iyisi sizler Köşk'e gelin!'* dedi.

Komutanlar, Çankaya Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ne 31 Aralık 1979 günü saat: 16.00'da Muhafız Alayı kapısından geçip girdiler; Bu kapıdan girip çıkanlar dışarıdan kolaylıkla izlenemezdi; sadece Köşk ve Muhafız Alayı görebilirdi; içerde güler yüzlü, ancak düşünceli bir Korutürk ile karşılaştılar.

Cumhurbaşkanı F.Korutürk Komutanlara:

"Başbakan olan kişi, Hazine'nin 70 sente muhtaç olduğunu söylemiş kişidir; bence böyle bir durumda Müdahale iyi olmaz. Ben buna katılmam."

Cumhurbaşkanı: *"Her iki mektubu da dikkatli bir şekilde okuduğunu; bütün komutanlarla konuşmak istemesinin nedeninin,*

daha ayrıntılı biçimde tartışmak olduğunu..." söyledi. Bu mektuplardaki uyarıya uyulmadığı takdirde, Silahlı Kuvvetler ne yapacaktı? Yönetime el mi koyacaktı? Komutanlar: *"Zorunlu kalınırsa başka çare kalmazsa el koyacağız; gerekiyorsa TBMM'yi dağıtıp, yeni bir 'Danışma Meclisi' gibi bir şey kurulabilir..."* cevabını verdiler...

Korutürk'ün, daha ilk aşamada, komutanların son derece ılımlı ve son derece saygılı yaklaşımları dikkatini çekti; yaptığı değerlendirmeye göre: Silahlı Kuvvetler, Emir ve Komuta Zinciri içinde Müdahale'ye gidebilecek karara varmıştı; ancak komutanların ne zaman hareket edeceklerini tahmin edemiyor ve kendisini aralarına alıp, hemen İktidar'a el koyacaklarını sanıyordu; bir yandan bu yumuşak yaklaşımları, komutanların henüz kesin karar vermedikleri izlenimini yaratmıştı; karşısında 'Müdahaleye kararlı, sert, hatta hırçın komutanlar yoktu; heyecanlı da değillerdi; şöyle dedi: *"Bir noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum; o da: Bugün ülkenin çok kritik bir dönemden geçtiğidir. Başbakan olan kişi, Hazine'nin 70 sente muhtaç olduğunu söylemiş kişidir; ekonomik borç gırtlağa kadar çıkmıştır; üstelik 'Terör' Devleti Gücü'nü tehdit ediyor; bence böyle bir durumda Müdahale iyi olmaz; üstelik ben iki ay sonra ayrılıyorum. Şimdi sizin bu tip girişiminize katılırsam, sanki görev süremi uzatmak istiyor gibi bir intiba yaratırım; bunu da kesinlikle istemem. Bence Müdahale için çok hazırlıksızsınız; ancak siz bunu mutlaka yapmak istiyor ve beni engel olarak görüyorsanız, o zaman istifa ederim; sağlık nedenleri diyerek çekilebilirim!"*

Komutanların: *"Hayır Sayın Cumhurbaşkanım; kesinlikle size karşı değiliz ve sizin çekilmeniz de söz konusu olmaz. Tam aksine sizi engel değil, başımızda görmek istiyoruz..."* biçimindeki sözlerini, Cumhurbaşkanı: *"Olmaz arkadaşlar, bir defa ben buna katılmam. Ben, sorunların demokratik usuller ve Meclis içinde çözülmesinden yanayım.Bana bir büyüğünüz olarak sorarsanız, bu aşamada, bir hareketi sakıncalı bulurum. Bakın, 'Anarşi' doruk noktasına çıkmıştır. Ordu, belki bununla başa çıkabilir; ancak ekonomik çözümler daha ağırlaşacaktır; yokluklar, halkın şikayetleri artacaktır. Kış içinde olmamız bu durumu daha da güçleştirecektir. Batı'nın, Askeri Yönetim'lere alerjisini biliyorsunuz. Dövize en muhtaç olduğumuz bu dönemde Yönetim'i değiştirmek, durumu daha ağırlaştırır ve gelecek Yönetim'in de başarısızlığına neden olur..."* sözleriyle karşıladı.

Komutanlar Darbe İçin Bastırırken Korutürk şöyle diyor:

"...dövizsizlikten petrol alamazken 'Darbe' yapılamaz; en basiti, çamurdan tanklarınızı hareket ettiremezsiniz..."

Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Bülent Ulusu, durumun giderek kötüleştiğinden örnekler vererek: *"İzmir'de karaya çıkan askerlerin üzerine saldırıların başladığını; denize dökmeye kalkışıldığını..."*; Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya da: *"Uçuşa giden pilotların uğradığı sataşmaları..."* anlattı.

Cumhurbaşkanı F.Korutürk, durumun değerlendirilmesinde, komutanlarla aynı fikirde değildi: *"Sizinle bu noktalarda mutabıkım; ancak bir şeyi unutmayın ki: Tarih'e bakarsanız görürsünüz; her 'Müdahale'nin bir zamanı vardır; akaryakıtsızlıktan kamyonlar işleyemez, beş kuruşsuzluktan, dövizsizlikten petrol alamazken 'Darbe' yapılamaz; en basiti, çamurdan tanklarınızı hareket ettiremezsiniz; döviz anlaşması yapılmaya çalışılan kurumların tümü daha çok kaygılanıp geri çekilirler, hazırlıksızsınız; kitaplarda bile 'Darbe'lerin Mayıs-Ekim döneminde yapıldığını görürsünüz!"* dedi.

Komutanlar, hiçbir şey söylemeden Korutürk'ü dinliyorlar ve sözlerine müdahale etmiyorlardı. Cumhurbaşkanı konuşmasını sürdürerek: *"İşte bütün bunlardan dolayı, bir süre daha bekleyin ve önemlisi, bu işi yumruk vurarak çözmeye kalkmayın; o, en son hareket şeklidir; Demokratik Sistem içinde çözüm arayın!'* dedi.

Genelkurmay Başkanı Evren, Cumhurbaşkanı'nın bir formül önereceğini sanarak: *"Nasıl?"* diye sordu; *Cumhurbaşkanı Korutürk bu soruyu: "Bence, bu sorun Meclis içine çözüm bulabilir; ben derhal iki büyük partinin başkanını davet eder, kendileriyle görüşür ve mektubu veririm!"* sözleriyle yanıtladı.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Cumhurbaşkanı Korutürk'ün söylediklerine ne itiraz etti ne de bir şey ekledi: *"Siz, nasıl tasvip ederseniz!"* demekle yetindi.

Komutanlar 'Köşk'ten çıkarken Cumhurbaşkanı Korutürk, Özel Kalem Müdürü'ne: *"Ecevit ile Demirel'e haber verilmesini ve kendilerini 2 Ocak 1980 sabahı saat: 10.00'da birlikte beklediğinin..."* bildirilmesini istedi...

Demirel, Neden Tüm Kuvvet Komutanları'nı Emekliye Ayırmamıştı?

'Uyarı Mektubu'ndan sonra Başbakan Demirel, neden Silahlı Kuvvetler'e karşı harekete geçmedi? *"Ordu'nun ancak Sivil Hükümet'in emrinde ve Anayasa çerçevesinde görev yapmasına inandığını..."* sürekli söyleyen ve '12 Mart' tecrübesi geçirmiş, hatta bundan dolayı: *"Silahlı Kuvvetler'in müdahalelerinden hoşlanmadığını..."* açıklayan Başbakan Demirel, neden tüm Kuvvet Komutanları'nı emekliye ayırmamıştı?

Daha sonraları zamanlarda Demirel, bu soruyu şöyle yanıtlıyor: *"Düşünmedim değil; düşündüm; ancak, o aşamada bir 'Müdahale'ye niyetli oldukları izlenimi vermediler veya vermemeye özellikle dikkat gösterdiler. Cumhurbaşkanı Korutürk, günlerini sayıyor ve hiçbir şekilde karışmak istemiyordu. Onun desteğini istemekten dahi çekinmemin nedeni, emin olamamamdı; Cumhurbaşkanı ile yola çıkamazdım. Ecevit'e ise hiç güvenemiyordum. Bir oyun ile beni Ordu ile karşı karşıya bırakabilirdi. Alparslan Türkeş de (MHP'de) aynı şekilde; zaten 14 Ekim 1979 Seçimleri öncesinde, açıkça, müdahale isteyen bildiriler yayınlamışlardı. Nihayet, 'Uyarı Mektubu', Emir ve Komuta Zinciri içinden geliyordu. Yani, önceden temaslarını yaptıkları anlaşılıyordu. Bu nedenle, zaman kazanmaktan, duyarlı oldukları noktalarda destek vermekten başka çarem yoktu. Ardından, 'Erken Seçim'e gidip ülkeyi düzlüğe çıkarabileceğimi düşünmüştüm!"* (41)

Gizli Çankaya zirvesi ve Demirel'in yukarıdaki yanıtına bakarak, yeryüzünde tarihin tekerrür ettiği tek ülke herhalde Türkiye olmalı diye düşünmekten alıkoyamıyorum kendimi. 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül 1980 öncesinde yaşanan olaylardaki benzerlik için yorum yapmaya gerek var mı?

K.Evren de gizli Çankaya zirvesinden sonra darbe düşüncesinden çark edecek ve şöyle diyecektir:

"Cumhurbaşkanı'na 'Silahlı Kuvvetler'in, yönetime el koymak gibi bir heves içinde olmadığını; Hükümet'in görevden ayrılmasını düşünmediğimizi; esasen 1 aylık Hükümet'ten böyle bir istekte bulunmanın haksızlık olacağını...' ifade ettikten sonra, yazılı olarak 'Teklifleri' kendilerine takdim ettim!"

(41) M.Ali Birand, a.g.e., s.60-61.

Devamında neler olduğunu yine K.Evren anlatıyor:

1 Ocak 1980 günü, Cumhurbaşkanı Korutürk'ün isteğine uyarak, Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı ile birlikte, saat: 16.00'da Çankaya Köşkü'ne gittik. Cumhurbaşkanı, benim 27 Aralık 1979'da kendisine verdiğim mektup konusunda, Kuvvet Komutanları'nın da fikirlerini öğrenmek istemiş olacak ki, bu toplantıyı yapma ihtiyacını duymuş; onlar da aşağı yukarı benim söylediklerimi, başka ifadelerle dile getirdiler: *"Silahlı Kuvvetler'in, yönetime el koymak gibi bir heves içinde olmadığını; ancak, Türkiye'nin, her geçen gün biraz daha kötüye gittiğini; böyle devam ederse bir iç savaşın da kaçınılmaz olabileceğini; bütün partiler ve anayasal kuruluşlar el ele verirlerse ancak o takdirde bu durumun altından kalkabileceğimizi; Hükümet'in görevden ayrılmasını düşünmediğimizi; esasen 1 aylık Hükümet'ten böyle bir istekte bulunmanın haksızlık olacağını..."* ifade ettikten sonra, yazılı olarak 'Teklifleri' kendilerine takdim ettim. Bu arada, özellikle istediğimiz yasal tedbirleri belirteceğim. (Temel Hak ve Özgürlüklere dokunulmadan, mevcut yasama, yargı ve yürütme düzeninin etkinliğinin artırılmasını amaçlayan bu istekler: A'dan O'ya kadar 14 istek sıralanır... E.Y.)

Cumhurbaşkanı, hepimizi dinledikten ve yazılı teklifimizi aldıktan sonra: *"Silahlı Kuvvetler'in yönetime el koymasının birçok problemi de arkasından getireceğini; içinde bulunduğumuz ekonomik durumun da ne kadar feci olduğunu hepimizin gördüğünü; akaryakıt alacak döviz bulunmadığından vatandaşların çektiği sıkıntıyı yine hepimizin bildiğini; böyle bir durumda Müdahale'nin, işleri daha da kötüleştireceğini; Parlamenter Sistem içerisinde bunların hallinin daha doğru olacağını..."* söylediler ve yarın (2 Ocak 1980) Başbakan ile Ana Muhalefet Partisi Lideri Bülent Ecevit'i beraber çağırarak, mektubu kendilerine vereceğini; aynı zamanda da, öğle ajansında radyodan okutturacağını belirtti ve toplantıyı böylece bitirmiş oldu.(42)

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Görüşü:

2 Ocak 1980: "Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Genelkurmay Başkanı Kenan Evren ve Kuvvet Komutanları'nın 27 Aralık 1979 tarihinde 'Milli Güvenlik Kurulu Başkanı' olması sebebiyle kendisi-

(42) Kenan Evren, a.g.e., s.9 vd.

ne verdikleri: 'Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Görüşü' başlıklı yazı ve buna ekli Orgeneral Evren'in ön yazısını açıkladı; 'Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Görüşü' başlıklı yazıda:

'Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, İç Hizmet Yasası ile kendisine verilen görev ve sorumluluğun idraki içinde, ülkenin bugünkü hayati meseleleri karşısında, siyasi partilerimizin, bir an önce, milli menfaatlerimizi ön plana alarak, Anayasa'mızın ilkeleri doğrultusunda, 'Atatürkçü bir görüşle' bir araya gelerek, anarşi, terör ve bölücülük gibi, Devlet'i çökertmeye yönelik her türlü hareketlere karşı bütün tedbirleri müştereken almalarını ve diğer anayasal kuruluşların da bu yönde yardımcı olmalarını, ısrarla istemektedir...'

Orgeneral Kenan Evren ise, Cumhurbaşkanı'na verdiği mektupla ilgili, ön yazısında şu açıklamada bulunuyor:

'Kuvvet Komutanları'yla yaptığım son gezilerimde, Ordu ve Kolordu Komutanı seviyesindeki generaller ve amirallerle görüşmelerimde, milli birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde, süratle bir sonuca ulaşabilmek için, gerekli tedbirlerin müştereken tespiti amacıyla, bütün anayasal kuruluşlar ve siyasi partilerin, bir kez daha uyarılması, bütün komutanlarca dile getirildi...'

Genelkurmay Başkanı ve Jandarma Genel Komutanı dahil, Kuvvet Komutanları'nın imzalarını taşıyan: 'Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Görüşü' başlıklı yazı ile buna bağlı ön yazı, Cumhurbaşkanlığı'nca bütün siyasi partilerin genel başkanlarına gönderildi."(43)

"Abi bizim iş ne olacak? Durum her gün kötüye gidiyor..."

Turgut Özal

2 Ocak saat 11.00'de Cumhurbaşkanı, Demirel ve Ecevit'i Köşk'e çağırarak TSK'nın görüşüne ait mektupları verdi. Bu siyasi partiler için karşılıklı suçlamalardan öteye gitmeyen bir girişimdi. Zaten mektubun içeriği çok ılımlı, bilinen ve alışılmış sözcüklerden ibaretti. Ancak Demirel ise elinde askerlerin en can alıcı noktaları-

(43) Tercüman 20. Yüzyıl Ansiklopedisi, 4. Cilt, Tercüman Y., 1990, s.1113.

na çare olacak(!) yani Cumhurbaşkanının darbeyi erteleten mali ve ekonomik iflasın çözümü için iyi bir aktör vardı: Müsteşarı Turgut Özal. Zaten Özal da durumu izliyor ve bir fırsat kolluyordu. Birgün Demirel'in odasına geldi ve:

"Abi bizim iş ne olacak? Durum hergün kötüye gidiyor..."

Demirel: *"Hele bekle biraz daha Turgut; şu askerlerin durumu belli olsun, ben sana haber veririm; ne olup bittiğini tam olarak bir görelim..."*

T.Özal: *"Abi, benim bir fikrim var; askerlere ekonomik durumu bir anlatmakta fayda görüyorum. Sağdan soldan birtakım adamlar bu konuda dolduruş falan da yapıyor olabilirler; gideyim orada her şeyi açıkça bir anlatayım; isterseniz hem de yeni programa alıştırmış oluruz; bir haberleri olsun neler yapılacağı konusunda bir brifing vereyim..."*

Demirel: *"İyi fikir... Kimi arayayım?"*

T.Özal: *"Genelkurmay 2.Başkanı Orgeneral Haydar Saltık Paşayı ara..."*

Sonuçta randevular alındı.

Brifing için Genelkurmay Başkanlığı'nda 8 Ocak 1980 salı günü toplanıldı. Salonda, Genelkurmay Başkanı Evren ile birlikte Kuvvet Komutanları ve sayıları 20 dolaylarında olan general ve amiral vardı; ayrıca konuyla ilgili bazı kurmaylar da salonda yerlerini almışlardı.

Özal yakın geçmişten söze başladı. 1950'den sonra kalkınma hamlesinin yeniden başlatıldığını, 1960'lı yıllarda Türkiye'nin 'Planlı Ekonomi Dönemi'ne girdiğini ve bu yıllarda 'Sol Fikirler'in ortaya çıktığını, 12 Mart olayının Türkiye'de kalkınma çabalarını büyük ölçüde engellediğini anlattı.

Özal konuşmasına devamla: *"Siyaset, ekonomi ve askerlik bugünlerde pek birbirlerinden ayrılmıyor; ancak, bunlar birbirinden çok farklıdırlar; ekonomi bir ilimdir; bir tekniktir; siyasete de, askerliğe de benzemez; bu gibi konularda çok dikkatli olmak lazımdır. O zaman kaçırdığımız bu projeleri şimdi yapmak istersek, bunların finansmanını nasıl sağlayacağız? Türkiye, bugüne kadar sloganlarla çok zaman kaybetmiş ve ekonomik gelişmede geri kalmıştır, bu 'Sol Sloganlar'la İstanbul Köprüsü'ne, Keban Barajı'na bile karşı çıkıldığı yüksek malumlarınızdır...*

... Eğer bu yıl, en kısa zamanda ciddi tedbirler alamazsak, KİT

açıkları çok büyük boyutlara ulaşacak ve ekonomi, tam anlamıyla çökecektir; bugün, içinde bulunduğumuz şartlarda, yatırım ve üretim düşerken, enflasyon ve karaborsa artıyor; gerekli tedbirler, en kısa zamanda alınmadığı takdirde, orta sınıf çökecek ve yok olacaktır; size şunu açıkca belirtmek isterim ki, siyasi anarşi kadar, ekonomik anarşi de tehlikelidir; her ikisi de Devlet'i yıkabilir...

... Sayın Genelkurmay Başkanım; sayın komutanlar; bu durumdan çıkış yolu zordur; halktan fedakârlık istemekten başka çaremiz yoktur; gerçekler anlatılırsa, halk fedakârlık yapar; bunun için, 3 veya 4 yıllık bir süre için fedakârlığı göze almalıyız. Bugün, toplu sözleşmelerde alınan ücret çok aşırı boyutlara varmıştır; bu artıştan yararlanan işçi, enflasyona neden olduğunu bilmeden sevinmektedir... şunu da söyleyeyim ki, biz hayal kurmuyoruz ve gerçekçiyiz; ciddi tedbirler alınırsa enflasyonu bu yıl %50'ye, sonra da %20'ye çekeriz."

Komutanlar Özal'ı büyük bir ilgiyle dinlediler; sorular sordular. Özal, bunlara tek tek cevap verdi; kentleşme, nüfus artışı, KİT'lerin durumu, toplu sözleşmeler, ücret artışı, enerji sorunu, yatırımların durumu, fiyat ve ücretlerin dondurulması, ödemeler dengesi, dünyadaki ekonomik durum gibi konularda çok sayıda soru ortaya atıldı.

Brifingten sonra, Genelkurmay Başkanı Evren'in odasında çay içildi; Evren şöyle dedi:

"Bize, ekonomik konuları ve ekonomik durumu çok açıkça anlattınız, hatta bana kalırsa, beklemediğimiz kadar açık anlattınız; ilk defa burada bu kadar açık oldu; çok teşekkür ederiz; aslında bu konuların radyo ve televizyonda da halka böyle anlatılması gerekir; çok faydalı olur..."

Generaller Özal'dan çok etkilenmişlerdi. Cumhurbaşkanı *"70 cente muhtaç olan bir ülkenin tankları da çamura batar, yürüyemez"* dememiş miydi? İşte tankları yürütecek adam karşılarında duruyordu; ancak bu keşfin bedeli Türkiye için çok ağır olacaktır. A.Menderes ve Demirel'in ikinci kuşak Amerikancı, ancak daha muhafazakâr versiyonu olan T.Özal'ın Freidmancı Monetarist politikalarıyla Türkiye, *"hayatta en hakiki mürşid reytingtir,"* mantığıyla denetimsiz, savurgan, "açık kapı" ekonomisi uygulayarak, Türkiye'yi uluslararası tekelci kapitalizme açan, sosyal devleti ve kamu yararını öteleyip, "işini bil-

me"yi, çarpıtılmış özel sektörcülüğü teşvik eden, özlemi çok, imkânı yok toplumumuza ithal mallarından oluşan, cezbedici iç pazar sunan Özal, çağdışı kalmış birkaç mevzuatı değiştirerek, dönüşümcü, reformcu kesildi. Türkiye'nin gerçekten nasıl bir dönüşüme uğradığını, 90'lı yıllarda tınmanan ve 2000'lere girerken patlayan krizlerle sarsıldığımızda, hortumcu ve mafyalaşmış, dünyanın en borçlu ülkeler listesinin en başlarında yer aldığımızda anlayabilecektik.

Ben Sabancı Grubunda çalışmaya başladığımda (1975-1980) T.Özal, yatırım ve finansman müşavirliği yapmaktaydı. Birkaç toplantıya birlikte katıldığımız oldu. Düşünce, proje ve fizibilite önerilerinin tamamı oportünist, yapay ve köşe dönmeciydi. Kısa vadede çok avantajlı görünebiliyordu; ancak uzun vadede hiç de elverişli değildi. Bu göreve devam edemedi ve ayrıldı. Sonradan politikaya gireceğini duyduğumda, *"Eyvah Türkiye (!)"* demiştim.

Darbe hazırlığı içindeki generaller büyük sermaye tarafından kışkırtılıyor...

"Ne duruyorsunuz Paşam? Görmüyor musunuz Vatan elden gidiyor!" "Komünizm hortladı!"

Demirel Hükümeti'nin uygulamaya soktuğu "24 Ocak Kararları", Özel Sektör'ü memnun etmişti; ancak şimdi sermaye için gereken istikrar yoktu; mutlaka bir şeyler yapılmalıydı. Bir şeyler yapabilecek tek güç olarak, tabi Silahlı Kuvvetler görülüyor ve işadamlarımız, ikili ziyaretler ya da kokteyl veya davetlerde karşılaştıkları generallere, açık biçimde: *"Ne duruyorsunuz Paşam? Görmüyor musunuz Vatan elden gidiyor!"* diyorlardı.

Basının önemli bir bölümü, olayları sayfalarında veriş biçimiyle, manşetlere koyduğu kelimeler, anlamlı cümlelerle, artık açık biçimde, Asker'i çağırır olmuştu: *"Bunu kim durduracak?"* veya *"Terör'ün sonu yok!"* şeklinde başlıkları, birkaç günde bir yayımladığı gibi; bir bölümü: *"Komünizm hortladı!"*, diğer bir bölümü: *"Faşizm'in ayak sesleri!"* manşetleriyle, bilerek veya bilmeyerek "Müdahale" gerekliliğini vurguluyorlardı; bu telaşın bir nedeni de: Sol Kanat'ın Sağ'dan, Sağ'ın da Sol Kanat'tan gelecek veya o renkte bir askeri müdahaleden kuşkulanmasıydı...

Politikacılar da, tam bir şaşkınlık içindeydiler; askerleri ziyaret edenlerin sayısı giderek artıyordu; örneğin: Adalet Partili Selahat-

tin Kılıç'ın bir komutana: *"Artık bizden bir şey beklemeyin; ne yapacaksanız yapın!"* demesi, Adalet Partisi tabanının "Müdahale istediği" şeklinde bir işaret olarak nitelendiriliyordu.(44)

Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal'ın
Genelkurmay Karargahı'nda Generallere Verdiği Brifing:
"Bu adamlar bu işi çok iyi biliyor; cin gibi adamlar hepsi de; meselenin üzerinde, benim tahminimden çok daha fazla durdular!"

Emin Çölaşan anlatıyor:

24 Ocak Kararları alındıktan sonra, Demirel'le Özal arasında, komutanlara eğer isterlerse, yeni bir brifing verilmesi ve kararların anlatılması konusunda görüş birliğine varıldı.

Çok sayıda general, amiral ve ilgili kurmay subaylar, 10 dakika içerisinde, brifing salonunda toplandılar. Özal kürsüye çıktı ve konuşmasına şöyle başladı:

'Bu konuda ilk ve tek konuşmayı, 8 Ocak 1980 günü, sizlerle yapmıştık; aslında, o konuşmadan sonra, ekonomide ne gibi tedbirler alınacağını herhalde tahmin etmişsinizdir; bu tedbirleri almak zorundaydık. Aksi halde enflasyon, bazı Güney Amerika ülkelerinde olduğu gibi, %300'lere çıkacaktı; Türkiye, bu tedbirlerle ayağa kalkacaktır... Türkiye'nin bugünkü duruma gelmesinin sebepleri arasında, 12 Mart sonrasında uygulanan yanlış politikalar olduğunu sizlere daha önce söylemiştim; buna bir de, bu dönemde rağbet bulan 'Sol Fikirler'i eklemek lazımdır; Türkiye'de sol ve kötü tatbikatlar yapılmış ve memleket büyük zarar görmüştür; kişiler ve makamlar birbirlerin düşmüştür...

Kurumuzu neden 70 lira yaptık? Şunu söyleyeyim ki: 'Kurumuz namusumuzdur...' gibi yanlış anlayışa biz sahip değiliz; biz doların fiyatını 55-58 lira olarak da belirleyebilirdik; ama o zaman Tahtakale'yi çökertemez ve ekonomide şok etkisi yaratamazdık; 70 liralık Kur'u IMF değil, biz istedik...

Yeni uygulayacağımız programda, müteşebbis destek görecektir; hele ihracata yöneliyorsa daha da çok destek görecektir; kısa vadede iç yatırımların fazla artması, enflasyon yaratır; bu yüzden de dış sermayeye ihtiyacımız vardır; ben sermayenin milliyeti ol-

(44) M.Ali Birand, a.g.e., s.184.

duğuna inanmıyorum... şimdi, yabancı bankalara da Türkiye'de şube açma izni verilmiştir; bunların da, dev yatırımlar için sermaye getirmelerini bekleyebiliriz; ayrıca tarihi bağlarımız olan Arap ülkelerinde büyük para vardır; bunlara, özel imtiyazlar verilmelidir.

Türkiye'de petrol mutlaka vardır ve bunun çıkarılması lazımdır. Milli Petrol Politikası, 'Solcular'ın sloganları gibi, TPAO demek değildir. Petrolümüzü bulsun da, kim bulursa bulsun... TPAO'yu değil, memleketi güçlendirmek olmalıdır. TPAO, bütün sahaları kapatmış ve üstüne yatmış durumdadır; arayacak parası yoktur; arama yapamadığımız her alanı yabancı şirketlere açmalıyız...

KİT'lerde, batma korkusu olmalıdır. 24 Ocak 1980 Kararlarından sonra bunlar: Ya düzelirler, bazısı da batarsa batar. 'Bunlar hep vermeye alışmışlar...' derken, özellikle, işçiye vermeye alışmışlardır; böylesine toplu sözleşmeler Özel Sektör'ün en kârlı çalışan kuruluşlarında bile yoktur; böyle Kıdem Tazminatı, hiçbir yerde yoktur.

Grev alanları ve grev mevzuatı mutlaka gözden geçirilmelidir. Grevler ve anarşi, yatırımları birlikte önlemektedir. Demokrasi: Bir başıbozukluk değil, disiplin rejimidir...

... Ancak ciddi gidersek, Türkiye 10 yıl sonra Avrupa'nın pek çok ülkesine yetişmiş olacaktır...

DB Deniz Nakliyat, bizim başımızın belasıdır. Ben aslında böyle Devletçilik anlayışını anlayamıyorum. KİT'lerin devri, her yerde artık geçmiştir..." dedi.

Brifing bitmişti. Özal da, komutanlar da memnun kalmışlardı. Pek çok sorun açıkça tartışılmıştı; Özal, Başbakanlığa gidince, ekibine:

"Yahu, bu adamlar bu işi çok iyi biliyor; cin gibi adamlar hepsi de; meselelerin üzerinde, benim tahminimden çok daha fazla durdular." demiştir.(45)

"...böyle bir belge imzalanır ve bu duyulursa büyük bir skandal olur ve bunun hesabı mutlaka sorulurdu..."

Ama İş Bitirici Özal İmzalıyor...

Emin Çölaşan devamla:

24 Ocak Kararlarının başarılı olabilmesi için, yurtdışından

(45) Emin Çölaşan, "24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1983, s.141.

önemli boyutlara varan kredi sağlanması ve bazı borçların ertelenmesi zorunluydu.

Başbakan Demirel, Müsteşarı Turgut Özal'a direktif verdi: *"Bundan sonra iş senindir; ne yaparsan yap; git kredi bul, borç ertele, nereye gidersen git!"*

Büyükelçi Şükrü Elekdağ, ABD Hükümeti nezdinde gerekli randevuları almıştı; Hazine Bakanı Miller'le bir görüşme yapıldı...

Özal, Dünya Bankası'ndan 300 milyon dolarlık "Yapısal Uyum Kredisi" istiyordu. Dünya Bankası Başkanı McNamara Turgut Özal'a, acı bir gerçeği bildirdi: *"Mr.Özal, size bu krediyi herhalde vereceğiz; benim ve arkadaşlarımın tavrı olumlu; ancak bu konuda Türk Hükümeti'nden bazı taahhütler isteriz!"* dedi.

Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal'ın ağzından Dünya Bankası tarafından kaleme alınan Mektup'ta: Türk Ekonomisi'nin tüm denetiminin bu kuruluşa devredilmesi öngörülüyordu; buna göre Türk Hükümeti, alacağı her ekonomik karardan önce, Dünya Bankası'na haber verecek ve bu kuruluşun onayını alacaktı; yapılacak dışalımlar, önceden Dünya Bankası'na bildirilecek; bu kuruluşun saptayacağı Yatırım Projeleri, programdan çıkarılacaktı. Programa yeni alınacak yatırımlar, önceden Dünya Bankası'na sorulacak; Türkiye, bundan sonra bazı sanayi dallarında yatırım yapmayacaktı, ayrıca geçmiş yıllarda uygulanan ekonomik politikalara yeniden dönülmeyeceği konusunda Türkiye kesin güvence verecekti...

Türk Heyeti'ndeki yetkililer, bu belgeyi okudukları zaman şok geçirdiler; böyle bir belge imzalanır ve bu duyulursa büyük bir skandal olur ve bunun hesabı mutlaka sorulurdu.

Mektup, elçilikle Dünya Bankası arasında gide gele biraz hafifletildi; bazı bölümlerin çıkarılmasına Dünya Bankası razı edildi; ancak ortaya çıkan metin de imzalanacak gibi değildi. Ne yapacağını şaşırmış durumda olan Turgut Özal, Ankara'yı aradı ve Başbakan Süleyman Demirel'e durumu anlattı: *"Abi, hikâye budur; ben imzalamakta tereddüt ediyorum; çok ağır hususlar var, ne yapalım ne dersiniz?", "Turgut kardeşim, sen nasıl münasip görürsen öyle yap; karar senindir; tam yetkilisin!"*

Heyet, Washington'dan New York'a gidecekti. Hazine Genel Müdürü Tunç Bilget, Turgut Özal'ın yanına geldi: *"Efendim, bana sorarsanız, bu mektubu imzalayın, en ağır bölümleri çıkarttık, biz Türkiye olarak, bundan çok daha ağır belgelere de imzâ koymuş-*

tuk; bu işi bitirelim..." dedi.(46)

20 Şubat 1980. Bülent Ecevit'i, asıl rahatsız eden bir başka olay olmuştu: 24 Ocak 1980 Kararları'nın açıklanmasından sonra Ecevit: *"Bu ekonomik model, Türkiye'yi bir Güney Amerika Ülkesi durumuna getirir; gelişme sürecindeki bir ülkede bu model, demokrasiyle bağdaşmaz!.."* diye bir kampanya açmıştı. Ecevit'in bu kampanyasına karşı ilk tepki, aracılar yoluyla, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'den ve kısa bir süre sonra da, daha sert bir biçimde, Genelkurmay 2.Başkanı Orgeneral Haydar Saltık'tan geldi: *"Ne demek istiyor yani?.. Ecevit, Türk Orduları'nı Güney Amerika Orduları'na benzetiyor!.."*(47)

Devlet Başkanı Kenan Evren, 3 Ekim 1980'de Vehbi Koç'tan bir mektup alır. Mektubu okuduktan sonra kendisini 12 Ekim 1980 Pazar günü beklediği haberini iletir. Vehbi Koç, ayrılırken tekliflerini içeren bir mektubu Kenan Evren'e verir; bu tekliflerden 11'incisinde: *"... Turgut Özal hakkında da birtakım dedikodular başlatılmıştır. Turgut Özal, dahi değildir; onun da hataları olabilir; fakat, bu nazik dönemde mevcudun içinde, meselelerimizi en iyi bilen insandır; dedikodulara bakmadan kendisini tutmakta fayda vardır..."* diyordu Vehbi Koç.(48)

Oysa Ecevit ABD, IMF ve Dünya Bankası reçetelerinin çökerttiği Güney Amerika ülkelerini örnek gösteriyordu. Türkiye'de 24 Ocakta başlayan süreç sonunda Güney Amerika ülkeleriyle birlikte IMF'ye en borçlu ülkeler listesinin başlarına çıkmıştır.

İşçi dövizlerinde beklenen artış olmuyordu, içeride ise sıkı para politikası ciddiyetle uygulanıyor; Turgut Özal IMF tarafından konulan para limitlerinin aşılmaması için büyük çaba harcıyordu. Türkiye, kısa süre sonra IMF'yle Washington'da başlayacak 'Stand By' (destek) anlaşması görüşmelerine hazırlanıyordu.

MİT'e Göre: "Genelkurmay Başkanı Kenan Evren ve Kuvvet Komutanları, 'Sıkıyönetim Komutanları'nı tek tek dolaşarak 'Müdahale Kararı'na onay aldılar..." 2 Nisan 1980

Hiram Abbas: "4-16 1980, Genelkurmay Başkanı Kenan Evren

(46) Emin Çölaşan, a.g.e., s.152.
(47) M.Ali Birand, a.g.e., s.174. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.509
(48) Kenan Evren, a.g.e., s.9. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.510.

ve Kuvvet Komutanları, Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Haydar Saltık Başkanlığı'ndaki 'Grup' tarafından hazırlanan, 'Müdahale Stratejisi'ni içeren 'Bayrak Harekâtı' dosyasını incelediler ve 2 Nisan 1980 günü, 'Sıkıyönetim Komutanları'nı tektek dolaşarak 'Müdahale Kararı'na onay aldılar..."(49)

Türk Genelkurmay'ını Terleten Sorular

"Türk Ordusu ne yapmayı düşünüyor?"
General Rogers
"Politikacılarınız aylardır bir Cumhurbaşkan'ı seçemediler."
General Jones
"Siz ne yapmayı planlıyorsunuz?"
Oramiral Sheer

Kenan Evren: "5 Mayıs 1980 akşamı Başbakan Demirel'in yanından Genelkurmay'a döndüm; 2.Başkan Orgeneral Haydar Saltık'a durumu anlattım ve şu emri verdim: '7 Mayıs 1980 günü, NATO Askeri Komite ve Shapex tatbikatına gideceğim; dönünceye kadar bütün hazırlıklar tamamlansın; Radyo ve Televizyon'a verilecek tebliğler, beyanatlar da hazırlansın; bu partilerin memleketi felakete sürüklemelerine daha fazla seyirci kalamayız. Brüksel'den dönüşte, artık bu işi halledelim!' Bu fikrimi, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin'e de söyledim. 7 Mayıs 1980 günü, eşimle birlikte Brüksel'e hareket ettim..."(50)

Uyarı mektubundan sonraki hareketsizlik karşısında, Washington'daki bazı komite toplantılarında, CIA ve Pentagon, generallerin bir 'Müdahale'den çekiniyor olabilecekleri varsayımını ileri sürmeye başladılar. Böyle bir varsayım, hemen ardından, ne yöne gidebileceği belli olmayan bir 'Albaylar Harekâtı'nı da başlatabilirdi. Bu kuşku ve kaygılar 1980'nin ilk dört ayında Ankara'daki Amerikan Büyükelçiliği'ne bildiriliyor ve alınan yanıtlar da hep aynı oluyordu: "Türk Silahlı Kuvvetleri arasındaki kontaklarımız, Yüksek Komuta Heyeti'nin dışında, herhangi bir kıpırdanma veya toplantı olmadığını..." bildiriyordu.(51)

(49) Soner Yalçın, Doğan Yurdakul, "Bay Pipo", s.327. Nkl. E.Alatlı, a.g.e., s.522.
(50) Kenan Evren, a.g.e., s.9. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.541.
(51) Washington için 'Askeri Müdahale' gerekliliği 1979 başından itibaren doğmuş; ilk sinyaller 1979 yaz aylarında alınmış; hatta aynı yılın Eylülünde, Beyaz Saray'daki Türkiye yetkilisi Paul Henze İstanbul'a bir konferans için geldiğinde Ankara'ya uğramıştı; zira artık gereği yoktu. Asker yönetime el koyacaktı.

1980 Mayıs ayından itibaren Washington, Ankara'ya sinyallerini artırma kararı verdi. İlk mesaj: Kenan Evren'e ve 2.Başkan Orgeneral Haydar Saltık'a, Brüksel'de verildi.

11 Mayıs 1980 günü, NATO Askeri Komite Toplantısı yapılmış ve o arada **SACEUR**'ün Komutanı General **Rogers**, Ege Komuta Kontrol sorunları ve Yunanistan'ın askeri kanada geri dönüşünü Genelkurmay 2.Başkanı Orgeneral Haydar Saltık'la görüşüyordu. (Türkiye'nin izlediği politikaya aykırı olarak 20 Ekimde kabul edildi. E.Y.) Bir ara söz Türkiye'ye geldi. General Rogers, hiç tereddütsüz sordu: *"Ülkenizdeki kargaşa karşısında, Türk Ordusu ne yapmayı düşünüyor?.."* Orgeneral Haydar Saltık, hiç renk vermedi; zaten bu soruyu bekliyordu; hemen yanıtladı: *"Her zamanki görevimizi sürdürüyoruz!.." "Ancak Ordu'nun Sıkıyönetim'de böylesine geniş şekilde rol almasının sakıncaları da vardır?.." "Evet, Sıkıyönetim nedeniyle bu göreve verilen birliklerin eğitimlerinde bazı güçlükler başladı; ancak, aranın kapatılmasına çalışıyoruz!.."*

Aynı toplantıya katılan Genelkurmay Başkanları onuruna verilen kokteylde, bu defa Orgeneral Kenan Evren sıkıştırıldı. Amerikan Genelkurmay Başkanı Orgeneral **Jones**, bir ara Türk meslektaşını kenara çekti: *"Türkiye'deki gelişmeleri, doğrusu kaygıyla izliyoruz; neler olduğunu anlayabilmek de çok güç; aylardır bir Cumhurbaşkanı bile seçemedi politikacılarınız?.."* Evren'in bu konuşmadan çok canı sıkılmıştı; zaten aynı toplantı sırasında birçok Genelkurmay Başkanı'nın bu yöndeki sorularına muhatap olmuştu; General Jones'a kısaca bir yanıt verip, kokteyldeki bu konuşmaları kesip çıktı. Evren, ertesi gün (12 Mayıs 1980) Türkiye'ye döndü...

Dışişleri Bakanı H.Erkmen'e göre, Brüksel'de bir Müdahale konusu tartışılmıştı. Başbakan Demirel, gülümsedi: *"Yok, Hayrettin Bey, merak etmeyin, bunu bize reva görmezler; zira, biz de onların istedikleri yönde çalışıyoruz, onların üzerinde durdukları Kanunları çıkarıyoruz; karşı taraf (CHP-MSP Muhalefeti) engelliyor!"*

NATO Güneydoğu Karargâhı Komutanı, Amerikalı Oramiral **Sheer**, 1980 ilkbaharına doğru, İstanbul'da, Harp Akademileri'nde bir konuşma yapmaya geldi. Genel konulardan sonra, Güney Kanat'ın sorunlarına ve bölgedeki gelişmelere değindi. Ardından Türkiye'ye geçti: *"Türkiye'de enflasyon %100 civarında sürerken, güçlü bir savunma gerçekleştirilemez; uygulamaya konulan İstikrar Programı* (24 Ocak 1980 Kararları) *çok önemlidir ve mutlaka*

aksamadan sürdürülmesi gerekir; oysa, bir yandan müthiş bir anarşi ve belirginsizlik var; böylesine büyük bir tehlike karşısında, ben size sormak isterim; siz ne yapmayı planlıyorsunuz?" Mesaj, son derece açıktı...

8 Haziran 1980 günü, Ankara'daki ABD Büyükelçiliği'nin bir araya getirdiği bir gazeteciler grubu, Viyana'daki **MBFR** (Çok Taraflı, Karşılıklı ve Dengeli Kuvvet İndirimi) görüşmelerindeki, Amerikan Delegasyonu'nu ziyaret etmişti. Delegasyon Sözcüsü Aurelius **Fernandez**, Hürriyet Gazetesi Yazı İşleri sorumlularından Zafer Toraman ile konuşuyordu: *"Daha önce, çok daha az terör, Darbe getirmişti; şimdi ne oluyor?", "Siz, bir Darbe mi bekliyorsunuz?' 'Yoo, bir mukayese yapmak istedim!' 'Türk Ordusu, böyle bir Darbe yapsa, Amerika ve NATO'nun tepkileri ne olur?", "Siviller, Müdahale'ye yumuşak tepki gösterirler; askeri kanadı bilemem!"*

Yine Gazeteciler Grubu önünde, birkaç gün sonra, OECD'de Türkiye dosyasına bakan **Alfred Kuhn** da şunları söylüyordu: *'Başbakan Demirel, politik oynuyor ve IMF'nin koyduğu kredi limitlerini kullanmak için baskı yapıyor; ücret artışlarını, Demokratik Ülkeler'de kontrol etmek güç; oysa, ücretler mutlaka dondurulmalıdır. 24 Ocak Kararları büyük bir atılımdır ve mutlaka sürdürülmelidir!..'*

Daha da açık ve tüm Batı dünyası askeri çevrelerinin okuduğu **'US Armed Forces** (Amerikan Silahlı Kuvvetleri) dergisinin Haziran 1980 sayısında, mesaj tekrarlanıyordu: "Türkiye'deki gelişmeler öyle bir noktaya gelmiştir ki, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Müdahalesi'nden başka bir çıkış noktası görülememektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri Müdahale edecek; ancak, gelişmeleri uzun vadede Ordu düzenleyecektir..."(52)

Türkiye'yi Çok Sevdikleri İçin mi? Yoksa 1979'un SSCB ve İmam Humeyni Paniği mi?

Yukarıda görüldüğü gibi ABD ve NATO'nun TSK üst komuta heyeti üzerinde büyük bir baskısı oluşmuştu. IMF de kendi cephesinden bastırıyordu. Hepsi de Türkiye'nin askeri ve ekonomik işlerine doğrudan karışmakta, bir an evvel ordunun müdahale etmesini yani darbeyi çözüm olarak göstermektedirler. Peki neden bu telaş, bu baskı? Türkiye'yi çok sevdikleri için mi?

(52) M.Ali Birand, a.g.e., s.193-197.

1964'te Kıbns olaylarıyla başlayan ABD-Türkiye kopuşması ve 1974'te uygulanan askeri, ekonomik ambargoyu fiilen uygulayan ABD ve buna sessiz kalan AB, yıllar boyu Türkiye'yi umursamazken, şimdilerde ne olmuştu da yeniden Türkiye'ye yönelmişlerdi. Şubat 1979'da İran İslâm Devrimi gerçekleşti. Kasım 1979'da ABD'nin Tahran Büyükelçiliği işgal edildi. SSCB, Aralık 1979'da Afganistan'ı işgal etti. Radikal İran, ılımlı İslâmla; SSCB ise Yeşil Kuşakla (Brzezinski'nin METO projesi) çevrelenmeliydi. Bunlar için anahtar ülke Türkiye'ydi. Carter doktrini uygulanmalıydı.

Batı'yı rahasız eden İmam Humeyni'ydi. O İran'a ayak basar basmaz, ABD'nin kuklası Şah R.Pehlevi'yi devirmişti. ABD'ye şeytan diyen Müslüman Araplara Kudüs'ü hedef göstererek İsrail'i panikleten İran İslâm Devrimi ve daha kuzeydeki büyük hedef SSCB harekâtı başlatılmıştı. Türkiye kuzeyden, Saddam Hüseyin Güneybatı'dan bu harekât için kullanılacaktı. Oysa birkaç sayfa ileride görüleceği gibi Türk Ordusu tepeden tırnağa terör ve sıkıyönetime angaje olmuş, kışlasından çıkıp sokaklara dağılmıştı. Bunu yaratan nedenlerin bir an önce ortadan kaldırılması gerekiyordu; yani müdahale yapılmalıydı.

"Müdahale'den başka çıkar yol olmadığına karar verdik!.."
Kenan Evren

Kenan Evren anlatıyor:

18 Mayıs 1980 Pazar olmasına rağmen, Kuvvet Komutanlan, Jandarma Genel Komutanı ve 2.Başkan'ın katıldığı bir toplantı yaptık. Memleketin içinde bulunduğu durumu tekrar gözden geçirdik. Bu arada, parti başkanlarına yapılması düşünülen ikinci 'İkaz Mektubu' konusunda da görüştük. Bunun bir fayda sağlamayacağına, Müdahale'den başka çıkar yol olmadığına karar verdik.

Ancak, ben: *"Ordu Komutanlıklan ile kolordu seviyesindeki komutanlann da, bu konudaki fikirlerinin alınması gerektiğini..."* öne sürünce, hepsi tarafından tasvip gördü; buna göre de, bütün hazırlıklann Temmuzun ilk haftasına kadar bitirilmesine karar verildi.

19 Mayıs Gösterileri'nin yapıldığı stadyumda Başbakan Demirel'e konuyu açtım. Müsadesini alıp, gece yarısı Lahey'e hareket ettim. 23 Mayısa kadar Lahey'de kaldım. Aynı gün Türkiye'ye hareket ettim...

19 Mayıs 1980 gece yansı Lahey'e hareket ederken, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin'e: *"Dönüşte beni İstanbul Yeşilköy Havaalanı'nda karşılamasını ve İstanbul'da Ordu ve Kolordu komutanlarıyla 18 Mayıs günü kararlaştırdığımız, yönetime el koyma hususunu görüşeceğimizi..."* söyledim.

24 Mayıs 1980'de, 1. Ordu Karargahı'nda: Ordu Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ, Harp Akademileri Komutanı ve Kolordu seviyesindeki komutanlarla bir toplantı yaptık. Onlann ne düşündüklerini sordum. Hepsi de artık bir Müdahalenin zaruretine inanmışlardı. Kendilerine, bizim de aynı kanaati taşıdığımızı belirttim; ertesi 25 Mayıs 1980 günü Ankara'ya döndüm...

Genelkurmay bu defa kararlı gibi duruyordu. Müdahale kaçınılmazdı. Çünkü dış baskılar artarken, içeride de karanlık eller tarafından desteklenen çatışmalar ve provokasyonlar devam ediyordu. MHP'li Gün Sazak'ın 27 Mayısta öldürülmesinin karşılığı, ertesi gün Çorumlu Aleviler'den çıkanldı.

Kenan Evren anlatıyor:

Evvela 100 kadar MHP'li gencin, Gün Sazak'ın öldürülmesini protesto maksadıyla başlattığı olaylara, Güvenlik Kuvvetleri müdahale etmeyince, bazı 'Sol Görüşlü' olarak bilinen kişilerin işyerlerinin taşlanması, tahrip edilmesi ve yağmalanması şekline dönüşmüş; bu olaylarda Polis müdahale etmemiş ve ilgilenmemişti. Olaylar 29 Mayıs 1980 akşamüzeri de devam etmiş ve çarşıdaki 'Aleviler'e ait dükkanlann tahrip edilmesine başlanmıştı. Buna misillerne olarak 'Aleviler'in bindiği bir otomobilden, 'Sünniler'in bulunduğu sokaklara, silahla rasgele ateş açıldığı ve bazı kişilerin öldürüldüğü haberi...' yayılınca, olaylar gittikçe büyümüş; bunun üzerine Alevi vatandaşlar, bir mahallede toplanarak, sokaklara barikatlar kurmuşlar ve böylece hem MHP'lilerin hem de Güvenlik Kuvvetleri'nin girmelerini ve görev yapmalannı engellemişlerdi.(53)

Bu arada NATO Generali Jones'in şikayetçi olduğu Cumhurbaşkanı'nın seçilemeyişi ile ilgili durumu sürmekteydi. 3 Haziranda yapılan 87. turda emekli orgeneraller M.Batur 293, F.Türün 211 oy aldılar. Turlar devam ededursun, Demirel Hükümeti IMF'ye niyet mektubu yazarak, *"Ne derseniz yapacagız,"* demekte; Erbakan ise Demirel için *"Bu Hükümet'in takip ettiği tek mesele vardır:*

(53) Kenan Evren, a.g.e., 5.11.1990, s.9. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.553.

Türkiye'yi İslâm Alemi'nden koparârak, Avrupa Hıristiyan potasında eritmek ve Batı mandasına teslim etmektir!.."

Hal böyleyken Genelkurmay nafile müdahalesi için bir isim bulmuştur: "Bayrak Harekâtı".

"Harekât emrinin hazır olmasını istemiştim."

Kenan Evren

Kenan Evren devamla:

Fransa Genelkurmay Başkanı, birkaç ay evvel, beni ülkesine davet etmişti. Genelkurmay Başkanı Orgeneral **Merry**'nin bu davetini kabul etmiş ve ziyaret tarihi olarak da 8 Haziran 1980 tarihini kararlaştırmıştım.

Fransa'ya yapacağım bu seyahatten evvel, yönetime el koyma harekâtının icrası için, bütün Silahlı Kuvvetlere verilecek Harekât Emri'nin hazır olmasını istemiştim. Harekât Emri'ni, 2.Başkan Orgeneral Haydar Saltık, 4 Haziran 1980 günü bana takdim etti. Harekât'ın bellemiğini İstanbul teşkil edecekti. Onun için, İstanbul Sıkıyönetim ve 1. Ordu Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ ile bu 'Harekât Emri' üzerinde görüşmek ve teklifleri varsa, onları da dinlemek ve uygun olanlarını emre dahil etmek istiyordum; bunun için İstanbul'a hareket ettim. Orada 'Bayrak Harekâtı' üzerinde ufak tefek değişiklikler yaparak, emri, Genelkurmay İstihbarat Başkanı ile Ankara'ya gönderdim...(54)

Bu arada AP Hükümeti'ni verdiği destekle ayakta tutan Erbakan, kendisine başbakanlık garantisi verilirse, Demirel'i devirmek üzere Ecevit'le gizli bir görüşme yapacaktı. Ona göre ülkeyi bu kötü gidişten ancak kendisi kurtarabilirdi!

"18 ayda 4000 cinayet işlenmişti. Askeri mahkemeler dahil, Devlet ceza veremiyordu."

Kenan Evren

Erbakan Başbakanlık hayalleri kuradursun, Kenan Evren'in derdi, faili meçhul cinayetler, ceza veremeyen mahkemelerdi ve şöyle diyordu:

"Aşağı yukarı günde 80 davanın neticelendiği bu durumda, her geçen gün 72 davanın mahkemelerin önünde duran büyük sa-

(54) Kenan Evren, a.g.e., 5.11.1990, s.9. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.568.

yıdaki davalara eklendiğini gördük. 18 ay zarfında 4000'i aşan cinayet hadisesi olmuştur. 4000'e yakın cinayet hadisesi olduğu halde, Meclis'in önüne bir tek idam kararı gelmemiştir!..

Memleketi, kasıp kavuran bu yangının karşısında Devlet'in, adeta, ceza veremez hali devam ediyor. Ceza veremez haline nasıl bir çare bulunacağını da, şu ana kadar, hiç olmazsa bir Anayasa meselesi yapmadan, bir yere varamadık. Ceza veremeyen Devlet durumundan çıkamadık. Çok önemli cezalar verilemedi. Esasen sivil mahkemelerde bu tutum vardı; askeri mahkemelerde de, aşağı yukarı aynı durumla karşı karşıya kaldık."(55)

Evren'in bu yakınması, verdiği cinayet ve olay sayıları yükseldi. Ancak bu olayları yapanların sayısı gerçekte çok azdı. 60 milyonun belki de binde biri eylem yapıyor, tüm Türkiye endişe içinde seyrediyordu. Yarattıkları terör havasıyla, ülkenin topyekûn uçuruma yuvarlandığı izlenimini vermekte çok başarılıydılar. Evren 27 Ağustos 1979'daki Silahlı Kuvvetler günü dolayısıyla yayınladığı mesajında: *"Bu satılmış zavallılar bir avuçtu."* demiştir. Başbakan Demirel 4 Aralıkta şöyle demiştir: *"Türkiye'yi rahatsız eden nedir? Bir avuç maceracı."* Özal da 14-15 Eylül 1984'te İstanbul'da düzenlenen "Ülkemizi 12 Eylüle Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerindeki Oyunlar" sempozyumunda *"Bunların sayıları çok fazla değildir."* dememiş miydi?

Gerçek suçlular yakalanamazken veya yakalanan elebaşları ellerini, kollarını sallayarak hapishanelerden çıkarken, çok daha fazla sayıdaki zanlı veya suçsuz tutuklular için mahkemeler delil bulmakta zorlanıyorlardı. Perişan haldeki tutuk evleri ve nezarethaneler dolup taşmıştı. Suçlu, suçsuz onbinlerce kişi buralarda insanlık dışı koşullarda haftalarca gözaltında tutuluyordu. Bir avuç insan nasıl olmuşta, Türkiye'yi bu hale düşürmüştü?

Aşağıda görüleceği gibi, Sıkıyönetim komutanları da çaresizlik içindeydiler. Siyasiler sütre gerisine çekilmiş, sivil idare çökmüş, askerler her derde deva olarak görülmeye başlanmıştı. Aracı yolda arıza yapandan, kirletilen çevreye, vatandaşa kazık atan esnaftan, elektriği kesilen eve kadar her şikâyetten bunalmışlardı. Kim sorumlu, kim suçlu, kim suçsuz anlamak ve gereğini yapmak neredeyse imkânsız hale gelmişti. Bu durum siyasilerin seçim meydan-

(55) Kenan Evren, a.g.e.,6.11.1990, s.9. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.572.

larında *"Ey vatandaş biz her derdinize çare bulacağız; yeter ki bize oy verin."* popülizminin sonucuydu. Ancak bunun yükü seçilmişlere değil, sıkıyönetim ilan eden atanmışların sırtına yüklenmişti.

Bunlara örnek olarak aşağıda 6. Kolordu ile Adana, Kahramanmaraş, Adıyaman, Gaziantep, Hatay ve Mersin illeri Sıkıyönetim Komutanı **Nevzat Bölügiray** ile 1.Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ'un anlattıkları, diğer tüm komutanlar için de geçerli olan çok düşündürücü örneklerdir. Bunların özeti: **Partizanlaşmış, çürümüş, çökmeye yüz tutmuş sivil idare ile bu durum karşısında şaşkınlık içinde kalan askerlerdir.**

"Partizanca bir düşünceyle atanan bir amir, çevresinde dalga dalga partizan çemberi yaratma çabasına girişebiliyordu."

Nevzat Bölügiray

Nevzat Bölügiray anlatıyor:

Valilerden sonra, bölge müdürleri, müdürler, sıralı amir ve memurların atamalarına da sıra gelmişti. Yeni Hükümet güvenoyu aldıktan sonra, atama trafiği daha da yoğunlaşacaktı. Gidenler, gelenler birbirlerini kovalıyor ve çoğu zaman nerede, kimin bulunduğunu izleyemez oluyorduk... Bu kargaşa iki, üç ay kadar sürecek ve sonunda herkes yeni görev yerine oturmuş olacaktı. Ancak, bu kez de göreve gelen amirlerin odacıya, kapıcıya kadar varan personel tasfiyesi başlayacaktı. Çünkü özellikle partizanca bir düşünceyle atanan bir amir, çerçevesinde de dalga dalga partizan çemberi yaratma çabasına girişebiliyordu. Özellikle alt kademelerdeki bu uygulamalar, bizi de ilerki aylarda bir hayli uğraştıracaktı.

Geçmiş yıllarda, Türkiye'de her iktidar değişmesinde, yalnız hükümetlerin değil, devletin de değiştiğini basından izlemiştik. Bunu biliyorduk da, bu kez bu "atanma senaryosu"nun içinde yer almıştık. Olayı yaşıyorduk.(56)

(56) Nevzat Bölügiray, "Sokaktaki Asker, Bir Sıkıyönetim Komutanının 12 Eylül Öncesi Anıları", Milliyet Yayınları, 1989, s.210.

Bakan Gülcigil: ***"Efendim, emir veriyorum ama yapmıyorlar."***
Demirel: ***"Kim yapmıyor?"***
Bakan Gülcigil: ***"Emniyet Genel Müdürü yapmıyor efendim. Kaç kere kendisini uyardım, ama yine de yapmıyor. Vallahi ben de şaşırdım kaldım."***

Emniyet örgütünün silah, araç, gereç, eğitim vb. birçok eksiği de sürmektedir. Uzman personel çok yetersizdir. Bu ve daha birçok ayrıntıyı içeren hazırladığımız "Polis Etüdü" belgesini 10 Ekim 1979 tarihinde CHP Hükümeti'ne gönderdim. Siz gelince, belki bulunamaz diye, yeniden hazırlayıp, 14 Aralık 1979'da Başbakanlık ve İçişleri Bakanlığı'na gönderdik. Her şey orada bulunuyor.

Demirel güldü.

"O dosya kaybolmuştur Paşam, kaybolmuştur. Ben de görmedim. Yanınızda var mı?"

Aylardır, her toplantıda açıklayıp da bir türlü derdimi anlatamadığım "Etüd"ü çantamdan çıkarıp Başbakan'a gösterdim.

Demirel "Etüd dosyası"nı elimden aldı ve Sayın Ekrem Ceyhun'a uzatarak:

"Ceyhun, şunun hemen bir fotokopisini çektirin ve bana verin. Bir süre sonra dosyanın aslı bana, fotokopisi Başbakan'a veriliyordu."

Bu arada bizim konuşmamız sürüyordu.

Demirel, İçişleri Bakanı'na döndü:

"Doktor, (İçişleri Bakanına böyle söylüyordu.) Paşamın bu istekleri neden yapılmıyor?"

İçişleri Bakanı'nın ne "Etüd"ü ve ne de sıkıyönetim önerilerini o anda anımsadığı anlaşılıyordu. Bu nedenle, Başbakan'ın sorularına somut yanıtlar yerine, "İnceleyeceğim Beyefendi" türünden yanıtlar veriyordu.

Ben konuları açtıkça, giderek sıkışan Sayın Gülcigil sonunda çok garip bir açıklamada bulunuyordu:

"Efendim, emir veriyorum ama yapmıyorlar."

"Kim yapmıyor?"

"Emniyet Genel Müdürü yapmıyor efendim. Kaç kere kendisini uyardım, ama yine de yapmıyor. Vallahi ben de şaşırdım kaldım."

Başbakan önüne baktı bir süre. Ben ise bir bakanın emrindeki bir görevliye verdiği emirleri dinletememesini büyük bir hayret ve şaşkınlıkla dinliyordum. Belki de sivil yönetimde böyle şeyler do-

ğal görülebiliyordu da ben ilk kez tanık olduğum için bu denli şaşırıyordum.

Bizler bir emir verildi mi, bu emri yapmanın ve yaptırmanın dışında hiçbir özür bilmediğimiz için, bu açıklama bana olağanüstü garip gelmişti. Demek ki aylardır bizim yazıp çizdiğimiz, dil döküp durmadan anlattığımız dertler, istekler böylece güme gidiyordu anlaşılan. Acaba diğer bakanlıklar nasıldı?

Bu sırada Sayın Gülcigil'in karşısında oturan Sayın Fahir Ersoy, İçişleri Bakanına şöyle sesleniyordu:

"Sen onu ayır ayır, başka birini bul. Başka birini..."

Konunun kişilere dayanması canımı sıkmıştı. Ben hiç kimseyi hedef almıyor, genel konuşuyordum.

Konuşmalar sürerken Gen. Kur.Başkanı bir toplantıya yetişmesi gerektiğini bildirerek Konut'tan ayrıldı.(57)

"Yahu, orası ahır olmuş ahır."

Süleyman Demirel

Ben, Milli Eğitim ile ilgili konulara geçmiştim:

"Okullar perişandır. Birçok kez bu durum yazılmış, söylenmiş ne yazık ki fazla bir ilgi görmemiştir. Baktım olacak gibi değil, ast komutanlara emir vererek, okulların onarımı ve bakımları ile ilgilenmelerini istedim. Bazıları as kere temizletildi. Adana'da sadece bir liseden yirmi askeri kamyon çöp çıkarıldı. Camları, çerçeveleri, sıraları, yazı tahtaları kırık, kaloriferleri yanmaz. Böyle bir ortamda okuyan öğrenciler, herhalde pek de olumlu bir ruh ve düşünce yapısına sahip olamazlar."

Sayın Demirel, bu kez de Milli Eğitim Bakanı Sayın Fahir Ersoy'a bakarak ve ağız dolusu bir deyişle:

"Yahu, orası ahır olmuş ahır." diyordu.

"Bunlar bizim görevimiz mi? Okul yöneticileri atanmaz, disiplin ve ilgi sağlanmaz, ilgililer ilgi göstermezler, herkes tam olarak görevini yapmaz ise okullar da, ülke de bu duruma gelir. Daha birçok önerilerimiz, dosyalarda kalmaktadır."

Sayın Ersoy, okullara müdür bulamadıklarını, bulup aradıklarının ise bir neden uydurarak göreve gitmediklerini anlatıyordu.

Bir hayli zaman geçmişti. Benden de birkaç örnek istenmişti

(57) Nevzat Bölügiray, a.g.e., s.426.

zaten. Yasal, yönetimsel, ekonomik ve sosyal önerilerimi de dosyalarda ayrıntılarıyla bulunduğuna değinerek konuşmamı noktalıyordum.

Sayın Demirel, hafifçe geriye yaslanarak ve gözlerime bakarak: "Paşam, siz hiç çekinmeyin, hepimiz sizin arkanızdayız." diyerek toplantıyı kapattı. Hiçbir yanıt vermedim. Neden, kimden çekineyim ki? Neyi kastetti acaba? Ancak, yine de Başbakan'ın bu yakın desteği beni sevindirmişti. Masadan kalktık ve ben konuttan ayrıldım. Ayrılırken karışık duygular içindeydim. İlk kez bir Başbakan ve bazı bakanlarla böylesine yakın, baş başa bulunuyordum. Bazı konularda ne kadar boşuna gayret harcadığım düşüncesine kapılıyordum. Acaba, boşuna mı kürek çekiyorduk ne?

Bazı devlet kadrolarının ne kadar niteliksiz ve yeteneksiz kişilerce işgal edildiğine bir türlü inanmak istemiyordum; ama böyleydi. Böylesine kadrolarla memleketin neden bir türlü düzelemediğini, hatta neden hâlâ batmadığını, hayretle bir kez daha kendime soruyordum.(58)

"Gözaltı yerine konulan insanlar ise taşların üzerinde ve açıkta yatıyorlardı."

Nevzat Bölügiray

Denetlediğim polis karakollarındaki gözaltı (nezaret) yerleri, ya binaların altında ya da aynı katta bulunuyordu. Buraları, sadece dört duvardan oluşan çok pis yerlerdi. İşkence, en büyük kaygılarımdan biriydi. Bu nedenle, bazı albaylara, polis gözaltı yerlerini denetleyerek, işkencede kullanılan araç gereç olup olmadığını incelemeleri görevini verdim. Denetleme sonunda, birkaç gözaltı yerinde duvarlara çakılı zincirler ve kelepçeler dışında herhangi bir işkence aracı görülmemişti. İşkencede kullanılabileceği kuşkusunu yaratabilecek hiçbir aracın, gözaltı yerlerinde bulundurulmaması hususunda emir yayınlıyordum ve bunların kaldırılmasını istiyordum.

Gözaltı yerine konulan insanlar ise taşların üzerinde ve açıkta yatıyorlardı. Bunlara hiç değilse tahta sıralar (Eskiler kerevet derlerdi) yapılması, bir battaniye verilmesi uygun olur diye düşündüm, ama bu sıkıyönetim gücünün çok üstünde bir harcama gerektirirdi. Yaptırılması için İçişleri Bakanlığı'na yaptığım önerimin

(58) Nevzat Bölügiray, a.g.e., s.426.

ise gerçekleştiğini ben göremedim.(59)

Çukurova Üniversitesi'nden dört profesör, protokol gereği bana ziyarete gelmişlerdi. Söyleşimiz kısa sürede ülkenin içinde bulunduğu son duruma geldi. Gerçi o günlerde, her yerde baş konu bu değil miydi?

Profesörlerden biri, benim aldığım geniş güvenlik önlemlerini övdükten sonra, konuşmasını şöyle sürdürdü: *"Paşam, inanın eşyalarımı toplamıştım. Benden önce buradan kaçan bazı arkadaşlarım gibi, ben de burayı terk edecektim. Siz geldikten sonra kararımı değiştirdim, gitmekten vazgeçtim. Ben gerçekte sosyal demokrat kafalı biriyim ve tutardım. Şimdi ise 'keşke elim kınlsaydı da oyumu ona vermeseydim' diyorum. Şu memleketin durumuna bir bakın. Ne hale geldi. Allah hepsini..."*

Yanıt vermedim. Sadece sesizce dinledim.(60)

"Her dönem yeni dava dosyaları gelmekte ve dosya sayısı giderek yığılmaktadır."

Nevzat Bölügiray

Bölügiray devamla:

15 Şubat-15 Mart 1980 tarihleri arasında bir aylık dönemde olan olayları sayısal olarak özetliyorum:

205 olay olmuş, bunun 160'ı Adana'da olmuştur.

Bu olayların 51'inin faili belirlenmiş, gerisinin faili belirsiz kalmıştır. 32 kişi yaralanmış, 24'ü Adana'da olmuştur. Olayların 85'i sol eylemciler, 38'i sağ eylemciler, 4'ü bölücüler tarafından yapılmış, 78'inin yönü belli olamamıştır. Öldürülen 9 kişinin 3'ü aşırı sağ, 1'i aşırı sol eğilimli olup 5'inin eğilimi belli değildir. Toplam olarak, 86 tabanca, 8 otomatik tüfek, 6 piyade tüfeği, 4 otomatik tüfek ve 3131 mermi, 14 dinamit lokumu ele geçmiştir.

Faillerin %75'ini askeri kuvvetler, %17'sini polis, %8'ini de ortak timler yakalamıştır.

Bu güne kadar Sıkıyönetim As. Savcılığı'nda birikmiş dosya

(59) Sabancı Grubunda çalıştığım sıralarda Adana'ya gelen bir uzman konuğumuz ile saat 12.00'yi birkaç dakika geçtiği için sokağa çıkma yasağını ihlalden inzibatlar tarafından karakola götürüldük. Nezarette başkomserin odası dahil her yer balık istifi gibi insan doluydu. Bu nedenle sabaha kadar koridorda ayakta tutulduk. Kendileri de böyle bir ortam ve imkânsızlıklar nedeniyle üzgün ve bezgindiler. E.Y.
(60) Nevzat Bölügiray, a.g.e., s.160, 416.

sayısı 2902'dir. 365 kişi gözaltında, 1244 kişi tutuklu bulunmaktadır. (500'e yakını Kahramanmaraş Davası'ndandır.)

Sıkıyönetim Askeri Savcılığı, bir ayda 5 iddianame hazırlamış, Askeri Mahkemeler ise 18 karar vermiştir. Bu kararların, 6'sı kovuşturmaya yer olmadığını, 7'si bir aya, 15'ine de bir aydan bir yıla kadar ceza verilmiştir.

Görüldüğü gibi ağır suç ve örgüt davalarında bir gelişme yoktur. Her dönem yeni dava dosyaları gelmekte ve dosya sayısı giderek yığılmaktadır.(61)

"Sekiz, on kişiydiler sanıyorum. Askerler derhal harekete geçince, insanların arasında gizlenip onlara ateşe başladılar."

Subay, Adana Küçük Saat semtinde yaşanan bir olayı anlatıyor:

"Komutanım, önceden bütün köşelere, halkın arasına yerleşmişler, önce beş-altı köşeden birden havaya ateş ederek, halkta büyük bir panik yarattılar. Sekiz, on kişiydiler sanıyorum. Askerler derhal harekete geçince, insanların arasında gizlenip onlara ateşe başladılar. Bazılarıyla adeta göz göze geldik. Önce yoğun ateş altında sinen ve ateş edemeyen askerler, sonradan yan sokaklara dağılıp kaçan teröristleri yakalamak için koştuklarında kimseyi bulamıyorlardı. Bir koşmaca başladı. Havaya bile ateş etmekten çekiniyorduk. Ya mermiler duvarlara çarpıp seker de halka zarar verirse diye. Kalabalığın arasından birkaç saniye görebildiğimiz bu kişileri, bunca insan içinde ayırt etmek, bizim erlerimiz için çok güç bir olaydı."

"Peki, yan sokaklara kaçanları izlemediniz mi?"

"Çoğu halkın arasına karışıp kaybolmayı becerdi. Kimileri de kıyafet değiştirip kaçmayı başardılar."

"Nasıl?"

"Bu olayda, teröristleri izleyen bir ekip, biri kırmızı diğeri mavi montlu ikisini seçebilmişlerdi. Bir köşeyi dönünce bunlar yok olmuştu. Çünkü montlarını çıkarıp ya bir yere sakladılar ya da bir yere attılar. Sonuçta aciz kalıyoruz komutanım, aciz..."(62)

---

(61) Nevzat Bölügiray, a.g.e., s.160, 416.
(62) Nevzat Bölügiray, a.g.e., s.233.

"Ecevit: Üç parti lideri el ele vermelidir."

"Üstündağ: Bu hükümetle Anayasa değişikliği yapılmaz."

"Zile'de olaylar. Bir ölü, 12 yaralı. Sokağa çıkma yasağı."

"Org. Evren: Ben Faruk Paşa değilim. İşimden de memnunum, Cumhurbaşkanlığı'na aday değilim."

"Ecevit: Demirel'i hesaplaşmaya çağırıyorum."

"Demirel: Enflasyonun, istikrarsızlığın olduğu yerde ot bitmez."

"Mecidiyeköy'de pasaj tarandı. Dört ölü."

"Başbakan, halkın olaylara seyirci kalmasından şikayet etti."

"Korutürk veda törenlerine başlıyor."

"Hilvan'da işçiler tarandı, 6 ölü."

"Korutürk: Ülke, üzerine ölü toprağı serpilmiş gibi olmalı."

"Erbakan: Bize Batı Kulübünden olmayan başkan lazım."

"İslâhiye'de, CHP Gençlik kolu Başkanı öldürüldü."

"Osmaniye Sivil Ceza ve Tutukevi'nden kaçan sekiz mahkûm, ziyaretçiler arasına karışarak kaçmış. Altısı yakalandı. İki sağ eylemci kaçtı."

"Adana'da iki ölü, iki ağır yaralı."

"Demirel: Tepeden inmecilere yağma yok."

"Ecevit: Orduyu zorlamak sakıncalı."

"Urfa'da, Bucaklar ile Apocular çatıştı. Altı ölü, yedi yaralı."

"Erbakan 'İslâm Birliği' kuracaklarını söyledi."

"Polis, 26 ayda 125 şehit verdi."

"Diyarbakır'da bir üsteğmen öldürüldü."

"İki liderin görüşü: Ecevit: Korutürk'ün süresi sona ermeden seçim sonuçlanmalı, Demirel: Reisicumhuru diyalog seçecek değil ya."

"Hilvan'da yem fabrika müdürü ve ilkokul müdürü kurşuna dizildi."

"Meclis bir Başkan adayı bulamadı."

"Üçte iki çoğunluk aranan turlardan birincisi yapıldı. 26.3.1980."

"Ecevit, CHP-AP-MSP Koalisyonu öneriyor."

"318 oy olacak Başkan bulunamadı."

"Nafile turlar tekrar başlıyor. 31.3.1980."

Bu süre içinde ayrıca toplam on dokuz kişi öldürüldü.

"Alman TV Dergisi: "Türkiye'nin hastalığının nedeni iktidar savaşı diyor."

"Amerika Senato Komisyonu Raporu: Türkiye askeri müdahalenin eşiğinde."(63)

"Erbakan, Demirel'e kadayıf yedirdi."

"Ecevit: Diyalog olmadan başkan seçilemez."

"Kayseri CHP İl Başkanı öldürüldü."

"Ankara'da üç kardeşi kurşuna dizdiler."

"Orta okullarda Arapça Kur'anıkerim okutulacak."

"Siverek'te AP binası yakıldı. Trabzon'da dört öğretmen kurşuna dizildi. Cinayet de bitmiyor, nefret de tükenmiyor."

"Ecevit: Husumet ortamından sağcı militan güçler yararlanıyor."

"Eski İçişleri Bakanı: Demirel külhanbeyidir."

"Türkeş: Sağ, terörü metot olarak kullanmaz."

"Meclis'te Başbakanlık için nafile turlar sürüyor."

"Batur adaylıktan çekildi."

"İstanbul'da Fatih Camiindeki mevlüt TV'den verilirken Atatürk'ün adı geçtiğinde 'yuh' çekildi."

"APO dahil 18 teröristin, 19 gün içinde teslim olmazlarsa vurulacaklarına ait 'Vur' emri çıkarıldı."

"Lideri Ermeni Garbis Altınoğlu'nun bulunduğu bir sol örgütün 96 militanı yakalandı. 77'si mahkemece tutuklandı, Garbis yakalanamadı."

"Turgut Özal: IMF 1.600 milyar veriyor."

"Evren: Ata'yı ve emanetini koruyacağız."

"Demirel: Komünistler asla emellerine ulaşamayacaklar."

"Ecevit: Demirel yıkıcıdır."

"Erzurum'da valinin emrine rağmen, 19 Mayısta hiçbir kuruluş Atatürk anıtına çelenk koymadı."

"İki lider Ata'nın huzurunda zoraki el sıkıştılar, sırt sırta döndüler."

"Erbakan: Hükümeti düşüreceğiz."

"Teröristler Tuzla'da Piyade Okul K.generali ayağından vurdular."

"Diyarbakır'da iki polis silah zoruyla 1 milyon haraç istedi."

"Turlar bitmiyor, senato toplanmıyor."

"Ecevit: Türkiye adeta bir Nazi gücünün işgali altında."

"Demirel: Yasal değişiklik yaparız. Cumhurbaşkanı seçilir."

(63) Nevzat Bölügiray, a.g.e., s.429, 439.

"Ecevit: Demirel aldatmaca yapıyor."

"Ecevit: İstenen Anayasa değişikliği demokrasi değil, koyu bir dikta rejimidir."

"Erbakan: AP Türkiye'yi sömürgeleştiriyor."

"Trabzon'da sınava giren öğrenciler tarandı. 2 ölü, 12 yaralı, 26.5.1980."

"MHP'li Gün Sazak öldürüldü. 28.5.1980."

"MHP Sine-i Millete dönelim."

"Bursa'da lise öğrencileri tarandı. 3'ü ağır 5 yaralı."

"MHP ile CHP söz düellosu kızıştı."

"Her yerde nefret ve endişe var. Bazı il ve ilçelerde gösteriler yapıldı. Okullar tatil edildi. Esnaf dükkanlarını açmadı. Olaylarda 20 kişi can verdi. 31.5.1980."

"Demirel halkı soğuk kanlı olmaya çağırdı."

Çorum'da önceki günkü olaylarda 100'e yakın işyeri tahrip edildi. 2 polis şehit, 1 polis ağır yaralı. Şehre askeri birlikler geldi. Sokağa çıkma yasağı kondu. 31.5.1980."

"Adana'da Paksoy yağ fabrikasında 434 işçi greve başladı."

Aynca, çeşitli illerdeki terör olaylarında toplam 61 vatandaş yaşamını yitiriyordu.(64)

Sokaktaki bu trajik insan manzaralarının ardı arkası kesilecek gibi değildi. Öte yandan siyaset sahnesine tekrar dönecek olursak, liderlerin sorun çözmek yerine yine nafile işlerle uğraşmakta olduğunu görüyoruz.

16 Haziran 1980 günü Bülent Ecevit, CHP Parlamento Grubu'nu topladı. AP'yi düşürmek için verilecek Gensoru üzerinde görüşmeler yapılıyor ve bu arada, Genel Başkan da sert şekilde eleştiriliyordu.

Aynı saatlerde Süleyman Demirel, Genişletilmiş Sıkıyönetim Toplantısı'nda, suratı asılmış şekilde Kenan Evren'in okuduğu metni dinliyordu: *"Çıkarılması gereken yasaların hiçbiri Meclis'ten geçmedi; bu şekilde, terör ile mücadele etmemiz imkânsız!.."* cümlesini duyduğunda sevinir gibi oldu.

Demirel'e göre: Bu cümle, askerin CHP'ye bir uyarı mesajıydı. Ecevit ise, Adalet Partisi'nin askeri yanına alıp, onlarla birlikte bir şeyler yapmaya çalıştığını iddia edecektir. Komutanlara göre: Ar-

(64) Nevzat Bölügiray, a.g.e., s.488.

tık, bıçak kemiğe dayanmıştı...

K.Evren: "Hükümeti devraldığı tarihten sonra yaptığı ilk Sıkıyönetim Koordinasyon Toplantısı'nda: *'Para istiyorsanız: Para, insan istiyorsanız: İnsan; Kanun istiyorsanız: Kanun; yetki istiyorsanız: Yetki'yi vereceğim; yeter ki sizler bu 'Anarşi Yangını'nı söndürünüz!..' diyen Başbakan Demirel, aradan altı ay geçtikten sonra: 'Kanunlan çıkarmak ve dolayısıyla yetkileri ve cezalan artırmak gücünün kendisinde bulunmadığını; bu gücün, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde olduğunu.'* söylüyor; oysa iktidara geldiği zaman da Meclis'in aritmetiği aynıydı. Bu aritmetiği bile bile iktidar oldu."(65)

Genişletilmiş Sıkıyönetim ve Milli Güvenlik Kurulu Toplantısı'na katılan tüm komutanlar, 17 Haziran 1980 günü bir araya geldiler; artık herkesin ortak görüşü bir an önce harekât düğmesine basılmasıydı.

Kenan Evren, Kuvvet Komutanlan ve Genelkurmay 2.Başkanı'nı çağırdı ve harekât emrini uzattı: *"Bütün Ordu Komutanları'na: 'Bayrak Planı'nın uygulanmaya giriş günü: 11 Temmuz 1980; saat ise: 04.00'tür!..'*

'Bayrak Planı', özel kuryelerle dağıtılmaya başlandı..."

Bu arada MSP, CHP Kumpası işliyor. Mecliste güven oylaması tezgahlanıyordu. Sonunda Demirel patladı: *"Ne yapıp yapıp güvenoyu almak gibi bir iddiamız yoktur. Güvenoyu verilmediği takdirde Hükümet'i bırakıp gideriz; zorla güzellik olmaz. Yalnız, Hükümet'in yıkılması durumunda meydana gelecek felaketin vebali CHP'ye ait olacaktır. Ben, size yalvaracak değilim; aman bizi yıkmayın diyecek de değilim; mademki Hükümet'e talipsiniz, gelin de şu bizim yaptığımız zamları kaldırın bakalım!.."*

Demirel'in konuşmasına bir CHP'li milletvekili cevap verdi: *"Hükümet olsanız enflasyonu nasıl önleyeceksiniz? Dövizi nasıl bulacaksınız? Yoksa, illüzyona mı talipsiniz? İllüzyonla kağıtlan para mı yapacaksınız? Şimdi, bir yere yazın; bunu unutmayın; CHP'nin iktidara gelmesi çiledir; ıstıraptır; yokluktur; kıtlıktır. Türkiye, zor günler geçirmektedir; alacağınız karar Millet'e hayırlı olsun!.."*(66)

---

(65) Kenan Evren, Milliyet, 16.11.1990, s.9.

(66) Emin Çölaşan, "24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası", Milliyet Yayınları, İstanbul, 1983, s.267.

Siyaset Oyunlarına, Tayin Terfi Beklentileri Eklenince Darbe Yine Erteleniyor

"Bayrak Planı uygulamadan kaldırılmıştır. Plan, kolordulardan geri toplansın!.."

Genelkurmay'ın Emri

2 Temmuz 1980 gecesi, herkes güvenoylamasının sonucunu tartışırken; Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren de durumu yakından izliyordu; Hükümet düşmüş olsa, müdahale, belki de kolaylaşacaktı; oysa şimdi, yeni bir durum belirmişti.

Evren, bu yeni durumu, Kuvvet Komutanları'yla değerlendirdi: *"Galiba, ertelemek gerekecek; yeni güvenoyu almış bir hükümet, güvenoylamasından 9 gün sonra düşürürsek: Bak CHP düşüremedi; arkasına Ordu'yu alıp, birlikte düşürdü derler. Yüksek Şûra toplantısı da yaklaşıyor. Şûra, müdahaleden sonra olursa, tayin ve terfileri gerçekleştirmek güç olur; dondursak, daha başka yorumlar yapılır; oysa, tüm tayin ve terfileri yaptıktan sonra ve herkes yerine gittikten sonra müdahale, daha doğrudur!..."*

Kuvvet Komutanları'ndan birisi: *"Komutanım, OECD borç erteleme görüşmeleri, 22 Temmuza bırakıldı. Ondan önce yapılacak bir müdahale, birçok ülkenin hiç değilse bir süre çekimser davranmasına yol açabilir!..' dedi. Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, Toplantısı'nın sonunda kararını açıkladı: Bu kadar sabrettik, biraz daha bekleyelim!.."*8 Temmuz 1980 günü; Genelkurmaydan, ikinci bir emir çıktı: Bayrak Planı uygulamadan kaldırılmıştır. Plan, kolordulardan geri toplansın!..(67)

Ancak bu erteleme ve planın kolordulardan geri toplanması yeterli olmayacak, yapılan büyük yanlışlık, haftalar sonra farkedilecektir. Ağustos tayin, terfi ayıdır. Kimler emekli olacak, kimler nereye atanacak? Ertelene ertelene elde kalan dosyalar ne olacaktı?

Bayrak Harekâtı Sil Baştan

"Harekât dosyalarını komutanlardan geri toplayın. Biri kızgınlıkla Demirel'e bilgi verebilir."

Kenan Evren

Kenan Evren anlatıyor:

(67) M.Ali Birand, a.g.e., s.213. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.580.

4 Ağustos 1980'de "Yüksek Askeri Şûra" toplanacak, 4 gün süre ile generalliğe terfi edecek albaylarla, bir üst rütbeye terfi edecek general ve amirallerin durumunu görüşecektik. Terfi edemeyen bir kısım korgenerallerle, 4 senesini dolduran orgeneraller, kanuni zorunluluk gereği, emekli edileceklerdi...

Oysa 11 Temmuz 1980'de yürürlüğe konulması düşünülen; fakat ikinci bir emirle uygulaması durdurulan "Bayrak Harkât Emri", bugüne kadar Ordu ve Kolordu Komutanlıkları'nda duruyordu. İhtimal vermemekle beraber, terfi edemeyen bazı Kolordu Komutanları'nın, elindeki "Harekât Emri"ni, kırgınlık veya kızgınlıkla, Başbakan Demirel'e veya bir Bakan'a açıklaması ihtimalini düşünerek, "Bayrak Harekât Emri"ni ihtiva eden dosyaların toplattırılmasını uygun buldum ve gerekli emirleri vererek, 4 Ağustos 1980'den itibaren bu harekât emrinin toplattırılmasını başlattım. Toplama işi 7 Ağustos 1980'de tamamlandı...(68)

"Devlet organları bizi o kadar meşgul etmektedirler ki; bacağımıza o kadar yapışmışlardır ki..."

Necdet Üruğ

3 Ağustos 1980. İstanbul Sıkıyönetim ve 1. Ordu Komutanı Orgeneral Necdet Üruğ: "Sıkıyönetim 16'ıncı ayını tamamlamaktadır. Ancak bu 16 ay içerisinde, maalesef, bazı günler: 35-40 kişinin öldürülmesine varan terör, bütün şiddetiyle, bütün dehşetiyle devam etmektedir. Herkes, her şeyi Sıkıyönetim'den beklemektedir. Peki, diğer Devlet organları ne yapacak? Hapishanelerde isyan çıkar. Sıkıyönetim; vapura mazot bulunamaz: Sıkıyönetim; otobüs yolda bozulur: Sıkıyönetim! Sıkıyönetim'in de bir gücü var; muayyen yetkileri var; vazife ve selahiyeti olmayan ve hele vazifesi başkalarına ait olan bir işi Sıkıyönetim niye üstlensin? Sıkıyönetim Komutanlığı, hakikaten anarşinin üzerine gitmelidir; ama, Devlet organları bizi o kadar meşgul etmektedirler ki; bacağımıza o kadar yapışmışlardır ki, biz gücümüzün yarısını başkalarının yapması gereken işlere harcamaktayız. Bu yüzden, kendi işimizi tam olarak görememekteyiz. Bir Emniyet Müdürü, naçar kalmış, en uçtaki karakollarının askerle korunmasını bizden istemiştir. Bu olacak şey değil... Diğer Devlet kuruluşları da aynı şeyleri yapmaktadır.

(68) Kenan Evren, Milliyet, 9.11.1990, s.9. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.590.

Böyle vazife anlayışı; böyle Devlet anlayışı olmaz efendim. Bu şekilde devam ettiğimiz sürece, Sıkıyönetim'den daha fazlasını beklemeyiniz Sayın Başbakanım... Biz, canımızı veririz; ama canımızı vermekle işler hallolmuyor ki..."(69)

Hükümetin Başı, Muhalefetin Başı Gibi Feryat Ediyor:

"Nerede bu Devlet?"

3 Ağustos 1980 Başbakan Süleyman Demirel

3 Ağustos 1980 Başbakan Süleyman Demirel: "Devlet'i, Devlet gibi arıyoruz; eğer, zaten Devlet, Devlet olsa; Devlet'in polisi eksiksiz olsa; mahkemesi tam işlese; Türkiye bu duruma gelmezdi. Bunları o hale getirmeden bu meselenin içinden çıkamayız. Esasen, Devleti, Devlet haline getirmeden, Devlet'e işlerlik kazandırmadan, devamlı bir sükûneti Türkiye'de sağlamamız mümkün değildir... Mahkemelerimizi işletmeliyiz; işlemiyor... Türkiye Cumhuriyeti Devleti gelmiş tıkanmış mahkemeye: *'Bu kadar oluyor...'* diyemeyiz!

Sol'daki eylemciler: Mevcut nizamı yıkarak, yerine Marksist-Leninist bir Rejim getirmeye uğraşırken; Sağ'dakiler: Devlet'in yanında yer alıp, mevcut nizamı korumaya çalışıyorlar. Bunları söylemekle, Sağ'da eylem yapanları, adam öldürenleri koruyor değilim. Kim suç işlerse cezasını görmelidir. Devlet'e silah çekenle, ona mani olmaya çalışanları bir tutamam.

Devlet, bu mücadeleyi azimle yapıyor; azimle yapmaya devam etmelidir. Bu mücadeleyi Devlet, sadece: *'Askerlerin işidir; efendim Sıkıyönetim Komutanlığı var; Sıkıyönetim onları yapsın...'* diye mi Devlet, Milleti arkasına da alarak bu mücadeleyi yapıyor. *'Efendim, ben ne yapayım, askerler yapmadı, başaramadı...'* demek, fevkalade dalâlet olur..."(70))

Süleyman Demirel, 12 Eylül darbesine 40 gün kala Devletin bu hale gelmesinde sanki hiç payı yokmuş, yaklaşık 20 yıldır illa da başbakanlık mücadelesi o vermemiş, o sırada yani 3 Ağustos 1980 tarihinde uzaklardan gelip oradan geçen bir yabancı gözlemci gibi konuşması; canı burnuna gelmiş sıkıyönetim komutanları ve generaller tarafından büyük bir şaşkınlıkla izlenmişti.

(69)(70) Kenan Evren, Milliyet, 9.111990, s.9. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.592.

Müdahale 5 Eylülden 12 Eylüle Kaydırılıyor
Parti Liderleri Ne Olacaktı?

Kenan Evren anlatıyor:

26 Ağustos 1980 günü Genelkurmay'daki odamda, Kuvvet Komutanları ve Genelkurmay 2.Başkanlığı görevine yeni başlayan Orgeneral Necdet Öztorun ile bir toplantı yaptık. Aramızda uzun görüş teatisinden sonra, Müdahale'nin kaçınılmaz olduğuna ittifakla karar verdik. Toplantı 3 saat devam etti. Bütün ihtimaller gözden geçirildi. Bugüne kadar Devlet Başkanlığı konusunu hiç açmamıştım. Arkadaşlarım da buna değinmemişlerdi.

Yasama görevlerini hangi kuruluş yapacaktı? Bu Harekât'a karşı gelebilecek güçler hangileri olabilir ve onlara karşı ne gibi tedbirler alınması gerekir? Siyasi parti liderleri ne olacaktı? Tutuklamaya gerek var mıydı? Milletvekili ve senatörlerden hangileri gözaltına alınmalıydı? Ankara'da bunları nereye koyacaktık? Yayınlanacak bildiriler hazır mıydı? Ast kademelere hangi tarihte bilgi verilecekti... gibi, akla gelebilecek bütün ihtimaller ve soruları gözden geçirdik.

'Harekât'ın evvela 5 Eylül 1980 Cuma günü yapılmasını uygun bulduk; ancak 2.Başkan Orgeneral Necdet Öztorun, Ankara Sıkıyönetim Komutanı'nın göreve yeni başlaması nedeniyle, 5 Eylüle kadar bütün hazırlıkları tam manasıyla yerine getiremeyeceğini, kendisine ifade ettiğini söyleyince, bir hafta sonraki 12 Eylül 1980 Cuma gününü uygun bulduk...

Cuma gününün uğurlu bir gün olması ve cumartesi ve pazarın da tatil günleri bulunması, bir süre için durduracağımız banka muameleleri, Devlet işleri, hava seferleri iptali gibi konularda bize zorluk çıkarmayacağını düşünmüştük. 'Harekât', 12 Eylül 1980 Cuma sabahı, saat 03.00'te fiilen başlayacaktı...

Hazırlanan müdahale protokolünün metni şöyleydi:

'12 EYLÜL MÜDAHALESİ' PROTOKOLÜ

Toplantı Günü: 26 Ağustos 1980, Salı

Toplantıya katılanlar: Orgeneral Kenan **Evren**, Orgeneral Nurettin **Ersin**, Oramiral Nejat **Tümer**, Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Korgeneral (30 Ağustosta Orgeneral Olacaktı) Necdet **Öztorun**.

1. Gündemdeki konuşmalar ve özetler:

a. Tarih tespiti

Sayın Genelkurmay Başkanı'nın önerisi üzerine 5 Eylül 1980 günü idareye el koyma tarihi olarak incelendi. Komuta Heyetindeki değişiklikler ve bilhassa Ankara Sıkıyönetim ve 4. Kolordu Komutanı'nın hazırlıklarını tam yapması için istediği zaman dikkate alınarak, müştereken 12 Eylül 1980 Cuma günü kararlaştırıldı ve ilgililere 5 ila 12 Eylül günleri arasında idareye el konulacağının tebliğine karar verildi.

b. Hazırlıkların tam yapılabilmesi amacıyla 1 Eylül 1980 tarihinde: Ankara-İstanbul-İzmir ve Adana Sıkıyönetim Komutanları, ast birlik komutanlarına durumu açıklayarak, bu komuta seviyesinde planları geliştirmeye başlamaları tespit edildi. Bilgi, yalnız ana ve mümkün olan hallerde general, amiral düzeyindeki komutanlara verilecek.

c. Ordu Komutanlıkları'nın, Ankara'da toplanarak görüşmelerinin ve müzakerelerin yapılmasına lüzum olmadığı kararı verilerek, emirlerin 1 Eylülden evvel kendilerine yollanması tespit edildi.

d. Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana dışındaki Ordu ve Örfi İdare Komutanları, ayrıntılı bilgiyi, 'Hedef' tarihinden üç gün evvel ilgililere bildireceklerdir.

e. Milli Güvenlik Konseyi'nin: Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşması ve Orgeneral Haydar Saltık'ın, aynı zamanda, Sekreterliğini yapması kararlaştırıldı. Genelkurmay Başkanı: Konsey Başkanı ve Devlet Başkanı olacaktır.

f. Orgeneral Haydar Saltık'ın, Devlet Başkanı Genel sekreterliği'ne getirilmesi kararlaştırıldı.

g. Kanun gücündeki kararnamelerin ve yönetmeliklerin, Devlet Başkanı tarafından onaylanmasına karar verildi.

h. Hükümetin istifa ettirilmesi için Başbakan ile konuşmanın, sakıncaları dikkate alınarak, vazgeçildi.

k. Meclislerin lağvedilmesi kararlaştırıldı,

2. Hazırlıklar ile ilgili diğer hususlar:

a. Başbakanın seçilmesi hususu en geç 24 saat evvel karara varılacak. Sayın Komutanın (Orgeneral Kenan Evren'in) elinde bulunan listedeki isimler tartışıldı ve bakanların, Başbakan

ile birlikte seçilmesine karar verildi.

b. Emekli generallerden kimlere görev verileceği incelendi.

c. Sıkıyönetim Komutanlığı emrine verilecek subayları Kuvvet Komutanları seçecek.

d. İzinde bulunan personel, özel tertiplerle, vazifeye çağrılacak.

e. Parti liderlerinin korunmalı ikameti için: Hamzaköy, Menteş, Uzunada düşünülecek ve ayrı ayrı yerleştirilecek.

f. Suçlu Senatör ve Milletvekilleri: Zir, Çubuk, Zırhlı Eğitim Merkezi'nde toplanmaları planlanacak.

g. Anayasa'nın yürürlükten kalkması işi, 1 Eylülden itibaren, uzmanlarla ele alınacak. 7 Eylülde en geç olarak sonuçlandırılacak.

h. Sıkıyönetim Mahkemeleri'nin kuruluş ve yetkileri ele alınacak ve mahkemelere sivil hakimler atanabilecek. Albay Sezgin ile görüşülecek. Çalışmalar 1 Eylülde başlayacak.

k. Bildirilerin sonuçlandırılması 8 Eylüle kadar (en geç) sağlanacak.

Orgeneral Kenan Evren Genelkurmay Başkanı	Orgeneral Nurettin Ersin Kara Kuvvetleri Kom.
Oramiral Nejat Tümer Deniz Kuvvetleri Kom.	Orgeneral Tahsin Şahinkaya Hava Kuvvetleri Kom.

"İşte, böyle karmakarışık düşünceler arasında bocalarken, kendimi toparladım..."

Kenan Evren

Toplantı sonunda aldığımız bu kararın, vatan ve milletimiz için hayırlı olmasını diledik...

Ben, arkadaşlarımı bir defa daha ikaz ettim: *'Aramızı bozmak ve bizi parçalamak için çeşitli entrikalara başvurulacaktır; bu konuda çok dikkatli olmamız gerekir. Bize iletilen aleyhimizdeki dedikodu mahiyetindeki sözlere hemen inanmamızı, duyduklarımızı birbirimize çekinmeden söylemek suretiyle, hakikati meydana çıkarmanızı isterim. 5 kişi olan biz, sağlam durabilirsek, bu badireyi rahatlıkla atlatabiliriz. Aksi halde, çok zor günler yaşarız...'* demek

suretiyle, arkadaşlarımın dikkatlerini çektim...

Hatırımda kaldığı kadarıyla şunları da söyledim: *"Memleket elden gidiyor. Daha bir süre böyle devam edecek olursa, memleketin bir iç savaşa sürüklenmesi ve sonunda parçalanması mukadderdir. Yapacağımız bu müdahale ile bunu önleyeceğimize inanıyorum. Millet'in büyük bir çoğunluğunun bizimle beraber olacağından şüphe etmiyorum. Az ihtimal olmakla birlikte, şayet muvaffak olamazsak, kim muvaffak olursa o idareyi ele alır ve memleket bu çalkantıdan kurtulur. Politikacıların çeşitli engellemeleri ile karşı karşıya kalacağımız kuşkusuzdur. Daha birçok zorluklar bizi bekliyor. Fakat, Allah'ın izni ile hepsini aşacağız. Yeter ki, birlik ve beraberliğimizi kaybetmeyelim!.."*

26 Ağustos 1980'de yaptığımız bu görüşme sırasında, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın Amerika'ya yapacağı ziyaret, bahis konusu oldu. Daha evvel kararlaştırılmış bulunan bu ziyaretin, 12 veya 13 Eylülde bitmesi gerekiyormuş. Orgeneral Tahsin Şahinkaya, bu durum karşısında nasıl hareket etmesi gerektiğini sordu. Geziyi iptal etmek olmazdı. Mühim birsebep bulmak gerekiyordu. Böyle bir mazereti bulmak çok zordu. Onun için, seyahati gerçekleştirmesini; fakat 11 Eylül günü, Ankara'da bulunacak şekilde, gezi programında kısaltma yapmasını kararlaştırdık...

3 saat süren toplantımız sona ermişti. Kafamda çeşitli ihtimaller ve tereddütler dolaşmıyor değildi. Muvaffak olacağımıza inanıyordum. İşte, böyle karmakarışık düşünceler arasında bocalarken, kendimi toparladım ve Genelkurmay 2.Başkanı Orgeneral Necdet Öztorun'u çağırarak, kendisine: *'Bayrak Harekâtı emirlerinin, ilgili komutanlıklara ulaştırılması için harekete geçiniz!...'* emrini verdim..."(71)

"Harekât için artık her şey hazırdı."

Kenan Evren

Kenan Evren: "Genelkurmay 2.Başkanı Orgeneral Necdet Öztorun'a verdiğim emir gereği 'Bayrak Harekâtı Emirleri', 28-31 Ağustos 1980 günleri ile 1 Eylül, 2 Eylül, 3 Eylül, 4 Eylül, 1980 günleri, ilgili bütün komutanlara, özel kuryelerle götürülerek, biz-

(71) Kenan Evren, Milliyet, 9.11.1990, s.9. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.598, 606.

zat komutanlara teslim edildi. Bir Harekât Emri'nde: Harekât'ın başlayacağı gün ve saat belirtilmemişti. Bu kısım açık bırakılmış: *'5 Eylül 1980'den itibaren her an hazır olunması...'* bildirilmişti.

Artık, her şey hazırdı. Bütün yurtta Sıkıyönetim ilan edilecekti. Bunun için, Sıkıyönetim Komutanları ile bölgeleri tespit edilmişti. Gerçi harekâtın başlangıç günü: 12 Eylül ve saatini de: 03.00 olarak kararlaştırmıştık ama, 5 Eylülden sonra gelişecek olaylar bu günü öne veya sonraya almayı gerektirebilirdi."

Harekâta Günler Kala Evren'i Kızdıran İki Olay

30 Ağustos Zafer Bayramı, TSK'nın Türkiye'nin her yerinde kutladığı en önemli asker ve halk günü kaynaşmasıdır. Ancak TSK ile nasıl ilişki kurulacağını bilmeyen parlamenterler vardı. Türkiye'nin gözbebeği olan TSK kurumu ile içindeki bazı şahısların ayırdına varamıyorlardı. TSK'nın katılımıyla kutlanan 30 Ağustosu görmezlikten gelenlerin başında, Mustafa Kemal'in kurduğu TBMM'nin üyeleri olan Milli Selamet Partililer geliyordu. 30 Ağustos 1980 günü protokol gereği orada bulunmaları gereken zevattan, N.Erbakan ve MSP Yönetim Kurulu Zafer Bayramı'na katılmadığı gibi, Anıtkabir ziyaretine de gelmemişlerdi. Trabzon'un Of İlçesi'ne bağlı Cifaruksa Köyü'nde, din adamı Hacı Mehmet Aşık Efendi'nin cenazesine gitmişlerdi. MSP Başkanı'nın: *"Biz, 30 Ağustosun yanında veya karşısında değil, tam içindeyiz!.."* şeklindeki yanıtına, Evren aynı hızla ve yeniden tepki gösterdi: *"Lafla içinde olmak kâfi değil; MSP Başkanı bunu hareketleriyle belli etmelidir!.."*

Diğer Olay ise Olaylı Konya Mitingi:

Kenan Evren anlatıyor:

"6 Eylül 1980 günü, Konya'da çok çirkin olaylar cereyan etti. Milli Selamet Partisi, İsrail'in Kudüs'ü işgali dolayısıyla, Konya'da bir miting tertiplemiş ve bu mitinge, Türkiye'nin çeşitli yörelerinden, militanlarını, din adamlarını ve hatta ülkemizde bulunan Müslüman ülkelerin adamlarını da iştirak ettirmişti.

Milli Selamet Partisi Lideri Necmettin Erbakan'ın ve vaktiyle bakanlık yapmış MSP'li miletvekillerinin de katıldığı bir kortej, kol kola girerek, eski Türkçe pankartlarla, ilahilerle yürüyüşe geçmişler

ve tam manasıyla, tarihte cereyan eden '31 Mart Olayı'nı tekrar etmek istemişlerdir. Sözde, bu gösterinin bir amacı da: Komünistlere karşı güç gösterisinde bulunmaktı."

Evren'i çok kızdıran Konya mitinginde neler olmuştu?

İsrail'in Kudüs'ü kendisine başkent yapma kararı üzerine 119 ülke bu durumu kınamış, Rusya ve Yunanistan gibi ülkeler bile İsrail ile ilişkilerini askıya almışlardı. Türk Hükümeti'nin bu olay karşısında pasif kalması ve İsrail'in kınanması için MSP, Konya'da bir miting düzenleme kararı alır. Sonrasını Erbakan anlatıyor:

"Konya mitingini MSP olarak biz yapmadık. Bütün partilerin sahip çıkması için liderleri davet edildi. Bu arada Müslüman ülkelerin büyükelçileri de çağrıldı. Her türlü tedbirin alındığı teyit edildikten sonra mitinge iştirak ettik. Fakat bir de gördük ki yasa dışı pankartlar sokaklarda pervasızca dolaşıyor. Kimse de müdahale etmiyor. Tam bir provakasyon olduğu anlaşılıyordu.

Miting İstiklal Marşı ile açıldı. Bütün topluluk İstiklal Marşı'nı meydanı çınlatacak biçimde söyledi. Ancak kürsünün uzağında bir yerde 20 kişilik bir grup hakikaten yere oturmuşlar.

Miting hakkında, Konya Ağır Ceza mahkemesinde dava açıldı."(72)

C.Arcayürek daha sonra K.Evren'le yaptığı söyleşide müdahaleyi Konya mitingiyle ilişkilendirmişti.

C.Arcayürek: *"12 Eylül müdahale tarihi ne zaman saptandı?"*

K.Evren: *"26 Ağustos 1980'de. Benim uğur sayım 7'dir. Ben 7 Eylül diyordum tarih olarak. Hatta 5-6 Eylül de olabilirdi."*

C.A.: *"Yani Konya mitinginden sonraki bir tarih."*

K.E.: *"Yok! 5 olabilirdi, 7 Eylül olabilirdi. Fakat o günler hafta arası günlere rastlıyordu. Çarşamba mı perşembe mi, öyle bir şey. Oysa hafta sonuna rastlaması, halkın bankalara, mala hücum etmemesi için gerekliydi. 12 Eylül tarihi bu nedenle kararlaştırıldı."*

---

8 Eylül Toplantısı Kararı

12 Eylülden İtibaren Kenan Evren Devlet Başkanı Genelsekreterliğinin Yeri ise Meclis Olacaktı

Kenan Evren anlatıyor:

(72) Kenan Akın, "Milli Nizam'dan 28 Şubata, Olay Adam Erbakan", Birey Yayınları, 2000, s.63, 64.

8 Eylül 1980 günü, benim odamda son bir koordinasyon toplantısı yaptım. Toplantıya: Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun, Genelkurmay II.Başkanı Orgeneral Necdet Öztorun katıldılar. Bu toplantıda birçok konuları gözden geçirdik. Bunları şöyle sıralamak mümkün:

Evvelce, bütün hazırlıkları yapılıp son şekli verildikten sonra, ilgili komutanlıklara özel kuryelerle ulaştırılması talimatını Genelkurmay 2.Başkanı Orgeneral Necdet Öztorun'a ve Kuvvet Komutanları'na verdiğim 'Bayrak Harekât Emri'nin, ilgili komutanlarca teslim alındığı bildirilmiş, yani bu harekât emrinin yerlerine ulaştırıldığı anlaşılmıştı.

12 Eylül günü, göreve başlayacak olan Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'nin yapacağı hizmetler gözden geçirildi. Genel Sekreterliğin, Genelkurmay Başkanlığı binası içinde görev yapması mahzurlu bulundu. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin uygun bölümünde hizmetini sürdürmesi; aynca Devlet Başkanı olarak benim de Genel Sekreterliğimi yapması uygun bulundu.(73)

Başbakan Demirel sezgileri güçlü bir politikacıydı. Bunca olan bitenden sonra askerin bir şeyler yapacağını biliyordu. Ancak hangi gün olacağını kestiremiyordu. Sözde kendisine bağlı MIT'in haberci kuşlanndan gelmemişti. Has adamı Çağlayangil Devlet başkanını aylardır seçemeyen bir ülkede vekaleten başkandı. O belki bir şeyler öğrenebilirdi.

"Bir ihtilâl hazırlığı olduğu söyleniyor. O zat bugün sana gelecek, bir yokla bakalım."

Süleyman Demirel

Çağlayangil anlatıyor:

11 Eylül Perşembe günü Başbakan Sayın Demirel, bana telefon etti:

"Bir ihtilâl hazırlığı olduğu söyleniyor. O zat bugün sana gelecek, bir yokla bakalım." dedi.

Ben şu cevabı verdim:

(73) Kenan Evren, Milliyet 11.11.1990, s.9. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.615.

"Yoklasam ne çıkar? O zat bana, ihtilâl yapacağım diye haber vermez ki..."

Demirel *"Olsun"* dedi. *"Sen tavrından anlarsın."*

Ben Derviş Vahdeti'nin, Celal Bayar hikâyesini Sayın Evren'e bu amaçla anlattım ve sordum:

"Herhangi bir sıkıntınız var mı?" dedim.

Sayın Evren şaşırmış göründü.

"Ne gibi?" diye sordu.

Açtım:

"Dini hareketler var. Bu askerî birliklerde herhangi bir kıpırdanmaya, bir üzüntüye neden oluyor mu?"

"Üzüntü hepimizde var." dedi ve sordu:

"Siz üzülmüyor musunuz? Silahlı Kuvvetlerde disiplin vardır. Hiçbir şey yapamazlar. Biz duruma hakimiz." dedi.

Sayın Evren köşkten ayrılınca, başbakan yine telefon etti ve *"Anladın mı?"* diye sordu.

"Vallahi" dedim, *"eğer size bir şey ifade ediyorsa, bu gelişinde lüzumundan fazla sıcak ve duygulu olduğunu söyleyebilirim."* Bu ziyarette fasılalarla iki defa çay içtik. Alışılmıştan fazla oturduk.

"Desene" dedi. *"Daha bir hafta mühletimiz var. Bugünden yarına bir şey olacağa benzemiyor."* kendilerine, *"Nasıl tefsir ediyorsanız öyledir"* cevabını verdim. Konuşmamız hal hatırdan sonra bitti.(74)

O gün Çankaya'daki Evren-Çağlayangil görüşmesini bu defa K.Evren'den dinleyelim:

"Bugün 11 Eylül 1980 Perşembe olduğu için mutat olarak Cumhurbaşkanı Vekili'ne haftalık görüşmeye gitmesi gerekiyordu. Saat: 17.00'de haftalık takdim konularını ihtiva eden dosya ile Çankaya Köşkü'ne gittim.

Her zaman olduğu gibi İhsan Sabri Çağlayangil, çok nazik bir şekilde odasında beni karşıladı. Esasen Sayın Çağlayangil'in bana karşı muamelesi her zaman çok samimi ve içten olmuştur.

Bugün de öyle oldu. Kendisine normal konuları arz ettikten sonra, hatırımda kaldığı kadarıyla Çağlayangil: 'Ordu'da bir sıkıntı var mı?..' diye sordu. Ben kendisine, yine hatırımda kaldığı kadar:

(74) Tanju Cılızoğlu, "Çağlayangil, Kader Bizi Una Değil Üne İtti", Büke Yayınları, 2000, s.214.

'Önemli bir sıkıntı olmadığını; Erbakan'ın Konya'daki mitinginden duyduğumuz üzüntüyü, siyasal ortamdaki çekişmelerin anarşist ve teröristlere kuvvet verdiğini...' söyledim. Böylece birbirimizden gayet samimi bir hava içinde ayrıldık."

Demokrasiye(!) Paydos
Nihayet Düdük Çalınıyor
Bayrak Harekâtı Başlıyor

Kenan Evren anlatıyor:

"Ordu ve Kolordu Komutanlıklarından harekâta hazır olduklarına dair mesajlar gelmeye başlamıştı. Bu haberler sıra ile şöyle geldi:

16.08'de: Adana'daki 6. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan;

16.09'da: Eskişehir'deki 1. Taktik Hava Kuvvetleri Karargâhı'ndan;

18.29: Gelibolu'daki 2. Kolordu Komutanlığı'ndan;

18.50'de: Kara Kuvvetleri Komutanlığı'ndan;

19.00'da: Erzurum'da 9. Kolordu Komutanlığı'ndan;

20.00'de: Bütün birliklerden;

Harekâta hazır haberleri tamamlanmış oldu.

Ankara Garnizonu'nu, asker bakımından takviye etmek gerekiyordu. Daha evvel yaptığımız plan gereği, Polatlı Topçu Okulu'ndan bir tabur, saat: 19.00'da Ankara'ya hareket ettirildi. Ayrıca, Kırıkkale'den bir tabur ve Çubuk'taki tabur da Ankara'ya gönderilmiş, böylece Ankara'da vukuu muhtemel olaylara karşı kâfi kuvvet toplanmıştı.

Saat: 20.00'de, bu saate kadar harekât hazırlıkları hakkında bana, Kuvvet Komutanlıkları'na ve Jandarma Genel Komutanı'na brifing verildi. Brifinge, Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri, 2.Başkan, Genelkurmay Başkanları ve Daire Başkanlan katıldılar.

Brifingte her Başkanı kendi başkanlığını ilgilendiren konularda bilgi takdim ettiler. Brifing sonunda ben, kısa bir konuşma yaparak bu harekâtın Türk ulusuna hayırlı ve uğurlu olmasını diledim."

Çağlayangil, Demirel'le görüşmesinden sonra evine gelir ve olanları şöyle anlatır:

Saat 24.00'e doğru henüz yatmamıştım ki, telefon çaldı. Sa-

yın başbakandı.

"Nöbetçi yaverine bir telefon eder misiniz? Garip haberler alıyorum. Köşkte bir şey var mı?"

"Ederim" dedim. Telefon ettim. Nöbetçi yaveri Deniz Yarbay Toygun Çanga uyuyordu. Uykusundan uyandırdım. Köşkte anormal bir şey olup olmadığını sordum.

"Herhangi bir şey yok. Ben yatıyordum. Bakıp size haber vereyim." dedi.

Yaver biraz sonra telefon etti. Sesi bir tuhaftı. *"Koruma polislerinin koğuşunda bazı anormallikler var ama, anyalamadım."* dedi.

Bu konuşmayı Başbakan Demirel'e naklettim.

Sayın Demirel saat 02.00'de tekrar aradı. *"Merkez Komutanlığı'ndan tanklar dışarı çıkmış."* dedi. *"Gazeteciler 04.00'te açıklama yapılacağını söylüyorlardı."*

"Hayırlı olsun," dedim.

"Askerler elektrik fenerlerini yakıyorlar, kapılardaki numaraları okuyorlardı. Bizim kapının önüne gelince durdular."

Uyuyamadım. Evde yalnızdım. İranlı damadım gece bir davete gitmişti. O geldi. Kendisinden, arabasına binip merkez komutanlığına kadar gitmesini, olup bitenlerden bana haber getirmesini istedim. Bu sırada sokak lambaları söndü. Telefonlara baktım, çalışıyordu. Sonradan öğrendim ki, başkalarınınkini kesmişler.

Dikkatle pencereden bakınca, İngiliz Elçiliği'nden aşağıya doğru askerlerin inmekte olduğunu gördüm. Damadıma, *"İş anlaşıldı, senin gitmene gerek kalmadı."* dedim.

Askerler elektrik fenerlerini yakıyorlar, kapılardaki numaraları okuyorlardı. Bizim kapının önüne gelince durdular. Apartmanı sordular. Radyoyu açtım. Silahlı Kuvvetlerin idareye el koyduğuna dair tebliğ okunuyordu.(75)

---

(75) Tanju Cılızoğlu, a.g.e., s.214.

12 EYLÜL 1980 DARBESİ'NİN İLK BİLDİRİSİ

"Yüce Türk Milleti,

Büyük Atatürk'ün bize emanet ettiği ülkesi ve milletiyle bütün olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti son yıllarda izlediğiniz gibi dış ve iç düşmanların tahriki ile varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikri ve fiziki hainee saldırılar içindedir. Devlet, başlıca organlarıyla işlemez duruma getirilmiş, Anayasal kuruluşlar tezat veya suskunluğa bürünmüş, siyasi partiler kısır çekişmeler ve uzlaşmaz tutumlarıyla Devleti kurtaracak birlik beraberliği sağlayamamışlar ve lüzumlu tedbirleri almamışlardır. Böylece yıkıcı ve bölücü mihraklar faaliyetlerini alabildiğine artırmışlar ve vatandaşların can ve mal güvenliği tehlikeye düşürülmüştür. Atatürkçülük yerine irticai ve diğer sapık ideolojik fikirler üretilerek sistemli bir şekilde ve hainee ilkokullardan üniversitelere kadar eğitim kuruluşları, idari sistemi, yargı organları, iç güvenlik teşkilatı, işçi kuruluşları, siyasi partiler ve nihayet yurdumuzun en mahsur köşelerindeki yurttaşlarımız dahi saldırı ve baskı altında tutularak bölünme ve iç harbin eşiğine getirilmişlerdir. Kısaca Devlet güçsüz bırakılmış ve acze düşürülmüştür.

Aziz Türk Milleti, işte bu ortam içinde Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nun verdiği Türkiye Cumhuriyeti'ni kollama ve koruma görevini Yüce Türk Milleti adına emir ve komuta zinciri içinde ve emirle yerine getirme kararını almış ve ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur. Girişilen harekâtın amacı, ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, Devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine engel olan nedenleri ortadan kaldırmaktır.

Parlamento ve hükümet feshedilmiştir. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır. Bütün yurtta sıkıyönetim ilan edilmiştir. Yurt dışına çıkışlar yasaklanmıştır. Vatandaşların can ve mal güvenliğini süratle sağlamak bakımından saat 05.00'ten itibaren ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur.

Bu kollama ve koruma harekâtı hakkındaki teferruatlı açıklama bugün saat 13.00'teki Türkiye Radyoları ve Televizyonu'nun haber bülteninde tarafımdan yapılacaktır.

Vatandaşların sükunet içinde radyo ve televizyonları başında yayınlanacak bildirileri izlemelerini ve bunlara tam uymalarını ve bağrından çıkan Türk Silahlı Kuvvetleri'ne güvenmelerini beklerim.

Kenan Evren
Orgeneral Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı

12 Eylül akşamı ABD Başkanı **Carter**, Washington'daki Kennedy Center'da "Damdaki Kemancı" müzikalini seyrediyordu. Haber Dışişleri Bakanı **Muskie** tarafından ulaştırıldı: *"Mr. President, Türk Ordusu'nun komuta heyeti, Ankara'da yönetime el koydu. Herhangi bir kaygıya gerek yok. Kimlerin müdahale etmesi gerekiyorsa, onlar müdahale etti."* CIA Türkiye Masası Sorumlusu Paul Henze, Beyaz Saray'ın "Situation Room" diye adlandırılan, çok önemli gelişmeleri izleyen bölümünü aradığında, "our boys"ların darbesini öğrendi.(76)

Carter daha sonra verdiği bir demeçte: "12 Eylül harekâtından önce Türkiye'nin durumu savunma açısından tehlike arz ediyordu.(77)

---

(76) CIA'nın Türkiye faaliyetlerinde bir başka önemli isim Paul Henze'dir. "Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü CIA'nın general rütbesinde" bir üyedir Henze. 1952 yılında CIA'nın kontrolünde bulunan Münih'teki "Hür Avrupa Radyosu"nda siyasi danışman olarak görünüyordu. 6 yıl bu görevi sürdüren Henze, Sovyetler Birliği'nden gelen kaçak kişiler buluyor, onları sorguluyor ve yeniden bu ülkedeki görevler için eğitiyordu. CIA'nın B.Almanya'nın Frankfurt şehrinde bulunan Camp King adlı "kaçak barındırma istasyonu" bu işlere tahsis edilmişti. 1960'tan sonra hızla yükselen Henze, önce Etyopya'da, daha sonra da 1974 yılında Türkiye'de CIA istasyon şefi olarak görev yapıyordu. ABD Başkanı Carter döneminde Ulusal Güvenlik Konseyi'nde çalışan Henze, Ekim 1982'de Washington'daki Smithsonian Institue'ya "The Woodrow Wilson Center"da akademisyen olarak "doktor" ünvanıyla ortaya çıkıyordu. Henze 12 Eylülden sonra da serbest danışman ve araştırmacı sıfatıyla sık sık Türkiye'ye gelmiş, çeşitli stratejik seminerlere katılmış, çeşitli araştırmalar yapmıştır. Değerli(!) araştırmalarından bir tanesi de Roma Mahkemesi'nin son gerekçeli kararıyla çürütülen ünlü Ağca teorisidir. Henze'ye göre Ağca, sadece Papa'ya değil Abdi İpekçi'ye de Moskova'nın talimatıyla ateş açmıştır. 12 Eylülden sonra Amerikan yönetimine ve çeşitli kuruluşlara sunulan raporların altında nedense... CIA görevlisi Henze'nin imzası vardır. Milli Güvenlik Konseyi'ne sunulan bu raporlardan birisi 1 Şubat 1982 tarihini taşımaktadır."
Paul Henze, ne garip rastlantı ki, Suriye ilişkilerinin esrarengiz bir tırmanışa doğru yöneldiği günlerin arifesinde Suriye sınırımızda incelemelere çıkmış bulunuyor. Kasım ayının ikinci haftasında Urfa'daki iki yabancı bayanla birlikte Harran Oteli'nde kalan Paul Henze'nin bu gezisinin amacı nedir? Araştırma, inceleme mi? Neyi araştırıp inceleyecekti? GAP'ı, yöredeki baraj ve santralleri. Yine ne garip rastlantıdır ki, "GAP'taki kemancı"nın yörede bulunduğu günlerde, GAP'a yönelik sabotaj haberleri ve gözaltı olayları da basına sızmakta. Henze ve beraberindekiler 11 Kasımda ABD'ye dönmüşlerdir. Nöbeti Henze'den devralan ABD Adana Konsolosu Elizabeth Sheldon'dur ve sürekli GAP bölgesini ziyaret etmekte, köylüler kendisine "Elisabeth abla" demektedir.
Örsan Öymen, "GAP'taki Kemancı Paul Henze!", Milliyet, 14 Kasım 1986.
(77) Suat Parlar, a.g.e., s.139.

"Seninkiler nihayet yaptılar"

"Your boys have done it"

Paul Henze

Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya'ya, ABD Milli Güvenlik Uzmanı Paul Henze yanaştı: *"Umarım Türkiye'de durumun kontrolden kaçmasına izin vermezsiniz?"*

Şahinkaya geniş gülümsemesiyle Türkçe yanıtladı: "Merak etmeyin."

"P.Henze, seninkiler nihayet yaptılar (Your boys have done it).

'Kim bizimkiler?'

'Senin generaller Türkiye'de darbe yaptılar.'

'Öyle mi, çok memnun oldum.'

Derin bir iç çekti. Sekiz aydır bekliyordu bu anı."

Henze'nin Beyaz Saray'a sunduğu raporda darbe için şöyle diyordu: *"Askerler yeni anayasa ile başkanlık sistemini geliştirip cumhurbaşkanının yetkilerini artıracaklar. Yeni seçim ve parti kurumlarıyla da eskisi gibi büyük partilere çoğunluk verici bir sistem oluşturacaklar. TSK'nın bu müdahalesi desteklenmelidir."*(78)

Darbe öncesi saatlerde ve sonrasında neler olmuştu?

12 Eylül saat: 03.00'te başlayacak bu harekâtın aynı saatte Radyo'dan verilebilmesi için bütün radyo verici istasyonlarının o saatte işler durumda olması gerekiyordu. Bunu da ancak TRT yapabilirdi. Eğer gerekli tedbirler önceden alınmazsa, bu haberi Türkiye'nin her yeri almayabilirdi. Bunu temin için Genelkurmay Muhabere Elektronik Başkanlığı görevlendirildi. Bu Başbakanlığın normal görevleri gereği TRT ile her zaman temasları oluyordu. TRT Genel Müdürü Doğan Kasaroğlu, Muhabere Elektronik Başkanı tarafından, telefonla aranmak suretiyle, kendisi saat: 18.30 civarında Genelkurmaya getirildi ve bu gece yapılacak harekât izah edilerek gece yarısından sonra da istasyonların çalışır durumda olmalarının sağlanması istendi...

Parti liderlerinin gönderileceği yerler tespit edilmiş, uçak ve helikopterler hazırlanmıştı.(79)

(78) C.Arcayürek, a.g.e., s.277, 278.

(79) Kenan Evren, Milliyet. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.621.

Çağlayangil anlatıyor:

Yassıada'ya gittiğim için alışıktım. İstanbul'dan yeni geldiğimden, bavulum zaten hazırdı. Gelip alacaklarını ve meçhul bir yere götürüleceğimi tahmin ettim. Yattım. Sabahleyin 6.30'da damadım gelerek, beni sorduklarını söyledi. Robdöşambrımı giyerek salona çıktım. Salonda bir Amiral, bir korgeneral, birkaç subay beni ayakta bekliyorlardı.

"Buyurun oturalım" dedim. Oturmadılar. Paşa bir zarf uzattı. Açtım. Radyoda okunanlar tekrar ediliyor, sokağa çıkma yasağı konduğu söyleniyor, hayatımın Silahlı Kuvvetlerce teminat altında bulunduğu belirtiliyordu.

"Başvekil'e de aynı muameleyi mi yaptınız?" dedim. *"Hayır"* dedi. Ama ne yaptıklarını söylemedi. Generale, *"El koymaktan başka çare yok muydu?"* dedim. Sükutla (sessizlikle) mukabele etti. Kendilerini kapıya kadar uğurladım. Gittiler.

Evren telefonda:

"Sayın Başkanım. Dün size bilgi verirken, gece yapacaklarımızdan bahsetmedim. Beni anlayışla karşılayacağınızı umuyorum. Başka çare yoktu."

Biraz sonra kapı çalındı. Bizzat açtım. Karşımda bir teğmen vardı. Saygılı bir şekilde selam verdi. Beni beklemeye memur nöbetçi olduğunu, okuyacak bir kitap verirsem memnun kalacağını söyledi. Kendisine Falih Rıfkı'nın "Çankaya" adlı eserini verdim.

Saat 10.30'da Sayın Evren, bana telefon etti: "Sayın Başkanım. Dün size bilgi verirken, gece yapacaklarımızdan bahsetmedim. Beni anlayışla karşılayacağınızı umuyorum. Başka çare yoktu."

Kendisine cevabım şu oldu:

"Paşam, dün, 'Bu akşam seni devireceğiz' demenizi beklemezdim. Anlayışı, bende fazlasıyla bulacaksınız. 'Başka çare yoktu' diyorsunuz. Temenni ederim ki, yapılan bir 'çare' olsun. Size, bizim yapacaklarımızı yapmanızı tavsiye ederim. Bizim yapamayacaklarımızı ve yapamadıklarımızı yapınız."

Sayın Evren bana, *"Ne gibi?"* diye sordu.

Şu yanıtı verdim: *"Bunları her defasında Milli Güvenlik Kurulunda konuşuyorduk. Mesela Devlet Güvenlik Mahkemelerini kurunuz. Anayasada gerekli değişiklikleri yapınız. Her şeyden önem-*

lisi, tereyağından kıl çeker gibi, çok çabuk Silahlı Kuvvetleri bu işin içinden sıyırmanız gerektiğine de inanıyorum."

Bana: *"Radyo tebliğlerini dinlediğinizi sanıyorum. Biz de öyle düşünüyoruz."* dedi.(80)

Kenan Evren anlatıyor:

Demirel ile Ecevit, Gelibolu'nun Hamzakoy'daki plaj tesislerindeki motellere; Erbakan ile Türkeş de İzmir Uzunada'daki Deniz Kuvvetleri'nin motellerine yerleştirileceklerdi. Böylece, şimdiye kadar birbirlerinin ellerini dahi kerhen sıkan, bir türlü bir araya gelip Türkiye'nin içine düştüğü ortamdan kurtarılması için işbirliği yapma basiretini göstermeyen, özellikle Demirel ile Ecevit'i hiç olmazsa bu vesileyle bir araya getirmiş oluyorduk. (Fakat, sonradan görüldü ki, burada da bir araya gelip konuşmamışlardı; ikametlerine tahsis edilen moteller yan yana olmasına rağmen, bir ay süre ile konuşmamışlardı...)

Adı geçen Parti liderlerinin alınması için gecenin o saatlerinde kapıya subay gönderilmemesini, birer milletvekili veya bakan bulunarak subayla birlikte evlerine gitmelerini ve çok kibar hareket etmesini; muvakkat ikamet edecekleri mahallere, arzu ederlerse, eşlerini de birlikte götürebilecekleri hususunda 2.Başkan'a emir verdim. Heyecanlanıp kalp krizi geçirmeleri ihtimalini bile düşünerek bu emri vermiştim...

Başbakan Demirel'in evine: Nahit Menteşe'yi; Ecevit'in evine de: Emekli Hava Orgeneral İrfan Özaydınlı'yı göndermeyi uygun bulduk. Bunlar yanlarında birer subayla evlerine gidecekler, fakat subaylar içeriye girmeyeceklerdi. Ne olursa olsun, her ikisi de Başbakanlık yapmışlardı. Evet, birçok hataları vardı; ancak bu hatalar kendilerine kötü muamele yapılmasının mazereti olamazdı. 27 Mayısta çirkin olayların cereyan ettiğini biliyordum. Hatta, Etimesgut Havaalanı'nda uçağa binişlerinin televizyonla tespit edilmesini de emrettim.

Genelkurmay'da saat: 20.00'de verilen brifingten sonra Kuvvet Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı karargâhlarına gitmişlerdi... Subayların gece evlerine gitmemeleri, garnizonda yapılan hazırlık ve kıt'a intikalleri gibi faaliyetlerin, bazı kişilerin dikkatini çekmiş olması elbette muhtemeldi. Esasen, son günü yapılan

(80) Tanju Cılızoğlu, a.g.e., s.216.

bu hareketlerin saklanması da mümkün değildi. Her an Başbakan'dan veya Cumhurbaşkanı Vekili'nden bir telefon bekliyordum. Nitekim, saatini tam olarak hatırlayamadığım, akşam saatlerinde: *"Başbakanlıktan telefon geldiğini; Başbakan'ın benimle telefonla konuşmak istediğini..."* Emir subayı bana söyledi: *"Karargâhta olmadığımı, evde de bulunmadığımı söyleyin..."* dedim. O saatte ne konuşabilirdim ki: *"Dört-beş saat sonra harekâta başlıyoruz mu?.."* deseydim; bir daha da aramadılar.

Ertesi gün, yani 12 Eylül günü çok yoğun bir gün olacaktı. Biraz uyumamın yararlı olacağını düşünerek, gece 24.00'te yattım ve saat: 03.00'te beni uyandırmalarını tembih ettim. Bu 3 saatlik uyku hakikaten yararlı oldu. Uyandığımda Emir Subayı geldi: *"Saat: 03.00 civarında Ecevit'in, kendisini telefonla aradığını; evinin civarında askerlerin çoğaldığını, bir tank gördüğünü; bir askeri harekât mı var; Genelkurmay Başkanı ile görüşebilir miyim?.."* diye sorduğunu; kendisinin: *'Genelkurmay Başkanı'nın istirahatte olduğunu; rahatsız edemeyeceğini; evet, bu saatte Askeri harekâtın başladığını ve yönetime el konulduğunu cevaben bildirdiğini...'* söyledi: *'İyi yapmışsın!..'* dedim...

Şimdi, 12 Eylül Saat: 03.00'ten itibaren o gün cereyan eden olayları anlatmak istiyorum: 'Saat 03.00'te, 8 Eylülde imzaladığım İcra Emri gereği, bütün yurtta 'Bayrak Harekâtı Direktifi'nin uygulanmasına TRT, PTT ve diğer muhabere sistemlerine el atılmak suretiyle başlanmıştır.

03.00'te İçişleri Bakanlığı, saat 03.10'da Emniyet Genel Müdürlüğü, 03.12'de Polis Koleji ve Polis Telsiz İstasyonu, 03.15'te Polis Radyosu, kendisine görev olarak verilen Jandarma Genel Komutanlığı'nca, hiçbir mukavemetle karşılaşmadan ele geçirilmişti.

15 dakika evvel, yani saat 02.45'te; Ankara 4. Kolordu ve Sıkıyönetim Komutanı, Emniyet Müdürü'nün; Ankara Emniyet Müdürü ve yardımcılarının, tüm kadrosu ile Silahlı Kuvvetler'le beraber olduklarını ve *'Vatan sağ olsun..'* diyerek kendisi ile kucaklaştıklarını Genelkurmay'a bildirmiştir.

03.00'te: Başbakan Demirel'in konutunu korumakla görevli 12 Koruma Polisi, oraya gelen askeri ekibe silahlarını vererek katıldılar...

03.45'te: "Trabzon hariç olmak üzere, TRT ve bütün mahalli radyo istasyonlarının kontrol altına alındığı ve yayına hazır duruma getirildiği; Trabzon ile de irtibatın sağlanmasına çalışıldığı..." bildirildi; böylece, saat: 04.00'te yayımlanacak ilk mesajımın yayınında bir aksama olmayacağı anlaşılıyordu.(81)

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren: "12 Eylül 1980 saat: 04.00'te Milli Güvenlik Konseyi'nin bildirisi olan 1 numaralı bildiri radyolardan yayınlanmaya başladı.

Bu saatten itibaren başında Orgeneralin bulunduğu bir konsey Türkiye'de A'dan Z'ye tüm yönetimi ele almış, terör ve sokak eylemleri durmuştu.

Ecevit darbeden eski bakanlarından İrfan Özaydınlı tarafından haberdar edildi ve 'güvenliğinin sağlanması' amacıyla sabahın erken saatlerinde Demirel'le birlikte Gelibolu Hamzakoy'daki askeri tesislere götürüldü. Orada, Rahşan Hanım ile birlikte geçirdiği yirmidokuz gün boyunca tam bir 'durum muhasebesi' yapmak olanağını buldu.

10 Ekimde Demirel ile birlikte Ankara'ya getirildiler. Siyasi amaçlı ve yönlendirici faaliyetlerde bulunmamak, demeç vermemek, evlerinde bu amaca yönelik toplantılar düzenlememek, bu amaçlı toplantılara katılmamak, şehir içinde lehte ve aleyhte toplantı ve gösterilere neden olabilecek faaliyetlerde bulunmamak koşuluyla, normal ziyaretlerini yapabilecekleri ve makul ölçüler içinde ziyaretçi kabul edebilecekleri tebliğ edilmişti.(82)

Kabul gerekir ki toplumun büyük çoğunluğu terör korkusunu ve aşırı gerginliği sona erdiren askeri müdahaleyi kurtarıcı olarak karşılamışlardı. Özellikle haklarında kovuşturma bulunmadığı halde Türkeş'le 16 ve Erbakan'la 21 arkadaşının Sıkıyönetim Mahkemesi kararıyla tutuklanmaları, sorumluların CHP ve AP dışında arandığı kanısını güçlendiriyordu. MHP'liler ülkücü hareketin eylemleri ve darbe girişimiyle, MSP'liler ise Akıncılar örgütünün faaliyetleri ve laik devleti yıkma projelerinden dolayı yargıya sevk edilmişlerdi."

---

(81) Kenan Evren, Milliyet, 12.11.1990, s.9. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.622.

(82) Demirel, daha sonra bu kez Çanakkale'nin Zincirbozan Askeri tesislerine sürgüne gönderildi. Burada bazı AP ve CHP yöneticileriyle birlikte 4 ay süreyle tutuklu kaldı. Birçok mahkemede yargılandı ve beraat etti.

12 Eylül gecesi Özalların evi.

Semra Özal anlatıyor:

11 Eylülde benim yeğenim sünnet oldu bizde. Geldi, o gece bizde kaldılar. Ben zaten gece uyumam, dolaşırım. Yine dolaşıyordum, onlara bakıyordum. Ne yapıyor çocuk, filan. Dolaştım herkes uyudu. Ben de yatmaya hazırlanıyordum. Saat sanırım dört civarı yahut dört buçuğa geliyordu. Tevfik Bey telefon etti. Dedi ki, haberiniz var mı, böyle böyle. Dedim, hayırlı olsun. Zaten kaç gündür hep konuşuluyordu bu oldu olacak, oldu olacak. Hayırlı olsun.

Turgut Özal'a nasıl söyleyeceğimizi düşünüyorduk. Derken biz kardeşimle böyle konuşurken mutfakta duymuş, kalktı. *"Ne oluyor?"* dedi. *"Bir şey yok"* dedim. *"Kaç gündür konuşulan, beklenen şey oldu,"* dedim. *"Hayırlı olsun, gel bakalım, sen bir yüzünü gözünü yıka, bir çay içelim"* dedim. *"Peki"* dedi. Ondan sonra işte çay içtik. O gitti, traş oldu, giyindi, hazırlandı, ben de çantasına ilaçlarını filan koydum. Küçük bir çanta...

İlk gelip alınan oydu daha önce de. O sırada zaten daha bunları yapmadan önce bir telefon geldi. Genelkurmay'dan. Bir amiral ama şimdi ismini hatırlayamıyorum. Buyrun dedim. *"Turgut Bey evde mi?"* dedi. Evde, dedim. Sizi bekliyor dedim. Dedi ki şimdiye kadar kimi aradıysak, ya yok, ya hasta, ya da... İlk defa siz böyle söylediniz. Dedim, hayırlı olsun memleket için. Hazır bekliyor dedim. Saat yedi civarıydı zannediyorum.

Aklıma 27 Mayıs geliyor, gayet tabii. Onu da yaşadık çünkü. Yediydi. İşte, yediyi biraz geçiyordu. Büyük bir araba geldi. Ve içinden otomatik silahlarla, askerler indi. Orada ben çok rahatsız oldum doğrusu. Geldiler, Turgut zaten hazırdı, kapıdaydı. Gittiler. Bir subay vardı başlarında. Dedim ki, nerede olduğunu bana bildirirseniz çok memnun olurum. Nereye götürdüğünüzü bilelim dedim. Hiç merak etmeyin hanımefendi dedi. Başbakanlığa götürüyoruz dedi. Peki dedim, gittiler. Çok kötü oldum ben. Daha sonra saat zannediyorum üçe geliyordu, üç civarı Turgut aradı. Merak etme buradayım. Birazdan geliyorum eve dedi. Tabii çok rahatladım. Daha sonra eve geldi. İşte kendisine Evren Paşanın görev

teklif ettiğini, Konsey üyeleriyle görüşmelerini anlattı.(83)

12 Eylül günü Başbakanlık'ta neler oldu?

Hasan Celal Güzel anlatıyor:

Turgut Bey Genelkurmay Başkanlığı'ndan arandı, özel kalem vasıtasıyla. Devlet Başkanı Kenan Evren Paşanın, kendisiyle görüşmek istediğini; bunun için ricada bulunduğunu söylediler.

Bu ricada bulunma lafı bizi çok rahatlattı. Çünkü bu bir darbeydi. Belli olmazdı. İşin içinde Merkez Komutanlığı'na gitmek de vardı. Nitekim Süleyman Beyin ve diğer liderlerin götürüldüğünü öğrenmiştik. Ben dedim ki, *"Bakın, sayın müsteşarım size benim aylarca önce söylediğim iş gerçekleşiyor. Haberiniz olsun"* dedim. *"Orada size, bakanlık, başbakanlık yardımcılığını falan teklif edecekler."* dedim. Gitti. Saat 12 civarında geldi. Çok heyecanlanmıştı. Orada olan biteni anlattı. İlk intiba şuydu: *"Yahu işin içinde Turhan Feyzioğlu varmış Hasan."* dedi bana. (Yani Komutanlar Feyzioğlu'nu Başbakan yapmayı düşünüyorlardı. Özal ise onunla çalışmak istemiyordu. E.Y.)

Yalnız ben reddedip odadan çıktıktan sonra arkamdan MGK (o zamanki kurumlar bunlar, ihtilâl kurumları) Genel Sekreteri Haydar Saltık Paşa koştu. Turgut Bey niye istemediniz biz sizle çok çalışmak istiyorduk diye söyleyince. *"Yahu nereden buldunuz Paşam?"* dedim, *"Ben de pek hoşlanmıyorum"* demiş Haydar Saltık Paşa.(84)

Parlamento kapatılmış, Demirel'le Ecevit Gelibolu'da Hamzakoy'a, Erbakan'la Türkeş İzmir'de Uzunada'ya gönderilmişti.

Turgut Özal sabah erkenden götürüldüğü Genelkurmay Başkanlığı'ndadır. Harekât Dairesi Başkanlığı'nın yanındaki brifing odasında otururken, kendisine rastlayan bazı bürokratlar, Özal'a *"artık suyu ısındı"* gözüyle bakarlar.

Oysa Demirel'in Başbakanlık Müsteşarı kendinden hayli emin bir havadadır. **"Ekonominin çarı"** olmayı kafasına koymuştur; ortamı da buna uygun görmektedir. 24 Ocak programının ördüğü dış ekonomik bağlara sadece kendisinin egemen olduğu inancındadır.

Askerlerin ekonomik konulara ilişkin zaaflarını da öteden beri bilmiyor değildir: 27 Mayıs, bir Ekrem Alican'ı bulmuştu 1960'ta; 12 Mart Amerika'dan "beyin takımı"nı getirmişti 1971'de...

(83) M.Ali Birand, Soner Yalçın, "The Özal, Bir Davanın Öyküsü", Doğan Kitap, 2001, İstanbul, s.99, 100.

(84) M.Ali Birand, Soner Yalçın, a.g.e., s.101, 102.

Ayrıca Turgut Özal adını 12 Eylülü yapanlar iyi bilirler. Ekonomiye olan yatkınlığını özellikle 24 Ocak Programı dolayısıyla Genelkurmayda verdiği brifinglerde görmüşlerdir.

Bu brifingleri Başbakan Demirel'in talimatıyla verir Turgut Özal. Demirel, askerlerin basında çıkan 24 eleştirilerinden ters yönde etkilendikleri kanısındadır. Hatta bir keresinde Genelkurmay Başkanı Kenen Evren, ihracatçı döviziyle ilgili bir karar konusunda Demirel'e: *"Bizim arkadaşlar 40 bin dolann yurt dışında tutulmasını anlayamıyorlar."* diye yakınmıştır.

Böylece Genelkurmay yolu, "Abi"sinin eliyle açılmıştır Özal'a.

Askeri yönetimin 24 Ocak programını değiştirmeye niyeti yoktur. Bu konuda kilit rolü, 12 Eylülün askeri kanattaki en önde gelen mimarı Orgeneral Haydar Saltık oynamaktadır. Ege Ordu Komutanlığından gelerek Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği görevini üstlenen Saltık Paşa, "piyasa ekonomisi"ni savunmakta, 24 Ocak modeline de bu çerçevede sahip çıkmaktadır.

11 Eylül 1980 akşamı Genelkurmaydaki yemekli toplantıda Turgut Özal adını Saltık Paşa telaffuz eder. Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Necdet Öztorun da Özal'dan yanadır; ekonominin ona teslim edilmesini ister. Biri, Özal'ın bu görevi kabul etmeyeceğini söyleyince, bir başkasının tepkisi, "*Tevkif edelim onu*" olur. Saltık Paşa her zamanki gibi serinkanlıdır: "*Tevkif edeceğimiz adamı sonra işbaşına nasıl getireceğiz?*" 12 Eylülü yapanlar, gerçekte Turgut Özal'a güvenmezler. Özal'ın takunyalı geçmişi ve 1977'de MSP'den milletvekili adaylığı bu güvensizliğin temelinde yatar. Ancak *24 Ocak Programi* ve bunun dış destekleri açısından Özal'a bir bakıma mecburdurlar.(85)

Nitekim öyle olduğu hemen sonra anlaşılır. Brifing odasında bekletilen Turgut Özal'dan, ekonomik durumla ilgili kısa bir rapor istenir. Özal, yalın çizgiler taşıyan, son derece anlaşılır, üç sayfalık bir notu kendi imzasıyla Konseye sunmakta gecikmez.

Bu notta, müdahale nedeniyle bankalardan para çekilmesi, mal ve maddeler için gereksiz stok eğilimi, fiyat artışları ve karaborsanın hortlatılması şeklinde menfi tesirlerin olabileceğini" hatırlatıyor ve "halkın güveni sağlanana kadar paranın ve malın arzının kısıtlanmaması" ve "icabında ithalat yapılarak buna dayanmak la-

(85) Hasan Cemal, "Özal Hikâyesi", Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1990, s.27, 28.

zım" geldiğini ve "uzun süredir ideolojik maksatla ve zorbalıkla devam ettirilen grevlerin çözülmesi" ile "geçen devre parlamentoya sunulan başarılı olunamayan vergi reformlarının bir an evvel neticelendirilmesi" önerilerini ulusal düzlem için sunuyordu. Özal, aynı raporda uluslararası düzlem için ise, "İlişki kurduğumuz milletlerarası finansman müesseseleri, bugün Türkiye'nin yeni idare altında nasıl bir ekonomik program uygulayacağını mesele edeceklerdir ve 25 Ocak 1980'den beri tatbik edilen yeni ekonomik program dış mali çevrelerde büyük destek görmüştür. Bu programın uygulanmasına devam edileceğine dair güven verilmesi fevkalade önemlidir." biçiminde ifade ettiği önerisini MGK Konseyine arz edecekti.(86)

12 Eylül 1980 tarihli, **"Türkiye'nin son ekonomik durumu ve 12 Eylül Harekâtı sonrası alınacak tedbirler"** başlıklı bu notta Özal, 24 Ocak programının sürdürülmesini savunur.

"25 Ocak 1980'den beri tatbik edilen yeni ekonomik program, dış mali çevrelerde çok büyük destek görmüştür. Bu programın uygulanmasına devam edileceğine dair güven verilmesi fevkalade önemlidir. 12 Eylül harekâtının ekonomiye hemen yapacağı müspet etki, devam eden birçok grev ve lokavtı çözüme kavuşturmasında olacaktır."

Turgut Özal'ı savunan bu pek afilli paşa, onun bir gün başbakan olacağını ve sonra da kendisini Genelkurmay Başkanlığı'ndan edeceğini rüyasında görse, muhakkak ki güler geçerdi o günlerde.

Turgut Özal askeri yönetime özetle şöyle demektedir:

24 Ocak'ın kılına dokunursanız dış kredi muslukları kesilir. Başka alternatifiniz yoktur. Bu programın devam edeceğine ilişkin dışa dönük güvenceniz de ancak ben olabilirim!

Turgut Özal Konsey tarafından ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcılığına getirilmiştir. Bu görev için Özal, 12 Eylül liderinin deyişiyle "en isabetli seçim" olmuştur. İlginçtir; Başbakan Yardımcılığı için Turgut Özal adını dikte edenlerin başında Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Necdet Öztorun da gelmektedir. "Atatürkçülük" adına devletçiliğin hararetli savunucusu olan bu pek

(86) Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, 14. Cilt, s.975.

afilli Paşa, Turgut Özal'ın bir gün başbakan olacağını ve sonra da kendisini Genelkurmay Başkanlığı'ndan edeceğini rüyasında görse, muhakkak ki güler geçerdi o günlerde.

12 Eylülün "24 Ocak"la birlikte Turgut Özal'a da sahip çıkması, hem Batı dünyasındaki karar odaklarını hem de İstanbul'da büyük iş çevrelerini ferahlatmıştır.(87)

Bir Amerikalı diplomat, Daniel **Newberry**, Özal'ın ekonomiden sorumlu başbakan yardımcılığına getirildiğinin öğrenilmesi üzerine, Ankara'daki Amerikan makamlarının çektiği '*oh!*'un sesi, duyulabilecek kadar yüksekti.

Darbe sırasında TBMM Başkanı sıfatıyla Cumhurbaşkanlığı'na 6 Nisan 1980'den 12 Eylüle kadar 6 ay süre ile vekalet eden İ.Sabri Çağlayangil, başlangıçta darbecilerle iyi ilişkiler içindeydi.

Deneyimli, uçarı bir bürokrat ve diplomattı. 27 Mayıs 1960'ta Yassıada'ya gönderilen Çağlayangil, 12 Eylülden sonra doktor kontrolü için Londra'ya gitti. Aylar sonra, özel yurt dışı gezilerinden biri sırasında Rusya'dayken tutuklanma kararını öğrendi ve kendi isteğiyle Türkiye'ye gelerek 100 gün Zincirbozan'da gözaltında kaldı.

Çağlayangil, Londra'ya gitmeden önce 2 Nisan 1981'de Genelkurmay'da K.Evren'le buluşup, sohbet ettikten sora, beraberinde getirdiği 12 Eylül sonrasına ait düşüncelerini içiren yazıyı okumaya başladı: Buna göre anarşinin elebaşları yakalanmış, ortalık sakinleşmişti; ancak bu geçiciydi.

"Ayrıca ayaklanma veya ayaklandırma olduğuna şüphe olmayan bu hareketin sadece kadro olarak üzerine gitmek, kökünü kazımaya yetmeyecektir."

İ.S.Çağlayangil

Çağlayangil'in elindeki kağıtta şunlar yazılıydı:

(87) 12 Eylülün Turgut Özal tercihi, İstanbul'daki büyük iş çevrelerini de rahatlatmıştı. Bu çerçevede iş adamı Vehbi Koç'un askeri yönetimin lideri Kenan Evren'e yazdığı mektup ilginçtir. Vehbi Koç, Özal'a sahip çıkılmasını ister: "*Devlet bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turgut Özal hakkında, birtakım dedikodular başlatılmıştır. Turgut Özal, bir dahi değildir. Onun da hataları olabilir. Fakat bu nazik dönemde, mevcudun içinde, meselelerimizi en iyi bilen insandır. Dedikodulara bakmadan, kendisini tutmakta fayda vardır.*" Hasan Cemal, a.g.e., s.35.

Normale dönüldüğünde, terörün tekrar canlanmayacağını şimdiden öne sürmek, fazla iyimserlik olur. Anarşinin gerçek mihraklarına, muharriklerine (yönlendirenlerine) yeterince inilebildiğini gösterir emareler (belirtiler) henüz ortada görünmemektedir. Ayrıca ayaklanma veya ayaklandırma olduğuna şüphe olmayan bu hareketin sadece kadro olarak üzerine gitmek, kökünü kazımaya yetmeyecektir. Görebildiğimiz kadarıyla mahkemeleriniz; işlerliğe henüz kavuşabilmiş değillerdir. Resmi beyanlara göre yirmi beş bini aşan gözaltılı ve tutuklu sanıklardan, şimdiye kadar cezaya çarptırılanların azlığı ve mahkemelerdeki gecikme ve tutukluk, bu görüşleri haklı çıkarmaktadır. Özgürlük, tarafsızlık, yansızlık, denge gibi kavramlann niteliği, kapsamı, sınırları üzerinde hâlâ kesin bir vuzuh (açıklık) ve bugünkü şartlara uygun bir mutabakat sağlanamamış olması da bu ortama eklenirse, anarşinin kökünü kazıma hedefi, daha doğrusu mecburiyeti gölgelenmektedir.

Parlamentoya dayalı hükümetlerin başvurduğu sıkıyönetim idareleri, uzun süre yürürlükte kalmalarına rağmen, anarşinin hakkından gelememiş ve bu durum türlü hayal kırıklıklarına, otorite zaafı yorumlarına yol açmıştı. Silahlı Kuvvetlerin etkili varlığı, tüm mevcudu ve sınırsız yetkileriyle girişilen terörle mücadele de, bugün bir sonuç vermezse, yani anarşi yine sönmezse, bu afetin ordudan bile kuvvetli olduğu iftiraları ve istismarları başlatılacak, işte o zaman, -Allah korusun- memleketin engelsiz olarak komünizme açık kalması tehlikesi başgösterecektir. Malum nedenlerle, evvelce Sıkıyönetim idaresinin başına geldiği gibi, ordu da anarşi karşısında çaresiz kalmış görünümüne sokulmaya kalkışırsa, bu hal, çözümü güç problemlerin başlangıcı olabilir.

Başarısız hükümetin çaresi vardır. Biri gider, öbürü gelir; felaket olmaz. Ama ordu siyasete bulaşmanın ve iktidar olmanın kaçınılmaz erozyonuna bir kere kapılırsa, onun çaresi zordur. Çünkü ordunun yedeği yoktur. Bunun içindir ki, aklı başında her politikacının bu devirde baş dileği, sizlerin başarıya ulaşmanızı istemek ve beklemektir. Siyasetçilerin 12 Eylül üzerinde değişik görüşleri olabilir; ama inanın ki, Silahlı Kuvvetlerin millete olan beyan ve taahhütlerini başarıyla sonuçlandırarak bir an evvel asli görevlerine şerefle dönmelerini temenni etmeyen siyasetçi düşünülmez.

"Demokrasi feda edilmeden anarşi bastırılamaz mı? Bizim için kötü örnek oluyorsunuz."

Bir İtalyan Parlamenter

Son gelen Avrupalı parlamenterlerle konuşmamızda bir İtalyan milletvekiline: *"Telaş etmeyin, nasıl olsa demokrasiye döneceğiz, bize zaman tanıyın, bizi Yunanlılarla kıyaslamayın,"* diyoruz. O ise: *"İyi, güzel ama, durumunuz bizim için kötü bir örnek oluyor. Sizin gerekçeniz, terörü susturuncaya kadar sabır. Fakat terör İtalya'da da var. Hem de boyutları her geçen gün artıyor. Siz eğer Demokrasi feda edilmeden anarşi bastırılamaz, bunun hakkından ancak askerî idare gelebilir, tezini savunursanız, üstelik bütün Batı aleminin de bunu müsamaha ile karşılamasını isterseniz, ortaya öyle bir model çıkar ki, İtalya dahil birçok NATO ülkesi sıkıntıya düşer. Avrupalıların acele etmesinin nedeni budur."* demişti.

Fransız milletvekilleri ise daha enteresan bir noktaya temas ettiler: Böylesine intikal devrelerinin en büyük sakıncası, bürokrasiyi güçlendirmesi, tabir caizse, her tasarrufun gizli hakimi yapmasıdır. Siyasi partiler iktidara gelir, *"Biz hükümet programını gerçekleştiririz, normal idareyi bürokratlar yapar."* derler. Askeri idare iktidara gelir. *"Bizim geliş nedenimizin icapları ve ana doğrultuları var. Normal idareyi yansız teknisyenler yapar."* derler. Bu durumda bürakrasi şöyle düşünebilir: *"Demek ki, sivil de gelse, asker de gelse, idareyi biz yapacağız. O halde düzeni öylesine kurmalıyız ve yasaları öylesine yapmalıyız ki, bürokrasi korunsun ve güçlensin. Böylece bürokrasi imparatorluğu her iktidar değişikliğinden kendisine bir pay çıkarmanın, biraz daha güçlenmenin yolunu bulur."*

İtalyanların da, Fransızlann da görüşleri düşündürücüdür. Her ikisi de zamanın önemi ve lehte işletilmesiyle ilgilidir.

Bürokrasi el attığı konuları genişletip yaymaya, gayeyi, teferruatın içinde görünmez hale sokmaya her zaman ve her yerde heveslidir. *"Çok iyi, iyinin düşmanıdır,"* derler. Mükemmeli yapalım derken, iyi yapmak imkanı da elden kaçırılırsa, yazık olur.

"Milli Güvenlik Konseyi, ihtilâl gücüne ve şartlarına dayanarak da böyle bir karara varamaz."

İ.S.Çağlayangil

Tutuklama kararını öğrenen Çağlayangil, 20 Haziran 1983 gü-

nü Türkiye'ye döner. Havaalanındaki görevli, 24 saat içinde Çanakkale Sıkıyönetim Komutanlığına teslim olması gerektiğini söyler. Zincirbozan'da mecburi ikamete tâbii tutulacaktır. Çağlayangil bu durumu şöyle değerlendirir.

Milli Güvenlik Konseyi, kendisini Türkiye Büyük Millet Meclisi yerine koyarak ve onun yetkilerini kullanarak da böyle bir karara gidemez.(88) Çünkü Milli Güvenlik Konseyine özel kanunla verilen yetki, feshedilen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yetkileridir. Konseyin anayasayı resmen tadil hakkı ise yalnızca 1961 Anayasasını hedef almaktadır.

Aslında hiçbir yasama organı, yargı yetkisi ile kendisini teçhiz edemez. Eğer Konsey kendisini müstakbel Türkiye Büyük Millet Meclisi yerine koyar ve bugünkü anayasayı tadile yetkili olduğunu iddia ederse, o zaman ne referandum ne de seçimlerin manası kalmaz. Millet iradesinin üstünlüğü ortadan kalkar.

Aslında Türk Milletinin iradesine arz olunan yeni anayasanın, Milli Güvenlik Konseyi tarafından istenildiği zaman değiştirilebileceğini referandumdan önce söylenmiş değildir. Aksine, bu anayasa kefil olunmuş, harfiyen uygulanacağı her vesileyle teyit edilmiştir.

Milli Güvenlik Konseyi, ihtilâl gücüne ve şartlarına dayanarak da böyle bir karara varamaz. 12 Eylülün üzerinden 3 yıl geçtiğini, yeni anayasanın halkoylamasıyla yürürlüğe girdiğini ve artık ara devrin sonuna gelindiğini unutsak bile, kuvveti elinde tutanların kendi kendilerine her türlü yetkiyi bahşetmeleri, dilerlerse insan haklarına, adalete aykırı veya keyfi işler yapabilmek imkânına da sahip olacakları anlamına gelemez.

Görüşlerimizi özetlemek gerekirse, "Zincirbozan" olayında, suçlu da, ceza da icat ve ihdas edilmiştir.

Hal böyle olunca 79 sayılı kararda adları yazılı olanların niçin tutuklu veya sürgün bulundukları sorusunun cevabı yoktur.

Milli Güvenlik Konseyi bugün devleti temsil etmektedir. Devletçe verilen kararlara saygılı olmak kadar, bu kararların devlet ağırlığını ve adaletini taşıması lüzumu da aşikârdır.

10 Ekimde Demirel ile birlikte Ankara'ya getirildiler. Siyasi amaçlı ve yönlendirici faaliyetlerde bulunmamak, demeç vermemek, evlerinde bu amaca yönelik toplantılar düzenlememek, bu

88) Çağlayangil MGK'nın 79 nolu kararı gereğince tutuklanmıştı. Bu karar siyasilerin ikamete tabi olma halini hedef almaktadır. Bu açıkca "sürgün" demekti.

amaçlı toplantılara katılmamak, şehir içinde lehte ve aleyhte toplantı ve gösterilere neden olabilecek faaliyetlerde bulunmamak koşuluyla, normal ziyaretlerini yapabilecekleri ve makul ölçüler içinde ziyaretçi kabul edebilecekleri tebliğ edilmişti. Kabul gerekir ki toplumun büyük çoğunluğu terör korkusunu ve aşırı gerginliği sona erdiren askeri müdahaleyi kurtarıcı olarak karşılamışlardı. Özellikle haklarında kovuşturma bulunmadığı halde Türkeş'le 16 ve Erbakan'la 21 arkadaşının Sıkı Yönetim Mahkemesi kararıyla tutuklanmaları, sorumluların CHP ve AP dışında arandığı kanısını güçlendiriyordu. MHP'liler ülkücü hareketin eylemleri ve darbe girişimiyle, MSP'liler ise Akıncılar örgütünün faaliyetleri ve laik devleti yıkma projelerinden dolayı yargıya sevkedilmişlerdi.(89)

Deniz Baykal, *"Böyle bir metni imzalatmaya hakkınız yok."* diyordu. Komutan elini hırsla masaya vurdu:

"İmzalamaya mecbursunuz."

Çağlayangil, Zincirbozan'dan tahliye günü geldiğinde yaşanan ilginç olayı şöyle anlatıyor:

Biz yemekteyken amiralin emir subayı bize bir kağıt getirdi:

"Bunu lütfen imzalayınız." dedi.

"Nedir bu?" dedik.

"Efendim, usulen tahliye kararını tek tek tebliğ ediyoruz."

Demirel dahil biz getirilen kağıdı okuma gereği bile duymadan imzaladık.

Yemek sürüyor. Çoğunluğumuz Sırrı Atalay'ın odasındayız. Bu sırada yemekhaneden sert bir tartışmanın öfkeli sesleri geliyor. Ben merak ettim ve bir olay var, yardımım dokunur belki diye yemekhaneye girdim. Gördüm ki, Deniz Baykal'la Çanakkale Boğazlar Komutanı Amiral, sert bir tartışmayı sürdürüyorlar. Konu, bize imzalatılan tahliye tebliğ kağıdı.

Biz Sırrı Atalay'ın başındayken, kağıdı emir subayı imzalatmak için Deniz Baykal'a da götürmüş. Baykal okumuş, bakmış ki tebliğe bağlı olarak hepimizin imzaladığı kağıtta, tahliye ile birlikte ileride, *"Zincirbozan günlerini hiçbir surette eleştirmeyeceğiz."* diye bir ibare de var.

Bu arada, *"Ben bunu imzalamam, kalsın."* demiş.

(89) Orhan Koloğlu, "Kim Bu Ecevit", Boyut Kitap, Istanbul, 2001, s.580

Komutan, emir subayına *"Kağıdı imzalattın mı?"* diye sorduğunda emir subayı:

"Komutanım, hastalandığı için Sırrı Atalay'a imzalatamadım. Deniz Baykal da okudular; kalsın, ben bunu imzalamam dediler."

"İmzalamaya mecbursunuz."

Komutan bunun üzerine emir subayına, *"Baykal'ı bana çağırın,"* demiş. Baykal, yanına geldiğinde onun koluna girmiş ve *"Sizinle şu yemekhanede konuşalım."* demiş. Başlamışlar tartışmaya.

Ben seslerini duyarak odaya girdiğimde, ikisi de oldukça öfkeliydiler. Tartışıyorlardı. Deniz Baykal, *"Böyle bir metni imzalatmaya hakkınız yok."* diyordu. Komutan elini hırsla masaya vurdu:

"Ben Türk Ordusu'nun bir amiraliyim. Bunu imzalayacaksınız diyorum ve bunu imzalamaya mecbursunuz."

Deniz Baykal aynı şekilde de elini masaya vurdu:

"Sizin de karşınızda bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı var. İmzalamıyorum."

Ben araya girdim. *"Şu metni bir getirin de okuyalım bakalım."* dedim.

Emir subayı çağrıldı. Metin getirildi ve okundu. Metinde, tahliye kararıyla birlikte, ileride Zincirbozan günlerinin hiçbir şekilde tartışılamayacağı, eleştirilemeyeceği ibareleri vardı. Amiral, *"Ne var bunda? Biz burada sizi elimizden geldiğince rahat ettirmeye gayret etmedik mi?"* diyordu.

Baykal da, *"Ben ileride bu tasarrufu eleştireceğim. İleride eleştireceğim bir olayı, eleştirmeyeceğim diye niçin imza vereyim?"* (90)

Benzeri çok sayıdaki olaylardan seçtiğimiz bu iki örnek, Türk siyasal yaşamındaki tüm demokratik çarpıklıkları ortaya koyan birer gelişmemişlik örneğidir. Bir yanda halkın oylarıyla yönetime gelen, ancak ülkenin altını üstüne getiren entrika tahrikçisi siyasetçiler. Öte yandan ya sabır çeken, sonunda bunlara "hiza istikamet" komutu veren atanmışların kışla kültürü. Arenada sürekli oynanan oyun bu; halk ise tribünlerde izlemede; sahaya nasıl ineceğini bilmiyor; içlerine sızmış kışkırtıcıların sürekli kurbanı oluyor. Gerçek demokrasi ise hep beklemede.

(90) Tanju Cılızoğlu, a.g.e., s.289.

20 Eylül 1980:

"Orgeneral Kenan Evren, Hükümet kurma görevini emekli Oramiral Deniz Kuvvetleri eski Komutanı Bülent Ulusu'ya verdi..."

21 Eylül 1980: "Bülent Ulusu, Kabinesi'ni açıkladı..."

Bundan sonra sırasıyla yapılan önemli uygulamalar şöyle:

1. Yönetimi, 5 generalden kurulu 'Milli Güvenlik Konseyi' devralmış; Devlet Başkanlığı'na, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren getirilmiştir.

2. Meclisler (Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi) feshedilmiş; siyasi partilerin faaliyetleri durdurulmuştur.

3. Dört siyasi partinin Genel Başkanları, Silahlı Kuvvetler güvencesinde, gözaltına alınmıştır.

4. 'Milli Güvenlik Konseyi'ne karşı sorumlu bir Hükümet teşkil edilmiştir.

5. İki siyasi partinin (MSP ve MHP) lider ve yöneticileri hakkında dava açılmıştır.

6. Bir 'Danışma Meclisi' kurulmuş; bu Meclisce bir 'Anayasa Taslağı' hazırlanmış; kısa bir dönem bu 'Anayasa Taslağı' üzerinde, kamuoyunda tartışma açılması serbest bırakılmış; sonra, bu izin kaldırılmış ve Devlet Başkanı, yurt sathını gezerek, halka hitap etmiş ve Anayasa'nın izahını yapmıştır.

7. Mevcut siyasi partiler feshedilmiş; mal ve varlıklarına el konulmuştur.

8. Anayasa 'Geçici Maddeleri' ile, iki büyük partinin (CHP ve AP) milletvekillerine ve senatörlerine Konsey'ce 'Siyasi Kısıtlama' ve 'Yasaklamalar' konulmuştur."

Ülkücüler Karşı İhtilâl mi Planladılar?

Türkeş darbenin seyrini görmek için 3 gün boyunca teslim olmamıştı.

Rıza Müftüoğlu anlatıyor: "1980 öncesinde 7 Cunta'nın varlığından bahsediliyordu; bu cuntaların biri de: 'Türkeş Cuntası'ydı; ama, sözde bu 'Cunta'nın başı, 12 Eylülden birkaç gün önce Cunta'yı satmıştı; sonra bunun karşılığında olmuş olacak, emekli olduktan sonra bir kurumu ona teslim etmişlerdi...

İhtilâllerin görünmeyen gücünü ve herkesi tesir altına alan tılsımı bozmak, hesapta olmayan bir-iki eylemle gerçekleştirebilinirdi; fakat, ne İncek'teki Çiftlik kullanılabilmiş ne de Sivas'tan getiri-

lecek olan gençler ne de Ordu'daki taraftarlar..."(91)

Necdet Pekmezci anlatıyor: "MHP Lideri Alparslan Türkeş'in teslim olmasından sonra, dışardaki 'Ülkücüler' iki eylem planladı; eylemlerden biri: Evren'in öldürülmesi için yapılacaktı; bu olmayınca: Türkeş'i kaçırma yoluna gidilecekti. Türkeş'in anlatımlarına ve MHP'lilerin verdiği bilgilere göre Türkeş, Cezaevi'nden kaçırılması için dışarıya mesajlar gönderdi; Gülhane Askeri Tıp Akademisi Hastanesi'nde Metin Denizli'nin organize ettiği bir Ekip vardı; Türkeş, kaçabilmek için GATA'ya yatmayı planladı; ancak Milli Güvenlik Konseyi'ne bu istihbarat ulaştı ve Türkeş, GATA yerine, Mevki Hastanesi'ne sevk edildi."(92)

12 Eylül Yönetimi tarafından Alparslan Türkeş ve MHP Yöneticilerinin tutuklanması ve MHP'ye karşı dava açılması "Örgüt'ü şoke etmişti. 12 Eylül Hareketine karşı ne tavır takınılacağı belirlenememişti. Alparslan Türkeş'in izleyeceği siyaset bekleniyordu. Musa Serdar Çelebi Ekibi, otoritesini "Örgüt"ün tamamına kabul ettirmek ve "Örgüt" yapısını İslâmcı çizgiye çekmek istiyordu. Buna karşılık *"Komünizme karşı mücadeleyi, demokratik yöntemlerle sürdürelim..."* sesleri de çıkmaya başlamıştı. Abdullah Çatlı ve öteki firarilerin Avrupa'ya geldiklerinin duyulması da, çeşitli nedenlerle tepkilere yol açmıştı. Türkiye'de meydana gelen ayrılıklar ve Abdullah Çatlı'nın MHP'den koptuğu konuşulmaktaydı ve neyi temsil ettiği iyi bilinmiyordu. Abdullah Çatlı Ekibi'nin "Mafya" ve MİT ile ilişkileri, yaygın söylentiler halinde anlatılıyor ve suçlandıkları cinayetler kuşkulara yol açıyordu.(93)

"MHP Davası" Sanığı Tabip Yüzbaşı Selim Kaptanoğlu:
"Alparslan Türkeş'i helikopterle Kıbrıs Rum Kesimi'ndeki İngiliz Üssü'ne indirecektik; kabul edeceklerine inanıyorduk!"

Selim Kaptanoğlu, Şefi bulunduğu Mevki Hastanesi'nden Türkeş'i Kaçırma Planı'nı da ayrıntılanyla anlattı:

"İkinci katta yatan Türkeş'in odasındaki demirleri kestik; sakızla yapıştırdık; benim hastamdı zaten; aşağıda nöbetçi vardı; sabah

(91) MHP eski Başkan Yardımcısı Rıza Müftüoğlu, "Copların Askerleri", Ocak Yayınları, Ankara, 2000, s.17. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.638.
(92) Sabah Gazetesi, İstanbul, 14 Eylül 2000, s.17. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.639.
(93) Soner Yalçın ve Doğan Yurdakul, "Reis", Öteki Yayınevi, Ankara, 1998, s.143.

iki saatlik vaktimiz vardı; 06.00'da götürecektik; rahmetliye (Türkeş'e) her gün şnav çalıştırıyorduk; iple aşağıya sarksın diye; (Nöbetçi) askere desek ki: *'Git bir sigara getir!'* 45 dakika gelmez; aşağıda araba bekleyecek; alıp (Ankara) Gölbaşı'na götüreceğiz; oradan helikopterle götürüp, Konya'da bir dağ köyünde saklayacaktık; yakıt o kadar yetecekti; oradan Anamur üzerinden alçak uçuşla Kıbrıs Rum Kesimi'ndeki İngiliz Üssü'ne inecektik; İngilizlerle bir görüşme yapılmadı; ama kabul edeceklerine inanıyorduk; oradan ver elini Mısır..."

Selim Kaptanoğlu: "Kaçış Planları'nın tamamlandığını; ancak, bir solcunun sağlık nedeniyle tahliye edilmesi üzerine, Alparslan Türkeş'in kaçmaktan vazgeçtiğini..." söyledi. "Kendisine (Türkeş'e) silah da vermiştim; yakalanma durumunda kendimizi öldürecektik; teslim olmayacaktık!' dedi.(94)

Öte yandan MGK Genel Sekreterliği'nin yaptığı açıklamada ülkücülere yüklenmesi, gerginliği daha da artıracaktır.

MGK şöyle diyordu:

"12 Eylüle kadar ülkede yaratılan terör ve tedhiş olaylarının diğer bir sorumlu ortağı da: 'Silahlı Sağ Örgütleri'dir. Ülkede yaygınlaştırılmaya çalışılan 'Marksist İdeoloji'ye karşı, daha ziyade, 'Irkçılık' ve 'Turancılık' felsefesiyle mücadeleye girişen 'Sağ Örgütler', özellikle 1968'den itibaren örgütlenmeye başlamışlardı. Bu gruplar, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde açılmış 'Komando Kampları'nda, 'Propagandist', 'İstihbaratçı' ve 'Vurucular' olarak 3 grupta, fikren ve bedenen, sıkı bir eğitime tabi tutulmuşlar ve üniversiteler başta olmak üzere, çeşitli kurum ve kuruluşlarda teşkilatlanmalarını sürdürmüşlerdi. Böylece, büyümeye başlayan 'Ülkücüler' adı verilen bu akım, Yükseköğretim Kurumları'nda hakim olmaya yönelmiş ve 'Sol' gruplarla silahlı çatışmaya girmişlerdi. Silahlı eylemciler, 70'li yılların ortalarından itibaren, aynen 'Eylemci Sol'un taktiklerini kullanarak, cinayet, suikast ve sabotajlar yaparak, legal görünümünden 'Yeraltı faaliyetleri'ne kaymışlardı. Ülkücü örgütler, aynı eylemci solun yaptığı gibi Komünizmle mücadele maskesi altında, Devlete rağmen gizli çeteler oluşturmuşlardı. Cinayet,

(94) Sabah Gazetesi, İstanbul, 15 Eylül 2000, s.18.

sabotaj, gasp, soygun, tehdit ve haraç almışlardı."(95)

Rıza Müftüoğlu anlatıyor: "Ordu'daki taraftarlarımızdan birkaç kişi bir araya gelerek, bir durum değerlendirmesi yapmışlar: *'Alparslan Türkeş'in ve 'Ülkücüler'in karşı karşıya kaldıkları bu haksız durumu ortadan kaldırmak gerektiğine...'* karar vermişler. Ancak *'Normal yollarla bunun mümkün olamayacağını; bunun için, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'i öldürmeyi...'* düşünmüşler; ancak, düşünceden öteye geçmeyen bu 'Eylem Planı' duyulmuş; *'Eğer bize karşı bir hareket olursa, cezaevindekilerin hepsinin öldürülmesi için peşinen emir verdim!..'* şeklinde...

Gece, arkadaşlarıma durumu anlattım ve *'Bu durumun geçeceğini; bu olayın (Genelkurmay Başkanı'nın emrinin) duyulmasından sonra bir eylem yapılmasının zor olacağını; çünkü, bizleri kurtarmak isteyenlerin, bizlerin öldürülmesine rıza göstermeyeceklerini...'* söyledim: *'En azından bir uzlaşma yolunun tespit edilmiş olacağını...'* belirttim; Ahmet Bilgin: *'Keşke, Kenan Evren'i öldürseler de, bizi de burada yaksalar!..'* diye tepki gösterdi."(96)

"Darbe'nin milli karakteri yoktu. ABD destekliydi." "Evren'I ben öldürecektim!.."

"Ülkücü" Kurmay Yüzbaşı Şakir Önem

12 Eylül Askeri Darbesi'nin yapıldığı sırada, Kayseri Hava İndirme Tugayı'nda Harekât-Eğitim Şubesi Müdürü olan Kurmay Yüzbaşı Şakir Önem, Milli Güvenlik Konseyi ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren ve diğer MGK üyelerine yönelik 'Suikast Girişimi'ni, kendisinin planladığını; ancak (MHP Genel Başkanı 'Başbuğ' Alparslan) Türkeş başta olmak üzere, cezaevindeki 'Ülkücüler'in hayatını düşünerek vazgeçtiğini açıkladı.

Ordu içindeki Türkeş yanlısı cuntanın lideri olarak kendisini tarif eden Şakir Önem, SABAH'ın sorularını şöyle yanıtladı:

Gazeteci: *"Neden 12 Eylüle karşıydınız?..."*

Ş.Önem: *"Darbe'nin milli karakteri yoktu. ABD destekliydi. Bu ülke için canını veren 'Milliyetçiler'in üzerine gidiliyordu. Bundan*

(95) MGK Genel Sekreterliği, "12 Eylül Öncesi ve Sonrası", Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1981, Ankara, s.217. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.635.
(96) MHP Eski Başkan Yardımcısı Rıza Müftüoğlu, "Copların Askerleri", Ocak Yay. 2000, Ankara, s.59.

dolayı darbeyi yapanlara büyük hınç duyuyorduk. O zamanki Ordu, 'Atatürk'ün Ordusu' değildi. Rıza Müftüoğlu'nun kitabındaki iddialar doğrudur. 'İhtilâl'i yapanları öldürmeyi düşündük. Bu işin başında ben vardım. 'Karşı Darbe' yapmayı, Konsey Üyeleri'ni öldürmeyi planladık. Bunun için sağdan soldan adam toplamaya başladım; ama, harekete geçme aşamasındayken vazgeçtim; herhangi bir eylemde bulunmadık!..."

"...ikiye bölünüp, 2 uçak ile seyahat etmeye başladık; ama ferdi bir ihbar gelmedi."

General Nurettin Ersin

Gazeteci Taki Doğan: "... MHP Lideri Alparslan Türkeş'i kaçırmak; Kenan Evren'e ve Konsey Üyeleri'ne suikast yapmak için planlar yaptıklarını açıklayan, 2 eski subay: Şakir Önem ve Selim Kaptanoğlu: *'Nurettin Ersin'e 'İhtilâl'in Liderliğini' teklif ettiklerini; Lider bulamadıkları için, eylemlerin gerçekleşemediğini...'* açıklamışlardı.

Gazeteci: *'Hakkınızdaki iddiaları nasıl değerlendiriyorsunuz?'*

N.Ersin: *'Tamamen uydurma; haber almışım, bildirmemişim; korkmuşum; şöyle olmuş; böyle olmuş; hepsi iftira!..'*

Gazeteci: *'Şakir Önem'i tanıyor musunuz?'*

N.Erin: *'Tabii tanırım. Hava İndirme Tugayı'nın G-3'üydü.'*

Gazeteci: *'Karşılıklı konuştunuz mu?..'*

N.Ersin: *'Bir araya gelip konuştum mu, bilmiyorum!..'*

Gazeteci: *'Sizin lider olmanızı önermişler...'*

N.Ersin: *'Hayır; öyle bir şey olur mu oğlum? Ne münasebet? Yani, bizi birbirimize düşürmek istiyorlar; 20 sene sonra!'*

Gazeteci: *'O dönemde bir suikast duyumunuz oldu mu?*

N.Ersin: *'Kenan Evren Paşa açıkladı. Öyle bir suikast haberi alındı. İhbarı aldığımız zaman İstanbul'dan Gölcük'e geliyorduk. Helikopter değiştirdik. Zaten ayrı helikopterlerle gidiyorduk; ama, uçak olursa aynı uçakla gidiyorduk!'*

Gazeteci: *'İhbardan sonra, uçakları da mı ayırdınız?'*

N.Ersin: *'Evet; sonradan ikiye bölünüp, 2 uçak ile seyahat etmeya başladık; ama ferdi bir ihbar gelmedi. Umumi bir şey vardı. O kadar, gerekli önlemleri de aldık!'* dedi."(97)

---

(97) Taki Doğan, Sabah gaz., 15 Eylül 2000, s.18. Nakleden E.Alatlı, a.g.e., s.652.

"SABAH'a konuşan Evren soruları şöyle yanıtladı:

Gazeteci: *'Çok sayıda iddia var. 12 Eylül Dönemi'nde sizi öldürmek istemişler?'*

K.Evren: *'Ben ne diyebilirim bunlarla ilgili ki; olmuş geçmiş gitmiş; öyle düşünmüşler; öyle yapmışlar; muvaffak olamamışlar; kursaklannda kalmış!'*

Gazeteci: *'Sizi öldürmek isteyen ne kadar çok insan varmış; bunlan biliyor muydunuz?'*

K.Evren: *'Varmış tabii ya; yine yok mu zannediyorsunuz? 2 sene evvel yakalandı ya 3 kişi örgüt mensubu. Beni hâlâ bir kaşık suda boğmak isteyenler var!'*

Gazeteci: *'Ben de öldürecektim!'* diyenler var.

K.Evren: *'Demek ki muvaffak olamamışlar!'"*(98)

Bedeli Çok Ağır Olacak "Paydos Düdüğü"

Buraya kadar olanlardan ve yaşananlardan sonra, 5 komutan ne yapabilirdi? Tüm uyarılara rağmen, politikacılar ve sivil idarenin basiretsizliği, vurdumduymazlığı ve bir bölümünün politize olması, siyasi, ekonomik, mali ve askeri dış baskılar, ülke elden gidiyor feryat ve figanları, medyanın iki yüzlülüğü askerleri bunaltmıştı. Silah ve güç onların elindeydi. Nihayet paydos düdüğünü çaldılar. Artık hiç kimseye güvenmeyen, kim iyi, kim kötü ayırdetmekte zorlanan, suçlularla birlikte toplumun hemen tamamını oluşturan suçsuz kesimi ve demokrasiyi de cezalandıran bir yönetim anlayışını uygulamaya koyacaklardır.

Bu yanlışlığın ağır bedelini, daha sonraki yıllarda kendileri ve tüm Türkiye her alanda ağır kayıplar vererek ödeyecektir. Düşünmeyen, demokratik kitle örgütleri olmayan, yurt içi ve dışından Türkiye'ye yönelik ulusal tehditleri algılayamayan, toplumsal bilinci oluşturamayan, sorunlara çözüm aramayan, sorgulamayan, üretmeyen, ithal kültüre, yozlaşmaya ve ürünlerine hızla açılan Batıya tam bağımlı bir ülke durumuna gelecektir. Bunun son aşaması, günümüzde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, yani ulusun temsil edildiği yasama erkinin artık Ankara'dan değil, tümüyle üyesi bile olmadığımız AB'nin başkenti Brüksel'den yönetilmesidir.

Bu durumda TBMM'nin, milletvekilliğinin, siyasal partilerin

(98) Mehmet Çetingüleç, Sabah Gazetesi, 16 Eylül 2000. Nk. E.Alatlı, a.g.e., s.652.

gereği kalmamıştır. Brüksel'den gelen buyrukları uygulayacak dar kadrolu yürütme organları yeterlidir. Bu durumda bağımsız bir Türkiye Cumhuriyeti'nden kim sözedebilir. Bu tabloya bakarak, Batıyla uyum sağlıyoruz, Batılılaşıyoruz demek mümkün mü?

Darbecilerin İlk İcraatları
Demokrasiye ve Siyasete Paydos
NATO'ya İttifak ve Anlaşmalara Evet

Parlamento ve hükümet feshedilmiş, yurt dışına çıkışlar yasaklanmış, ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konmuş, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ve yeni yönetime karşı yapılacak her türlü direniş, gösteri ve tutumun anında en sert şekilde kırılarak cezalandırılacağı ve yurtta kan dökülmemesi için bütün vatandaşların yayınlanacak bildiriler doğrultusunda hareket etmeleri tehdidi yapılmıştı. Hemen bunu izleyerek, 13 sıkıyönetim bölgesi tayin ve tespit edilerek, buralara 13 general sıkıyönetim komutanı olarak MGK (Milli Güvenlik Konseyi, Milli Güvenlik Kurulu ile karıştırılmamalı. E.Y.) tarafından atanıyordu. Siyasi parti faaliyetlerinin yasaklandığı; Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay hariç, diğer bütün derneklerin faaliyetlerinin durdurulduğu da duyuruluyordu.

Türkiye Cumhuriyeti, NATO dahil tüm ittifak ve anlaşmalara bağlı kalacaktı. İkincisi ise önce MGK'nın 5 sayılı kararıyla, ardından da bu duyuruyla yetinmeyerek bir kez daha aynı hususu vurgulama gereksinimi duyan MGK'nın 16 Numaralı Bildirisi ile, "Ülkemizin ekonomik durumunu düzenlemek ve daha iyiye götürmek maksadıyla yürürlüğe konulan ekonomik program ile yapılan anlaşmaların ve protokollerin uygulanmasına devam edilecektir." duyurusunun yapılmasıydı.(99)

Sivil ve Yerel Yönetimlere de Paydos

MGK'nın çıkardığı ilk yasalarla belediye meclisleri feshedildi ve belediye başkanları görevden alındı. Yine çıkartılan yeni yasa ve mevcut yasalara eklenen geçici maddelerle mevcut il genel meclisleri de feshedildi.

(99) Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 14, İletişim Yayınları, s.974vd.

Yine aynı bağlamda, darbenin hemen ardından, 17 Ekim 1980'de, ülkede o zamanki sayısıyla toplam 67 ilden 27'sinin valileri değiştiriliyor; asker kökenliler ya da orduya yakın olanlar bu görevlere atanıyordu. Sivil idarenin (İçişleri Bakanlığı'nın) bir birimi olan Emniyet Genel Müdürlüğü, tüm teşkilatı ile birlikte Jandarma Genel Komutanlığı'nın emir ve kuruluşuna veriliyordu.

Konsey'in Atadığı "Uygun Adım Marş" Hükümeti

12 Eylül tarihli "Türk Milletine Açıklama"da sözü edilen bakanlar kurulunun teşkilini MGK, söz verdiği gibi "kısa sürede" gerçekleştirdi ama, söz vermenin tersine "yürütme sorumluluğunu bu kurula" gerçekte devretmedi.

K.Evren, 20 Eylül 1980 tarihli yazısıyla "Bakanlar Kurulu'nun teşkili için Emekli Oramiral Bülent Ulusu'yu Başbakan olarak görevlendirdiğini" açıklıyor. Başbakan hemen o gün görevini ifa edip, "Devlet Başkanlığı Yüce Katına", "yüksek teveccüh ve güveninizin eseri olarak kurulması ile görevlendirildiği" kabineyi "adları yazılı zatların bakanlıklara atanmaları hususunu takdirlerinize arz ederim" diyerek onaya sunuyordu.

Başbakan ve 26 bakandan oluşan toplam 27 kişilik kabine, kompozisyonu bakımından bir askeri hükümetti. Başbakan, Emekli Oramiral Bülent Ulusu, darbeyi hazırlayan kuvvet komutanlarından (Deniz Kuvvetleri Komutanı) birisi olup, darbeden çok kısa bir süre önce (Ağustos 1980 sonu), olağan prosedürle emekli olmuştu. Beş temel bakanlığa atanan kişiler ise doğrudan ordu mensuplarıydı: İçişleri Bakanı, Em. Korgeneral Selahattin **Çetiner**, Milli Eğitim Bakanı, Em. Korgeneral Hasan **Sağlam**; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı, Em. Tümgeneral Prof. Dr.N.**Ayanoğlu**; Gümrük ve Tekel Bakanı Em. Korgeneral Recai **Baturalp**; Gençlik ve Spor bakanı, Em. Korgeneral **V.Gönül**, Sivil kökenli gözükenler ise, kuşkusuz Danışma Meclisi üyeleri gibi, MGK'nın itimadını kazanan kişilerdi.

Ulusu Kabinesi'nde 12 Eylül 1981-12 Eylül 1982 döneminde 9 bakan görevlerinden çeşitli nedenlerle ayrılıyor ve yerlerine yeni isimler atanıyordu.

27 Ekim 1980 tarih ve 2324 sayılı "Anayasa Düzeni Hakkında Kanun" Devlet MGK ve Genelkurmay Başkanı'nın, hükümet karşısında baskın ve üstün konumunu kurumsallaştınyordu.

Hükümet, MGK'nın kontrolü altındaydı. MGK'nın 25 Eylül 1980 tarihli 1 No'lu Kararı ile belirlediği "Türkiye Cumhuriyeti Milli Güvenlik Konseyi İçtüzüğü", güvenoylaması ve başbakan ve bakanlann MGK'ca her zaman denetlenebilir olması gibi düzenlemeleriyle, hükümeti denetim altında tutabilmenin önkoşullarını daha başından sağlama alıyordu.

MGK Genel Sekreteri Org. Haydar Saltık'ın, MGK'nın aldığı bir kararla, bu görevinin yanı sıra, aynı zamanda "Devlet Başkanı Genel Sekreteri" olarak (bu işlemle Kara Tuğg. Hasan Sağlam da, Devlet Başkanı Genel Sekreter Yardımcılığı'na getiriliyordu).

Hükümet Programı 21 Eylül 1980'de son biçimi verilerek MGK'ya "tasvip için arz edildi". Böylece, Bülent Ulusu, olağanüstü hızla bakanlarını belirlemekle kalmıyor, ama hükümet programını da aynı hızla biçimlendiren başbakan oluyordu. Hükümet Programı, 27 Eylül 1980 günü, Başbakan tarafından, MGK'da okundu ve resmi belgelere göre de MGK'nın 30 Eylül 1980 tarihli 5. Birleşimi'nde onaylandı.

Geçiş süreci formülü ile sunulan Kurucu Meclis'in oluşturulması:

MGK, bu ilk etap işlemlerin ardından, "demokrasiye ya da olağan rejime geçiş süreci" formülü ile sunarak, oluşturduğu "de facto" rejimi kurumsallaştırmak üzere, bir Kurucu Meclis kurdu. 29 Haziran 1981 tarih ve 2485 sayılı "Kurucu Meclis Hakkında Kanun"a göre bu organ, MGK ve Danışma Meclisi olmak üzere iki bölümlüydü.

Danışma Meclisi, MGK tarafından sıkı bir incelemeye ve elemeye tâbi tutarak belirlenen ve ideolojik açıdan itimat kazanan memurlardan oluşuyordu. 2485 sayılı yasa uyarınca, Danışma Meclisi'nin 40 üyesi doğrudan MGK tarafından atandı; geri kalan 120 üye ise başvuru yaptığı açıklanan toplam 11.640 aday arasından yine MGK'ca belirlendi.

Danışma Meclisi'nin yetkileri sınırlıydı. Bir kez, bu organda görüşülen bütün yasa tasarı ve teklifleri için nihai onay makamı MGK'ydı.

Nitekim Danışma Meclisi'nin eylemli olarak çalışmaya başladığı 23 Ekim 1981'den sonra da bu organın varlığına karşın, çok sayıda temel yasa, tıpkı bu organ daha kurulmadan önce de yapıldığı gibi, doğrudan MGK tarafından hazırlandı ve yürürlüğe kondu.

Danışma Meclisi'nin temel işlevi, Anayasa'yı, Anayasa'nın

Halk Oyuna Sunulması Hakkında Yasa'yı, Siyasal Partiler ve Seçim Yasaları'nı hazırlamaktı.

Siyasetin Kökünün Kazınma Operasyonu

Partilerin Kapatılması Yetmedi Tüm Mallarına El Konuldu

Bu arada darbeyle birlikte faaliyetleri yasaklanan ve 27 Ekim 1980 tarih ve 2325 sayılı Faaliyetleri Durdurulan Siyasi Parti, Dernek, Federasyon ve Konfederasyonlara Kayyum Tayin edildi.

16 Ekim 1981 tarih ve 2533 sayılı "Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun ile tümden feshedildi ve para dahil, taşınır ve taşınmaz bütün malvarlıkları Hazine'ye devredildi. Aynı yasayla da, 13 Temmuz 1965 tarih ve 648 sayılı "Siyasi Partiler Kanunu", ek ve değişiklikleriyle yürürlükten kaldırıldı.

Bir ülkenin egemenini "Anayasayı kimin yaptığı belirler" denilir. Kitabın 1. Bölümünde görüldüğü gibi, 1961 Anayasasının sosyal devletçi, katılımcı ve özgürlükçü yanını solculuk şeklinde algılayan ABD ve Batı yanlısı büyük sermaye ile onların yandaşları merkez sağ tarafından Türkiye için lüks bulunmuştu. Bu çarpık anlayış 12 Martcı Komutanlar tarafından da kabul görmüştü. Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç ve Demirel, her vesileyle 1961 Anayasasının değişmesi gerektiğini söylüyorlardı. 12 Eylülcü Komutanlar da bu görüşe dört elle sarıldılar. Onlara göre ülkeyi bu hale getiren 1962 Anayasasıydı ve derhal yürürlükten kaldırılmalıydı. Konseyin ilk icraatlarından biri bu oldu ve yeni bir Anayasa hazırlanması için komisyon oluşturuldu.

"Görünüşte Anayasa tartışılıyor. Gerçekte ise tartışılan demokrasidir."

Bülent Ecevit Anayasa değişikliğiyle ilgili olarak şöyle diyor:

"1961 Anayasası'nda bir süredir istenen değişiklikler yapılırsa, bu demokrasinin sonu olacaktır. Düşünce ve bilim özgürlüğünün kısılması birleşme özgürlüğünün ise sınırlı kalması sonucu, 1960'ta demokrasimiz yıkılmıştır. Türk toplumu, demokrasinin yıkılmasına boyun eğmediğinden direnişe geçmiştir. Sonunda ancak, Silahlı Kuvvetlerin duruma el koymasıyla ortalık durulabilmiş

ve demokrasi yeniden kurulabilmiştir. Oysa 1961 Anayasası ile Türkiye bir süre hem de en zor koşullar altında yönetilebilmiştir. Öyle bir dönemdi ki, o ihtilâl sarsıntıları henüz dinmemişti. Bir yandan silahlı darbe girişimleri, öbür yandan 27 Mayısa karşı örgütlü ve eylemli tepkiler ve o tepkilere karşı tepkiler biri birini izlemekteydi. Karma hükümetler kendi içlerinde çekişiyor, Meclisler iğne üstündeydi. Anayasa kurumlan denenmemişti, henüz yeniydi. Bütün bu olumsuz ve zorlaştırıcı koşullara rağmen iki darbe girişimi önlenebildi o dönemde. 27 Mayısa karşı belirli çevrelerin kışkırttığı duygular yatıştırılabildi, huzur sağlanabildi, planlı kalkınma sürecine girilebildi, etkin bir devlet yönetimi kurulabildi ve bazı reformlara başlanabildi. Örneğin, Türk toplumunun hiç alışık olmadığı toplu sözleşme ve grev hakkı o dönemde işçilere tanındı ve önceden beslenen kuşkulara rağmen toplumda hiçbir tedirginlik uyandırmaksızın uygulamaya konulabildi..."(100)

Ecevit'in bu görüşüne karşı M.R.Alanyalı, TSK'nın Moskova kaynaklı komünizm enternasyolinin işçi ve gençler üzerinde oynadığı oyun ve etkilere değinmekte, ordu alt kademe subaylannın üstlerine karşı darbe yaptıklarını, demokrat parti yanlısı halka ve bürokratlara eziyet ettiklerini, 7000 subay ve 147 üniversite hocasını emekliye sevk ettiklerini, 38 kişi olan MBK'nın ikiye bölünerek 14 ihtilâlci subayı enterne ederek yurt dışına gönderdiklerinden söz ederek şunları belirtir: "1971 muhtırasından sonra kurulan hükümet ve Meclis, ilk olarak 'bununla devlet yönetilmez' denilen 1961 Anayasası'nı ele almıştı. İçinde bulunduğumuz anarşi ortamının bu Anayasa ile ileriki günlerde daha çok büyüyebileceği düşünülüyordu. 1961 Anayasası'nın savunucuları ise 'demokrasi budur' diyorlardı. Bu tartışmaların sonunda liderlerin ölçüsü, milletin yerini tayin edecekti. Müsbet işler ümidi ile yaşıyorduk. Bülent Ecevit 1961 Anayasası ile işçilere toplu sözleşme ve grev haklarının getirildiğini ileri sürüyordu. Ancak, tatbikatta; huzurlu çalışmayı sağlayacak tedbirlerin alınması gerekirdi. İşçilerimizin, dış kaynaklı fikirlerin sahipleri tarafından tahrik edilmekte oldukları görmezden geliniyordu."(101)

(100) Özgür İnsan dergisinin 5 Ekim 1972 tarihli sayısından.
(101) M.Rauf Alanyalı, "Özal Dönemi Yazıları", "27 Mayıstan 12 Marta", İstanbul, 1989, s.150-152.

Askerlerin Yaptığı 1961 Anayasası Yine Askerler Tarafından Çöpe Atılıyor

Danışma Meclisi ve onun içinden çıkan Anayasa Komisyonu, MGK'nın belirlediği kişilerdi. Kaldı ki, Anayasa Komisyonu'nun üyelerine bakıldığında da bu birimin Anayasa Hukuku uzmanlarından oluştuğu ileri sürülemez. Komisyon Başkanlığı'na getirilen İÜ Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Prof.Dr.Orhan Aldıkaçtı dışındaki üyelerden akademik formasyonlu olanlar, hukukun başka disiplinlerinde çalışmaları odaklaşmış kişilerdir. Son sözü söyleme erki, MGK'daydı. Nitekim 24 Kasım 1981'de Anayasa Komisyonu Başkanlığı'na seçilen Prof.Aldıkaçtı, Komisyonun hazırladığı metin olmaktan çok, MGK'ca "ciddi biçimde değiştirilerek" deforme edilmiş metin olduğunu ileri sürmeye başlıyordu.

Taslak metne son biçim MGK tarafından verildikten ve metin, MGK'nın aldığı bir kararda belirtildiği üzere, Resmi Gazete'de yayımlandıktan sonra da MGK erkince Anayasa'nın "devlet adına resmen tanıtılması faaliyetleri sırasında açıklanan görüşlerin hiçbir surette eleştirilemeyeceği ve bunlara karşı yazılı veya sözlü beyanda bulunulamayacağı" hükme bağlanıyor ve bunun sonucunda kaçınılmaz olarak, Anayasanın geçici maddelerinin sorgulanmasının önü de özellikle, **coup d'etat** (darbeci) erki ve onun organ ve memurlarının tasarruflarının yargısal denetime ve tasarruflardan ötürü ilgililerin haklarında cezai, mali ya da hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülmesine getirilen yasaklamalar Geçici Madde 15 ile peşinen kapatılmak isteniyordu.

Plebisit(102) mi, Referandun mu? "Hayır" Oyu Pusulalarının Zarfı Neden Saydam?

Anayasa'nın sözde referandum, aslında ise demokratik bir yönetim olmayan plebisit niteliğindeki bir oylamaya sunulmuş olma-

(102) Plebisit: Seçmenlere seçeneği olmayan bir konuda evet veya hayır demeleri istenir. Çok partili demokrasilerde muhalefeti etkisizleştirerek, halk üzerinde egemenlik kurarak iktidarlarını meşrulaştırmak isteyen totaliter rejimlerce uygulanan bir yöntemdir. Örneğin Napoleon ve Hitler bu yöntemi kullanarak başa geçtiler. Irak'ta Saddam Hüseyin, ABD müdahalesi öncesinde iktidarını meşrulaştırmak amacıyla plebisit yapmıştı. Annan Planı da bir referandum değil plebisitti.

sı, 7 Kasım 1983'te yapılan "evet-hayır" oylamasının açıklanan resmi sonuçlarına göre bu Anayasa'nın kabul edilmesi, bu belgeye halkın istencini katarak bir meşruluk gücü kazandırdığını göstermemektedir. Çünkü oylamada, halkın özgür istencinin açığa çıkmasına elverebilecek hiçbir koşul ya da öge bulunmuyordu.

Oylama şekli bakımından da, bizzat oy verecekler üzerinde sonuç doğuran ağır baskı yöntemleriyle bezenmişti. Örneğin oylamaya katılma "zorunlu" kılınmıştı; oy pusulasının içine yerleştirileceği zarflar, kasıtlı biçimde koyu renkte (mavi) belirlenen "hayır" oy pusulasını belli edecek şekilde ince ve saydam tutulmuş; "evet" oy pusulasının rengi ise beyaz olarak belirlenmişti.

Özgürlükler rejimi açısından 1982 Anayasası, birey karşısında devleti yücelten ve öne alan; birey hak ve özgürlüklerini hem "genel" (bütün hakları etkileyen), hem de "özel" (her bir spesifik hak için geçerli olan) sınırlama rejimine tâbi tutan; sınırlama ölçütlerini hem nitelik, hem de nicelik olarak artıran, yoğunlaştıran ve belirsizleştiren; sınırlamalardan ötede, geniş bir "yasaklamalar" düzeni öngören; hak ve özgürlüklere ilişkin 1961 Anayasası evresinde hem normatif, hem de jurisprüdansiyel (içtihadi) düzlemde geliştirilmiş birikim ve standartları ya deforme eden ya da tamamen dışarıda bırakan; olağan ve olağaünsüt rejim düalizmini kurumsallaştırarak, istisnai rejimde hak ve özgürlüklerin bütünüyle durdurulmasını ve sapma rejimine geçerek aykırı önlemler alınmasını düzenleyen bir belgedir.

Bu Anayasayla Korunan İnsan Değil, Devlettir

Anayasaların hak ve özgürlükleri güvence altına almak ve bireyi güçlü olan devlete karşı korumak gibi önemli bir işlevi vardır. 1982 Anayasasına bu açıdan bakılınca bir anayasanın nasıl olmaması gerektiğini de anlamak mümkün oluyor. Bu anayasayla korunan insan değil, devlettir. Otoriteyle özgürlükler arasında kurulması gerekli hassas denge, bu anayasa ile özgürlükler aleyhine bozulmuştur. 1980 darbesinden sonra yeni bir anayasa yapılmasının esas dürtüsü, özgürlüklerin ve demokrasinin korunması ve yerleştirilmesi değil, devletin ve özellikle yürütme erkinin güçlendirilmesidir. Yani bu anayasaya, devletin üstünlüğünü öngören bir yaklaşım egemen olmuştur.

1982 Anayasasında insan hakları, 1961 Anayasasına göre tenzil-i rütbeye uğramış; 1961 Anayasası'ndaki "insan haklarına dayanan devlet" anlatımı, 1982 Anayasası'nda "insan haklarına saygılı devlet" biçimine dönüştürülmüştür. Bu, sıradan bir anlatım değişikliği değil, bir anlayış değişikliğidir. İnsan hakları artık devletin temeli olmaktan çıkmıştır.

Kenan Evren 12 Nisan 1986'da Trabzon'da halka hitaben yaptığı konuşmasında, Anayasayı askerlerin yapmadığını savunarak şöyle demektedir:

"Bu Anayasayı sadece ben ve arkadaşlarım hazırlamadık; Kurucu Meclis yaptı. Onun içinde Danışma Meclisi vardı. Danışma Meclisi hazırladı. Kapalı kapılar arkasında da hazırlanmadı." diyerek, bunun kanıtı olarak o tarihte yayınlanan bir bildiriyi okur. Bu bildiriye göre Yüksek Yargı Organları, Sayıştay, Yüksek Öğretim Kurulu, Üniversiteler, Kamu Kurumu niteliğindeki meslek kurum ve kuruluşları, basın kuruluşları, faaliyeti yasaklanmamış sendika federasyonları ve konfederasyonları ile bilimsel amaçlı dernek ve özel statülü kuruluşların katılımıyla hazırlanmıştı. K.Evren, ayrıca bu kuruluşların Anayasa ile ilgili yaptıkları seminer, toplantı ve konferanslar için sıkı yönetim komutanlıklarından izin almalarına da gerek bulunmadığını söylemektedir.

Politik-Juridik Manipülasyonlar Sözde Sivil Rejime Geçiş

Başkancı model için normatif zemin oluşturulması:

12 Eylül rejimine biçimini veren Anayasanın ve diğer temel yasaların MGK istenci ile oluşturulmasının ardından, resmi siyasanın siyasetçi, bürokrat ya da sözde sivil fakat 12 Eylül Rejimi yandaşı sözcüleri ile, bunların sistemsiz argümanlarını rasyonelleştirme işlevi yüklenen akademik figürlerin ürettiği söylemle, "demokrasiye geçiş süreci" formülü kamuoyuna sunuluyordu. Gerçekte olan ise demokratikleşme yerine, 12 Eylül Rejimini kurumsallaştırmak, kalıcı ve sağlam kılmak için politik-juridik manipülasyonların uygulanmaya konmasıydı.

12 Eylül Rejiminin 1980'ler ve 1990'lar Türkiyesi'ne miras bıraktığı "siyasal sistem kilitlenmesi"nin temel nedeni olan 22 Nisan 1983 tarih ve 2820 sayılı "Siyasi Partiler Kanunu" darbe erkince,

iki partili sistemi öngörerek biçimlendiriliyordu. 1982 Anayasası kurgulanan siyasal yaşamın zaten genel çerçevesini çizmiş ve gerçek bir siyasal çoğulculuğun ve demokrasinin önünü kapayacak temel kuralları belirlemişti.

Ayrıca, partilere, "12 Eylül 1980 Harekâtı'na ve MGK'nın karar, bildiri ve icraatına karşı herhangi bir tutum, beyan ve davranış içinde bulunamayacakları" yasağı da getirilmiştir. 12 Eylül 1980 ile TBMM Başkanlık Divanı'nın Kasım 1983 seçimleri sonucu oluşturulmasına dek geçen evrede yaptıkları tasarruflardan ötürü cezai, mali ya da hukuki sorumlulukları olmayacağını düzenleyen hükmün, bir bakıma yansıması niteliğindedir.

Yaşı Siyasal yaşama katılmaya yeterli görülmeyen gençler, ölüm cezasına çarptırılmak konusunda yeterince yetişkin sayılmıştır...
Ölüm Cezası Yaşı 18 Seçmen Yaşı 21

Öte yandan, seçme ve seçilme yaşına ilişkin belirlemeler de, etkin bir siyasal katılımı engeller niteliktedir. Buna göre, seçilme yaşı 30'dur. Seçme yaşı ise Anayasa'nın ilk haldeki düzenlemesine göre 21'di.

Demokratik rejimlerde genel olarak kabul bulan standartlar ise, seçme yaşı için 18; seçilme yaşı için ise 25'tir. Bu çelişki, Türkiye'nin genç bir nüfus yoğunlaşmasına sahip olduğu gerçeği ışığından daha çarpıcı hale gelmektedir.

Parti ve Adaylar Görücüye Çıkıyor
Tek Seçici MG Konseyi

MGK, yalnızca yeni kurulan partilerin kurucu üyelerini belirlemekle de kalmıyor, seçime girecek milletvekili adaylarını da belirleme yetkisini de elinde tutuyor. Gerek partilere mensup, gerekse bağımsız milletvekillerinin seçime girmeleri konusunda MGK'nın verdiği kararlar kesindi ve itiraz ya da bir başka başvuru yolu tanımıyordu. Böylece parlamentonun kompozisyonunu peşinen biçimlendiriyordu.

Seçime girecek partilerin MGK tarafından belirlenmesi: 1980 öncesinin en büyük ve güçlü merkez sağ partisi olan AP çevrele-

rince yürütülen çalışmalar çerçevesinde Em.Org. Bedrettin Demirel (ki, emekliliğinin ardından Evren tarafından Cumhurbaşkanı Danışmanlığına atanıyordu) ve Em.Org.Turgut Sunalp (ki, MGK'nın teşvikiyle MDP'yi kuracaktı) isimleri üzerindeki arayışların olumlu sonuçlanmamasından sonra Em.Org. Ali Fethi Esener'in Genel Başkanlığa getirildiği (1960 darbesiyle kapatılan DP yerine kurulan AP, o dönemde de Em.General Ragıp Gümüşpala'yı AP'nin başına getirmişti) BTP, 21 Mayıs 1983'te, ANAP ve HP ile birlikte, siyasal yaşama adımı atıyordu. 22 Mayıs 1983'te ise, 1980 öncesi AP'nin önde gelen siyasal aktörü İhsan Çağlayangil ve 143 eski parlamenter BTP'ye katılıyordu. BTP, değil 1983 seçimlerine sokulmamak, MGK'nın kararıyla tümden feshediliyordu. BTP'nin feshinden sonra, aynı siyasal çevrelerin oluşturduğu Doğru Yol Partisi'nin 30 kurucu üyesi birden, MGK tarafından veto edilecekti. Haziran 1983'te kurulan SDP'nin Erdal İnönü dahil otuz kurucu üyesinden 23'ü, MGK tarafından 22 Haziran 1983'te veto edildi. (ODTÜ olayları nedeniyle E.İnönü veto edilmişti.)

SODEP'in 6 Kasım 1983 seçimlerine girmesi engelleniyordu. Bu arada kurulan birçok partinin adayı da veto edilecektir. Seçime girmesine izin verilen adayların MGK tarafından belirlenmesi: Seçime katılmasına olur verilen siyasal partilerin milletvekili adayları üzerinde MGK yoğun bir eleme yaptı. 21 Eylül 1983'te, MGK'nın ilk vetoları açıklanıyordu. Buna göre, MDP'den 74, HP'den 89 ve ANAP'tan 81 aday veto ediliyordu. (Veto için bilgiler MİT ve Emniyetten alınıyordu. ANAP için olumsuz bilgi verilmemişti. E.Y.)

Evren Referandum Zaferinin Rehavetindeyken...

Evren 13 Mart 1983'te Mersin'de halka uzun bir konuşma yapmış ve şöyle demişti:

"*Yine sizlere soruyorum. Eski parti yöneticileri yine gelsinler ve o tarihte olduğu gibi yine birbirleriyle çekişmelere, kavga etmelere başlasınlar; anarşi ve terörü hortlatsınlar. Göz yumacak mısınız? Bakın hep bir ağızdan "hayır" diyorsunuz. Bu elbette olmayacaktır. Şuna emin olunuz ki ne siz ne de biz, eski partilerin hemen hemen aynı kişilerle, yalnız iki isim değiştirerek yeniden hortlamalarına müsaade etmeyiz.*"

Anayasa bu referandumun %91'i aşkın bir çoğunlukla Evren'in

lehine neticelenmesi de, bir bakıma Özal'ın iktidara gelmesine yaradı. Bu kadar büyük bir çoğunluk beklemeyen Evren, gerçekten zafer sarhoşluğu içinde kaldı ve ancak 4 Kasım 1983 günü uyanacaktı. Evren o gün bir Radyo TV konuşması yaparak seçimi Özal'ın kazanmasını engellemek isteyecek; ne var ki atı alan Üsküdar'ı geçip gitmiş olacaktı.

Özal'ın Amerika'da zamanını sadece Başkanlık sistemi ve anayasa analizleri ile geçirmediği açıktır. Buradaki temasları sırasında aklındaki temel konu, Türkiye'ye ayrı parti kurarak seçimlere girebilmeyi sağlama yolunda destekler alabilmekti. Türkiye'de iktidarın, yani Evren ve Konsey'in, Amerika'ya kafa tutmaları söz konusu olamazdı. Bu askeri yönetim, Amerika'nın gözdesi sayılmazdı ama Amerika'ya rağmen işbaşına gelmesi de mümkün değildi. Artık devirlerini tamamlıyorlardı ve istedikleri tek şey bundan sonraki zamanlarını "hesap sorulma" tehlikesi olmadan huzur içinde geçirebilmekten ibaretti.

1982 Anayasası da Özal için ehven görünüyordu. Anayasadan başka her şeye benzeyen bir metin olmasına karşın, belki de o dönemden çıkabilecek tek üründü. Parlamenter demokratik sistem ile Başkanlık sistemini bir anlamda karıştırıyor ve ortaya nevi şahsına münhasır bir idare şekli çıkarıyordu.(103)

K. Evren: *"Geldi Özal ve parti kurmak istediğini söyledi. Aramızda görüştük. Duraksamalar vardı. Ama, Özal, 12 Eylülün Başbakan Yardımcısıydı. Sonra Bülent Ulusu, severdi Özal'ı."*

C.Arcayürek: *"Parti izin verirken, Özal'ın Nakşibendi olduğunu biliyor muydunuz?"*

K.Evren: *"Hayır" dedi Evren Paşa. "Ben arkadaşlarla konuştuktan ve onların tereddütlerini aldıktan sonra Özal'a 'Bak' dedim. 'Kadroda MHP ve MSP'li olmayacak.' Çünkü arkadaşlar Özal'ın eski bir MSP'li olmasından dolayı kuşkulanıyorlardı. Özal bana 'O partiden ağabeyim nedeniyle aday oldum, sonra ilişiğimi kestim"*

C.Arcayürek: *"Fakat ANAP'a MHP'liler doldu ve iktidara 12 Eylül yönetiminde geldiler."*(104)

(103) Yavuz Gökmer, "Özal Sendromu", V Yayınları, 1992, s.79.
(104) C.Arcayürek, "Bir Giden, Bir Gelen, Bir Bekleyen", Bilgi Y, 2000, s.300.

"...Ordunun en akıllısını getirdiler; yanlış üstüne yanlış yapıyorlar"

Turgut Özal

"Buçuk" seçimi kazanmayı tesadüflere bırakmayacak ve tüm aklını kullanarak "bütün" olmayı başaracaktı. Evren'in başarı zannettiği halk tuzağı 7 Kasım referandumunun rehaveti sürüyordu. Aydın kesimde bile seçimleri MDP'nin kazanacağına ilişkin kanı oluşmuştu. Oysa Çankaya'da oturan Evren, o sıralar partinin başına geçecek aday bile bulamıyordu. Evren'in Özal'ın ekmeğine yağ süren bir başka davranışı da Turgut Sunalp gibi birisini MDP'nin başına geçirmesidir. Onlar Sunalp'ın bir Gümüşpala olacağını düşünmüşlerdi. Oysa her şey 27 Mayıstan o kadar farklıydı ki... Aristo Mantığı bir kez daha yenilenecekti.

Sunalp önce Hürriyet Gazetesinde "Aranan lider tipi" manşetiyle tanıtıldı. Ortada isim yoktu ama emekli askerin vasıfları sayılıyordu. Bu manşet herkes için bir işaret oldu. O zaman Özal rahat bir nefes alacak ve "*Çok şükür, ordunun en akıllısını getirdiler; yanlış üstüne yanlış yapıyorlar.*" diye düşünecekti.

Asker Partisine Karşı Side Sırma Tatil Sitesinde İktidar Planları

Özal, Serbest Piyasa düzenine geçişin baş mimarıydı. 22 ay boyunca yapılanmayı yönettikten sonra istifa etti, on ay sonra da Amerika'yı ziyaretinin arkasından Anavatan Partisi'ni kurdu. Partinin adını gizliyordu. Parti için bulduğu amblemi de gizliyordu. Bir ilkokul çocuğunun çizgileriyle yapılan amblem o kadar kötüydü ki, açıklandığında "*bundan kötüsü olamaz*" diye düşünülecekti. Ancak Devlet Partisi MDP amblem konusunda Özal'dan geri kalmadı. O da ortaya "Horoz" amblemi ile çıkacak ve Özal'ın ekmeğine bir kez daha yağ sürecekti. Sol ve CHP'nin yerine İsmet İnönü'nün eski özel kalem müdürü Necdet Calp'ın Halkçı Partisi kontrol altında tutulacak Parti olarak kurdurulurken, emekli Orgeneral Turgut Sunalp'e de, kadrosunda çoğunlukla "derin devlet" temsilcilerinin yer aldığı MDP (Milliyetçi Demokrat Parti) için destek verildi. Ordu her dönemde Türk toplumunun en çok "güvendiği" kurum olmuştur. Ancak bu toplumun devamlı bir askeri rejim arzuladığı anlamı-

na gelmiyordu. Yeni anayasanın %91.3 oranında "Evet" oyunu toplaması halkın bağlılığının değil, askerin bir an önce kışlasına dönmesi arzusunun yansımasıydı. Dolayısıyla açıkça asker güdümlü partilerin serbest seçimlerde aşırı destek alması beklenemezdi.

1983 Kasımındaki seçimin yaklaştığı günlerde cumhurbaşkanı Evren'in kendisini hiç ilgilendirmemesi gerekirken, Turgut Sunalp lehinde konuşması ve halktan Özal'a oy vermemelerini istemesinin, tam aksini teşvik etmekten başka bir hedefi olamayacağını kabul etmekten başka anlamı yoktur. Amerika'nın tam desteğine sahip olduğu bilinen Özal'ın ayrıca çok başarılı bir kampanya sürdürdüğünü de kabul etmek gerekir. 12 Eylülcü bir Atatürkçülük peşindeki MDP ile, Ortanın Solunu ne de Demokratik Solu 12 Eylül öncesi ısrarcılığı ile savunmayacak bir Halkçı Parti'nin kitleleri sürüklemesi mümkün değildi. Bunlara karşılık, enflasyonun düşmesi ve piyasanın rahatlamasındaki rolü bilinen Özal'ın hedef kitlesini iyi seçmişti.

O zamanlar Devlet Partisi işiyle Evren kadar Üruğ'un da ilgilendiğini gösteren işaretler vardı. Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Orgeneral Necdet Üruğ açık ya da gizli, hiçbir şekilde Özalcı değildi. Özal için hiç de iyi hisler beslemiyordu. Evren'den çok daha katıydı ve arada Evren için endişe kaynağı oluşturuyordu. Ancak o sıralarda seçimleri Özal'ın kazanacağını, Özal'dan başka belki sadece Hüsnü Doğan düşünüyordu. Bu yüzden Üruğ'un muhalefeti ancak sonradan şiddetlenecek ve doruğa tırmanacağı sırada hüsranla sonuçlanacaktı. Üruğ'u, Evren-Özal ortaklığı yemişti.

Özal Anavatan Partisini kurduktan kısa bir süre sonra Side'ye Sırma tatil sitesindeki evine çekildi. Seçim kampanyası ancak Ekim ayında başlayacaktı.

Özal çok dikkatli davranıyordu. Artık tüm beynini seçim stratejisine vermişti. Yepyeni bir oluşum yaratacağını söylüyor ve yepyeni isimlerle sahneye çıkmaya hazırlanıyordu. Temas ettiği insanlar da ona, halkta hükümete tepki olduğunu söylüyorlardı. Bu yüzden Özal, yeni oluşumuna gölge düşürmeye çalışacaktı.

Yavuz Gökmen şöyle diyor: "Özal'la o zaman yaptığımız 'yazılmamak kaydıyla' konuşmalarda seçimler konusunda ne düşündüğünü öğrenmek fırsatını buldum. Özal ANAP'a rakip olarak sadece MDP'yi görüyor ve Halkçı Partiyi pek kaale almıyordu. Bu görüşe

varışının nedenleri vardı. Özal Büyük Türkiye Partisi ve SODEP'in kuruluşları sırasında oldukça heyecanlı günler geçirmemiş değildi. Özellikle Büyük Türkiye Partisinin kurulduğu ve olağanüstü bir ilgi gördüğü günlerde Özal, Ankara'ya gelmiş, kendi partisi ile ilgili çabalarını sürdürüyordu. Kendisiyle zorlukla temas kurabildim.

'Ne diyorsunuz,' dedi. Bunlar bu partileri kapatmayacaklar mı? Özellikle Büyük Türkiye Partisinin halini görmüyorlar mı? Eğer bunlara müsaade edecek olurlarsa memleket 12 Eylül öncesine döner diye düşünmüyorlar mı? O halde bunlar 12 Eylülü niçin yaptılar? Evren'in bütün konuşmaları güme gidecek. Ne yapacaklar dersiniz?"(*)

"Arı, o partinin eski başkanının mezun olduğu üniversitenin amblemiydi; Acaba bizi bu kadar saf mı zannediyorlar..."

Kenan Evren

Evren'in o güne kadar sürdürdüğü tutum, söz konusu partileri pek tatlı bir akıbetin beklemediğini gösteriyordu. Özal'ın da bu durumu düşünmesi lazımdı. Belki o da öyle düşünüyordu ama endişe de etmiyor değildi. Nitekim Milli Güvenlik Konseyi Ali Fethi Esener'in Genel Başkanı olduğu Büyük Türkiye Partisini kapattı. Arkasından SODEP'te Erdal İnönü'yü bile veto etti. Gelişmeler tamamen Özal'ın ekmeğine yağ sürer biçimde oluyordu. Haziran ayı başında Evren'in Çorum konuşması o zamanki durumu gösterir niteliktedir: "*Sevgili vatandaşlarım. O partinin adının nereden geldiğini biliyorsunuz. Amblem olarak evvela Arı'yı seçtiler. Arı, o partinin eski başkanının mezun olduğu üniversitenin amblemiydi; onu belirtmek içindi. Başka bir parti de o amblemi aldığı için vazgeçtiler. Amblemlerini 'el' yaptılar. El'in manası nedir, size izah edeyim: Seçime gittiği zaman vatandaş mührü alacak, 'evet' yerine basacak ya... (Diyecekler ki) Mühür demirden yapılmış, demiri, ele bas ki 'Demirel' olsun. Onun için el işareti aldılar. Acaba bizi bu kadar saf mı zannediyorlar, bunları anlamayacak kadar.*"

Milli Güvenlik Konseyi'nin bütün hışmı Büyük Türkiye Partisinin üzerine çekilince, daha önce Evren'le yaptığı çeşitli konuşma-

(*) Yavuz Gökmen, "Özal Sendromu", V Yayınları, 1992, s.79.

larda Konsey'in yeni partiler konusunda düşüncelerini öğrenme fırsatı bulan Özal, yeni oluşumunu tamamlamak için çalışmalara koyuldu.(105)

Seçim kampanyası sürecinin MG Konseyi tarafından yönlendirilmesi: Halkı aydınlatmak için yaptığı ve yapacağı beyanlar ile Sıkıyönetim Komutanları'nın koydukları yasaklar ve aldıkları kararlar ve beyanların tartışma ve eleştiri konusu yapılması yasaklanmıştı.

MG Konseyi'nin 17 Ağustos 1983 tarih ve 118 sayılı kararına göre, Cumhurbaşkanı ve MG Konseyinin üyelerinin faaliyet, gezi ve konuşmalarının; 12 Eylül harekâtı ile ilgili hazırlanan programların; yetkili makamların adli işlemlere yönelik faaliyetlerinin, 298 sayılı yasada yeralan "yasaklar kapsamına dahil olmadığı" kamuoyuna duyuruluyordu.(106)

Boşa Çıkan Dayatmalar

MG Konseyinin icazeti ile 1983 milletvekili seçimine katılmasına olur verilen yeni kurulmuş üç siyasal parti olan MDP, ANAP ve HP hakkında, Yüksek Seçim Kurulu'nca bu seçime girmek için aranan koşulları yerine getirdikleri ilan ediliyordu. Ancak, bu partiler ve siyasal figürleri, bütünüyle MG Konseyi'nin ve askeri rejimin biçimlendirdiği 12 Eylül Rejiminin ürettiği yapay siyasal yaşamın unsurları niteliğindeydi. 1983 seçimine girmek üzere ilk başvuruyu yapan parti olan merkez sağdaki MDP Başkanı, emekli Ge-

(105) Yavuz Gökmer, a.g.e., s.79 vd.

(106) MGK'nın Türk siyasal yaşamını yapay biçimde yeniden yapılandırma çabasının boşunalığını, MGK'nın kararına konu olan 16 siyaset adamının 1980'lerin ikinci yarısı ve 1990'lardaki siyasal kariyerleri açıkça sergileyecekti. Bu kişilerden, örneğin, Süleyman Demirel, kurulacak olan DYP'nin Genel Başkanlığı'na geçecek, 1991 seçiminden sonra kurulan DYP-SHP koalisyon hükümetinin Başbakanlığı'nı yapacak ve nihayet Mayıs 1993'te Cumhurbaşkanı olacaktı. Yine bu isimlerden Hüsamettin Cindoruk, DYP'nin bir süre Genel Başkanlığı'nı yürütecek ve daha sonra 16 Kasım 1991'de TBMM Başkanlığı'na seçilecekti. Ekrem Ceyhun, Nahit Menteşe, Mehmet Gölhan, DYP-SHP koalisyon hükümetlerinde bakanlıklara getirileceklerdi. Deniz Baykal, bilahare yeniden açılacak olan CHP'nin başına geçecekti, ki 1987 seçimlerinde SHP milletvekili olarak Meclise daha önceden girmişti. Celal Doğan ve Yüksel Çakmur ise, SHP'den belediye başkanlıklarına seçileceklerdi. Bu örnekler, siyasal yaşamda zora dayalı yapay kurguların işlemeyeceğini göstermenin yanı sıra bir de somut Türkiye deneyimi çerçevesinde, burada anılan siyasal figürlerin sivil olmayan ve fakat Türk siyasal yaşamında ağırlığı hissedilen güç odaklarıyla gerçekleştirdikleri bir tür uzlaşmanın işaretlerini verecekti; ki bu da, 1990'lar Türkiyesi'nin yaşayacağı siyasal tıkanıklık ve demokratikleşmeyi gerçekleştirememek kıskacının nedenleri arasında yer alacaktı.

neral Turgut Sunalp'ti. ANAP'ın lideri Turgut Özal, askeri hükümetin Ekonomiden Sorumlu Bakanı ve Başbakan Yardımcısıydı ve nihayet, merkez solu temsil ettiği şeklinde takdim edilen HP'nin Başkanı Necdet Calp ise, askeri hükümette Başbakanlık Müsteşarlığı yapmıştı.

MG Konseyi Başkanı, seçimden bir gün önce yaptığı radyo/TV konuşmasıyla, açıkça MDP için milletten oy istiyordu. Evren, bu konuşmasında, "MG Konseyi icraatını sürdürecek bir yönetimi seçeceğinize inanıyorum" diyordu. MGK, kendi kurduğu, kompozisyonunu ve seçime katılacak olanlan doğrudan belirlediği bir göstermelik seçimde bile, seçime girenlerin eşit siyasal yarışmasına tahammül edemiyor ve halkın siyasal istencine ipotek koyma pervasızlığında bir sakınca görmüyordu.

Önce Komutanların Baştacıydı Şimdi Hilafı Hakikatçi Oldu

Evren'den Özal'a Veryansın Hem de Nasıl...

Aynı günlerde Milli Güvenlik Konseyi'nde bir telaş yaşandığı gerçektir. En çok telaş eden de Konsey Genel Sekreteri Orgeneral Necdet Üruğ'du. Üruğ, Evren'den de keskindi. Evren artık halkın karşısında konuşmaya alışmış hiç olmazsa insan yüzü görmüştü. Demokrasiyi yanlış da olsa anlamaya başlıyordu. Oysa hayatında değil halkın arasına girip nutuk atmak, belki yıllar yılı sivil bir insanla konuşmamış olan Üruğ farklıydı. Milletvekili aday listelerini bizzat tırpanlayanlardan biri ve belki de en başta geleni oydu. Üruğ, Sunalp Paşanın muhtemel hezimetten kurtulabilmesi için bir şeyler yapılması gereğine inanıyor ve bunu Evren'in yapmasını istiyordu. Evren o günlerde "Özal'a dur" denilmesi kanaatine, olaylann baskısı altında varmıştır. Evren o sıralarda bildiği ve yeni öğrendiği ayetleri okuyarak halkımıza dinin yeniden öğrendiği bir imam kimliğine soyunmaktan daha çok hoşlanıyor ve kurtardığını zannettiği laikliği neredeyse artık kurtulamaz bir noktaya itiyordu. Yine de ünlü 4 Kasım konuşmasını yaptı. Konuşmayı çok seviyordu.

Özal, Evren'in konuşma yapacağını önceden öğrenmiş, ancak içeriğini alamamıştı. Bunun için pek fazla da uğraşmadı. Bir noktaya kadar gidiyor; gerisini kadere bırakıyordu. 4 Kasım 1983 akşamı, Özal da bu sözleri televizyondan izleyecekti.

"Geleceğin iktidarına talip olan yeni partilerimiz birçok tatlı va-

atlerde bulundular. 1980 ve 1981 yıllarında ekonomik durumun düzelmesini kendilerine maledenleri, ekonominin tabii kanunlarını bu memlekette kendisinin bildiğini söyleyenleri, bilgi, beceri ve işbirlik vasıflarının Allah tarafından yalnız kendilerine verildiğini büyük bir gururla hergün çekinmeden ifade edenleri, ihracatın sihirli değneğinin yalnız kendisinde bulunduğunu, bugüne kadar gelmiş geçmiş bütün yönetimlerin hatalı hareket ettiğini, ancak kendilerinin hatalı olmadığını, yapılmış faydalı yatırımlarda kendi paylarının bulunduğunu, enflasyonu ancak ve ancak kendilerinin aşağıya çekebileceğini, anarşi ve terörün başlıca sebebinin ekonomik kriz olduğunu, herkesi evsahibi yapacaklarını, ortadireği yalnız kendilerinin ayakta tutabileceğini, neredeyse köy yollarına varıncaya kadar asfalt yapacaklarını, bir ekip çalışmasıyla değil, ancak kendisinin bunlan gerçekleştirebileceğini ve daha birçok tatlı vaatleri dinlediniz."

Özal bu sözleri ses çıkarmadan dinliyor; yüzünde bir çizgi bile oynamıyordu. Sinirlendiği hem de çok sinirlendiği sadece alt çenesinin ara sıra atmasından belli oluyordu.

Evren'in sözleri bu kadarla kalmayacaktı.

"Elbette böyle söyleyeceklerdir. Hiçbir satıcı benim malım çürüktür der mi? İnşallah gerçekleştirirler. Ancak üzüntü veren taraf, 12 Eylülden sonra yönetimde görev alıp, görevde kaldıkları sürece bütün iyi kararları kendilerinin aldığını, Ekonomik Kurulu, Bakanlar Kurulunu ve Milli Güvenlik Konseyi'ni ortada yok kabul etmelerindedir. 12 Eylülden sonra alınmış bütün kararların Milli Güvenlik Konseyi'nin tasvibinden geçtiğini, tasvip edilmeyenlerin yürürlüğe konmadığını bildikleri halde, daha iktidara gelmeden şimdiden bu şekilde hilafı hakikat beyanda bulunanların bundan sonra ne yapabileceğini takdirlerinize sunmak isterim."

Evren'in, Özal'la ilgili direkt sözleri bu kadardı Özal ilk zamanlarda bu konuşma ile ilgili bir yorumda bulunmamıştır.

Konuşmanın etkileri neler olabilirdi? Anlaşılan odur ki, jandarmayı direkt karşısında gören kırsal kesimde bu konuşma bir aba altından sopa etkisi yaratmıştı. Kırsal kesimde yaşayanlar güvencesizlik belasına MDP'ye kayma eğilimini zaten gösteriyorlardı. Ancak kentlerde Özal'a gidecek bazı oyların MDP'ye değil Halkçı Partiye verildiği de düşünülebilir. Evren'e tepki duyan bazı grupların ona inat Özal'a oy verdikleri iddiası da kolayca çürütülemez.

Özal 6 Kasım 1983 gününü yolda geçirmişti. Ankara'ya vardı-

ğında sandıklar açılmaya başlamıştı artık. Gece ilerlerken durum belli olacak ve kendisinden emin T.Sunalp "*Kırsal kesimden gelecek oylarla netice değişir.*" şeklindeki ünlü demecini verecekti.

T.Özal Mutfakta Baklavaları Ağzına Atarken

Özal'ın Farabi Sokaktaki evine saat 22.30 dolaylarında gittim. Ev oldukça kalabalıktı. Başta Hüsnü Doğan olmak üzere birçok ANAP'lı vardı. Hatırımda kalanlardan biri de ANAP'ın vetolu kurucusu Erol Aksoy'du. Aksoy o sıralarda Özal'a yakındı. Bu genç bankacı, Hüsnü Doğan'la birlikte elinde hesap makinesi sonuç hesapları yapıyordu.

Özal ara sıra evin genişçe mutfağına giderek ortadaki büyük tepsiden birkaç baklava alıp ağzına atıyordu. Saatler oldukça ilerlediğinde biraz istirahat etmek istedi. Sonuçlar artık belli olmuştu. Özal seçimi büyük bir zafer olarak yorumlayamıyor ve Milli Güvenlik Konseyi'nin sonuçları iptal etmesinden endişe duyuyordu. Eğer beklediği gibi 240-260 dolayında milletvekili ile seçimi kazansaydı mesele kalmayacaktı. Ama 211 sayısı salt çoğunluktan sadece 10 kişi daha fazlaydı. Gerçi Anayasada bir hükümetin güvenoyu alabilmesi kolay, devrilmesi çok zordu ama mesele bu değildi. Milli Güvenlik Konseyi, 6 Kasım gecesi toplantı halindeydi ve bu toplantı bazı sivil ama askerden de asker çevrelerde "seçim sonuçları iptal edilecek" yorumunun yapılmasına neden olmuştu. Aynı kaynaklar bu yorumu yabancı haber ajanslarına ulaştırmakta gecikmemişlerdi. Geç vakit bu haber bütün dünyaya geçiliyordu.

"Evren Paşa ve Konsey memleketi Özal'a teslim edecek mi?" mırıltıları yükselmeye başlamıştı. Konsey Genel Sekreteri Orgeneral Necdet Üruğ da başlıca ağlama duvanydı. Açıkça söylemek gerekirse Üruğ seçim sonuçlarını hiç de hoş karşılamamıştı ve ne yapacağını bilemiyordu. Üruğ'u bazı ABD çevrelerinin bu konuda uyardıkları söylenmiştir. Mantık, yapılabilecek hiçbir şey olmadığını gösteriyordu. En azından askeri yolla yapılacak şey yoktu. Yapılabileceği düşünülen şeyler daha sonra denenecek ama Özal bunları birer birer boşa çıkaracaktı.

Özal Kameralar Önünde Kafa-kol Hareketleriyle Evren'i Öpüyor

Özal'ın karşı planları boşa çıkarma harekâtının ilk adımı 8 Kasımda Çankaya Köşkü'nde Kenan Evren'i öpmesidir. Olayı Yavuz Gökmer'e şöyle savunmuştur.

"İyi yaptım. Aramızda böyle soğukluk varken hükümeti sağlıklı kuramazdık. Biz kavga istemediğimizi, banş istediğimizi söyledik. Adam aleyhimize konuşma yapmış, seçimi biz kazanmışız. Şimdi gittik ki hem bunlan unuttuğumuzu gösterelim, hem de büyüklük bizde kalsın diyelim. İyi oldu, iyi oldu yahu; adam bayağı sevindi." Özal'ın Evren'i öpmesindeki temel neden; elbette ki, iktidara giden yolu açabilmekti. Özal seçim kazanmanın hatta hükümet kurmanın iktidara gelmek demek olmadığını biliyordu. Bu öpücük Özal'ın ilk aşamada verdiği tek tavizdir. Özal daha sonra anlayacaktı ki bazı engelleri aşmak için sadece öpücük yeterli olmamaktadır. Sonuçta Özal sertleşerek ve arada bir tehditler savurarak iktidar olabilecekti.

Özal'ın öpücüğünün somut ilk sonucu Evren'in ağzından çıkan sözlerdi. Seçim sonuçları alındığı saatlerde Konsey'in toplantı halinde olması, Ankara'da ve hatta çoğu yerde "Konsey seçimleri iptal edecek" şeklinde yorumlanmıştı. Özal da elbette bundan kuşku duyuyordu. Oysa Özal, temel konularda tahminler ve yorumlarla hareket etmez; olayların üzerine bizzat gider. Bazı şeyleri sadece kendisinin yapabileceğine inanır. Öpücük olayı da budur.

Evren, tüm basın ve televizyon kameraları önünde nefis bir "kafakol" hareketinin akabinde öpülünce şoke olmuş, ancak bu hareket hoşuna da gitmişti. Üstelik, seçimleri iptal edip etmeme meselesi Konsey'de tam anlamıyla tartışılmamışsa da, kafalarda gündemdeydi. Evren seçimlerin iptal edilmesi taraflısı değildi. Bu eylemi kimsenin, en başta da Amerika'nın istemeyeceğini biliyordu. Kendisi ve arkadaşlarının yeterli güvencede oldukları açıktı. Bu öpücükte bir anlamda "güvence" işareti değil miydi?(107)

Gazeteci Hasan Cemal ise öpme olayını şöyle anlatır:

O gün, ANAP Genel Başkanı Özal, Cumhurbaşkanı Evren'i iki kolundan sıkıca tutar, bir anda kendisine çeker ve iki yanağından şap şup öpüverir. Şaşkındır Evren!

(107) Yavuz Gökmer, a.g.e., s.81.

Çok özel söyleşilerinde ara sıra Evren, *"Bizim şişman"* diye söz ettiği Turgut Özal'dan böyle bir davranışı doğrusu hiç beklememiştir. Özal'sa yakın çevresine öpüşme sahnesini keyifli zamanlarında şöyle anlatır: *"Yakaladım elini, bir elense çektim; şaşırdı. İki yangından öpüverdim."* Acaba Özal, Evren'e sarılırken içtenlikli miydi? Yoksa "takiyye" mi yapmıştı? Evren'le ilgili gerçek duygularını içine mi atmıştı? Bir yakını, *"İstediği zaman hiç renk vermez. Takiyyeciliği iyidir."* diye tanımlar Özal'ı. Birbaşkasına göre *"Tipik bir şark kurnazı"*dır Özal.(108)

Bu heyecanla konuşmaya başladı:

"Sayın basın mensupları. Hepinizin bildiği gibi 6 Kasımda bütün milletin gözü önünde; hatta diyebilirim ki bütün dünyanın gözü önünde milletvekili seçimlerini gerçekleştirdik. Sizler de müşahade ettiniz ki, bu seçimler tam bir demokratik sistem içinde cereyan etmiş; hiç kimsenin söyleyecek bir sözü kalmamıştır."

Evren 6 Kasım akşamı yapılan Konsey toplantısının bütçe ile ilgili olduğunu belirtiyor ve seçimlerin iptali şeklindeki yorumları yalanlıyordu. Sözlerini şöyle bitirdi:

"Ben Anavatan Partisi Genel Başkanı Turgut Özal'ı bu seçimlerde aldığı neticeden dolayı tebrik ediyor, memleketimize ve partisine hayırlı ve uğurlu olmasını diliyorum ve başarılar temenni ediyorum."

MG Konseyi'nin Adayı Horoz Partisi MDP'nin Seçim Fiyaskosu

Askerler sözlerinde durdular. Müdahaleden üç yıl iki ay sonra 1983 Kasımında yapılan serbest seçimlerle iktidar sivillere devredildi. Ancak istemediklerinin politikadan tasfiyesi için bütün önlemler alınmıştı. Kapatılmış partilerin tekrar açılmaması ve yönetici mevkileri işgal etmiş politikacıların faal olmamaları için yasaklamalar getirilmişti. Yeni ekonomik yapılanmaya uygun olarak yeni siyasi kadroların gelmesi arzulanıyordu. Bununla da yetinilmedi, eski partilerin başka isimlerle de olsa, yasaklılar dışında kalmış eski yöneticilerce kurulmaması için, sistemin tercih ettiği kurumlara destek verildi.

12 Eylülcülerin organizasyonu hedefine ulaşırken, bir kez da-

(108) Hasan Cemal, a.g.e., s.20.

ha büyük bir tırpan yemiş olan sol ile CHP yeni koşulları içinde örgütlenebilmenin savaşımını veriyorlardı. 1960'ta CHP'ye tanınmış olan ön plana çıkma fırsatı bu kez sağa tanınıyordu.

Kullanılan oyların %45.1'ini elde eden ANAP 400 üyeli TBMM'de 212 milletvekili kazanırken, HP oyların %31'iyle 117 milletvekilliği elde etti. Seçimlerin favorisi sayılan MDP ise oyların %23.3'üyle ancak 71 milletvekili çıkarabildi. 24 Kasım 1983'te toplanan TBMM'de Başkanlık Divanı'nın oluşmasıyla Konsey'in görevi sona erdi; MGK'nın dört üyesi Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyeleri olarak göreve başladılar. 13 Aralıkta Özal başkanlığında ANAP hükümeti kuruldu.

1983 Seçiminin Sonuçları

12 Eylül rejiminin temellerini sağlamlaştırıp kalıcı kılmanın bir aşaması daha böylece tamamlanıyordu. Bu rejimin asli unsurlarının, şimdi artık, ulusal ve uluslararası düzlemde, "Türkiye'de sivil rejime geçildi" argümanlarını dayatması için ellerinde daha fazla bahaneleri olacaktı. 6 Kasım 1983 seçimlerinin en önemli sonucu, MGK'nın halk katında bulduğunu sürekli olarak, kendisini meşrulaştırmak üzere, ileri sürdüğü yüksek desteğin, aslında var olmadığıydı. MGK, Anayasa Oylamasında çıkan %90'ı aşkın evet oyunu(109), kendi meşruiyetinin dayanağı görüyor ve bu sonuçtan kaynaklandığı düşünülebilecek bir güvenle deviniyordu. Oysa, Kasım 1983 seçiminde, MGK tarafından doğrudan ve açıkça desteklenen MDP'nin halk nazarında bulduğu destek %25'e bile çıkmıyordu.(110)

Kullanılan oyların %45.1'ini elde eden ANAP, 400 üyeli TBMM'de 212 milletvekili kazanırken, HP oyların %31'iyle 117 milletvekilliği elde etti. Seçimlerin favorisi sayılan MDP ise oyların %23.3'yle ancak 71 milletvekili çıkarabildi. 24 Kasım 1983'te toplanan TBMM'de Başkanlık Divanının oluşmasıyla, Milli Güvenlik Konseyi'nin görevi usulen sona erdi. Ancak Konsey'in 4 üyesi Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyeleri olarak göreve başladılar. 13 Aralıkta Özal başkanlığında ANAP Hükümeti kuruldu.

1983 seçimlerinin ardından TBMM toplanıp göreve başladıktan sonra, "MGK atlı yıllık bir süre için, Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşecek ve MGK üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi

(109) Anayasa oylamasına ait sonuçta evet oyu için %90, %91, %92, %94 gibi farklı oranlar da verilmektedir. Bu kitabımıza da rakamı verenlerce aynen yansıtılmıştır.
(110) Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 14, İletişim Yayınlar, s.974.

üyesi sıfatını alacaklardı". Aynı hükümde, bunların "dokunulmazlıkları" saklı tutuluyor ve 18 Eylül 1980 tarihinde içtikleri and yürürlükte kalıyordu.

"Bundan sonra neler oldu?" sorusuna geçmeden önce 12 Eylül yönetiminin ülkeye dirlik-düzenlik getiriyoruz düşüncesiyle yaptığı bir dizi tartışmalı uygulamaya ait önemli olanlardan, "12 Eylül ve Türk İslâm Sentezi", "Kürt sorununa bakışı", "Adalet bilançosu ve hukuk anlayışı"na özet bilgiler halinde değinelim.

Böylece kitabımızın temel yaklaşımı olan ***"Kimler nerede hata yaptı?"*** sorusunu da irdelemiş olacağız.

12 Eylül Askeri Yönetiminden Türk-İslâm Sentezine Destek

Türk-İslâm Sentezi, Türk sağının geleneksel iki kanadını (İslâmi ve ırkçı sağ) bir araya getirerek aralarındaki ayrımı ortadan kaldırma ve özellikle 1960'lardan itibaren güçlenmeye başlayan sol harekete karşı tek blok olarak ortaya çıkarma kaygısının bir sonucu olarak 1970'lerde gündeme getirilmişti. Bu kavramı 1970'te kurulmuş olan Aydınlar Ocağı, Türkiye için bir kültür çerçevesi oluşturmak amacıyla ısrarla savunuyordu.

12 Eylülde Aydınlar Ocağı'nın fikirlerini yaşama geçirdi. Aydınlar Ocağı üyeleri 12 Eylül döneminde YÖK, MEB ve Kültür Bakanlığı gibi kilit kurumlarda kadrolaşma olanağı buldular. Bu arada DPT Milli Kültür Komisyonu, 1983'te Türk toplumu için "milli bir kültür" çerçevesi çizen bir rapor hazırladı.

"Altı Ok" içinde en devrimsel nitelik taşıyan ilke, laiklik ilkesidir.

Türk toplumu 1920'lerden başlayarak, giderek İslâmi bir toplum olmaktan çıkmıştır. Daha doğrusu çıkarılmıştır. İslâmiyet yansız devlet düzeninin temeli olarak değil, bir toplumsal ahlak sistemi olarak da dışlanmıştır. En başta Ziya Gökalp'in kuramlaştırdığı laiklik, Kemalistler tarafından daha da ileri götürülerek uygulamaya konmuştur. Belki de Kemalist "Altı Ok" içinde en devrimsel nitelik taşıyan ilke, laiklik ilkesidir.

Sonuçta toplumun geleneğindeki din ögesi yarım yüzyıllık bir

süreç içinde ister istemez zayıflamış, ancak bir alt akıntı olarak sürmüştür. Sorunun daha önemli yanı, 12 Eylül 1980 darbesinden sonra, dinin devlet ve toplum içindeki konumunu yükseltmek üzere yapılmış olan bilinçli politik-ideolojik müdahaledir. Bir toplum projesi ve bir siyasi plan vardır.

Bu plan Türkiye'ye özgü de değildir. Amerikan sosyal bilimlerinde üretilen "yeniden gelenekselleşme" tezleri, daha doğrusu "yeniden gelenekselleştirme" ideolojisi, ABD güdümündeki Batı emperyalizminin nüfuz bölgesindeki Üçüncü Dünya ülkelerinde yürütülen politikaların rehberi olmuştur. Allah bilir popülarize edilerek "örtülü operasyon" talimnamelerine ve üst düzeydeki askeri danışmanların sözlü telkinlerine kadar girmiştir.(111)

12 Eylül Yönetiminin Carter Doktrini, Brzezsinki'nin Yeşil Kuşak Projesi Güdümünde Ortadoğu ve İslâm Dünyasıyla Dayanışması

Ortadoğu'daki en önemli müttefiklerinden biri olan İran Şahı Rıza Pehlevi'yi kaybeden ABD, bir de meydana gelen boşluktan yararlanan SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi üzerine, gerek petrol kaynakları, gerek stratejik konumu dolayısıyla kendisi için yaşamsal önem taşıyan bölgeye ilişkin yeni bir teori geliştirmekte gecikmedi. "Yeşil Kuşak" olarak adlandırılan bu teoriye göre, İran'ın "radikal İslâm" anlayışına alternatif olarak S.Arabistan merkezli "ılımlı İslâm"ı benimseyen ülkelere destek verilerek, SSCB'yi çevreleme politikası yürürlüğe konacaktı. Böyle hem SSCB çevrelenmiş olacak, hem de radikal İslâm'ın Ortadoğu'da yayılması önlenebilecekti.(112)

Pakistan, S.Arabistan, Bahreyn, Umman, Katar, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye ve Mısır'ın içinde yer alacakları Yeşil Kuşak'ta Türkiye'nin stratejik önemi artmıştı; çünkü bölgede meydana gelebilecek bir istikrarsızlıkta ABD bu ülkedeki üsleri kullan-

(111) Taha Parlar, "Türkiye'nin Siyasal Rejimi 1980-1989". İletişim, 1993, s.217.

(112) Günümüzde çok konuşulan Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), yeni olarak algılanmamalı. ABD'nin bölge politikaları Yahudi yurdu arayışları ardından yüzyılın ilk çeyreğinden beri sürdürülmekteydi. Türkiye 1950'den bu yana İsrail ile Müslüman Arap dünyası arasında sürekli çelişki içinde bırakılmıştır. Güncel BOP bu çelişkinin son aşamasıdır ve hizaya getirilmesi gereken nihai Müslüman hedef ülke Türkiye olarak görülmektedir.

mayı planlıyordu.

12 Eylül 1980'de gerçekleşen askeri darbenin nedenlerini incelerken iç koşullar kadar, uluslararası koşulların da etkili olduğunu unutmamak gerekir. Nitekim, gerek üç yıl süren askeri yönetim, gerek 1983'te iktidara gelen darbenin sivil adamı Özal liderliğindeki ANAP hükümetleri, içeride temel ideoloji olarak "denetim altındaki ılımlı" İslâm'ın gelişmesine olanak sağlarken, Türkiye'yi dış politikada Avrupa'dan uzaklaştıkça ABD'ye bağladılar ve Yeşil Kuşak ülkeleriyle ilişkilerini geliştirdiler.

12 Eylül döneminde başlayan siyasal yakınlaşma sürecinin arka planında Washington'da hazırlanan Körfez güvenliğinin sağlanması için askeri işbirliği amacının yattığı, Özal'ın başbakanlığı sırasında yaşanan gelişmelerle de açığa çıktı. Gerek SSCB'nin, gerek İran kaynaklı radikal İslâm'ın Körfez ülkelerinin kendilerini savunabilecekleri güçlü ve modern orduları bulunmuyordu. ABD'nin doğrudan bu ülkelerin ordularını güçlendirmeye yönelik girişimde bulunmasının Moskova ve Tahran'ın tepkilerini çekeceği açıktı. İşte bu noktada Washington'un planlarına Türkiye dahil edildi.

"Körfez ülkelerinin güvenliği Körfez ülkelerince sağlanmalıdır." diyen ve bölgeye müdahale için topraklarındaki üslerin ABD tarafından kullanılmasına izin vermeyeceklerini bildiren "milli egoizm" içindeki liderlerin siyasal hayattan uzaklaştırılmaları ve yerlerine "ittifak çıkarlarının korunmasının önemini kavrayabilen, istikrarlı" askerlerin gelmesi, ABD'nin işini kolaylaştırıyordu. 1980-83 döneminde Türkiye ile S.Arabistan ve Kuveyt arasında yapılan görüşmelerden sonra, üç alanda işbirliği konusunda anlaşma sağlandı: Askeri eğitim, askeri malzeme satımı ve ortak yatırım.

21-24 Şubat 1984'te Cumhurbaşkanı Evren'in S.Arabistan ziyaretinden sonra Riyad ile Ankara arasında savunma konusunda işbirliği arttı. İki ülke arasında imzalanan "Askeri Eğitim, Öğretim, Geçici Görev Alanlarında Ortak İşbirliği Antlaşması" iki ülkenin başta askeri öğrenci olmak üzere subay eğitiminde birbirlerine yardımcı olmaları, Türk subaylarının yabancı dil öğrenmek amacıyla S.Arabistan'a gitmeleri, S.Arabistanlı subayların da Türk Harp Okullarında eğitim görmeleri, S.Arabistan'a istek üzerine Türk askeri uzman gönderilmesi, bazı askeri tesislerin kurulması veya modernizasyonu için özel bir yardım yapılması gibi konuları öngörüyordu. Ayrıca, bu ziyaret sırasında iki ülke maliye bakanları arasın-

da yapılan görüşmelerde, özel sektörlerce kurulacak "Türk-Suudi Ortak Yatırım ve Ticaret Şirketi" için hükümetlerin teşviklerinin sağlanması konusunda ilke anlaşmasına varıldığı gibi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar ile Suudi yetkililer arasında 18 yatırım projesi, yatırım finansman şirketi kurulması, ticaret hacminin artırılması ve inşaat sektörü konularında görüşmeler yapıldı. Evren, ziyaretinin sonunda yaptığı açıklamada, S.Arabistan ve Türkiye'nin İslâm camiasının birer aktif üyeleri olduklarını belirterek, Türkiye'nin çok istediği Arap-İslâm birlik ve beraberliğinin henüz arzu edilen ölçüde sağlanamadığının, Türkiye'nin İslâm alemine, Arap kardeşlerine ve Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerine büyük önem verdiğinin altını çizerken, öne çıkardığı kavramlarla geleneksel Türk dış politikasındaki değişimi de gösteriyordu.

Eylül 1984'te S.Arabistan askeri heyeti Türkiye'yi ziyaret etti. Bunun hemen ertesinde 1985'te de MKE ile S.Arabistan'ın ortaklaşa kimyevi madde üretimi için bir anlaşmaya vardıklarını iddia eden haberler yabancı basında yer aldı. Söz konusu haberlere göre, ABD ve Federal Almanya da bu girişime katılacaklardı.(113)

(113) Oysa 1958'de bunun tersi bir durum olmuştu. Talat Turhan,"27 Mayıs 1960'tan 28 Şubat 1997'ye" adlı kitabında şöyle anlatır: "Acaba DP, gerçekte İslâmdan yana mıydı? 1958 yılında Lübnan'daki Müslümanlarla Hıristiyan Araplar arasında süregelen iç savaşta Demokrat Partinin Hıristiyanlara silah ve cephane yardımı yaptığını bu operasyona katılan Pilot Yüzbaşı Hüseyin Avni Güler'den öğrendiğimde şaşırmıştım. Tüm uğraşıma karşın medyaya konuyu yansıtamadım. Güler'den yaşadığı bu tarihsel olayı bir mektupla bildirmesini rica ettim: '... 1958 yılında Lübnan'da iç savaş başlamıştı. Müslüman Araplarla, Hıristiyan Araplar zaman zaman bu ülkede çatıştıkları için ve ABD de Hıristiyan Araplardan yana olduğu için Türkiye'de Amerika'nın kararı ile bu ülkeye silah verme kararı almıştı. Celal Bayar-Adnan Menderes yönetimindeki Türkiye'de halkın, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve hükümetin haberi olmadan Bayar-Menderes-Zorlu ekibinin gizli kararı ile Amerika'nın bu emri uygulanmıştır. Ben Ankara Etimesgut'ta 12'nci Hava Ulaştırma Üssünde görevli Hv.Uçucu Seyrüseferi Yzb. rütbesinıde bulunmaktaydım. Bahis konusu bu askeri silah ve malzemeler üssümüzdeki C-47 Dakota uçakları ile Lübnan'ın Beyrut üssüne taşındı. Uçaklarımız Etimesgut'ta yüklenirken, ilk sortilerde Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu nezaret ediyordu ve kararı halktan gizlemek için geceleri uçuyorduk. Mart ayının kötü hava şartlarında ve korsan uçuş olarak görev yapıyorduk. Her uçak iki ton kadar yükü ile Beyrut havaalanına iniyor, yükümüzü Lübnanlılar boşaltırken ve yakıt ikmali alırken, Türk düşmanı Ermenilerin sabotajı için uçak başından ayrılmıyorduk. 1958'deki bu savaşta, egemen güçler tarafından Lübnan halkı zaman zaman bu durumlara düşürülüyordu. DP hükümetleri kendisini milliyetçi ve muhafazakâr, hatta mukaddesatçı olarak millete takdim ettiği halde nasıl oluyor da Müslümanların öldürülmesi için Hıristiyanlara silah veriyordu?"

Kasım 83 seçimlerinden sonra kurulan Özal hükümetinde Dışişleri Bakanlığına getirilen (Hataylı) Vahit Halefoğlu'nun çok iyi Arapça konuşması, aynı Ortadoğu politikasının sürdürüleceğinin adeta simgesel göstergesiydi. Özal döneminde S.Arabistan'ın Türk ekonomik yaşamındaki etkinliği giderek arttı. Özal hükümeti 14 Aralık 1983'te güvenoyu alır almaz iki konuda çabalarını yoğunlaştırdı: Yabancıların Türkiye'de mülk edinmelerini sağlayan yasa ve özel finans kuruluşlarıyla ilgili kararname. Daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilecek olan yabancıların Türkiye'de mülk edinmesine izin veren yasadan yararlanan Arap petrol zenginleri Boğaziçi'nden mülkler satın almışlardı. Özellikle "Sevda Tepesi" olayı da altında Türk basınında gündeme getirilen bu yasadan daha önemli sonuçlar doğuracak olan, Özal hükümetinin güvenoyu aldıktan 2 gün sonra 16 Aralıkta imzaladığı 83-7506 sayılı kararnameyle özel finans kurumlarının kuruluş, organ, faaliyet ve tasfiyelerine ilişkin esaslar ve usullerin Merkez Bankası'nın görüşü alınarak Başbakanlıkça düzenlenmesi ve 13'üncü maddeyle bu kurumların tasfiye karar ve işlemlerinde Türk Ticaret Yasası ile İcra ve İflas Yasasının uygulanmayacağının belirtilmesiydi. Bu kararname, 5 Ağustos 1984 günlü Resmi Gazete'de yayınlanan ve Faysal Finans Kurumu ile Al Baraka Türk Özel Finans Kurumunun kurulduğunu bildiren Bakanlar Kurulu kararıyla birlikte düşünüldüğünde, Suudi sermayesinin Türkiye'ye girerken kendisini yasaların sınırlayıcılığından koruyacak yapının oluşturulmasını beklediği görülecektir. Bu finans kurumlarının ortaklarından bir bölümünün Arap, diğer bölümünün de kardeşi Korkut Özal dahil olmak üzere Başbakanın yakın çevresinde yeralan kişiler olduğu hatırlandığında, Suudi sermayesinin sadece Türk ekonomi hayatını değil, Türk siyasal yaşamını etkilediği de düşünülebilir.

İslâm Konferansı Örgütüyle (İKÖ) İlişkiler

1980'lerde Türkiye'nin Körfez ülkeleriyle ilişkilerinin gelişmesine paralel olarak İKÖ içindeki faaliyetleri de artmıştır. 25-28 Ocak 1981'de Mekke ve Taif'te yapılan 3'üncü İslâm Zirve Konferansına Türkiye ilk kez eşit düzeyde Başbakan Ulusu başkanlığındaki bir heyetle katıldı. Konferanstan sonra yayınlanan bildiride "*İslâm ümmeti*" deyiminin kullanılması ve "*İslâm'a ve İslâm ilke ve değerlerine,*

*bir yaşam biçimi olarak, kesinlikle bağlı kalınmasının, Müslümanların karşılaştıkları tehlikelere karşı en önemli kalkan olduğu"*nun belirtilmesi, bu bildiriye katılan Türkiye'nin laiklik ilkesiyle çelişiyordu; ama Türk heyeti konferansta Ulusu'nun yaptığı konuşmada Türkiye'nin laik bir devlet olduğunu ve dış politikasını bu ilkenin gereklerine uygun olarak yürüteceğinin altının çizilmiş olmasının bu çelişkiyi ortadan kaldırdığı görüşündeydi. İsrail'le ilişkilerin kesilmesi ve İslâm Adalet Divanı kurulması kararlanna karşı da Türkiye örgüte üye olurken koyduğu genel çekinceyi ileri sürüyordu.

Mekke toplantısında en önemli gelişme Kıbrıs konusunda yaşandı. Daha önce gözlemci sıfatıyla ve "Kıbns Müslüman Türk Topluluğu" olarak İKÖ toplantılanna katılması kararlaştırılmış olan Denktaş başkanlığındaki Kıbrıs Türk heyeti, ilk kez bu konferansta "Kıbrıs Türk Devleti" tabelası arkasına oturdu ve bu sıfat konferans belgelerine geçti. 5-11 Aralık 1983'te Dakka'daki dışişleri bakanları toplantısında, Kıbrıs'ta iki ayn toplumun varlığının kabul edilmesi Kıbrıs konusunda İKÖ'nün olumlu tutumunu sürdürdüğü izlenimini verse de örgüt üyesi devletlerin hiçbirinin KKTC'yi tanımaması örgütle ilişkilerini geliştiren Türkiye için bir hayal kırıklığıydı.

16-18 Ocak 1984'te Kazablanka'da yapılan 4.İslâm Zirve Konferansına Türkiye cumhurbaşkanı düzeyinde katılarak örgüte verdiği önemi göstermiş oldu. İslâm ülkeleri Türkiye'nin bu tavrını yanıtsız bırakmadılar; Cumhurbaşkanı Evren Konferans başkan yardımcılığına seçildiği gibi, üç sürekli komiteden biri olan Ekonomi ve Ticari İşbirliği Sürekli Komitesi başkanlığına da getirildi. Komite ilk toplantısını 14 Kasımda Evren'in başkanlığında İstanbul'da yaptı.

Türkiye Arap devletleriyle ilişkilerini geliştirdikçe ve İKÖ içinde daha aktif bir politika izledikçe, bu örgütü kendi dış politika sorunlarında destek sağlayabileceği bir platform olarak yönlendirmeyi düşündü. Hemen hemen tüm zirvelerde ve dışişleri bakanları toplantılarında Kıbrıs sorununu gündeme getiren KKTC'nin üye devletlerce tanınması çağrısında bulundu, 1986'dan başlayarak da Bulgaristan'daki Türklerin durumuyla ilgili İKÖ'yü harekete geçirmeye çalıştı ama iki konuda da beklediği desteği alamadı.

12 Eylül yönetiminin kurduğu Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulunun Haziran 1986'da toplanarak bir rapor benimsemesiydi. Toplantıya Cumhurbaşkanı Evren, Başbakan Özal, Genelkurmay Başkanı Necdet Üruğ, YÖK Başkanı İhsan Doğramacı ve Yük-

sek Kurul üyeleri katıldı.(114) Burada "kültür unsurlarının ve kültür politikasının tespitinde uygulanacak yöntem ve sorumluluklar" başlıklı rapor görüşülerek bir milli kültür politikası belirlendi.

Buna göre İslâm olmadan Türklerin kimliklerini korumaları mümkün olmadığı gibi, Türklere en uygun din İslâm'dı. Tarihsel süreç içinde ekonomik ve toplumsal gelişmeler doğrultusunda evrilen kültür anlayışı reddedilerek değişmeyen bir kültürel "öz"ün bulunduğu ve bunun her zaman korunması gerektiği söylenmekteydi. Bu işlevi de devlet yerine getirecek ve "milli kültür" devlet eliyle yaygınlaştırılacaktı.

İç ve dış siyasal koşullarının etkisiyle "İslâm" öğesine verilmeye başlandı. Atatürkçülükle görünürde de olsa bağdaştırma, daha doğrusu Atatürkçülük görünümü altında İslâmcılık öğesini ön plana çıkarma çabasına girilmiş ve Atatürkçülüğün bu sentezi ileriye götürmeyi hedeflediği de yazılmaya başlanmıştı. Böylelikle laiklik anlayışı da sulandırılıyordu.

Türk-İslâm Sentezi, Özal iktidarı döneminde de gündemde kalmayı sürdürdü ve bu yöndeki kadrolaşma ve uygulamalar devam etti. Devlet ve toplum, 1980'lerde İslâm unsuruna ağırlık veren bu politikanın sonuçlarıyla (imam-hatipler vb.) 1990'larda somut bir biçimde karşı karşıya kalacak ve devlet 12 Eylülün bu mirasından kurtulmak için yine ordunun **28 Şubat 1997'deki "postmodern" müdahalesine muhtaç kalacaktır.**(115)

"Kimler nerede hata yaptı?" sorusunun bir tek yanıtı var: 12 Eylül yönetimi.

---

(114) **Atatürk'ün Vasiyetnamesi Nasıl Değişti?**
12 Eylül ve İslâm. MGK, Atatürk'ün adının çok sık telaffuz edildiği bu dönemde Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek kurumunu (AKDTYK) kurdu ve böylece Türk Dil Kurumu (TDK) ve Türk Tarih Kurumunun (TTK) özerkliğine son vermenin yanı sıra, Atatürk'ün vasiyetnamesini de değiştirmiş oldu. Çünkü Atatürk, sahip bulunduğu Türkiye İş Bankası kurucu hisse senetlerinin nemâlarını (getirilerini) TDK ve TTK'ya bırakmıştı ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Genel Sekreterliği, Banka'nın 1981'deki sermaye artırımı sırasında bu iki kurumun yeni kurucu hisse almasına izin vermediği için, Banka'daki Atatürk hisseleri %27.57'den binde 3'e düşmüştü. AKDTYK'ye verilen görev, toplumdaki boşluğun Türk-İslâm Senteziyle doldurulmasıydı.
(115) Bozkurt Güvenç, Gencay Şaylan, İlhan Tekeli ve Şerafettin Turan, "Türk İslâm Sentezi", İstanbul, Sarmal, 1994.

12 Eylül Yönetimi ve Kürt Sorunu

1980'lerde devlet, Kürtleri bir "Türk boyu", Kürt sorununu da yalnızca "PKK terörü" olarak algıladı.

Dönemin ortasında, 1984'ten sonra Türk-İslâm Sentezi'nin bir işlevi belirdi. Devlet, komünizme karşı yaptığı gibi, yeniden uyanan Kürt milliyetçiliğine karşı da İslâm'ı kullanmayı kararlaştırdı. Büyüklere ve devlete itaati telkin eden Kur'an sureleri ve hadisler askeri uçaklarla havadan atılmaya başlandı.

Kürt milliyetçiliği, 1938 Tunceli harekâtından sonra uzun bir donma sürecine girmişti. İlk uyanışlar esas olarak 1960'lardaki yayınlar biçiminde ortaya çıktıktan sonra, 1969'da Devrimci Doğu Kültür Ocaklarının kurulmasıyla sol hareketten ayrılarak bağımsızlaştı. 1970'lerde ciddi bir yayın faaliyetine girişen ve örgütler kuran Kürt milliyetçiliğinin kimi kolları, güneydoğuda bazı Kürt aşiretlerine yönelik eylemlere girişiyorlardı. 12 Eylül yapılınca, bunların çoğu yakalanmamak için Arap ülkelerine dağıldılar.

1980'lerde devlet, Kürtleri bir "Türk boyu", Kürt sorununu da yalnızca "PKK terörü" olarak algıladı. Teröristlerin, İran-Irak savaşından yararlanarak yurtdışında üslenmeleri ise, bu büyüyen sorunun yalnızca "dış mihrakların tahriki" olarak yorumlanmasını ve dolayısıyla rejimin aklanmasını kolaylaştırdı. Devlet, "güvenlik sorunu"nun yanı sıra, bölgenin azgelişmişliğinden kaynaklanan bir "sosyo-ekonomik" sorundan başkasını kabul etmedi ve önlemler de buna uygun olarak sürdürüldü. Bu önlemler, terörün bastırılması ve Kürtçe'nin yasaklanması çabalarından öteye gitmedi.

Devlet, Kürt sorununu, 1890 yılında 2.Abdülhamit'in kurduğu Hamidiye Alaylarını örnek aldığı anlaşılan Korucu sistemiyle çözme çabalarını sürdürürken, PKK yurt dışında siyasallaştı ve 1985'te siyasal bürosu ERNK'yi kurdu. "Kürt" sözcüğünü telaffuz etmenin bile çok riskli sayıldığı, Başbakan Özal'ın bile kuzey Irak Kürtlerini kastetmek için "Güneydoğudaki vatandaşlarımızın, kuzey Irak'taki soydaşları" demek zorunda kaldığı bir ortamda Saddam'ın zehirli gazından kaçan bu Kürtler, 1988'de Türkiye sınırlarını zorlayıp girerek canlarını kurtaracaklar, bu olay sırasında genelkurmay başkanının ilk defa "Kürtler" sözcüğünü telaffuz etmesi üzerine yasak fiilen kalkmış olacaktır.

Terörü bu yöntemlerle önleme çabaları, bir yandan Türkiye'nin

insan hakları karnesini bozarken, bir yandan da sorun 1990'lann başında Türkiye'nin içte ve dışta en büyük başağrısı haline gelecek; Kürt sorununu İslâm'la çözme yöntemi de ülkenin başına yine 1990'ların sonunda Hizbullah sorununu çıkartacaktır.(116)

1980'lerden 2000'li yılların başlarına kadar sürdürülen Türkiye'nin Kürt politikası, AB dayatmalarıyla birden bire sapma gösterdi. O yıllarda Kürtlerle ilgili ağızlara alınmayan, akıllardan bile geçirilmeyen pek çok konudaki uygulama hayata geçirilecektir. Kimler nerede hata yaptı? Günümüzde yapılanlar doğru ise neden 25 yıl öncesinden yapılmadı. AB istiyor ve dayatıyor diye yapılıyorsa bu ne biçim hukuk ve yönetim anlayışı.

İstikrar Sağlama Operasyonları(!) Deniliyordu

12 Eylülün İç Karartan Adalet Bilançosu

Bu kitabın 1.ve 2. bölüm sonlarında yeralan fotoğraflar ve gazete haberlerine bakıldığında, gerçekten dramatik boyutlara varan terör eylemleri ve diğer olayları görüyoruz. Bu elbette üstesinden gelinmesi gereken bir durumdu ve toplumun tamamı acilen bu beklenti içindeydi. Ancak yine bu kitapta yeralan ve dönemin yetkililerinden öğrendiğimiz kadarıyla bu olayları yaratanların sayısı çok az, ancak eylemlerinin etkileri çok büyüktü. Yönetim sorun çözmede acz içindeydi.

12 Eylül yönetimi böylesine bir kaosun içinden çıkmanın güçlüğü karşısında 50 milyon kişiye birden kışla mantığını uygulamaya kalkıştı. Topyekün sanık, zanlı ve suçlu takibine girişti. Böylesine büyük bir yığılma karşısında adalet işlemez hale gelince, hukuk ve insan hakları ihlalleri yaygınlaştı. Hiçbir suçu olmayan, onbinlerce insan gözaltına alınırken, potansiyel suçlu gibi görünebileceğini ve haksız tutuklama ve yargılamadan kaçınanların sayısı ise 100 binleri buluyordu. Yetkilerini kötüye kullanan sorumsuz görevlilerin de varlığı düşünülürse, böyle bir ortamda her olumsuz olasılık mümkündü.

30 Aralık 1985 tarihinde Kenan Evren, Diyarbakır Dicle Üniversitesi Öğrenci Yurdu'nun açılış töreninde şöyle diyordu:

(116) Türk Dış Politikası, İletişim Yayınları, Cilt II, s.23.

"Biz ihtilâl yapmadık. İhtilâl yapan liderler, kendinden evvelki yönetimde bulunanları ya hapse atarlar veya yurt dışına sürerler veya vururlar, öldürürler. Biz kimseye dokunmadık. Dokunmadık, çünkü istemedik; vatandaşlar arasında tekrar bölünmeler başlamasını, tekrar yaraların deşilmesini istemedik."

12 Eylülün sonrasının Başbakanı, daha sonra Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal ise 1 Eylül 1990 günü TBMM'nin yeni çalışma yılı nedeniyle yaptığı konuşmada şöyle diyor: *"Geçen yıl Cumhurbaşkanlığı yemin töreninde yine yüce Meclisinizin önünde söylediğim gibi, üç temel hürriyetin geliştirilmesi ve korunmasıdır. Bu hürriyetler düşünce hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti ve teşebbüs hürriyetleridir. Bu hürriyetlerin uygar dünyanın önde gelen ülkeleri arasında layık olduğumuz yeri almamızın vazgeçilmez şartı olduğunu unutmamamız gerekir."*

K.Evren'in ve T.Özal'ın bu açıklamaları gerçeği yansıtıyor mu? 1980-1990 arasındaki yönetimlerin antidemokratik ve çağdaş hukuk anlayışıyla bağdaşmayan dramatik uygulama ve rakamlara bakalım:

İlk Aşamada: Darbenin hemen sonrasından Milli Güvenlik Konseyi'nin yönetimde kaldığı süre içinde 626 yasa yaptı. Bu yasaların bir bölümü demokratik yaşamı ilgilendiren önemli konulara ilişkindir. Bu dönemde salt 1402 sayılı sıkıyönetim yasası 15 kez değiştirildi. Başta anayasa olmak üzere, Siyasal Partiler Yasası, Sendikalar Yasası, Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasası, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası, Dernekler Yasası, Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasası, YÖK Yasası ve daha adını saymadığımız birçok temel yasa, oldukça antidemokratik içerikle donatılarak yürürlüğe konuldu. Anayasaya konulan bir geçici maddeyle de bu yasalara karşı anayasa yargısı yolu kapatıldı. Böylece Milli Güvenlik Konseyi'nce yapılan yasalar, anayasa düzeyine yükseltildi.

27 Ekim 1980 tarihinde çıkarılan "Anayasa Düzeni Hakkında Kanun", askeri rejimin hukuka yaklaşımını gösteren iyi bir örnektir. Bu yasa hükümlerine göre Milli Güvenlik Konseyi'nce çıkarılan bildiri, karar ve yasaların anayasaya aykırılığı öne sürülemeyecek, bunlann Anayasa hükümlerine uymayanları anayasa değişikliği olarak, yasalara uymayanları yasa değişikliği olarak yürürlüğe girecekti. Darbe yapanların hukuk mantığı buydu.

Kenan Evren şöyle diyordu:

"Muayyen bir zümrenin menfaatini koruyan bir anayasa hazırlanamaz. Eski anayasa işte o gibi zümrelere fırsat veren bir anayasaydı. Benim gibi çok kişinin kanaati de bu. Eğer o zümrelere bu fırsatı tanımasaydı, o örgütler, o dernekler, o sendikalar rahatlıkla o eylemlere girişemezdi. Aslolan ülkenin bütünlüğü, ülkenin tamamının huzur ve güvene kavuşmasıdır."(117)

Evren'e göre yasakçılıkla huzur ve güven sağlanacaktı. Demokrasiye ve her biri anayasal kurumlar olması gereken sivil toplum örgütlerinin özgür faaliyetlerine gerek yoktu.(118)

Devlet arşivlerindeki bilgilere göre, 12 Eylül sonrasına ait Evren+Özal döneminin 10. yılına ait tablo şöyledir:(119)

- Gözaltına alınan insan sayısı	650.000
- Fişlenen insan sayısı	1.683.000
- Açılan dava sayısı	210.000
- Sıkıyönetim mahkemesinde yargılananlar	230.000
- Bunlardan 141-142-193. maddeden olanlar	71.000
- Sivil mahkemelerde dava sayısı (1980-88)	9.508
- Sivil mahkemelerde yargılananların sayısı	14.555
- Yargılanan 'örgüt üyesi' sayısı	98.404
- Hüküm giyen 'örgüt üyesi' sayısı	21.764
- 'Yurda dön' çağrısı yapılanların sayısı	29.000
- Vatandaşlıktan çıkarılanların sayısı	14.000
- Pasaport verilmeyenlerin sayısı	388.000
- Faaliyetten men edilen dernek sayısı	23.700
- Toplam 644 cezaevindeki tutuklu-hükümlü say.	52.000

Gözaltında veya hapishanede ölenlerle ilgili rakamlar:

- Toplam ölü sayısı	229
- Kuşkulu ölüm	144
- Açlık grevinde ölen	14

(117) 14 Nisan 1986'da Rize'de basın mensuplarına yaptığı konuşmada.
(118) "TC Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Söylev ve Demeçleri", 9 Kasım 1985-9 Kasım 1986, TBMM Basımevi, 1986, Ankara, s.139.
(119) Cüneyt Arcayürek, "Kriz Doğuran Savaş", Bilgi Yay., İstanbul, 2001, s.35-39.

- 'Kaçarken' vurulan 16
- 'Çatışmada' öldürülen 74
- Doğal ölüm raporu verilenler 73
- 'İntihar ettiği' bildirilen 43
- 'Nedeni belirsiz' ölümler 2
- İşkence sonucu öldürülenler (İHD verilerine göre) 171
- Açılan işkence soruşturması veya davası (1982-88) 6.470
- İşkence yaptıkları suçlamasıyla yargılanan güvenlik görevlisi sayısı 9.962
- Hüküm giyen güvenlik görevlisi sayısı 544
- Yalnızca 1981 yılı Nisan-Mayıs aylarında öldürülenlerin güvenlik görevlisi sayısı 1.002

(NOT: "Niye cop sokalım, elimizde taş gibi oğlanlar var." -Turgut Sunalp-)

402 sayılı sıkıyönetim yasası uygulama sonuçları:

- Cezaevlerindeki gazetecilerin aldığı cezaların toplamı 3.315 yıl 3 ay.
- İstanbul gazetelerinin yayın yapamadıkları gün sayısı 300
- Gazetecilere istenilen hapis cezası 4.000 yıl
- Cezalandırılması istenen gazeteci sayısı 400
- Silahlı saldırıda öldürülen gazeteci sayısı 3
- Cezaevlerindeki gazeteci sayısı 31
- Polisçe aranılan gıyabi tutuklu gazeteci sayısı 13
- Yalnızca 1989'da 16 günlük gazete aleyhine açılan dava sayısı 394
- Tazminat davalarının sayısı 211
- İstenilen tazminat miktarı (TL) 12.848.000.00
- Yakılarak yok edilen gazete, dergi kitap miktarı (ton) 39
- Yok edilmek üzere depolarda bekletilen yayın miktarı (ton) 40
- Basın özgürlüğünü kısıtlayan yasa sayısı 151
- Yasaklanan yayın sayısı 927
- Yasaklanan film sayısı 189
- Kağıt fiyatlarının artış oranı (kat) 13.000

12 Eylülde idam:

- İdamı istenen insan sayısı	7.000
- Ölüm cezası verilen	517
- Askeri Yargıtay'ın onayladığı	124
- Dosyası Meclis'te bulunan	259
- İnfaz edilen	50
- İnfaz edilen sol görüşlü	18
- İnfaz edilen sağ görüşlü	8
- İnfaz edilen ayrılıkçı Ermeni	1
- Adi suçlar	23

1980-1985 yılları arasında verilen cezalar:

- 22.912 kişiye	0-1 yıl
- 10.784 kişiye	1-5 yıl
- 6.186 kişiye	5-10 yıl
- 2.396 kişiye	10-20 yıl
- 939 kişiye	20 yılın üstünde
- 630 kişiye	müebbet
- 420 kişiye	ölüm cezası

Çalışma yaşamı:

- 1980'de sendikal işçi sayısı	5.721.074
- 1985'te sendikalı işçi sayısı	1.711.524
- 1979'da işçinin günlük ücreti	8.4 dolar
- 1985'te işçinin günlük ücreti	4 dolar

Döviz Kuru 1 Dolar:

- 23 Ocak 1980	47.10 TL
- 11 Ekim 1980	82.70 TL
- 27 Ocak 1981	91.90 TL
- 6 Mayıs 1981	100.45 TL
- 24 Aralık 1981	130.35 TL
- 1 Ekim 1997	174.450 TL

Dış borçlar:

- 1979	14.2 milyar dolar
- 1980	16.2 milyar dolar

- 1981	16.8 milyar dolar
- 1982	17.6 milyar dolar
- 1983	18.4 milyar dolar
- 1984	21.3 milyar dolar
- 1985	25.3 milyar dolar
- 1986	31.2 milyar dolar
- 1987	36 milyar dolar

Adi suçlar:

	1980	1985
- Irza geçmek	1.183	1.750
- Zimmete para geçirmek	95	191
- Dolandırıcılık	281	757
- Hırsızlık	4.266	5.635
- Rüşvet vb.	387	628

Arkalarında Ne Bıraktılar?

Aradan 9 yılı aşan bir zaman geçti. Evvela Evren, müteakiben de 4 Konsey üyesi 'saltanat' makamlarını bırakıp gittiler. Arkalarında da, husulüne sebep oldukları %100'e varan bir enflasyon, 50 milyon dolar dış borç, 30 trilyon iç borç, %22'ye varan işsizlik, had safhaya varan dengesiz bir gelir dağılımı, allak bullak olmuş bir siyasi ortam, çarpık bir rejimin açık göstergesi; %21.75'lik bir millet oyuna dayanan ve fakat TBMM'nde %65 oranında sandalyeyi işgal eden şenlik bir iktidar ve de artık milletin %21.75'lik desteğine sahip olmayan bir grubun seçtiği bir Cumhurbaşkanını bırakıp gittiler. Giderken de, bazı sözler ettiler.(120)

Açıkcası 12 Eylülün kötü gidişe dur deme ve istikrar sağlama pahasına ortaya çıkan yukarıdaki tablo hiç de iç açıcı değil. Günümüzde ortalıkta boy gösteren yüksek makam ve mevkilere gelen, pek çoğu köşeyi dönen gerçek elebaşları olan bir avuç insan yerine, piyon gibi kullanılanlar ile daha doğrusu tüm Türkiye cezalandırılmıştır. 12 Eylül yönetiminin en çok eleştirilen yanı da budur. Yani kışla mantığı işlemiş, bölükteki bir muzır yüzünden tüm bölüğe sürünme emri verilmiştir.

(120) Demirel, darbenin 10. yılında görüşlerini yansıttığı 12 Eylül analizi. Nakleden Cüneyt Arcayürek, a.g.e., s.47.

Yıllar önce gençliğimde artık rahmetli olan bir kurmay albaydan dinlemiştim: *"Ben komutan olarak tayin edildiğim bölükle ilk tanıştığımda, hepsini sıraya dizer, tiplerini beğenmediğim erleri durduk yerde öne çıkartır ve tokatlardım. Amacım benim nasıl biri olduğumu daha baştan anlasınlar ve disiplinsizlik yapmasınlar."*

Bu mantıksız kolaycı davranış örneği elbette istisnai bir durum; ancak 12 Mart döneminin mantığını anlatabilmek için burada yer verdim.

K.Evren'in yurt gezileri sırasında yaptığı çok sayıdaki konuşmalarından bazılarında benzeri çarpıklıkları ortaya koyuyor.

12 Nisan 1986'da Trabzon'da yaptığı konuşmada:

"Okullarda öğretmenlerin öğrenciyi dövmesi serbest midir? Hayır yasaktır, cezası vardır. Ama bazı öğretmenlerimiz kendine hakim olamaz. O da yine o çocuğun iyiliği, çalışması, kötü davranışını önlemesi için bazen bir-iki tokat vurmuştur. Askerlikte askeri dövmek serbest midir? Hayır, ama sinirine hakim olamayan bazı subay, astsubay, er döver. Ama yakalanırsa mahkemeye verilir, cezasını görür. Şimdi okullarımızda, kışlalarda işkence olduğunu öne sürebilir miyiz?"

30 Nisan günü Erzincan'da yaptığı konuşmada:

"Biz, 'Neden idamı kaldırdınız?' diye o ülkelere soramıyorsak, onların da bize 'Siz neden idam ediyorsunuz?' diye sormaya hakları yoktur."

3 Ekim 1984'te: *"İdam yalnız kanunlarımızda değil, dinimizde de vardır. Hatta İncil'de vardır."*

12 Haziran 1981'de: *"Şu sıralarda, 90 günlük gözetim süresini indirecektik. Ama bazı Avrupalı dostlarımız 'Yoksa yardımı keseriz' deyince, 'Kaldırmıyoruz' dedik. Bizler milletinin şeref ve haysiyetini para ile satacak insanlar değiliz."*

K.Evren, üniversite özerkliğini: *"Bu, özerklik değildir. Devletin karşısına dikilmektir."* şeklinde yorumladı.

24 Temmuz 1981'de *"TSK mensupları nasıl şark hizmeti yapıyorsa, bütün meslek erbabı da aynı görevi yapsınlar."*

18 Ekim 1985'te şöyle söyler: *"Kişi başına gelirimiz on bin dolara yükselirse o zaman komünist partisine müsaade ederiz."*

Sürekli yurt gezileri yaparak ve buralarda: *"Ne yapalım, mahkemeler bazen bizim istemediğimiz bir kararı veriyor."* der.

Bunun en çarpıcı örneği, 1256 aydının imzaladığı "Türkiye'de

Demokratik Düzene İlişkin Gözlem ve İstekler" başlıklı dilekçenin K.Evren'e verilmesi ardından yaşanmıştır. Bu dilekçe sıkıyönetim yasasına aykırı olduğundan, bildiride imzası olanlar hakkında dava açılmıştı. Ancak yıllar süren dava 1986'da beraatla sonuçlandı.

12 Mart ve 12 Eylül İçin Ne Dediler?

Toplumun çeşitli meslek dallarından farklı düşünce ve inançlara sahip kişilerin 12 Eylül ve sonrasıyla ilgili düşünceleri:

"12 Eylülde askerler, kendi istedikleri düzeni değil, 24 Ocak 1980 kararlarıyla oluşturulan düzenin kökleşmesini sağladılar."

Gazeteci Orhan Koloğlu

Gazeteci Orhan Koloğlu anlatıyor:

12 Eylül ile askerler bir kez daha, siyasal yaşamımızdaki çözümsüzlüğe formül bulmak için hakemliğe çağrılmış oluyorlardı. Doğal olarak evvelki müdahalelerden daha farklı bir görev bahis konusuydu. 1960'ta CHP'nin çağırısı ve demokrasiyi tam yerleştirmek amacıyla gelmişlerdi. Sonuçta toplumun tanıdığı en liberal anayasayı kazandırdılar. Ama hedef demokrasiyi yozlaştıran Demokrat Parti'yi tasfiye etmekti. Bunda başarılı da oldular ve DP'nin çizgisini izleyenler bile başka isimlerle kamuoyunun önüne çıkmak zorunda kaldılar. 1971'de amaç, aşırı solu ve onlara özgürlük tanıyan 1961 Anayasasını tasfiyeydi. Bu kez çağırıyı sağ partiler yapmışlardı. Ancak beklenenin aksine CHP'nin, Ecevit'in yönetiminde sol bir sloganla en büyük parti haline gelmesi bütün planları altüst etti. CHP'nin dışından gelen saldırılar kadar içinden çıkan çatlamalarda da hep solun hedef alınması, Demokratik Sol ilkelerin kitlelerce benimsenmesine karşılık, düşünür ve seçkinler arasında tam destek almadığını gösteriyordu. 1980 müdahalesi ise iş/sermaye çevrelerinin güdümündeki sağın çağrısı ile gerçekleştirilmişti.

12 Eylülde askerler, kendi istedikleri bir düzeni değil, 24 Ocak 1980 kararlarıyla oluşturulan düzenin kökleşmesi için gerekli anayasal ve kurumsal değişiklikleri siyasetçilere ve kamuoyunun tartışmalarına bırakmadan gerçekleştirme görevini üstlendiler. Böylece *"Planlı=Devlet Güdümlü ekonomik anlayış"*la *"tam serbest piyasa Düzeni"* arasında 1946'dan beri süren çekişmenin kesin so-

nucuna varılmış oluyordu. İsmet İnönü'nün başarısız kalan Toprak Reformu ve Köy Enstitüleri girişimleriyle başlayan, Ortanın Solu ve Ecevit'in Demokratik Sol'u ile halk kitlelerini kalkındırarak gelişmeyi hedefleyen CHP'nin çizgisi kesin olarak dışlanıyordu. Kalkınmanın iş ve sermaye çevreleri güdümünde yürütülmesi sistemleştiriliyordu... Bunu için yumuşak bir başlangıç izlenimine de önem verdiler. Örneğin, önce grevdeki işçilere %70 zam yaptılar ama arkasından bütün sendikaları kapattılar.

Toplumda, her yeniliğin, o arada sosyal hakların, siyasal özgürlüklerin ve demokrasinin bile, ancak askerler tarafından veya asker desteğiyle gelebileceği düşüncesi ve beklentisi, bilinçaltına yerleşmiştir. Bu da toplumsal kültürümüzün, demokrasiyi bile askercileştiren bir ögesidir.

Oysa belirli bir aşamadan sonra yenilikleri, hele hak ve özgürlükleri, askerlerden beklemek büyük bir çelişkidir. Çünkü askerin temel işlevi güvenliği sağlamaktır. Eğer bir toplumda çok hızlı birtakım değişiklikler oluyorsa, bir süre için huzursuzluk ve istikrarsızlık ortamı doğar; bu da güvenlik açısından askeri tedirgin eder. Onun için, asker özünde tutucudur.

19. yüzyıl ortlarında, 20. yüzyıl başlarında, asker, Türk toplumuna göre "ilerici"ydi; ama o dönem artık çok gerilerde kalmıştır. Ona rağmen, bazı seçkinci kesimlerde, birtakım yenilikleri, hakları askerden bekleme geleneği hâlâ sürmektedir.(121)

"... bazı seçkinci kesimlerde, birtakım yenilikleri, hakları askerden bekleme geleneği hâlâ sürmektedir."

Bülent Ecevit

Bülent Ecevit anlatıyor:

Toplumda, her yeniliğin, o arada sosyal hakların, siyasal özgürlüklerin ve demokrasinin bile, ancak askerler tarafından veya asker desteğiyle gelebileceği düşüncesi ve beklentisi, bilinçaltına yerleşmiştir. Bu da toplumsal kültürümüzün, demokrasiyi bile askercileştiren bir ögesidir.

Oysa belirli bir aşamadan sonra yenilikleri, hele hak ve özgürlükleri, askerlerden beklemek büyük bir çelişkidir. Çünkü askerin temel işlevi güvenliği sağlamaktır. Eğer bir toplumda çok hızlı bir-

(121) Orhan Koloğlu, "Kim Bu Ecevit", Boyut Kitap, 2001, s.577.

takım değişiklikler oluyorsa, bir süre için huzursuzluk ve istikrarsızlık ortamı doğar; bu da güvenlik açısından askeri tedirgin eder. Onun için, asker özünde tutucudur.

19. yüzyıl ortlarında, yirminci yüzyıl başlarında, asker, Türk toplumuna göre "ilerici"ydi; ama o dönem artık çok gerilerde kalmıştır. Ona rağmen, bazı seçkinci kesimlerde, birtakım yenilikleri, hakları askerden bekleme geleneği hâlâ sürmektedir.

Bülent Ecevit, bu toplantıdaki konuşmasından sonra, dinleyicilerin sorularını da yanıtlamıştır. Bu soru ve yanıtlardan bazılarını aşağıda veriyoruz.

Soru: *"Seçkinci aydın"la "gerçek aydın" ayrımı yaparak, aydınla halk arasındaki çelişkiden bahsettiniz sürekli olarak. Fakat, hangi aydın?*

Askeri müdahalelerde halkla birlikte baskı gören en büyük unsur yine aydın sınıfı olmuştur. O zaman bu anlamda aydın sınıfının tanımlanmasını rica ediyorum.

Ecevit: *Tanımlamalar genellikle bir felsefi çaba gerektirir ve kolay değildir. Onun için ben "aydın" tanımlaması yapmaya kalkışacak yerde, nasıl bir aydın gözettiğimi belirtmeye çalıştım.*

Ben, "seçkinci aydın" derken, "biz aydınlar" diye kendine halktan ayrı bir yer biçen, kendini halktan üstün gören ve halkı yönlendirmekle görevli sayan, halkla şu veya bu ölçüde yabancılaşmış bir okumuş-yazmışlar kesimini kastediyorum.

Elbette bu aydın kesiminin içinde askeri müdahalelere karşı çıkmış, baskıya karşı mücadele vermiş pek çok kimse var; ama şu da bir gerçek ki, örneğin 27 Mayıs 1960 mücadelesi olduğunda genellikle "ilerici aydın" denen kesim bayram etmiştir. İlk birkaç gün ben de, genç yaşımda bayram edenler arasındaydım; ama kısa süre sonra, bunun sakıncalarını fark ederek mücadelemi açtım.

Aynı kesim 12 Martı da alkışlarla karşılamıştır; 12 Eylülü, pek alkışla karşılamasa bile, sessizlikle karşılamıştır.

Askeri müdahaleye çağrılar, hep şu veya bu anlamda "aydın" denen kesimlerden gelmiştir.

Dediğiniz doğrudur, her askeri müdahale, başlangıçta aydınlar tarafından alkışlansa bile, sonradan onları da ezmiştir ve onlar da bunun acısını çekmişlerdir. Özellikle mücadele vermeyi göze alabilen aydınlar bunun çilesini, işkence olarak da çekmişlerdir. Fakat

bu kesimlerden bazıları askere oynama alışkanlığından kurtulmuş olsalar bile, hâlâ kurtulamamış olanlar da vardır; hâlâ, bilimsel fikri olan aydınlar arasında bile, ima yoluyla veya daha açık yolla, askere çağrı çıkaranlar; "İşler böyle kötü giderse, ordu da huzursuzluk duymakta pek o kadar haksız sayılmaz," diye konuşup yazanlar da vardır. Türk toplumundaki seçkinci "aydın"ların geleneksel tavrından tedirginlik duyan yalnız ben değilim; daha 1920'li yıllarda Mustafa Kemal de bu tedirginliği duymuştur ve gençliğe hitaben yaptığı bazı konuşmalarda halk-aydın yabancılaşmasından kurtulma, halkı daha iyi anlama telkininde bulunmuştur. Türk halkının asla tutucu olmadığı inancını belirtmiştir. Ama Türkiye'de özellikle "İlerici aydın" denen kesim, halkı "gerici" gibi görme, kendi çıkarını idrak edemez gibi görme alışkanlığından bence hâlâ yeterince kurtulamamıştır. Elbette bir toplumun ilerlemesi için, şu veya bu anlamda "aydın" diye tanımlanabilecek kesimlere büyük gereksinme vardır. Fakat, onlar kendilerine düşen önderlik ve yol göstericilik görevini, birer öğretmen gibi değil, ancak halkla bütünleşerek yerine getirebilirler.

Belki bir ölçüde Fransa dışında (ki biz de yenileşme çağından beri en çok Fransız kültüründen etkilenmişizdir,) hiçbir demokratik ülkede, bir kimsenin "ben aydınım" diye ortaya çıktığı ve siyasal etkinlik göstermeye kalkıştığı görülmemiştir. Hatta demokratik ülkelerden bir çoğunda, "aydın" tavrı takınmak alay konusu olur. Örneğin İngiltere'de "aydın" tavrı takınanlarla, "yüksek alınlı" diye, Amerika'da "yumurta kafalı" diye alay edilir. Bizde de şimdi ilginç bir gelişme var; önce ilkokul çocuklan arasında "entel-takıl" deyimiyle, daha sonra da yetişkinler arasında "aydın" tafrası satanlar alay konusu olmaya başlamıştır. Bu olumlu bir gelişme sayılabilir.

Demokratik toplum olacaksa, herkesin öncelikle alçakgönüllülüğü öğrenmesi, halk karşısında tevazuu öğrenmesi gerekir. Aydınlar da bunu öğrenip benimsedikleri ölçüde, öncülük işlevlerini daha etkili biçimde yerine getirebilirler kanısındayım.

Soru: *12 Eylül askeri müdahalesi olduğunda ve 1983 yılında demokrasiyle geçirilirken veya bugün yürürlükte olan seçim sistemi getirilirken, kendilerini sözde "aydın" gören kişiler acaba bu seçim sisteminin demokrasimize nasıl zarar vereceğini görmediler mi ve nasıl bir atılım yapabilirlerdi?*

Ecevit: *Seçkinci aydın tavrıyla kendilerini halkın üstünde gören kesimler, siyasette olumsuz gelişmelerle karşılaştılar mı, genellikle halkı suçlarlar.*(122)

"Koskoca bir Devlet, teröristlerin karşısındaydı. Sonunda biz bunlarla, rejimimizi değiştirerek başa çıktık!"

MİT elemanı Mahir Kaynak

Gazeteci: *"Sayın Kaynak '12 Eylül' sizce nedir, ne değildir?"*

Mahir Kaynak: *"Bence, '12 Eylül', Türkiye'nin uğradığı çok büyük bir hezimettir; buradan kimse kendisine zafer payı çıkarmasın; çünkü Türkiye'nin yüzdeyle bile ifade edilemeyecek bir kısmı, ancak teröristleri destekliyordu. Bu, Anayasa Oylaması'nda da ortaya çıktı; onun dışında 700 bin kişilik bir Ordu, 100 bin kişilik Polis ve MİT, koskoca bir Devlet, teröristlerin karşısındaydı. Sonunda biz bunlarla, rejimimizi değiştirerek başa çıktık!"*

Gazeteci: *"Anarşistlerin alınan etkin tedbirlerle önlendiğini kabul etmiyorsunuz galiba?"*

Mahir Kaynak: *"Kabul etmiyorum. Anarşi sadece görevini bitirdiği için durmuştur. Bugün bütün tedbirler vardır ama, Güneydoğu'da terör devam etmektedir!"*

Gazeteci: *"Teşhiste mi, tedavide mi yanlışlıklar var?"*

Mahir Kaynak: *"Her ikisinde de... Teşhis'teki hata: Bu hareketin bir Kürt Devleti kurma amacına yönelik olduğu yolundaki kanaat yanlıştır; Kürt Devleti böyle kurulmaz. Bölge halkının bir Devlet halinde oluşması için, tabanla bütünleşmesi lazım; bu da yok, sayıları çok azdır... Tedavi'deki yanlışlığa gelince: Böyle güçlerle Ordu başa çıkamaz. Bir asker, yoldan geçen köylünün terörist mi; çoban mı olduğunu nasıl anlayabilir? Bunlarla mücadele etmek için iki unsur vardır; birincisi İstihbarat, İkinci Özel Tim..."*

Mahir Kaynak: *"Türkiye'de terör bu metotlarla bitmez. Bu teröristlerin arkasında siyaset planlayıcıları vardır. Asıl olan o plancıların ne yaptıklarını keşfedebilmek, tahmin edebilmektir. Ondan sonra bu siyasetin oluşmasını engelleyecek tedbirler alırsınız. Türkiye'nin böyle bir metodu yok."*(123)

(122) 19.11.1989'da İzmir-Eczacılar Odasında düzenlenen toplantı konuşmasından.
(123) Yener Süsoy, "Mahir Kaynak'la Tatil Sohbeti", Milliyet, 21 Eylül, 1986, s.7.

"Biz 12 Eylülün bütün tesirlerinin silinmesini istiyoruz."

Alparslan Türkeş

Alparslan Türkeş: "12 Eylül memleketimiz için zararlı olmuştur. Bize zulüm yapılmıştır. İnsanlarımız işkence görmüş, öldürülmüştür. 12 Eylülden sonra onun devamı durumundaki ANAP'ta 12 Eylüle yakın bir husumet örneği göstermiştir. Kendileri ile anlaşma ve yakınlaşma isteklerimize rağmen karşılık göremedik. Şimdi iktidarda bulunan hükümet gerek koalisyon protokolünde gerekse hükümet programında 12 Eylülün kalıntılarını millet hayatından silip çıkaracaklarını taahhüt etmişlerdir. Bu bile başlı başına sebep nedenidir. Biz 12 Eylülün bütün tesirlerinin silinmesini istiyoruz. Ayrıca insan haklarını ve demokrasiyi eksiksiz olarak uygulayacaklarını ve yeni bir seçim kanunu çıkaracaklarını ilan etmişlerdir. ANAP 12 sefer seçim kanunu ile oynamış, belediye seçimleri de dahil her seçimde kendisine avantaj sağlayacak seçim kanunları çıkarıp demokrasiyi baltalamıştır."(124)

"Her ihtilâlin hedefinde Çankaya vardır."

Süleyman Demirel

Millet, insanlık ve hukuk nazarında artık tamamen nefret kazanmış ve ipliği pazara çıkmış 27 Mayıs ve 12 Martın kuyruk darbesi olan 12 Eylülde ihtilâlciler tarafından ileri sürülen yanlış gerekçeleri; verilen sözler ve beyanların aksine, davranış ve tasarrufları ile tamamen iflas etmiştir.

9 sene 2 ay sonra, *"12 Eylülün takdirini, tarihe bırakıyoruz, görevimizden huzur içinde ayrılıyoruz."* beyanları ile işgal ettikleri 'saltanat' makamlarından ayrılmışlardır. Ama gidişleri 12 Eylül döneminin kapanmasına yetmemektedir. 12 Eylülün siyasi ve sivil uzantısı devam etmektedir. Geride Evren'le birlikte senelerce 12 Eylül öncesini ve siyasilerini karalayan Özal ve çarpık bir siyasi tablo var. Başta Evren olmak üzere, bu gidenler, 12 Eylülde faaliyetten men ettikleri, ama en kısa zamanda çalışmalarına izin verileceğini beyan ettikleri, başta AP olmak üzere partileri kapatmasalardı, kendi yaptıkları ve çeşitli yasak, baskı ve oyunlarla zihinleri bu-

(124) Mehmet Akyol, "Beni Çok Ararsınız!", Ankara, 1999, s.216.

landırıp millete tastik ettirdikleri Anayasa'yı da çiğneyerek BTP'yi kapatmasalardı; DYP'yi uyduruk vetolarla ve sonu beraatla neticelenen takibat ve davalarla izrar ve bizar etmeyip, 1983 Genel Seçimlerine soksalardı; başında Özal'ın bulunduğu ve 3 icazetli partiden biri olan -belki de en fazla himaye gören- ANAP iktidar olabilir miydi?

İşte bu icazet ve himaye dolayısıyla ANAP, 1983 Genel Seçimlerinde ekseriyeti elde ederek iktidar olmuştur.

Siyasi yasaklarla ilgili 1987 Referandumu ardından aldığı kararla, baskın şeklinde Erken Genel Seçimlere giden ANAP, seçimden milletten ancak %35.5 nisbetinde oy almasına rağmen; kendi ekseriyetine dayanarak alelacele çıkarmış olduğu, gayri adil Seçim Kanunu sayesinde TBMM'de %65'lik bir ekseriyetle 292 sandalyeyi işgal etmiştir.

26 Mart Mahalli Seçimlerinde, il genel meclisi bazında oyu %21.75'e düşen -şimdi milletin bu orandaki desteğine dahi sahip olmayan- ANAP grubunun katıldığı TBMM toplantısında, bütün tepki ve tenkitlere aldırmayarak kendini Cumhurbaşkanı seçtiren Özal; TV ekranlarında da sergilenen süslü törenlerle Evren'i uğurlamış, '864 TR rakımlı tepedeki' Çankaya Köşkü'ne oturmuştur.

Evet, Sayın Süleyman Demirel'in veciz ifadesiyle "Gittiler ama geride Turgut Bey'i bıraktılar."

Her ihtilâlin hedefinde Çankaya vardır. Esas kavga Çankaya kavgasıdır. Hemen hepsinin müştereği, askerin nüfuzunu kullanarak yapılmış olmasıdır. TBMM'nin müteaddit sıkıyönetim kararlarıyla kendilerine verdiği yetkiye, hükümetin bütün gayret, yardım ve didinmelerine rağmen, görevlerini yapmamışlar ve çok önceden tasarladıkları ihtilâli gerçekleştirerek, başta Evren olmak üzere gelip tepedeki Köşklere kurulmuşlardır.(125)

"12 Mart Muhtırasını imzalayıp tekelci burjuvazinin tuzağına düştüler..."

Celil Gürkan

Celil Gürkan anlatıyor:

Yabancı sermayeyle içli dışlı olmuş yerli sermaye çevresi, ara-

(125) Cüneyt Arcayürek, a.g.e., s. 42, 43.

sına fesat soktuklan gençlik eylemleriyle, "Türkiye'nin, anarşik olayların kazanında kaynayan, her gün asayiş tellerinin biraz daha gerildiği, her vatandaşın sinirinin yıprandığı, demokrasinin temellerinin gümbür gümbür sarsıldığı bir ortama girdiğinden yakınır oldular. Demokrasiyi yok etmek isteyen bu çevreler, demokrasiyi savunma maskesi ardına sinerek, geniş halk yığınlarına korku aşıladılar. Evrensel sermaye kutbunun sözcüsü bazı basın organları da yel ekip, fırtına biçerek 12 Marta neden oluşturmak için tüm kurumlarını seferber ettiler. Bu ortamın oluşturulması için CIA'nın tüm halkçı hükümetlere karşı eyleme geçtiği bir dönemi seçti. Tekelci sermaye çevreleri, kendilerinin yaratıp yine kendilerinin kışkırttıkları anarşik eylemlerle, orduyu bir iç savaş tehdidine çözüm getirmeye zorluyordu. Ancak bilirkişilerle saptanması koşulunu saklı tutarak demokrasiye olan bağlılıklarını, ülkenin bir iç savaşa sürüklenmesine tanık olmamak pahasına koparan komutanlar, 12 Mart muhtırasını imzalayıp, tekelci burjuvazinin tuzağına düştüler. Gerçekten böyle bir tehdit olmadığını, suni bir ortam yaratıldığını anlayamamanın bulutları ardına sürüklenirken, gerçekleri görmeye çabalayan bir kesimi de ordudan uzaklaştırmaya zorlandılar, artık tekelci sermaye, perde ardı oyunlarıyla, amacına ulaşmıştı. Mekanik disiplin dönemlerini, burjuvazinin her kesitinin lehine gelişmeye şartlandırılmıştı. İşte 12 Mart olayını oluşturan başat gerçek budur.(126)

"O gün düşülen hataya, bugün tecrübeli kişiler olarak düşmeyeceklerdir."

Gazeteci Rauf Alanyalı

Gazeteci Rauf Alanyalı şöyle diyor:

Ordunun 12 Eylül 1980'de aldığı karara toz kondurmak, sulandırmak isteyenler; önce halkı, sonra da tümüyle memleket mümevvellerini karşılarında bulurlar. Anayasa oylaması bunu kanıtlamıştır. Bugün düşünülmesi gereken 12 Eylül 1980'e geliş sebeplerini, hatalarımızı araştırmaktır. Bugün de içinde bulunduğumuz durumda, demokrasi kurallan içinde Mecliste yer alan iktidar-muhalefet dengesi aynen devam ettiği takdirde, Turgut Özal iktidarını halk oyları ile değiştirmek mümkün değildir. Yeter ki kırıcı ve yıpratıcı hatalar yapılmamış olsun...

(126) Celil Gürkan, "12 Marta Beş Kala", Tekin Yayınevi, s.496.

Demokrasiye girişteki bu hatanın acısı 30 yıl devam etti. Türkiye'de de iktidarlar, öteki hür demokratik ülkelerde olduğu gibi seçimle değişebilmeliydi.(127)

O zaman (1960) ihtilâle öncülük eden, sokaklarda yürüyen, sloganlar atan öğrenciler, o işçiler, 1960 ile 1987 arasındaki zaman içinde daha da şuurlandılar...

O gün yirmi yaşında olan gençler, bugün 47 yaşındadır ve bugün 20 yaşında olup da üniversitede okuyan öğrencilerin babalandırlar. O günün masum talebeleri, ülkenin her köşesinde, bir bakanlığa bağlı olarak görev yapmaktadırlar...

Aynı şekilde, o sırada teğmen rütbesindeki veya harp okulu öğrencisi olan ordu mensuplan da Silahlı Kuvvetler bünyesinde birlik komutanıdırlar...

Bu sebeple, iç ve dış düşmana karşı, görgülü ve bilgilidirler. O gün düşünülen hataya, bugün tecrübeli kişiler olarak düşmeyeceklerdir ve düşülmesine mani olacaklardır. Bu insanlar, doğru ve iyi yolları çizebilecek kabiliyette ve görgü de olan insanlardır. Yeter ki, demokrasinin korunması ve ilelebet devamı için bir kampanya başlatılmış olsun... Ve yeter ki bu kampanyanın başında Cumhurbaşkanımız Kenan Evren ve demokratik yolla iktidara gelen Başbakan Özal yer almış olsun...(128)

"12 Eylülle ilgili değerlendirmelerden Özal'ı soyutlamak mümkün değildir."

Sosyolog Emre Kongar

Emre Kongar: "Turgut Özal esas olarak Türkiye'de sahneye 12 Eylül darbesiyle birlikte çıkmıştır ve 12 Eylül dönemi başbakan yardımcısıdır. Dolayısıyla 12 Eylülle ilgili değerlendirmelerden Özal'ı soyutlamak mümkün değildir. Yani 12 Eylülü baskıcı bir yönetim veya faşist bir yönetim diye suçlayıp, Özal'ı bundan soyutlayarak; son derece liberal, sanki bu işlerden hiç haberi yokmuş veya bunlarla ilişkisi yokmuş gibi bir değerlendirme, tarihi saptırmak veya en azından yanlış yorumlamak olur."(129)

(127) M.Rauf Alanyalı, a.g.e., s.170, 190, 191.
(128) M.Rauf Alanyalı, a.g.e., s.333.
(129) Nakleden M.Ali Birand, S.Yalçın, a.g.e., s.108

"Askerlerden sosyal reformlar bekleyerek müdahaleyi alkışlayanlar, birkaç haftaya kalmadan ağır bir hayal kırıklığına uğrayacaklardı."

Bülent Ecevit

Ecevit anlatıyor:

Özellikle 12 Mart askeri yönetim döneminde bunun belirgin örnekleri görülmüştü. O döneme girildiğinde ben Cumhuriyet Halk Partisi'nin Genel Sekreteriydim. Partide Demokratik Sol hareketi başlatışımızın üzerinden henüz ancak beş-altı yıl geçmişti; ve bu harekete karşı Partinin içinde de dışında da kuşkular sürüyordu.

Askeri müdahaleyi yapan komutanlar, Adalet Partisiyle birlikte Cumhuriyet Halk Partisini de, kurdukları "partiler üstü" hükümete katmak istemişler; Hükümetin başına da CHP içinde Demokratik Sol harekete karşı çıkan bir politikacıyı getirmişlerdi. Böylece, müdahalenin, yalnız demokrasiyi kesintiye uğratmayı ve sınırlamayı değil, aynı zamanda Demokratik Sol hareketleri eritmeyi de amaçladığı belli olmuştu.

Partimin çok saydığım lideri rahmetli İsmet İnönü, askerlerin bu isteklerine uyunca, ben, kendisiyle ters düşerek, Genel Sekreterlikten ayrıldım; aynı zamanda askeri müdahaleye de sert bir dille karşı çıktım.

Bunun üzerine kendilerini "ilerici aydın" olarak tanımlayan kesimlerden ve gerek Parti içindeki, gerek Parti dışındaki bazı "sol" çevrelerden bana yaygın ve ağır eleştiriler geldi. Müdahaleyi gerçekleştirenler başlangıçta "sosyal reformlar" yapacaklarını öne sürüyorlardı. Belirttiğim kesimler ve çevreler de bu konuda sevinçli bir beklenti içindeydiler. *"İşte asker geldi, reformlar yapacağını söylüyor, daha ne istiyorsun,"* diye bana yükleniyorlardı. O aşamada sosyal reformların askerlerden beklenemeyeceğini; üstelik reformlar için askerlere umut bağlamanın demokratlıkla bağdaşmadığını düşünemiyor veya kabul edemiyorlardı.

Bir yandan sosyal demokrasiyi veya demokratik solu eritmeye kalkışanların, bir yandan da halk yararına reformlar yapmalarının bir çelişki olacağını da göremiyorlardı. Nitekim, askerlerden sosyal reformlar bekleyerek müdahaleyi alkışlayanlar, birkaç haftaya kalmadan ağır bir hayal kırıklığına uğrayacaklardı; o günlerin ünlü deyimiyle kafaları "balyoz"la ezilecekti.

Türkiye'nin "ilerici" veya "seçkinci", "aydın" kesimlerinde, gerçi, 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinin acı deneyimlerinden sonra, askeri müdahalelere karşı gibi görünenler artık çoğalmıştır; ama onlardan da birçoğu askeri müdahaleler arasında hâlâ yan tutarlar. Aralannda, belirli müdahalelerin yandaşları, partizanları vardır. Güya askeri müdahalelere karşıdırlar ama kimine göre 27 Mayıs müdahalesi, kimine göre 12 Mart müdahalesi, kimine göre de 12 Eylül müdahalesi olumlu birer istisnadır.

Kimi der ki *"27 Mayıs çok iyi ve haklıydı ama 12 Mart ve 12 Eylül kötü oldu."* Kimi de derki *"27 Mayıs haksızdı ve çok kötüydü ama 12 Mart veya 12 Eylül iyi oldu, memleketi kurtardı."*

Yani toplumun üst kesimlerinde, ayrım gözetmeksizin her türlü askeri müdahaleye kesin olarak karşı çıkanlar hâlâ azdır.

Ne zaman ki kendilerini "ilerici aydın" olarak tanımlayan veya "solcu" olduklarını söyleyen kesimler ve genellikle Türk "seçkin"leri, 27 Mayısı da, 12 Martı da, 12 Eylülü de bir kefeye koyarlar ve bunlardan herhangi birini mazur veya haklı gibi görüp göstermekten vazgeçerler; ben, ancak o zaman, Osmanlı toplumsal kültüründen gelen ve katılım yoluyla Cumhuriyet çağına hatta çok partili döneme de geçen askercilik eğiliminin kökünden kuruduğuna inanıp sevinebileceğim.(130)

"Weber bu türden meşrulaştırmaya 'karizmatik meşrulaştırma' diyor."

Öğretim Göreylisi Hüseyin Sak

Önce bir tespit: 1960 ihtilâlinden bu yana gerçekleşen tüm darbelerin kuşkusuz en ortak yanı şudur: Gerekçe ne olursa olsun veya anayasal bazda tutarlı bir hukuki gerekçe bulunsun bulunmasın, söz konusu darbeler, her defasında Cumhuriyetçi geleneklere ve Atatürk ilkelerine dönüş amacını ileri sürerek kendilerini meşrulaştırmışlardır. Weber bu türden meşrulaştırmaya "karizmatik meşrulaştırma" diyor.

Darbelere karizmaya izafeten meşruiyet kazandırılması (buna Weber paralelinde karizmatik meşruiyet diyoruz), yürürlükteki siyasi rejimde öngörülmüş olan hukuki/kurumsal meşruiyet mekanizmalarının pek de umursanmaması anlamına gelir.

---

(130) Orhan Koloğlu, a.g.e., s.577.

Eğer darbelerle hukuki/kurumsal yapı arasında, yukanda ima edilen türden bir tutarlılık sorunu, yani çelişki, yahut paradoks mevcut ise, bunun bir şekilde izalesi yahut en azından haklılaştırılması (justification) mantıki bir zorunluluktur. İşte o zaman da bir haklılaştırma mekanizması olarak, karizmayı ve içeriğini, yani Atatürk'ü ve devrimlerini yeniden yorumlama yetkisinin nihai olarak kimde olduğu sorusu zımmen de olsa gündeme gelecek, bu da beraberinde karizmatik otorite mirasını fiilen elinde tutan kurumun, aynı zamanda bu yorum konusunda da bir tekel oluşturması sonucunu getirecektir. Bir kere böyle bir tekel oluştuktan sonra, arkasından ülkenin toplumsal ve siyasal hayatının Atatürk ilkelerine uygunluk bazında denetlenmesi o kuruma tevdi edilmiş olacaktır.(131)

"Ülke ezilip, susturulan aydınlarına muhtaç hale gelmişti; ancak bu kez ortada aydın kalmamıştı."

Metin Aydoğan

Türk aydını, Atatürk'ün ölümünden beri altmış beş yıl boyunca, baskı altında yaşamıştır. Bu gerçek göz önüne getirildiğinde, sonucu belki de olağan karşılamak gerekiyordu. Ulusal bağımsızlığı amaç edinerek, örgütlenmeye çalışan ulusçu aydınlar, bu ülkede şiddetin hemen her türüyle karşılaşmış ve çok acılar çekmişti. Halkın örgütlenmesi, Türkiye'de adeta cezalandırılması gereken bir eylem haline gelmişti. Örgüt sözcüğü, kamuoyunda yıllar boyu öyle işlenmişti ki, örgüt ve örgütlenmekten söz etmek, neredeyse devlet karşıtlığının, yasa tanımazlığın ya da gizli işlerin göstergesi haline gelmişti. Halka açık ya da dolaylı söylenen şuydu: *"Bu işlere karışma, büyüklerimiz gereğini yapar, bunlarla uğraşırsan başın derde girer."*

Oysa, Türk insanının hem en yetenekli olduğu, hem de bugün en çok gereksinim duyduğu şey, örgütlenmekti. Sanki gizli bir el, birlikte davranmayı önlemeye çalışmış, bunu büyük bir beceriyle başararak Türkiye'yi aydınsız ve örgütsüz bir ülke haline getirmişti. Yaşanmakta olan tehlikeli durum, bu olumsuz sürecin doğal sonucuydu. Ülke, geçmişte ezilip susturulan aydınlarına muhtaç ha-

(131) Hüseyin Sak, "Webergil Karizmatik Otorite Tipolojisi Çerçevesinde Özal ve Demokrasimiz", "Kim Bu Özal", Boyut Yayınları, 2001, " s.78, 79.

le gelmişti; ancak bu kez ortada aydın kalmamıştı. Türkiye, Atatürk'ün en tehlikeli sonuç olarak gördüğü duruma düşmüş ve iç cepheden çökertilmişti.(132)

"Orgeneral Kenan Evren'e gelinceye kadar birçok kişi
'Anayasa'daki hak ve özgürlüklerin millete lüks olduğunu' iddia etti."
Emekli Kurmay Albay Şahap Osman Aras

14 Mayıs 1950'de yapılan dürüst bir seçimde, halkımız özgür iradesini ortaya koymuş ve *"Yeter! Söz milletindir."* sloganıyla Demokrat Parti (DP) iktidara gelmişti. Cumhuriyetimizi kuran CHP'nin 27 yıllık iktidarını sancısız bir şekilde DP'ye teslim etmesi, Türk Devrimi açısından çok önemli bir olaydır. Çünkü, Atatürk'ün 40. Yıl Nutkunda öngördüğü "Milli Kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmak için" Türk Milletinin önünde yeni ufuklar açılıyordu. Maalesef, bu tarihi fırsat DP'nin basit oy hesapları yüzünden, tam olarak değerlendirilmemiştir. O gün bugün, bu ülkenin evlatları sağcı-solcu, doğulu-batılı, laik-dinci kavgasıyla birbirini yerken; Batı'da iktidarda olan Lord Curzon'un torunları, İsmet Paşanın Lozan Konferansı'nda reddettiği istekleri, birer birer ceplerinden çıkararak, önümüze koymaktadır.

Burada özet olarak, "Devrim" ve "Türk Devrimi" kavramlarına değinmek istiyorum. Devrim mevcut düzenin kökten, aniden ve zorla değiştirilmesi olayıdır. İnsanlık yakın tarihinde başlıca üç tip devrim görmüştür. Bunlar, 1789 Fransız Devrimi, 1917 Bolşevik Devrimi ve Türk Devrimidir. Fransız Devrimi burjuva sınıfının egemenliğini sağlamıştır. Bolşevik Devriminde ise, emekçi sınıfın egemenliği amaçlanmıştır. Düyun-u Umumiye ve Reji İdaresi'nin pençesinde çırpınan, azınlıklara ve yabancılara sağlanan ayrıcalıklarla sömürülen, hastalıktan ve yoksulluktan kıvranan Anadolumuzda ne doğru dürüst bir iş ve ne de işçi sınıfı vardı. Nüfusumuzun büyük çoğunluğu köylüydü. Bu koşullarda doğan Türk Devrimi, Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" özdeyişi ile stratejisini belirledi. Sınıf çatışmasına değil, sevgi ve uzlaşmaya dayanan; sosyal adaletçi, anti-emperyalist bir halk egemenliğini öngördü. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Fırka deneyimlerinde olduğu gibi, devrim düşmanları demokrasinin sağladığı hak ve özgürlükleri kötüye kullanarak, kendi karanlık emellerini gerçekleştirmek için harekete geçmişlerdir. Varlıklarını Cumhuriyete borçlu olan si-

(132) Metin Aydoğan, "Antik Çağdan Küreselleşmeye Yönetim Gelenekleri ve Türkler", Umay Yayınları, İzmir, 2004, s.9, 10.

yasilerimiz ise, basit oy hesapları yaparak, Cumhuriyet düşmanlarına teslim olmuş ve hatta bazıları bunlarla işbirliğine girmişlerdir. Böylece kesintiye uğrayarak, uçuruma sürüklenen Türk Devrimi'ni yeniden "aydınlanma ve çağdaşlaşma" rotasına oturtmak için, eylem kaçınılmaz olmuştur. Bu konuda, 27 Mayıs ihtilâlinin kurmaylarından M.Emin Aytekin diyor ki(*): "Türkiye'de ihtilâlci olmak için Üsküdar'daki ahşap viran konakta bir tabanca üzerine yemin etmeye gerek yoktur. Politikacı Türk subayını yorulmaz bir gayretle ihtilâlci olarak inşa etmenin mükemmel bir mimarıdır. Türkiye bir ihtilâller ülkesi değildir. İhtilâl Türkiye için bir zordur. Karanlık çıkmaz bir yoldur. Biz 27 Mayısçılar adım adım bu yollardan geçerek, sağımızı solumuzu tanıyarak, bu çıkmazı öğrendik. Şimdi bütün bunları değerlendirmek, tek tek hepimize ve sorumlu politikacılarımıza düşen bir görevdir."

27 Mayıs olayını 22 Şubattan, 21 Mayıstan, 12 Marttan ve 12 Eylülden ayırdetmek gerekir. Çünkü sadece askerin eylemi değildir. Sivil-asker, halkımız tarafından omuz omuza gerçekleştirilmiştir. 27 Mayısta Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ve üst rütbeli generallerin, amirallerin çoğu DP iktidarının yandaşıyken, ihtilâlciler "kelleyi koltuğa alarak" ülke yönetimine el koymuşlardır. Mecburi izinle Kara Kuvvetleri Komutanlığından uzaklaştırılmış bulunan Orgeneral Cemal Gürsel'i ihtilâl yönetiminin başına geçirmişlerdir. 27 Mayıs olayı tepeden inme bir darbe değil, tabandan gelen bir eylem, ihtilâldir.

27 Mayıs ihtilâlinin ardından hazırlanan yeni Anayasa, 1961 yılında yürürlüğe girdi. Ne var ki, bu da ülkede huzuru sağlayamadı. Adalet Partisi ilk günden itibaren Anayasayı eleştirmeye ve bunalımlar yaratmaya başladı. Hukuk Profesörü Nihat Erim'den başlayarak, Orgeneral Kenan Evren'e gelinceye kadar birçok kişi "Anayasa'daki hak ve özgürlüklerin millete lüks olduğunu" iddia etti. Mevcut tedirginliği Mümtaz Sosyal'ın "Anayasaya Giriş" kitabı da eklenince ülkede var olan "komünizm korkusu" adeta bir histeriye dönüştü. Sağ-sol çatışması ile anarşi ve terör gittikçe tırmandı. 12 Mart ve 12 Eylül bu kargaşa içinde geldi.

12 Eylül 1980 askeri müdahalesinin ardından yeni bir Anayasa hazırlanarak, 1982 yılında yürürlüğe girdi. Bu Anayasa ile de huzur sağlanamadı. Anayasayı öncelikle savunması gereken 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal bile, her fırsatta "anayasayı delmekten" söz etti. Küreselleşme hayranı liboşlar ise, Anayasa'nın teslimiyetçiliğe engel olan tüm hükümlerinden rahatsızlık duymaktadırlar.(**)

(*) M.Emin Aytekin, "İhtilâl Çıkmazı", Dünya Matbaası, 1967, İstanbul.
(**) Araştırmacı yazar E.Kurmay Albay Şahap Osman Aras.

Sevabı ve günahıyla 12 Mart askeri operasyonu eylemsel olarak fiilen sona ermiş, yeniden Türkiye'ye özgü çok partili(!), demokratik(!) yaşama dönülmüştü. Bundan sonra olanlar gösterecektir ki 60 yıldır tekrar tekrar gördüğümüz film yeniden vizyona girecektir. 1980-1997 arasında yaşanacak maceranın geçmişte yaşananın yeni versiyonu olduğunu göreceğiz.

12 Eylül Rejimi 2000 Yılına Kadar Gözetilecekti Ama...

1980 askeri darbesinden sonra, üç yıl süren fiili ve hukuki askeri rejim, 1983 genel seçimleriyle kısmen de olsa sona erdiğinde, 2000 yılına kadar sürdürülecek bir emir komuta hiyerarşisi genel hatlarıyla planlanmıştı. Kenan Evren'den boşalan Genelkurmay Başkanlığı'na önce Orgeneral Nurettin Ersin, ardından Orgeneral Necdet Üruğ atandılar. Necdet Üruğ'un "2000 yılı planı" olarak anılan planına göre, Üruğ'un ardından Genelkurmay Başkanlığı'na, sırasıyla Necdet Öztorun, Sabri Yirmibeşoğlu, Nazif Oka ve Cemil Mete geçeceklerdi. Böylelikle 12 Eylül rejiminin kadrosu, 2000 yılına kadar sivil yönetime göz kulak olabilecek ve 12 Eylül rejimi olarak anılan çerçeve korunacaktı.

O sırada Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü olan Hasan Celal Güzel, bu plan için şöyle diyor: *"Sivil idare yetkilerine konulmuş bir ambargo gibiydi. Takip ettirdik, herhangi bir delil bulamadık. Ancak birçok alametlerinden, bunun tatbik mevkine konulmak istendiğini gördük."*

H.C.Güzel'in birçok alamet dediği acaba neydi?

Özal'dan 12 Eylül Paşalarına Operasyon

H.C.Güzel anlatıyor:

Genelkurmay Başkanı ve 12 Eylülün kuvvetli ismi Haydar Saltık Paşadan sonra MGK genel sekreterliğine gelmiş olan Necdet Üruğ Paşa çok değerli, çok iyi yetişmiş bir generaldi.

Turgut Beyle çok hesaplı bir münasebet içindeydi. KKK olarak da Malatyalı bir general vardı. Bu da Necdet Öztorun Paşaydı. Necdet Öztorun Paşa aleyhine bir sürü ihbarlar, bir sürü şikayetler geliyordu. Tanıştıktan sonra Necdet Öztorun Paşayı Turgut Bey

çok sevdi: *"Ya, bu bizim Malatyalı hemşehrimiz şikayet edildiği gibi değilmiş Hasancığım çok tonton bir zat."* filan dedi. Sempatik baktı. Öztorun Paşa da 12 Eylülün verdiği bir başına buyrukluk eğilimi vardı ama aslında hiçbir saygısızlığını ve nezaketsizliğini görmemiştik.

30 Ağustosa kadar Necdet Üruğ Paşanın genelkurmay başkanı olarak devam etmesi gerekiyordu. Ondan sonra da hak sahibi o sırada Kara Kuvvetleri Komutanı olan Necip Torumtay Paşaydı. Fakat Necdet Üruğ Paşa, kendi yerine KKK olarak Öztorun Paşayı istiyordu. Ama Öztorun Paşanın da aslında süresi onunla beraber doluyordu. Eğer Necdet Üruğ Paşa 30 Ağustosu beklemeden birkaç ay önce ayrılsa, itifa etse bu defa Öztorun Paşanın genelkurmay başkanı olması mümkün hale geliyordu. Plan buydu. Ve bu plan, alışılmışın dışında bir plandı. Necdet Üruğ Paşa da bunun farkındaydı. Ama bunu çok istiyordu.

Haziranda istifasını getirip Turgut Beye verdi. Turgut Bey evvela işin farkına varmadı. Daha sonra milli savunma bakanı olan Zeki Yavuztürk ile ve benimle konuştu. Ben de devlet başkanı ve hükümet sözcüsüydüm. Bu planı kendisine anlattık. Son derece huzursuz oldu ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e götürüp anlattı. O da malum ordu menşeli. Kenan Paşa da bundan hoşlanmadı ve Turgut Beyin bana söylediği kadarıyla genelkurmay başkanının bundan vazgeçmesini istedi. Ama Necdet Paşa kararında ısrarlıydı. Bunu kabul etmedi. İnanılması güç mazeretlerle izah etmeye çalıştı. İş en tehlikeli noktaya gelmişti ve duyduklarımız artık gerçekleşmeye başlamıştı. Son derece huzursuz hale gelmiştik. Ben her ikisinin de emekliye sevk edilmesi gerektiği kanaatindeydim.

Necdet Üruğ Paşa 30 Ağustos resepsiyonunun davetiyesini ta hazirandan bastırmıştı. Ve bu davetiyeyi hâlâ saklarım. Çünkü ben de davetliydim. İşte Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Üruğ'un genelkurmay başkanlığından ayrılması, yerine KKK olarak Necdet Öztorun'un geçmesi dolayısıyla verilen resepsiyona teşrifimiz rica ediliyordu.

Bunu alıp götürünce Turgut Bey kulaklarına kadar kızardı evvela. Sonra da mosmor kesildi. *"İyi haydi bakalım yapsınlar da görelim bu resepsiyonu!"* dedi. Davetiyeyi aldığı gibi randevusu olmamasına rağmen Köşk'e çıktı. Durumu anlattı. Bakanlar kurulu kararını ben hazırladım. Her ikisinin de emekliye sevk edilmesi ko-

nusunda. Ve hazır bir kararnameye koydum. Yani daha evvel imzalanmış kararnameler vardı bizde.

Biz gereğini yaptık. Tabii, Evren Paşaya imzalatma meselesi vardı. Çünkü Evren Paşa, Necdet Üruğ Paşanın yaptığından hoşnut değildi ama onun alınmasını da tasvip etmiyordu. O konuda anlaşmamışlardı. Onun üzerine gece yarısından sora rahmetli Özal, Cumhurbaşkanı'nı ziyarete gitti. Evvela kabul etmediğini, imzalamak istemediğini, fakat sonradan Özal'ın istifa tehdidi karşısındabaşka çaresi kalmadığı için de imzaladığını öğrendik.

Gazetecilerin sorumlu, yetkili kişilerini gece aradım ve yaptığımız bu işlemi anlattım. Ertesi gün, Milliyet gazetesi başta olmak üzere, "Sivil Darbe" diye başlıklar vardı. Sonra başka bir resepsiyon yapıldı. 30 Ağustos resepsiyonu. Burada Üruğ Paşa görevi Necip Torumtay Paşaya verdi. Davetiye de değişti.

Necip Torumtay anlatıyor:

Üruğ Paşayı karşılamaya gidiyordum. İzmir'den dönüyordu. O sabah Öztorun Paşa Kara Kuvvetleri Komutanı olarak kendisini meydanda karşılamaya gelecekti. Ben de ikinci başkan olarak meydana gidiyordum. Çankaya'dan indim, karşı taraftan arabasının yukarı doğru çıktığını gördüm. Halbuki meydana gitmesi lazımdı. Orada bir gariplik olduğunu hissettim. Çankaya'ya doğru çıkıyordu. Meydana da biraz sonra gelmedi. O günkü Hürriyet gazetesi de ilk sinyalleri yani bir değişiklik olacağı sinyalleri vermişti.

Kenan Evren anlatıyor:

Ağustosu beklemedi de, ben daha evvel emekli olacağım, dedi. Temmuzda istifasını verdi. *"Niye yapıyorsun bunu?"* dedim, dedi ki: *"Efendim, Yüksek Askeri Şûra toplanacak, terfiler orada konuşulacak. E ben ayrılıyorum artık. Benim de o şûrada bulunmam manasız oluyor. Ben bir an evvel ayrılayım ki yeni gelen genelkurmay başkanı söz sahibi olsun. İleride terfilerde, tayinlerde de istediğini yaptırabilsin. 'Valla bana biraz garip geldi.' dedim. Ama o ısrarlı oldu, 'Peki öyle yap' dedim. Demek ki biraz şüphe vardı onun ağustosa kadar beklenirse hem o emekli olur, hem de Öztorun emekli olur. Onu bir iki ay öne almak suretiyle ona bu imkânı sağlamak istedi."*(134)

"2000 Planı" için Öztorun'dan sonra Genelkurmay Başkanı

(134) M.Ali Birand, S.Yalçın, a.g.e., s.312-314.

adayı olacak Sabri Yirmibeşoğlu ise bu planla ilgili olarak şöyle diyor: *"2000 Planı diye bir plan konuşuldu. Ben bunların katiyen dışındayım. Bunu olaylardan sonra duydum. Tabii ki bir üst makama kimlerin geleceği hususunda bir değerlendirme yapmanızlazım. Şimdi benim durumuma gelince. Bu sıralamaya göre, tesadüf ya bu benim alnımda yazılı değil, yahut ben olaylara emir komuta edemiyorum ki bana geliyor sıra. Öztorun Paşadan sonra kuvvet komutanlığı sırası bana geliyor. Ve işin çok önemli tarafı, o sırada Öztorun Paşadan sonra Genelkurmay başkanlığını dört sene yapabilecek tek orgeneral benim ve sıradayım."*(135)

1.Özal hükümeti döneminde iç siyasal tablo bütünüyle değişti. Mart 1984'te yapılan yerel seçimlerde ANAP oyların %41.5'ini alarak üç büyük kentte ve il merkezi belediyelerinin çoğunda başkanlık seçimlerini kazandı. Bu seçimlerde HP oyları büyük ölçüde SODEP'e kaydı, MDP ise hiç varlık gösteremedi. Kasım 1985'te HP ile SODEP, Aydın Güven Gürkan'ın genel başkanlığında Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) adıyla birleşti; genel başkanlığa daha sonra Erdal İnönü getirildi. Eski CHP'nin yasaklı genel başkanı Ecevit'in yandaşları da aynı tarihlerde Demokratik Sol Parti'yi (DSP) oluşturdular. MDP Mayıs 1986'da kendisini feshetti, MDP miletvekillerinin bir bölümü DYP'ye katılarak bu partinin TBMM grubunu oluşturdu.

1986 Yine Af ve Yine Asker Rahatsız

Bundan sonra siyasal yasakların kaldırılması konusu gündemin başına yerleşti. ANAP iktidarı bunun için gerekli anayasa değişikliğini halkoyuna sunma yolunu seçti ve yasakların sürmesi lehinde tutum aldı.

M.Yılmaz, basının eleştirileriyle bunalırken siyaset gündeminin ilk sırasına, eski siyasilerin yasaklarının kalkması konusu oturmuştu. Demirel, Ecevit ve Erbakan'ın iktidar üzerindeki baskısı yoğunlaşmıştı. Trabzon gezisinde partililer ve vatandaşların yasaklarla ilgili sorularına muhatap olan Yılmaz da düşüncesini gizlemedi:

"Bizim isteğimizle olmaz bu iş, yasaklar kalkmaz. Konsey var, Cumhurbaşkanı'nın da onaylaması gerekir."

(135) Faruk Mercan'ın Sabri Yirmibeşoğlu'yla sohbetinden. F.Mercan, "Apolet-Kılıç ve İktidar", Doğan Kitap, 2004, İstanbul, s.110

Evren, bu sözleri gazetelerde okuyunca sinirlendi. 25 Temmuz 1986'da Kalender Orduevinde Bakanlar Kurulu'na başkanlık ederken, konuyu gündeme getirdi:

"Yılmaz'a tarizde bulunacağım. 'Cumhurbaşkanı karşı çıkmasa yasakların kaldırılması mümkün olabilir' diye bir konuşma yapmış. Bunu yapmayın. Bu konularda hassas davranılması gerekir."

Aslında Evren'in hedefi Yılmaz değil, Özal'dı. Yılmaz'ın açıkça dile getirdiği düşünceyi Özal da kapalı toplantılarda savunuyordu. Hatta kimi demeçlerinde *"Siyaset yasağı süresi kısalabilir. Eski siyasilerden hiç çekinmiyorum. Onlar zaman tünelindeler."* diyerek eski siyasilere meydan okumuştu.

Özal, buna rağmen, Evren'in sözlerini üzerine almamayı yeğledi, Yılmaz'ı işaret etti:

"Demeç Mesut Beyindir, o açıklasın!"(136)

Tartışma bir yıl sürdü. 6 Eylül 1987'deki halkoylaması çok küçük bir oy farkıyla yasakların kaldırılması yönünde sonuçlandı (aynı anayasa değişikliğiyle milletvekili sayısı 450'ye çıkarıldı). Bundan sonra Ecevit DSP'de, Demirel DYP'de, Alparslan Türkeş Milliyetçi Çalışma Partisi'nde (MÇP), Necmettin Erbakan da Refah Partisi'nde (RP) genel başkanlığa getirildi. Bunun üzerine ANAP iktidarı genel seçimleri erkene aldı; bu arada seçim sistemini yeniden düzenledi, oy barajını biraz daha yükseltti. 29 Kasım 1987'de yapılan seçimlerde ANAP oyların yalnızca %36.3'ünü elde etmekle birlikte 450 üyeli TBMM'de 292 milletvekilliği kazandı. SHP %24.75 oyla 99 milletvekili çıkardı. Öteki partiler %10'luk oy barajını aşamadıkları için TBMM'ye giremediler.

2.Özal Hükümeti enflasyonun dizginlenmesinde başarılı olmazken, demokratikleşme ve iç güvenlik konularında da beklentileri karşılayamadı.

ABD ile olan ilişkilerdeki iyileşmeye karşın Türkiye ve Yunanistan'a yapılan askeri yardımda, 10/7 oranının değiştirilmesi ve ABD'nin Türk tekstil ürünlerine koyduğu kotanın kaldırılması için yapılan girişimler sonuç vermedi. Buna karşılık ABD ile Türkiye arasındaki Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması (SEİA), uzun görüşmelerden sonra 1988'den 1990'a kadar uzatıldı (ardından da birer yıllık sürelerle 1993 sonuna değin kendiliğinden uzadı).

(136) Faruk Bildirici, "Hanedanın Son Prensi", Ümit Y., 2003, s.124, 125.

İç güvenlik alanında ise en büyük tehdit, Güneydoğu Anadolu'da 1984'te başlattığı ayrılıkçı silahlı mücadeleyi gitgide tırmandıran PKK'dan (Partiya Karkarén Kürdistan/Kürdistan İşçi Partisi) kaynaklanıyordu.

PKK, Özal Hükümeti için en büyük başağrısı olacaktı. İç güvenlik sorunu olarak ele alınan PKK terörüyle mücadele de, Avrupa Birliği dışarıdan PKK'ya destek verirken, içeriden TSK ve diğer güvenlik güçleri mücadele için Özal'ı sıkıştırmaktaydılar. Özal ise PKK ve Kürt sorununda ikili oynayarak siyasi taktikler peşindeydi. PKK'nın Eruh baskınını *"Birkaç silahlı çocuğun eylemidir, büyütmeye gerek yok."* diye küçümserken, Kürtçe yayın yasağını da kaldırmayı planlıyordu.

Generallerden Fırça, Uyarı ve Dayatmalar

Mesut Yılmaz

"*Kürtçe'nin Serbest Bırakılması Zorunluluğu*" dediğinde

Torumtay:

"Sen kime sordun da bu belgeyi imzaladın?"

Kürtçe yasağının kaldırılması tartışmaları, M.Yılmaz'ın Dışişleri Bakanlığı sırasında, Viyana'da yapılan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) kapanış belgesine imza koymasıyla başladı.

Yılmaz'ın 17 Ocak 1989'da attığı bu imza ile Türkiye, "Ulusal azınlık hakları"nın yanı sıra "**Bölgesel kültürlerin korunması"** ilkesini de kabul etmiş oluyordu ve Kürtçe de bu kapsama giriyordu.

Yılmaz, Dışişleri Bakanı olarak sorunun yasaklarla çözülemeyeceği düşüncesine ulaşmış, o nedenle imza koymuştu belgeye. Viyana'dan döner dönmez Özal ile görüşüp gelişmeyi anlattı ve Kürtçe'nin serbest bırakılması zorunluluğundan söz etti. Özal, *"MGK'da bu meseleyi aç. Ben de seni desteklerim."* güvencesi verince rahatladı. MGK, ay sonunda İstanbul'da, Huber Köşkü'nde toplandı. Özal'dan cesaret alan Yılmaz, anlaşmayı gündeme getirdi:

"Viyana'da imzaladığım uluslararası sözleşme, bölgesel kültürlere de esneklikler tanınmasını zorunlu kılıyor. Bu bakımdan Kürtçe yasağının kaldırılması, mesela Kürtçe kasetlerin serbest bırakılması gerekiyor."

Daha sözlerini bitirmemişti ki, Cumhurbaşkanı Evren, azarlarcasına müdahale etti:

"Bizim getirdiğimiz 2932 sayılı kanun, kişilerin evlerinde, sokakta ana lisanlarını kullanmalarına mani değildir. Bununla uğraşmak tehlikeli bir oyundur. Böyle başlar, adım adım tam bağımsızlığa gider..."

Evren'in çıkışını, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necip Torumtay ve kurulan diğer asker üyelerinin *"Sen kime sordun da bu belgeyi imzaladın?"* tarzındaki sorgulamaları izledi.

Yılmaz, gözucuyla Özal'a baktı, destek umdu. Ama Özal, havanın uygun olmadığını görüp sinmişti, hiç oralı olmadı. Yılmaz, askerden *"siyasi yaşamının ilk ültimatomunu"* aldı ve geri çekilmeyi yeğledi.(137)

Kürtçe konusunda Mesut Yılmaz'ın Milli Güvenlik Kurulunda generallerden yediği fırçanın boyutları daha da büyüyerek, Özal'a ve 2000'i aşan yıllarda diğer hükümet başkanları ile üyelerine hatta sonradan Cumhurbaşkanı olacak Demirel'i bile farklı şekillerde ve durumlarda boyun eğdirmek zorunda bırakılacaktır.

Türban olayları Mart başında tırmanışa geçmişti. Genelkurmay Başkanı N.Torumtay(138): *"Türban olaylarını izliyoruz."* dedi ve ardından bir açıklama yaptı:

TSK, Demokratik, Laik Türkiye Cumhuriyetinin bir ordusu ve milletinin ayrılmaz bir parçası olarak Anayasal düzen içindeki yerini ve görevlerini bilen ve tüm fertleriyle parlamenter demokrasiye gönülden inanmış ve bağlı bir kitledir.

Basın hemen "ordudan uyarı" anlamında yorumlar yapmaya başladı. Komutanlar bir muhtıra havası verilmeden başbakan Özal'a bir sivilin aracılığıyla rahatsızlıklarını iletme çabası içine girdiler ve 4 önemli noktaya dikkat çektiler:

Din kökenli faaliyetlerin artması: TSK'ya ulaşan bilgiler 300 bin çocuk ve gencin, Süleymancılara ait bölge okullarında ve bölge yurtlarında barındırılmakta olduklarını ortaya çıkarmıştır. Birçok ilin milli eğitim müdürlerinin dini eğitimi, laik eğitimin önünde tutan bir anlayışa sahip oldukları saptanmıştır. İlahiyat Fakültesi ve İmam Hatip Lisesi mezunları, Milli Eğitim Müdürlüklerine değil, devletin önemli kilit kademelerine süratle yerleşmektedirler. Gelişmeler bugün için tehlikeli boyutlarda olmasa da bugün atılan tohumlar 3-4 yıl sonra yeşe-

(137) Faruk Bildirici, a.g.e., s.156, 157.

(138) Orgeneral Üruğ emekli olunca, Başbakan T.Özal Orgeneral Öztorun'un yerine Orgeneral N.Torumtay'ın atanmasını sağlayarak 12 Eylülcülerin planını bozmuştu.

rirse önü alınamazdı.(139)

Askerler ayrıca sözlü uyarılarıyla din kökenli dört bakanın İslâmcı faaliyetlerde katkıları olduğunu öne sürüyorlardı. Bu gelişmelerin ardından K.Evren ile görüşen C.Arcayürek endişelerini naklediyor:

Darbe Ne Zaman Olur?

Evren'den Özal ve Keçeciler'e: *"Bakın laikliğe karşı harekete geçildiğinde müdahale ederim"*

10 Mart 1989 Cuma

C.Arcayürek, K.Evren'le konuşuyor:

K.E: *"Laikliğin ortadan kaldırılmasına gidilirse darbe olur."*

C.A: *"Allah korusun."*

K.E: *"Doğru, işte o zaman çok kan dökülür ya da laikliğin yerleşmesi sürer gider, olmaz. Türban bir simge. Tabii demokratik bir ülkede herkes dilediği gibi giyinmeli, hareket etmeli; ama bunların amacı başka; Humeynici bunlar. Humeyni burada para sarf ediyor. Türban giyene ayda 100 Dolar para veriyor."*

C.A.: *"Bir örgüt var mı?"*

K.E: *"Arattım bir örgüt bulamadım, ama yapılıyor. Bakın ben nereye gittiysem, kimi davet ettiysem hepsi geldi; ama bir tek Fahd* (Suudi Arabistan Kralı) *gelmedi."*

K.Evren eliyle odayı işaret ederek:

K.E.: *"Ben, Özal'a ve Keçecilere buradan bakın laikliğe karşı harekete geçildiğinde müdahale ederim. Eğer bu iş daha ileri gidecek olursa, burada* (Çankaya'da) *olmasam da mücadele ederim."*(138)

12 Eylül sonrasında askeri rejimin hemen bütün sivil kurumları emekli askerler eliyle yönetme uygulaması başlatılmıştı. Generaller, sivil idare ve kadrolara güven duymuyorlardı. Özal'ın Cumhurbaşkanı olduğu 1989 yılına kadar gittikçe azalmakla birlikte sürecekti. Özellikle doğu illerinin valileri emekli generaller arasından atanmaktaydı. Jandarma Asayiş Bölge Komutanlığı'nın tesisinden sonra, jandarmanın mülki idarenin kontrolünden tamamen çıkarılmasıyla bu asker valilerin işlevi de sona ermiş oldu ve uygulama terk edildi. 1985'te yaşanan ve orduyu yeniden gündeme getiren ilginç bir başka olay da DYP üst yönetimini ve özellikle Demirel'i

(139) Hürriyet Gazetesi, 15 Mart 1989.

hedef alan, "Atatürkçü Subaylar" imzalı bildiridir. Demirel'in 12 Eylül rejimine karşı savaş açtığı döneme rastlayan bu bildiride, DYP üst yönetiminde bulunan İsmet Sezgin, Yiğit Köker, Turgut Toker, Necmettin Cevheri gibi Kürt kökenliler "bölücü ve kavmiyetçi" olarak nitelendiriliyor ve Demirel'in bu kişileri yönetimde tutması hıyanetine delil olarak sunuluyor ve dikkati çekiliyordu.

Asker kökenlilerin sivil yönetimdeki fiili görev ve gözetimleri Özal'ın sivilleşme politikalarıyla giderek azaltılmaya çalışılmıştı. Ancak yukarıda Evren'in Özal'a yaptığı uyarı 10 Mart 1989'da bu uygulamanın halen en üst kademede bile sürmekte olduğunu gösteriyordu.(140)

Seçilmedikleri Halde Türkiye'nin Yönetimine Karışmak İsteyenler Kimler?

Genelkurmay Başkanı'nın ve K.Evren'in bu uyarılan ardından Özal'dan da onlara karşı söylemler gelecektir. Özal, yerel seçimler öncesinde Köln'e giderken yanından eksik etmediği gazetecilere, 25 maddelik yeni bir Anayasa tasarısından sözediyor ve ardından bir sivil yetkili aracılığıyla askerlerin kendilerine yönelik laikliğe aykırı gelişmeler uyansını yalanlıyordu. Ancak aşağıdaki konuşma bu gerginliği açıkca ortaya koymaktadır:

Gazeteci: *"Güç odakları kim ya da kimler olabilir?"*

Özal: *"Güç odakları kim olduklarını bilir."*

Gazeteci: *"Aralarında Silahlı Kuvvetler de var mı?"*

Özal: *"Kendini kim güç odağı hissediyorsa, onları kast ediyorum"*

Gazeteci: *"Bir örnek verebilir misiniz?"*

Özal: *"Seçilmedikleri halde Türkiye'nin yönetimine karışmak isteyenler."*(141)

Türkiye'yi Flaş Ülke Yapacak Adam Özal'a Seçmen Darbesi

26 Mart 1989 yerel seçiminde Türkiye'yi 21. yüzyılın flaş ülkesi yapacak adam Özal'ın Anavatan Partisi, oyların ancak %21.75'ini alabildi. Yani %36'lardan %20'lere düşmüştü. SHP 1.

(140)(141) C.Arcayürek, a.g.e., s.44, 37, 47.

parti olurken, DYP 2. parti, ANAP ise 3. parti olabildi.

Özal'ın *"Bu partiden bir şey çıkmaz,"* dediği SHP 1. parti, *"Eriyip silinecek,"* diye alaya aldığı DYP 2. parti olmuştu.

Özal evindeki koltuğuna çökmüş, ailesine de politikadan çekileceğini söylemişti; ancak Özal taktik adamıydı. Yerel seçimlerin iktidarını değiştirmeyeceğini 1992'ye kadar göreve devam edeceği garantiydi. Sonrasında sözde siyasetten çekilecekti. Ancak gözü ve gönlü Çankaya'daydı. Onun bu hesabını bilen eski Başbakan kurt politikacı Demirel'in ise hesabı başkaydı ve bu hesap hemen işlemeye başladı. Demirel ve ardından İnönü erken seçim diye bastırmaya başladılar.

Seçim sonuçları ardından, Almanya'da yayınlanan Die Welt gazetesinde Süleyman Demirel için esprili bir başlık yeralmıştı.

"Süleyman Paşa yine umut oldu."

Demirel bu başlıkla ilgili olarak gazetecilere verdiği bir yemekte herkesi güldüren ilginç bir değerlendirme yapar:

"Eeee, gardaşım. Ben iki askeri darbe, bir o kadar da darbe girişimi yaşamış, askerlerle bu kadar içli-dışlı olmuş bir siyasetçiyim. Artık izin verin de adımız Süleyman Paşa olsun gaaari..."

Evet gerçek ortadaydı. Kitabımızın başından beri neredeyse Demirel'in adının anılmadığı bir sayfa yok gibidir. "İhtilâlci Subaylar" kitap dizisinin başrol oyuncusu neredeyse Demirel'dir.

Her dönemin değişmez adamı, yeniden siyaset sahnesinde bilinen kişiliğiyle yine başroldedir.

Demirel 12 Eylülden sonra yıllarca siyasetten uzak kaldı. Siyaset yapma yasağı bulunduğu için aktif siyaset yapamıyor, ancak verdiği demeçlerle Özal hükümetini topa tutuyordu. 6 Eylül 1987 tarihinde yapılan halk oylamasında kılpayı siyasete yeniden dönüş vizesini almış ve aküsünü şarj etmiş olarak tam gazla aktif siyasete, 24 Eylül 1987 tarihinde DYP Genel Başkanlığıyla yeniden dönmüştü. Seçim sonuçları ardından eski huyu yine depreşiyor ve şöyle diyor: *"%21 oyda kaldıktan sonra biz gitmiyoruz diyecek bir iktidar olamaz. Seçimin yenilenmesini meclislere bırakmak yanlıştır. Yani seçimin yenilenmesi olayını seçilecek kişilere bırakmak yanlıştır."*

Demirel'in derdi, mecliste çoğunluk milletvekiline sahip olan

ANAP'tan erken seçim kararı çıkmayacağı üzerineydi. Özal, erken seçim lafının yanından bile geçmiyordu.

Ancak Cumhurbaşkanı Evren, 4.4.1989'da muhalefet liderlerini Çankaya'ya davet etti. Görünen o ki ANAP'ın gidişatından hoşnut olmayan askerler adına erken seçim umudu Evren olabilirdi.

4 Nisanda SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, Çankaya'ya çıktı ve K.Evren'e (özetle) şöyle dedi:

"Milli irade iktidar partisi oylarını %36'dan 21.75'e düşürerek artık destek vermediğini göstermiştir. Halk yeni bir iktidar aramaktadır. Pahalılık, işsizlik, devlet yönetimindeki sakat gidiş, yeni bir iktidarı ve bunu sağlamak için yeni bir genel seçimi zorunlu kılıyor."

K.Evren: *"Seçim için hangi tarihi düşünüyorsunuz.*

E.İnönü: *"Eylül 1989."*

Aynı gün öğleden sonra DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel Çankaya'ya çıktı. Demirel'in yazdırdığı tutanağa göre aralarında (özetle) şöyle bir konuşma oldu:

S.Demirel: *"Yerel seçimler dolayısıyla ülkenin çeşitli köşelerini gezdim. Birçok yerde fukaralığın gözle görülür hale geldiğini müşahade ettim. Halkın ızdıraplarını dinledim ve dile getirdim.*

Esasen: %75 enflasyon, %22 işsizlik, çok kötü gelir dağılımı, %100'leri bulan faiz, yoksulluk sınırındaki milyonlar, sağlık hizmetlerinin durumu, alın teri, el emeği ve göz nurunun karşılığını alamayışı, velhasıl hayatın çekilmez hale gelişi Mart 1989'un simgesidir. İktidarın yerel seçimlere giderken; Devlet nüfuzunu, TRT'yi, idareyi, Devletin kaynaklarını, elindeki yerel yönetimleri kullandığını herkes biliyor. İl ve ilçe dağıtılması da ayrı bir keyfiyettir. Bunlar yetmezmiş gibi siyasi iktidar bir de televizyondan, gazetelerden, meydanlardan tehditler savurmuştur: 'Bendenseniz hizmet var, değilseniz yok.' Devlet anlayışına sığmayan her şey yapılmıştır, netice ortadadır. Bu seçim sonuçları halkın hoşnutsuzluğunu göstermez mi?"

K.Evren: *"Seçimin ne zaman yapılmasını istersiniz?"*

S.Demirel: *"Mayısta."*

K.Evren: *"Erken, yetişmez."*

S.Demirel: *"Ben de biliyorum. Ancak erken yapılırsa ülkenin yararınadır. Ayrıca seçim Cumhurbaşkanı seçiminden önce yapılmalıdır ki, parlamento yenilenmiş olsun. Biz Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesine taraftarız."*

K.Evren: "*Ben de halk tarafından seçilmesi taraftarıyım. İki sandık koyularak aynı zamanda yapılamaz mı?*"

Demirel Evren'in bu sorusuna ayrıntılı bir açıklama getirir ve halkın Cumhurbaşkanı'nı kendisine seçtirmekten imtina edildiğini söyleyerek, devamla:

"Türkiye'de rejime temsili demokrasi demek mümkün değildir. Dünya katılımcı demokrasiye gelmiş, biz ikisinden de kaçıyoruz. Dış gazetelerde yazılar yazdırarak bunları TRT'de söylettirerek ne fukaralığı, ne pahalılığı ortadan kaldıramayız. Ne de 21.75 yok sayabiliriz."

K.Evren: *"Başbakan ile de konuşacağım."*

Daha sonra K.Evren, T.Özal'la iki görüşme yaptı. Her ikisinde de sorular ve cevaplar aynıydı.

K.Evren: *"Erken seçim konusunda ne düşünüyorsunuz?"*

T.Özal: *"Biz seçimden kaçmayız, ancak seçim tarihini biz saptayacağız."*

Kısacası T.Özal erken seçimden kaçıyordu. Cumhurbaşkanı'nın yapacağı herhangi bir şey ve yetkisi de yoktu. Mevcut parlamenter ve seçim sistemi böyle işliyordu. Bu görüşmeler sırasında K.Evren'in, T.Özal'dan seçim öncesinde seçim yasasında değişiklik yapılmasını istemişti. Ona göre ülke genelinde %10 barajı olsun, ama il bazında olmasın.

T.Özal bu teklife yanaşmadı. Ona göre: *"Erken seçim koalisyona neden olur. Biz değil hangi parti kazanırsa kazansın, ancak tek parti iktidar olsun istiyoruz."* demişti.(142)

Taktik uzmanı Turgut Özal'ın hesabı şuydu. Eğer erken genel seçimi Cumhurbaşkanlığı seçiminden önceye alacak olursa, Mecliste mevcut çoğunluğunu sağlayamayacaktı ve tabii Cumhurbaşkanı olma garantisini de yitirecekti.

T.Özal bu hesabıyla 9 Kasım 1989 günü tüm halkın oylarıyla değil, kendi milletvekillerinin tercihiyle Çankaya'ya çıkarak Cumhurbaşkanı olacaktır. Gerçekte T.Özal daha önceleri K.Evren'e şöyle bir teklifte bulunmuş: *"Cumhurbaşkanlığı seçimine 2.5-3 yıl var. Sadece bir kez Anayasayı değiştirerek görevde bir süre daha kalmanızı sağlayabiliriz."* demiş. Ancak K.Evren bu teklifi reddetmişti.(143)

(142) Gerçekte koalisyon hükümetleri Türk siyasi yaşamında başarılı olmuyordu. Bu nedenle askerlerde tek başlı hükümeti her zaman tercih etmişlerdir. E.Y.
(143) Bu öneriyi K.Evren C.Arcayürek'e söylemiş. A.g.e., s.171.

C.Arcayürek'e göre bu teklif, T.Özal'ın K.Evren kozunu işine geldiği gibi kullanmasıydı. Nitekim kendisi daha önceleri 1987'de Cumhurbaşkanı'nı halkın seçmesini önermişti. Şimdi 1989'da muhalefet de aynı doğrultuda hareket etmeye hazırdı. Ancak T.Özal son aşamada buna yanaşmadı ve bu defa Cumhurbaşkanı olmadan hemen önce K.Evren'i çok sevdiğini, ancak Anayasa'nın yeniden seçilmesini engellediğini söylüyordu. Yani Çankaya yolunu açabilmek için K.Evren'i K.Evren'e karşı kullanmıştı.(144)

Siyasette 12'li Darbe Günleri Öncesine Dönüş

Siyasetin doruklarında bu tartışmalar sürüp giderken, Genelkurmay'ın ANAP'ın İslâmi eğilimlere ve İslâmi kadrolaşmaya destek verdiği konusundaki uyarılarını doğrulayan çok dikkat çekici bir örneği burada anmakta yarar var.

Konya Selçuk Üniversitesi Rektörü (sonradan ANAP milletvekili) Halil Cin, Özal'a şilt armağan etti. Şildin üzerinde Arapça harflerle: *"Sana inanmayanlar, seni çekemeyenler kafirdirler."* yazılıydı. Bu Kur'anıkerim'de nazar ayeti olarak bilinen Kelam Suresi'nin 51. ayetindendi ve Hz.Muhammed için söylenmişti. Bir üniversite Rektörü'nün Özal'ı Hz.Muhammed'le eş tutması ve ona inanmayanları kafir ilan etmesi aklın alacağı bir şey değildi; ancak gerçekti. Özal'ın da böyle bir şildi memnuniyetle kabul etmesi ayrı bir gerçekliği ortaya koyuyordu: Din eğitimi ve siyaset giderek içiçe girmekte, bu içiçeliği besleyenler Devletin en üst mevkilerinde görev yapmaktaydılar. Özal, Demirel'in tanımlamasıyla kendisine muhalefet rüzgarını tutmayan bir yer aramaktaydı. Çankaya'ya çıkmaya az bir süre kalmışken, Muhalefetin böylesine baskısı karşısında taktik değiştirerek uzlaşma çağrılarında bulunduysa da, muhalefet liderlerinden aldığı yanıtlar Türk Demokrasisi'nin son 50 yıldan beri iflah olmayan diyalog eksikliğini, kin gütmeyi, koltuk hırsının her şeyin üzerinde olduğunu ortaya koyuyordu. Hiçbirinin *"ülkemi seviyorum"* sözleri samimi olamazdı.

Aşağıdaki örnekler, yine 12'li darbelerin öncesini çağrıştırmıyor mu?

(144) Demirel 1989'da Cumhurbaşkanı'nı halk seçsin diye bastırmıştı. Ancak 1993'te T.Özal öldüğünde Demirel'e Çankaya yolu görülünce, halkın Cumhurbaşkanını seçebileceği aklına bile gelmemişti.

Demirel, Özal için: *"Bu kadar ayıpla Çankaya'ya da çıksa peşini bırakmayız... Kiminle ne konuşulacağı belli olmadan, önümüzü ilikleyip, Özal'ın huzuruna mı çıkacağız?"*

"Seçilirse, tebrik eder misiniz?" sorusuna.

"Çankaya'yı işgal edeni niçin tebrik edeyim?" demişti.

Ilımlı bir kişilik, saygın bir akademisyen olarak bilinen Erdal İnönü bile şöyle diyordu: *"Özal'ın tarafsızlığına kim inanır, onun Cumhurbaşkanlığı karışıklıklar ve bunalımlar yaratır."*

Özal'a yönelik bu sataşmalardan Erbakan da geri kalmıyordu. Demirel, Özal'ın uzlaşma önerisine karşılık: *"Uzlaşalım; kiminle, ne için uzlaşılacak?"* sözünün ardından bir iki gün sonra Özal 5 Ekim 1989'da TBMM'de yaptığı konuşmada Muhalefete *"Şantaj yapmayın"* dedi ve uzlaşma önerisini geri çekti.

"Çankaya'da takunya seslerini duymak istemeyenler kulaklarını tıkarlar."

İlhan Selçuk

Özal'ın Cumhurbaşkanlığı'na adaylığı netleştikten sonra Muhalefetin bunu önlemek için; "servet beyanını açıklamasının istenmesi, Cumhurbaşkanlığı oylaması sırasında Muhalefet milletvekilleri meclisi terk etsin böylece Özal erken seçime gitmek zorunda kalır" gibi çeşitli manevralar yaptılarsa da bunlardan hiçbir sonuç alınamadı. Özal başından beri aklına koyduğunu yapmakta çok başarılıydı. Nitekim 20 Ekimde Meclis'te Cumhurbaşkanlığı seçimi için turlar başladığında, Demirel çok öfkelenecek ve şöyle diyecektir: *"Keşke Türkiye Cumhurbaşkanı seçimini böyle utanç verici yoldan yapmasaydı."*

Özal derken *"Atatürk bile 334'den 158'inin oylarıyla Cumhurbaşkanı seçilmişti,"* diyerek kendini savunmak istediğinde, Demirel: *"Yahu Turgut Bey kendini gerçekten Atatürk sanıyor. Yok yok belki de birinci Atatürk."*

Özal'ın Çankaya'ya doğru önlenemeyen yükselişi, gergin tartışmalar ve çekişmelere neden olmaktaydı.

Gazeteci İlhan Selçuk şöyle diyor: *"Adam %36'yla Başbakan olmuş, %20'yle neden Cumhurbaşkanı olmasın? Hem Başbakanlığını içimize sindirmişiz de, neden Cumhurbaşkanlığını hazmedemiyoruz. Bir bardak nane suyu, bir fincan koyu kahve içtik mi, oo-*

oh iyi gelir. Üstelik Çankaya'da şimdiye kadar kimler oturmadı ki?.. Onlar Çankaya'ya layık oluyorlar da Cumhurbaşkanlığı'nı Tontona çok mu görüyorlar? Çankaya'da takunya seslerini duymak istemeyenler kulaklarını tıkarlar."(145)

Gazeteci C.Arcayürek ise: *"T.Ö Çankaya'ya bal gibi oturur.10 yurttaştan 8'i istemiyormuş ne yazar. T.Ö şimdiden açıklıyor: '3 ay bağırırlar, sonra susarlar, ortalık sütliman kesilir.' demişti."*

Özal'ın adaylığıyla ilgili çok söylenecek şey var. Ancak bu örneklerle yetinelim ve Mecliste neler olduğuna bakalım. 31 Ekim 1989'da 263 oy alan Özal'a Çankaya Köşkü'nün kapısı açıldı. And içmek için frak giysisi ile Meclise gelen Özal'ı ANAP'lılar ayakta alkışlarken, DYP'liler oturuyor, SHP'liler ise ayakta, ancak alkışlamıyorlardı. Demirel şöyle diyordu: *"Türkiye'de aslında Cumhurbaşkanı seçilmiyor veya Cumhurbaşkanı tayin edilmiyor. Başbakan Özal, Cumhurbaşkanı görevi de uhdesinde olmak üzere Başbakan olarak Çankaya'ya çıkıyor."*

Ertesi gün Özal, Demirel'in bu tespitini doğrulayarak inadına: *"Ben zaten ANAP'la ilişkimi kesiyor değilim ki."* diyor.

Türkiye Başbakanı'nı Çankaya'ya çıkarmış, aynı zamanda perde arkasında parti başkanlığı yapan, aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı makamını dolduran bir olayla karşi karşıyadır. Çankaya'nın üç tane başı birden temsil ettiği Cumhuriyet tarihinde hiç vaki olmadı.

9 Kasım 1989'da görevi törenle Kenan Evren'den alacak olan Özal'ın yerine kimin başbakan olacağı Kasım başından itibaren konuşulurken, Özal yıldırım harekâtıyla Yıldırım Akbulut Başbakan ilan etti; yani Özal Başbakanı da atamıştı. Nitekim hemen sonra yapılan ANAP kongresinde Akbulut, Genel Başkan seçildi.

Oysa Akbulut yerine Mesut Yılmaz daha favori görülüyordu. Demek ki Özal köşkten kumandalı bir "robot" arıyordu ve onu buldu. O günkü yorumlar böyleydi.

Demirel, Akbulut Hükümetini "fuzuli hükümet" diye niteleyecek ve 11 Kasımda DYP Temsilciler Meclisi bir bildiri yayınlayacaktır: "Devlet ve millet bir siyasi tertip ve oyuna, rejim ve Cumhuriyet ise birtakım ihtirasların tasallutuna maruz kalmıştır... Bir iktidar partisinin siyasi rüşvetler ve tehditler altında bir Cumhurbaşkanı tayin etmesi, Devletin varlığının ve devamının teminatı olması gereken bir yü-

(145) İlhan Selçuk, Cumhuriyet, 25 Temmuz 1989.

ce makamın, hem demokratik meşruiyetinin hem de siyasi itibarını ihlal etmiştir... Şahıs ve zümre hakimiyetinin cari bulunduğu, Cumhurbaşkanlığı makamının demokratik meşruiyetten yoksun yöntemlerle işgal edildiği bir rejime Cumhuriyet demek mümkün değildir. Cumhuriyet göstermelik hale gelmiştir... Bu devr-i teslim töreni ile, ara rejim temsilcilerinin birbirlerine devrettikleri ve 'yapısal değişiklik' aldatmacası altındaki gerçek tablo:

- Orta direğin yok olması,
- Türkiye nüfusunun yarısının 12 ilde toplanması,
- 32 ilin göç etmeye mahkûm tutulması,
- Kalkınmada gecikmiş olan bölgeler ile diğer bölgeler arasındaki farkın daha da açılması,
- İç ve dış borçların üçe katlanması,
- Paranın pul edilmesi,
- Üniversite kapılarındaki 650 bin gencimizden 450 bininin sokakta kalması,
- Cenazelerin hastahanelerde rehin tutulması,
- %100'e yakın enflasyon,
- %0 kalkınma,
- Nüfusun 2/3'ünün sosyal güvenlikten mahrum olması,
- Nüfusunun %58'inin tarıma bağlı kalması,
- Nüfusun %22'sinin işsiz oluşu,
- Güneydoğu'da yürekleri sızlatan kan gölü,
- Kuzeybatı'da devleti idare edenler dışında yüzleri kızartan Bulgaristan rezaletidir..."

Demirel "Kara Çalma" Fırçasını Yine Eline Almıştı

Artık Demirel'in sözlüğünde Özal: "864 rakımlı tepenin salkini." olarak anılıyordu. Aşağıda maharetle yaptığı ekonomik kıyaslamalar, Özal'ın Başbakan olarak bıraktığı tabloydu. Böylece "Enkaz devretme" edebiyatı Türk siyaset yaşamındaki yerini alıyordu. Demirel ne demişti?

"5 Aralık 1989 *'Arkadaşlar, bizim bıraktığımız 1980 Türkiye'sine bakıyorsunuz, şeker 31 lira. Şekerin toptan satışı 1983'te 103 lira. 1989 Aralık ayında 1.740 lira. Perakende satışına geldiğimiz zaman, halen 2 bin küsur lira olacağı tahmin ediliyor.*

Bizim bıraktığımız Türkiye'de elektriğin kilowat-saati 4 lira 33

kuruş. 1983 Türkiyesi'nde elektrik 30 lira, bugünkü Türkiye'de elektrik 200 lira. Avrupa'da elektrik 5 cent, Türkiye'de 8 cent.

Bizim bıraktığımız Türkiye'de mazot 20 lira. Bugün mazot bin küsur lira. 50 milsi fark etmiş. Benzinin litresi 450 liraya mal oluyor, 1.200 liraya satılıyor. İlave 750 liranın 650 lirası vergidir.

'Piyasa ekonomisidir' diyenlere sesleniyorum: Bir gün sabahleyin kalktığınız zaman elektrik yüzde 10, şeker yüzde 15'le 25, akaryakıt %15'le 20 arasında zam görüyorsa, o ülkede fiyatlann kendiğilinden oluştuğunu nasıl söylersiniz? Enflasyon %75 olmuş veya %70 olmuş, ne fark eder?"(146)

ABD Türkiye'ye Özal Gözüyle Bakıyor

Yeni yıl Özal'ın Amerika çıkartmasıyla başladı. Özal'ın yıllar önce sıradan biri olarak başlayan Amerika serüveni, daha sonraları uzman ve müsteşar, derken Başbakan ve şimdi de Cumhurbaşkanı olarak devam etmekteydi. Demirel, başı derde girdiğinde ateş hattına sürdüğü çırağı, ABD'nin destekleriyle şimdi Cumhurbaşkanı olarak ABD yollarındaydı. Bu gezi resmi değil özeldi. Ancak ABD yıllardır aradığı adamı bulmuş olarak ona büyük ilgi ve itibar gösterecektir.

Turgut Özal, programladığı gibi 16 Ocak 1990'da ABD'ye gitti ve Başkan Bush'la yarım saat görüştü ve birlikte yemek yedi.

18 Ocak Washington'da "International Club"de konuştu.

Özal'ı dinleyicilere Başkan Carter'ın güvenlik danışmanlarından Zbigniev Brzezsinki takdim etti ve tabii Türkiye'nin ABD için önemine işaret ederek... *"Global stratejik istikrarın temininde Türkiye'nin çok önemli yeri vardır."* dedi ve ardından Özal'ı övücü abartılı bir dizi cümle sıraladı. SSCB'yi Asya içlerine hapsetmeye yönelik Yeşil Kuşak projesinin mimarı olan Brzezsinki bu projesinde anahtar rolü oynayan Türkiye'nin, ABD hayranı, ılımlı İslâmcı namaz kılan ilk Türk Cumhurbaşkanı Özal'ı övmeyecek de kimi övecekti. Ancak *"Serbest seçimlerde özgür bir şekilde Cumhurbaşkanı seçilmiştir."* demesi, onun Türkiye'deki siyasi yapı ve yöntemleri kendi çıkarları için nasıl çarpıttıklarını da gösteriyordu.

(146) Oysa 1991'de Başbakan olarak göreve başlayıp 1993'te Çankaya'ya çıkan Demirel'in bıraktığı Türkiye'de manzara aynı olacaktır. Üstelik yüzdeler, rakamlar biraz daha büyümüştü.

Özal'ın Cumhurbaşkanı seçimine içeride ne denli muhalefet olursa olsun, dış dünyanın lideri ABD, Türkiye'ye Özal gözüyle bakıyordu.

Özal da ABD yönetimine bol bol yağ çekti. Ancak kendine olan aşırı güveni, güçlü adam tiplemesi, dayatmacı kişiliğinin yanı sıra tarih ve genelkültür bilgisizliği nedeniyle sık sık yaptığı bir gafı orada da yaptı ve şöyle dedi: *"...Aslında Azerbaycanlılar İran Azerbaycanı'na, Anadolu Türklerine olduğundan daha yakındır. Benzeri bir dili farklı lehçeyle konuşuyoruz. Fakat bir fark vardır. Bizim tarikatımız Sünni, onlarınki Şii'dir. Bizi ayıran budur."*

Bu sözler, Türkiye'de fırtınalar kopardı. Bülent Ecevit: *"Milyonlarca Alevi vatandaşımızı inkâr edercesine Türkiye'nin tamamını sunni olarak göstermiş, laikliğe gölge düşürülmüştür. Bu kıyaslama ile Moskova'ya Azerbaycan'ı işgal için cesaret verdiği..."* vb. sözlerle Özal'ı eleştirdi. Deniz Baykal ise *"Bu sözün hesabını sormak zorundayız."* diyordu. Erdal İnönü *"Talihsizlik"* dedi.

Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan Körfez bunalımı sırasında, Özal işgüzar ve kişisel bir diplomasi uygulayarak Türkiye'nin Müttefiklerin yanında aktif bir tutum almasını sağladı. Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nin Irak'a ekonomik ambargo uygulanması yönündeki kararını ilk uygulayanlardan biri oldu; Irak petrollerini Yumurtalık'a taşıyan petrol boru hattını hemen kapatmadaki hızı Bush'u bile şaşırtmıştı. 1991 başında patlak veren Körfez Savaşı sırasında da Türkiye'deki ABD üslerinin Müttefiklerin hava operasyonlarında kullanılmasına izin verdi.

Aynı günlerde demokratikleşme yönünde de bazı adımlar atıldı. Nisan 1991'de, Kürtçenin serbestçe kullanımını yasaklayan 2931 sayılı yasayla, Türk Ceza Kanunu'nun Marksist propaganda ve örgütlenmeyi yasaklayan 141-142. ve laiklik karşıtı propagandayı yasaklayan 163. maddeleri yürürlükten kaldırdı. Ama bu yasakların 1982 Anayasası'ndaki dayanaklarına dokunulmadı.

Özal'ın Necdet Üruğ ve Öztorun Paşaya yaptığı operasyon gazete manşetlerine sivil darbe olarak geçmişti. Özal bu operasyon sonucunda: *"Pek de tanımıyorum ama Malatyalı hemşehrimiz."* dediği Torumtay'ı Genelkurmay Başkanı yapmıştı. Ancak Körfez Krizi çıktığında Özal iş bitirici(!), aktif(!) Irak politikasına karşın, pasif askeri politika izlediği gerekçesiyle Torumtay'la ters düştü; öyle ki bir ara Torumtay'ı Divan-ı Harbe vermeyi bile göza almıştı.

Sonuçta ileride görülebileceği gibi böyle bir harekâta hazırlıksız olarak girmek istemeyen ve yetki karmaşasıyla yüz yüze bırakılan Genelkurmay Başkanı istifa etmek zorunda bırakılmış, bu olay orduda moral bozukluğuna da neden olmuştu.

Türkiye'nin günümüz Irak politikalarında karşı karşıya kaldığı açmazlar ve ABD ile yaşadığı gerginliklerin kaynağında, Özal'ın kişisel işgüzarlıklarıyla verdiği tavizler çok etkili olmaktadır.

Irak'ın Kuveyt'i İşgaliyle Ankara'da Yaşanan Şaşkınlık Ardından Yapılan Tutarsız ve Garip Açıklamalar

Yıldırım Akbulut: Saddam Kuveyt'i işgal etti. Zaten BM kararlarına göre o işgal son bulacaktı. O oradan çıkacaktı. Bu savaş olmadan olsun istendi. Biz havaalanlarımızın kullanımını verdik. Ha Türkiye olarak bir iştirakimiz olacak mıydı? Hayır olmayacaktı. Olmasına da gerek yoktu ve şunu da ifade edeyim. Ama Torumtay Paşa açıkladı. İşte girersek çıkamayız gibi laflar etti. Yine da katılmıyorum. Yani, girersek çıkamayız gibi laflara. Ben Türk Ordusu'nun ne zaman gireceğini, ne zaman çıkacağını gayet iyi bildiğine inanıyorum. Çıkmayacaksa çıkmaz, çıkacaksa çıkar, o kararı verir. Ama yani, girersek çıkamayız, bir aczin ifadesi gibi geldi bana. Ben onu katiyen kabullenmedim. Hâlâ da kabullenmiyorum. Şimdi böyle bilgiler, böyle düşünceler sonucunda bizim zaten yapacak başka bir işimiz yoktu. Yani öyle çok önemli bir şey yoktu.

Güneş Taner: Şimdi Körfez'de çok önemli bir hadise vardır. Özal, Yıldırım Akbulut'a Meclis'e asker göndermek için kararname sevk etmesini ister. Bu kararname Bakanlar Kurulu'na gelir. Kararnameyi Bakanlar Kurulu'nda Yıldırım Akbulut açıklar. Kararname imzaya açılır. İmzalarsak Meclis'e geçecektir. O arada herkes tabii bekliyor. Ben söz alırım ve neden bunun doğru olmadığını, neden yapılmaması gerektiğini söylerim. Halbuki olana kadar herkes beni Özal'ın sözcüsü olarak bildiği için, şaşkın bir vaziyettedir ve orada oyunu ben bozuyorum. O zaman bunu Yıldırım Akbulut'tan zannediyor. Ondan sonra Yıldırım Akbulut'a çok kızıyor... Şimdi Özal dedi ki, *"Böyle bir operasyon olunca bu ambargo mutlaka konulacak."* Ambargo hemen konuldu... *"Gelirler, Mersin'e bizim önümüze ambargo koyarlar"* dedi. *"O zaman en*

iyisi, onlar bize yaptıracağına biz yapalım. Dolayısıyla da inisiyatifi ele alalım." Onun üzerine açtı **Bush'a** şöyle dedi: ***"Türkiye boruhattını kapatmıştır."***(147)

Bush tabii şaşırdı. Tabii fevkalade memnun oldu, böyle bir şey beklemiyordu. Çünkü o ana kadar, gerek Almanya olsun, gerek Fransa olsun Irak'la olan ilişkilerinden dolayı Irak'a karşı bu kadar büyük bir baskı uygulanmasını, hele bir harekâtın yapılmasını kesinlikle istemiyorlardı.

Ali Bozer: Özal'ın dış politikaya müdahale etme temayülü vardı. Bunu çok objektif bir şekilde söylemem gerek. Dışişleri bakanı olduğum sürede bana hiçbir müdahalede bulunmamıştır.... Her türlü fikri Sayın Özal açardı. Yani onun ısrarla üzerinde durduğu konu, müdahale için TBMM'den onay alma konusudur ve hiçbir karar vermiş değildir. **Bazen karadan gitmek istemiştir, bazen havadan** vs.

... Özal'la vaki telefon konuşmalarında Bush'a karşı, arkada Meclis var diyebilme olanağının olması lazımdı. Bu konu birkaç kez tartışıldı. Benim gibi düşünen arkadaşlar da vardı; yalnız ben değildim. Nihayet, Sayın Keçecilerin sünnet düğününde çağırdı beni yanına *"Gel bak sana anlatayım bunu, niçin istiyorum." "Bilmiyorum"* dedim, *"Siz de benim fikrimi biliyorsunuz. Ama burada bir kriz komitesi var."*

Yıldırım Akbulut: Sayın Torumtay bizi şöyle tenkit ederek istifa etti. **İşte güneyde savaş var ama bir savaş talimatı veya bir talimat hükümetten almadık. Yani basitleştirirsek ne yapacağımı bilemiyorum. Bir talimat almadık. Halbuki biz talimatı verdik ona.**

Cengiz Aslan: Hatta unutmadığım bir şey var; **Bush'la bera-**

(147) Kerkük-Yumurtalık petrol boruhattının kapatılması, Türkiye'nin dış politikada yaptığı pek çok gaftan da öteye, bağışlanmaz bir işgüzarlık ve Amerikanofil'likti. Uluslararası kararlara uyarak boruhattının kapatılmasını Bağdat'a anlatılabilirdi; ancak Irak yönetimi Özal'ın bu işgüzarlığını hiçbir zaman affetmemiştir. Nitekim, daha sonraki yıllarda Irak, Türkiye'nin boruhattını açma tekliflerine hayır demiştir. Ayrıca bu kapatma keyfiyeti Türkiye'nin üzerinden geçirilmesi planlanan diğer petrol ve doğalgaz boruhatları için bir güvensizlik ortamı yaratmıştı. 3 Ocak 1987'de işletmeye açılan, Yumurtalıkta Akdeniz'e ulaşan 981 km uzunluğunda, 1 m çapındaki boru hattı, 1.6 milyon varil petrol transferiyle Irak'ın petrol ihracatının yarısını gerçekleştirmekteydi ve Türkiye yıllara göre giderek artan bir hayli yüksek miktarda transit ücreti alıyordu. Buradan da mahrum oldu.(E.Y.)

ber resmi var, *"Bak bu kim?"* dedi bana. Sanki ben kim olduğunu bilmiyormuşum gibi *"Bak, Bush ve ben"* dedi resmi göstererek. Halbuki her iki şahsı da ben tanıyordum. Telefon konuşmalarında akıl aldığını, hatta harekâtı etkilediğini, ona cesaret verdiğini, Bush'a *"Tamam sen buraya gir, bu işi halledersiniz. Irak'ta şu çelişkiler var."* diye. Bunu çok keyifle, zevkle anlattı.

Engin Güner: Bir gün Köşk'teki Özal'ın makam odasında otururken, Engin, dedi. İkimiz yalnızdık. Şu cehennem topunun bir hesabını yapalım, dedi. Bakalım, dedi, ne kadar uzaklığa atabilir.

"... Ben size zamanında söylemiştim. Amerikalılar güneyden girdiği zaman, biz de kuzeyden girseydik..."

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal

Çekiç Güç, Kürt Kaçkını ve Musul

Zamanın 2. Ordu Komutanı Kemal Yavuz anlatıyor:(148) "Aşağı yukarı nisanın ikinci haftasıydı sanıyorum. Bu mültecilerin bir kısmı, yine Sayın Cumhurbaşkanı'nın emirleriyle, Silopi'nin güneyinde Silopi ile Habur arasındaki göç misafirhanesine alınmıştı. 4000-5000 kişilik bir mülteci grubuydu. Sayın Cumhurbaşkanı Diyarbakır'a teşrif ettiler. Bölge Valisi Sayın Kozakçıoğlu ve o dönemdeki Asayiş Bölge Komutanı Sayın Köksal'la birlikte karşıladık kendilerini. Helikopterle Silopi'ye ve mültecilerin bulunduğu yere geldik. Cumhurbaşkanı'na büyük bir gösteri yaptılar. Kısa konuşmasından sonra o bölgedeki gümrük müdürünün odasında toplandık. Aşağı yukarı 15 kişilik bir sivil asker grubu vardı. Sayın Cumhurbaşkanı geçti masaya oturdu. Birdenbire iki Amerikalı general çıktı ortaya. Bunlardan biri Çekiç Güç'ün komutanı, diğeri de komutan yardımcısıydı. Sayın Cumhurbaşkanı İngilizce olarak onlarla konuşmaya başladı. Bölgedeki durumu sordu, onların tavsiyelerini aldı, kendisi bazı tavsiyelerde bulundu. 20-25 dakikalık bir konuşma oldu bu. Ondan sonra teşekkür ederim dedi, ellerini sıktı. Onlar kapıdan çıkınca da Sayın Cumhurbaşkanı ayağa kalktı. 'Mesele anlaşılmıştır, gidebiliriz' dedi. Ben büyük bir şaşkınlık içine düştüm. Biz Sayın Cumhurbaşkanı'na bilgi vermek için orada-

(148) Güneri Civaoğlu'nun durum programından nakleden Turan Yavuz, "İkinci Dünya Savaşı'ndan Körfez Savaşı'na ABD'nin Kürt Kartı", Milliyet Y., 1998, s.194 vd.

yız. Ama Sayın Cumhurbaşkanı iki Amerikalıyla konuştuktan sonra mesele anlaşılmıştır, dedi. Ben böyle bir şey beklemiyordum. Gayri ihtiyari döndüm, yanımdaki Hikmet Paşaya, *'Paşam bu nasıl iştir.'* dedim. Türkiye Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı buraya kadar geliyorlar; bütün bölgenin mülki ve askeri yetkilileri burada olduğu halde, onlardan herhangi bir bilgi almak ihtiyacı duymuyorlar. İki Amerikalı generalle konuşuyorlar ve mesele anlaşılmıştır diye gidiyorlar; bu nasıl iştir, dedim. Bilmiyorum, belki heyecanlandığım için yüksek sesle söylemiş olmalıyım ki bir ses duydum. Kemal Paşa sen ne diyorsun, dediler. Sayın Cumhurbaşkanı kapı tarafında ayakta duruyordu. Yaklaştım, *'Bir şey mi buyurdunuz?'* dedim. *'Sen ne düşünüyorsun bu durumda'* dedi. Dedim ki, *'Sayın Cumhurbaşkanım, gerek Çekiç Güç'ün bölgeye gelmesi, gerek hudutların açılması suretiyle mültecilerin bölgeye girişi kanaatimizce çok yanlış olmuştur. Çünkü bu mültecilerle yüzlerce PKK militanı, binlerce silah ve çok miktarda mühimmatın bölgeye girmesi artık önlenemez hale gelmiştir. Çekiç Güç'ün bölgeye gelmesinin çok ciddi sorunları ileride görülecektir.'* dedim. Kendisi, *'Ben size zamanında söylemiştim. Amerikalılar güneyden girdiği zaman, biz de kuzeyden girseydik, hem bu meseleler bahis konusu olmazdı, hem de Musul-Kerkük bugün elimizde olurdu...'* dedi."(149)

2. Ordu Komutanı Orgeneral Kemal Yavuz'dan Cumhurbaşkanı Özal'a:

"Siz, düşünebliyor musunuz acaba, bu Musul'u, Kerkük'ü bize bırakırlar mıydı? Biz oraya kadar gelirdik, ama arkamıza baka baka tekrar geri gelirdik."

Bölgeye gelen Cumhurbaşkanı Özal ile 2. Ordu Komutanı Kemal Yavuz Paşa arasındaki konuşma ister istemez Musul-Kerkük konusuna kaymıştı. Özal açıkça, Türkiye'nin Musul ve Kerkük'ü alması halinde böyle krizlerin olmayacağını savunuyor, askeri kanada adeta sitem yağdırıyordu.

(149) Özal, körfez harekâtından hemen sonra, Dışişleri Bakanlığı'ndan Musul meselesiyle ilgili bilgi ve dökümanı istemişti. Onun Musul'u ilhak etme isteği tartışmalıdır. Kimi kaynaklar ve kendisi böyle bir girişimi hiçbir zaman düşünmediğini söylemiştir. Kemal Yavuz, Eski Genel Kurmay Başkanı Necip Torumtay ve Başbakan Yıldırım Akbulut ve diğer bazı önemli kişilere göre, Özal'ın Musul ve Kerkük'e girmek istemesi veya ilhakı söz konusuydu. Bu durumda Özal'ın, çeşitli ortamlarda ki havaya göre farklı konuştuğu ve olaya popülist yaklaştığı anlaşılıyor.

Kemal Yavuz Paşa, Özal'ın bu çıkışının altında kalmak istemiyordu. Genelkurmay Başkanı Torumtay'ın istifası daha tazeydi ve ordu içinde bunun ezikliği yaşanıyordu.

Kemal Yavuz Paşa anlatıyor:

"Ve kendisine şöyle bir soru sordum. Dedim ki: Sayın Cumhurbaşkanım, siz bizim hududumuzdan Kerkük'e olan mesafeyi harita üzerinde ölçtünüz mü? Yüzüme baktı, cevap vermedi. Herhalde ölçmemişti. Ben, dedim, ölçtüm. 200 km kuşuçuşu mesafe var. Eğer, dedim; Sayın Genelkurmay Başkanım bana emir verselerdi, ben bu mesafeyi zırhlı birliklerimle dört-beş günde giderdim. Ama bir bölgeyi işgal etmek o kadar önemli değil. Ondan daha önemli bir şey var. O bölgede kontrolü idame ettirmek ve sürdürmek. 200 km derinlikte ve 300 km genişlikte. Yani 60.000 km². Bugün aşağı yukarı bizim Olağanüstü Hal Bölgemize yakın. Kendi bölgemizde valimizden, köy muhtarına kadar halkımızın en az %98'i bizi destekliyor; her türlü altyapı imkanlarına, yollara, görüşme imkanlarına sahibiz. Buna rağmen, biz kendi bölgemizde bile aşayişi sağlayabilmek için 60 tabura yakın bir kuvvet bulunduruyoruz. Siz tasavvur ediniz, dedim. Hiçbir altyapısı olmayan, halkının büyük çoğunluğu bize karşı olan bir bölgede güvenliği sürdürebilmek acaba kaç taburla mümkün olabilirdi, hiç hesapladınız mı? Yine bir cevap alamadım...

Sonra, dedim; bir şey daha sormak istiyorum. Diyelim ki, bütün Türkiye'yi boşalttık, Kara Kuvvetleri'ni buraya taşıdık ve bu bölgede kontrolü sürdürdük. Siz, düşünebiliyor musunuz acaba, bu Musul'u, Kerkük'ü bize bırakırlar mıydı? En basit bir tarih kültürü olan herkes bilir ki, biz oraya kadar giderdik, ama arkamıza baka baka tekrar geri gelirdik. Ama Anadolu çocuğunun temiz kanını da Arap'ın çölüne dökmüş olarak geri dönerdik, dedim.

'Eee, ne yapmalıydık Paşam?' dedi. Dedim ki, efendim, başkasının sürdüğü saban izinden yürürseniz, ancak başkasının hedefine gidersiniz. Eğer kendi hedefinize gitmek istiyorsanız, zahmete katlanıp kendi saban izinizi sürmek zorundasınız... Yüzüme baktı, *'Teşekkür ederim, anlaşılmıştır'* dedi ve gitti."

Necip Torumtay: Körfez krizinde Saddam'ın Kuveyt'e girmesi sürpriz oldu... Tabii toplantılar yapıldı. Sorular geldi. Türkiye'nin tutumu ne olacak? Tabii bu esnada hükümet, daha sonra TBMM tarafından konuşulacak. Ama ilk reaksiyon olarak Özal şahsi yoru-

munu yapıyor. Hemen bizim hatırımıza gelen şu oldu. Türkiye savunma, yani milli siyasetini devam ettirecek mi bu durumda? Veya hudut ötesi bir harekât düşünülecek mi? Ki Amerika'nın böyle bir projesi yoktu belki, bilmiyorum. Ama olayların gelişmesinde Türkiye'ye gelen, yönetime gelen üst mevkide bazı şahıslar bundan bahsetmişler. Bir senatör tarafından bana da bir ziyarette soruldu. Ama resmi bir duyum almamıştım.

Günler, haftalar geçti. Gelişen duruma göre yorumlar yapıldı. Sık sık bahsedilmiş olan, "*bir koyup üç almak*" deyimleri kullanıldı. Ama kesin bir karar kasımın sonuna kadar hemen hemen verilmedi. Ben defalarca şunu hatırlattım, bir karar vermek lazımsa hemen vermek lazım. Çünkü eğer hudut ötesi bir harekât olacaksa bunun bir hazırlık süresi vardır. Bu konu açıldığı vakit ben Genelkurmay'da, Kara Kuvvetleri'nde özellikle bunun hesabını yaptırdım. Ne kadar malzemeye ihtiyaç var? Ne kadar zaman alır? Bunları gayet tabii konuştuk ve durum budur dedik. Yapılabilir bu. Ama bir zaman ister, ama hükümetin bunu inceleyip TBMM'ye götürmesi lazım. Kişisel olarak yapılacak iş değil. **Çünkü genelkurmay başkanının bir savaş kararıyla ilgili yetkileri bellidir. Yani bu cumhurbaşkanı tarafından verilecek bir emir değil. Amerikalıların Ortadoğu'ya müdahale edecek bir ordusu vardır yıllardan beri. 60'lı yılların başında kurulmuştur. 30 seneden beri buna hazırlanmışlardır. İşte bunlardan bir tanesi de Körfez Savaşı'nın olduğu bölgedir. Bu kadar hazır olmalarına rağmen Amerikalılar 6 ayda kuvvetlerini oraya intikal ettirip, zorlukla o zamanı kullanabildiler**... Eğer Türkiye sınırötesi bir harekât yapacaksa, hele bir bölgeyi işgal edecekse, bu evvela hükümet tarafından incelenir. Tabii hükümet bunu incelerken sık sık danışacağı kimse vardır, genelkurmay başkanı gibi. Çünkü böyle bir karar verildiği vakit bunu yürütecek olan genelkurmay başkanıdır.

Torumtay TSK'nın hazırlıksız olarak Irak'a girmesine karşıdır. Bu uyuşmazlık sonucu, Özal, Torumtay'ı Divan-ı Harbe vermeyi bile düşünmüştü. Huzursuzluk olur diye vazgeçti. Nihayet 3 Aralıkta Torumtay istifa mektubunu yazdı. Mektubundaki şu ifade çok dikkat çekicidir.

> İnandığım prensiplerle ve devlet anlayışımla hizmete devamı mümkün göremediğim için istifa ediyorum.

Özal ile Necip Torumtay arasındaki gerginliğin nedenlerinden biri, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal Yamak'ın tutum ve davranışlarıydı. Özal, K.Yamak'ı Kara Kuvvetleri Komutanı'yken çok sevmişti. 1987'de Kara Kuvvetleri komutanlığından emekli olmuş Turgut Özal cumhurbaşkanı seçilince onu Köşk'e genel sekreter yapmıştı. Özal ile Torumtay'ın yaşadığı gerilimin perde arkasında Orgeneral Yamak'ın bulunduğunu iddia eden genelkurmaydan bir komutan, şu görüşleri öne sürüyor:

> Kemal Yamak, Çankaya Köşkü'nde kendisini gizli Genelkurmay başkanı olarak gördü. Cumhurbaşkanı Özal vasıtasıyla birçok olaya müdahale etti. Torumtay'ın istifasının arkasında da Yamak vardır. İstifanın arkasındaki güçlerden biridir. Hatta Necdet Üruğ olayının arkasından da o çıkar. Genelkurmay'da kaleme alınan Irak harbinin direktifi hükümete ve Çankaya Köşkü'ne gittikten sonra, direktifin başkomutanlıkla ilgili maddesi çıkarılmış olarak geri geldi...(150)

Genelkurmaya gelen Bakanlar Kurulu direktifinde yer alan metinde, başkomutanlık maddesinin çıkarılmış olması bir yana, direktifte bir gariplik daha vardı. Bakanların imza haneleri boştu. Orgeneral Necip Torumtay'ı kızdıran ve bardağı taşıran son damlalardan biri de buydu. Özal döneminde en çok başvurulan çarpık uygulamalardan biri de, Bakanların imza haneleri boş olan kararnamelerdi. Başbakan bakanlara danışmadan, bilgi vermeden kendi başına buyruk karar veriyor, imzaları sonra alıyordu. Ancak başka bir ülkeye savaş ilanı gibi önemli bir kararnamede, aynı sorumsuzluğun yapılması anlaşılır gibi değildi.

Özal'ın Kürtlere Kıyağı

Uzun yıllar CIA'de uzman analist olarak çalışan ve CIA'ye yakınlığıyla bilinen RAND şirketi uzmanlarından olan Graham Fuller, eski CIA elemanlarından Paul Henze ile birlikte Pentagon için bir rapor hazırlamıştı. Bu raporda, Turgut Özal'ın özellikle Körfez Krizi sırasında ve sonrasında Kürtlere yönelik politikaları incelenmişti. Fuller, raporun bir bölümünde şöyle yazıyordu:(151)

(150) Gazeteci Yavuz Gökmen'den nakleden F.Mercan, a.g.e., s.76.
(151) Turan Yavuz, "İkinci Dünya Savaşı'ndan Körfez Savaşı'na ABD'nin Kürt Kartı", Milliyet Yayınları, 1998, s.256-258.

"Özal, önce Türkiye'de Kürtçe'nin serbest bırakılmasına yol açacak olan yasalarda değişikliğe gitti. Ayrıca Kuzey Irak'ta muhtemel bir Kürt otonom bölgesiyle ilgili tartışmaları başlattı. Bu çizgi, 1991 sonlarında iktidara gelen Başbakan Süleyman Demirel tarafından da benimsenerek uygulanmaya devam edildi." Fuller, Özal'ın Kürtler konusunda "Pandora'nın kutusunu" açtığını söylüyor ve şunları belirtiyordu: "Özal, Kürtler konusunda daha başka adımlar da atmaya başladı ve Pandora'nın kutusunu açtı. Kuzey Irak'ta bir de fakto otonom Kürt bölgesinin kurulmasına izin verdi. İki ana Kürt grubu yetkilileriyle diyaloğa girdi ve bu yetkilileri Türkiye'de kabul etti. Daha da önemlisi, de fakto bağımsızlık için önemli bir adım olan Kuzey Kürdistan'daki seçimlere razı oldu. Şimdi de Özal'ın yerine geçen Başbakan Süleyman Demirel, Irak Kürt gerilla hareketleriyle pazarlık yaparak, onlara statü ve hareket serbestisi verdi ve karşılığında da Kürtlerden, (uzun dönemde ne kadar başarılı olacağı bilinmez ama) Irak'ta bağımsız bir Kürt devleti istemediklerini ve Türk Kürdistanı'nın bağımsızlığını açık açık isteyen PKK'nın eylemlerini kısıtlayacağına dair bir anlaşma istedi. Demirel, Iraklı Kürtlerin Ankara'da bir büro açmalarına dahi izin verdi. Birçok Türk, Özal'ın, belki de ileride Türk Kürtleri arasında otonom veya ayrılıkçı bir harekete dönüşecek olan Kürt sorununun bu boyutlara gelmesine neden olmasından dolayı 'akılsızca' davrandığına inanıyor."(152)

(152) Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuzey Irak ve Kürtlerle ilgili politikaları tam bir fiyaskolar manzumesidir. Birinci Körfez Harekâtından bu yana, ABD tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanılan Türkiye'ye Kuzey Irak yasak bölge ilan edilmiş, sonuçta kırmızı çizgiler tahtadan silinmiştir. ABD bununla da yetinmemiş, TC sınırları içindeki PKK-Kontra-gel örgütü için çeşitli projelerle koruma sistemleri geliştirmekte ve bunları Türkiye'ye dayatmaktadır. Kısacası Türk yöneticiler bölgede bir Kürt devleti kurulması planına doğrudan alet edilmişlerdir. Aralık 2004'te Türkiye'nin Bağdat Büyükelçiliğinde görev yapacak olan güvenlik ekibine Kuzey Irak'ta ABD ve Kürt denetimindeki bölgede yapılan saldırı ve çatışma sonunda beş güvenlik görevlisinin şehit edilmesinin ardından, 1. Ordu Komutanı Orgeneral Hurşit Tolon ABD'ye gönderme yaparak: *"Bu olayın dost ve müttefik bildiğimiz ülkenin kontrolündeki bir yerde cereyan etmesi fevkalade üzücü. O bölge besle kargayı, oysun gözünü misali. Bu durumu not ediyoruz."* şeklinde basına açıklama yapmıştı. (20 Aralık 2004, Hürriyet, s.22) Burada soruyoruz, bu karga niçin ve kimler tarafından beslenmiştir, sonuçları nedir? TC'nin Kuzey Irak ve Kürtlerle ilgili politikalarıyla ilgili bkz. Ersal Yavi, "Hedefteki Adam Saddam", Yazıcı Yayıncılık, 2002, İzmir.

Fuller, Washington'da hakim olan bir görüşü de raporuna yansıtmış ve Özal'ın, Kürt politikasını daha büyük bir vizyon çerçevesinde oynamaya çalıştığını söylüyordu.

Neydi bu Jeostratejik Kürt vizyonu?

Washington'a göre Özal'ın kafasında Kuzey Iraklı Kürtlere yönelik "jeostratejik vizyon" şu unsurları kapsıyordu: "Türkiye, daha şimdiden Irak'ta bağımsız veya otonom bir Kürt devletine sempatiyle yaklaşırsa, böyle bir gelişmeyi olumlu karşılarsa, Kürtlerin de devlet kurduktan sonra Türkiye'ye, Kürtçe konuşan bölgelerin, ana ülkesi olarak bakmaları şansı bulunuyordu. Zira, dünyadaki Kürtlerin çoğunluğu Türkiye'de yaşıyor ve Türk Kürtleri, diğer bölgelerde yaşayan Kürtlere nazaran daha iyi eğitilmiş, kabile düzeninden uzak ve Türk siyasi hayatında yükseklere tırmanmış bir grup. Böyle bir durumda, şayet günün birinde bir Kürt devleti kurulursa, Türkiye'nin varlığı ve sesi de bu Kürtler tarafından en çok dinlenilen olur. Böyle bir oluşum, Türkiye'ye, İran ve Irak'taki Kürtler üzerinde de önem ve etki verir. Bu yüzden Türkiye, daha gelişmeler olmadan, kendisine pazarlık gücü kazandıracak bir takım manevralarla Kürtlerle ilgili masada, iyi bir yer kapmış olurdu."

Washington, Özal'ın bu vizyonuna fazla şans vermiyor ve kurulacak bağımsız bir Kürt devleti üzerinde Türk etkinliğinin ne kadar olacağının tartışma konusu olduğuna inanıyor.

Graham Fuller gibi birçok analist, Türkiye'de giderek ağırlık kazanan Kürt sorununun ileride bir askeri darbeye yol açıp açmayacağı tartışmaları üzerinde de durmaya teşvik ediyordu.

Bir başka deyişle, Washington, bundan böyle Türkiye'de yeni bir askeri darbenin ancak ve ancak Kürt sorunundan dolayı gerçekleşebileceğine inanıyor. Zira, Türkiye'yi bölebilecek ve sokakta kan dökülmesine yol açacak tek konu olarak Kürt sorununu görüyor.

Fuller, RAND şirketi adına yazdığı raporunda, Türk Genelkurmayı'nın konuya yaklaşımını ele alıyor ve şöyle diyordu: "Genelkurmay'ın, Türk hükümetlerinin Kürtlere yönelik vereceği kültürel ve ekonomik tavizlere karşı çıkacağı sanılmıyor. Ancak şayet Kürtler konusunda genelde kontrol kaybedilmeye başlanırsa, asker bunu müdahale için, eski nedenleri de geride bırakacak şekilde bir gerekçe olarak görebilir. Bu yüzden Ankara'daki politikacılar çok ince bir yolda yürümek ve şiddete yönelik potansiyeli kontrol altında tutmak zorundalar..."

Özal, Kürtlere yönelik bu düşüncelerini sergilerken, günümüzde Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde öngörülen Kürtçe dilde öğrenim ve Kürtçe dilde yayın konusunda yapılan çalışmaların ayrıntılarını biliyor muydu? Onun jeostratejik vizyonu karşılığında, Kürtlerin herhangi bir ayrılıkçı talepte bulunmayacakları, PKK'nın faaliyetlerini önleyecekleri konusunda söz verdikleri sırada, Stockholm Kürt konferansı kısa bir süre önce yapılmış ve bağımsız bir Kürdistan konusunda kararlar ve bu alanda yapılacak faaliyetler belirlenmişti.

Bu kriz devresi, KKK Orgeneral Doğan Güreş'in Genelkurmay Başkanlığı'na atanmasıyla geçirilmiş ve Güreş'in şahsında Özallı Türkiye, Amerika'nın bölgedeki planlarına daha yatkın bir Genelkurmay Başkanı edinmiştir. Burada Güreş'in, Güneydoğu'ya ilişkin ordu tezlerini sivil otoriteye itirazsız kabul ettirmesinin karşılığında, Özalizmin dış politikasında merkezi yeri olan, ordunun Türkiye'nin stratejik ilgi alanını oluşturan bölgede daha esnek hareketi ve bu esnekliğe uygun Amerikan doktrininin benimsenmesini sağladığı göze çarpmaktadır.

Bu dönemde (1990-1994) Güneydoğu'ya ilişkin olarak daha sivil çözümleri vaad ederek işbaşına gelmiş olan bütün sivil yöneticiler (Özal, Demirel ve Çiller), Güreş'in şahsında ordu üst kademesinin "şahin" tavrı karşısında hep geri adım atarken, Amerika'nın bölge politikasında mihveri oluşturan İran ve Suriye ile gerginliğin tırmanması, Çekiç Güç'le işbirliği gibi tercihler (ordunun geleneksel Kemalist "bağımsızlık" doktrininin aksine) Amerika'ya yakın siviller (bilhassa Özal ve sonradan Çiller) tarafından, Güreş aracılığıyla orduya dikte ettirilebilmiştir.

Demirel *"Nerede kalmıştık?"* diyerek İcraatın(!) Hem de En Tepesine Geçiyor

Demirel'in DYP'si Kasım 1991 yılında yapılan seçimde birinci parti olmasını bildi. 4 yıllık bir muhalefet döneminden sonra, SHP ile yaptığı koalisyon neticesinde 20 Kasım 1991 yılında yeniden hükümete geldi. Demirel Başbakan, SHP Genel Başkanı Erdal İnönü ise Başbakan Yardımcısı oldu.

Demirel, bu tarihten sonra bir anlamda, *"Nerede kalmıştık?"* diyerek siyaset merdivenlerini koşar adım tırmanmaya devam et-

ti. Koalisyonun büyük ortağı olarak görev yaptığı süre içerisinde hiç beklenmedik bir gelişme oldu ve 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal, geçirdiği kalp krizi sonrasında 17 Nisan 1993'te hayatını kaybetti.(153) Bu ölüm tüm hesapları alt üst etti ve Demirel, 16 Mayıs 1993'te, aralarında SHP'li milletvekillerinin de bulunduğu 244 oyla Türkiye Cumhuriyeti'nin 9. Cumhurbaşkanı oldu.

Özal Kimdir?

Dışarıdan Türkiye'ye bakanların gözünde Turgut Özal, *"Atatürk'ten sonra Cumhuriyet tarihinde en köklü reformları yapan"* ya da *"Türkiye'yi dünyaya açan kişidir"*. Onlara göre Özal, *"Türkiye'yi hem içeride hem de dışarıda çok daha güçlü hale getirmiştir"*. The Sunday Telegraf'ın ifadesiyle *"Türkiye'yi haritaya koyan adam"*dır. Özellikle AB, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların gözünde, en çok "güvenilen" lider olmuştur.(154)

Özal'a yönelik içeriden bakanların görüşleri ise, çok daha büyük çeşitlilik taşımaktadır. Örneğin kimilerine göre o, *"tabuları yıkan"*, *"konformizme karşı çıkan"*, *"ekonomik yaşamın elindeki kelepçeyi çözen"* ve *"en çok gizli hayranları olan"*, *"Türkiye'yi az gelişmiş ülke kompleksinden kurtaran"*, dış politikada *"büyük düşünmeyi öğreten" bir "büyük devrimci"*dir. O, *"İslâm rönesansı yaratmayı kafasına koymuş, bilgisayar delisi bir gelecek savaşçısıdır"*, *"Sıradan olmayan bir siyaset adamıdır"*. Özal, Türkiye'de sağ, sol dengelerini birbirine karıştırıp, birçok kişiyi olmadık tutarsızlıklara düşüren, *"kafası özgür"* bir liderdir.

Birçok konuda Özal'a sempatiyle bakanlar arasında da büyük bir çeşitlilik vardır. Örneğin, liberal/laik anlayışa yakın olanlar için *"Atatürk'ün başlattığı devrimleri tamamlayan"* ve *"İkinci Atatürk"* anlamına gelebilecek yorumlara karşılık Özal, İslâmcılar için Nakşibendi tarikatına mensup, bir *"anti-Atatürkçü"*dür; o, *"namaz kı-*

(153) 1988'de Özal'a yapılan suikast girişiminin faili Kartal Demirağ'ın Özel Harp Dairesi'ne bağlı bir sivil eleman olduğu iddiasını general Sabri Yirmibeşoğlu reddetmişti. Basında, Cumhurbaşkanı olma amacıyla suikaste azmettirenlerin Kaya Erdem ve S.Yirmibeşoğlu olduğuna dair spekülasyonlar dahi yapılmıştı.

(154) Abramovitz, Morton, I.; Dateline Ankara: Turkey After Ozal; Foreign Policy, Summer, Issue. 91; Forbes, M.S.; True Friend Gone, Forbes, 5,24,1993, Vol. 25, Issue, 3; Lawday, D.; The Savvy Sultan Of Ankara, U.S. News&World Report, 7,29,1991, Vol.111, Issue.5, s.38.

lan ilk cumhurbaşkanıdır."

Oktay Ekşi anlatıyor: "Atatürk'ü sevmediğine kesinlikle kaniyim. Atatürk'ten nefret ettiğini herhalde yakınları daha kolaylıkla söyleyebilir. Ben bunun bire bir somut örneğine sahip değilim. Ama Atatürk'ün 50. ölüm yıldönümü dolayısıyla yaptığı bir şey söyleyeyim. 10 Kasım 1988 tarihinde Ankara'da o gece eşini alarak bir gece kulübünde dans etmeye gitti başbakan. Atatürk'ün ölüm yıldönümünde eğer Ankara'nın bir gece kulübüne gidip eşiyle dans ediyorsa onun bu hareketinin özel bir anlamı olması gerekir. Bu, Ata'dan nefret etmeyen bir adamın yapacağı şeyse öyle kabul edilsin. Ama sadece bu olay dahi onun Ata'ya nasıl baktığını anlatmaya yeter."(155)

Öte yandan onun reformlarının karşısında yer alanlara göre Özal, *"zenginlerden yanadır"*; *"laikliğin ve ulus devletin kuyusunu kazmıştır"*. Onun döneminde yolsuzluk ve vurgunculuk artmıştır. Özal, *"devletin geleneklerini bozarak"*, *"çetelerin doğuşunu hazırlayan"* kişidir. Toplumumuzu bir *"ahlak erozyonu"*na uğratmış ve *"Türkiye'yi uluslararası kuruluşların yönlendirmesine terk etmiştir."*

Turgut Özal'ın liderlik tarzını doğru anlamaya yardımcı olacak kuramlardan birisi de, 1970'li yılların sonunda Burns ve Bass tarafından geliştirilen, "yönetsel lider" (transactional leader) ve "dönüşümcü lider" (tansformational leader) ayrımıdır.(156)

Bu kuruma göre yönetsel liderler, mevcut yapının korunarak daha etkin çalıştırılmasını amaçlarken, dönüşümcü liderler, mevcut yapıda günün ihtiyaçlarına göre değişimi hedeflemektedirler. Bir diğer ifade ile yönetsel liderler, işleri doğru yapmayı amaçlarlarken, dönüşümcü liderler, doğru işleri yapmayı amaçlamaktadırlar.

Yine yönetsel liderler, daha çok hata yapmamak üzerinde yoğunlaşırken, dönüşümcü liderler hatanın yapılmasını veri kabul ederler ve yönetsel liderlerden farklı olarak bunlar risk alırlar. İzleyenlerini de risk alma konusunda yüreklendirirler ve yönettikleri kitlelerin de daha yüksek amaçlar için, ufuklarını genişletirler. Yö-

(155) M.Ali Birand, S.Yalçın, a.g.e., s.263.

(156) Bass, B.M.; From Transactional to Transformational Leadership: Learning to Share the Vision, Organizational Dynamics, Winter, 1990; Avollo; B.J.; Bass, B.M.; Re-Examining The Components Of Transformational And Transactional Leadership, Journal of Occupational&Organizational Psychology, December 1999b., Vol. 72, Issue. 4, s.441-463.

netsel liderler daha çok geçmişe dönük olmalarına karşılık, dönüşümcü liderler, geleceğe dönüktürler.(157)

Türkiye'nin toplumsal ve yönetsel hassasiyetlerini çok iyi gören taktik uzmanı Turgut Özal, takunyalı olarak bilinmesine rağmen, ordu üst kademeleriyle ilişkilerini kumaz politikalarla sürdürmeyi becermişti. Onlara daha modern silahlara sahip olma imkânı sağladı. Ordu personelinin maaşlarını iyileştirerek ekonomik sorunlar yaşamalarını önledi. Buna karşılık askerler karşısında sivil idareyi güçlendirerek dengeleri korumasını bildi.

Demirel, Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturduktan sonra, DYP'de Genel Başkanlık tartışmaları başladı. Herkes, onun bir isim bildirmesini bekledi; fakat tecrübeli politikacı 'yıpranma' kaygısıyla buna yanaşmadı. En azından bunu kamuoyuna duyurmadı. Duyurmadı diyorum çünkü bu tarihlerde Çankaya Köşkü'ne çıkan Cindoruk'a, *"Demokrat Parti döneminden bu yana, ilk defa Cumhurbaşkanlığı, Meclis Başkanlığı ve Başbakanlık bizim parti de toplanıyor. Bu, sevindirici bir durum. Ben, Cumhurbaşkanı oldum. Siz, Meclis Başkanlığı'nı başarıyla yürütüyorsunuz. Önümüzdeki günlerde bir üçüncü arkadaşımız Başbakan olacak,"* diyerek, gerekli mesajı vermeyi ihmal etmedi. Bu mesaj bir anlamda Çiller'e, *'siz önden buyrun'* anlamına geliyordu. Çiller, 13 hazirandaki olağanüstü parti kongresinde DYP Genel Başkanlığına getirildi. (Cindoruk'un bu dönemdeki moral bozukluğu ise 17 Ekim 1995 tarihinde partiden ihracına kadar sürecekti.) DYP'nin Genel Başkanı'nı bulmasıyla Demirel bir ölçüde rahat nefes almış, Çankaya'daki günlerini rahat geçirmeye başlamıştı.(158)

Demirel siyaset yorgunu bir savaşçı(!) olarak 30 yıl sonra hayallerindeki mevkiye ulaşmıştı. Bazı çevrelerin kızı diye yakıştırdıkları Çiller'i de hükümetin başına koymuş, bu defa, hırçın bir partili olarak değil, devlet başkanlığı görevini daha tutarlı davranışlarla sürdürmeye kararlıdır.

Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olan Çiller'in kurduğu yeni DYP-SHP koalisyonu 25 Haziranda göreve başladı. Türkiye'nin en kritik döneminde yine ABD yanlısı, ABD vatandaşı bir Başbakanlı hükümet işbaşındaydı.

Bu arada TSK'nın örgütlenmesi de bu dönemde Amerikan

(157) İhsan Sezal, İhsan Dağı, a.g.e., s.177.

(158) Edip Ali Yavuz, "Demirel Herkesi Güldürdü", Birey Y. 2001, s.19, 20.

doktrinine tamamen uygun hale getirilmiştir. (Tümenlerin tugay, alayların tabur haline getirilmesi, Amerikan özel savaş uygulamasında taktik unsurlar olan A ve B tipi tim örgütlenmesinin Güneydoğu'da geçerlilik kazanması.) Bu yeni uygulamanın en önemli yankısı yine TSK içinde olmuş; tümenlerin ve onlara bağlı alayların lağvıyla birlikte çok sayıda Tümgeneral ve Albay kadrosu kadük olmuştur. Ortaya çıkan bu şişkinliği gidermek için, 1993 Ağustosunda 1962 mezunu Albaylar toplu halde emekliye sevk edildi. TSK tarihinde ender görülen olaylardan biri olarak, 30 Ağustos Emeklilik Töreni çoğu Albay tarafından boykot edilerek, bu durumun BM'ye ve insan hakları mercilerine götürüleceğine dair tepkiler dile getirilmiştir.

Üruğ planını devreden çıkaran "Özal planı", Özal'ın 1993'teki ölümüyle kısmen akamete uğramıştı. Bu plan, Özal'ın Cumhurbaşkanlığı'nın normal süresi olan 1996'ya kadar sürmesi halinde Amerikan kaynaklı manipülasyonların darbe almadan orduya intikalini hedefleyen bir plandı. Bu planda önemli bir işlevi olabilecek olan Güreş'in başkanlığındaki TSK içinde önemli sürtüşmelerin ve kaydırmaların vuku bulduğu, basına yansıyan ve yansımayan olaylardan anlaşılmaktadır.

Bu olaylardan basına yansımayanlardan biri de, Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş ve üst düzey komutanlara yönelik zehirleyerek öldürme girişimidir. 2 Aralık 1991'de Genel Kurmay Başkanı Doğan Güreş, beraberinde Kara Kuvvetleri Komutanı Muhittin Fisunoğlu, 1.Ordu Komutanı İ.H.Karadayı ve 3.Kolordu Komutanı Hikmet Köksal olduğu halde denetlemek için gittikleri İstanbul'daki 26. Zırhlı Tugay'da önceden planlanan bir suikast girişimiyle karşılaştılar. Denetimin bitmesi ardından yenilenen Tugay Gazinosu'nun açılışını yapacaklardı; ancak Gazinoya gidecekleri sırada bir yüzbaşı, Doğan Güreş'ten erlerle birlikte yemek yemesini rica etti. Bunun üzerine diğer komutanlar da birlikte yemeği erlerle yediler. Oysa daha önceden gazinoda yemek hazırlığı yapılmıştı. Bu nedenle hiç değilse kahve içilsin teklifiyle gazinoya gittiler. Yani komutanların öğle saatinde orada yemek yiyeceklerini içerden bilen personel vardı. Getirilen kahveyi koklayan Doğan Güreş'in genzi yandı ve kahvede yabancı bir madde olduğundan kuşkulandı. Hepsi de kahvede zehir olduğunu fark ederek içmediler. Ocaktaki personelin çağırılması istendi, ancak iki er kahve servisinin he-

men ardından bir taksiye binerek firar etmişlerdi. Bunun üzerine gazinodaki diğer yiyecek ve içecek malzemesi kontrol edildiğinde, yemeklere, tuzluklara, servis kablarının hepsine siyanür atıldığı anlaşıldı. Doğan Güreş'in denetlemelerde erlerle birlikte yeme alışkanlığından olacak, yüzbaşı komutanları er yemekhanesine davet etmeseydi herhalde büyük bir facia yaşanacaktı; çünkü siyanür anında etki eden ve kurtuluşu olmayan en güçlü zehirli maddelerden biridir.

Bu olayın gizli tutulmasına karar verildi. Ancak bu işte kullanılan iki suikastçi erden biri, daha sonra Kahramanmaraş'ta, diğeri de Kuzey Irak'taki çatışmalarda ölü olarak ele geçirildiler.

Alman doktrinini temsil ettiği söylenen Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis'in ve kadrosundaki önemli isimlerin kuşkulu ölümleri bunlar arasındadır. Uçağının düşmesi ile yaşamını yitiren Eşref Bitlis'in ölüm nedeni halen açığa çıkmamış, esrarını koruyan bir olaydır. Bir Milli İstihbarat Teşkilatı görevlisi şu açıklamayı yapar: *"Uçağın motorunun yakıt bölümünden itibaren borular döşendi, belli bir uçuştan sonra yakıt kesildi. Dolayısıyla uçak yakıtsız kaldı. Bütün bunlar, uçağın üzerinde uzun müddet gece vakti çalışılarak yapıldı ve suikast hazırlanmış oldu."*

Kendisine tahsis edilen uçağın bakımda olması nedeniyle, Genelkurmay Başkanlığınca tahsis edilen yeni model Beeachcraft uçak, Kara Havacılık Okulu'nda konuşlanmıştı. Bu nedenle okul komutanı Tuğgeneral Armağan Kuloğlu da bu konuda bilgisine başvurulan kişilerden biridir. Kara Kuvvetleri Komutanı Muhittin Fisunoğlu'nun: *"Ertesi sabah uçacak kişinin Eşref Bitlis olduğunu kimse bilmiyordu."* demesine rağmen, Armağan Kuloğlu, Faruk Mercan'a: *"Akşam saatlerinden itibaren uçacak kişinin Eşref Bitlis olduğu biliniyordu."* demektedir.

Bitlis'e yönelik suikastin hazırlanmasında iki görüş öne sürülmektedir. Bunlardan birincisi Jandarma Genel Komutanı olduğunda Çekiç Güç'ün bölgedeki faaliyetleriyle, Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti oluşmasına neden olacağına yönelik bir rapor hazırlamıştı. Bu nedenle Amerikan Büyükelçisi, Eşref Bitlis'i hükümete şikayet etmişti. Nitekim Korgeneral Necati Özgen'le birlikte Kuzey Irak'a yaptıkları helikopter uçuşunda Çekiç Güç'e bağlı iki F-15 Amerikan jet savaş uçağı tarafından çok tehlikeli bir biçimde taciz edilmişlerdi. (Bunu Necati Özgen Paşa İzmir Orduevi'ndeki görüşmemiz sırasında

bana da söylemiştir. E.Y.) Ayrıca Bitlis Paşa 17 Şubatta o zamana kadar uygulanmamış bir operasyon planıyla Diyarbakır'a gidecekti. (E.Hava Pilot Korgeneral Yaşar Müjdeci'ye sorduğumda "O sabah Ankara'daki soğuk hava ve don gibi çok kötü iklim koşulları altında o uçağın kalkması ve uçması büyük bir riskti. Uçağın düşüş sebebi buydu." diyerek komplo teorilerine katılmamıştır. E.Y.)

Doğan Güreş'ten Cumhurbaşkanı Demirel'e Atama Darbesi

Orgeneral Kemal Yamak'tan sonra 1989'da Kara Kuvvetleri Komutanı olan Doğan Güreş, Torumtay'ın istifasından sonra Genelkurmay Başkanı olmuştu. Ancak yaş haddinden dolayı 4. yılını tamamlayamadan emekliye ayrılmak zorundaydı. Bu nedenle Doğan Güreş'in görev süresi teamüllere aykırı olarak Başbakan Tansu Çiller tarafından uzatılmıştı. Bu ise başka bir huzursuzluk kaynağı olmuş, Genelkurmay Başkanlığı'na atanmayı bekleyen ve sırası gelmiş olan Orgeneral Muhittin Fisunoğlu bu uzatmaya bağlı olarak emekliye ayrılmak zorunda kalmış ve hoşnutsuzluğunu daha önce pek rastlanmadık biçimde basına yansıtmıştır.

Mart 1994'te basında Doğan Güreş ve bazı kuvvet komutanlarının görev süresinin 1 yıl daha uzatılacağı söylentileri çıkmaya başlamıştı. 20 Mart 1994'te GATA'daki Tıp Bayramı kutlamaları ardından, Demirel bu söylentilere karşılık böyle bir uzatmanın söz konusu olmadığını, sadece Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde görevli profesörlerin yaş haddinin değiştirilmesinin söz konusu olduğunu söyledi. Zaten Askeri Şûra'nın da böyle bir kararı yoktu.

Demirel, geçen ağustosta Doğan Güreş'in yerinde kalmasına hararetle taraftardı ve bunu savunuyordu. Fakat Güreş'in Çiller'i cesur ve kararlı bir Başbakan diye niteleyip, ***"tırak diyor, şırak diye yapıyorum"*** demesinden sonra; Doğan Güreş'in artık gitmesine kuvvetle ağırlık veriyordu. Bu Demirel'in Doğan Güreş'in Çiller'e bağlılığından kaygılanmasının doğal bir sonucu olmalıydı.

Ayrıca Çiller'in kafasındaki böyle bir tasarıdan ortakları M.Karayalçın ve E.İnönü'nün de haberi yoktu. Böyle bir tasarısı varsa mutlaka bize söyleyecektir beklentisi içindeydiler. Demirel ise C.Arcayürek'e şöyle diyordu: *"Yok böyle bir şey, birtakım insanların aklından geçmiş. Ben bugün Komutana (D.Güreş) da söyledim.*

Böyle bir spekülasyon var, bunların hepsini ortadan kaldırın. Hava ve Deniz Kuvvet Komutanları iki yıldır görevde, yasa bir yıl daha görevde kalmalarına uygun. Bugüne kadar da hep böyle olmuş. Güreş için tıpkı Necdet Seçkin Öz'e yapıldığı gibi, yani emekli olmuş Devlette görev alamıyor, bir karamame çıkarılmış Köşk'e Genel Sekreter atanması sağlanmış. Böyle bir işlemden söz ediliyor... Kalamazlar, yenileri gelir. Bu bir sistem meselesidir. Askerlikte gidenden sonra kimin geleceği bellidir; ama siyasette belli olmaz. Bir kişi için yasa çıkmaz. Zaten orada kalması yanlıştı. Geçen yıl gitmedi, oturdu. Bir kere böyle bir düzeltmeyi alttakiler de istemiyor; çünkü tıkanıyor."

Nitekim Genelkurmay Başkanı olmayı bekleyen Kara Kuvvetleri Komutanı Fisunoğlu ile birlikte 1.Ordu Komutanı da Güreş'in görev süresinin bir yıl daha uzatılmasıyla emekliye ayrılmak zorunda kalmışlardı.

Mart ayında yaşanan bu gerginliğin ve ordu zirvesinde hakaretlere varan mektuplaşmalar ile Ağustos ayında Çiller'in Ordu üst kademesiyle ilgili Demirel'e hazırladığı şantaj denilebilecek bir komployu ve nasıl sonuçlandığını ileride göreceğiz. Şimdi aynı günlerde yani 27 Mart 1994 seçimlerinin hemen ardından yaşanan 3 yıllık siyasi kaosla birlikte 28 Şubatın gelişini hazırlayan yerel seçim sonuçlarına bakalım:

DYP	ANAP	RP	SHP	DSP	MHP	Diğer.
%22.83	%21.13	%18.02	%13.07	%8.56	8.13	8.26

Oyları büyük oranda artan ve İstanbul ve Ankara dahil 25 ilde belediye başkanlığını kazanan Refah Partisi seçimin tek galibiydi. Necmettin Erbakan, Refahın oylarını %100 oranında artırdığını söyleyerek, *"DYP, ANAP ve SHP'nin sırtını yere getirdik. Derhal erken seçime gidilmelidir."* diyordu.

T.Çiller büyük zaferini ilan etmeye hazırlanırken, Demirel: *"Ne zaferi. İstanbul, Ankara'dan başka Bursa, Adana, Konya gibi büyük kentleri kaybetmiş. Neresi zafer bunun."* diyordu.

Demirel, Ankara'nın Atatürk'ün başkentinin RP'nin eline geçmesinden son derece rahatsızdı. Basın da bu sonuçtan Demirel'i sorumlu tutuyordu.

Türkiye parçalanmış merkez sağ partilerin koalisyonlarıyla birlikte yeni bir döneme doğru hızla ilerliyordu. Bilinen eski hastalıklar yeniden nüksedecek, bu defa yakın tarihimizde post modern darbe olarak tanımlanan 28 Mart süreci başlayacaktır. Bu dönemin konumuz itibariyle en önemli özelliği, TSK'ya siyasilerden daha önceleri duyulmayan, haddini aşan şiddetli eleştiriler ve hakaretler yöneltilecek, TSK bunlara karşı sürekli çare arayışları ve savunma konumunda olacaktır.

Taraflar arasında yaşanan kesintisiz gerilimler, gövde ve güç gösterileriyle adeta TSK'nın sabır sınırları denenecek, bunlar güçlerin karşılıklı olarak geriletilmesine dönüşecektir.

Birinci kitabımızda vurguladığımız gibi, TSK'nın her müdahale ve darbesi ardından iktidardan uzaklaştırdıkları, başka bir "isimle", "kılıkla" veya "değiştik" diyerek tekrar tekrar iktidar olmaya devam edeceklerdir. Hem de ABD ve AB desteğiyle.

Tekrar soruyoruz: ***"Kimler, nerede hata yapıyor?"***

Bu soruların yanıtını ve sonuçlarını "4. Kitapta" göreceğiz.

Muhtıracılar yanılmışlardı. Siyasiler Mecliste, karanlık eller sokakta anarşi ve terörü daha da tırmandıracaktı.

1970'li yıllar Türkiye'nin yakın tarihinde en badireli ve sorunlu yılları olacaktır. Yüksek Askeri Komuta, ideolojik olarak kutuplaşan bir siyasi ortamla uğraşmak zorundaydı. Öğrencilerin yanı sıra işçiler de giderek daha da militanlaştırılıyordu. Hükümetler çok gereksinim duyulan siyasal, ekonomik istikrarı sağlamak yerine, birbirleriyle didişiyor, cepheleşmelere gidiyor; askerlerin 27 Mayıstan bu yana önünü kesmeye çalıştığı aşırı sağ ve islâmcı hareketler ise sokaktan Meclise taşınıyordu. Öte yandan cuntacı General Ö.L.Erol: *"Bazı komutanlar ise iktidarla birlikte olup, iktidarların yanlış politikalarına ortak olma gayreti içine girmişlerdi. Onlara göre çözüm gençliği, aydını, bilim adamını, baskı, şiddet kıyımlarla yok etmekti."* diyordu.

1971 sonrasının en önemli siyasal olayı, Milli Şef İnönü'ye karşın Cumhuriyet Halk Partisi Genelbaşkanlığına 14 Mayıs 1972'de gelen Bülent Ecevit'in gelişi olmuştur. Genç bir sosyal demokrat olan Ecevit'in **"ortanın solu"** sloganı, Atatürk ve altı oktan bir kopuşma olarak algılanmıştı. Özellikle sol kesimin suçlandığı ve tasfiye edildiği bir süreçte Ecevit'in şansı ne olabilirdi? Beklenenin aksine halkın büyük desteğini ve sevgisini kazandı ve Başbakanlığa kadar yükseldi. Özellikle Kıbrıs olayları ve 1974 Barış Harekâtından sonra Karaoğlan efsanesini yarattı. Ancak karşıt güçler pusuda beklemekteydiler.

İ.Sabri Çağlayangil, F.Gürler'in Cumhurbaşkanlığı için: ***"Kuvvetlerine ve geçmişine güveniyorsa, işte Çankaya orada, tanklarıyla geçsin, makamına otursun."*** diyordu. C.Gürkan'a göre 12 Mart öncesinde M.Batur Gürler'e: *"Müdahaleden sonra zatıaliniz devlet başkanlığını, ben de başbakanlık görevini üstleneceğim."* demişti. Gürkan, *"Gürler bizi firavunun çocukları gibi çalıştırmış, bizlerden habersiz 4.Kolordu ve 28.Tümeni ziyaret edip, görüşmeler yapmış ve darbenin seyrini değiştirmişti."* diyor.

Üstte: 1973 Şubatında Gürler'in Cumhurbaşkanlığı nedeniyle, askerler siyasetin tam içindeydiler. Önce vekil avına çıktılar, 13 Mart oylama günü Meclis askeri birliklerce kuşatıldı, localar komutanlarca dolduruldu; ancak Meclis "hayır" dedi ve bütün çabaları boşa çıktı. Gürler Köşk yolunda aslanlı kapıyı da yitirmişti. İki yıl sonra Ankara'da öldü. Üstte soldan sağa GKB Başkanı S.Sancar, KKKomutanlığından istifa ederek, önce kontenjan senatörü yapılan F.Gürler (sivil giysili), KKKomutanı Eşref Akıncı, Hv.K. Komutanı Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Kemal Kayacan.

1973 seçimleri Türkiye'de sürmekte olan sağ-sol tartışmaları ve çatışmaları dışında laiklik ilkesine karşı oluşturulmak istenen, teokratik düzen özentilerini de açıkca su yüzüne çıkarmıştı. Yukarıdaki fotoğrafta, B.Ecevit'in Başbakanlığında kurulan CHP ve MSP ortak hükümet üyelerinin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ü ziyareti. Korkut Özal sonraları: *"Bu ortak hükümet dağılmasaydı, Türkiye'nin bambaşka bir yerde olacağını, 12 Eylül darbesiyle karşılaşmayacağını,"* söylemişti. Ecevit'i Batı, MSP'yi ise askerler istemiyordu. Bu koalisyonun inat yüzünden dağılması, en çok S.Demirel'e yaramış, 4.5 aylık ısmarlama Prof. Irmak Hükümeti ardından, Demirel 1.Milliyetçi Cephe Hükümetini kurmuştu. Generallerin alaşağı ettikleri, yeniden koalisyonlar kurarak hükümet oluyorlardı. Korkut Özal sonradan bu defa da: *"Asıl kurulması gereken hükümet Milliyetçi Cephe denen hükümetti. Bir tek onun şansı vardır."* demiştir.

Emir Komutla Her Şeyin Düzelebileceği Yanılgısı

Muhtıranın verilmesini takiben 1973 yılına kadar 5 partilerüstü hükümet işbaşına gelmişti. Bu hükümetler döneminde anayasada bazı değişiklikler yapılmış ve buna uygun olarak, yasalarda da yeni düzenlemelere gidilmişti. Anarşi ve terörün önlenmesi için sıkıyönetim uygulamalarına geçilmişti . Ancak bir yandan kimi çirkin politikacı, yüzünü tekrar gösterirken; öte yandan Kıbrıs sorunu ve OPEC örgütünün büyük petrol zammı dünya ekonomisini sarsmaya başlıyordu.

Türkiye giderek ekonomik, mali sıkıntıya düşmekte **yoklar ülkesine** dönüşmekteydi. Terörün beklediği de böyle bir ortamdı.

«İflâsın eşiğindeki Türkiye dış borçlarını ödeyemez»

Gazete, Türk ekonomisinin ancak çok sert önlemlerle kurtarılabileceği görüşünü savunuyor

Yanda: 25 Eylül 1977 tarihli Milliyet gazetesinin 12. sayfasında Federal Alman Die Welt gazetesinde yayınlanan haberin çevirisi.

1977 yılıyla birlikte kriz, pahalılık, yokluk ve terör bir arada tırmandırılıyor.

1977 yılı Türkiye'de karşılaşılmış en boyutlu ekonomik kriz ve pahalılık yıllarından biri olarak hatırlanacaktır. Fiyat artışları zincirleme bir şekilde 1977 yılında uygulamaya konuldu. Normal beslenme için ailelerin bütçelerinden ayırmaları gereken para 1966'ya oranla iki kat artış gösterirken, bir yandan lüks ithal malına izin veren ithalat politikası desteklenmiş, döviz rezervleri ve yurt dışında çalışan işçi dövizleri azalmış, bu nedenle dış ülkelerden alınan kredilerin faizleriyle, vadeleri gelen ana para ödemelerini aksatmış; dış dünya karşısındaki güvenilirlik sarsılmış, ödemeler dengesi, kamu kesimi harcamaları alt üst olmuş, yatırımlar durmuştu. Bu saydıklarımız gerçekte Türkiye'nin hemen her döneminde sözü edilen ve edilecek sorunların bir özetidir. 12 Mart döneminin Genelkurmay Başkanı M.Tağmaç'ın ve generallerin, hatta Cumhurbaşkanı'nın en büyük korku ve sıkıntıları ekonomik sorunların nasıl çözüleceğiydi. Muhtıradan sonra bunun çözülmediğini, giderek arttığını gördüler. Bir ülkede bu kadar sosyal, ekonomik sorun varsa, dirlik düzen ve istikrar da olamazdı. Bunları sadece ideolojik ve bir iç sorun olarak görmek de yanılgıdır. Bundan sonra göreceğimiz birkaç gazete küpürü, 12 Eylül 1980 darbesine kadar önü alınamayan terör olaylarından sadece bazıları; tamamı provokasyon ve organizedir.

Altta: **22 Aralık 1978 Kahramanmaraş kardeş kavgası felaketi.**

Öldürülen iki öğretmenin cenazesi ardından karanlık eller tarafından körüklenen olaylar, giderek bir alevi katliamına dönüştü. Aradan 48 saat geçtiği halde olaylar giderek daha da büyüdü. *"Bağımsız Türkiye, Müslüman Türkiye"* diye bağıran sağcı terör grupları, binaları ateşe veriyor, can

Bebeleri bile vurdular

kurtaran araçlarını durdurup, içindekileri kurşunluyorlardı. Sonuçta 109 kişi ölmüş, 500 ev ve işyeri yakılıp yıkılmış, 176'sı ağır, 1000 kişi yaralanmıştı. Batı basını bu olayı, **"terörizm sözcüğüyle nitelemek imkânsızdır."** şeklinde yorumlamıştı.

KATLİAM: öğrenciler bombalandı
ÇANAKKALE GEÇİLMEZ
Ekipler Amiri pusuya düşürüldü

İstanbul savaş alanına döndü
6 Ölü
43 yaralı

YAKALANIP GÖTÜRÜLDÜLER
MALATYA KAN AĞLIYOR

Çorum'da

5 ÖLÜ, 30 YARALI VAR

Çorum ateşe verildi

Milliyet
Halk Gazetesi

ORUM'DA ÖLÜ SAYISI 15'E ÇIKTI

Çorum'da bir köyü basan sağcı teröristler bir işçiyi öldürdü

Milliyet
Halk Gazetesi
KURUCUSU: ALİ NACİ KARACAN

Evine giderken silahlı saldırıya uğrayan

ABDİ İPEKÇİ
ÖLDÜRÜLDÜ

Gazeteci Abdi **İpekçi**'nin Madeniş Sendikası Başkanı Kemal Türkler'in, eski Başbakan Nihat Erim'in ve daha yüzlerce insanın öldürülmesi olayı karşısında, parti genel başkanları, başbakanlar sadece ***"Menfur cinayeti kınıyoruz. Türkiye'yi bölmek istiyorlar", "Bunları yapan bir avuç hain cezasını görecek.", "Birtakım mihraklar vardır.", "Türkiye'nin çökmesini isteyen mihrakların tümünü çökerteceğiz."*** gibi artık hiçbir anlamı olmayan, herkesin bıktığı beyanatlar mırıldanıyorlardı. Vatandaş ise soruyordu: *"Kimlerdi bu bir avuç hain? Devlet bu kadar acz içinde miydi?"*

ANKARA'DA BIR IMALATHANE BASILDI, 1'I KIZ 2 İŞÇİ CAN VERDİ
8 İLDEKİ SALDIRILARDA 15 KİŞİ ÖLDÜRÜLDÜ
Yedi ayda 128 kişi öldürüldü!
Bombalanan lokalde üç kişi öldü, dokuz kişi de ağır yaralandı
ANARŞİ DÜN DE 13 CAN ALDI
Eylülün ilk günü 22 ölü!
Teröristler Ankara'da görevden dönen iki polisi öldürdüler

1 Mayıs Bahar Bayramı mı?
İşçi bayramı mı?
Yoksa provakatörlerin toplumu birbirine düşürme ve cinayetler günü mü?

Kirli savaşın yolu 1 Mayıs 77 Taksim'den geçti

Egemen silahlı bürokrasi için politika, kendi bekasını sürdürmek adına her türlü cinayetin işlendiği, kutsandığın, ahlakçılığın yalanın ve komplonun sergilendiği bir sanattır. 1 Mayıs 1977'de Taksim, bu sanatın sergilendiği bir alandır.

E.Kur.Yarbay T.Turhan işkence gördüğü Ziverbey'deki Zihni Paşa Köşkü'nü gösteriyor.

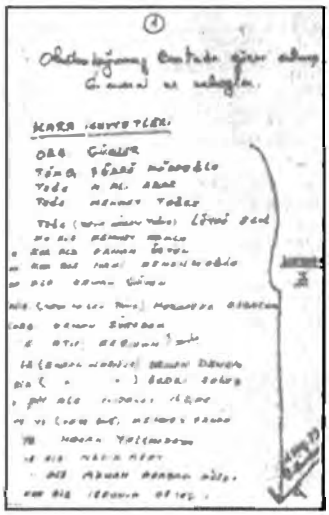
12 Martın Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş, Ziverbey Zihni Paşa Köşkü ve kendilerine Kontrgerilla diyen işkenceciler için şöyle diyordu: *"Sorumsuz ve kendini her şeye muktedir sanan kişi, devletin kanunlarını ve mahkemelerini yeterli görmez ve kalkar kendi kendine bir soruşturma örgütü ve usulü icat eder ve buna Kontrgerilla adını takarsa ve buna mensup bazı kendini bilmezler, soruşturmaya tabi tutulanların gözlerini korkutmak için kendilerini böyle yasa dışı bir örgütün mensupları olarak tanıtırlarsa, sonuç bu olur; ve bu sonuç bir suçtur. Suçlu kimdir ya da kimlerdir? Herhalde iki-üç kişi değil. Bu örgüt ve kişiler ne olmuşlardır? Bunun bugün dahi mutlaka araştırılması ve aydınlatılması gerekir. Duyduklarımıza ve okuduklarımıza göre bu yasa dışı örgüt, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı ile bazı MİT mensupları tarafından genelkurmay başkanının emriyle kurulmuş. Daha doğrusu böyle bir örgüt varmış ve onun adına eylemde bulunuyorlarmış havası verilmiş. İddialar doğruysa açıkca suç işlenmiştir."* Koçaş'ın bu açıklaması 4 Nisan 1978'de Milliyet gazetesinde yayınlandı. O günden bu güne 27 yıl geçti. Bizim bu kitabımızda da yer alan bilgi ve şikayetlere rağmen, suçlular hakkında hiçbir işlem yapılmadı.

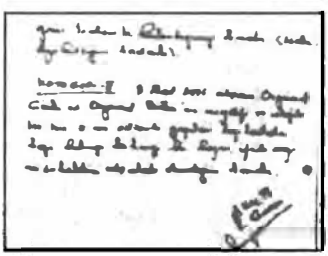

Kontr-gerilla ithamları
açıklık kazanıyor!

Yanda: 28 Ocak 1978 tarihli Günaydın gazetesinde Kontrgerilla tartışmalarına katılanlar ve görüşleriyle ilgili haber.

Bu sayfalarda görülen ve Ziverbey Zihni Paşa Köşkü'nde işkence altında zorla alınarak, itiraf(!) denilen yazılı ifadelerin gerçekleri yansıtan belgeler olarak sunulması mümkün değildir. Bu ikrarlar, içinde bulundukları ölüm tehdidinden kurtulmak, arkadaşlarını ele vermemek için çok çaba sarf edilmiş metinler oldukları, gözaltına alınan birçok kişi tarafından da ifade edilmiştir. Nitekim hiçbir resmi niteliği olmayan bu belgeler, daha sonra mahkeme dosyalarına konulmamış, ancak kimler oldukları belli olmayan meçhul şahıslar tarafından basına sızdırılmış ve bazı gazete ve kitaplara sözde belge olarak yansımıştır. Aşağıda E.Tümgeneral Celil Gürkan'a imzalatılan çok sayıdaki ifade tutanağından birkaç sayfa yer alıyor.

Yanda 1 nolu sayfa ve devamında şöyle yazıyor: **Oluşturduğumuz cuntada görev almış subaylar KARA KUVVETLERİ: Kategori 1** Emekli Org.Gürler, Em.Tümg. Şükrü Köseoğlu, Em.Tuğg. M.Ali Akar, Em.Tuğg. Mehmet Tuğcu, Tuğg. (veya halen tümg.) Lütfü Erol, Em.Mu.Alb. Mehmet Namlu, Kur.Alb. Orhan Üstün, Em.Kur. Alb. Hami Menzilcioğlu, Kur.Alb. Kenan Güven, Tuğ. (veya halen tümg.) Muzaffer Babacan, Korg. Orhan Süerdem, Korg. Atıf Erçıkan, P.Alb. (emekli olabilir) Orhan Dengiz, P.Alb. (emekli olabilir) Bedri Buluç, Em.Hv.Plt.Alb. Hidayet Ilgar, Tnk.Yb. (veya bnb.) Mehmet Şahin, Em.Lv.Yb. Hasan Yalçınkaya, Em.Kur. Alb. Nedim Arat, Em.Kur. Alb. Adnan Arabacıoğlu(?), Em.Kur. Alb. İbrahim Artunç(?), Em.Ordonat Yb. Ümran Şensezgin, Em.Tnk.Bnb. Yılmaz Akkılıç, Em.Hakim Pb. Emin Değer, Em.Tnk. Cavit Bayer, Tnk.Yb. Orhan Seçkin(?) **DENİZ KUVVETLERİ:** Oramiral Kemal Kayacan, Em.Tuğamiral Vedii Bilget, Tuğamiral Bülent Tarkan. KATEGORİ 2: Koramiral Necmettin Sönmez. **HAVA KUVVETLERİ:** Hv. Org. Muhsin Batur, müteveffa Hv.Tuğg. Aydın Kirişoğlu, Em.Hv.Tuğg. Ömer Çokgör, Em.Hv. Kur.Alb. İlyas Albayrak, Hv.Kur.Alb. Kemal Tunusluoğlu, Em.Hv.Kur.Alb. Mesut. **Kategori I:** Memleketin içinde bulunduğu üzücü şartlardan dilhûn olarak zaman zaman bir araya gelip dertleştiğimiz, problemlere çözüm yollarının... neler olabileceğini müzakere ettiğimiz bu yolda doğrudan doğruya veya vasıtalı görüş teatisinde bulunduğumuz kimseler. (Hatırlayabildiğim kadarıyla.) **Kategori II:** 9 Mart 1971 akşamı Orgeneral Gürler ve Orgeneral Batur'un inisiyatifi ve isteğiyle Hv.Kuv.K.'nın odasında yapılan toplantıda hazır bulunup herhangi bir beyan, ifade veya müdahalelerini müşahade etmediğim kimseler. 1 Haziran 1973 Celil Gürkan.

Zihni Paşa Köşkü'nde dönemin ünlü aydınları da işkenceden nasiplerini almışlardı. Gözaltına alınanların hemen hepsi 9 Martçı olarak bilinen Sivil+Asker, Devrimci, Devletçi, Madanoğlu grubundandılar. Bu gruba sızan MİT elemanı Mahir Kaynak onları ihbar etmişti.

Altta: İşkence zoruyla alınan sözde ifade tutanaklarından sayfalar.

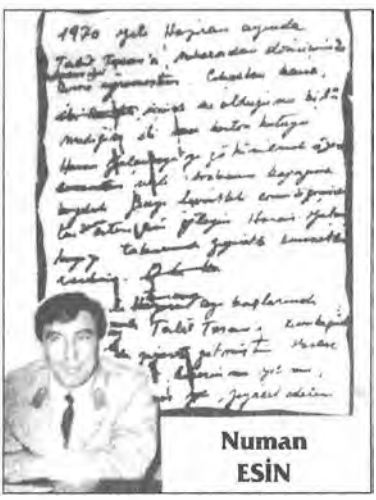
Doğan AVCIOĞLU

İlhami SOYSAL

İlhan SELÇUK

Numan ESİN

Türkiye'de 1976 yılı başlarında üzücü bir olay cereyan etti. "Lockheed" olayından dolayı Org.**Emin Alpkaya**, Hava Kuvvetleri Komutanı Genelkurmay Başkanı Org.S.Sancar ile anlaşmazlığa düştü ve emekliliğini istemek zorunda kaldı. Daha sonra verildiği mahkemede aklandı ama göreve geri dönmesi mümkün değildi. Hava Kuvvetlerinde iki Orgeneral vardı... Org. **İrfan Özaydınlı** ve Org.**Ethem Ayan**. Buna rağmen Hükümet her iki Orgenerali de Hava Kuvvetleri Komutanlığına atamadı. Genelkurmayın teklifine karşı çıkan Başbakan Demirel, Hava Kuvvetleri Komutan Vekilliğine Korg. Cemal Engis'i atadı. Bunun üzerine en kıdemli Orgeneral olan İrfan Özaydınlı, Yüksek Askeri İdare Mahkemesi'nde dava açtı ve bu tayini iptal ettirdi. Bunun üzerine M.Batur Kuşadası postanesinden Başbakana aşağıdaki telgrafı çekiyor:

Sayın Süleyman Demirel
Başbakan, Ankara

"Söylediklerinizle, yaptıklarınız arasındaki farkları yıllardan beri milletçe izlemekteyiz. Kışla, okul ve camiye politika girmesin dersiniz, ama kendi açınızdan geçerli ve sizi destekleyecek anlamda ise buralara politika bulaştırılmasında sakınca görmezsiniz. Kısmen geçmişin hıncını almak ve galibiyetinizi tescil ettirmek, kısmen de Silahlı Kuvvetleri kendi paralelinde kontrole almak üzere giriştiğiniz eylem, Yüksek Askeri İdare Mahkemesi'nin ittifakla verdiği karar ile ağır ve acı bir darbe yedi. Hak ve hukukun keyfiliğe üstünlüğü bir defa daha açıkça ortaya çıktı. Şimdi sizin açınızdan izlenebilecek üç yol var.

Birincisi, hatanızı kabul edip düzeltmek, ikincisi istifa etmek. Her iki hal tarzı devlet adamlığına yaraşır yollardır.. Üçüncü yol ise hiçbir şey olmamış gibi davranmak ve birkaç gün geçince bir anarşik olaydan faydalanarak, "Türkiye bir hukuk devletidir," diye beyanat vermektir.

Saygılarımla,
Muhsin Batur Senatör CHP

Batur şöyle diyor: "Mahkemenin verdiği bu karardan sonra Org. Ethem Ayan, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na atandı. Üzerinden zaman geçmesine rağmen bu konu Karma Bütçe Komisyonu'nda deşildi ve yapılan eleştirilere deneyimli bir siyasetçi olan Milli Savunma Bakanı Sayın Ferit Melen tatmin edici görüşler bir yana, kimsenin kabullenemeyeceği cevaplar verdi. Kuvvet komutanlarının atama usulü 926 sayılı Kanunla gösterilmiştir. Seçim ve teklifi Genelkurmay Başkanı yapar. Elbette üçlü kararnamede imza sahibi olanların da görüş ve yetkileri vardır; fakat bu görüşler politika, geçmiş görüş ayrılıklarına ve kişisel hınçlara dayanıyorsa, bu doğru bir yol olmaz. Sayın Bakan, olmayan varsayımlara dayanıyor. Önce yaşayan orgeneralleri öldürüyor ve sonra da bilmiyorum diyor. Bilerek mi, yoksa sürçü lisan sonucu mu, bugünkü Sayın Hava Kuvvetleri Komutanını göreve uygun görmediğini söyleyebiliyor. Bunu bilerek söylemişse, hâlâ nasıl Bakanlık koltuğunda oturabiliyor, hayret ediyorum."

İÇERİDEN-DIŞARIDAN ÜÇ KOLDAN TERÖR KUŞATMASI.

ve TÜRKİYE

FAŞIST VALİ; ÜNYE'DE, AYBASTI'D
ORDU'DA, GÖLKÖY'DE YAPTIRDIĞIN
İŞKENCELERİN HESABINI SORACAĞI
DEVRİMCİ YOL

Şehit askerini taşıyan General **Nevzat Bölügiray** şöyle diyordu: *"12 Eylüle gelinmesinde dış ya da iç etkenlerin ve kişilerin rol oynadığından gizli, açık söz ediliyor... Benim bildiklerim, yukarılarda olanlar değil, çoğunlukla aşağılarda ve bizzat bizim içinde yaşadıklarımızdı. Çok az kişinin yarattığı bu olaylardan toplumun tümden suçlandırılması düşünülemezdi."*

MSP MİTİNGİNDE BİR GRUP, «İSTİKLAL MARŞI»NI SÖYLETMED

Demirel: «CHP, Erbakan'ın arkasına düştü»

İsrail'in Kudüs'ü işgal etmesi nedeniyle Konya'da bir miting tertiplenmişti. Diğer amaç da komünistlere karşı gövde gösterisi yapmaktı. MSP Başkanı N.Erbakan'ın, eski bakanları ve milletvekilleriyle kolkola yürüyüşleri ve meydan konuşmaları giderek kontrolden çıkmış, **"Hedef şeriat devleti"** yazılı bez bantlar ve ilahilerle tam bir şeriat gösterisine dönüşmüştü. Kenan Evren bu olay için: *"31 Mart olayını tekrar etmek istemişlerdir."* diyecektir.

Altta: Her dönemin yenilmez adamı S.Demirel askerleri pes ettirerek sonunda Çankaya'ya kadar çıkacaktır. T.Özal, S.Demirel'in müsteşarıyken *"ekonominin çarı"* olmayı aklına koymuş, onun vasıtasıyla generallerle bağlantı kurmuştu. Darbecilerin girişimlerine: *"70 sente muhtaç bir ülkede tanklarınızı yürütemezsiniz, bu işe girişmeyin."* diyen, Cumhurbaşkanı F.Korutürk'e karşın, askerlere verdiği ekonomik ve finansal birifing ve raporlarıyla umut ışığı olmuş, onları darbe yönünde adeta heveslendirmişti. 12 Eylül sabahı askerlerce apar topar celp edildiğinde yazdığı kısa bir rapor ona Çankaya'ya giden yolun kapısını açmıştı bile.

12 Eylül 1980'de nihayet askerler siyasete ve demokrasiye paydos düdüğünü öttürmüşlerdi. 12 Martın başarısızlığını, 12 Eylül 1980'de düzeltme çabaları Türkiye'ye çok daha büyük bir maliyete neden olmuştu. Askerlerin getirdiği özgürlükçü 1961 Anayasası, yine askerler tarafından ortadan kaldırılacaktır.

Sosyolog Emre Kongar, *"12 Eylülü baskıcı bir yönetim veya faşist bir yönetim diye suçlayıp, Özal'ı bundan soyutlayarak son derece liberal, sanki bu işlerden hiç haberi yokmuş veya bunlarla hiç ilişkisi yokmuş gibi bir değerlendirme, tarihi saptırmak veya en azından yanlış yorumlamak olur."* diyor. Özal sözde orduyu sivilleştirecekti. Askeri istihbaratçı E.Koramiral **Yılmaz Doğrusöz**, Özal'ın sivilleştirme operasyonunun bir safsata olduğunu ima ederek; Özal'ın evrenin direktiflerine aynen uyduğunu, Özal'ın başına geçirdiği şapkanın Kenan Evren'in şapkası olduğunu söylemişti. *Altta:* Sonradan Cumhurbaşkanı olan Kenan Evren'in yanında Başbakan olarak yerini alan Özal. Batı'nın görmek istediği tablo buydu ve gerçekleşmişti.

Tansu Çiller, 1993'te ekonomiden sorumlu devlet bakanıydı. Amerika'da kişisel yatırımlarını sürdürüyordu. Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olduktan sonra da hem ticarete, hem siyasete devam etti. ABD'deki 8 milyon dolarlık yatırımını malvarlığı listesinde göstermedi. Herkesle kavgalıydı. Bildiğini okuyordu. Babası diye ünlenen kurt politikacı Cumhurbaşkanı Demirel'le bile kuvvet komutanlarının atamalarında komplolar kurmaktaydı. Özal'ın taktiğini kullanıyor, muhaliflerine Özal gibi *"alışırlar"* diyordu. Çiller' dönemi 28 Şubat postmodern darbeye giden süreci hızlandıracaktır. 12 Mart ve 12 Eylülün terörle mücadeledeki tüm çabalarına rağmen, bu defa Güneydoğudaki PKK terörü giderek tırmanmakta, hergün bir başka kentte şehitler toprağa verilmekteydi. Tarih yine tekerrür ediyordu.

Yukarıda 30 Mayıs 1993 tarihli Yeni Asır'ın alt başlığında: *"PKK'ya karşı görülmemiş harekât. Hedef 2000 teröristi yok etmek. Bu acı dinmez"* diye yazıyor. Türkiye 1990'lı yıllarda yeniden irtica, bölücülük ve terörle boğuşmak zorundaydı. Bu bir alınyazısı mıydı yoksa on yıllardır uygulanan **"Anchored"** planının kendisi miydi?

Altta: 12 Eylül Anayasası'na eklenen geçici 15. maddeyle darbeci generallerin yargılanamayacağı güvence altına alınmıştı. Bu madde 2001'de değişti. Ancak 12 Eylül mağdurları darbeciler hakkında soruşturma başlatma kampanyası açtılar. İzmirli avukatlar dört yıl önce yargıtaya başvurmuşlardı. Gerekçe TCK'nın 147. maddesine göre işkence, adam öldürme, alıkoyma, hürriyeti tahdit. *Yanda:* 1980 sonrasında Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayınlanan kitaptan bir döküman.

İSKENCE VE KOTU MUAMELE İDDİALARI
(4 EKİM 1982 VE GÖRE)

SORUŞTURMA AŞAMASINDAKİ DOSYA	316
KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞI KARARI VERİLEN DOS	171
MAHKEMEDE BULUNAN DOSYA	37
MAHKEMESİ SONUÇLANAN DOSYA	16
DAVA DOSYALARI TOPLAMI	**540**
TUTUKLANAN KİŞİ	17
TUTUKSUZ YARGILANAN KİŞİ	76
BERAAT EDEN KİŞİ	34
MAHKUM OLAN KİŞİ	15
HAKLARINDA DAVA AÇILAN KİŞİ TOPLAMI	**142**

III. BÖLÜM

MUHTIRA VE DARBELERDE ABD'NİN ETKİSİ

Askeri Darbelerde ABD Etkisi

Türkiye'de devletin ve genel olarak siyasi elitin ABD'ye ne kadar önem verdiği biliniyor. Özellikle 1950'lerden sonra Türkiye'yi yönetenlerin ülkenin kaderini nasıl ABD'ye bağladıkları Celal Bayar'ın "Küçük Amerika olacağız" sözlerinde açıkca ifadesini buluyordu. Gelinen noktada bazı mafya ve çete olayları doğrusu ABD'deki örneklerini hatırlatmıyor değil ama yine eski Cumhurbaşkanlarından Cevdet Sunay'ın *"Donumuza kadar her şeyi Amerika veriyor."* sözünün ifade ettiği ilişki tarzı, bugün artık farklı bir bağlamda da olsa yine de geçerli olmaya devam ediyor.(*)

Amerika 11 Eylül sonrasında yeniden belirlediği ulusal güvenlik stratejisiyle yeni, kanlı ve karanlık bir dönemi başlattı. Tüm dünya ve özellikle bulunduğu coğrafya ve halkının %98'i Müslüman olan Türkiye, bu dönemin en tehditkâr dayatmalarıyla karşı karşıya. Buna AB üyelik sevdasından kaynaklanan Brüksel dayatmalarını da eklersek, Türkiye'nin ne zorlu bir döneme girdiğini görürüz.

Burada 3 darbenin öncesi ve sonrasına ait ABD'nin etkisi ve katkısı, 1947'den itibaren irdelenmektedir. Bu süreçleri yaşayan kişiler ile ABD'nin resmi bilgileri incelendiğinde, 27 Mayısın hemen öncesinde ABD, darbenin olacağından emindi; ancak gününü kestirememektedir. 27 Mayıstan hemen sonra CIA ve ABD Türkiye Büyükelçiliği, MBK yönetimine doğrudan çeşitli düzeylerde müdahale başlatmıştır.

Avrupalı sömürgecilerin (İngiltere, Fransa, Portekiz, Belçika, Hollanda, İtalya) Latin Amerika, Asya ve Afrika'da başlayan ulusal bağımsızlık savaşlarının üstesinden gelememeleri sonucu, Amerika onlardan boşalan yerleri doldurmakta hiç fırsatı kaçırmamıştır. Ayrıca Truman Doktrini ile de Türkiye ve Yunanistan'ı da sınırları çizilmeyen İmparatorluğu'nun kanatları ve sömürü politikasını daha etkin biçimde sürdürebilmek için her fırsatı değerlendirmiştir. Bağımsızlıklarını yeni kazanan ülkeleri, ekonomik, ticari, kültürel ve askeri yardım anlaşmalarıyla kendine sık sıkıya bağlayan Ame-

(*) Seyfi Öngider önsözünden, Howard Zinn, "Öteki Amerika", aykırı tarih, s.4.

rika, rüşvet, kukla hükümetler, paralı askerler, gizli örgütler, sabotajlar, hükümet darbeleri ve seçim hileleriyle, sömürü ve baskı politikasını sürdürmüş ve bundan sonra da kararlı görünmektedir.

Amerika'nın refah ve zenginliği, diğer ülkelerin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının rahatça ve sürekli sömürülmesine bağlıdır. Avrupa'dan ve diğer gelişmekte olan ülkelerden yapılan beyin göçü, hiçbir masraf ve emek harcamadan Amerika'ya milyarlarca dolar tasarruf sağlamaktadır.(1)

Emekli Hakim Albay Emin Değer'in ABD ile ilgili olarak geleneksel hale gelmiş bu tespitlerini biraz daha açtığımızda, ABD bu politikalarıyla diğer ülkeleri çökertmek değil, onların kaynaklarını ve ideolojilerini kendisinin belirlediği yön ve yöntemlerle denetim altında tutmayı amaçlamaktadır. "ABD tarzı dünya düzeni" diyebileceğimiz bu gerçekliğin esası, tüm dünyanın kaynaklarını dünya halkı için kendince "toplama" ve "dağıtma" işlevini elinde tutarak; buna karşı çıkanları da tasfiye etmek. Amerikalılar, bilinen her alanda uluslarüstü küresel yaptırımları belirli bir merkezden yani Washington'dan yönetmek amacıyla yaklaşık son yüz yılda, özellikle 1946'dan sonra çok sayıda paradigmalar, doktrinler ve stratejiler geliştirdiler. Savaş sonrası ilk hedefleri ise SSCB ve Komünist yönetimlerdi.

Daha İkinci Dünya Savaşı sürerken, Müttefikler, Türk yönetimleriyle ilişkiye geçmişler ve Türk Genelkurmayı'nın statüsünde köklü değişiklikler yapılması için baskıda bulunmuşlardır. Türk yönetiminin bilgisi dahilinde olan ordunun savaş gücü bir kaynağa göre İngiltere Başbakanı Winston Churchill tarafından Avam Kamarası'nda dile getirilmiştir.(2)

Türk ordu politikasının bu evresinde iki talebin birbiriyle çakıştığı söylenebilir: İçte, özellikle genç kurmay subayların askeri modernleşme isteği ile rejimin Batı Bloku içinde yer alma, Sovyetler Birliğine karşı, başta ABD olmak üzere İngiltere ve Batı Avrupa devletlerinin gücünü yanında görme isteği ağır basıyordu.(3)

(1) Emin Değer, "Oltadaki Balık Türkiye", Toplumsal Dön. Y., İstanbul, 1998 s.27.
(2) "Survey of International Affairs", Middle East 1945-1950, s.44.
(3) Hikmet Özdemir, "Rejim ve Asker", Afa Yayınları, 1989, s.32.

ABD Ulusal Güvenlik Doktrini'nin Sosyopolitik Soykırım Taşeronları CIA ve NSC

ABD Kongresi 1947 yılında National Security Act (Ulusal Güvenlik Hareketi) çerçevesinde hazırlanan yasalarla, Ulusal Güvenlik Konseyi (NSC) ve Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) kurulacaktı. Avrupa'da, Kuzey Almanya'dan Alplere bir "demir perde" oluşturulacak, bu köprübaşı Alplerden İtalya'ya uzanacak ikinci bir köprübaşı ile desteklenecekti. Ayrıca Ege bölgesinden Rusya'nın Batı sınırına ulaşan bir hücum hattı bu sarmayı tamamlayacaktı. Trumanla beraber CIA'nın kurulmasından bir yıl sonra, 18 Haziran 1948 tarihinde ABD, NSC 10/2 sayılı kararla ABD gizli görevlileri ve ajanları için "special project" adı altında bir talimatname yayınladı. Bu talimatnameye göre propaganda, iktisadi savaş, sabotaj, karşı-sabotaj, imha ve tahliye önlemleri, yeraltı direniş hareketlerinin desteklenmesi, yerli anti-komünist güçlerin teşviki ve yıkım faaliyetleri, Pentagon'un **"stay behind forces"** olarak adlandırılan harekât içinde operasyonel olarak toplanıyorlardı. Böylece Avrupa'da son derece gizli operasyonları planlayan **Dropshot NSC**-20-4 No'lu 23 Kasım 1948 tarihinde NSC tarafından Truman'a sunuldu. Bu örtülü ya da açık psikolojik, ekonomik ve yeraltı savaşını başlatmayı ve sürdürmeyi öneren bir plandı.

"...ülkelerin NATO'ya üye olurken gizli bir ek anlaşma imzalamak zorunda olduklarını, bunun da Gladio türü örgütlenmelerin düzenlenmesi olduğunu açıklamıştı..."
İtalyan Eski Başbakanı Andreotti

NATO'nun 1949 tarihli anlaşmasında yeralan gizli bir maddeye göre, bir ülkenin örgüte üye olabilmesi için, komünizmle mücadele etmek amacıyla, vatandaşlar arasında yeraltı örgütlenmelerine kadar uzanan bir milli güvenlik örgütünü kurmuş olması gerekiyordu. (İtalyan parlamentosunu ***Gladio*** hakkında bilgilendiren Başbakan ***Andreotti***, bütün ülkelerin NATO'ya üye olurken *gizli bir ek anlaşma* imzalamak zorunda olduklarını, bunun da Gladio türü örgütlenmelerin düzenlenmesi olduğunu açıklamıştı).

1950'de ünlü anti-demokrat ABD Başkanı H.Truman'ın Ulusal

Güvenlik Konseyi'nin aracılığıyla Amerikan Ordusu'na verdiği talimat şöyleydi: "*Komünistlerin yasal yollardan iktidara gelmeleri, ortak olmaları veya hükümetin kontrolünü yitirmesine yol açmaları durumunda ya da herhangi bir hükümet komünizm tehdidine karşı mücadeleden vazgeçtiğinde müdahalede bulunmakta serbestsiniz.*" Bunun için CIA'nın ***Gladio*** ile bağlantı subayı Oswald Le Winter'ın açıklamasına göre: ABD ile ilgili hükümet arasındaki gizli anlaşmalar, ne sağ kanadın yandaşlarının ve sağcı radikallerin ne de aktif anti-komünistlerin ülkelerinde cezai takibata uğramayacakları onayını içermekteydi. Çünkü, ABD'nin bu oluşum için önerdiği ***Gerilim Stratejisi***'nin baş uygulayıcısı bu güçler olacaktı. Bu politik sağ ile solu, bir ülkeyi kaosa sürüklemek isteyen, kendilerini ve toplumu imha eden iki uç olarak göstermeyi hedefleyen bir konsepti. Kaosun alternatifi olarak, sol ve sağ radikallere karşı sertlik ve kararlılıkla hareket etmesi gereken "güçlü devlet" sunulmaktaydı; buna demokratik oyun kurallarının zaman zaman devre dışı bırakılması da dahildi. ***Gerilim Stratejisi mekanizması***, gönüllü muhabirlerin dezenformasyon kampanyalarından, sağcı terörist çevrelerin doğrudan desteklenmesi ve yönetilmesinden, işkence ve cinayete kadar varmaktaydı. (Bu Türkiye ve Helenistan'da başarıyla uygulandı, İtalya'da ise demokrat bloğun sert tepkisi ile karşılandı.)

Avrupa'daki bu yapılar ABD Başkanının bilgisi dahilinde **CIA-Office of Special Project, State Department- National Security Committe, Pentagon- National Security Agence** üçgeninde, 1950'de **"Stay Behind"** ve 1952'de **"Demagnetize"** planları çerçevesinde geliştirildi. 1954'te NSC 5411/2 talimatı ile değişikliğe uğrayan yeni önergeler daha saldırgandı. 1970'te Filed Manual 30-31 ile bu saldırganlık son provokativ şebekesini organize etmiştir. Mayıs 1968 başarısından sonra analiz edilen istihbarat raporlarına göre, şekillendirilmiş önerilerde provokasyon için özellikle "aşırı sol gruplar" (anarşistler)'ın içine girerek nüfuz kazanmaya önem veriliyordu...

Talat Turhan CIA için: "Amerikan yanlısı bir iktidardan ulusal çıkarlara uygun çözüm beklemek boşunadır... Amerikan çıkarlarını koruyan iktidarlar yaşatılacak, ona karşı olanlar devrilecektir. CIA'ye ajanlık yapanlar, politik ve idari kadroların kilit noktalarını koruyacak, bir yandan Amerikan dolarları ile beslenecek, devrimciler, yurtseverler hapishanelerde, mahkemelerde sürünecektir.

Ne zamana kadar? Gerçek demokrasi kuruluncaya kadar..."(4)

Hikmet Özdemir, ABD ve TSK ilişkilerinin sorunsuz olmadığını; ancak daha ihtiyatlı bakılması gerektiğini söylüyor:

"Geri planda hep ABD ve NATO'yu aramak, dış faktörün rolünü abartmak da yanıltıcıdır."

Bununla birlikte Türk-ABD ilişkisinin sorunsuz olduğunu düşünmemek gerekmektedir. Belki başlardaki askeri heyetlerin ve yıldan yıla artarak gelişen bir dostluğun(!) Türkiye'ye gitmemesi istenilen yerlere yaklaştırmayışıyla teselli bulunabilir ama, büyük istekle ve gözü kapalı imzalanan askeri-ekonomik yardım antlaşmalarının (1964 ve 1974'te), Pentagon'dan (ABD) farklı davranmak istenilince, ne tür engeller yarattıkları acı bir şekilde gözlemlenmiştir.

Hikmet Özdemir'e göre Milli ekonomideki kaynaklarını katılmadığı İkinci Dünya Savaşı'nda kurutan bir ülkede askeri modernleşme hamlesi yapmak, ancak dış kaynaklara açılmakla mümkün olabilirdi. 20. yüzyılın başında yükselen askeri ve ekonomik güç olarak Almanya'ya açılan Türk Ordusu'nun İkinci Dünya Savaşı sona ermeden ABD'ye açılmasını basit bir komuta ve kontrol ilişkisi şeklinde görmek yanıltıcıdır. Yurt savunması için ekonomiden siyasete, kültürden silahlanmaya kadar her alanda ülke, sektör ve kurumlar düzeyinde tespit edilen strateji ve politikaların yürürlüğe konması...

Bütün bunlar için yazılan anayasalar ve geliştirilen siyasi mekanizmalar... Fakat, olup-bitenlerin ABD'den verilen talimatlar çerçevesinde gerçekleştirildiğini; her şeyin dışarıda bir yerlerde kararlaştırıldığını sanmak; geri planda hep ABD ve NATO'yu aramak, dış faktörün rolünü abartmak da yanıltıcıdır. Yüzlerce yıllık bir devlet ve ordu geleneğinin taşıyıcısı olan Türk asker ve sivil inteligentsiasının kriz anlarında karar verme ve bağımsız uygulama yeteneğine sahip olduğu bilinmektedir. Nitekim, rejimin asker tarafından gözetlenmesi ve gerektiğinde doğrudan kontrol altına alınması için geliştirilen mekanizmaların işletilmesi de tamamen anayasa ve ilgili yasalar çerçevesinde yapılmakta olup, bu durumun bir kanıtıdır. (H.Özdemir 35. madde ile ilişkilendiriyor. E.Y.)

(4) Talat Turhan'ın Savunması 8. Klasör.

"Türkiye'de askeri darbelerin ortak bir yanı vardır: Her seferinde darbeciler ABD'ye ve NATO'ya bağlılık yemini ederek işe başlamışlardır."

NATO'ya katılma ve bunun sonuçları ile ilgili bir Türk Generaline ait yorumu bu noktada okumak yararlı olacaktır:

"NATO'ya girişimiz, nasıl olsa silah, araç, gereç ve yardım alıyoruz diyen bir zihniyet ile DP yöneticileri, bütün tarihi geleneklerimize ve ordunun onuruna ters düşen tavizler veriyor, yabancılara denetim hakkı tanıyor, emir ve komuta zincirinde rütbe, kıdem gözetmeden onlara bir üstünlük tanıyordu. Bu da hoşnutsuzluklara ekleniyor ve Silahlı Kuvvetlerde yeniden politikaya karışma, siyasi iktidarı yıkma fikrini güçlendiriyordu."

Generalin yorumunu dayandırdığı tespitler sıralandığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

- NATO'dan silah, araç-gereçler alıyoruz.
- DP yöneticileri, ordunun onuru ile bağdaşmayan ödünler veriyorlar.
- Yabancıların (Amerikalılar) ordu üzerindeki denetim hakkı Türk subayında huzursuzluğa yol açıyordu.
- Bu gelişmeler, Silahlı Kuvvetlerin siyasi iktidarı yıkma fikrini güçlendiriyordu.

Bir an için bu tespitlerden ilk üçünün doğru olduklarını kabul etsek; Generalin deyimiyle, Türk Ordusu'nun "siyasi iktidarı yıkma fikri" yanında bir de NATO ile arasındaki bağımlılık ilişkisinden kurtulma, tarafsız savunma stratejisi izleme yolunu seçmesi gerekir. Hükümeti değiştirmek ve gerektiğinde parlamentoyu kapatmak için darbe yapılabileceğine göre, askeri bağımlılık ilişkisini gözden geçirmek veya başka savunma stratejileri uygulamak için de darbe yapılabilir.

Türkiye'de askeri darbelerin ortak bir yanı vardır: Her seferinde darbeciler ABD'ye ve NATO'ya bağlılık yemini ederek işe başlamışlardır. Üç darbede de, Türk-ABD ilişkisinde hissedilir bir sıçrama gözlenmiş; Türkiye'nin NATO'da Kuzey Doğu Akdeniz Prensi olarak kalmaya devam etme kararlılığı ifade edilmiştir.

Türk Ordusu'nun "siyasi iktidarı yıkma" düşüncesine kendi imkanları ile mütevazi bir yorum getirmeye çalışan Türk Generali,

1960 başında astı durumundaki kurmay subaya ve özellikle Washington'da görevli ABD'li meslektaşına göre, Türkiye ile ilgili yok denecek kadar az bilgiye sahip bulunduğu içindir ki, 1960 Mayısındaki "siyasi iktidarı yıkma" operasyonundan hemen sonra (Haziran 1960) ordudan çıkanlmıştır.(5)

ABD'nin, Türk Ordusu içinde olası sol akımlar bir yana Kemalizmin ulusallığını ön plana çıkartan düşüncelerine bile karşı olduğu 1950'lerden bu yana yaşanan bir gerçektir. Özellikle 1960'ların başında askerin rejime bakışında gözlemlenen hızlı dönüşüm. 1960 darbesinin genç subay kesiminde yol açtığı aşırı politizasyonun etkisiyle Kemalizmin sol yorumlarına açılan kapı, 1971 darbesinde kesin olarak kapatılmıştır. 1962-63 yıllarında askeri garnizon ve birliklerdeki ayaklanmalardan alınan ders, Türk Genelkurmayını, ordu içinde siyasi cereyanları daha sıkı gözetim ve kontrole yöneltecektir. Nitekim, milli güvenlik organı adına geliştirilen izleme ve denetim şebekesinin, 12 Mart 1971 tarihine kadar ordu içinde ve dışında siyasi iktidarı ele geçirmek için faaliyet gösteren çok sayıda asker ve sivil grubu açığa çıkarttığı bilinmektedir. Ordu her zaman rejimin savunucusu olmuştur. Ordunun, 1960 Mayısında DP'ye tavır alarak bu partiyi iktidardan uzaklaştırması, ne darbeyi yapan subayların ne de kurum olarak ordunun radikal olduğunu göstermez. Kaldı ki 27 Mayısçıların bir programa bile sahip olmayışları, bazı subaylar anılarında ilk örgütlenmeyi 1954'e kadar indirseler bile, onların gücü, darbenin hemen öncesinde ve sonrasında subay ve öğrenci dayanışmasının yarattığı çoşkudan öteye geçememiştir. Esasen kendileri de böyle bir coşkuyu maddi bir güce dönüştürmeye istekli görünmemişlerdir.(6)

Bu genel girişten sonra, darbelerde ABD ve CIA'nın etkileriyle ilgili bilgi ve görüşleri kronolojik süreç içinde inceleyelim.

---

(5) Adnan Menderes'in Sovyetler Birliği'ni ziyaret edeceği söylentileri vardır. ABD Kongresinde beliren endişeleri yatıştırmak amacıyla Milli Güvenlik danışmanlarından Oramiral E.b. Grantham 1959 Nisan ayında kongrede bir konuşma yaparak, "*Türk Ordusu'nun son derece güvenilir olduğunu, siyasi düşüncelerle hareket etmediğini ne olursa olsun, Türkiye'nin izlediği dış politikada herhangi bir değişiklik olmayacağını belirtmiştir.*" "Congressional Hearings 86th Congress, 1 st session on USA of 1959, Nisan 1959, Bölüm III, s.685-686'dan aktaran: Oral Sander, "Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964", s.198.
(6) Hikmet Özdemir, a.g.e.

CIA'nın adamları gidiyor, birimin başındaki kişiye zarf içinde "para" bırakıyordu...

1956 yılının sonlarıydı. O sırada Milli Emniyetin (MAH) başında bir süre Genelkurmay İstihbarat Dairesi Başkanlığını da yapan General Behçet Türkmen vardı. Başbakanlık Müsteşarı Salih Korur'un Başbakan A.Menderes'e özetlediği 'şayiaların' ana çizgileri kısa, fakat çok çarpıcıydı.

"Amerikalılar, Milli Emniyete 'hakimdi'. Para veriyor, örgüte 'nüfuz' ediyorlardı. Milli Emniyetin bütün dosyaları CIA'nın kontrolündeydi."

Başbakanlık müsteşarı aldığı buyruk üzerine Milli Emniyetin önemli birimlerine gitti, çalışanlarla konuştu, incelemeler yaptı ve... döner dönmez, Menderes'e aldığı sonuçları anlatıyordu:

"İstanbul'da Milli Emniyete ait bir okul, servisin İstanbul örgütü ve Yeşilköy'deki 'soruşturma teşkilatı' tümüyle Amerikalıların emrinde. Okullara, soruşturma teşkilatına Amerikalılar 'doğrudan' para veriyorlar. İstanbul bölge örgüt başkanlığına 'doğrudan' para ödüyorlar. Karşılığında 'iş' istiyorlar."

Milli Emniyet, sadece CIA'dan değil, öteki yabancı gizli servislerden de 'para' alıyordu. Ne var ki, Türk gizli servisine yardım adı altında yapılan, karşılığı istenen paraların verilmesinde CIA'nın yönetimi ile öteki servislerin uygulamaları arasında fark vardı. Fransa'daki merkezine veriyorlardı. CIA ise ne merkez tanıyordu, ne de yöntem değiştirmeye yanaşıyordu. Egemenliğine aldığı gizli servis ünitelerine her ay CIA'nın adamları gidiyor, birimin başındaki kişiye zarf içinde "para" bırakıyordu.

Saptamalara göre, Milli Emniyet birimlerine CIA ayda 100 bin, İngiltere servisi 30 bin, Fransızlar 7-8 bin, İtalyanlar da 4 bin lira ödüyorlardı. CIA'nın uygulamalarıyla olay, "hizmet mukabil bir miktar yardım" olmaktan çıkmış, Türk gizli servisini aylık ücretlerle çalıştırmaya yönelmişti.

Menderes sarsılmıştı. Devletin "gizliliğine" giren CIA, sanki bağımsız bir ülkede çalışmıyordu. ABD'nin gözetiminde, denetiminde bir ülkede bulunuyormuş gibi pervasız, dilediği gibi faaliyet gösteriyordu. Gizli servistekiler, CIA'nın "işçileri"ydi. Menderes, müsteşarına döndü:

"Keselim ilişkiyi."

Yalnız bir noktada duyarlılık gösterilmesini istiyordu.

"Ama 'Amerikalıları darıltmayalım'. Yardımına muhtacız. Bizim servis mensuplarının Amerikalılardan -CIA'dan- para alıyor vaziyete düşmelerini derhal önleyelim."

Çözüm yolu da gösterdi müsteşarına:

"Bize yapacakları yardımı 'malzeme' olarak yapsınlar. Onlarda teknik malzeme çok fazladır. Zaten servisin ihtiyacı da var. Böyle bir yardım haysiyete dokunacak bir nokta teşkil etmez," dedi. Sonradan, "Vaziyeti böyle 'idare' ettik" diyecekti.

Menderes ile S.Korur(7), bir başka noktada da görüş birliğine varmışlardı: "CIA'dan doğrudan para almayı servisin başında bulunan Behçet Türkmen Paşa 'terviç' etmişti. (Desteklemişti.)"(8)

"Ama bilmiyorlardı... Kitapçıların rafları sol, ilerici kitaplarla dolacaktı. CIA işe 'sonradan el attı ve ordunun içine' girdi."

Madanoğlu

Evet. CIA ve ABD'nin tüm organları kendileriyle işbirliği yapan bütün sistemlere girmişlerdi. 27 Mayıs öncesinde bir hükümet darbesinin kaçınılmaz olacağını biliyorlardı; ancak ne zaman ve kimlerin yapacağını bilmiyorlardı. Bu 27 Mayısçıların başarısıdır. Aşağıdaki ABD belgesine bakılırsa darbenin ordu üst kademelerinden değil, alt kademelerden geleceğini anlamışlardı.

Harp Okulu Yürüyüşü'nün Washington'a Yansıması
24 Mayıs 1960

(Belge no 27; Foreign Relations, 1958-60, s.364-65; kaynak: Department of State, Central Files)

Türkiye'de sürüp giden siyasal karışıklıklar 24 Mayıs 1960 tarihinde ABD Ulusal Güvenlik Konseyi toplantısında ele alındı. ABD'nin ulusal güvenliğini etkileyen dikkat çekici gelişmeleri in-

---

(7) Menderes, Ahmet Salih Korur'u Milli Emniyetin başına getirdi. Başbakanlık müsteşarı altı ay servise başkanlık etti. Sonra Prof. Hüseyin Avni Göktürk, daha sonra emekli Büyükelçi Celal Tevfik Karasapan Milli Amale Hizmetin, yani Milli Emniyetin başına geçti.

(8) C.Arcayürek, a.g.e., s.47, 48.

celeyen CIA Başkanı Allen Dulles, hükümet ile muhalefet arasındaki gerginliğin süren bir tehlike olduğunu belirtti. "İnönü ile Menderes arasındaki kan davası şimdi bir Anayasa krizine dönüştü. Öğrenci gösterileri arttı ve öğrenci olmayanlar da gösterilere katılmaya başladı. Hatta bazı askeri kişiler bile gösterilere katılıyorlar. Türk Polisi ile Silahlı Kuvvetleri arasında muazzam bir zıtlaşma göze çarpıyor. Türk ordusu bölünmüştür. Kıdemli subaylar hükümete sadık kalmaya eğilim gösterirken, alt kademeler hükümetle muhalefet arasında bölünmüştür. Başbakan Menderes'in hoşnutsuzluğun boyutlarını gözünde canlandıramadığı anlaşılıyor."

Allen Dulles, Türkiye'deki durumun daha da kötüleşeceğine inandığını ve hatta ordunun fiilen duruma el koymasının mümkün olduğunu belirtti.

A.Dulles Türkiye'deki siyasal krizi, 25 Mayıs 1960'ta Operasyonlar Eşgüdüm Heyeti'nde Türkiye için önerilen bir Operasyon Planı'nın tartışılması sırasında bir kez daha gündeme getirir...(9)

27 Mayısçı genç subayların darbe hareketine son anda önderlik yapan General Cemal Madanoğlu'na gazeteci Cüneyt Arcayürek soruyor:

"Amerika'nın tutumu?"

Madanoğlu: *"Memleket ihtilâl havasında ama CIA durumu bilmiyor. Belki ihtilâle memnun da oldular. Ama bilmiyorlardı ki işler demokrasiye gidecek. Kitapçıların rafları sol, ilerici kitaplarla dolacaktı. CIA işe 'sonradan el attı ve ordunun içine' girdi. Milli Emniyet Teşkilatı iyice örgütlendi. Ordu da kıpırdayamaz oldu. Bugün her beş subaydan biri MİT'e rapor verir diyorlar. Ne birlik duygusu kaldı, ne de asker arkadaşlığı. 1960 öncesinde de etkiliydiler gerçi, ama mesela 'bizden haberleri yoktu. Sonra Eminsu'lara ödenen 40-50 bin liraları Amerikalı'dan aldık."*(10)

Aşağıda orijinal metinden seçilmiş paragraflar halinde, ABD belgelerinde ABD'nin 27 Mayıs sonrasında hızla hareket ederek inisiyatifi ele almaya başladığı görülmektedir. Örneğin Eminsular'ın sistematik tasfiyesinin finansmanını sağlıyorlar. Ayrıca 11 Ağustos tarihli belgede ise A.Türkeş ile ilgili çok ilginç bir itiraf var.

(9) Cüneyt Akalın, "Askerler ve Dış Güçler, Amerikan Belgeleriyle 27 Mayıs Olayı", Cumhuriyet Kitapları, 2000, s.338.

(10) Cüneyt Arcayürek, "Darbeler ve Gizli Servisler 1950-2002", 2003, s.39.

Ulusal Güvenlik Konseyi Toplantısı Notu
Washington, 31 Mayıs 1960
(Belge no 31; Foreign Relations, 1958-60, s.848-49.)

Editörün notu: Askeri darbe 31 Mayıs 1960 günü Ulusal Güvenlik Konseyi'nin 446. no.lu toplantısında tartışılır. CIA'dan Robert Amory şu bilgiyi verir: "Darbe İstanbul'daki Harp Akademisi öğrencileri tarafından aylardan beri planlanmaktaydı. Değişikliğin ardındaki güçler kıdemli subayları son anda devreye sokan genç subaylardır. Genç subaylar Menderes'in muhalefeti yok etmesine tepkilidirler. İnönü'ye sempati duyuyorlar ve Menderes hükümeti dönemindeki yozlaşmadan hoşnutsuzdurlar."(11)

ABD Ulusal Güvenlik Konseyi Toplantı Notları
30 Haziran 1960
(Belge no 35; Foreign Relations, 58-60, s.852-53; Kaynak: Eisenhower Library, NSC Records, çok gizli)

... Mevcut rejim Menderes kadar hararetli Batı-yanlısı değildir. Milli Birlik Komitesi'nin 38 mensubunun da ABD'deki askeri okula gitmiş olmasına rağmen, ABD'li yetkililer yeni rejimle yakın ilişkiler kurmada başarılı olamamışlardır. Bunun sonucunda haber kaynaklarımız Menderes dönemindeki kadar iyi değildir.

Eminsular'ın Tasfiye Finansmanı ABD'den

Söyleşi Notları
Washington, 2 Ağustos 1960
(Belge no 36; Foreign Relations, 1958-60, s.31)
Konu: Türkiye
Katılanlar:

Dışişleri Bakanlığı	SHAPE
Dışişleri Bakanı	Orgeneral Norstad SACEUR
Dışişleri Müsteşarı	Mr. Ray L. Thurston (SACEUR
Öteki yetkililer	siyasal danışmanı)
Savunma Bakanlığından:	Genelkurmay'dan:
Savunma Bakan Yrd. Douglas	General Twining, başkan
Müsteşar Yrd. Irwin	
General Miller	Atom Enerjisi Komisyonu'ndan

(11) Cüneyt Akalın, a.g.e., s.39.

Albay Billingslea Albay Mr McCone, başkan

"Karşılaştıkları temel sorunlardan biri, kıdemli subayların sayısındaki aşırı birikmedir. Bunlar devrime karşı çıkan kişiler değildir. Güçlük şuradadır ki, mevcut Türk ordusunun gerçek ihtiyaçlarını aşmaktadırlar. Bunları ordudan uzaklaştırmanın en hararetli yandaşı Gürsel'dir ve bu proje için ABD'nin yardımını istemektedir." General Norstad bunun bir temizlik olmaması gerektiğini, soruna sistematik bir yaklaşım gereğini vurgular.

General Norstad, bunun üzerine Geçici Hükümet'in, emeklilik konularındaki planına ABD'nin yardım edeceği sözünü verir.(12)

"Gürsel'in altına, en önemli MBK üyesi olarak Türkeş'i yerleştirirdim."

ABD Elçisi Warren

Elçi Warren'den Merkeze Mektup

Ankara, 11 Ağustos 1960

(Belge no.38; Foreign Relations, 1958-60, s.869-70)

Türkiye'deki ABD elçisinden (Warren), Ortadoğu ve Güney Asya İşlerinden sorumlu Dışişleri bakan yardımcısına (Jones) mektup. Bir örneği Bakan Herter tarafından başkana yollanmıştı. Herter yapılan yorumları başkanın bilgisine sunmakta yarar görmüş olmalı.

Elçi, müdahaleden bu yana iki buçuk ay geçtiğini, olayların netleştiğini belirterek, şöyle devam ediyor:

Gürsel gerçek bir liderdir. Hızlı öğreniyor. Devlet başkanı gibi hareket ediyor. Kendisini gayet iyi idare ediyor. Gürsel kimsenin aleti değildir. Sarper, 29 Mayısta, müdahaleden iki gün sonra, Gürsel'in parlak bir beyin olmadığını söylemişti. Kanımca Sarper bu görüşünü gözden geçirmelidir.

Milli Birlik Komitesi çok tecrübesiz, çok gençtir. Gürsel'in altına, en önemli MBK üyesi olarak Türkeş'i yerleştirirdim. MBK'da zaman zaman dikkatimizi çeken General Madanoğlu ve bir-iki albay da vardır.

Kabineye gelince, Ankara'daki tecrübeli Amerikalıların büyük bir bölümü kabine üyelerinin bağlılığından, yurtseverliğinden, tek-

(12) Cüneyt Akalın, a.g.e., s.348.

nik ve mesleki niteliklerinden etkilenmiştir. Ortalamanın üzerinde bir kabine olduğunu söylemeliyim. Amerika'nın bazı iyi dostları da kabinede yer alıyor. Kuşkusuz kimi sağlıksız kişiler de vardır ama bunlar zaman içinde tasfiye edileceklerdir. Düşündürücü olan şudur; Kabine'nin en iyi iki kişisi, Amerika'nın sağlam iki dostu ve hayranı İren (Cihat) ve Koper(Daniş) daha şimdiden ateş altındadırlar. Fırtınaya göğüs gerebilirler. Eğer geremezlerse, bu, Amerikalılar için bir kaygılanma nedeni olabilir.

ABD'ye eğitim, ticaret, ideolojik bağlar yoluyla bağlı önemli kabine üyeleri olduğunu biliyoruz. Bu geçici hükümetin ABD hükümetine ve halkına Menderes dönemindeki kadar yakın olduğu anlamına gelmiyor. Tersine bu hükümette ABD'ye karşı kuşkucu eğilimler mevcut.

Eğer Gürsel hükümeti, vermeye hazırlandığımızdan daha fazla yardıma ihtiyaç duyduğunu söylerse, ki öyle yapacağını sanıyorum, elimden ne gelir? Sovyet hükümetinin yardıma hazır olduğunu ve Gürsel'i yüzde üç faizli 500 milyon dolara kadar ulaşan bir tutarı kabule zorladığını biliyoruz. Bir Geçiçi Hükümet, Sovyetler'in baştan çıkarıcı tekliflerine ne kadar dayanabilir? Tecrübelerimizden biliyoruz ki, bir kez bu yardımı kabul ederse, engeller ortadan kalkar. Amerika Birleşik Devletleri ve Batı dünyası büyük ve trajik bir yenilgi tatmış olur...

Elçilik, olayları dikkatle izlemeye devam edecektir. Bütün halklar birbirine muhtaçtır. SSCB'nin günümüzdeki davranışları karşısında, Türkiye'ye her zamankinden fazla ihtiyaç duyuyoruz. Türkiye halkı birlikte çalışmamız için bize Menderes hükümetini verdi. İnançla ve bağlılıkla birlikte çalıştık. Şimdi halk birlikte çalışmamız için bize Gürsel hükümetini sunuyor. Onunla da tıpkı Menderes'le çalıştığımız gibi inançla ve bağlılıkla çalışacağız.

Görebildiğimiz kadarıyla geçici hükümetin seçeneği yoktur. Eğer hükümet devrilirse altından ne çıkacağını kimse kestiremez. Ama bir şey kesindir. Bir karşılıklı ve siyasal hoşnutsuzluk durumunda, Sovyetler bundan yararlanmak açısından Batı dünyasına göre daha elverişli durumda olacaktır. Batı dünyasının ve ABD'nin çıkarları Gürsel hükümetine olabildiğince anlayışlı, olabildiğince yardımcı olmamızı gerektirmektedir. Bunu yaparken ABD'ye karşı

tavrın mümkün olduğunca ABD'den uzaklaşmak olduğuna inanan bir grup tecrübesiz kişi tarafından belirleniyor olduğunu akıldan çıkarmamak gerekir.(13)

Ulusal Güvenlik Konseyi Raporu
Washington, 5 Ekim 1960

(Belge no.40, Foreign Relations, 1958-60, s.888-889)

Konu: ABD'nin Türkiye Politikası

Türkiye'nin NATO ve CENTO'daki işbirliğinin sürmesini sağlamak... Rapor bu hedeflere ulaşmak için şu temel politikaları öngörüyor. Türkleri ABD'ye ve müttefiklerine Türk askeri ve öteki olanaklarından sürekli yararlanma olanaklarını sağlamaya zorlamak...Türkiye'deki komünist unsurlar üzerindeki sürekli denetimi teşvik etmek...(14)

"Sır iyi saklanmış (ABD hükümeti dahil, hiçbir yabancı hükümet, sırra ulaşamadı)..."

Washington'daki Fransa Elçisi Herve Alphand'dan
Fransa Dışişleri Bakanı Couve de Murville'e
16 Haziran 1960

(Belge no 73; kaynak: Min. Aff.Etr., Archives Diplomatiques, Europe 1944-60, Turquie, vol no 74, gizli)

Konu: ABD'nin Türkiye'deki yeni rejim hakkındaki görüşleri.

Bayar ve Menderes'in aşırılıklarından rahatsız olan ABD Dışişleri Bakanlığı, onların düşüşlerinden dolayı herhangi bir üzüntü duymuyor. Dahası, Bakanlık, Türk subaylarının işlerinden gösterdikleri beceriye belli bir hayranlık duyuyor. Sır iyi saklanmış (ABD hükümeti dahil, hiçbir yabancı hükümet, sırra ulaşamadı.) Her şey hızla, büyük bir kesinlik içinde ve neredeyse hiç kan dökülmeden gelişti. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın uzman birimleri, yeni rejimin ulusal heyecanı yükseltmek ve siyasal destek sağlamak için başvurduğu usulleri beğenmiyor. Eski Demokrat yöneticilere karşı apar topar, aşırı ve kimi zaman temelsiz suçlamalara, tepkilere neden olabilir...Milli Birlik Komitesi'nin bazı üyeleri, daha aklı başında-

(13) Cüneyt Akalın, a.g.e., s.351.
(14) Cüneyt Akalın, a.g.e., s.354, 398.

ki subayların varlığına rağmen, talepkâr bir gençliğin bir tür devrimci özlemlerine eğilim duyabilirler...

Türk iç politikasındaki bu istikrarsızlık ve bulanık suda balık avlama olasılığı, ABD Dışişleri Bakanlığı'na göre Moskova'nın yeni rejime gösterdiği sempatiyi açıklamaya yeter.

O zamandan beri, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın dikkatini çeken başka işaretler de oldu. Türk genelkurmayının çeşitli kuruluşlardaki ya da müttefiklerarası üslerdeki bazı kadroları azaltarak, bunları bir Kürt ayaklanmasının patlak verebileceği yerlere sevk ederek, bu bölgelerdeki askeri düzenlemeleri güçlendirmeyi öngördüğü anlaşılıyor.(15)

"Albay Türkeş, Örneğin Türkiye ile ABD arasındaki ikili antlaşmaların özel hükümlerini kabul etmiyor..."

Fransa'nın Ankara Elçisi H.Spitzmuller'den Dışişleri Bakanı Couve de Murville'e
Ankara, 20 Eylül 1960

(Belge no 77; kaynak: Min. Aff. Etr., Archives Diplomatiques, Europe 1944-60, Turquie, vol: 72)

Konu: Türkiye dış politikasının genel yönelişi.

1. En ileri giden unsurlardan biri olan Albay Türkeş, kendi arzusunun ve tüm arkadaşlarının arzusunun, Türkiye'yi, azgelişmişlikten kurtarmak için tek çare olan, tam anlamıyla Batılılaştırmak olduğunu daha dün bana söyledi.

2. Ama, öte yandan, eski yönetimden farklı olarak, MBK, ittifaklarının ötesine geçerek, bir bağımsızlık ve özgürlük siyaseti uygulamayı düşünüyor. Örneğin Türkiye ile ABD arasındaki ikili antlaşmaların özel hükümlerini kabul etmiyor... Egemenlik haklarına sınırlama getirilmesini kabul etmiyor. Türkiye bir yandan Atlantik İttifakı içindeki devletlerle iyi ilişkilerini sürdürürken, öte yandan da özellikle Ortadoğu'da ve öteki azgelişmiş ülkelerde önemli bir rol oynamaya çalışıyor. Buna lider olmaya çalışıyor da diyebiliriz...

3. Öte yandan Ankara'daki yöneticiler, uluslararası koşulların

(15) Cüneyt Akalın, a.g.e., s.354, 398.

Türkiye'nin daha aktif, özerk diplomatik manevralara gücünün yetmesini sağlayacağına inanıyorlar.

MBK'ya hakim olan görüş, ABD'nin tartışma kabul etmez bir biçimde, gerilediğidir. Öte yandan Türkler özellikle askerler ülkede görev yapan Amerikalılara karşı pek sıcak duygular taşımıyorlar... Dahası, 27 Mayıs darbesinin yaratıcıları, ülkeyi yabancı hakimiyete açtığı için Menderes ve arkadaşlarına eleştiri yöneltmekten mutluluk duyuyorlar.

Bunları ifade ettikten sonra, Türkiye'nin, kendisini ABD'ye bağlayan çok sıkı ve karmaşık nitelikteki çok yönlü ilişkileri gerginleştirmeye çalıştığı sonucuna varmak çok aşırı bir yorum olur. Türk askeri yönetimi, ekonomik ve mali konularda, eski rejimin gösterdiği beceriksizlikleri yineledi; fakat giderek kötüleşen ekonomik ve mali durum karşısında hakikat kısa sürede gelip dayatacak. Maliye bakanı Uluslararası Para Fonu'nun toplantısına gidiyor ve dosyaları Amerikalıların önünde açmak zorunda kalacak...

4. ABD ile ilişkilerin yanı sıra, SSCB ile ilişkiler de Türklerin aklını kurcalıyor. Aslında yeni rejim, tıpkı Arap ülkelerine yaptığı gibi, eski rejimin politikalarını sürdürüyor...

Sovyetler, Türkiye'ye karşı iyiniyet girişimlerini ve karşılıksız ekonomik yardım tekliflerini, ustaca ve artırarak sürdürüyorlar. Türkiye'ye, istediği anda %2.5'tan, 15 yıllık vadeli 450 milyon dolar teklif ediyorlar...

5. Milli Birlik Komitesi'nin dikkatini çeken üçüncü alan Ortadoğu'dur. Türkiye burada, Arap ülkeleriyle yakınlaşma temeline oturan, belirleyici bir rol oynamak istiyor. Bir kez daha eski hükümetlerin başarısızlığa uğradığı bir alanda, eski yönelişin canlandırılması söz konusudur.(16)

"Sovyetler Cemal Gürsel'i davet ettiler. Gürsel bu teklifi kabul etmedi."

Suphi Gürsoytrak'la Görüşme
(Belge no 79)

- Sovyet elçisinin sizi sık sık ziyarete geldiği doğru mu?

(16) Cüneyt Akalın, a.g.e., s.403.

- Gürsoytrak: Evet, o dönemdeki Sovyet elçisi (Rijov, y.n.) bizi sık sık ziyarete gelirdi. Çok girişken biriydi. Evlerimize kadar gelirdi. Sovyetler bize 300-350 milyon dolar yardım teklifinde bulundular. Biz, Komite'deki sol eğilimler, bunu ciddiye aldık. Sami Küçük, Suphi Karaman gibi arkadaşlar, bunu olumlu karşıladık. Fakat komite üyelerinin büyük çoğunluğu sağ eğilimliydi. Sovyetler'den çekiniyorlardı. Cemal Gürsel Paşa ile bu konuyu tartıştık. Sovyetler Cemal Gürsel'i davet ettiler. Gürsel bu teklifi kabul etmedi. Bunun üzerine Sami Küçük "bize izin verin, biz gidelim" dedi. Gürsel buna da yanaşmadı. Oysa böyle bir dış yardıma çok ihtiyaç vardı.

- 27 Mayıs Hareketi bir dış politika değişikliğine gitti mi?

- Gürsoytrak: Oldu tabii. Sovyetler Birliği'ne ve mazlum milletlere karşı tavır değişliğine gidildi. Hatta Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi'nden (FLN) Yarbay Ümran Türkiye'yi resmen ziyaret ederek teşekkür etti. Amerika'yla imzalanmış bulunan açık-gizli antlaşmaların dökümünün yapılması çalışmasına başlandı. Bu çalışma 1967 yılına kadar sürdü. İkili Anlaşmalarda Türk yargı erkinin yetkilerine tecavüz eden hükümler değiştirildi.(17)

Madanoğlu'da şöyle diyor:

"CIA, 27 Mayıstan sonra gözlerini açtı. Bize 'sicil verir' hale geldi. Amerikan müşavir heyetleri gelir hakkımızda rapor tutardı. Sonra bu raporlara göre 'geri hizmete' gidersiniz. CIA, 12 Eylüle kadar öyle bir bilinçlendirdi ki, sonra bunlar kim ki zaten? Evren, bir hocazade. Bahsettiği ayetler, hadiseler hep aileden aldığı terbiye. Genel sağa kayma içinde, ordu ve vagon gibi gitti bu sağa kayışın arkasına takılıp."(18)

CIA hep şunları öğrenmek istiyordu: *"Türkeş'in ordudaki gücü nedir, arkasında 'genç subaylardan' ne kadar bir güç vardır?.."*

İhtilâl sonrasında İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Önemli İşler Dairesi Başkanı olan Emniyetçi Ergun Gökdeniz'in

(17) Cüneyt Akalın, a.g.e., s.407.
(18) Cüneyt Arcyürek, a.g.e., s.39.

analizler yaparak ortaya koyduğu görüşü ise şöyleydi:

"CIA + 27 Mayıs işbirliği" olamazdı.

Çünkü, CIA ve Amerikalılar "genç subayların gerçekleştirdiği 27 Mayısa kuşku ile bakıyorlardı." Genç subaylar ile 27 Mayısın "sol bir hareket" olduğundan, olacağından kaygılıydılar ve bu kanıyla 27 Mayıs yöneticilerini her yönden izliyorlardı. 27 Mayısçıların sol değil, en azından "daha radikal devletçi" olduklarına inanıyorlardı.

CIA gibi, KGB ve (Sovyet ordu istihbaratı) GRU da, 27 Mayısçıları inceliyor, izliyordu. CIA ihtilâl gününden sonraki "geleceğin portresini çizmek" peşindeydi. İki gizli örgüt daha çok, radyoda 27 Mayıs sabahı ihtilâl bildirisini okuyan Alparslan Türkeş'in peşindeydi. Bir kudretli albayın ihtilâli Mısır'dakine benzer biçime dönüşüp dönüşmeyeceğini araştırıyordu. Nasır'ın ihtilâl önderi görünen General Necib'i bir süre sonra düşürüp, bütün yetkileri avucuna alması gibi, Türkeş'in General Gürsel'i bertaraf ederek yönetimi tümüyle ele geçirip geçiremeyeceğini saptamaya uğraşıyorlardı. Türkeş'in şöhreti, milliyetçi çevrelerden geliyordu. Yıllar önce bir ara, Turancı olarak hapishanede yatmıştı. CIA hep şunları öğrenmek istiyordu: Türkeş'in ordudaki gücü nedir, arkasında 'genç subaylardan' ne kadar bir güç vardır, hangi kademelere egemendir?

"CIA elemanları bana da soruyordu herkese sordukları gibi."

CIA, bu araştırmalarından nasıl bir sonuç çıkardı?

Gökdeniz, CIA'nın vardığı sonucu açık seçik ortaya koydu: *"Eğer CIA"* dedi, *"Türkeş'i 'kendine, yani Amerika'ya uygun görseydi', destekleyecekti!"*

Tehlikeli bir virajı dönen Türkiye, Türkeş'in Milli Birlik Komitesi'nden tasfiye edilmesinden sonra, geride kalan bir avuç genç subayla "1961'de demokrasiye ulaşmıştı."

Gökdeniz, CIA gerçeğine doğrudan bağlamadan o günlerin ilginç bir olayını anlatıyordu:

"27 Mayıstan sonra Emniyet Genel Müdürlüğüne Hava Albay Fevzi Arsın getirildi. Türkeş'in çok, ama çok yakını Emniyet Genel Müdürlüğü Daire başkanlarından Ali Çankaya, uyuşturucu ile mücadele toplantılarına katılmak üzere ABD'ye gitti ve uzun süre dönmedi. Oradan yazdığı mektuplarda 'ABD'de gazete çıkaracağından ve ABD'de mücadeleye devam edeceğinden' söz ediyordu. Bir süre sonra kesin geri getirildi."

"Ali Çankaya, tabii Türkeş'e de yazıyordu?"

"Tabii, dosttu, niçin yazmasın?"

"Tabii" sözcüğü ile başlayan yeni bir soru yönelterek, yeniden *"tabii"* yanıtı almak istedim Gökdeniz'den.

Tabii, ABD'den postalanan mektuplar, "ilgili yerlerde" sahibinden önce açılıp okunuyordu!(19)

Bir iddia: *"27 Mayıs darbesini, ABD'li petrol kartelleri yaptırdı."*

Athanasios Strigas

Türkiye Cumhuriyeti'nin serbest seçimle iktidar olan ilk başbakanı Adnan Menderes'in iktidardan uzaklaştırılmasına sebep olan 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ABD'li petrol kartelleri tarafından tezgahlandığı ileri sürüldü. Yunanlı yazar Athanasios Strigas'ın yazdığı **'İ Turkla Diallete-Türkiye Yıkılıyor'** isimli kitaba göre; Menderes, Ege'deki petrol sahalarını paylaşmak isteyen uluslararası petrol kartellerinin mücadelesinin kurbanı oldu.

Kitapta yer alan iddialara göre, Kıbrıs sorununun barışçıl yollardan çözümü için 1959 yılında Zürih'te bir araya gelen dönemin Yunanistan Başbakanı Karamanlis ve Türkiye Başbakanı Menderes, Ege'de bulunan zengin petrol sahalarının işletilmesi için ortak hareket etme kararı aldı. Anlaşmayla Ege Denizi'ndeki petrol sahalarının işletilmesi **Royal Dutch/Shell**, **BP** ve Rus petrol şirketlerinin ortaklığına bırakılması öngörülüyordu. İki liderin bu tutumu ABD'li petrol kartellerini endişeye sevk etti. Yunanlı yazar, şirketlerin iki liderin ipinin çekilmesine karar verdiğini ileri sürüyor. ABD'li petrol şirketlerinden **Texaco** ve **Aramco** Petrol şirketlerinin ABD yönetimini, Menderes yönetimine karşı kışkırttığı bilgisi verilen kitapta, aynı tarihlerde ekonomik kriz yaşayan Türkiye'nin kredi bulmak için Sovyetler Birliği'ne yanaşma politikası izlemesinin de Washington yönetimini rahatsız ettiği ifade ediliyor.

Uluslararası ilişkiler uzmanı **Danlel Durand** tarafından hazırlanan 'Milletlerarası Petrol Politikası' isimli eserde de *"Demokratik yönetimler ve etkin dış politika izleyen iktidarlar, uluslararası petrol kartellerinin hiçbir şekilde işine gelmez."* görüşüne yer verili-

(19) C.Arcayürek, a.g.e., s.42, 43.

yor. Emekli Tümamiral **Gökmen Keçeci**, 25 sene önce Ege Denizi'nde petrol olduğuna dair bazı bilgilere ulaşıp bir rapor halinde dönemin Genelkurmay başkanı ve Dışişleri bakanlarına sunduğunu ifade ediyor. İTÜ Petrol ve Doğalgaz Mühendisliği Bölüm Başkanı Prof. Dr. Abdurrahman Satman, Ege Denizi'nde petrol konusunda Yunan tarafının ciddi çalışmalar yürüttüğünü açıkladı. Satman, Yunan milli petrol şirketinin 1990'ların başından bu yana Ege'de ABD'li petrol şirketleriyle petrol çıkardığını hatırlattı.

1953'te İran'da petrol şirketlerini millileştiren dönemin Başbakanı Musaddık'ın İngiliz petrol şirketleri tarafından iktidardan uzaklaştırıldığı, CIA tarafından açıklanan belgelerde ortaya çıkmıştı. İngiliz Sundan Times gazetesi de Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) tarafından hazırlanan gizli bir raporu yayınlayarak, 1995'te Ebulfez Elçibey'i iktidardan uzaklaştıran darbenin İngiliz BP şirketi tarafından gerçekleştirildiğini yazmıştı. İngiliz şirketinin yöneticileri iddiaları yalanlamamıştı.(20)

ABD, Aydemir'e Destek Vermemişti

Ankara. Polis caddesi 72 numaralı binanın bir dairesinde, kırlaşmaya yüz tutmuş saçlarını ortadan ayıran, açık renk gözlü, tıknaz adam, onu büyük dikkatle dinleyenlere konuşmaların bir özetini yaptı:

"Darbeyi başaracağız", dedi.

Görüşme, ABD Büyükelçiliği Müsteşarı Barneds'in evinde geçiyordu.

Yıl 1962, aylardan şubattı.

Darbe yapacağını söyleyip "Amerika'nın desteğini" arayan insan, o tarihte Harp Okulu Komutanlığı yapan, 1960 ihtilâlini yöneten Milli Birlik Komitesi'ne üye seçilmemiş, ancak "gücünü dışardan göstermiş" Albay Talat Aydemir'di.

T.Aydemir'in ihtilâlin sürekliliğine inandığı biliniyordu. 27 Mayıs döneminin "kısa sürede" kapanmasından yana olmadığı, yönetimin seçimle sivillere devredilmesini onaylamadığı -o tarihte- hemen her yerde konuşuluyordu. MBK'nın Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın asılması kararlarının onaylanmasında "silah gücünü duyurduğu" gözlenmişti. "Bir şeyler" yapacaktı, ama nasıl ve ne zaman?

(20) Zaman gazetesi, 27 Mayıs 2003, s.3.

Aydemir'in konuk bulunduğu evde, bir başka konuk daha vardı. ABD'den gelmişti, ABD'nin askeri beyni Pentagon'dan bir general Dışişleri Bakan Yardımcısı Talbott.

Ne var ki, Pentagon ile CIA arasındaki sağlam işbirliği yadsınamazdı. Talbott, Türkiye'de "nabız" tutuyordu. 1962'de kurulan İnönü başkanlığındaki CHP-AP karma hükümetine karşı, yeni bir "darbe" olasılığı günceldi. Talbott, sivil hükümetin "darbe" ile düşüp düşmeyeceğini araştırıyordu.

Kuşkusuz Talbott'un asıl derdi, "darbe" değildi.

Darbeden sonra gelecek yeni askeri rejimin ABD ile ilişkilerinin nasıl olacağını araştırıyordu. Yeni askeri yönetim, ABD'ye ne ölçüde sıcak bakabilirdi. Darbeden sonra Türkiye, ABD çizgisinden kayar mıydı, solcu bir içerik kazanır, *"kuzeye açılır mıydı?"*

Şubat 1962'nin bir başka akşamıydı. Günlerden belki 19, belki 20 Şubat. Ev aynı evdi. Talbott dahil, Amerikalılar aynı kadro, Türk konuklarıyla söyleşiyorlardı. Bu kez, belirli sayıda sivil Türk vardı. Örneğin Kasım Gülek, DP oylarının bir bölümünü kaparak Meclis'e gelen Yeni Türkiye Partisi'nden Hikmet Belbez ve ünlü yazarlığının yanı sıra İsmet Paşanın damadı olduğu için "çekici konuk" Metin Toker.

Talbott ve Amerikalılar yine darbenin olabilirliği ve olursa Türkiye'nin ana siyasetinde nelerin olabileceğini araştırıyorlardı. Türk siyaset adamları, darbe olasılığını yadsımıyorlardı. *"Yarın akşam mı?"* diye soruyordu Talbott.

Bir ara Metin Toker, Talbott'a, *"Neden geldiğinizi biliyorum?"* dedi. *"Belki yarın akşam yaparlar ama ertesi gün asılırlar."*

Talbott'un gözleri açıldı hemen:

"Yarın akşam mı?" diye tekrar sordu. Belki darbenin tarihini öğrenmenin heyecanı ile soruyordu, belki doğrulatmak istiyordu. Metin Toker, generalin heyecanı karşısında, güldü ve yine: *"Yarın akşam diyorsam, sözün gelişi. Yaparlar ve ertesi günü asılırlar."*

ABD, Aydemir'e destek vermemişti. Yoksa?.. CIA parmağı Aydemir'in başarısında rol oynayabilirdi.

CIA, direnişi sezmese Aydemir'i destekler, Türkiye'de demokratik düzenin sürmesiymiş gibi ABD'nin titizlendiğini öne sürdüğü ilkeleri bir yana atardı.(21)

(21) C.Arcayürek, a.g.e., s.74, 75.

Daha 1964'te ABD Başkanı Johnson, *"Şu anda 49 ülkede iç savaşın en gelişmiş tekniklerini öğreten 344 ekibimiz çalışıyor,"* diyordu. ABD'nin bu yaklaşımını Pentagon sözcüleri şöyle formüle ediyor: *"Askeri yardımların asıl amacı, azgelişmiş ülke askerlerini, ABD ideolojisine göre yetiştirmek ve onlardan gelecekte, gerektiğinde o ülke yönetiminde yararlanmaktır. Daha kesin olarak belirtmek gerekirse... yaptığımız yardımlarda güttüğümüz temel amaç, gerekli olduğu yerlerde, polis ve diğer güvenlik kuvvetleriyle birlikte gereksinilen iç güvenliği sağlayacak yetenekte askeri ve paramiliter güçlerine yetiştirilmesine yardımcı olmaktır."*

Bu bağlamda CIA'nın Kamu Güvenliği Bölümü, üçüncü dünya ülkelerinde, "polis gücünün artırılmasını, istihbarat ve iletişim faaliyetlerinin yenileştirilmesini, kitle eylemlerini bastırma ve denetlemede modern yöntemlerin öğretilmesini ve merkezi komuta-kontrol sistemlerinin kurulmasını sağlayan programlar yürütmektedir." ABD'de 1962 Ağustosunda **US Overseas Internal Defence Policy** (OIDP-ABD Denizaşırı İç Güvenlik Politikası) oluşturulmuştur. ABD'nin "enternasyonal" adına ayaklanmaları bastırma harekâtlarını bir "iç güvenlik" sorunu olarak ele alan Başkan Kennedy'nin gizli emriyle, Ulusal Güvenlik Konseyi'nin eylem notası yazıldı. **NSAM 182** adıyla **OIDP**'nin resmi devlet politikası haline getirildi. Dünyanın heryerinde, devrimci hareketler, ABD'nin iç güvenlik sorunu haline gelince, "yerli" polis, asker, istihbarat kuruluşlarının hızla "enternasyonal" ile uyumlu hale getirilmesi "operasyonları" başlatıldı.

CIA'nın "halk güvenlik ekipleri" ABD yardım misyonları örtüsü altında gerçekleştirdikleri faaliyetlerle; İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve jandarmaya yönelik "operasyon" yürütmektedirler. ABD'nin verdiği teknolojik donanımı öğretmek üzere gelen "personel", anılan teşkilatlarda "devşirme" çalışmaları yapmaktadırlar. Emniyet örgütünün içine nüfuz etme yöntemlerinden biri de uyuşturucu kaçakçılığını "önlemek" için Amerikalılarla birlikte yapılan operasyonlardır. Özellikle Ortadoğu'da görevli ABD yetkililerin emrinde oldukça yüklü fonlar bulunmaktadır. Bu fonlar narkotik operasyonlarında ikramiye(!) olarak da kullanmaktadır.

C.Gürsel 30.000 Feette 15 Saat Neden Uçuruldu?

ABD'nin Türkiye'de "iç güvenlik" harekâtına bakış açısı, tabii Senatör Haydar Tunçkanat'ın Senatoda açıkladığı bir CIA görevlisinin raporuyla ilk kez kamuoyunun bilgisine sunulmuştur. 7 Temmuz 1966 günü Senatoda açıklanan belgelerin tarihi 28 Ocak 1965. Raporda önemli tespitler bulunuyor. Örneğin, "Tartışılmaz bir gerçektir ki, ülkenin politik hayatında ordu her zaman rejimin istikrarını tayin eden birinci derecede önemli bir faktör olmuştur." deniliyor. "Mevcut subayların reform psikozu"ndan sözeden belgede, 27 Mayıs sonrası yaşanan ordu içi tasfiyelerden dolayı "etkinliğimiz ciddi surette" azalmıştır deniyor. Bu iki değerlendirme 9 Mart ve 12 Marta açılan süreçleri haber veriyor gibidir. Bu arada "sol ve solcu eğilimlerin birlik yaratmalarının" arzu edilmeyen sonuçlarından" sözediliyor. ABD, "iç güvenlik harekâtı"nın köşe taşlarını koyan bu belgeye yansıdığı kadarıyla, "çok etkili" bir "tarafsızlaştırma" kampanyasının zorunluluğunu belirliyor. "Devlet cihazı"nda "muhalefete bağlı kimselerin varlığı" bir tehlike olarak vurgulanıyor ve tasfiye işaretleri beliriyor. Türkiye'de 12 Martla başlayıp, 12 Eylülle tamamlanan "iç güvenlik" harekatının programatik ilkeleri ise şu satırlarda iyice netleşiyor: *"Bu durumdan kurtulmak için izlenecek politikanın, emir ve kumandanı tekrar kurulması, devlet mekanizmasının muhalefet taraftarı elemanlardan temizlenmesi ve bazı hasım kuruluşların zararsız hale getirilmesi."* 12 Mart tasfiyeleri önceden haber veriliyor: *"Bazı hükümet tedbirlerinin hazırlanmasına ve uygulanmasına paralel olarak, rejime sadık olmayan devlet memurları ve subaylardan en tehlikelileri, bir program dahilinde tasfiye edilmek üzere saptanmaktadır."* deniliyor. (12 Mart, orduda büyük bir tasfiye gerçekleştiriyor. 12 Eylülde yüzlerce subay ve askeri öğrencinin orduyla ilişkisi kesiliyor. 12 Mart neredeyse temel program ilkelerini formüle eden bu CIA belgesi MİT'in "anayasa" değişiklik tasarılarındaki kapsamlı çalışma ve hızının kaynaklarına da işaret ediyor.) Rapora göre; *"27 Mayısın getirdiği Anayasa'nın bazı maddeleri, tabii senatörlük müessesesi ve benzeri diğer sorunlar gibi, yasal sistemin bazı hukuki aykırılıklarının düzeltilmesi, usul ve imkanları da, rejimin gelecekteki güvenliğini garanti edecek bir tedbir olarak düşünülmektedir."* Silahlı Kuvvetlerde tasfiye, muhalif devlet memurlarının tasfiyesi,

Anayasa'nın "enternasyonal" açısından "hukuki aykırılıklarının düzeltilmesi", "iç güvenlik" harekâtının 12 Mart ve 12 Eylülde açığa çıkan program ilkelerini netleştiriyor. Devrimci subaylar, 27 Mayısçı tabii senatörler, **TÖB-DER**'li öğretmenler, **Pol-Der**'li polisler, memur örgütleri muazzam bir tasfiye operasyonunun konusu oluyorlar. Bu arada belirtilen belgenin satır araları bir gerçeği daha açığa çıkarıyor. Haydar Tunçkanat'ın Senato'ya sunduğu raporda Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'i kastederek *"bozulan sağlığın yeni problemlere neden olacağı açıktır. Tedavi fikri hâlâ tartışılmaktadır,"* diyor ve "durum"un *"yeni bir Cumhurbaşkanı seçilmesini zorunlu"* kılabileceğinden sözediyor. Bu amaçla ABD'ye gidecek olan Gürsel'i ziyaret etmek isteyen 27 Mayıscı tabii senatörlere randevu verilmiyor. 27 Mayıscılar görüşmede ısrar ediyor ve randevusuz olarak Çankaya Köşkü'ne gidiyorlar. Amaçları, Gürsel'le görüşerek ABD'ye gitmekten vazgeçirmekti. Bir "tertip" hazırlandığını sezmişlerdir, bu tertibi bozmaya çalışmaktadırlar. ABD'ye yapılacak yolculuk 30.000 feet yükseklikte yapılacak ve 15 saat sürecektir. Gürsel'in bu yolculuğa dayanması zordur. Ancak Gürsel'in özel doktorluğunu yapan Tuğgeneral Lütfü Vural da yolculuğu onaylamaktadır. Sonuçta yolculuk gerçekleşir ve Gürsel ABD'de "koma"ya girer. Gürsel'in cenazesi Gülhane'ye getirildiğinde de 27 Mayıscı senatörler oradadır, oldukça kuşkuludurlar, "bazı sivil doktorlar"ın da katılımıyla bir rapor düzenlenir ve ilan edilir. Daha sonra kontenjan senatörü Prof.Dr. Ragıp Üner istifa ettirilerek Genelkurmay Başkanlığı'ndan "istifa" ettirilen ılımlı Orgeneral Cevdet Sunay kontenjan senatörü olur ve birkaç gün sonra Cumhurbaşkanı ilan edilir. Operasyon tamamlanmış, ABD ve Demirel seçimin koşullarını ve seçilmesi muhakkak adayı belirlemiştir. Ancak 27 Mayısın öncü kadrolarıyla ABD'nin güven problemi olduğu kuşkuludur!

"MBK üyelerinin çoğunluğu Amerikan yanlısı..."

TSK'daki tasfiyenin koordinatörlüğünü General Nordstad yaptı.

"1947 Askeri Yardım Anlaşması uygulamaları kapsamında, her yıl belli sayıda subay ABD'ye eğitim için götürülmekte ve orada ABD yanlısı bir eğitimden geçirilip, indoktrine edilmekteydi. Kuşkusuz subayların tümünün beyninin yıkandığı düşünülemez.

Ama ABD'nin 27 Mayıs harekâtı, kadrosuna güven duymadığı söylenemez."(22) ABD nasıl güven duymasın ki! "ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 27 Mayıs ihtilâlinden bir yıl sonra hazırladığı rapor, darbecilerin karakterine varıncaya kadar açıklıyor. Gizliliği sona erdiği için açıklanan raporda, başta Orgeneral Cemal Gürsel olmak üzere MBK üyelerinin çoğunluğu Amerikan yanlısı olarak nitelendirilmiş.

Fahri **Özdilek**: ABD yanlısı ve batıcı.

Cemal **Madanoğlu**: Sağlam ABD yanlısı.

Mucip **Ataklı**: NATO karargahında isim yaptı.

Osman **Köksal**: ABD'nin üstün hizmet madalyası ödüllü.

Sami **Küçük**: Amerikan yanlısı olduğunu saklamaz.

Suphi **Karaman**: ABD'nin yürüttüğü atom silahları kursunu bitirdi.

Ahmet **Yıldız**: ABD'de Fort Still'deki topçu okulunu bitirdi. Fort Braga'daki psikolojik savaş merkezinde eğitildi.

Suphi **Gürsoytrak**: ABD kurmay kolejinden mezun. Bu isimler "kemalist" ve "ulusalcı" ancak "enternasyonal" çağında belirtilen nitelikler yeterli olmuyor. 27 Mayıs kadroları ABD'ye güven vermekle birlikte "enternasyonal"in Türkiye'ye yerleşme hızına ayak uyduramıyorlar. ABD güvendiği "ihtilâl"cilerden bile ürküyor. "İhtilâl"den deneyiminin kazandırdığı siyasi prestij, enerji ve güvenin toplumsal muhalefetle bazı noktalarda kesişebileceğini öngörüyor. Klasik burjuva "cumhuriyet"in, "ulusal" kurumlarını abartmaya eğilimli kadroların fazla sorun çıkarmamakla birlikte belirsiz bir dinamik oluşturacaklarını ve ordunun alt kadro subayları açısından bir çekim merkezi olacaklarını biliyor. 60'lı yıllarla birlikte gelişen sol dalganın, Ortadoğu ulusal kurtuluş hareketleriyle bağlantılı olarak ve sosyalist sistemin güvenini içererek gelişme ihtimalinin, "ihtilâl" deneyimi olan bir askeri kadroya yansıma biçimleri ABD'yi kaygılandırıyor. Kaygıları, 27 Mayısçıların kişilik özellikleri değil, ABD'nin sınıf mücadelesine bakışı belirliyor. Yoksa 27 Mayıscıların NATO veya ABD ekseni dışında bir çıkışları yok. Örneğin, 27 Mayısın ordu tasfiyelerinde NATO Başkomutanı Nardstad Ankara'ya çağrılmıştır. TSK'nın "dinamik" bir yapıya kavuşturulması için kendisinden yardım istenmiştir. Nordstad'ın tavsiyesi ile ABD bu iş için 12 milyon dolarlık bir yardımda bulunmuştur. Silahlı Kuvvetler-

(22) Ernin Değer, Uğur Mumcu ve 12 Mart, s.157.

deki tasfiyede görev almak üzere ve "ön çalışmalar için o tarihte Washington'da ataşe olan Albay Dündar Seyhan çağrılır ve tasfiye komitesinde çalışır."(23)

Ordu tasfiyelerinde ABD doğrudan devreye girmiştir. Tasfiye, "Komünizmle Mücadele Dernekleri"nin "Manevi Başkanı" Cumhurbaşkanı C.Gürsel'i bile kapsamına almıştır.

Kurulduğu günden beri "sivil yönetim" şampiyonluğunu yapan AP, 1961'de Orgeneral Gürsel'in Cumhurbaşkanlığı'na dirençsiz boyun eğdiği gibi, 1966'da da onun yerine bir sivili değil de bir başka orgenerali Cevdet Sunay'ı seçtirerek çok partili düzende "asker cumhurbaşkanı" geleneğini kendisi başlatmış oldu. Sunay'dan boşalan Genelkurmay Başkanlığı'na ise, orduda sert eğilimleriyle tanınan Orgeneral Cemal Tural getirildi.(24)

ABD'nin Türkiye'nin iç işlerine yönelik müdahalesinin en tipik örneklerinden birisi Albay "Dickson Raporu"dur. H.Tunçkanat'ın "Amerika, Emperyalizm ve CIA" adlı kitabında açıklık getirdiği "Dickson Raporu" olarak bilinen belgelerde bir başka açıklık daha var, buna göre: "Ordu komutanlığı bizim ülkedeki gerçek etkimizi kabule başlamıştır ama askerler adına bazı müdahalelerde bulunulması gözden uzak tutulmamalıdır," deniliyor. 9 Martta tasfiye edilen milliyetçi-devrimci, alt kadro subay hareketinin ABD tarafından oldukça erken tespit edildiği ve tedbirlerin 1965 yılının Dev-Kurt planının kaynakları ve o yılla birlikte açılan iç savaşın çizgileri daha da netleşiyor.(25)

Dickson Belgeleri bu bölümün sonunda görülebilir.

Dickson raporunun kaynağı, düzenlenişi ve sonuçları ile ilgili tartışmalarıyla ilgili farklı iddialar ortaya atılmıştır. Önce ortalık ciddi bir şekilde karıştıysa da her önemli konuda olduğu gibi başta siyasiler Susurluk olayındaki gibi bu raporu da sulandırıp, bulandırıp hasır altı ettiler. Ancak AP iktidarı ve ABD'li ve içeriden yandaşları bu raporun içeriği ve doğrultusunda icraat sergileyerek, rapor istihbaratını adeta doğruladılar. Bunların en doruktaki örneği Cumhurbaşkanı seçimiydi. Muammer Aksoy'un öldürülmesi, Ecevit'in ekarte edilmesi...

(23) Çetin Yetkin, Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika s.33-34.
(24) Sosyalizm ve Toplumsal Mücadele Ansiklopedisi, İletişim, c.6, s. 2027, 2028.
(25) Suat Parlar, a.g.e., s.271.

"Haşhaş ekerseniz, bundan çok fena neticeler doğacaktır."

ABD'nin Türkiye Büyükelçisi

12 Mart 1971 darbesinin içeriğinde kimi bulgularla kuşkular edinen Süleyman Demirel:

"O dönemlerde hemen her devlet Sovyetler Birliğiyle iyi ilişkiler kurarken..." diye başlayacak ve *"... Fakat biz, 1964'te Sovyetler'le iyi ilişkilere girişince müttefiklerimiz, başta ABD olmak üzere hepsi, bu ilişkiyi 'yadırgamışlardı'..."* diyecekti ve *"ABD'de ve Batı'daki yadırgamadan"* sonra, müttefiklerinden gelen karşı davranışları özetleyecekti. Türkiye kalkınma planı yapıyor, kimi tesisler için "kredi arıyordu."

"Bu tesislerin yapımı için ABD'den ve Batı'dan finansman aradık," diyor ve hemen ekliyordu:

"Batılı kaynaklar, Türkiye'nin bu projeleriyle ilgilenmediklerini bildirdiler. Bu tesisler için bir milyar dolar gerekliydi. ABD ve Batı, vermedi. Sovyetler, bu projelere ilgisini bildirdi."

Demirel'in sözünü ettiği dönem, 1966-70 arası.

1971'de "darbe" geldi. Elbet ABD ile başka sorunlar, darbeye neden olacak iç olaylar vardı.

Batılı yayınların CIA darbeleri listesine aldığı 12 Mart müdahalesinden önce "CIA reçetelerine uygun" bir ortamdan geçiyorduk.(26)

Çağlayangil: *"Adamlar saklamıyorlar ki! Türkiye'de iki darbe hareketi olmuştur; ikisini de CIA'nin yaptığını Ekonomist dergisi açıklamıştır."*

Çağlayangil, *"CIA'nin adamı olursunuz. Onun adına çalışırsınız da bundan sizin haberiniz olmaz,"* der.

Örgütleri hükümetlerin kurduklarını, ama bu örgütlerin onları aşarak bağımsızlık kazandığını savunur. Ben dışişleri bakanıydım. Amerikan Büyükelçisi bana geldi: *"Sayın Demirel'e lütfen söyleyiniz. Sizde nerede, ne kadar haşhaş ekiliyorsa, biz onun parasını peşin verelim, ekimi durdursunlar."* dedi. *"Peki söylerim."* dedim. Sayın Demirel'e söyledim. Aldığım cevap şöyleydi:

(26) C.Arcayürek, a.g.e., s.78.

"Bizim 27 ilimiz ve çevresinde haşhaş ekiliyor. Bizde ismini afyondan alan iller var. Bunu yapamayız. Ama ekim alanlarını giderek daraltabiliriz."

Gittim, Amerikan elçisine söyledim. Bana *"Beni bir kere de bu konuda başbakanınızla görüştürebilir misiniz?"* dedi. *"Peki, söylerim,"* dedim. Gittim, Sayın Demirel'e yine söyledim. Demirel kabul etti. Görüşüldü. Aynı cevabı verdi Sayın Demirel. Bu görüşmeden sonra Amerikan Büyükelçisi, *"Çok yazık. Bundan çok fena neticeler doğacak."* dedi. Çok fena neticeler belli oldu. Üç ay sonra bizim Hükümetimiz düşürüldü.(27)

"CIA benim altımı oyar."

12 Mart Öncesinin Dışişleri Bakanı İ.S.Çağlayangil

Başbakan Demirel ve Çağlayangil, 12 Mart olayını CIA'dan soyutlamıyorlar. Özellikle Çağlayangil'in sözleri, oldukça ilginç bir yorum getiriyor politika gündemine... Dışişleri Bakanı Çağlayangil, Politika gazetesi sahibi İsmail Cem'in ses kayıt aygıtına şöyle diyor: *"12 Martta CIA vardır. Büyük ölçüde vardır. 12 Martta haşhaş vardır. Papadhopulos da vardır. CIA'nın nasıl hareket edeceği tahmin edilemez. Siz bir yazar olarak en az benim kadar bilirsiniz. Türkiye kendi istihbarat gücünü kuvvetlendirmek için İsrail istihbaratıyla, Amerikan istihbaratıyla, İran istihbaratıyla daima ve organik münasebetler içindedir.*

Bunlar gizli gizli her sene kendi şefleriyle toplanırlar. Washington'da, Tahran'da, Tel-Aviv'de 'istihbarat' mübadelesi yaparlar. Organik bağları bulunmayan, fakat inandıkları başka istihbarat örgütlerinden de istişari mütalaa alırlar.

Şimdi istihbaratçılar Amerikalılarla organik münasebetler içinde olduğuna göre, Amerikalı 'Şu adam benim adamım, şunu yerleştirelim solcuların arasına' diye rahatça işbirliği yapabilir. İstihbarat alanında bu iş rahat yapılabilir.

Yabancı istihbarat örgütünden esinlenen istihbarat başkanı da gelir kendi hükümet başkanına 'Bizim Tel-Aviv'deki toplantımıza ilişkin konuları konuşacağız,' der. Haber de gelir, şöyle dendi, böyle dendi diye. Sonra hiçbir istihbaratçı herhangi bir haberi her

(27) Tanju Cılızoğlu, "Çağlayangil, Kader Bizi Una Değil Üne İtti", Büke Yayınları, 2000, s.86.

yere aynı götürmez. Dışişleri Bakanına başka söyler, devlet reisine başka söyler, Genelkurmay başkanına başka aktarır. İstihbarat bünyesindeki profesyonel dejenerans her hareketin tesiri altındadır. İstihbaratçı kendi gözünde çok önemli adamdır. Herkesten çok önemlidir. Her şeye de kadirdir. Hepsinde, en başından kahvecisine kadar aynıdır. Onun için ben de dışişleri bakanıyken istihbaratçıların bakan ve genel sekreter dışındaki memurlarla temas etmesini men etmiştim. Benim istihbarat şefim kendisi farkında bile olmadan CIA benim altımı oyar. Elinde imkân var. Onun için hiç şaşmam, aramam da, bulmam ki, nasıl yaptı bulamam."

Çağlayangil, açıklamalarında 12 Martı ABD büyükelçisiyle İran Şahı Pehlevi'nin önceden Çağlayangil'e ihsas ettiklerini de ifade ediyor. Demirel, Çağlayangil gibi Devlet Bakanı Turhan Bilgin de 12 Mart Muhtırası'nın CIA-MİT ilişkisinden kaynaklandığı yolundaki görüşü de, dönemin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil de katılıyor. Yani 12 Mart öncesinin başbakanı, dışişleri bakanı ve devlet bakanı, her üçü de şu görüşü savunuyorlar:

1. 12 Martta CIA vardır. 2. MİT'in içinde CIA vardır.

O halde 12 Martta MİT de vardır.(28)

12 Mart Muhtırasının baş aktörlerinden Hv.K.K. M.Batur ise CIA etkisi için *"olabilir..."* şeklinde ihtiyatlı konuşuyor:

"12 Mart olayından sonra bazı siyasilerimiz ve düşünürlerimiz, olayın oluşumunda dış etkenlerin ve hatta CIA gibi dış örgütlerin, haşhaş gibi konuların rolünün olduğundan bahsettiler. Elbette yaşanan ortam çok önemlidir ve bu ortam çeşitli yöntemlerle değişik yönlere çevrilebilir. Bu yönlendirmede, ajanlar, ajanprovakatörler ve hepsinden önemlisi basın-yayın yolu ile propaganda ve istenilen ortamın oluşması sağlanabilir. Bu elemanlar, 12 Mart ortamının yaratılmasında kullanılmış mıdır? Olabilir, fakat benim bu konuda bir bilgi veya yargım yok.(29)

Elçi R.Kommer'den İtiraf

12 Mart olaylarının birinci el tanığı, otomobili ODTÜ'de yakılan CIA kökenli ABD Büyükelçisi Robert Kommer şöyle diyor:

"Biz, o yıllarda müfredatını teknik alanlara oturtmak surtiyle

(28) Orhan Tokatlı, "Kaybolan Yıllar, 1961-1973", Doğan Kitap, 2000, s.449, 460.
(29) Muhsin Batur, a.g.e., s.456.

ODTÜ öğrencilerini 'politika dışı' tutabileceğimizi sanmıştık. Halbuki, giderek politize olan üniversiteyi Türkiye'nin dışında tutma olanağı yoktu."(30)

CIA, açıkca üniversitelerin eğitim müfredatlarına kadar müdahale ettiklerini açıkça söylüyor. Ancak aşağıda görüleceği gibi, CIA'nın yıllar öncesinden Türkiye'de her alana burnunu sokmuş olduğunun örnekleri ve general tanıkları var.

"Bu albay bir CIA görevlisiydi... İstihbarat elemanına binbaşı, yarbay, albay elbisesi giydirip, yardım kurulunda görevlendirmişlerdi."

General Sabri Yirmibeşoğlu

General Sabri Yirmibeşoğlu, 1964 Kıbrıs olaylarından sonra İzmir NATO karargahına atanmıştı. Burada tanık olduğu olaylar anlatılıyor:

Amerikalıların da fırsat buldukları yerde iyi istihbarat yaptıklarını yine bu görevi sırasında görmüştü. İzmir'deki Amerikan başkonsolosu, karargahın altındaki bir odaya giriyor. Buradan görüşmeler yapıyor ve telsizle Amerika'ya bildiriyordu. Konsolosun bu faaliyeti konsolosluk binasında yapmak yerine karargah binasında yapması, burayı daha güvenlikli görmesinden kaynaklanmaktaydı. Hemen durumu karargahtaki Türk komutan yardımcısı General Hamza Gürgüç'e bildirmiş ve konsolosun bir daha bu görüşmeleri yapması engellenmişti. Öte yandan görev yapmakta olduğu Nükleer Şube, kozmik ve çok gizli nükleer bilgilerin bulunduğu bir şubeydi. Şubede bir de şifreli kasa vardı ve bir Amerikalı tarafından açılıp kapatılmaktaydı. Üstelik bu işlem Türk subayından gizli yapılmaktaydı. Kasanın ne olduğunu sorduğunda, içinde ancak Amerikalıların görmesine izin verilen bilgilerin bulunduğu cevabını aldı. Bunun üzerine: *"Bizden gizlenen bilgiler içeriyorsa burada yeri yok"* demiş ve kasayı kaldırtmıştı. Bu kasada Türkiye'den gizli tutulan nükleer harp başlıkları sayısı da vardı. Kasa henüz kaldırılmamışken bir gün Amerikalılar tarafından açık unutulunca, kısa bir süre bazı bilgileri almış, bunu General Hamza Gürgüç'e aktarmıştı... 1976 yılında Ankara'da Amerikan Yardım Kurulu'nda

(30) C.Arcayürek, a.g.e., s.194.

(JUSTMAT) görevli bir albayın evine kokteyle gittiği günü hatırladı. Bu albay bir CIA görevlisiydi. Amerikalılar bunu zaten hep yapmaktaydı. İstihbarat elemanına binbaşı, yarbay, albay elbisesi giydirip, yardım kurulunda görevlendirmişlerdi. Çünkü Amerika'nın askeri yardım ve eğitim desteğinin bir amacı da, yardım yapılan ülkeyi silah sistemi, eğitim ve öğretim bakımından bağımlı kılmak ve istihbarat yapmaktı. Nitekim bir Amerikan yardım kurulu başkanı Ankara'dan ayrılışında yazdığı raporunda, *"Esas görevimiz olan istihbarat alanında başarılı olduk."* diyecekti.(31)

1982 yazının sonunda bir gün Amerikalı bir diplomat randevu alarak Sunalp Paşanın evine geldi. Konu Türkiye'nin siyasetiyle ilgiliydi. Amerikalı diplomat paşaya parti kurup iktidara geldiği takdirde ABD ile ilişkilerinin nasıl olacağını sordu. Hükümet ABD'nin politikalarını destekleyecek miydi?

Turgut Sunalp soruyu genel çerçeve içinde cevaplandırdı. Söylediği sözler diplomatı memnun etmedi. Amerikalı, *"Partiniz muhalefette kalırsa tutumunuz ne olur?"* diye sordu. Sunalp, *"Henüz parti kurma kararında değiliz, ancak yapıcı bir muhalefet anlayışının benimsenmesi gerekir."* dedi.

Amerikalı diplomat bir kez daha Sunalp Paşanın İstanbul'da Moda'daki evini ziyaret etti. Sonradan Sunalp, asker destekli MDP partisinin genel başkanı yapıldı. Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Sunalp bu diplomatın Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı'nın (CIA) adamı olduğunu öğrendi.

MDP kurucusu emekli Orgeneral Turgut Sunalp: *"Bizi ilgilendirmeyen işlere biz karışmayız. Bana partiyi kur dediler, ben de kurdum. Teşkilat için memleketin dört bir yanından talep var. Çabuk kurulur. Seçimlere gelince; o benim meselem değil. Onu beni buraya getirenler düşünsün."*(32)

1979 Darbe Girişiminde CIA

Temmuz 1979... 12 Eylül darbesinden önce Genelkurmay Başkanı Evren'in "yakın arkadaşı" sonradan ordu komutanı ve Cumhurbaşkanlığı danışmanı emekli Orgeneral Bedrettin Demirel, ölmeden önce yaptığı açıklamalarda 1979'da Evren'i 'müdahale-

(31) Faruk Mercan, "Apolet, Kılıç ve İktidar", Doğan Kitap, 2004, s.92.
(32) C.Arcayürek, a.g.e., s:277.

ye zorladığını', ancak 'daha henüz pişmedi' benzeri bir yanıtla karşılaştığını söylüyor. "Müdahaleyi hem meşru kılacak, hem de kamuoyundan tam destek alacak bir zamanın beklendiğini, ama hata edildiğini" söyleyen Bedrettin Demirel'le ABD Elçisi Robert Spiers'ın "Türkiye raporu" aynı doğrultuda.(33) Askerlerin "ekonomik sorunların üstesinden gelmesi" konusunda Spiers'ın kuşkuları var. Darbe süreci 24 Ocak kararlarından sonra hızlanıyor ve... Ekonomide düzlüğe çıkıldığı ya da çıkılacağı inancı pekişince *"... bir darbeyle siyasal sorunların üstesinden gelmeyi..."* kararlaştırmak kolaylaşıyor.

Türk kamuoyunun, olayları izleyen ve irdeleyen gazetelerle gazeticilerin 1979'da varamadıkları bu yargıları, Ronald Spiers herhalde geceleri düşlerinde görerek raporlaştırmıyordu!

Tahran'da ele geçen ABD resmi belgelerinde "demiryolu hatlarından buğday stokuna kadar" Türkiye'deki her olgunun nasıl izlenip gözlendiği açık seçik görülüyor. Örneğin bu raporlardaki bu bilgiler, stratejik alanda demiryolunu ele alıyorsa, buğday ve benzerleriyle, "kuyrukların oluşması" istenildiği zaman sağlanabilir.(34)

1979'daki İran İslâm Devrimi ardından, Tahran'daki ABD Büyükelçiliği Humeyni yanlıları tarafından basıldı ve bölge ile ilgili birçok gizli belge toplandı. Bunlardan Türkiye ile ABD ve çevre ülkelerle ilgili gizli diplomatik bazı belgeler elimize ulaşmış bulunuyor. Bunlarda yer alan bilgilere göre Ecevit batıya karşıdır. üç yıldır askeri bir müdahalenin varlığı söz konusudur. Aşağıda bu belgelerden seçilmiş paragraflar:

(33) Londra'da ABD'nin ikinci adamıyken, 1977'de Ankara'ya büyükelçi olarak geldi. Türkiye'nin çok duyarlı bir döneminde Ankara'da büyükelçilik yaptı. Spiers'ın Türkiye'deki üç yılı, Amerika'nın gözünü "12 Eylüle" çevirmesine neden oldu. Spiers gibi "istihbarat yeteneği güçlü" bir büyükelçinin, CIA ile çok yakın çalışma düzeninde olması yadırganabilir miydi? Ocak 1980'de Amerika'ya döndü. Gidişinden yedi ay sonra, 12 Eylül darbesi geldi.

(34) C.Arcayürek, a.g.e., s.198.

GİZLİDİR

Bülent Ecevit ve CHP/MSP Koalisyonu Biyografi Raporu

Bülent Ecevit: Türkiye'nin Yeni Başbakanı Şubat 1974

...Ecevit'in özel sektörün karşısında yer alacağından kuşkulanılabilir. 1973 seçim kampanyasında sürekli olarak "tekelci sermaye"yi hedef alan eleştiriler yaptı. Seçime kadar olan yazılarında, yayılmacı karakter gösteren özel işletmelerin kaçınılmaz surette yabancı sermayenin de ülkeye girişine ön ayak olduğunu, çünkü özel yatırımcıların yabancı desteği aldıklarını ve bunun da zaman içinde hükümete karşı ülke dahilinde güç odaklarının oluşmasına yol açtığını belirtti. Ülke içindeki yatırımların yabancı şirketlerle entegrasyona neden olduğunu böylece ekonomik açıdan uydu haline gelindiğini ileri sürdü.

Bir ABD Büyükelçilik görevlisi, Ecevit'in dış yatırımcıları engelleyebileceğini, ekonomiye daha fazla Türk motifinin yerleştirilmesine çalışabileceğini, yabancı sermaye akımını durdurabileceğini söyledi. Ecevit, yabancı şirketler yönetimindeki petrolün millileştirilmesi gerektiğini düşünüyor. CHP-MSP koalisyon protokolünde de petrol yönetmeciliğinde gerekli düzenlemelerin yapılacağı yer almaktadır. Ecevit bu konuda büyük ihtimalle pragmatik davranmak isteyecektir. Yabancı yatırımlara engellemeler getirilirken genel dış politikada değişiklik yapmak gibi.

ABD belgelerinde yer alan bilgilere göre, üç yıldır askeri bir müdahalenin varlığı söz konusudur. Bu noktanın da altının çizilmesinde yarar vardır.

Ecevit ordunun gücünden tedirgindir. Nitekim dolaylı da olsa üç yıldır askeri bir müdahalenin varlığı söz konusudur. Ne olursa olsun; ordunun hükümetin istikrar ve güvenlik konusunda yeterliliğine ikna edilmesi gerektiğini biliyor.(35)

10 ayrı elçilik ve konsolosluğa gönderilmiş olan bu belgelerde Türkiye'nin içinde bulunduğu kötü koşulları anlatan 12 maddelik bu belgeden sadece 3 maddesinden bir bölüm alınmıştır. E.Y.

(35) CIA Belgeleri, notlandıran A.Dilipak, Şura Yayınları, İstanbul, 1991, s.50

GİZLİ BELGE

Türkiye Kötüye Gidiyor

30 Temmuz 1979

Alıcı: ABD Dışişleri Bakanlığı (D.C.)

Gönderildiği Yer: Amerikan Büyükelçiliği, Ankara.

Konu: Memleketin durumu: Görünüş olumlu değil.

Millet karamsar; herkes birtakım politik ve ekonomik sorunlardan rahatsız. Siyasi liderlere oldukça az bir sevgi ve inanç var. Oldukça az bir kesim alternatiflerin daha iyi olabileceğini ümit ediyor. Ekonomi hakkında en iyimser görüş dışarıdan Türkiye'ye girecek para yardımı konusundadır. Sıkıyönetim hoş karşılanıyor ama az bir kesim bunun şiddet eylemlerini azaltacağını bekliyor.

Adana, İstanbul ve İzmir Konsoloslukları bu bilgileri verdiler.

Spiers BT 5652

14 bölümlük bu belgede Türkiye'deki siyasi, politik ve ABD'ye bakışlarına ait bilgiler ve başkanların analizleri vardır. Aşağıda 3. maddeden bir paragraf:

Türk Politikacıların ABD'ye Bakışı

GİZLİ BELGE

25 Temmuz 1979

Gönderildiği Yer: Ankara Amerikan Büyükelçiliği.

Alıcı: Amerikan Dışişleri Bakanlığı Washington D.C.

... Ekonomik problemlerin artarak adeta canavarlaşması, Ecevit'in sonbahar ve kış aylarında IMF ve Batılı çevrelerde girişimlerde bulunmasına neden oldu. Kendisinin saçma görüşüne göre, lanet olası ekonomik ambargo Amerika'daki Yunan lobisinin işi olmaktadır. Dışişleri ve Ordu mensupları Atatürkçüdürler. 1975-78 yılları arasında süren askeri ambargo olumsuz izlenimler bırakmıştır. Batılılaşma, NATO'ya bağlılık, ABD'yle bağlantı halinde olmak Türk dış politikasını oluşturmaktadır. Ordu ve dışişleri bazı genç muhalif unsurları bünyesinde bulundurmaktadır. Bu gençler Türkiye'nin 2. Dünya Savaşından bu yana uyguladığı politikanın gelecekteki Türk politikasına ışık tutması konusuna yaşlılardan daha kaygılı bakmaktadırlar. Spiers BT 5527(36)

(36) "CIA Belgeleri" a.g.e., s.163, 164, , Şura Y., 1991, İstanbul.

12 Eylülde ABD ve CIA

12 Mart ile birlikte Türkiye'de geniş ölçüde teoriden pratiğe geçiriline, CIA ajanı David Galula'nın "Ayaklanmaları Bastırma Harekâtı" adlı kitabında, bir ülkede Temizlik Operasyonu (Demokratik sol ve sosyaldemokrasi dahil, her türü legal ve illegal solun etkisizleştirilmesi) sürecinde askerlerin politika ile uğraşmaları önerilmektedir. Bu öneri ile güdülen amaç açıktır. Sola karşı önyargıyla olumsuz koşullandırılan askerlerin Milliyetçilik=Antikomünizm anlayışına itilirken, Amerikan yanlısı bir politikaya araç edilmesi istenilmektedir. ABD kaynaklı talimnamelere "Gayri Nizami Harp" kuramlaştırılmış, bu amaçla yerüstü ve yeraltı örgütleri kurulmuştur. Bu örgütlerin finansmanı dolarla sağlanmaktadır. Bu örgütlerin kuruluş şemalarında politik kadrolara yer verilmiştir. Kuşkusuz bu kadroların ulusal çıkarlar doğrultusunda politika yapması olanaksızdır. Tüm bu çelişkiler yumağı içerisinde, süper güçlerin kontrolüne alınan tüm ülkelerin Silahlı Kuvvetleri politika içine çekilmektedir. Bu yöntemle süper güçler kontrolü altına aldığı ülkelerde çıkarlarını emniyete almaya çalışmaktadırlar.(37)

12 Eylül Öncesi CIA'nın MİT'te Yaptığı Tasfiye

MİT Teşkilat kadrolarında askerlerin yanı sıra, "Amerikan servisinin (CIA) eğitimiyle yetişmiş şirketler ve iş hayatıyla yakın teması bulunan" sivil kadrolar var. 12 Marttan sonra, Ankara ve İstanbul'da üslenmiş asker-sivil karması bir "ekip" doğmuştur. "Cunta" adı verilen bu ekibin adı birçok kanlı olaya, provokasyona, kamu bürokrasisinde tasfiye operasyonlarına karışmıştır. Bu "çekirdek", "enternasyonal" bağlantıları ve sermaye ilişkileri temelinde hükümetleri de etkilemiştir. Örtülü ödenek ve personel işlerini de kontrol eden CIA destekli ve çoğu mason olan "cunta" 50'den fazla görevliyi safdışı etmişlerdir. Bu "cunta"nın karşı-casusluk bölümündeki kolu Hiram Abas olmuştur. Bu adamın: "Darbe döneminde (12 Mart) yaptığı işkenceler saymakla bitmez. 12 Mart darbe döneminin beşli çetesi içinde yer almıştı bu şahıs. Meşhur köşkte (Ziverbey) kendisini bir CIA ajanını yakalamış gibi gösteren kişi nasıl oluyor da, yakın bir tarihte komşu bir ülkede CIA ajanlarıyla or-

(37) Talat Turhan, a.g.e., s.379.

tak operasyona katıldığını gizliyor. Hiram Abas, Devrimci Sol tarafından öldürülmeden önce Fevzi Gandi adlı uluslararası bir silah tüccarının Türkiye temsilciliğini yapıyordu. Gandi, Ortadoğu'yu kapsayan geniş bir ticari ilişkiler ağının karanlık bir ismiydi.

MİT'te bulunan CIA destekli "cunta" 12 Martta, kontrgerillanın temel unsurlarından birini oluşturmuştur. Daha sonra büyük bir iç tasfiye sürecini başlatarak "enternasyonal" ile uyum gösteremeyen ve ağırlıklı olarak askerlerden oluşan kesimi MİT dışına çıkarmışlardır.(*)

"... bütün kurmay subayları MİT'ten uzaklaştırmışlardır."

MİT istihbarat Başkan Yardımcısı Kurmay Albay Sabahattin Savaşman anlatıyor:(38)

"... 1971 ve 1977 yılları arasında bu tip en az 40 elemanı MİT'ten uzaklaştırmışlardır. Bu devre içinde, idari işler gibi pasif görevlere getirdikleri bir kurmay subay hariç, bütün kurmay subayları MİT'ten uzaklaştırmışlardır. Bunlar arasında MİT Genel Sekreterliği'ne kadar yükselmiş bulunan **Kur. Alb. Ferhat Başdoğan**, Silahlı Kuvvetlerin en tanınmış kurmaylarından **Alb. Yaşar Okçu**, MİT'te uzun süre çok değerli hizmetler yapmış **Kur. Alb. Sabahattin Cip**, dosyasında en az 15-20 takdimamesi bulunan emekli **Tümgeneral Fethi Ertem**, **Hakim Yüzbaşı İzzettin Cebe**'yi sayabiliriz... gibi yüksek düzeydeki görevliler ve... daha birçok değerli personel, bu grubun anarşi eylemleri sonucu kurban edilmişler ve MİT'ten çeşitli nedenlerle uzaklaştırılmışlardır."

Bu tasfiyeler sırasında MİT müsteşarı, 12 Eylül "cunta"sının liderlerinden **Nurettin Ersin**'dir. Subay kadroları, MİT'ten bağlı bulundukları Kuvvet Komutanlıkları'na yazılan yazılarla görevden alınmışlardır. CIA'nın bu "sivilleştirme" operasyonunun en büyük destekçisi, "Bayrak" operasyonunun mimarlarından **General Ersin**'dir.(39)

(*) Suat Parlar, a.g.e., s.234.

(38) 10 Aralık 1977 Pazar günü, MİT'te istihbarat dairesi başkan yardımcılığı yapan emekli Kurmay Albay Sabahattin Savaşman, Jusmat'ta çalışan bir Amerikalı'nın evinde, CIA'nın MİT'le ilişkilerini sağlayan Williams adlı bir başka Amerikalı'ya "çok gizli bazı belgeleri" sözde verirken yakalanmıştı. Kendisine işkence yapılarak ikrara zorlandı. Ancak bunun bir kompio olduğunu savunmasında anlattı. Çünkü MİT'in CIA'e belge vermesi çok olağandı. Ayrıca Savaşman özel bir nedenle Williams'ın evine gitmişti. Belge vermek için değil. E.Y.

(39) Suat Parlar, a.g.e., s.234.

Savaşman'ın savunmasında "tasfiye" biçimi ve adları vardı:

"12 Mart olaylarında kader birliği yapmış olan 'cunta' adı ile anılan klik, kendi istedikleri elemanları personel daire başkanlığı, İstanbul, Adana ve Ankara bölge başkanlıkları, iç ve dış operasyon başkanlıklarına getirebilmişlerdir..."

"Ve... Tasfiye yaptılar. Nasıl?"

"Nurettin Ersin'e on bir kişilik bir liste vermişlerdi. On bir kişi başka yerlere atandı. Doğu Paşa, Lizbon'a giderken, merkezden uzaklaşmak için önerilen görevi hemen kabul etti on bir kişi."

"Tasfiye nasıl oluyor MİT'te?"

"Çok basit. Subay bunlar. Bağlı olduğu kuvvetten maaş alır. Bir yazı ile MİT'e girer, MİT'ten kuvvet komutanlığına yazılan kısa bir yazıyla gider."

"R.Ergun'u MİT'ten aldılar, Siirt'e verdiler. Nurettin Ersin ise..."

Sonunu bekledim cümlenin.

"... Ersin, ikinci dereceden kolordu komutanlığına, Adana'ya gitti. Oradan Kıbrıs fatihi oldu."

Sonrası *"malumdu."*

12 Eylülde Milli Güvenlik Konseyi'nin ikinci adamı.(40)

Dönemin İçişleri Bakanı **H.Fehmi Güneş**, Ersin'in icraatlarını ve bağlantılarını! sanki dönemin siyasi iktidarlarında sorumluluk taşımamış bir "tarafsızlıkla"! şöyle anlatıyor. *"Nurettin Ersin Paşa, MİT'in başındayken CIA ile MİT arasında bir işbirliği anlaşması imzalandı. Buna göre: NATO ülkelerine ve ABD'ye bilgi aktaracaktık. Bilgi alışverişi yapılacaktı. MİT'in terminallerinden dilediği anda istediği gibi elbette yararlanıyordu."*(41) Başbakan Bülent Ecevit'e bağlı MİT, CIA ile her türlü ilişkiyi geliştirirken Ecevit de mavi karanlığı örtüyordu Türkiye'nin üzerine. 1 Mayıs 1977- Ersin'in Müsteşarı olduğu döneme denk düşer.(42)

"Our Boys" Kadroları

Türkiye'de kontrgerillanın merkezi olarak bilinen Özel Harp Dairesi kurulduktan sonra, uzun yıllar ABD yardım heyeti (JUSSMAT)

(40) C.Arcayürek, a.g.e., s.180, 181.
(41) C.Arcayürek, a.g.e., s.214.
(42) Suat Parlar, a.g.e, s.234.

ile aynı binada faaliyet göstermiştir.(43) 12 Mart ve 12 Eylülde gerçekleştirilen ordu içi tasfiyelerde kontrgerillanın, ABD desteğinde hareket ettiği artık nettir. **Arşivlerde "ortaklık", "operasyonlarda ortaklık"** söz konusudur. Buna karşı çıkacak, ulusal bir ordu dinamiğinin tasfiyesi zaten kaçınılmazdır. "Eşgüdüm merkezlerinde" birlikte çalışma geniş "our boys" kadroları yaratmıştır. "Our boys"ların, CIA-Pentagon destekli faaliyetlerini 70'lere yayılan iç savaş sürecindeki konumlarını netleştirmek bakımından Genelkurmay 2.Başkanı Or.General Sedat Celasun'un 1977 yılında yayınladığı *"Sabotaj ve Tipik Sabotaj Olayları"* adlı "Gizli" damgalı belgeye bakmak gerekiyor: *"Her kademedeki komutan, sabotajların önemini gözönünde bulundurarak, bu konuyu sulh zamanından itibaren eğitim planlarına ithal etmeli, personeli sabotaja karşı koyma ve sabotaj icra edebilme yönünden eğitmelidir."*

12 Eylül darbecisi Milli Güvenlik Konseyi üyesi Sedat Paşa "Personel"in "Sabotaj İcra Edebilme Yönünden Eğitilme"sine dair emirler veriyor. Sabotaj ve Tipik Sabotaj olayları belgesinde, *"Geniş bir bölgede birden fazla sabotaj yapılacaksa, bir teşkilat kurularak merkezi idareyle idare edilmesi sağlanmalıdır. Büyük teşkilatların sevk ve idaresini kolaylaştırmak için tali bölgelere ayrılmalı, planlamada*

---

(43) 3 Aralık 1990, Ankara. Genelkurmay karargahında gazetecilere, "Özel Harp Dairesi" hakkında brifing verildi.

Korgeneral Doğan Bayazıt, Özel Harp Dairesi'nin kontrgerilla olmadığını, bu dairenin düşman işgali altında kalan bölgede "gerilla, yeraltı ve kurtarma-kaçırma" çalışmaları yapmakla görevli olduğunu vurguladı.

Türkiye'nin NATO'ya katılmasından sonra 1952'de Seferberlik Tetkik Kurulu adıyla kurulan ve 1965'lerde Özel Harp Dairesi adını alan bu birim, 1990'daki bu brifingten iki yıl sonra 1992'de tümen seviyesine yükseltildi. Üç alaydan oluşan yeni yapı Özel Kuvvetler Komutanlığı (ÖKK) adını aldı. Başında bir tümgeneralin bulunduğu ÖKK, tüzüğünde tanımlanan "seferde, düşman derinliklerinde bilgi toplamak, hedef belirlemek, taktik akın ve pusular uygulamak ve düşman işgalinde kalmış bölgelerde mukavemet harekâtını başlatmak" görevlerini yerine getirirken, doğrudan Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı olarak çalışıyor. Özel Kuvvetler mensupları, günümüzde üç buçuk yıl eğitim almak mecburiyetinde ve kursa katılan her on kişiden biri seçiliyor.

Faruk Mercan bu brifing sırasında yaşanan ilginç bir olayı nakleder:

"Brifing veren askeri heyet ve katılanlar, gazeteci Uğur Mumcu'nun çağrı cihazına gelen haberle Genelkurmay Başkanı'nın istifa ettiğini öğrendiler. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necip Torumtay'ı, Cumhurbaşkanı Özal'la karşı karşıya getiren olay, Körfez Savaşı'nda Türkiye'nin alacağı tutumdu."

Faruk Mercan, "Apolet, Kılıç ve İktidar", Doğan Kitap, 2004.

merkeziyet, icrada ademi merkeziyet sağlanmalıdır. Müstakilen hareket etmek, inisiyatif kullanmak esastır. Merkezin verdiği emirler teferruatı ihtiva etmez. Ajan bu emirlerin icrasında serbest hareket etmelidir. Direktifler daima sözlü yapılmalıdır. Bu maksatla ajanlar ile merkez arasında irtibatı sağlayacak şebeke kurulmalıdır. Harekat çok iyi bir istihbarata dayanmalıdır. Ajanlar, hedefler ve hedefleri koruyan emniyet kuvvet ve tertibatı hakkında günü gününe bilgi sahibi olmalıdırlar." Kontrgerilla hukukunun paramiliter-sivil uzantılarının yapılanmasında da temel teşkil etmiştir.(44)

12 Eylülle iktidarını perçinleyen ve iyice kurumlaşan kontrgerilla Pentagon ve CIA'nın desteğini hep yanında bulmuştur. Radio France International 27 Aralık 1978'de: "Türkiye'de meydana gelen olaylarda yabancı gizli servislerin özellikle CIA'nın rolü var." şeklinde yayın yapıyordu.(45)

Darbelerden Önce Türkiye'deki CIA Elemanları Kimlerdi? Ortalığı Karıştırmışlar mıydı?

Adana SHP Milletvekili Cüneyt Canver, zaman zaman parleyan CIA marifetleri ve Türkiye'deki "şefleri ile ajanları" konusunda Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz'a bir soru önergesi yöneltmişti. Konumuz açısından tipik bir örnek olan bu soru ve bakanın yanıtını görelim:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na

Aşağıdaki sorularımın Başbakan Sayın Turgut Özal tarafından yazılı olarak yanıtlanmasına aracılığınızı arz ederim.

Saygılarımla,

Cüneyt Canver
Adana

Amerikan Merkez Haber Alma Örgütü (CIA) pek çok ülkede, askeri rejimleri işbaşına getirmiş, demokrasinin yerleşmesini engellemiş, toplumsal uyanışların baskı altına alınmasını sağlamış ve bütün bu amaçlarını gerçekleştirmek için, devlet başkanlarını bile

(44) Suat Parla, a.g.e., s.137.
(45) Emin Değer, Nokta, 19 Ocak 1986.

öldürmekten çekinmemiş bir örgüt olarak tanınmaktadır. Bilinen bu gerçekten hareketle, bu örgütün, Türkiye üzerindeki oyunlarını bir ölçüde de olsa açığa çıkartabilmek amacıyla bu soru önergesi hazırlanmıştır.

Aşağıda adları, Türkiye'de bulundukları yıllar ve görevleri yazılı, Amerikan Merkezi Haber Alma Örgütü mensuplarının 1950-1970 yılları arasında ve özellikle 1969-1970 döneminde, Türkiye'de 'istihbarat uzmanı' olarak görev yaptıkları tarafımızdan öğrenilmiştir. Bilindiği gibi, bu yıllar, Türkiye'de toplumsal karışıklıkların arttığı, 12 Mart askeri darbesinin hazırlık faaliyetlerinin sürdüğü yıllardır. Daha açık bir deyişle, 1969-1976 yılları, Türkiye'de, 'demokrasinin yok edilme' hazırlıklarının yoğunlaştığı yıllardır. Bu görevliler:

1. Edward R. **Brown**	1965-1968 Siyasi Görevli-Üst Şefi
2. Condit N. **Eddy**	1970-1973 Siyasi Görevli
3. George A. **Chritton**	1963-1965 Siyasi Görevli İstasyon Şefi
4. Robert B. **Goodwin**	1973-1976 Siyasi Görevli
5. Frederich J. **Grossman**	1971-1973 Haberleşme Asistanı
6. Leroy H. **Gunderson**	1958-1961 Haberleşme Asistanı
7. Armand A. **Honeycutt**	1969-1971 Haberleşme Asistanı
8. John Herbest **Hoskins**	1971-1974 Siyasal ve Uluslararası Görevlisi-İstasyon Şefi
9. Rolfe **Kingsley**	1953-1956 Siyasi Görevli
10. Phillip G. **Lane**	1969-1971 Haberleşme Görevlisi
11. William M. **Lewis**	1966-1972 Haberleşme Görevlisi
12. Stephen E. **Singleton**	1971-1792 Haberleşme Görevlisi

Buna göre:

Soru 1: Yukarıda adları ve görevleri yazılı CIA adına istihbarat uzmanı olarak görev yapan bu şahıslardan ve CIA adına görev yaptıklarından, Türk istihbarat örgütlerinin haberi var mıdır?

Soru 2: Türk haber alma örgütleri ile CIA mensupları arasında ilişki olmuş mudur? Olmuş ise mahiyeti nedir?

Soru 3: CIA'nın istihbarat, buna bağlı olarak telefon dinleme uzmanı olan bunları o zamanların veya bugünün Türk hükümetleri öğrenmişler midir?

Soru 4: Bu istihbarat ajanlarının, Türkiye'de haşhaş ekiminin yasaklanması ve 12 Mart askeri müdahalesinin hazırlanmasına ve yapılmasına katkıları olmuş mudur?

Soru 5: Türkiye'de anarşik olayların giderek yoğunlaştığı 1970'li yıllardan önce ve sonra CIA örgütü mensuplarının, Türkiye'de görev yaptıkları ve ona üslerinin Yunanistan olduğu tarafımızdan açıklandığına göre, 12 Eylül öncesinde aynı amaçla Türkiye'de faaliyetler yapmışlar mıdır? Yapılmış ise:

a) Bu faaliyetler kimler tarafından yürütülmüştür?

b) Hangi bilgiler, devletimizin hangi makamlarının eline ve ne zaman geçmiştir?

c) Bu bilgiler, devletimizin hangi makamlarının eline ve ne zaman geçmiştir?

d) CIA mensuplarının, 12 Eylül öncesi terör olaylarında rolü var mıdır? Varsa nedir?

e) 12 Eylül harekâtı, ABD Milli Güvenlik Kurulu Üyesi Paul Henze tarafından önceden bilindiğine göre, bu bilgi, 12 Eylül öncesi Türkiye'de görev yapan CIA ajanlarınca mı sağlanmıştır?

Soru 6: Bu ajanların, ülkemizde neler yaptığını ve kimlerle işbirliği yaparak hangi eylemleri gerçekleştirdiğini, ülkemizi 12 Eylüle getiren anarşi ve terör olaylarındaki rolünü açıklar mısınız?

YANIT:

Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in yazılı soru önergesine cevaben hazırlanan metin ilişikte sunulmuştur.

Arz ederim.

A.Mesut Yılmaz
Dışişleri Bakanı

Özellikle tedhişçilik konusunda, milli çıkarlarımızın gerektirdiği durumlarda, birçok ülkenin istihbarat örgütleriyle işbirliği yapılması doğaldır.

Diğer taraftan herhangi bir ülkedeki yabancı diplomatların, 1961 tarihli Viyana Sözleşmesi'nde belirtildiği şekilde, o ülke yasaları çerçevesinde faaliyet göstermeleri gerekmektedir. Konuya bu açıdan bakıldığında, her devletin kendi ülkesinde görevli yabancı diplomatları, Viyana Sözleşmesi'ne aykırı herhangi bir faaliyette bulunup bulunmadıklarının tespiti bakımından izlemesi tabiidir. Soru önergesinde adları geçen Amerikalı diplomatların bu önergede giriştikleri ifade olunan faaliyetleri hakkında herhangi bir tespit yapılmamıştır.

K.Canver'in önergesine T.Özal yerine M.Yılmaz'dan yanıt gelmiştir. Burada dikkat çeken husus, yanıtın son cümlesindeki *"herhangi bir tespit yapılmamıştır";* yani ABD'li ajanların Viyana sözleşmesine aykırı davranışları hiç izlenmemiş.

CIA-MİT

Teşkilat-ı Mahsusa'dan MİT'e

Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ferit Eczacıbaşı ve Daha Kimler İstihbaratçıydı?

Bu konunun ayrıntılarına geçmeden biraz nostalji yaparak, eski günlerden bir başlangıç yapalım.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrolarının büyük çoğunluğu Teşkilat-ı Mahsusa'nın "muharip grubu" üyeleriydi. Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki'nin Süleyman Askeri ile birlikte ilk çelik çekirdek üyelerinden biridir. İttihatçıların çelik çekirdeğinde Mustafa (Kemal) İsmet (İnönü) ve Fethi (Okyar), Edime'deki örgütün beyni konumlarıyla önemlidirler.(46) Mustafa Kemal, muharip kanattan hiç kopmamış, ancak Cumhuriyet sonrası yaratılan mitoslarda onun önderliğine gölge düşürmemek için askerlerin siyasete karışmaması babında İttihat ve Terakki'ye muhalefet ettiği belirtilmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa, çelik çekirdeğin bilinen üyesi M.Kemal'in kontrolüne kolaylıkla girmiştir. Zaten Süleyman Askeri'nin ölümünden çok önce İttihat ve Terakki'nin "sunni" kanadı partiden ayrıldığında Teşkilat-ı Mahsusa'da bölünmüştür. Bir kesim hürriyet ve ittihatçılarla birlikte İngiliz işbirlikçiliğine sürüklenirken, diğeri "Milli Müsellah" kuvvetler halini almıştır. Bu grup Mustafa Kemal'in kontrolüne girmiş, Milli Emniyet Hizmetlerine dönüştürülürken de "Enverci" kanadı tümüyle tasfiye edilmiştir. Cumhuriyet'in zirve kadroları, Teşkilat-ı Mahsusa'nın muharip kanadına mensupturlar. 1914'lerde Teşkilat-ı Mahsusa'nın muharip kanadı üyesi Teğmen Cemal, 1960'ların ihtilâl lideri ve Cumhurbaşkanıdır. 1916'ların asteğmen vekili, "muharip kanat"tan Of'lu Cevdet (Sunay), Gürsel sonrası Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'dir. Fahri Korutürk ise denizci Rauf Bey (Orbay) geleneğinden geldiğini bizzat söylemiştir. Genelkurmay Başkanlarına gelince ya ilk dönemlerin-

(46) 1. Ciltte bu konudaki bilgiler verilmiştir.

de ya da sonrasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın "muharip kanadı" üyeleridir. (Fevzi Çakmak, Kazım Orbay, Abdurrahman Nafiz Gürman, Nurettin Aknoz. Daha öğrencilik yıllarında Teşkilat-ı Mahsusa'ya dahil olan Cumhuriyet dönemi ordu komutanları ise şunlardır: "Salih Omurtak, Mustafa Muğlalı(47), Fahrettin Altay, Fevzi Akarçay, İzzettin Çalışlar, Sadık Altıncan, Necati Tacan, Fahri Özdilek...) Örgütün sivil kanadında bulunan mücahitler grubunun ünlüleri ise M.Akif Ersoy, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Hüseyin Cahit Yalçın, Celal Bayar, Kara Kemal, Süleyman Ferit Eczacıbaşı, Hoca Raif Efendi, Yahya Kaptan'dır.

Anadolu hareketi yıllarında Teşkilat-ı Mahsusa temelinde çok güçlü bir istihbarat örgütlenmesine gidilir. Bütün askeri ve yönetsel istihbarat, Teşkilat-ı Mahsusa çekirdeğinin çok işlevli hale getirilmesiyle sağlanmıştır. Daha sonra kurulan MAH (Milli Emniyet Hizmetleri Başkanlığı) ile her davranıştan anında bilgi alabilen bir istihbarat ağı oluşturulur. Milli Emniyet Hizmetleri ilçe düzeyine kadar örgütlenmiştir. Kurtuluş Savaşı deneyimine 1924-1926 tasfiyelerini gerçekleştiren birimi de ekleyen MAH "kuş uçurtmamaktadır". Hemen hemen tüm sol örgütlenmelere sızmıştır. Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürülüğü olarak kurulup, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne dönüşecek örgüt eliyle, basın MAH'ın kontrolündedir. Bugün olduğu gibi istediği haberi büyütür, istediğini küçültür. İkinci Dünya Savaşı yıllarında MAH uyuşturucu işine de bulaşmıştır. İnönü, savaş içinde Kahire'ye yaptığı yolculukta savaş sonrası için bir söz vermiştir; *"o daireyi kaldıracağım"*. Söz konusu daire Ticaret Bakanlığı içinde "Afyon Alkoloidleri Dairesi" diye bilinen bir başkanlık, dünya eroin tekelinin önemli girişimcilerinden biridir. Dünyanın en iyi afyonunu üreten Türkiye'nin ürününün dünya pazarlarını bu daire denetler. Neticede bu daire kapatılır. Ancak Ticaret Bakanlığı'ndan kaldırılan daire MAH'a "indirilir" tıpkı CIA ve diğerleri gibi "gizli ticaret"ten gelen gelir kaynağı MAH'ın işlerini(!) finanse etmekte kullanılır. Mafioz bağlantılarla, "ticari bir kuruluşa" dönüşen, "gizli ticaretle" bütünleşen MAH yeni işlevler edinir. Afyon Alkoloidleri, haşhaş tohumundan, baz

(47) Zaman zaman "Mustafa Muğlalı kompleksi" denen tanımlamanın şahsiyetidir. Orgeneralken Adnan Menderes yanlılarına karşı sert davrandığı gerekçesiyle hakkında soruşturma açılmıştı. Bu olaydan sonra üst komuta heyetinin siyasilerle çok da ters düşmemesi için bir örnek olmuştur.

morfine kadar uzanan bir dizi ürün anlamına gelmektedir. Bunun dünya pazarında Türkiye adına olmamak kaydıyla pazarlanması görevi MAH'a verilmiştir. Bu işin istihbarat sisteminin bağlantılarıyla yürütülmesi, alt birimler ve dış ilişkiler anlamında değişik örgütlenmeleri zorunlu kılmıştır. Tıpkı Teşkilat-ı Mahsusa'nın hapisteki idamlıkları "gönüllü taburları"nda örgütlenmesi gibi MAH'da bir gizli devlet yaratmıştır. 1947'den itibaren adına Türk Mafyası denilen organizasyon istihbarat örgütlerinin kontrolündedir. MAH bir süre sonra, "örtülü ödenek" aktarımları dışında büyük paralar kazanan bir örgüte dönüşmüştür. Bu tür ilişkilerin uluslararası çapta yürütülmesinin, aynı dalın "yan endüstrileri"ni de taşıyacağı açıktır. Bu bağlamda silah ve eğlence sektörü de bu işin yan dalları haline gelmiştir.(48)

Sonuçta MAH tasviye edilecek ve yerine MİT kurulacaktır.

Gerçekte, 644 sayılı yasa, 1 Kasım 1983 tarih, 2937 sayılı, "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Kanunu adı ile değiştirilmiştir. Yeni yasada MİT bölümleri ve onların görevleri belirtilmediği için, 644 sayılı yasadan yararlanılmıştır.

İstihbarat Örgütleri Her Devlete Lazım Ama...

MİT Askeri Darbeler Öncesinde Bağlı Olduğu Başbakanlara Neden Bilgi Vermemişti?

Tüm ülkelerin istihbarata gereksinimi vardır. MİT de bu amaçla kurulmuş örgütlerden biridir. Yasa sınırları içinde kaldığı sürece devlet yönetimi açısından yaşamsal işlevi bulunmaktadır. Ancak o örgütün yasa sınırları dışına taştığı, gerek Parlamentoda, gerekse basında sık sık eleştirildi. Tüm haberalma örgütlerinin kendilerini düzenin ve yasaların üstünde gördüğü ve bu anlayış sonucu denetim dışında kalıp ülkelerini güç duruma soktuğu da bir gerçektir. Bu konuda en sabıkalı örgütse CIA'dır. Buna karşın Amerika'da o konuda demokratik mekanizma zaman zaman işlemiştir. CIA hakkında araştırma komisyonları kurulmuş, oradan gelen raporlara göre CIA yeni baştan düzenlenmiştir. Yani en sabıkalı örgüt olan CIA bile demokratik denetim içine zaman zaman da olsa alınabilmiştir. Buna karşın, tüm eleştirilere rağmen MİT'in demokratik denetim altına alındığı görülmemiştir. Demirel bazı gazete ve dergi-

(48) Suat Parlar, a.g.e., s.331 vd.

lerle yaptığı söyleşide: *"Türkiye'de ne 27 Mayısta, ne 12 Martta, ne 12 Eylülde bizim istihbarat teşkilatı, bir darbe ve müdahale olacağına dair bir bilgi vermemiştir. Devletin işlemesi lazımsa bu fonksiyonun da görülmesi lazımdır."* derken, bir anlamda, Başbakan olarak emrinde bulunması gereken kuruluşa yani MİT'e hakim olamadığını itiraf etmektedir. Aynı kişi bu konudaki gafını anlamış olacak ki, bir gazeteye yaptığı açıklamada "Sivil Cuntacılar hakkında MİT'ten bilgi aldığını" fakat MİT'in *"Türk Silahlı Kuvvetleri içine girmemesi nedeniyle asker arasındaki cunta faaliyetlerine sızamadık,"* diye gerçeklerle bağdaşmayan bir tevile sapmak gereğini hissetmiştir. Bir gün devlet arşivlerindeki belgeler açıklanırsa, bu konudaki gerçeklerin Demirel'in söyledikleri doğrultuda olmadığı görülecektir.(49)

MİT'te TSK Egemenliği

MİT'in yönetim kadrolarında asker kökenli olanlar çoğunlukta, sivil olanlar azınlıktadır. MİT başkanları genellikle generallerden seçilmektedir. MİT'in idari teknik hizmetlerinde de görevli personel genellikle "kompartoman usulü" çalışmakta, örgütün tümü üzerinde etkili olabilecek bir işlevleri bulunmamaktadır. Asker kişilerin egemen olduğu bir istihbarat örgütü, özellikle az gelişmiş ülkelerde, Silahlı Kuvvetlerin gücünü ve onun iktidar üzerindeki etkinliğini en iyi değerlendirecek durumda bulunduğundan, itidarları yeteri kadar haberle "idare ederken", asıl istihbaratı Silahlı Kuvvetler'e aktarırlar. Bu arada Silahlı Kuvvetler içinde gruplaşmalar olduğunu saptadığı zaman da, örgüt ya ikiye bölünmekte, ya da güçlü gruba istihbarat vermeyi yeğlemektedir. Bu oluşumun sakıncalarını önlemenin yolu, istihbarat toplama görevini değişik kuruluşlara vermek ve bunların kontrolünü koordine edecek güçte bir örgüte işlerlik kazandırmaktır. Bunun için de sivil istihbaratçıların yetiştirilmesi gerekmektedir. Oysa bugün için istihbaratçı yetiştiren en önemli kaynak Türk Silahlı Kuvvetleri'dir. Ama sözü edilen sivilleri Amerika'da yetiştirirseniz, CIA-MİT ilişkisini dah da artırmak sakıncasıyla karşılaşılabilir.(50)

(49) Talat Turhan, "Emperyalizmin Bataklığında İstihbarat Örgütleri", Sorun Yayınları, 1999, İstanbul, s.27, 28, 63.

(50) Denetim dışı başıboş kalan MİT'in iç yüzünün ortaya çıkması "MİT Raporu Ola-

H.Fehmi Güneş, İçişleri Bakanı olarak Başbakan Ecevit'le görüşmesini naklediyor:

"Türkiye'deki sağ ve sol örgütlerin dışarda uzantıları olduğunu anlattım. Sorun milli güvenlikle ilgiliydi ve MİT, devrede olmalıydı. Söyledim. Bana verdiği yanıt şu:

'MİT'ten istihbarat alamayız.'

Başbakan, bir girişimden söz etti:

'Avrupa'dan birini getirttim. Bu adamı MİT'e yerleştireceğim, orayı bu vasıtayla yavaş yavaş kontrol altına alacağım."

MİT'i doğrudan ele alamayan başbakanların uyguladığı yöntemdi. İstihbaratçılar buna 'by-pass' diyorlar. Güneş sürdürdü:

"Bir süre geçti. Ecevit bana, 'Adamı MİT'e sokmadılar, almadılar.' dedi. Başbakanın anlattığına göre MİT,adamın girişini 'bürokratik yoldan engellemişti. İç bünyeye dışardan birinin girmesine olanak tanımamıştı."

MİT'in bağlı ve sorumlu olduğu bir Başbakana karşı sürdürdüğü çeşitli direnme yollarından biri de buydu.(51)

Gazeteci Oktay Balamir, MİT elemanı Mehmet Eymür ile Konuşuyor:

Eymür: *"12 Eylül ihtilâlini MİT niçin hükümete bildirmedi, başında bir asker olduğu için mi?"* şeklindeki sorumuzu cevaplandırırken de *"Tabi"* dedi. *"Bizim kadersizliğimiz de burada zaten. İplerin ucu her zaman Genelkurmay Başkanı'nda olmuştur. Orgeneralllik bekleyen bir adamın Genelkurmay'a değil de Başbakanlık'a daha yakın olması beklenemez."*

Balamir: *"Sen 1980'de MİT'teydin değil mi?"*(52)

---

yı"yla gerçekleşti. Özal tarafından MİT Müsteşarlığı için hazırlanan Hiram Abas ve ekibi kendilerini sokakta buldular. Konu aylarca gündemde kaldı ve örgütün marifetlerini, kamuoyu büyük bir şaşkınlık içinde öğrendi... Ve de Özal'ın MİT'i Sivilleştirme hayali bir başka bahara kaldı. Abas, MİT'i TBMM'nin denetlemesini savunuyordu, ama gerçekte Abas ve ekibi yıllardır MİT'i ele geçirmeye çalıştılar. Bu da MİT için başka bir handikaptı.

(51) Cüneyt Arcayürek, "Darbeler ve Gizli Servisler (1950-2002), 1995, s.210.

(52) İstihbarat hayatına 1965'te İstanbul sokaklarında Rusları takiple başlayan Mehmet Eymür, 1998'e gelindiğinde Milli İstihbarat Teşkilatı'nın (MİT) en önemli birimlerinden biri olan Kontrgerilla Dairesi'nin başkanıydı. İstihbaratçılık görevinde sa-

Eymür: *"Tabi. Hatta 12 Eylülden önce de Ankara'daydım."*

Balamir: *"Peki, Türkiye'de bir ihtilâl olacağını MİT niye bildirmedi hükümete? Hep bu sorular soruluyor kamuoyunda MİT'le ilgili."*

Eymür: *"Bildirmez"*

Balamir: *"MİT'in başında asker olduğu için mi bu böyle?"*

Eymür: *"Tabi. MİT'in başındaki hep mevcut dengelere bakar. Denge nerededir? Genelkurmaydadır."*

Balamir: *"Dolayısıyla, MİT müsteşarı sivil de olsa, muhtemel bir ihtilâl önlenemez."*

Eymür: *"Tabi, o da meselenin sakat bir yönü... Bir tel örgü çekmiş askerler kendi etraflarına, 'Bunun içine hiç kimse giremez' diyorlar. Böyle bir şey olamaz tabi... aslında ille MİT müsteşarı askeri kesimden olacak diye de bir kanun yok."*(53)

Deneyimli gazeteci C.Arcayürek bu konuda şöyle diyor:

Gerçek şuydu. Ordu, darbe yapacaksa, askerlerin egemen ve çoğunlukta olduğu MİT gizli servisi, hareketi niçin sivillere bildirsin? Üstelik duyurması da olanaksızdı. "Gizli haber alma servisinde görevli askerlerin tayin, nakil ve terfileri", yasalar gereği tam anlamıyla "Genelkurmayın elinde, yetkisindeydi."

MİT ile Genelkurmayın kaynaşmışlığını bilen hemen herkesin üzerinde birleştiği yargıyı, Ergun Gökdeniz özlü biçimde özetledi:

"Darbeyi kim yapacak? Askerler! Darbeyi kime haber verecek? Geleceği ile, terfi olanağı, atanmasıyla, alacağı sicil ile yani 'her şeyi' ile Genelkurmaya bağlı gizli servis MİT'te görevli subaylar!

Silahlı Kuvvetlerin yapacağı darbeyi MİT'te görevli bu konumdaki asker kişiler, neden ama neden 'önceden' başbakana haber versin?"

"Darbeleri 'önceden' sorumlu başbakanların öğrenememesinde" ilk temel öge, işte buydu:

---

yısız olayın içinde yer almasıyla Türk istihbarat tarihinin en ilginç isimlerinden biri oldu. MİT'in 1995 sonu ve 1996 başlarında Suriye ve Lübnan'da PKK lideri Abdullah Öcalan'ı ortadan kaldırmak için yaptığı iki suikast girişimini yöneten kişiydi. 1998'de önce MİT'in Washington temsilciliğine atanan, ardından merkeze çağrılarak emekliye sevk edilen Eymür, eşi ve kızı ile birlikte Washington'a yerleşti. 6 Eylül 2004 tarihli Aksiyon dergisine çok çarpıcı açıklamalar yaptı. Mumcu suikastinin devletin işi olduğunu; Öcalan, Yeşil, Çeçen mafyasının MİT ile ilişkileri konusunda da bilgiler verdi. Burada Öcalan'la olan bağlantısı nedeniyle, Yunan istihbaratçı Amiral A.Naksakisi öldürmek için Yunanistan'da başarısız (daha doğrusu beceriksiz) suikast girişimlerini de anlatan Eymür hakkında Yunan yönetimi dava açtı. E.Y.

(53) Mehmet Eymür-Oktay Balamir Söyleşisi, Bulvar, 13-19 Haziran 1988.

MİT'in sivilleştirilmesi isteklerinin gerçeğe dönüşmesinde çeşitli nedenler arasında, bu gerçek ön sırada yer alıyordu.

MİT'te baş yöneticiden başlayarak alt kademelere doğru yoğunlaşan "askeri personel" olayı, ordunun "iç politika sorunlarıyla içiçeliği" tartışmasını gündeme getiriyordu.

Zira savunma için yetiştirilen, iç politikadan uzak kalması yeğlenen asker bireyler aracılığıyla Silahlı Kuvvetler "iç çekişmelerin" göbeğinde "fiilen" yer alıyordu. Ordu "her darbeden sonra 'kışlaya' çekilirken, her nedense bu öge akıllara gelmiyordu." Ordunun "siyasetten arındırılması" ilkesi, bu arada, nereye kaldırılıyordu? Soruya "fiili siyaset yapanlardan" açık yanıt verene bugüne dek rastlanmadı.

MİT'in "askerleşmesi" giderek pekiştirildi. 1965 yasası, 1983'te Milli Güvenlik Konseyi MİT'in asker bünyesini sürekli korudu. Bu yol hangi etkilerle nasıl açıldı, bilinmiyor. Eninde sonunda konu "gizli servis" sorunu. İsmet İnönü'nün 1963'te Meclis'e gönderdiği yasa MİT müsteşarının atanması siviller hesabına daha "liberal"dir. Hükümetin 1963'te hazırladığı yasada "müsteşarın asker olması halinde görev, yetki ve sorumluluk açısından 'Başbakana bağlı' olması düşünülüyor, ayrıca asker müsteşarın Silahlı Kuvvetlerce görevi süresince 'herhangi bir denetime ve teftişe tabi olmayacağı kuralı' getiriliyordu."

1983'te 12 Eylül yöneticileri ne yaptı?

Çıkardıkları 2937 sayılı yasada "bu hükmü kaldırdı."

Daha ne yaptı?

"MİT müsteşarı olarak atanan Silahlı Kuvvetler mensuplarını Silahlı Kuvvetler Personel Kanunu ile öteki mevzuata tabi tuttu."

MİT'i yöneten "müsteşarı" tümüyle Genelkurmayın "denetimine" aldı, daha belirgin özet deyişle, "MİT kendine bağlandı."(54)

1990-1995 döneminde TSK-istihbarat örgütleri ilişkisi de belir-

(54) C.Arcayürek, a.g.e., s.63, 64.

1988 yılı başlarında MİT Müsteşar Yardımcılığına bir "sivil", Hiram Abas atanıyor. Zaman geçiyor. Başbakan Özal'ın MİT'i sivilleştirme eğilimi yaygınlaşıyor. Bir-iki ay daha geçiyor, Özal'ın "sivilleştirme" planları daha pekişiyor, çoğu çevrede benimseniyor. "MİT raporu" ile ortalık karışıyor, gelişmeleri gelişmeler izliyor. Sonuç: MİT Müsteşarı Korgeneral Hayri Ündül'ün yerini alacağı, MİT'teki sivilleşmenin ilk aşaması olacağı bildirilen Hiram Abas, "emekliliğini istiyor", genel yargıya göre, tasfiye ediliyor. Ündül, 30 Ağustos 1988'de Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığına atanırken, MİT'e yine bir "asker müsteşar" getiriliyor.

gin bir değişim geçirdi. 1992 yılında MİT Müsteşarı Korgeneral Teoman Koman ile MİT Müsteşarı yardımcısı Tümgeneral Ömer Uruk'un ayrılmalarıyla, MİT üst düzeyinde askerlerin varlığı sona ermiş oldu. Bu durum MİT'in sivilleştiği görüntüsünü yaratmakla birlikte, MİT'in yönetim kadrosu 1995 yılına gelindiğinde önemli ölçüde askerlerden oluşmaktaydı. Teoman Koman, müsteşarlıktan ayrıldıktan bir süre sonra Orgeneralliğe terfi ederek önce 3. Ordu Komutanı oldu, ardından 1995'te Jandarma Genel Komutanlığı'na getirildi. TSK'da Özel Harp Dairesi'nde görev yapan ve istihbaratçı general ve amirallerin daima kilit noktalarında bulunduğu gözlenmektedir. Atama, uzatma ve terfilerde, bu tür görevlerden geçmiş üst rütbeli subayların durumlarının gözetildiği dikkat çekmektedir. Bu konumdaki en flaş isimler arasında Kemal Yamak ve Teoman Koman'ı sayabiliriz. Ordu'nun istihbarat kadrosunun önemli isimlerinden Koramiral Atilla Tuzman'ın görev süresi de, alışılmadık biçimde üç kez uzatılmış, daha sonra Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı'ndan emekli olmuştu. Bu görevini sürdürürken, emekli edileceği ve MİT Müsteşarı yapılacağı söylentisi çıkmıştı.(55)

Enternasyonel Vakıflar CIA Elemanı Çalıştırır

Eğer dost hükümet yeterince anti-komünist değilse, muhtemel yapısal değişikliği gerektirecek durum yaratmalıdır. Bu amaçla eğer dost ülkenin gayreti yeterli olmazsa, ABD gizli servisinin denetimindeki gruplar harekâtı başlatabilir. Gizli servisin denetlediği grupların eylemleri geniş bir alana yayılır, bu eylemler "durumun doğasına uygun olmalı, gerekiyorsa şiddet içermeli, gerekmiyorsa şiddet eylemleri dışındaki yollara başvurmalı", "reformlar" gibi. Ayrıca "dost" ülkelerde ABD modeli yeni örgütlenme modelleri de geliştirilir. Eskilerin özü "enternasyonal"e uyumlu hale getirilir. Örneğin, Vakıflar. CIA, Pentagon ile karmaşık bağlantıları olan tekelli sermaye destekli Vakıf olgusu ABD siyasetlerinde ve özel savaşta etkilidir. **CSIS**, **Rand**, **Heritage Foundation** gibi sağcı vakıflar da çok sayıda "emerli" CIA elemanı çalışmaktadır. Bu vakıflar, "bilimsel"lik örtüsü altında dünya çapında psikolojik harekâtlar da düzenler. CSIS 1976 İtalyan seçimlerinde "kızıl tehlike" kampanyasının yanı sıra "Ağca-KGB" bağlantısı yalanını da

(55) Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, Cilt 14, s.1012.

kampanya haline getirmiştir. CSIS'ın ünlü uzmanları, **Walter Laguer** ve **Edward Luttwak**, MOSSAD ile de yakın ilişki içinde olup sık sık Türkiye'yi ziyaret etmektedir. İbrahim Tatlıses "hayranı" olacak kadar Türkiye'yi tanıyan Luttwak'ın Türkçe'de de yayınlanmış hükümet darbeleri üzerine bir kitabı bulunuyor. Bu arada **RAND**'da, Türkiye'yi oldukça iyi bilen, aktif operasyonlara katılmış **Wohlstetter J.Spain**(56), **Kommer**, **Graham Fuller** vs. çok sayıda uzman çalışıyor. Bunlardan Fuller'in "Türk Romanı" üzerine yayınlanmamış bir yapıtı bulunuyor. Fuller de Türkiye'de birçok toplantının gediklisi ve "ılımlı islâmcılar"la ilişkileri son derece iyi. (Fuller son zamanlarda özellikle Suriye'ye yönelik bir askeri harekâtın gerekliliğinden sözediyor.) Türkiye'de de özellikle son yıllarda bir "vakıf" patlaması yaşanıyor. Global emperyalizmin en çok önem verilen örgütlenme biçimlerinden biri olan "vakıflar", "enternasyonal" ile birçok bağlantılar kuruyorlar...(57)

Valiler 5000 Kişiyi MİT'ten Talimat Alarak Tutukluyor

1970 öncesinde Türkiye'de bu enternasyonalleşmenin yerleşme hızını düşüren veya düşürmesi muhtemel tüm askeri, politik, kurumsal ve hukuki "engeller" temizlenmiştir. "Temizlik"te, Kontrgerilla hukukunun ilkeleri devrededir. Örneğin, İsrail başkonsolosu E.Elrom'um kaçırılması üzerine Başbakan Yardımcısı S.Koçaş: *"Adam kaçıranlar, bunlara yataklık edenler ve bulundukları yeri bildikleri halde resmi makamlara bildirmeyenler için idam cezası verilmesini öngören kanun tasarısı, hemen TBMM'ye sunulacaktır.*

(56) **Wohlstetter Doktrini Neydi?** 1970'lerde Prof. Wohlstetter James Spain'in gizli bir planıyla Washington'da hazırlanmıştı. Körfez'deki petrol kaynaklarının güvenceye alınması ve bu güvencenin odak noktasının Türkiye'nin olması gerektiğini söyleyen James Spain, Commer, Paul Henze gibi tanıdık isimlerin de üyesi bulunduğu Rand Corporation'in araştırma konseyinde askeri stratejistti. Ayrıca güvenlik araştırmaları üzerinde çalışan Avrupa-Amerika Enstitüsü'nün de başkanı. Bu raporu ABD Savunma Bakanlığı'nın 1970'lerin sonunda Rand Corporatian'a hazırlattığı, gizlilik derecesi "gizli" olan iki ciltlik çalışmasının gizlilik derecesi bulunmayan bölümlerinden oluşuyor. Wohlstetter, Şubat 1965 ve Kasım 1976'da ilk kez "ABD Savunma Bakanlığı Şeref Madalyası"nı aldı. ABD askeri tarihinde aynı madalyayı ilk kez alan tek kişidir. Bu doktrinin Irak ve Saddam Hüseyin dönemi bağlantısı için Bakınız Ersal Yavi, "Hedefteki Adam Saddam", Yazıcı Yayınevi, 2002, İzmir.
(57) Suat Parlar, a.g.e., s.271.

Kanun makabline de teşmil edilecek..." Geçmişte yürürlükte olan kanun uygulanması "enternasyonal" bir kontrgerilla hukuk ilkesidir. Örneğin, Uruguay'da da aynı uygulama gündeme gelmiştir: *"Baskı makabline şamil olarak uygulanmaktadır. Bugün tutuklanan gazeteciler, 1968'de yazdıkları yazılardan dolayı yargılanabilmektedirler."*(58)

Aynı Koçaş, 2 Nisan 1971'de *"Bugünden itibaren kanuna karşı gelen herkese savaş ilan ediyoruz."*(59)

Oysa Elrom'un kaçırılacağı biliniyordu. Koçaş, *"MİT müsteşarıyla konuştuktan sonra İçişleri bakanına baktım gülüyordu,"* der ve ekler: *"Asıl suçlu İstanbul Emniyeti'dir. 10-15 gün evvel, Emniyet Genel Müdürlüğü, Konsolos'un kaçırılması ihtimalini tespit etti. Kendilerine emir vermiş olmamıza rağmen nasıl önlenemez bu iş anlayamıyorum."* deyince: *"Ne diyorsun Ömeroğlu (İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu)? Siz biliyor muydunuz bunu diye şaşırıp sordum, maalesef evet dedi."*(60)

Bu olay sonrası başlatılan şiddet ve tasfiye kampanyasının "savaş" yani "özel savaş" olduğunu dönemin Başbakan Yardımcısı söylüyor. Bu "savaş"ta ÖHD (Özel Harp Dairesi) devreye sokulmuş ve Elrom olayı ile başlayan süreç, Kızıldere'de toplu "infaz"la sonuçlanmıştır. Türkiye'de tüm bu süreçlerde MİT'in önemli etkinliği vardır. Ordu tasfiyelerinden, Kızıldere'ye, Anayasa değişikliklerinden, hükümete yönelik brifinglere kadar. Bu brifinglerden biri de 12 Mart hükümetine "Marmara Köşkü"nde verilen "devlet" brifingidir. 7 saat süren bu brifingde Türkiye'de "komünist bir darbe hazırlığı" olduğu "belgelerle" anlatılır. Brifingde ayrıca "komünist ihtilâlin bu anayasadan güç aldığı" belirtilir. "İç güvenlik" harekâtı kapsamında "enternasyonal"in Türkiye'nin "çelik çekirdek"teki dayanaklarından MİT'in Müsteşarı Gen. Fuat Doğu, "brifinglerinde belirtilen hususlara yeterince önem verilmediği takdirde, durumun hiçbir surette düzeltilmesine olanak bulunamayacağı, bu hükümetin eskisi kadar bile etkili olmayıp olayların ağırlığına dayanamayacağını" açıklar.(61)

(58) E.Alain Reuguie, "Latin Amerika'da Askeri Devlet", s.264.

(59) Feroz Ahrnad, "Demokrasi Sürecinde Türkiye", Hil Yay., s.323.

(60) Sadi Koçaş, "12 Mart", s.213.

(61) S.Koçaş, a.g.e., s.155.

MİT'in "anayasa değişikliği" konusunda ısrarlı temel güç olması, "kontrgerilla" hukukunun gerçek-gizli hukuk kodlarından aldığı "yetki" ile bağlantılıdır. Bu "yetki" devlete yönelik birçok talebi de gündeme getirmiştir. (Ünlü MİT muhtırası) 12 Mart süreci MİT'in "özel" konumunun iyice belirgin hale geldiği bir dönemdir. 17 Mayıs 1971 gecesi saat 22.45 haberlerinde okunan "Balyoz Harekâtı" bildirisiyle başlayan "insan avı" ile 48 saat içinde 5000'den fazla insan gözaltına alınmıştır. Koçaş "bu gözaltıları; nasıl gerçekleştirildiğini" anlayamadığını, araştırdığında "Valilerin MİT'ten aldıkları emirle bu işi gerçekleştirdiklerini öğrendiğini yazar. 12 Eylülde "çelik çekirdek"teki konumuyla MİT'in yaptıkları ise malum.

12 Marta açılan 70'lere yayılan iç savaş sürecinin "gizli savaş tekniği" bağlamında değerlendirilmesi olguları netleştirecektir. Wall Street Journal'ın Washington muhabiri **Henry Cammil**, "Gizli Savaş Tekniği" konusunda şunları yazmıştır: "Sabotajın her çeşidi, terör, organize edilmiş çapulculuk hareketleri, hedef olarak alınan ulusların, türlü yollardan ifsat edilmesidir. Bu taktikler, fırsat ve ihtiyaca göre değişebilir ve kızıl bloktaki uluslara karşı saldırı şeklinde uygulanabildiği gibi, bazı müttefik ve tarafsız ülkelerin içinde de bir nevi savunma biçiminde uygulanabilir. Girişilen birçok maceranın "hoş" tarafları halkoyuna güzelce duyurulduğu halde "kirli" yanları ya gizlenir ya da sıkı Amerikan disiplini altında yetiştirilen Amerikalı olmayan ajanlara iş gördürmek suretiyle yapılan "kirli iş" meydana çıktığında inkar yoluna sapılır.(62)

Ecevit, MİT ve Kontrgerilla İçin Ne Dedi?

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1974'te yayımladığı "Akgünlere" adlı seçim beyannamesinin 173 ve 174. sayfalarındaki satırlarda:

"Bir resmi devlet örgütü olan MİT (Milli İstihbarat Teşkilatı)'in bu gibi işlemlerdeki rolü inkâr edilemeyecek kadar ortaya çıkmıştır. Sıkıyönetim kanadı altında faaliyet gösterdiği anlaşılan kontrgerilla diye bir örgütün faaliyeti bütün dünyada duyulduğu halde, resmi makamlarca üzerinde bile durulmamıştır."

İkincisi: CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, 1978 bütçesi üzerinde yaptığı konuşmada şunları söylemişti:

"Son zamanlarda ortaya çıkan birtakım tehlikeli haberlere kısaca

(62) Emin Değer, "CIA, Kontrgerilla ve Türkiye", s. 216.Nak.S.Parlar, s.277.

değinmek istiyorum: Psikolojik savaş haberleri duymaya başladık.

'Savaş' lafları bırakılmadan topluma barış getirilemez. Önce Türkiye'den 'savaş' lafını kaldıracaksınız, 'cephe' lafını kaldıracaksınız, 'düşmanlık' lafını kaldıracaksınız, ondan sora barış getirebilirsiniz ülkeye.

'Psikolojik savaş', **'dolaylı savaş'**... Ne gariptir ki, bu laflar ilk kez, Ortadoğu'da 1960'tan önce, Lübnan iç savaşı olduğu sırada Ortadoğu piyasasına sürülmüştü; şimdi yine Lübnan'da iç olaylar oluyor ve yine Ortadoğu'da ve o arada Türkiye'de yine 'psikolojik savaş' lafları dolaşmaya başladı.

Neymiş?.. Birtakım MİT görevlileri, Milli İstihbarat Teşkilatı görevlileri, devlet kuruluşlarına gidecekler ve 'psikolojik savaş' konuşmaları yapacaklar.

Bütün içtenliğimle bir uyarıda bulunmak istiyorum: Bir ülkede istihbarat örgütü bu gibi aktif hizmetlerde kullanılırsa, o ülkenin de, o örgütün de başı derde girer. İstihbarat örgütünün görevi, gereken ölçüde istihbarattır ve o istihbaratı değerlendirmektir. Hatta İngilizcede istihbaratın adı 'intellegence'dir. Yani 'zeka'... Yani akıllı, zeki bir insan için, gizli bilgi toplamalar da o kadar gerekli değildir. Olaylara bakıp değerlendirmek yeterlidir. İstihbarat için casuslar, kışkırtıcı ajanlar kullanmak zorunlu mudur, bunda kuşkum var.

Haydi diyelim ki, bu da zorunlu, kaçınılmaz; ama bir istihbarat örgütünü yurt içinde bir 'savaş' aracı gibi kullanmaya kalktınız mı, başınız derde girer. Amerika'da, Almanya'da devlet yöneticilerinin başının zaman zaman dertlere girdiği gibi, başınız derde girer."

Ecevit, sözlerini şöyle bağlıyor:

"Ben hükümetteyken bu örgütün işlerine karışmadım. Bu örgüte üç direktif verdim:

1. Aktif çalışma yapmaya, siyasete girmeye, iş çevirmeye kalkışmayacaktır.

2. Kışkırtıcı ajan kullanmayacaktır.

3. Partilerle uğraşmayacaktır.

1988'deki sözleri, 1978 yılındaki bütçe konuşmasına benziyordu. Ecevit'e göre, "Servisler fazla dayanışma ve serviste tam inanç, siyaset adamını yanıltıyordu."

"Siyaset adamının servis istikametine kaymasına neden oluyor..."

Ecevit: *"Benim iktidarlarım sırasında MİT'le fazla sürtüşmem olmadı."* dedi. Raporlar -Demirel'in anlattığının tersine- Ecevit'e MİT antetli kağıtlarda geliyordu. Bu, önemli miydi? Antetsiz ve altında imza bulunmayan raporların "kıymeti harbiyesi" olmazdı. Bir hükümet başkanı, MİT'in verdiği bilgilere dayanarak sonradan olumsuz sonuçlar veren bir politika saptadığını günü birinde nasıl kanıtlayacaktı?

"Fakat" diyordu Ecevit, *"verdikleri raporlar o kadar karmaşıktı ki, sanki kahinler yazmıştı. Örneğin terör ve anarşi raporları gelirdi. Olayları daha somut bilgilere dayandırmamız istendiğinde 'bizim işimiz değil' yanıtı verilirdi."*

Yaşadığımız gerçeği vurgulayarak;

"Sözde MİT, Başbakanlığa bağlı. Hayır, aslında Genelkurmaya bağlıdır." dedi. (63)

12 Eylülde ABD ve CIA

"27 Mayıs ak'ı simgeler, 12 Eylül kara'yı..."

E.Hakim Albay M.Emin Değer

E.Hakim Albay M.Emin Değer anlatıyor:

Türkiye'nin, 1940'larda başlayan, dış ilişkilerindeki yanlışlığın altında emperyalizmin ne olduğunu bilmemek yatmaktadır. Bu nedenle ABD ile 1947'lerde başlayan ilişkilerin, bağımlılık ilişkileri olduğu düşünülmemiş ve giderek yoğunlaşan ilişkiler, Türkiye'yi 12 Eylüle, yıldan yıla artan bunalımlar içinde taşımıştır. Dolayısıyla 12 Eylül, Türkiye'de 1940'lardan uzanan ilişkiler zincirinin halkalarından biridir. Bu arada, 27 Mayısın, 12 Mart ve 12 Eylülden amaç sonuçları yönünden ayrıldığını saptamalıyız. 12 Eylülün 27 Mayıs Anayasası'na karşı açılan ve sistemin, Dickson Raporu'nda işaret edilen ilkelerini iptal eden bir karşı devrim olduğunu gözardı edemeyiz. Bu nedenle 12 Eylülün 27 Mayıs Anayasası'nın getirdiği özgürlük ve hakları Türk toplumuna uygun görmeyen felsefesi bile, bu iki tarih olayının birbiri ile bağdaşmayan temellere dayandığını gösterir. Bunlardan biri 27 Mayıs ak'ı simgeler, 12 Eylül kara'yı...

12 Eylülü sorgularken, Türkiye'nin ABD emperyalizminin güdümünde geçen yıllarını, sosyal ve ekonomik olayları, nesnel ölçülerle değerlendirmeden nedenlerini ve sonuçlarını tartışamayız.

(63) C.Arcayürek, a.g.e., s.201, 202.

"12 Eylül, Türk Devrimi'nin önüne çıkarılmış en büyük engeldir."

E.Hakim Albay M.Emin Değer

12 Eylülü sorgularken ve değerlendirirken, bu gerçeklerden yola çıkmak, yeni bunalımlara düşmemek için gereklidir.

Türkiye'nin 12 Eylülden bu yana şaşmaz ve öncelikle gündemi, bu tarih olayını tanımak, anlamak, sorgulamak ve yargılamak olmalıdır. Türkiye'de yeni ve ileri ekonomik ve sosyo-politik tarihsel bir sürece, ancak 12 Eylülle hesaplaştıktan sonra girilebilir.

İncelendiğinde görülecektir ki, 12 Eylül, Türk Devrimi'nin önüne çıkarılmış en büyük engeldir. Türk Devrimi, 1920'lerdeki Kemalist hareketle; yeni ve çağdaş topluma dönüşüm yolunda büyük bir ivme kazanmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası, toplumsal değişim ve dönüşümü, emperyalizmin ilgi odağına çekildi. Çünkü Türk toplumu Ulusal Kurtuluş bilinciyle demokratikleştiğinde kazanacağı yeni ivmeler, Ortadoğu'da emperyalizmin çıkarlarına engel olabilirdi. Emperyalizmin az gelişmiş ülkeler için hazırladığı programlar vardı. Ancak Türkiye için, daha özel çalışma ve program gerekirdi. Amaç toplumun iç dinamiklerine uygun değişim ve dönüşümü engellemekti. Ulusal Kurtuluş bilincine Cumhuriyet Türkiyesi'nin, iç dinamiklerine dayalı toplumsal değişim ve dönüşümünü, çıkarına engel sayan ABD emperyalizmi, bu nedenle benzer ülkelerde uyguladığı yöntemden ayrı bir yöntemi ülkemizde uygulamış ve 12 Eylülün geliş koşulları hazırlanmıştır.

Bu tarih dönemecini anlamak için, her şeyden önce, *"12 Eylüle nasıl gelindi?"* sorusuna yanıt bulunması gerekir. İncelendiğinde görülür ki, 12 Eylül öncesi Türkiye'nin içine itildiği kaos, toplumun iç dinamiğinden kaynaklanan, sosyal gelişmenin ve değişimin sonucu değildir. 27 Mayıs ile girilen dönemde, sosyal gelişmelerden kaygı duyan Atlantik ötesi güçlerce, yeni oyunlar sergilenmiştir. Dıştan destekli burjuvazinin egemenliği paylaşmak istememesi ve halk yığınlarının örgütlü istemlerini engelleme çabaları doğrultusunda, 12 Martla girilen arayışlar, yeterli sonuç vermemiş; olayların ivmesi saptırılarak, 12 Eylülle noktalanmıştır. Türkiye, 12 Eylüle oyun içinde oyunlarla itilmiştir.

Peki, 12 Eylül ne yapmıştır? Ne yaptığını Anayasa'dan başlayıp o dönemde çıkarılan yasalara ve dayatılan kurumlara bakarak

saptayabiliriz. 12 Eylülün huzur ve güven için, toplumu, demokrasi yerine disiplinli bir yapıya dönüştürmeyi amaçladığı görülüyor. 12 Eylül liderlerinin "bize özgü demokrasi" dediği sistem, Milli Güvenlik Kurulu'nun denetimindedir. 12 Eylülün bize özgü Anayasa'sı ve bize özgü demokrasisi, ABD'nin güvendiği ellerle kuruldu ve güvendiği ellere teslim edildi. 24 Ocak Kararları'nın mimarı olan Turgut Özal'a...CIA'nın Özal biyografisine göre "Gelmiş geçmiş en Amerikan yanlısı Türk lideri"ne... Önce Başbakan ve sonra Cumhurbaşkanı olarak.

Milli Güvenlik Kurulu'nun denetiminde; ama emperyalizmin güvendiği bir liderin ellerinde bir Türkiye, elbet, ABD'nin çıkarlarının korunması yönünden çok güvenlidir. Türkiye böylece, Özal'ın sık sık yinelediği "2 binli yıllara taşınacaktır." Çağdaş bir demokrasinin, olmazsa olmazı olan hak ve özgürlüklerin, devletin denetimine verildiği, suskun ve sinmiş insanların toplumu; devlet terörünün topluma gözdağı verdiği, dış ve iç borç batağında sıkışmış, eski ve yeni yöneticilere ilişkin yolsuzlukların her gün bir yenisiyle karşılaşılan, toplumsal çürümüşlüğe ve kokuşmuşluğa doğru sürüklenen bir Türkiye... ve bu çelişkilerin ortasında, umarsız, sürekli tüketime itilen, daha çok borçlanan, hak ve özgürlüklerinin verilmesini bekleyen insanlar, bizim insanlarımız...

Oysa, 12 Eylül öncesi olaylarının temelinde, toplumun eşitlik, özgürlük, temel hakların güvence altına alınması, hakça paylaşım gibi, çağdaş toplumların ortak istemleri vardır. Toplum o amaca ulaşamadı. O amaca giden yoldaki tuzaklara takıldı. Özetle halkımızın istediği, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir demokrasi içinde gelişmeydi. Böyle bir sistem, ancak halkla birlikte ve halkın elele vererek kuracağı ve her türlü tehlikeye karşı koruyacağı bir sistem olabilirdi. İşte buna izin verilmedi. İstenmeyen, halkın uyanmasıydı. Toplum öyle bir depremle sarsıldı ki, demokrasiden korkar olduk. Toplum, bu sarsıntıya, özgürlüklerin aşırılığının neden olduğu söylemiyle karşılaştı. Can derdi öne çıktı ve özgürlüğün ne olduğunu öğrenemeden, yeniden bir askersel disiplin altına alındık.(64)

(64) M.Emin Değer, "Oltadaki Balık Türkiye", Toplumsal Dönüşüm 1998, s.334.

Sağcılara Göre Darbelerden Solcular ve Ruslar Sorumlu

Aşağıda sağcı bir gazeteci olan N. Ilıcak'ın askeri darbelerdeki dış etkiler konusunda eski MİT elemanı, sonradan Profesör Mahir Kaynak'la yaptığı söyleşi yer alıyor. Bu konuşmada dikkat çeken husus Nazlı Ilıcak'a göre darbelere solcular neden oldular. Sovyetler Birliği de bunları destekledi:

N.Ilıcak: *"Konuşmanızın ilk başında, darbe olaylarının dışarıdan tezgahlandığını söylediniz. Buna müşahhis bir örnek verir misiniz? Ne gibi dış tesirler oluyor?.."*

M.Kaynak: *"Mesela 12 Eylülden önceki sol hareketlere bakarsak, bu hareketler kitleler içinde teşkilatlanmıyorlardı. Daha açık bir ifadeyle, bir örgütün ne kadar üyesi varsa, o kadar silahlı militanı vardı ve bunların sayıları çok azdı. Bu kişilerin, ileride siyasi iktidar sahibi olmaları mümkün değildi ve zaten de beklenmiyordu. Bunlardan beklenen fonksiyon, siyasal iktidar boşluğu yaratmak ve boşluğun birisi tarafından doldurulmasını sağlamaktı. Muhtemel ki, böyle bir boşluk yaratıldığı zaman, iktidar boşluğunu yaratanlann görüşleri istikametinde olmayan birisi iktidara gelecektir. Bu deformist örgütlerin kendi renklerinde bir ihtilâlin öncüleri olduğunu kabul etmemek lazım. Bunlar başka bir hareketin adeta buldozerleri gibidirler."*

N.I.: *"Bunları böyle bir eyleme sürükleyen, karşı gücün iktidara gelmesini isteyenler midir demek istiyorsunuz?"*

M.K.: *"Kesinlikle öyledir. Benim düşüncem şu, bir ülkede siyasi iktidar boşluğunu yaratan militanların renklerine bakarak, tezgâhlanan oyunun veya yeni gelecek iktidarın rengini belirlemek mümkün değildir. Aksi renkte gelebilir ve muhtemelen öyle gelecektir. Çünkü bu militanlar halkta tepki yaratmaktadır ve aksi görüşteki insanlara karşı sempati doğurmaktadır. O halde şunu söyleyebiliriz esas itibariyle: İktidar boşluğu yaratılırken militanların rengi hiç önemli değildir. Önemli olan bu militanları sevk edecek bir motif bulmaktır. Motif herhangi birşey olabilir."*

N.I.: *"Sizin görüşünüzü şöyle özetleyebilir miyiz: 12 Eylül öncesinde aşırı sol örgütler büyük bir antipati yarattılar. Bunu bir sağ hareket, bir askeri müdahale takip etti. Demek, birtakım insanlar, Türkiye'de sağ eğilimli bir askeri harekâtın yapılmasını istiyorlardı. Böyle mi düşünüyorsunuz?"*

M.K.: *"12 Eylülden evvel o hareketlerle, komünistlerin iktida-*

ra gelmesi mümkün değildir."

N.İ.: *"Peki, kim istiyordu böyle bir harekât, niçin istiyordu?"*

M.K.: *"Bir bilgi ve belge veremeyiz. Çünkü, Türkiye'deki istihbarat çalışmaları, suçluyu yakalamak yönündedir. Kimin ne yapmak istediği hakkında bir istihbarat çalışması maalesef yoktur. Ama bir değerlendirme yapabilirim. İşi karıştıranlar, 12 Eylülden sonra gelen yönetimden fayda sağlayanlardır. Fayda sağlayacağını umanlardır."*

N.İ.: *"Yani yine dış güçleri kastediyoruz. 12 Eylül size göre Süleyman Demirel'i bir tasfiye hareketi miydi?"*

M.K.: "*Demirel'le Batı'nın siyasi ihtilâfları vardı dış politika konusunda ihtilâfları vardı."*

N.İ.: *"Ne gibi?"*

M.K.: *"Mesela, Türk-Sovyet ilişkileri Batı'da endişeyle karşılanıyordu. Türkiye'nin ekonomik açıdan bağımsız bir politika izlemesi Batı'yı tedirgin ediyordu. Çünkü Türkiye'de ekonomik hakimiyet kurmadıkları zaman siyasi hakimiyet kuramayacaklarını biliyorlardı. Zaten ondan sonraki ekonomik model Türkiye ile Batı'nın içiçe girmesi olayıdır. Demirel'in politikası tersineydi."*

N.İ.: *"Sovyetler Birliği'nin hiç rolü yok muydu? Ülkeleri istikrarsızlık içine itmek, bizim bildiğimiz kadarıyla bir Sovyet politikasıdır."*

M.K.: *"O zaman şunu kabul etmek lazım: Sovyetler Birliği, bu işi bilmiyor. Ve çok hesapsız davranıyor. Birtakım anarşik hareketlerin içine girdiler ve kendi aleyhlerine olabilecek bir düzenin kurulmasına neden oldular. Sovyetler Birliği'nin bu kadar akılsız olduğunu zannetmiyorum."*

N.İ.: *"Ya, 12 Mart?"*

M.K.: *"12 Martta, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'deki etkinliği çok azdı. O bakımdan onlara atfedebileceğimiz bir örgütlenmenin olduğunu zannetmiyorum."*

N.İ.: *"D. Gezmiş ve M.Çayan gibi etkili örgütlenmeler vardı."*

M.K.: *"Küçük militan örgütlerin ne ölçüde siyasi güce sahip olduklarını hesaplamak lazımdı. Ama şunu söyleyebiliriz: 1971 olayı, siyasi açıdan solda bir hareketti. Siyasi tabanı olan bir hareketti. Türkiye'de rejimin rengini değiştirebilecek tek hareket 1971'de olmuştur. Orada Sovyetler Birliği'nin bir etkisi olabilir. Ama 1980'e getiren olaylarda, mümkün değildi. Hepsi vurucu, siyasi tabanı olmayan, deformist hareketlerdi."*

N.İ.: *"12 Mart öncesindeki gençlik eylemlerinde, Sovyetler Bir-*

liği'nin parmağı olabilirdi. Çünkü askerin içinde de sol bir oluşum meydana gelmişti diyorsunuz! Ama 12 Eylül öncesindeki eylemlerin getireceği bir düzen, mutlaka sağ renkli darbe olacaktı. Sovyetler Birliği de böyle bir hesapsız işin içine girmez diyorsunuz?"

M.K.: *"Siyasi tabanı olan, Türkiye'de büyük değişiklikler getirecek hareket olarak 71'i görüyorum. 71 buna karşılık anarji ortamı açısından, çok hareketli, çok renkli, çok kanlıdır. İlk bakışta vahim görünmesine rağmen, siyasi tahlil yapıldığı zaman, son derece tehlikesizdir. Çünkü, taban güçlü değildi. 1971'de taban daha güçlüydü. Belki bu kadar gücü, kimse bir daha eline geçiremez. Fikir açısından bütün aydın kesime ve orduya hakimdi darbeciler. Türkiye'de o rejim yerleşir kalırdı. Tekrar edeyim üç askeri müdahale arasında en tehlikelisi 1971 harekâtıydı. 1971'de Batı'yı da görürüz, Sovyetler Birliği'nin büyük heveslerini de görürüz. Ama 1980'de böyle bir şey mümkün değildi zaten. Tamamen, Batının tesiri vardı. Harekât son derece planlıydı. Çünkü solun toplum içinde yer tutması mümkün değildi. Adeta bir aşı gibiydi. Nasıl aşı yapıldıktan sonra ateş yapar, ama hastalık yapması mümkün değildir. Hatta vücudu hastalığa karşı güçlendirir. 1980 öncesi anarşi, sola karşı olan mukavemeti artırmıştır. Halk kitlelerinde sola karşı bilinci artırmıştır."*

N.I.: *"Sizin kanaatinizce Evren ve Özal ile, Batının istediği bir iktidar Türkiye'ye gelmiş oldu."*

M.K.: *"Evet, öyle olmuştur."*(65)

"Türkiye'yi Bölmek İsteyen Kim?" Çelişkisi

Başbakan Özal, 14-15 Eylül 1984 günü İstanbul'da yapılan bir seminerde(66) şöyle diyordu:

"Türkiye'yi bölmek, parçalamak isteyenlerin asıl hedeflerinin bir kere tarihi, sonra stratejik, coğrafi stratejik nedenleri vardır. Çok derinden biliyoruz... Onun detayına girmiyorum; fakat bugün gördüğümüz o dur ki, memleketimizin güçlü olması, kuvvetli olması,

(65) N.Ilıcak, Zihnipaşa Köşkü'nde işkence altında alınan yazılı ifadelerin kendisine sızdırılmasının ardından, bunları gerçek itiraflarmış gibi yayınlamıştır. Bu belgelerle ilgili yorumlar yaparak, yayıncısı ve yayın tarihi belli olmayan kitap haline getirmiştir. N.Ilıcak: "Elyazısı İtiraflarla 12 Mart Cuntaları"

(66) "Ülkemizi 12 Eylüle Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerindeki Oyunlar" semineri.

Dünyada birçok kimsenin işine gelmemektedir. Belki meseleyi bu şekilde basite icra etmek mümkündür. Biz güçlü, kuvvetli olursak, bazı menfaatlere, bazı konulara büyük set çekebiliriz. Onun için bu durum arzu edilmemektedir. Tabii bu işleri yapanlar, doğrudan ve eskisi gibi kart açarak şu veya bu isteklerini yerine getirmiyorlar. O vakit isteklerini bugünün modası olan, o memleketlerin içlerine girerek, oradan müttefikler bularak, birtakım ayrılıkları körükleyerek, hedeflerine varmak istiyorlar. Zannediyorum genel çerçevesiyle hadisenin oluş tarzını bu şekilde düşünmek lazımdır...

Nihayet idarenin her kademesine giren, yani devletin her kademesine girerek, bölünmemiş veyahutta ayrılmamış hemen hemen hiç bir idarenin, idare ünitesinin kalmadığı bir devreye kadar süratle gelmiştir. Bunların kullandığı metodlardan bir tanesi, önemli hususlardan bir tanesi devleti zayıflatmaktır. Yani bu bölmenin yanında, aynı zamanda devleti küçük gösterme, devletin güçlerini küçük gösterme ve devlet güçleriyle büyük halk topluluklarının arasını açmaktır. Bunun için işe ilk önce polisten başlarlar. Polisin işkence yaptığından, birtakım yanlış şeyler yaptığından başlar, bunu kademe kademe götürürler. Ve en sonunda da devlet güçlerinin, devleti koruyan güçlerin faşist olduğunu ilan ederler. Meselenin esası budur. Geçenlerde Almanya'da bir basın toplantısında bana birtakım sualler sordular. Bazıları enteresandı ve bu, aynı zihniyetin işlendiği sorulardı. Birisi kalktı ve memleketinizde demokrasi yok dedi..."

Özal da diğer merkez sağcılar gibi Türkiye'yi bölenlerin sayısının çok fazla olmadığını söylüyor ve devamla: *"Aldıkları reylerden bellidir. Türk toplumunda %2-3'ü geçmez. Yani bu anarşik eylemleri yapanların şu veya bu şekilde, şu veya bu taraftan sayıları fazla değildir. İstatistikler bunları gösteriyor...*

Müdahale yaptık, yapanları yakaladık, hapislere attık, cezalarını verdik, cezalarını çekecekler, bir kısmı islah olacak, bir kısmı olmayacaktır. Hayır... Dış güçler bakımından söylüyorum, ne bunları yaptıranlar bundan vazgeçmişlerdir ne de..." diye devam ediyor.

Özal, Türkiye'nin önünü kesen dış güçlerin kimler olduklarını açıkca söylemiyor. Ona sormak gerekir. Ülkenin değil içine, her hücresine girenler Batılılar mı, doğulular mı? O kolayca Türkiye'yi bölenlerin solcu partiler olduğunu söylemekle yetiniyor.

21. yüzyılda özellikle egemen güçlerin giderek artan ekonomik sorunları ve pazar arayışları karşısında **stratejik kaynaklar, stratejik ticaret** ve **stratejik ortaklar** gündeme geldi. Bunların amacı nedir, kimlere ne çıkarlar sağlar?

11 Eylülde Bir Gong Çaldı(67)
Hisse ve Fon Geliri Arayan Klavye Tuşlarının Vicdanı Yoktur

Gözlerden Kaçan "Kolay Gelir" Asimetrisi
Son 7 Yıldan Bu Yana ABD'de 10 Milyon Kişi
Brokerleri İşsiz Bırakacak Kadar Bilinçlenerek
24 Saat Hizmete Açık Wall Street Sitelerini Tıklayarak
Kolayca Zengin Olma Peşinde Üretenleri ve
Çalışanları Giderek Köleleştiren Bu İletişim Çılgınlığı
Ambargo Nedeniyle Irak'ta Ölen 600 Bin Çocuğu
Filistin'de, Afganistan'da, Somali'de, Ruanda'da veya
Dünyanın Falanca Yerinde Yaşanan Trajedileri Umursamaz...

Global piyasalarda geleneksel yatırım yöntemleri değişti. Daha 7 yıl önce yalnız Wall Street firmalarının ve bankacıların imtiyazında olan tüm finansal kaynaklar, şimdi internete bağlanan her yatırımcının parmaklarının ucunda. İnternetin inanılmaz iletişim hızı, yatırımcılara; sermaye piyasalarındaki gelişmeleri anında izleme, değişik endüstri dalları ve şirketler hakkında en son bilgileri alma, uzman ekonomistlerin, Warren Buffett, Peter Lynch, John Neff gibi Wall Street'in en saygın portföy yöneticilerinin önerilerinden yararlanma olanağını sunmakta.

Sadece Amerika'da 40 milyon kişi internet kullanıyor. 10 milyon kişi de yatırımlarını internet üzerinden yapıyor. Geleneksel brokerlerin günde sekiz saat hizmet vermesine karşın, internet günde yirmidört saat açık. Geleneksel brokerler sürekli müşteri kaybediyor. Borsa bankerlerinin rolü yeniden tanımlamış durumda.

İnternet teknolojisi; dünyanın neresinde olursa olsun yatırım-

(67) 11 Eylülün ABD ekonomisine zararı yaklaşık 100 milyar dolar, yarattığı işsizlik ise 1.6 milyar dolar.

cıya internet üzerinden, American Express, Schwab&Co, Merrill Lynch, Salomon Smith Barney veya diğer borsa bankerlerinin birinde hesap açarak New York Borsası'nda kote edilen hisse senetlerine yatırım yapma veya Chicago Borsası'nda opsiyon spekülasyonu işlemlerine girişme olanağı veriyor.(68)

Sermaye ve para piyasaları ekonominin canı ve suyu gibidir. Ancak bu dünyada bölgeler arası gelişmişlikteki büyük uçurumların giderilmesi, yoksulluğun azaltılmasına yönelik olması gerekirken; moneterizm çılgınlığı ve çok uluslu tekelci iş dünyasının meydan okuması ile tüm hümanist ve hukuki değerlerin paylaşılması hiçe sayıldığında, dünyanın tüm dengeleri alt üst olmaz mı? Özellikle trilyonlarca yüzer, geze denetimsiz petro dolar veya Euro dolar denilen sıcak para vurgunları giderek can yakarken.

---

(68) Yılmaz Erolgaç, "Shearson Lehman Brothers Eski Başkan Yardımcısı Wall Street, "21. Yüzyılda Profesyonel Para Yönetimi", Scala Yayın., 2000, s.217.
1971 yılında National Association of Securities Dealers (NASD) tarafından bilgisayar teknolojisi kullanılarak ilk elektronik borsa kuruldu. Microsoft, Intel, MCI Communication gibi dev şirketlerin doğum yeri olan, 5761 şirketin hisse senetlerinin, 5300 borsa bankeri tarafından alınıp satıldığı bu piyasaya kısaca NASDAQ deniyor. Paris, Londra, İstanbul Borsası'nda işlem gören senetler de; American Depositary Receipt (ADR) mekanizması ile NASDAQ'da alınıp satılabilmekte. Uygulanmasına ilk defa 1927'de başlanan ADR sisteminde iki banka devreye giriyor. Birincisi; yabancı şirketin senetlerini toptan satın alıp, Amerika'da perakende dağıtan yatırım bankası. İkincisi; satın alınan senetleri kasasında tutup, karşılığında Amerika'da alınıp satılan senet sertifikası (ADR) çıkaran banka. Örneğin; Yatırım Bankası, İstanbul Borsası'nda işlem gören ABC şirketinin yirmi beş milyon hisse senedini satın alıp, Securities Exchange Commission'a (SEC) kaydını yaptırarak ABC-ADR olarak NASDAQ'da işleme sokuyor.
1999 yılında 113 yabancı şirket NASDAQ'da 22 milyar dolarlık ADR senetleri sattı. Bu rakam 1998'de çıkarılan ADR'lerin iki misli. Finlandiya'nın Nokia (NOK), İsveç'in Ericsson, İngiltere'nin Cable&Wireless, Meksika'nın Telefonica SA., şirketleri en aktif ADR'ler. Brezilya'nın NASDAQ'da hayat bulan iletişim -telekomünikasyon şirketi Globa Cabo S.A. (GLCBY) ihraç edildiğinden bu yana 700 misli artış gösterdi. ADR piyasası Wall Street'in gözünden kaçmadı, Amerika'nın en büyük On Line Broker'ı Charles Schwab'a göre, son beş yılda ADR İşlemleri on misli arttı. 1999'da tüm borsalarda işlem gören senetlerin tüm para kıymetinin %6.3'ü yabancı şirketlerin ADR'lerinden oluştu. Amerika'ya yakın olması dolayısıyla Meksika'nın Grupo Fihanciero Sefrin, Grupo Simec, Grupo Sidek, Vitro vs. senetleri aktif. Birikimi az olan tasarruf sahibi, borsadan ancak bir veya birkaç hisse senedi satın alabilir. Tercihleri yanlış olursa zararı da büyük olur. Yatırım fonları, birkaç hisse senedi yerine değişik endüstri dallarına dağıtıldığından, risk azaltılmış olur. Aynı amacı taşıyan tasarruf sahiplerini bir araya getirip, önceden belirlenen hedef doğrultusunda portföy oluşturan ve yöneten organizasyonlara yatırım fonu (mutual fund) denir.

Wall Street Sitelerindeki Hisse ve Fonlarla Küresel Ekonomiyi Yönetenler İçin Ulus Devlet, Ulusal ve Uluslararası Hukuk Kötüdür İnsan Değersizdir(69)

1990'larda bir tür tekno-libertaryanizmin ortaya çıktığı yüksek teknoloji ve finans dünyasında artık yukarıdaki başlık geçerli. Ulusal hükümetler bu görüşe göre faydalı olan hiçbir şeye katkı sağlayamaz ve gerçek "değeryaratıcılar"ın önüne dikilir. Ulus devletin kötü olduğu söylenir; teknoloji ve sermaye, sınırsızdır ve ulusal hukukların onları sınırlandırma çabalarından kaçabilir.

"Yeni Ekonomi"nin havarileri, internetten önce keşfedilmiş olan her şeyin gereksizliğini belirttiler. Bir portföy yöneticisi olan bir arkadaşım, ABD vergilerini ödememek için, ciddi ciddi Amerikan vatandaşlığından vazgeçmeyi ve Bahamalara yerleşmeyi düşündüğünü söylediğinde şok oldum. Yeni ekonominin sağlıksızlığı, sizi somuta düşmekten kurtaramayacaktır; bu tür kriz durumlarında (11 Eylül) tek umudunuz, itfaiyecilerin ve polisin kahramanlığıdır. (11 Eylül sırasında Bush bir okuldaydı ve hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu. E.Y.)

Kimse Amerikalıların ne kadar öfkeli olduğunu ve saldırganların cezalandırılmasını ne kadar görmek istediklerini göz ardı edemez. 11 Eylülden önce, ABD'nin savunma harcamalarında 18 milyar dolarlık önemsiz bir artışı karşılayıp karşılayamayacağı üzerinde büyük bir tartışma varken; şimdi, füze savunma sistemi, bir amaç olarak kalacak, daha iyi istihbarat, güç gösterisi ve sözde "asimetrik" tehditleri ortadan kaldırma becerileri gibi gerekliliklerin göreceli olarak öncelik sırasını yitirecektir.(70)

Öyle görünüyor ki dünyanın geleceği kural ve sınır tanımayan finans ve teknoloji çılgınlarıyla onların güdümünde "kozmik duyumlar" aldığını söyleyen bir manyak ile etrafında kümelenen mafyalaşmış yöneticilere(!) bağlı. Tüm bu olaylara bakarak, gelde 11 Eylül komplo teorilerine inanma.

(69) Bkz. Ersal Yavi, "Batırılan Bir Ülke Nasıl Kurtarılır?", Yazıyı Yay., 2001, s.1-23.
(70) Francis Fukuyama, "Amerikan İstisnacılığının Sonu" s.72. Financial Times, 15 Eylül 2001.

Devletler Yenildi;

Dünyayı Artık Büyük Şirketler ve Metropol Finans Yönetiyor!

Dünyayı Saran

Trilyonlarca "Petro Dolar" ya da "Euro Dolar" Fon

Borsa Jargonu ve Menkul Değer İşlem Emirleri Olan "Market Order" (Piyasa Emri), **"Limit Order"** (Limit Emri), **"Fill Or Kill"** (Doldur veya İptal Et Emri), **"Stop Order"** (Durdur Emri) **Gibi Çok Çeşitli "*Al*" ve "*Sat*" Emirlerine Bağlı**

"Petro dolar" ya da "Euro dolar" diye adlandırılan köpek balığı gibi yüzer gezer spekülatif nakit stoğu, daha 1990 yılında 2 trilyon doları aşmıştı. Bu paralar Türkiye'de sıcak para diye adlandırılan kısa vadeli vurguncu fonlardan başka bir şey değil. Diğer bir deyişle, spekülatörlerin elinde sermaye ve para piyasalarında işlem gören dolar stoğu, dünyanın en büyük 40 ekonomisinin merkez bankalarının ellerindeki tüm döviz stoklarından çok daha büyük.

Dünya ekonomilerinde son yıllarda sık sık ortaya çıkan borsa ve döviz krizlerinin arkasındaki gerçek sebep; yönetilebilir olmaktan çıkmış, dünyanın tüm merkez bankalarının toplam gücünün çok üzerinde bir hacme ulaşmış olan bu dev fondur. Bu fon paniklerden etkilenebilmekte, fonun "Al" ve "Sat" emirleri önemli oranda bilgisayarlara girilen makro ekonomik veriler doğrultusunda, yine bilgisayarlar tarafından otomatik olarak verilmektedir. Bu fon aynı zamanda artık Türkiye'de dahi hepimizin tanık olduğu, Soroz gibi süper güçlü kararları ile orta boy bir ülkenin ekonomisini temellerinden sarsacak spekülatörlerin doğmasına sepep olmuştur. Dünya ekonomi tarihçileri hiç şüphe yok ki, ABD'nin bütçe ve dış ticaret açıklarından kaynaklanan büyük spekülatif fonların yarattığı belirsizliği, 21. yüzyılın son çeyreğini damgalayan en önemli etki olarak anacaklardır. Türkiye'de de Wall Street'e göbekten bağlı, her türlü manipülasyona açık "menkul kıymetler borsası", "fon" ve "para piyasaları" 70 milyon insanı hergün sarsmaktadır.

Küresel ekonomi, günümüzde devletleri eski toplumsal ve

politik güçlerinden yoksun bırakmışlardır. Halklar nezdinde bu çöküşü maskelemek amacıyla yönetimler hâlâ çırpınmaktadırlar; özellikle mali sistem onları patlak bir vaat balonuyla terk ettiğinde ya da boğucu bir dizi krediyle kurtardığında ulusal bayraklarını sallayıp durmaktadırlar... Şirketlerin ulus-aşırılığının ve imparatorluğun tahakkümü altındaki ulus devletler, iktidardaki parti hangisi olursa olsun, kendi egemenliklerinin erozyonundan sorumlu hale gelmişlerdir. Devletlerin modernizasyonu diye adlandırılan şey, kısmen, kendi kendini yöneten bir intihardır. US FEDERAL RESERVE BANK, GATT, G7, OECD, IMF, DÜNYA BANKASI, DAVOS, DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ meşru hiçbir politik hukuku olmayan teknik organları ya da oligarşik kulüpler; her yerdeki anlaşma ve anayasaların, politikanın kellesinin uçurulmasına varan 'teknik' normlar benimsemesi için baskı yapmaktadır...

Ulus-devletlerin elinden alınan egemenlik, aslında halklardan alınmıştır ve günümüzde 'teknokratlar'a değil, şirketlere geçmektedir. Bu organlar, yeri yurdu olmayan, dar görüşlü çıkarlar peşindeki rantiye kolektiflerine ve kimseye itaat etmeyen bankalara boyun eğmektedir. Bunca sözü edilen ekonomik 'küreselleşme' aslında, egemen halkı tüm egemenliğinden yoksun bırakan ve bu egemenliği feodal düzene özgü bir tür uluslararası aristokrasinin eline teslim eden kaos yoluyla politikanın sıfıra indirgenmesidir.(71)

Yeni Dünya Düzeni
Düşük Yoğunluklu Demokrasi ve Asker

1980'lerin başında ABD, birçok Üçüncü Dünya devletinde yıllarca süren askeri yönetimler, solun, emeğin ve diğer halk güçlerinin örgütsel gücünü önemli ölçüde kırmışken, koşulların bir 'delik'e demokratik bir açılıma uygun olduğunu kavradı. Carter yönetiminin insan hakları konusundaki politikası, Başkan Regan yönetiminde izlenen daha açık demokratikleşme politikasının dolaysız öncelik olarak görülebilir. ABD geniş halk güçlerini seçimlere katarak, daha radikal değişimlerin önünü alabilen ve bununla birlikte askeri seleflerinin anti-komünist ve anti-reformist geleneklerinin sürekliliğini garanti edebilen istikrarlı ve yaşayabilir **"demokratik rejimler"** istiyordu. Yani demokratik süreçler kontrolden çıkıp so-

(71) Alain Joxe, "Kaos İmparatorluğu (L'Empire de Chaos), İletişim Yay., 2003, s.235.

lun gereğinden fazla toplumsal güç elde etmesine olanak verdiğinde, demokratik 'yönetilmezlik'e bir alternatif olarak Ordu her zaman hazırda bekleyecekti. Şu halde **"Düşük Yoğunluklu Demokrasi"** Üçüncü Dünya'nın önceki 'istikrarsız' temsili demokratik sistemleri ile çoğunlukla ABD'nin desteğiyle kurulan ve sürdürülen, 1960 ve 70'lerin ölmekte olan karşı-üretken askeri diktatörlükleri arasındaki bir ara konak olarak tasarlandı. ABD'nin tanımladığı demokrasi, gerçekte **"Düşük Yoğunluklu Çatışma"**nın bir bileşeniydi. Bu nedenle demokrasi müdahale aracı olarak kullanıldı. Amacı, hem ilerici reformların hem de devrimci değşimlerin önünü almaktı.

Anlaşılıyor ki ABD, her koşulda toplumların toplumların evrimci dinamiklerini önlemenin ya da saptırmanın, sömürücü çarkını döndürmenin yeni bir yöntemini bulmuş, "Yeni Dünya Düzeni"nin alt yapısını oluşturmaya başlamıştı.(72)

Askeri ve ekonomik misyonları, bankaları, ticaret şirketleri, elçilikleri, CIA'nın istasyon ve üsleri, askeri üsleri, kültür ve yayın servisleri, hastaneleri, haberleşme ve dinleme ağlarıyla, ABD yerleştiği her ülkenin iç ve dış politikasını, ekonomi ve ticaretini, güvenlik kuvvetlerini denetimi altına alarak kendi politikası yönünde rahatça etkileyebilmekte, en gizli devlet sırlarını dahi kolayca elde edebilmektedir.

1990'lardan sonra "küreselleşme" söylemleri öne çıkarıldı. Aslında Sovyetlerin dağılması emperyalizmi bir üst aşamaya ulaştırmış, "küreselleşme" söylemiyle de ABD'nin dünya liderliği ve egemenliği özlemi dile getirilmişti. "Dünya Hükümeti ABD"nin kurulmasının önkoşulları hazırlanmış, dünyada akıl almaz bir değişim ve dönüşüm başlamıştı. Ülke düzenleri ekonomik, mali, politik, sosyolojik, kültürel, askeri bir dönüşümle patron ülkenin(!) (hegemonların) istemleri doğrultusunda şekillenmesi için işbirlikçi iktidarlar zorlandı. Aslında ABD yönetimi de çok uluslu şirketler ve holdinglerin denetiminde olduğu için dönüşümün arkasındaki güç onlardı... Çok Uluslu Şirket ve Çok Uluslu Holdingleri de yöneten güç ise, "Küreselleşmenin Gizli veya Kurumsallaşmış Örgütleri"ydi. Bu örgütler yarattıkları sistemi ancak silahlı güçlerle sürdürebilirlerdi.

(72) Samir Amin, Noam Chomsky, Andre Gunder, "Düşük Yoğunluklu Demokrasi", Alan Yayınları, s.15-16.

Stratejik açıdan bakıldığında, küreselleşme elbette askeri şiddetin, askeri araçların mükemmelleştirilmesinin niteliğiyle ve aldığı biçimle ilişkidedir: Bunlar, Körfez Savaşı'yla Afganistan Savaşı arasında, stratejik tarih yazımının "askeri işlerde devrim" diye adlandırdığı şeye uğramışlardır; ve bu da, elektronik devrimin silahlanmaya (yönlendirme ve kesinlik), lojistiğe ve askeri iletişimlere uygulanmasından başka bir şey değildir.

Devrim terimi 1992 yılında, savunma sekreteri Dick Cheney'in(73) Körfez Savaşı üzerine resmi bir raporunda, sıradan bir anlamda ortaya çıkar; rapor, "savaş sanatında teknolojik devrim"den söz eder. Körfez Savaşı üzerine CSIS'in (Center for Strategic and International Studies) incelemesinin bir bölümünde, uyduyla gözetleme teknolojisinin, aynı zamanda da hayalet uçakların ve genel olarak enformasyon üzerindeki elektronik yöntemin getirdiği altüst oluşlar belirtiliyordu. Örneğin, eğer Irak uydu haberleşmesine sahip olsaydı, General Schwartzkopf'un sol kanattan sürpriz saldırısı o kadar etkili olmazdı.

1994 yılında, US Army War College'e bağlı Stratejik İncelemeler Enstitüsü'nün Pennsylvanya'da, Carlisle Barracks'ta düzenlediği bir kolokyumun ardından "askeri işlerde devrim" kabul görmüş bir deyim oldu.(74)

Talat Turhan, "Kuşkusuz ABD'yi kınamaya hakkımız yok diyor," ve devamla: "Teknoloji üstünlüklerini de kullanıp önceden saptadıkları 'Dünya Egemenliği' hedefine adım adım ilerlediler ve de dünyayı kendi çıkarlarına uygun bir şekle dönüştürmek için tam bir makyavelist anlayış içinde her yola başvuruyorlar. Kınanması gerekenler Bağımsızlık Savaşı kazanımlarını mirasyedi hovardalığı içinde, tam bir teslimiyet içinde emperyalistlere ve 'Yeni Dünya Düzeni'ne peşkeş çeken 'gaflet, dalâlet, hiyanet' içindeki işbirlikçi iktidarlardır.(75)

(*"Küresel dayatma ve tehdit altındaki Türkiye"* ile ilgili kapsamlı bilgilere ait yayın çalışmalarım sürecektir.)

---

(73) Günümüzde ABD Başkan Yardımcısı olan Dick Cheney hakkında onlarca yolsuzluk soruşturma dosyası var. Başta petrol olmak üzere pek çok alanda uluslarüstü şirketin patronudur. Halliburton Şirketi'nin 15 yıldan bu yana Ortadoğu petrol ticaretinden ve diğer işlerden elde ettiği gelir 2004 yılı sonu itibariyle 13 milyar dolardır.

(74) Alain Joxe, "Kaos İmparatorluğu", İletişim Yay., 2002, s.149.

(75) Talat Turhan, a.g.e., s.17, 18.

En yüksek silah, gücü, finans ve sanayi teknolojileriyle donanmış tekelci kapitalizmin yarattığı böyle bir ortamda, Türkiye üzerinde oynanan oyunlara karşı bağımlılık ve itaatin karşıtlığı ne olabilir? Bunun yanıtını 40 yıl önceleri yine bir askerde buluyoruz. Korgeneral M.Batur 1'inci Hava Kuvvetleri Komutanlığından ayrılırken personeline 3 maddelik bir tamim yazmıştır. Tamimin 3. maddesi şöyledir:

3. İnsanlar fani, görev makamları geçicidir. Bu basit kaideyi bilmeme rağmen, bütün varlığımızla mecz olduğum birliklerimden ayrılırken büyük bir üzüntü duyuyorum. Daima başarılı görmek istediğim mesai arkadaşlarıma kendilerinden yaş, tecrübe ve rütbece büyük eski bir komutanları olarak bazı tavsiyelerde bulunmak istiyorum:

Tamimin 3. maddesindeki fıkralarda şöyle yazmış:

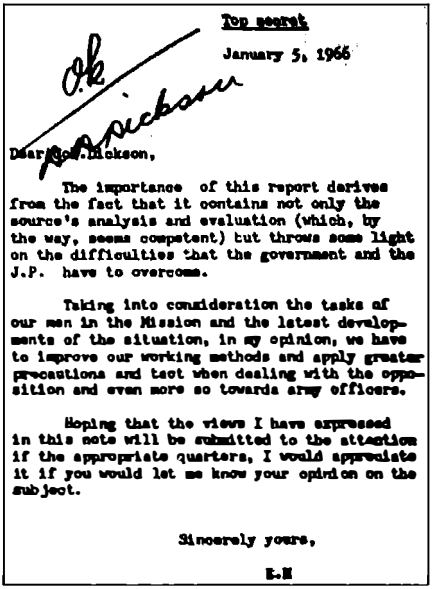
ç) Tarihi parlak devirlerimizin boş gururu ile oyalanmaktansa, şimdi geri kalmışlığımızın nedenleri ve giderilme çarcleri üzerinde kudretiniz ve imkanlarınız dahilinde zihin yorunuz ve çalışınız.

d) Türk tarihinde milletimin hali ve geleceği üzerinde daima en önemli role sahip olmuş ve olacak olan Silahlı Kuvvetlerin bir ferdi olarak, dünyanın ve memleketimizin sosyal ve ekonomik problemleri üzerinde bilgili olacak şekilde kendinizi yetiştirin.

e) Günlük politika hareketleri sizleri ilgilendirmez, fakat Türkiye'nin umumi idaresi, karşılaşabileceği iç ve dış hadiseler, tehlikeli akımlar ve hareketler daima takibinizde olmalıdır.

f) Pısırık, şahsiyetsiz ve evet efendimci olmayın. Askeri usuller ve terbiye hudutları içinde, karşınızdaki sizden büyük ve aksi fikirde de olsa, kendi fikrinizi ifade etmek cesaretine sahip olacak tarzda kendinizi yetiştirin. Belki bazı hallerde şahsi kayıplarınız olabilir, fakat vicdanen rahat olursunuz ve sonunda muhakkak kazanırsınız.

Muhsin BATUR
Hv. Korgeneral
1'inci Hava Kuvvetleri Komutanı

Top secret

January 5, 1966

Ok
Dickson

Dear Col. Dickson,

The importance of this report derives from the fact that it contains not only the source's analysis and evaluation (which, by the way, seems competent) but throws some light on the difficulties that the government and the J.P. have to overcome.

Taking into consideration the tasks of our men in the Mission and the latest developments of the situation, in my opinion, we have to improve our working methods and apply greater precautions and tact when dealing with the opposition and even more so towards army officers.

Hoping that the views I have expressed in this note will be submitted to the attention if the appropriate quarters, I would appreciate it if you would let me know your opinion on the subject.

Sincerely yours,

E.M

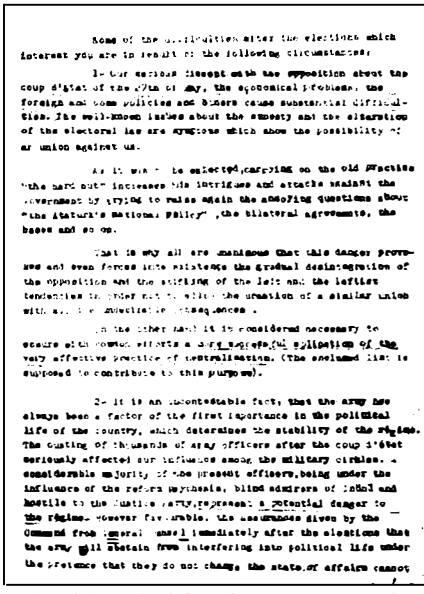
Albay Dickson'a E.M. kod adını kullanan CIA elemanının yazdığı mektup.

ABD'ye ve rejime bağlı olmayan asker ve sivillerin etkisizleştirilmesiyle ilgili Albay Dickson Raporu

ABD'nin Ankara'daki askeri ataşesi Albay Dickson'a E-M kodu (CENTO'YA bağlı Deniz Albay E.M.Morgan) kullanan bir CIA ajanının yazmış olduğu 5 Ocak 1966 tarihli, **çok gizli** yazısını taşıyan bir mektup. 28 Aralık 1965 tarihli rapor ortaya çıktığında toplumda büyük tekiler oluştu. Çünkü bu rapor Türkiye'nin içişlerine doğrudan müdahale ve etkisizleştirilmesi istenen 50 asker ve sivil bürokratın isim listesini içeriyordu. Bu belgeler Tabii Senatör **Haydar Tunçkanat** tarafından 7 Temmuz 1966'da senatoya getirildi ve büyük tartışmalara neden oldu. Bu dökümanlarla ilgili olarak H. Tunçkanat şöyle diyordu: *"Her Türk'ün milli haysiyet ve gururunu derinden yaralayacak çok acı, fakat gerçek bir durumu açıklayan bazı belgeleri gözlerinizin önüne sermek üzere, huzurunuza geliyorum. Bunlarla işbirliğinde bulunan yerli komplocular ve yabancı diplomatların imzalı belgeleriyle bunu yürütme mekanizmalarını açığa vuracak belgelerin asıllarının fotokopileri elimizdedir. Raporda görüleceği üzere, raporu hazırlayan kimse, iktidar çevrelerinin görüş ve kanaatlerini yansıtan ve nüfuslu olduğu kanısını veren ve Amerikalılara yakın işbirliği içinde olan bir ajan görevi yapmaktadır."*

Mektubun ikinci paragrafında şöyle diyordu: *"Teşkilatımızdaki adamlarımızın görevlerini ve durumdaki en son gelişmeleri dikkate alınca, kanaatimce; biz çalışma yöntemlerimizi geliştirmeli ve muhalefetle ilişkilerimizde daha ölçülü ve hoşlanacakları bir davranış göstermeliyiz. Hele subaylara karşı bu hususta daha da hassas olmalıyız."*

Etkisizleştirilmesi istenen kişilere ait listede **Bülent Ecevit, Orhan Erkanlı, Hasan Işık, Sadi Koçaş, Numan Esin, Alparslan Türkeş, Burhan Apaydın, Ahmet Şükrü Esmer, Nadir Nadi, Fethi Naci, Prof.Dr.Derviş Manizade, Prof.Bahri Savcı, Prof.Muammer Aksoy, Dr.Türkkaya Ataöv** gibi isimlerin olması dikkat çekici.

Some of the complications after the elections which interest you are in result of the following circumstances:

1- Our serious disagreement with the opposition about the coup d'état of the 27th of May, the economical problems, the foreign and home policies and others cause substantial difficulties. The well-known issues about the amnesty and the alteration of the electoral law are symptoms which show the possibility of an union against us.

As it was - to selected,carrying on the old practice "the hard cure" increases his intrigues and attacks against the Government by trying to raise again the annoying questions about "the Ataturk's national policy" ,the bilateral agreements, the bases and so on.

That is why all are unanimous that this danger provokes and even forces into existence the gradual desintegration of the opposition and the striking of the left and the leftist tendencies in order not to allow the creation of a similar union with a... ...e consequences .

...n the other hand it is considered necessary to ensure with normal efforts a very successful application of the very effective practice of centralization. (The enclosed list is supposed to contribute to this purpose).

2- It is an incontestable fact; that the army has always been a factor of the first importance in the political life of the country, which determines the stability of the régime. The casting of thousands of army officers after the coup d'état seriously affected our influence among the military circles. A considerable majority of the present officers,being under the influence of the reform mythomania, blind admirers of Ataturk and hostile to the Justice party,represent a potential danger to the régime. However favorable the assurances given by the Command from general ...anel immediately after the elections that the army will abstain from interfering into political life under the pretence that they do not change the state of affairs cannot

25.12.1965 tarihli 2.5 sayfalık raporun 1.sayfası.

H.Tunçkanat'ın ortaya çıkardığı bu rapor karşıt görüşte olanlar tarafından reddedildi veya kuşkuyla karşılandı. Oysa kitabımızda biraz daha ayrıntılı verdiğimiz bir döküman, ABD'nin bu türlü girişimlerinin gerçekliğini birinci elden ve resmi belgelerle kanıtlamaktadır. 11 Ağustos 1960'ta ABD elçisi Warren'in merkeze yazdığı mektupta, Milli Birlik Komitesi oluşturduğu kabine üyeleri için şöyle diyordu: "Amerika'nın bazı dostları da kabinede yer alıyor. Kuşkusuz kimi sağlıksız kişiler de vardır. Ama bunlar zaman içinde tasfiye edileceklerdir. ABD'ye eğitim, ticaret, ideolojik bağlar yoluyla bağlı önemli kabine üyeleri olduğunu biliyoruz. Bu geçici hükümetin, ABD hükümetine ve halkına, Menderes dönemindeki kadar yakın olduğu anlamına gelmiyor. Tersine bu hükümette ABD'ye karşı kuşkucu eğilimler mevcut. Bu geçici hükümet, Sovyetlerin baştan çıkarıcı tekliflerine ne kadar dayanabilir? Tecrübelerimizden biliyoruz ki, bir kez bu yardımı kabul ederse, engeller ortadan kalkar. ABD ve Batı dünyası büyük ve trajik bir yenilgi tatmış olur... Elçilik bu olayları dikkatle izlemeye devam edecektir." (Belge no:38, Foreign Relations, 1958-60, ss.869-70) Çok sayıdaki örnekten biri olan bu belgenin içeriği son derece açık ve net.

Dickson Raporu 12 Mart ve 12 Eylüle Giden Sürecin Bir Parçası mıydı?

Dickson Raporuyla ilgili olarak E.Hakim Albay E.Değer'in tespitleri şöyle: 27 Mayısta başlayan demokratikleşme ve gelişme çabalarının amacından saptırılarak nereden nereye geldiğini görmek gerekir. 27 Mayıs sonrasındaki sosyal gelişmelerden kaygı duyan Atlantik ötesi güçlerce yeni oyunlar sergilenmiştir. Dıştan destekli burjuvazinin egemenliğini paylaşmak istememesi ve halk yığınlarının örtülü istemlerini engelleme çabaları doğrultusunda 12 Martla girişilen çabalar yeterli sonuç vermemiş. Olayların ivmesi saptırılarak 12 Eylülle noktalanmıştır. Türkiye 12 Eylüle oyun içinde oyunlarla itilmiştir. Dickson raporunda dikkati çeken üç önemli ana amaç vardır. Bunlardan birincisi raporda şu sözlerle yer alır: *"Bu sebeple herkes müttefiktir ki; bu tehlike muhalefetin tedrici şekilde parçalanmasını ve arzulanmayan sonuçlarıyla birlikte sol ve sol özlemlerin benzeri bir birlik ya-*

ratmasını önlemek üzere boğulmasını tahrik eder ve hatta bizi buna zorlar. İkinci amaç, şöyle açıklanır: *Diğer taraftan çok müessir tarafsızlaştırma çabalarının daha başarıyla uygulanmasının müşterek gayretlerle sağlanması gerekli görülmektedir. Rejime sadık olmayan devlet memurlarının ve subaylarının en tehlikelileri, bir program dahilinde tasfiye edilmek üzere tespit edilmektedir.* (**Podol** raporunda da geniş ölçüde Türk idarecilerini indoktrine etmek gerekir, diyordu.) Üçüncü amaç: *27 Mayısın getirdiği Anayasanın bazı maddeleri rejimin gelecekteki emniyetini garanti edecek bir tedbir olarak yeniden düzenlenmeli.* Bu amaçlara ulaşmak için 12 Mart denendi; amaçlar gerçekleşmeyince 12 Eylüle taşındık ve 12 Eylül bu amaçların tümünün gerçekleştirildiği bir sistemi kurdu.(*)

E.Değer'in bu görüşleri şöyle pekiştirilebilir. 15 Şubat 1965'te İnönü'yü istifaya mecbur ederek Başbakan olan S.Demirel, C.Gürsel'in rahatsızlığından hemen sonra bir gece tek başına Gen.Kur.Başkanı C.Sunay'ın evine gizlice giderek: *"Biz sizi Cumhurbaşkanı yapacağız."* demesi ve ardından solun tasfiye edilmesinde en hızlı operasyonları yapacak olan Orgeneral Cemal Tural'ın Gen.Kur. Başkanlığına atanmasıyla oluşan **Demirel-Sunay-Tural triumvirası,** ABD ve büyük burjuvazinin beklentilerine uygundu. Bu oluşum ve sonraki gelişmeler Dickson raporuna uymaktadır.(**)

Ayrıca sivil yönetim şampiyonluğu yapan Demirel'in, Çankaya Köşkü'ne Gen.Kur.Başkanlarının yolunu açmasr bir çelişki değil midir?

Cevdet Sunay'ın Köşk'e Çıkartılması ABD Albayı Dickson Raporu'nun İlk Aşaması mıydı?

Bir yanda, *"CIA'nın adamı olursunuz. Onun adına çalışırsınız. Bundan da sizin haberiniz olmaz."* diyen Dışişleri Bakanı, TBMM Başkanı ve Cumhurbaşkanı Vekili İ.Sabri Çağlayangil. (sağda)

Diğer yanda CIA'nın girişimleriyle Cumhurbaşkanlığı makamına getirildiği iddia edilen Genelkurmay Başkanı C.Sunay.

Cemal Gürsel'in hastalığından sonraki kuşkulu ölümü ve C.Sunay'ın

(*) Emin Değer, "Oltadaki Balık Türkiye", Toplumsal Dönüşüm, s.336.

(**) Bu mektubun ve raporun gerçekliği çok tartışıldı. Savcılık harekete geçti. Türk uzmanlar orijinali olmadan raporun gerçekliğini tespit edemeyeceklerini söylerken, ABD büyükelçiliği iki kez açıklama yaparak, böyle bir rapordan haberdar olmadıklarını, her iki albayın da bunları yazmadıklarını söylerken, Albay Dickson Amerika yolundaydı. Demirel ise *"Tunçkanat'ın açıklamasında bizi ilgilendiren bir şey yok."* demekteydi.

Köşk'e çıkışı muhalefet tarafından: *"Cevdet Sunay ve yüksek komuta Demirel'e satılmıştır"* şeklinde bir fısıltı kampanyasına neden olmuştu. Gerçekte hükümetin yüksek komutayla ilişkisi Sunay Cumhurbaşkanı olduktan sonra çok daha iyileşti. Sunay kısa sürede Adalet Partisi ve onun politikalarıyla özdeş hale geldi. Buna karşın Millet Partisi'nin lideri Osman Bölükbaşı şöyle diyordu: *"Gerçekten de demokratik olarak yönetilen bir ülkede ve milli iradeye saygı duyulan bir yerde, orduyu yöneten hiç kimse, Cevdet Sunay'ın seçildiği gibi Cumhurbaşkanı olmamıştır. Böyle bir şeyi hayal etmek bile imkansızdır... Türkiye'de demokrasi olduğuna dünya nasıl inanabilir?.. Adalet partisi gizli hesaplar mı yaptı?"*

12 Martın Cumhurbaşkanı ve eski örgütçü Sunay, Çankaya'daki yedi yılını 1973 yılında tamamladı. Krizlerle dolu bir dönemi kıvrak manevralarla ustaca atlatmayı bildi ve vakti gelince sessizce tarih sahnesinden çekildi. Öldüğü 1982 yılına kadar yaşadığı olaylarla ilgili tek kelime söylemedi. ABD ve onun Merkez Haber Alma Teşkilatı CIA'nın dünya ve Türkiye genelindeki faaliyetlerinin özeti bile herhalde ciltler dolusu metin oluşturur. Washington, gizli operasyonları, askeri müdahaleden daha çok hukuka uygun buluyordu. Dickson örneği günümüzde özellikle Irak, Güneydoğu Anadolu ve Kıbrıs olaylarında çok sıcak ve yakından yaşadığımız süreçle ilişkilendirmek için biraz daha gerilere giderek, ABD'nin Türkiye'ye bakışına dair ilginç bir belgeden birkaç paragrafa daha burada yer vermekte yarar görüyoruz. ABD'li işadamı Nelson A.**Rockefeller**, 1956'da Başkan Eisenhower'e yazdığı mektubunda şöyle diyordu:

"Az gelişmiş ülkelere yaptığımız yardımların büyük kısmı, askeri paktlarımıza hizmet etmek üzere kurulmuş olan kanallardan akmalıdır. Birinci gruba bizimle dost olan ve bize uzun süreli, sağlam askeri paktlarla bağlanmış olan antikomünist hükümetlerin iktidarda olduğu ülkeler girer. Bu ülkelere yapılacak yardımlar ve krediler öncelikle askeri nitelikte olmalıdır.

Oltaya yakalanmış balığın yeme ihtiyacı yoktur. Bu noktada dışişleri bakanlığıyla aynı fikirdeyim. Genişletilmiş iktisadi yardım, örneğin Türkiye'ye bazı hallerde düşünülenin tersi sonuç verebilir. Yani bağımsızlık eğilimini artırıp, mevcut askeri paktları zayıflatabilir. Bu tip ülkelere -Türkiye gibi- doğrudan iktisadi yardım yapılabilir. Ama bu ancak bize uygun ve bağlı hükümetleri iktidarda tutacak ve bize düşman muhalifleri zararsız bırakacak biçimde ve miktarda olmalıdır. Bunlarla bağlantılı olarak özel sermaye yatırımlarını da ayarlamak gereklidir. Bu yatırımlar yardımıyla birçok politik amaca ulaşılabilir. Bu tip özel sermaye yatırımları zamanla bütün gayrimeşru muhalefeti ve politikalarımıza karşı mukavemeti ortadan kaldırabilmeli veya etkisizleştirilebilmelidir. Aynı zamanda ABD'yle işbirliğine hazır yerli işadamlarına yardım artırılmalı ve böylece bu işadamları ülke ekonomisinde kilit noktaları ele geçirmeli, buna dayanarak politik etkilerinin artması sağlanmalıdır."(*)

(*) M.Emin Değer, "Oltadaki Balık Türkiye", Toplumsal Dönüşüm, 1998, s.387.

Türkiye'ye Yönelik Dış Tehdit Nereden Gelir?

Yıllardan beri Türkiye'ye çevresinden gelebilecek tehditlerden söz edilir. Bu tehditler kimlerden gelir? Yunanistan'dan mı, Kıbrıs Rum Yönetimi'nden mi, Suriye'den mi, İran'dan mı, Ermenistan'dan mı, Gürcistan'dan mı? Biliyoruz ki bunların hiçbirinin tek başına veya birlikte Türkiye'ye yönelik tehdit ve doğrudan saldırısı söz konusu olamaz; Türkiye'nin kendileriyle başedebileceğini bilirler.

Yakın geçmişte, 30 bin can ve 100 milyarlarca dolar kaybın ve Türkiye'ye yönelik dış tehtidlerin gerçek aktörleri Batılılar olmasın?

Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye, Batı'dan doğrudan bir saldırı gelmedi. Eğer gelirse, Türkiye'nin buna karşı koyma gücü nedir? Bu olasılığa karşı bir plân var mıdır? *"Böyle bir şey olamaz, bunu düşünmek bile saçmadır"* diyenlere karşı geçerli nedenlerin giderek arttığı görülmektedir.

George W.Bush'un 20 Ocak 2005'te Washington'da düzenlenen alışılmadık yemin töreninde sergilediği modern dünyanın imparatoru görüntüleri ve konuşmaları bunun en çarpıcı örneklerinden biridir.

Doğruları söylemeyen, söylediklerini pervasızca yapan bu Teksaslı irrasyonel kovboy, kıyamet gününün İncil'de yazıldığı gibi Ortadoğu'daki çatışmalarla geleceğine, kendisinin de bir mesih gibi insanları bu felâketten kurtaracağına inanıyor.

Onun 'aptal görüntüsünün' altındaki gerçek siyaset, paranoyaklaştırdığı ABD halkına yönelik en küçük tehdit algılamasında yapamayacağı hiçbir şeyin olmadığını ilan etmesidir. Bu nedenle işaret ettiği bölgenin tam ortasındaki Türkiye büyük bir tehditle karşı karşıyadır. Yakın bir gelecekte ABD'nin tam denetimine girecek olan AB'den oluşan Batı blokunun dayatmacılığına karşı birileri çıkar da hayır derse ne olur, evet derse ne olur?

Genelkurmay Başkanı Hilmi Özök tezkere tartışmaları sırasında ne demişti: *"Kötü ile en kötü olan arasında bir tercih..."*

16. yüzyıldan günümüze,

Batının borçlandırma ve anamalcı emperyalizmi. Teslimiyetçi mali yönetimi sonucu Türkiye'nin çökertilişinin sıra dışı belgesel dizisi.

1. KİTAP

TARİH TEKERRÜR EDER Mİ?
PARA YÖNETİMİNİ BİLMEYEN ÜLKELERDE EDER.

Padişahların ve daha nice ünlülerin, borsa oyunlarında ve dış borçlandırmada çevirdikleri akıl almaz entrikalar ve büyük rüşvetler.

Asker ve emekli ödeneklerini borsa oyununda kullanan Paşalar, Plevne'de Gazi Osman Paşayı ve daha birçok paşaları, gazi yapan, ordularını cephelerde yenik düşüren başlıca neden; dışborç, borsa ve imtiyaz işlerinde dönen dolaplar ve rüşvetlerin bir sonucuydu. Bu fırsatları en iyi kullanan ise Rus Elçisi ignatiev olmuştu.

Günümüz IMF ve Dünya Bankasının mali raporları ile yabancı uzmanların benzerleri Osmanlı Başkentine çok gidip gelmişlerdi.

416 sayfa. Belgeler, fotoğraflar ve göstergeler ışığında.

2. KİTAP

632 sayfa

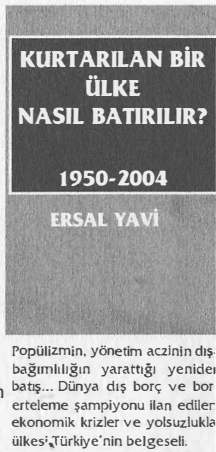
Günümüzün zig-zag, lak-lak, cek-cak, yaz-bozcu yönetim aczinin ve krizlerin öncesi...

Günümüzde de aynen sürdürülen ve Osmanlı'yı batıran yönetim rezaletinin üçlemesi olan **"statükocu-patrimonyal"**, **"savurgan-popülist"** ve **"faksiyonal"** yapıları Kemalistler nasıl yıktı? Ulusal ordu nasıl kuruldu? 7.2.1923'te halk kongresi yoluyla halkla birlikte ekonomik kararlar alma ve kalkınma girişimi.

1946'da Kemalistlerin 25 yıllık mücadelesine sünger çekiliyor, dolar diplomasisi ve emperyalizmin geri gelişi.

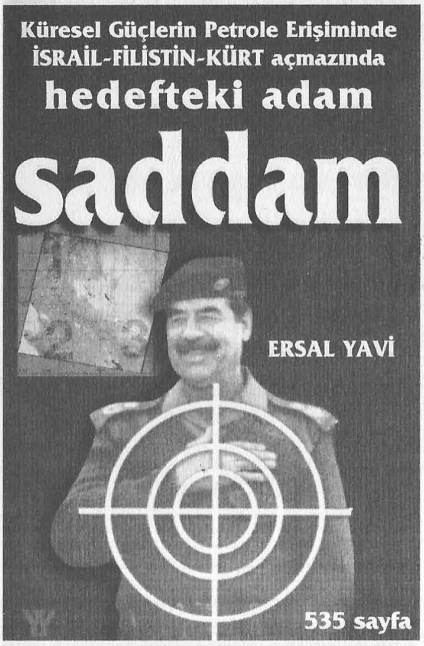
1919-1950 yılları...

3. KİTAP

Popülizmin, yönetim aczinin dış bağımlılığın yarattığı yenidenbatış... Dünya dış borç ve borerteleme şampiyonu ilan edilerekekonomik krizler ve yolsuzlukla ülkesi Türkiye'nin belgeseli.

Günümüzde Irak'ta yaşananları ve ABD'nin bölge politikalarını anlamak için tanık, kaynak ve belgelere dayalı tek referans kitap.

İngiltere ve ABD'nin yüz yıl öncesinden günümüze kadar Irak ve Kuzey Irak politikaları.

"Hedefteki Adam Saddam" kitabıyla ilgili "M5" Dergisinin Ocak 2003 sayısındaki kritikten birkaç paragraf:

derin bir analiz...

"Petrol politikalarındaki olası değişiklikler üzerinde fikir üretebilmek ve daha fazlası için OKUNACAK BİR KİTAP..."

"Amerika'nın bölgedeki Kürtleri maşa olarak kullanmayı bile ihmal etmediği anlatılmış. İşte tüm olaylar, gerçekler, gerçek diye yutturulmaya çalışılanlar derin bir analiz doğrultusunda nakledililyor."

"Kitabın olabildiğince nesnel bir bakış açısıyla yazılmasının temelinde belgelerin yattığını söylemeden geçemeyeceğiz."

"Ersal Yavi'nin bu kitabının gerek uzmanlara, gerekse de akademik çevrelere ışık tutacağı kanısındayız."

İster ölümcül bir sömürge haçı, ister çapraz ateş diyelim. İngiltere'den Mezopotamya ve Hint Okyanusu'na Rusya'dan Akdeniz'e; hedefin ortasında Türkler, Ermeniler ve Kürtler var.

1838 Serbest Ticaret Anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu Güneybatı Avrupa sanayii ürünlerine ve imtiyazlara kapılarını açtı. Batılılar önce azınlıkların, özellikle iş bilen Osmanlı vatandaşı Ermenilerin üretkenlik ve aracılıklarını kullandılar. Ardından da Osmanlıyı borç batağına soktular. 1870'te Avrupa ve Kuzey Amerika'da yaşanan büyük ekonomik ve mali kriz patladıktan sonra, Osmanlı mali iflasını ilan etti ve alacaklıları olan sermayedarların oluşturduğu Düyun-u Umumiye ülkedeki tüm iş ve para akışını denetim altına aldı.

Bunun sonucunda devre dışı kalan Ermeni iş çevreleri büyük kayıplara uğradılar. Onların sızlanmalarına en güçlü nasihat ve destek Rusya'dan geldi(!) Ancak bu Ermenileri korumak değil, Batıyı çıkar bölgelerinden uzak tutmak içindi. Sömürgeciler ise yarattıkları bu duruma karşı "azınlık statülerinizi iyileştiriyorum" diyerek, gerçekleşmeyeceğini bildikleri reformları Osmanlı yönetimine dayatarak, Ermenileri oyaladılar. Peki Osmanlı ne yapıyordu? Batılılaşmaya girişen yönetim, gelenekçilikle ters düşerek, altını imzaladığı anlaşmaları gereği gibi uygulayamadı; gelirlerini, aldığı borçları ve insan gücünü, bu nafile sistemle savaşarak tüketmeye devam etti. Kaybeden yine Türkler, Ermeniler ve Kürtler oldu.

405 sayfa, 35 harita, 105 fotoğraf ve resim.

1. KİTAP 1905 - 1962

ASKER SİYASETÇİ BÜROKRAT TÜM ULUS

bu kitapları okuduktan sonra tekrar tekrar düşünmeli kimler nerede hata yap

2. KİTAP 1962-1964

Batı Medyası ve Kaynaklarına Göre

AVRUPA BİRLİĞİNİN ÖNLENEMEYEN DÜŞÜŞÜ

TÜRKİYE'DE ÜSTÜ ÖRTÜLMEK İSTENEN GERÇEKLER

ERSAL YAVİ - NECLA YAZICIOĞLU YAVİ

"Tamamen kendi işleyişine bırakılmış piyasa koşullarına dayalı gelir dağılımı, Avrupa'daki ailelerin %40'ını yoksulluk sınırının altına itmiştir." **Romano PRODI** AB Komisyonu Eski Başkanı

Eurobarometer ve **Stoxx** endekslerine, **S&P** ve **Moody's** derecelendirmelerine bakılırsa, merkezî AB ülkelerinin ekonomileri ve halk topluluklarıyla ilgili tüm olumlu göstergeler aşağı, olumsuz göstergeler yukarı yönde. Bütçe zorda.

AB'NİN 5 KAOSU

Tümgenerale İşkence

"Zenda Mahkûmu Gibi Zincire Vuruluyorum"

Erlerden birinin Paşaya sert ihtarı:

"Parmaklarını gıtlatma ulan!.."

"Şimdi sıra senaryonun en dramat bölümüne gelmişti. Pijamamı giydi ten sonra genç adam çavuşa: 'T zincirleri!' emrini verdi. Çavuş, pa ve beygirleri tavlada bağlamak iç kullanılan tavla zinciri kalınlığın bir zincirle iki bileğimi birbirine ba ladı ve zincirin uçlarını da yine pa bir kilitle kilitledi." E.G. Celil Gürkan

İşkenceci, Zincirlere Vurulan, Falakaya Yatırılan Kurmay Subaylardan biri için:

"Kıpırdıyor mu?" diyor ve ekliyordu: ***"Kıpırdıyorsa parayla mı verdiler vu rursunuz. Yatırın şu adamı."*** emrini verdi. Sonra başladı meşhur falaka sahnesi... ***"Biz adamı ne zaman öldü receğimizi biliriz."***

Susmak mı, konuşmak mı

Kontrgerilla iddialarıyla ilgili olarak Gene kurmay Özel Harekât dairesi eski başka General C.Akyol mektubunda: ***"İnançları yitirmemenin gayreti içindeyim."*** diyor.

24 Ocak 197

Sayın Fahri Korutürk
Cumhurbaşkanı, Ankara

Ülkemizde sürdürülen maksatlı Kontrgerill kampanyası, önü açık tutulduğundan, tahriba yaparak başarılı olmaktadır.

TBMM'de bu yıl da yalan ve iftira dolu ağır it hamlara uğramış bulunuyorum. Duyduğum tees sür büyüktür.

Bu tecavüzler devlete verdiğim hizmetlerim den ve hizmet yerlerimden kaynaklandığı halde görevlilerce geleceğe çok kötü örnek olacak şe kilde büyük bir vefasızlık örneği sergilemekte dir. Bu makamlara müteaddit kere başvurdum.

İnançlarımı yitirmemenin gayreti içindeyim Son müracaat merci olarak konuyu yüksek katı nıza sunuyorum. Emir buyurulduğu takdirde ay rıntılı bilgi sunabilirim.

Saygılarımın kabul buyurulmasını arz ederim

General M.Cihat Akyol

Kurmay Yarbay T.Turhan, işkence gördüğ Ziverbey Köşkü'nü gösteriyor. Buradal inanılmaz işkenceleri kimler yaptırdı?

Ulusal Egemenliğe Darbeler ve Aydın Kırımı

"Ortalık kararmıştı. Dedim ki, hususi kalem müdürüme: ***'Arkadan kimse gelmeyecek. Ben tek başıma gideceğim, nereye gittim, ne oldum, kimse bilmeyecek.'*** Sunay zaten Başbakanlığın arkasında Saracoğlu evlerinde oturuyordu. Gittim, beni karşıladı. Dedim ki: ***'Biz sizi Devlet Başkanı yapacağız.'*** Yani Sunay, benim emrimde, ama bak ben sana geldim, benim emrimde olan kişi olarak, biz sizin emrinize gireceğiz." S.**DEMİREL**

Sunay'ın Cumhurbaşkanlığı ABD'li Albay Dickson Raporu'nun ilk aşaması mıydı?

F.Gürler, Gizli (SKDGKG) Devrimci Subaylar Örgütünün Başında TSKDOG örgütü ise 25 asker üyeden, DÇM ise 200-250 üyeden oluşacaktı.

Ülkücü gençlere nerede hata yaptırıldı?

M.Batur'a Devrimci Havacı Subaylardan zehir zemberek cevap: ***"BİZ KOMÜNİST DEĞİLİZ"***

"Ordu içinde alışılmadık olaylar cereyan ediyordu. Bazı subay ve assubaylar müracaat ederek: ***'Cuma namazına gideceğiz, mesai saatleri ramazana göre ayarlansın.'*** vb. taleplerde bulunuyorlardı." Hv.K.K.Org.Muhsin **BATUR**

"Aptal herifler, bütün toplantılarınızı biliyoruz. İçinize General Atıf Erçıkan'ı soktuk. Toplantılardan sonra bize Çankaya'ya bütün bilgileri teyple getiriyordu!... Şurada en az 5-6 göz dolusu senin ve Amiral Vedii Bilget hakkında MİT raporu var." Deniz K.K.Oramiral Celal **EYİCİOĞLU**

"Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kapısına yedi dakikada kilit asabilirim. Bu politikacıların hiçbirinde memleket sevgisi diye bir şey yok. Hepsi hain... ...12 Mart Muhtırası çok daha ağırdı. Benim ısrarım sonucu bu şekli aldı. Muhtırayı imzalarken ağlıyordum. Hukukun dışına çıkıyorduk. ...9 Martta bazı radikal subaylar yönetime el koyacaklardı. Şimdi tam onları tasfiye aşamasındayız." Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh **TAĞMAÇ**

"10 Mart günü, M.Batur ve F.Gürler Hareketi/Darbe'yi sattılar; ve 'Amerikancı Cunta'ya güç verdiler, onlarla beraber oldular, bizi ezdiler, yok ettiler. 12 Mart, 9 Martın üstüne gelmiş ve yenmiştir!.." E.Kurmay Yarbay Talat **TURHAN**

"MİT biliyordu. 12 Martı bana haber vermedi. Eğer o gece -11 Mart gecesi- Sunay beni çağırıp, darbenin ertesi gün yapılacağını bildirseydi, tedbir alabilir, hepsini emekli edebilirdik. Oysa anlaşmışlardı." S.**DEMİREL**

"Askerlerden sosyal reformlar bekleyerek müdahaleyi alkışlayanlar, birkaç haftaya kalmadan ağır bir hayal kırıklığına uğrayacaklardı..." Bülent **ECEVİT**

"12 Eylülde askerler, kendi istedikleri düzeni değil, 24 Ocak 1980 kararlarıyla oluşturulan düzenin kökleşmesini sağladılar." Gazeteci Orhan **KOLOĞLU**

Mesut Yılmaz: ***"Kürtçe'nin serbest bırakılması zorunluluğu"*** dediğinde; Genelkurmay Başkanı N.Torumtay: ***"Sen kime sordun da bu belgeyi imzaladın?"*** demiştir.

12 Eylülcüler, siyasal yaşama katılmaya yeterli görmedikleri gençleri, ölüm cezası konusunda yeterince yetişkin saymışlardı. Ölüm cezası 18, seçmen yaşı 21.

ISBN 975704518-7
9 789757 045182